LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ՆԵՐՔԵՒԵՆԿԻ ՃԱՄԲԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933
1 Octobre 1933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2366

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Երեսուներկու տարի առաջ, 1901 սեպտեմբերին, հետեւեալ ...խադասութիւնը գրի կ'առնէր «Թուռ»ը, Սասունի դէպքերուն ...թիւ.

— «Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն մըն է որ գիտէ իր ուզածը եւ գիտէ ուզել ու գործել»:

...ր եւ է տկարութիւն չունինք այս թերթին հանդէպ: Ընդ...հակառակն:

Իբրեւ ոսկեբերան թարգմանը քաղքենի – դրամատիրական ...կարգերուն, այս թերթը ամէնէն աւելի վնասած է փոքր ժողո...վուրդներու եւ մասնաւորապէս Հայկական դատին:

Անոր համար «աւազակութիւններ» էին յեղափոխական չար...ժումները:

Ան էր որ, 1920ին, երեւութական բարեացակամութենէ մը ...կառոյ, նորէն գոյն առաւ իր բուն գոյնը եւ «Հայկական աչ...կառույ, ...քաղաքականութիւն» կոչեց մեր հողային պահանջները:

Անկէ ի վեր, «Թուռ»ը ամուր կեցած է իր հարազատ դիրքին ...վրայ, մոռացութեան տալով հայ ժողովուրդին գոյութիւնն իսկ:

Եւ սակայն, դրամատիրական այս չկամ եւ դաժան օրկանը ...արձանագրուեցաւ գրել, 1901 սեպտեմբերին.

— «Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն մըն է որ գիտէ իր ուզածը եւ գիտէ ուզել ու գործել»:

Պէտք ունի՞նք այս վկայութեան, երկու բառի մէջ խտացնե...լու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիմագիծը:

Անշուշտ ոչ: Դաշնակցութեան գծի մասին այնքան թանկագին ...վկայութիւններ ու փաստեր կան, որ խեղճութիւն պիտի ըլլար վե...րյիշեալ ...կայութեան կոչել հասատիւր հասարաններու օրկանը:

Բայց եւ այնպէս, գոնէ մէկ տեսակէտով անհրաժեշտ էր յի...շեցնել այս օտարալեզու խօսքը:

Անհրաժեշտ էր, հաստատելու համար թէ օտարը — եւ ամէ...նէն անմատչելին — յաճախ աւելի լաւ կ'ըմբռնէ մեր գործերը, ...քան դաս մը «ուսումնականներ»:

Միջազգային դրամատիրական օրկան մը 32 տարի առաջ հե...տաքրքրուեր, ճանչցեր ու բնորոշեր է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ...մինչդեռ քանի մը «ազգային» եւ «ազգօգուտ» օրկաններ ջուր կը ծեծեն ...այսօր իսկ, երբ այլապէս եղերական է կացութիւնը:

×

Ուրեմն, Դաշնակցութիւնը «գիտէ իր ուզածը, գիտէ ուզել ու գործել»:

Ճիշդ ատոր համար ալ՝ կը տեւէ մինչեւ այսօր: Կը տեւէ ու ...կ'ամրապնդուի: Անդադար կը ծաղկի ու կը ծաւալի:

Ի՜նչ մարգարէութիւններ չկատարուեցան, շրջանէ շրջան եւ ...աղէտէ աղէտ:

Ըսին՝ ալ ջարդուած – կոտորուած է, ուժերն սպառած են, չի ...կրնար դիմանալ հարուածին:

Եւ ճակատագրական պահուն, Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ ...հերպարանքով ցցուեցաւ պատնէշին վրայ, մաղերն արձակ եւ կը...րակը ճակտին:

Ըսին՝ ալ հող չունի ոտքին տակ. ոչ հայրենիք, ոչ պետու...թիւն: «Թաղե՛նք, թաղե՛նք»:

Բայց, իրենց ողջ գլուխն էր որ թաղուեցաւ կարմիր – կանանչ ...սեւերուն ...դրօշներու տակ, տեսնելով անընդհատ վերանորոգումն ու ...յարաճուն ծաւալումը բազմագլխանի վիշապին: Երկիրէ երկիր ու ...ցամաքէ ցամաք: Իր ամեհի կուրծքը բացած բոլորին առջեւ:

Գաղտնի՞քը,— Դաշնակցութիւնը գիտէ ուզել ու գործել:

Եւ ճիշդ այստեղ է, նաեւ, գաղտնիքը այն կատաղութեան որ ...վարակած է իր բազմագոյն հակառակորդները, Երեւանէն մինչեւ ...լէռին գաղթակայանը:

Այստեղ է «միտ բանի»ն այն անմիտ եւ անօգայ խաչակրու...թեան, որ կը ճգնի «հակա – Հայաստանեան» հռչակել Դաշնակ...ցութիւնը: Ուրիշ բառով՝ «թշնամի հայրենիքին եւ «ժողովուր...դին»...

Այստեղ է դարձեալ, գաղտնիքը միջնադարեան հնարամտու...թեան մը,— փոս փորել Դաշնակցութեան առջեւ, կոնդակներ գը...րել տալով եւ զօրաշարժի ենթարկելով բարձրաստիճան կղերը:

Եւ սակայն, դուք աւելի քան ամուր կը գտնէք Դաշնակցու...թիւնը իր պատնէշին վրայ, ուր գիտէ ուզել եւ գործել:

Եթէ իր անարժան հակառակորդներն ալ ունենային այդ հիմ...նական առաքինութիւնը,— գիտնալ ուզածը, ուզել ու գործել, ...Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ պիտի հարկադրուէր այնքան բեռ շալ...կել, եւ այնքան կորով սպառել, տարրական հողերու համար:

Եւ ինչո՞ւ այնքան մոայլ պիտի ըլլար համայնապատկերը՝ ...բոլոր գաղութներուն մէջ:

Կրնայի՞ք յուսալ աւելի լուսաւոր պատկեր, երբ մարդիկ ...չափուելու փորձ է որ կը կատարեն, պատնէշին ստորոտը:

Եթէ տասը պատճառներ կան մեզ իրարմէ բաժնելու, կան եւ ...տասն անգամ տասը կենսական հոգեր— աւելի հզօր պատճառներ— ...որ մեզ կը մղեն գլուխ գլխի տալու:

Բայց, կարելի՞ է գործել այդ հրաշքը, երբ դիմացդ ունիս ոչ ...թէ գործակիցներ, այլ դաւադիրներ:

Կարելի՞ է հաւատալ այդ հրաշքին, երբ գաղափարական պայ...քարը վերածուեր է խուժանավարութեան, իսկ հայրենասիրու...թիւնը՝ միջնադարեան հաւատաքննութեան:

Ոչինչ: Դաշնակցութիւնը առաջին անգամ չէ որ կը տեսնէ ...այսպիսի ցուցահանդէս:

Արհամարհելով այդ բոլորը եւ նոյն հանդխաւորութեամբ ...տօնելով իր Օրը, ան գիտէ իր ուզածը: Եւ գիտէ ուզել ու գործել:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋԱՀԱՏՕՆ

»»»«««

Այսօր իմ աչքիս առջեւ կը պատկերանայ հին Հելլէններուն ջահատօնը:

Գիշեր է: Երկար տարածութեան մը վրայ, աղջամուղջին խորութեանը մէջ, հաւասար հեռաւորութեամբ՝ պատանիներ կանգնած կը սպասեն արթուն: Հեռուէն պատանի մըն է, որ կը վազէ,՛ կը վազէ՛, ջահը ձեռքին,— ատրաշէկ հեղուկի մը նման՝ բոցը կը հոսի աղջամուղջին մէջէն: Երբ կը հասնի առաջին հանգրուանին, ուր կը սպասէ երկրորդ պատանին, այս վերջինը ձեռքէն կը խլէ ջահը եւ կը վազէ, բոցը ձեռքին մէջ, դէպի երրորդ պատանին: Այսպէս ջահը ձեռքէ ձեռք կ'անցնի ու կը կտրէ երկար տարածութիւնը, որուն վրայ իջեր է գիշերը, խո՛ր գիշերը:

×

Արթո՛ւն, տղա՛ք, ջահատօն կայ այս գիշեր:

Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութեան ջահն է, որ պիտի հասնի այս գիշեր, գալով հեռուներէն, տարիներու մթութեան մէջէն,— փէտայիներ էին անոնք, որ իրենց հրացանին բոցով այդ ջահին լոյսը վազցուցին Վանէն Տարօն, Տարօնէն Գարահիսար, Գարահիսարէն Այնթապ:

Օրը, զոր կը տօնէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այն պահն է, երբ ջահը կը հասնի բոցավառ, յանկարծ նոր պատանի մը պիտի խլէ զայն, տանելու համար գիշերներու մէջէն, աղջամուղջին մէջէն, դժոխքին մէջէն:

Հրամայուած է վա՛ռ պահել, միշտ վառ պահել այդ ջահը, ընկերնե՛ր:

Վասնզի այդ ջահը երկնքէն է գողցուած,— ո՛վ գիտէ, թերեւս աստուածները իրե՛նք են տուած մեր հայրերուն:

Կարմի՛ր է շողը ջահին, ինչպէս արիւնը հայ ֆաջերուն:

Պայծա՛ռ է լոյսը ջահին, ինչպէս նայուածքը հայ մանուկներուն:

Անսպա՛ռ է իւղը ջահին, ինչպէս ձէթը Հայկազանց տան նրագներուն:

Ու կը նարնատի՛ բոցը ջահին, ինչպէս վրէժխնդրութիւնը Հայոց սրտին:

Զի՛ մարիր այդ ջահը, քանի Դաշնակցական պահակները սնած են հայկական աւանդութեամբ,— դարե՛ր անցան եւ Արարատ կը կանգնի յաղթ եւ բմբոստ պահակի մը նման,— դարե՛ր անցան եւ Արաքս կը շարունակէ քանդել օտար ասպատակներու կամուրջները,— դարեր անցան, ցեղեր կորսուեցան, քաղաքակրթութիւններ կործանեցան, եւ սակայն կայ ու կ'ապրի, կը սպասէ ու կը հսկէ հայ ժողովուրդը:

Այդ հաւատքով, այդ աւանդութեամբ, արթո՛ւն կեցէք, ընկերնե՛ր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեր պատմութեան ջահն է, որ կը բերէ այս գիշեր:

Արթո՛ւն, Դաշնակցական պատանիներ:

Եւ վա՛յ քնացողին:

ՄՐՐԿԱՀԱՒ

ՍԻՆԱԿՈԿ ՄԸ ՎԱՌԵՑԱՒ ԻՆԸ ԿԻՆԵՐ ՄԵՌԱՆ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն սեպտ. 29 թուականով.— Այս իրիկուն ծանր արկած մը պատահեցաւ Պուքրէշի մէկ արուարձանի Սինակոկին մէջ, իրէականն «Քիփուր»ի տօնակատարութեան միջոցին: Քանի մը հարիւր հաւատացեալներ խռնուած էին սինակոկին մէջ: Երբ քարոզիչը կ'արտասանէր կանոնական խօսքը,— «Տէ՛ր, ընդէ՞ր թողեր զիս», ելեկտրական լոյսը մարեցաւ յանկարծ եւ հրդեհ մը ծագեցաւ: Աննկարագրելի էր խուճապը: Վերնատունը խռնուած կիները փողոց նետուեցան տասնեակներով: Ինը կիներ մեռան անմիջապէս, իսկ 30 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան:

ՕԴԱՆԱՒԷՆ ՎԱՐ ԻՆԿԱՒ

Ուրբաթ օր ծանր արկած մը պատահեցաւ Լիլլի մէջ: Օդանաւ մը կը թռէր 300 մեթր բարձրութեան վրայ, մէջն ունենալով 25 տարեկան թղթակից լուսանկարիչ մը: Խեղճ տղան յանկարծ վար ինկաւ եւ մեռաւ ջարդուփշուր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՍՈՎԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ

Անլուր սանդարամաներութիւններ կը հաղորդուին

ԽՆԴԻՐԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Գրած էինք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Նորվեկիոյ պատուիրակը, Պ. Մովինքէլ որոշած է սեղանի վրայ դնել Ուկրայնայի սովի խնդիրը:

Պատուիրակը սեպտ. 29ին կատարեց այս պարտականութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի մէկ գաղտնի նիստին հաղորդելով ահաւոր մանրամասնութիւններ: Պ. Մովինքէլ սեղանի վրայ դրաւ ստուար թղթածրար մը, որ ծանր տպաւորութիւն գործեց: Փաստաթուղթէն մէկը Ուկրայնայի օգնութեան կեդր. մարմնի նամակն է, որ կ'ըսէ.—

Սովի փաստերը անվիճելի են, հակառակ ճշմարտութիւնը ծածկելու եւ աղէտին գոյութիւնը ժխտելու համար թափուած բոլոր ճիգերուն: Իրողութիւնը կը հաստատեն հազարաւոր նամակներ զորս կը ստանանք սահմանէն անդին եղած մեր հայրենակիցներէն, հարիւրաւոր փախստականներու եւ չէզոք անձերու վկայութիւններէն: Զայն կը հաստատեն մանաւանդ օտար լրագրողներ որոնք յաջողած են պտտիլ սովահար շրջանները, հակառակ խորհրդային իշխանութեանց արգելքին:

Մենք չենք ուզեր քաղաքական նկատումներով բարդացնել միջազգային գործողութիւն մը եւ չպիտի խօսինք այս ահաւոր աղէտին պատճառներուն վրայ: Ամբողջ աշխարհ գիտէ այդ պատճառները: Գաղտնիք չէ թէ Ուկրայնան, որ բնութենէն օժտուած է անսպառ հարստութիւններով, այս դժբախտութեան մատնուեցաւ խորհրդային իշխանութեան տնտեսական աղետալի քաղաքականութեամբ:

Ահա ուրիշ նամակ մը եւս, զոր ուղղած է Պ. Շուլկին, Ուկրայնայի նախկին հանրապետութեան վարչապետը.—

— «Հարիւր հազարաւոր, միլիոնաւոր մարդիկ, կիներ եւ մանուկներ չարաչար կը տառապին սովէն եւ կը մեռնին մեծ թիւերով: Ամայութիւնը կ'ըսպառնայ մեր հարուստ երկրին, որովհետեւ ամբողջ գիւղեր լքուած են, բնակիչները մեռած կամ հաց փնտռելու գացած են: Բազմաթիւ ուկրայնական եւ օտար վկայութիւններ ահռելի մանրամասնութիւններ կուտան այս աննախընթաց աղէտի մասին: Մեր երկրին այս վիճակը հանելուկ է մանաւանդ անոր համար որ, 1932ի եւ 1933ի հունձքերը բաղդատաբար լաւ են եւ բացարձակապէս բաւարար՝ սնուցանելու համար մեր ժողովուրդը: Այս ծանուցագրին մէջ, մենք կը խուսափինք քաղաքական խնդիրներէ, բայց հարկադրուած ենք շեշտել այստեղ թէ՝ Ուկրայնայի սովը հետեւանք է՝ մէկ կողմէ՝ հաւաքական տնտեսութեան (կոլխոզ) եւ մանաւանդ հացամթերման: Ուկրայնայի մէջ հաւաքուած արմտիքը կը յատկացուի Մոսկուայի (ըսել կ'ուզէ՝ բուն Ռուսաստան) խորհրդային բանակին պարէնաւորման եւ մանաւանդ արտածման: Եթէ 1932 եւ 1933 տարիները այնքան տաժանելի եւ եղերական եղան Ուկրայնայի համար, ա՛լ աւելի մռայլ պիտի ըլլայ ձմրան եւ 1934ի գարնան հեռանկարը: Ահա թէ ինչու կը խնդրենք որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը օգնութիւն հասնի, նկատի առնելով հետեւեալ միջոցները.—

1. Միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի արգիլուի ցորենի արտածումը Խ. Միութենէն, իրականին մէջ՝ Ուկրայնայէն:

2. Կազմակերպել քննիչ յանձնախումբ մը, որ տեղին վրայ հաստատէ աղէտին մեծութիւնը:

3. Միջազգային օգնութիւն հասցնել Ուկրայնայի սովահարներուն»:

Ա. Դ. Խորհուրդը երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, նկատելով որ չի կրնար ուղղակի միջամտել, որոշեց թղթածրարը յանձնել միջազգային Կարմիր Խաչին: Միեւնոյն ատեն, Նորվեկիոյ պատուիրակը անձնապէս տեղեկութիւն պիտի հաղորդէ խորհրդային կառավարութեան:

Պալքանեան խորհրդակցութիւններ

Վերջին լուրերու համաձայն, Եուկոսլաւիոյ թագաւորը Պոլիս այցելելէ յետոյ, նոր (երրորդ) տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Պուլկարիոյ թագաւորին հետ: Մեծ հետաքրքրութիւն շարժած են այս տեսակցութիւնները:

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ պուլկարեւեուկոսլաւ ընկերակցութիւն մը պիտի կազմուի, մերձեցում հաստատելու համար երկու երկիրներուն միջեւ:

Բոլոր տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն թէ դաշինք մը կը մշակուի Սեւ ծովեան պետութիւններու միջեւ: Պուլկարիան մինչեւ այսօր հակառակ է այս համաձայնութեան, եւ Եուկոսլաւիոյ թագաւորին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ համոզել Պորիս թագաւորը, տեսակցելով Վառնայի մէջ: Պուքրէշի մէջ կ'ըսեն թէ՝ եթէ նոյնիսկ Պուլկարիան յամառի մերժումին մէջ, Սեւ ծովեան պետութիւնները՝ Ռումանիա, Յունաստան, Թուրքիա եւ Խորհրդային Միութիւնը, ինչպէս եւ Եուկոսլաւիա եւ Չեխոսլովաքիա, որոնք դաշինքը պիտի ստորագրեն իբրեւ անդամ Փոքր Համաձայնութեան եւ Ռումանիոյ կողքին, պիտի շարունակեն իրենց բանակցութիւնները, կարելի եղածին չափ շուտով համաձայնութեան մը յանգելու համար:

Լայփցիկի դատավարութիւնը

Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, լսուեցան զանազան վկայութիւններ: Նախկին համայնավար Եանէքէ յայտարարեց թէ Վան տէր Լիւպէ ո՛ր եւ է կարգապահութիւն չէր ենթարկուեր, թէ միշտ կը տեղափոխուէր, թէ ինք անոր օգնած ատեն չէր գիտեր որ Րայխստակը կրակի տալու միտք ունի եղայլն:

Յետոյ վերսկսաւ Վան տէր Լիւպէի հարցաքննութիւնը, խորհրդարանին հրկիզման մասին: Ամբաստանեալը միշտ խոնարհած երեւոյթ մը ունէր, գըլուխը կախ եւ աչքերը գետին յառած: Կը պատասխանէր միավանկ բառերով, առանց աչքերը վեր առնելու:

Ահաւասիկ ամփոփումը հարցումներուն եւ պատասխաններուն.

— Կ'ուզէ՞ք խօսիլ Րայխստակին հրկիզման մասին: = Այո: — Այն գիշերը հանրային ապաստանարանի մը մէ՞ջ անցուցիք: = Այո: — Յաջորդ օ՞րը: = Կեդրոնը (ըսել կ'ուզէ՝ Պերլինի կեդրոնը): — Ի՞նչ ընելու համար: = Նամակատուն: — Ի՞նչ ըրիք այդ օրը: = Վազեցի (թափառեցայ): — Գիշերը ո՞ւր անցուցիք: = Հէնինկստորֆ: — Ինչո՞ւ այդքան երկար ճամբայ կտրեցիք: (Պատասխան չկայ): — Ե՞րբ որոշեցիք կրակի տալ Րայխստակը: = Չեմ կրնար ըսել: — Կարելի չէ՞ որ այդ որոշումը տուած ըլլաք նախընթաց օրը: = Ոչ: — Ուրեմն բուն իսկ հրդեհին օ՞րը տուիք որոշումը: = Այո՛:

Մանափո՞րծ թէ արկած

»»» · «««

Օրը օրին գրած էինք թէ՝ սեպտ. 8ին Ըմէր փաշա էնկիւրիէն Պոլիս գացած ատեն, Կէյպզէի մօտ գիծը քանդուած ըլլալով, ճամբան փոխեց եւ շոգենաւ նստաւ:

Այս դէպքը իբրեւ «Վերջին ժամ» դեռ նոր կ'արձանագրուէր փարիզեան թերթի մը մէջ, առջի օր...

Թուրք ոստիկանութիւնը մանրամասն քննութիւն կատարեց դէպքի մասին: Նոյն իսկ Մ. Քէմալ անձամբ դէպքին վայրը գնաց: Իբրեւ եզրակացութիւն, ներքին գործավարութիւնը կը հրատարակէ հետեւեալ զեկոյցը, սեպտ. 24 թուականով.—

1.— Սեպտ. 18ի իրիկունը, արեւմուտէն առաջ իրենց աշխատութենէն դարձող երկաթուղիի խումբ մը բանուորներ զեկուցին իրենց պետերուն թէ երկաթուղիի գիծը քակուեր է Կէյպզէի եւ Տիլ Իսկէլէսիի միջեւ: Երկաթուղիներու մասնագիտական մարմնին եւ ոստիկանութեան կողմէ տեղին վրայ կատարուած քննութիւնը եւ փորձերը հաստատեցին որ երկաթուղիի գիծերը ո՛չ մէկ տեղ քակուած էին եւ տեղ մը միայն պտուտակներ հանուած էին: Հաստատուեցաւ նաեւ թէ քանի մը բանուոր, որոնց անունները յայտնի են, այս պարագան յարմար առիթ նկատեր են իրենց պետերուն գնահատել տալու համար իրենք զիրենք, թէ խղճմտօրէն կը կատարեն իրենց պարտականութիւնները, եւ ըստանալու համար վարձատրութիւն, չափազանցեալ ձեւով մը զեկուցեր են թէ վտանգ կայ: Այս բոլորը երեւան եկան իրենց իսկ խոստովանութիւններով, ուստի դատական իշխանութեան յանձնուեցաւ գործը:

2.— Ըմէր փաշա, դէպի Պոլիս իր ճամբորդութեան միջոցին իջաւ Տէրինճէ ոչ թէ այն պատճառաւ որ կառախումբին անցքին վրայ գիծերը քակուած էին, այլ տեսակցելու համար Հանրապետութեան նախագահին հետ, անոր զբօսանաւուն մէջ, որ կը սպասէր Տէրինճէ: Տիկ. Ըմէր փաշա եւ վարչապետին հետեւորդները շարունակեցին իրենց ճամբորդութիւնը մինչեւ Հայտար փաշա միեւնոյն կառախումբով: Անգարայի նեպըլթացէն առաջ ճամբայ ելած սովորական կառախումբերը անարգել անցան նոյն գիծէն: Այս է իրողութիւնը:

Երկու քոյրերու

ճէշային նահրը

»»»«««

ՄԷԿԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Լը Մանսի եղեռնադատ ատեանը դատելով երկու քոյրեր, Քրիսթին եւ Լէա Փափէն, առաջինը մահուան, իսկ երկրորդը 10 տարի բանտարկութեան դատապարտեց:

Անցեալ փետր. 2ին վայրագօրէն ըսպաննած էին իրենց տիրուհիները, Տիկին Լանսըլէն եւ աղջիկը: Նախ անգամ ամանով մը զարկած էին երկու զոհերուն, յետոյ փորած էին աչքերը (տախտակամածին վրայ գտնուեցան երեք աչքեր), յետոյ ակռաները կոտրտած, դէմքերն ու սրունքները դանակուած եւ ուրիշ զազանութիւններ գործած էին: Եւ այս բոլորը հակառակ անոր որ, զազանելու պատճառ մը չունէին, ընդհակառակն կրցեր էին 23,000 փրանք աւելցնել, շարունակ պարգեւներ կը ստանային եկող – գացող հիւրերէն եւն.:

Վերջին դատավարութեան օրը, երբ նախագահը հարցումներ կ'ուղղէր, մանրամասնելով սպանութեան զարհուրելի դրուագները, երկու քոյրերը ոչ պատասխան տուին, ոչ որ՛ եւ է յուզում արտայայտեցին:

Բուն պատասխանատուն Քրիսթինը համարուելով, մահուան դատապարտուեցաւ, իսկ Լէայի համար կարելի եղաւ գտնել մեղմացուցիչ պարագաներ:

ՊԱՑՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

— oo —

Հոկտեմբերը երկու «Օր»երու ամիս է — Հայ Մշակոյթի Օր եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Օր: Երկուքն ալ այլեւս քաղաքացիական իրաւունք ստացած տօներ են արտասահմանի հայ իրականութեան մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրուան նշանաբաններէն մէկն ալ այս տարի պէտք է լինի՝ — ինքնապաշտպանութիւն եւ գրոհ: Ինքնապաշտպանութիւն բոլոր ճակատներէն յարձակումներու դէմ. հակահարուած ու գրոհ՝ բոլոր հակառակորդներու դէմ:

Պատահական չէ այն խժալուր աղմուկը, որ ամիսներէ ի վեր կը լսուի արտասահմանի մամուլի մէկ մասի, յատկապէս ռամկավար թերթերի կողմէ: Ռամկավար մամուլը ակնյայտնի կերպով մէկ կեդրոնէ տրուած հրամանով ընդհանուր յարձակման սկսած է «Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ»: «Նաւագոյն», «Դուրեան եպ.ի ծեծ», «Թուրքիզ փախստականներ» — պատրուակ են լոկ: Ատոնք չլինէին, ուրիշ պատրուակ պիտի ստեղծուէր: Էականը, երկարատեւ լռութենէ ու բովանդակ նախապատրաստական աշխատանքէ յետոյ, ընդհանուր յարձակման անցնիլն է: Գաղթահայ Վանտէան ոտքի է ելեր: Ի՞նչ է պատճառը այդ մութ խանդավառութեան համարձակութեան: Ո՞րն է այն ձեռքը, որ կը շարժէ հայ կղերա – պահպանողական խամաճիկները:

Այդ ձեռքը շատոնց ծանօթ է մեզ — Հայկոմկուսը: Հայ բոլշեւիկներն են արտասահմանի այսօրուան դէպքերու իսկական ներշնչողն ու դրդիչը: Հայաստանը վերածելով համատարած բանտի, Հայաստանի երիտասարդութեան լաւագոյն մասերը լեցնելով աքսորավայրերն ու զնտանները, Հայկոմկուսը այժմ կը ձգտի իր թեւարկութեան տակ առնել նաեւ արտասահմանի հայութեան կեանքը, այստեղ եւս հաստատել Չեկայի տիրապետութիւնը: Չէ՞ որ դեռ Ալ. Մխանիկեանը հրահանգած էր չերտաւորել ու քաղաքացիական պայքարի ասպարէզ նետել գաղթահայ գանգուածները:

Հայ բոլշեւիկներու ուղածը գաղթահայութեան պառակտումն ու Հ.Յ. Դաշնակցութեան հմայքի թուլացումն է: Իրենց սեփական միջոցներով անոնք անկարող են հասնել այդ նպատակին: Հօկերը խաւաքարտէ չինուած, անձեւ ու մեռած կազմակերպութիւններ դուրս եկան: Գաղութը պէտք է պառակտել իր իսկ՝ գաղութի ձեռքով: Եւ ահա շարք մը «ազգայինճի»ներ՝ Զօպանեաններով ու Փօղոսեաններով սկսած եւ Դուրեաններով վերջացած՝ կուգան կատարելու Հայկոմկուսի այդ կամքը: Ռամկավարներուն սիրտ տուողը Երեւանն է: Ռամկավարներու սկսած ընդհանուր յարձակումը Երեւանի հրամանի գործադրութիւնն է:

Ա՛յս է կատարուող դէպքերու իրական իմաստը:

Ի՞նչ պէտք է պատասխանէ գաղթահայութիւնը, ի մասնաւորի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ռամկավարներուն՝ Դաշնակցութիւնը միայն մէկ խօսք ունի ըսելիք, կըսե՞ն կ'ուզէք — համեցէ՛ք:

Մենք կռիւ փնտռող չենք: Ընդհակառակն, մենք կ'ուզենք որ արտասահմանի հայութիւնը խաղաղ ապրի: Համերաշխ ապրի: Միութիւնը եւ ուժերու ամփոփումն ու ներքին ստեղծագործական աշխատանքը այսօր աւելի քան երբեք անհրաժեշտ են գաղթահայութեան: Ո՛չ, մենք ներքին պայքար չենք ուզեր:

Բայց եւ — կռիւէ ալ փախչող չենք:

Անոնք որ օտար ոստիկաններու միջոցով ազգային դրօշը արգելքի տակ կը դնեն, կամ օտարներու առջեւ գայն կը խայտառակեն, անոնք որ ոգի ի բոյն քաղաքացիական կռիւ կը քարոզեն ու պառակտման սերմեր կը ցանեն, անոնք որ Չեկայի հովանաւորութեան տակ կ'ուզեն քայքայել Դաշնակցութիւնը՝ անպայման կը յաջողին, եթէ գաղթահայ աշխատաւորութիւնն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը թոյլ տան:

Օրուան նշանաբանն է, ուրեմն, թոյլ չտալ, որ սեւ ձեռքը կատարէ իր պառակտիչ գործը: Հայ աշխատաւորութիւնն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հարկադրուած են պաշտպանուելու Հայկոմկուսի կազմակերպած դաւերու դէմ:

Ինքնապաշտպանութիւն եւ յարձակում հակառակորդի բոլոր ճակատներու վրայ — ա՛յս պէտք է ըլլայ մեր նշանաբաններէն մէկը հոկտեմբերեան այս օրերուն:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ի խորոց սրտի

— o —

«Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»:

Նորէ՛ն այսօր, այս առաւօտ,
Մեհենակե՛րտ տաճարներուդ
Դըրան առջեւ ես ծնրադիր
Աղօթքներու, մաղթանքներու,
Է՛ն ազնիւն ու էն բարին,
Կը սըրսկեմ հասակըդ ի վեր յաղթակամարիր:
Ու ես կ'երգեմ Երգ Երգոց
Քու փառքերուդ, շէ՛ն օրերուդ
Քա՛ջ կռուողիդ վահագնատիպ:
Ես կը սիրեմ ծունըր դընել,
Մըտիկ ընել քու պատգամներդ
Յո՛յս ներշնչող, հոյատեսի՛լ...
Ես կը ցանկա՛մ, ես կը բաղձա՛մ,
Ո՛ր այս ժամուս, այս օրերուն,
Սեւ ամպերով մառախլապատ՝
Քո՛ւ հայեացքէդ շող մը տաս ինծ:
Քո՛ւ երակէդ պուտ մը արիւն՝
Ինծ, նորահա՛ս ուխտաւորիս...
Ջի՛նջ ու յըստակ քու ակունքիդ,
Լո՛յս ակերէն պըտիկ մը ջուր,
Լուսացնցող սուրբ ճակատէդ՝
Իմաստութեան խո՛րշ մը միայն,
Գարնան – դարձի քու արեւէդ
Մանուկ մըտքիս շո՛ղ մը միայն՝
Քառսուն – երեք տարիներուդ
Վա՛ռ օրերէն օ՛ր մը միայն...
Օ՛ր մը, շէնշող, արեւավա՛ռ,
Մէն մի վայկեանը հրավառ,
Օր՛ մը կեանքիս հաւատաւո՛ր,
Ես այդ օրուան հլո՛ւ զինուոր,
— Ես՝ արիացած ուխտաւոր:
Օ՛ր մը... «Ո՛ տայր զծուխն ծըխանի,
Եւ զառաւօտն Նաւասարդի՛»...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Երբ իրաւունքը իր պաշտպանութեան համար կռիւ է պահանջում, ապա կռիւը իր յաղթանակի համար ճնցուկ պիտի ունենայ ուժը:

Ուժն է որ կառավարում է աշխարհս եւ մենք ձեռք կը բերենք մեր ուզածները, երբ ուժ կ'ունենանք:

ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԿԱՄՔԻ ՈՒ ԿՈՐՈՎԻ ՕՐԸ

— o —

Հայկական իրականութիւնը քառասունեւհինգ տարիէ ի վեր յեղափոխութեան երկունքը կ'ապրի: Այս անհուն ու անպատում զալարումը յանուն հայ ժողովուրդի յարութեան, զալարում վասն լինելութեան:

Պայքար ներքին ճակատին վրայ, պայքար դարաւոր թշնամիին դէմ:

Ներքին ճակատին վրայ հայ ժողովուրդը բռնուեցաւ վերածնունդի տենդով մը. յեղափոխութիւնը պրկեց ու զօդեց ցեղին ջիղերը, շաղկապեց հատուածները, անձնազոհ զունդեր դուրս եկան սարկացած բազմութիւններէն, եւ հայ ազգի հաւաքական չէնքը ամրացաւ պայքարի եւ հրդեհի մէջ: Այս կեդրոնաձիգ ուժը անընդհատ սպառեցաւ ժողովուրդը կազմակերպուած ազգ մը դարձնելու համար: Ու սպառած ուժերուն տեղ նոր ուժեր եկան իրենց երակները բանալու եւ արիւն ու կեանք ներարկելու ցեղին:

Սակայն, ներքին ճակատը փոթորկեցաւ վերածնունդի այս զօրաւոր աւիշէն: Սարկութիւնը որ դետնատարած էր դարաւոր թշնամիին դէմ՝ ըստրուկի ստորնութեամբ,— բայց միշտ յանդուգն իր ցեղին դէմ գործելու,— օձի պէս սողոսկեցաւ ու փաթթուեցաւ վերազարթնող հայ ժողովուրդի ապատատենչ քայլերուն: Սարուկը, դաւաճանը, չահադէտը, ուծացածը դարչելի հաւաքականութիւն մը ստեղծեցին հայկական կեանքը քայքայելու, յեղափոխութիւնը ջլատելու, ազգային գաղափարը հալածելու, միշտ կեղրոնախոյս, միշտ վնասարար, եւ մանաւանդ՝ միշտ դաւադիր:

Քառասունեւհինգ տարիներու պատկերը մտաբերեցէք, շրջանէ շրջան, դէպքէ դէպք, ու դուք պիտի տեսնէք որ հայ ժողովուրդը մեր ամբողջ փոթորկալի յեղափոխութեան ընթացքին վերածնունդի իր անհուն ճիգին մէջ, յուսահատական պայքար մղած է հայկական ներքին կազմալուծման դէմ: Կեղրոնախոյս ու կազմալուծող տարրերը, հայկական կեանքն անշնչելի ճահիճի մը վերածելու իրենց ջանքերուն մէջ, ուրացան ազգը, կրօնքը, ընտանիքը, ընկերն ու աղգականը եւ եղան աւելի վտանգաւոր հայկական վերածնունդին, քան դարաւոր թշնամին: Ցեղին տականքները, հրաժարած իրենց ազգային էութենէն, հրաժարեցան մարդկային բոլոր առաքինութիւններէն ալ, ու հրապարակ եկան անասնական նկարագրով, ճղճիմ ու ստորին գոյութեան մը համար, մղուած՝ սորկական կիրքէ մը:

Այս պայմաններուն մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դարձաւ հայ ժողովուրդի միսն ու ոսկորը, ձուլուեցաւ ցեղին հետ եւ արիւն դարձաւ անոր երակներուն մէջ: Արիւնն անհաշիւ հոսեցաւ, ու Դաշնակցութիւնը փիլիքայէս ու բարոյապէս ողջակէզ դարձաւ խարոյկին վրայ, նոր կեանք ներարկելու համար հայ զանգուածին:

Անհուն է մեր ողբերգութիւնը ներքին կեանքին մէջ: Ամէն օր, հայրենիքին մէջ, հայրենիքէն դուրս, զանգուածին մէջ, կամ անհատներու հոգիին մէջ ազգը պիտի միաձուլես, հայրենի թէղ մը հողը պիտի ազատես, սուրէն ու հուրէն հալածուած ժողովուրդը պիտի պաշտպանես, թշնամին պիտի ահաբեկես, անկարելին պիտի ընես թշնամի ծովին մէջ վերջնականապէս չխեղդուելու համար, սակայն կոնակէդ դաւադիրն ու դաւաճանը պիտի գործեն, կառուցածդ պիտի քանդեն, թշնամիին ձեռք պիտի կարկառեն, զանգուածները յուսահատութեան ու անհաւատութեան պիտի մղեն: Ցեղդ ինքզինքը պիտի ուրանայ, սարկութեան ճահիճը ոտքերուդ տակ պիտի բացուի: Եւ սակայն Դաշնակցութիւնը պէտք է ապրի, պարտաւոր է ապրիլ, եթէ նոյն իսկ իր երակները բացուած ըլլան:

Որովհետեւ, արտաքին ճակատը միշտ փոթորկալի եղաւ, մրրիկն ու հրդեհը պաշարեցին մեր ժողովուրդը, ու արիւնաքամ Դաշնակցութիւնը,— արի հայութիւնը, միշտ դիրքերուն մէջ մնաց: Իր կուրծքը բիրտ դարձուց թշնամիներուն դէմ, եւ իր կոնակը տուաւ ներքին օրերու խայթոցին: Մեր դժբախտ կեանքի այս ներքիններըը, ճակատագրական օրերուն, վատօրէն ու մշտապէս մնացին իրենց թունաւոր ժանիքներուն ապաստանած:

Հայ ժողովուրդի ապրելու, տեւելու եւ իր պատմութիւնը կերտելու կորովը մարմնացաւ Դաշնակցութեան մէջ, ու մեր կուսակցութիւնը դարձաւ շաղախը փլած ժողովուրդի մը, որ ճղակոտոր է, բայց ազգային դիմագիծ ունի: Վատերով շրջապատուած է, բայց իր պատմութեան հպարտութեան վերադարձած է: Բազում եւ հզօր թշնամիներ ունի, բայց կազմակերպուած ու արի բազուկներ կան, որոնք ընդունակ են իրենց կեանքը զոհելու իրենց հայրենիքի համար: Ներքին ճահիճն անշնչելի է, բայց Մասիսի պէս բարութիւններ ունի իր հոգիին մէջ՝ այս զարշելի մթնոլորտէն վեր, լուսաւոր նպատակ ունի՝ գաճաճ գլուխներէն վեր, յաւիտենականութեան ապրումն ունի՝ մեր շրջապատի գձուձ հաշիւներէն վեր, կարենալ դիմանալու համար:

Ահա, այսօր, հայ կորովի ծննդեան օրն է: Այսօրը հայ ժողովուրդի հաւաքական կամքի օրն է: Այս օրը ազատատենչ ու մարտիկ հայութեան մկրտութեան օրն է:

Պայքարը կը շարունակուի: Ուրախութեան ու դժբախտութեան օրերն իրարու կը յաջորդեն: Տասնեակ հազարաւոր արի արանց մանուկները ինկան ազատութեան ճանապարհին, ու ցեղը,— մշտապէս իր յարութիւնը ապրող այս ոգին,— նոր տասը հազարեակներ անոնց դիրքերուն վրայ շարեց, անքակտելի ժայռի պէս կանգուն մնալու համար:

Ու վաղուան օրը պիտի ըլլայ իր վերջնական յարութեան օրը, իր յաղթանակի օրը:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Յարատեւ կռիւ — յանախ եւ երկար ժամանակ զուցէ անյաջող՝ չնայած երբեմն նոյնիսկ լայն ծաւալին—ահա թէ ո՛ւր է մեր փրկութեան բանալին: Պահպանենք, շարունակենք կռիւը, որպէսզի լայննայ, ընդարձակուի եւ ընդարձակուելով՝ յարատեւի,— ահա դէպի մեր նպատակը տանող միակ ճանապարհը:

ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ ՀԵՏ

— :-: —

Դաշնակցութիւնն ու Դաշնակցականը նուիրական օր մը ունին,— «Հ.Յ. Դաշնակցութեան Օր»ը:

Հին թէ նոր, մեծ թէ փոքր, Դաշնակցական սերունդները, հաւատաւոր բազմութեան մը հետ, այդ օրը կուգան լսելու անոր խօսքը:

Ո՞վ չի գիտեր Դաշնակցութեան պատմութիւնը:

Անոր պատմութիւնը զօդուած է Հայոց պատմութեան վերջին քառասնամեայ շրջանի պատմութեան հետ:

Դաշնակցութիւնն ԵՐԷԿ՝ Երկրի մէջ, զինուորական պահակն էր հայ ժողովուրդին: Դաշնակցութիւնն ԱՅՍՕՐ, գաղութներու մէջ, անվարան առաջնորդն ու ջեկավարն է հայ մշակութային արժէքներու եւ քաղաքական տենչերու:

Երէկ, Երկրին մէջ, Յեղափոխութիւնն ու Յեղափոխականը կը հալածուէին ոչ միայն իր դարաւոր ոսոխին ձեռքով, այլեւ հայանուն հրէշներու —«խափիէ»ներու ձեռքով, այսօր գաղութներու մէջ՝ Չեկայի վարձկան լրտեսներու ձեռքով, ծածկուած «թիւ»երու տակ:

Դաշնակցութեան դէմ, 1933 փետր. ամսէն սկսեալ, այս մթին ձեռքերը, իրենց մթին ուղեղներէն դուրս բերին «ազգական» նոր ճակատ մը,— Հալածանք հայարժէք նուիրականութիւններու, Դաշնակցութեան դէմ եւ Դաշնակցութեան վրայէն:

Դաշնակցութեան օրուան վեհութիւնը չպիտի ուզէինք մթագնել, հայ ժողովուրդի տիղմի եւ տականքի սապեններուն նիւթած ընթացիկ դաւերով, բայց պէտք է լուսաբանենք հանրութիւնը, գաղթահայ տարագիր հասարակութիւնը, որ կ'ուզէ այս բոլորին վրայ իր խրճիթի պատուհանէն միայն նայիլ եւ ուսերը թօթվել անճար ու անկամ:

Տարագրութեան մէջ, մեր դոյնդղո՛յն հակառակորդները կ'ուզեն կրկին տարագրել հայութիւնը իր նուիրական զգացումներուն մէջ եւ յաւելեալ արիւն կը պահանջեն:

Դաշնակցութիւնը մէկ պատասխան ունի այդպիսիներուն,— ՆԵՐԿԱՅ: Կազմ ու պատրաստ, մեր հակառակորդը պիտի տեսնէ մեր դէմքը հոն, ուր հայ ժողովուրդի դարաւոր սրբութիւնները, օտար միջամտութեամբ, եւ Հայու ձեռքով ոտնակոխ կ'ըլլան:

Ով քամի կը ցանէ, պէտք է փոթորիկ հնձէ:

Չարիքը կը սրբագրուի չարիքով: Համերաշխութեան եւ խաղաղութեան, ողջմտութեան եւ գործակցութեան քարոզները թուլութեան նշան համարուեցան:

Դաշնակցութիւնը շա՛տ անգամ փորձեց կամուրջներ կանգնել, շա՛տ անգամ փորձեց, նկատի ունենալով մեր տարագիր եւ դժբախտ ժողովուրդի անկայուն վիճակը, անդորրութիւն ստեղծել, սակայն այդ բոլորը հէքեաթի պէս ունկնդրուեցաւ:

Մենք կը գտնուինք սրբազան «ճիհատ»ի մը առջեւ: Նետուած ձեռնոցը մենք կը վերցնենք մեր սովորական յանդգնութեամբ:

Զգիտեմ, ի՞նչպէս եւ ի՞նչ զուգորդութեամբ աւանդութիւն մը կուգայ յատկանշելու Դաշնակցութեան կամքը եւ Դաշնակցութեան մշակութային դերը, հայ կեանքի եւ պատմութեան մէջ:

Աւանդավէպը խմաստուն է եւ ... բանական:

— Երկու մեծ գետեր,— հսկայ Մհօղ,— կը հոսէին երկար ... հետու, երկիրներով, ձորերով ... իրարու փառք եւ անուն ... էին: Միայն, երբեմն — երբեմն ... մահուեր, կ'երթային մէկէն ...

Այս բարեկամական ... թիւնը Ասագ – Դեւին ...

Երկու գետերն ալ փառասէր ... շատ կը սիրէին որ իրենց ... փառքը երգեն ամէնուրեք: Եւ ... մէկը երգեր հիւսեց եւ ... իր փրփրադէզ ալիքներն ու ... թիւնները:

Ասագ – Դեւը ննջօրէն խորհ... ցեցաւ երկուքի հաւքերուն հետ, ... թան Հանեոսի մեծխօսկութեան ... սին պատմեն Մհօղին: Ըստ ... ծաղրեց:

Գետերու յարաբերութիւնը ... ուեցաւ:

Մհօղը կ'ըսէր.

— Թո՛ղ գէմս ելլէ տեսնեմ:

Հանեոսը կ'ըսէր.

— Թող յանդգնի գլուխը ցցել ... ես գիտեմ ընելիքս:

Երբ երկուքի բարկութիւնն ալ ... սատիճանին հասաւ, Ասագ – Դեւ... բամանութեամբ իր մէջնորդութ... առաջարկեց եւ ըսաւ.

— Եթէ կ'ուզէք որ ձեր վէճը ... նեմ, պէտք է որ իրարու քով ... որպէսզի բաղդատեմ եւ ես ալ ... գին ժողով ընեմ բոլոր դիցուհի... եւ աստուածներուն հետ:

Գետերը ընդունեցին առաջարկ... արիւն – քրտինք մտած, նոր ուղի... նոր ճամբաներ եւ հուներ բանալ... բարու մօտեցան:

— Քի՛չ մըն ալ, քի՛չ մըն ալ, ... ւէր Ասագ – Դեւը:

Երկու գետերը, օրօրուելով, ... լով, վշշալով իրարու կը մօտեն... հեղհեղէ եւ ցոյց տալով իրենց ... բերը, կ'ըսէին անցորդներուն.

— Կը տեսնէք կապուտակ ջուր... որ երկինքը կը ցոլացնեն, զու... ձուկերս՝ որ կը խայտան:

Բոլորովին անտարբեր, անոնք ... ցին անցան քաղաքներ, գիւղեր, ... ներ, դաշտեր, ձորեր ու այգ... անցան թագաւորութիւններու եւ ... գիրու մէջէն, սահման դարձան ... գեր բաժնեցին, կռիւներ եղան ... չուրջը եւ միշտ ալ վարար հո...

Ցանկարծ խառնուեցան իրարու...

Ահռելի աղմուկ, փրփուր ու ... կը գրկուէին իրարու հետ: ... ալիքները ոտքի տակ առին երկ... ներ, սարսափ տարածեցին եւ ծովի... ջուրերը յանկարծ ուռեցան, ... ճամբուն վրայ ոչխարի հօտեր ... կղզիներ խեղդեցին, անտառներ ... գեցին, եւ աշխարհը խառնուեցա... բար:

Իսկ Ասագ – Դեւը, յաղթանակը ... րած, կը հրճուէր, կը քրքջար ... շարունակ տեսեց իր այդ ննջ... խութիւնը:

Գետերու կռիւն ու ցասումը ... ւակայելի էր: Զէին սեղմուեր ... հուններ մէջ: Անդադար հուն կը ... խէին: Ուրիշ փոքրիկ գետեր ալ ... ուէն կամ մօտէն, այս վէճին ... խառնուէր էին: Քիչ կը մնար ... րենց կատաղութենէն անոնց թեւ... բոնէին եւ քաշէին իրենց մէջ: ... ծը աւելի պիտի բարդանար, եթէ ... դեկ չմիջնորդէին: Այն օրէն ի վեր ... որ մարդիկ իրենց կամքը պարտադր... ցին, Ասագ – Դեւի խնդուքը փորը ...

ՄՕՏԻԿ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

— :-: —

Մեր սենեակը լեցուած էր ծուխով: Կէս գիշերին մօտ էր, երբ կոմիտէի ժողովը վերջացաւ եւ իւրաքանչիւր անդամ ստանալով իր բաժինը (դաղտնի գրականութիւն), զգուշութեամբ դուրս ելան փողոց: Վերջին ընկերոջ հետ ես ալ տունէն դուրս ելայ: Գըլուխս ընդարմացած էր քանի մը ժամուան լարուած աշխատանքէն, տաք վիճաբանութիւններէն, ծուխէն եւ սենեակի ծանր օդէն: Պէտք էր քիչ մը մաքուր օդ ծծել:

Անցանք ընկերոջս բնակած փողոցէն: Երբ մօտեցանք իրենց տունին, խնդրեցի, որ վեր բարձրանայ, քովն եղած գրականութիւնը պահէ եւ ապա շարունակենք մեր զբօսանքը: Սակայն ընկերս յամառեցաւ, պատճառաբանելով, թէ յոգնած է եւ կը դժկամակի սանդուղներէն վեր ելլել: Փորձեցի համոզել, թէ մեր աշխատանքը մեծ զգուշութիւն կը պահանջէ եւ թէ փորձանքը մէկ անգամ կը պատահի, բայց բոլոր յորդորներս զուր անցան:

— Շատ լաւ, չարունակենք մեր ճամբան. բայց եթէ բան մը պատահեցաւ, այն ատեն կը տեսնուինք...

Ընկերս ժպտեցաւ:

Արովեան փողոցին մէջ նշմարեցինք, որ մէկը կը հետեւի մեզի: Մեր քայլերը դանդաղեցուցինք: Երբ հասաւ մեզի, տեսանք, որ զինուորական հագուստ ունէր եւ կ'օրօրուէր: Երեւի քիչ առաջ կոնծելով զբաղած էր: Գըլխարկէն իսկոյն հասկցանք, որ Յատուկ Բաժնի պաշտօնեաներէն է (զինուորական Չեկա): Անախորժ ընկերակցութենէն ազատելու համար, մտանք խորհրդային պաշտօնեաներու միութեան թէյարանը, որ կը գտնուէր Կուլտուրայի Տան դիմացը: Քիչ վերջը ներս մտաւ նաեւ մեր ուղեկիցը եւ տեղ բռնեց հարեւան սեղանի մօտ: Այլեւս պարզ էր, որ այդ ոուս չեկիստը լրջօրէն կը հետապնդէր մեզ:

Բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւններու մէջ, ամէնէն խենթ տարրը ուսանողութիւնն է: Քիչ խենթութիւններ չէինք ըներ նաեւ մենք՝ դաշնակցական ուսանողներս: Մասնաւոր հաճոյք կը պատճառէր մեզի խաղալ չեկիստներու հետ: Շատ լաւ գիտէինք որ փողոցներու մէջ մեզ լրտեսող Չեկայի մարդիկ բանտարկելու իրաւունք չունին: Ընդհակառակն, անոնք իրենց յանձնուած պաշտօնն այնպէս պէտք է կատարեն, որ երբեք չնկատուին ու յայտնի չդառնան: Սակայն, շատ յաճախ, լրտեսներն իրենց գործը կը կատարէին շատ յիմար ու անշնորհ ձեւով:

Օրինակ, երկու երեք ընկերներ կը զբօսնուն: Լրտեսը քայլ առ քայլ կը հետեւի անոնց: Սակայն, չի գոհանար տղաներու այցելած վայրերն ու հանդիպած մարդոց անունները գրի առնելով, այլ եւ կ'ուզէ անպայման գիտնալ, թէ ինչ կը խօսին: Այլեւս մոռնալով ամէն զգուշութիւն, լրտեսը բոլորովին կը մօտենայ քալողներուն եւ ականջը սրած կը լսէ անոնց խօսակցութիւնը: Ի հարկէ, տղաներն իսկոյն կը նկատեն այդ եւ կը սկսին խաղը: Նախ, բարձր ձայնով հայհոյանք եւ ծաղրական խօսքեր կ'ուղղեն լրտեսի հասցէին: Երբ ան չի հեռանար, այն ժամանակ մէկը ուժեղ հարուած կ'իջեցնէ իր ընկերոջ կրծքին, որ երկու – երեք քայլ ետ կ'իյնայ եւ ուժգնութեամբ կը կոխէ լրտեսի ոտքին վրայ: Ճարահատ, քթի տակէն մրմռալով, լրտեսը կը ձգէ կ'երթայ: Կը պատահէր նաեւ հետեւեալ ձեւով դէպք:

Երկու ընկերներ կը քալէին: Մէկը կը հետապնդէ լրտեսը: Տղաները կ'անցնին մութ փողոց ու կանգ կ'առնեն: Լրտեսը ինքզինքը չմատնելու համար, իբրեւ սովորական անցորդ, կուգայ մօտէն կ'անցնի: Երբ 15–20 քայլ կը հեռանայ, տղաները կը սկսին հրմշտկել, մէկը կը փախչի լրտեսի ուղղութեամբ ու վազելով 30 քայլ առաջ կ'անցնի: Ետեւ մնացած ընկերը փախչողին քար կը նետէ, որ իր հերթին քարով կը պատասխանէ: Եւ այսպէս, լրտեսը իրենց մէջտեղն առած, իրար կը քարկոծեն: Պարզ է, որ նետուած բոլոր քարերը կ'երթան լրտեսին վրայ եւ շատ չանցած մարդը կ'անհետանայ:

Թէյարանին մէջ ալ բանեց մեր խենթութիւնը: Սկսանք ռուսերէն լեզուով ակնարկներ նետել հարբած Ռուսին կողմը: Բայց չուշով նկատեցինք որ սովորական ապուշներէն չէ: Դէմքն այլայլուեցաւ ու զայրացին հայեացք մը ուղղեց մեր կողմը: Երկուքս ալ մտահոգութեան մատնուեցանք: Եթէ հըլլային ընկերոջս գրպանի թերթերն ու «Հայրենիք» ամսագիրը, հէ՛րն անիծած, ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ...

Քանի մը խօսք փախալով թէյարանէն դուրս ելանք: Հազիւ փողոց ելանք, երբ մեր ետեւէն «ստօյ» (կեցիր) հրամանը լսեցինք:

— Ձերբակալուած էք, հետեւեցէք ինծի դէպի Չեկա...

Ոչ մեր անունները հարցուց, ոչ թուղթ եւ ոչ ալ խուզարկեց:

Առանց պատասխանի հետեւեցանք իրեն: Լուռ մնացինք որպէսզի փողոցին մէջ աղմուկ չձգի եւ ուրիշ չեկիստներ չհաւաքուեն: Յոյս ունէինք, որ մինչեւ Չեկա հասնիլը՝ ձեւով մը կ'անհետացնենք ընկերոջս մօտ եղած վտանգաւոր կապոցը:

Առանց որ եւ է խօսք փոխանակելու, երեքով կողք – կողքի կը քալէինք Աբովեանն ի վեր՝ դէպի Թարխանեան փողոցը, ուր կը գտնուէր Չեկայի շէնքը:

Հարիւր քայլ մնացած էր հասնելու, երբ մեր դէմն ելաւ մեր համալսարանի համայնավար ուսանողներէն մէկը, որու հետ բաւական լաւ բարեկամ էի: Այդ ուսանողը, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, արդէն Չեկայի բովէն անցած էր եւ երկու տարի քննիչի պաշտօն վարած: Ծանօթացած էինք համալսարանին մէջ, առաջին օրերէն: Յաճախ իրարու մօտ կ'ըլլայինք, եւ նոյն իսկ խմբով եկած ... մեր գիւղը խնջոյքի: Մենք գիտէինք ... որ ան յատուկ պաշտօն ունի համ... սարանին մէջ մեր վրայ հսկելու ... ուսանողական կեանքի ներքին անց... դարձը տեղեկագրելու Չեկային: Բ... հաւատաւոր կոմունիստ էր, բայց ... լոթի տղայ էր:

— Վա՛հ, Ա. ջան, այդ ո՞ւր կ'եր... նում: Լաւ պատահեցինք: Ծիլն... սած, քէֆից եմ գալիս եւ տուն գն... լու տրամադրութիւն չունեմ: Գն... մէկ – մէկ էլ խմենք գինեք...

Պէտք չկար բացատրութեան: Յար... նի էր թէ ուրկէ կուգար: Կողմնակի... դրուած ուսանողական գլխարկը, ծռ... ու մուռ քալուածքը եւ գինիի հոտ... արդէն «քէֆից գալու» անսխալ ապա... ցոյցներ էին:

— Ցամենայն դէպս, մեր ուղ... տեղը չէ, որ կ'երթանք, պատասխ... նեցի եւ գլխով Ռուսը ցոյց տուի:

Նա իսկոյն կռահեց թէ բանն ի... չումն է եւ մեծամտօրէն ըսաւ.

— Բա ես մեռա՞ծ եմ...

— Քաղաքացի, սրանք բանտար... կեալներ են եւ խնդրում եմ սրանց հետ չխօսել:

— Նախ ես քաղաքացի չեմ, այլ ըն...

...նայ: Մարդիկ անմիջապէս գործնական միջոցներու դիմեցին, զսպելու համար երկու խառնուած գետերու կատաղութիւնը: Իսկոյն, հսկայ պատնէշներ քաշեցին, կամուրջներ ձգեցին, զսպիչներ ու թումբեր դրին, ամբարներ շինեցին եւ ջուրերը հետզհետէ պակսեցան: Եւ երբ հովիւները անոր ափը կ'երթային, Հաննոսը կ'ըսէր· — «Հալեցայ հատայ»: Իսկ Մելօզը կ'ըսէր· — «Մոլորեցայ, ճամբաս կորսնցուցի, խելքս գլուխս չէ»· եւ կը գովէր հի՜ն — հի՜ն օրերը:

Եւ մարդիկ իրենց յաղթանակը կատարեալ դարձնելու համար արհեստական կերպով գետիկներու բաժնեցին եւ բազմաթիւ անուններ դրին: Այդ օրէն ի վեր գետերն ալ հասկցան որ իրենք — իրենց տէրը չեն:

Քննեցէք եւ վերլուծեցէք այս անըզալէպը եւ դուք պիտի տեսնէք որ հայ իրականութեան հարազատ պատկերը կ'երեւայ հոն: Մարդը, որ իր կամքը պարտադրեց, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է իր առնական դիմագծով:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Դաշնակցական ընկերներու

Յառա՜ջ ընկերներ, քաղաքացիական հաւատարմութեան:

Յառա՜ջ, անվախ եւ համարձակ մեզի հաւատացող, մեզի վստահող եւ ... հանրութեան բարոյական ատեանին առջեւ, բարեւելու և ողջունելու զայն, եւ իրմով Հայութիւնը:

Յառա՜ջ, լուրջ եւ զգաստ կեցուածքով, առողջ եւ պայծառ իմացականութեամբ հաշիւ տալու մեր միակ տիրոջը՝ հաւատաւոր Հայութեան բարոյական ատեանին: Ան է, որ իրաւունք ունի լսելու մեզ, մեր աշխատանքները իր լաւ եւ վատ կողմերովը· ան է, որ իրաւունք ունի գնահատելու եւ վճռելու մեր գործը, եւ ան է որ պիտի հաստատէ ոչ միայն մեր ... աշխատանքներու ծրագիրը, այլեւ պիտի ներշնչէ մեզի ուժ, կորով եւ հաւատք:

Յարգանք եւ բարեւ ուրեմն, մեր մեծ Դատաւորին՝ ազնիւ եւ ազատասէր հայ ժողովուրդին ...

Կեանք այս դիրքին մէջ, ընկերներ, ... մըն ալ, լուռ եւ անխօս: Եւ թող ... որ հոգիները խօսին, իրենց ... լեզուովը անոնց հետ՝ ... աւա՜ղ, չկան այսօր ...

Որքան մեծ է մեր պարտքը վերապրող հայութեան հանդէպ, նոյնքան եւ ... է մեր յանդգանքի տուրքը ... անդարձ մեկնողներու հանդէպ: ... առաւել եւս այսօր, կրկնակի ... ճառներով:

Յիշելով բոլոր այն դէմքերը, որ իրենց կեանքը նուիրեր են հայ ազատագրութեան սրբազան սեղանին, ... Դաշնակցութեան դրօշին տակ, մենք ... առիթը կ'ունենանք ծանօթանալու ոչ միայն մեր պատմութեան, այլեւ գործի եւ աշխատանքի այն ձեւերուն եւ միջոցներուն, որոնց արդիւնքն է մեր կուսակցութեան գոյութիւնը:

Անոնց հետ մենք կը տեսնենք ան... անթիւ հայրենասէր հայ ..., որոնք բոլորը մէկ տողոր... մեր ընդհանուր գաղափարականութեամբ եւ ազատասիրութեան ... խօսքով, գործեցին եւ մեռան ... անխախտ հաւատքով:

Եւ եթէ մեզմէ իւրաքանչիւրը կարենայ յստակութեամբ եւ պարկեշտութեամբ ու յարգանքով յիշել իր բոլոր հին ու նոր մեռելները, եթէ կարենանք ճանչնալ զանոնք այնպէս ինչպէս որ էին, եթէ կարենանք թափանցել անոնց բարոյական աշխարհը, վստահութեամբ եւ համարձակութեամբ է որ պիտի կրնանք դառնալ դէպի վերապրողները:

Հոս՝ քննական այս ճամբով, մենք կրնանք արդար հպարտութեամբ քալել դէպի առաջ, դէպի հայութեան վերջնական ազատութեան հանգրուանը:

Ճիշդ է որ մենք շատ ենք զոհեր, շատ ենք զոհաբերեր այս երկար ճամբուն վրայ: Սխալած եւ յաճախ ալ սայթաքած ենք, իյնալով մութ անորանոնրու մէջ, պարտուեր ենք ու փշրուեր դերակշիռ ուժերէն, մարդոց ու բնութեան սադրանքներէն ու խաղերէն:

Եւ սակայն, այս բոլորը անզօր են կասեցնելու մեր թափը, մարելու մեր հոգիներուն կրակը, որ կը փոխանցուի մեզի սերունդէ սերունդ, թարմացած ու ուժովցած:

Մեր այսօրը, նոյն իսկ իր համեմատաբար կայուն վիճակին մէջ ինքնին փաստ մը չէ՞ մեր տեւական յառաջխաղացութեան:

Ընկերներ, նայեցէք անգամ մը աշխարհին, նայեցէք բոլորին իրենց իրական դիրքերու մէջ, եւ ծանօթացէք անոնց մեծ ու փոքր տագնապներուն: Դուք առանց դժուարութեան պիտի կրնաք գիտել թէ որքան ծանրացեր են մարդոց գոյութեան պահպանման միջոցները: Անհատներու նման՝ ազգութիւններն ալ այսօր աւելի քան երբեւէ դերագոյն տագնապն ունին պահելու իրենց հաւաքականութիւնը բազմազան վտանգներէն:

Մեզի համար այս իրականութեան մէջ կարեւոր է մասնաւորաբար այն փաստը, որ այս ընդհանուր իրարանցումը, վախն ու դողը միայն թոյլերուն եւ տկարներուն յատուկ չէ: Ընդհակառակն ուժովներն ու մեծերը, յաղթականներն ու անպարտելիները, շատ աւելի մտահոգ են եւ խռոված քան թոյլերն ու պարտեալները:

Պահել մեր կացութիւնը այս պայմաններուն մէջ, կը նշանակէ ապահովել մեր վաղուան յաղթանակը: Թող ոչ ոք փորձէ նսեմացնել կամ ժխտել մեր այս հաւատքը:

Դաշնակցութեան դէմ ներկայ խաչակրութիւնը, արտաքին թէ ներքին ամէն անունի եւ գոյնի թշնամիներու կողմէ, վկայական մը չէ՞ արդէն Դաշնակցութեան ուղիղ կեցուածքին, անոր հետապնդած դատին արդարութեանը:

Եթէ այսօր Դաշնակցութիւնը աւելի քան անհանդուրժելի է իր քաղաքական հայ եւ օտար հակառակորդներու համար, այդ կը նշանակէ թէ Դաշնակցութիւնը աւելի քան երբեւէ անհրաժեշտ է հայ ժողովուրդին համար:

Եթէ այսօր Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր քայլն ու գործը անհանգստութիւն կը պատճառեն իր նոյն հակառակորդներուն, այդ կը նշանակէ որ իր չարժումները օգտակար են ազգային դատին:

Մեր թշնամիի խռովքը, մեր հակառակորդներու վայնասուններն ու կակուղները բաւական են մեզի դատող հայութեան համար, իր իրական գնահատութիւնը տալու, մեր աւանդական հաշուետուութեան առթիւ:

Ան գիտէ եւ գնահատած է իմաստը այդ բոլորին: Եւ ճիշդ այդ գիտակցութեամբ ալ իր ծոցին մէջ տեւական ուժ եւ եռանդ է ներարկեր Դաշնակցութեան:

Այժմ ընկերներ մենք է, որ աւելի քան երբեւէ վճռական ու հաստատակամ քայլերով պէտք է շարունակենք մեր ճամբան յաղթանակի հաւատքով:

Մեր այս պայքարին մէջ, այս անգամ աւելի բարձր ու յստակ մեր նշանախօսքը պիտի ըլլայ Դաշնակցութեան հետ՝ հայութեան եւ հայրենիքի համար ...

Առանց այս գիտակցութեան, այսօր այլեւս Դաշնակցական չի կրնար մնալ եւ առանց այս ինքնավստահ գոհունակութեան իմաստ չունի «Դաշնակցութեան Օր»ը:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Քառասուն եւ երեք տարինե՜ր ...

Ժամանակաշրջան մըն է այս, զոր կարելի չէ մէկ ակնարկով ու հարեւանցի չափել ու ըմբռնել իր բովանդակ տարողութեամբ ու խորքով:

Ժամանակաշրջան մը յոյսի ու լքումի, տառապանքի ու հոգեսլաց թռիչներու, գիւտային սարսափներու ու խիզախ խոյանքներու եւ վերջապէս յաղթանակի ու պարտութեան ...

Ժամանակաշրջան մը մանաւանդ, որ բոցավառեց մարտական ոգին, մարակեց հրեղէն Նժոյգը, գալարուեցաւ ինքն իր մէջ, ու երկնեց նոր օրերու նոր Վահագնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Եւ մենք խորհուրդ խորին ծնունդովը անոր, տեսանք դարերու հրաշքը:

Ըսի հրաշքը:

Այո: Որովհետեւ վեց հարիւր տարիներու ստրկութեան շղթաները, շատ մը ցեղային ինքնուրոյն առաքինութիւններու հետ, եթէ ոչ խլած, գէթ անճանաչելի դառնալու աստիճան խաթարած էին ազատ ու ինքնիշխան ապրելու տարրական ըմբռնումները:

Հայ ժողովուրդի հրաշք տղան — Դաշնակցութիւնը — վերադարձուց առնական առաքինութիւնները:

Ինքնաճանաչման սրբազան սարսուներ հաղորդեց ան: Իր աղեխարշ երկունքով ուժ ու իմաստութիւն ներարկեց եւ յեղափոխութեան փրփրադէզ ալիքներով, ցեղին հոգին մաքրեց դարաւոր ապականութիւններէն:

Ան այլայլած Հայուն բերնին մէջ դրաւ լեզու, ձեռքին մէջ զէնք: Ուսոյց թէ, «զէնքով միայն կայ Հայոց փրկութիւն»:

Եւ քառասուն եւ երեք տարիներ, յեղափոխական փոթորիկներով, խիզախեց, մարդկային տարեգրութեանց մէջ նմանը չտեսնուած բռնակալութեան մը դէմ, եւ հաստուցում պահանջեց:

Պայքարի այս ճակատին վրայ, մարդկութեան քարացած խղճմտանքին, երկյս անարդանքի մատնուած արդարութեան առջեւ, զոհեց իր հարազատ զաւակները, որոնց ոսկորները չեն հանգստացած նոյն իսկ գերեզմանին մէջ, որովհետեւ դեռ չէ իրականացած ուխտը:

Ա՛հ, մեր զոհերը ... Հազարներ ու հազարներ, յայտնի եւ անյայտ եղբայրներ, որոնց համար յեղափոխութիւնը դարձած էր ջերմեռանդ ներշնչում մը, ժառանգուած հի՜ն, հի՜ն դարերէն, մեր արիաբանց պապերէն:

Բայց, ո՞ր մէկը յիշել ...

Ինչ որ են Կարիպալտի մը Իտալիոյ, Կոշիուշքոյ մը, Դէմոս Դրակոս մը Յունաստանի, Քոսլէշքով մը, Պէնքովսկի մը, Վասիլ Լեւսկի մը Պուլկարիոյ համար, նոյն են, եւ հազար անգամ աւելին Հայոց աշխարհի համար, Աղբիւր Սերոբները, Անդրանիկները, Գէորգ Չաւուշները, Եփրեմները, Պետօները եւ Քեռիները: Ամբողջ փաղանգը հայ յեղափոխութեան:

Ժամանակակից հայ պատմութիւնը, այն որ դարբնուեցաւ քառասուն եւ երեք տարիներու խռովքին ու խորհուրդին մէջ, մեզ կը թողու սրբազան մարտնչումներու, ու դիւցազնական հերոսամարտերու անկորնչելի ժառանգը:

Խանասորը, Ելտըզի ռմբակն, Սասունի ու Զէյթունի դիւցազնական կռիւները, Վասպուրականի, Շապին-Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Բագուի հերոսամարտերը: Եւ ապա, հայ կամաւորական գունդերու կազմութիւնը: Սարտարապատ ու Քարաքիլիսէ: Ու Մայիս 28, Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումը ...

Ահա, այսպէս եղաւ պատմութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ պատմութիւնն է հայ յեղափոխութեան եւ հայ ժողովուրդին:

Միահամութիւն պիտի ըլլար ժամանակակից հայ պատմութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը զատել իրարմէ:

Հպարտ ենք այսօր, ինչո՞ւ չէ: Բայց ծափեր, բացագանչութիւն չէ որ կը պահանջենք այս առթիւ: Դաշնակցութիւնը շատ տեսած է ծափեր: Ան 1918ին, Հանրապետութեան շրջանին, նոյն իսկ այսօրուան անարժան հակառակորդներէն կոչուեցաւ «ահա նոր Մեսիան որ կուգայ»:

Եւ մենք ամէնէն աւելի հպարտ ենք Հ. Յ. Դաշնակցութեամբ, մենք որ կրեցինք անապատի կիզիչ արեւն ու սարսափը, որ մեծցանք արեան ճապաղիքներուն մէջ, որ տեսանք մեր մատաղ քոյրերուն անպատուումը: Այդ բոլորէն, եւ շնորհիւ Դաշնակցութեան, այսօր մեր կուրծքերուն տակ վիրաւոր, համբերեան հերոսներ կը ծնին:

Եւ հաւատացէք, ա՛յ մարդիկ, կը զգամ կը լսեմ, նոյն այդ առեւլսիա կուրծքերուն տակ, քառասմբակ արշաւը Արտաւազդի Նժոյգին:

Ու մեզ համար, քառասուն եւ երեք տարիներու պատմութիւնը վերջակէտ մը չէ, եւ ոչ ալ հանգրուան:

Այլ հետապնդուող խորհուրդ մը, պատգամ մը, անցեալի փառքով եւ վաղուան փոթորիկներով:

Նոր սերունդը,— Մեծ Եղեռնի ժառանգորդը— գտած է իր ճամբան,— Դաշնակցութեան գծած ճամբան:

Բանակ մըն են անոնք: Հաւատաւոր, հաստ ու ահարկու:

Ու այդ ճամբուն վրան, պիտի քալեն անոնք, աւելի անյողդողդ, աւելի յանդուգն: Արհամարհելով բոլոր վատերը, բոլոր այլասերածները:

Քառասուն եւ երեք ամեակի այս տօներուն առթիւ, յայտնի ու անյայտ հերոսներու, հայ ազատագրական պայքարի անվեհեր ու անձնուրաց զինուորներու հոգին է որ թեւ կ'առնէ, կը վերակենդանանայ սրահէ սրահ եւ սիրտէ սիրտ:

Ողջո՛յն, քառասուն եւ երեք տարիներուդ առնական, չքեղ ու թիկնեղ հասակիդ:

Ողջո՛յն մտքի ու բազուկի, նահատակ ու ապրող բոլոր մշակներուդ:

Հ. ՏԷՐ — ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՔԵԶԻ ՀԵՏ...

Այս առաւօտ բոլոր արեւի ճառագայթներուն ջրվիժումը կը զգամ երակներուս մէջ: Ցնծութեան ու գինովութեան խայտանք մը կ'ողողէ մարմինս ամբողջ ... Աչքերուս հորիզոնին մէջ նոր արշալոյսներու, եւ յոյսերու, եւ երազներու ծաղկիլը կը տեսնեմ կանխաւ: Կը զգամ որ դաստակներս պողպատուեր են անխորտակելի ուժով մը: Ինչո՞ւ այս աննախընթաց խանդավառութիւնը եւ հոգեկան անսահման բերկրանքը՝ Հոկտեմբերի այս մռայլ ու դաժան օրերուն, երբ արեւը իր դեղնագոյն զգեստն է հագեր եւ ամպերու ընդերքէն հազիւ իր գլուխը կը ցուցադրէ աշխարհին ու մարդոց, երբ ցուրտ ու խայթող թունաւորող շամանդաղ մը բռներ է տեղերքն ամբողջ:

Քու սրբազան գաղափարիդ կրակն է, ով Դաշնակցութիւն, որ կը ջերմացնէ մեր հոգիները, կը զօրացնէ մեր կամքը եւ հաւատքի հանդամանկին մէջ իր չարքաշութեան ու տոկունութեան անխորտակելի միւռոնը կը կաթեցնէ ... Քու չորս տասնեակ եւ աւելի դարուններուդ ծփանքին տակ քանի՜ սերունդներ են թրծուեր ու կռանուեր, վարպետ դարբիններու մուրճին տակ: Քանի՜ կեանքեր են փճացեր գաղափարի ճամբուդ վրայ՝ միշտ բարձր պահելով ցեղին սուրբ դրօշը: Դուն եղար մեր վերջին յիսնամեայ յեղափոխական անցեալի խիզախ ու կորովի ասպետը, մարտական ուժը, որ աւերներու եւ փլատակներու մոխրակոյտէն փիւնիկ թռչունին պէս յարութիւն տըւիր ցեղին խորտակուած սրտին ու ըսիր,— Ձարկ, պիտի յաղթես անպայման: Ցեղն այսօր հպարտ է քեզմով:

Ժողովուրդի խաժամուժին մէջէն դուն զատեցիր, հաւաքեցիր գաղափարիդ ու հայրենանուէր անձնուրացներու համախմբերը եւ զանոնք կեդրոնացուցիր մէկ նշանաբանի, մէկ դրօշի տակ,— «Մահ կամ ազատութիւն»: Եւ օր մըն ալ անոնք իրենց կարմրաբոր շառայլով կերտեցին ցեղին ազատութեան և անկախութեան շէնքը: Ժողովուրդը ազգ դարձաւ եւ ազգը՝ պետութիւն:

Թէեւ այսօր չունինք այդ պետութիւնը, սակայն ունինք քեզ, ով Դաշնակցութիւն: Տարագիր ու հալածական սերունդ մը հոս, արտասահմանի մէջ որ կը խլրտի քու դրօշիդ ծալքերուն տակ, որ հեղեղատի պէս թումբեր ու պատուար չի ճանչնար, այլ կը դէլ կ'անցնի սանձարձակ ... Դուն այս սերունդին հաւատքի ոսկեղէն տաճարն ես, յոյսը, քուրան: Բոլորը, Հոկտեմբերի այս ցուրտ ու դաժան օրերուն, կուգան վհատութեան եւ յուսաբեկութեան փոշիները թօթվելով իրենց հոգիները լուալու, ուխտն ու գաղափարը ամրապնդելու: Իրենց կեանքը քու զոհասեղանիդ ընծայաբերելու:

Այս սերունդը ըմբոստ ու կորովի ջիղ ունի, պայքարի բոլոր եղանակներուն ծանօթ, նահանջել չի գիտեր:

Օտար միջավայրն ու շլացուցիչ հրապոյրները չեն կրնար մազաչափ շեղել զայն իր խաչալի ճամբէն, որովհետեւ իր երակներուն մէջ յեղափոխական արիւնը կայ, հաւատքի կայծը որ անդադար կը կայծկլտայ:

Դուն, միայն դուն կարող ես ցնցել եւ զգաստութեան բերել վատերն ու դաւաճանները ազգակործան, ո՛վ Դաշնակցութիւն: Հեռու չէ այն օրը, երբ կրկին պիտի հնչեցնես կռուի ահազանգը, չափորը մարտագոռ ... Որովհետեւ դուն ես հայրենիքի ցաւին ու լուռ գալարումներուն միակ ու հարազատ արտայայտիչը, դուն անհեղաշօր ու հերոսածին, արդարախօս ու ցեղանուէր Դաշնակցութիւն ...

Ծարժէ՛, ըմբոստ սերունդը քեզի հետ է ...

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

Դաշնակցութեան արեւին

— о —

ՀԱ՛ՅՐ, դիւցազնօրէն պաշտելի, ներէ՛ որդւոյդ՝ ծննդեան տօնդ, փառքի ժամդ երգելու, Արեգակին հետ լոգնալու:

Դուն ծնար օր մը խաւար, երբ մեր աշխարհը, արիւն—աւերի, լացուկոծի, ողբի ու աղաղակի թատր էր դարձեր:

Քու ծնունդդ ահեղօրէն յեղաշրջեց, բոցավառեց, յեղափոխեց, եւ չանթարձակ տարածուելով լուսաւորեց մեր լեռները, մեր ձորերը եւ հովիտները:

Քու ծնունդդ ողջունուեցաւ մեր աշխարհի հրաբորբոք կուրծքերէն: Ո՜հ, ի՜նչպէս պատմել հրճուանքը, եւ ծերուկին, եւ պառաւին, եւ վարդանման մեր հարսներուն, որ սառցերուն հետ դէմ դիմաց փառքի՛ երգեր երգեցին:

Քու ծնունդը, ես կ'ողջունեմ, ո՛վ Հայր, որ հրաշագործ մուրճի մը պէս Ազատութեան արեւածագին վարժեցուցիր մեր միտքերն ու բազուկները:

Քու ծնունդդ ես կ'ողջունեմ, ու կ'երկրպագեմ քեզի, որովհետեւ դուն լոյսի մը ցոլացումով ջահակիրը պիտի ըլլաս իմ վիրաւոր ցեղիս ազատութեան:

Խօսէ դուն, Հա՛յր:

Տե՛ս, ցեղդ անհունօրէն վշտակիր, աւերակ հայրենիքի ափերէն դուրս նետուած, ճանկ մը հողի, ազատ երդիքի կարօտը ունի:

Բայց ինչո՞ւ լուռ ես, ո՛վ իմ հայր:

Արթնցի՛ր, եւ պերճ գլխիդ վեր բարձրացուր, դէպի կամարները աստղերուն, դէպի լուսինը մեներգական, ու ըսէ խօսքդ մերկաշունչ, ու կանչէ հայորդիներդ՝ մաքրամաքուր ցեղիդ, ու տո՛ւր պատգամներդ յեղափոխական:

Եւ այն ատեն, հաւատա՛, Հայր, մենք անկասկած կ'ողջունենք արեւը ազատութեան:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

—, եւ, երկրորդ, ի՜նչ իրաւունքով ... ձերբակալած էք:

— Եթէ ընկեր էք, ապա ուրեմն ... [illegible]

... կոյն վազեց անոր մօտ: Մէկ — երկու վայրկեան խօսելէ յետոյ, կանչեցին նաեւ մեր Ռուբը, որ քննիչ էր Յատուկ Բաժնի մէջ: Ռուբը երթալէ առաջ մեզ յանձնեց փողոցի անկիւնի կեցած միլիցիոնէրի հսկողութեանը:

Հասկնալի է, թէ ինչ կատաղութեամբ սկսայ յանդիմանել ընկերս իր անզգուշութեան համար: Ան շատ հանգիստ եւ պաղարիւն պատասխանեց, թէ ուշ է այդ մասին խօսիլ եւ պէտք է մտածել փորձանքէն ազատուելու մասին:

Երկուքս ալ միաժամանակ մեր աչքերը յառեցինք մայթը փողոցէն բաժնող առուակին վրայ: Բայց ի՞նչ կարելի էր ընել: Երեք քայլի վրայ պահակն էր կանգնած, իսկ մեր դիմացը երեք չեկիստներ եւ երկուքն ալ յաճախ մեր կողմը կը նայէին: Վերջապէս որոշեցինք, մինչեւ Չեկա հասնիլը ձեւով մը ազատիլ ընկերոջս գրպանի պատուհասէն: Հակառակ պարագային, ինչ կ'ուզէ ըլլայ: Ապա նորէն մեր խենթութիւնը բռնեց եւ սկսանք կատակել եւ իրարու բանտային յաջող ու երջանիկ կեանք բարեմաղթել ...:

Կէս ժամ վերջը վերադարձան համայնավար ընկերս եւ Ռուբը: Վերջինս մեզմէ պահանջեց մեր թուղթերը: Համայնավարը յանձնեց իր կուսակցական տոմսը, ընկերս ուսանողական գրքոյկը: Ես վրաս ոչ մէկ թուղթ ունէի: Ընկերներուս թուղթերէն առնելով անունները, ինձ ալ պատուիրեց վաղուն թուղթերով ներկայանալ Չեկա: Կը դժուարանայինք հաւատալ թէ ազատած ենք: Սակայն, իրողութիւն էր:

Ամբողջ ճանապարհին համայնավար ընկերս, հպարտ իր տարած յաղթանակով, կը հաւատացնէր թէ քանի որ ինքը ողջ է, որ եւ է բանէ վախնալու պատճառ չունինք: Ի հարկէ, մեր վրայ դրաւ մի լաւ «քէֆ» կազմակերպելու պարտականութիւնը ...:

ԱՇՈՏ — ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԳՐՔԻ ՕՐ

Փոքրիկ օրերից

—·—

Սարերի փէշին,
Լերան գագաթին,
Անտառի միջին
Թէ գետի ափին
Ձմրանը սառած,
Ամառը վարած
Դաշտերի միջին
Աչքերը յառած՝
Հայդուկն է կանգնած ...
Նայում է հեռուն,
Նայում դէպ հարաւ,
Որտեղ արեւի
Ոսկէզօծ շողքից
Մասիսն է լալիս:

....

Գանգատ է գալիս:
— «Ո՞վ դու ալեւոր
Հսկայ Արարատ,
Աշխարհի ես փրկել
Դու ջրհեղեղից·

Սպիտակ արծիւն
Խնդրեմ օգնութիւն
Ռուս թագաւորից·
Թող զօրքեր ճամբէ
Ջարդէ սուլթանին
Մեր կեանքն ու վաթան
Փրկէ սեւ օրից»:
Անցան տարիներ
Երկինքը մթնեց·
Հսկան դղրդաց
Երկիրը շարժւեց՝
Սուլթանն ու ցարը
Երկուսն էլ ընկան
Ընդմիշտ միասին:
Քամին փոշու հետ
Բուք բորան հանեց,
Երկինքն որոտաց,
Կայծակներ թափեց,
Տներ հրդեհեց,
Այգիներ այրեց:
Անձրեւը տեղաց,
Օջախներ մարեց,
Ածուխ ու մոխիր
Դաշտերը պատեց:
Լուսինը ծածկւեց
Աշխարհ խաւարեց,
Հայդուկն էլ անցաւ:
Անապատներից,
Մոխրի կոյտերից

Մի հայ որբուհի
Դուրս եկաւ գունատ,
Նայեց չորս բոլոր,
Երես խաչ հանեց
Ու Աստուած կանչեց՝
— «Մեր դժբախտութեան
Լուռ ու մունջ վկայ,
Տեսա՞ր, ջարդեցին
Թալանեցին, տարան,
Ոսկի, մարգարիտ,
Հարսներ — աղջիկներ·
Մորթեցին խպառ
Ծերեր, մանուկներ:
Ընկան կուի մէջ
Եւ քաջ հայդուկներ,
Չը կանչե՞ս նորից
Թագաւորներին,
Դրանք են մեզի
Հասցրել էս օրին:
Ջայն տուր գիւղացուն,
Խեղճ բանւորներին,
Դատաստան հանեն
Մեղաւորներին:

ԱՐԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

7 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ Salle GAVEAU-ի ՄԷՋ
45, Rue la Boëtie Métro: Miromesnil

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջականերու Հայ Մշակութային Միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ: Նախաձեռնութիւն՝ «ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ»-ի:

Կը նախագահէ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Աննախընթաց երեկոյթ նուիրուած ամբողջութեամբ Հայ երաժշտութեան: գիտի նուագուին հին եւ նոր հեղինակներու երկեր մեծ մասամբ առաջին անգամ:

Երգիչներ.— Օր. ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ եւ Օր. Ի. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ
Ջութակահար.— Պ. Յ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ
Դաշնակահար.— Պ. Ս. ՄԱՐԳԻՍԵԱՆ
Երգչախումբը՝ «Կոմիտաս» ղեկավարութեամբ Պ. Ն. ՄԵՐԳԵՐԵԱՆԻ
» » «Կիլիկիա» » » Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ
Սէնֆոնիկ մեծ նուագախումբ, բաղկացած 40 արուեստագէտներէ, ղեկավարութեամբ Պ. Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ եւ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՏՈՄՍԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ.— «Հայ Մշակոյթի» մրցման յանձնախումբի քարտուղարութեան Պ. Հ. Քալուեանի մօտ, 1, Rue l'Aqueduc, Paris (10). Tél. Nord 75-69: Salle Gaveau, 45, rue la Boëtie ամէն օր ժամը 9-12 եւ 2-6: Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince: Հայկական Տպարան, 61, rue Mr. le Prince: Համալսարան օրը կէսէն:

Բոլոր տոմսերը թուագրուած են՝ գիները 5 - 20 ֆրանք:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տեղերը:

Հաղորդ. միջոցներ.— Մեթրօ Miromesnil, օթօպիւս AT, ATbis, AO, AH, B, BE, CD, CE, CC: Համերգը պիտի վերջանայ գիշերուան ժիշդ 11.30ին

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9-30ին մինչեւ լոյս

HORTICULTURE-ի ՇԷՆՔԻՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

3 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2307

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՂԱՐ, ԿՈՆԴԱԿ ԵՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑ

Մեր հակառակորդները ճարպիկ ռազմախաղեր ունին:

Երբ կը սպառի քաղաքական պաշարը եւ կ'անճրկին, կը չըմբին Եկեղեցականութեան բաղնիքին տակ, օգնութեան կը կանչեն Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ անոր իշխաններն ու սպասաւորները:

Այդպէս եւ այս անգամ:

Ուշադրութիւն,— «Հակա—Հայաստանեան» ազդանշանը մասնաւոր ուժգնութեամբ արծարծուեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրութենէն անմիջապէս վերջը: Աւելի ճիշդ, երբ իրենց հասցէին վերադարձան արտասահմանի պատգամաւորները:

Փա՛ռք Երեւանի և Էջմիածնի, Դաշնակցութիւնը բարեկամներ չունեցաւ այդ պատգամաւորներուն մէջ: Չէր կրնար ունենալ:

Ուրեմն, անոնք ամուր պահեցին իրենց գաղտնիքները եւ յաջողեցան մթնոլորտ ստեղծել:

Ամիսներ յետոյ, ահաւասիկ արդիւնքը:

Անշուշտ անոնք մասնաւոր պաշտօն մը չունէին, Երեւանէն եւ Էջմիածնէն հրահանգներ բերելու եւ պարտադրելու համար:

Եւ սակայն, իբրեւ «հանգամանքաւոր» մարդիկ, խօսակցութիւններ ունեցան նորընտիր կաթողիկոսին, մեծ ու պզտիկ պաշտօնեաներու հետ, եւ պարտք սեպեցին յայտնել անոնց թելադրութիւնները կամ բաղձանքները:

Ահաւասիկ այդ վկաներէն մէկը, համաձայն Ամերիկայի առմկավար պաշտօնաթերթին.

— «Վեհ. Հայրապետը, որ օրին իբրեւ Գեր. Խորհրդոյ առաջաւոր անդամ, իր հաւանութիւնը տուած եւ մասնակցած էր 1929ի պատուէր – հրահանգին, իր օծումէն անմիջապէս յետոյ, Էջմիածին գտնուող արտասահմանի եպիսկոպոսներուն, մասնաւորաբար Եգիպտոսի Առաջնորդական Տեղապահ Տ. Մամբրէ եպիսկոպոսի, բերանացի պատուէր տուած էր, որ եկեղեցիները Մայիս 28ի եւ եռագոյնի նման հակա- Հայաստանեան ցոյցերու ասպարէզ չըլլան: (Պայքար, 14 սեպտ. 1933):

Այսքանը արդէն բաւական էր, որպէսզի թեւ առնէին անոնք որ բնախօսական կիրք ունին ազգային ո՛ր եւ է յիշատակի, պարծանքի եւ խորհրդանշանի հանդէպ:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս պատկեր մը կը ներկայացնէր Պուլկարահայ «Թեմ. Պատգ. Ժողովը», որուն բանաձեւերէն մը պէս արտատպուեցաւ բոլոր հակադաշնակցական թերթերուն կողմէ:

Կ'ուզէ՞ք լսել մէկ երկու կէտերը այդ պատմակա՛ն բանաձեւին.

— 1. «Հայութիւնը չունի ազգային ընդհանուր հեղինակութեան մը որոշումը, որով եռագոյն դրօշակը ընդունուած ըլլայ, ոեւէ ատեն իբր հայ ազգային դրօշ:

2. Որպէս ազգային տօն կ'ընդունուին միայն այն տօները, որոնք ընդունուած են Հայ. Եկեղեցւոյ պետ Ս. Աթոռի վեհափառ Հայրապետին կողմէ եւ արձանագրուած են Հայ. Եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ:

3. Մայիս 28ը իբրեւ ազգային տօն գոյութիւն չունի վերոյիշեալ տօնացոյցին մէջ, եւ չէ ընդունուած Հայ. Եկեղեցւոյ Գերագոյն պետէն»:

Մի՛ ըսէք թէ պուլկարահայ գաղութը խաւարեալ է, թէ այդպիսի բան չի կրնար պատահիլ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Պուլկարահայ «Թեմական»ին յանցանքը այն է որ, գրի առած եւ ստորագրած է այս յիմարապատումը, իսկ ուրիշ տեղեր կը հրահանգեն եւ կը գործադրեն բերանացի:

Մնաց որ, նոյն իսկ Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի մէջ, լայնօրէն շահագործուեցաւ նախորդ կաթողիկոսին օրով տրուած կոնդակ մը (1929), որ պարզապէս կը յանձնարարէր եկեղեցին հեռու պահել քաղաքական պայքարներէ:

×

Ուրեմն, Դաշնակցութեան հակառակորդները գտած են փրկութեան դուռին:

Այսուհետեւ պայքարը պիտի զարգանայ եւ ճապաղի՝ յանուն Վեղարի, կոնդակի եւ տօնացոյցի:

Ահա վերջին զէնքը,— նորընտիր կաթողիկոսին առաջին կոնդակը, որ դեռ վերջերս տպուեցաւ, թէեւ գրի առնուած է 1933 յուլիս 1ին:

Աւանդական օրհնութիւններէն եւ յորդորներէն յետոյ, Խորէն Ա. պարտք սեպած է կարգ մը պատուէրներ ուղղել մասնաւորապէս արտասահմանի առաջնորդներուն, յանձնարարելով.

— «Հեռի կալ եւ պահել զհաւատացեալ ձեր ժողովուրդ ի կուսակցական պայքարաց եւ յանախորժութեանց, հայելով միայն ի բարոյական եւ ի կրօնական շինութիւն հօտին: Հայրենի երկիրս եւ համայն ազգ ի սփիւռս կարօտին խաղաղութեան առ ի բուժել զընկալեալ վէրս իւրեանց»:

Դժբախտաբար, յաջորդ նախադասութեան մէջ կաթողիկոսը կը չեղի եւ կ'իյնայ չափազանց ակներեւ հակասութեան մը մէջ, առնելով ե՛ւ կուսակցական ե՛ւ քաղաքական պայքարի.

— «Ուստի եւ պարտիք զուն գործել վտարել ի միջոյ հաւատացելոց ձերոց զայն ինչ, որ հակառակ կայ խաղաղութեան եւ մի՛ թողուլ զթշնամական արարս ընդդէմ Մայր Հայրենեաց Մերոց՝ Խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութիւն նորին»:

Անմիջապէս յետոյ նորէն յորդոր քահանաներուն՝ «վառել զՀաւատոյ եւ բարեպաշտութեան»:

Դժբա՛խտ կաթողիկոս. հազիւ տեղաւորուած, իր առաջին կոնդակովն իսկ դուռ կը բանայ — անշուշտ ակամայ — ոչ թէ խաղաղութեան, այլ պառակտումի:

Որովհետեւ, որո՞նք են խաղաղութեան բուն թշնամիները, դիմակաւոր եւ անդիմակ դաւադիրները, չահագործելու համար այդ մէկ հատիկ նախադասութիւնը,— «մի թողուլ զթշնամական արարս ընդդէմ Մայր Հայրենեաց Մերոց՝ Խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան նորին»:

Կ'արժէ աւելի բաց խօսիլ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ, ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ»

»»»«««

Հայերէն ո՛ր եւ է հրատարակութեան մէջ՝ միշտ կը հանդիպիք հետեւեալ բացատրութեանց.—

« Հարիւրաւոր » հայ բանտարկեալներ,— « հազարաւոր » հայ գործազուրկներ,— « Միլիոնաւոր գաղթականներ » եւայլն:

Աւելի հասկնալի դառնալու համար, կրնայի տեղն ի տեղօք յիշել օրինակները: Բայց աւելորդ է:

Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ ընդհանրապէս բառերը՝ թիւերը կը գործածենք առանց կշռելու իմաստը:

Օրինակ, երբ կը գրես փրանսական քաղաքի մը, նահանգի մը հայ բանտարկեալներու մասին, չպիտի ըսես « հարիւրաւոր »: Սարսափելի թիւ է « հարիւրաւոր »ը: Կրնա՞ս հաստատել:

Յետոյ, երբ կը խօսիս անկանոն թուղթ ունեցողներու մասին — նոյէն քաղաքի մը մէջ — դիւրին է ըսել « հազարաւոր »: Բայց, դժուար է հաստատել:

Ամէն պարագայի մէջ, ճիշդ գաղափար չես տար կացութեան մասին:

Կրնաս գրել,— Հարիւրաւոր հայ թռչախտաւորներ կը ծիւրին Ֆրանսայի հիւանդանոցներուն մէջ »:

Բայց ճի՞շդ է: Եթէ գրես,— « Տասը հայ հիւծախտաւորներ կան այսինչ հիւանդանոցին մէջ» ,աւելի խոր տպաւորութիւն կը գործէ, որովհետեւ խելքի մօտ է:

Ցանալս կը կարդաք նաեւ — « միլիոնաւոր Հայեր ջարդուեցան »: (Ապրիլ 11ի առթիւ):

Մինչդեռ, նոյնիսկ երկու միլիոնը միլիոնաւոր չէ: Այս օրուան ամբողջ հայ ժողովուրդին համար անգամ չըպիտի կրնայինք ըսել « միլիոնաւոր»:

Ուրեմն, քիչ մը աւելի ուշադրութիւն բառերու իմաստին, մանաւանդ երբ խօսքը թիւերու մասին է:

Որքան ալ դժուար ըլլայ պրպտումներ կատարել եւ ստուգել, երբ կը գրես նիւթի մը մասին որ ծանօթ է քեզի, զգուշացիր ընդհանուր խօսքերէ եւ աշխատէ ճիշդ պատկերը տալ մօտաւորապէս:

ՎԱՀԷ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ ԹԱՂՈՒԱԾ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

»»»«««

Աթէնքի թերթերէն մէկուն խմբագիրը վարչապետ Պ. Ցալտարիսի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է Անատոլուէն փոխադրուած Յոյներուն թաղած դրամներուն շուրջ:

— Այս մասին Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ տեսնուեցայ, ըսած է Պ. Ցալտարիս: Թուրք արտաքին գործավարը ինծի ըսաւ թէ թրքական օրէնքի մը համաձայն, թաղուած գանձերուն հարիւրին յիսունը յուր տուողին կը պատկանի: Ասանկ գանձերուն տեղը գիտցողները յուր կուտան եւ այս դրամը կ'առնեն: Պատասխանեցի թէ այնտեղ ոչ թէ գաղտնի գանձեր, այլ տէրերուն կողմէ պահուած դրամներ կան: Խօսք տրուեցաւ թէ խնդիրը պիտի քննուի »:

ԼԱՅՓՑԻԿԻ ԴԱՏԻՆ ԴԷՄ

Կիրակի առտու 300 համալսարաններ բողոքի ցոյց մը կատարեցին Սոֆիայի փողոցներուն մէջ, Լայփցիկի դատավարութեան դէմ: Ցուցարարները քարեր նետեցին ոստիկաններուն որոնք ստիպուեցան ատրճանակ պարպել օդին մէջ, բազմութիւնը ցրուելու համար: Այս առթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Պ. ԷՌԻՈՅԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ հիւանդ է շաբաթ մը ի վեր: Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին աւելի ծանրացաւ վիճակը: Սուր խիթեր կը զգայ:

Կիրակի օր տաքութիւնը մինչեւ 39 աստիճանի բարձրացած ըլլալով, բժիշկները բացարձակ հանգիստ պատուիրեցին: Միեւնոյն պատճառով առժամապէս արգիլուեցան այցելութիւնները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԱՄԷՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՊՆԱԿ ԿԵՐԱԿՈՒՐ ԿԵՐԱՒ

Համաձայն Հիթլէրի հրամանին, կիրակի կէս օրին ամբողջ Գերմանիոյ մէ ամէն Գերմանացի մէկ տեսակ եւ աժան կերակուր կերաւ, որպէսզի խնայուած դրամը յատկացուի գործազուրկներուն: Բոլոր թերթերը մրցումի ելած էին, կերակուրի տեսակներ հնարելու համար: Պայման էր որ կերակուրին արժէքը չանցնի մարդ գլուխ կէս մառքը ,այսինքն 3 ֆրանք :Մասնաւոր հաւաքիչներ նշանակուած էին, խնայուած դրամները գանձելու համար: Չար բերաններ կ'ըսեն թէ անոնք իրաւունք ունէին մինչեւ իսկ խոհանոց մտնելու եւ կերակուրները նայելու, որպէսզի զեղծում չկատարուի:

Այսպէս պիտի շարունակուի ամբողջ ձմեռը, իւրաքանչիւր ամսու առաջին կիրակին: Ճաշարաններն ալ առտուան ժ. 11էն մինչեւ իրիկուան 5ը ենթակայ էին նոյն կանոնին: Ժողովրդական ճաշարաններու մէջ ճաշը կ'արժէր կէս մառք, իսկ փարթամ ճաշարաններուն մէջ՝ աժան ճաշացուցակի մը չափ: Գոյացած տարբերութիւնը յատկացուեցաւ «Ձմեռնային օգնութեան»: («Վինթէրհիլֆէ»):

Տոքթ. Կէօպէլս, պրոպագանտի նախարարը, չարժման գլուխն անցած էր, իսկ փողոցները պաշարուած էին աղջիկներով եւ երիտասարդներով որոնք ծաղիկներ կը փակցնէին անցորդներուն եւ դրամ կը հաւաքէին: Կառավարութիւնը չատ լաւատես է արդիւնքի մասին:

ՀՈՒՆՁՔԻ ՕՐԸ. « ԿԵՑՑԷ՛ ԳԻՒՂԱՑԻՆ »

Միեւնոյն օրը, Գերմանիոյ բոլոր քաղաքներուն եւ յատկապէս գիւղերուն մէջ տօնուեցաւ « Հունձքի Օրը » , եւ մեծազդորդ ցոյցերով փառաբանուեցաւ գիւղացին: Ամէնէն փառաւոր հանդէսը կատարուեցաւ Պուքէնպէրկի բլուրին վրայ, ուր խռնուած էին 500,000 հանդիսականներ: Ներկայ էր նաեւ Պ. Հիթլէր: Առաջին ճառը խօսեցաւ հողագործական նախարարը, չեշտելով.

— « Այն գինը զոր պարտադրած ենք, ի խնդիր մեր ամենօրեայ հացին, դրամատիրական չահագործումէն եւ կործանումէն կը փրկէ գիւղացին: Մենք կ'ուզենք մեր գիւղացիներուն համար հաստատել գերման գիւղական օրէնք մը: Հաստատելով անդրանիկութեան իրաւունքը եւ ագարակներու ամբողջական փոխանցումը, մենք թոյլ չենք տար որ ժառանգութիւնը բաժան բաժան ըլլայ եւ գիւղական սեփականութիւնը խաղալիք դառնայ տնտեսական խաղերու: Այսպէս, հողը ապրանք մը չէ այլեւս: Ագարակը արմտիքի գործարան մը չէ, ոչ ալ հողագործական բերքեր չինող մեքենայ մը: Ժառանգական ագարակները պիտի դառնան գերման ժողովուրդին ցեղային վերածնութեան բջիջները: Վտարելով ազատականութեան վաչխառուական ոգին, մենք անոր տեղ կը հաստատենք արիւնի եւ հողի մեր բարոյականը:

Երկրին ամէն կողմերէն գիւղացիներ եկած էին, իբրեւ ներկայացուցիչներ: Անհամար վրաններ չինուած էին, պատսպարելու համար հիւրերը:

19,000 մեթր՝ օդին մէջ

«Խորհրդային Միութիւն» օդապարիկը չաբաթ օր, 30 սեպտեմբեր, իր առաջին փորձը կատարեց Մոսկուայի վրայ, գերազանցելով Պելժ փրոֆէսօր Փիքառի ձեռնարկը: Առաջին անթէլը որ հասած էր առտուն ժամը 8.45ին, կը ծանուցանէր թէ օդապարիկը կը սուրայ երկվայրկեանը 125 մեթր արագութեամբ եւ հասած է 3000 մեդր բարձրութեան: Ժամը 9.20ին կը գտնուէր 15 հազար մեթր բարձրութեան վրայ, դանդաղեցուցած ըլլալով իր վերելքը: Երբ հասաւ 17.200 մեթր բարձրութեան, ջերմաչափը կը ցուցնէր զերոյէն վար 64 աստիճան: Յաջորդաբար օդապարիկը հասաւ 17.200, 18.400 եւ վերջապէս 19 հազար մեթրի: Վայրէջքը սկսաւ ժամը 1.10ին, երկվայրկեանը 2.50 մեթր արագութեամբ: Օդին մէջ եղած ատեն, երեք օդաչուները՝ Փրոքոֆիէվ, Պիրնպաում եւ Կոտունով անթել հեռագիր մը ուղղեցին օդապարիկը չինող գործարանին բանուորներուն:

Փրոֆէսօր Փիքառ իր առաջին թռիչքով (1931 մայիս) հասած էր 15.751 մեթրի, 17 ժամ կենալով օդին մէջ: Երկրորդ վերելքով(1932 օգոստոս) հասաւ 16,000 մեթրի: Ջերմաչափը կը ցուցնէր՝ 55 աստիճան:

Յեղափոխական ծրագիր մը՝ Անգլիոյ մէջ

Այս չաբթու Անգլիոյ մէջ կը գումարուին երկու կարեւոր ժողովներ. մէկը՝ պահպանողական, միւսը՝ ընկերվարական:

Աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարը բացուած է արդէն, եւ կատաղի պայքար մը կը նախատեսուի՝ նախագահ Հէնտըրսընի եւ ծայրայեղ թեւին միջեւ, որուն վարիչն է Պ. Քրիփս: Այս վերջինը կազմած է ծրագիր մը, որուն համաձայն երբ աշխատաւորական կուսակցութիւնը նորէն տիրանայ իշխանութեան, պիտի պահանջէ .—

1. Անմիջապէս ջնջել լորտերու ժողովը:— 2. անմիջապէս քուէարկել բացառիկ օրէնքներ, լիազօրութիւն տալով կառավարութեան:— 3. Վերաքննել երեսփ. ժողովին կանոնագիրը, որպէսզի կարելի ըլլայ ներկայ վարչաձեւը վերածել ընկերվարական կարգ ու սարքի, օրինաւոր միջոցներով եւ առանց դիմելու դիկտատուրայի:— 4. Կազմել տնտեսական ծրագիր մը ճարտարագործութեան, ելեւմուտքի եւ արտածման համար, վերջ տալով գործազրկութեան եւ չքաւորութեան:

Պալքանեան բանակցութիւնները

Եուկոսլավիոյ «Տուպրովնիք» յածանաւը, որուն մէջ կը գտնուէին թագաւորն ու թագուհին, Քոնսթանցա հասաւ անցի օր: Քանի մը ժամ կենալէ յետոյ, մեկնեցաւ Վառնա, ուր ընդունուեցաւ Պուլկարիոյ թագաւորին կողմէ: Հակառակ տիրող լաւատեսութեան, իրազեկներ կը պնդեն թէ այս տեսակցութիւնները պիտի նպաստեն Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութեանց բարելաւման: Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Վառնայէն պիտի անցնին Պոլիս, եւ Մ. Քէմալի հետ տեսակցելէ յետոյ, պտոյտ մը պիտի կատարեն դէպի Եգէական եւ Միջերկրական:

Կը հաստատուի թէ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Սօֆիա եւ Էնկիւրի պիտի այցելէ, չարունակելու համար բանակցութիւնները: Նախարարը Ռումանիոյ կողմէ ներկայ պիտի ըլլայ Թրքական հանրապետութեան տասնամեակի հանդէսներուն:

Այս բոլոր բանակցութեանց մէջ, ճշմարիտ անելի մը մատնուած է Պուլ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

»»»«««

Ինչպէս գրած էինք, անցեալ շաբթու Պոլիս հասաւ Պ. Վենիզէլոս, իբրեւ հիւր Ըսմէթ փաշայի: Հակառակ անոր որ ժամանակը ուշ էր, հազարաւոր անձեր խռնուած էին քարափին վրայ:

Ոստիկանական տնօրէն Ֆէհմի պէյ անձամբ կը հսկէր կարգապահութեան: Երբ շոգենաւը մօտեցաւ, Ըսմէթ փաշա, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ եւ դիմաւորութեան եկող միւս պաշտօնական անձնաւորութիւնները նաւ բարձրացան եւ բարի գալուստ մաղթեցին: Տիկ. Ըսմէթ փաշա գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց Տիկ. Վենիզէլոսի: Ողջոյնի խօսքերէ յետոյ, Ըսմէթ փաշա թեւը տուաւ Տիկ. Վենիզէլոսի, իսկ Վենիզէլոս՝ Տիկ. Ըսմէթ փաշայի, եւ նաւէն դուրս ելան: Անոնց կը հետեւէին միւս անձերը, ինչպէս նաեւ հելլէն լրագրողներ որոնք յատկապէս եկած են:

Երբ հիւրերը ոտք կոխեցին քարափին վրայ, ամբոխը ամէն կողմէ կ'աղաղակէր. « բարի եկաք », « Տէրը պահպանէ ձեզ »: Կեցցէ՛ Վենիզէլոս:

Յետոյ հիւրերը ինքնաշարժով մեկնեցան Բերա Փալաս, ուր իրենց համար մասնաւոր յարկաբաժին մը վարձուած է:

Վենիզէլոս հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ թուրք մամուլին.

— Երեք տարի առաջ, երբ հիմը դրուեցաւ թուրքեւհելլէն բարեկամութեան, երկու կողմէն գտնուեցան բազմաթիւ անձեր որ կասկածեցան անոր ապահովութեան մասին: Այդ ատենէն ի վեր անցնող ժամանակը բոլորովին փարատեց այդ կասկածները: Թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը հիմնուած է ոչ միայն երկու երկիրներու բոլոր պետական մարդոց համոզումին այլ եւ երկու ազգերու գիտակցութեան վրայ, ինչ որ աւելի կարեւոր է:

Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ կնքուեցաւ թուրքեւհելլէն նոր ուխտ մը, որ կ'ընդլայնէ առաջինը: Բայց պէտք չէ կարծել թէ այս բարեկամութիւնը տուած է արդէն իրմէ սպասուած բոլոր արդիւնքները: Պէտք է համոզուինք թէ ապագային ամէն օր զգալի պիտի ըլլան անոր ազդեցութիւնները: Երկու երկիրները համոզուած են թէ իրենց բարեկամութիւնը եւ անկեղծ գործակցութիւնը խաղաղութեան չատ լուրջ երաշխիք մըն է, եւ անոր շնորհիւ կրնան հանդարտօրէն նուիրուիլ ներքին վերաշինութեան: Ուխտը որ եւ է երկրի չսպառնար եւ խաղաղութեան լուրջ գրաւական մըն է ոչ միայն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, այլեւ ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի համար:

« ԵՐԵՍԻ ՎՐԱՅ ՊԱՌԿԵՑԷՔ »

»»»«««

ՅԱՆԴՈՒԳՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԸ ՄԷՋ

Տիթրոյիթի (Մ. Նահանգներ) ծխախոտի առեւտրականներէն Պ. Նշան Նալպանտեանի վաճառատունը կողոպտուած է շատ յանդուգն ձեւով մը: Կէսօրէն յետոյ, երբ տէրը իր 11 բանուորներուն հետ կ'աշխատէր, 8 աւազակներ ներս կը մտնեն ատրճանակով եւ կը հրամայեն բոլորին երեսն ի վար պառկիլ գետին:

Գործաւորները անմիջապէս կը հնազանդին, Նալպանտեան կ'ուզէ ընդդիմանալ, բայց ատրճանակի կոթով ծեծուելէ յետոյ, ինքն ալ գետին կը պառկի:

Աւազակները յետոյ քարտուղար օրիորդին բանալ կուտան դրամարկղը եւ 5000 տոլար առնելով կը չքանան:

Աւազակները գետին կը պառկեցնեն նաեւ եկող յաճախորդները: Այնպէս որ, անոնց մեկնած միջոցին 20 հոգի պառկած էին խանութին մէջ, բոլորն ալ երեսն ի վար եւ մեռելի նման անշարժ...

Այս բոլոր դէպքերը հազիւ 20 վայրկեան կը տեւեն: Այնպէս որ, ոստիկաններ չեկած, արդէն իսկ կծկած էին աւազակները:

ԷՆԿԻՒՐԻ - ԱԹԷՆՔ - ՍՈՖԻԱ

Ըսմէթ փաշա Սոֆիա գնաց եւ դարձաւ։ Փորձենք ըսել թէ ինչ ելք կրնար ունենալ այդ այցելութիւնը։

Տրուած տեղեկութիւններէն կը պարզուի, սակայն, թէ Ըսմէթ Սոֆիա կ'երթար առաջարկով մը։

Արդ, ատիկա կրնայ ըլլալ 1) Թուրքեւպուլկար համաձայնութեան մը առաջարկը, 2) Թուրքեւպուլկարհելլէն համաձայնութեան մը առաջարկը։

Հնարաւո՞ր է այս երկուքէն մէկը։

Եթէ Թուրքեւպուլկար համաձայնութեան մը մասին է, Ըսմէթ փաշա հակառակ կ'ըլլայ իր ճառին․ քանի որ «լուծելիք հարց գոյութիւն չունի» կ'ըսէր։ Թուրքիան ինք «լուծած» է զանոնք՝ իր հակցած ձեւով, — քշած է Թուրքիոյ պուլկար բնակչութիւնը, գրաւած է անոնց ինչքերը, եւ սեղմումներ դրած է պուլկարեւ-Թուրք առեւտուրին։

Պուլկար մամուլը, Ըսմէթի այցելութեան առիթով, կ'ըսէ, արդէն, թէ Էնկիւրիի համաձայնագիրը անտեսուեցաւ Թուրքիոյ կողմէ։ Եւ այս՝ հակառակ Պուլկարիոյ բոլորովին բարեացակամ վերաբերումին։ Հիմա որ Թուրքիա ապահոված է նաեւ Յունաստանի գործակցութիւնը, պարզ է թէ պիտի ըլլայ աւելի անզիջող։ Մնաց որ, Սոֆիա երթալէ առաջ Էնկիւրիի մէջ ստորագրուած դաշինքը կարծէք տեսակ մը սպառնալիք է։

Մր․ Գալֆով, նախկին արտաքին նախարարը, որուն օրով կնքուած էր Թուրքեւպուլկար դաշինքը, Ըսմէթի Սոֆիա հասած օրն իսկ, նոյն դժգոհութիւնը կը յայտնէր յօդուածով մը։ Նոյնը պետական ուրիշ դէմք մը՝ Մաճարով։ Ու անխտիր բոլոր թերթերը իրենց «հօշ կէլտինիզ» վերտառութիւններուն ներքեւ չէին մոռնար յիշեցնել իրենց պահանջներն ու նախկին համաձայնութեան մեռեալ տառ մնալը։ Ահա հատուած մը, օրինակ ծանրախոհ Միրէն․

— «Մենք ոչինչ հակցանք Թուրքեւպուլկար բարեկամութենէն ու եթէ կայ բարեկամական անկեղծ դաշինք մը՝ երկու երկիրներու միջեւ՝ այդ ալ Թուրքեւպուլկար դաշինքն է։ Ձենք գիտեր թէ ասկէ աւելի ինչքան դէշ կրնան ըլլալ մեր յարաբերութիւնները եթէ, փոխանակ բարեկամ ըլլալու, բացայայտ թշնամիներ եղած ըլլայինք»․․․

Քանի որ այս է տրամադրութիւնը, կարելի է դիւրաւ եզրակացնել թէ Թուրքեւպուլկար դաշինք այլեւս անիմաստ բաներ են ու որ եւ է պատեհ չեն տար 1925ի եւ 1929ի ապարդիւն համաձայնութիւններէն վերջ։

Առնենք երկրորդ հաւանականութիւնը, — Պուլկարիա, Թուրքիա, Յունաստան եռեակ դաշինքի պարագան։

Բայց, տար մեծագոյն արգելքը, նախ, Թուրքեւյոյն դաշինքն է։ Ապացոյց այն՝ օր Ըսմէթ ու Ցալտարիս, հազիւ ստորագրած, ստիպուած եղան անընդհատ յայտարարել թէ «որ եւ է երրորդի դէմ ուղղուած չէ ան»։ Ըսմէթ անգամ Սոֆիայի մէջ նոյնը ըսաւ, աւելցնելով թէ «ինք հանդստացուցիչ բացատրութիւններ պիտի տայ»։

Կայ նաեւ պուլկարեւյոյն տարակարծութիւնը։ Անլոյծ խնդիրներ։ Պուլկարական պահանջներ։ Այսպէս, Նէօյէի դաշնագրին 48րդ յօդուածը կ'ըսէ․ «Պուլկարիա, Թրակիոյ վրայ ունեցած բոլոր իրաւունքներէն կը հրաժարի՝ ի նպաստ մեծ պետութեանց եւ անոնց զինակիցներուն։ Մեծ պետութիւնները եւ անոնց գործակիցները կը պարտաւորուին Պուլկարիոյ ապահովել անտեսական ելք մը Եգէական ծովէն։ Այս ապահովումին պայմանները պիտի ճշդուին»։

Ըսմէթ կ'ուզէ միջնորդե՞լ երկու երկիրներուն միջեւ։ Ի՞նչ հանգամանքով, երբ Էնկիւրի – Սոֆիա կապը այդքան սերտ չէ։ Մնաց որ, Զօրա պուլկարական թերթը շատ տեղին դիտել կուտար թէ «Ըսմէթ փաշա, Էնկիւրիի ստորագրութենէն վերջ, չի կրնար միջնորդ ըլլալ, որովհետեւ կողմ դարձած է»։

Ասկէ զատ, Յունաստան տրամադի՞ր է զիջելու։ Պատասխանը փնտռենք հելլէն մամուլին մէջ։ Այսպէս «Էլէֆթէրոն Վիմա» կը գրէ (15 սեպտ․) «Թերթերու այն լուրը թէ Ըսմէթ փաշա եւ Րիւշտի պէյ Սոֆիայի մէջ մտադիր են բանակցելու յոյնեւպուլկար դաշինքի մը մասին, ինչպէս եւ պուլկար ելքի մը շուրջ՝ Եգէականի վրայ, բոլորովին երեւակայածին են։ Մնաց որ Թուրքիոյ կողմէ նման դիմում մը կը հակասէ Էնկիւրիի մէջ երէկ կնքուած դաշինքին»։

«Էլէֆթերոս Անթրոփոս» (15 սեպտ․) եւս կը ժխտէ նման պաշտօն մը.— «Ըսմէթ փաշա եւ Րիւշտի պէյ Սոֆիա պիտի երթան առանց ունենալու որ եւ է պաշտօն՝ յանուն Յունաստանի բանակցելու մասին»։

Իսկ «Լը Փրոկրէ» թերթը (ֆրանսերէն — Սելանիկ) բոլորովին հակառակ հով կը փչէ։ «Իրերու բնական բերումով, կ'ըսէ ան, Պուլկարիա ստիպուած է փոխելու իր դիրքը, որովհետեւ կը գտնուի Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէկ բացարձակ որոշմանը առջեւ՝ իրենց ընդհանուր շահերը միասնաբար պաշտպանելու մասին»։

«Փրոյիա» եւս կը խօսի հողային պաշտպանութենէն.— «Թուրքիա եւ Յունաստան կը նոյնանան՝ իրենց շահերու պաշտպանութեանը համար։ Պալքաններու մէջ իրենց հողային դիրքերու պաշտպանութիւնը նախապայման մըն է՝ այդ միութեան գործնական արտայայտութեան համար»։

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, ի՞նչպէս կարելի է ենթադրել կամ յուսալ համաձայնութիւն մը՝ Էնկիւրիի, Սոֆիայի եւ Աթէնքի միջեւ։ Պուլկարիոյ համար ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ նման բարեկամութիւն մը՝ երբ իրեն հանդէպ եղած վերաբերումը չէր կրնար «աւելի դէշ ըլլալ, եթէ բացայայտօրէն թշնամական եղած ըլլար»։ Յոյնեւպուլկար յարաբերութիւններն ալ աւելի դէշ են։

Մնաց որ, ինչպէս կ'ըսէինք նախորդով, Պուլկարիոյ համար չափազանց դժուար է մտնել որ եւ է յանձնառութեան տակ։ Յիշողութիւններու մէջ դեռ թարմ է վարչապետ Մուշանովի յայտարարութիւնը թէ «դաշինքներն ու ուխտերը այլեւս շատ սովորական եղան»։ Միւս կողմէ, կայ Եուկօսլաւիոյ հետ լեզու գտնելու ձգտումը։

Եթէ իրապէս, Թուրքիա եւ Յունաստան «երրորդի մէ դէմ» զինակցած են, ատիկա կամ Իտալիան է, կամ Պուլկարիան։ Եւ սակայն, միւս կողմէ, իտալական թերթերը կ'ըսեն թէ այդ դաշինքին հիմը Հռոմը դրաւ։ Այսպէս «Թրիպունա» կը գրէ․ (14 սեպտ․)․

— «Այսօր աւելորդ չէ յիշեցնել Մուսոլինիի արտակարգօրէն կարուկ գործունէութիւնը՝ Յունաստանն ու Թուրքիան միացնելու համար․․․ Այսօր, այդ հիմերուն վրայ, եւ իտալեւ-Թուրք ու իտալեւհելլէն լաւագոյն յարաբերութեանց բերումով, Էնկիւրին ու Աթէնքը շարունակելով միեւնոյն լաւ ճամբէն քալել, կը զօրացնեն իրենց քաղաքական կապը նոր ու աւելի լայն դաշինքով մը»։

Այս պարագային, իմաստ չի ստանար «Էլէֆթէրոս Անթրոփոս»ի աղմուկը՝ իտալական յարձակման մը մասին Փոքր Ասիոյ վրայ։ Ու կը մնայ, միշտ, Պուլկարիան։ Պէտք է, սակայն, ընդհանուր այս աղմուկին մէջ, անտես չընել եւ Եուկօսլաւիան։ Ծանօթ է որ այս վերջինը, իր կարգին, լաւ յարաբերութիւններ չունի Յունաստանի հետ։ Աչքը Սելանիկ է ուղղած։ Ուրեմն, պուլկար եւ սերպ ամպերու փարատումին հետ, անհաւանական չէ որ մէկին դէպի Եգէական ու միւսին՝ դէպի Արշիպեղագոս ձգտումները իրար գտնեն․․․ Այս տեսակէտէն չափազանց յատկանշական են Սոֆիայի եուկօսլաւ դեսպանի յայտարարութիւնը՝ Ըսմէթ փաշայի ի պատիւ տրուած թէյասեղանի ընթացքին։ «Դեսպանը, կ'ըսէր թերթ մը, չափազանց լաւ տրամադրուած էր, ու գտնալով պուլկար պաշտօնական անձի մը, յայտարարեց թէ Թուրքեւհելլէն դաշինքէն վերջ կարգը եկած է պուլկարեւեուկօսլաւ դաշինքին»․․․

Անշուշտ մեր հայեցողութենէն դուրս են պուլկարեւհելլէն եւ պուլկարեւսերպ յարաբերութիւնները։ Մեզ հետաքրքրողը առանձնապէս Թուրքիան է։

Արդ, կը կարծենք թէ բաւական հիմք կայ յոյն թերթին կողմէ տրուած այն լուրին մէջ թէ Աթէնք ու Էնկիւրի զինակցած են։ Վերջերս մանաւանդ, անոնք պատճառներ ունեցան կասկածելու Պուլկարիայէն։ Թուրքիոյ համար նախամեծար է զիջումներ ընել Յունաստանի, քան հողային զիջումներով լեզու գտնել Պուլկարիոյ հետ։ Այս վերջինը միշտ մտահոգիչ է իրեն համար։ Յառաջ անգամ մը գրած էր թէ Թուրքիոյ բոլոր վարիչները բացառիկ գնահատում ունին Պուլկարիոյ մասին։ Պալքանեան պատերազմին «փաթաճլամա»ն Պուլկարէն կերան, իսկ ընդհ․ պատերազմին, կողք կողքի կռուելով, տեսան թէ անօրինակ պատերազմիկ մըն է։

Գալով Թուրքեւհելլէն դաշինքին առթիւ յոյն թերթերու այն գրութեան թէ Յոյները պիտի վերադառնան Փոքր Ասիա, շատ ալ անհաւանական չէ։ Թուրքիա գիտէ թէ Յունաստան այլեւս երբեք չի փորձեր «Մեծ Յունաստան»ի երազը։ Յունաստանը, բաղդատմամբ Իտալիոյ, միշտ աւելի նուազ վտանգ մըն է։ Երբ Հռոմի ախորժակները այնքան զգալի են, ու իտալական աճումը այնքան պարտադրիչ, անբնական չէ որ Էնկիւրի ստիպուած ըլլայ իր հողային շահերը հաշտեցնելու Յունաստանի անտեսական շահերուն հետ, Իզմիրի եւ շրջակայքին մէջ վերահաստատելով յոյն բնակչութիւնը, թէ այդ շրջանին անտեսական կեանքը զօրացնելու եւ թէ յունական նգործակցութիւն մը ընդդէմ իտալական ձգտումներուն՝ իրական դարձնելու համար։

Ահա, օրինակ, «Ակրոփոլիս» թերթը սկսեր է վերադարձի առաջարկը ընել։ Ըսելէ վերջ թէ քանի մը տարիներ առաջ անկարելի թուող բարեկամութիւն մը կայ այսօր, կ'առաջարկէ կնքել երրորդ համաձայնութիւն մը՝ Փոքր Ասիոյ Յոյներու վերադարձի մասին։

Վերջացնելէ առաջ, պէտք է դիտել տալ թէ Աթէնքի եւ Էնկիւրիի դաշինքը մեծ մասամբ նոր ոչինչ ունի։ Խորհրդաժողովներու ներկայացուցիչ խնդիրը արծարծուած էր երբ Թուրքիա Ազգ․ Դաշնակցութեան մէջ մտնելու առաջարկը ընդունեց։ Յոյներու երթեւեկը յաճախ յեղյեղուած էր, վենիզէլոսի այցելութեան առթին ալ զրուեցաւ։ Տարբերութիւնը այն է որ հիմը ստորագրած են։ Մենք գիտենք, սակայն, թէ Թուրքիա իր ստորագրութիւնները յարգելու եւ յանձնառութիւնները կատարելու խրայտառուկ կերպեր ունի․․․

Ուրեմն, կնքուած դաշինքը հարկ է պարպել արտաքին ձեւերէն, աղմուկէն, թերթերու մեծատառ վերտառութիւններէն, ճամբորդութեանց հանդիսութիւններէն ու նկատի առնել իր մերկութեանն ու զայն սահեծող կամ անոր գործադրութիւնը պայմանաւորող ազդակներուն մէջ։ Այդ պարագային, երեւան կուգայ, որ աւելի շատ քաղաքական ցոյց մըն է ան, թերեւս եւ սպառնալիք մը՝ երրորդի մը կամ ուրիշներու, տրուած ըլլալով որ, բացի կենակցութեան մը կարեւոր կէտէն, միւսները «ի լինելութեան» եղած խնդիրներ էին։

Բացայայտ է, միւս կողմէ, որ դաշինքները, ներկայիս, չունին նախապատերազմեան արժէքը, դէպքերը այնքան արագօրէն կը ձեւափոխուին, որ դիրքերը չեն կրնար կայուն եւ որոշ մնալ։ Միակ յատկանշական պարագան այն է որ Թուրքիա, կրկնենք, պէտք է տեսած յայտնելու թէ գործակից ունի։ Որո՞ւ, երրորդի՞ մը դէմ։

Բայց ո՞վ ըսաւ թէ այդ «երրորդ»ը առանձին կ'ըլլայ։

Թուրքերը իրենք շատ լաւ գիտեն որ «մկիթ գացողը «գըւըֆ»ը կը պատրաստէ»․․․

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԱՏԵՑԷ՛Ք «ՍՈՒՏ»Ն ՈՒ «ՇԻՆԾՈՒ»Ն

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Շեղելով մեր սովորութենէն, ստորեւ նոյնութեամբ — առանց ուղղագրութիւնն ու քերականութիւնն իսկ սրբագրելու — հրատարակութեան կուտանք Հայաստանէն Թաւրիզ հասած փախստականի մը պատմութիւնը։ Կ'ըսենք՝ շեղելով մեր սովորութենէն, որովհետեւ, առաջին անգամ չէ որ կը ստանանք այսպիսի գրութիւններ, բայց կա՛մ չենք հրատարակած, եւ կա՛մ խիստ գրաքննութեան մը ենթարկած ենք։

Ընթերցող, գոնէ մէկ անգամի համար թոյլ տուր այս «հակա- Հայաստանեան» բացառութիւնը, որպէսզի մեր պատուարժան հակառակորդները կարենան զատել «սուտ»ն ու «շինծու»ն։

Նամակագիրը Պուրկազի մէջ ծանօթ է իբրեւ թունդ «Հօկեն» եւ մոլեռանդ հակադաշնակցական։ Երբ ներգաղթի վերջին շոգենաւը նամբայ կ'ելլէր, բոլոր ուժովը կը պոռար․ «Անկցի՛ Դաշնակցութիւնը, կեցցէ՛ խորհրդային Հայաստան»ը։ Հազիւ Թաւրիզ հասած, աջ ու ձախ նամակներ գրեր է, որոնց մէկն ալ մեր թղթակցին յանձնուած է, հրատարակութեան համար։

Յարգելի բարեկամս Պ. Պաղտասար Միզաքեան

Որչափ որ չեմ ճանչնար ընդունէ ջերմ բարեւներս անծանօթ բարեկամէթ․ ուղարկած նամակնիդ կարդալով շատ ուրախացայ որ հետաքրքրէք մեր թժողքէն բախէլնուս մասին, լաւ ըմբռնեցի ինչ գաղափար ունենալնիդ մեծ հույս ունիմ որ այս նամակս բոլորին հայտարարէք թէրթէրու միջոցաւ հոգ չէ թէ տառասխալներ ունիմ գլրոցներ ավարտած չեմ ուժըս հասածին չափ․ վերջապէս ձկնօրս մ'եմ եւ չեմ ուզեր խեղճ հայ ժողովուրդը տառապի մեզ նման։

Այլեւս դիմակները վար եւ ամօթի վարագույրը երեւնուն գաչէն եթէ վարագույրն ալ պատռած է ըսէլիք չունիմ արդէն նույն մարդկանց ամօթի շուկան բաց է լաւ կը հիշեմ ժամանակ մը չէին հավատար ցաւալի Հայաստանի հաւատացեալները, որ կը բախէին կարգ մը երիտասարդներ չի հանդուրժելով անիրավակարգ պետութեան բռնած ընդացքին անոնք Հ․ Յ․ Դաշնակցութենէ կաշառված Սուրիոյ որբերն էին մենք ալ զաւակներու տեր Պուլկարիոյ որբերն ենք, Պուրկազի հայ ժողովուրդը, գիս լաւ կը ճանչնայ որ երբեք հարաբերութիւն չեմ ունեցած Դաշնակցութեան հետ իսկ հիմայ․․․

Պուլկարիա, Պուրկազէն Արամ Յակոբեան կինս Նոյեմի զաւակներս Վարդուհի եւ Արշալույս մայրս Վարդուհի։

Պուրկազէն Վահրամ յաճի Յակոբեան մայր քույր եղբայրներ թողելով բախած։

Այթօզէն, Հայկանէր Գաբրիէլեան մայր քույր եղբայրներ թողելով բախած։

Վառնաէն, Գեւորգ Հովհաննեսեան կինը Մագրուհի զաւակները Պետրոս եւ Արագս որ հղի վիճակով բախած ու պատահեց ծնդարերութիւն Արագսի եղբրքը Պարսկաստանի կողմ (Արազ) քիւղի մէջ եւ այդ պատճառաւ երախայի անունը մնաց Արագս։

Վառնաէն, Նիշան Պէնլիեան հայր մայր եղբայրներ թողելով բախած։

Բլովտիւ, Խաչատուր Հօշաբեան կինը Հօրոմէ զաւակները Մաննիկ եւ Հայկանուշ որ ծնած է Պուրկազ ներգաղթի առեն։

Բլովտիւ, Մարտիրոս Պետրոս Ճէննէմեան կինը Մարեամ աղջիկը Արուսեակ։

Բլովտիւ, Անդրանիկ Վեզիրեան։

Իսկ մնացեալ տանեւնին հոգիները Հունաստանէն եւ Ֆրանսաէն։

Արդէն գրած էի Պուրկազ «Ազատ Խօսք»ի թղթակցին Թոմա Թիւթիւնճեանին բայց սրանց ցանցրանալու պարտականութիւնս է ցեղի ալ գրել մինչեւ անգամ հացիս դրամն ալ թուղթի տալու։ Յունվար 17ին 1933 հասանք Պաթումի նավահանգիստը եւ մոտեցաւ նաւապետը արթեն հասկցանք եւ ըսկսանք մազերնիս գաշել արանց մեկը նշմարել բայց ինչ օգուտ եռ զտնալը անհնարին էր․ նաւը կապելնուն հետոյ ըսկսաւ խիստ զննութիւնները ու ըսկսանք դուրս ելլել կամուրջին վրայ տեսանք երեք զաղաներու նկարները զարդարված, առաջինը Գարլը Մարքս, երկրորդը Լենին, երրորդը Ըստալին որ ժամանակին Թիֆլիզի կաշիի գործարանին մէջ կէնդանիի կաշի կը գերէր հիմակւ մարդկանց կաշիները կը գերէ դուրս ելլելէ վերջ բոխադրեցին ահագին շէնք մը չի մոռնամ ըսելու մեր ունեցած բարուկ սխպտակ հացերը ծով նետեցին խորհուրդային ժողովուրդը չի տեսնելու համար․ հետեւեալ օրը տեսարանը ըսդանչելի էր հաց բաժանելուն 1500 հոգի մէկտեղի կապասէինք արաւօտեան արշալույսէն մինչեւ կէսօրը անց ըսպասեցինք կտոր մը հաց ձերք բերելու երախաներս ըսկսան զարմանալ հայրիկ այս ինչ տեսակ հաց է Պուլկարիոյ խօղէրն անգամ զուտ եքիպտացորենի ալիւր կուտեն եռ թառնանք եւ խոզերու կէրածէն ուտենք զաւակս ցայնդ Սատված լաէ ըսելով արդէն մինչս թրի բախէլը երորդ օրը մօտակա բաղնիքը տարին միայն կիները արդէն այդ օրը ցույց տուին իրենց անկանոն անշընորք մարդկութիւնէ Թուրս սոցեալիստական օրէնքը տակաւին կիները Թուրս չելած տղամարդիքը ուղարկեցին։ Վերջապէս կայարան տարին Երեւան ուղարկելու համար վակոնները կարծես յունվար ամսւա կապասէին ձիւնը վրանիս կը մաղվէր ցուրտէն մի գաննիները ճանապարհին արդէն մեռան վերջապէս հասանք Թիֆլիզ եռ ուղակի գաղաք բախս շատ անկանոնութիւններ տեսնելէս հետոյ անկիւն մը գտայ խումբ մը հայեր հաւաքուած կըսէին․ խեղճ ժողովուրդը նորէն խաբեցին, մոռնալով բարեւեցի կարծես մարդիքը ինծի կսպասէին բոլոր թրութիւնները պատմեցին անիրաւակարգ պէտութեան արդէն երկիրը ցույց կուտար։ Հասանք Երեւան․ ուր մնացին արտասահմանի տուները որ մեր շէնքերը պատրաստ էին ձիւնը գամէն իրար խառնված երախաներու աչքերը սառած լաց ու լալագին կապասէինք ներկայացուցիչներուն կամքը տեղը զայ եւ մէգի տեղ մը ցույց տան սառելնուս հետոյ տարին չիլէճի բաղող շէնք մը հինդ ընտանիք մէկ սենեակի մէջ․ ուր մընացին արտասահմանի արաւ բախտական թէրթերը․ Յունաստան հրատարակվող «Նոր Շարժում»ը, Պուլկարիոյ «Պալքանեան մամուլ»ը եւ Ֆիլիպէի «Փարոս»ը այդ սեւերէս անամօթները ամէն ընտանիքի երկու սենեակ մէկ խոհանոց կուտային իսկ հօս հինդ ընտանիքին մէկ սենեակ։ Ըստիպվեցանք կարասիներնիս դուրսը թողելով ձիւներուն տակը, միայն մենք սենեակները մտնենք հետեւեալ արաւօտուն ալ ունեցածնուս մէկ մասը կողոպտված գտանք․ ժողովուրդին մէկ մասը անկողին մտաւ ճանապարհի ցուրտերէն եւ սենեակներու ապականւած օդերէն պարտաւոր էինք բժիշկ կանչել բայց հիւանդները գերեզման բողաթրելնուս հետոյ բժիշկները կուգային եւ հիւանդ կը բռնէին սա ալ սոցեալիստական գաղափար է․ ինչպէս որ բոլոր աշխարհին ծանօթ է ի հարկէ թուղ ալ գիտցէք այստեղի հացին խնդիրը որչափ ծանր է մերին բախելուն բուն պատճառն արդէն այդ է մեզի տուին մէկ մէկ հացի գրքույկներ որ ըստանանք նորմայի հացը գիլոն 17 գարիկով տղամարդկանց 600 կրամ իսկ կիներուն եւ երախաներուն 300 կրամ ալեւս մեզի հարցնող չիկար։ Պուլկարիոյ ներգաղթի լիադօր Լեւոն Արապեանն ալ չէր երեւար Երեւանի մէջ կարծես գետնին տակը մտած էր կաշառւած խաբեբայ անէրէ՛ը կաշառողները կոմունիստներն են մինչեւ անգամ կիներնին արտասահմանի շուկան կուղարկէին բրօբականտանին տեղը հասնելու համար, սա ալ տեղեկացնեմ որ Լեւոն Արապեան 15 օր բաժնեցաւ կնոջմէն, գենէն ըստացած նամակներուն համար որ գիտնալով այսչափ ժողովուրդը զարարական վիճակի մատնեց։ Ինչեւիցէ տեսանք որ մեզի գործ մը ցույց տվող չիգայ ըստիպվեցանք մենք բռնել չի մոռնամ ըսելու որ Հայաստանի անգործութիւնը արտասահմանէ տարբերութիւն չունի ար – հեստը համապատասխան գործ գտնելու համար կաշառք կամ կողմնակցութիւն պէտք է իսկ (խաղմա գիւրէկ) աշխատանքը կը գտնուի, բաւական ժամանակ շոգեկարգի վարչութեան թիմեցի ունեցած բաստաթուղթերովս բայց ի զուր, ճարս կտրելով թրամվայի գիմեցի եւ ընդունվեցա վակոնավար 120 ռուպլի ամսականով բայց 120ի անունը կայ ոչ ինքը արդէն մէկրատը իրենց ձեռն է չինամիութեան կտրելով հազիվ 90ը ձեռքս հասնէր սա 90 ռուպլի արժէնքը միայն վեց գիլօ հաց էր․ ըստիպված մէկ կողմանէ ունեցածնիս ծախէլ բոլորովին չնչին գիներով որ զաւակներնուս անունդ ճարելու․ Երեւանի մէջ երկու շուկայ կայ մէկը կարասիի եւ հագուստեղէնի իսկ միւսը կոլխոզ շուկայ որ կը ծախուի կաթ, մածուն, եուղ, եւ հաց, աշխատանքս աւարտելէս հետոյ կէրթայի կոլխոզ շուկան խայտառակութիւն տեսնելով ժամանակ անցունէյի այդտեղ հաւաքված են հացի աւազակները անոթի որսորդներու նըման (ֆէրմա) կսպասեն, այդ շուկաէն առուտուր ընողները միայն վարիչներ նոմէնքլատուրներ են աւելի ճիշդը խեղճ բանուորներու կաշիներէն տրեխ հանողներ բանւորները այդ շուկայի ապրանքներուն հետ հեռուէն սիրահարութիւն կնէն գանի որ բանուորի մը ամէնաբարցր օրավարցը երեք ռուպլի է իսկ պանիրին գիլոն 22 ռ․ կաթը 4, մածունը 4, հացը 16, եուղը 80, խեղճ գիւղացիները գէշ մը լաւաշ հաց կը բերէին ծախէլու պարկը բացած արդէն աւազակները հարձակելով կը բախէին ոստիկանները չէին մօտենար պատճառը իրենք ալ մաս ունէին այդ հացէն գիւղացին իրաւունք չունի ոստիկանութեան բողոքելու ոստիկանութիւնը աւազակներով մարդասպաններով չիպաշտեր միմիայն գաղափարականութիւնով, սա անիրաւութիւններ տեսնալով միշտ կը խորհէի բախուստի ճանապարը, բայց ձմեռվան եղանակը բռնած էր գիս։

(Մնացեալը յաջորդով)

Զկնորս ԱՐԱՄ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ը
ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Երզնկացի Ստեփանի յիշատակին

Այսօր, զարթօնքի եւ ուխտի օր, քսաներկու զարուններով՝ եւ անց 17 տաժանելի տարիներու աքսո ճակտիս, հազարաւոր փորձանքներ փուշին ուսերուս, հալածական թողած հայրենիք եւ երդիք, ծնրադիր ուխտ կուգամ քու առջեւ ո՛վ արի յեղափ խական։ Եւ եթէ այս պահուս ցոյց հոգն է որ դրկած է քեզ հետ րենիքէդ, ես աւելի երկիւղած թեամբ կը խոնարհիմ շիրմիդ առջեւ մատուցանելու վերջին յարգանք քաջարի մարտիկ։

Պատի՛ւ, հազար պատիւ այն ժողո վուրդին որ քեզ նման զաւակներ ծ նաւ, եւ այն կուսակցութեան՝ գիտցաւ սնուցանել եւ դաստիարակ ձեզ ազգային սիրով, սորվեցնել նաեւ զոհուիլ հայրենիքի ազատ գրութեան համար։

Յարգանք քեզ եւ պատկանած կ սակցութեանդ, փա՛ռք անոր փառա ւոր անցեալին՝ ու ապագայ փառա յաղթանակին։

Ու ներէ «հօրար».— Ձէ՞ որ այս կոչեցի քեզ մանուկ օրերէս, ներէ այս առաւօտ, դեռ ուխտի սրբազ խորանին մոմերը չվառուած, խառ րին մէջէն մօտենամ քեզի հետ երբ դութեան սեղանին, ուխտս նորոգե լու։

Ու ներէ կրկին, «հօրար», որ քեզ առաջ անցնիմ զոհի սեղանին առջե նուիրելու համար արիւնոտ սիրտս ուխտ ըրաւ երբ դեռ տասնամեայ նուկ էի։

— Տո՛ւր ձեռքդ այս գիշեր եւ հօրա՛ր, քալենք միասին, մութին ջէն, անցնինք արիւնախում Մուրա տանց աղմուկի, այնքան կամաց չըլլայ թէ մեր սրտահատորները թնհան։

Շարունակենք քալել միշտ անյ բարձրանանք հայրենի անառիկ լեռն րը, որոնք այնքան գեղեցիկ են ժա ւանդ այս գիշեր՝ զանգակներու ղանջին հետ։

Հօրար, գիշերը վերջանալու վր է, բոլորս մէկ ձեռք – ձեռքի տա քալենք անաղմուկ քանզի մօտ է արշալոյսը։

ԱՐԱՄ Ե. ՏԷՄԻՐՃ

Անուանական տենդը

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԷ

— o —

Լոնտոնէն կը գրեն․—

Անգլիոյ քաղաքային դիւանն վիճակագրութիւններէն յայտնի կ րեւայ թէ երբեմն ամուսնութիւ խորշող ճանչցուած երիտասարդ թիւնը ճիշդ այսօր խենթ կերպ կարգուելու։ Անհետ եղած են այն զունդագունդ երիտասարդներ որոնք ամուսնական կեանքէ զո ապրելու մէջ կը գտնէին իրենց հաճ քը։ Համբերատար եւ ներողամ հայրեր այլեւս պարտաւորուած իրենց զաւակներուն ապօրէն կեն ցութիւնը համակերպելու ընտանե յարկին խաղաղութեան համար, կամ սառ ու անոր ձեռքէն մեծ մարներով ծախու առնելու իրենց ւակներուն սիրային նամակները, տանեկան դայթակղութիւններէ զե շանալու նպատակաւ։ Հիմա խնդի փոխուած է։ Երիտասարդները խո նախիտ կարգերով կը դիմեն քաղաք պետարանները ամուսնութիւն կնքե համար։ Աղջիկներն ալ նմանապէ Անցեալ տարի նշանուեցան եւ ար օրինաւոր տիրուհիներ եղած են, մայր անդրանիկներու։

Խիստ անակնկալ երեւոյթ մը այս, գրեթէ ընկերային յեղաշրջ մը։ Փիլիսոփաներ, հոգեբանական բժիշկներ, գործարանատէրներ, դաքագէտներ, դատաւորներ լըր կը զբաղին այս նոր խնդրով։ Անգլ կան ընկերութեան բոլո՛ր դասակ գերը անխտիր կը մասնակցին այս մուսնական տենդին, որ լաւա կերպով կ'ազդէ երկրին թէ՛ ներկ թէ ապագային վրայ։ Երիտասարդ ներ՝ որոնք ապրուստ ըլլալով զր զրկուեցան նպաստը ունին միայն րենց ճակատագիրը կը միացնեն իր երազած ո եւ է մէկ աղջկան հետ, ան ալ հաւասարապէս նոյն նպաստ միայն կ'ապրի։

Ինչ կ'անցնի կը դառնայ այս մա հոգիներու մէջ։ Ինչո՞ւ այսքան բաղձան վրայ տալու այն թիւնը՝ զոր իրենց նախորդ սերունդը պատկանող երիտասարդութիւնը քան հոգածու էր պահելու։

Այս հարցումը ուղղեցի բարեկամի ընտանիքի մը մէկ երիտասարդին, 22 տարեկանին փեսայ եղած։ Իր հայ

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Ե.

Վանեցիներուն սիրական տառն է [...]: Անո՛նք միայն գիտեն զայն արտասանել: Այնպէս մը կ'արտասանեն, [...] կարծես թէ... Շամիրամի ուլունքները կը հանեն իրենց սիրտին խորերէն:

Հայ ժողովուրդը, սակայն, շատ չի սիրեր այս տառը: Արդարեւ մեր բնաշխարհի գիւղացիները Է կը շինէին բոլոր Եերը, (էրկինք=երկինք, էտինք=ետինք):

Բարեբախտաբար վրայ հասան հայ բոլշեւիկները: Քիչ էր մնացեր, որ [...] վանեցիներուն սիրական [...]տառը: Հայ բոլշեւիկները եկան եւ [...] լուծեցին,— բոլոր Էերը Ե չի[...]: Եւ որովհետեւ հայ ժողովուրդը [...] էր Ե արտասանել եւ չէր [...] Ե տառը, օգնականներ ու պահապաններ տուին Ե տառին: Այսօր Ե[...] գրելու համար Ե գլխատառը [...] J մըն ալ ունի իրեն օգնական ու պահապան: Արդէն այս տառին օրէնքները բարդ էին, աւելի եւս բարդացուցին: Իրաւ ալ բազմաթիւ օրէնքներ կան Ե-ի գործածութեան մասին: Մենք, այսօր, պիտի քննենք միայն մէկը:

Ե-ը երկբարբառի արժէք ունի, որովհետեւ համադրօր է երկու ձայնաւորի: Այսպէս Ե=իէ կամ ֆրանսերէն [...]: Ահա թէ ինչու ՅԱՌԱՋ եւ Երեւանի թերթերը Soviet-ը կը գրեն սովետ, մինչ արտասանութեան հայ ուրիշ թերթերը՝ սովիէտ: Ճիշդը ՅԱՌԱՋի գրածն է, որովհետեւ ի՞նչ հարկ կայ Ե-ը պարզեցնելու եւ գրելու իէ, երբ այդ արտասանութիւնը ան կը պահէ ինքն իր մէջ:

Հիմա գանք կարեւորին.—

Շատեր կը գրեն Վիէննա, ուրիշներ Վիեննա, ոմանք ալ Վեննա:

Իմ կարծիքովս ճիշդ է գրել առաջին եւ վերջին ձեւով, երկրորդ ձեւով գրելը՝ կրկնակի սխալ,— որովհետեւ նախ հայ լեզուին մէջ սովորութիւն չէ ի տառէն վերջ Ե տառը դնել, քանի որ Ե տառին մէջ կէս ի մը կայ արդէն, երկրորդ Վիեննա գրուած ձեւը երբ պարզացնենք՝ կ'ըլլայ Վիիէննա, ինչ որ անընդունելի է:

Ըսի թէ լաւ է գրել առաջին ձեւով, Վիէննա, որովհետեւ նախ ի տառէն վերջ Է տառը շատ կը գործածուի հայերէնի մէջ, եւ յետոյ ի եւ Է քով քովի գալով կուտան Վանեցիներուն ԽԷջը: Դիտելի է որ Ֆրանսացիները լատիներէն pedis-ը այլայլեցուցած են pied ձեւով եւ petra-ն pierre ձեւով, այսինքն բառամէջի e տառը = ie:

Իսկ մենք կը գրենք Պետրոս եւ ոչ Պիէտրոս:

Այն ատեն, եթէ սխալ է գրել Վիեննա, կամ եթէ կարելի է գրել Վիէննա, ճիշդ է գրել Վեննա:

Այս վերջին ձեւով գրուած երկու օրինակի հանդիպած եմ,— մէկը Մ. Յովհ. Հիսարեանի նամակին մէջ, ուղղուած Մկրտիչ Էմինի, հրատարակուած՝ այս վերջինին գործերուն հետ (Մկրտիչ Էմինի երկասիրութիւնները, տպ. Մոսկուա, 1898, էջ 252): Յետոյ փրոֆ. Ա. Խաչատրեանի մէկ յօդուածին մէջ (Տեղեկագիր Հայաստանի Գիտութեան եւ Արուեստի Ինստիտուտի, 1931, թիւ 5, էջ 60): Չեմ կարծեր որ տպագրական սխալ ըլլան:

Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը առաջները կը գրէր Վիէննա (Հ. Յովս. Գաթըրճեանի մէկ գրքին վրայ), հիմա կը գրէ Վիեննա: Ինչո՞ւ:

Իբրեւ մէջին ճամբայ, կը յանձնարարէի գրել Վիէննա, Վանեցիներուն ԽԷջը անհանդուրժելի է ի տառէն վերջ:

ԱՍՈՂԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օտար բառերու տառադարձութիւնը

— o —

Տուինք օրէնքները, որ մշակեր էր գիտական բառերու հայերէն համարժէքները գտնելու պաշտօն ունեցող Յանձնախումբը: Այսօր կուտանք նոյն Յանձնախումբին կողմէ մշակուած օրէնքները օտար անուններու եւ բառերու հայերէն տառադարձութեան մասին:

1.— Rի տառադարձութիւնը կատարել բառերուն սկիզբը ռով. օրինակ՝ ռուբլի, ռադիօ:

2.— Երբ բառերուն մէջ կը գտնուի րով: Օրինակ՝ Եւրոպա:

Բացառութիւն՝ երբ կը գտնուի արմատական Ն, երբեմն ալ l տառերէն առաջ: Օրինակ՝ Առնոլդ, Իռլանդա:

3.— Եթէ բառերուն մէջը կամ վերջը կրկնուած է r տառը, տառադարձութիւնը կատարել միայն ռով: Օրինակ՝ Մառ, տեռոր:

4.— Յունական Bի տառադարձութիւնը կատարել բով: Օրինակ՝ Բարսեղ: Միջին յունարէնի անունները՝ վով: Օրինակ՝ Վասիլ: Նոր յունարէնի անունները՝ արդի արտասանութեամբ:

5.— Այն կրկնակ բաղաձայները, որ կ'արտասանուին կրկնովի, տառադարձութիւնը կատարել կրկին տառերով: Օրինակ՝ մասսա: Այն կրկնակ բաղաձայները, որ կ'արտասանուին իբրեւ մէկ, տառադարձութիւնը կատարել մէկ տառով: Օրինակ՝ պրոֆէսոր, կոմունիստ:

ԾԱՆՕԹ.— Բառերուն վերջը կրկնակի բաղաձայն չգրել: Սխալ է գրել ժաննա, Նոֆֆ:

6.— Lի տառադարձութիւնը կատարել լով, առանց փչելի: Օրինակ՝ Մալթուս: Հինէն ընդունուած բառերու մէջ ղով: Օրինակ՝ Ղազարոս:

7.— X եւ ks տառերը՝ քսով: Օրինակ՝ Մարքս:

8.— K, t, p, տառերը՝ կով, տով, պով:

9.— Hի տառադարձութիւնը՝ հով: Օրինակ՝ Հէգել:

ԾԱՆՕԹ.— ա) Յատուկ անուններու տառադարձութիւնը կատարել ըստ իրենց ազգային արտասանութեան: Գրել Գեօրգէն եւ ոչ թէ Հերգէն:

բ) Ֆրանսական համր h եւս պահել:

10.— Օի տառադարձութիւնը կատարել ոով, (ուսերէն o տառը եւս ոով եւ ոչ թէ աով): Օրինակ՝ բոլշեւիկ:

11.— Երբ o տառը կրկնուած է, տառադարձութիւնը կատարել կրկնակ ոով: Օրինակ՝ կոոպերատիւ:

12.— Բառավերջի a ձայնաւորը պահել յունալատինական բառերու ika եւ ia վերջաւորութիւններու պարագային, եթէ ընդունուած է հինէն ի վեր: Օրինակ՝ ֆիզիկա, աֆազիա:

13.— Լատինական C (Ց եւ Կ) պահել հին տառադարձութեամբ՝ հինէն ի վեր ընդունուած բառերու եւ անուններու մէջ: Օրինակ՝ Կիկերոն, Կրկէս: Նոր բառերու մէջ՝ ցով: Օրինակ՝ պացիլ: Տեղայնացուած առանձնայատուկ բառերու մէջ՝ տեղական հնչումով: Օրինակ՝ Չիչերոն:

14.— Ch տառադարձութիւնը կատարել քով: Օրինակ՝ քիմիկոս: (Կարգ մը բառեր ռամկական ձեւով տառադարձուած են խով,— խոլերա):

15.— Thի տառադարձութիւնը թով: Օրինակ՝ թէորի: Phի տառադարձութիւնը՝ ֆով: Օրինակ՝ ֆոնոկրաֆ:

16.— Անգլիական on, son ոն, սոն ձեւով: Օրինակ՝ Վիլսոն: (Խմբ.— Ծիծաղելի է այս օրէնքը, երբ վերը կ'ընդունուի ազգային արտասանութիւնը ինչո՞ւ չգրել այս անունն ալ Ուիլսըն):

17.— Wի տառադարձութիւնը վով, բացի քանի մը տարածուած եւ ընդհանրացած անուններէ (Ուէլս, Ուիթման):

18.— Es, os, us, ios, ius, հին բառերու մէջ պահել ընդունուած ձեւով: Օրինակ՝ Պետրոս:

19.— Isme-ի տառադարձութիւնը իզմ ձեւով: Օրինակ՝ կոմունիզմ:

20.— Առհասարակ յատուկ անուններու տառադարձութիւնը կատարել, որքան կարելի է, փոխատու լեզուին արտասանութեան համաձայն: (Խմբ.— Այն ատեն ինչո՞ւ 16րդ կանոնը):

21.— Նկատելով որ արեւելեան լեզուներու մէջ բառերու գրութիւնը շատ քիչ կը համապատասխանէ հնչումին, նման լեզուներէ ամէն տառադարձութիւն կատարել հետեւելով հնչական եւ ոչ թէ դասական սկզբունքին: Ուրեմն ա — պարսկերէն p, k, t, հնչումներու տառադարձութիւնը կատարել ոչ թէ համաձայն 8րդ կանոնին Պ, Կ, Տ, այլ Փ, Ք, Թ: Օրինակ Teheran Թեհրան: Բ.— պարսկերէն ճեափ տառը՝ ըստ պարսկական հնչման: Օրինակ Ղազվին եւ ոչ թէ Կազվին:

Գ.— Արաբերէն բառերու տառադարձութիւնը համաձայն արաբական հնչման, եւ ոչ թէ պարսկերէնի կամ թուրքերէնի:

Դ.— Թուրքերէն բառերու տառադարձութիւնը՝ երկու ձեւով: Արեւելեան Թուրքերէնի (Ազրբէջանի) բառերը արեւելեան հնչումով: Իսկ արեւմտեան Թուրքերէնի (Թուրքիոյ) բառերը՝ արեւմտեան հնչումով. օր. էֆէնտի եւ ոչ թէ արեւելեան ձեւով աֆանտի:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

— :-: —

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 սեպտեմբեր).

— «Մեր հարեւան Ռամկավար թերթը հրատարակած է Էջմիածնէն եկած հեռագիր մը, ուր Կաթողիկոսը «վստահութիւն» կը յայտնէ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի «օգտակար գործունէութեան եւ վարած ուղիղ կեցուածքին համար»:

Երկուքէն մէկը.— կամ Կաթողիկոսը բացարձակապէս միակողմանի կերպով ծանօթացած է այս գաղութի իրադարձութիւններուն եւ իր տեղեկութիւնները քաղած միայն Չեկայի կողմէն իրեն թելադրուած Ռամկավար աղբիւրներէն եւ կամ Կաթողիկոսը, լուր ունենալով հանդերձ մեր գաղութի մէջ տեղի ունեցած կռիւներու եւ պառակտման մասին, Չեկայի ուղղակի թէ անուղղակի ճնշման տակ ուրիշ միջոց չէ գտած պատասխանելու Ռամկավարներու փրովոքասիոնին, բայց եթէ «վստահութիւն» յայտնել Խորհրդային կառավարութեան դառը պաշտպանող «Առաջնորդ»ին, հակառակ անոր, որ վերջինս կը քայքայէ Հայոց եկեղեցին եւ կը պառակտէ ամերիկահայ գաղութը:

Այլապէս Կաթողիկոսը այդքան տառապայման փութկոտութիւն չպիտի ցոյց տար ամերիկահայ գաղութին ու եկեղեցին երկու մասի բաժնող ներկայ ծանր վէճին հանդէպ, պիտի ուզէր անպայման հանգամանօրէն ծանօթանալ այդ վէճի մանրամասնութեանց եւ ապա միայն պիտի փորձէր իր դիրքը ճշդել ամբողջ ամերիկահայ թեմը տակնուվրայ ընող եւ օրինաւոր Երեւափոխանական Ժողովի կողմէ պաշտօնանկ եղած Առաջնորդի մը հանդէպ:

Գաղտնիք չէ, որ Խորհրդային իշխանութեան տակ ոչ միայն հասարակ մահկանացուները, այլեւ բարձրաստիճան հոգեւորականները եւ մանաւանդ Հայոց Կաթողիկոսի բոլոր նամակները, հեռագիրները ու այլ կարգի գրութիւնները ենթակայ են Չեկայի խիստ գրաքննութեան: Չեկան անխնայ կերպով վար կը դնէ արտասահմանէն եկած եւ արտասահման ղրկուած այն բոլոր գրութիւնները, որոնց մէջ Խորհրդային կառավարութեան շահերուն կամ տեսակէտներուն հակառակ ո եւ է բան կայ: Արդիւնքն է նաեւ մուտքը այն բոլոր արտասահմանեան թերթերու, որոնք նպաստաւոր չեն բոլշեւիկներուն համար:

Այսպիսի պայմաններու մէջ միանգամայն հաւանելի է, որ Կաթողիկոսը ոչ ստացած է օրինաւոր Երեսփոխանական Ժողովի կամ օրինական Ազգային Կեդր. Վարչութեան հեռագիրները Նիւ Եորքէն եւ ոչ ալ հնարաւորութիւն ունեցած է լինելին ու անկողմնակալ, տարրկայական կերպով ծանօթանալու Ամերիկայի վերջին անցուդարձերուն:

Հետեւաբար, զարմանալի ոչինչ կայ, եթէ անտեղեակ Կաթողիկոսը միամտաբար «վստահութիւն» է յայտներ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսին, մանաւանդ որ Ռամկավարները Նիւ Եորքէն Էջմիածին ղրկած իրենց հեռագիրը այնպէս էին կազմեր, որ Կաթողիկոսին համար հակակառավարական քայլ մը պիտի ըլլար, եթէ ինք մերժէր վստահութիւն յայտնել իր կառավարութեան բարեկամ իրեն ներկայացուած Առաջնորդին:

Արդ՝ ներկայ պայմաններու մէջ, երբ Էջմիածինը ոչ կանոնաւորապէս տեղեակ կրնայ ըլլալ Ամերիկայի անցուդարձերուն եւ ոչ ալ ազատ է իր դիրքը ճշդելու իր խղճի մտօք համաձայն հայ ազգի եւ եկեղեցիի շահերուն, Կաթողիկոսին հեռագրով յայտնած «վստահութիւնը» Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսին չի կրնար ոչ միայն բարոյական, այլեւ գործնական նշանակութիւն ունենալ մեր գաղութին համար: Հակառակ ամերիկահայ գաղութի ճնշող մեծամասնութեան կամքին՝ ոչ մէկ Կաթողիկոս, եթէ նոյնիսկ ազատ ու տեղեակ ալ ըլլայ, չի կրնար եւ իրաւունք չունի անտանելի ու վրնասակար դարձած հոգեւորական մը իբր Առաջնորդ փաթթելու ամերիկահայութեան վզին: Օրինաւոր Երեսփոխանական Ժողովը զրկած է զայն իր վստահութենէն, եւ Կաթողիկոսէն եկած հազար հեռագիրներ չեն կրնար վերականգնել այդ կորսուած վստահութիւնը:

Այս գաղութը որոշած է չհանդուրժել այլեւս ո եւ է պարագայի տակ չպիտի հանդուրժէ Առաջնորդի պաշտօնին վրայ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի նման անձ մը, որ այնքան ընդվզեցուցիչ կերպով անարգած է հայ ազգի դիրքայոյն խորհրդանիշը, եռագոյն դրօշակը, ինչպէս նաեւ բիւրաւոր հայ նահատակներու եւ հերոսներու նուիրական յիշատակը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՅԳԵԿՈՒԹՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, սեպտ. 29 (Յապաղած). Գործազուրկ ու անձեռուկ բանուորներու համար նախախնամական պարգեւ մըն է այգեկութքը, որմէ անխտիր կ'օգտուի երկսեռ բազմութիւն մը առանց ազգի խտրութեան: Ստուար թիւ մը կը կազմեն հայ անհատ եւ ընտանիքաւոր գործաւորները: Բայց ինչպէս ուրիշ գործերու մէջ, այգեկութքն ալ դարձաւ չահագործման աղբիւր, վաշխառուներու համար:

Այս մարդիկը ամէն տարի այգեկութքէն ամիսներ առաջ յարաբերութեան մէջ կը մտնեն Ֆրանսայի, մանաւանդ Մօնփէլիէի եւ Նիմի այգեպաններուն հետ եւ անխղճօրէն կը շահագործեն թէ այգեպանները եւ թէ գալիք բանուորները:

Այս տարի խաբուած հայ գործաւորներուն թիւը հարիւրներու կը հասնի: (Խմբ.— Չափազանցութիւն չէ՞):

Այս ճարպիկ «սըմսար»ներէն ոմանք 80–100 հայ բանուորներու խաբած եւ առած են մարդ – գլուխ 50 ֆրանք, խոստանալով 20–25 օր աշխատանք: Խաբէութիւնը երեւան կ'ելլէ երբ գործի տեղերը կը հասնին բանուորները:

Կին, աղջիկ, ամէն տեսակ մարդիկ, խիտ առ խիտ կը լեցնեն աղտոտ ախոռներու մէջ, զուրկ առողջապահական տարրական միջոցներէ:

Այս՝ դեռ առաջին վարագոյրն է:

Գործերը կը սկսին, ոչ ժամ կայ, ոչ դադար: Սեփականատիրոջը դութէն կախում ունի ամէն բան: Բողոք, խնդրանք անարժէք են: Որովհետեւ հայ «սըմսար»ը ծախած է ամէն իրաւունք: Շատեր չարաչար կ'աշխատին ուրիշներ կը դիմադրեն, բայց իրաւունք չունին:

Շատեր կ'աշխատին, մինչեւ վերջ: Խոստացուած քսան օրերը կը տեւեն որ 9–10 օր է, եւ զոհերը նորէն չեն կարող ձայն բարձրացնել:

Ահա այս էր, ընդհանրապէս, Նիմի եւ Բուշէսի շրջանը գացող բանուորներուն եւ բանուորուհիներուն վիճակը:

Այս մասին կրնան վկայել Սէն Մարսէլի շրջանը բնակող ու վերադարձող քանէ աւելի զոհեր:

Մարդոց պակասը լրացուց բնութիւնը: Վերջին օրերը իրարու յաջորդեցին անձրեւ, հեղեղ եւ կայծակ: Օրերով մարդիկ փակուած մնացին տուներու մէջ: Շատ մը այգիներ լիճերու վերածուեցան եւ նիւթական ահագին վնասներ յառաջ եկան: Գետերը յորդելով, ամբողջ գիւղեր եւ ագարակներ ոչնչացան, ինչպէս գրեց «Յառաջ»ը:

Ն. Մ.

[...]ն ալ 19 տարեկան էր: Քաջառողջ, [...]րուած երիտասարդ մը, մարզորդի [...]ֆոնթիֆ) տիպար: Հայրը ատատ [...] մը ապահոված է իրեն, եւ [...]էր արդէն բազմաթիւ կին ծանօթ[...]եր...: «Կեանքդ այսօրուան օրս ան[...]տատ է եւ անհանդարտ, ըսաւ, այնպէս որ մարդ կը բաղձայ վերջա[...] կանուխէն: Պէտք [...]պէս որոշում տալ, թէ շատ մը [...]ներու հե՞տ պէտք է ապրիլ թէ [...] մէկը միայն հաղորդակից ը[...] կեանքիդ: Ես վերջինը նախամե[...] կը համարեմ:» Հարցուցի.— [...]ա՞: Վստահ ես թէ [...]տարիմ պիտի մնաս ցվերջ»: «Օ՛, [...] համար տակաւին շատ ժամա[...] կայ, ըսաւ, որչափ ատեն որ երիտասարդ ենք, մեր կեանքը կը վայելենք: Այնուհետեւ կը խորհինք»: [...] սկիզա տեսակէտաւ ապահով[...]ած երիտասարդութեան փիլիսոփայութիւնն է:

Երբ այս խօսակցութիւնը պատմեցի [...]ունալուծման ծանօթ դատաւորի [...], յայտարարեց թէ ամուսնական [...] տեղին իբրեւ հետեւանք, յառաջիկայ տարիներուն ամուսնալուծումներու դատարանը շատ գործ պիտի ունենայ: «Եթէ ուսումնասիրէք ամուսնալուծումներու վիճակագրութիւնը, ըսաւ, պիտի տեսնէք որ առաջին տարիին գրեթէ բնաւ ամուսնալուծում չի պատահիր: Բայց ամուսնութեան ութերորդ տարին մանաւանդ կը [...] ամուսնալուծմանց թիւը շատնալ, տասներկինգ եւ քսան ամուսնական տարիներուն նոյն թիւը ամենաբարձր աստիճանին կը հասնի: Քսան տարի տեւող ամուսնութիւնը շատ երկար ժամանակ է: Երկուքն ալ գրեթէ 40 տարեկան եղած կ'ըլլան, եւ այրերէն է որ կը վախցուի այս պարագային: Կը մաղթենք որ անոնք ալ ըստ բաւականին պարկեշտ ըլլան իրենց պատուոյ խօսքը յարգելու եւ ընտանեկան կազմուած բոյնը չխանգարելու համար»:

Այս է այս խնդրոյն կորիզը: Բայց ամէն պարագայի մէջ կանուխ ամուսնութիւնները թէ ընտանեկան եւ թէ ընկերային տեսակէտով նախընտրելի են: Զմոռնանք թէ շատ բան կախում ունի դաստիարակութենէն: Ահա այս տեսակէտէն ալ նայելով, ներկայ դաստիարակութիւնը մարզական ալ ըլլալով, ազազայ աէրն ու ախրուհին մարմնով ալ կ'ըլլան քաջ, ինչպէս միտքով կորովի: Առողջութիւնը կը ջրդեղէ իրենց մարմինը, միտքը, եւ այնուհետեւ կը զօրանայ նաեւ պատասխանատուութեան զգացումը, որ յաճախ պատուար մըն է ամուսնալուծմանց դէմ: Անգլիոյ երիտասարդութեան համար մեծ կշիռ ունի այս խորհրդածութիւնը: Երկուսեան ալ տոգորուած են ասով:

Սաշա Կիթօի, առաջնակարգ մարդ ճանչցող մը, ըսաւ ինծի անգամ մը թէ ամուսնական վիճակը մարդկային կենցաղավարութեան խէժալ վիճակն է, խնդիրը այն է որ նկարագիր եւ ըն-

---

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

5.— ՃԱՐԱՀԱՏ՝ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆՔ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

— o.o —

Այդ ապաստաններու մէջ կային մեր հօրեղբայրներէն Օհօ, Խոզիկեան, Հըզաթ եւ Խաչիկ Թաղէոսեան, Խաչիկ Մելիքեան, եւ երկու զաւակները՝ Գարեգին եւ Նշամ, Քեռիս Յարութիւն Սերովբեան եւ իր հօրեղբօրորդին Արշակը, մեր գիւղացիներէն Միսակ Գէորգեան, Միհրան Ակօբեան, Մարխամի Տիգրան, Գալոյի Աւօթ, Մկրոյի Բագրատ եւ իր հօրեղբայրը Սիմօն եւ ուրիշներ:

Մնացող քանի մը երիտասարդներուս համար ամէն դուռ փակ էր այլեւս: Կ'ուզէինք մենք եւս հասնիլ ռուս բանակին, սակայն քիւրտ զաղթականները նորէն խուճապահար կը փախչէին եւ անկարելի էր մեր նպատակին հասնիլ: Ուրիշներու նման բռնելով պիտի ջարդուէինք:

Ուստի որոշեցինք ենթարկուիլ մեր ծանօթ Քիւրտերուն: Որովհետեւ անօթութենէն ու սարսափէն կմախք դարձած էինք: Մեր պահած տարիկանները եւս իրենց յանձնելով յուսացինք ապահովել մեր տաժանելի գոյութիւնը:

Այդ գիշերն իսկ ուղղուեցանք Խամչլու կոչուած քիւրտ գիւղը եւ ցրուեցանք մեր ծանօթ Քիւրտերու տուները:

Մեզ փնտռող, մեզ հալածող որսորդներու մէջն էինք այժմ:

Իւրաքանչիւրս մեր ծանօթներուն մօտը սակայն: Արօն եւ ես, Խասոյի Ըմըրի տունն էինք: Այս Քիւրտը մեր անտառի մշտական պահապանն էր, եւ վարձատրուած էր տարեկան 10 քիլէ ցորենով, (իր ամբողջ ընտանիքի տարեկան հացի միակ միջոցը):

Այժմ մենք էինք իր ծառան, հլու եւ հնազանդ: Հոդ էր նաեւ Արոյի քուրիկը՝ 10 տարեկան աղջնակ Ապրշումը որ լեռը ապաստանած ժամանակ մօրմէն առած բերած էին, իբրեւ ջրկիր պահելու:

Քիւրտը մեզ տեսնելուն պէս լալով եւ սիրով ընդունած էր: Իրեն հետ լացինք անշուշտ եւ մենք, սակայն մեր ահաւոր տառապանքը ու անօթութիւնը կիսովին անզգայ դարձուցած էին մեզ, եթէ ոչ լաւագոյնն էր մեռնիլ գնդակով մը քան գալ յանձնուիլ գայլերու վոհմակին որ պատած էր մեր չուրջը:

Շուրջ երեք ամիս անցած էր մեր կրած սարսափներէն եւ առաջին անգամն էր որ սեղանի վրայ նստած հաց կ'ուտէինք: Մեր աչքերը անօթի էին, իսկ Քիւրտին աչքերը կուշտ:

Ջարդէն առաջ մէկ կով չունեցողը, այժմ կը համրէ 15 կով եւ անհամար ոչխար: Գալով հացին, այդ Քիւրտերը որ ցորենի հացի մասին գրեթէ գաղափար չունէին, այժմ ամբարներով լեցուն ցորեն ունէին, նոյնիսկ պատրաստ ալիւր:

Մէկ երկու օր այսպէս պահուած էինք Քիւրտին ախոռին մէջ, երբ յանկարծ, Ըմըրը մեր առջեւ բերաւ հօրեղբօրս՝ Պաղտասարի երկու փոքրիկները, Յովսէփ եւ Սանասար, առաջինը 8 եւ երկրորդը 4 տարեկան, որոնք Վանքի ձորի դէպքի օրը կորսնցնելով իրենց մայրը, նոյն այդ մեզ ապաստան տուող Ըմըրի ձեռամբ բերուած էին գիւղ: Գիշերները կը մնան եղեր Ըմըրի եւ երբեմն ալ իր եղբօր Հըսանի ախոռին մսուրները:

Երկու երախաները երբ մեզ տեսան, ապշած մեր երեսը կը նայէին առանց աչք թարթելու: Ոչ ալ խօսք մը փոխանակեցին: Իրենց սիրտը քարացած էր եւ լեզուն անշարժացած: Միայն փոքրիկ երախան՝ Սանասարը երկար նայելէ յետոյ ըսաւ ինծի.

— «Աղբար, քո արաղչին կորած է, տուր ինծի, իմս տամ քեզի, որ աւելի նոր է»:

Խեղճ երախան չէր գիտեր որ մեր արաղչին շուտով քրտական գլխարկի պիտի փոխուէր եւ շատ չանցած ժանտարմաներու ձեռքը մատնուելով ես ու Արօն մահուան պիտի առաջնորդուէինք:

Ամբողջ կեանքիս ընթացքին այնքան դառնացած չէր հոգիս որքան երբ տեսայ այդ երկու երախաներուն սաչահար նայուածքը եւ քարացած լռութիւնը:

Չորս տարեկան երախան որ կ'ուզէր իր նոր արաղչին ինծի տալ, եւ իմ գզգզուած գլխանոցս առնել, կ'ըմբռնէր ուրեմն որ իր վերջին օրերն էին, եւ թէ մեր ներկայութիւնը խաբուսիկ էր:

Այդ օրն իսկ Արօն եւ ես բռնուեցանք ու գացինք: Փոքրիկ Սանասարը մսուրէն վար ինկած եւ ոտքը կոտրելով, իր եղբօր՝ 8 տարեկան Յովսէփի «խնամք»ին էր մնացեր, քիչ յետոյ անտառներու ոտքերու տակ մահանալու համար: Ըմըրի եղբայր Իսմայիլը տարած թաղած էր երախան, սակայն ուրիշներ գլուխը հանած եւ շուներու առջեւը նետած էին: Իսկ Յովսէփը մնացած էր մինակ, երբ օր մը գիւղին մէջ Գըժ Մըհէի Ըլոյի լամուկը բռնելով, երախան վառած թոնիրը կը նետէ: Այսպէս կը վերջանայ երկու փոքրիկներուն արեւը:

Մեզ տանող ժանտարմաները յաւակապէս կը պտըտէին քրտական գիւղերը, մնացորդ հայ բեկորները հաւաքելու եւ ոչնչացնելու համար:

Անոնք մեզմէ առաջ գտած էին նաեւ Արոյի քեռին, Ակօն եւ երկու երիտասարդ կիներ, զորս Քիւրտերը բերած եւ անոնց հետ ամուսնացած էին: Խամչլուէն կ'առաջնորդուէինք Սահակ կոչուած գիւղը, նոյն նպատակով:

Ճամբան ժանտարմաներէն մէկը ձիէն վար իջնելով սանձը կնոջ մը յանձնեց: Սանձակոծ երիվարը զսպել կնոջ գործ չէր: Պատասխանդրութենէ մղուած, մօտեցայ եւ կնոջ ձեռքէն ձին առի: Բայց ձիուն տէր զազանը տեսնելով եղածը, գիս վարձատրեց մտրակի քանի մը հարուածով եւ ձիուն սանձը նորէն յանձնեց նոյն կնոջ:

Հասանք քրտական գիւղը «Սահակ»: Գիւղապետը մաքի մը խորովելով հրամցուց ժանտարմաներուն, որոնք մեզի ալ բաժին հանեցին: Այդ գիշերուան ամբողջ ընթացքին երկու Հայուհիները ենթարկուեցան հինգ ժանտարմաներու գազանային կիրքերուն: Կէս գիշերին ճիւաղները կռուեցան առաջնութեանը մասին: Երբ մեր Արոյի քեռիին հարցուցի թէ ի՞նչ էր իրենց կռիւին պատճառը, ըսաւ.— «Լաօ, մեր պատիւն բրած են իրենց կռուախնձոր», ակնարկելով երկու կիներու վիճակին:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

կարեան, որ դուրս կը մնայ թէ Փոքր Համաձայնութենէն եւ թէ Թուրքեւյունական դաշինքէն։ Վերջնական դիրք բռնելէ առաջ, ան կ'ուզէ գոհացում ստանալ պուլկարական Մակեդոնիոյ եւ դէպի ծով ելքի մասին։

⁂ Ըմէթ փաշա հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Անատոլուի գործակալութեան, անշուշտ իբրեւ պատասխան այն լուրերուն թէ դժգոհ մեկնած է Սոֆիայէն.— «Ես գոհ վերադարձայ Պուլկարիայէն։ Մենք սրտաբաց խօսեցանք Պուլկարիոյ նախարարներուն հետ եւ հասկցանք իրար։ Որոշուեցաւ պահպանել եւ զարգացնել բարեկամական յարաբերութիւնները։ Այդ կ'ապացուցանէ բարեկամութեան դաշնագրին երկարաձգումը՝ հինգ տարուան համար։ Բոլորս ալ համաձայն եղանք թէ թուրքեւպուլկար բարեկամութիւնը օգտակար է թէ՛ Պալքանեան երկիրներու եւ թէ Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ համար։

Պ. Պ. Մաքտօնըլտ եւ Տալատիէ

ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

1930 Հոկտեմբեր 5ին, բուռն փոթորիկի մը հետեւանքով, անգլիական 101 օդանաւը, որ ունէր 150 թոն ծանրութիւն եւ Հնդկաստան կ'երթար, ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ ֆրանսական հողին վրայ, Պովէի մօտ, Ալօն գիւղին մէջ։ 55 ուղեւորներէն 48ը մեռան, մէջն ըլլալով օդանաւային նախարարը, Թոմսըն։

Այս աղէտին առթիւ, յիշատակարան մը շինուած էր, որուն բացումը կատարուեցաւ կիրակի օր։ Ներկայ էին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետները, որոնք իրենց ճառերով փառաբանեցին անգլեւֆրանսական բարեկամութիւնը։ Պ. Տալատիէ շեշտեց թէ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը կը ձգտի ամրապնդել ազատութեան եւ խաղաղութեան գաղափարները։ Իսկ Պ. Մաքտօնըլտ յայտարարեց թէ այդ բարեկամութիւնը մանաւանդ անհրաժեշտ է ներկայիս, գլուխ հանելու համար խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան գործը։

⁂ Արարողութենէն վերջը, երեք անգլիացի թղթակից – լուսանկարիչներ օդանաւ նստան, Լոնտոն վերադառնալու համար։ Անգլիական ծովափը հասած ատեն, օդանաւը անձրեւի եւ մշուշի հանդիպելով, ինկաւ ջախջախուեցաւ եւ երեք ուղեւորները տեղն ու տեղը մեռան։

ՏՂԱՆ, ԱՂՋԻԿԸ, ԿԻՆԸ ԵՒ ԻՆՔԶԻՆՔԸ

Ոճիրի տեսակները իրար կը գերազանցեն մէկ օրէն միւսը։

Շաբաթ օր Կարշի մէջ (Փարիզ), ծանօթ փաստաբան մը, Անրի Գլավօ, 63 տարեկան, իրարու ետեւէ սպաննեց տղան՝ 26 տարեկան, աղջիկը՝ 23 տարեկան, կինը՝ 53 տարեկան եւ ինքզինքը։

Մարդասպանը շատ լաւ դիրք ունէր եւ շքեղ դրասենեակ մը՝ Հրապարակին վրայ։ Կ'ըսեն թէ յուսահատած էր երկու զաւակներուն անբուժելի հիւանդութենէն։

«ԵՐԷԿ ԳԻՇԵՐ ՈՐ՞Ի ՀԵՏ ՊԱՐԵՑԻՐ»

Տորթմունտի (Գերմանիա) ոստիկանական տեսչութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կ'ազդարարէ թէ այսուհետեւ պիտի ձերբակալուին այն արիական գերմանացիները, այր թէ կին, որ կը պարեն կամ թեւ թեւի կը պտտին հրէածին անձերու հետ։ Ասոնք պիտի բանտարկուին, «որպէսզի ժամանակ ունենան մտածելու գերմանական ցեղին դէմ գործուած յանցանքին ծանրութեան վրայ»։

Կ'ըսուի թէ ոստիկանութիւնը այս միջոցը ձեռք առած է բուն իսկ ծնողներու պահանջին վրայ։

ԱԶԴ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ Վարժարանի Տեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 5ին։

Նոր արձանագրութիւնները պիտի ընդունուին մինչեւ Հոկտ. 31։

Արձանագրութիւններու համար դիմել անձամբ կամ նամակով ամէն օր Վարժարանի Քարտուղարութեան ժամը 9էն 18ը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիլիկիա Բոլաթեան, որ կը գտնուէր Tarare, Ֆրանսա։ Իմացնել Պ. Ճիվան Սոնիկեանի, 15, rue Tustal, Bordeaux (Girond)։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի)։ Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ՝ կողմերը հինգական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքեր:

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանդ-Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութեամբ դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութեամբ միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:
Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանդ-Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):
Լիոն եւ Տէսին, Վահան Հիւսեան, 3, rue Tellier. Décines:
Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու:
Հալէպ Խորէն Գըրքեսէլեան, 22, rue Boustan Kulak:
Աղեքսանդրիա, Ներսէս Ղազիկեան Գրատուն:
Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք: Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 ֆր.:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Բարաշէն գեղեցկատեսիլ տուն մը. ներքուստ ամբողջովին իւղաներկ — Villiers-le-Bel-Gonesse կայարանին դիմաց — 4 սենեակ, մեծ խոհանոց մը եւ զարդախուց (cabinet de toilette) — Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն — պարտէզ եւլն.: Գին՝ 60,000 ֆք., որուն 10.000ը միայն կանխիկ, մնացեալը վճարելի 10 տարուան մէջ:

Դիմել կալուածատիրոջը՝ փաստաբան Պ. ՎԱՀԷԻ, 94, rue Saint Lazare, Paris (9):

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ, մանաւանդ թանկօ Արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Եւ ցոյց տուաւ սեղանին վրայ դիզուած թուղթերը: Զոյգ աչքեր հետեւեցան իր շարժումին: Հասկցաւ որ ոստիկանները իր ձեռագիրներն ալ քննած էին:

— Ինչո՞ւ այստեղ կը գրէք փոխանակ ձեր երկրին մէջ աշխատելու:

Էշընտէնի ժպիտը մարեցաւ. երկար ատենէ ի վեր այդ հարցումին կ'սպասէր, եւ իր պատասխանը պատրաստ էր: Ի՞նչ տպաւորութիւն պիտի ընէր:

— Յարգելի պարո՛ն, պատերազմի մէջ ենք, իմ երկիրս տակն ու վրայ է, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ հոն մարդ կարենայ երկու նախադասութիւն կապել իրարու:

— Զաւեշտ է՞ թէ դրամ մը:

— Ո՛հ, զաւեշտ է եւ ամէնէն թեթեւներէն: Կը տեսնէք գրելու համար հանդարտութիւն պէտք է, հակառակ պարագային ի՞նչպէս կարելի է պահել մտքին ազատութիւնը: Բարեբախտաբար Զուիցերիան չէզոք է: Ժընեւի մէջ կը գտնեմ անհրաժեշտ խաղաղութիւնը:

Ժոֆրէյի նշան ըրաւ Ֆալօսին: Էշընտէնը ապուշի տե՞ղ կը դնէր, թէ բանաւոր կը գտնէր անոր խուսափումը խուսափոյոյդ աշխարհէ մը: Ամէն պարագայի մէջ, հասկցաւ այս խօսակցութեան աւելորդ ըլլալը եւ իր խորհրդածութիւնները հետզհետէ անկապ դարձան: Քիչ յետոյ ոտքի ելաւ մեկնելու համար:

Անոնց ձեռքը սեղմելէ վերջ, Էշընտէն դրեց իր գլուխը անոնց վրայ եւ սփոփանքի շունչ մը քաշեց: Պատրաստուեցաւ շատ տաք լոգանք մը առնելու եւ մէկ կողմէն հանուելով, սկսաւ խոկալ անցուցած վտանգին:

×

Նախորդ օրը պատահար մը զինքը արթնցուցեր էր: Պերնար, իր զուիցերիացի գործակալներէն մէկը, վերադարձած էր Գերմանիայէն: Էշընտէն սրճարանի մը մէջ ժամադրութիւն տուած էր անոր եւ որովհետեւ չէր ճանչնար զայն տակաւին, երրորդի միջոցով հաղորդած էր այն հարցպատասխանին, որ իբրեւ նշանախօսք պիտի ծառայէր: Տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենար ճաշի միջոցին: Այդ ժամուն սրճարանը գրեթէ դատարկ պիտի ըլլար եւ դիւրաւ պիտի գտնէր Պերնարը: Լրտեսը արդարեւ հոն էր: Պայմանական խօսքը փոխանակուեցաւ: Էշընտէն անոր դիմացը տեղաւորուեցաւ եւ երկու «տիւպօնէ» ապսպրեց: Պերնար՝ որ գիրուկ եւ կարճահասակ մարդ մըն էր, վստահութիւն չէր ներշնչեր տժգոյն դէմքի մը վրայ բացուած խորամանկ աչքերով:

Գէշ հագուած էր: Եթէ փորձառութեամբ չգիտնար թէ որքան դժուար է մարդ գտնել Գերմանիա երթալու համար, Էշընտէն պիտի զարմանար իր նախորդին այս ընտրութեան համար:

Մարդը, զուիցերիացի Գերման մը, ֆրանսերէնը կը ջարդէր անամօթաբար:

Նախ պահանջեց իր աշխատավարձը զոր Էշընտէն ստեղծուց պահարանի մը մէջ դրած: Յետոյ պատմեց իր Գերմանիա անցուցած օրերը: Պատերազմէն առաջ սրճարանի մէջ սպասաւոր ըլլալով, ճաշարանի մը մէջ մտած էր Հէննոսի կամուրջին մօտ: Հոն առիթը չէր պակսեր տեղեկութիւններ հաւաքելու համար:

Քանի մը օր Զուիցերիա անցընելու իր փափաքը շատ բնական երեւցած էր եւ իր վերադարձին պիտի կրնար սահմանագլուխը անցնիլ առանց դժուարութեան: Էշընտէն իր գոհունակութիւնը յայտնեց եւ հրահանգներ տըուաւ: Երբ կը պատրաստուէր տեսակցութիւնը վերջացնել.

— Այս բոլորը շատ լա՛ւ, ըսաւ Պերնար, բայց հոն վերադառնալէ առաջ ինծի երկու հազար պէտք է:

— Ի՞նչ կ'ըսէք:

— Այո՛, եւ անմիջապէս, նոյնիսկ այս սրճարանէն դուրս ելլելէ առաջ: Ես պէտք ունիմ այդ գումարին եւ ուրկէ՞ կ'ուզէք որ առնեմ:

— Կը ցաւիմ, ոչինչ կրնամ ընել:

Մարդը պռստեց յօնքերը եւ պժգալի ստորնութեան մը արտայայտութիւնն առաւ:

— Այն ատեն կը տեսնուինք:

— Ի՞նչ ընել կ'ուզէք:

Լրտեսը առաջ հակեցաւ եւ առանց ձայնը բարձրացնելու բարկութեամբ քրթմնջեց.

—Կը կարծէք որ պիտի շարունակեմ կաշիս վտանգե՞լ պարապ տեղը:

Անցեալ շաբթու մէկն ալ բռնուեցաւ Մայնսի մէջ որ ցիցը հանուեցաւ: Ձեր գործակալներէն մէ՞կն էր:

— Մենք Մայնսի մէջ մարդ չունինք, պատասխանեց Էշընտէն հանդարտ շեշտով:

Թերեւս ճիշդ էր, որովհետեւ ալ բնաւ սովորական զեկոյցները չէր ստանար այդ քաղաքէն, ինչ որ մեծ զարմանք կը պատճառէր իրեն:

—Մի ըսէք որ պայմանները ձեզի ծանօթ չեն: Ոչ մէկ բան կը ստիպէր ձեզ որ ընդունէիք զանոնք: Իմ իրաւասութենէն վեր է ձեզի սու մը աւելի տալ:

— Գիտէ՞ք ինչ կայ վրաս:

Եւ պզտիկ ատրճանակ մը հանելով, շարժեց նշանակալից ձեւով մը.

— Ի՞նչ կ'ուզէք ընել: Գրաւի՞ դնել:

Լրտեսը ուսերը ցնցելով, գրպանը դրաւ ատրճանակը:

Էշընտէն սկսաւ մտածել.—

Գաղափար անգամ չունի տրամ սարքելու արհեստին մասին:

Այլապէս պիտի գիտնար թէ անհրաժեշտ է խուսափիլ որ եւ է ամուլ շարժումէ:

— Ուրեմն, ո՞չ:

— Բացարձա՛կ:

Պերնարի շեշտը որ նախապէս յարգալիր էր, կը բրտանար. սակայն [illegible] դարիւնը կը պահէր եւ ձայնը բարձրացներ:

Կրնար սրիկայ մը ըլլա՞լ, բայց [illegible] պէկ գործակալ մըն էր անկասկած [illegible] Էշընտէն որոշեց աւելցնել վճարում[illegible]

Քիչ մը անդին սեւ մօրուսաւոր [illegible] կու ժընեւցիներ, «տոմինօ» կը [illegible] դային, իսկ անոնց դէմը ակնոց[illegible] երիտասարդ մը անվերջանալի [illegible] մը կը գրէր անընդհատ: Ուրիշ [illegible] մը կը [illegible]նի մը առջեւ, զուիցերիացի ըն[illegible] մը, հայր, մայր եւ չորս երախ[illegible] միասին կը ճաշակէին երկու փոքր [illegible] ուժ սուրճ: Հաշուասեղանին [illegible] դանձապահուհին, փառաւոր [illegible] մը, փարթամ կուրծքը [illegible] անդուսի մէջ, տեղական [illegible] կարդար: Բազքենի կեանքի այս [illegible] տեսարանին առջեւ իր կացութ[illegible] աչքի կը զարնէր մելոտրամը [illegible] կ'ունենար Էշընտէնի եւ լրտեսի [illegible]ջեւ: Իր դրած թատերախաղը [illegible] մօտ չէ՞ր իրականութեան:

(Շար.)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

4 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2308 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Իրաւունք ունէ՞նք մտահոգութիւն յայտնելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կոնդակին այն պարբերութեան առթիւ որ կ'ըսէ · «... եւ մի բողոք գրշնամական արարս ընդդէմ Մայր Հայրենեաց Մեր՝ խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան նորին»:

Լսեցէ՛ք եւ դատեցէք, մէկդի դնելով կանխակալ կարծիքները:

Աշխարհի մէջ, կղերին պաշտօնն է աղօթել եւ խաղաղութիւն քարոզել: Թէեւ, իրականին մէջ, անո՛նք են որ հանդիսաւորապէս կ'օրհնեն սուրն ու հրացանը, երբ ազդանշանը կուին է...

Խորէն Ա. կատարած է իր հայրապետական պարտականութիւնը, յանձնարարելով հոգեւոր հովիւներուն, որ պահպանեն խաղաղութիւնն ու միաբանութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ բուժել վէրքերը:

Բայց, այնքան խելօք խրատներու պոչին կապեր է երկդիմի մեկնաբանութիւն մը, որ նենգօրէն պիտի չահագործուի չարամիտներու կողմէ:

Ան խառնուած է քաղաքական գործերու, եւ քաղաքական պաշտօն մը տուած է կղերին, — առաջնորդ, եպիսկոպոս եւ վարդապետ — պատուիրելով «Թոյլ չտալ թշնամական արարքներ՝ Խ. Հայաստանի եւ անոր կառավարութեան դէմ»:

Ուղիղ՞վ գրի առած է այդ առաձգական խօսքը:

Ո՛չ: Եթէ ազատ ըլլար, դժուար թէ ստորագրէր այդպիսի պատուէր, որ ոչ միայն կապ չունի իր պաշտօնին հետ, այլ եւ բոլորովին անիմաստ է:

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ «Թշնամական արարք մայր Հայրենիքին դէմ»:

Կրնա՞ք ցուցնել ո եւ է Հայ, որ մաքէ անցընէր այդպիսի արարք:

Ուրիշ բան է քննադատել երկրի մը իշխանութիւնը, եւ ուրիշ բան՝ թշնամութիւն գործել այդ երկրին դէմ:

Արդ, կաթողիկոսական կոնդակը իրար խառնելով երկուքը, հայրենիքն ու անոր կառավարութիւնը, պարզապէս կոյր կը բռնէ եւ դուռ կը բանայ զանազան թիւրիմացութեանց: (Կրկնենք անգամ մըն ալ, — հակառակ իր կամքին):

Այդ պատուէրը արժէք չունի Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ, ուր միահեծան կ'իշխէ ամենակալ Չեկան, բայց պիտի դառնայ գայթակղութեան՝ արտասահմանի համար:

Եւ օրինակներ ունինք արդէն:

Երէկ պատմեցինք թէ ի՛նչպէս չարափոխուեցաւ 1929ին գրուած կոնդակ մը, որ աւելի անկախ էր, եւ դարձաւ զէնք՝ պառակտումի որսորդներուն համար:

Յետոյ, յիշեցինք պուլկարահայ «Թեմական»ին գլուխ-գործոց ապուշութիւնը, որ ազգային տօները կը փնտռէ ... Էջմիածնի տօնացոյցին մէջ:

Տակաւին կարելի է բազմաթիւ փաստեր շարել, ապացուցանելու համար թէ մարդիկ ի հարկին Ցայսմաւուրքն անգամ օգնութեան կը կանչեն, պաշտպանելու համար... խորհրդային Հայաստանը:

Ուրեմն, Հայրապետական կոնդակին այդ մէկ հատիկ խօսքը պիտի ծառայէ իւղ լեցնելու կրակին վրայ: Մանաւանդ հիմա որ այնքան դարձած են աչքերը:

Եւ մեր հոգեւոր հովիւները, մանաւանդ հին ու նոր եպիսկոպոսներն ու առաջնորդները պիտի դառնան իրաւարարը՝ մեր հանրային — քաղաքական կեանքին:

Կրնայի՞ք երեւակայել աւելի զաւեշտական կացութիւն:

Ոչինչ, եթէ խնդիրը վերջանար զաւեշտով:

Դժբախտութիւնն այն է որ զաւեշտը կը վերածուի ողբերգութեան, ինչպէս տեսանք եւ պիտի տեսնենք տակաւին, այս ընթացքով:

Թեթեւսոլիկ Ղեւոնդը չէ՞ր որ, Շիքակոյի խայտառակութեան առթիւ, հետեւեալ հեռագիրը կ'ուղղէր Ամերիկայի Հօկին.

— «Շիքակոյի ցուցահանդէսին Հայկական Օրուան եռագոյն դրօշի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայ պետական կազմին դէմ ըմբոստական եւ հակամարհական ցոյց մը նկատած ըլլալուս, արգիլեցի»:

Ճիշդ ու ճիշդ՝ Սարբեստանի արքաներուն պէս:

Շիքակոյի ցուցահանդէսը Հայ. Եկեղեցի չէր, ոչ ալ Ղեւոնդ եպիսկոպոսի պանդոկը: Բայց դուք տեսէք յանդգնութիւնը...

Իսկ հիմա որ Երեւանը գլխուն վեղար դրած եւ կոնակը փիլոն անցուցած, կոնդակ մըն ալ ստորագրել տուեր է, կրնաք երեւակայել հետեւանքը:

Այսուհետեւ մէկի տեղ տասը Ղեւոնդ պիտի ունենանք, իրենց կարմրուկ փոքրաւորներով եւ ռամկավար ժամկոչներով, որոնք ոստիկանի պէս դիրք բռնած ճամբուն վրայ, հանդէսներու կամ ժողովներու դրան առջեւ, պիտի ազդարարեն.

— Ի՞նչ, եռագո՞յն, «Մեր հայրենի՞ք», անկախութեան տօ՞ն, Միացեալ Հայաստա՞ն... Դուք թշնամական, ըմբոստական եւ հակամարհական ցոյց կը կատարէք մայր — հայրենիքին դէմ: Ո՛չ, ոչ արգիլուա՛ծ է: Կաթող. կոնդա՛կ ունինք մենք, գզուեցէ՛ք:

Եւ որովհետեւ «Հակա — Հայաստանեան» տարրերը պիտի ունենան իրենց խելքին եւ քաղաքական դաւանանքին հաւատալ, կոնդակը պահելով իր սահմանին մէջ — վեղարին տակ — դիւրին է նախատեսել պայքարին ելքը:

Դիւրի՞ն է նախատեսել, հէ՛յ բարեմիտ մարդիկ:

Չենք ուզեր աւելի խորացնել, ապացուցանելու համար մեր մտահոգութիւնը:

Ցխուն տարի քաղաքական — պետական յաւակնութիւններ սնուցանելէ յետոյ, նորէն կոնդակնե՞րն են որ ուղիղծ պիտի դառնան մեզի:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ...

»»»«««

Ժողովուրդը ցամաքէ ցամաք իյնալով, շատ մը բառեր ալ նամբան ձգեց:

Գոնէ Ֆրանսայի մէջ, բուռ — բուռ հայերէն բառեր թանգարան կը նետուին հետզհետէ:

Այդ կարգէն է սքանչելի բառ մը, «վերամուտ»ը:

Է՛ր երբեմն, շարք — շարք դպրոցներ ունէինք, եւ երբ, արձակուրդէն յետոյ, կը սկսէր վերամուտը, միտոն կը կաթէր ե՛ւ աշակերտներուն ե՛ւ ուսուցիչներուն վրայ:

Նորէն ունինք վերամուտը, ուրիշ գաղութներու, մանաւանդ Արեւելքի մէջ:

Իսկ այս պողոտաներուն վրայ...

Վերամուտ էր երկուշաբթի օր, ամբողջ Ֆրանսայի համար:

Բոլոր թերթերը սիւնակներով նկարագրութիւններ եւ պատկերներ հրատարակեցին, ինչպէս պիտի ընէին մեծ դէպքերու առթիւ:

Մանուկներու թագաւորութեան օրն է հոկտեմբեր 1ը, — վերամուտ:

Եւ մեր Հայկակներն ու Հայկուհիներն ալ, որ երէկ տնտես աղբարը կը տեսնէին իրենց դիմացը, վերամուտի առաջին օրը, այսօր բարեւ կուտան քաղաքապետներու:

Եւ սակայն, ո՞ւր է մեր վերամուտը:

Քանի՞ ծաղկոց ունինք, որ տանը մէջ, ծնողքին եւ իրարու հետ խօսելու չափ հայերէն սորվեցնեն:

Ու նորէն «գաւառ»ն է որ բաղդատաբար կազդուրիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ:

ՎԱՀԷ

ՅՈՅՆ ԴԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

— o —

Սատրի էքէմ պէյ այս վերնագրով կը գրէ *Վաքըթ*ի մէջ · — Աթէնքէն դրկուած թղթակցութեան մը մէջ կայ նաեւ սա հատուածը · — «Այսօր արդէն ամէն մարդ հասկցած է թէ Անատոլուի հելլէնական արշաւանքը մեծ սխալ մը եղաւ: Դարձեալ բնակիչներու փոխանակութիւնը մեծ սխալ մը եղաւ»:

Եօրկիատիսի այս տողերը անգամ մըն ալ կը ցուցնեն թէ կան մարդիկ որոնք տարբեր մտայնութեամբ մը կ'ըմբռնեն թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը:

Նախկին նախարարներէն Փափանաստասիու ալ վերջերս յօդուածով մը կ'առաջարկէր յոյն գաղթականները իրենց տեղերը վերադարձնել:

Հելլէնական տեսակէտով փոխանակութիւնը անհրաժեշտ էր, յոյն բնակչութիւնը խտացնելու համար Յունաստանի գրաւած նոր շրջաններուն մէջ ուր կան բազմաթիւ Պուլկարներ, Սերպեր եւ Ալպանացիներ:

Այս տեսակէտով է որ Վենիզէլոս միջտեղ հանեց փոխանակութեան ծրագիրը: Իրենք, յոյն գաղթականներն ալ գոհ մնացին այս կարգադրութենէն եւ անոնց հարիւրին 70ը դեռ կողմնակից է Վենիզէլոսի:

Թրքական տեսակէտով ալ անհրաժեշտ էր փոխանակութիւնը, որպէսզի փակուի քէնի ու ատելութեան շրջանը:

Արդ, Յոյն գաղթականները իրենց տեղերը վերադարձնել՝ կը նշանակէ նամբայ բանալ հին ոխերուն, հին մրցումներուն: Մինչդեռ մենք այդ տեսակ խնդիր մը չենք ճանչնար: Այլեւս անկարելի է խօսակցութեան նիւթ դարձնել Լօզանի դաշնագիրը:

ՃԱՓՈՆ ՄՏԱՀՈԳ Է

Թօքիոյէն կը հեռագրեն թէ պատերազմական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակած է, ուր կը գանգատի թէ խորհրդային բանակը այսօր շատ աւելի հզօր է քան ցարական իշխանութեան օրով: «Ան ունի տասը զօրաբաժին, 300 հրասայլ եւ հարիւրաւոր օդանաւեր որոնք կրնան արագ յարձակում մը գործել Մանչուրիոյ պետութեան եւ Ճափոնի վրայ: Այս կացութիւնը որոշ անձկութիւն կը պատճառէ եւ անհրաժեշտ է բարելաւել ազգային պաշտպանութեան միջոցները»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

—•—

Նորերը դէպի հարաւ կը ղրկուին

Երէկ Թաւրիզէն ստացանք հետեւեալ նամակը, երեք նոր խմբանկարներով (*Թիւ* 6, 7 *եւ* 8) · —

ԹԱՒՐԻԶ, 23 սեպտ · — Ներփակ ուղարկում եմ նոր փախստականների եւ րեք խմբանկարները:

Բոլոր եկողները խումբ — խումբ շարժւում են դէպի հարաւ՝ Քիրմանշահի շրջանը, իսկ թէ ի՞նչ պիտի լինի այս դժբախտներու վիճակը, մարդ չի հասկանում:

Այսօր նորէն մէկ խումբ բերին, բայց դեռ ոստիկանատունն են, երբ որ ազատուեն, նրանց նկարներն ալ կ'ուղարկեմ:

Այսօր կամ վաղը բոլոր եկածների (մէկ ամսուան մէջ) ցուցակը Թեմական խորհուրդը կ'ուղարկէ արտասահմանի մամուլին:

ԽՄԲ · — Շաւտով կը հրատարակենք երեք խմբանկարները, ինչպէս եւ նախորդ երկուքը (4 *եւ* 5) : *Դժբախտաբար մեծ մասը երիտասարդներ են*, 19 — 30 — 35 *տարեկան: Փախստականներէն մէկը Լիոնէն է, Նշան Աճէմեան, Պարտիզակցի: Միւսները՝ մեծ մասով Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն:*

Խորհրդակցութիւններ հայ եւ ռուս գաղթականներու իրաւական կացութեան մասին

Ժընեւէն կը հեռագրեն հոկտ · 2 թուականով · —

Այս առտու Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնաժողովը քննութեան ենթարկեց Նանսէնեան գրասենեակին գործունէութեան տեղեկագիրը: Տեղեկաբերը պարզեց գրասենեակին կատարած այլազան աշխատանքները՝ աւելի քան մէկ միլիոն գաղթականներու համար: Իբրեւ օրինակ յիշեց թէ գաղթակայաններէ հանուած եւ հողագործական գաղութներու տնակներուն մէջ տեղաւորուած հայ գաղթականներու թիւը կ'անցնի 23,000ը: Հոկտեմբեր 26ին սահմանափակ թիւով երկիրներու պատուիրակներէն կազմուած ժողովի մը քննութեան պիտի ենթարկուի պայմանագիր մը որ կը ճշդէ գաղթականներու իրաւական կացութիւնը եւ որ կարեւորութիւն ունի, մանաւանդ անոնց վտարման տեսակէտով: Այս նախագիծը ջերմապէս պաշտպանուեցաւ փրոֆ · Վէրնէրի կողմէ, որ նախագահն է Նանսէնեան գրասենեակի վարչական խորհուրդին:

Յանձնաժողովը յետոյ քուէարկեց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ · ժողովին ներկայացուելիք բանաձեւը: Այս առթիւ, ատենախօսները պարտք սեպեցին իրենց գնահատանքը յայտնել փրոֆ · Հիւպէրի կատարած կարեւոր աշխատանքին համար:

Հրեաներու տեղաւորումը Պաղեստինի մէջ

Յանձնաժողովը յետոյ քննեց հողատարութեանց խնդիրը, մանաւանդ աչքի առջեւ ունենալով Գերմանիոյ Հրեաներուն արտագաղթը եւ անոնց տեղաւորումը Պաղեստինի մէջ: Բոլոր ատենախօսները գոհունակութիւն յայտնեցին Պաղեստինի տնտեսական կացութեան մասին, որ արդիւնք է հողատար պետութեան եւ հրէական կազմակերպութեանց ջանքերուն: Իբրեւ եզրակացութիւն, խնդրեցին հողատարութեանց յանձնաժողովէն եւ հողատար պետութենէն՝ ուսումնասիրել Գերմանիայէն փախած Հրեաներու տեղաւորումը աւելի արագացնելու խնդիրը:

Անգլիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր երկիրը կարելին պիտի ընէ, իբրեւ հողատար պետութիւն, բայց պէտք չէ Պաղեստինի մէջ տեղաւորումը միակ ելքը սեպել Ազգերու Դաշնակցութեան համար: Ֆրանսայի ներկայացուցիչն ալ այն տեսակէտը յայտնեց թէ հրէական խնդիրը չի կրնար քննուիլ միայն Պաղեստինի մէջ տեղաւորման տեսակէտով, այլ պէտք է քննութեան առնուի իբրեւ ամբողջութիւն: Գերմանիոյ ներկայացուցիչը վերապահեց որ եւ է յայտարարութիւն՝ ընդհանրապէս գաղթականներու մասին, մինչեւ որ Բ. յանձնաժողովը քննէ հոլանտական առաջարկը:

Սուրիոյ մարզպանը Ժընեւի մէջ

Պ · տը Մարթէլ, Սուրիոյ նոր մարզպանը, Ժընեւ հասնելով, երկուշաբթի օր ընդունուեցաւ արտաքին նախարար Պ · Փոլ Պոնքուրի կողմէ: Նախարարը հրահանգներ տուած էր արդէն, եւ այս առթիւ ալ պարզեց իր տեսակէտները: Մարզպանին այցելութիւնը կը զուգադիպէր 6րդ յանձնաժողովի նիստին հետ, ուր քննուեցաւ նաեւ Սուրիոյ հողատարութեան խնդիրը: Յանձնաժողովը գնահատելով հանդերձ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը, փափաք յայտնեց որ Սուրիոյ անկախութիւնն ալ ճանչցուի անյապաղ, յար եւ նման այն յանձնառութեան զոր Անգլիա կատարեց Իրաքի համար:

Այս առթիւ Ֆրանսական թերթերը գիտել կուտան թէ՝ Ֆրանսան չի կրնար Սուրիան ալ ենթարկել այն դէպքերուն որ պատահեցան Իրաքի մէջ, Ասորիներու գլխուն:

Ճառեր վերսկսան Ժընեւի մէջ

—•—•—

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ · ժողովին երկրորդ շաբաթը աւելի ոգեւոր կ'ըլլայ:

Երկուշաբթի օր, առաջին ճառը խօսեցաւ Պ · Մատարիակա, Սպանիոյ պատուիրակը, որ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է սահմանափակել թնդանօթի վաճառականներուն գործունէութիւնը: «1920 — 1930*ին* 616 *միլիոն տոլարի զէնք արտածուած է: Ցայտնի չէ թէ ո՞ւր գացած են* 130 *միլիոն տոլարի զէնքեր*»:

Ատենախօսը մանաւանդ կանգ առաւ ցեղերու անհաւասարութեան վրայ եւ յիշեց թէ Կարոլա Ե · չյաջողեցաւ եւրոպական միութիւն մը կազմել միայն քրիստոնէութեան հիման վրայ:

Յետոյ խօսեցաւ Պ · Փոլ Պոնքուր, իբրեւ Ֆրանսայի Ա · պատուիրակ: Ըսաւ թէ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է զինաթափութեան խորհրդաժողովին վրայ, որ իր նիստերը կը վերսկսի հոկտ · 16ին: Ամէնքն ալ մտահոգութեամբ կը հարցնեն թէ ժողովը ելքի մը պիտի յանգի՞, թէ պիտի ձախողի, դուռ բանալով խելայեղ զինարշաւի մը որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ փլուզում: Ատենախօսը շեշտեց թէ ժամանակն է վճռելու տալու: «Ֆրանսան երբեք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ · էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ · էջ)

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԴԷՄ

—•—

« *Ազդակ »ի մէջ կը կարդանք ·* (26 *սեպտ ·*) ·

Անցած շաբաթ գիշեր զգուելի յարձակում մը տեղի ունեցած է Պէյրութի Գերման հիւպատոսարանին վրայ:

Գիշերը ժամը 10 · 30ին, ամբողջ թաղը կը թնդայ ռումբի ահեղագոռ որոտումէ մը: Կին, երախայ, ծեր ու երիտասարդ փողոցները կը թափին եւ կը փութան դէպի որոտման վայրը: Կը տեսնուի որ հիւպատոսարանի պարտէզին մէջ ահագին փոս մը փորուած է եւ վառօդի գալարշին պարուրած ամէն կողմ, անշնչելի դարձնելով մթնոլորտը: Իսկոյն կը հասնին ոստիկանական կարեւոր ուժեր եւ կը սկսին քննութեան: Մինչ այդ մարզպանի փոխանորդը լուրը առնելով կը հրահանգէ ընդհ · ապահովութեան եւ ոստիկանութեան պետերուն, որ շուտափոյթ հետապնդման ձեռնարկեն եւ երեւան հանեն ոճրագործները:

Շնորհիւ եղած քննութեանց, հասկցուած է որ, ոճրագործները ինքնաշարժով մը եկած են նախ, վար իջած եւ դրան վրայ փակցուցած համայնավար դրօշ մը, որուն վրայ գրուած է · «Անկցի Հիթլէր, անկցին նացիները»: Անկէ վերջ դէպի հիւպատոսարանի ներսի դուռը ուղղած են ռումբը · սակայն շփոթութեան մը հետեւանքով չէ հասած եւ պայթած է քիչ աւելի պարտէզին մէջ: Անմիջապէս ինքնաշարժ մտնելով, իրենց հետքը կորսնցուցած են ոճրագործները: Անոնք հիւպատոսարանի դրան առջեւ ձգած են նաեւ կարգ մը թռուցիկներ, լեցուն հայհոյութեամբ եւ նախատինքներով Հիթլէրի եւ նացիներու հասցէին:

Տեղական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը կասկածելի հայ համայնավարներ ձերբակալուած եւ քննութեան ենթարկուած են: Ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներու դիմած է՝ գտնելու համար ոճրագործները, որոնք անկասկած համայնավարներ են: Տրուած տեղեկութեան համաձայն անոնք չորս հոգի են եւ գոց ինքնաշարժով մը եկած:

Կ'իմանանք որ գերմանական հիւպատոսը բուռն բողոքագիր մը ներկայացուցած է մարզպանութեան, կատարուած յարձակման դէմ, որ դժբախտաբար առաջին անգամ չէ որ տեղի կ'ունենայ: Կ'իմանանք նաեւ որ այս յարձակումը յուզում պատճառած է միւս հիւպատոսներուն, որոնք պաշտպանութիւն ուզած են կառավարութենէն:

Համաձայն թերթի յաջորդ համարին, քննութիւններէն եւ խուզարկութիւններէն հասկցուած է որ ոճրագործները հայ համայնավարներ են: Ռումբը արձակողը կը կոչուի խորէն Յովհաննէս Օղլեան որ ձերբակալուած է: Ուրիշ մը, որ նմանապէս ինքնաշարժով եկած է, կը կոչուի Սարգիս Համբարձում Պիրանեան եւ նմանապէս ձերբակալուած է: Միւս երկուքը, որոնք ցարդ չեն ձերբակալուած, խստիւ կը հետապնդուին ոստիկանութեան կողմէ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Լիոնէն կը գրեն մեզի · — Երիտասարդ մը, Սարգիս Սիրականեան, գետը նետուելով խեղդուեցաւ:

ԳԵՐՄԱՆ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ ՀԵՌԱՑԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ

— o —

Մոսկուայէն վտարուած երեք գերման թղթակիցները Պերլին հասան երկուշաբթի օր, եւ ընդունուեցան արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ: Վոլֆ հեռագրական գործակալութեան թղթակիցը կրցած է Մոսկուա մնալ իբրեւ անդամ գերմանական դեսպանատան մամուլի դիւանին: Գերման թղթակիցները ցաւելով պատմեցին թէ ամերիկեան թերթերու ներկայացուցիչները կայարան չէին եկած, ողջերթ մաղթելու համար:

ՊՈԼԻՍ ԿԱՄ ՔԱՂԱՔԸ ՈՐ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ ԻՐ ՀՈԳԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Էյուպ եղաւ Մուհամմէտի առաջին փոխանորդը, որ փորձեց գրաւել Բիւզանդիոնը: Բայց յաղթուեցաւ ու թաղուեցաւ Բիւզանդիոնի դուռներուն տակ: Այնուհետեւ հաւատացեալներուն համար բարեպաշտութեան վկայութիւն մը դարձաւ թաղուիլը Էյուպի գերեզմանին քովիկը: Եւ, երկար տարածութեան մը վրայ, Ոսկեղջիւրին նայող բլուրը զարդարուեցաւ տասնեակ հազար մեռելաքարերով, որոնք, հեռուէն, կը նմանին զառկածաղիկներու: Այրերու մեռելաքարերը զարդարուած են ապարօշներով, կիներունը՝ ծաղիկներով: Մէքքէի ուխտաւորներուն (hաճիներուն) մեռելաքարերը՝ կանանչ գոյնով, կոյսերունը՝ կապոյտ: Բլուրին ծայրը կը գտնուի քառակուսի չէնք մը, որ գինետարանն է, ուր, ընդարձակ մեռելաքաղաքին մենութեան մէջ, ծովային հրամանատար Ժիւլիէն Վիօ (Խմբ.— Փիէր Լոթի) կը գինովնար յուսահատութեան եւ մահուան զգացումով:

Վարը, Էյուպի արուարձանը եւ մզկիթը: Այդտեղ է, որ հին Թուրքիան կը թուի շարունակել իր կեանքը,— փայտաշէն, գունաթափ տուներ հսկայ սօսիներու միջեւ, ապարօշով եւ լօդիկով իմամներ, մաշած սթամպուլինով եւ ռըտէնկոթով «նոր ազգասէներ»: Այստեղ կիները ալա Պերճատէք գորշ եւ սեւ քօղերու մէջ փաթթուած են մինչեւ իրենց վիզը, նոյն իսկ երկու կիներ համարձակեր էին հագնիլ արգիլուած չարշաֆը: Գաւառական այս բնանկարը կուտար տպաւորութիւնը կեանքի մը, որ ընտանեկան է, հաղորդական, բաւական եռուզեռով, բայց իրական, ինչ որ չէր կրնար տալ պսակազուրկ մայրաքաղաքը:

Ճիշդ է որ աղօթատուներու մէջ միայն լաւ կը ճանչցուի ժողովուրդներու հոգին: Ես այցելեցի, ցերեկ մը, Այա-Սոֆիայի մզկիթը, եւ գիշեր մը՝ Ենի-Վալիտէ-Ճամին: Անշուշտ, ցաւալի է որ այլափոխած են Աստուածային իմաստութեան տաճարին ձեւը (ինչպէս եւ պղծած են) Մաթատորի լոյսի կոտոցներով, դժնէտեսիլ ջահերով, թէեւ առիկա, արգելք մը չէ, որ մուտքի դրան կողմը պարզուի ելեկտրական անհուն պատկեր մը, համակ ձիւն: Բայց ի՜նչ ինքնամփոփում այրերու եւ կիներու համար, որոնք այնտեղ կուգան իրենց բարեպաշտիկ պարտականութիւնները կատարելու: Երկու կիներ, մէկը տարէց եւ աղքատ, միւսը երիտասարդ եւ արծաթաշող հրաշալի չղարշի՛ մը մէջ փաթթուած, կ'երկրպագէին նոյն կշռոյթով, յետոյ նստած՝ սկսելու համար աղօթասացութեան իրենց օրօրումը, տեսակ մը սլացք առ Աստուած: Կիներէն հեռու, խումբ մը բանուորներ, Մուսթաֆա Քէմալը մոռցած, հաներ էին իրենց ոտնամանները, եւ դարձուցեր էին իրենց գլխարկին արեւարգել կարկառը, եւ ըսկսեր՝ նոյն երկրպագութիւնները, նոյն աղօթքները: Իրիկուան աղօթքի պահուն, Ենի-Վալիտէի մէջ, երբ մուէզզինը ուսարտեց իր աղօթահրաւէրը, տեսայ, ինչպէս «առ Աստուած պաշտամունք»ի պահուն, երբ իմամը բարձրացեր էր միհրապ, եւ հաւատացեալները, ոտքերը բոպիկ, ճակատները գետնին՝ խոնարհեր էին, նոյնպէս «առ Մուհամմէտ պաշտամունք»ի պահուն, երբ հաւատացեալները կ'աղօթէին մէկը միւսէն հեռացած, ծունկի վրայ եւ ձեռքերը երկինք բարձրացուցած, ես տեսայ նոյն ինքնամփոփ ջերմեռանդութիւնը, նոյն հոգեկան կրակը, ինչպէս նոյն անտարբերութիւնը հանդէպ ամէն բանի որ չէր խօսիր Ալլահին մասին, ամենամեծ եւ ամենազօր:

Ինչպէս ինծի դիտել կուտան լաւ աչք ունեցողները, Թուրքերուն երեք քառորդը, մանաւանդ գիւղերուն մէջ, այս խմորէն են: Ասոնց վրայ յեղափոխականներու հակակղերական պայքարը ոչ մէկ ազդեցութիւն պիտի կարենայ թողուլ: Սակայն քէմալականները իրենց ձեռքն առած են դպրոցները եւ կ'աշխատին թրծել նոր սերունդը համաձայն ազատախոհ վարդապետութեան: Հոգեպէս ազատագրուած, այդ սերունդը մի՞թէ աւելի դիւրամատոյց պիտի հանդիսանայ քրիստոնէական առաքելութեան: Ոմանք այդպէս կը կարծեն: Եւ սակայն ատոր համար պէտք է ենթադրել փոխանցման շրջան մը կրօնական ուրացումի, ընտանեկան կազմալուծումի, բարոյական թուլութեան, որ նման ցեղի մը մէջ կրնայ վտանգաւոր հետեւանքներ տալ: Ո՛չ, այս ամէնէն վերջ, ո՛վ Լոթի, ձեր «ծերուկ ապարօշներ»ը մեռած են այլեւս, դուք իսկ եթէ յանկարծ յարութիւն առնէիք, չպիտի կարենայիք արգիլել որ կապոյտ ու կանանչ մեռելաքարերը չքանդուին անտարբերութեան եւ անհոգութեան մէջ: Ու տեսնելով որ Պ. Օմէն կը կառավարէ Բիւզանդիոնը Նիցչէով եւ Լենինով, տխրօրէն գերեզման պիտի վերադառնայիք՝ չուզելով գիտնալ թէ ի՛նչ ըրին ձեր սիրած երկիրը:

»»»«««

Այսպէս ուրեմն, քէմալականներու «ազգային վերածնութեան» կամքը կ'արտայայտուի հակակղերականութեամբ եւ օտարատեացութեամբ, երկու երեւոյթներ մեզի կը սպառնան մեծ վտանգով մը:

Արդարեւ, այս նոր մարդիկը թշնամի են ընդհանրապէս ամէն կրօնքի: Կ'անշքացնեն մզկիթները, (բայց հակատրամաբանական չէ՞, երբ ոչ-իսլամները կը հեռացնեն պետութենէն), իմամներուն եւ մուէզզիններուն կը վճարեն ամսական մը, որ կը բաւէ միայն անօթի չմեռնելու,— 300–500 փրանք: Այս յեղափոխականները չեն սիրեր ոչ մէկ կրօնական աղանդ եւ փակած են նոյն իսկ Բերայի տէրվիշական հաստատութիւնները, որոնց տանիքները սկսած են փլիլ: Ջախջախուած պատուհանէ մը ներս նայելով՝ կը տեսնէք քայքայուած դագաղներ եւ փայտակերտ գլուխներու շուրջ թափթփած ապարօշներ: Ամայի է չէնքին կից գերեզմանը, որուն փակ վանդակորմը մէկ կողմին վրայ է ծռեր: Աւերակ մը կը ներկայացնեն ապարօշ փաթթած մեռելաքարերը, խոտը խեղդեր է զանոնք: Հանդարտ արեւին տակ, դուք կը լսէք միայն աղմուկը դօդօշին, որ կը բարձրանայ քարերուն վրայ՝ խոտ ճարակելու համար չիրիմներուն մէջէն:

Գալով քրիստոնեաներուն (բումի), պէտք չկայ ըսելու, աւելի բարեացակամութիւն չպիտի գտնէին անշուշտ: Իրաւունք չունին այլեւս նոր եկեղեցիներ շինելու, ոչ իսկ հինները նորոգելու: Այս երկրորդ հարցին համար, պէտք է մեղադրել Ներքին նախարարութիւնը, որ «կը թաղէ» խնդիրը ամենայն հանդստութեամբ: Գալով քրիստոնեաներու քոլէժներուն, խոստովանինք որ խափանուած չեն, բայց անոնց արգիլուած է ընդունիլ իսլամ աշակերտներ: Այս քոլէժները մտնելու կ'արտօնուին այն աշակերտները միայն, որոնք նախապէս երկու տարի յաճախած են թրքական վարժարան: Քոլէժներուն ուսուցիչները, դարձեալ պարտաւոր են ունենալ թրքական վկայական: Ասկից զատ պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, բարոյագիտութիւնը, գրականութիւնը, դեռ ինչ գիտնամ, պէտք է դասաւանդուին Թուրքերու կողմէ: Եւ այս թուրք ուսուցիչներուն պէտք է վճարել կրկնապատիկ սուղ, առանց զրկելու զանոնք արձակուրդի իրենց ամսականներէն ալ: Այս կէտերը լրացնելէ յետոյ, օտար քոլէժները ազատ են այլեւս,— այնքան ազատ որ շատեր կը ստիպուին գոցել իրենց դուռները:

Ահա փրանսական հաստատութիւններուն վիճակը Թուրքիոյ մէջ,— խուլ եւ տեւական հալածանք:

Այստեղ փակագիծ մը, խօսելու համար պահ մը Էռիօյի մասին, որ Պոլիս այցելեց վերջերս: Դուք չպիտի հաւատայիք, եթէ ես ձեզի ըսէի թէ Էռիօ, նախկին վարչապետ եւ Տալաթէի հաւանական յաջորդ, բոլորովին անպաշտօն հանդամանք մը տուաւ իր այցելութեան: Ընդհակառակն, Էռիօ դիմաւորուեցաւ շքեղ ընդունելութեամբ մը: Թրքական զրահաւոր մը առջեւը գնաց,— պատիւ մը, որ աննախընթաց է,— Մուսթաֆա Քէմալ Էռիօյի տրամադրութեան տակ դրաւ իր զբօսանաւը, որպէսզի պտոյտներ կատարէ Մարմարայի վրայ: Գալով Կազիին, Էռիօյին հետ լաւ դիւթեցին իրար: Երեք ամբողջ ժամ խօսակցեցան, բոլորովին քաշուած Տոլմա-Պաղչէի պալատին մէջ, ուր ամրան տաքը անցընելու եկած էր թուրք հանրապետութեան նախագահը: Կը ճառագայթէ՛ր Էռիօ, երբ դուրս ելաւ պալատէն: — «Ի՜նչ աչքեր», ըսաւ թղթակիցներուն: Այսքան: Եւ անոնք կարծեցին թէ տիկին Ռէքամիէի մասին է: Բայց աւելցուց. —«Ի՜նչպէս կը դիտեն ապագան, այդ աչքերը»: Եւ բոլորն ալ հասկցան, որ Կազիին մասին է:

Ուրիշ այդքան բանաստեղծական խօսքեր ալ ըսաւ.— «Երբ ձմերուկ կ'ուտէք, կարծես ծաղիկ է որ կը բացուի»: Խօսքեր ալ, որոնք,— ի՜նչ դժբախտութիւն,— փիլիսոփայութեան ու քաղաքականութեան նշանը կը կրէին: Էռիօ, ինքզինք Ֆրանսայի մէջ կարծելով, գովասանքներ հիւսեց ի փառս աշխարհիկ ոգիին, պարծենցաւ թէ իր զանազան նախարարութեանց շրջանին աշխատած է աշխարհիկ ոգիին յաղթանակին համար, յայտարարեց թէ ռասիոնալիզմը մարդը կը բարձրացնէ աստուածային բարձրութիւններու, եւ շնորհաւորեց Թուրքերը, որ աշխարհականացումի քաղաքականութիւն կը վարեն:

Այս խօսքերը լսելով, ինչպէս պէտք յուսալ, երկնէք երկինք թռան Թուրքերը, որոնք մինչեւ հիմա, իրենց քաղաքականութեան իբրեւ րէքլամ, ունէին Քոմթի քիչ մը ծիծաղելի յիշատակը միայն, իսկ այժմ կը հովանաւորուին նախանձելի չափով մը պետական մարդու մը կողմէ: Արդէն շատ կախարդուած էին այն այցելութիւններէն, զորս իրենց հիւրը կը կատարէր Պուլկարիոյ, յետոյ Ռուսիոյ մէջ,— ճիշդ այն երկիրներուն մէջ, զորս կ'աշխատէին միացնել պալքանեան դաշնակցութեան մը մէջ: Իրենց հեղինակութիւնը կամ պատիւը կը կրկնապատկուէր մէկ անգամէն ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Սուրիոյ իսլամները, (որոնց պատուիրակութիւնները այժմ վիվա կը գոչեն ի պատիւ Մուսթաֆա Քէմալի), անշուշտ, այլեւս աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց պիտի տան Էնկիւրիի մասին: Սակայն Էռիոյի աշխարհիկ հաւատքի քարոզչութիւնը իրենց կը բերէր բոլորովին տարբեր շահ մը, որովհետեւ այդ քարոզչութիւնը կուգար օրինականացնելու այն յարաճուն թշնամութիւնը, զոր Թուրքերը ցոյց կուտան հանդէպ փրանս. հաստատութիւններու: Պէ՞տք է զարմանալ, որ Էռիօ ոչ իսկ անգամ մը գնաց այցելել Տամ տը Սիոնի, Ժէզուիթներուն, Լազարիսթներուն, ոչ ալ այն նշանաւոր հաստատութիւններուն, ուր ամէնքը կը պատրաստուէին տօնել իր մէջ հռչակաւոր հայրենակից մը:

Պոլսոյ Ֆրանսացիներուն մէջ, անգութ եղաւ այս անսպասելին, եւ դառնութիւնը՝ ցաւագին: Անոնք որ կը տքնին, կը պայքարին այստեղ յանուն Ֆրանսայի, կը սիրէին լսել համակրական խօսք մը Ֆրանսայի պատգամաւորէն, ոչ թէ անտարբերութիւն, զոր պէտք է անուանել լքում: Ոչ ոք կը խորհէր Էռիոյին արգիլել, որ ըմբռնէ իր ուզած ձեւով եւ նախընտրէ, եթէ այդ է իր ճաշակը, Վոլթէրը՝ Պոսիւէէն, Ռընանը՝ Փասքալէն: Եւ սակայն, որ եւ է վարչաձեւի տակ, մեզմէ ոեւէ պետական մարդ, Կամպէթթա կոչուի թէ Քոմպոս կամ Քլէմանսօ, չըրաւ ինչ որ ըրաւ Պոլսոյ մէջ այս Էռիօն:

Թեթեւութի՞ւն, տխմարութի՞ւն, ռասիոնալիզմի նոպա՞յ, ինքզինքը ցոյց տալու մարմա՞ջ, նոր ունկնդիրներու կողմէ ծափահարուելու կարօ՞տ,— ի՜նչ նշանակութիւն ունի, կարեւորը արդիւնքն է: Եւ ողբալի է այդ արդիւնքը: Աստուած պահէ, որ Ֆրանսա — երբ օր ըստ օրէ աւելի զօրաւոր մրցակիցներ դարան կը լարեն իրեն, կատաղօրէն կը կռուին իրեն դէմ այստեղ,— Աստուած պահէ որ Ֆրանսա սուղ չվճարէ մեղքը իր մէկ վարչապետին, որ, ցուցարար ձեւով մը, հաստատեց թէ հակակղերականութիւնը ապրանք մըն է, զոր կարելի է նաեւ արտածել:

ՇԱՐԼ ՓԻՇՈՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԱՏԵՑԷ՛Ք «ՍՈՒՏ»Ն ՈՒ «ՇԻՆԾՈՒ»Ն

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օր մը հաւաքվելով կիները ժող. կոմ. խոր. ըսւած շէնքը գացին գործ պահանջելու փոխանակ գործի ըստացան անվաէլ պատասխանը. ցեղի կարմիր խնցոր չուղարկէցինք երանի թէ կարմիր խնցոր ուղարկած ըլլային մորցան աչագին երկու է ...եր ուղարկած ըլլալնին Դ. Շահվերտեանը եւ Հ. Գարտաշեանը կիները անվաէլ խօսքեր պոռալով երեսնուն կը վերադառնան բայց կարեւորութիւն չունի անվաէլ խօսքը սոցեալիստական ծրագիրէն ընչիված է ամօթը: Պուլկարիա եղած ժամանակս զունաւոր խաբերայ անամօթ թերթերու մէջ կը կարդայի Խ. անիրաւակարգ իշխանութեան մէջ չեկա եւ Սիպիր աքսոր կայ ուրեմն այդտեղ մարդասպանութիւն աւազակութիւն անիրաւականներ չի գտնուիր ընդհակառակը, բոլորը Հայաստանի մէջ է, Հայաստանի աշխատանքը եօթ ժամ է չորս ժամ ալ հացի կապասէս չորս ժամ պարտաթիր ժողով ընդամենը 15 ժամ օվէ ըսեր որ հինգ օր աշխատանք եւ վեցերորդ օրը հանգիստ բացարցակապէս սուտ խօսք հանգստեան օրին կսեն չարաթօրեակ եւ կաշխատցունեն արանց օրավարցի օգուտ պէտութեան ուրեմն երբեք հանգիստ չիկայ միայն թէ աշխատէ էշու նման բայց սնունդ կամ հացի մասին բերան մի բանար հակահեղափոխական կըլլաս ցերրակալվելով կաքսորվիս: Քիչ մըն ալ խօսիմ պետական աւազակներուն մասին արդէն բոլոր պէտութիւնը աւազակ է բայց ստորիճաններու բաժնւած է, օրինակ զորքին ըսւած խանութը որ կարողէս տէսնել քիչ մը լաւ ապրանք առ ալ խեղճ քեզացիներուն ոսկեղէնները հաւաքելու ծուղակնէր այդ տեղ կը գտնուի կերպաս գուլպա կօշիկ անուշեղէն շաքար եւ ալիւր ժողովուրդը միայն ալիւր կարնէ բայց ոչ սովետական դրամով եթէ ոսկի կամ տոլար ունիս կարող ես այդ խանութին մօտենալ իսկ միւս ապրանքները բոլշեւիկներու տակ կը բաժին հոտ ալ հաւաքված են դրպանահանները եւ գաղտնի ոստիկաններ խեղճ քիւղացիները ձեռքէրնին բռնած ոսկի տոլար մատանի կամ ոչ հարիւրներով հերթի կսպասեն բան մը խօստացողը շուտ ներս կը մտնէ եւ ձեռքի մատանին հանցնելով դուրս կելլէ չէք մը արած ալ մէնծ համբերութիւն պէտք է այդ գանի մը չարած հետոյ ալիւր քայ եւ բստանալ բայց այդ տեղէն մի գանի անգամ ալիւր առնելը վտանգաւոր է ներս մտնելուծ վերէն նկարը կը գաշէն եւ գանի օր մը հետոյ գիշերամբ օձօ մը լէցուն չեկանէրով ալիւր առնողը կարնեն ու կը տանին ուղակի չեկայի բանտը ոսկի պահանջելու, եթէ ունիս կուլակ ես, հարուստ ես, դրամատէր ես, եթէ չունիս նորէն բոցանք ունիս եւ չես տար ըսելով ժողովուրդը չվարած անօթութենէ մեռէլի զույն արած է. քիչ մը դրամ ունեցողն ալ վախէն չէ կարող մէջտեղ հանել. անօթութենէ մեռնողներ ալ տեսայ, ինչ երիտասարդներ մէկը զորկսին բռնած խանութին առաջ, մէկը ալլահվէրտեան բողոցին անկիւնը կին մըն ալ մէծիս ճամիսի ճանապրին վրայ. վրանին անգամ չեն նայիր շան լէշի նման մէկ երկու ժամ հետոյ կը հաւաքէն. մարդ ըսւած արարածը ինչ արժողութիւն ունի անիրաւակարգ իշխանութեան մէջ, օր մը պուլվարի առաջ կեցած էի պարպաղակալաճառի մը մօտ ճիշտ գաղաղի կեթրոնը կարգ մը կանցնէր չորս սնտուկներ բերցված. մօտեցայ եւ ինչ տեսնեմ չորս մեռէլը իրարու վրայ բերցված կը տանին, անբողջ մարմինս սարսռած կարծես գոլէառի հիւանդութիւն կար բայց խորհրդային անօթութիւնը գոլէռայի հէտ կը մրցի. հապա կարգերու լծված կենդանիները անոնք ալ ժողովուրդի նըման պէտք է հինգամեա ըլան կատարէն աք մը խօտով խեղճ կէնդանինները գարին ուր տեսնան բացարցակապէս արգիլված է ճանապրներու անկանոնութիւնը մէկ կողմանէ անօթութիւնը միւս կողմանէ լծված տեղերնին կը սատկէին այդ սատկած ձիերու միսն ալ տասը ռուպլով կը ծախէի ուտողն ալ բանւորն է ոչ թէ իրենք. կարմիր բարթիզաններ. նաւկոմներ հասուկ իրենց ճաշարաննները ունին գաղտնի տեղեր եւ անոնց հաւի խողի թարմ միս կուտեն այդ ճաշարանները բանւորին արգիլված է ներս մտնել անդամները իրենց տոմսակներով կը մտնեն իսկ բանւորներու ճաշարաններ կանանչ տոմաթէս կամ կաղամբ խաշած. հասկնալի Խ. դժողքի հաւասարութիւնը: Կեծծէ պուրժուական երկիրները հաւասարութիւնը հոն է եթէ դրամ ունիս կարող ես հաւասարել բոլորին իսկ Խ. դժողքին մէջ դրամ ալ ունենաս իրաւունք չունիս հաւասարել բոլորին, ամէն հիմնարկութիւն իր խանութը ունի եւ ամէն բանւոր ալ իր խանութի տեսրակը ամէն խանութէ ապրանք չես կարող առնել օրինակ մեր թրանվայի վարչութեան խանութը ունէր բաւական ապրանք երկու զույգ գուլպա եւ հինգ ճախարակ, հինգ ամիսվա աշխատանքի. երկու անգամ պանիր բերին 300 կրամ տալու բայց մէկ մասը 3ական գիլօ գաղտնի ըստանալնուն բոլորին չի բաւեց այս երկրին կսեն կարմիր պուրժուազիա ոչ թէ բանւորական երկիր շատ մայրեր տեսայ իրենց զաւակները գիշերով ոստիկանատան առաջ կամ թրանվայի մէջ թողելով կը բախէին ինչ ընեն խեղճերը գանի որ չեն կարող կերակրել թուրքին սուրը ազատը սուլթան Համիտի բանակալութիւնը ոչինչ էր անապատատան թարաւող բողոցներու մէջ երախաներուն թիւը չիկար, ատոնք տեսնելով ինչպէս բախուստի ճանապար չի բնտռէ ժողովուրդը:

Այստեղ լաւ կարդացէք Հայաստանի համակիր (պօչ խափալը) գոմունիստներ եւ Հ.օ.կ.ճիներ Հայաստանի բանւորներուն տարին 22 օր արցակուրդ կուտան բանւոր ալ կայ որ երկու տարի ոչ մէկ օր արցակւած չէ իսկ ես երեք ամիս աշխատելուս հետոյ 22 օր արցակուրդ արի գործս հարմարցունելով կը հասկնադ ի՞նչ ըսել կ'ուզեմ եւ այդ հանգիստս չոգեկարքերուն մէջ լրացուցի Նախիջեւան, Նորաշէն, Արապատեան, Տէւալլու, ազատութիւն բնտռելու համար վերջապէս գտայ բայց Արաքսի ջուրը շատ ըլլալուն հեռացդեցինք յուլիս ամսուն, վերջապէս հասաւ մայիս մէկը ժողովուրդը ուրախութեան մէջ էր որ այդ օրը պիտի հանդստանայ բայց պարտաւոր էր ամէն բանւոր իր հիմնարկութիւնը ներկայ գտնուի եւ խմբովին երթայ շահումեան ըսւած հրապարակը որ ահագին անտեսանելի եկեղեցի մը գանդած են այդ սրիկայի արձանը տնկելու համար տաքերը բոպիկ գլուխը բաց կուրցքը բաց մօրուքով մէկ չափիքով իբրեւ պաշտպան բանւորներու կոմիսար բոլորս կարգաւ շարված հրապարակի վրայ. ինչ տեսնես բակլան երեւնալ խումբ խումբ հաւաքներ գարիթալիստներուն նկարները ծաղրանկներով շինված. արանց ինքզինդնին տեսնելու հայէլիի չիգաւորութեան պատճառաւ. անոնց ետեւէն պիոնէր ըսված երախաները ցաւալի վիճակներով թէմդերնին մոխրագոյն ճիշտ մեր Հ.Մ.Ը.Մ.ներու նման հագված ճերմակ շապիքներ կապոյտ վարտիկներ ոտքերնին ոմանք բոլորովին բոպիկ ոմանք հաղիւ կօշիկ հագած մատներնին դուրս նետված ոմանք ալ ահագին կալօշներ հագած վրաէն պարանով կապած. անոնց ետեւէն խայտառակութիւնը մեր մէջ սոցեալիստական կարճ վարտիքներով... աղջիկներ եւ հետոյ գանի մը հարիւր ռուսական զորքեր. հրապարակի բարցր տեղերը գրւած էին մէկ միլիոն ժողովուրդի գրտինքը շահագործողները բազմութիւնը թիթեղով գիղերնուն կը ծիծաղէին գլխաւորնին Ազալի Խանճեանը մայիս 1ը այսպէսով տօնեցինք ճշմարտութիւնը խօստովանելով այդ օրը սովպահելով ջած իվէցա. ինչպէս հանդուրժէինդ եւ չի բախէինք այդ երկիրէն գանի որ լէցի ես ինքս շուկայի մէջ ուսանող աղջիկան մը սակարգութիւնը կէս գիլօ լաւաշի համար հետոյ պատերու տակ նստած արանց ամօթի ամէնտեղ օչիլի մազրութիւն կնեն ճառը ուր է որ մազրվի ժողովուրդը օչիլի հանդն ու հրաբուղը կարծես Հայաստանի մէջ է:

Վերջապէս հասաւ յուլիս 18, արդէն կազմակերպված էինք 38 հոգիններով կիներ եւ երախաներ պատրաստված ոչխարի մորդերով եւ փայտի գնթակներով. 18 յուլիսի կէս օրին ժամը ճիշտ 12ին նստանք չոգեկարդ թէպի Տէվէլլուի կայարանը իջնելով այգիներու մէջ ցրվեցանք արեւը մայրը չի մտած կասկած տեղի չի տալու համար բարցրացանք թէպի սաւ հանգային ջուրը հետերնիս ունէինք բաւական շիշերով զոնեակ ծիծկեր երախաները դմրեցնելու համար բացի երախաներէն մէջէրնիս հղի եւ ծերուկ 62 տարեկան կին ալ կար 18 երեկոն մնացին խամիչներու մէջ 19 երեկոեան թարցեալ ճանապարը բռնեցինք թէպի Արաքս եւ հասանդ, ջուրը չարաղանց շատ ըլլալուն չի համարցակեցանք անցնելու մինչեւ լոյս կիները հանգատացան մենք ալ ժողով ունէինք ազատ համարցակ կարծես անցագիր ունէինք գրպաննիս արդէն ճանապարը բռնած օրերնիս գրած էինք մեր ճակատներու վրայ կամ մահ կամ ազատութիւն. արաւօտուն ըսկսանք խամիչներով գնդակներով ու ոչխարի մորթով նաւակ պատրաստել. մէջերնիս ունէինդ մէկը որ աշխատած էր Երրատ գետը. մեզի ճանապարը ցույց տւող երիտասարդը արդէն Արաքսի եզերքը մընծած էր գրեթէ, 1925 թըւականի գաղթականներէն Սիլիվրիցի Պ. Դաւոր Ալլահվէրտեան մէզի խօստացած էր 100 հոգին ալ անվտանգ կ'անցկացնէ Պարսկաստան. յուլիս 20ին կէս օրվա 12ին ըսկսանք անցնել Արաքս գետը մինչեւ ժամը 2 արդէն ծնած էր անոր արգան ի Պարսկաստան դէպի Թաւրիզ գաղաքի մէկէն ի մէկ ինչ տեսնէնք 12 ձիաւոր սահմանապահ զինվորներ սովետական կառավարութեան հարազատ զաւկները, … թուչուն անգամ չեն բախցներ 38 հո… գին միւս կողմը որ տեսան … մնացին երբ տեսանդ վախերնուս … բան թողելով բախանդ թէպի … մերկ վիճակներով աչքի առաջ … բանրուշտներու տակէ … սարսափելի ժամերէն 3 օր ճանապ… կորսնցուցինք խամիչներու մէջ … ճամբով վերադարցանք արանց … ու ջուրի չորրորդ օրը անցանք Գ… սու ըսւած գետը այլեւս անօթութ… ժողովուրթը մնացած էին … թութերու տակ կիսամեռ … թէպի երկինդ թարցեալ ուրախ … որ ազատւած կարմիր հրէշներ… ձեռքէն նոյն պահուն պարսիկ … ցի մը կերթար բամպակի … տեսաւ մեր վիճակը շուտով … տակոյ պահակներուն լուր … դեն հասան պահակները եւ … բանդներով կամաց կամաց … ցին պահականոց դասնապէտի … տասխանը եղաւ, այլեւս ազատ … եւ մի վախնադ երբէք ինդը … բոցարու մարդ առաջին անգամ … չի տւավ միայն ջուրով … գանի ժամէն հետոյ գիչ գիչ … բստամոդնիս վարժվէլէ հետոյ, … զացինները լաւ մը բոբերնիս … լէ հետոյ ճանապարի դրին պահա… րով, պահականոցէ պահականոց … սանք Ճուլֆա քիւղագաղաքը … րէն. հինգ օր ալ Ճուլֆաի մէջ … բանտարկեալներ էինդ խիստ … կութիւններէ եւ գնութիւններէ … տոյ, երկու ազնիւ ասկաէր Հայեր… Արա Գարախանեան եւ Պ. Բէնէ… Սարուխանեան ձեռնարկվեցան … գանակութիւն եւ չի թողեցին որ … օր ալ հէտեւոն Թաւրիզ գանք … կան օգնութիւն ալ հասցուցին … գի բարեսիրդ Հայերը լաւ … ընններով չոգէկառքը դրին մէջեւ Թաւ… րիզ, օգոստոս 4ին արդեն հասանք … չեր մը ոստիկանատուն մնալով … տուն ազատ թողեցին, արձ… բանէն ժամկոչը գալով … մէզ եւ տարաւ գերեզմանատուն … շէնքը շուրջը ծառաստան մէջ … հագին աւազանով. Թաւրիզի … հայութիւնը գլուխնուս հաւաք… ոմանք օճառ ոմանք հագուստեղէ… շիկներ բերին արդէն մէկ մէկ … վարտիքներով եկած էինք … դը մորդերնիս այրած էր եւ … վէրգերու մէջ վարկեանական … եւ թեղեր ուղարկեցին աչագին … սանէր ոչխարներ մորդեցին. մէկ… քով վեց ամիսվա Հայաստանի … կէրածնիս ուղեցին մէկ օրվան … կէրցունէլ այնպէս որ ըստամոք… անհանգիստ եղաւ բայց դեղ ու … ամէն օր անպակաս էր: Այսօր … 46 օր է որ Թաւրիզի մէջ կը … նույն շէնքը: 38 հոգի ճանապ… լանդ ծննդաբերութիւն ալ … եղանդ 39ը, իսկ մէր հոս գալէն … հաւաքվէցանդ մէնէ վերջը … րով 130 հոգինէր եղանդ մէնէ … եկողներուն անունները:

Ֆիլիպէ, Զալկարացի Առաքէլ … կավեան

Ֆիլիպէ, Արմաշացի Վահան Ս… գիսեան

Ֆիլիպէ, Շապին Գարահիսարցի … րան Մաղէոսեան

Ֆիլիպէ, Մեծ Նոր քիւղացի Պ… սափ շրջան Թոդոմ Խուլեան

Պանտրմացի, Պուրկաղէն Հայկ … տանեան

Ֆիլիպէ, Կեսարեացի Մէլքոն … բըլեան

Իսկ մնացեալները Ցունաստանէ… Ֆրանսաէն, կուտէնք կը խմենք … չափ օր հանգիստ կապրինդ Թաւ… մէջ շնորհիւ Հայ ազգի ճակատա… պաշտպան Աշխարհի Հրէշակա… Դաշնակցութեան հովանաւորութ… տակ:

Անկծի վարձկան խորհրդայի… կեցողները:

Զկնորս ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱՐՄ…

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒԼ – ՀԱՄԲԵՐԸ

Խուլ-համրերու ընկերութիւնը … ջերս հող մը գնեց Փարիզի մէ… այնտեղ կը շինէ խուլ – համրերու … տուն ապաստան մը, ուր պիտի … կին 3000 խուլ – համրեր: Շէնքը … տի ունենայ 6 յարկ, եւ ընդարձ… ներէ զատ՝ մատենադարան, ըն… ցարան, հանդիսասրահ, գրա… նոց, մարզարան, հիւանդանոց:

“ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հակառակ անձրեւոտ օդին, շաբաթ իրիկուն, Սալ տէ զ'էնժէնեօր Սիվիլը լեցուած էր խանդավառ բազմութեամբ մը՝ Դաշնակցութեան Օրը տօնելու։

Բեմին ճակատը ծածկուած էր Դաշնակցութեան դրօշով, շրջապատուած հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով։

Հանդէսը բացուեցաւ «Սփիւռ» երգչախումբի «Մշակ բանուոր»ով, որ ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։

Օրուան նախագահը՝ ընկ. Գերասիմ Բալայեան իր բացման խօսքին մէջ փառաբանեց Հայրենիքի անկախութեան գաղափարը։

Ընկ. նախագահի բացման խօսքէն յետոյ, երգչախումբը երգեց Մեր հայրենիքը, որ նոյնպէս ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։

Գ. Գմբէթեան արտասանեց Սիամանթօի «Գաղափարին» ստանաւորը, ջերմ ծափերու արժանանալով։ Ժողովուրդին պահանջին վրայ, արտասանեց նաեւ Թումանեանի «Կանչը»։

Օրուան խօսքը տրուեցաւ ընկ. Ս. Վրացեանի, որ իր կուռ բանախօսութեամբ կրցաւ լարուած պահել հանդիսականներու ուշադրութիւնը։

Տիկ. Սուրաբեան երգեց Ռ. Մելիքեանի «Կաքաւիկ»ը եւ ժողովուրդի պահանջին վրայ երկու կտոր եւս։ Երգչախումբը երգեց «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», որ կրկնուեցաւ։ Յաջորդաբար երգեց նաեւ «Լուսին չկար» եւ «Հայկ ու Լեւոնին մտանանք եղբարք»։

Վերջին խօսքը տրուեցաւ ընկ. Կ. Սասունիի, որ մանրամասնօրէն պատկերացուց գաղութներու ու ընդհանրապէս հայ ժողովուրդին վիճակը եւ մեր քաղաքական պահանջները։

Երգիչ Բէջէճեան երգեց «Հայաստան» եւ ուրիշ երկու կտոր եւս ժողովուրդին պահանջի վրայ։

Թատրոն Շահ - Պարոնեան նուագեց կովկասեան եղանակներ, խանդավառելով հանդիսականները։

Կէս գիշեր էր, երբ նախագահը փակուած յայտարարեց հանդէսը, մաղթելով Դաշնակցութեան օրը տօնել օր մը Ազատ ու Անկախ Հայաստանի մէջ։

Հանդէսէն վերջը, տեղի ունեցան պարեր մինչեւ առաւօտ, մինչ խումբ խումբ ընկերներ սեղաններու շուրջը հաւաքուած, սրահը կը թնդացնէին յեղափոխական երգերով։

Ա.

ԽՄԲ.— Ճառերու ամփոփումը՝ յաջորդ համարով։

ԶԳՈՒՇԱՑԷ՛Ք... ԳԻՐՔԵՐԷՆ

— o —

Տոքթ. Քոլոլեան, որուն բժշկական կարգ մը յօդուածները թարգմանաբար տուած ենք այստեղ, կը շարունակէ իր աշխատակցութիւնը Les Annales շաբաթաթերթին։ 22 սեպտեմբերի թիւով, կը գրէ թէ գործածուած եւ աժան ծախուած գիրքերը յաճախ կարեւոր դեր մը կը կատարեն տարափոխիկ հիւանդութեանց տարածման։

Այս օրերուն, երբ դպրոցները կը վերաբացուին, ծնողքները, տնտեսական տագնապէն մղուած, ուզելով խնայողութիւն ընել, կը գնեն աժան, հին, գործածուած գիրքեր իրենց զաւակներուն համար։ Բայց պէտք է գիտնալ, որ գործածուած հին գիրքերու միջոցաւ կը փոխանցուին հետեւեալ հիւանդութիւնները,— ծաղկախտ, կարմրուկ, հարսանիթ, ուղեղափառապ (մէնէնժիթ), քնախտ, մանուկներու տարափոխիկ անդամալուծութիւն, հիւծախտ։

Ուրեմն, մայրե՛ր, զգուշացէք օտարին գործածած գիրքերէն։

Ոմանք կ'առաջարկեն գիրքերը հականեխել փորմոլի շոգիով, որ անպատեհութիւններ ունի։ Լաւագոյնը ... այրել է նման գիրքերը։

Տոքթ. Քոլոլեանի այս յօդուածէն վերջ, Débatsի մէջ երեւցաւ յօդուած մը, ստորագրուած փրոֆ. Թանոնի կողմէ, որ կը դասախօսէ Փարիզի Բժշ. համալսարանին մէջ։ Փրոֆ. Թանոն եւս նոյն տեսակէտները կը պարզէ։ Յիշենք դարձեալ որ La vie médicale բժշկական ամսաթերթն ալ, շօշափելով այս շատ կարեւոր հարցը, կը թելադրէր հականեխել ամէն փոխ առնուած, օտարէն ծախու առնուած, գործածուած հին գիրքերը։ Սակայն փրոֆ. Թանոն եւս ցոյց կու տայ, որ անպատեհութիւններ կը ներկայացնէ գիրքերու հականեխումը։ Ու կը յանձնարարէ այրել հինները ու գնել նորը։

Աւելցնենք, դարձեալ, որ այս տարի, Ֆրանսայի դպրոցներու հսկիչներու համագումարը եւս զգուշութիւն կը յանձնարարէր դասական ու հին գիրքերու գործածութեան մասին։

Բժշկական այս լրաքաղին մէջ, յիշենք եւ այն որ տոքթ. Քոլոլեան Les Annalesի 15 սեպտ.ի թիւին մէջ յօդուած մը ունէր Վիոլէթ Նոզիէռի մասին՝ մտային ու հոգեկան հիւանդութեանց իբրեւ մասնագէտ։

ՏԱԳՆԱՊ...

Հետեւեալ մանրավէպը կը պատմուի խորհրդային կեանքէն.—

Բոլշեւիկ ուսուցիչը կը խօսի Եւրոպայի տագնապի եւ դրամատիրական երկիրներու մէջ բանուորներու թշուառ վիճակի մասին։ Աշակերտ մը ոտքի կ'ելլէ եւ կը հարցնէ.

— Կարելի՞ է դրամատիրական երկիրներու մէջ դրամով հաց ճարել։

Ուսուցիչը, քիչ մը վարանելէ յետոյ, դրական պատասխան կու տայ։ Ուրիշ աշակերտ մը կը հարցնէ.

— Արեւմուտքի մէջ ազատ կը ծախուի՞ն կօշիկ, տաբատ եւն.։

Ուսուցիչը կը ստիպուի դարձեալ հաստատական պատասխան տալ։

Այն ատեն ետեւի նստարաններէն կը հարցնեն.

— Ե՞րբ խորհ. Ռուսիոյ մէջ ալ պիտի գայ տագնապը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՍՈՒՐ - ՆԱԶԻՐ - ԱԲԱԼ (Նայիրեան հէքեաթ)։ Գրեց՝ Կ. Մեհեան։ Մատենաշար «Մասիս» թիւ 1։ Սոֆիա։ 1933։ Գին 2 ֆրանք։

ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մի դեռափթիթ օրիորդի հետ։ Թարգ. անգլ. բնագրից Պօլ Շէքէրջեան։ Տպ. Թիւրապեան։ 1933։ Գին մէկ տոլար։

Տռամաբանական եւ ռամկավարական

»»»·«««

Փարիզի մէջ կուկուկի պէս թերթ մը կայ, ձայնը շաբաթը երկու անգամ միայն կ'ելլէ։

Կը կոչուի Ապագայ։

Արդ, անցեալ շաբթու յայտնութիւն մը ըրաւ այս թերթը։ Ի լուր հայութեան հաղորդեց թէ որբ մըն է Յովհաննէս Պօղոսեան կոչուած մարդու կտորը։

Մոռցայ ըսելու, որ Ապագայ ռամկավար թերթ մըն է։

Անմիջապէս յիշեցնեմ ձեզի թէ Ռամկավարներն էին, դարձեալ, որ գիւտ մը ընողի երջանկութեամբ գրեցին թէ «հայ որբերը Թուրք հօրմէ ծնած են», «սէֆէրպէրլիկի փիճեր են», «չափահաս լիրբեր են», «չափահաս որդեր են», «խուլիկան են», «խուժան են»...։

Ներողութի՛ւն,— ես այն ատեն փրփրեր էի սխալ հասկնալով բառածը։ Ռամկավարները կ'ըսեն թէ «հայ որբերը Թուրք հօրմէ ծնած են», հիմա կ'ըսեն նաեւ թէ ռամկավար Յովհաննէս Պօղոսեանն ալ որբ մըն է։ Ուրե՞մն ... Քանի որ Ռամկավարներն են վկայողը իրենց մէկ ընկերոջ մասին, ես կը հաւատամ բառածին։

×

Մեր Արտակը այնքան ալ դատարկ չէ, գործը գիտէ՛։ Ամէն պարագայի խօշ մարդ է։ Երէկ Կովկասեան դէպքերու պատմութեան մասնագէտի հովեր կուտար ինքզինքին, տեղի անտեղի պապուկիս պէս չէ՛ր յոգներ յեղյեղելէ,— Թիֆլիզ տասնկ, Բագու տասնկ, Երեւան տասնկ։ Ալ հիմա չե՛նք վայելեր նման հոգեշահ խմբագրականներ։

Այժմ կը սիրէ կարաւանով յառաջանալ։ Ու տակաւին իր կարաւանը չհասած՝ կը լսենք ձայնը շուներուն, զորս կ'արձակէ կարաւանին առջեւէն։

Քարվան կուգայ Ամդայ դաշտէն... Ետեւէն Արտակ քէհեան։

Ի՞նչ կ'ըսէ նայինք այս հին մարդը։

Մենք կեղծ որբասիրութիւն ցոյց կուտանք եղեր։

Խնդրեմ,— Հայաստան սիրելը ի՛րե՞նց, բայց գէթ թող մեզի թողուն որբերը սիրելը։ Չէ՞ որ Բարեգործականը բան չի վճարեր որբասիրութեան մինչ Հայաստանասիրութի՞ւնը ... շահաբեր գործ է։ Մանաւանդ որ իր սերունդը, որքան ալ խելք յոգնեցնէ, չի կրնար հասկնալ ոչ միայն որբերու հոգին, այլեւ որբային շարժումը, որուն լծուած ենք մենք, յետպատերազմեան մեր սերունդը։ Պոռացինք կանչեցինք թէ իմացական կլիման փոխուած է հիմա, այնպէս որ ձեր ուղեղը չի կրնար ըմբռնել յեղաշրջումը, ինչպէս ժամանակի ոգին։ Մի՛ ցաւիք, եթէ ամբարտաւան ենք, պատճառը այն է որ կը ճանչնանք ձեր կարողութիւններուն չափը։ Մի՛ ցաւիք, եթէ կը սիրենք ձեզ վիրաւորել, պատճառը այն է որ տեսանք ձեր սնանկութիւնը,— եթէ կը յամառիք «ազգ վարել», պատճառն այն է որ խանութ չկրցիք բանալ, եւ արհեստներու դժուարութիւնը կը սարսափեցնէ ձեզ։ Մի՛ ցաւիք, եթէ ատելութեամբ կը լեցնեմ այս մեր սերունդին հոգին,— մենք կարօտն ունինք յեղափոխական դատարաններու, դատելու համար ոչ թէ պարզ պատասխանատուութիւն մը այս կամ այն դէպքին մէջ, այլ ձեր գաղափարները, ձեր տեսակէտները։ Եթէ պատմութիւնը չտայ մեզի յեղափոխական դատարանները, թող մեր պարտքն ըլլայ անարգել ձեր յիշատակը պատմութեան մէջ, որ մեզի վիճակուած է գրել։ Մենք կ'ամբաստանենք ձեր ամբո՛ղջ սերունդը, իբրեւ պատասխանատուն մեր այս կրած չարիքներուն։

Մինչ այդ, շարունակեցէք գրդել այս կամ այն մէկալոմանեաքը,— հարցուցէ՛ք Հօկճիներուն թէ այս բառը տուած են որո՛ւ,— որ ինքզինքին «Զ. Ո. Միութեան հիմնադիրի» տիտղոս է տուեր,— կանոնաւոր անդամ իսկ չէ եղած։ Զիս շա՛տ կը զուարճացնէ տեսնել լեզուպատառ ապուշ մը — քաջութեան հրաւէ՛ր ալ կը կարդայ կարաւանին պոչ իսկ չունեցող այս յառաջապահը,— որ Մոն - Սէն-Միշէլի սրճարանին մէջ կուգար ինծի պատմելու Փարիզի ռամկավար ակումբին ներքին անցուդարձերը,— «ա՛ս կախակայեցինք, ա՛ն կախակայեցինք, մամուլի դիւանի մէջ մտայ, տանկ պիտի ընեմ, Զօպանեանը գայ նէ Արտակ Դարբինեանին նանկ պիտի ընեմ», կամ «եղբա՛յր, այս Ռամկավարներն ալ հին մարդիկ են, երկար չպիտի կարենամ մնալ, պիտի քաշուիմ»։ (Առաջ, երբ դաշնակցական ըլլալ ուզեց Փոնար Շէրիսի մէջ, մերժեր էին ու ծեծեր, ինք ալ Հօկճի եղաւ... վրէժ լուծելու համար, Հայաստան գնաց, վերադարձաւ, Հօկէն հրաժարեցաւ, Հայաստանի դէմ յօդուածներ գրելու համար տեղ փնտռեց, ՅԱՌԱՋի դուռներն ինկաւ, անգամ մը եւս ուզեց որ ստորագրութիւնը երեւայ այստեղ, ինչպէս առաջ, բայց մերժուեցաւ, յետոյ գնաց Զօպանեանին, որ իր անկանոն թուղթերը կարգի դնել տուաւ եւ եղաւ... ռամկավար)։ Կը պատմէր նաեւ թէ ի՛նչպէս Յովհաննէս Պօղոսեանի գրքէն դժգոհ, ռամկավար կուսակցութիւնը ծանր դիտողութիւններ է ըրեր, նոր եւ տարբեր գիրք մը գրել պարտադրեր է, մարդը մտիկ չէ ըրեր, դատը գացեր է, Հօկին կողմէ եւ Հօկին դրամով քարոզութիւններ է կատարեր, իրենք ալ օձիքէն բռներ, Եգիպտոս են ճամբեր։ Այսօր նոյն կուտը - պակասը եկեր է պաշտպանելու այդ ցածոգին ինծի դէմ, թէեւ Փոնար Շէրիսէն ի՛նչ քծնող նամակներ կը գրէր ինծի, Լիոնի մէջ առջեւս կը վազէր, առջեւէս կը քալէր իր նկարագրին թելադրանքով կամ թերեւս իբրեւ երախտագիտութիւն, որ զինք ծեծողը յանդիմանեցի՝ զինք ալ յորդորելով որ չմտնէ որ եւ է կուսակցութեան մէջ։ Այդ շրջանին «ոտքի՛, որբե՛ր» ձեւով բաներ մը կը գրէր Յառաջի մէջ, որուն համար դիտողութիւն ըրինք։ Ու հիմա երբ ճակատ է փոխեր նորէն, կ'ըսենք՝ ցած մէկը պաշտպանելու համար, մարդ պէտք է եօթն անգամ աւելի ցած ըլլայ։

Սակայն, եթէ Դարբինեան կ'ուզէր զիս լաւ վիրաւորել, ի՛նչ հարկ կար անունը եւ մականունը դրել գիտնալէն զատ ուրիշ որ եւ է արժէք չներկայացնող մէկը կարաւանէն առաջ վազցնելու։ (Որքան ալ երեւալ ուզէ, ալ չպիտի զբաղինք իրմով)։ Կը բաւէր ըսել ինծի.— Ռամկավա՛ր։

Եւ ես չպիտի կարենայի երեւակայել ասկից աւելի ծանր, ասկից աւելի վիրաւորական անարգանք մը ինծի ուղղուած։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

— o —

Երկու շաբաթ առաջ, Արարատի նահատակներու յիշատակին տօն մը կատարուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Գահիրէի հայ կաթոլիկ առաջնորդարանին, եւ հովանաւորութեամբ եռագոյն դրօշի։

Այս առթիւ, «Յուսաբեր» դիտել կուտայ արդար դառնութեամբ. (20 սեպտ.).

— «Ի՞նչպէս պատահեցաւ ուրեմն, որ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը յօժարեցաւ Եռագոյնի հովանիին տակ մեծարել Արարատի 15րդ տարեդարձը։

Եւ ի՞նչպէս պատահեցաւ, որ այդ փառաշուք մեծարանքը անցաւ այնքան հանդիսաւոր ու խաղաղ մթնոլորտի մէջ, ոչ միայն առանց ոստիկանական որեւէ արգելքի, այլեւ առանց որեւէ դիտողութեան իշխանութեանց կողմէ։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար ենթադրել, թէ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը, յօժարելով Եռագոյնի շուքին տակ տօնակատարել Արարատի տարեդարձը նպատակ ունեցած է նովին բանիւ ըմբոստական ցոյց մը ընել կառավարութեան դէմ։

Ի հարկէ ոչ։ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը իր գործով ու անցեալով լիապէս վաստկած է եգիպտական կառավարութեան վստահութիւնը։ Ուստի զայն կարելի չէր հանել — եւ ինչու հանել — կառավարութեան դէմ, մինչեւ իսկ ամէնէն մեղմ ու համեստ ձեւին մէջ։

Ու փաստը, Արարատի տարեդարձի մեծարումը Եռագոյնի հովանիին տակ եկաւ վկայելու, որ իրաւացին Առաջնորդարանն էր։ Ան այս առթիւ որեւէ դիտողութիւն չստացաւ երկրի իշխանութեանց կողմէ, որովհետեւ իր այս քայլով որեւէ մեղանչում չգործեց իշխանութեանց դէմ։

Ուրեմն, երբ դէմ չէ ինքը Առաջնորդարանը, այդ պարագային, դէմ չէ նաեւ կառավարութիւնը, ապացոյց — Արարատի տարեդարձը։

Ուրեմն, կառավարութիւնը դէմ է, երբ դէմ է Առաջնորդարանը, ապացոյց — այն ամէն խայտառակութիւնները, որ մինչեւ այսօր տեղի կ'ունենան զոյգ Առաջնորդարաններու մէջ, հոս եւ Աղեքսանդրիա։

Արարատի տօնակատարութեամբ այս անվիճելի ճշմարտութիւնը կուգայ վերջնականապէս փարատելու ամէն տարակուսանք մեր յայտարարութեանց եւ պնդումներուն շուրջ։

Թերեւս գտնուի չարամիտ մը, որ այս ժողովուրդը անգամ մըն ալ մոլորանքի մատնելու համար յայտարարէ, թէ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ անարգել պարզուեցաւ Եռագոյնը, որովհետեւ ոստիկանութիւնը լուր չունէր այդ մասին։

Ոստիկաններու կրկնակ այցելութիւնը եկեղեցի — չխօսելով անոնց իսկ խոստովանութեամբ ծուռնալներու մասին — բաւական են ըմբռնելու համար Եռագոյնի ամէն կարգի թշնամիները,— բացայայտ թէ քօղարկուած։

Արդ, սեպտ. 17էն վերջ եգիպտահայ ժողովուրդը իրաւունք ունի իր իշխանութիւններէն լրիւ հաշիւ պահանջելու այն անարգ դաւերու մասին, որ մութին մէջ գործուեցան ցեղային ամէնէն նուիրական Սրբութեան դէմ։

Ո՞վ կը պայքարի Եռագոյնի դէմ,— եգիպտական կառավարութի՞ւնը, թէ հայ իշխանութիւնները։

Ո՞վ դէմ է Եռագոյնի գործածութեան,— դէմ է հիւրընկա՞լ երկիրը, թէ հիւրընկալուածը, որ անարժանաբար տիրացած է այս ժողովուրդի հաստատութեանց»։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԹՐՔԱՆԱԼՈՒ ԵՆ

«Սօն Փօսթա» կ'ըսէ թէ հրեայ համայնքներուն մէջ երկու հոսանք կը տիրէ։ Ոմանք կ'ըսեն թէ կը բաւէ որ Հրեաները Թուրքերէն սորվին, կարելի եղածին չափ Թուրք վարժարան ղրկեն իրենց տղաքը եւ այս ձեւով խառնուին Թուրքերուն։ Ոմանք ալ կ'ըսեն թէ ամբողջովին թրքանալու է։ Այսպէս, հետզհետէ փակելու է դպրոցները եւ բոլոր հրեայ աշակերտները Թուրք դպրոցներ ղրկելու է։ Յետոյ, Թուրք երիտասարդները կարենալու են ամուսնանալ հրեայ աղջիկներու հետ։

Հրեայ գործարանատէր մը այս առթիւ հետեւեալը յայտարարած է «Սօն Փօսթա»յի.— «Նոր տարուան առթիւ Թրքացումի ի նպաստ մեծ ցոյցեր կատարուեցան սինակօկներու մէջ։ Այս առթիւ կարգ մը Հրեաներ ուրախութենէն լացին։ Հետզհետէ կը պակսի նաեւ ամուսնութեան մասին տիրող մոլեռանդութիւնը։ Ասկէ առաջ ենկիւրի էր։ Վերջին քանի մը ամսուան մէջ 30 հրեայ աղջիկներ ամուսնացած են Թուրք երիտասարդներու հետ։ Բոլոր Հրեաները կ'ուզեն թրքանալ»։

Թերթը իր կողմէն հետեւեալ դիտողութիւնը կ'ընէ.— Կը գնահատենք շարժումը, բայց կարգ մը կրօնասէր շրջանակներու մէջ դեռ կը պնդեն թէ կրօնական տեսակէտով հրեայ աղջիկ մը չի կրնար ամուսնանալ ոչ - հրեայի մը հետ։ Խախամապետարանը լռութիւն կը պահէ այս մասին։

ՕՐ. ԱՐՓԻՆԷ ՏԸՆԿԸՋԵԱՆ
եւ
Պ. ՅԱԿՈԲ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆ
Ամուսնացած
Աթէնք 10 սեպտ. 1933 Սելանիկ

« ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ » ԱԿՈՒՄԲԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Մեր ընկերներուն ջանքերով, անցեալ տարի Ֆիքսի գաղթակայանին մէջ (Աթէնք) շինուած էր « Վասպուրական » ակումբը։

Այս տարի, անոր կից հողին վրայ, եւ դարձեալ ընկերներու ջանքերով շինուեցաւ « Ազատամարտ » Ակումբը, ընկերուհիներու համանուն խումբին համար։

Անցեալ շաբթու տեղի ունեցաւ նոր Ակումբին բացումը, նախագահութեամբ ընկ. Միհրան Փափազեանի։ Այս առթիւ տեղի ունեցան նուագ, երգ եւ արտասանութիւն։ Խօսեցան նաեւ ընկ. Գ. Կառավարենց եւ Պ. Արամ Կայծակ, առաջինը՝ շեշտելով երիտասարդութեան դերը, իսկ երկրորդը վեր հանելով հայ ժողովուրդի զոհաբերութեան ոգին։ Աճուրդէ մը գոյացաւ 1400 դրախմի։

Երկու շաբաթը անգամ մը բանախօսութիւններ եւ վիճաբանութիւններ տեղի պիտի ունենան Ակումբին մէջ, առանց մուտքի։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

5.— ՃԱՐԱՀԱՏ՝ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆՔ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

— o·o —

Հետեւեալ օրը մեր ազատարար Քիւրտը, կաշառքով զաղնի պիտի վերադարձնէր մեզ, երբ վրայ հասաւ ժանտարմաներու ուրիշ խումբ մը որ պատերազմի համար պարէն կը հաւաքէր։ Այդ խումբին պետն էր շէյխ Մահմուտ, որ զիս տեսնելով ուզեց առնել իբրեւ խզմէթչի։ Մինչ ինծ համար մահը նախընտրելի էր քան թէ Արօյէն բաժնուիլ։ Ի վերջոյ համոզուեցայ որ երկուքս ալ պիտի գնդակահարուէինք եթէ ես շարունակէի յամառութիւնս, ուստի տեղի տուի մնալով շէյխ Մահմուտի մօտ։

Իսկ Արօն մէկ արծաթով գնուեցաւ Ըմըրի կողմէն եւ վերադարձաւ Խամըշլու գիւղ։

Շէյխ Մահմուտը աման մը տուաւ ձեռքս եւ ուրիշ ժանտարմայի մը ընկերակցութեամբ սկսանք իւղ հաւաքել գիւղէն։

Այս առիթով հանդիպեցանք տարիներ առաջ տաճկցած հայ կնոջ մը տունը։ Անոր ծնողքը մեր գիւղը հաստատուած էին քանի մը տարիէ ի վեր։ Տաճկցած հայուհին զիս տեսնելով ճանչցաւ եւ աղի արցունքով թրջեց իմ դեղնած երեսներս։ Ժանտարմայէն խնդրեց քիչ մը միջոց, վրաս - գլուխս կարկտելու համար։ Թոյլատրուեցաւ։

Շատ չանցած, երկու աչքերէն ցաւագար մը որ ծանօթ էր « Քոռ Կօրշ » անունով, եկաւ գտնուած տունս եւ անմիջապէս հարցուց.— « Այս Հայու տղան ուրկէ՞ց հոս »։ Հայուհին բացատրեց ո՛վ ըլլալս. եւ երբ ճանչցաւ, ըսաւ.

— Լաօ, մն պաւեղը պը վի խըմէ հան հուր դըրխյէ։ (Տղայ, ես քո հայրը այս սուրով բրդած եմ)։

Նոր հասկցայ թէ հայրս ի՞նչ պարագաներու տակ սպաննուած էր։

Շէյխ Մահմուտ իր պաշտօնը կատարած ըլլալով, եկաւ զիս առաւ տարաւ եւ մեկնեցանք իր բնակած գիւղը, Անծառ, որ զուտ քրտաբնակ էր եւ իսկապէս ան-ծառ։

Այդ գիւղը երթալու համար հարկ էր անցնիլ մեր գիւղի ներքեւէն, եւ Մեղտի եւ Նորակ հայ գիւղերէն։ Այսպէս օր ցերեկով տեսայ մահաբոյր ու աւերակ ծննդավայրս։ Երբ Նորակ գիւղը հասանք, հոդ կը գտնուէին քանի մը Քիւրտի տուներ։ Կալերու մէջ ժանտարմաները խօսքի բռնուելով անոնց հետ, ինծի ըսին որ կամաց կամաց քալեմ, մինչեւ իրենց հասնիլը։ Հազիւ քանի մը քայլ առած էի, երբ շրջապատուեցայ Քիւրտերէ։ Բարեբախտաբար մէկը ծանօթ էր մեր ամբողջ ընտանիքին եւ կանխեց կեանքիս սպառնացող վտանգը։

Հեռացնելէ յետոյ միւս Քիւրտերը, զիս իր մօտ պահեց մինչեւ որ Շէյխ Մահմուտը հասաւ, եւ գացինք Անծառ գիւղը։ Երբ հոն հասանք, անունս՝ Մահմէտ՝ փոխեցին Մուսթաֆայի։ Ինծ յանձնեցին մէկ մատակ եւ երկու կով, դաշտը տանիլ արածելու համար, ծանօթացուցին զիս իրենց դրացի քիւրտ հօտաղներուն։

Անունս փոխուած էր եւ տղաս ալ զօրաւոր, բայց դարձեալ խաղաղ չէր իմ կեանքս։ Արօտավայրի մէջ իւրաքանչիւր քանի մը մէթրին գլակներ շարուած էին հին ու նոր։ Օր մըն ալ ընկերակիցներս զիս առաջնորդեցին ձոր մը ուր նահատակուած էր մեր դրացի Խէյպեան գիւղի Ռէս Յակոբը։ Իրենք քարերով ոսկորները կը ջարդէին եւ կ'առաջարկէին որ ես ալ հետեւիմ իրենց օրինակին։ Չկրցայ կատարել հրամանը, կոկորդս կը սեղմուէր եւ արիւնս կը սառէր, մանաւանդ որ կը պարտադրէին նաեւ անարգել ամբողջ սրբութիւններս ու ծնողքս։

Լուռ էի եւ քարացած։ Կատղած շուները չորս - հինգ հոգիով վրաս յարձակեցան եւ ըսին.

— Դուն արժանի չես Մուսթաֆա անունին։ Ըսէ հիմա հայ անունդ։

Որքան փորձեցի խուսափիլ, անկարելի եղաւ ուստի ըսի — Լեւոն։

Բաւական կատակել չարչարելէ յետոյ, սկսան երգ մը հիւսել վրաս, որ շատ կը պատշաճէր օրուան վիճակին։

Ահա այդ երգը իրենց լեզուով, ինչպէս նաեւ թարգմանութիւնը.—

Զաման զաման է Քուրտանը
Խանում նիզամ է Թըրճանը·
Տըլի հալէ տը փըլանը
Լեւոն պույէ Պըսուլմանը։

Թարգմանութիւնը.—

Ժամանակը Քիւրտերուն է,
Կարգ - կանոնը Թուրքերուն է,
Վա՜յ Հայերու վիճակին,
Լեւոն Միւսիւլման է եղեր։

Ասոր վրայ գացի աղայիս բողոքեցի, հազիւ քիչ մը նեղացաւ ու այդպէս անցաւ։ Հայահաւաք ժանտարմաներու խումբ մը օր մը աղայիս բացակայութեանը բռնեց զիս։ Աղայիս կինը միջամտեց, սակայն անօգուտ։ Բուն փրկիչս եղաւ հինգ ղրուշը, որ անարգանքի դուռ բացաւ ինծ հանդէպ։ Ընդ ամէնը հինգ ղրուշ կաշառք տուած էին զիս ազատելու համար եւ միշտ երեսս կուտային։ Երեւի դարձեալ Ռուսը մօտեցած էր որ այդ ընթացքին մէջ կը գտնուէին։

Շատ չանցած, դարձեալ բռնուեցայ եւ այս անգամ հինգ ղրուշը խնայուեցաւ, մանաւանդ որ գտնուած տունս, Դոմ, գիւղացի Հայուհի մըն ալ կար։

Դարձեալ շէյխ Մահմուտը բացակայ էր եւ ճակատագիրս կը գտնուէր կնոջ ձեռքը։ Կինը խնայելով երկրորդ անգամուան հինգ ղրուշը, իր տագրը, շէյխ Սօֆի զոհեց հինգ ղրուշը եւ ես անգամ մը եւս ազատուեցայ, իյնալով վերջինիս ծառայութեանը մէջ։ Իմ ալ փափաքս այդ էր, որովհետեւ անոնք շատ աւելի բարեխիղճ էին քան շէյխ Մահմուտի կինը, որ քաղաքացի Թուրք էր եւ կծծի։ Շատ անգամ անօթի կը թողուր զիս ու խեղճ հայ կինը։

Շէյխ Սօֆիին տունը մնացի քանի մը օր, եւ դարձեալ մատնուեցայ։ Այս անգամ եւս հինգ ղրուշը փրկեց կեանքս։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

չէ յլած եւ չպիտի լքէ Ազգերու Դաշնակցութեան վստահելու քաղաքականութիւնը: Զօրսերու դաշինքը շարունակութիւնը եւ գործադրութիւնն է Լոքառնոյի դաշինքին եւ անոր պէս երաշխիք մըն է խաղաղութեան համար: Էականը այն է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալով միջազգային համաձայնութեանց հանդէպ, խօսի եւ գործէ իր կարգին: Ժողովուրդները վստահութիւն պիտի ունենան Ազգերու Դաշնակցութեան վըրայ, եթէ ան վստահի ինքն իրեն: Ֆրանսա ուժ պիտի տայ բոլոր արդար դատերուն: Անցած է անորոշ յօյսերու, եւ հառաչանքներու ժամանակը, հարկ է յանգիլ առնական որոշումներու »:

⁂ Դիւանագիտական բանակցութիւնները ընդհատուած են առայժմ, քանի որ Ժընեւ չեն գտնուիր Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարները: Երկուքն ալ իրենց երկիրները գացած են, խորհրդակցելու համար եւ պիտի վերադառնան քանի մը օրէն: Անստուգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ դիրքի մասին եւ զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան:

Տեսակցութիւնները կը շարունակուին միւս պետութեանց պատուիրակներուն միջեւ: Իտալական պատուիրակը խօսակցութիւններ ունեցաւ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչներուն հետ:

Պալքանեան խորհրդակցութիւններ

Եուկոսլավիոյ Թագաւորը Վառնա գնաց երկուշաբթի օր, տեսակցելու համար Պուլկարիոյ Թագաւորին հետ: Երկու Թագաւորներուն խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն է Սեւ ծովեան դաշինքի խնդիրը, որ պիտի քննուի նաեւ Պոլսոյ մէջ, Մ. Քէմալի հետ:

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Պուլկարիոյ Թագաւորը հրաւէր ստացած է Ռումանիա երթալու եւ պիտի երթայ: Թուականը չէ որոշուած տակաւին:

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Ռումանիոյ Թագաւորին եւ Մ. Քէմալի տեսակցութեան: Այս իսկ պատճառով Թէվֆիք Րիւշտի պէյ յետաձգած է իր մեկնումը դէպի Ժընեւ:

Ռումանիոյ Թագաւորն եւ Թագուհին պիտի բնակին Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, իբրեւ հիւր Մ. Քէմալի, որ պիտի փոխադրուի Պէյլէրպէյի պալատը:

Վենիզելոս ալ կը գործէ Պոլսոյ մէջ

Պ. Վենիզելոս Պոլիս գնաց իբրեւ հիւր, հանդստանալու եւ Եալովայի ջերմուկները վայելելու համար, բայց կրնա՞յ հանգիստ մնալ... Քանի մը օր առաջ, ամբողջ երկու ժամ տեսակցեցաւ Մ. Քէմալի հետ: Երբ դուրս ելաւ պալատէն, Թուրք Թղթակիցները պաշարեցին զինքը, բայց չկրցան ո'ր եւ է բան հասկնալ: Եւ գոհացան գրելով թէ դուրս ելած ատեն ուրախ էր, կը խնդար...

Ցունաց պատրիարքը պատուիրակութիւն մը ղրկեց, բարի գալուստ մաղթելու համար:

Թուրք Թերթերը կը շարունակեն փառաբանել ոչ միայն Թուրքեւյունական ուխտը, այլեւ Վենիզէլոսը, որ բուն հեղինակն է երկու երկիրներուն մերձեցման:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Լոս Անճէլոսէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի ցնցումներ զգացուեցան երկուշաբթի առտու կանուխ, թէ քաղաքին մէջ եւ թէ շրջակաները: Բազմաթիւ շէնքեր խախտեցան եւ ապակիները ջարդուփշուր եղան: Մարդկային զոհեր չկան, միայն 30 հոգի թեթեւապէս վիրաւորուած են: Ժողովուրդը խուճապի մատնուած է յիշելով անցեալ մարտի շարժը, երբ 140 հոգի մեռան: Բոլորն ալ պարտէզներն ու դաշտերը ապաստանեցան:

ՈՉ ԹԷ 19,000, ԱՅԼ 17,200 ՄԷԹՐ

Երէկ հաղորդած էինք «Խորհրդային Միութիւն» օդապարիկին փառաւոր վերելքը: Այս առթիւ ճարտարագէտ Կոտունով հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան.— Կրնայինք շատ աւելի երկար մնալ օդին մէջ եւ վայրէջքը սկսիլ ո'ր եւ է ատեն: Նոյնիսկ 19,000 մէթր բարձրութեան վրայ կարծես կը գտնուէինք սենեակի մը մէջ, բացի բարեխառնութեան աստիճանէն որ քիչ մը անսովոր էր:

Պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, վերելքը կատարուած է հետեւեալ hանգրուաններով.—

3000 մէթր առաջին հինգ վայրկեաններու ընթացքին.— 3000 մէթր յաջորդ 15 վայրկեաններու ընթացքին.— 4000 մէթր յաջորդ 5 վայրկեաններու ընթացքին.— 2000 մէթր յաջորդ 3 վայրկեաններու ընթացքին.— 3000 մէթր յաջորդ վեց վայրկեաններու ընթացքին.— 2200 մէթր յաջորդ 11 վայրկեաններու ընթացքին: Համագումար՝ 17,200, եւ ոչ թէ 19,000 մէթր: Այս ճշդումէն վերջն ալ, «Խ. Միութիւն »ը գերազանցած կ'ըլլայ փրոֆ. Փիքարի վերելքը, որ 16,2000 մէթր էր:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ սախպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Պանթէօ-Քաշանի «ԱՐԾԻԻ» խումբի ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Սեդրակ Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՂԷՆ (գ. գեղարքունի) 10 ֆր.: ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր (Նարդունի) 15 ֆր.: ՇԱՔԷ, Արեւելեան իշխանուհին 20: Եղբը, է. Մարիա-Ռեմարք 20: ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, տպգր. Աթէնք, 1932, 636 էջ, կազմեալ, 30 ֆրանք ՋՈՅԳ ՈՃԻՐՆԵՐ, կազմ. 10 ֆր.: ՄԻԱԶԱԿԱՊԵՏԸ, բ. տպգր. կազմ. 25 ֆր.: ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ (գ. քաթիպա) 6 ֆր.: Սայեաթ Նովա 6 ֆր.: Զրոյց պարսկահայ բարեկամիս հետ (Լ. Մեսրոպ) 5 ֆր.: կոոպերացիա (Վ. Տոտոմեանց) 10 ֆր.: Թէոֆանօ 25 ֆր.: Վոսփորի գաղտնիքը 30 ֆր.: Հայաստանի Աշխարհագրութիւն (Պալեսեան) 10 ֆր.: Իմաստութեան քառեակներ (Ա. Զ.) 5 ֆր.: Մանկական Աշխարհ (Մարզպետ) 5 ֆր.: Ութ հէքեաթներ (Ա. Զ.) 5 ֆր.: Ծովին աղջիկը 5 ֆր.: Թալիսման 5 ֆր.: Պարտուածներ՝ (Ա. Ահարոնեան) 10 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ.— ԽԻԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ (Ս. Բիւրատ) 5 ֆր.: ՔՈՐՐԱՏՕ 8 ֆր.: ԱՆՈՒՇ, հայկ. օբէրեթ 5 ֆր. եւայլն:

Պահանջել մեր ընդարձակ ցուցակը:

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ. 51, rue Mr. le Prince, փարիզ (5), ուր կը գտնէք Հայաստանի բոլոր գրական ու գեղարուեստական հրատարակութիւնները:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Գէորգ Արուլեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Պ. Մկրտիչ Մեզպուրեան (Պոնտի), 25 ֆր. կը նուիրէ Ֆր. Կարմիր Խաչին: Ստանալ «Յառաջ»ի Վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վէզիր Քէօբրիւցի (Սամսոնի շրջան) Վահրամ Տարագճեան կը փնտռէ իր եղբայրը Լեւոն Տարագճեան (Որբանոցին մէջ իր մականունը փոխած են Տէմիրճեանի): 1918ին կը գտնուէր Հալէպի Ահարոնեան որբանոցին մէջ: 1926ի վերջերը որբանոցէն ելած է եւ իբրեւ շօֆէօր կը ծառայէր Համիտիէ գիւղին մէջ (Հալէպի շրջան) Սայիտ աղայի մօտ: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն, մասնաւորապէս իր ընկերներէն Գրիգոր Նալպանտեանէ կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել Արշամ Թաշլեանի 12 Impasse Doussineau, Bois Colombes, (Seine):

Կը խնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Վէզիր Քէօբրիւցի Թադէոս Թաշլեան, որ ընդհ. պատերազմի սկիզբին զինուոր էր ռուսական սահմանագլուխին վրայ: Լուր կայ թէ 1918ին Թղթակցած է Հալէպ ծանօթի մը հետ: Իր մասին ստոյգ լուր տուողին վճարուելու «Յառաջ» նուէր: Իմացնել իր եղբօրորդւոյն Յովհաննէս Թաշլեանի, 12 Impasse Doussineau, Bois Colombes, (Seine):

Կը խնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՒՈՒՆԻ Գրատունը

փոխադրուած է՝

3bis rue de Strasbourg

Asnières (Seine) France.

Այս առթիւ Գրատունը իր յարգոյ յաճախորդներուն հաճոյքին 25 բացառիկ զեղչ մը կը տրամադրէ մէկ ամսուան համար:

Առողջապահական.— Ամուսնական առողջապահութիւն, Սեռնդագործում, Բժիշկին գիրքէն փրձուած է-ջեր 10ական ֆրանք:

Երաժշտական.— Երաժշտական Ընդարձակ 12, Երաժշտական Քակլիօսթրոյի 25, Երաժշտական Լուսնացոյց 8 ֆրանք:

Երգարան.— Կիլիկիա 40, Երգարան Իւվէզեան 15 ֆրանք:

Դպրոցական.— Լուսաբեր Այբենարան 6, Լուսաբեր Ընթերցարան Ա. Տարի 8, Բ. Տարի 10, Գ. Տարի 12, Դ. Տարի 14ական ֆրանք:

Զրուցատրութիւն 10, Զրուցատրութիւն 12, Զրուցատրութիւն 15 ֆրանք:

Այլեւայլք.— Հայաստանի Հանրապետութիւն (Վրացեան) 150, Հայաստանի Հանրապետութիւն (Խատիսեան) 50, Հայաստանի մեծադիր քարտէսը 15 ֆրանք:

Աղօթագիրք Հիսարլեան 50 ֆր.: Լուսանկարչութիւն 7 ֆր.: Խոհանոցին Գիրքը 5 ֆր.: Սիրային նամականի 3 ֆր.: Օրիորդը 4 ֆր.:

Լուսանկարներ.— Անդրանիկ 3... 1 ֆր.: Անդրանիկ զօրավար իր կինը 2 ֆր.: Հայկական Զի... նշանը 2 ֆր.: Հայկական Ազա... մարտը 2 ֆր.:

Զանազան քարթեր 50 սանթիմ.

Դիմել՝ Mme A. Sévouni, 3bis rue de Strasbourg, Asnières (Seine):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Պերնար ժպտեցաւ: Այս ժպիտը ոչինչ ունէր ապահովիչ:

— Կը մոռնա՞ք թէ կը բաւէ որ առաջին պահականոցը մտնեմ ձեզ ծակը թխելու համար: Գիտէ՞ք թէ ի՞նչ ըսել է զուիցերիական բանտը:

— Ոչ, բայց յաճախ հարցուցած եմ ինքնիրենս. իսկ դո՞ւք:

— Ես գիտեմ: Երբեք հաճոյ չպիտի գայ ձեզի:

Իր Թատերախաղը վերջացնելէ առաջ ձերբակալուելու վախը կը մտատանջէր Էչընտէնը: Կ'ըմբոստանար կիսատ ձգելու գաղափարէն: Զինքը քաղաքակա՞ն բանտարկեալի թէ հասարակ ոճրագործի տեղ պիտի դնէին: Մեծ փափաք ունէր հարցնելու Պերնարի թէ վերջին պարագային (միակը զոր կրնար գիտնալ) պիտի Թոյլատրէ՞ին որ շարունակէ իր աշխատանքը:

Բայց այս անօգուտ պիտի կարծէր թէ կը ծաղրէր զինքը: Բարեբախտաբար Էչընտէն պահեց իր ինքնավստահութիւնը եւ յաջողեցաւ հանդարտօրէն պատասխանել:

— Անշուշտ կրնաք զիս բանտարկել տալ երկու տարուան համար:

— Առ նուազն:

— Ոչ, առ առաւելն, որքան կը հասկնամ, եւ այդ ալ բաւական է:

Ձեմ ծածկեր թէ այդ վախճանը շատ անհաճոյ է ինծի համար, բայց, անշուշտ ոչ այնքան որքան ձեզի համար:

— Ի՞նչ կրնաք ընել ինծի դէմ:

— Օ՛հ, միշտ կրնանք ձեր օձիքէն բռնել: Պատերազմը չի կրնար յաւիտեան տեւել: Սրճարանի ծառայ էք, պէտք ունիք ձեր գործելու արտօնութեան: Կը վստահեցնեմ ձեզ որ եթէ չիտակ ճամբէն չքալէք, այլեւս չպիտի կրնաք ձեր ոտքը դնել դաշնակից պետութեանց հողին վրայ, մինչեւ ձեր կեանքին վերջին օրը:

Պերնար չպատասխանեց: Իր խուսափուկ ակնարկը խոնարհեցաւ սեղանին փոշոտ մարմարին վրայ: Էչընտէն վճարեց եւ ոտքի ելաւ:

— Լաւ խորհեցէ՛ք, Պերնար, խրատեց, եթէ կ'ուզէք ձեր պաշտօնին գլուխը վերադառնալ, հրահանգներս կը ստանաք եւ ձեր սովորական վարձատրութիւնը ձեզի կը վճարուի ծանօթ ճամբով:

Լրտեսը ուսերը թօթուեց եւ Էչընտէն առանց որոշ գաղափար կազմելու իրենց խօսակցութեան վրայ, ջանաց դուրս ելլել արժանավայել ձեւով:

×

Եւ հիմայ ոտքին ծայրովը շօշափելով իր լոգարանին տաք ջուրը, կը հարցնէր ինքնիրեն թէ ի՞նչ ըրած էր Պերնար: Կամաց կամաց ջուրին մէջ սահեցաւ: Կարճ խօսքով, իր բնազդը կ'ըսէր թէ լրտեսը չէր կրնար խօսած ըլլալ: Պէտք էր ուրիշ տեղ փնտռել մատնութեան աղբիւրը: Թերեւս բուն իսկ պանդոկին մէջ: Էչընտէն եւս կըթնեցաւ, եւ մինչ մարմինը կը վարժուէր ջուրին ջերմութեան, գոհունակութեան մրմունջ մը արձակեց: Եւ խորհեցաւ.

— Ինչպէս կեանքի մէջ վայրկեաններ կան երբ մարդ չի զղջար ծնած ըլլալուն:

Երջանիկ էր որ այսքան ուժ ապատեցաւ այս գործէն: Եթէ ձերբակալուած եւ դատապարտուած ըլլար, Ռ... զինքը ապուշի տեղ պիտի դնէր եւ իրեն յաջորդ մը գտնելով պիտի բաւականար:

Երբ իր մեծաւորը կ'ազդարարէր իրեն միմիայն իր անձին վրայ յոյս դնել դժուարութեան ատեն, ճշմարտութիւնը կ'ըսէր:

×

Լոգարանին մէջ երկնցած. Էչընտէն կը մտածէր իր Թատերախաղի մասին զոր պիտի կրնար հանդարտօրէն աւարտել: Եթէ ստիկանութիւնը սկսէր աւելի մօտէն իսկ հսկել, անշուշտ նոր այցելութիւն մը չպիտի կատարէր իր երրորդ տեսարանին ուրուագիծը պատրաստելէն առաջ: Ինչ խօսք որ պէտք էր խոհեմ ըլլալ (տասնը հինգ օր առաջ իր Լոզանի գործակիցը երեք ամիս բանտարկութեան կերած էր):

Բայց իրար անցնելու բան չկար, իր նախորդը, որ շատ կարեւորութիւն կուտար ինքզինքին, գիշեր ցերեկ հետապնդուած կարծելով, վերջը վերջը ստտկապէս ջղայնացաւ: Եւ հարկ եղաւ եա կանչել զինքը: Շաբաթը երկու անգամ, շուկային մէջ Սավուայի պառաւ մը որ հաւկիթ եւ կարագ կը ծախէր, հրահանգներ կը բերէր Էչընտէնի: Ուրիշ գեղջկուհիներու հետ կուգար եւ անոնց համար սահմանագլուխէն անցնիլը սովորական ձեւականութիւն մըն էր: Լոյսը հազիւ բացուած, կը ներկայանային հոն եւ մաքսատան պաշտօնեաները ուրիշ բան չէին ուզեր եթէ ոչ ժամ առաջ իրենց օձիքը ազատել այդ շատախօսներէն, շուտով իրենց վառարանին անկիւնը քաշուելու եւ ծխելու համար: Իրաւ ալ, տեսնելով այդ միամիտ բարի պառաւը, որուն դէմքը կը փայլէր սիրալիր ժպիտով մը, ո՞վ կրնար միտքէ անցընել թէ անոր ուռած սոլինքներուն մէջտեղ պահուած կրնար ըլլալ այն Թուղթի կտորը որ բաւական էր ամբաստանեալներու աթոռը առաջնորդելու համար ընտանիքի պատուական մայր մը (իր փոքր ծառայութիւններուն համար իր տղան ճակատ չէր գացած) եւ շուտով պատկառելի տարիքի հասնող գրագէտ մը: Ժամը իննին, տանտիկիններու ժխորէն վերջ, Էչընտէն կը մօտենար, կանգ կ'առնէր կողովին առջեւ, ուր կարագի կոյտեր դիզուած էին, եւ կէս լիպրա կը գնէր: Դրամը տուած ատեն գեղջկուհին Թուղթը ձեռքին մէջ կը սահեցնէր եւ Էչընտէն կը մեկնէր անփոյթ երեւոյթով մը: Ամէնէն տագնապալի պահն էր դէպի պանդոկ վերադարձը, այս փաստաթուղթը գրպանը: Վերջին վըտանգին հետեւանքով, որուն կարելի եղածին չափ զգուշանալ:

Էչընտէն հառաչեց: Լոգանքին ջուրը կը պաղէր: Անկարելի էր ... բթամատովը ծորակները բանալ եւ ... նոնք դարձնել: Տեղէն ելլել, ... ջուր վազցնելու համար, կը նշանակէր ... նորէն հագուիլ: Լոգարանը պաղ ... խցանին ալ չէր կրնար հասնիլ: Մեղկ... ցած, թմրած, ամբողջ կամքը ... էր: Ցաճախգուած էին իր կորովը ... շուշտ առանց խորհելու տրուած ... մըն էր այս: Տեսա՞ծ էին զինքը լոգ... րանի մը մէջ որ ահա կը պաղէր:

Վերսկսաւ մտածել իր Թատերախա... ղին վրայ: Ցանկարծ խօսքի դէմ ... նեւելու ձեւեր ինկան միտքը եւ մ... ցաւ որ լոգարանը կը պաղի:

Ցանկարծ դուռը զարկին:

— Ի՞նչ կայ, պոռաց նեղսրտած:

— Նամակ մը:

— Սպասեցէք, կուգամ:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

5 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2309

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՕՆ ՄՏՔԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Փարիզը այս տարի բացառիկ շքեղութեամբ կը տօնէ Հայ Մշակոյթի Օրը:

Այդպէս կը խոստանան, գոնէ, հրատարակուած ազդերն ու ծրագիրները:

Առանց կեղծ համեստութեան, ըսենք թէ այս թերթն էր որ, հինգ-վեց տարի առաջ, արծարծեց Մշակոյթի Օր մը հաստատելու գաղափարը:

Ճիշդ է, մենք չառնեցինք ունէինք Սահակ-Մեսրոպի կամ Թարգմանչաց տօնը: Նոյնիսկ Թուրքիոյ մէջ:

Բայց, չունենալով ազատութիւն, մենք ստիպուած էինք հայկական մտքի վերածնութեան գաղափարն ալ տանիլ կապել դպրոցական — եկեղեցական հանդէսներու: Եւ, այդ իսկ պատճառով, տօնակատարութիւնը վերածուած էր սահմանափակ եւ անբովանդակ ձեւակերպութեան մը:

Հարեւան պուլկար ժողովուրդն ալ ունի իր Սահակ-Մեսրոպը, «Կիրիլ եւ Մեթոտ»: Սակայն, միեւնոյն ատեն ունենալով ազատ հայրենիք եւ պետութիւն, անոնց տարեդարձը վերածուած է ազգային համատարած տօնակատարութեան մը: Ամբողջ Պուլկարիան ոտքի է այդ օրը, մէջն ըլլալով Թագաւորը:

Մենք ունեցանք միայն մէկ բացառիկ եւ համազգային տօն, 1913ին, Տառերու գիւտի 1500ամեակին առթիւ:

Տօն մը, որ խկապէս ոտքի հանեց ամբողջ հայ ժողովուրդը, Պոլսէն մինչեւ Կովկաս:

Մնացեալը Թարմ է տակաւին···

×

Ինչալով ցամաքէ ցամաք, շարունակելով մեր ազգային եւ քաղաքական աշխատանքը, կրնայի՞նք երկրորդական դերի վրայ նետել Հայկական Մշակոյթը:

Մեր քաղաքական տենչերուն հետ զուգընթաց, ունէի՞նք աւելի հզօր ազդակ մը, ներշնչման եւ ազգային հպարտութեան աւելի հարազատ եւ հարուստ աղբիւր մը, քան հայ մտքի ստեղծագործութիւնը:

Երկու խօսք չէր կրնար ըլլալ այս մասին:

Եւ արմատ բռնեց Մշակոյթի Օրը, Փարիզէն մինչեւ Թաւրիզ: Ներ արձակելով գրեթէ բոլոր գաղութներու մէջ, լայնքին ու երկայնքին:

Ատեն մը պատահականութեան ձգելէ յետոյ, Փարիզը երկու տարիէ ի վեր ճիգեր կը թափէ, արժանի բարձրութեան վրայ պահելու համար Մշակոյթի Օրը:

Երկու տարիէ ի վեր, գնահատելի համերաշխութեամբ մը ձեռք ձեռքի կուտան զանազան միութիւններ, հաստատութիւններ եւ մամուլը, նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբին:

Վերջերս որոշուեցաւ իւրաքանչիւր տօնակատարութիւն յատկացնել արուեստի մասնաւոր ճիւղի մը:

Այս տարուան Մշակոյթի Օրը պիտի ըլլայ պանծացումը Հայկական երաժշտութեան:

Աչք մը՝ հրատարակուած յայտագրին վրայ, պիտի համոզէր ձեզ՝ թէ իսկապէս աննախընթաց փորձ մըն է որ կը կատարուի:

Այսպէս, առաջին անգամ է որ միեւնոյն յայտագրին մէջ կը համախմբուին այսքան այլազան եւ բազմաթիւ երգահաններ,— 12 հեղինակ: Թէ գաղութներէն եւ թէ Հայաստանէն:

Ցետոյ, տարամերժօրէն հայկական ուժեր են որ պիտի փայլին, երգ ըլլայ թէ նուագ:

Որքան ալ թերութիւններ ունենայ յայտագիրը, բոլորիս պարտքն է խրախուսել զայն, իբրեւ նախափորձ:

— Երբ ուզածդ չես կրնար, կրցածդ կ՚ընես:

Գործին հետ կապուած մարդիկը միայն կրնան ըմբռնել թէ ինչ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ այսպիսի ձեռնարկ մը, այս քաղաքին մէջ:

Համաձայն մեր քաղած տեղեկութեանց, արդէն իսկ հետաքրքրութիւն արթնցած է օտար երաժշտասէրներու մէջ: Շատեր Սալ Կավօ պիտի գտնուին շաբաթ գիշեր:

— Բայց, ամէն բանէ առաջ մե՛ր տօնն է Մշակոյթի Օրը: Տօնը՝ հայկական մտքին ու արուեստին:

Ուրեմն, նախ մեզի կ՚իյնայ արժեցնել կատարուած աշխատանքը:

Կրնայի՞ք երեւակայել աւելի խոր վերաւորանք մեր ազգային արժանապատուութեան համար, քան սրահ մը ցանցառ բազմութեամբ, եւ անոր վերեւ՝ 8-10 օտար աչքեր···

Անո՛ւն հանած ենք, այստեղ եւ ամէն տեղ, իբրեւ ժառանգորդները փառաւոր քաղաքակրթութեան մը եւ իբրեւ ջահակիրները արեւմտեան ստեղծագործութեան:

Ի՞նչ գաղափար կազմել պիտի տայինք մեր մասին, եթէ մեր Մշակոյթի Օրը չդառնար փառաւոր ցոյց մը՝ ազգային ինքնաճանաչման եւ նախանձախնդրութեան:

Մարդիկ շատ լսած են մեր տառապանքներու մասին: Լսած ու յոգնած են մեր աշխարհաւաստան ջարդերը:

Բայց, չեն մոռցած եւ չեն կրնար մոռնալ մէկ բան,— դարերու ընթացքին, անխնայ հալածուելով, կեղեքուելով, կոտորուելով հանդերձ, այս ժողովուրդը երբեք չէ անճրկած ազգային եւ մարդկային ստեղծագործութեան ճամբուն վրայ: Ընդհակառակն, ուղեցած է թռիչքներ որ հիացում կը պատճառեն:

Ինչո՞ւ, այս հանդիսաւոր առիթով ալ — Մշակոյթի Օր — չապացուցանենք թէ մենք տէրն ենք մեր երկունքին ու վաստակին:

Նոյն իսկ եթէ օտարը մոռնայ մեզ կամ անտեսէ, չէ՞ որ մենք մեր գոյութիւնը պիտի չեչանենք նոյն իսկ երգելով եւ նուագելով:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՐՆԱ՞Ք ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ

»»»«««

Ամէն օր նոր պատմութիւն՝ Եգիպտոսէն:

Գիտէք որ հայանուն մարդիկ յաջողեցան թիւրիմացութիւն ստեղծել եւ արգելքի տակ առնել եռագոյնը:

Սեպտ. 17ին, Հայ Լեգէոնականներու կեդր. վարչութիւնը կը դիմէ Գահիրէի Ազգ. առաջնորդարանը եւ կը խնդրէ հոգեհանգիստ կատարել Արաբայի նահատակներու յիշատակին, հովանաւորութեամբ եռագոյն դրօշի որ իրենց խորհրդանշանն է:

— « Կառավարութենէն արտօնութիւն բերէք եւ մենք հոգեհանգիստը կը կատարենք եռագոյն պարզելով», կը պատասխանէ ազգ. իշխանութիւնը:

— « Տուէք մեզ կառավարական արգելքին պատճէնը, եւ մենք կը բերենք ձեզ արտօնագիրը », կը պատասխանեն լեգէոնականներուն պատուիրակները:

Ազգ. իշխանութիւնը կ՚անճրկի: Պաշտօնապէս գոյութիւն չունի եռագոյնի արգելքը, ո՞ւրկէ ճարեն պատճէնը···

Ասոր վրայ, լեգէոնականները կը դիմեն Հայ-Հռոմէականներու առաջնորդարանը:

Այս վերջինը ոչ միայն սիրայօժար կ՚ընդունի, փառաւորապէս պարզելով եռագոյնը, այլեւ պատարագիչ վարդապետն ալ խանդավառ քարոզ մը կը խօսի, փառաբանելով եռագոյնը:

Եւ այս՝ հակառակ անոր որ նորէն « ժուռնալ »ներ տրուած էին եւ ոստիկանները ալ ներկայ էին արարողութեանց···

Կրնա՞ք լուծել այս հանելուկը:

Ո՞վ է պատասխանատուն, եթէ վաղը մարդիկ ստիպուին դիմել նոյնիսկ Ղպտիներու եւ Քաղդէացիներու եկեղեցին, որպէսզի կարենան յարգել թափուած արիւնը եւ անոր խորհրդանշանը···

ՎԱՀԷ

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՍՈՎԸ եւ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

— o —

Նորվեկիոյ վարչապետը, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, Միջազգային Կարմիր խաչի վարչութեան յանձնեց Ուկրայնայի սովի մասին կազմուած թղթածրարը:

Փաստաթուղթերուն մէջ կը գտնուին 14 հանրագրութիւններ՝ զանազան ընկերակցութիւններէ, որոնք բուռն պահանջներ ընելով կը խնդրեն միջազգային օգնութիւն մը հասցնել սովահարներուն: Թղթածրարին կցուած նամակ մը կ՚ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամները խորհրդակցած են այս մասին:

Միջազգային Կարմիր խաչի վարչութիւնը արտակարգ ժողովի հրաւիրուած է այսօր, հինգշաբթի, քննելու համար այս փաստաթուղթերը:

Խնդիրը շատ փափուկ ըլլալով, հաւանական է որ ճանի մը նիստ գրաւէ:

ՔՈՒՊԱՅԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—··—

Քուպայի նոր նախագահն ալ փախաւ, հազիւ մէկ ամիս պաշտօնավարելով: Շաբաթներէ ի վեր արիւնալի կռիւներ կը մղուին Հավանայի փողոցներուն մէջ: Ըմբոստները շէնքի մը մէջ ամրացած ըլլալով, կառավարական զօրքը պաշարեց եւ թնդանօթի ռմբեց: Այս կռիւներու ընթացքին 119 հոգի սպաննուեցան եւ աւելի քան երկու հարիւր հոգի վիրաւորուեցան: Սպաները անխնայ ջարդեցին զինուորները: 52 զինուորներ ինկան միայն այս վայրին մէջ:

Հաւանական է որ Հայեր ալ վնասուած ըլլան: Քանի մը շաբաթ առաջ, հայ անկար լեգէոնական մը փողոցէն անցած ատեն, գնդակ մը կ՚արձակուի: Շփոթութեան մը հետեւանքով, շիտակ բանտ կ՚առաջնորդեն խեղճ լեգէոնականը, որ մեղք չունէր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Պ. ՏՈԼՖՈՒՍ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ Է ՄԻԱՅՆ ԹԵՒԷՆ

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸՆ Է

Երեքշաբթի կէս օրին մահափորձ մը կատարուեցաւ Աւստրիոյ վարչապետին՝ Պ. Տոլֆուսի դէմ, որ մահուան սպառնալիքներ կը ստանար ատենէ մը ի վեր, իբրեւ հետեւանք իր վարած քաղաքականութեան:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Տոլֆուս ուժգին պայքար կը մղէ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ նացիներուն դէմ, պաշտպանելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը: Այս պայքարին մէջ իր կռնակը տուած է յաղթական պետութեանց, որոնք անհանդուրժելի կը գտնեն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացումը, եւ մանաւանդ հիթլէրական ազդեցութեան զօրացումը:

Մահափորձը տեղի ունեցաւ խորհրդարանի գաւիթին մէջ, ուր բազմաթիւ մարդիկ հաւաքուած էին: Պ. Տոլֆուս ներկայ եղած էր քրիստոնեայ-ընկերվարականներու մէկ ժողովին: Ժամը 2ին, վարչապետը՝ խորհրդարանին նախասենեակը մտաւ, ընկերակցութեամբ առեւտրական նախարարին՝ Պ. Շթօքինկէրի: Խռնուած բազմութեան մէջ, աչքի կը զարնէր երիտասարդ մը որ պահարան մը բռնած էր ձեռքը եւ կը հրմշտկէր քովը կեցողները, առաջ անցնելու եւ վարչապետին մօտենալու համար: Քիչ մնացած էր մօտենալու, երբ ոստիկան մը միջամտեց եւ խնդրեց որ քիչ մը ետ քաշուի: Ոստիկանը ձեռքէն առաւ նամակը եւ եթէ վարչապետն ու առեւտրական նախարարը կանգ առած չըլլային, հաւանական է որ մահափորձը չկատարուէր: Եւ ահա անծանօթը արճանակ մը հանելով, ըլթակը քաշեց: Պ. Տոլֆուս իր կռնակը դարձնելու վրայ էր, երբ երկու գնդակներ որոտացին: Ահ ու սարսափի աղաղակ մը լսուեցաւ բազմութեան մէջ: Վարչապետը ձայն չհանեց, բայց գոյնը նետած էր: Զարնուած էր թեւէն եւ կուրծքէն: Անմիջապէս ներս փոխադրուեցաւ: Եթէ առեւտրական նախարարը միջամտած չըլլար, երրորդ գնդակ մը կրնար մահացու դառնալ, որովհետեւ ահաբեկիչը շատ մօտեցած էր: Նախարարը անծանօթին վրայ խոյանալով, ուժգին կռուփ մը իջեցուցած եւ գետին տապալած էր զայն: Այդ միջոցին արճանակն ալ ձեռքէն ինկաւ:

Լուրը տարածուելով, ամէն կողմէ պաշտօնատարներ հասան եւ կառք գնելով բուժարան մը փոխադրեցին վիրաւորը: Բազմութիւնը կատաղութեամբ կը փնտռէր ահաբեկիչը, բզիկ-բզիկ ընելու համար: Ոստիկանութիւնը, որ անմիջապէս ձերբակալած էր անծանօթը, յաջողեցաւ բանտ առաջնորդել զայն, ուրիշ կասկածելիներու հետ:

Բուժարանին մէջ, վարչապետին երկու անձնական բժիշկները քննեցին վէրքը եւ ծանր չգտան: Գնդակ մը մտած էր աջ թեւին մէջ, առանց սակայն ծակելու ոսկորը կամ մկանները: Երկրորդ գնդակը կուրծքին քսուած բայց չեղած էր, հանդիպելով յուշատետրի մը զոր վարչապետը կը պահէր իր ձախ գրպանին մէջ: Առանց այս յուշատետրին, Պ. Տոլֆուս ապահովաբար մեռած էր, որովհետեւ գնդակը ուղղուած էր սրտին: Վէրքերը կապելէ յետոյ, բժիշկները արտօնեցին որ վարչապետը վերադառնայ իր բնակարանը:

Մահափորձին լուրը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին եւ մասնաւորապէս Վիեննայի մէջ: Թերթերը կ՚ըսեն թէ Պ. Տոլֆուս միշտ կը պահէ իր պաղարիւնութիւնը: Քիչ մը հանգստանալէ յետոյ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ձայնարձակով.

— Այս դէպքը արգելք չպիտի ըլլայ շարունակելու իմ գործս եւ իմ գրասենեակս վերադառնալու այսօր — վաղը:

⁂ Ահաբեկիչը 22 տարեկան երիտասարդ մըն է, Ռուտոլֆ Տէրթիլ եւ կը պատկանի նացի (հիթլէրական) ընտանիքի մը: Քոյրը կատաղի հիթլէրական մըն է: Եղբայրն ալ իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած էր 15 օր առաջ, երբ կը փորձէր Գերմանիա փախչիլ: Զինուոր եղած, բայց ճամբուած է: Առաջին հարցաքննութիւնը կատարեց ապահովութեան տեսուչը: Ահաբեկիչը յայտարարեց թէ որ եւ է կապ չունի նացիներուն հետ եւ թէ չի հետաքրքրուիր քաղաքականութեամբ: Բայց խոստովանեցաւ թէ կ՚ուզէր որ ուրիշ մէկը կառավարէր երկիրը եւ թէ այդ մասին ուշադրութիւն հրաւիրելու համար էր որ կատարեց այս ձեռնարկը: Աւելցուց թէ իր միտքը սպաննել չէր:

Զրոյցի մը համաձայն, Տէրթիլ անցեալ շաբթու Գերմանիա գացած եւ նոր վերադարձած էր:

Փոքրամասնութեանց խնդիրը Ժընեւի մէջ

—··—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՀԱՄԱՐԷ ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Երեքշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ժընեւի մէջ, փոքրամասնութեանց հարցին առթիւ: Անսովոր բազմութիւն մը խռնուած էր ժողովասրահը: Տասնըմէկ տարիէ ի վեր այս խնդիրը զանազան ձեւերով կ՚արծարծուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին եւ յանձնաժողովներուն մէջ, առանց որոշ ելքի մը յանգելու: Այս անգամ մասնաւոր կարեւորութիւն ստացած էր, Գերմանիոյ հակահրէական քաղաքականութեան հետեւանքով:

Երբ վիճաբանութիւնները սկսան, գերմանական պատուիրակն ալ, Պ. Քէլլէր, պաշտպանեց տկարներու եւ հարստահարեալներու իրաւունքը:

Բայց, մերժեց հրէական խնդիրը կապել այս հարցին հետ: Բացատրեց թէ հրէական հարցը մասնաւոր ցեղի խնդիր մըն է, թէ Գերմանիոյ Հրեաները ոչ լեզուական փոքրամասնութիւն մըն են, ոչ ալ ազգային: Անոնք ալ երբեք այդպիսի բողոք յայտնած չեն: Այս հարցէն դուրս, Գերմանիան համաձայն է որ փոքրամասնութիւնները դրուին Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, պայմանաւ որ բոլոր եւրոպական պետութիւններն ալ ընդունին այս տեսակէտը:

Գերմանական տեսակէտին դէմ ելաւ ֆրանսական պատուիրակը, երկար ճառով մը: Ցայտարարեց թէ նորութեան մը առջեւ կը գտնուին, թէ երբ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը կը զբաղի Վերին Շլեզիոյ փոքրամասնութեանց խնդրով, չի կրնար չզբաղիլ նաեւ Գերմանիոյ միւս մասերու փոքրամասնութեանց հարցով: Իբրեւ եզրակացութիւն, շեշտեց թէ գերմանական տեսակէտը կը հակասէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան սկզբունքին եւ կնքուած դաշնագիրներուն:

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՀՈՂ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

— o —

Սօֆիայի *Թրակիա* թերթը քննադատելէ վերջ վարչապետ Ըսմէթ փաշային եւ հետեւորդներուն Սօֆիայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ եղած ցոյցերը, ինչպէս նաեւ յիշելէ ետք Պալքան պատերազմին մէջ մեռնող 200000 Պուլկարները, կը գրէ.

— Ոչ թէ Թուրքերուն որ մեր դաւաճանութիւնն ըրած թշնամիները են, այլ ուրիշներուն դարձուցէք ձեր երեսը, տեսակցելու համար վաղուան մեծ Պուլկարիոյ ապագային մասին:

Նոյն թերթը բաց նամակի մը մէջ որ ուղղուած է Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, կ՚ըսէ թէ Թուրքիոյ մէջ հալածանքի մատնուած է պուլկար փոքրամասնութիւնը, Գուրքիայի մէջ Պուլկարները առանց կրօնաւորի մնացած են եւ Պոլսոյ պուլկարահպատակները իրենց գործերէն հանուելու վրայ են: Մինչդեռ Պուլկարիոյ մէջ Թուրքերը բարեկեցիկ վիճակի մէջ են եւ ունին ամէն կազմակերպութիւն:

« *Մակեդոնիա* » թերթն ալ կը գրէ.

— Ընդհ. պատերազմէն վերջ Պուլկարիոյ դրացիները անոր իրաւունքները առին եւ հիմա խաղաղութեան անունով մէջտեղը իրար կ՚անցընեն, ըսելով որ Պուլկարիա պէտք է բաւականանայ այսօրուան կացութեամբ: Դժբախտաբար կարգ մը Պուլկարներ հաւատ կ՚ընծայեն: Ճիշդ չէ այս կացութիւնը եւ պէտք է որ պուլկար ազգը յանուն պուլկար պետութեան գործնական պայքարի մտնէ իր իրական բարեկամներուն որո՛նք ըլլալը հասկնալու համար: Այս է ամէնէն ապահով ճամբան:

Այս առթիւ *Սօն Փօսթա* կը գրէ.— Կը տեսնուի որ, մինչ թէ մեր եւ թէ պուլկարական կառավարութիւնը խաղաղութիւնը զօրացնելու կ՚աշխատին, կարգ մը անպատասխանատու փոքրամասնութեանց խմբակներ չեն քաշուիր վերոյիշեալ կարծիքները մէջտեղ նետելու:

Պ. ԼՈՒԻՍ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

— o —

Նախկին վարչապետը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ երեքշաբթի օր, երիկամունքի ցաւերը սաստկացած ըլլալով: Այս առթիւ շողափնութիւն մը կատարուեցաւ եւ հաստատուեցաւ թէ մեծ քար մը կը գտնուի երիկամունքին մէջ: Այս է պատճառը որ այնքան սուր ցաւեր կը զգայ: Բժիշկները կը յառնեն թէ երկար դարմանի կը կարօտի:

Հիւանդանոց փոխադրուած ատեն, Լիոնի ժողովուրդը յուզման մատնուած էր, կարծելով թէ վտանգ մը կը սպառնայ իրենց քաղաքապետին:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ՝ ԱՅՆՇԹԱՅՆԻ

Լոնտոնի ապահովութեան տեսչութիւնը նամակ մը ստացաւ, որ կը յայտնէ թէ դաւ մը սարքուած է սպաննելու համար Այնշթայնը: Մեծ կարեւորութիւն չտալով հանդերձ, ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ երեքշաբթի գիշեր, Ալպըրթ Հօլի մէջ, ուր կը բանախօսէր հռչակաւոր գիտնականը:

Իր բանախօսութեան ընթացքին, Այնշթայն շուզեց խօսիլ Գերմանիոյ նոր իշխանութեան հալածանքներու մասին եւ ծանրացաւ մարդկութիւնը եւ Եւրոպան աղէտէ մը փրկելու միջոցներու մասին: Ըսաւ թէ քաղաքական վարիչները չեն կրնար գլուխ հանել իրենց նպատակները, առանց ժողովուրդներու գիտակից կամքին:

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

»»»«««

Յունաստանի նախկին վարչապետը սեպտ. 28ին այցելեց Պոլսոյ Յունաց պատրիարքին: Հազարաւոր բազմութիւն խռնուած էր պատրիարքարանին առջեւ: Ճամբաներուն վրայ եւս բազմութիւն խռնուած էր, բայց Պ. Վենիզէլոս նախընտրեց շոգենաւ նստիլ: Պատրիարքը փառաւոր սեղան մը սարքած էր որուն չկրցաւ մասնակցիլ Տիկին Վենիզէլոս, օրէնքի հակառակ ըլլալով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

ՍՕՖԻԱ, 25 Հոկտ· 1933 (Յառաջ)· Երէկ, Սօֆիայէն Վառնա մեկնեցան Թուրքիոյ ներկայացուցիչները՝ անկէ Պոլիս – Էնկիւրի անցնելու համար:

Հեռագիրները հաղորդած պէտք է ըլլան թէ ի՛նչ մեծ հանդիսաւորութիւն տրուեցաւ անոնց այցելութեան: Եւ սակայն, հակառակ արտաքին շքեղանքին ու երկու կողմերու մամուլի ծանուցումներուն, Թուրքիոյ վարչապետը ու իր հետեւորդները Սօֆիա եկան չափազանց անհաճոյ մթնոլորտի մը մէջ: Ատոր միակ ու գլխաւոր պատճառը այն էր, անշուշտ, որ Ըսմէթ՝ Սօֆիա գալէ առաջ՝ Էնկիւրիի մէջ ստորագրած էր դաշինք – զինակցութիւն մը Յունաստանի հետ: Ինչպէս ծանօթ է, այդ դաշինքին առաջին յօդուածը կը վերաբերէր երկու երկիրներու ընդհանուր սահմաններու պաշտպանութեան: Եւ, հետեւապէս, ուղղուած էր մասնաւորապէս Պուլկարիոյ դէմ: Այս լուրը Սօֆիայի ու ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ այնքան մեծ դժգոհութիւն էր ստեղծած որ՝ Ըսմէթ փաշա, դեռ Էնկիւրիէն չբաժնուած, հարկ տեսած էր լուսաբանել եւ յայտնել թէ «պիտի երթամ ու անձամբ բացատրեմ մեր պուլկար բարեկամներու թէ կնքուած դաշինքը ոչ ոքի դէմ ուղղուած է»: Պէտք է աւելցնել, թէ այս դէպքէն առաջ, Ըսմէթ փաշայի այցելութեան կարգ մը վերապրումներ կ՚ըլլային: Ատոր պատճառը այն էր, նախ, որ Պուլկարիոյ վարչապետը, Պ· Մուշանով, երբ դեռ ընդդիմադիր էր, բուռն կերպով կը քննադատէր նախկին արտաքին նախարար Պուրովը՝ Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց կայուն վիճակի մասին: Դժգոհ, ուրեմն, ատկէ Պ· Մուշանով, շատ պարզ է, առնելով երկրին ընդհանուր ղեկը իր ձեռքը, պիտի փորձէր աշխուժացնել այդ քաղաքականութիւնը, մանաւանդ որ Պուլկարիան իր դրացիներէն միայն Թուրքիոյ հետ «լաւ յարաբերութիւններ» ունէր: Պ· Մուշանով աւելի քան երկու տարի է իշխանութեան գլուխ է: Ինք էր որ անձամբ գնաց Էնկիւրի: Բայց, Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները մնացին հոն ուր որ էին: Վերջերը, միայն, երբ Թէվֆիք Րիւշտի Պուլկարիայէն կ՚անցնէր, Ցար Պորիս անակնկալ այցելութիւն մը տուաւ իրեն, շոգեկառքին մէջ, մէկ կայարանէն միւսը:

Ուրեմն, ցարին տեսակցութիւնը, վարչապետին Թրքական քաղաքականութեան կողմնակցութիւնը, Ըսմէթի գալուն կը կապէին յոյսեր: Այդ յոյսերը, սակայն, մէկէն օդ ցնդեցան Էնկիւրիի դաշինքին պատճառաւ:

Եւ սակայն, ա՞յդ էր, իրապէս, անյաջողութեան գլխաւոր պատճառը, զոր ունեցաւ Թուրքիոյ վարչապետը Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Ոչ, անշուշտ: Կարելի է վստահօրէն ըսել, որ առանց այդ դաշինքին ալ, Թուրքիա ձեռնունայն պիտի վերադառնար Սօֆիայէն, որովհետեւ երկու երկիրներու քաղաքական սկզբունքներուն միջեւ կայ հիմնական տարբերութիւն մը, եւ, երկրորդ անոնց շահերը դասաւորուած են բոլորովին հակոտնեայ ձեւով:

Որպէսզի պարզ ըլլայ այս պարագան, յիշեցնենք, որ Պուլկարիոյ Էնկիւրիի դեսպանը, Պ· Անտոնով, «Լա Պիւլկարի»ի նախկին խմբագրապետը, իր նոր պաշտօնին կոչուելէն առաջ, միշտ կը գրէր ու կը խօսէր Թուրքիոյ հետ մերձեցման մը մասին: Հետեւապէս, Պ· Մուշանովի համար չկար աւելի յարմարագոյն անձ մը, քան Պ· Անտոնովը՝ իրականացնելու համար Թուրքեւպուլկար գործնական բարեկամութիւն մը: Յիշեցնենք, դարձեալ որ Պ· Անտոնով Էնկիւրի էր, երբ Թուրքեւյոյն դաշինքը ստորագրուեցաւ: Սօֆիա եկաւ Ըսմէթի հետ: Ու գալէն առաջ, տեսակցութիւններ ունեցաւ թէ Թուրքիոյ եւ թէ Յունաստանի ներկայացուցիչներուն հետ: Ասկէ զատ, պարզուեցաւ, որ «Պուլկարիոյ եւս հրաւէր էր եղած միանալու դաշինքին»: Անշուշտ, այս ծանօթութիւնը շատ առաձգական է: Այդ հրաւէրը ինչ ձեւով է եղած՝ անստոյգ է: Եւ՝ ի՞նչ պայմաններով, քանի որ Պուլկարիա Յունաստանի հետ շատ առկախ խնդիրներ ունի, ու մէկ օրէն միւսը կարելի չէ քով քովի նստիլ եւ դաշինք ստորագրել:

Եւ սակայն, եթէ ճիշդ է որ Սօֆիային հրաւէր եղած է ու ան մերժած է, ապա ուրեմն Ըսմէթ փաշա մեծ ճանձրոյթ յանձն առեր է մինչեւ Սօֆիա գալով, քանի որ ճիշդ նոյն առաջարկն էր որ ըրաւ Սօֆիայի մէջ: Իսկ եթէ հրաւէր չէր եղած, ինքնին, ուրեմն, տեղի տրուած էր կասկածի, որ, ստորագրումէն վերջ իրողութիւն նկատուեցաւ, մանաւանդ որ յոյն թերթի մը թղթակիցը Էնկիւրիէն հեռագրեց Աթէնք՝ «Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ դէմ ուղղուած զինակցութեան» լուրը···:

Կ՚ըսէի, սակայն, որ քաղաքական տարբեր սկզբունքներու կը ծառայեն երկու երկիրները: Ատիկա երեւան եկաւ Ըսմէթի այցելութեան առաջին օրը, երբ երկու վարչապետները խօսեցան իրենց ճառերը: Այդ ճառերը բոլէական «ներշնչումներ» չէին անշուշտ: Այլ՝ չափուած – ձեւուած, եւ գրի առնուած երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ: Ըսմէթ փաշա խօսեցաւ պալքանեան Լոքառնոյէ, երրեակ դաշինքներէ եւն·: Իսկ Պուլկարիոյ վարչապետը Ջորսերու Ուխտէն եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Ծանօթ է որ մեծերը շատ հաշտ աչքով չեն նայիր մասնակի դաշինքներու: Մնաց որ փոքրերու երրեակ կամ երկեակ դաշինքները իրենցմէ մէկուն ձեռնարկը կամ գործիքը ըլլալով, հաճոյ չի թուիր միւսին: Պուլկարիա, որ իր քաղաքական խօսուն պահանջները կը հիմնաւորէ Նէօյյի դաշնագրով, առաւելապէս կը յենու Ազգ· Դաշնակցութեան, ու այդ է պատճառը որ պաշտօնական արտայայտութիւններու մէջ իր ներկայացուցիչը կը յայտնէ թէ՝ «Անոր (Ժընեւ) տնօրինութիւնները օրէնքներ են իրենց համար»: Պուլկարիան չստորագրեց ասկէ առաջ, «յարձակման» դաշինքը: Տրամաբանօրէն պիտի չստորագրէր եւ Թուրքեւհելլէն դաշինքը, եթէ նոյն իսկ զայն երրեակ դաշինքի վերածելու առաջարկ ըլլար:

Եւ սակայն, ինչպէս ըսինք, անկախ այս սկզբունքէն, Պուլկարիա չէր կրնար հասկացողութեան գալ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հետ, քանի որ շահերու նոյնութիւն չըլլալէ զատ, թէ Թուրքիոյ եւ թէ Յունաստանի հետ առկախ շատ մը խնդիրներ ունի: Սօֆիան դժգոհ է եւ Էնկիւրիէն: Ըսմէթի այցելութեան առթիւ, գրեթէ բոլոր թերթերը դրուատալից խօսքեր ուղղեցին Կազիին ու Ըսմէթին: Բայց, բոլորն ալ, չմոռցան յիշել վերջին ութ տարուան ընթացքին կնքուած Թուրքեւպուլկար համաձայնագիրները (1925 եւ 1929), ու չեչտելու թէ ապարդիւն մնացին անոնք: Թուրքերը, իրենց կարգին, կասկածով կը նային Պուլկարիոյ: Թրակիացիներու կազմակերպութիւն, Էտիրնէի խնդիր, Միտիա Էնօս, արտաքսուած Պուլկարներու խնդիր, եւ, ի վերայ ամենայնի, ահա Թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը ···: Չափազանց յատկանշական էր այն պարագան որ երբ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները Սօֆիայի կայարանը ոտք դրին, խռնուած հասարակութիւնը բացարձակապէս լուռ հանդիսատես մը եղաւ, առանց ծափի ու բացագանչութեան, (ինչպէս կը գրէր պուլկար թերթ մը եւս) սառն ջուր թափելով եկողներուն վրայ: «Բարձր հիւրերու Սօֆիայի մէջ ներկայութեան ընթացքին, ուրիշ պարագայ մը եկաւ աւելորդ անգամ մը եւս չեչտել թէ՝ եղածը բազում աղմուկ վասն ոչինչի է: Այսպէս, այցելութեան ամբողջ ժամանակը յատկացուեցաւ ճաշի, թէյի, օփերայի եւն·: Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն տեւող յայտագիր մը··· Նոյնը յաջորդ օրը: Այս պարագան այնքան ուշագրաւ էր որ նոյնինքն Ըսմէթ փաշա յայտարարած է·

— «Ճաշերէն եւ թէյասեղաններէն միջոց չի մնար քաղաքական խօսակցութիւններ կատարելու»···

Հարկ է յիշել նաեւ, կրաւորական այն դիրքը զոր ունեցաւ պուլկար մամուլը: Պարզ տեղեկատու մըն էր ան: Բայց, հանրային ու քաղաքական շրջանակներու դժգոհութիւնը եւ վերապահութիւնը կ՚արտացոլար իր էջերէն: Ժամանումէն վերջ, վերտառութիւնները պզտիկցեր ու «բանակցութեանց» կամ հանդիսաւոր ընդունելութեանց յատուկ լուրերը դրուեր էին երկրորդ կամ երրորդ դծի վրայ: Իսկ երգիծանքի ձեւին տակ, անվերապահօրէն կ՚արտայայտէին ամէն բան: Այսպէս, օրինակ «Շթուրէց» երգիծաթերթը, զոր կը խմբագրեն երկու անուանի գրագէտներ, Ըսմէթի եւ Րիւշտիի խօսակցութիւնը կուտայ շոգեկառքին մէջ: Զայն թարգմանած եւ ղրկած եմ «Յառաջ»ին: Կ՚արտայայտէ պուլկար հանրային կարծիքը: Իսկ Զօրա թերթը երգիծական բաժնին մէջ (այս թերթը մեծ ազդեցութիւն ունի) կը գրէ·—

— «Նորին վսեմութիւն Ըսմէթ փաշա շատ լաւ լսողութիւն մը չունի: Այս պարագան հաստատուեցաւ առջի օր, երբ յոյն մամուլի ներկայացուցիչը իրեն հարցուց թէ ի՞նչ կը խորհի ինք՝ Թուրքեւհելլէն ուխտին իբրեւ հետեւանք պուլկար թերթերու ոչ – լաւ տրամադրութեանը մասին:

— «Կը ցաւիմ որ լսողութիւնս տկար է· լաւ չեմ հասկնար ինչ որ կ՚ըսէք, պատասխանեց ան:

— «Իսկ երբ պուլկար լրագրողները իրեն հարց տուին թէ՝ ճի՞շդ է որ Թուրքեւհելլէն ուխտին կցուած է յաւելուած մը՝ ընդհանուր պաշտպանութեան համար, որ եւ է երրորդի մը դէմ որ պիտի յարձակի Թուրքիոյ կամ Պուլկարիոյ վրայ, Ըսմէթ փաշա ականջին մէկը անդին դարձուց ու մեղմօրէն պատասխանեց լրագրողներուն·

— «Իսկ հիմա ոչ միայն չեմ լսեր, այլեւ ձայնս ալ մարած է ու չեմ կրնար խօսիլ»···

Ասկէ զատ, բոլոր թերթերը, երկու երեք օր անընդհատ ունէին ծաղրանկարներ՝ գրեթէ միշտ նոյն մտքով: Ու բոլորին մէջ ալ Ըսմէթ փաշան կամ Րիւշտի պէյը ներկայացուած էին··· Փէսով, ինչ որ, անշուշտ, պէտք է թունդ հանած ըլլայ մեր ու իրենց «հարեւաններուն» ջիղերը:

Ամէնէն ուշագրաւն էր, սակայն, Խալքի ընդհանուր քարտուղար Րէճէպ պէյի տեսակցութիւնը պուլկար լրագրողներուն հետ:

Րէճէպ պէյ նախ յայտնած է «իր յուսախաբութիւնը եւ ցաւը, քանի որ պուլկար կառավարութիւնը մերժած է ստորագրել դաշինքը», ու շարունակած է·

— «Մենք կ՚ըմբռնենք ձեր ներքին եւ արտաքին դժուարութիւնները: Բայց, պէտք է այլեւս դադրիք ռոմանթիքներ ըլլալէ եւ ըլլաք ամբողջովին իրապաշտ: Պէտք է լաւ ճանչնալ միջազգային կացութիւնը»:

Իսկ երբ իրեն հարց կուտան թէ Թուրքեւհելլէն դաշինքը չի՞ հակասեր Նէօյյի դաշնագրին (Եգէականի վրայ ծովային ելք Պուլկարիոյ), Րէճէպ պէյ կը մերժէ մեկին պատասխան տալ ըսելով թէ «իր ծանօթութենէն դուրս է այդ խնդիրը», ու կը շարունակէ·

— «Պուլկարիա իր բոլոր դրացիներուն հանդէպ հողային ցանկութիւններ ունի: Ան այդպէս եւ Թրքական ու յունական Թրակիաներուն հանդէպ: Լաւ չէ որ Պուլկարիա մնայ այդ տեսակէտին վրայ»···

Րէճէպ պէյ այս յայտարարութիւնները ըրաւ երբ ստորագրուած էր այլ եւս նախկին համաձայնագիրը հինգ տարի եւս երկարաձգելու փաստը: Այսինքն կապ մը որ ոչ կեանք ունի, ոչ ալ իմաստ: Հիմա մանաւանդ, երբ ցուրտ հովը փչեց անգամ մը ու Թուրքիա, որ մեծ դերեր կատարելու յաւակնութիւններ ունի, իր վարչապետովը, նախարարովը, խմբագիրներովն ու երեսփոխաններովը պոչէն նայելէն ետ դարձաւ, վարչապետի մը համար ծիծաղելի եւ անփառունակ պարտութիւն մը կրելով···

ԹՂԹԱԿԻՑ

Յ· Գ·— Կարեւորութենէ զուրկ չէ այն պարագան որ Ըսմէթ ու իր շքախումբը եկան չորեքշաբթի, իսկ երեքշաբթի օր Ֆիլիպէ տօնած էր Արեւել· Ռումէլիի կցումը Պուլկարիոյ, դրօշազարդուած ու ճառերով որոնք կրնային վիրաւորել Թուրքիոյ զգացումները:

ՃԱՌԵՐ՝ "ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ·— Ստորեւ կը հրատարակենք ամփոփումը այն ճառերուն որ խօսուեցան շաբաթ օր, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ·—

ԸՆԿ·Գ· ԲԱԼԱՅԵԱՆ (Նախագահ)

Ազատն Աստուած այն օրից,
Երբ հաճեցաւ շունչ փչել,
Իմ հողանիւթ շինուածքին
Կենդանութիւն պարգեւել,

Ես անբարբառ մի մանուկ,
Երկու ձեռքս պարզեցի,
Եւ իմ անզօր թեւերով,
Ազատութիւն գրկեցի:

Ազատութեան այս տենչով ու ոգով, գաղափարական այս խօսքով ու երգով, իջան ասպարէզ հայ ժողովուրդի ռահվիրաները 50,60,70 թուականներին, Ալիշան եւ Նալբանդեան, Աբովեան եւ Խրիմեան, Արծրունի եւ Վարժապետեան, Պատկանեան եւ Իզմիրլեան, Րաֆֆի եւ Պէշիկթաշլեան, Նարպէյ եւ Փորթուգալեան և շատ ուրիշները, որոնք վառ պահեցին հայ ժողովուրդի մէջ հայրենիքի սէրը ու ազատ հայրենիքի գաղափարը:

80–90ական թուականներին գաղափարական այդ խօսքին ու երգին կը յաջորդէ գաղափարական կենդանի գործը ու պայքարի շրջանը: 90ական թուականների կենդանի գործի ռահվիրաները, Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան, կը պարզեն դրօշակը նոր խօսքի ու նոր երգի, դրօշակը յարատեւ պայքարի, մահ կամ ազատութիւն նշանաբանով:

Քրիստափորին, Զաւարեանին եւ Ռոստոմին, արձագանգ կը տան Տարօն Տուրուբերանից, Արտօսի, Սիփանի, եւ Նեմրութի լեռներից, Արաբօն ու Հրայրը, Գէորգ Չաւուշը եւ Աղբիւր Սերոբը, Ղարաբաղի լեռներից, Դումանը եւ Վարդանը, Թորգոմն ու Արամը: Ու այսպէս կը ծնի հայ ժողովուրդի հարազատ ծոցում, Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը, որ 43 տարուայ մի կեանք ունի արդէն, մի կեանք լի փոթորիկներով ու զոհողութիւններով:

Դաշնակցութիւնը հանդիսացաւ հայ ժողովուրդի ձգտումների ու երազների մարմնացումն ու եղաւ բազուկն ու կամքը հայ ժողովուրդին:

Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի մէջ, իբրեւ հաւատարիմ դրօշակիրը, հանդիսացաւ ու յառաջապահ եւ ղեկավարը բոլոր դիմադրական ճակատամարտներում ու բոլոր պատմական հերոսամարտերում:

Ժողովուրդի ծանր ու սեւ օրերին քայլեց միշտ ժողովուրդի հետ, ժողովուրդի կողքին եւ ժողովուրդի առաջին շարքերում:

Բանտի դաժան շղթաները եւ կախաղանները երբեք չչքեցին նրան: Ժողովուրդի խաչը շալակած բարձրացաւ լեռները, երբ հարկը սահպեց, ու իջաւ դաշտերն ու հովիտները, երբ կարիքը պահանջեց:

Հայրենիքը կազմեց առանցքը Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցութիւնը ապրեց հայ ժողովուրդի եւ հայ հայրենիքի համար: Ու այսօր աւելի քան ուրիշ ժամանակ, Դաշնակցութիւնը իր 43 տարուան փոթորկալից անցեալից յետոյ, հպարտ ու պարզ ճակատով կանգնած է հայ ժողովուրդի առաջ եւ հայ ժողովուրդի կողքին: Պայքարը չէ վերջացած, որովհետեւ հայ ժողովուրդի դարաւոր երազները եւ ձգտումները չեն իրականացած: Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը, կը մնայ Հ· Յ· Դաշնակցութեան քաղաքական ծրագրի հիմնական նպատակը, որովհետեւ, այդ նպատակի իրագործման մէջ կը տեսնէ Դաշնակցութիւնը, ապահովութիւնն ու երաշխիքը հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան եւ անոր ազգային վերածնունդին:

Եթէ հարիւրաւոր տարիներ առաջ Կիլիկիոյ բարձրաբերձ լեռներու վրայ մարեց հայ պետականութեան ճրագը, ապա մենք տեսանք, որ հարիւրաւոր տարիներից յետոյ, հայ ժողովուրդի հարազատ զաւակների արիւնով 1918 Մայիս 28ին, կրկին անգամ վառուեց Ախուրեանի եւ Հրազդանի ափերին, հայ պետականութեան ու հայ անկախ հայրենիքի ու սեփական հայրենիքի ճրագը:

Ազատ ու սեփական հայրենիքի տենչը եւ սէրը, միշտ եղել է դարերից ի վեր հայ ժողովուրդի երազը:

Զէ՞ք յիշեր, դեռ երէկ էր:

Մութ ու խաւարը պատել էր Արարատեան դաշտը··· Մեր դարաւոր թշնամին, Թուրքը, Միջագետքի անապատներից եւ Տիգրիսի ափերից, եկել հասել էր Սարդարապատի եւ Բաշ Աբարանի հովիտները ···

Եկել էր նա ահաւոր մի նոր եղեռն ստեղծելու: Եկել էր նոր Զարդարեաններ ու Ակնունիներ, նոր Վառամեաններ ու Խաժակներ փնտռելու: Եկել էր նոր մի ահաւոր Տէր Զօր ստեղծելու:

Առաւօտեան լուսաբացին Կոտայքի շրջանի ծերունի Սարգիսն ու իր կինը հեծկլտալով, իրենց միունճար զաւակի մէջքին կը կապեն զինուորի տոպրակը եւ ձեռքը կը դնեն հրացանը դէպի Սարդարապատ, Ղարաքիլիսա ու Բաշ Աբարան շտապելու···

— Եւ գիտես բալէս, կը մրմնջար հայրը, այս կռուի մէջ պիտի որոշուի մեր բախտը, յաւերժ սեւ է մեր օրը, թէ նորից պարտուենք···

Թնդանօթներն ու գնդացիրները կը մռնչէին Սարդարապատի ու Բաշ Աբարանի հովիտներում ու ձորերում: Այնտեղ դարբնւում էր հայրենիքի փառքն ու փրկութիւնը:

Ծերունի Սարգսի միունճար զաւկի դիակը, հազարաւոր հայ քաջարի մարտիկների դիակների հետ ընկած էր թրքական խրամատներում: Դադարել էր հրացանների ու թնդանօթների որոտը ···: Թուրքը կը նահանջէր, Թուրքը պարտուած էր եւ հայ հայրենիքը փրկուած ու ազատագրուած··

Հայաստանի քաղաքներում ու գիւղերում կը լուէին զանգերի, յաղթական երաժշտութեան ու երգերի ձայնը: Իսկ գիւղական հինաւուրց եկեղեցիի պատերի տակ ծնրադիր կը մրմնջէր ծերունի Սարգիսը··· «Տէ՛ր, Տէ՛ր, ես կորցրի իմ միունճար բալէս, բայց փրկեց ու ազատագրեց իմ հայրենիքը»:

Այսպէ՛ս է մեր ժողովուրդի հոգին:

Բախտակից սիրելի ընկերներ,

Կարգապահ ու արթուն զինուորի նման ամուր պահենք պայքարի այն դրօշակը, որ պարզուած է մօտ 43 տարի առաջ եւ իբրեւ աւանդ մնացած մեզ:

Կարգապահ զինուորի նման պատրաստ լինենք միշտ լսելու Դաշնակցութեան խօսքը, որ խօսքը եւ պատգամն է հայ ժողովուրդին: Ու պատրաստ լինենք միշտ լսելու Դաշնակցութեան հրահանգը որ հրահանգն ու կամքն է հայ ժողովուրդին:

ԸՆԿ· ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Դաշնակցութեան Օրը մեր փառաւոր անցեալի վերյիշումի օրն է, ու նաեւ օրը՝ մեր ապագայ անելիքների մասին մտածելու: Կ՚ուզեմ այսօր խօսիլ մեր ներկայ պայմանների մասին:

Գաղթահայ կեանքը փոթորկուած է նորից, պառակտուած է ու խռովայոյզ: Նոր դրոհ է կազմակերպուած Դաշնակցութեան դէմ — մէկ տեղ դրօշակի պատրուակով, ուրիշ տեղ մը առաջնորդի ու բանկալի խնդիրներով: Սակայն բոլոր տեսակի խնդիրները պատրուակներ են Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար:

Պատահակա՞ն է արդեօք այս: Ոչ, անշուշտ: Իրականութեան մէջ մի կազմակերպուած ձեռք ձգտում է քայքայել Դաշնակցութիւնը: Ո՞վքեր են այս հակադաշնակցական շարժման հերոսները: Մենք նրանց ճանաչում ենք թէ իրենց անցեալով եւ թէ իրենց ներկայ գործունէութեամբ: Դրանք հայ կեանքի խաւարակուռ, յետադէմ ու կղերամիտ տարրն են, որի աչքի փուշն է Դաշնակցութիւնը եւ որի քայքայման են ձգտում:

Նրանք կրկնում են իրենց սիրած յանկերգը — որ Դաշնակցութիւնը դէմ է Ներգաղթի, Հայաստանի վերաշինութեան ու վերջապէս այն ամէնի, որ ձգտում է ուժեղացնել Հայաստանը: Իսկ իրենք են, որ ձգտում են Հայաստանի վերաշինութեան ու բարգաւաճման: Ծիծաղելի են անշուշտ այդ վերագրումները ու իրենց յաւակնութիւնը: Սակայն երբ խնդիրը կը դիտենք իր խորքին մէջ, կը տեսնենք որ այդ բոլոր վերագրումների ու բոլոր հակադաշնակցական պայքարների ետեւ կանգնած է Երեւանը: Ան է որ կ՚ուզէ գաղթահայ կեանքը վերածել ներքին պայքարներու — իրենց սիրած բառով դասակարգային կռուի դաշտ: Միամտութիւն է կարծել թէ հայ ռամկավարները չեն ճանաչում խորհրդային կարգերը: Շատ լաւ կը ճանչնան եւ սակայն հակադաշնակցական մաղձը իրենց թոյլ չի տար բաց աչքերով նայելու իրականութեան:

Բոլշեւիկները բազմաթիւ առիթներով յայտարարել են, որ իրենք «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն» չեն: Իրենց նպատակը չէ գաղթահայութեան օգնութեան ձեռք կարկառել, այլ այդ գաղութները օգտագործել՝ «միջազգային իմպերիալիզմի» դէմ: Միասնիկեանն ասել է, որ պէտք է ձգտել գաղթահայութիւնը չէզոքացնել ու բաժանել, որպէսզի հնարաւոր լինի պայքարել «դասակարգային թշնամու» դէմ:

Փաստն այն է, որ այսօր անոնց թափած ճիգը յաջողած է— գաղութահայութիւնը պառակտուած է: Հայ բոլշեւիկները պատրաստ են միշտ համբուրելու այն բոլոր ձեռքերը, որոնք Դաշնակցութեան դէմ կը դաւադրեն:

Ի՞նչի է ձգտում Դաշնակցութիւնը, որի դէմ են դուրս եկել մեր կեանքի խաւարամիտ տարրերը: Դաշնակցութեան նպատակը չի փոխուել — Հայկական Հարցի լուծումը: Սակայն Դաշնակցութիւնը չի կարող նկատի չունենալ գաղթահայութեան գոյութիւնը: Որովհետեւ գաղթահայութիւնը դանցառելի թիւ չէ կազմում եւ իր տեղն ունի մեր անկախութեան պայքարի մէջ:

Գաղութները ենթակայ են ձուլման վտանգի — հազար անգամ կրկնուած ճշմարտութիւն: Մեր մտահոգութիւնը պիտի լինի գաղութների պահպանում մը, իսկ մեր գլխաւոր նպատակը Հայկական Հարցի լուծումն է, որովհետեւ միայն Հայկական Հարցի լուծումը կարող է վերջնականապէս փրկել գաղթահայութիւնը:

Ո՞րն է միջոցը գաղութները պահպանելու — անդորրութիւն, միաբանութիւն եւ կազմակերպութիւն: Գաղութների մէջ դասակարգային կռիւ անիմաստ է ու միանգամայն կործանարար: Ոչ թէ ներքին կռիւ է պէտք, այլ համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն՝ գաղութները փրկելու համար:

Մեր այս պահանջի դէմ են դուրս եկած հայ «ազգասէրներ»ն ու «հայ դատի պաշտպան»ները: Եգիպտոսից մինչեւ Ամերիկա քաղաքացիական կռուի սերմեր կը ցանեն: Դրօշակի պատրուակի տակ այդ գաղութների ներքին կեանքը խանգարուած է ու չփոթ:

Սակայն, հակառակ այս ամէնի, Դաշնակցութիւնը պիտի ձգտի պահպանել ու կազմակերպել գաղութները վաղուան համար, Հայաստանի համար: Պիտի աշխատենք շարունակել մեր շինիչ աշխատանքը, թէեւ մենք շատ լաւ կը տեսնենք մեր դէմ պայքարող պահպանողականների ու կղերականների յետեւ կանգնած ժանիքները:

Դաշնակցութիւնը չի ուզում կռուի ասպարէզ դարձնել գաղութների կեանքը: Բայց եթէ մեր հակառակորդները կ՚ուզեն խռովել գաղութների կեանքը ու ձեռնոց կը նետեն Դաշնակցութեան, Դաշնակցութիւնն այն կուսակցութիւններէն չէ որ փախչի պայքարի մտնելէ: Համեցէք թող գան (ծափեր)··· Երբ ազատ կարգերի մէջ մեր անարժան հակառակորդները ոստիկան կը բերեն հայ դրօշը վերցնել տալու համար, երբ մի եպիսկոպոս օտար մարդկանց մէջ վար առնել կը տայ այդ նոյն դրօշը, պիտի մտածել՝ ի՞նչ կը լինի հետեւանքը:

Ի՞նչ կ՚ուզեն այս «ռազմաշունչ» ռամկավարները··· Եթէ Դաշնակցութիւնը հարուած պիտի ստանայ, կը ստանայ դէմից, բայց երբեք թիկունքից (բուռն ծափեր): Մենք չենք ձգտում նրանց յաջողութեան դրօշակը արգիլել տալու: Որովհետեւ վերջին յաղթողը նա է, որի հետ է լինի հայ ժողովուրդը:

Հայ ժողովուրդը Դաշնակցութեան հետ է, իսկ Դաշնակցութիւնը միշտ հայ ժողովուրդի հետ: Վստահ մեր հետապնդած նպատակի ու հայ ժողովուրդի անկումն ու … նահանջ պայքարին, մենք պիտի շարունակենք մեր ճանապարհը:

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ Դաշնակցութիւնը եւ այն գաղափարը որ պիտի լինի հայ ժողովուրդի ազատութիւնը:

«ԱԽՏԸ ԵՒ ԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ»

Պ· Ա· Չօպանեան, այս խորագրով յօդուածաշարք մը ստորագրած է Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթ «Ապագայ»ի մէջ: Ըստ իր սովորութեան Պ· Չօպանեան այդ յօդուածներու մէջ ալ հայ կեանքը յուզող խնդիրներուն կը մօտենայ ռամկավարական տրամաբանութեամբ, հանրածանօթ իրողութիւնները կեղծելով եւ խեղաթիւրելով, իւրաքանչիւր «ախտ» Դաշնակցութեան վերագրելով ու իւրաքանչիւր Դաշնակցականի մէջ «ախտաւոր» տեսնելով···

Այս առթիւ Աթէնքի «Նոր Օր»ի յօդուածագիր մը, կ· Գ· բռնելով Չօպանեանի «ճարպոտ օձիք»ը, հետեւեալ ճեղացուցիչ հարցումները կ՚ուղղէ·

— «Ի՞նչ պիտի խորհէր Պ· Ա· Չօպանեան, եթէ իմանար թէ … Ապահովութեան մարմնոյն … տեղեկագիր յանձնուած է Դաշ… ցութեան 12րդ Ընդհ· Ժողովի … որ ինչպէս յայտնի է գումարուեցաւ վերջերս:

Ի՞նչ պիտի խորհէր Պ· Ա· Չօպանեան, եթէ գիտնար թէ Դաշնակցութեան ոճրագործներու եւ ահաբեկիչ… ներու կազմակերպութիւն մը … հաստատելու համար, ռամկավար … «Արեւ» թերթի մէկ խմբագրապետ… թարգմանելով յանձնուած է … դատական իշխանութեան: Ի՞նչ պիտի խորհէր պ· Ա· Չօպանեան, եթէ գիտնար թէ հելլէն Ընդհ· Ապահով… տեղեկագրուած է … ներու եւ Դաշնակցութեան մասին … յական գործակցութեան կ՚ըսուի:

Մատնութիւն առնող Չօպանեան եթէ քիչ մը նուազ կիրք … մոռցած ըլլար ազգային խնդիր… րուն, պիտի համոզուէր թէ ո՞վ … ախտը եւ որո՞նք են ախտաւորները:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

O·

Երախաներուն սիրական, բայց Արեւմտահայկական աթութային մէջ օտարա-Հայկական տառ մըն է այս: Այս տառը եկու-կան տառ մըն է այս: Այս տառը եկու-փոխարինելու մեր աւը: Արդարեւ, ժամանակին կը գրէին աւրհնել, ինչ-պէս հիմա կը գրենք օրհնել: Մինչեւ մէջին դար եւ աւելի ետքերը կը տես-նուի աւի գործածութիւնը: Հայաս-տանի արդի կառավարութիւնը ներ-մուծած բոլորովին վտարած է այս օ-տառը հայ լեզուին սահմաններէն (հայ բոլշեւիկ կառավարութեան մի-ակ ազգայնամոլիկ գործն է այս?):

Արտասահմանի մէջ եւս, անոնք որ լաւ հայերէն կը գրեն, կը զգուշանան եւ կարելի եղածին չափ քիչ կը գոր-ծածեն այս օտար տառը: Մասնաւո-րաբար՝ երբ հարկ կ'ըլլայ գործածել օտար բառերու եւ անուններու յիշա-տակութեան ժամանակ: Այսպէս լաւ հայերէն գիտցող մը չի գրեր Մուսոլի-նի, այլ կը գրէ Մուսոլինի: Դարձեալ լաւ հայերէն գիտցող մը չի գրեր, ֆրանսերէն աfաիռն բառը հայկական տառերով գրած ատեն, աfաիօն, այլ կը գրէ աfաիռն: Ե՞րբ պէտք է, ու-րեմն, գործածել o տառը: Այն ատեն, երբ, օրինակ Ֆրանսերէնի մէջ, կ'ու-զենք փոխարինել au տառերը: Այս-պէս Փօլ կը գրենք Պօղ(ոս):

Կարեւորը այս չէ սակայն: Հայերէն թերթերու մէջ կը տեսնուի օի հրէշա-յին գործածութիւն մը, որ ապահովա-բար կատարելութիւն պիտի պատճառէր Սահակ - Մեսրոպի:

Երեւակայեցէք, թերթեր կան, որ կը գրեն խալօթութք, հէլլէնօպուլ-կար, եւ նման ձեւեր: Ինչպէս նաեւ Նուկօլսլաւ, Զեխօսլաւ: Այստեղ օ տառը կը կատարէ շաղկապի (եւ) դեր: Բայց ոչ հայերէն շաղկապի, այլ օտար շաղկապի: Ինչո՞ւ մեր գեղեցիկ հայերէն շաղկապը չէք գործածեր, ա՛յ գրող - բրոցներ: Ըսէք Նուկեւսլաւ, Զեխեւսլաւ: Կամ եթէ կ'ուզէք, բնաւ մի դնէք շաղկապը: Ըսէք, — Նուկոսլաւ, Զեխոսլաւ: Կամ միացուցէք գծիկով մը, — Նուկ-սլաւ, Զեխ-սլաւ: Եւ ի՛նչքան արտայայտիչ, պարզ, յստակ կ'ըլլայ: Եւ ի՛նչքան համապատաս-խան հայերէն լեզուի օրէնքներուն:

Ֆրանսացիները o տառը կը գործա-ծեն բարդ բառերու կազմութեան ա-տեն: Օրինակ, կ'ըսեն փսիխօ-փաթո-լոժիf: Ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ ես ալ գրէի հոգեբանօախտաբանական: Ծի-ծաղելի է, չէ՞:

Դժուար բան չէ, երիտասարդներ, չիտակ գրելը: Ընդհակառակն շատ դիւրին է: Ուրեմն, մի՛ մոռնաք եւ յարգեցէք հայ լեզուին օրէնքները, եթէ կը սիրէք մեր մեծաքանչը:

ԱՍՈՂԻԿ

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

Այս պահուս «Մշակոյթի Օր»ուան վերջին կարգադրութիւններն են որ տեղի կ'ունենան:

Յանձնախումբը իր աշխատութիւն-ներուն ձեռնարկեց ճիշդ երեք ամիս առաջ, այնպէս որ պատահականու-թեամբ կազմակերպուած հանդէս մը չ:Նախապէս ճշդորոշուած յատակա-գծի մը համաձայն պատրաստուե-ցաւ յայտագիրը:

Հանդէսը կը բաժնուի երկու մա-սի — Ա· Բաժնին կը մասնակցին «Կո-միտաս» եւ «Կիլիկիա» երգչախումբե-րը խրաքանչիւրը երեքական երգով, խառն երգչուհիներ՝ Օր· Մ· Բարսյ-եան, Ի· Պիլպիլեան, դաշնակահար Ս· Սարգիսեան եւ ջութակահար Տ· Աղազարեան: Բ· բաժինը կը կազմէ սէնֆոնիք մեծ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ· Ալէմշահի եւ Ա· Պարթեւ-եանի համանուագային վեց կտորներ: Ներկայ նուագահանդէսով բեմ կու-գայ կական թիւ մը մեր երգահաննե-րէն, մօտաւորապէս տասնեւվեց հե-ղինակ: Հոդ կը մտնեն անհետացող-ներէն Տիգրան Չուհաճեան, Սպեն-դիարեան: Հայաստանի արդի երգա-հաններէն՝ Ռ· Մելիքեան, Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեան, Բարխուդարեան, Տալեան, Զաքարեան եւն·: Իսկ ար-տասահմանեան հեղինակներէն՝ Կ· Կարգապետ, Գ· Սիւնի, Կանաչեան, Պարթեւեան, Ալէմշահ, Աղազարեան: Անմեք տարուած է որ ցուցադրուի հայ երաժշտական ոճը իր այլազան դրսեւորումներով, կրօնական, ժողո-վրդական, համանուագային եւն·:

Յայտագրէն հինգ թիւ առաջին են պիտի նուագուին առաջին անգամ: Անոնց մէկն ալ մեր տարաբախտ վար-պետին աշխատութիւնն է:

Մեծ երգեհոնով պիտի նուագուի կոմիտասին մեղեդին ընկերակ-ցութեամբ նուագախումբին:

Հրաւիրուած են եւրոպական լուրջ մամուլին երաժշտական քննադատնե-րը, բազմաթիւ գեղագէտներ եւ գը-րագէտներ:

Ինչպէս չըշտած ենք, այս հանդէսը ըլլալով մեր մշակոյթին տօնակատա-րութիւնը, միեւնոյն ատեն առիթ մը պիտի հանդիսանայ որպէսզի օտար ա-ռաջաւոր մտքին ցուցադրենք մեր ար-ուեստին ինքնատիպ ոճը: Տօնակա-տարութեան յանձնախումբը կազմը-ւած է մեր ազգային հաստատութիւն-ներու ներկայացուցիչներուն համա-խմբումէն: Այնպէս որ սա միակ միութեան մը նախաձեռնութիւնը չէ, ու մանաւանդ՝ ոչ մէկ չահախնդրա-կան նպատակ չի հետապնդուիր: Եւ-րոպական ամենալուրջ սրահի մը մէջ օտարներու ներկայութեան մեր քա-ղաքակրթութեան դիմագիծն է որ պիտի ցուցադրենք: Հետեւաբար ամէն հայ անհատ պատուախնդրական ըր-գացումով է որ պէտք է մօտենայ այս հանդէսին: Նախ յարգանք դէպի մեր սեփական մշակոյթը եւ երկրորդ՝ նիւթական պզտիկ օժանդակութիւն մը հպարտութեամբ դուրս գալու այս հանդիպումէն: Գիտնանք թէ ամէն մէկ պարապ աթոռ ապտակներ են մեր երեսին մեր ձեռքով:

Ուրեմն կազմակերպիչ յանձնա-խումբը կը հրաւիրէ ժողովուրդը խուռներամ պատուել իր Մշակոյթի տօնը:

Հանդէսը պիտի սկսի որոշեալ ժա-մուն: Պարտաւոր ենք սրահը յանձնել տնօրէնութեան ճիշդ 11·30ին: Ըլլանք ճշդապահ եւ մանաւանդ կարգապահ:

Մշակոյթի Օրուան Կազմակերպիչ Յանձնախումբ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ» Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

Զրոյց Անատոլուի մամուլին հետ

— o —

Այս խորագրով, հետեւեալ խմբա-գրականը ունի Ագըն (այժմ դադրած)·

Նամակատան վարչութիւնը մեզի ամէն օր տրցակ մը նուէր կը բերէ: Անոնք՝ Պոլսէն դուրս տպուած ամսա-թերթեր, շաբաթաթերթեր, օրաթեր-թեր են: Մեր այս պաշտօնակիցնե-րուն գլուխը կամ դրչի ու մտքի տէր մարդիկ որոնք իրենց շրջաններուն մէջ ճանչցուած են: Այդ պատճա-ռաւ ալ, ամէն օր նոր փափաքով մը կը բանանք անոնց կապոցները: Եւ ախորժակով կը կարդանք: Մեզ որ անոնցմէ ոմանք իրենց օծիքը չեն կը-ցած ազատել օրաթերթի մը համար ծանր նկատուած գրական փորձերէն կամ սահմանափակ թիւով մարդոց յատուկ գիտական կամ փիլիսոփայա-կան նիւթերէն: Իրենց ընթերցողնե-րուն թիւը, թերթերուն տպուած վայրերը եւ անոնց մտաւոր մակար-դակը եւն· Եթէ նկատի առնենք, կը տեսնենք որ մեր այս պաշտօնակիցնե-րուն մօտ ճիգի պակաս մը կայ:

Վերջապէս, եթէ մէկ կողմ դնենք Թռչակներու վճարման հրահանգի, քանդուած կամուրջին մօտերս շինուե-լուն, ուսուցիչներու եւ պաշտօնեանե-րու նշանակման յատուկ լուրի սիւ-նակները, մնացածը Անատոլուի գոր-ծակալութեան կողմէ տրուած լուրեր են:

Այս թերթերը, ինչքան գիտենք, նիւթական ու առեւտրական մտահո-գութիւններ ալ չունին: Ապա ուրեմն կը մնայ եզրակացնել որ անոնք հրա-պարակ իջած են գաղափարական նը-ւիրումով մը եւ իրենց հայրենակից-ներուն մտահոգութեանց թարգմանը ըլլալու առաջադրութեամբ:

Մինչեւ անոնց էջերը ցոյց չեն տար այդ մտահոգութիւնը: Օր չանց-նիր որ այդ թերթերուն լոյս տեսած վայրերէն դառն թղթակցութիւններ չստանանք: Այդ թղթակցութիւններն ու նամակները մեզի կը խօսին Անա-տոլուի ժողովուրդին — համաձայն միջավայրի — կամ հողագործական, կամ առեւտրական եւ կամ ընդհանուր ցաւերէն:

Իսկ մենք ի զուր կը յոգնինք Անա-տոլուի թերթերուն մէջ այդ նամակ-ներն ու թղթակցութիւնները հաստա-տող, տեղական պահանջները արտա-յայտող գրութիւններ փնտռելով: Ա-մառ եւ ձմեռ՝ նոյն ձեւով ու նոյն ձայնով ու նոյն արտաքինով մեզ բա-րեւող մեր այս պաշտօնակիցներուն միջեւ կարծէք համաձայնութիւն մը գոյացած է լուրջ նիւթերու շուրջ չարտայայտուելու մասին:

Ճիշդ է որ անոնցմէ շատերը կը խօ-սին Հալքէվիներու օգտակար գործու-նէութեան, հանդէսներու գիւղական թերթերու մասին: Այդ շրջաններուն մէջ խօսուած փայլուն ճառերէն լու-րեր տալ կը բաւեհաճին: Այսքանին ալ շնորհակալ ըլլալ մեր ճիտին պարտքն է:

Եւ սակայն, աշխարհի տաղնապէն բաժին ունեցող երկրի մը մէջ, այդ բոլորէն զատ գրադելիք խնդիրներ շատ կան:

Օրինակ՝ իջնել ժողովուրդի մա-կարդակին, անկէ առնուելիք գաղա-փարները անկեղծ քննութենէ մը անց-նել եւ աշխատիլ լուսաւորել պատկան պաշտօնատուները — առոնք եւս յար-գի ծառայութիւններ չե՞ն:

Ահա այս է Պոլսէն դուրս հրատա-րակուող մեր թերթերուն տկար կող-մը:

Հոդ չէ, ողջերթի եւ ժամանումի նկարագրութիւնները փնտռող մաս մը ընթերցողներու փափաքը թող կրկին նկատի առնուի, միայն չմոռ-ցուի որ մամուլի դիրքն ու պարտա-կանութիւնը, բաղդատմամբ երէկ-ուանին, շատ փոխուած է: Այլեւս ան-բաւական են միայն «եկաւ — գնաց»ի լուրը, զորս կուսային հանրապե-տութեան կողմէ կացինահար տապալ-ուած սուլթանական շրջանին:

Եթէ անձնական ուրիշ մտահոգու-թիւններ չունինք, հրապարակաւ խօ-սինք քիչ մը, եւ ընդհանուր պահանջ-ներու մասին վճարմանելու ձեւը կի-բարկենք:

Ուղղամիտ ու անկեղծ քննադատու-թիւնները հանրապետութեան ամենա-հիմնական ազդակներն են:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

Ֆութպոլի եղանակին ամէնէն տեն-դոտ այս օրերուն սրտի կսկիծ մը կը զգանք ի տես ողբալի կացութեան ուր հասած են Փարիզի հայ ֆութ-պոլիստները: 1922—3ին հայ բազմա-թիւ ծանօթ ֆութպոլիստներ Փարիզ եկած էին եւ ցրուած զանազան ֆրան-սական խումբերու մէջ· 1924ին մեծ զոհողութիւններով կարելի եղաւ զա-նոնք հաւաքել Հ· Մ· Ը· Մ·ի շուրջ եւ իրենց համբաւը տարածուեցաւ Փարիզէն մինչեւ գաւառներու մէջ ալ շնորհիւ իրենց լաւ խաղարկութեան: Հ· Մ· Ը· Մ·ի խումբերուն համար սկսաւ փայլուն շրջան մը, ամէն կող-մէ հրաւէրները կը տեղային լաւ պայ-մաններով· բայց հայ ֆութպոլիստնե-րուն համար առանց սանթիմ վճարե-լու ճամբորդութիւններ կատարել եւ գեղեցիկ վայրեր այցելել չէր բաւեր, պէտք էր նաեւ նիւթական շահ: Անոնք սկսան պահանջկոտ դառնալ, սպառնական դիրք բռնել եւ ի վերջոյ քշուեցան զանազան անուններու տակ գործելու համար: Արդիւնքը մէջտեղն է· այսօր ոչ մէկ ֆութպոլի ներկայանալի խումբ կայ: Կտորակ-ուած, աստին անդին ցրուած, հայ ֆութպոլիստները այսօր կը քաշքշեն իրենց գոյութիւնը: Փարիզի մէջ մենք կը հաշուենք չորս հինգ անջատ խում-բեր, մինչ հազիւ մէկ ներկայանալի խումբ կազմելու չափ առաղձ ունինք: Եւ կիրակիները իրարու կը յաջորդեն առանց տեսնելու իրենց մրցումը:

Քրոնիկագիր մը վերջերս կ'աւետէր թէ Հ· Մ· Ը· Մ·ի նախկին անդամը Ս· Կարապետեան ձգած է Ռընոյի խումբը եւ եկած է իր աջակցութիւ-նը բերելու «Տորք»ի: Ս· Կարապետ-եան մեծարժէք ֆութպոլիստ մը եղած է եւ ներկայացուցած Փարիզ քաղաքը —ինչպէս իրմէ առաջ Ս· Գանձեան: Հ· Մ· Ը· Մ·ը կրնայ հպարտ ըլլալ իր շարքերէն հասցուցած ըլլալուն հա-մար զինքը: Բայց տարրական տրա-մաբանութիւնն իսկ կ'ուզէր որ ան իր աջակցութիւնը հայ խումբի մը բերել ուզած ատեն խորհէր այն միութեան մասին, ուր ինքը իր նորածիլ արժէքին զարգացումը տեսաւ: Այդպէսով զու-ցէ լաւ օրինակ մը տար իր ընկերնե-րուն: Բայց իրաւ է թէ մեր տղոց «ա-սանկ բարակ բաներու մասին» խօսիլը կը նշանակէ ժամանակ կորսնցնել:

⁂ Ֆութպոլի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերու Ֆրանսայի ախոյեանու-թեան մրցաշարքին հինգերորդ օրը տեղի ունեցաւ կիրակի օր: Առաջին դասակարգին մէջ այցելու խումբերը ծանր պարտութիւններ կրեցին· ուր մրցումներէն եօթին մէջ իրենց խաղա-վայրերուն վրայ խաղացող խումբերն են որ յաղթական ելան, միայն Ֆիվ է որ յաջողեցաւ Գանի մէջ իսկ հաւա-սար մնալ տեղւոյն խումբին հետ:

Զորս խումբեր առ այժմ 7 կէտով առաջին դասակարգին դասաւորման գլուխը կը գտնուին՝ Մօնփէլիէ, Ֆիվ, Սէթ, Լիլ, իսկ Անթիպ եւ Նիմ վեր-ջին են 3 կէտերով· ինչպէս կը տես-նուի պայքարը բուռն է եւ խումբերը իրարու շատ մօտ՝ արժէքով: Ոչ մէկ խումբ անպարտելի մնացած է· 7 կէտ ունեցող խումբերը մէկ պարտութիւն (0 կէտ) մէկ հաւասար (1 կէտ) եւ երեք յաղթանակ (6 կէտ) տարած են հինգ խաղի վրայ:

Փարիզի խումբերէն Ռասինկ կիրա-կի օր իր երկրորդ յաղթանակը տա-րաւ Անթիպի դէմ· իսկ Ք· Ս· Փարի պարտուեցաւ Նիսէ: Երկուքն ալ ունին 4 կէտ, երեք պարտութիւն կրած ըլ-լալով, երկու յաղթութեան դէմ:

Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսա-յին» բաժանման մէջ որ շատ աւելի զօրաւոր է քան «հարաւային»ը, չորս յաղթանակով եւ մէկ պարտութեամբ — ութ կէտ — դասաւորման գլուխը կը գտնուին Ռուան եւ Միւլհուզ: Փա-րիզի Զուիցերիացիները հինգ խաղի վրայ հինգ պարտութեամբ վերջին են o կէտով: Մայրաքաղաքին մնացեալ խումբերը, Րէտ Սթար եւ Գլիւպ Ֆը-րանսէ աւելի լաւ դասաւորում մը ու-նին, առաջինը 7 կէտ եւ երկրորդը 5 կէտով: «Հարաւային» խմբակին մէջ Մօնաքօ, Լիոն, Իդէր առաջին են 5 կէտով, իսկ Նիսի երկրորդ խումբը՝ Ֆ· Ք· վերջին 1 կէտով:

Միջազգային գետնի վրայ կիրակի օր կարեւոր մրցում մը տեղի ունեցաւ Վիէննայի մէջ երկու յաւիտենական հակառակորդներուն՝ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ· Հիւկօ Մայցլ բազ-մաթիւ փոփոխութիւններ մտցուց այս տարի իր խումբին մէջ, որ հաւանա-բար չունի անցեալ տարիներու արժէ-քը: Մաճառները յաջողեցան հաւասար մնալ իրենց համբաւաւոր դրացիին հետ:

Գիտենք թէ քանի մը ամիսէն Աւս-տրիացիները շատ ծանր պարտակա-նութեան մը առջեւ պիտի գտնուին երթալ մրցելով Կլասկոյի մէջ իսկ Սկովտիոյ ազգային խումբին դէմ, ինչպէս Ֆրանսացիները՝ որոնք դեկ-տեմբերին պիտի մրցին Անգլիոյ դէմ Լոնտոնի մէջ:

Ժ· Ե·

ՄԱՄՈՒԼ

Ողերը

— o —

«Նոր Երկիր», օրկանը Ս· Դ· Հն-չակեաններու Ֆրանսայի շրջանին, կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 սեպտ·)·

— «Ապացուցուած իրողութիւն է, որ Հայ Յեղափոխական վսեմ գաղա-փարին յաղթանակը վիժեցնելու կամ դանդաղեցնելու տեսակէտէն ամէնէն աւելի վտանգաւոր եղած տարրը՝ կու-սակցութիւններու մէջ սպրդած Որդե-րը եղած են: Անձնազոհ Հայ Յեղա-փոխականներու սքանչելի խոյանքնե-րը միշտ ալ բախած են այդ Որդերու բարձրացուցած բազմաթիւ ու բազմա-զան խոչընդոտներուն:

Վատութեան, Դաւաճանութեան ու Մատնութեան զէնքերով զինուած Որ-դերը, — որոնք, երբեմն, մեր դարա-ւոր ու ահաւոր թշնամիին կողմէն իսկ ներմուծուած են Հայ կուսակցական կեանքին մէջ, — յաճախ, մեծ յաջո-ղութեամբ կատարած են իրենց յանձ-նուած կրծումի, պառակտումի ու ո-չնչացումի եղերելի պաշտօնը եւ ամ-լութեան դատապարտած՝ գաղափա-րական ու կազմակերպական վերըն-ձիւղումի փառաւոր աշխատանքները:

Որդերը, վերջ ի վերջոյ ճզմուած են անշուշտ, գիտակից յեղափոխական-ներու վճռակամօրէն առած անտեղի-տալի քայլերու տակ, բայց տուժած է Հայկական Ազատագրութեան սրբա-զան գործը:

Ստախօսութեան, Խաբերայութեան ու Կեղծիքի այդ տխուր ասպետները, աշխատաւորական պարզամիտ ու ան-կեղծ զանգուածին մօտեցած են միշտ՝ սրտցաւ կուսակցականի, անկեղծ հայրենասէրի ու մաքուր գաղափա-րականի դիմակով զեղերեսուած եւ փորձած, անոնց միամտութիւնը շա-հագործելով, իջնել մինչեւ կուսակ-ցական ծառին արմատը ու բոյն դնել հոն՝ քանդումի իրենց դերը յամրօրէն յարատեւօրէն ու յաջողութեամբ շա-րունակելու եւ ծառը տապալելու հա-մար:

Այն բոլոր կազմակերպութիւնները, որոնք ստորագնահատած են Որդերու վտանգաւորութիւնը եւ անտարբերու-թեամբ թոյլ տուած են անոնց ան-պատիժ աճումը, շատ չանցած, դալ-կացած ու կազմալուծուած են եւ դարձած անարժէք քանակութիւն քա-ղաքական – հասարակական ասպարէ-զին վրայ:

Իսկ ապրած են եւ աւելի քան հը-զօրացած, այն կուսակցութիւնները, որոնք ուժեղ ցնցումով մը իրենց մէ-ջէն դուրս վտարած են այդ անվնաս կարծուած Որդերը եւ փրկած ծառին արմատը:

Երեւոյթը նոյնն է նաեւ եկեղեցա-կան ու մշակութային կազմակերպու-թիւններու մէջ:

Խաչ ու խաչվառով զինուած անպէտ հոգեւորականներ, որդի նման կրծած են այդ հսկայ հաստատութեան ար-մատները եւ հասցուցած զայն ներկայ ողբալի վիճակին:

Ամբողջ գաղութահայութիւնը այ-սօր յուզումի ու ալեկոծութեան մատ-նուած է այդ Քաւոր - Պետրոս կղե-րականներու անփառունակ գործու-նէութեան շնորհիւ: Որդերը իջած են մինչեւ ծառին արմատը եւ դժուար թէ այլեւս փրկուի հինաւուրց մեծ հաս-տատութիւնը, որ երբեմն ունեցած է իր նշանակելի դերը հայ կեանքին մէջ շնորհիւ իր ազգասէր պաշտօնեանե-րուն»:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Ամէն օր, առտուան ժամը 1ին, «ազգային վիճակախաղի տոմսերէն հատ մը վիճակով» կը ստանան ա-նոնք, որ առտուն, կէսօրին եւ իրի-կունը կը ճաշեն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

5·— ՃԱՐԱՀԱՏ՝ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆՔ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

— o·o —

Օր մը անասունները դաշտ տարած կ'արածէի: Եր-կու ժանտարմաներ պատահեցան ինծ, դէմքէս անմիջա-պէս հասկցան Հայ ըլլալս եւ անունս հարցուցին: Ըսի՝ Մուսթաֆա: Երբ քիչ մը խօսիլ տուին, հասկցան Հայ ըլլալս, եւ անմիջապէս իրենցմէ մէկը փամփուշտը հրա-ցանին մէջ դնելով ըլթակը քաշեց: Մինչ ես կը սպասէի մահուանս, փամփուշտը կրակ չառաւ: Երբ փորձեց երկ-րորդ անգամ կրակել, ընկերը արգիլեց եւ անցան գա-ցին:

Իրիկունը տուն վերադարձիս դարձեալ մատնուե-ցայ հայորս ժանտարմաներու ձեռքը: Առին գիս ու քանի մը ուրիշ թշուառ մնացորդներ եւ հազիւ գիւղէն դուրս ելած, այս անգամ չէյխ Սոֆիի փեսան Աղիզ, երիտա-սարդ Քիւրտը եկաւ հինգ զրուշով հոգիս փրկելու: Ու-րիշ Քիւրտեր եւս եկան իրենց քովէն յափշտակուած հայ տղաքը ազատելու հինգական զրշ· փրկագինով, իսկ ո-մանք ալ քիչ անդին գնդակահարուեցան:

Աղիզ անունով Քիւրտը զիս փրկելու եկած էր, ծա-նօթ ըլլալով ծնողքիս եւ մասնաւորաբար հօրեղբօրս՝ Գալուստաբէին: Այս վերջինը օր մը (Սահմանադրութենէ առաջ) երբ մեր գիւղէն Մուշ կ'երթայ, անոնց գիւղէն կ'անցնի: Քիւրտերը ըստ իրենց սովորութեան, շուները կ'արձակեն վրան որպէսզի խածնեն վիրաւորեն յանդու-գըն Հայը՝ որ համարձակած էր մինակը իրենց գիւղէն անցնիլ:

Հօրեղբայրս դաշոյնը քաշելով գլուխէն կը վիրաւո-րէ շուն մը: Առոր վրայ տէրը եւ ուրիշներ զինեալ յար-ձակում կը գործեն հօրեղբօրս վրայ, իսկ Աղիզը իր չորս եղբայրներով պաշտպանելու կ'ելլէ մինակ ճամբորդը, որ յաղթական գիւղէն կը մեկնի, սատկեցնելով շատ մը հայ ճամբորդներու ոտքը խածնող շունը եւ փշրելով ա-նոր տէրերուն քիթը:

Այժմ Աղիզի ծառայութեան մէջն եմ: Օր մը ան զիս հետը առնելով գիւղէն դուրս ելաւ:

— «Պատրաստ կեցիր, պիտի մեռնիս» ըսաւ:

Առանց ինծի ժամանակ տալու որ պատճառը հաս-կնամ, գերմանական հինգնոց հրացանը երեք անգամ զօռաց եւ փամփուշտները գլխուս մազերը շոյելով ան-ցան:

Մինչ ես քարացած էի ոտքի վրայ, յանկարծ վրաս խոյացաւ: Ի՞նչ, սուինահա՞ր ընելու: Ոչ, ճակատէս համբուրեց որ գնդակին առջեւ անտարբեր էի, ուրեմն Գալուստաբէի եղբօր որդին եմ եղեր...

Յուզումէս սկսայ լալ, միտքս բերելով «կատուին խաղը, մկան մահը» առածը:

Քիւրտը առաւ զիս տուն տարաւ եւ պատմեց եղածը: Ոմանք հետը խնդալով ոմանք ալ զիս մեղքնալով, անցաւ դէպքը:

Այդ իրիկուն իսկ, ժանտարմաները դարձեալ հայ բեկորներ բերին այս գիւղը: Անկէ եւս հաւաքելով պի-տի տանէին Խէյալեան կոչուած հայ գիւղը ուր կը կենար միւտիրը ջարդէն ի վեր: Այնտեղ գետեղերքը պիտի ջար-դէին: Ես տեղեկացայ որ մեր գիւղէն եւս տղայ մը կար անոնց մէջ, Ղուկէի Սարգսի տղան Բարգէնը: Ուստի խնդրեցի Աղիզէն որ աշխատի զայն ազատել:

Աղիզը հինգ զրուշ (որոշուած) փրկագինով ազատած բերած էր զայն, դնելով իր մէկ բարեկամի մօտ: Յա-ջորդ օրը ինծ հետ անասունները արածելու եկաւ դաշտ:

6·— ՈՒՐ Կ'ՈՐՈՇԵՄ ՓԱԽՉԻԼ

Բարգէնը յուսահատական խօսքեր կ'ընէր ինծի, ը-սելով որ ինք արդէն տաճկցած էր հոգիով: «Եթէ նոյն իսկ, վաղը Ռուսն ալ գայ գրաւէ այս հողերը, այլեւս չեմ հաւատար Հայոց Աստծուն: Իսլամներու Աստուածը աւելի ուժեղ է եղեր» եւայլն: Հազիւ 3 — 4 օր մնաց Բարգէնը, փախաւ եւ մտաւ Թուրքի մը ծառայութեան մէջ: Տարի մը վերջ զինքը տեսայ Հայնի կոչուած գիւ-ղաքաղաքը (Տիգրանակերտի նահանգ), ու այժմ ալ չեմ գիտեր ինչ հրաշքով ազատուած կ'ապրի Ռուսաստանի Նովորոսիսկ քաղաքը:

Բարգէնի հեռանալէն յետոյ, կարգը եկաւ ինծ փախ-չելու այդ գիւղէն ուր ժանտարմաները միշտ անպակաս էին եւ ուր օր մը կեանքս վերջ պիտի գտնէր: Իմացեր էի մանաւանդ որ Խամշլու գիւղացի Խասոյի Ըմըրը եկած հաստատուած էր մեր գիւղը, միասին բերելով Արօն եւ քոյրիկը Ապրշումը:

Փախչելու դժուարութիւնները շատ էին: Մեր գիւղը հասնելու համար պէտք էր ուղիղ ճանապարհով մօտ ե-րեք ժամ քալել, ինչ որ անկարելի էր, որովհետեւ ճամ-բաներու վրայ որոշ տեղեր պահակ զինուոր կար: Զէ՞ որ Ռուսերու կողմէ այդ վայրերը գրաւելը օրերու խնդիր էր միայն, լեռնէն բարձրանալ կ'ուզէի, բայց մօտ մէկ մէթր ձիւն կար, ձմեռ էր, կը վախնայի նաեւ գայլերէն:

Կը վախնայի բախտակից ու ցեղակից ընկերներուս յայտնել մտադրութիւնս, որովհետեւ շուրջ 15 տղայ բո-լորն ալ քիւրտ լակոտներու հետ լկտի խօսքերով օրը ի-րիկուն կ'ընէին: Երբ կը հանդիպէին ինծի, մայր, հա-ւատք, ազգ եւայլն կ'անարգէին, ըսելով որ ամիսներ ա-ռաջ այն ինչ ձորին մէջ քար չեմ նետած Խէյալեան գիւ-ղացի Ռէս Յակոբի դիակին: Չեմ գիտեր զուցէ իրենց վախէն, սակայն Քիւրտէն աւելի Քիւրտ էին ինծի հան-դէպ, բացի մէկէն:

Շուրջ 22 տարեկան հայ տղայ մըն ալ միշտ պատու-հաս դարձած էր գլխուս, շատ հաւանաբար իր գոյու-թիւնը պահելու մտահոգութեամբ: Ի վերջոյ երբ Ռուսը մօտեցաւ, մեր գիւղացի Նեղոսի Օվոյի հետ իրար գտած փախած էին, եւ ճանապարհին զարնուած Թուրքեւքիւրտ գաղթականներէ: Անոնց գայլերու կողմէ յօշոտուած մարմինները անձամբ տեսնելու դժբախտութիւնն եւս ունեցայ:

Իմացած ըլլալով որ Արօն կ'ապրի մեր գիւղը, օր ա-ռաջ փախչելու որդը հոգիս կ'ուտէր: Թէեւ մէկ մեթր ձիւն կար գետինը, սակայն Քիւրտերը այդ ամառ հայ ջարդելու գործով պարապած էին եւ անասուններու ձմ-րան պաշարը չէին հոգացեր: Ուստի սովլուած կենդա-նիները կ'առաջնորդուէին ուռի ծառերու տակ, «կոնտ» ուտելու համար:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար·)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ առիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Պանթէօ-Բաշխանի «ԱՐԾԻՒ» խումբի ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Սեդրակ Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ-ՄԱՀՈՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400 փր.: Կարգադրեցինք:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ն. Ե.— 35:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 35:
ՇԱՍ, Կեր.— 25:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ.— 35:
ԻԻԺԻՆ, Գ. Տ.— 70:
ԹԷՀՐԱՆ, Գործ.— 455: Կարգադրեցինք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն.— 70:
ԱՐԼ, Ե. Պ.— 70:
ՆԻՍ, Պ. Խ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 940:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ, Ս. Թ.— 70:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 205:
ԹԷՀՐԱՆ, Յ. Յար.— 200:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Աֆ.— 200: (Ի հաշիւ Պիլ. Յակոբի, Վրցէ):
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կ. Մ.— 35:
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 250:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Սարգ.— 35:
ՊՕՆՏԻ, Մ. Մեզ.— 35:
ՎԻԼ ՏԱՎՐԷՅ, Գ. Մեծ.— 70:
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Խ. Բալ.— 35:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ԺՈՒԱՆՎԻԼ ԼԸ ՓՈՆ, Թ. Գ.— Սկըսանք ղրկել հոկտ. 1էն:
ՇԱՍ, Գ. Կ.— Սկսանք ղրկել հոկտ. 1էն:
ՓԱՆԻՐԻ, Ն. Յ.— Սկսանք ղրկել Հոկտ. 1էն:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Պ. Բ.— Սկսանք ղրկել Սեպտ. 30էն:
ՌԵՇՏ, Յ. Մ.— Սկսանք ղրկել Սեպտեմբեր 27էն:
ՄՕՆՐՈՒԺ, Յ. Զ.— Սկսանք ղրկել Հոկտ. 1էն:
ՊԵՐԼԻՆ, Ա. Ի.— Սկսանք ղրկել Սեպտեմբեր 27էն:
ՊԱՆՅՕԼԷ, Եէթ.— Սկսանք ղրկել Սեպտեմբեր 24էն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Անդրանիկ Մարսուպեան (Բալու Արմըճացի) կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Յովակիմ Սարգիսեանը, որ երկու տարի առաջ Հարաւ. Ամերիկա կը գտնուէր և կանոնաւորապէս կը թղթակցէինք, անկէց ի վեր լուր չունիմ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.— Antranik Marsoupian, 57, rue Bernard du Bois Marseille. France։ Լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեմ։ Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իղաբել Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իղաբել Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt(Haute Saône). France.

— Կիւրինցի Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը Անդրանիկ Մէնտիլեան որ 1915ի տեղահանութեան միջոցին կորսնցուցած է 5 տարեկան հասակին։ Կը փնտռէ նաև իր քոյրը Ազնիւ Ջիթպաշեան, մայրը Մարիամ, մեծ մայրը Հաճի Աննա։ Տեղահանուած են Շարգըլաչըն (Սեբաստիոյ շրջան)։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Սրբուհի Մէնտիլեանի, Usine Diederich, Bourgoin - Dortoir, Isère (France)։

Ուշադրութիւն

փաստաբան **BERNARD WAHÉ**ի հասցէին

94, Rue St. Lazar. Մեթրօ՝ **St. Lazare.** **Tél. Pigalle: 67-69**

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMELի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ **41, Grand' Rue**

եւ

LIBRAIRIE DE LA POINTE, 240 Grand' Rue, CHAVILLE

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ Salle GAVEAUի ՄԷՋ

45, Rue la Boëtie **Métro: Miromesnil**

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջաններու Հայ Մշակութային Միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ: Նախաձեռնութիւն՝ « ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ »ի:

կը նախագահէ՝ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Աննախընթաց երեկոյթ նուիրուած ամբողջութեամբ Հայ երաժշտութեան: Պիտի նուագուին հին եւ նոր հեղինակներու երկերը մեծ մասամբ առաջին անգամ:

երգչուհիներ.— Օր. ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ եւ Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ
ջութակահար.— Պ. Ժ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ,
դաշնակահար.— Պ. Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ,
երգչախումբեր՝ «Կոմիտաս» ղեկավարութեամբ Պ. Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆի,
» » «Կիլիկիա » » Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի,

Սէնֆոնիկ մեծ նուագախումբ, բաղկացած 40 արուեստագէտներէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի եւ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի,

ՏՈՄՍԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ.— «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան յանձնախումբի քարտուղարութեան՝ Պ. Հ. Բալուեանի մօտ, 1, Rue l'Aqueduc, Paris (10). Tél. Nord 75-69: Salle Gaveau. 45, rue la Boëtie ամէն օր ժամը 9-12 եւ 2-6: Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince: Ճաշարան Ֆլօրիա, 61, rue Mr. le Prince: Հանդէսին օրը կիշէն:

բոլոր տոմսերը թուագրուած են, գիները 5 - 20 ֆրանք:

կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տեղերը:

Հաղորդ. միջոցներ.— Մեթրօ Miromesnil, Օթօպիւս AT, ATbis, AO, AH, B, BE, CD, CE, CC: Հանդէսը պիտի վերջանայ գիշերուան ճիշդ 11.30ին

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տօքթ. Յ. ՏԻՐԱՑ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ՝ ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

փոխադրուած է **53 Rue du Four 53. Paris (6)**

Métro: St. Sulpice եւ **Sèvres, Croix-Rouge**

Tél. LITTRÉ 49-23

T.S.F. 4 Լամբ 950F

կանխիկ եւ ապառիկ 6 եւ 12 ամիս — Մէկ Տարի Երաշխիք

"RADIO-MUSIC"

L. NICHANIAN

56, rue Piat. PARIS (XX)e

Ֆօնօները կը ծախուին անմրցելի աժան գիներով
Արեւելեան Աղջիկներու Ամենանոր փեսակներ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ Danton 52—75

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԵԼԼԱԼԵԱՆ (Գրիմիրեկ)

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենալաւ պայմաններով:
Փողոցի արկածի դատերու մասնագէտ, առանց կանխավճարի:
ընդունելութիւն: Առաւօտ ժամը 9էն 10.30: Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30:
Հասցէ՝ **35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Թիւ **10 Camme Façon Metier** թրիքօի գործիք ունեցող եւ տունը աշխատող գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ:

Շատ լաւ վճարում:

Դիմել՝ **TERZIAN**ի

3, Rue Poissonnière, Paris

Ներկայանալ **certificat de Domicile**ով:

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D. N. BAHADOURIAN 40, rue Chaponnay. Lyon

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԻՃԻ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8:
կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71, Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10e)

Tél. Botzaris 53 - 61 **Métro: Château d'Eau ou Gare de l'Est**

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի X անդրմանուշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան ստուգանում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պիէճ՝ ամերիկեան սիստեմով:

Արժէքները շատ մատչելի.– մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

PEUGEOT

201 **301**

ԾԱԽՈՒ ԵՆ անմրցելի գիներով աժան, նոր եւ քիչ գործածուած **201** և **301** թիւ **PEUGEOT** օթօմոպիլներ: Աննախընթաց առիթ[illegible] տեհութիւն: Փութացէք օգտուիլ առիթէն:

Դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆի

65-67, Ave. Champs Elysées, Paris (2)

Tél. 66 - 28 եւ 66 - 29

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Բաղնիքէն ելաւ, փաթթուեցաւ եւ սենեակը մտաւ: Սպասաւորը կը սպասէր ձեռքը նամակ մը: Օտարուհի մը որ պանդոկը կը բնակէր, զինքը պըտճի կը հրաւիրէր: Ստորագրուած էր «Պառոնուհի Հիկկինս»: Հակառակ մուճակներով ճաշելու իր փափաքին, գիրք մըն ալ լամբին կըթնցուցած, Էշընտէն խորհեցաւ թէ թերեւս լաւ էր այդ իրիկունը նստիլ ճաշասրահին մէջ:

Ոստիկանութեան այցելութեան լուրը տարածուած էր. անշուշտ, լաւ կ'ըլլար որ ցոյց տար թէ անկարեւոր բան մըն էր: Թերեւս մատնութիւնը պանդոկէն էր: Նոյն իսկ միտքը ինկած էր քաղցրաբարոյ պառոնուհիին անունը: Եւ յետոյ եթէ զինքը մատնած էր, կա՞ր աւելի գրգռիչ բան մը քան անոր հետ պըրճ խաղալը:

Լուր ղրկեց թէ հաճոյքով կ'ընդունի եւ սկսաւ հագուիլ:

X

Պատերազմի առաջին ձմեռը հաստատուելով Ժընեւի մէջ, պառոնուհի Հիկկինս, Աւստրուհի մը, խոհեմաբար փոխած էր իր «ֆոն» մակդիրը, որ կրնար երեւան հանել իր ինքնութիւնը: Կատարելապէս գիտէր անգլերէնը եւ ֆրանսերէնը եւ իր ոչ – գերմանական անունը կը պարտէր իր մեծ հօրը, որ ձիապան եղած էր Եորքշիրի մէջ եւ որ Աւստրիա փոխադրուած էր ոմն իշխան Պլանքէնշթայնի կողմէ, ժթ. դարու սկիզբը: Բախտաւոր ձիապանը կրցաւ արհիդքսուհիներէն մէկուն ուշադրութիւնը գրաւել: Այնքան յաջող խաղեր խաղաց որ օրերը վերջացուց իբրեւ պառոն եւ իբրեւ լիազօր դեսպան իտալական արքունիքի մը մէջ: Դժբախտ ամուսնութենէ մը յետոյ ոռուն տաղտուկները հաճութեամբ կը պատմէր, պառոնուհին, Հիկկինսի միակ շառաւիղը, վերստացած էր իր աղջկան անունը: Ամէն առիթով կը պատմէր իր մեծ հօրը դիւանագիտական յաջողութիւնները, բայց երբեք խօսքը չէր ըներ անոր ձիապանութեան: Էշընտէն Վիէննայէն գիտէր այս շահեկան մանրամասնութիւնը:

Երբ կապուեցաւ անոր հետ, խոհեմութիւն սեպեց տեղեկութիւններ քաղել: Ուրիշ բաներու կարգին, իմացաւ թէ պառոնուհի Հիկկինսի եկամուտները չէին արդարացներ այն փարթամ կեանքը զոր կը վարէր Վիէննայի մէջ: Լրտեսութեան համար այնքան յարմարութիւն ունենալով հանդերձ, ինչո՞ւ մաս չէր կազմած գաղտնի սպասարկութեան մը: Այս տպաւորութիւնը կ'աւելցնէր իրենց յարաբերութեանց մտերմութիւնը:

Երբ ներս մտաւ, ճաշասրահը լեցուն էր արդէն: Նստաւ իր սեղանին առջեւ, զուարթացած՝ իր գլխուն եկած փորձանքին բարեյաջող վախճանէն եւ շիշ մը շամփանեա ապսպրեց (բրիտ. կառավարութեան ծախքով): Պառոնուհին խոստմնալից ժըպիտ մը ուղղեց իրեն: Հակառակ քառասունը անցած ըլլալուն, կը ճառագայթէր գեղեցկութեամբ: Ազնուական եւ գաժան գեղեցկութիւն մը, իր բաց գոյնով եւ մազերուն արուեստական ոսկիով: Այս տեսակ մազ չէր որ Էշընտէն կը փնտռէր իր ապուրին մէջ: Բայց կը հիանար Տիկին Հիկկինսի կանոնաւոր դիմագծութեան, անոր կապոյտ աչքերուն, ուղիղ քթին, թէեւ իր սատափագոյն մորթը շատ մօտէն կը շօշափէր իր կզակին հրջագիծը: Ուսերը լայնօրէն բաց թողած ըլլալով, փառաւորապէս կ'երեւար մարմարէ կուրծքը: Արդուզարդը շատ շըքեղ էր, բայց շատ գոհարեղէն չունէր: Էշընտէն եզրակացուց թէ գերագոյն իշխանութիւնը եթէ ազատ ձգած էր բարձր նորոյթի սրահները յաճախելու, յարմար չէր դատած որ ձեռքը մինչեւ մարգարիտներու եւ ադամանդներու հասնի: Նոյնիսկ առանց անոր մեծ հօրը պատմութիւնը յիշելու, այս կնոջ միայն երեւոյթը բաւական էր կասկած ներշնչելու իրեն:

Իր ապուրին սպասելով, ակնարկ մը նետեց ներկաներուն վրայ: Տեսքով կը ճանչնար սեղանակիցներուն մեծ մասը: Այդ շրջանին, անհամար դաւեր կը սարքուէին Ժընեւի մէջ եւ կեդրոնը այս պանդոկն էր: Իտալացիներ, Ռուսեր, Թուրքեր, Ռումանացիներ եւ Եգիպտացիներ իրար կը հրմշտկէին հոն: Շատեր իրենց երկիրներէն կը փախչէին, իսկ ուրիշներ ընդհակառակն ներկայացուցիչներ էին: Այնտեղ կար պուլկար մը որ գործակալն էր Էշընտէնի, բայց խոհեմութեան համար բառ չէր փոխանակեր անոր հետ: Ճիշդ այդ պահուն Պուլկարը կը ճաշէր երկու հայրենակիցներու հետ, եւ եթէ մէկ – երկու օրէն չիմանային իր սպանութիւնը, նորէն հաղորդելիք բան պիտի ունենար: Քիչ անդին նըստած էր գերմանական հաւ մը, յախճապակիէ կապոյտ գունատ աչքերով եւ պուպրիկի դէմքով որ անվերջ կ'ըթեւեկէր Ժընեւի եւ Պէռնի միջեւ: Անշուշտ լուրի փշրանքներ կը հաւաքէր գիշերէ գիշեր, Պերլինի համար: Էշընտէն զարմանքով ճանչցաւ կոմս Ֆոն Հոլցմինտէնը, Վէվէյի գերման գործակալը: Ի՞նչ դաւ կրնար նիւթել այստեղ: Շատ հազուադէպ առիթներու մէջ միայն Ժընեւ կուգար: Օր մը Էշընտէն անոր հանդիպած էր լուռ ու մունջ տուներով եւ ամայի փողոցներով հին թաղին մէջ, ուր գաղտնի կը խորհրդակցէր մարդու մը հետ որ լրտես կը հոտէր մէկ մղոն հեռուէն: Խոշոր գումար մը պիտի տար լսելու համար անոնց խօսակցութիւնը: Էշընտէն կը ճանչնար Լոնտոնէն: Կը պատկանէր բարձր գերդաստանի մը, նոյն իսկ ազգական էր Հոհէնցոլէրններուն, կը սիրէր Անգլիան, եւ Անգլիացիէն աւելի անգլիացի կ'երեւար: Առաջնակարգ պարող էր եւ վայելչագեղ, հակառակ խորէն խուզուած մազ[illegible] րուն, կը քալէր քիչ մը կորաքամակ, նման արքունիքներու մէջ վա[illegible] ուած այն մարդոց որոնք միշտ պա[illegible] րաստ են ողջունելու արքայակ[illegible] անձնաւորութիւն մը: Այսօր Էշընտ[illegible] եւ ինք այլեւս կ'անդիտանային իրա[illegible] Իւրաքանչիւրը գիտէր թէ ինչ բ[illegible] տեղ պիտի դնէ միւսը, եւ իր պա[illegible] նակիցը քաշքշելու փորձութիւնը [illegible] ցաւ Էշընտէնի միտքէն: Ի՛նչ [illegible] բան այս ծպտուած խաղը, երբ [illegible] քան յիշատակներ ունէին հացկեր[illegible] ներու եւ պըրճներու: Բայց ինք[illegible] զսպեց: Գերմանացին իր վարմ[illegible] անշուշտ նոր ապացոյց մը նկա[illegible] այն թեթեւամտութեան որով Անգլ[illegible] ցիները կը նային պատերազմի վե[illegible] բերեալ գործերուն վրայ: Հոլցմի[illegible] ոտքը դրած չէր տակաւին այս պա[illegible] դոկը, այս օրուան իր ներկայութիւ[illegible] լուրջ պատճառ մը պէտք էր ունենա[illegible]

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933
6 Octobre 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2310 — Խմբագիր՝ ՇԱւԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՒՍԱԲԱՆԵՑԷ՛Ք

—··—

Առանց խղճահարութեան չէր որ ՆՈՅՆՈՒԹԵԱՄԲ հրատարակութեան տուինք հակադաշնակցական բանուորի մը, ձկնորս Արամ Յակոբեանի նամակը. (Յառաջ, 3 եւ 4 հոկտ.) :

Խղճահարութիւն անոր համար որ, խորապէս ցնցող լուրեր եւ անձնանի բառեր ու բացատրութիւններ կը գտնուէին գրութեան մէջ:

Հոգին վառած փախստականը անխնայ գրի առեր է իր տեսածն ու զգացածը :

Եւ, այն աստիճան յառաջ կ'երթայ որ, նոյն իսկ իր տեսած աստապանքները կը բաղդատէ Թրքական սարսափներուն հետ...

Ո՛չ, ձկնորս Արամ, ոչ: Կրնաս գործածել բաղդատութեան բոլոր ձեւերը, գտնել բառեր՝ քու բանուորի բառարանէդ:

Բայց, եթէ տեսածդ նոյն իսկ «Թժողք» է, ինչպէս կը գրես ու կը պնդես, մի՛ բաղդատեր Թրքական ո՛ր եւ է բանի հետ:

Բերան մի՛ առներ ոչ «Թուրքին սուրը, ադասրը», «ոչ ալ սուլթան Համիտին բռնակալութիւնը» :

Գիտենք, խորհրդային Չեկան ունի անդերազանցելի սարսափներ :

Եւ սակայն, բաղդատութեան եզրը Թող Թրքականը չըլլայ: Թուրքը որքա՞ն ուրի՜շ բան է ան: Եւ ո եւ է Հայու համար անկարելի՝ այն հակադրել միւսին :

×

Պիտի հարցնէք անշուշտ,— Ինչո՞ւ հրատարակեցիք նոյնութեամբ: Ինչո՞ւ չմեղմացուցիք շարք մը բառեր ու բացատրութիւններ:

Պարզապէս մէկ նկատումով,— որպէսզի պահած ըլլանք ամբողջ վաւերականութիւնը այդ վկայութեան, որ առաջինը չէ, ոչ ալ վերջինը:

Չուզեցինք ո՛ր եւ է ձեւով դրիչ խաղցնել: Չխառնուեցանք ոչ ուղղագրութեան, ոչ քերականութեան, ոչ ալ շարադրութեան.

Ըսած էինք արդէն,— «չեղելով մեր սովորութիւնը».

Մենք ունինք զանազան աղբիւրներ, Հայաստանի կացութեան մասին տեղեկութիւններ քաղելու:

Որդ, ամէնէն վաւերական պարագային ալ, մինչ պարտինք տեսակ մը գրաքննութիւն կատարել, խորհրդային մէջ կամ անոր մօտ ըլլալով, կրնան չափազանցել.

Եւ սակայն, ո՛ր եւ է ատեն կարելի չէ եղած հակառակորդները՝ Թէ այդ բոլոր տեղեկութիւնները մեզմէ կամ սրճարանէն չեն հաւաքուիր, այլ ունին իրենց աղբիւրներ: Ուղղակի կամ անուղղակի:

Անոնք տարին տասներկու ամիս «սուտ»եր, առնուած «խարդախութիւններ եւ դիտումնաւոր խեղաթիւրումներ» կը վերագրեն մեզի, առանց որ եւ է փաստ ունենալու: Առանց իրենց անձին երթալու եւ ստուգումներ կատարելու:

Անոնք նոյն իսկ հարեւանցի կը կարդան խորհրդային թերթերը:

×

Ի՞նչ նոր իրողութիւններ կը պարզէ հրատարակուած նամակը:

— Անօթութիւն եւ համատարած թ շ ուառութիւն:

Մենք տակաւին չպիտի գործածենք «սով» բառը, անդերձ որ, այդ աղէտը կը սպառնայ նաեւ Հայաստանի:

Երբ հազարաւոր մարդիկ անօթութենէ կը մեռնին սովահար երկիրներու, Ուկրայնայի եւ Հիւսիս. Կովկասի մէջ, երբ նոյն իսկ երախաներ կը մորթեն եւ կ'ուտեն, շատ բան կ'անցնի մեր մտքէն:

Բայց, կ'ուզենք բախտաւոր համարել Հայաստանի կացութեան վերագրել շատ մը վկայութիններ:

Իսկ մեր այս վերապահումը կը բարեփոխէ՞ կացութիւնը:

Փարեզ նստելով եւ մենք մեզի չափել – ձեւելով, ո՞վ կը պակսի՞, փախուստները կը դադրի՞ն:

Ինչո՞ւ չենք ուզեր բաց աչքերով նայիլ անողոք իրականութեան:

Ինչո՞ւ չենք ըմբռներ բուն իմաստը սա չարաշուք փախուստ հայրենի երկրէն:

Համաձայն մեզի — եւ ուրիշներու — հաղորդուած պաշտօնական ցանկին, մինչեւ սեպտ. 20 Թաւրիզ հասած են 161 փախստականներ, մեծ մասով՝ երիտասարդներ:

Այս 161ին հարիւրը եթէ նամակներ գրած ըլլան իրենց բերան, դառնայ գերան»:

Եւ ի՛նչ նամակներ, Թունդ հաւատացեալներու արիւներու ստորագրութեամբ: Մանաւանդ ի՛նչ բաներ լսուած չեն դաշնակցական գրչի տակ...

Այս կացութեան առջեւ, մենք իրաւունք չունի՞նք լուսաբանութիւն պահանջելու «Խ. Հայաստանի» դեկավարներէն»:

Իրար չխաբենք, հաստատուած կարգ ու սարքի ամենաշքեղ չարիքներուն վրայ, բարդուեր են այլապէս անվճռելի դժուարութիւններ,— եւ մարդիկ իրենց Թօթվելով կը փախչին:

Այս ողբերգութեան հանդէպ, բթամութիւն եւ ... է նորէն կուսակցական «տէսթան»ներ երգել, եւ ... Թաթխելով «սուտ – իրաւ» խաղալ:

Քաջութիւնն ունեցէք պրպտումներ կատարելու ... ներով, լուսաբանելու կացութիւնը:

Այլապէս, ներդաղթն ալ պիտի դառնայ տխուր ... մը: Որովհետեւ, այս բոլորին հետեւանքը հոգեկան ... է:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԵՐ ՏՕՆՆ Է ՎԱՂԸ

»»»«««

Վաղը, շաբաթ, Սալ Կավոյի մէջ կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը, բացառիկ յայտագրով մը:

Երեկոյթը իսկ եւ իսկ հայկական է: Ե՛ւ բովանդակութեամբ, ե՛ւ դերակատարներով:

Դուք պիտի երթաք ծափահարելու հայկական երգը եւ նուագը, անոնց այլազան յղացումներն ու երանգները:

Պիտի վայելէք արտադրութիւնները 12 հայ երգահաններու: Ողջ թէ մեռած: Հայաստանէն եւ գաղութներէն:

Պիտի լսէք երգեր՝ առանձին թէ խմբական: (Հանդէսին կը մասնակցին երկու երգչախումբեր):

Վերջապէս, դաշնակ, ջութակ եւ համանուագ՝ 40 հոգինոց:

Չպիտի ուզէի կրկնել մաշած բառ մը, «աննախընթաց»:

Թէեւ, իսկապէս աննախընթաց է այս երեկոյթը,— պանծացումը Հայկական Մշակոյթին:

Այս բոլորէն յետոյ, հա՞րկ է թրթռացնել ձեր «ազգասիրական» ըզգացումները:

Այդ զգացումները ուժգնօրէն պիտի թրթռան... խմբովին երթալով եւ ունկնդրելով:

Ամէն բանէ առաջ, ձե՛ր տօնն է այս, տարագիր հայրենակիցներ:

Ձե՛րն են երգը, նուագը եւ անոնց փառքը:

ՎԱՀԷ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ ԱԼ ՌՈՒՄԲ

— o —

Սեպտեմբեր 23ին, կէսօրէ վերջ, Դամասկոսի մէջ, մարզպանի պատուիրակի պարտէզին մէջ, անծանօթի մը կողմէ նետուած է ձեռքի փոքրիկ ռումբ մը որ ահեղ որոտումով մը պայթած է: Ոստիկանութիւնը խիստ քննութեան ձեռնարկած է երեւան հանելու համար հեղինակը:

Կը կարծուի որ խաղի մը հետեւանք է այդ փորձը: Սակայն շատ կարեւորութեամբ կը շարունակուին հետապնդումները:

ՊԱՐԿ ՄԸ ԼԵՑՈՒՆ ԿԱՐՄԻՐ ԹՌՈՒՑԻԿ

— oo —

Պէյրութի մաքսատան պահակները, նաւահանգիստի թաղին մէջ մաքսատան նոր շէնքերուն առջեւ գտած են խոշոր պարկ մը, որուն մէջ լեցուած են համայնավար թռուցիկներ, խմբագրուած եւ Հայերէն ու արաբերէն լեզուներով:

Կը կարծուի որ այս թռուցիկները պատրաստուած են Պաղեստինի մէջ եւ առագաստանաւով մը փոխադրուած Պէյրութ եւ նետուած ցամաք: Սակայն Մոսկուայի մարդոց ձեռքը չհասած, գրաւուած են պահակներու կողմէ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— o —

Լուր ունէի՞ք: Թերթերը դեռ նոր (երէկ) կը գրեն թէ երեքշաբթի առտու երկրաշարժ պատահած է Փարիզի մէջ, սկսելով ժամը 7·54ին:

Նոյն օրը առտուն շատեր հեռախօսին գլուխն անցնելով, իմացուցեր են Սէն Մորի դիտարանին՝ թէ ցնցումներ զգացած են: Դիտարանին վարչութիւնը քննելով շարժագիրը, հաստատեր է որ ճիշդ է...

Բարեբախտաբար ծանր վնասներ չկան, բացի քանի մը պնակներու եւ անօթներու ջախջախումէն:

ՆՈՐ ՕԴԱՐՇԱՒ

— o —

Երկու ծանօթ օդաչուորդներ, Ասոլան եւ Լըֆէվըր, Օրանէն նամբայ ելան չորեքշաբթի առտու ժամը 5·45ին, դէպի Հնդկաստան, ուղիղ գծով հեռաւորութեան մրցանիշը կոտրելու համար: Ինչպէս յայտնի է, այդ մրցանիշը շահեցան Ռօսի եւ Քոտոս, անցեալ օգոստոս 7ին, կտրելով 9104 քիլոմէթր եւ 700 մէթր:

Երկու օդաչուորդները կը յուսան Ռանկուն հասնիլ, կտրելով 9250 կամ 9500 քիլոմէթր:

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

»»» · «««

Սուրիական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ մարզպանութիւնը, 1933 յունուարին, հաւանած էր երկարաձգել պայմանաժամը՝ այն համաձայնութեան, որ կը թոյլատրէ զեղչեալ մաքսով ներածումը թրքական հողային արտադրութեանց:

Բայց, Լիբանանի եւ Սուրիոյ տնտեսական պահանջներուն համապատասխան պայմաններու մէջ՝ բանակցութիւնը վերսկսելու համար Հոգատար Իշխանութեան թափած ջանքերը ապարդիւն մնացին:

Նկատելով որ զեղչեալ սակերու հետեւանքով՝ Թուրքիայէն ղրկուած մեծաքանակ արմտիքը եւ ուրիշ հողային արտադրութիւնները անգործադրելի կը դարձնեն Սուրիացի երկրագործներու պաշտպանութեան կոչուած մաքսային տրամադրութիւնները, իսկ Թուրքիոյ տնտեսական քաղաքականութիւնը արգելքի մը չափ ծանր կը ճնշէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ արտադրութեանց վրայ, մարզպանութիւնը սեպտ. 14ին, Էնկիւրիի ֆրանս. դեսպանին միջոցաւ իմացուց թրքական կառավարութեան թէ, Թուրքեւսուրիական առժամեայ առեւտրական համաձայնութիւնը ջնջուած պէտք է նըկատել սեպտեմբեր 30ի կէս գիշերէն սկսեալ: Յիշեալ թուականէն յետոյ ֆրանս. հովան. երկիրներ ներածուող թրքական ապրանքները ենթակայ պիտի ըլլան Ազգերու Դաշնակցութեան սակերու դրութեան:

Շուտով պիտի հրատարակուի նոր սակացոյցը:

ԿՈՂՈՊՏԵՑ, ՋԱՐԴԵՑ ԲԱՅՑ ԱՆՕԹԻ Է

▪▪▪

Երկու շաբաթ առաջ նորէն Պէյրութ գնաց իրէշ մը, նախկին կուսակալ Ազմի, որ ջարդարարն է մասնաւորապէս Սուրիոյ Արաբներուն: Բայց այս անգամ թոյլ չտուին որ շոգենաւէն դուրս ելլէ եւ գնաց Պաղեստին: Հրէշը Հայֆայէն նամակ մը ղրկած է Պէյրութի երեւելիներուն, պարզելով իր վերջին ծայր թշուառութիւնը եւ օգնութիւն մուրալով:

Պէյրութի կարգ մը իսլամ եւ քրիստոնեայ երեւելիները, որոնք ժամանակին թուրք կուսակալին հետ մտերիմ բարեկամներ եւ «շահու ընկերներ» եղած են, անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկած են եւ կարեւոր գումար մը ապահովելով ղրկած Ազմիին...

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԸ ՑԱՏԿԵՑ ԹՕՓԳԱՓՈՒԻ ՊԱԼԱՏԷՆ ՆԵՐՍ

▪▪▪

Պոլսոյ, Թօփգափուի պալատին մէջ անօրինակ դէպք մը պատահեցաւ երկուշաբթի օր: Պահապանները «Պաղտատ քէօշկ»ին մէջ բռնած են կասկածելի մարդ մը որ Գերման մըն էր եւ փոխանակ դուռնէն պալատ մտնելու, հարէմի կողմի պատին վրայէն ցատկելով ներս մտած էր: Թանգարանի տնօրէնութիւնը իսկոյն լուր տըրուած է ոստիկանութեան եւ քննութեան ձեռնարկուած է Գերմանին մասին որ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.

— Գերման համալսարանի ուսանող եմ: Պոլիս պտտելու եկայ նպատակ ունենալով նաեւ Թօփգափուի պալատը այցելել: Պաշտօնեաները մուտքի համար մէկ ոսկի պահանջեցին զոր չունէի. բայց կարելի բան չէր որ պատմական այս հազուագիւտ վայրը տեսնելէ առաջ վերադառնայի: Այս պատճառով, պատին վրայէն ներս մտնելու որոշում տուի եւ յաջողելով սկսայ պտտիլ մինչեւ այն վայրը ուր զիս բռնեցին:

Օտարականը, որ առտուան մութնուլուսին ներս ցատկած էր, հսկողութեան տակ առնուած է եւ քննութիւն կը կատարուի իրքնութիւնը ճշդելու համար, ինչպէս յայտնի է, Թօփգափուի պալատին մէջ անգնահատելի արժէքով գոհարեղէններ եւ հընագիտական առարկաներ կան:

4ՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

1. Մանուկ Մինասեան, 2. Մկրտիչ Մկրտիչեան, 3. Մեսրոպ Աբելեան, 4. Քերոբ Դէօնտեան, 5. Կիրակոս Ազգիլեան, 6. Թագուհի Ազգիլեան (կինը) 7. Ագաբիա Մարլեան, 8. Յակոբ Նշանեան, 9. Դաւիթ Քօսեան, 10. Վահէ Ոսկերիչեան, 11. Վահան Սարգսեան, 12. Ղեւոնդ Օհաննէսեան, 13. Յակոբ Փափազեան, 14. Արամ Մարկոսեան.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿԸ

161 հոգի՝ մինչեւ սեպտ. 20

Երէկ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդէն ստացանք պաշտօնական ցանկը Հայաստանի վերջին փախստականներուն, (օգոստ. 3էն մինչեւ սեպտ. 20), բոլոր մանրամասնութիւններով,— անուն, մականուն, տարիք, ծննդավայր, արհեստ եւայլն:

Արձանագրուած անունները կը ներկայացնեն 161 հոգի: Պիտի հրատարակենք յաջորդ համարով:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹՈՒՐՔ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ
պիտի տեղաւորուին Արեւելեան նահանգներուն մէջ

—·—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ՝ 17ՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ...

Այսօր, Բ. էջին մէջ, Պուքրէշի մեր թղթակիցը կը պարզէ թրքական ծրագիր մը, որուն համաձայն Տոպրուճայի 100,000 թուրք — թաթար գաղթականները պիտի փոխադրուին արեւելեան նահանգները կամ Սուրիոյ սահմանին վրայ:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը, որ կը հաստատէ հրատարակուած լուրերը.—

Ազգ. Ժողովին յանձնուած են երեք օրինագիծներ, որոնք շուտով նկատի պիտի առնուին:

Առաջին օրինագիծը կը վերաբերի գաղթականներու տեղաւորման: Կառավարութիւնը բաւականաչափ վարկ յատկացուցած է, գաղթականներ տեղաւորելու համար Արեւելեան նահանգներուն մէջ: Հող եւ բնակարան պիտի տրուին անոնց:

Երկրորդ օրինագիծով կ'առաջարկուի մարդահամարի մէջ անցընել ապօրինի ամուսնութեանց ծնունդները, ինչպէս նաեւ չարձանագրուած տղաքը: Մանաւանդ աշխարհներու մէջ շատ կան դաղտնի պահուած ծնունդներ: Հաշուի եղած է որ այս կարգի ծնունդներուն թիւը երկու միլիոնի կը հասնի: Թուրքիոյ բնակչութիւնը որ 1927ի մարդահամարով 14·5 միլիոն էր, ներկայիս 17·5 է:

Երրորդ օրինագիծը կը վերաբերի ընտանեկան գործերու կարգադրութեան:

Ալեխանդր թագաւորը Պոլիս գնաց

—··—

ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Պոլիս հասան հոկտ. 4ին, առտուն ժամը 10ին, «Տուպրովնիք» յածանաւով եւ հիւրընկալուեցան Մ. Քէմալի կողմէ, Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ:

Ոչ միայն Պալքանեան, այլեւ թրքական թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան: (Մանրամասնութիւնները յաջորդով):

⁂ Պոլիս մեկնելէ առաջ, թագաւորն ու թագուհին գացին Վառնա, ուր դիմաւորուեցան Պուլկարիոյ թագաւորին կողմէ: «Տուպրովնիք» յածանաւը խարիսխ նետեց Եօքսինոկրատի պալատին առջեւ եւ ողջունուեցաւ թնդանօթի հարուածներով: Պորիս թագաւորը փոքրաթիւ հետեւորդներով գնաց յածանաւը եւ ողջունեց հիւրերը, որոնք ցամաք ելան պալատին առջեւ: Բարի գալուստի եկած էին թագուհին, նահանգապետը, Վառնայի քաղաքապետը եւ հրամանատարը: Երկու թագուհիները ողջագուրուեցան ջերմապէս: Անձնապահ զունդէն ջոկատ մը բարեւի կեցած էր: Ցետոյ բոլորը միասին առաջնորդուեցան պալատ, ուր սեղան մը սարքուած էր: Ճաշէն յետոյ, Ալէքսանդր թագաւորը եւ Մարիա թագուհին մեկնեցան: Մինչեւ յածանաւը ուղեկցեցին զայն Պորիս թագաւորը եւ Կիրիլ իշխանը: Յածանաւը Վառնայէն դէպի Պոլիս ճամբայ ելաւ իրիկուան ժամը 10·45ին: Ալէքսանդր թագաւորը հագած էր ծովակալի համազգեստ, եւ կուրծքէն կախած՝ պուլկարական պատուանշան մը, իսկ Պորիս թագաւորը հագած էր հետեւակազօրքի զօրավարի համազգեստ, Սերպիական «Գարաճորճէվիչ» պատուանշանով: Երկու վեհապետներուն հանդիպումը շատ սիրալիր էր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Ծրագիր՝ 100,000 հոգի փոխադրելու

Վերջերս մեր մամուլը երկարօրէն զբաղեցաւ արտասահման բնակող Թուրքերու դէպի Թուրքիա գաղթելու խնդրով: Այդ առթիւ յիշուեցան Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Թուրք գիւղացիները, որոնց մէկ մասը արդէն Թուրքիա փոխադրուած է:

Յայտնի է Թուրքերու նպատակը այս խնդրի մէջ եւ հասկնալի՝ իրենց ցոյց տուած աշխուժութիւնը: Թրքահայաստանի ամայի շրջանները փոխադրելով արտասահմանի Թուրքերը, անոնք կը յուսան յաւերժացնել իրենց տիրապետութիւնը այդ հողերուն վրայ: Սակայն կը մոռնան թէ անդին կայ ժողովուրդ մը որ կը թափառի աշխարհէ աշխարհ, ի խնդիր կտոր մը հողի, ժողովուրդ մը որ երբեք չպիտի համակերպի այս ահաւոր իրաւազրկման:

Մնաց որ տիրող ամայութիւնն իսկ կը խրտչեցնէ Թուրք գաղթականները, որոնք կը նախընտրեն բնակիլ արեւմտեան Անատոլուի շրջանը, միշտ յառելով իրենց աչքերը դէպի ծովեզերք: Մանաւանդ Քիւրտերու ներկայութիւնը եւ մեր հայրենիքի խստաբարոյ կլիման թոյլ չեն տար որ մեր ամայացած հայրենիքի մէջ զանգուածային ներգաղթ տեղի ունենայ:

Թուրքերը ամէն ջանք ի գործ կը դնեն լեցնելու համար այդ վայրերը իրենց հայրենակիցներով: Այս նպատակին իրագործման որոշ չափով կը նըպաստէ տնտեսական յարաճուն տագնապը որուն ամէնէն շատ ենթարկըւած են Պալքաններու մէջ ապրող Թուրք գիւղացիները: Անոնք չդիմանալով տեղացի ժողովուրդի մրցակցութեան, ազատումի ճամբայ կը փնտռեն ու կ'իյնան Քէմալի ծուղակը: Էնկիւրի անոնց խոստանալով հող, սերմնցու, լծկան եւն. կը փորձէ զանոնք տեղաւորել երկրի ամէնէն վտանգաւոր շրջաններու մէջ, ուր անոնք մէկ կողմէ ենթակայ են քրտական վրէժխնդրութեան, միւս կողմէ խիստ կլիմայի քմահաճոյքներուն: Նախապէս գացողներէն շատեր փախած են:

Իբրեւ ներգաղթի հում նիւթ, Քէմալի գործակալներուն լաւագոյն պիտի ծառայէին Ռումանիոյ Թուրքերը: Այս ուղղութեամբ ալ լուրջ աշխատանքներ կը տարուին արդէն:

Դանուբի եւ Սեւ Ծովի միջեւ տարածուած շրջան մը կայ որ՝ կը կոչուի Տոպրուճա եւ որ ծանօթ է արմըտիքի մշակութեամբ(*): Այս շրջանին մէջ եւ մինչեւ պուլկարական սահմանը տարածուած են թրքական գիւղերը որոնց բնակիչներուն թիւը ըստ վերջին մարդահամարի կը հասնի մօտ 100,000ի, (50,000 Թուրքեր, 50,000 Թաթարներ): Թուրքերը Տոպրուճայի մէջ հաստատուած են թրքական առաջին տիրապետութեան ժամանակէն սկսեալ. հետեւաբար քանի մը հարիւր տարուան պատմութիւն ունին:

Անոնց հետ այդ շրջանին մէջ կ'ապրին ռումէն եւ պուլկար գիւղացիները որոնց բոլորի գլխաւոր զբաղումն է երկրագործութիւնը, մասնաւորապէս արմտիքի մշակութիւնը:

Ահա այս 100 հազարնոց Թուրք բնակչութիւնն է որ կ'ուզեն Թուրքիա փոխադրել:

Նկատի ունենալով որ անոնց մեր հայրենիքին մէջ կամ անոր սահմանամերձ շրջանները հաստատուիլը մեծապէս կը շահագրգռէ մեր ժողովուրդը, վերջերս պրպտումներ կատարեցի եւ արդիւնքը կը ներկայացնեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Տոպրուճայի Թուրքերու ներգաղթը տեղի պիտի ունենայ երեք տարուան ընթացքին, տարին 30,000 հոգի փոխադրելով: (Այս թուանշանէն դուրս կը մնան անոնք որ իրենց սեփական միջոցներով պիտի գաղթեն եւ իրաւունք պիտի ունենան հաստատուելու իրենց ընտրած վայրը): Բուն գաղթականները պէտք է հաստատուին իրենց ցոյց տրուած վայրերուն մէջ: Որոշուած է այս գաղթականները տեղաւորել Սուրիոյ սահմանագլխի մօտ, Էլ-Ճէզիրէի շրջանը տալ անոնց: Կառավարութիւնը յանձն առած է գաղթական գիւղացիներուն իւրաքանչիւրին տրամադրել տասը հեկտար ձրի հող, լծկան, բնակարան եւ ուրիշ անմիջական անհրաժեշտ իրեր:

Այս շողշողուն խոստումները որոշ իրարանցում ստեղծեցին ու ամէն ոք կ'ուզէր ժամ առաջ գաղթել:

Վերջերս Ռումանիոյ Թուրք դեսպանը՝ Համտուլլահ Սուպհի պէյ ինքնաշարժով քննական պտոյտ մը կատարեց թրքաբնակ այս շրջանին մէջ, ներգաղթի գործը աւելի լուրջ հիմերու վրայ կազմակերպելու համար: Խուճապահար ժողովուրդը խոստումներէն շլացած իր ունեցածը կը ծախէր չնչին գիներով: Համտուլլահ Սուպհի պէյ իր այցելած իւրաքանչիւր քաղաքին մզկիթներէն իր տունը հրաւիրեց քաղաքին Թուրք մեծամեծները ու խնդրեց յորդորել ժողովուրդը որ չաճապարէ, որովհետեւ բանակցութիւններ կը կատարուին կառավարութեան հետ, ու կը յուսացուի աւելի նպաստաւոր պայմաններով ծախել իրենց ստացուածքները: Յայտնած է միեւնոյն ժամանակ որ անհոգ ըլլան ու համբերութիւն ունենան որովհետեւ ինք, իրենց կեանքի բոլոր մանրամասնութեանց կը հետեւի ու միջոցներ ձեռք պիտի առնէ որ ամէն բան տեղի ունենայ առանց նիւթական վնասի ենթարկելու ժողովուրդը: Աւելցուցած է թէ ինքն ալ եղած է գաղթականի զաւակ եւ գիտէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ խուճապային գաղթ:

Ուրիշ առթիւ մը Թուրք դեսպանը աւելցուցած է որ գաղթը տեղի պիտի ունենայ 100–200 ընտանիքէ բաղկացած խումբերով եւ բոլորն ալ պիտի տեղաւորուին մայր հայրենիքին մէջ. սակայն նախապատուութիւն պիտի տրուի այն գաղթականներուն որոնց նիւթական վիճակը ծանր է: Առաջին առթիւ պիտի այսպիսիները փոխադրուին:

Իր մէկ ուրիշ յայտարարութեան մէջ Համտուլլահ Սուպհի պէյ փառաբանած է Թուրքեւռումանական բարեկամական յարաբերութիւնները եւ վստահեցուցած է թէ ռումանական կառավարութեան բարեացակամութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հարթել խոշոր դժուարութիւններ:

Ինչպէս կ'երեւայ ներգաղթի գործը դրուած է լուրջ հիմերու վրայ: Հակառակ անոր որ շատ են Թուրքիայէն վերստին վերադարձողներու թիւը, գաղթը տեղի պիտի ունենայ եթէ ոչ զանգուածային ինչպէս յայտարարած է Թուրք դեսպանը, գոնէ խմբովին կամ քանի մը տարիներու ընթացքին:

Համտուլլահ Սուպհի պէյի Թուրք քաղաքներու այցելութեան պահուն մզկիթներուն տան վրայ պարզուած է Թուրք կարմիր դրօշը ռումանականին քովն ի վեր: Այդ առթիւ տեղի ունեցած են թրքավարի խրախճանքներ եւ փառաբանութիւն դրօշի:

ԲԱՆՈՒՈՐ

(*) Նաւահանգիստը Քոնսթանցա:

ԲՈՒՌՆ ԽՕՍՔԵՐ

ԹՈՒՐՔԵՒՅՈՒՆԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սօֆիայի «Թրակիա» թերթը կը գրէ.—

— «Այսպէս, այլեւս չենք կրնար փակել մեր աչքերը, երբ Թուրքերն ու Յոյները դաշնակցած, են մեր քթին տակ գոցելով Եգէականի դուռները:

Ուստի, միանգամընդմիշտ պէտք է հասկնանք, որ իբրեւ իսկական Պուլկարներ եւ անձնուէր կառուցանողներ պետութեան, մեր վրայ պարտականութիւն կայ, որ սեղմենք մենք մեզ եւ միասին աշխատինք այն իղձային համար, որ այնքան անակնկալ կերպով եւ քաղաքական կոպտութեամբ ոտնակոխ եղաւ մեր դարաւոր նենգ դրացիներէն: Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ կնքուած Ուխտը արդիւնք է Պուլկարներէ եւ Եուկոսլաւներէ զգացած վախին, որ սակայն ապացոյց մըն է անոր ապագայ նուաճողական նպատակներուն:

Պարտաւորութիւն կ'իյնայ պետական անձերու, մամուլի եւ հանրային կարծիքին վրայ՝ ուշադրութեամբ եւ սուր արթնութեամբ հետապնդել արեւելեան վարպետորդիներու խաղերը եւ հարուածին դէմ հարուածով պատասխանել: Պուլկարիա այնքան ալ անօգնական չէ, որ չկրնայ արժանաւորութեամբ պատասխանել անոնց յանդուգն դրդումին: Յոյներն ու Թուրքերը մեզ շատ լաւ կը ճանչնան իբրեւ զինուորներ, իբրեւ գերիներ եւ իբրեւ ըմբոստներ: Այսօր մենք ոչ զինուոր ենք, ոչ գերիներ ենք եւ ոչ ալ ըմբոստներ, այլ աւելի բան մը՝ սոսկալի ու կատաղի: Մենք կը զգանք անարդարութիւնը, ստորնութիւնն ու նենգութիւնը մեր ամբողջ մարմնով, արիւնով եւ հոգիով: Իսկ երբ Պուլկարը իր ոգին պահեր է, այն ատեն ջղուտ է եւ անպարտելի: Սարբի պէյ քանի մը տարի առաջ յայտնեց, որ ոգեւորուած անզէն Պուլկար մը աւելի կ'արժէ, քան 40 զինուած Պուլկարներ: Բնորոշումը կարճ է, բայց անվիճելի:

ԷՌԻՕ եւ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Պ. Էռիօ իր հիւանդութենէն քանի մը օր առաջ յօդուած մը գրած էր Ն. Ֆ. Փրէսի հոկտ. 1 թիւին մէջ, ուղղակի Փարիզէն:

Դժբախտաբար հարեւանցի են իր տեսութիւնները ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Ռուսիոյ մասին:

Չկայ երկիր մը որուն մասին մեր ժամանակին մէջ այնքան սուտ ու սըխալ բաներ գրուած ըլլան որքան Ռուսիոյ մասին: Քաղաքական մոլեռանդութիւնը գործի վրայ է: Ոմանց համար Ռուսիա տեսակ մը խորհրդաւոր պաշտամունքի առարկայ է, ուրիշներուն համար սարսափի երկիր մըն է: Այսօրուան Ռուսիան փորձառութեան առջեւ արտասովոր դաշտ մը կ'ընծայէ զննողին աչքին: Ես ուսումնասիրեցի զայն հին վարչական մարդու հանդարտութեամբ, դասական կառակը մէկ կողմ թողլով: Պատմութիւնը կը խօսի Կատարինէ Բ. ցարուհիին նշանաւոր ճամբորդութեան մասին: Պէտք է ըսեմ որ ես բոլորովին ուրիշ նպատակով ճամբորդեցի, իբրեւ մէկը որ ճշմարտութիւնը կը սիրէ եւ կ'ըսէ զայն, ծափի կամ պարսաւի մասին անհոգ, ըլլայ Բուդվէյթի Ամերիկայի թէ սովետական անցուդարձի մասին: Խ. Միութիւնը 1931 յունվ. 1ի վիճակագրութեանց համաձայն 161 միլիոն բնակիչ կը հաշուէ: Հինգ տարուան մէջ բնակչութիւնը 14 միլիոն աւելցած է. այսինքն միջին հաշուով տարեկան 2 միլիոն 800,000 աւելի: Փրոֆ. Անտոէ Փիէռ, զոր ռուսական հարցերուն մէջ առաջին կարգի մասնագէտներէն մին կը նկատեմ, կը գրէ.— «Եթէ յաւելումի աստիճանը չդանդաղի, Խ. Միութիւնը քսաներորդ տարուան կիսուն գրեթէ 227 միլիոն բնակիչ պիտի ունենայ: Աւելորդ չէ աւելի մօտէն դիտել վիճակագրական տախտակները: 1914ին եւ 1920ին միջեւ համաշխարհային պատերազմին, քաղաքային կռիւներուն եւ սովին պատճառաւ չորս միլիոն մարդիկ կորան: Բայց 1920էն ի վեր արտասովոր աճում մը կը տեսնուի: Միջին յաւելումը, որ պատերազմէն առաջ 16.9 էր առ հազար, 1926ին բարձրացաւ 22.7ի: Առաջին լուրջ արդիւնքն է այս մահերուն թիւին նուազումին, մանաւանդ տղայոց մէջ:

Կեդրոնացումի եւ Դաշնակցութեան խառնուրդը.— Օրուան նորութիւններէն աւելի հեռուն նայող քաղաքագէտին համար, ներկայիս Ռուսիոյ մէջ ամէնէն նշանակալից տեսարանն է երկու հակընդդէմ ուժերու կեդրոնացում եւ ապակեդրոնացում — գործակցութիւնը: Աւելի մօտէն քննենք խնդիրը: Մէկ կողմէն Լենին եւ իր յաջորդը Ստալին վերջին ծայր կեդրոնացեալ պետութիւն մը ստեղծեցին: 1919 յունիս 1ի հրովարտակը հռչակեց Խ. Հանրապետութիւններու Միութիւնը, հասարակաց բանակով, ազգային տնտեսութեան հասարակաց խորհուրդներով, ինչպէս նաեւ երկաթուղիներու եւ ելեւմուտքի խորհուրդներով: Այս թուականէն ի վեր միացումը երթալով ալ աւելի զօրացաւ: Միացեալ Հանրապետութիւններու ամէնքն ալ ընկերվարական, համայնավարական եւ պրոլետարական են: 1925ի եւ 1929ի սահմանադրութեան շնորհիւ քուէարկութեան իրաւունքը գործաւորներուն միայն կը տրուի, ամենալայն իմաստով աշխատաւորներուն, այնպէս որ Անտոէ Փիէռի տուած հաշիւներուն նայելով, քուէի իրաւունքէն զուրկ կը մնան մի միայն ժողովուրդին հարիւրէն չորսը: Այս կերպով կազմուած պետութիւնը կը կառավարուի գիւղական, քաղքենի, գաւառային եւ ազգային սովետներու (խորհուրդներու) միջոցաւ, որոնց կոմիտէներ ալ կ'անուանեն իրենց հրամաններուն գործադրութեան համար: Ընդհանուր քաղաքականութիւնը արտաքին գործերը բանակ եւ նաւատորմ, փոխադրական միջոցներ եւ ոստիկանութիւն կը մընան Միութեան ձեռքերուն մէջ սովետական համաժողով, Միութեան կեդրոնական կոմիտէ եւ գործավարական խորհուրդ անուններուն տակ: Սակայն այս ամբողջ ընդհանուր քաղաքականութիւնը դարձեալ կուսակցութեան որոշումներուն ենթարկուած է: Ահա ուրեմն խիստ կեդրոնացումի օրինակ մըն ալ եւ ինչքան ընդարձակութեամբ:

Բայց միւս կողմէն, եւ կարծես ներհակաբար, սովետական սահմանադրութիւնը շատ տեղ կը թողու դաշնակցութեան կամ ապակեդրոնացումի: Դաշնակից Հանրապետութիւնները կը պահեն հանրային կրթութեան, խնամատարութեան եւ արդարութեան պաշտօնները: Սովետականութիւնը իրեն կանոն ըրած է այնպիսի քաղաքականութիւն մը հետապնդել՝ որ ճշդիւ հակառակը ըլլայ ցարականութեան: Ազգութիւնները կրկին կամ նոր ի նորոյ արթնցած են: Այսօր Միութեան կը պատկանին տասը մէկ ինքնավար հանրապետութիւններ եւ տասնըհինգ նոյն ձեւով հողամասեր: Այս հանրապետութիւնները եւ երկրամասերը արտօնուած են իրենց մշակութային եւ վարչական ինքնավարութիւնը ի գործ դնելու, ռուսերէնի ուսումը ջնջուած է դպրոցներէն, պաշտօնատուներէն եւ դատարաններէն: Փոքրամասնութիւններու իրաւունքները նուիրագործուած են: Այսպէս ահա արտակարգօրէն կոփիզով միջազգայնական վարչաձեւ մը, բայց իրականին մէջ ազգութեանց վարչաձեւով մը, որ զանազան ժողովուրդները ազատ կը ձգէ իրենց մտաւորական զարգացման մէջ: Բայց հոս մեր նկարագրած այս երկու ձգտումները ապագային իրարու հետ ընդհարում պիտի չունենա՞ն արդեօք: Ապագայի խնդիր... Բայց ներկայիս այս ձեւ միացումը կ'ապահովէ սովետական վարչաձեւին յաջողութիւնն ու կայունացումը... Ասիկա յայտնի իրողութիւն մըն է դիտողին համար, եւ առաւ կը բացատրուին սովետական գործունէութեան արտաքին ցոյցերը, որքան որ կրնայ ըմբռնել զանոնք պատահական ճամբորդ մը:

Սովետական Միութեան գիւղատնտեսութիւնը.— Այս հիմերուն վրայ հաստատուած վարչաձեւը զարգացումի ճամբու մէջ մտա՞ծ է արդեօք: Ասիկա ուրացողը պէտք է կոյր ըլլայ կամ անկեղծ չըլլայ: Համառօտիւ նըկարագրեմ հոս: Ժողովուրդին յեղաշրջումը կամ կերպարանափոխութիւնը աչքի կը զարնէ: Գիւղական տարրը 1920ին բովանդակ բնակչութեան հարիւրին 84.3ը կը կազմէր, 1926ին հարիւրին 82.1ի իջաւ եւ 1930ին 81.3:

Ճարտարարուեստական զարգացումը եւ հնգամեայ յատակագիծը նուազեցուցին գիւղաբնակներուն թիւը, թէեւ նախապէս հազիւ զգալի չափով: Գիւղատնտեսութիւնը սակայն միշտ Խ. Միութեան բնակիչներուն համար գլխաւոր տարրն է: Այս գիւղատնտեսութիւնը հիմա ի՞նչպէս կազմակերպուած է: Սխալ կ'ըլլայ ըսել թէ սովետական վարչաձեւը արմատախիլ ըրած է անհատական սեփականութիւնը: Այդ սեփականութիւնը տակաւին գրեթէ հարիւրին եօթնասունը կը ներկայացնէ Միութեան մէջ: Վարչաձեւին ջնջումը կուլակներուն դրութիւնն է, այսինքն մեծ հողատէրերուն, որոնք գիւղացիները իրենց համար կ'աշխատցնեն: Անբաժանեցուած գիւղացիները կոլխոզ անունին ներքեւ միացած են, կամ խիստ համայնացումի մը ենթակայ, կամ իրենց յատուկ կանոնագրութիւն մը ունին: Երբ կոլխոզացած գիւղացիները անկ եղած չափով կը հայթայթեն պետութեան, մնացածը իրենց մէջ կը բաժնեն եւ կը գործածեն: Քաղաքներուն մէջ իրենց համար մասնաւոր շուկաներ կան: Վերջին արտօնութիւններուն համաձայն անոնք կրնան սեփական տուն, պարտէզ մը եւ մէկ քանի կենդանի ունենալ: Արգիլուած է միայն ձիեր կամ մեքենական գործիքներ ունենալը: Սովխոզը շատ ընդարձակ պետական մշակական կազմակերպութիւն է, ամենանոր գործիքներով օժտուած, նոյն իսկ զոր օրինակ — ինչպէս պատմեցին ինծի — յաճախ ցանքը սաւառնակներով կը կատարուի:

Երբ աւելցնենք որ Խ. Միութիւնը դպրոցական շրջանը եօթնամեայի բարձրացուցած է, զօրաւոր բանակ մը ստեղծած է, տարակոյս չկայ թէ իրական ոյժ մը եղած է Ռուսիա որ իր նշանակութիւնը ունի աշխարհի մէջ, եւ հասկնալի է թէ ինչու մենք անհուն ուշադրութեամբ կ'ուսումնասիրենք զայն եւ ինչո՛ւ համար ա՛յն կարծիքէն ենք որ պէտք է այսուհետեւ ա՛լ աւելի կարեւորութիւն տանք անոր եւ դիտենք զայն:

ՎՐԱՆ ԲԱՑ ՍՈՒՏԸ

Բամէք փաշայի Սօֆիա այցելութեան առթիւ, «Ճիմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կարգ մը հէքեաթներ տպած էր:

Սօֆիայի «Ազատ խօսք»ն ալ արտատպելով այդ զուարճալիքը, կը գրէ.—

«Հայ փութպոլի միութեան նախագահ Սարգիսեան անունով մէկը գոյութիւն չունի բնաւ Սօֆիայի մէջ:

Սօֆիայի մէջ ոչ ոք տեղեկութիւն ունի թէ Սարգիսեանի հետ «կարգ մը ուրիշ կասկածելի Հայեր քաղաք մը փոխադրուած են»:

Ոչ ոք տեղեկութիւն ունի նաեւ, թէ «Սօֆիայի մէջ շատ մը Հայեր հսկողութեան տակ առնուած են»:

ՕՐԷՆՔ ԵՒ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ի՞նչպէս կարելի է քաղաքացի դառնալ

— :-: —

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողներէն յաճախ հարցումներ կը ստանանք, օրէնսդրական եւ ընթացիկ խնդիրներու մասին:

Իրաւագէտ բարեկամ մը յանձն առած է պարբերաբար շօշափել այդ կարգի նիւթեր:

Նոր հարցումներ ալ կ'ընդունինք, հրապարակաւ պատասխանելու պայմանով.—

Ըստ ֆրանսական օրէնսգիրքին, օտարականի մը ստացական հպատակութիւն (naturalisation) տալը՝ շնորհ մըն է եւ ոչ իրաւունք կամ պարտականութիւն: Ուստի, գործողութիւնն ալ դժուարացուցած են:

Սխալ է ենթադրել թէ որեւէ դիմող կ'ընդունուի դիւրաւ: Կը յաջողին միայն անոնք որ կը լրացնեն նախատեսուած պայմանները:

Ահա գլխաւոր պայմանները.—

1. Ուրիշ որ եւ է նկատումէ առաջ խնդրարկուին դատական արձանագրութիւնը մաքուր պէտք է ըլլայ. այսինքն անցեալին մէջ որ եւ է ծանր դատապարտութիւն չունենայ:

2. Զինուորական տարիքի մէջ գտնուիլ: (Գործօն ծառայութիւնը մինչեւ 30 տարեկան է, ամուսնացածներուն համար նոյն իսկ 27էն սկսեալ մասնաւոր նկատում կայ):

3. Զաւակներու տէր ըլլալ, բարոյական կամ նիւթական կարեւոր դիրք մը ներկայացնել: Ֆրանսայի զինուորական շարքերու կամ հաստատութիւններու մէջ ծառայած ըլլայ, կամ երկրին որ եւ է նկատելի ծառայութիւն մը մատուցած ըլլայ, Ֆրանսուհիի հետ ամուսնանալ, եւն. պատճառներ են որոնք դիմումին յաջողութեան կը նպաստեն:

Շատերու խնդրանքը կը յետաձգուի կամ կը մերժուի հետեւեալ նկատումներով.—

1. Ընդհ. պատերազմի շրջանին, Ֆրանսայի մէջ գտնուած օտար մը զինուորագրութենէ խուսափած է: Խնդրարկուն թշնամի բանակներու մէջ ծառայած է: (Հայուն դիրքը Թուրքին հանդէպ, բացառութիւն կը կազմէ):

2. Քիչ շատ ֆրանսերէն չի գիտեր: Տրամաբանական է որ այս թերութիւնը նկատի առնուի, քանի որ անհատ մը գէթ քիչ մը պէտք է տեղեակ ըլլայ լեզուին այն ազգութեան որուն անունը կը կրէ: (Հայերէն չգիտցող Հայերը զարտուղութիւն կը կազմեն):

3. Դժուարութեան պատճառներէն մէկն ալ հետեւեալն է: Ընտանիքի հայրեր որոնք հաշիւէն դուրս կը ձըգեն իրենց չափահաս զաւակները: Անոնք կը մերժուին, որովհետեւ տրամաբանութիւնը եւ օրէնքը չեն ուզեր աններդաշնակութիւն հաստատել ընտանիքի մը մէջ:

Յետաձգումին պայմանաժամը եթէ չէ որոշուած, ըստ օրէնքի մէկ տարի է որմէ յետոյ կարելի է վերստին դիմում կատարել:

X

Սխալ է կարծել թէ Ֆրանսայի մէջ ծնող ամէն երախայ, նոյն իսկ գործով ֆրանսահպատակ է: Ֆրանսական քաղաքային օրէնսգիրքին 8րդ յօդուածը կը տրամադրէ թէ Ֆրանսայի մէջ օտարականներէ ծնած մանուկը Ֆրանսացի կը համարուի, պայմանաւ սակայն որ չափահասութեան տարիքին ապացուցանէ թէ չի պահեր իր հօր հպատակութիւնը. իսկ պահելու պարագային դարձեալ հարկ է որ փաստէ թէ իր պատկանած երկրին զինուորական ծառայութեան եւ այլ օրէնքներուն համապատասխան դիրք բռնած է:

Երախան վերջնապէս ֆրանսահպատակ դարձնելու համար պէտք է թաղամասին Հաշտարար Ատեանին քարտուղարութեան դիմել ու յայտարարութեան գործողութիւնը կատարել:

Այս ձեւակերպութիւնը պէտք է կատարեն այն ծնողները, որոնք նպատակ չունին ընտանիքով հպատակութիւն ուզելու: Իսկ եթէ նպատակ ունին, յարմար է անկէ զգուշանալ, որովհետեւ այդ ձեւը իրենց յաջողութիւնը կը տկարացնէ, քանի որ պետութիւնը արդէն ընտրած ըլլալով ընտանիքին լաւագոյն մասը, կրնայ մնացածը մերժել:

** Նախապէս ստացական հպատակութեան պայմանները աւելի դժուար էին: Նախ՝ տասը տարիի բնակութիւն մը անհրաժեշտ էր. եւ բուն քաղաքացիութեան հանգամանքին ստացումէն առաջ պէտք էր կատարել ուրիշ գործողութիւն մը որ կը կոչուէր բնակութեան պաշտօնական իրաւունք.

Նոր օրէնք մը կը ջնջէ այս ձեւակերպութիւնները եւ Ֆրանսայի մէջ անընդհատ բնակութեան պայմանաժամը կ'իջեցնէ երեք տարուան: Այս ժամանակաշրջանը կը զեղչուի մէկ տարուան կարգ մը պարագաներու մէջ: Օրինակ. ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած ըլլալ, կարեւոր գործ մը կատարել, Ֆրանսուհիի հետ ամուսնանալ եւայլն:

Խնդրոյ առարկայ գործողութիւնը, այսօր քիչ մը աւելի դժուարացած են, եւ հարիւր հազարէ աւելի թղթածրարներ լուծումի կը սպասեն ... նախարարութեան մօտ:

Ստացական քաղաքացիութեան պաշտօնական ծախքն է 1300 ֆրանք: Սակայն, խնդրարկուին կացութեան համեմատ կարելի է զեղչել այս գումարին կէսը կամ քառորդը: Գործողութիւնը նպաստաւոր կերպով ... մնացած նախարարութիւնը դրամ պահանջեր:

Ընդհանրապէս քաղաքացիութիւն կը տրուի, առանց նախապէս ... նութիւն առնելու այն երկրէն, որ ... կը պատկանի խնդրարկուն որ ... տեղ Ֆրանսացի կը համարուի ... իր ծննդավայրէն: Սակայն պայ... նադրութիւն մը կրնայ ջնջել այս ... պատեհութիւնը:

Նոր քաղաքացին ամէն իրաւունք... վայելէ, եւ կրնայ ընտրութեան ... տալ. միայն մինչեւ 10 տարի չի կր... նար ընտրելի ներկայանալ:

Յիշեալ պայմանաժամի միջոցին ... կառավարութիւնը կրնայ նոյն ... քաղաքացիութիւնը ջնջել, եթէ ... կան ծանր յանցանք մը կամ ... ճանական արարք մը կը գործէ:

Ֆրանսայի համար «հպատակ... թիւն» բառը անտեղի է, (բացի ... մը գաղթավայրերէ), եւ կ'ըսեն ... թէ հպատակ, այլ քաղաքացի:

ԳՐԻՄԻԹԷԼ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը օր առա... Արեւելեան բանակի մէջ զոհուած ֆր... րանսացի զինուորներուն յիշատա... րանին առջեւ, անսովոր խանդա... ութեամբ տօնուեցաւ համաձա... կաններու Արեւելեան բանակին Սա... նիկի մէջ կնքուած յաղթական զի... ղադարին 15ամեակը: Հանդէսը ... ուած էր Ֆրանսայի հանրապետու... թեան նախագահին եւ Եուկոսլա... Աղեքսանդր թագաւորին հովանաւո... րութեան տակ: Կը մասնակցէին ... հանդապետը, քաղաքապետը, Եու... սլաւիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Յու... նաստանի հիւպատոսները, 15րդ ... բանակի հրամանատարը, ծով... կալը նախկին պատերազմիկներ... ներկայացուցիչներն եւ ուրիշ բազմ... թիւ պաշտօնական անձեր:

Ֆրանսացի սպայ մը, յանուն ... տանէլի նախկին պատերազմիկներ... փառաբանեց «Եուկոսլաւիան, որ ... ժողովուրդով եւ արի թագաւորով ... զինակից եւ բարեկամ, զոհեց իր լա... գոյն զաւակները, մեր զինուորներ... հետ կողք կողքի, յանուն մարդկ... թեան եւ իր սահմաններու ապահով... թեան»:

Այս առթիւ, ծաղկեպսակներ ... տեղուեցան, ծաղիկներու փոխ... նետուեցան աջ ու ձախ: Ու սպան ... որ կը շարունակէ տակաւին: «Դա... նակից բանակներու դրօշներուն տակ ... հոս հաւաքուած ենք տօնելու յա... թական զինադադարը Սելանիկի: ... սահման յուղում մը կը պարուրէ ... մեզ, ոգեկոչել յիշատակը ամէն անոնց ... որ ինկան արեւելքի օտար հողերու ... տակ, ի խնդիր մարդկութեան ազա... տութեան ու ճնշուած ազգերու փրկ... թեան»:

Բայց լաւ է, որ վերջացնենք ... որովհետեւ գիտենք մեր մորթերն ... վրայ իսկ, թէ ի՞նչ եղաւ արդիւնք ... այդ հերոսական պայքարին, յանուն ... մարդկութեան ազատութեան եւ «ճն... շուած ազգերու փրկութեան»:

Իրենց քիթին տակ, ամբողջ ժող... վուրդ մը արի ու բարի, ջարդի ու ... րենի ճամբան բռնեց: Եւ համա... մար մէկ միլիոն զոհ:

Եւրոպա՛, Եւրոպա՛, ափսո՜ս ... ճանչցեր էինք ճառերով ու գիրքեր...

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի նորութիւնները

…ւաքանի շրջանին մէջ, Գեղար… վանքը յայտարարուած է հնագի… տական փակ շրջան եւ յանձնուած … յաստանի Մշակութապատմական … պահպանութեան, որ հնութեան այդ … պահպանելու համար նշանա… մը մշակած է։ … մանուոր կառավարիչ մը։ … բացուած է նաեւ կաթնատն… կայան մը, որուն նկամուտ… պիտի յատկացուին հնագիտա… պեղումներու եւ թանգարանի … նախքերուն։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ

Հայաստանի կրթական գործավարը … Ալրաֆեան կուսակցական աշխա… անցած ըլլալով, նոյն պաշտօ… կանչուեցաւ Լ. Արխեան։

Արխեան ծնած է 1903ին։ Միջնա… կրթութիւնը ստանալէ յետոյ, … 1918ին, դեռ 16 տարեկան, կը մտնէ … կազմակերպութեան … 1920ին կը մտնէ կոմունիստ … կուսակցութեան մէջ։ Հայաստանի … յեղափոխութենէն անմիջապէս … կը ղրկուի՝ մասնակցելու … ժողովուրդներու համագու… Ցետոյ կոմունիստ երիտա… կազմակերպութեան մէջ։ 1922ին կը մտնէ Մոսկուայի համալ… ընկերային գիտութեանց բա… կ'աւարտէ 1925ին։ Պահ մը … վարիչ՝ Երեւան։ Ցետոյ պե… համալսարանի տնօրէնութեան … 1928—1931 Մոսկուայի մէջ փի… ուսանող։ 1931—1932 … Կարմիր Փրոֆէսորայի … վարժարանին մէջ՝ … դասախօս։ 1932—1933 կը նշանակուի Կարմիր Փրոֆէ… Միջին Վոլկայի բաժնին տնօ… Աշխատակցած է ուսական պար… գրելով փիլիսոփայա… նիւթերու մասին։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Դերասան Վահրամ Փափազեան այս … կը գտնուի Թիֆլիզ, ուր կու… մը ներկայացումներ իր սո… խաղացանկէն։ Կովկասէն հե… էր քանի մը ամիս միայն, եւ … ժամանակամիջոցին, Լենինկրա… երգային առաջին պետական … կողմէ կը ղրկուի Տուլա, … Վորոնէժ, Ռոստով, Տա… ուր կը խաղայ, ռուս դերա… հետ, Օթէլլօ, Համլէթ, Ու… Ակոստա, Տոն — Ժուան, Մահա… Ալսոյեանցներ (Լավրենովեւ)։ … Մոլոտ թերթը կը գրէ թէ … Փափազեանի խաղարկութիւնը … հետաքրքրութիւն արթնցու… էր, որ հեռաւոր շրջաններէ ար… կազմակերպուեցան՝ ներկայ … ներկայացումնե… «Մոլոտ» կը գրէ նոյնպէս, որ … միայն երիտասարդները, այլ եւ … այսպէսով, առիթ ունե… ճանչնալու դասական արուես… հրաշալիքը։

… հետ մշակութային … ընկերակցութիւ… (Վոկս) պայմանաւորուեր է Թէհ… հետ, եւ այդ համաձայնու… Փափազեան շուտով կը մեկնի … Հիմը դնելու պարսկա… առաջին տրամաթիք թատրոնի … Այս թատրոնին հիմնադրութիւնը … Ֆիրդուսի հազարամ… եակի տօնակատարութիւններուն, որ տեղի պիտի ունենան Պարսկաստանի մէջ։

Փափազեան այնտեղ պիտի խաղայ Օթէլլօ, Համլէթ, Մաքպէթ, եւն.։ Արդէն Պարսկաստան ղրկուած են բեմադրութեան անհրաժեշտ նիւթերը։ Պարսկական նորաստեղծ թատրոնը կրնայ խթան հանդիսանալ պարսկական երաժշտութեան, նկարչութեան, գրականութեան զարգացման։

Փափազեան, Պարսկաստանի մէջ իր աշխատանքները աւարտելէ յետոյ, պիտի անցնի Թուրքիա եւ պիտի խաղայ Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ մէջ։ Ցետոյ պիտի վերադառնայ Ռուսիա։

Խօսելով Թիֆլիզի Պրոլետարի թղթակցին հետ, Փափազեան կ'ըսէ.

— Կ'ուզեմ կամուրջ մը ստեղծել դասական եւ արդի խորհրդային թատերական մշակոյթներու միջեւ։ Այդ նպատակով, որոշած եմ հիմնել տեսակ մը դպրոց-թատրոն, ժողովուրդին ու երիտասարդ դերասաններուն ցոյց տալու համար դասական թատրոնին նուաճումները։ Առկից չատ բան ունի առնելիք տակաւին երիտասարդ խորհրդային թատրոնը։

Փափազեան, իր ներկայացումները տալէ յետոյ Թիֆլիզի մէջ, իր ճամբուն վրայ, Երեւանի եւ լեռնային Ղարաբաղի մէջ եւս բեմ պիտի ելլէ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Գորիսի շրջանի գիւղերէն Մուղանջուղ, Ալիգուլի, Տեղ, Քարաշէն, Շինուհայր եւ Կոռնիձոր գիւղերը ելեկտրական լոյս ստացան շրջանի ջրաելեկտրակայանէն։

⁂ Սեպտեմբեր 12ին, Ջաջուռ—Օրթաքիլիսէ կայաններուն միջեւ, բեռնատար վակոնի մը առնին կը կոտրի եւ այս պատճառով կը խորտակուի թիւ 55 մարդատար շոգեկառքը։ Ճամբան փակ կը մնայ ամբողջ 12 ժամ։ Մարդկային զոհեր չկան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱՑԻՐ. ԿԱՄ ՀԵՌԱՑԻՐ..

— o —

Վերջերս, Թուրքիոյ մէջ կրկին թափառած է թուրքերէն խօսեցնելու գործը։ Թերթերն ալ կը գրեն ու կը սպառնան նոյն իսկ։ Քէմալի երկրին մէջ «փոքրամասնութեանց ազատութեան» իբր նմոյշ, կը թարգմանենք վաքըթի (24 սեպտ.) դրկուած հետեւեալ թղթակցութիւնը.—

Հալք կուսակցութեան Իզմիրի նահանգային բաժնի նախագահը՝ Հաճիմ Մուհիտտին պէյ անցեալ օր, Հրեաներու տօնին առթիւ, Գարաթաշի խավրան գնաց եւ հոն հաւաքուած Հրեաներուն կարգ մը թելադրանքներ ըրաւ։ Ցիշեալը մեզի ըսաւ.

— «Եղած հրաւէրին վրայ, Խավրա գացի։ Գիտէք թէ մէկ երկու տարիէ իվ եր խնդրոյ առարկայ էր Հրեաներուն թուրքերէն խօսիլը։ Այս մասին չատ անկեղծօրէն աշխատող Հրեաներ կան։ Երբ խավրա ներս կը մտնէի, Գարաթաշի Հրէից վարժարանի տնօրէնը, որ ուղղութեամբ հաւատարմօրէն աշխատող մըն է, դասախօսութիւն մը կ'ընէր։ Լսեցի իր խօսածները որոնք չատ կարեւոր եւ չատ հիմնական կէտեր կը բովանդակէին։ Ան չատ լաւ բացատրեց Հրէութեան իրական կացութիւնը եւ ըսաւ թէ որպէսզի Թուրքիոյ Հրեաները Թուրք նկատուին, պարտաւոր են միայն Թուրքերէն խօսիլ։

Իսկ ես տնօրէնէն վերջ, նախ շնորհաւորեցի մեր Հրեայ եղբայրներուն տօնը, բսի թէ ազատութենէն առաջ բռնայի ըմբռնում մը կար, ազատութենէն վերջ ալ կեղծ ու պատիր եղբայրութեան մը ցուցադրումը. մինչդեռ, այժմ Հալք կուսակցութիւնը հիմը դրած է ազգայնութեան, ու այդ գաղափարը պարզող Րէճիպ պէյի (Հալքի ընդհ. քարտուղար) ճառէն հատուածներ կարդացի։ Ծանօթ է որ մեր կուսակցութեան ծրագրին առաջին մասը ազգը կը բացատրէ հետեւեալ ձեւով.— «Լեզուի, մշակոյթի եւ ձգտումներու նոյնութեամբ իրարու կապուած հայրենակիցները կը կազմեն ազգը»։ Հետեւաբար, մեր Հրեայ հայրենակիցներէն մեր ուզածը բաց ու անկեղծ այս ճամբէն քալելն է։ Բսի նաեւ թէ երբ այս ճամբէն չքալեն ու Թրքական դատէն ճառեն, կեղծ քաղաքականութիւն մը վարած կ'ըլլան։ Իմ այս խօսքերս ճնշող տպաւորութիւն գործեցին։ Կը յուսամ որ անոնք այս ճամբէն պիտի ընթանան եւ պիտի ջանան Թուրք հայրենակցի մը պատշաճ ընթացք մը ունենալ յետ այսու։ Արդէն, Հրեաներուն մէջ կայ մաս մը որ իրապէս Թուրք է։ Թուրք իրական հայրենակից մըն է։ Ահա ասոնք են որ ի սէր հայրենիքի ոչ մէկ ճիգ կը խնայեն եւ անշուշտ պիտի շարունակեն այդ ուղղութեամբ աշխատիլ։ Ուրիշ մաս մը կայ որ աղքատ է, ու գիտեր ցերեկ կ'աշխատի։ Այս խեղճերը բան մը չեն հասկնար։ Ասոնք պիտի հետեւին այն ճամբուն, զոր իրենց ցոյց պիտի տայ առաջին դասակարգը։ Երրորդ մաս մը եւս կայ, որոնցմէ կը գանգատինք։ Ասոնք են որ Հրեայ թրքութեան վնաս ունին ու ապերախտութիւն ցոյց կուտան։ Դասակարգ մը որ ինքզինքը բարձր կը դնէ ու կը հրապարտանայ եւ չի գիջանիր Թուրքերէն խօսիլ։ Իսկ Ֆրանսերէն խօսիլը փառք մը, արժանիք մը կը նկատէ։ Խեղճերը չեն գիտեր որ իրենց վերաբերումը ազգային ապերախտութիւն մըն է ու թեթեւսօլիկութիւն, պարզապէս։ Այս դասակարգը եթէ հրէութեան բարիք կը կամենայ, պէտք է ուղղէ իր գաղափարները եւ չիտակ ճամբուն մէջ մտնէ։ Այս ուղղութեամբ ամենամեծ աշխատանքը կ'իյնայ կիներուն վրայ։ Կիները եթէ գիտնան թրքութեան յատուկ իրենց պարտականութիւնները եւ աշխատինք զանոնք ի գործ դնել, իրենց ընտանիքներէն ներս փոխան սպանիերէնի, Թուրքերէնը մուտք պիտի գործէ։ Ձեզի օրինակ մը տամ։ Անցեալ օր բժիշկի մը գացի. երբ բժիշկը զիս քննելով զբաղած էր, երկու Հրեայ օրիորդներ եկան։ Բժշկին հետ դէշ առոգանութեամբ ու սխալ Ֆրանսերէն մը խօսեցան։ Ցետոյ տեղեկացայ որ այս օրիորդները կը պատկանին եղեր մաքուր ընտանիքի մը, զոր չատ մօտէն կը ճանչնամ։ Իրենց հայրերն ու մայրերը ինծի չափ Թուրքերէն գիտեն, ինծի պէս կրնան խօսիլ ու Թրքական կրթութիւն ըստացած Հրեաներ են։ Անշուշտ հաւատաւոր ջանքերով այս խեղճ հայրենակիցները եւս պիտի փոխեն իրենց համոզումները, այլապէս անոնք իրաւունք պիտի չունենան ապրելու նահանգին եւ հրէութեան մէջ. ու սակայն պիտի հասկնան մօտերս։ Որովհետեւ, Հրեաներուն հարիւրին իննսունը եւ խելքը գլուխը եղողները որոշում մը տըւած են»։

«ՀՈՇ ԿԷԼՏԻՆԻԶ»

— :-: —

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը գրէր մեր թղթակիցը, պուլկարական երգիծաթերթ մը հետեւեալ երգիծանքը յօրինած է Ըամէթ փաշայի այցելութեան առթիւ.

Թրակիա։ Թրակիոյ հարթ մակերեսին վրայ կը փքայ պուլկարական մասնաւոր շոգեկառքը, որ դէպի Սոֆիա կը տանի Թուրք հիւրերը։ Ցունական հողէն անցնելու ատեն, շոգեկառքը զառնօրէն կը նայի դէպի Տէտէ Աղաճ եւ կը սկսի տխրօրէն փչփչալ։

Ըամէթ փաշա կը նայի Րիւշտի պէյին, աչք կը խփէ ու մեղմօրէն կը շըշէ անոր։

— Պու փամփոր չօք աֆըլ վար։ Տէմէք կը հասկնայ թէ Ցոյներուն հետ ինչեր քաքըշտըրմըշ ըրինք ու չատ սըքլէթ ցոյց կուտայ։

— Զարար եօք, կ'ըսէ Րիւշտի պէյ, Ցունաստանի հետ՝ ընդդէմ Պուլկարիոյ հետ ալ ույտուրմա մը՝ Ցունաստանի դէմ — նէ՞ կիւլէրսին — ի՞նչ որ ըլլայ ֆեար է։ Պու օրիանթալ փօլիթիքա չօք կիպէլ տըր։

Շոգեկառքը մտիկ կ'ընէ խօսակցութիւնը ու կ'ուզէ երգել «Դանուբէն մինչեւ Եգէական՝ ոսկեբաշ առիւծը կը մռնչէ» (Ծանօթ.— Առիւծը պուլկարական զինանշանն է), բայց որովհետեւ շոգեկառքը չի կրնար երգել, կը յանկերգէ.

Թըաֆա, թըաֆա, թըաֆա,
Եօ խմ ահմաֆա…

Ֆիլիպէի կայարանէն անցնելու ատեն, հիւրերը կը պատրաստուին տեսնելու Պ. Մուշանովը (վարչապետը), որ հոն պէտք էր ըլլար՝ զանոնք դիմաւորելու համար. բայց շոգեկառքը կանգ չառներ եւ կ'անցնի թրանգիթ՝ փչփչալէն.

— Փուփ, փափ, փուփ, փափ,
Պօշ լափ, պօշ լափ.

Հիւրերը կը հասկնան որ դիմաւորումը, անակնկալ պատճառաւ մը, տեղի պիտի ունենայ Սօֆիայի մէջ, եւ «քուսուր» չեն նկատեր, անշուշտ միեւնոյն վերաբերումը պիտի գտնեն իրենք։

Սօֆիա։ Կայարան։ Դիմաւորողներ։ Վարչապետը հիւրերուն կը բերէ վարդերու փունջ մը եւ հետեւեալ ճառը կը խօսի.

— Խօշ կէլտինիզ, էֆէնտիլէր, բարի եկաք։ Հրամեցէք, ծաղկեփունջ։ Ասիկա ճիշդ այն վարդերէն է, զորս դուք ինծի նուիրեցիք Էնկիւրիի մէջ։ Ձերինին նման լաւ կը հոտի։ Միայն թէ՝ ձերինը փուշեր ունէր, որով թէ զայն հոտոտեցի եւ թէ գլխ ծակեց։ Մերինը փուշ չունի։ Փուշերը պահած ենք. ներսէն կը խայթէ…։ Տեսակ մը աչըք տալավէրա…

Հիւրերը կը զգացուին սրտաբուխ ճառէն եւ կը հաղորդեն թէ՝ մէկ խայթելով «տօօթլուք»ը չ'աւրուիր։ «Տօօթլուք»ը, որ ընդհանրապէս իրենց ծունկին վրայ կը գտնուի, կ'ուզէ հաստատել այս պարագան, բայց որովհետեւ խորհրդակցած չէ Ցունաստանի հետ, չի գիտեր թէ ինչ պէտք է ըսէ, ու կը լռէ եւ կը սմքի, կը ծածկուի։

Պուլկարական հիւրասիրութիւնը բոլորը կը հրաւիրէ Սօֆիա։ Սօֆիան կը չարունակուի երեք օր եւ երեք գիշեր։ Ազգային սատրոն կը համասփռէ սրտաբուխ ճառերը՝ պուլկարեւթուրք եղբայրութեան մասին եւ ամէն տեղ հեղինակաւոր ժպիտներ կը ստեղծէ։ Մեր Եգէականի ելքը միայն նստած է խոժոռ՝ Նէօյլի դաշնագրին մէջ եւ յուսահատօրէն կը հառաչէ։ Պուլկար կառավարական թերթերը խորհուրդ կուտան անոր չպռստել յօնքերը՝ այնքան ատեն որ հիւրերը հոդ են, բայց ան կ'ըսէ.

— Հէյ, չօճուղըմ, չկարծէք թէ պուլկար քաղաքացի եմ, ու կրնաք իմ տրամադրութիւնս ձեր ցանկութեան համաձայն փոխել։ Տխուր եմ՝ վերջացաւ գնա՛ց։ Ձենք կրնար պարտադրել որ ժպտիմ եթէ նոյն իսկ Պ. Մուշանով պայթի իր լաւատեսութենէն։

Պ. Մուշանով, սակայն, չի պայթիր լաւատեսութենէն։ Բայց, կ'երեւի թէ պիտի պայթի բարկութենէն։

Այդ պարագային, հիւրերը կը վերադառնան իրենց տեղը՝ Թուրքեւհելլէն ուխտին գիրկը յանձնուած։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ»

Անցեալ տարուան հոկտեմբերէն ի վեր Պէյրութի մէջ կը հրատարակուի այս ամսագիրը, խմբագրութեամբ Տիկին Սիրան Սեզայի։ Իր տարելիցին առթիւ, որ լրացաւ այս ամսու, ամսագիրը կը բացատրէ խմբագրականով մը.

— «Նոր շրջանին սկսելէ առաջ լուսաբանենք կարգ մը մութ կէտեր։

Այս թերթը ոչ խոհանոցի եւ ոչ ալ նորաձեւութեան թերթ է։ Հոս մենք միտք չունինք կերակուր եփել սորվեցնելու եւ ոչ ալ զանազան ճաշակներ պարտադրելու, բայց ամէնէն համեստ տանտիկինն իսկ կրնայ խօսիլ այս թերթին էջերէն երբ հետաքրքրող, կրթող, բարձրացնող եւ ազնուացնող բան մը ունի ըսելիք։ Նաեւ «Երիտասարդ» ածականը երբեք տարիքը չի ընորոշեր այլ տրամադրութիւնն ու կեցուածքը կեանքին ու մասնաւորապէս հայ կեանքին հանդէպ։ Կ'ուզենք որ հայ կինը հին պատեանի մը նման ձգէ իր ծերացած հոգին, փտած նախապաշարումները, կեղծ ամօթխածութիւնները եւ հրապարակ իջնէ գործելու, այրերու կողքին, զարգացած մտքով, ազնուացած հոգիով։ Իրապէս մշակուած կինը չ'արհամարհեր տունը, ան տունէն ներսը կը դաշնակաւորէ տունէն դուրսի հետ եւ ոչ մէկ դժբախտութիւն, ոչ մէկ հարուած կրնայ խոնարհեցնել անոր հպարտ նայուածքը։

Այդ կինը կ'ուզենք մենք։

Ամէն երկրի մէջ, պատմութեան ամէն շրջաններուն՝ յառաջդիմութեան ռահվիրաները միշտ ալ սխալ հասկցուած են, քննադատուած պղտիկ հոգիներէ, տեղ տեղ նոյն իսկ հալածանքի ենթարկուած։ Մի մոռնաք որ Քրիստոսը կրօնքին հետ փոխեց նաեւ ընկերային կեանքը, ընտանիքին հիմը դնելով վէմի վրայ։ Նուաստագոյն խաչափայտին վրայ մեռաւ բայց իր գաղափարները մնացին եւ անոր մահուան գործիքը, խաչը, ոսկեձոյլ բարձրացաւ սրբազոյն չէնքերու վրայ։

Այդպէս է միշտ։

Մենք մեր էջերը լայն բացած ենք մեր բոլոր երիտասարդուհիներուն եւ երիտասարդներուն (մենք չենք հաւատար անջատ, այրերու դէմ գործունէութեան) եւ, բոլոր անոնք որ կ'ուզեն գեղեցկացնել եւ ազնուացնել միտքը, հոգին եւ մարմինը ու՛չ կամ կանուխ պիտի համախմբուին մեր շուրջը։ Ոչ մէկ արգելք … ոչ յուսահատեցնողօրէն ադէտ գրաշարը, ոչ չարամիտ, պատերու տակ փսփսացող բանսարկուն, ոչ ալ անբարեխիղճ գործակալը կամ անփոյթ բաժանորդը կրնան մեզ յուսահատեցնել։ Մենք կ'ուզենք հասնիլ հոն ուրկէ կարող պիտի ըլլանք պատմութեան, հայ պատմութեան կոտրած շղթան կրկին զօդել. ուրկէ պիտի կրնանք միանալ արիասիրտ Փառանձեմ թագուհիին, փափկասուն տիկիններու չքախումբին եւ Վահան ու Վարդան Մամիկոնեաններ ծնող ու կերտող հայ մայրերուն։ Կ'ուզենք պատրաստել Շուշան Պահլաւունիներ որոնք ճերմակ քօղ մը ձգած մազերուն՝ գիւղէ գիւղ, փողոցէ փողոց եւ խրճիթէ խրճիթ վազեն հրահրելու համար այն սրբազան հուրը որ Արմէններունն էր։

Զարգանալ եւ զարգացնել, ազնուանալ եւ ազնուացնել, բարձրանալ եւ բարձրացնել կ'ուզենք մենք։

Կանացի թե՞րթ։ Այո՛։

Բայց ոչ խոհանոցի թերթ։ Զէ՞ որ կրնանք թելադրել խոհանոցի լաւագոյն գիրքերը մեր տանտիկին բաժանորդուհիներուն։ Մենք միայն տունին շրջապատին ճաշակը և ճշմարտութիւնը կ'ուզենք տալ։

Կանացի թե՞րթ։ Այո՛։

Բայց ոչ նորաձեւութեան։ Զէ՞ որ մենք կրնանք նորաձեւութեան լաւագոյն թերթերուն անունները տալ։ Մենք միայն լաւ հագուելու, պարզ բայց ազնուական հագուելու կիրթ ճաշակը կ'ուզենք տալ։ Գոյներու երանգները զանազանող, քաղաքակրթուած առօրեային յատուկ պատշաճութիւնները բնազդօրէն ըմբռնող ճաշակը։

Մենք չենք ուզեր որ կապկէ հայուհին։ Մենք կ'ուզենք որ ան սորվի ընտրել։ Սակայն՝

Մենք կ'ուզենք մշակել մարմինը՝ ազնուացնելու համար ցեղը։

Մենք կ'ուզենք մշակել հոգին՝ բարձրացնելու համար ցեղը։

Մենք կ'ուզենք մշակել միտքը՝ լուսաւորելու համար այս տարաբախտ ազգը։ Եւ առանց լուսաւորեալ կիներու, ո՞ւր է ամէն բան, ոչ մէկ ազգ կրնայ լուսաւորուիլ ճշմարտին, գեղեցիկին եւ ազնուականին լոյսով»։

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ՄԱՆԿՈՑԸ

Փորթ տ'Իթալիի շրջանին մանկապարտէզը այս չարթուընէ սկսեալ բաց պիտի ըլլայ հայ փոքրիկներուն համար, հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

6.— ՈՒՐ Կ'ՈՐՈՇԵՄ ՓԱԽՉԻԼ

— o.o —

Այդ խրողութիւնը օգնեց իմ փախուստիս։

Բուք ու բորան առաւօտ մը։ Քամին բաւական ձիւն … դաշտերը։ Անասունները ներսը անօթութենէ կը բա… Տեսարանը այնքան սրտաճմլիկ էր, որ կը յի… մեր գիւղին թալանուելու առաջին օրը, երբ կով … հօրթ իրար կորսնցուցած՝ իրենց բառաչով կը լե… անտառը։

Քամին մեղմացաւ եւ վայրկեան մը արեւը փայլե… Աղից հրամայեց արձակել կենդանիները եւ առաջ… ուրի ծառերու մէջ, Մեղրի գիւղի հայ աւերակ… մօտ։

Իմ ալ ուզածս էր։ Այդ օրը պիտի փախչէի որ եւ է … Արձակեցի եզները, կովերը, եւ այծերը խառն եւ … յիշեալ վայրը։

Ոտքիս գուլպաները կտրատած էին, տրեխներս ծակ… վրաս վարտիք չունէի, այլ երկար շապիկ մը, … վրայէն բրդէ հիւսուած կտրատած «ապա» մը եւ գլուխս … կտրատած «քոլոս» մը։

Այս վիճակով կենդանիները պիտի արածէի ձիներ… մէջ։ Մինչդեռ իրենք առանց թիփթիք ձեռնոցի … չէին ելլեր։

Հաղիւ հոն հասած, դարձեալ քամին փրթաւ եւ անասունները դարձան դէպի գիւղ։ Հասա՛ծ էր ժամը…

Օգնեցի անասուններուն, հանեցի զանոնք ճանապարհին եւ ես ալ ուղղուեցայ դէպի լեռը՝ բախտս յանձնելով ձիւնին ու բուքին, գայլերուն, արջերուն։ Հաղիւ քանի մը քայլ առած էի, երբ գեղեցիկ թիփթիք ձեռնոց մը գտայ, որու այնքան ալ կարիք չունէի, որովհետեւ ոտքերս ու ձեռքերս ձիւնէն թմրած էին։ Ես բնաւ չէի մտածեր ցուրտի մասին, եթէ բուքը չըլլար։ Նոյնիսկ վերջինս ալ իր բարիքն ունեցաւ,— Քիւրտերը գիւղէն դուրս չէին ելլեր եւ ես աննկատ ելլել իյնալով ինչ որ դաշտի մասն էր՝ կտրեցի։ Վերելք էր ճամբաս, ես ուղղուած էի դէպի Սէրկի լեռը։ Կը խրիմ, կ'ելլեմ, կ'իյնամ։ Զեմ վհատիր սակայն. յոյսն ու հաւատքը իմ առաջնորդն էին, չրթունքներս անդադար կը պաղատէին սուրբերու, որոնց անունները համրանք չունէին մեր երկրին մէջ։

Հովը իր չառն առած իջած էր դաշտ, իսկ ես կ'երթայի, կ'երթայի առանց տեսնելու Սէրկի լեռը։ Կը յուսայի 4—5 ժամէն հասնիլ մեր գիւղը։ Մինչդեռ արեւը մար մտնելու հաղիւ երկու ժամ մնացած էր, դեռ չփոթ կացութեան մէջ էի։ Սոխլուեցայ երեսիս վրայ պառկիլ ձիւնին մէջ եւ ամփոփել միտքս։

Եւ ահա զարմանալի անակնկալ մը։ Ինքզինքս գտայ մեր գիւղին գերեզմաննոցին քովը, որ հաղիւ 6—700 քայլ հեռաւորութիւն ունի գիւղէն։ Ուղղուեցայ դէպի գիւղ։ Գիտէի որ մեր Արօն իր պաշտպան Քիւրտին հետ Կարապետին տունը կը կենային։ Երբ այդ տան եռին հասայ, բակին մէջ զինուորական հագուստով մէկը տեսայ, որմէ վախնալով ետ քաշուեցայ։ Ան ձեռքը չուան մը ունէր եւ կը հեռանար հակառակ ուղղութեամբ։ Ես մտայ բակը, երկու փոքրիկ որսի շուներ սկսան հաչել, Ըմըրը դուրս ելաւ, անակնկալի եկած կանչեց նաեւ իր կինը՝ Մարիամը։ Երկուքն ալ լաւ հայերէն կը խօսէին։ Սիրով զիս ներս առին։ Հոդ էր Արօյի քոյրիկ փոքրիկ Ապրշումը, որու հետ իրար փաթթուած լացինք։ Շատ չանցած եկաւ Արօն, զինուորական հագուստովը ինքն է եղեր։ Ես կ'ուզէի դուրս ելլել, գիւղին մէջ պտտիլ եւ կարօտս առնել հայրենի հողէն ու ջուրէն։ Սակայն արգիլուեցաւ, որովհետեւ գիւղի մէջ կային ուրիշ անծանօթներ որ կրնային զարնել զիս։ Եկաւ Ըմըրի աղջիկ Խազալը որ հասած զաւակներու տէր էր։ Ան ամուսնացած էր Թուրք ժանտարմայի մը՝ Հիւսէին չաւուշ անունով մէկու մը հետ, որ պատերազմի ճակատն էր, իսկ կինը զաւակներուն հետ կ'ապրէր մեր հօրեղբօրորդի Խօսրովի տունը։

Ըմըր զիս տուաւ առանց մօտ, նոյնպէս եւ Ապրշումը։ Ասոնց մեծ տղան որ կը կոչուէր Շաքիր, մեծ ճիգ թափեց մեզ ազատելու համար։

Ձմեռ էր, ախոռներու մէջ կապուած անասունները կը նայէինք ես ու Արօն, երբեմն ալ կ'երթայինք լեռը, չալակով փայտ բերելու։ Ամէն անգամ երբ կ'առանձնանայինք իրարու հետ, Արօն ու ես բռնած մեր անտէր սարի ճամբան, կը սկսէինք խօսիլ մօտաւոր անցեալէն։

— Ահա, Ղարագեան Կարապետը հոս զարնուեցաւ, հայրս՝ հոն, ահա հօրեղբայրս Գառնիկը՝ քիչ անդին, ահա… Կը խորասուզուէինք երազներու մէջ, աղաղակելով եւ երբեմն ալ անիծելով Աստուած։ Քիչ անդին, «խուլերու չաքն է» մեր գոմէշն ու Գալոյի արաթին հոս կռուեցան եւ իրենց գոմէշի կոտոշը կոտրեցաւ…։ Մեր գիւղին դաւաճան Մահմուտի հայր Ալոյին հոս մորթուեր է Քիւրտերէ…։

«Հա, զուրպան հա, թող զատոնք, աշխատինք մեր ազատուելու ճարը գտնենք», դիտել կուտար Արօն։

Վառելափայտը կտրատած չալկած կը վերադառնայինք գիւղը, գազանի գարշապարի տակ աւերուած հայրենիքը։

Այսպէս կը շարունակուէր մեր թշուառ գոյութիւնը։ Օր մը երբ առանձին ոչխարները տարի մեր բերդի արտի առջեւ արածելու, դարձեալ խորասուզուեցայ մտածումներու մէջ։ Հոդ էր որ վերջին օրը քրոջս՝ Խազալի հետ բռնած էինք արտը, տարած տունը մորթած եւ եփած, բայց միսը չկերած Ջարդի սարսափէն լեռը փախած էինք…։

Իրարանցում մը հօտին մէջ։ Կը վազեմ տեսնելու որ սատկած աղուէս մըն է։ Կը վերցնեմ քերթելու, սակայն սառած է, անկարելի է մորթը առնել։ Պէտք է տուն տանիլ, պաշտպան աղայիս, որ իր կարգին մեզ պաշտպանէ։ Բայց Ապոիւլ Ճէլիլ անունով Քիւրտ մը որ նոյնպէս եկած մեր գիւղը կ'ապրէր, եւ որուն լամուկը ինձ մօտիկ ոչխարներ կ'արածէր, նշմարեց աղուէսը եւ ձեռքէս խլեց։ Վախէս ձայն չհանեցի, բայց վրէժխնդրութեամբ լեցուած էի։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

•(Շար.)

⁂ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Էնկիւրի պիտի հասնի Հոկտ. 10ին, եւ պիտի մեկնի 14ին: Հունգարիոյ արտաքին նախարարն ալ պիտի այցելէ Հոկտ. 15ին եւ պիտի մնայ չորս օր:

Տասն հոգինոց խորհրդային

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԷՆԿԻՒՐԻ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ, Հոկտ. 25ին Էնկիւրի պիտի գտնուին Պ. Պ. Մոլոտով, Լիտվինով եւ Քարախան, 20 հոգինոց պատուիրակութեան մը հետ: Փառաւոր յայտագիր մը պատրաստուած է անոնց ընդունելութեան համար: Հազար հոգինոց սեղան մը պիտի տրուի այս առթիւ, Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ:

Վիեննայի մահափորձը եւ վարչապետին վիճակը

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիէննայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ահաբեկիչ Ռուտոլֆ Տէրթիլի մայրը եւ ուրիշ ազգականներ: Քննութիւններէն կը հասկցուի թէ ամբողջ ընտանիքը քաղաքականութեամբ կը զբաղէր եւ ընդդիմադիր էր ներկայ կառավարութեան: Հարցաքննութեան ատեն, Տէրթիլի մայրը չծածկեց իր համակրանքը՝ ազգային — ընկերվարական կուսակցութեան հանդէպ: Ահաբեկիչը յայտնած էր թէ եօթը տարիէ ի վեր ունէր այն ատրճանակը զոր գործածեց վարչապետին դէմ. մինչդեռ քննութենէն կ'երեւայ որ մահափորձէն քանի մը օր առաջ բարեկամներու դիմած եւ ատրճանակ մը խնդրած էր:

Բժիշկները գոհացուցիչ կը գտնեն Պ. Տոլֆուսի վիճակը, բայց պատուիրած են որ քանի մը օր ալ հանգստանայ:

⁂ Մահափորձէն յետոյ ոստիկանութիւնը 25 հոգի ձերբակալած էր, իբրեւ կասկածելի, բայց միայն երեք հոգի վար դրաւ: Կ'ըսուի թէ ահաբեկիչը նախապէս վառարանի մը մէջ այրած էր բազմաթիւ վտանգաւոր թուղթեր:

Նացիներու (հիթլէրական) ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ:

Ոստիկանութիւնը կ'ուզէ երեւան հանել թէ վարչապետին դէմ կատարուած մահափորձը առանձին ձեռնա՞րկ մըն է, թէ մաս կը կազմէ ընդհանուր դաւադրութեան մը:

Աղէտալի հրդեհ մը Հոլիւուտի մէջ

72 ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐ ՈՂՋ ՈՂՋ ԱՅՐԱԾ, 125 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Ահաւելի աղէտի մը լուրը կը հասնի Հոլիւուտէն (Քալիֆորնիա), որ ոստանն է համաշխարհային շարժանկարին: Անտառի հրդեհի մը հետեւանքով, ողջ ողջ այրած են 72 գործաւորներ, իսկ 125 հոգի ալ վիրաւորուած:

Հրդեհը ծագած է 50 մէթր խորութեամբ կիրճէ մը: Գործաւորները առժամապէս կ'աշխատէին անտառին մէջ: Երբ հրդեհը ծագեցաւ, հրաման տրուեցան ոստիկաններուն հետ գործակցելու եւ մարելու: Գործաւորները իջան անդունդը, բայց յանկարծ կատաղի հով մը փչեց եւ բոցերը տարածուեցան ահաւելի արագութեամբ: Գործաւորները անվարժ ըլլալով անտառային հրդեհներու, խուճապի մատնուեցան: Հրդեհը կը լափէր ամէն բան, ծառ, բոյս թէ մարդ: Աննկարագրելի էր տեսարանը: Ոմանք ողջ ողջ այրեցան, ուրիշներ չնչահեղձ ինկան:

Կ'ըսուի թէ հրդեհը դիտմամբ ձգուած է:

Խ. Միութիւնը եւ Պարսկաստան

ՔԱՐԱԽԱՆ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԻ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային դեսպանը մեծ ընդունելութիւն մը սարքեց ի պատիւ Պ. Գարախանի, որ հրաւիրուած էր կառավարութեան կողմէ: Ներկայ էին դահլիճին բոլոր անդամները եւ պարսկական բանակին բարձրաստիճան սպաները: Պ. Քարախան եւ Պարսկաստանի վարչապետը այս առթիւ ճառեր խօսեցան քաղաքական կացութեան եւ երկու երկիրներու բարւոք յարաբերութեանց մասին: Խորհրդային փոխ — գործավարը Մոսկուա հրաւիրեց Պարսկաստանի վարչապետը:

«Իզվեստիա» կը գրէ այս առթիւ.

— «Ընկեր Քարախանի այցելութիւնը ցոյց մըն է երկու երկիրներուն բարեկամութեան: Պարսկաստանի վարիչ շրջանակները խորապէս կ'ըմբռնեն թէ անհրաժեշտ է պահպանել եւ զարգացնել բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ: Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ոչնչացուց ցարական Ռուսիոյ աշխարհակալութեան ծրագիրները: Խորհրդային իշխանութիւնը սկիզբէն իսկ հռչակեց Պարսկաստանի իրաւունքներու հաւասարութիւնը, եւ ջնջեց ցարական իշխանութեան կողմէ կնքուած դաշնագիրներն ու համաձայնութիւնները: Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները անընդհատ զարգացած են իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ: Այս սկզբունքը շեշտուած է 1931ի առեւտրական դաշնագրին եւ 1933ի պայմանագրին մէջ որ կը ճշդէ նախայարձակ բառին իմաստը: Պարսկական կառավարութիւնը կը գնահատէ իր բարեկամութիւնը խորհրդային Միութեան հետ որ միակ անյեղլի կուսակիցն է խաղաղութեան եւ չի սնուցաներ որ եւ է յարձակողական ծրագիր»:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Պանկէօ-Քաշանի «ԱՐԾԻԻ» խումբի ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Սեդրակ Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ֆրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ (Մարսէյլ)

նախաձեռնութեամբ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻՆ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ սրահին մէջ
Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ ԿԱՐՏԱՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ
Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ. արտասանութիւն եւլն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ - ՄԱՀՕՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Թէյասեղան Ֆր. Կարմիր Խաչի

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8ին
6bis, Boulevard RODIN, Issy-les-Moulineaux
փափաքողները կրնան ներկայ գտնուիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Պէտք է՞ր զայն կապել իշխան Ալիի ներկայութեան հետ: Պատերազմի այս միջոցին ամենափոքր մանրամասնութիւնները մեծ կարեւորութիւն կը ստանային: Իշխան Ալի որ Խտիվին մօտիկ ազգականն էր, փախած էր իր երկրէն վեհապետին դաշնակցութեան վրայ: Կ'ատէր Անգլիացիները, եւ իր գործակալները շարունակ խռովութիւններ կը սարքէին Եգիպտոսի մէջ:

Նախորդ շաբթուն խտիվը գաղտնապէս կանգ առած էր Ժընեւի մէջ: Իր յարկաբաժնին մէջ բազմաթիւ տեսակցութիւններ էր ունեցած իշխանին հետ: Այս վերջինը որ կարճահասակ մարդ մըն էր, հաստափոր եւ թաւամօրուս, կ'ապրէր իր երկու աղջիկներուն եւ դրագրին՝ Մուսթաֆա փաշայի հետ:

Այս չորս հոգին միասին կը ճաշէին: Շամբանեա կը ճնկէին ծանր լռութեան մը մէջ: Երկու իշխանուհիները իրենց գլուխները կ'անցընէին պարելով:

Երկուքն ալ կարճահասակ էին եւ գիրուկ, սեւ գեղեցիկ աչքերով եւ անկենդան դէմքերով: Իրենց պատռ արդուզարդները աւելի շատ Գահիրէի ճուկի շուկան կը յիշեցնէին քան Փարիզի ռիւ տը Լա Փէն: Ընդհանրապէս Նորին Բարձրութիւնը իր սենեակը կը ճաշէր, բայց իշխանուհիները ամէն գիշեր ճաշասրահ կ'իջնէին: Տերուկ Անգլուհի մը, Միս Քինկ, իրենց նախկին վարժուհին, պաշտօնական խնամակալի դերը կը կատարէր. բայց առանձին սեղանի մը վրայ կը ճաշէր, եւ իր աշակերտուհիները կարծես ամենափոքր ուշադրութիւն մը իսկ չէին ըներ անոր: Անգամ մը Էշընտէն միջանքին մէջ յանկարծ հանդիպեցաւ երէց իշխանուհիին որ ֆրանսերէն լուտանքներ կը թափէր վարժուհիին գլխուն, անլուր կոպտութեամբ: Կատաղութենէն կ'ոռնար եւ իր ձեռքը յանկարծ իջաւ խեղճ կնոջ երեսին: Երբ տեսաւ Էշընտէնը, թունոտ նայուածք մը ունեցաւ եւ սենեակը քաշուեցաւ, չառաչալից փակելով դուռը: Էշընտէն այնպէս ցոյց տուաւ թէ երբեք բան մը տեսած էր:

×

Էշընտէն Ժընեւ հասած ատեն իսկ, փորձած էր ծանօթանալ Միս Քինկի հետ: Բայց երբ գլխարկը կը հանէր չոր բարեւ մը միայն կը ստանար փոխարէն, իսկ այն օրը երբ ուզեց մօտենալ, Միս Քինկ այնքան պաղ ձեւով մը պատասխանած էր որ բացորոշապէս կ'ապացուցանէր թէ չուզեր մօտենալ:

Էշընտէն չյուսահատեցաւ: Առաջին առթիւ իսկ փորձեց խօսքի բռնուիլ: Այն ատեն Միս Քինկ դաժան դէմք մը առաւ եւ քրթմնջեց խեցբեկ ֆրանսերէնով մը:

— Ձեմ ուզեր օտարներու հետ ծանօթանալ:

Ցետոյ կռնակը դարձուց եւ անկէ ի վեր իր գոյութիւնը կ'անգիտանար:

Թմթրկած կարճուլիկ պառաւ մըն էր, ծրար մը ոսկոր՝ խորշոմած մորթէ պարկի մը մէջ: Խորունկ ծալքեր կ'ակօսէին իր դէմքը: Իր մոխրագոյն կեղծամին տակ, իր թոռմած այտերուն պոռոտ սնդոյրը եւ շրթներուն արիւնագոյն կարմիրը հակասութիւն մը կը կազմէին: Իր այլանդակ երեւոյթը աւելի ապշութիւն կը պատճառէր քան ծաղրանք: Ամէն մարդ անդին կը դառնար զինքը տեսած ատեն:

Էշընտէն գիտէր որ Միս Քինկ Անգլիա չէր դարձած իշխանին մօրը քով մտնելէ ի վեր: Սարսափով միտք կը բերէր այն բոլոր բաները զորս ան տեսած եւ լսած պէտք է ըլլար Գահիրէի հարէմներուն մէջ, ուր այնքան կարճատեւ կեանքեր կը մարին խորհրդաւոր պարագաներու տակ: Այս աքսորականը որ ոչ ընտանիք ունէր, ոչ ալ բարեկամ, հականգլիական զգացումներ կը ցուցադրէր. բայց, պէտք էր որ զայն զգուշացուցած ըլլային իրեն դէմ, որպէսզի պատճառ ունենար այդքան կոպիտ պատասխան մը տալու: Միս Քինկ միայն Ֆրանսերէն կը խօսէր: Ճաշերէն անմիջապէս յետոյ, վեր կ'ելլէր եւ չէր երեւար սրահներուն մէջ: Ի՞նչ կը խորհէր իր աշակերտներուն մասին, որոնք այնքան արդուզարդեր կ'ընէին եւ անծանօթներու հետ կը պարէին սրճարաններուն մէջ: Երբ Միս Քինկ Էշընտէնի դիմացը կ'ելլէր, իր դէմքը կը գոցուէր: Այդ իրիկունը իրենց ակնարկները իրարու հանդիպեցան: Էշընտէն կարծեց անոր նայուածքին մէջ տեսնել անսպասելի բան մը, որ չարաշուք էր այդ ծեփուած դէմքին վրայ:

×

Ճաշէն յետոյ, պառոնուհի Հիկկինս առաւ իր թաշկինակն ու պայուսակը, եւ, սպասաւորներու շարքին մէջ, վեհափառօրէն անցաւ ճաշասրահէն: Եւ կանգ առաւ Էշընտէնի սեղանին առջեւ: Ծլացուցիչ հմայք մը ունէր:

— Շատ ուրախ եմ որ ազատ էք այս գիշեր, ըսաւ անսխալ անգլերէնով մը, ուր հազիւ զգալի էր գերմանական շեշտ մը: Կ'ուզէ՞ք սուրճը միասին խմենք:

— Ի՛նչ կախարդական արդուզարդ:

— Սոսկալի է. հագնելիք բան չունիմ: Ձեմ գիտեր ինչ պիտի ըլլամ, հիմա որ չեմ կրնար Փարիզ երթալ: Ա՜հ, սա դժոխք Փրուսիացիները: Ին՞չ այս սոսկալի պատերազմին մէջ քշեցին իմ խեղճ երկիրս:

Եւ հառաչեց, ժպտեցաւ իր նշանաւոր ժպիտով եւ դուրս ելաւ թագուհիի մը պէս: Էշընտէն մնաց վերջին սեղանակիցներուն հետ: Տրամադրութիւնը շատ լաւ էր: Երբ կ'անցնէր կոմս Ֆոն Հոլցմինտէնի առջեւէն, աչքերը քթթեց աննշմարելի ձեւով մը: Գերմանացին ուղեղը պիտի ճանկռտէր անոր իմաստը հասկնալու համար:

Ցետոյ երկրորդ յարկը բարձրացաւ եւ զարկաւ պառոնուհիին դուռը:

— Մտէ՛ք, մտէ՛ք, ըսաւ կանացի [illegible] վրայ բանալով դուռը:

Պառոնուհին սրտաղեղումով [illegible] նեց անոր երկու ձեռքերը եւ դէպի [illegible] րահ առաջնորդեց: Միւս երկու [illegible] ցողները եկած էին արդէն: [illegible] էին իշխան Ալի եւ իր քարտուղարը: Էշընտէն քիչ մնաց որ ընկրկէր:

— Ն. Բարձրութիւնը թոյլ կուտա[յ] որ իրեն ներկայացնեմ Պ. Էշընտէնը, ըսաւ պառոնուհին իր անգլերէնին [illegible] ժանի Փրանսերէնով մը:

Էշընտէն խոնարհեցաւ եւ բռնեց [իրեն] կարած ձեռքը: Իշխանը արագ ակնարկ մը նետեց, բայց բառ չարտասանեց:

Տիկին Հիկկինս կը շարունակէ:

— Ձեմ գիտեր կը ճանչնա՞ք [illegible] չան:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

7 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2311 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ԽՆԴԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ...

Ի՞նչ պերճախօս պատկեր, Սեւ Ծովէն մինչեւ Մանշի ափերն ու Ժընեւ:

Տեսակցութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ՝ պաշտօնական թէ անպաշտօն: Այցելութիւններ եւ փոխադարձ այցելութիւններ: Հանդիպումներ՝ ճամբու վրայ: Խօսակցութիւններ՝ հեռաձայնով եւ մտերմական զեկոյցներով: Փոխադարձ հրաւէրներ՝ հին թէ նոր նախարարներու, եւ այժմ ալ արքաներու...

Ինչո՞ւ համար.— Ի խնդիր խաղաղութեան:

Շատ բան չէ մնացած Մեծ Պատերազմին քսանամեակը լրանալու համար: Տակաւին չեն սպիացած բազմաթիւ վէրքեր:

Եւ սակայն, խորապէս մտահոգ է աշխարհը:

Բոլորն ալ կ'որոճան, կը պրպտեն, դաշնագիրներ կը փոխանակեն եւ ծրագիրներ կը յղանան գիշերաջան տքնութեամբ: Միշտ ի խնդիր խաղաղութեան:

Եւ սակայն, ոչ մէկը հանգիստ է վաղուան համար:

Խաղաղասիրական զարմանազան արտայայտութեանց դիմաց, յանակուտակ դաշնագիրներու, բարեկամութեան ուխտերու եւ ոչ-յարձակման դաշինքներու բուրգերուն առջեւ, իր քստմնելի ժանիքները կը ցցէ յարաճուն զինարշաւը: Յայտնի թէ գաղտնի:

Տասը օրէն, կը վերաբացուի սպառազինութեանց կրճատման խորհրդաժողովը, որ յետաձգուեցաւ, չպայթելու համար:

Բայց, այսքան ժողովներէ եւ խորհրդակցութիւններէ յետոյ, փոխադարձ կասկածները այնքան խոր արմատներ ձգած են որ, մարդիկ չարը խափանելու միջոցներ կը խորհին աւելի շատ ժողովներէն դուրս, քան թէ անոնց մէջ:

Այս մտահոգութեամբ էր որ Պ. Հէնտըրսըն, խորհրդաժողովին ընկերվարական նախագահը, մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք պտըտեցաւ արձակուրդի շրջանին, զատ-զատ խորհրդակցեցաւ իր նախկին ընկերներուն, Մաքտօնըլտի եւ միւսներուն հետ, Ֆրանսայի վարչապետին եւ Պ. Փոլ Պոնքուրի հետ, Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի հետ:

Նոյն մտահոգութեամբ, քանի մը անգամ Լոնտոնէն Փարիզ եկան Անգլիոյ նախարարները, Լոնտոն հանդիպեցաւ եւ յետոյ Փարիզի մէջ կանգ առաւ Մ. Նահանգներու լիազօրը, Պ. Նորման Տէյվիս: Ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ նաեւ լեհ պատուիրակը:

Եզրակացութի՞ւնը,— ընդհանուր բանաձեւ մը որ կը ձգտի հաստատել թէ հիմնական կէտերու մասին համամիտ են Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները:

Այս խորհրդակցութիւնները հազիւ լրացած, տեղի ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովներուն վերաբացումը:

Վարչապետներ եւ նախարարներ համախմբուած ըլլալով Ժընեւի մէջ, օգտուեցան առիթէն, նորէն մտերմական եւ պաշտօնական զրոյցներ կատարելու համար:

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը կը բացուէր մռայլ մթնոլորտի մը մէջ: Նախագահական ճառն անգամ, իր աւանդական հանդիսաւորութեան մէջ, հազիւ կրցաւ պարտկել տիրող մտահոգութիւնը:

Ու երբ գործի սկսան եւ ուզեցին իմանալ գերմանական տեսակէտը, Գերմանիոյ երկու լիազօրները նախընտրեցին Պերլին երթալ եւ այնտեղէն բերել վերջնական պատասխանը:

Զէ՞ որ բան մը փոխուած էր Գերմանիոյ մէջ, Խորհրդաժողովին փակումէն յետոյ:

Առաջ, անգոյն, բաղդատաբար բարեխառն տարրեր էին որ կ'իշխէին:

Այժմ՝ Հիթլէրն է պատնէշին վրայ, իր միահեծան իշխանութեամբ եւ դաժան ցեղապաշտութեամբ:

Արդ, քանի կ'ուշանայ գերմանական պատասխանը, այնքան կը մթագնի հորիզոնը:

Գերմանիա դեռ նախորդ իշխանութեան օրով յայտնած է իր տեսակէտն ու կամքը, պահանջելով իրաւունքներու հաւասարութիւն:

Ճիշդ է որ, արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Հիթլէր հաշուելով կ'ընթանայ: Կը զգուշանայ ներքին կեանքի յատուկ երեւոյթներէն:

Բայց եւ այնպէս, մարդիկ պատրանքներ չունին իր դիտումներու մասին:

Եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, այս կամ այն պատճառով, զինարշաւն է որ պիտի վերսկսի: Այսինքն, «օրինական» հանգամանք պիտի ստանայ:

Այն ատեն, ո՞վ կրնայ գուշակել վերջնական ելքը...

Այս պատկերին լրացուցիչ մասը կը կազմէ պալքանեան վարիչներու իրարանցումը:

Պուլկարիոյ Թագաւորը, որ մինչեւ հիմա շատ չէր խառնուեր գործօն քաղաքականութեան, եկաւ Փարիզ, բաղձանքներ յայտնեց եւ խրատներ լսեց:

Վերադարձին, Պելկրատի կայարանին մէջ, տեսակցեցաւ Եուկոսլավիոյ Թագաւորին հետ: Իրողութիւն մը՝ որ մեծ տպաւորութիւն գործեց:

Միեւնոյն ատեն, կնքուեցաւ Թուրքեւյունական ուխտը: Մելանը հազիւ չորցած, Ըսմէթ փաշա եւ իր արտաքին գործավարը գացին Սոֆիա, «սիրտ շինելու»:

Եւ ահա երկու նոր դէպքեր,— Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ Թագաւորին տեսակցութիւնը՝ Վառնայի մէջ. Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Մ. Քէմալի տեսակցութիւնը՝ Պոլսոյ մէջ: Թագաւորը իր ճամբան շարունակեց դէպի Եգէական, եւ անշուշտ պիտի տեսնէ նաեւ Յունաստանի վարիչները:

Այս բոլորէն խաղաղութեա՞ն հոտ է որ կուգայ, թէ պատերազմի...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐԸ

—o—

Կատու անցեր է ընդմէջ «Հայաստանի Կոչնակ» թերթին ու Զօպանեանի: Մինչեւ հիմա այս թերթը գովասանք կը գրէր «Անահիտ»ի խմբագրին մասին: Սակայն վերջին թիւով (23 սեպտ.), յօդուածագիր մը, Սամուէլ Թումայեան, խօսելով քննադատութեան, եւ մասնաւորապէս մեր քննադատներու բարքերուն մասին, ցաւ կը յայտնէ որ,

« Տաղանդաւոր գրագէտ - բանաստեղծ Ա. Զօպանեան ուրիշ տաղանդաւոր գրագէտ - քննադատ մը կը կոչէ էշական, իսկ վերջինը, Ց. Օշական, առաջինը կը կոչէ չօպան »:

Յետոյ ողբալով մեր քննադատներուն վրայ, յանկարծ կը գրէ.—

« Թարմ է տակաւին խեղճ հայազգի մեծանուն գրագէտ Մայքլ Արլէնի պարագան: Մեծամոլին մէկը, բառարանի մը օգնութեամբ, Արլէնի անգլիերէն մէկ բառը թարգմանած է հայերէնի »:

Ակնարկը Զօպանեանի ուղղուած է, « մեծամոլ » բառով մը: Շարունակենք.—

« Առ քեզի մեծ աղմուկ վասն ոչնչի: Մուկը լեռ ծնաւ: Հաւար է փրթաւ: Մայքլ Արլէն անարգած է Հայաստանը, ո՞վ բսաւ: Հարցնող, խնդիրը քննող ուիրողութիւնը հաստատող չկայ. Մայքլ Արլէն հայհոյած է հայ ազգին, անարգած է իր ազգը: Կը բաւէ՞ այդքանը: Անշո՛ւշտ: Գրիչները պէտք ունին քննադատելու: Եւ այդ կարգի քննադատութեան կը միանան մեր մեծ ու փոքր, ծանօթ ու անծանօթ քննադատները:

Այստեղ Թումայեան դիտել կուտայ.

« Անգլիերէն լեզուն բառարանին օգնութեամբ թարգմանել, կը նշանակէ անգլիերէն չգիտնալ: Ալպիոնի լեզուն ամբողջ ոճ է: Եւ քիչ է թիւը անգլիերէն գիտցողներուն, որ գիտեն այդ ոճերուն ամբողջ նշանակութիւնը:... Ի՞նչ անուն տալ Մայքլ Արլէնի գործը բառարանի օգնութեամբ թարգմանող պարոնին ելոյթին:— Քննադատելու մարմաջ: Երեւնալու մարմաջ: Գործի վրայ ըլլալու մարմաջ՝ յանուն քննադատութեան »:

Միայն գրակա՞ն հարցերու մէջ: Նոյն պատմութիւնը չէ՞ քաղաքական, ազգային խնդիրներու մէջ: Ինչո՞ւ չըսել,— մածունին մէջ մազ փնտռելու սովորութիւն: Սեւին ճերմակ ըսելու հիւանդութիւն:

— Սա դաւաթ մը օշարակը խմէ:
— Չեմ խմեր:
— Մի՛ խմեր օշարակը:
— Պիտի խմեմ իշտէ:

Ազատուած փրկէ մեզ այս ծուռ - բերաններէն:

ԱՐԱԶ

ԶՕՐ. ԵՈՒՏԷՆԻՉ, ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆԸ՝ ՄԵՌԱՒ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր Նիսի մօտ մեռաւ Զօր. Նիկոլա Եուտէնիչ, նախկին հրամանատար Կովկասի ռուսական բանակին: Ծնած էր 1862ին: Համբաւ շահած էր իբրեւ յաղթականը Էրզրումի: Աւելի վերջը, կատաղի կռիւ մղեց կարմիր բանակին դէմ: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի կիրակի օր եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Նիկօլա մեծ - դուքսին դամբարանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԷՆ ԼԻՈՆ՝ ՀԻՆԳ ԺԱՄԷՆ, 95 ՔԻԼՈՄԵԴՐ ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ

Փարիզ - Լիոն - Միջերկրական գծին ընկերութիւնը հոկտ. 8ին պիտի սկսի բանեցնել փուլմէն նեպընթաց մը, որ Փարիզէն Լիոն պիտի հասնի 5 ժամ 25 վայրկեանէն, ժամը 95 քիլոմեդր արագութեամբ: (Սովորաբար 8 ժամ կը տեւէ): Դեկտ. 15ին նոյն նեպընթացը պիտի բանի մինչեւ իտալական սահմանագլուխը: Մինչեւ Նիս ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 12 ժամ 25 վայրկեան: (Սովորական գծով՝ 18 ժամ):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պուլկարներու եւ Սերպերու մերձեցումը

Ինչպէս գրած էինք, Եուկոսլավիոյ Ալեքսանդր Թագաւորը եւ Թագուհին Պոլիս հասան հոկտ. 4ի առտու, «Տուպրովնիք» յածանաւով: Թագաւորը Մ. Քէմալի այցելեց Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, եւ անոր փոխադարձ այցելութիւնը ընդունելէ յետոյ, պտտեցաւ քաղաքին մէջ: Կարգով այցելեց թանգարանները, Այա Սոֆիայի մզկիթը եւ Թօփգաբուի պալատը: Իրիկուան ժամը 5ին, Եուկոսլավիոյ դեսպանը թէյասեղան մը տուաւ ի պատիւ հիւրերուն: Ներկայ էին Թուրքիոյ վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ: Իսկ իրիկունը Մ. Քէմալ սեղան մը տուաւ: Թագաւորն ու Թագուհին, Քորփու մեկնեցան յաջորդ առտու կանուխ:

Թէեւ այցելութիւնը պաշտօնական հանգամանք չունէր, բայց խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են Պալքաններու ընդհանուր կացութեան մասին, խաղաղասիրական փոխադարձ հաւաստիքներով:

⁂ Պուլկարիոյ քաղաքական շրջանակները գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն Պորիս եւ Ալեքսանդր Թագաւորներուն՝ տեսակցութիւնը՝ Վառնայի մէջ: Այս դէպքը ստոյգ նշան մը կը համարուի մերձեցման, որուն համար բաւական ատենէ ի վեր կ'աշխատին Պուլկարիոյ զանազան շրջանակները: Գրեթէ բոլոր թերթերը մասնաւոր յօդուածներ նուիրեցին տեսակցութեան: Կիսապաշտօնական «Զնամէ» կը գրէ այս առթիւ.— «երկու վեհապետներուն հանդիպումը կ'ամրապնդէ վստահութիւնը ապագայի մասին եւ մենք խորունկ սփոփանքի զգացումով մը կ'ողջունենք զայն: Պուլկարիոյ անկախութեան տարեդարձին առթիւ ծնած այս բարեպատեհ բարեկամութիւնը պիտի ապրի, որովհետեւ ան հիմնուած է երկու երկիրներուն անկախութեան, հաւասարութեան եւ ուղղամտութեան վրայ »:

Միւս թերթերն ալ նոյն իմաստով կ'արտայայտուին, շեշտելով թէ երկու Թագաւորներուն տեսակցութիւնը փարատեց անցեալէն մնացած բազմաթիւ կասկածներ:

Պելկրատի թերթերը եւս կ'ողջունեն բարեբաստիկ դէպքը, շնորհաւորելով Ալեքսանդր Թագաւորին խաղաղասիրական նախաձեռնութիւնը: Այդ առթիւ կը շեշտեն թէ՝ Պալքանեան համերաշխութիւնը, որ խանգարուած էր տարիներէ ի վեր պիտի յաղթէ զանազան անօրժակներու եւ քինախնդրութեանց եւ Պալքաններու շինարար տարրերուն համախմբումը պիտի ապահովէ ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ աշխարհի խաղաղութիւնը:

ԼԱՅՓՑԻԿԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շփոթութիւնը կը շարունակուի

Չորեքշաբթի օր վերսկսաւ Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատավարութիւնը: Լսուեցաւ Թորկլէր, Րայխստակին համայնավար խմբակցութեան նախագահը, որ ուժգնօրէն պաշտպանեց ինքզինք, մերժելով ո՛ր եւ է մեղսակցութիւն: Ամբաստանեալը փետր. 27ին, հրդեհին օրը, իրիկուան դէմ կը գտնուէր խորհրդարանին մէջ: Այս է գլխաւոր հիմքը՝ իրեն դէմ եղած ամբաստանութեան: Թորկլէր պնդեց թէ ինք նոյն օրը ժամը 8.15ին մեկնեցաւ, ժամադրութիւն մը ունենալով հեռաւոր թաղի մը մէջ, ժամը 8.35ին: Վկաները ըսեր էին թէ այդ օրը խորհրդարան մտած էր երկու ծանր պայուսակներով: Ամբաստանեալը յայտարարեց թէ լրագիրներ էին զորս կը պրպտէր ամէն շաբթու վերջը: Յետոյ ուժգնօրէն պնդեց թէ երբեք չէ ճանչցած ոչ Վանտէր Լիւպէն, ոչ ալ երեք Պուլկարները: Այս յայտարարութեան վրայ, նոր հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ Հոլանտացին, որ միշտ գլուխը կախ, կը պատասխանէր կարճ բառերով եւ հազիւ լսելի ձայնով մը:

Նախագահը.— Վկայ մը կ'ըսէ թէ դուք փետր. 27ի կէսօրէն յետոյ տեսեր էք Թորկլէրը, Րայխստակի մէկ նրբանցքին մէջ: — Չեմ կարծեր: — Պատասխանեցէք այո կամ ոչ: (Լռութիւն): — Դուք Րայխստակ հանդիպեր էք ժամը 2ին, վայրը ուսումնասիրելու համար: — Ոչ: — Ուրեմն Թորկլէրի հետ չէ՞ք եղած Րայխստակին մէջ: — Ոչ: — Ձեր կեանքին մէջ երբեք տեսա՞ծ էք Թորկլէրը: — Ոչ: — Բոլորովին անծանօ՞թ էր ձեզի: — Այո:

Ասոր վրայ ընդհ. դատախազը միջամտեց խիստ ձայնով մը.— Լիւպէ, գիտէ՞ք որ պահելով ձեր մեղսակիցներուն անունները, մեծապէս կը ծանրացնէք ձեր յանցանքը:

Նախագահը.— Լիւպէ, պատասխանեցէք, մեղսակիցներ ունի՞ք: — Ոչ, — Պէտք է ըսէք ճշմարտութիւնը: (Լռութիւն).— Գիտէք որ կասկած յայտնուած է թէ դուք կրնայիք մի՛ս - մինակ կրակի տալ խորհրդարանը: Պատասխանեցէք: (Լռութիւն): — Դուք մի՛ս - մինա՞կ վառեցիք խորհրդարանը: — Այո, մինակ: — Նախապէս ուրիշ մարդիկ օգնեցին ձեզի, չէ՞, գործիքներ պատրաստելով եւ խորհուրդներ տալով: — Ոչ: — Ոչ ո՞ք: — Ոչ ոք: — Ո եւ է մէկը ցոյց չտուա՞ւ ձեզի տեղը, խորհրդարան մտնելու համար: — Ոչ:

Յաջորդ օրը, հինգշաբթի, շարունակուեցաւ Թորկլէրի հարցաքննութիւնը: Ամբաստանեալը պնդեց թէ երբեք չէ տեսած Հոլանտացին, թէ անկարելի է որ այդպիսի մարդ մը եւ անոր պէս հագուած մէկը ընդունուի խորհրդարանին մէջ: Յետոյ երկարօրէն պարզեց իր գաղափարները: Դարձեալ Նախագահը խօսքն ուղղեց Լիւպէի:

—Ոտքի ելէք, վեր բռնեցէք ձեր գլուխը եւ խօսեցէք, բաց խօսեցէք: Երբ Պերլին երթանք, կը յուսամ թէ ամէն բան պիտի ցուցնէք տեղին վրայ եւ պիտի բացատրէք թէ ի՛նչպէս պատահեցաւ դէպքը: Առ այժմ, ըսէք թէ հրդեհի օրէն առաջ այցելա՞ծ էք խորհրդարանը:

Ամբաստանեալը.— Չեմ կրնար ըսել:

Ասոր վրայ հարցումը հոլանտերէնի թարգմանեցին, եւ ամբաստանեալը պահ մը խորհելէ յետոյ պատասխանեց.— Ոչ, չեմ այցելած:

Դադարի պահուն, միջադէպ մը ծագեցաւ: Ամերիկացի թղթակից մը, Հէյզ, որ միեւնոյն ատեն փաստաբան է եւ անդամ Րայխստակի հրդեհին քննութեան համար կազմուած միջազգային յանձնաժողովին, ուզեց ներս մտնել եւ արտայայտուիլ: Ամբաստանեալներուն պաշտպան փաստաբանները նեղսրտելով, յայտարարեցին թէ օտարէն խրատ առնելու պէտք չունին: Ատեանը որոշեց քննութեան ենթարկել խնդիրը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Պաշտօնական ցանկ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

— oo —

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդը մեզի ղրկած է պաշտօնական ցանկը Հայաստանէն Թաւրիզ ապաստանած փախստականներու, (օգոստ. 3էն 20): Ցանկը կը պարունակէ 161 անուն: Կը հրատարակենք մաս - մաս.—

Ա.

1. Ազիզ Փիրումեան 21 տարեկան, Վասպուրականցի, գիւղատնտես, հին գաղթական:
2. Համբարձում Գազանճեան 20 տարեկան, Անզորացի, դերձակ, 1932ին Ցուանստանէն:
3. Սուրէն Խաչատրեան 21 տարեկան, Վանեցի, տեխնիկ, հին գաղթական:
4. Գէորգ Գրիգորեան 22 տարեկան, Մանազկերտցի, տեխնիկ, հին գաղթական:
5. Աննա Հանեան 50 տարեկան, Աֆ-Գարահիսարցի, 1928ին մեկնած Ցուանստանէն:
6. Զարուհի Հանեան (քոյրը) 30 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, 1928ին մեկնած Ցուանստանէն:
7. Կարապետ Հանեան, (տղան) 25 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, 1928ին մեկնած Ցուանստանէն:
8. Մկրտիչ Սարաֆեան 47 տարեկան, Պոլսեցի, կօշկակար, 1916ին մեկնած Ռումանիայէն:
9. Ստեփան Սարաֆեան (որդին) 18 տարեկան, Պոլսեցի, հեռագրիչ, 1916ին մեկնած Ռումանիայէն:
10. Գարեգին Սարաֆեան (որդին) 16 տարեկան, Պոլսեցի, աշակերտ, 1916ին մեկնած Ռումանիայէն:
11. Արամ Սարգսեան 25 տարեկան, Սեբաստացի, հացագործ, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
12. Թագւոր Ալլահվէրտեան 28 տարեկան, Սիլիվրիցի, մսագործ, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
13. Մելքուհի Ալլահվերտեան (կինը) 20 տարեկան, Մանիսացի, կտաւագործ, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
14. Հայկանուշ Պասմաճեան (զոքանչ) 40 տարեկան, Մանիսացի, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
15. Սարգիս Պասմաճեան (աներձագ) 18 տարեկան Մանիսացի, կօշկակար, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
16. Յակոբ Պասմաճեան (աներձագ) 8 տարեկան, Մանիսացի, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
17. Արամ Ալթունեան 41 տարեկան, Պուրսացի, սափրիչ, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
18. Հռիփսիմէ Ալթունեան (կինը) 28 տարեկան, Պուրսացի, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
19. Ազատուհի Ալթունեան (աղջիկը) 3 տարեկան, Պուրսացի, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
20. Գէորգ Աւետիսեան 20 տարեկան, Պուրսացի, բանւոր, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:
21. Մովսէս Աւետիսեան (եղբայրը) 19 տարեկան, Պուրսացի, դերձակ, 1932ին մեկնած Ցուանստանէն:

(Շարունակելի)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ ԵՒ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՍՈՎԸ

»»»«««

Հինգշաբթի օր, Ժընեւի մէջ լիագումար նիստ գումարեց Կարմիր Խաչի միջազգային վարչութիւնը եւ ծանօթացաւ այն փաստաթուղթերուն որ կը պարզեն Ուկրայնայի սովին սարսափները: Նախագահ Պ. Մաքս Հիւպեր բացակայ ըլլալով, ժողովը փոխանորդաբար վարեց Պ. Պէոնէր, որ նախագահն է Նանսէնեան գրասենեակի վարչութեան: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, ուր քննուեցան միջազգային իրաւագիտական եւ սեղանաւորական բոլոր խնդիրները, քըննուեցաւ օգնութեան հարցը: Ժողովը այն եզրակացութեան եկաւ թէ կ'արժէ նկատողութեան առնել սովին թղթածրարը, բայց անհրաժեշտ է խորապէս քննել միջամտութեան բոլոր գործնական հնարաւորութիւնները, որ եւ է որոշում տալէ առաջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 10,000 ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՎ

Շքերթ եւ ճրապարակային մրցանակաբաշխութիւն

Գրած էինք թէ սեպտեմբեր 18ին, Երեւանի մէջ տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի մարզական մրցումներու Ողիմպիականը։

Այս ողիմպիականը տեւեց եօթը օր, սեպտ. 18–24։

Խորհ. Հայաստան, սեպտ. 10էն սկսեալ, ամբողջ շաբաթ մը սիենակներ նուիրեց ողիմպիականի նախապատրաստական աշխատանքներուն։ Մեզի հասած են մինչեւ սեպտ. 18ի թիւերը։ Այդ թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հանրապետական ողիմպիականէն առաջ, ամբողջ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցան շրջանային ողիմպիականներ։ Սեպտ. 18ին արդէն Երեւան հասած էին շրջաններու բոլոր պատգամաւորները, որոնց սնունդը, բնակարանը եւ այլ պահանջները ապահովուած էին մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ։

Ողիմպիականին առթիւ կազմուեցան հետեւեալ յանձնախումբերը,—

Կազմակերպական - տնտեսական (նախագահ՝ Լ. Բարսեղեան), քարոզչական (նախագահ՝ Ս. Ա. Ամիրխանեան), բժշկական (նախագահ՝ Ղեւոնդեան), մարզական թէքնիքի (նախագահ՝ Աբրահամեան), շինարարական եւ կահաւորման (նախագահ՝ Մատինեան), կարգապահական (նախագահ՝ Ա. Դուրգարեան), դատական (նախագահ՝ Ա. Սալոյեան), ցուցահանդէսի կազմակերպութեան (նախագահ՝ Ս. Դաւթեան), շքերթի (նախագահ՝ Խոջոյեան)։ Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահն է Ա. Գալոյեան։

Բժշկական Ցանձնաժողովին պաշտօն տրուած էր սահմանել ողիմպիականին առողջապահական հսկողութիւնը, պահանջել մասնակցողներուն բժշկական քարթերը, հասցնել անմիջական օգնութիւն արկածեալներուն եւ հիւանդներուն, եւն.։

Ողիմպիականին մրցումները տեղի ունեցան համաձայն երկու դասաւորումներու,— հաւաքական կոլեկտիվներ եւ արտադրական կոլեկտիվներ։ Հաւաքական կոլեկտիվներու մրցումները կատարուեցան բոլորովին տարբեր ծրագրով։ Այս կոլեկտիվները կը կազմէին քաղաքային ու շրջանային մարզական կազմակերպութիւնները։

Երկրորդ կարգի կոլեկտիվները կը կազմէին գործարանային, հաւաքական գիւղատնտեսութեան եւ խորհրդային գիւղատնտեսութեան մարզական կազմակերպութիւնները, որոնց մրցումները կատարուեցան առաջնորդուած արտադրական սկզբունքով։

Քաղաքներէն ու շրջաններէն եկած մարզիկները կը կրէին միօրինակ մարզական հագուստ մը, իրենց կուրծքերուն վրայ իրենց քաղաքին կամ շրջանին անունը։ Արտադրական դասու մարզիկները՝ իրենց ներկայացուցած արտադրութեան նշանը։ Կոլեկտիվին ներկայացուցիչները ճերմակ զգեստ, իրենց թեւին վրայ իրենց քաղաքին կամ շրջանին անունը։

Ըստ մասնակցութեան, ողիմպիականը բաժնուած է երեք գլխաւոր բաժանումներու,— առաջին բաժանումին մէջ կը մտնէին Երեւանը եւ Լենինականը։ Երկրորդ բաժանումին մէջ՝ Ղարաքիլիսա, Վաղարշապատ, Ալլահվերտի, Կոտայք, Ն. Բայազիտ, Ղամարլու, Ստեփանաւան, Ղուրդուղուլի, Դիլիջան, Գորիս եւ Ղափան։ Երրորդ բաժանումին մէջ՝ Մեղրի, Քէշիշքենդ, Մարտունի, Բասարգեչար, Վեդի, Սիսիան, Շամշադին, Ախտա, Աշտարակ, Իջեւան, Արարան, Թալին, Արթիկ, Փաշալու, Ազիզբէկ։

Գործարանային կոլեկտիվներու մրցումներուն կը մասնակցէին Ալլահվերդիի գործարանները (ձուլարան, հանք եւն.), Երեւանի, Լենինականի գործարանները մէկ - մէկ հաւաքական թիմեր կազմած, ընդամէնը 3։ Խորհրդային գիւղատնտեսութեան եւ հաւաքական գիւղատնտեսութեան կոլեկտիվները մրցումներուն կը մասնակցէին առանձին առանձին,— այսպէս Վաղարշապատի «Անաստուած»ը, Ղարաքիլիսայի, Ստեփանաւանի, Երեւանի տնտեսութիւնները։

Հեծանիւի մրցումներուն, անհատական թիմի սկզբունքով, կը մասնակցէին Երեւան, Լենինական, Ղամարլու Վաղարշապատ, Ղարաքիլիսա։ Լողալու մրցումներուն՝ Երեւան, Լենինական, Ղարաքիլիսա, Վաղարշապատ, Ախտա։ Ծանրութիւն վերցնելու մրցումներուն, ըմբշամարտին, ֆին — ֆրանսական եւ ազգային կռփամարտին՝ Երեւան, Լենինական, Ղարաքիլիսա,— առոնց միջեւ է որ տեղի ունեցաւ հանրապետական ախոյեանի մրցումը։ Ինքնաշարժ հեծանիւի մրցումներուն՝ Երեւան ու Լենինական, անհատական թիմի առաջնութեան սկզբունքով։ Թէնիսի մրցումներուն՝ Երեւան ու Լենինական նոյն ձեւով։ Ձիարշաւի մրցումներուն՝ Երեւանի «Դինամօ»ն։

Հետաքրքրական էին մասնաւորապէս լողալու մրցումները։ Լողալու մրցման մասնակցող թիմը կը բաղկանար 6 հոգիէ, 4ը այր, 2ը կին։ Այրերուն լողալու մրցումները երեք տեսակ էին։ Ա. Ազատ լողալ՝ 100 մեդր, լողալ հագուստով եւ նաւակով, 50 մեդր, ջրամոյններու ազատում՝ 15 մեդր։ Բ. Սուրհանդակ - լող՝ 3 ձեւով, — առաջին՝ լիարբաս, 100 մեդր, երկրորդ՝ մէջքի վրայ, 100 մեդր, երրորդ ազատ լողալ, 100 մեդր։ Գ. Ազատ լողալ 50, 100, 200, 400 մեդր, մէջքի վրայ լողալ՝ 50 մեդր, լիարբաս լողալ՝ 100 մեդր, ջուրը ցատկել՝ 3 մեդր բարձրութենէ հագուստով (անդրավարտիքով ու շապիկով), ջուրին մէջ 50 մեդր լողալու ատեն հանել հագուստները։

Կիներու լողալու մրցումները,— ազատ լողալ՝ 50 եւ 100 մեդր, մէջքի վրայ՝ 50 մեդր, լիարբաս լողալ՝ 50 մեդր, ազատ լողալ 200 մեդր։

Նախքան Ողիմպիականը, սեպտ. 10ին, Երեւանի մարզարանի աւազանին մէջ տեղի ունեցան լողալու անհատական մրցումներ։ 50 մեդր արագ լողալու, իր ուզած ձեւով,— առաջին հանդիսացաւ բանուոր Թորգոմ Սարգսեան (40.9 վայրկ.), երկրորդ՝ Զաւէն Ցակոբեան (45.9) եւ Բաստօ Պետր, երրորդ անասնաբուժական ուսանող Վաղօ Քուրդեան (46 վայրկ.)։

Ողիմպիականի կազմակերպիչ մարմնին նախագահ Գալոյեան, կոչ մը հրատարակելով, կ'ըսէր թէ Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութեան 10ամեակին առթիւ կը տրուի այս ողիմպիականը, ցոյց տալու համար կատարուած նուաճումները,— 1923ին Հայաստան ունէր 525 մարզիկներ, 1933ին 33,800 մարզիկներ, բոլորն ալ աշխատաւոր երիտասարդներ։ Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութեան նպատակն է առողջ երիտասարդներ տալ ընկերվարական գործարաններուն եւ դաշտերուն, կռուիլ երիտասարդներ տալ բանակին, ամրացնել Հայրենիքի պաշտպանութեան գործը, ռազմական թէքնիքը ծանօթացնելով երիտասարդութեան։ 10 տարուան ընթացքին ոչ միայն երկրի երիտասարդութիւնը կրցած է տիրապետել մարմնամարզական արդի բոլոր ձեւերուն, այլ եւ երկրի զանազան կողմերը շինուած են մարզարաններ։ Կառավարութիւնը ամէն ձեւով, բարոյապէս եւ նիւթապէս, ուժ կուտայ մարմնակրթութեան զարգացման։ Ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, Հայաստան մարզական տեսակէտով, այսօր, կը գրաւէ երկրորդ տեղը։

Գալոյեան իր կոչը կը վերջացնէ հրաւիրելով զինուորներն ու աշխատաւորները՝ ողիմպիականը դիմաւորել մարմնակրթական շարժման այնպիսի վիթխարի ալիք մը ստեղծելով, որ այսուհետեւ ոչ մէկ երիտասարդ դուրս մնայ մարզական շարքերէն։

Ողիմպիականէն առաջ Երեւանի մէջ տեղի ունեցան ընդհանուր փորձեր, որոնք յուսախաբութիւն պատճառեցին առաջին առթիւ։ Աշխատուեցաւ 10,000 հոգի փորձի հանել, բայց շատ քիչեր ներկայացան։ Տողանցքը տկար անցաւ, բացի ուսանողներէն, որոնք դպրոցներու մէջ վարժուած էին մարզանքի, բանուորութիւնը չկրցաւ պահել կարգը, եւ շքերթը կաղաց։

Եւ սակայն, շնորհիւ կրկնուած փորձերուն, ողիմպիականին առաջին օրը, շքերթը տեղի ունեցաւ շատ կանոնաւոր եւ հրաշալի կերպով։

Աւելի քան 10,000 հոգի կը մասնակցէին այս տողանցքին։ Գործարաններէն՝ 3500 հոգի, ղեկավար՝ Տանին, համալսարաններէն՝ 2000 հոգի, ղեկավար՝ Կիւրեղեան, «Դինամօ» ընկերութենէն՝ 1500 հոգի, ղեկավար՝ Թումանեան, զանազան հաստատութիւններէ՝ 3700 հոգի, Կարմիր Խաչէն 500 հոգի, ղեկավար՝ Մալխասեան։ Բացի Կարմիր Խաչէն, որ իր համազգեստը կը կրէր, միւսները հագուած էին մարզական ճերմակ զգեստը։

Առտուն, ժամը 9.30ին Աբովեան փողոցին մէջ կազմուած էին 15 զօրասիւներ, ճակատը դէպի Մշակոյթի Տունը։

Առաջին զօրասիւնը կազմուած էր ողիմպիականին դատաւորներէն, յետոյ մարզիկներու զօրասիւնը եւն.։

Զօրասիւները յետոյ ուղղուեցան դէպի Լենինի հրապարակը։ Զօրասիւներու հրամանատարները հագուած էին բոլորովին ճերմակ, գլուխը բաց։ Զօրասիւնին մասնակցողները՝ մարզական զգեստ, կապոյտ, ճերմակ կամ սեւ վերնազգեստներ, թոյլատրուած էր կրել նաեւ երկար շալվար։

Ժամը 9ին երթեւեկը դադրած էր Աբովեան, Նալբանդեան, Մարքս, Շահումեան փողոցներուն մէջ եւ Լենինի ու Շահումեանի հրապարակին վրայ։

Շքերթին հրամանատարը, Խոջոյեան, ժամը 11ին, իր զեկոյցը տուաւ կառավարական կազմին։ Ու ժամը 11.30ին կը շարժին զօրասիւները։ Տողանցքը տեղի կ'ունենայ դէպի Լենինի հրապարակը, առաջնորդութեամբ միացեալ փողային նուագախումբին, կ'անցնի կառավարական բեմին առջեւէն, կ'ուղղուի Նալբանդեան փողոց, ուրկից կ'իջնէ Շահումեանի հրապարակը եւ կը ցրուի՝ հասնելով Շահումեան փողոցին մէջ։

Ողիմպիականին առթիւ հասնող հիւրերու ընդունելութիւնը յանձնըւած էր մասնաւոր մարմնի մը։ Հայաստանի բոլոր շրջաններէն եկած էին 511 հոգի։ Դուրսի հիւրերը իջեւանած էին «Ինտուրիստ», կիները՝ գիւղացիներու Տունը, այրերը՝ առաջին գունդի զօրանոցը։ Հիւրերը իրենց ճաշը կը ստանային Զեկայի ճաշարանին մէջ։ Ողիմպիականին մասնակցողներուն բաժնուեցաւ 15000 համազգեստ։

Մրցումները տեղի ունեցան հետեւեալ վայրերուն մէջ.

1.— Երեւանի քաղաքային մարզարան, 26 կոմունիստներու փողոցը։

2.— «Դինամոյ»ի մարզարան, 2րդ Գնունի փողոցի եւ առաջին գունդի հրապարակի անկիւնը։

3.— Վէլոտրոմ եւ թէնիսի հրապարակ, Կարմիր բանակ եւ Պլեխանով փողոցներու անկիւնը։

4.— Կոմունարներու պարտէզին հրապարակը,— Մարքս եւ Շահումեան փողոցներու անկիւնը։

5.— Քիմիական կազերու դէմ պաշտպանութեան վարժակայան, Ալլահվերտեան փողոց, թիւ 66։

6.— Շինութեանց աշխատաւորներու մարզարան, Աբովեան եւ Ալլահվերտեան փողոցներու անկիւնը։

7.— Մարմնակրթական արհեստանոցի սրահը,— Ռուբէնի փողոց, թիւ 12։

8.— Արիներու տան հրապարակը, Աբովեան եւ Ամիրեան փողոցներու անկիւնը։

Ամբողջ Ողիմպիականի ընթացքին կը տիրէր խիստ կարգապահութիւն, յայտարարուած էր թէ դատաւորին ընդդիմախօսելու որ եւ է փորձ պիտի պատժուէր ամբողջ խումբին մարզարանէն հեռացումով։

Ողիմպիականին ընթացքին տեղի ունեցաւ նաեւ ճատրակի մրցում, խմբական ձեւով, ինչպէս նաեւ կենդանի ճատրակ,— արիներն էին որ, դաշտին վրայ, կը փոխարինէին ճատրակին քարերը։

Սեպտ. 24ին Ողիմպիականը փակուեցաւ եւ այս առթիւ Լենինի հրապարակին վրայ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը։ Ախոյեաններուն տրուեցան մրցանակներ, «գեղարուեստական գովասանագրեր» եւ վկայականներ։ Ողիմպիականին մասնակցողներուն բոլորին՝ «Համահայաստանեան սպարտակիադ» լանջանշանը։

Մրցումները, որ կը կատարուէին 9 կէտերու մէջ, հեռասփիւռով ժամը ժամին կը հաղորդուէին բոլորին։ Նոյն ատեն, մրցումներու ամբողջ շաբթուն, ամէն օր լոյս կը տեսնէր «մարզական տեղեկատու» մը։

Ողիմպիականին առթիւ ողջոյնի հեռագիր ղրկուած էին զանազան կողմերէ։

Մոսկուայէն Երեւան հասած էին Ռուսիոյ մարմնակրթական գերագոյն խորհուրդի քարտուղարը, ինչպէս նաեւ մարզիկներ, եւ 7 մարզիկ վարիչներ։ Այս վերջինները Հայաստան պիտի մնան, իբրեւ ուսուցիչ հայ մարզական կազմակերպութեան մէջ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊԱՍԹԻՅԻ ՇՈՒՐՋ

1789ին Պասթիյի վրայ կատարուած յարձակումը առաջինը չէր պատմութեան մէջ։ Ան իր 400 տարուան գոյութեան ընթացքին, արդէն վեց անգամ իր վրայ յարձակող ոյժերուն տեղի տալով՝ զինաթափ եղած էր, պարզապէս կորսնցնելով իր կարեւորութիւնը իբրեւ ամրութիւն։ Սակայն վերջինը, որ տեղի ունեցաւ նոյն տարուան յուլիսի 14ին, իր քաղաքական հետեւանքներուն պատճառաւ, ֆրանսական պատմութեան ամէնէն կարեւոր դէպքերէն մէկը եղաւ։ Այդ դէպքին պատճառած գոհունակութիւնը, արտասահմանի մէջ ալ ունեցաւ իր արձագանգը, այսպէս, Մարքիզ տը Սէկիւր, Փեթերսպուրկի այն ժամանակուան ֆրանսական դեսպանը, իր թողած յուշերուն մէջ իբր ականատես կը պատմէ թէ ինչպէս, երբ Պասթիյի անկման լուրը հոն հասաւ, փողոցներուն մէջ անցորդները, ինքնաբուխ ուրախութենէ մը մղուած, իրար կ'ողջագուրէին։

Յուլիսի տաք օրով մըն էր, որ խուժանը, կարծես հնազանդելով տրուած հրամանի մը, յարձակեցաւ բանտին վրայ։ Սակայն ինչ մեծ եղաւ անոր յուսախաբութիւնը, երբ, իր երեւակայած հարիւրաւոր անմեղ բանտարկեալներուն մէջ, որոնց իր ձեռքով ազատագրումը կ'երազէր, 6–7 հոգի միայն գտաւ։ Հակառակ տիրող կարծիքին, Պասթիյը հասարակ դատապարտեալներու յատուկ սովորական բանտ մը չէր, այլ խիստ հանգստաւէտ արգելարան մը, ուր միայն ազնուականներ կամ մտաւորականներ, որոնք յանդգնութիւնը ունեցած էին միապետական իշխանութեան դէմ գործելու, լաւ կահաւորուած սենեակներու մէջ կ'արգելափակուէին։ Անոնց տրուած սնունդը նոյնպէս խիստ լաւ էր, եւ բանտարկեալը կրնար ամէնէն համեղ ուտելիքները պահանջել, ինչ որ երբեք չէր մերժուէր անոր։ Վկայ են Պասթիյի հին հաշուակալութեան տոմարները որոնց մէջ, բանտարկեալներուն սնունդին համար ծախսուած գումարները ցոյց կուտան թէ «փանթակրիւէլ»եան ճաշերը խիստ սովորական էին հոն։

Պասթիյի համբաւաւոր բանտարկեալներու կարգին, ինչպէս, Վոլթէր, Ռուսօ, Լաթիւտ (յայտնի արկածախնդիրը), Սատի մարքիզը, Մատամ տը Սթալ, որ խոստովանած է թէ իր հոն անցուցած տարիները իր կեանքին ամէնէներջանիկ շրջաններէն եղածեն, կը գտնուի նաեւ Հայոց Պատրիարքը, որ զոհ երթալով Պոլսոյ ֆրանսական դեսպանին լարած մէկ թակարդին, Ժէզուիթներու դրդումով առեւանգըւած եւ գաղտնապէս Ֆրանսա բերուելով արգելափակուած է մինչեւ 1710 սեպտեմբեր 26։

Պասթիյի գրաւումէն վերջ բանտին դռները ժողովուրդին առջեւ բացուեցան։ Ամէն օր հազարաւոր այցելուներ կը խուժէին հոն եւ ամէն մէկը իբր յիշատակ իր հետը կը տանէր ինչ որ կրնար։ Խուժանին այս թալանը այնպիսի հանդամանք մը կը ստանայ, որ անոր կառավարիչը, Սուլէս, մտահոգ կը ստիպուի դռները փակել առարկելով թէ, եթէ այցելութիւնները այս ձեւով շարունակուին, մօտ ատենէն Պասթիյի նորոգութեան համար առնուազն 200,000 ոսկի պէտք պիտի ըլլայ։ Սակայն կը պատահի որ, այցելուներու կարգին որոնց առջեւ բանտին դռները փակուած էին, գտնուի Տանթօն, որ ան ատեն բանակի մէջ յիսնապետի աստիճան ունէր եւ որ իր զինուորներով Պասթիյ այցելութեան եկած էր։ Տանթօն այն աստիճան կը զայրանայ «Պասթիյի նորոգութիւն» բացատրութեան վրայ, որ բռնելով կառավարիչին օձիքէն, զայն քաղաքապետարան կ'առաջնորդէ ու հոն առնել կուտայ իր այդ հրամանը։ Այսպէս բանտին դռները նորէն կը բացուին հասարակութեան առջեւ։ Յաջորդ տարին, կառավարութեան շէնքը քանդելու որոշում կը տրուի եւ այդ ձեռնարկը կը յանձնուի Փալուա անուն յանձնառուի մը, որ, շնորհիւ այդ աշխատանքին, մեծ հարստութիւն մը կը դիզէ։ Անկէ ելած քարերէն Պասթիյը ներկայացնող բազմաթիւ մանրանկարներ շինել կուտայ ան, որոնցմէ մէկ մէկ հատ կը ղրկուին Ֆրանսայի 83 նահանգներուն իբր նուէր, իսկ հոնկէ ելած պղինձով ու երկաթեայ շղթաներով ալ հարիւրաւոր օղեր ու ապարանջաններ, որոնք ձեռքէ ձեռք կը յափշտակուէին։ Իսկ մնացեալ քարերուն մեծ մասը կը գործածուին Քոնքորտի կամուրջին շինութեան։

Հրապարակին վրայի այժմու կոթողը ոեւէ կապ չունի Պասթիյի պատմութեան հետ։ Ան կանգնուած է 1835–1840ին, իբրեւ յիշատակ 1830ի յեղափոխութեան, որ կը կոչուի յուլիսեան։ Կոթողին տակը գտնուող ստորերկրեայ դամբարաններու մէջ են զետեղուած այն յեղափոխութեան զոհերուն ոսկորները, որոնց վրայ աւելցուած են նաեւ, աւելի վերջ, 1848ի յեղափոխութեան զոհերն ալ ամէնը 505) հոգի։ Պղնձէ հսկայ սիւնին վրայ նշանակուած են միայն 504ին անունները ոսկեզօծ տառերով որոնք տարիներու փոշիէն սեւցած, այսօր անընթեռնլի դարձած են։ Ինչո՞ւ զանց առնուած է մէկ հոգիին անունը։ 1830ին Լուվրի վրայ յարձակում գործող խուժանին զոհերը թաղուած էին անոր կից գտնուող պարտէզին մէջ. նոյն տեղին մօտ թաղուած էր նաեւ թանգարանին մէջ խնամուած ու ազդեցութենէն ալ եգիպտական փարաւոնի մը մոմիան։ Այդ երբ աւելի վերջը յեղափոխութեան զոհերը յուլիսեան կոթողին տակ փոխադրուեցան, սխալմամբ Փարաւոնն ալ, իբրեւ զոհերէն մէկը, միասին տարուեցաւ։

Պասթիյի հրապարակին գրեթէ ամբողջ տարածութեան տակէն կ'անցնի Սէն Մարթէնի ջրանցքը։ Յուլիսեան կոթողը, որ իր ամբողջական կազմով ահագին ծանրութիւն մը կը ներկայացնէ, ամբողջութեամբ զետեղուած է հսկայ, կամարաձեւ շինութեան մը վրայ որուն տակէն կը հոսին ջուրերը ու կը թափին քիչ անդին Սէնի մէջ։ Եթէ այսօր հռչակաւոր բանտէն բան մը չէ մնացած, կը մնայ սակայն, Սէնթ Անթուան փողոցը, որուն վըրայի շէնքերէն մեծ մասը գոյութիւն ունէին խուժանային պոռթկումներուն ատեն։ Թիւ հինգ տան պատին արձանագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ ո՞ւր կը գտնուէր Պասթիյի գլխաւոր մուտքը, իսկ նոյն շրջանակին մեծ ուշադրութեամբ դիտելով կարելի է տեսնել մայթերուն ու սալայատակին վըրայ սեւ եւ ճերմակ գիծեր, որոնք ցոյց կուտան անոր պատերուն ու աշտարակներուն շրջագիծերը։

Սէնթ Անթուան փողոցը 1789ի յեղափոխական խմորումներու խառնարանը եղաւ։ Հոնկէ էր որ խուժանը յարձակեցաւ Պասթիյի վրայ, հոնկէ էր որ դէպի Վէրսայլ մեկնեցաւ զինուած խուժանը, հոկտ. 5ին, որ ճամբան մեծնալով եղաւ 5000 հոգի, որոնք յաջորդ օրը թագաւորական ընտանիքը Փարիզ բերին։ Նոյնպէս օգոստ. 10ին հոնկէ էր որ մեկնեցաւ ուրիշ խուժան մը, որ յարձակեցաւ Թիւիլըրիի պալատին վրայ։ Պասթիյէն դէպի քաղաքապետարան տանող ճամբան լեցուն է այդ շրջանին յիշատակներով։

Այդ շրջանակէն կարելի չէ անցնիլ առանց յիշելու եղելութիւն մը, որ ապահովաբար ամէն Հայու սրտին կը խօսի։ Դէպի քաղաքապետարան երթալու ժամանակ աջ կողմը կը բացուի րիւ տը Պիրակ փողոցը, որուն խորը, կամարաձեւ մուտքի մը մէջէն կը տեսնուի ծառազարդ բաւական ընդարձակ հրապարակ մը, Փլաս տէ Վօժ։

Մինչեւ ԺԶ. դարուն վերջերը, նոյն հրապարակին վրայ, այժմու շէնքերուն տեղ կը գտնուէր Թուրնէլի պալատը։ Այդ հին պալատին մէջ է որ եկաւ բնակիլ, երբ հիւր Կարոլոս Զ.ի մեր Կիլիկեան թագաւորութեան վերջին տարաբախտ իշխանը, Լեւոն Ե. թագաւորը եւ հոն է որ ան մեռաւ 1393ի նոյեմբեր 29ին։ Այս նիւթին մասին, մեր անխոնջ բանասէր Պ. Կ. Յ. Բասմաջեան, խիստ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը կատարած է, որուն մէջ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Լեւոն Ե.ի Փարիզի մէջ ապրած կեանքը։ Թագաւորին մարմինը ամփոփուեցաւ մօտակայ Սէլէսթէններու (Կեղեստինեան) վանքին մատուռին մէջ, որ կը գտնուէր քիչ անդին։ Բայց, կարծես, ճակատագիրը անոր ալ չուզեց ներել իր Հայոց թագաւոր ըլլալը, եւ անոր ալ չվիճակուեցաւ իր դամբարանին մէջ հանգիստ կերպով յաւիտենական քունը քնանալ։ Երբ վանքը եւ մատուռը վար առնուեցան, անոր ոսկորներն ալ գացին խառնուիլ ուրիշ հազարաւորներու, որոնք կուտակուած են գետնադամբարաններու (catacombes) նկուղներուն մէջ։ Երբ մութ նրբանցքներուն մէջ, այցելուներու բռնած մոմերուն երերուն լոյսին տակ անհամար մարդկային գանկեր մահուան պարը կը դառնան, անոնցմէ իւրաքանչիւրին առջեւ սրտի տրոփում մը կը զգանք պահ մը խորհելով, որ մի գուցէ Լեւոն Ե.ի գանկն ալ կը գտնուի մեր աչքին առջեւ։

ԳԵՂԱՄ Գ. ՔԷՐԷՄԷԹՃԵԱՆ

ԳԻԾԵՐ՝ ԳԵՂԻ ՄԷՋ

Աշուն է։

Հարաւի խորշակը կը փչէ՝ անձրեւախառն։ Տանիքներու կղմինտրներէն կաթիլները լճացած ջուրերուն մէջ ճըլ՛մբ, ճըլ՛մբ կ'երգեն միանուագ ու միաձեւ։ Փողոցները ամայացած են։ Աշխատանքէ յոգնաբեկ հոգիներ, իրենց աղքատիկ յարկերուն մէջ հանգիստ կ'առնեն ու կը զուարճանան մանուկներու թոթովանքներով։ Ապակիներէ դուրս ինկած կաղի ճրագներու մարմրուն լոյսերը, կը նուազին փողոցի կաղի կտուցներուն արձակած գրկանման լոյսերուն մէջ...

Պատերուն անկիւնները հաւաքուած դեղնաւուն տերեւներ, որոնք տակաւին կը խուսափին անձրեւին կաթիլներէն, կը քշուին բիրտ հովէն, կը թրջին հաւի նման ու կը կոխոտուին սուրացող ինքնաշարժէն, որ փողոցի ջուրերը կը սրսկէ մինչեւ պատերուն հասակը, պարտէզներուն մէջ...

Աշուն է։ Գորտերու կռինչ չկայ լճացած ծլաձեւ ջուրերուն մէջ։ Լիկն ու սմբուկը կը ծեծուին անձրեւէն, կը նախատուին — դշտանոց հովէն, իրենց օրը ապրած, պատռտուած ու անխնամ մնացած ըլլալով պարտիզպանէն։

Այգեկութք է։

Գաղթակայանը մեծ մասամբ պարպուած է։ Գեղին վերի ծայրէն ֆօնոյ մը մարմրուն ձայնը կը տարածուի «Կռունկ, ուստի՞ կուգաս»...ապակիներուն առջեւ, ականջս դուրսը ձայնին, մանկ կ'ըսեմ... «Երբ որ բացուին դռներ յուսոյ»... Ցետոյ... «Ախ սիրելի ուրտե՞ղ էք»...։ Այո, սիրելիքս չկան ու ես իրենց միակ ժառանգորդը, հին լոյսը, ծալէ - ծալ, լեռնէ լեռ թափառող, կը հանդչիմ, անծանօթ գիւղի մը մէկ անծանօթ խորշին մէջ...

«Լաց, պառաւ, լաց»... «Լա՛ց հոգիս, լա՛ց, քանզի հոգեհատորներ չկան ու դուն լքուած ես... ինչպէս խոր պիտի թաղուէի մտածումներուս մէջ եթէ չհասնէր նոյն ֆօնոյին ձայնը «Մի լար բլբուլ, քեզ մի տանի կուգայ կրկին մի նոր դարուն վարդի բե՛ր...»։

Ցեղին յոյսն է, որ օրօրած է զինք դարերով ու կ'օրօրէ տակաւին, անոնց մէկու մը հանդիպելու որ իրականութիւն դարձնէր ... մէկու մը հանդիպելու, որ մեզի այսօրուան ճշմարտութիւնը, մեր քերուն պարզէր այսօրուան բիրտ իրականութիւնը ... Ու մենք անցեալի մէջ, իրականութեան անհաղորդ, կաւէն կը մնանք յուսօրոր ապրումներով...

Կը դադրի անձրեւը ու յաղթական կ'ելլէ հովը։ Ամպերը կը ցրուին դէպի լայ քուլայ, կը բացուի կապոյտը, մանտրիկ աչուկներ վար կը կախուին։ Պարտէզին բացուած պատուհաններս կը սողոսկի բոյրը կանաչին, անձրեւածեծ հողին... Ի՛նչ հոգեպարար բուրում... Միտքս կը շարժի ու կարծես գլխ յանկարծ կը թռչի ցեալիս... անձրեւէն յետոյ պատուհաններուն մէջ, ախորժահամ կեր՝ լիկը եւ սմբուկը... Թող քաղցի խնդան, քանզի անոնք չեն գիտեր մը՝ չեն տեսած համը արտին անձրեւէն ծեծուած լոլիկին ու սմբուկին՝ գիւղացի բառով «պաճիտանի»։ Յաջորդ օրը՝ մասսան ձեռքս ու մէջքս, եղներուն հետ անձրեւ արտը կը սեւցնեմ երկար գծերով։ Հերկ կը հանեմ... յետոյ օրհնութիւն, ցորեն կը սրսկեմ, տարուան պաշարի համար... ու նութիւնը որ ինկած է արգասաբեր ղին մէջ, սեղմուելով ու փճացնելով անոր պորտին խորը՝ կ'արձակէ 15 կամ երեք շաբաթ վերջը կանաչ ծիլեր, ես գեղացի, կը հրճուիմ, տեսնելով արտին միաձեւ ու միատեսակ կանանչ հագուստը։

Տարաժամ պոռչտուք մը կը խանգարէ մտածումներս, պատուհանէն խըս բացը կ'երկարեմ... արձակ անպարտաճանաչ ու անհարազատ նաւորութիւններ ժառանգած եղբայրներս իրար կ'ուտեն... խաղացած ու մէկզմէկու տարած։ Ահա պատմութը, որ խաւարամած մտքերու վըրայ կը տիրապետէ ու ի վերջոյ զանազան ժանդոտէ... հիւանդ հոգիներ, զգար ապրիմ - մեռնիմի (օչօչուկ) բարդը, ու կը նախընտրեն ծծել բաժակ սեղանին թոյնը...։

Լուսինը իր շրջազգեստը կը տարած... ամէն բան կը լողայ անոր ծալքերուն մէջ։ Ցստակ կը տեսնեմ չարաճճի մը որ թերեւս մութէն օգտուելով, պարտէզի ցանկապատէն բարձրացած աշնանային տանձ ու սերկեւիլ կը ղօղաքէ... Թռա՛մբ, հատ մը կիյնայ գետին.

— Զգո՛յշ, ծօ կը փախչիս...

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

«ՈՒ» ԿԱՄ «ԵՒ»

Այս անգամ ալ շաղկապի մասին:

Մեր երկուորեակ շաղկապները ու, եւ, համազօր են թէեւ, բայց ունին իրենց տեղը, ժամա– գործածութեան իրենց տեղը, ժամանակը: Բան մը որ չեն գիտեր շատեր: Լեզուներու զարգացման մէջ մեծ դեր կը կատարէ ականջը: Շնորհիւ զգայարանքին է, որ լեզուն կ'օժտուի երաժշտականութեամբ մը: Ամէն լեզու ունի իր երաժշտական ինքնայատկութիւնը, բայց բոլոր լեզուներն ալ կը յարգեն երաժշտական ընդհանրական օրէնք մը, զոր կը պահանջէ մարդկային ականջը: Պէտք է գիտնալ որ երեք տեսակ ականջներ կան,— ազգային ականջ, մարդկային ականջ, կենդանական ականջ:

Արդ, երկու ձայնաւորներ քով քովի բերելը ոչ ազգային ականջը կ'ընդունի, ոչ ալ մարդկային ականջը: կենդանիներուն ականջն է, որ բան մը չհասկնայ անյօդ ձայնաւորութեններուն:

Ու կամ եւ կազմական տեսակէտով, բաղադրեալ ձայնաւոր կը կոչուին: Անոնք ալ ձայնաւոր են: Մանաւանդ ու շաղկապը որ իսկական ձայնաւոր մըն է իր արտասանութեամբ: Բայց երբ, երբ շաղկապ ու կը դնէք երկու բառերու միջեւ, որոնց առաջինը կը վերջանայ ձայնաւորով, ինչպէս երկրորդը կը սկսի նոյնպէս ձայնաւորով, այն ատեն իսկապէս կենդանական բացագանչութիւն մը կը ստեղծուի: Օրինակ.

Արծիւներու ու ուրուրներու...

Անշուշտ շատ չեն պատահիր այս ու՛ու – ու՛ները: Եւ սակայն յաճախադէպ է տեսնել

ու՛ու-ու՛ու-ու՛ներ

Այսպէս.

Մանչերու ու աղջիկներու...

Վերջ տուէք այս տգեղ բառաչներուն: Երբ կը տեսնէք, երկու բառերու միջեւ շաղկապ մը դնելու ժամանակ, որ վերջինը ձայնաւորով կը սկսի, փոխանակ ու գրելու, գրեցէք եւ, որ կիսաբաղաձայն արժէք մը ունի:

Այսպէս.

Մանչերու եւ աղջիկներու...

Ի՛նչպէս հեշտին է եւ անուշ հնչելը այսպէս: Իսկ երբ շաղկապուելիք երկրորդ բառը կը սկսի բաղաձայնով, գրեցէք ու եւ ահա, հրաշալի՛ երաժշտութիւն մը կը ստեղծուի անմիջապէս: Օրինակ՝

վարդն ու սոխակը

կարելի է գրել նաեւ

վարդը եւ սոխակը:

Սակայն հայերէնի մէջ օրէնք մը կայ բառերն իրարու տալու, իրարու մօտեցնելու, այնպէս ինչպէս ածականը կը տրուի գոյականին: Ըստ այդ օրէնքին, երբ ածականը վանկով կարճ է գոյականէն, սովորական ձեւով կը դրուի առաջ.— կապոյտ երկնակամարը: Սակայն երբ ածականը վանկով աւելի երկար է, լաւ է դնել գոյականին ետեւը, անշուշտ ականջ դնելով կշռոյթին: Այսպէս երաժշտական չէ ըսել ու գրել՝

Մեծասքանչ երգ,

Ընդհակառակն աւելի հեշտին է ու երաժշտական արտասանել, գրաբարաձեւ,

Երգ մեծասքանչ:

Ահա թէ ինչու վերը նախընտրեցի վարդն ու սոխակը գրել, պարզապէս կարճեցնելու համար, միւսին աւելի մօտեցնելու համար առաջին բառը:

Այս ձեւով մենք կրնանք մեր ու, եւ շաղկապները դասաւորել անուանելով առաջինը կարճ շաղկապ, երկրորդը՝ երկար շաղկապ: Կարճ շաղկապը կը դրուի՝ երբ երկրորդ բառը բաղաձայնով կը սկսի, երկար շաղկապը կը դրուի՝ երբ երկրորդ բառը ձայնաւորով կը սկսի:

Ու շաղկապը կը գործածուի նաեւ երբ մարդ կը մոռնայ իր ըսելիքը եւ շարունակ կը կրկնէ ու՛ու... ու՛ու...: այդ ալ... յիշողութենէ – պակասներուն շաղկապն է:

ԱՍՈՂԻԿ

Յ. Գ.— Պատահաբար Թէոդիկի Ամէնուն Տարեցոյցին մէջ (1911), տեսայ որ, Հ. Յովսէփ Գաթըրճեանի կենսագրութիւնը տալու ատեն (էջ 250), վիէննան քանիցս գրուած է վեննա: Կենսագրութեան նօթերը տըւողն է Հ. Ներսէս Ակինեան, որ ապահովաբար վեննա կը գրէր 1911ին, եւ վիէննա՝ 1933ին: Ինչո՞ւ: Կը խնդրենք որ արտայայտուի: Ա.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Միացեալ ճակատ Դաշնակցութեան դէմ

Հօկի Ամերիկայի կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ շրջաբերականը ղրկած է շարք մը Հայր. Միութիւններու եւ քաղաքական կուսակցութիւններու.

Այսօր համայն հայ գաղութը յուզուած է Եռագոյնի խնդրով: Դաշնակցութիւնը փաստօրէն ըլլալով հակախորհրդային խմբակցութիւն մը ինչպէս անցեալին, նոյնպէս ալ այսօր, դրօշակի անունով իր վերջին ճիգը կը թափէ հայ զանգուածները թշնամացնելու Խ. Հայաստանի դէմ, «գործ» հայթայթելու իր «լիտըրներուն» եւ կանգուն պահելու իր քայքայուած շարքերը. միեւնոյն ատեն գաղութահայութեան մէջ եղբայրասպան կռիւներու եւ վէճերու պատճառ կը դառնայ:

Մենք Խորհր. Հայաստանի բարեկամներս ըմբռնելով Դաշնակցութեան Եռագոյնի շուրջ յարուցած պայքարի հակախորհրդային հայաստանեան բընոյթը, մեր աւագ պարտականութիւնը կը նկատենք միացեալ ճակատով պայքարիլ Դաշնակցութեան դէմ բոլոր Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութեանց անվերապահ գործակցութեամբ:

Վստահ ըլլալով որ դուք եւս իբր բարեկամ կազմակերպութիւն մը Խ. Հայաստանի, ձեր բարոյական եւ կազմակերպական աջակցութիւնը պիտի բերէք այս պայքարին, կը խնդրենք որ ձեր կողմէ նշանակէք կամ ընտրէք երկու ներկայացուցիչներ, որ սեպտ. 24ին գումարուելիք առաջին խորհրդակցական ժողովին մասնակցին: Այս ժողովը պիտի ծրագրէ պայքարի լաւագոյն ձեւը եւ բոլոր Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութեանց մասնակցութեամբ պիտի կազմակերպէ հրապարակային բողոքի ժողով մը Նիւ Եորքի մէջ: Խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ 30երորդ փողոցի եկեղեցւոյ սրահին մէջ սեպտ. 24, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Միլլիէթ» կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ ←

Աշխարհի ամէն կողմը մասնաւոր շահագրգռութեամբ մը կը հետեւին Պալքաններու քաղաքական անցուդարձերուն: Թերթերու վերլուծումներէն կը հասկնանք թէ մեր հարեւանները, Փոքր Համաձայնութիւնը եւ կարգ մը մեծ պետութիւնները ի՞նչ տեսակէտ ունին պալքանեան խաղաղութեան մասին, որուն մէջ Թուրքիա առաջնակարգ դեր մը կը գրաւէ: Ամէն կողմ կը գնահատեն խաղաղասիրական անկեղծ ջանքերը զոր կը թափէ Թուրքիա, լուսամիտ եւ կարող պետի մը ղեկավարութեամբ:

Անոնք որ աւելի մասնաւոր եւ լայն նշանակութիւն մը կուտան եւկոսլաւ Թագաւորին եւ Կազի փաշային տեսակցութեան, իրենց տեսակէտին իբրեւ փաստ կը յիշեն թէ Փոքր Համաձայնութիւնը որոշած է կարգ մը պալքանեան երկիրներու հետ աւելի ընդարձակ ու զօրաւոր խմբակ մը կազմել:

Այս ծրագրին գործադրութիւնը պիտի ծառայէ արմատապէս լուծելու ոչ միայն պալքանեան խնդիրը, այլեւ կեդրոնական Եւրոպայի հարցը: Կեդրոնական եւ հարաւային Եւրոպայի պետութեանց շահերը կը պահանջեն որ անոնք գործակցին քաղաքականապէս եւ տնտեսապէս:

Հաւանական չի նկատուիր որ Պուլկարիա հեռու մնայ այս քաղաքականութենէն: Նախագահներու տեսակցութիւնները եւ մասնաւորաբար Աղեքսանդր Թագաւորին եւ Կազի փաշային հանդիպումը պիտի աւելցնեն Պալքանեան համաձայնութեան հաւանականութիւնները:

Կարգ մը թերթեր ինչ ալ ըսեն, քաղաքական բոլոր համաձայնութիւնները որոնց պիտի մասնակցին Թուրքիա եւ Յունաստան, այս կամ այն երկրին դէմ ուղղուած չպիտի ըլլան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թենիս

Երկուշաբթի օր Ռօլան Կարօսի մէջ վերջ գտան եղանակին վերջին բացօթեայ մրցահանդէսը Փարիզի ախոյեանութեան խաղերով: Քանի մը ծանօթ խաղացողներ կը մասնակցէին անոր եւ մրցումները բաւական հետաքրքրական եղան. այրերու մրցումէ մը չահեցաւ տօքթ. Փրէն որ կիրակի օր երկար մրցումէ մը վերջ յաջողեցաւ յաղթել Քօշէի քաշուելէն վերջ Ֆրանսայի առաջին խաղացողը դասուող Պուսսէ. վերջին մրցումին հասնելու համար այդ երկու խաղացողները յաղթած էին Անգլիացի Հէնզի, Սպանիացի Մաիէրի, Ֆրանսացի Ֆէրէի: Տօքթ. Փրէն գերման Հրեայ մըն է որ մինչեւ Հիթլէրի իշխանութեան գլուխ անցնիլը Գերմանիոյ առաջին խաղացողն էր. հիմա ան մարզականօրէն անհայրենիք է: Գերմանիա մարզական ասպարէզն ալ փակեց գերման Հրեաներուն առջեւ, բայց պիտի ստիպուի 1936ին հիւրասիրել այն բոլոր Հրեաները որոնք տարբեր ազգերու դրօշին տակ պիտի գան Միջ. Ողիմպիականին մասնակցելու:

Թէնիսի վերոյիշեալ մրցումներուն մասնակցեցան նաեւ մեր երկու հայրենակիցները Օր. Ի. Ադամով եւ Հ. Ասլանկիւլ: Առաջինը այս տարի կարեւոր ոչ մէկ բան ըրաւ. սակայն բացատրելի է թէքնիք տեսակէտով — երբ այրերն իսկ ենթակայ են ելեւէջներու, կիները աւելի եւս կրնան գէշ կամ լաւ խաղալ որոշ ատեն մը. յուսանք Օր. Ադամովի համար որ այդ ատենը վերջ գտած ըլլայ: Ան չաբաթ օր իբր ընկեր ունենալով Տիկ. Անրօթէնը չահեցաւ վերոյիշեալ մրցահանդէսին «զոյգ կիներու» տիտղոսը, վերջին մրցման մէջ պարտութեան մատնելով Ֆրանսական շատ զօրաւոր զոյգը՝ Տիկ. Մաթիէօ – Օր. Ռօզամպէրէ բաղկացած: Բայց «սէմփլը–տամ»ի մէջ պարտուեցաւ Օր. Իրիպարնէ որ պասքուհի մըն է, նորահաս թէնիսի մէջ: «Խառն» մրցումներուն մէջ Օր. Ադամովի իբր ընկեր տուած էին անգլիացի Հիւզը որուն հետ երեք յաղթանակ տանելէ վերջ չորրորդին չկրցաւ ներկայանալ՝ իր ընկերը մեկնած ըլլալով:

Լ. Ասլանկիւլ «պարզ» մրցումներուն մէջ առաջին յաղթանակէ մը վերջ երկրորդ մրցումին պարտուեցաւ Սպանիոյ ախոյեան Մաիէրէ որ յետոյ իր կարգին տեղի տուաւ Փրէնի առջեւ. իսկ «զոյգ - այրեր»ու խաղերուն մէջ ան իբր ընկեր ունենալով Ֆրանսացի Ժորժը, պարտուեցաւ նոյնպէս երկրորդ շրջանին:

Փարիզի ախոյեանութեան վերոյիշեալ մրցումներուն յաղթականները եղան Փրէն՝ պարզ այրերու խաղերուն, Տիկ. Մաթիէօ՝ կիներու մրցումներուն, Օր. Ադամով – Տիկ. Անրօթէն «զոյգ կիներ»ու, Պօրօթրա – Ֆէրէ՝ «զոյգ այրեր»ու եւ Պօրօթրա - Ռօզէնպէր «զոյգ – խառն» մրցումներուն մէջ: Ժ. Պօրօթրա չէր մասնակցեր «սէմփլը»ի խաղերուն, բայց դեռ բաւական զօրաւոր է եւ կրնար յաղթել Փրէնի եթէ անոր դէմ խաղար:

Ժ. Ե.

Ֆութպօլ

Վիէն, 2 հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. եւ Բ. խումբերը բարեկամական մրցում կատարեցին կիրակի 1 հոկտ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծանօթ մարզադաշտին վրայ: Մարզասէր բազմութիւն մը եկած էր ծափահարելու համար հայ մարզիկները: Խաղը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը ընդդէմ C.S.O.ի տեղական առաջին խումբին, դատաւորն էր Պ. Ա. Տիգրանեան: Խաղը շատ հետաքրքրական եղաւ: Հայ մարզիկները բոլորն ալ պատանիներ էին, որոնք -եռանդուն խաղարկութեամբ յաղթեցին C.S.O.ի 3–0ով: Յետոյ դաշտ եկաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր լաւագոյն կազմով, խաղալու համար Լինի E.S.M.ի առաջին խումբին դէմ: Խաղը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յարձակողականով: Կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը.Մ.ի յաղթութեամբ: Երկրորդ կիսախաղին ալ, մեր խումբը տիրապետելով դաշտին, շահեցաւ 3 նշանակէտեր: Խաղը վերջացաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթանակով, 4–0: Մեր այս տարուան խումբը շատ ուժով է: Առաջին խումբը այս կիրակի պիտի մրցի A.S.T.ի Ա. խումբին դէմ Վիէնի հայ մարզադաշտին վրայ:

Յաջողութիւն:

Յ. Մաքսուեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

— :-: —

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 սեպտ.).

— «Ամենուրեք, ողջ գաղթաշխարհում, գլուխ են բարձրացրել հասարակական տականքները՝ ամենակրթուածից սկսած մինչեւ ամենաառմիկը խմբագիրներից սկսած մինչեւ Թուղթ մրոտողները եւ կռիւ յայտարարել տարագիր հայութեան թշուառ բեկորների դէմ, ներկայացնելով նրանց թէ հայ հասարակութեան եւ թէ օտար իշխանութիւններին, որպէս խառնակիչներ, որպէս «դրսեցի» անհարազատ տարրեր...

ելոյթի, մի նոր պրովոկացիայի, մի պժգալի արարքի, մի նոր փողոցային ելոյթի, մի նոր պրովակացիայի, մի նոր դաւի...

Ոչ սահման կայ եւ ոչ վախճան...

Այդ մարդ – հրէշները, ժանտախտի թունաւոր բացիլների նման սփռուել ու տարածուել են ամենուրեք եւ օր աւուր կրծում են մեր ազգային մարմինն ու հոգին, յօշոտում մեր սիրտն ու միտքը, խլում մեր հաւատն ու յոյսը, կորովն ու եռանդը մեր սրբազան մարտնչումների համար...

Թոյն ու լեղի թափելով, որպէս ատատութեան եղջիւրից, իրենց ապականուած հոգու խորքերից, նրանք սփռում են իրենց շուրջը գարշահոտութիւն, բարոյական մահ ու ամայութիւն...

Խիղճն ու պատիւը, ամօթն ու մարդկային արժանապատուութեան զգացմունքները մեռցրած իրենց փոքրոգի սրտերում, չղթայազերծ են արել իրենց բոլոր անասնական բնազդներն ու կրքերը եւ աջ ու ձախ կուրօրէն ու անմտօրէն հարուածում են ու կտրում այն ծառի ճիւղը, որի վրայ իրենք էլ են նստած...

Զէնք դարձնելով իրենց ձեռքին պրովոկացիան իր ամենաստոր ձեւերով, արհեստ ու մասնագիտութիւն դարձնելով մատնութիւնն ու լրտեսութիւնը, եւ առանց մի վայրկեան անգամ վարանելու՝ այդ վարձկանները վաճառքի են հանում ամէն ազգային ու մարդկային սրբութիւն եւ ընականօրէն օտարների ոտքերի տակ նետում ազգային գերագոյն արժէքները:

Զը խնայեցին ոչ հայ բազմաչարչար դպրոցը,— միակ խարիսխը մեր ազգային գոյութեան,— ոչ հայ լեզուն, ոչ հայ եկեղեցին ու նրա լաւագոյն առաջնորդները, եւ ոչ ազգի պարծանքըն ու պատիւը՝ ազգային դրօշը...

Մարկիզ տը Սադի այդ արժանաւոր հետեւորդները, իւրացնելով նրա կեանքի նշանաբանը՝ «առաքինութիւնը պատժւում է, իսկ անբարոյականութիւնը՝ յաղթանակում է», էլ դաւ չը մնաց, որ չը նիւթեն հայ ժողովրդի եւ նրա վեհագոյն ձգտումների դէմ, էլ զրպարտութիւն ու հայհոյանք չը մնաց, որ չթափեն հայ ժողովուրդի լաւագոյն զաւակների դէմ, որոնք անհուն զրկանքների գնով վառ են պահում Լուսաւորչի կանթեղը տառապող հայութեան դժնդակ կեանքի բոլոր մարզերում:

Ճիշդ է երեւոյթը ինքնըստինքեան նոր չէ. միշտ էլ ունեցել ենք մատնիչներ, դաւաճաններ, ամէն կարգի ու մեծութեան ուրացողներ, բայց երբեք չի եղել, որ մի ամբողջ կուսակցութիւն վերից վար այսքա՛ն այլասերուէր, ապականուէր եւ ղեկավարուէր մեծ ու փոքր Ցուդաներով»...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾԱՂԻԿ ՄԸ ԵՒՍ ԽԱՄՐԵՑԱՒ

—•—

Վիէն 3 հոկտ.— Քսան տարեկան երիտասարդ մը, Անդրանիկ Զլոյեան իր հոգին աւանդեց չարաթ գիշեր, կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Հիւանդութիւնը յառաջ եկած էր ցուրտէն: Կոկորդին ներսի կողմը ուռեցք մը պայթելով, աղտոտութիւնը ներս գացած եւ թունաւորած է մարմինը: Թաղումը տեղի ունեցաւ կիրակի առտու, խուռն բազմութեամբ: Մեռելակառքը զարդարուած էր ծաղկեպսակներով: Դժբախտ երիտասարդը բնիկ Բազմաչէնցի էր (Խարբերդ): Ապրիլեան սարսափի օրերուն հազիւ երկու տարեկան կը կորսնցնէ իր հայրը՝ Մելքոն Զլոյեանը եւ կը մեծնայ իր մօր գուրգուրանքով: 1922ին կը գտնուէր Սուրիա, իսկ 1924ին եկած էր Վիէն: Բնաւորութեամբ շատ համեստ էր:

Պ. Մանուկեան

...կողմը կեցած ուրիշ չարաճճի ...պուղ քաղողին, ձայնէն մարդը ...այ, որ բռնուինք գիտե՞ս ինչ ...

–Ի՞նչ կ'ընեն...

–Ասոր Ֆրանսա կ'ըսեն, գողութիւն մ'ըներ՝ ինչ կ'ուզես ըրէ....

Ու պաշարով բեռնաւոր կը կորսուին ...փողոցին մէջ...

Առաւօտ:

Դեղին արեւ մը կը տարածուի գունդ մը, որ կամաց - կամաց կը բարձրանայ սարի կատարէն ... Հիմա՝ ...ըրդ չի սոսկար անկէ: Ոչ տաքին, ոչ ...ղին գիմացող մարդը կը փնտռէ ...նոր ցոլքերը տաքցնելու համար իր ...ղարմացած ջիղերը...

Երիտասարդներ, վզնոցով եւ հացի ...կաններով կամ պարկ մը մեր գեղի ...ղոցականներուն նման, ձախ ուսէն ...անութին տակ կախած, կ'աճապարին ...գործի... քանիներ գիշերը բանած ... քանիներ մութին իսկ մեկնած են, ...տուան ցօղը համտեսելով, չեմ գիտեր... Գիտեմ միայն, որ եթէ այդ... փակուած ըլլային իրենց տունը, ...րած մայրենի սուրբ հողին, այսօր այս տեղերը չէին ըլլար...

Պառաւ մը դուռը կ'աւլէ: Ուրիշ մը դուռին կեցած կառքէն հաց կը գնէ, ուրիշ մը՝ փոքրիկներուն կաթ: Տարեքոտ մէկը խանութի մը փեղկերը կը վերցնէ: Բարակ, թիթեղեայ բուխերիկներէ կը սկսին ծուխերը բարձրանալ ու լուծուիլ արեւուն մէջ: Արեւն ալ կը բարձրանայ... օրհնութիւն կը սփռէ, ու պառաւներ՝ անգործածելի կտորներուն նման, իրենք զիրենք ձըգելով պատերու տակ, կը սկսին ողորմութիւն խնդրողի պէս, արեւ ծծել: Այս արեւը կ'երկարէ մարդուն արեւը:

Պարտիզպանը պարտէզ կ'իջնէ. սեփականատիրոջ աչքերով, հպարտօրէն կը չափէ բեռներէն կքած պտղատու ճիւղերը... այնքա՛ն շատ է պտուղը, որ չի հասկցուիր գողցուած ըլլալը, ու կ'ուրախանայ ան, հոգեւին կը հրճուի, քանզի ինք իր ծառն է որ ջրած է ու պտուղը կը վայելէ...

Զկնավաճառ մը՝ կշիռք մը ձեռքը, կողով մըն ալ միւս ձեռքը, ծօլի փուասօն, կ'երկարէ ձայնը կ'երկերուն... լամուկներ, ոմանք բոկոտն, ոմանք անխնամ հագուած՝ փողոց կ'իջնեն...

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

6.— ՈՒՐ Կ'ՈՐՈՇԵՄ ՓԱԽՉԻԼ

— o.o —

Երբ իրիկունը տուն վերադարձանք, պատմեցի Շաքիրին որ գնաց եւ պահանջեց, բայց մերժուեցաւ. ...ի վրայ բախում ունեցան: Քիւրտը նկատելով որ ես ...կուլին չարժաւիթը, կը սպառնար գնդակի մը զոհութեամբ գլխ վերցնել մէջտեղէն: Մէկ օր վերջ Արօն, ...Գէորգի տան պարտէզին մէջ երբ ծառի ճիւղեր ...) կը կտրէր ոչխարներու համար, աղուէսին վէճի ...րուակով՝ Ապտիւլ Ճըլիլը կը վազէ զէնքը բերելու: ...նկատելով վտանգը կը փախչի տուն եւ կ'ազատի ...մահէն: Շաքիրը Թուրքի զաւակ էր եւ Քիւրտերէն ...վախնար, ընդհակառակն անոնք իրմէ վախնալով՝ ...զգան մեզի դպչիլ:

7.— ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿԻ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆՋԸ ԴԷՊԻ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ

— o —

Վերջապէս ահա հայ կամաւորները եւ ռուս բանակը ...էին են Սուլուխի պատմական կամուրջին, Աշխիշատն ...ու Խորոնքը մեր ցեղի վրիժառու մնացորդներու ձեռքն էն, կմախացած քիչ թիւով Հայեր սարերէն դաշտ կ'իջնէին՝ իրենց փրկիչը դիմաւորելու, իսկ քիւրտ գաղթականութիւնը շղթայ կազմած կը քաշուէր ահ ու սարսափով:

Շարժեցան եւ մեր շրջանի Քիւրտերը, իրենց հետ վերցնելով իրենց ամբողջ ինչքերը: Անասունները բեռցնելէ զատ մեր շալակն ալ տուած էին իրեղէններ: Հազիւ վանքի ճամբան ելած, Անծառ գիւղացի Ազիզը գլխ տեսնելով ճանչցաւ: Անոր քովէն էր որ փախած էի: Աղայիս պաշտպանութեան շնորհիւ ազատուեցայ:

Ռուս հետախոյզները հասան Մեղտի գիւղ, որ հազիւ մէկ քիլոմէթր հեռու կ'ըլլար: Մայրերը իրենց երախաները նետելով սկսան փախչիլ: Իրենց ցանածն էր որ կը հնձէին:

Ելք չկար, բոլոր էրիկ մարդիկը զէն ի ձեռին ետ դարձան դիմադրելու, իսկ ժողովուրդը կը շարունակէր քաշուիլ: Այդ իրիկուն պէտք էր հասնէինք Խարապէկ կոչուած քրտական գիւղը, որ ընդամէնը երեք ժամուան ճամբայ էր: Բուքը տուաւ եւ Թրպա Խըրէ կոչուած վայրը բեռները թափելով, հոդ մնացինք, վրան կոխեց մութը: Զէնքի ձայն չկար, բայց անասունները սկսան սառիլ, մանաւանդ գոմէշները վայրկենապէս կը սատկէին բուքէն: Պաշտպանուելու համար, անշնչացած կենդանիներու փորը պատռելով մէջը կը մտնէինք: Եղան շատեր որ զիրենք պատսպարող անշունչ դիակներուն պէս անշնչացան: Իսկ ես թաղիք մը ունէի որու մէջ փաթթուած ու գոմէշի մը ապաւինած էի: Արօն առաջ գացած էր Ըմըրի ընտանիքի հետ, բայց Ապրշումը ինծի հետ էր: Շաքիրը մինչեւ առաւօտ գրեթէ ոտքի կեցած կը հսկէր վեց հոգինոց ընտանիքին, եւ իր հինգ աւանակներուն: Շարունակ ծածկելով, գարի տալով փրկեց կենդանիները. առանց ատոնց ճանապարհին իրենք եւս պիտի չորնային: Առաւօտուն Շաքիրը ձիւնը թիակով բացաւ եւ մեզ ոտքի հանեց: Մարդոց եւ անասուններու բազմութիւն մը անշարժացած էր այդ առաւօտ: Հասանք Խարապէկ գիւղը, քանի մը օր ալ հոդ մնացինք: Երբ Ռուսը շարժեցաւ, ստիպուած այդ գիւղն ալ լքեցինք եւ վանքի վրայով անցանք Կվարս կոչուած հայ գիւղը:

Գաղթականութեան շղթան շատ կը նմանէր երբեմնի մեր ուխտաւորներուն, մէկ տարբերութեամբ,— Հայ ուխտաւորները Վարդավառին կ'երթային Ս. Կարապետի վանքը, իսկ ասոնք ձմեռ օրով զաւակները նետելով կը փախչէին:

Առեւտութիւնը սաստկացաւ հայ բեկորներուս հանդէպ: Զնչին պատրուակով մը սպանդ կ'ընէին: Մանաւանդ ճամբաներու վրայ սպասող իւրաքանչիւր 500 մէթրին, Թուրք պահակներու վրէժխնդրութիւնը շատ մը մնացորդներու կեանքին վերջ տուաւ:

Թուրք զօրքը կեդրոնացած էր վանքը: Իսկ ռուս հետախոյզները կուգային մինչեւ Սորտար ու Խարապէկ որ մէկ ժամուան ճամբայ իսկ չէ: Ռուսը Քիւրտերը կամ Թուրքերը ծուղակը ձգելու համար, երբեմն կը նահանջէր, կ'աներեւութանար: Իսկ խոլամ գաղթականութիւնը որ ապաստանած էր վանքին արեւմտեան կողմը, ճամբան ամէն ինչ թափած ըլլալով՝ հացի կարիք կը զգար:

Գիշերելով երիտասարդ ուժերը զինուած ետ կ'երթային Գէմիկ գիւղէն, Թուրք Գոլոցօ աղայի ամբարէն ցորեն բերելու:

Երբ գիշեր մը Արօն կը ստիպուի Ըմըրի տղու Քամլի եւ ուրիշներու հետ նոյն նպատակով յիշեալ գիւղը երթալ, կը պաշարուին ռուս զինուորներէ եւ Արօն կ'ազատուի, իսկ Քիւրտերը կը փախչին:

Անոնք եկան պատմեցին եղելութիւնը, սակայն մենք չէինք հաւատար, ես ու Ապրշումը կը կասկածէինք իրենց խօսքի անկեղծութեանը, եւ կը կարծէինք թէ Արօն սպաննուած էր իրենց կողմէ: Իրականին մէջ Արօն ազատուած էր, ու մինչ այսօր կ'ապրի Խորհրդային Հայաստանի մէջ:

Քիւրտերը համարձակութիւնը չունէին ալ ետ դառնալու: Ստիպուած էին գոհանալ իրենց շրջակայ գիւղերով: Սակաւաթիւ անասունները եւս պաշար կ'ուզէին, ուստի սարերը քաշուած – դիզուած խոտերը շալակով բերելու կ'երթայինք: Այդ նպատակով օր մը լեռ բարձրացած ատեն, կէս ճամբան շալակը խոտով տեսայ հօրեղբայր Թօվոյի որդի Զաքարը: Երկուքս ալ շրջապատուած Քիւրտերով, ճանապարհը նեղ եւ երկու կողմէն ձիւնը բարձրացած, չկրցանք իրարու հետ խօսիլ: Միայն արտասուախառն հետեւեալը փոխանակեցինք Լեւոն... Զաքար...: Ու անցանք: Այնուհետեւ ամէն օր ի զուր փնտռեցի զայն: Միայն Խէյպիան գիւղացի Ավէյի Խոսրովի տղայ Օհաննէսը որ Զաքարի կեցած տունը կը մընար, տեսնելով ըսաւ որ իրենց աղան Սնօ, զայրացած պահու մը սպաննեց տղան:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Օդաչուի՝ ձախողած

ԵՐԵՔ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՕՐԸ, ՎԵՑ ԶՈՀԵՐՈՎ

Ասոլան եւ Լըֆէվռը, երկու քաջ օդանաւորդները որոնք Օրանէն (Ալժերիա) ճամբայ ելած էին ուղիղ գիծով հեռաւորութեան մրցանիշը կոտրելու համար, ստիպուեցան վար իջնել Քարաչիի մէջ (Հնդկաստան): Միայն 6600 քիլոմեդր կտրած էին 36 ժամուան մէջ, մինչ որ կը նշանակէ ձախողում, որովհետեւ Բօսի եւ Ռոսսի մրցանիշը չահած էին 9104ով: Ձախողման պատճառ կը համարուի վառելանիւթի չափազանց սպառումը, մանաւանդ Միջերկրականի վրայ:

Երկու օդանաւորդները Օրան պիտի վերադառնան հանգրուաններով, եւ յարմար առթիւ պիտի վերսկսին արշաւը:

⁂ Պէռի օդակայանին մէջ (Մարսէյլ), ջրօդանաւերու տորմղիկ մը գիշերային փորձեր պիտի կատարէր, երբ նկատեցին որ օդանաւերէն մէկը պակաս է: Քննութիւններ կատարուեցան եւ Մարթիկէն երեք քիլոմեդր անդին, ջուրին մէջ գտնուեցաւ օդանաւին կմախքը: Հրամանատարը վայրկենապէս մեռած, միւս երկու ճամբորդները չնչահեղձ եղած էին:

Թուլի մօտ ալ ծանր արկած մը պատահեցաւ: Զինուորական օդանաւ մը, որ ճամբայ ելած էր Մէցէն, գետին ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ: Օդաչուներէն մէկը քսան մեդր անդին նետուած եւ մեռած էր, իսկ երկուքը օդանաւին տակ մնացեր էին:

Վերջապէս, միեւնոյն օրը (հինգշաբթի), Սէն Նազէրի մէջ փորձի կ'ենթարկուէր հսկայ ջրօդանաւ մը, երբ յանկարծ հրջելով ինկաւ Լուառ գետին մէջ: Քանի մը վայրկեանէն հսկայ օդանաւը ջրամոյն կորած էր: Բարեբախտաբար կարելի եղաւ փրկել երեք ուղեւորները:

«ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՕՐ»Ը

Այսօր, Մշակոյթի Օրուան առթիւ, Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը կազմակերպած է շարք մը հայերէն գիրքերու վաճառում՝ զեղչուած գիներով:

Սալ Կավոյի վարչութիւնը վերջին պահուն արգելք յարուցած ըլլալով, վաճառումը տեղի պիտի ունենայ Հ. Սարգիսեանի խանութը, 261 Rue du Fbg. St. Martin եւ պիտի տեւէ մէկ շաբաթ, հոկտ. 7 — 15:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Պանթէօ-Բաշանի «ԱՐԾԻՒ» խումբի ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Սեդրակ Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Աղբիւր Սերոբ, Հրազդան եւ Քրիստափոր խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին 32, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Նկատի ունենալ այս Թուականը:

⁂

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ (Մարսէյլ)

Նախաձեռնութեամբ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՐՏԱՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ. արտասանութիւն եւլն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Թէյասեղան Ֆր. Կարմիր Խաչի

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8ին

6bis, Boulevard RODIN. Issy-les-Moulineaux

փափաքողները կրնան ներկայ գտնուիլ:

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMELի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ 41, Grand' Rue

եւ

LIBRAIRIE DE LA POINTE, 240 Grand' Rue, CHAVILLE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

— Ուրախ եմ ձեզ տեսնելուս, Պ. Էչընտէն, ըսաւ իշխանին քարտուղարը ջերմօրէն սեղմելով ձեռքը: Մեր գեղանի պառոնուհին շատ կը գովէ ձեր պերճագէտի տաղանդը: Ն. Բարձրութիւնը կը պաշտէ այս խաղը: Այնպէս չէ՞, Տէր իմ:

— Այո՛, այո՛, ըսաւ իշխանը:

Մուսթաֆա փաշա հսկայ մըն էր, քառասունը հինգի մօտ, որոճացողի խոշոր աչքերով եւ հպարտ իր կարիպալտեան պեխերուն համար: Վերջին նորաձեւութեամբ կարուած սմօքինկ մը ձեւ կուտար իր ըմբիշի իրանին: Արդուկուած շապիկին վրայ կը շողար խոշոր ադամանդ մը: Դրած էր ազգային գլխանոցը: Անմիջապէս տաքցաւ Էչընտէնի հետ: Բառերը բերնէն կ'ելլէին ինչպէս գնդիկները տոպրակէ մը: Իր ծանր կոպերուն տակէն, երկչոտ երեւոյթով մը, իշխանը կը դիտէր լուռ ու մունջ:

— Ձեզ երբեք ակումբը չեմ տեսներ, ըսաւ փաշան: Պաքարան չէ՞ք սիրեր:

— Կը խաղամ, բայց շատ քիչ անգամ:

— Պառոնուհին որ ամէն բան կարդացած է, ինծի ըսաւ թէ ականաւոր գրագէտ մըն էք: Դժբախտաբար անգլերէն չեմ գիտեր:

Պառոնուհին քանի մը ուռուցիկ մեծարանքներ շռայլեց Էչընտէնի որ գաղտնիք ընդունեց յարգալիր քաղաքավարութեամբ մը: Ցեառոյ, սուրճը եւ խմիչքները հրամցնելէ վերջ, յանձնեց խաղի թուղթերը:

Էչընտէն ինքնիրենը կը հարցնէր թէ ինչու հրաւիրած էին զինքը: Իր պրիճ խաղալու յատկութեան մասին ինքզինքը չէր խաբեր: Երկրորդ կարգի լաւ խաղացող մը ըլլալով, յաճախ ճակատած էր աշխարհի լաւագոյն խաղացողներուն հետ, իր տկարութեանը համոզուելու համար:

Այդ գիշեր ուրիշ ձեւով մըն ալ կը խաղային որուն լաւ ծանօթ չէր ինք եւ բարձր գինով մը, սակայն բացորոշ կ'երեւար թէ պրիճը պատրուակ մըն էր, բուն խաղը նրբանցքին մէջ կը պատրաստուէր: Թերեւս անգլիական գործակալ ըլլալը գիտնալով, իշխանը եւ իր քարտուղարը ուզած էին զինքը տեսնել, ուսումնասիրելու համար:

Մէկ երկու օրէ ի վեր մթնոլորտին մէջ բան մը կար. եւ այս հաւաքոյթը կը հաստատէր Էչընտէնի կասկածները. բայց խնդիրը ի՛նչ էր եւ ինչպէս: Իր լրտեսները ոչ մէկ յատկանշական լուր կը բերէին իրեն: Հիմայ վստահ էր որ զուիցերիական սահմանութեան այցելութիւնը սիրասուն պառոնուհիին նախած գործն էր եւ պրիճի հրաւէրը ուրիշ պատճառ չէր կրնար ունենալ եթէ ոչ դարմանել գաղտնի սահմանններուն ձախողումը: Հեւ ի հեւ խաղալով եւ խօսակցութեան մասնակցելով հանդերձ, Էչընտէն կը սերտէր թէ ինքզինքը եւ թէ միւսները: Սկսան պատերազմի մասին խօսիլ: Պառոնուհին ու փաշան չափազանց թշնամական զգացումներ կը ցուցադրէին Գերմանիոյ դէմ:

— Սիրտս, ըսաւ պառոնուհին կոտրուելով, Անգլիա մնացած է որ ընտանիքիս օրօրանն է (յիշեցէք Եորքշիրի ձիապանը):

Իսկ փաշան Փարիզը իր մտաւոր հայրենիքը կը հռչակէր: Մոնմարթրի անունը լսելով, իշխանը խղեց լռութիւնը:

— Շատ աղուոր քաղաք է Փարիզը, ըսաւ:

— Իշխանը հոն հրաշալի յարկաբաժին մը ունի, յարեց քարտուղարը, սքանչելի նկարներով եւ բնական մեծութեամբ արձաններով:

Էչընտէն չեշտեց իր համակրանքը Եգիպտոսի ազգային տենչերու եւ Վիէննայի համար, որ ամէնէն հաճելի մայրաքաղաքն էր: Եւ ահա տեղատարափ մը փոխադարձ մեծարանքներու: Բայց եթէ իր հակառակորդները կը յուսային տեղեկութիւններ կորզել իր բերնէն, կը սխալէին: Ելաւ վայրկեանը իրեն կարծես ուղեցին փորձել իր ուղղամտութիւնը: Բոլոր ողջամիտ մարդիկը հաչտութիւն չէ՞ին ուզեր: Գրագէտի մը համար կա՞ր աւելի ազնիւ կոչում քան աշխատիլ այս դատին յաջողութեան համար: Ի՜նչ անփոխարինելի ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլար իր երկրին: Եւ իրեն համար ալ ի՜նչ շահու աղբիւր:

Անխոհեմութիւն պիտի ըլլար այդ գիշեր աւելի առաջ երթալ: Բայց Էչընտէն խօսքերէն աւելի իր կեցուածքով հասկցուց թէ յօժարակամ պիտի լսէր աւելին: Փաշային եւ գեղանի Աւստրուհիին հետ խօսած ատեն, իշխանին ուշադիր աչքերը չէին բաժնուեր իրմէ եւ սա անախորժ յայտնատեսութիւնն ունեցաւ թէ անոնք չատ լաւ կը կարդային իր մտածումը: Թերեւս իր մեկնումէն վերջ լաւ կ'ըլլար ազդարարել միւս երկուքին թէ ի զուր ժամավաճառ կ'ըլլան:

Կէս գիշերին խաղը վերջացած ըլլալով, իշխանը ոտքի ելաւ.

— Ուշ է, ըսաւ եւ Պ. Էչընտէն անշուշտ շատ աշխատանք ունի վաղը: Զարաչար չգործածենք իր ժամանակը:

Հ

Էչընտէն մեկնեցաւ չափազանց մըտատանջ, անշուշտ միւսները ձգելով նոյնքան չփոթահար որքան ինքը:

Ցոգնութիւնը չուտով յաղթեց: Հազիւ կրնար բաց պահել աչքերը: Պառկածին պէս խոր քուն մտաւ:

×

Հազիւ հինգ վայրկեան կար որ քնացած էր, երբ դուռին տրուած հարուած մը ընդոստ արթնցուց զինքը:

— Ո՞վ է:

— Սենեկապանուհին, բացէք, պարոն, կ'աղաչեմ, բանալիք ունիմ պարոնին:

Զկամութեամբ, Էչընտէն վառեց լոյսը, ընտանի շարժումով մը հագաւ քեց մազերը,— Ցուլիոս Կեսարի նման չէր սիրեր հրապարակաւ ցուցադրել իր ճաղատութիւնը — եւ բացաւ դուռը:

Իրար անցած զուիցերիացի սպասուհի մը իրեն կը սպասէր սանդուղին գլուխը: Գոգնոց չունէր եւ անճաշակ բանքով հագուած կ'երեւար:

— Անգլիացի պարոնը, եգիպտացի իշխանուհիներուն վարժուհին վարք է: Կ'ուզէ տեսնել պարոնը:

LAMOUREUXի նուագահանդէսները Salle Gaveau 45 rue la boétie, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 16,45 ին. «Les Heures Dolentes» ... Տիւփօի կողմէ: «Իշխան Իգօր» ... Կիրակի ժամը 15ին «Escales» Իպէրէ. «Փոքր ... տական մեծ Զատիկը»: Երկու նուագ... դէմներուն սէնֆօնի հերոիք: «Քննէմի վալս» Բալվէյի քառեակին կողմէ: Տեսութիւն՝ Ալպեռ Վօլֆ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

8 Octobre 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2312

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԱՂԷՏԸ՝ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Այսօր, Գ. էջին մէջ, պիտի կարդաք պաշտօնական նամակ մը՝ Հայաստանէն Թաւրիզ ապաստանած գաղթականներու թշուառութեան մասին:

Նամակը ուղղուած է Փարիզի ամենավար պաշտօնաթերթին, իսկ պատճէնը՝ «Յառաջ»ի:

Ղրկուած է նաեւ օգոստ. 31էն սեպտ. 20 Թաւրիզ հասած փախստականներու ցուցակը,— 161 հոգի: (Պիտի հրատարակենք մաս-մաս):

Ռամկավար օրկանին կ'իյնայ փրկել իր պարկեշտութիւնը, այս բացորոշ կացութեան առթիւ:

Սպասելով այդ քաջութեան, այսօր կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել Թաւրիզի կարճ այլ պերճախօս զեկոյցին հիմնական կէտերը:

Ի՞նչ իրողութիւններ կը պարզէ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդին նամակը.—

1. Փախստականները առժամապէս արգելափակուելէ վերջ, կը յանձնուին Առաջնորդարան, փոխադրուելու համար դէպի Հաբաւ:

2. Փախստականները կը փոխադրուին Ռուսերու, Թաթարներու, Վրացիներու հետ խառն, ձրի օթօներով, բայց հազիւ կարելի կ'ըլլայ օրական 2–5 Հայեր տեղաւորել եւ ուղարկել նշանակուած վայրերը:

3. Անմիջական օգնութեան համար կարելի եղած է հանգանակել 7100 րիալ, որուն 3600ը հանգանակած են «հինգ արեւմտահայ առեւտրականներ»:

4. Բոլորն ալ թշուառութեան մատնուած են, բայց հազիւ կարելի կ'ըլլայ մարդ գլուխ քանական րիալ բաշխել, հարիւրաւոր քիլոմեթր ճամբորդութեան համար: (Քսան րիալը քսան ֆրանքէն ալ պակաս է):

5. Անցեալ տարի փախած որբերուն թիւն է 120, «այժմ էլ անդադար գալիս են»:

6. «Պէտք է ծայրայեղ թշուառութիւնը տեսնել, արտասուել եւ դարման փնտռել, ոչ թէ խծբծանքներով կուսակցական հաշիւներ մաքրել: Ժողովուրդը կոտորւում է, պէտք է փրկել, պէտք է ազատել կորստից»:

7. Թեմական Խորհուրդը զանազան դիմումներ կատարած է, խնդրելով «ՍԱՀՄԱՆԸ ՓԱԿԵԼ, ԽԻՍՏ ՊԱՀԵԼ, ԹՈՂԼ ՉՏԱԼ ԱՆՑՆԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԸ»: Բայց անօգուտ:

8. Եկածը ձմեռ է. «Թաւրիզի հասարակութիւնը 1914էն մինչեւ այսօր անդադար օգնութիւն է հասցնում թշուառներին»: Բայց ո՞վ պիտի օգնէ հարաւային շրջաններուն մէջ...

×

Հաւատա՞նք թէ, այս քստմնելի եւ վաւերական պատկերին առջեւ, մարդիկ այլ եւս վերջ կուտան զզուելի ըսի-ըսաներուն, եւ կը խորհին դարմանի մասին:

Պաշտօնական մարմին մըն է որ կ'ազդարարէ, հեռաւոր Թաւրիզէն.

— «ՊԷՏՔ Է ԾԱՅՐԱՅԵՂ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՍՆԵԼ, ԱՐՏԱՍՈՒԵԼ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆ ՓՆՏՌԵԼ, ՈՉ ԹԷ ԽԾԲԾԱՆՔՆԵՐՈՎ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼ»:

Անշուշտ հիմնական դարմանը այն է որ, փախուստները դադրին:

Բայց, իմ եւ քու ձե՞ռքդ է դադրեցնել...

Ահա Թեմական Խորհուրդը ինք, սահմանակից եւ հետեւաբար իրազեկ ըլլալով հանդերձ Հայաստանի կացութեան, «դիմումներ է արել ուր անկ է», որպէսզի փակեն սահմանը:

Եւ սակայն, փախչողը փախեր է եւ պիտի փախչի, յանձն առնելով գնդակահարուիլ կամ խեղդուիլ Արաքսի մէջ:

— «Զարմանալին այն է որ, բոլոր փախստականները իրենք գիտեն իրենց գլխին եկող ողբերգութիւնը, եւ փախչում են»:

Այսօր մէկդի կը դնենք տեսութիւնները եւ ձեր ուշադրութեան կը յանձնենք փախածներուն վիճակը:

«Ձմեռը մօտենում է. բոլորին հարկաւոր է հագուստ, կօշիկ, գիշերուան ծածկոց»:

Միայն Թաւրիզի՞ն պարտականութիւնն է հոգալ այս բոլորը:

Ահա Թաւրիզը կը կատարէ իր պարտքը,— կաթիլ մը ովկիանի: Եւ կը կատարէ 1914էն ի վեր:

Բայց ինչո՞ւ միայն Թաւրիզը: Հայաստանին դրացի ըլլալու մեղքի՞ն համար: Իբրեւ պատի՞ժ:

Իսկ Թաւրիզէն դո՞ւրս: Իսկ հարաւային Պարսկաստանի՞ մէջ, ուր կը քշուին այս թշուառները, անծանօթ ուղղութեամբ...

Ենթադրելով թէ նոր փախստականներ չկան — Արաքսը անանցանելի կը դառնայ այսուհետեւ — այս 161 փախստականները իրաւունք չունի՞ն միւս գաղութներու եւ մասնաւորապէս Փարիզի օգնութեան:

Համբանք չե՞ն ասոնք ալ,— այր, կին, երախայ:

Եւ Բարեգործականը, որ գէշ-աղէկ օգնութեան կը հասնի բնական աղէտներու առթիւ, թէյասեղանի մը ծախքը կամ «ազգասիրաբար» բաշխուած նպաստներու կէ՞սն ալ չտար կը տեսնէ այս թշուառներուն համար:

Հայեր չե՞ն ասոնք ալ,— զոհերը մարդկային չարիքներու եւ անօթութեան:

Եթէ նոյն իսկ յանցաւորներ՝ դատապարտեալներ ըլլային, պիտի ունենային տարրական իրաւունք մը,— բանտին «խաբաւանա»ն:

Չէ՞ք սարսափիր, իմանալով որ Փարիզը ոչ իսկ «խաբաւանա»ի մը գինը ղրկած է Թաւրիզ, անցեալ տարուան 120 որբերուն եւ այս ամառ հասած 161 փախստականներուն համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ պատասխանը սպառազինութեանց կրճատման առթիւ

ԿԸ ՊՆԴԷ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Լոնտոնի գերմանական դեսպանատան քարտուղարը, իշխան Օթթօ Ֆոն Պիսմարք, հոկտ. 6ին Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայանալով, բերանացի հաղորդեց իր կառավարութեան պատասխանը՝ սպառազինութեանց մասին:

Այս պատասխանը միեւնոյն ատեն հաղորդուած է նաեւ Իտալիոյ:

Այս տողերը գրած ատեն, պաշտօնապէս հրատարակուած չէր գերմանական պատասխանին բնագիրը: Բայց թերթերը կը պնդեն թէ Գերմանիա կը մնայ իր հին տեսակէտին վրայ, կ'ընդունի սպառազինութիւնները հակակշիռի ենթարկելու սկզբունքը, սակայն կը պահանջէ բացարձակ եւ անմիջական հաւասարութիւն, այլապէս պիտի մերժէ որեւէ պայմանագիր ստորագրել: Մասնաւորապէս կը պահանջէ իրեն ալ իրաւունք տալ գործածելու այն զէնքերը (ծանր հրետանի եւն.) որ թոյլատրուած են միւս պետութեանց, իսկ արգիլուած իրեն համար, համաձայն Վերսայլի դաշնագրին:

Այս պատասխանը ծանր տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ: Ուշագրաւ է նաեւ որ Գերմանիա իր պատասխանը միեւնոյն ատեն չէ հաղորդած Ֆրանսայի, ուր շատ աւելի ջղագրգռուած են:

Լայփցիկի դատավարութիւնը

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԷՆ ՏԻՄԻԹՐՈՎ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ ԴԱՏԱՐԱՆԷՆ

Ուրբաթ օր նոր միջադէպ մը պատահեցաւ, Լայփցիկի դատավարութեան ընթացքին:

Հարցաքննութեան կարգը եկած էր պուլկար համայնավար Տիմիթրովի, որ ուժգնօրէն պաշտպանեց ինքզինք: Իր տանը մէջ գտնուած էին զանազան թուղթեր եւ Պերլինի քարտէսը, ուր խաչեր նշանակուած էին զանազան շէնքերու վրայ:

Նախագահը.— Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ համայնավարական յեղափոխութիւն մը կը պատրաստէիք Գերմանիոյ մէջ:

Տիմիթրով զայրացած յայտարարեց թէ կեղծուած են թուղթերը, թէ անոնք իրեն չեն պատկանիր, թէ վստահութիւն չունի ոստիկանութեան վրայ եւայլն:

Նախ.— Մի՛ նախատէք ոստիկանութեան պաշտօնեաները:

Ընդհանուր ջղագրգռութիւն կը տիրէր դատարանին մէջ: Ծիծաղներ, ըմպանելիքի խօսքեր՝ ունկնդիրներուն մէջ: Նախագահը հարկադրուեցաւ կէս ժամ դադար տալ: Տիմիթրովի ցոյց տուին հեռախօսի կարգ մը թիւեր, որոնք ծածկագրի նշանակութիւն ունին, ոստիկանութեան աչքին: Տիմիթրով նորէն յայտարարեց թէ բոլորն ալ կեղծ են: « Եթէ ես գաղտնի թուանշաններ յօրինել ուզէի, աւելի ճարտարութեամբ կը շարժէի: Այս բոլորը ոստիկանութեան ապիկարութիւնը (յետոյ ճշդեց,— անհասկացողութիւնը) կ'ապացուցանեն:

Այս խօսքին վրայ, դատաւորները առանձնացան խորհրդակցութեան համար: Նախագահը յայտարարեց թէ իր բռնած դիրքին համար, Տիմիթրով այլեւս չպիտի մասնակցի դատավարութեան: Եւ անմիջապէս բանտ առաջնորդուեցաւ:

— Զլուած բան է, կ'աղաղակէր Պուլկարը: Իմ վճիռս տրուած է դատավարութենէն առաջ...

Յետոյ ատեան կանչուեցաւ միւս Պուլկարը, Փոփով:

Ռումանիա եւ Թուրքիա դաշնագիր կը կնքեն

Պուքրէշէն կը գրեն թէ բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիր մը պիտի կնքուի Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, Թիթուլէսքոյի Էնկիւրի այցելութեան առթիւ: Այս դաշնագիրը յարեւման պիտի ըլլայ անոնց որ կնքուած են մինչեւ հիմա: Բայց, մասնաւոր արժէք պիտի ունենայ, իբրեւ նոր ազդակ մը հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի մթնոլորտին պայծառացման եւ Սեւ ծովեան դաշինքի գիւրացման: Այս վերջին ուխտին մաս պիտի կազմեն նաեւ Թուրքիա եւ Ռումանիա:

⁂ Լուրի մը համաձայն, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ թագաւորները մօտերս պիտի տեսակցին Պելկրատի մէջ, լուծելու համար բոլոր վիճելի խնդիրները:

Արմատականներու համագումարը

Հինգշաբթի օր Վիշիի մէջ բացուեցաւ արմատական-ընկերվարականներու համագումարը: Վարչապետ Պ. Տալատիէ օդանաւով գնաց Լիոն, այցելեց Պ. Էռիոյի, որուն վիճակը մտահոգութիւն կը պատճառէ տակաւին, եւ մասնակցեցաւ ժողովին: Այս առթիւ սրտայոյզ ճառ մը խօսեցաւ: Իր Առաջարկին վրայ, ժողովը յոտնկայս ծափահարելով կուսակցութեան նախագահը, Պ. Էռիօն, վերընտրեց զայն եւ արագ ապաքինում մաղթեց:

Վարչապետը նոյն իրիկունն իսկ Փարիզ վերադարձաւ օդանաւով:

Գերմանիոյ մամուլի օրէնքը

Հիթլէրական կառավարութիւնը օրէնք մը հրատարակեց, որուն համաձայն խմբագիրներն ալ հանրային պաշտօնեայ կը համարուին եւ հետեւաբար ենթակայ են անոնց իրաւունքներուն եւ պարտաւորութեանց: Պայման է նաեւ որ խմբագիրներն ըլլան արիական եւ ամուսնացած չըլլան ոչ-արիական կնոջ մը հետ:

⁂ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ազդարարէ թէ օտարականներն ալ պարտաւոր են ողջունել հիթլէրական դրօշը, հոգ չէ թէ ոչ-հիթլէրական ձեւով:

Սուրիոյ մարզպանը մեկնեցաւ

Պ. տը Մառթէլ, Սուրիոյ նոր մարզպանը մեկնեցաւ առջի օր, «Մարիէթ փաշա»շոգենաւով: Իրենք՝ընկերանան գնդապետ մը և ուրիշ երեք նոր պաշտօնեաներ: Մարզպանը Փարիզ եղած ատեն հեռաձայնով խօսած էր Պէյրութի հետ, այսպէս կատարելով բացումը նոր գծին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

5ՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ.— 1. Կիրակոս Մարլեան, 2. Յակոբ Մամիկոնեան, 3. Հայկ Մարլեան, 4. Յակոբ Պետրոսեան, 5. Եփրեմ Եսայեան, 6. Գրիգոր Զաքարեան, 7. Սերեօժա Կիւմիւշեան, 8. Յակոբ Յակոբեան, 9. Նիկողոս Ռեսեան:

ԽՄԲ.— Կարդալ, Գ. էջ, Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդին պաշտօնական նամակը:

ՖՐԱՆՍԱ՞Ն Է ՈՐ ԿԸ ՄՕՏԵՑՆԷ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

»»».«««

Աթէնքի կիսապաշտօնական Վրադինի թերթը կը գրէ թէ ֆրանսական արտաքին նախարարութիւնն է որ մեծ ջանք կը թափէ մօտեցնելու Պուլկարիան եւ Եուկոսլավիան, որոնք անկէ առաջ գրեթէ թշնամաբար տրամադրուած էին իրարու հանդէպ:

Ինչպէս կ'երեւի, Ֆրանսայի թելադրանքը ընդունուած է Սոֆիայի մէջ: Այս յանձնարարութիւնը աւելի լայն կերպով բրաւ էռիօ, Պուլկարիա այցելած ժամանակ: Իր մեկնելէն առաջ աւելցուց հետեւեալ նշանակալից նկատողութիւնը՝ թէ ինք կ'երթայ Ռուսիա, դէպի Արեւելք, իսկ պուլկար կառավարութիւնը պէտք է դիմէ դէպի Արեւմուտք՝ Եուկոսլավիա:

Այս թելադրանքներուն հետեւանքով, Սոֆիա որոշեց իրապէս փոխել իր ընթացքը Պելկրատի հանդէպ: Այսպէս, Ֆրանսայի միջնորդութեամբ կայացաւ թագաւոր Աղեքսանդրի եւ ցար Պորիսի հանդիպումը Պելկրատի կայարանին մէջ:

Ֆրանսական քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ պէտք է ընդարձակել եւ խորացնել այս երկու երկիրներու մերձեցումը: Կ'ըսուի թէ Եուկոսլավիա տրամադիր է Պուլկարիոյ զիջելու Ստրումնիցայի եռանկիւնը, որ վերջին պատերազմին գրաւեց:

Այս զիջումը կարելի է ընել, հիմնուելով այդ եռանկիւնի ազգաբնակչութեան կազմին վրայ, որ պուլկարական է եւ վարչականը եղած է պուլկար քօմիթէններուն: Այս առաջարկին նպատակն է դաշնակցութիւն կնքել տալ Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ: Տակաւին պարզ չէ թէ ի՞նչ ուղղութիւն պիտի ստանան յիշեալ առաջարկին վրայ հիմնուած բանակցութիւնները:

Ամէն պարագայի, հարցը մասնաւորապէս կը շահագրգռէ Ֆրանսան, որու հովանաւորութեան տակ պիտի զարգանան երկու երկիրներու բանակցութիւնները եւ անոնց համեմատ ալ ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի հիմնաւորէ պալքաններն իր նոր քաղաքականութիւնը:

ՆՈՐԷՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

—.—

Գրած էինք թէ Սուրիոյ մարզպանութեան Դամասկոսի պատուիրակի տան վրայ ռումբ մը նետուած է: Սուպհի անուն կասկածելի մը ձերբակալուած է, սակայն ցարդ կարելի չէ եղած հաստատել անոր մեղապարտութիւնը:

Ոստիկանութեան քննութիւններէն կը հասկցուի որ այս մահափորձն ալ գործն է համայնավարներու: Նուրի Բըզ անուն համայնավար մըն ալ ձերբակալուած է:

ՀԱՅԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՀԵԼԼԷՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԸԼԼԱԼ

— o —

Հելլէն օրագրող Պ. Տրաքօս այս վերնագրով յօդուած մը հրատարակած է Էլէֆթէրօս Անթրօփոս թերթին մէջ:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Հայերը բազմաթիւ անգամներ դիմած են, հելլէնահպատակ ըլլալու համար: Խնդիրը դրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ եւ հոն պիտի գտնէ իր վերջնական լուծումը:

Յօդուածագիրը կը թելադրէ ընդունիլ եղած խնդրանքը, ըսելով թէ բաւական թիւով Հայեր Հայաստան փոխադրուած են, իսկ մնացեալները կապուած են երկրին, լաւ յունարէն կը խօսին եւ շատեր յունարէն թերթ կը կարդան:

13 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

»»».«««

ԵՂԲԱՅՐԸ ՆԱԽԱՏԱԾ ԷՒՆ ԻԲՐԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆ

Թերթերը կ'արձանագրեն եղերական դէպք մը, որ բացառիկ հանգամանք ունի:

Տասներեք տարեկան Լեհ աղջիկ մը, Սոնա Ռոզէնվէյկ, Սեպտ. 6ին կօշկակարի մը քով կը դրկէ պզտիկ եղբայրը, 8 տարեկան տղեկ մը, բան մը գնելու համար: Տղեկը ֆրանսերէն չըգիտնալով, չի կրնար հասկցնել ինքզինքը: Այդ միջոցին կօշկակարը կը նստէր յարակից սրճարանի մը մէջ (Լըբոռ փողոց): Սրճարանին տէրն ալ կը սկսի ծաղրել տղեկը որ ֆրանսերէն չի գիտեր:

— « Լեզուդ չորցե՞ր է», կ'ըսեն:

Եւ որովհետեւ տղեկը անշարժ կը դիտէր, տափատը կը քակեն, կը զարնեն եւ կը զուարճանան: Քոյրը տեսնելով որ տղան կ'ուշանայ, կը վազէ սրճարան եւ տեսնելով եղածը, ինքզինքէն ելած՝ կ'արտասանէ միակ ֆրանսերէն լուտանքը զոր գիտէր — « խոզե՛ր »: Սրճարանատէրը կատղած, աղջկան թեւէն բռնելով պահականոց կ'առաջնորդէ: Ոստիկանապետը կը յանդիմանէ աղջիկը, եւ երկուքը մէկ կ'ազդարարեն թէ 500 ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուի, եղած նախատինքին համար:

— Եթէ մայրդ չվճարէ այս գումարը, ամէնդ մէկ բանտ պիտի երթաք:

Աղջիկը սրտին կը դնէ, մարդու բան չըսեր, եւ կ'երթայ Սէն գետը կը նետուի...

Մայրը դատ բացած է սրճարանատիրոջ եւ կօշկակարին դէմ: Ժողովուրդը նոր իմացած ըլլալով դէպքը, առջի օր խռնուած էր սրճարանին առջեւ եւ հարկ եղաւ փակել ու պաշտպանութեան տակ առնել:

ՄԷԿ ԺԱՄ ԵՏ

Երէկ գիշերուընէ սկսաւ ձմեռնային ժամը: Շտկեցի՞ք ձեր ժամացոյցը, մէկ ժամ ետ տանելով:

ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՍԿԻԶԲԸ

Օրուան տօնին լաւագոյն ներշնչումն է, ապահովաբար, նախ՝ ուսումնասիրել հայ մշակոյթին զանազան երեսները։

Թատրոնը մէկն է մշակոյթի ամէնէն չքեղ երեսներէն։

Կ'արժէ, ուրեմն, քրքրել ու հասկնալ թէ, օրինակի համար, ե՞րբ դրուեցաւ հիմը արեւելահայ թատրոնին։

Մեր Գրականութեան պատմութեան դասագիրքերը աւանդութիւն մը ունին, զոր կը կրկնեն իրարու չրթունքէ գողնալով։

Ըստ այդ աւանդութեան, արեւելահայ թատրոնին սկիզբը պէտք է դնել յիսունական թուականներու վերջերը։ Եւ այն ալ ոչ թէ հայրենիքին մէջ, այլ հայրենիքէն դուրս (Մոսկուա)։

Լեւոն Մանուէլեան կը գրէ․—

Առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ Մոսկուայում 1859 թ․ յունվար 27ին։ Ներկայացումը կազմակերպել էին ուսանողները, որոնք ընտրել էին Ս․ վանանդեցու *Արտաշէս* պատմական ողբերգութիւնը եւ ուսանող Ալադաթեանի կատակերգութիւնը Թիֆլիսի կեանքից՝ *Վա՜յ իմ կորած յիսուն ոսկի* վերնագրով։

Թիֆլիսի երիտասարդները, խրախուսուած Մոսկուայի ուսանողութեան օրինակով, ձեռնամուխ են լինում թատրոնական գործին։ Նախ եւ առաջ ասպարէզ է գալիս Միք․ Պատկանեանը, որ 1859 թ․ օգոստ․ 10ին ներկայացրեց իր ինքնուրոյն վոդեւիլը՝ *Մոցիքուլ* վերնագրով,— Թիֆլիսի կեանքից(1)։

Ուրեմն, արեւելահայ թատրոնին սկիզբը դրուած է 1859ին, նախ Մոսկուայի մէջ, յետոյ, բայց նոյն տարուան ընթացքին, Թիֆլիսի մէջ։

Այս աւանդութիւնը կը հաստատէ նաեւ Վրթանէս Փափազեան․—

Ռուսահայերի մէջ առաջին հայերէն ներկայացումը կազմուեց Մոսկուա, 1859 թուականի յունվարի 27ին։ Ներկայացումը տեղի ունեցաւ մի մասնաւոր տան մէջ եւ հանդիսատեսներ էին երկու հարիւրի չափ մարդիկ եւ կանայք(2)։

Լէօ, իբրեւ պատմաբան, կ'աշխատի քրքրել քիչ մը։ Այսպէս նախ կ'աւանդէ թէ «տասնեօթերորդ դարում ... երբ Լեհաստանի Հայերի մէջ ընկալեց կաթոլիկ պրօպագանդան եւ Լւովի քաղաքում բացվեց պապական դպրոց ... թէատինեան կրօնաւորները, ի մէջի այլոց, կրօնական բովանդակութեամբ ներկայացումներ էլ էին սարքում դպրոցի մէջ»։ Յետոյ Լէօ կը յիշատակէ Անդրէաս Փափազեանի ներկայացման փորձը, կատարուած 1836ին, Իգմիրի մէջ։ Եւ ահա դարձեալ նոյն յանկերգը․—

1859 թուականի յունվարին մի խումբ ուսանողներ Մոսկվայում բնակվող մի հարուստ Հայի տան մէջ տուին ներկայացում։ Խաղացին վանանդեցու *Արիստակէս* պատմական ողբերգութիւնը ... *Արիստակէսից* յետոյ նրանք ներկայացրին *Վա՜յ իմ կորած յիսուն ոսկի* վօդեվիլը, որ գրել էր ուսանող Ալադաթեանը եւ որի նիւթը վերցրած էր Թիֆլիսի ժամանակակից կեանքից։ ... Մոսկվային հետեւեց Թիֆլիսը։ Նոյն 1859 թուականին Թիֆլիսում կային ոչ միայն հայերէն ներկայացումներ, այլ եւ ինքնուրոյն թատերագրութիւն» (3)։

Այս աւանդութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ...«մեր օրերը»։Արդարեւ,այս տարի, Երեւանի գրագէտները կը մտածէին տակաւին թէ արեւելահայ թատրոնը 1859 թուականի՞ն է սկսեր թէ տարի մը առաջ (4)։

Զարմանալին այն է, որ տասը տարի առաջ, 1923ին, Թիֆլիսէն Ե․ Սուրէն կը գրէր Հայաստանի պարբերականին մէջ այս հարցին մասին եւ կը քննադատէր այդ աւանդութիւնը։

Զարմանալին այն է, որ Լէօ, իր նոյն գիրքին մէջ կը հակասէր իր բռած աւանդութեան։ Էջ 92, կը գրէ թէ արեւելահայ թատրոնին սկիզբը դրուեցաւ 1859ին, իսկ էջ 87 կը գրէ թէ «... ահա երեսնական թուականների վերջում գրվում է Ռուսահայերի առաջին ինքնուրոյն թատրոնական երկը։ Գալուստ Շերմազանեանը թատերագրութեան ձեւով մի պարսաւ է յօրինում, որի մէջ դուրս բերված են ժամանակակից անձինք, Հայոց հոգեւոր վարչութեան գլխաւորները, նրանց գեղծումները, պետական պաշտօնեաների կաշառակերութիւնը,— այս է լինում այդ գրուածքի նիւթը եւ նա ներկայացնվում է նոյն իսկ Շերմազանեանի տանը»։

Ինչո՞ւ այս հակասութիւնը, ինչո՞ւ այս սխալները։

Նախ խօսինք Լէօյի մասին։

Լէօ պատմագէտ չէ, որովհետեւ գիտունի եւ քննադատի խիղճ չունի։ Լէօ միշտ առաջնորդուած է պահպանողական մարդու զգացումներով։ Կարդացէք իր Ռուսահայ Գրականութիւնը, *եւ ընդվզեցուցիչ բազմաթիւ կարծիքներու քովն ի վեր դուք պիտի նշմարէք նաեւ զզուելի հատուածամոլութիւն մը։ Բայց մանաւանդ ճիգ մը խնկարկելու Վենետիկի Մխիթարեաններուն, որոնց տպարանէն լոյս տեսաւ իր գիրքը։ Երբ արեւելահայ եւ արեւմտահայ թատրոններու սկիզբը գտնել կ'աշխատի եւ կուտայ ծանօթ հակասական տեղեկութիւնները, յանկարծ կը կենայ եւ կը գրէ․*

«Սակայն թատերական գրականութիւնը ոչ Թիֆլիսում, ոչ Կ․ Պոլսում կամ Զմիւռնիայում պիտի սկիզբ առնէր։ *Այստեղ էլ առաջին խօսքը պատկանում* էր Մխիթարեան հայրերին»։

Կը տեսնէ՞ք, ի՛նչ հրաշալի «այստեղ էլ»ով մը կը սկսի Լէօ։ Ու կը յիշէ Հ․ Պետրոս Մինասեանի ողբերգութիւնը, խոսրով Մեծն, *հինգ արար, գրաբար, տպուած 1845ին, Վենետիկ, իբրեւ առաջին խօսք»։ Եւ խորհիլ որ քանի մը տող առաջ գրած էր թէ «երեսնական թուականների վերջում» Շերմազանեան թատերգութիւն է գրեր եւ ներկայացուցեր։*

Գալով Լ․ Մանուէլեանի եւ Վրթ․ Փափազեանի, ինչո՞ւ կը յամառին կը մնան 1859 թուականին վրայ։

Ճիշդ է պատասխանը, զոր կուտայ Ե․ Սուրէն․—

«Լ․ Մանուէլեանի, Վ․Փափազեանի, Լէօյի ուսումնասիրութիւնները թատրոնի մասին չափազանց մակերեսային ու անբաւարար են, արձանագրուած աւելի շուտ կենդանի թատրոնական գործիչ — վետերանների բերանից(5)։

Եւ ամէնէն աւելի, պէտք է մեղադրել Մարկոս Աղաբէկեանը։

ԿՌՌՈՒՆԿի այս խմբագիրը, Կարինի մէջ կը կարդայ դասախօսութիւն մը, որ յետոյ կը հրատարակուի Փորձ *ամսագրին մէջ (1879, թիւ 10, էջ 63)։ Ահա այս դասախօսութիւնն է որ, աղբիւր կը դառնայ Լ․ Մանուէլեանի, Վրթ․ Փափազեանի եւ Լէօյի։ Կամ աւելի ճիշդը, Լէօ կը քաղէ Աղաբէկեանէն եւ Մանուէլեան ու Փափազեան՝ Լէօյէն։ Եւ սակայն ի՛նչպէս կարելի էր յամառութեամբ կառչիլ այն թուականներուն, զորս Աղաբէկեան կուտար անձնելով* իր յուշերէն, *ինչպէս կը խոստովանի․—*

«Ինչպէս որ արեւմտեան Հայոց թատրոնի վրա միմիայն յիշողութեանս վրա տպաւորելով խօսեցա, առանց մի աղբիւր իմ աչքի առաջ ունենալու, այնպէս էլ արեւելեան Հայոց՝ այսինքն Թիֆլիսի Հայոց թատեր մասին պիտի անեմ՝ միեւնոյն պատճառով։ Կարելի է որ թւականի եւ անունների մասին շփոթվեմ,դրանց ուրոշ յիշելը անկարող լինելով, այդ մասին ներողութիւն եմ խնդրում իմ պարոնայցը»։

Աղաբէկեանի դասախօսութեան մընացեալ մասը կարդալով, Թափանցիկ կը դառնայ այլեւս այն, որ Լէօ իր տեղեկութիւնները ամբողջովին քաղած է «Կռունկ»ի խմբագրին յուշերէն, նոյն իսկ տպաւորուելով պահպանողական նոյն գնահատումէն։ Այսպէս, Աղաբէկեան գնահատական ոչինչ կ'ըսէ Շերմազանեանի կատակերգութեան մասին, որուն մէջ ծաղրուած են էջմիածնի սինոդը, Յովհաննէս կաթողիկոսը, ռուս կառավարութիւնը, Ռուսերու կաշառակերութիւնը, Թիֆլիսի հայ ժողովուրդը։ Լէօ եւս չէր կրնար գնահատել (եւ հասկնալի է որ մոռացութեան պիտի տար) Շերմազանեանի այդ գործը, որ կը ծաղրէր կղերական ու յետադիմական աւանդութիւնները եւ պիտի պնդէր, որ Արեւելահայերու թատերական գործունէութիւնը կը սկսի 1859ին, մինչ 23 տարի առաջ, 1836ին, թատերգութիւն է գրուեր եւ ներկայացուեր(6)։

Ե․ Սուրէն կը խորհի թէ Շերմազանեանի Քաղքի հանաքներ *կատակերգութիւնը չէր կրնար ըլլալ միակ փորձը։ Շերմազանեան աշակերտն է Յարութիւն վրդ․ Ալամդարեանի, որ մէ կը մնայ Հրամիզդ եւ Զենոբիա, «ողերգութիւն յարարս երիս»։*

Այս ձեռագիր «ողերգութիւնը» կը կրէ 1833 թուականը։ Ուրիշ գործեր ունի՞ թէ ոչ, յայտնի չէ։ Սակայն կը հաստատուի, որ Ալամդարեան շատ կը հետաքրքրուէր թատերական կեանքով։ Վկայ՝ իր աշակերտը Շերմազանեան Քաղքի հանաքներով*, վկայ՝ իր միւս աշակերտը Գուրգէնբէկեան Արէլ, որ աքսորուած ուսուցչին՝ Ալամդարեանի ուղղեալ նամակի մը մէջ կը գրէ 1832 փետրուար 10ին․—*

«Վրացիք մտադիր են վրաց լեզուով թատրոնական ներկայացումներ տալու։ Նախանձելով այդ բանին եւ որպէսզի մենք նոցա առաջն կտրած լինենք, ես խորհուրդ տւի Բեժանբէկեանին եւ Արզանեանին հայերէն լեզուով մի ներկայացումն տալ ուսումնարանի աշակերտների եւ վասիլեւի պանսիոնում ուսանող հայ աշակերտուհիների ձեռքով ու այնուհետեւ շարունակել այդ բանը։ Բայց չտեսնելով նոցա մէջ այն նախանձախնդրութիւնը առ ազգային փառք, որը սպասում էր նոցանից, ես հանգ... թողի եւ նոյն առաջարկութ... դարձայ առ Արդութեան եւ Տէր Ղ... կասեանը» *(Ա․ Երէցեան, Ներսէ... դպրոցի պատմութիւնը,* էջ 256–25...

Արէլ յաջողեցա՞ւ ներկայացում... սարքել, յայտնի չէ, սակայն կար... ւորն այն է, որ իր ձեռքին տակ... պայման ունէր բեմադրելի թատեր... խաղ մը։

Ամէն պարագայի, Արէլի ընկեր... Շերմազանեան Գալուստ, աւելի բա... տաւոր է որ կը յաջողի քանի մը... րի յետոյ, 1836ին, բեմադրել ... հայ թատերգութեան պատմութե... առաջին գործը, Քաղքի հանաք... *Թիֆլիզ, Վելիամինովսկայա եւ ... մոլտովսկայա փողոցներուն անկի... իրենց մեծ տանը դարպասին ... ուր կրնային հաւաքուիլ 150... հանդիսականներ, ազգական կամ ... րեկամ։*

Շերմազանեանի փորձը ... կ'անցնի, հայ թատրոնի պատմ... նը կը լռէ Քաղքի հանաքներ*... սին, որովհետեւ հեղինակը ոչ ... կը ձաղկէր կղերականներու բար... այլ եւ վրէժ կը լուծէր օրուան ... րու հերոսներէն։ Արդարեւ Շեր... զանեանի ուսուցիչը,— Ալամդար... կը պատկանէր Ներսէս Աշտարակ... հակառակորդ հոսանքին։ Աշտար... ցի շատ կանուխ կը յաջողի վտ... աքսորել Ալամդարեանը, թէեւ ... կարեցիի կուսակիցներն ալ ...*

(1) ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ, Ռուսահայ Գրականութեան Պատմութիւն, հատոր Բ․ էջ 106–107։

(2) ՎՐԹ․ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Պատմ․ Հայոց գրականութեան, սկզբից մինչեւ մեր օրերը, էջ 435–436։

(3) ԼԷՕ, Ռուսահայ գրականութիւնը, սկզբից մինչեւ մեր օրերը, էջ 92–93։

(4) *Գրական թերթի* մէջ (15 յունիս 1933), Վավիկ Վարդանեան կ'առաջարկէր գալ տարի տօնել 75ամեակը ռուսահայ թատրոնին, որուն սկիզբը կը դնէր 1859ին։ Եւ իբր վկայութիւն կը յիշէր Մ․ Նալբանդեանի եւ Զարմայր Սարեանի յօդուածները *Հիւսիսափայլի* եւ *Ճռաքաղի* մէջ, այդ առաջին ներկայացման առթիւ։ Ոմանք ալ մէկ տարի առաջ, 1858ին կը դնեն ռուսահայ թատրոնին սկիզբը, վկայելով թէ 1858ին Մոսկուայի մէջ բեմադրուած է *Հաջի Սուլէյման* հայերէն թատերախաղը, եւ այդ վկայութենէն մեկնելով՝ 1893ին տօնեցին 35ամեակը 1908ին՝ 50ամեակը։

(5) Ե․ ՍՈՒՐԷՆ, Ռուսահայ բեմի եւ դրամատուրգեայի արմատները, Հայաստան, 1925։

(6) Արեւմտահայ թատրոնին սկիզբն ալ սխալ ցոյց կը տրուի նոյն սխալ գնահատումով։ Վրթ․ Փափազեան իր գրքին մէջ, (Թրքահայ գրականութիւն, էջ 23), կը գրէ թէ «առաջին անգամ 1858ին էր, որ Օրթագիւղ, տան մը մէջ, յետոյ խասգիւղ, յատուկ թատրոնին մէջ, տրուեցան հայերէն ներկայացումներ,— ազգային պատմութենէն առնուած թատերախաղեր»։ Սակայն Մ․ Աղաբէկեան, իր դասախօսութեան մէջ, կ'աւելցնէ թէ «Պոլսոյ հայ հասարակութեան մէջ թատրոնական խաղերու սկզբնաւորութիւնը *եթէ չեմ սխալւում*, 1857–1858 թուերում Միջագիւղումն է եղած վենետիկեան Մխիթարեանց աշակերտներու ձեռամբ։ Միւս կողմէ Լէօ, «առաջին խօսքը» տալով Մխիթարեաններուն, կը յիշէր ողբերգութիւն մը, տպուած 1845ին։ Երբ ողբերգութիւն կը տպուի, անշուշտ մարդիկ կային, որ կը խաղային։ Արդէն Աղաբէկեան եւս կը վկայէ թէ քառասնական թուականներուն Իզմիրցիները կը հիմնեն թատրոն, ուր Պոլսեցի հայ դերասաններ, անշուշտ աւելի կանուխ պատրաստուած, կուգային խաղալու։ Այսպէս ուրեմն, արեւմտահայ թատրոնին սկիզբը եւս կը տարուի մինչեւ երեսնական թուականները։

Զարմանալի կէտ մը։ — Աւանդական պատմութեամբ՝ արեւմտահայ եւ արեւելահայ թատրոններու սկիզբը կը դրուէր յիսունական թուականներուն մէջ, գրեթէ նոյն տարիներուն, իսկ ըստ Աղաբէկեանի յուշերուն՝ երկու թատրոններն ալ 1836ին, մէկը Իզմիր (Անդրէաս Փափազեան), միւսը Թիֆլիզ (Գալուստ Շերմազանեան)։

ԹԱՒ ՁՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՅԵՏ ԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տղա՛ս, ես աշնան կը սիրեմ բոյրը,
Սիրահար մարդու դէմքին պէս տժգոյն,
Աչքերը աշնան՝ փայլո՜ւն են, խոնա՜ւ,
Արցո՜ւնք կը հոտի հիւսիսէն հարաւ...

Հեծկլտուք չունի՝ իր կուրծքը փարթամ,
Կը խնդայ, կ'ըսես, երբ սիրտն է վեր,
Բայց, խնդուքին հետ, ալիք մը յետին՝
Աւա՜ղ, դիա՛կ մը կը նետէ ափին...

Սիրելի դիակ մ'հեռաւոր ափին,
Աշնան ոսկեվա՜րս ալիքին վրայ...

Տղա՛ս, կը խնդամ։ Դէմքս է, տղա՛ս,
Աշնան խնդացող դիմակին նման,
Ծիծաղիս մէջէն, չե՞ս առներ բոյրը՝
Գինիին սէրիս, որ հովը բերաւ,

Որ հովը քանդեց՝ կարա՜սը, բոյնը՜...
Տղա՛ս, ես աշնան կը սիրեմ բոյրը,
Թախծամոյն կարա՜պ՝ թախիծով արի,
Ահա՛ կը մեկնի՜ երգով, ծիծաղով...
...Ա՛յս լիճին վրայ՝ տամո՜ւկ է լոյսը...։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

(Գերմանացի գրագէտի մը վէպը)

ԽՄԲ.— Վիէննայէն թղթակից մը վերջերս գրած էր թէ գերմանացի գրագէտ մը, Ֆրանց Վէրֆէլ, ընդարձակ վէպ մը յօրինած է, « ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ », որ լոյս պիտի տեսնէ այս ամսու։

« Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ », Վիէննայի մեծ օրաթերթը, այս գործէն նաշակ մը տալու համար, քանի մը հատուածներ հրատարակած է, որոնց առաջինը կը ներկայացնենք ստորեւ․—

ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԸ

— o —

Գաբրիէլ Բագրատեան, հայկական հին գերդաստանի մը շառաւիղը, Փարիզի մէջ մեծցած, փրանսուհիի մը հետ ամուսնացած, իր եղբօրը մահուան հիւանդութեան պատճառաւ կը կանչուի հայրենիք, Եօղօնօլուք գիւղը, Մուսա Տաղին ստորոտը, հիւսիսային Սուրիա, Անտիոքի եւ Աղեքսանդրէթի միջեւ։ Համաշխարհային պատերազմը կը պայթի եւ Բագրատեան կը պարտաւորուի հոն մնալ։ Քանի մը ամիս վերջ կը սկսին թրքական բանակին վերին հրամանատար էնվէր փաշայի եւ ներքին նախարար Թալէաթ պէյի ձեռնարկած տարագրութեան եւ բռնի գաղթի կարգադրութիւնները պետական դաւանան ենթարկուած հայ ազգին համար։ Զէյթունի աւերուած լեռնաբոյնէն կուգայ բողոքական պատուելի Արամ Թովմասեան եւ կը հաստատուի Եօղօնօլուք, որուն տակաւին խնայած էին։ Բայց տարագրութեան հրամանը հոն ալ կը հասնի։ Վտանգի պահուն, Գաբրիէլ Բագրատեան, «Եւրոպացին» գիւղին հայ հոգեւորականին՝ Տէր Հայկազունի հետ միասին իր ամարանոցի պարտէզին մէջ կը կազմէ «մեծ ժողովը»։

Կէս օրէ վերջ առաջին ժամերուն սկսաւ ժողովուրդը գալ։ Թաղականները անձամբ կը հսկէին, ինչպէս կանխաւ որոշուած էր, ամարանոցին մեծ պարտէզին երեք մուտքերուն առջեւ, հաւաքումին մասնակցողներէն իւրաքանչիւրը քննելու հասկնալու համար։ Սակայն կարծես աւելորդ էին այս նախազգուշական միջոցները, որովհետեւ հեծեալ ոստիկան Ալի Նագիֆ իր պահակներով անակնկալօրէն, տանց իր երկարամեայ ծանօթներուն անգամ մնաս բարով մը ըսելու, ճամբայ ելած էր արդէն դէպի Անթաքիա։ Վերջապէս ամէն մարդ ներս մըտաւ եւ պարտէզին դուռները կղպուեցան։ Ժողովուրդը խռնուած էր ամարանոցին առջեւի մեծ հրապարակին վրայ։ Գրեթէ երեք հազար հոգի։ Տունին ձախ թեւին վրայ կը տարածուէր խոհանոցը եւ լուացարանը, որոնց առջեւ կրկնակ պարան քաշուեցաւ Տէր Հայկազունի փափաքին վրայ։ Գիւղին երեւելիները հաւաքուեցան ամարանոց տանող մեծ սանդուղին բազրիքներուն մօտ։ Խօսողներուն համար բեմ մը յարդարուած էր փոքրիկ սանդուղամբողլուխը։Եօղօնօլուքի թաղականութեան քարտուղարը սանդուղին ստորոտը դրած էր իր փոքրիկ սեղանը, ամէնէն կարեւոր որոշումներ արձանագրելու համար։ Գաբրիէլ Բագրատեան կարելի եղածին չափ երկար ատեն կը մնար իր սենեակը, որուն պատուհանները գոցուած էին բազմութեան առջեւ։ Չէր ուզեր ժամանակէն առաջ ապարդիւն խօսքերով ցրուել գինքը ողեւորող ներքին յուզումները։ Այն ատեն միայն տունէն դուրս ելաւ, երբ արդէն Տէր Հայկազուն մարդ ղրկելով հրաւիրած էր զինքը։ Իրեն առջեւ դժխեմ, զունատ, ընկճուած դէմքեր, ոչ թէ երեք հազար այլ ամէնքէն մէ՛կ դէմք միայն կարծես ձեւացած։Տարագրութեան յուսահատական դէմքը, հո՛ս, ինչպէս ուրիշ հարիւրաւոր տեղեր ա՛յս ժամուն։ Մարդկային այս կուտակումը ոտքի վրայ, տառապալից ու ահաբեկ, իր թիւէն շատ աւելի փոքր կը թուէր։ Միայն թէ քիչ մը անդին, վարօք, ուր հիւանդոց ծառեր բացատանը կըկտրեն, ծալապատիկ կը նստէին, կը փռուէին, կը կրթնէին քանի մը հոգի, բազմութենէն անջատ, ձեւով մը իբր թէ իրենց կեանքը այլեւս իրենց համար ո եւ է կարեւորութիւն չունէր։

Երբ Գաբրիէլ ակնարկ մը արձակեց այս ժողովուրդին վրայ, որ իր արենակից ժողովուրդն էր, յանկարծական սարսափ մը բռնեցաւ։ Սիրտը կը տրոփէր արտակարգ։ Ահա անգամ մը եւս իրականութիւնը իր ըմբռնածէն բոլորովին տարբեր էր։ Ասոնք միեւնոյն մարդիկը չէին զորս ամէն օր, գիւղերուն մէջ կը տեսնէր, եւ որոնք իր յանդուգն ծրագիրներուն առարկան կը կազմէին։ Մեռելական բրտութիւն մը եւ դառնութիւն մը չեշտակի կը յառէր իրեն վրայ լայնափեռեկ աչքերէ։ Զորս կողմը դէմքեր կոնծած պտուղներու պէս։ Նոյն իսկ երիտասարդներուն այտերը խորշոմած եւ կնճռոտ կը թուէին իրեն։ Գիւղացիներուն եւ գործաւորներուն աշխատանոցներուն մէջ նստած էր ասկից առաջ իր քննական պտոյտներուն միջոցին, բայց կ'երեւի ճշմարտութիւնը տեսած էր այնպէս՝ ինչպէս կառքով անցնող ճամբորդ մը կը տեսնէ իր բոլորտիքը։ Հիմա միայն այս յուզումնալից ժամուն էր որ կը պատահէր առաջին չփումը օտարացածին եւ իր ցեղին միջեւ։ Ինչ որ իր սենեակին մէջ խորհած ու ծրագրած էր, հոս ի դերեւ կ'ելլէր։ Այնքան արտառոց, այնքան վրդովիչ էր նայուածքը անոնց, զորս իրեն հետ ոտքի հանել կ'ուզէր։ Կիներ, տակաւին իրենց կիրակնօրեայ զգեստները հագած, մետաքսէ գլխանոցներով, դրամական զարդեր վիզերնին եւ ճարճատուն ապարանջաններ թեւերնին։ Շատերը թրքական ձեւով սրունքնին լայն շալվարներու մէջ, գլուխնին ալ փէրէճէն քաշած, թէեւ բարեպաշտուհի քրիստոնեաներ էին։ Դրացութիւնը այս տեսակ նմանութիւններ կը բերէր իրեն հետ, մանաւանդ հեռաւոր գիւղերուն մէջ, ինչպէս Վաքէֆ եւ Քէպուսիէ։ Գաբրիէլ այրերը կը տեսնէր իրենց մութ էնթարիներուն մէջ․ մօրուապատ գլուխներուն վրայ փէսով կամ թաղիքով։ Որովհետեւ օդը տաք էր, ոմանք չապիկնին բացած էին եւ կուրծքերնին կը ցուցնէին։ Այլանդակօրէն պայծառ փայլ մը ունէր մորթը սեւցած, չորցած գիւղացիի պարանոցներուն տակ։ Կոյր մուրացկաններու մարգարէական ճերմակ գլուխներ հոս ու հոն կը ցցուէին զանգուածէն դուրս — գատաստանի օրուան հետաքրքրական պատկերի մը պէս։ Ամէնէն առաջինը կեցած էր Գէորգ, պարողը, արեւածաղիկով։ Գաբրիէլ ցրտասարսուռ ձեռքը կը պատցնէր իր հագուստին անգլիական կերպասին վրայ։ Կարծես եղինները կը խայթէին զինքը։ Եւ իսկոյն սա հարցումը կ'ընէր ինքն իրեն․— Ինչո՞ւ եմ։ Ի՞նչպէս պէտք է խօսիմ ես իրենց։ Ի՞նչ խօսիմ։ Իր առանձնած պատասխանատուութիւնը, արեւու խաւարումի մը պէս, չղջիկներու չուքերով, կը պարուրէր զինքը։ Ի՞նչ ընէր։ Եւ ահա սա անփառունակ մտածումը․ հեռանա՛լ անկէց։ Այսօր իսկ։ Խնդիր չէ թէ ո՛ւր։

Տէր Հայկազուն սկսաւ յամրօրէն իր առաջին բառերը տպաւորել զանգուածին վրայ։ Այդ բառերը երթալով կը դամուէին Գաբրիէլի ականջին մէջ։ Բառեր ու հատուածներ իմաստ կը ստանային հետզհետէ։ Արեւու խաւարումը կը հեռանար իր երկինքէն ...

*Տէր Հայկազուն անշարժ կը կենար սանդուղին ամէնէն վերի աստիճանին վրայ։ Շրթունքներն ու կուրծքին վըրայ խաչը միայն թեթեւակի կը շարժէին խօսած միջոցին։ Սուր վեղարը չուք կուտար մոմի պէս դեղնած դէմքին, որուն խորունկ փոսիկներէն սեւ մօրուքը կը խուժէր զոյգ ալերեկ բաշերով ցից։ Աչքերը, զոր դոց կը պահէր, երկու առեղծուածային ստուերներ կը ձեւացնէին։ Գոգցես այս ժամը չէր ապրեր, աղէտքին ժամը չէր ըսկսած իրեն համար, այլ նպատակին հասնող մէկու մըպէս կարծես այլ եւս ինքզինքը վար դնել կ'ուզէր։ Թէեւ հայերէնը բոլոր արեւելեան լեզուներուն պէս պատկերալից է եւ հանդիսաւոր չեչտերով բեղուն, Տէր Հայկազուն կը նախընտրէր խօսիլ կարուկ, գրեթէ չոր ու ցամաք նախադասութիւններով,— Պէտք է ճշդել հասկնանք կառավարութեան դիտաւորութիւնը։ Հոս տարիքոտ մարդոց մէջ չկայ մէկը որ ասկից առաջուան ջարդերը զգացած չըլլայ, եթէ ոչ իր սեփական մարմինին վրայ, բայց գոնէ յանձին իր ազգակիցներուն, որոնք տաւայտեցան անդին Անատոլուի մէջ։ Այն ատենները Քրիստոս անարդար բարեացակամութեամբ մը արթ... հսկէր Մուսա Տաղի վրայ։ Այս գ... րուն մէջ երկար տարիներ խաղա... թեան օրհնութիւնը կը թագաւո... մինչ միեւնոյն ժամանակ մեր ... նակիցները Ատանայի մէջ եւ ա... կը մորթոտուէին բիւրաւոր։ ... ջարդին ու տարագրութեան տա... րութիւնը պէտք էր լաւ հասկնա... առջինը կը տեւէր չորս, հինգ, ա... չատը եօթը օր։ Քաջը միշտ առի... գտնէր իր կեանքը սուղ ծախելու ... ներուն եւ տղայոց համար արգ... թաքստոցներ կը պատրաստու... կատղած զօրականին արիւնա... ծարաւը քիչ ատենէն կը յագե... շատ չանցած սժգանք կը զգայի... իսկ գաղանաբարոյ ոստիկան... Անշուշտ կառավարութիւնը իսկ ... կը պատրաստէր այս նախճիր... բայց միշտ անտեղեակ կը ձեւ... ինքզինք։ Անկարգութեամբ կը ... էին եւ անկարգութեամբ կը վերջ... յին։ Զարդարար սրիկաները ա... կարգութենէն կ'օգտուէին։ ... գրութիւնը բոլորովին տարբեր է ... կը որ նոյն իսկ ամէնէն անողո... ուամբ կ'ազատի այս տարագրու... միջոցին՝ կրնայ երջանիկ համար... Տարագրութիւնը երկրաշարժ մը ... վաղանցիկ չէ, երկրաշարժ զոր ... խնայէ մարդոց եւ տուներուն մէ... սին։ Տարագրութիւնը այնքան ե... կը տեւէ մինչեւ որ ժողովուրդ... տին անհատը սուրով սպաննուի, ... բանները անօթի մեռնի, ... մէջ ծարաւահիւծ կորսուի, ... եւ բնաւոր ժանտատենդէն ... ուի վերջանայ։ Այս անգամ կ... կանութիւնը, քմայքը եւ ... բաւի արբեցութիւնը չէ որ կը ... այլ ալ աւելի սոսկալի բան մը ... կանոնի պատրուակը։ Ամէն բան ... կ'ունենայ հիմա Պոլսոյ նախ...

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ ԹԱՒՐԻԶԷՆ
Հայաստանի փախստականներու բշուառութեան մասին

«ՄԵՐԿ, ՔԱՂՑԱԾ, ՀԻՒԱՆԴ ԿԻՆԵՐ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐ»

Երկու-երեքով կը խուժեն դէպի հարաւ

ԽՄԲ.— Հայաստանի փախստականներու պաշտօնական ցանկին հետ, ներքեւ կը հրատարակենք հետեւեալ նամակը՝ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդէն.—

Թաւրիզ, 25 սեպտ. 1933

«Ապագայ»ի յարգելի խմբագրութեան. (Պատճէնը «Յառաջ»ի յարգելի խմբագրութեան).

Ատրպատականի Հայոց Թեմական Խորհուրդի դիւանս պատիւ է համարում Թեմիդ սեպտ. 9ի թիւ 83 «Հայաստանէն փախչողները», խորագրով յօդուածը կարդալուց յետոյ ուղարկել ձեզ, արտագրելով մեր պաշտօնական ցուցակից, 1933ի օգոստ.ի 3ից մինչեւ սեպտ. 20ը, Արաքսով Հայաստանից փախած այն 161 անունները կանանց, երախաների եւ տղամարդկանց, որոնք ոստիկանական ժամանակաւոր պահպանութիւնից արձակուելով ուղարկել են Առաջնորդարան՝ պատսպարել տալու եւ ճամբելու Պարսկաստանի հարաւային վայրերը. (Թաւրիզում մնալը արգիլուած է):

Փախստական խմբերը կազմուած լինելով մեծ մասամբ բազմաթիւ Թուրքերից, Ռուսներից, Վրացիներից, որոնք ամէն օր ինքնաշարժներով Հիւսնարաւորութիւն չունենալով արագ տեղափոխելու հարաւ՝ Թաւրիզը ազատելու իրանց խճողումից, ինքնաշարժներով հեռանում են հազիւ օրեկան 5—10 հոգի. Հայերից էլ յաջողւում է օրեկան 2-5 հոգի տեղաւորելով, ինքնաշարժների մէջ ուղարկել հարաւ նշանակուած վայրերը: Ոստիկանական հոգածութիւնը եւ առ հասարակ Պարսից կառավարութեան վերաբերմունքը վեր է ամէն գնահատանքից, ինքնաշարժներին պարտաւորեցրած են ձրիաբար անխտիր բոլոր փախստականներին տանել նշանակուած վայրերը:

Մերկ, քաղցած, հիւանդ կանանց եւ երախաներին օգնութեան հասաւ հասարակութիւնը: Ազգատախնամը տրամադրեց 2000ռիալ, Հայ Կանանց միութիւնը հանգանակեց 1500 ռիալ եւ հագուստեղէն, հինգ արեւմտահայ առեւտրականներ հանգանակեցին 3600 ր. եւ հազիւ հարիւրաւոր քիլոմեդր ճամբորդներին յաջողւում է պէտքերը հոգալուց յետոյ բաշխել քսանական ռիալ անձին: Դիւանիս ցուցակով 1932ին Արաքսով փախած են զանազան որբանոցներից Հայաստան համախմբուած որբերից 120 հոգի, այժմ էլ անդադար գալիս են: Ցուցակներ նորից կ'ուղարկուի:

Պէտք է այս ցաւոտ հարցին եւ դառն իրականութեան մօտենալ բոլորովին տարբեր տեսակէտով եւ ոչ կուսակցական, պէտք է ծայրայեղ թշուառութիւնը տեսնել, արտասուել եւ դարման փնտռել եւ ոչ խծբծանքներով կուսակցական հաշիւներ մաքրել: Ժողովուրդը կոտորւում է, պէտք է փրկել, պէտք է ազատել կորստից: Թեմական Խորհուրդը քանիցս անպաշտօն դիմումներ է արել ուր անկ է՝ սահմանը փակել, խիստ պահել, թոյլ չտալ անցնելու սահմանը. սակայն դժբախտաբար դիմումները մնացել են «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Ձմեռը մօտենում է, բոլորին հարկաւոր է հագուստ, կօշիկ, գիշերուայ ծածկոց: Թաւրիզի հասարակութիւնը 1914 թ. մինչեւ այսօր անդադար օգնութիւն է հասցնում թշուառներին, բայց հարաւային շրջանները իրենից շատ հեռու են, ո՞վ պէտք է նրանց դարմանէ:

Զարմանալին այն է որ, բոլոր փախստականները իրենք գիտեն իրենց գլխին եկող ողխականը, եւ փախչում են, որ էլի կրկին վերադառնան իրենց Պոլկարիան եւ Ցունաստանը: Առ այժմ այսքան ...

Ատրպատականի Հայոց Թեմական խորհրդի ատենադպիր

ԱՐԱՄ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(կնիք)

բախս զրկել պիտի տային զինք: Ու երբ, այսպէս, կղերական զզուելի էնթրիկներ տեղի կ'ունենային, ինչպէս առատ պայքարներ՝ Ներսիսեան խրժարանին շուրջ, երբ, վերջապէս, ու կառավարութիւնը, իր կարգին կը խառնէր ու կը խառնշտկէր, Թիֆլիսի Հայոց կեանքին մէջ կը ստեղծուէր կատակերգութիւն մը, զոր բեմ կը հանէր Շերմազանեան իրապաշտ ճաշակով մը:

Եւ այսպէս սկիզբը կը դնէր արեւելահայ թատրոնին, եթէ փաստ չկայ որ Ալամդարեան բեմադրած է իր գործը աւելի կանուխ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ճափոն
ԳԵՂՋԿՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՐԳԵՐԷՆ

»»»«««

Mercure de Franceի մէջ (սեպտ.), Ժորժ Պոնօ փունջ մը կը բերէ ճափոն գեղջկուհիներու երգերէն,—երգեր սիրոյ եւ աշխատանքի:

Ճափոնական երգերու մէջ ընդհանրապէս կիներն են, որ կը խօսին սիրոյ մասին: Կինն է, «ողողահար թռչնիկ», «բոցավառ կայծոռիկ», որ կ'երգէ մենութեան տրտմութիւնը եւ եարոջ կարօտը:

Բարձր է դիմացի լեռը,
Աչքէս կը ծածկէ եարոջս տունը,
Ի՜նչ ճաղցր է ինձ անոր տունը,
Ես կ'ատե՜մ դիմացի լեռը:

Ձեռագործ հիւսելու ժամանակ
Տեսայ անցորդ մը եւ սիրեցի,
Մտացրիւ՝ սխալ հիւսեցի,
Թելերը սխալ հիւսեցի:

Թուր ճաղել ուզեցի,
Ափսո՜ս, շատ բարձր է ճիւղը,
Ո՞վ ուզեմ որ գայ գրկէ զիս,
Որ թուր ճաղեմ բարձր ճիւղէն:

Եթէ թեթեւ է երկունքի ճարը,
Անոր համար է որ սիրածս քովս է,
Մի երթար, սիրական,
Գալ գիշեր ալ կեցիր մօտս:

Կը նմանինք, ես եւ ան,
Այրած դաշտին բաղեղին,
Ջովերն եթէ այրեցան,
Արմատները կը մնան:

ՄԵՐԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ

»»»·«««

Նորոյթը դարձած է մերկութեան պաշտամունքը,— վերադարձ դէպի բնութիւն եւ առողջ կեանք:

Քաղաքակրթութիւնը մարդը զրկեց բնութեան բարիքներէն,— զրկուած ենք մաքուր օդէն, որ ամէնէն կենսական, ամէնէն բնական շրջապատն է ճակին: Մերկ ծնած ենք, ապրելու համար օդին մէջ, պէտք է ուրեմն մերկանալ, նետել քաղաքակրթութեան շապիկները, կ'ըսեն մերկապաշտները:

Այժմ կազմակերպութիւններ կան, որոնց անդամները կ'ապրին մերկ եւ այր ու կին խառն: Այս շարժումը վերջերս ծաւալեցաւ զալով Գերմանիայէն:

Սակայն մերկապաշտներու այս շարժման կարելի է կապել դուխոբորները: Դուխոբորներու մասին ուսումնասիրութիւն մը երեւցաւ վերջերս Մէրքիւր տը Ֆրանսի մէջ: Պատերազմէն առաջ եւս այս շարժումը պահ մը խօսեցնել տուաւ իր մասին, եւ այդ առթիւ րաւական տեղեկութիւններ տըւաւ մեր առաջին երիտասարդ չարաթաթերթը, Ազդակ (Պոլիս):

Ի՞նչ կը ներկայացնեն Դուխոբորները: — Միսթիք մերկապաշտներու աղանդ մը, որ յանկարծ երեւցաւ Ժ.Ը. դարուն, առանց առաջնորդի եւ առաքեալի, ռուս կայսրութեան մէջ: «Դուխոբոր» բառը կը նշանակէ «հոգիով պայքարող»: Անոնք չունին ոչ աղօթավայր, ոչ քահանայ: Դուխոբորները կ'ուզեն ապրիլ պարզ եւ բընական կեանք մը, մաքուր եւ ուղիղ: Առանց ծածկելու իրենց սեռը կամ սեռային զգացումները: Ազատ կենակցութիւն,— երբ զգացումը կը ծնի երկու այլասեռ անձերու միջեւ, դոհացումը ամէնէն կարճ ճամբան կը նըկատեն: Ոչ կնոջ սեփականութիւն, ոչ ալ այրերու սեփականութիւն: Կինը ազատ է, այսօր մէկուն, վաղը միւսին հետ՝ երբ կը խօսի զգացումը: Իրենց զգայարանքները կշտացնելու ազատութեան հետ, անոնք նոյնքան մոլեռանդութիւն ցոյց կուտային աղօթելու համար Աստուծոյ: Օրուան մեծ մասը կ'անցընէին աղօթքով:

Ըսուեցաւ թէ այս աղանդին ծագման մէջ դեր ունի Թոլսթոյի վարդապետութիւնը: Սխա՜լ, թէեւ ետքէն Թոլսթոյ իր պաշտպանութեան տակ առնել ուզեց աղանդը:

1792ին ռուս կառավարութիւնը բըռնաւ հալածել Դուխոբորները, որոնք հրէական ծագում ունին ընդհանրապէս: Հալածանքին տակ, շատեր գաղթեցին, ցրուեցան: 1898ին, Թոլսթոյի օժանդակութեամբ, զանգուածով գաղթեցին եւ մէկ մասը անցաւ Սուրիա, Պաղեստին, Կիպրոս, իսկ մօտ 7000 հոգի՝ Քանատա: Ներկայիս 15000 կը հաշուեն այս աղանդաւորները ամբողջ Ամերիկայի մէջ: Այստեղ եւս կը հալածուին, որովհետեւ կառավարական օրէնք, քաղաքակրթական պարտադրութիւն եւն. մտիկ չեն ըներ: Ցաճախ բողոք կը բարձրացնեն Դուխոբորները եւ կը հարցնեն թէ չկա՞յ երկիր մը, որ տեղ տայ իրենց՝ առանց արգիլելու որ ապրին Ադամի եւ Եւայի նման, «սիրեն զիմեանս եւ զԱստուած»: Զափազանց աշխատասէր են եւ պարկեշտ: «Մարդը ստեղծուած է նման Աստուծոյ պատկերին, ինչո՞ւ ամչնանք ուրեմն, եթէ կ'ապրինք այն կերպարանքով, զոր Աստուած է ստեղծած»:

ՆՈՐ ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐ

— o —

Ֆրանսական հրատարակչական տուները կարծես կը մրցին իրարու հետ եւ մէկը միւսին ետեւէն լոյս կ'ընծային գրական պարբերականներ: Այսպէս Նուվէլ Լիթէրէր, Մարիան, Քանտիտ, կրէնկուար շաբաթաթերթերէն վերջ, ահա Նու (Մենք), «1933» երկու շաբաթաթերթեր: Եւ դեռ Ալպէն Միշէլն ալ կը խոստանայ հրատարակել իր շաբաթաթերթը: Դիտելի է, որ բոլորն ալ շաբաթաթերթ են:

Անցեալները ներկայացուցած էինք պայքարը, որ կը մղուի շաբաթաթերթին, ամսաթերթին ու գիրքին միջեւ: Որոշ կը թուի այլեւս, որ շաբաթաթերթը պիտի տանի յաղթանակը, եւ եթէ գիրքը բան մը չկորսնցնէ՝ ամսաթերթը պիտի տուժէ բոլորովին:

Նոր օրերու հեւքը սկսած է արդէն մտնել գրականութենէն ներս:

ՄԷՅԷՐԽՈԼԴ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— o —

Ռուս արդի թատրոնին վարպետներէն Մէյէրխոլդ, որ իր արձակուրդը կ'անցընէր Վիշիի մէջ, հայրենիք վերադարձի ճամբուն վրայ, անցեալ շաբթու կանգ առաւ Փարիզի մէջ:

Մէյէրխոլդ աշակերտն է Ստանիսլաւսկիի: Իր բեմադրած Ա. գործն եղաւ Լերմոնտովի Խեղկատակութիւնը ցարին յանձնարարութեամբ: Հին Ռուսիան, իր վերջալոյսին եղերական բոցին միջեւ տեսաւ Մէյէրխոլդի փառքին արշալոյսը: Արդարեւ, իր առաջին բեմադրութեան օրերուն պայթեցաւ յեղափոխութիւնը: Ուրական մը աւլեց մաքրեց ամբողջ Ռուսիան: Երբ փոթորիկը պահ մը դադրեցաւ, տեսնուեցաւ որ Մէյէրխոլդ կանգնած կը մնայ անցեալի աւերակներուն վըրայ: Մէյէրխոլդ գործի լծուեցաւ եւ յեղափոխեց թատրոնը, «ծառս ըրաւ», ինչպէս կ'ըսէին կարմիր գիծէն անդին: Մեծ աղմուկ հանեց Կոկոլի Իր վերատեսուչը: Երեք տարի առաջ Փարիզ եկաւ, ներկայացում մը տուաւ, թեր ու դէմ քննադատութեան հով մը բարձրացնելով մամուլին մէջ:

Ինչպէս Ֆրանսացի լրագրողի մը յայտարարեց, Մէյէրխոլդ կը խորհի Ֆրանսա այցելել գալ տարի, տալու նոր ներկայացումներ, անոնց՝ արդի ռուս հեղինակներու գործերէն: Իր խումբին հետ պիտի գան Զինայդա, Ռայխ, Բոգոլյուբով, Ռէյլինգով, Իգոր Իլինսկի, Տրապեւ, Մոսկուայի լաւագոյն արուեստագէտները:

Ներկայիս կ'աշխատի Քամէլիզարդ Տիկինի բեմադրութեամբ, ներշնչուելով նկարիչ Էտուար Մանէի արուեստէն: Ցետոյ պիտի բեմադրէ Վոլկէնշթայնի Վերա Զասուլիչը, ինչպէս նաեւ ռուս երիտասարդ եւ տաղանդաւոր թատերագիրին Ոլէշովսկի Բէսպրիսորնի գործը:

«ԱՆՑՈՐԴ, ՓԱՐՋ ՄԸ ԳԻՆԻ»...

— :-: —

Վրացական աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ Կախեթի շրջանին մէջ, ուր այգիները ծով մը կը կազմեն եւ առատ է խաղողը, գիւղացիները սովորութիւն ունին անցորդին մատուցելու օրհնեալ գինին.

— Անցո՛րդ, փարչ մը գինի:

Սուլթան Սիւլէյման տէր էր դարձեր Փոքր Ասիոյ, Պարսկաստանի, Արաբիոյ, Հայաստանի եւ Եւրոպայի մէկ մասին: Աչքը այս անգամ ուղղեր էր Թիֆլիսի, ուր ջերմուկները երիտասարդութիւն կուտան եւ գեղուհիները հոգիները կ'ուրախացնեն:

Ճամբորդի մը պէս, Սուլթանը գնաց Կախեթ, բայց ոչ ոք իրեն երկարեց գինիի աւանդական փարչը: Վիրաւոր հոգիով վերադարձաւ, միտքը դնելով գրաւել ամբողջ Վրաստանը: Բայց այս անգամ, երբ կը մօտենար Թիֆլիսի,— սեպտեմբերի պայծառ առաւօտ մը, երբ օդը լեցուած էր ճմլուած խաղողին անուշահոտութեամբ եւ աղուոր վրացուհիներուն երգով,— այգիներէն իջան գիւղացիները, երգ մը իրենց շրթունքին.

Աստուած է օրհներ խաղողը Վրաց,
Խաղաղութի՛ւն ձեզ, անո՛ւշ խմողաց:

Եւ փարչով գինի հրամցուցին սուլթանին: Սուլթանը խմեց, եւ, ինչպէս երգը կ'ըսէ, գինիին անուշութիւնը խաղաղութեամբ լեցուց իր բարկացած հոգին: Հաշտ սիրտով՝ վերադարձաւ, միասին առած որթատունկի բարունակներ, զորս տնկեց Թուրքիոյ մէջ:

Այդ որթատունկերէն է, կ'ըսեն Վրացիները, որ յետոյ սուլթանները բարունակներ տուին Ֆրանսայի, ուր խաղողի տունկը առատօրէն աճեցաւ, «ազգային ջուր»ը (գինի) կարասներու մէջ յորդեցաւ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԸ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ՄԷՋ

Դամասկոսի «Էլէֆ Պա» թերթը կը գրէ «Թուրք փրոփականտը նորէն կը սաստկանայ Ալէքսանդրէթի մէջ» խորագրին տակ.—

Գիտեն մեր ընթերցողները թէ՝ Թուրքերը հինէն ի վեր Ալէքսանդրէթի շրջաններուն մէջ փրոփականտներ կը մղեն եւ շարունակ պահանջներ կը ներկայացնեն: Նոյնիսկ անցածները, երբ Ալէքսադրէթի անկախ նահանգ մը ըլլալու լուրը տարածուեցաւ, Թուրքերը հանրագրութիւններ պատրաստեցին եւ բողոքներ ներկայացուցին:

Կը տեսնուի որ ներկայիս փրոփականտը քաղաքական բնոյթը ձգելով, կը դառնայ լոկ կրթական գործի պատրուակին շուրջ: Ըստ թուրքեւֆրանսական համաձայնութեան Ալեքսանդրէթի պաշտօնական լեզուն արաբերէն է. -միեւնոյն ժամանակ յիշուած է որ թուրքերէն լեզուն արգիլուած չէ, կրնան գործածել: Երկու բարձրագոյն վարժարաններ բացուեցան Ալեքսանդրէթի Սանճագին մէջ, որոնց տնօրէնին համար արաբերէն եւ թուրքերէն լեզուները լաւ գիտնալը պայման է: Սակայն, հիմա, Թուրքերը կ'աշխատին վերջերս Ֆրանսայէն եկած թուրք մը տնօրէն կարգել: Այս մարդը բառ մը իսկ արաբերէն չի գիտեր: Ալէքսանդրէթի Միութէսարրըֆն ու կրթական տնօրէնը մերժած են անոր ընտրութիւնը եւ այս պատճառաւ գրգռուած են Թուրքերը:

ժողովին մէջ պատրաստուած յատակագծի մը համաձայն: Զարդերը իրր թէ անկարգութենէ կը բխէին, հիմա տարագրութիւնն ալ կ'ըլլայ... կարգով կանոնով: Ինքը, Տէր Հայկազուն, ամիսներէ ի վեր լուր ունի այս յատակագծէն, նոյն իսկ Զէյթունի աղէտէն շատ առաջները: Գիտէ նաեւ թէ կաթողիկոսին, պատրիարքին եւ հիւպատոսներուն բոլոր ճիգերը ապարդիւն եղած են: Զեռքէն ուրիշ բան չէր կրնար գալ, այլ լռել, լռե՛լ գիտցած ըլլալու տառապանքին ներքեւ, որպէս զի իր հէք հօտին կեանքին վերջին օրերը չվրդովին: Բայց այս ժամանակը ահա վերջացա՛ւ... Հիմա ամէն մարդ պէտք է աչքի առջեւ ունենայ ճշմարտութիւնը առանց ինքնախաբութեան: Ամէն բան անօգուտ է, խոստումի աղերսագիր, իշխանութեան մօտ դիմում, եւն. եւն.: Անխուսափելի ժամանակի վատնում պիտի ըլլայ այս ամէնը: «Այլեւս մարդկային դութ չկայ: Խաչեալն Քրիստոս կը պահանջէ իր տառապանքին հետեւիլ: Մեզի այլեւս ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ մեռնիլ...

Տէր Հայկազուն հոս նշանակալից դադար մը առաւ, եւ իսկոյն յետոյ վերջացուց սա բացատրութեամբ.

«Պիտի հարցնէք թէ մեռնի՜լ, բայց ի՞նչպէս»:

«Ի՞նչպէս մեռնի՜լ»... գոչեց պատուելի Արամ Թովմասեան, եւ փութաց Տէր Հայկազունի մօտ, «Ես գիտեմ թէ ինչպէս պիտի մեռնիմ: Ոչ երբեւ անպաշտպան ոչխար մը, ոչ թէ Տէր Զօրի ճամբաներուն վրայ, ոչ թէ տարագրութեան կայանի աղբիւսներուն մէջ, ոչ թէ անօթի ծարաւ կամ ժանտաբոյր ախտերով, ո՛չ, ես պիտի մեռնիմ տունիս սեմին վրայ, զէն ի ձեռին, եւ Քրիստոս պիտի օգնէ ինծի, որուն խօսքը ես կը քարոզեմ: Եւ ինծի հետ պէտք է մեռնի կինս եւ անծիննն ալ աներ մէջ»...

Արամի կուրծքը պայթեցաւ կարծես այս խիզախ զեղումին վրայ. ձեռքովը սեղմեց սիրտը չունչ հաւաքելու համար: Քիչ մը հանգստանալով, սկսաւ նկարագրել տարագրուածներու ճակատագիրը, ինչպէս ինքը օրինակ է, թէեւ նուազագոյն չափով եւ ամէնէն մեղմ ձեւով:

«Ինչ որ ալ ըլլայ, ոչ ոք գիտէ կանխաւ, ոչ ոք կրնար գիտնալ եւ երեւակայել: Տարագրութեան ինչ ըլլալը մարդ վերջին պահուն միայն կը հասկնայ երբ սպան հրամայէ քալել, երբ գիւղերէն եկեղեցին եւ տուները հետզհետէ կը պզտիկնան մինչեւ որ բոլորովին անհետ ըլլան ...»:

Արամ նկարագրեց անծայր ճամբան, հանգոյցէ հանգոյց, ոտքերուն արիւնոտիլը, մարմինին ուռեցուցիլը, հոգին բերանը քալելը, ճամբան իյնալը, փոշի վրայ սողոսկիլը, հետզհետէ անբան անասունի պէս ըլլալը, խարազանի հարուածներուն տակ սատկիլը: Իր խօսքերն ալ խարազանի լայն հարուածներու պէս կ'իյնային զանգուածին վրայ: Եւ կարգ մը քամնելի մանրամասնութիւններ տալէ վերջ Արամ Արամ Թովմասեան աղաղակեց.

— «Երանի՜ մեռելներուն, որոնք ամէն բան իրենց ետեւը թողած են»:

Առաջին անգամ ըլլալով բազմութեան մէջ վայնասուն մը փրթաւ: Ո՛չ թէ գոռում գոչում, այլ երկարատեւ ողբաձայն հեծեծանք մը, հետզհետէ սաստկացած հեկեկանք մը, մարդը չէր որ կը հեծէր, այլ կարծես տառապագին երկիրը ինքնին: Արամի խօսքը սուր չչեց վայնասունին վրայ.—

«Մենք կ'ուզենք մահը կարելի եղածին չափ մեր ետեւը ունենալ: Այս պատճառաւ պիտի պաշտպանենք մեր ընտանեկան յարկերը, որպէս զի ամէնքս, այր, կին, մանուկ շուտ մեռնինք»:

«Ինչո՞ւ մեռնիլ»:

Այս ձայնը եկաւ Գաբրիէլ Բագրատեանի բերնէն: Խորունկ լոյս մը իրեն մէջ կը հարցնէր,— Ե՞ս եմ արդեօք այսպէս խօսողը: Սիրտը հանդարտ կը զարնէր: Հեղձամղձուկ վիճակը անցած էր: Մեծ վստահութիւն մը կը բարձրանար ներսիդին: Մկանունքը ձգտուած զօրացած էին: Իր բովանդակ էութեամբը գիտցաւ թէ կ'արժէ արդարեւ ապրած ըլլալ այս վայրկեանը: Մինչեւ հիմա գիւղացիներուն հետ խօսած ատեն իր հայերէնը արուեստական եւ նեղուած կ'երեւար իրեն: Բայց հիմա խօսողը ինք չէր, այլ այն ոյժը որ զինքը հոս առաջնորդած էր դարերու երկայն արահետին վրայէն եւ իր սեփական կեանքին կարճ ճամբայէն, հիացումով կ'ունկնդրէր այդ ուժին, որ այսքան բնականօրէն իրմէ դուրս կը քաշէր սա բառերը.

— «Ես ձեր մէջ չեմ ապրած, եղբայրներս եւ քոյրերս... Ճշմարիտ է ... Բոլորովին օտարացած էի հայրենիքէն եւ ձեր մասին այլեւս ոչինչ գիտէի ... Բայց Տէր Աստուած, այս ժամուս համար, Արեւմուտքի մեծ քաղաքներէն հոս ղրկեց զիս, իմ մեծ հայրիկիս այս հինաւուրց տունը ... Եւ հիմա այլ եւս կէս օտարական չեմ, հիւր չեմ ձեր մէջ, որովհետեւ ձեզի նման նոյն ճակատագիրը պիտի ունենամ ...: Ձեզի հետ պիտի ապրիմ կամ մեռնիմ ... կառավարութիւնը ինծի ալ չպիտի խնայէ միւսներուն պէս, գիտեմ սակայն ... Ան կ'ատէ իմ նմաններս եւ կը հալածէ ալ աւելի մեծ վըրէժխնդրութեամբ ... ձեր ամէնուն պէս ես պարտաւորուած եմ իմիններուս կեանքը պաշտպանել ... Արդէն քանի մը շաբաթէ ի վեր ամէն հնարաւորութիւններ փնտռեցի: Տեսէ՛ք, սկիզբները վախկոտ էի, հիմա սակայն ոչ: Ցուսալից եմ ... Եթէ Աստուած օգնէ մեզի, պիտի չմեռնի՛նք ... Իրաւ թեթեւսոլիկ անխելք մը չեմ խօսիր ձեզի, այլ մարդ մը որ պատերազմ տեսած է իբրեւ սպայ»:

Բառերը իրարու ետեւէ ալ աւելի պայծառօրէն կը կազմուէին: Վերջին օրերուն սրտոտ, սրտագին աշխատութը զօրացուցած էր Բագրատեանը: Ընելիքներուն մասին որոշումները ամրապնդած էին զինքը: Եւրոպայի մէջ իր ձեռք բերած լուրջ խորհուրդի առաւելութիւնը բարձր կը բռնէր զինքը աղէտքի առաջին րոպէէն իսկ երեւան եկած վարանումէն: Ոյժի նոյնօրինակ զգացում մը ունեցած էր նաեւ իր պատանեկութեան միջոցին, երբ քննութեանց ատեն դժուարին հարցումներուն կրնար պատասխանել ճիշդ ու ճիշդ: Առանց յիշատակելու Արամը, պատասխանեց յուսահատ ճառին: Անխելք սկզբնաւորութիւն մը կ'ըլլայ, ըսաւ, դիմադրութիւն ցոյց տալ զապթիէներուն՝ փողոցներուն վրայ եւ գիւղերու տուներուն մէջ: Այսպէս ընելով թերեւս առաջին պահուն անակնկալ յաջողութիւն մը ձեռք բերուի, բայց վախճանը կ'ըլլայ զարհուրելի մարտիրոսական մահ մը, նաեւ բռնաբարում եւ առեւանգում երիտասարդ կիներու: Ինք Բագրատեանն ալ մինչեւ արեան վերջին կաթիլը անձնապաշտպանութեան կողմնակից է: Բայց հովիտէն ու գիւղերէն լաւագոյն վայրեր կան ասոր համար: Ձեռքը երկնցուց Մուսա Տաղի ուղղութեամբ, որ վերը ամպրանոցին ետեւը կը բարձրանար եւ իր կամարներով կը դիտէր ժողովատեղիին տանիքը, կարծես մասնակցելով այս մեծ հաւաքումին ... Ամէնքը կրնային յիշել հին պատմութենէն թէ ի՛նչպէս այդ լեռնաշղթային միջին զանգուածը, Տամլաճըք կոչուած, հալածական հայորդիներուն ապաստան եւ ապաւէն ընծայած էր:

«Իրօք Տամլաճըքը պաշարելու եւ գրաւելու համար, զինուորական մեծ ոյժ պէտք է: Ճէմալ փաշա պարտաւոր է իր զինուորները գործածել ուրիշ նպատակի համար փոխանակ մէկ երկու հազար Հայու ետեւէն իյնալու: Զապթիէններուն հետ դիւրաւ գլուխ կ'ելլենք: Լեռը պաշտպանելու համար կը բաւեն քանի մը հարիւր անվեհեր մարդիկ եւ նոյնքան ալ հրացան: Ունինք այդ մարդիկը եւ այդ հրացանները»:

Ձեռքը վեր բարձրացուց երդումի ձեւով.

«Կը խոստանամ հոս ձեր առջեւ պաշտպանութիւնը այնպէս մը վարել, որպէսզի մեր կիներն ու զաւակները մահուան աւելի երկար դիմանան քան տարագրութեան միջոցին: Կրնանք շատ մը շաբաթներ, այո, ամիսներ իսկ դիմադրել: Ով գիտէ, թերեւս Աստուած կուտայ որ պատերազմը վերջ գտնէ մինչեւ այն ատեն: Այն ատեն մենք ալ կը փրկուինք: Եթէ սակայն խաղաղութիւն չըլլայ, կռնակնիս ծով ունինք: Կիպրոս իր անգլիական ու ֆրանսական մարտանաւերովը մօտ է: Ներելի չէ՞ միթէ յուսալ որ այդ նաւերէն մին ծովեզերքին մօտենայ մեր օգնութեան աղաղակներուն եւ նշաններուն վրայ: Եթէ այս փրկարար դէպքերէն ոչ մին ալ չպատահի, եւ Աստուած վճռած ըլլայ մեր կորուստը, տակաւին միշտ մեռնելու համար բաւական ժամանակ պիտի ունենանք: Եւ այն ատենը ինքզինքնիս անարգած պիտի չըլլանք անպաշտպան ոչխարի պէս:

Թէեւ այս ճառին ազդեցութիւնը բոլորովին պայծառ չեղաւ, բայց այնպէս կը թուէր որ բազմութիւնը հիմա առաջին անգամ ըլլալով իր սրտաբեկումէն արթնցաւ եւ լիովին գիտակցեցաւ իր ճակատագրին: Գաբրիէլ սկիզբը կարծեց թէ կամ իր միտքը չհասկցան, կամ իր յատակագիծը կը մերժեն կատաղի ոռնոցներով: Զանգուածին ամուր մարմինը քակտուեցաւ: Կիներ սուր կանչեր կ'արձակէին: Այրերուն խոլոտ հայհոյանքները իրարու կը զարնուէին: Ալեկոծո՜ւմ մը: Ո՞ւր էին քիչ առաջուան տխրամած, սատուածավախ դէմքերը, ո՞ւր՝ մեռելական լռութեան առագաստը, անոնց վերեւ պարզուած: Մոլեխանձ կռիւ մը ահա կը սկսէր կարծես: Այրեր կը խոյանան իրարու վրայ դառնագին կռոռչներով, կը քաշեն իրարու հագուստ, մինչեւ իսկ մօրուք...: Կարծիքի պայքար չէր սակայն, այլ խելայեղ պոռթկում մը, մահուան հանդէպ ապիկարութեան պայթում մը, ինքնապաշտպանութեան եւ ուժի առաջին իսկ բառին վրայ:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

Մակեդոնական Կոմիտէն
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷ՞Ջ ԱԼ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

■■■

Պոլսէն կ'իմացնեն.— Ընդհ. ապահովութեան յանձնուեցաւ Պուլկարիայէն ղրկուած եւ ծանրակշիռ բովանդակութիւն ունեցող նամակ մը:

Այս նամակը անցած է «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եօնուս Նատիի ձեռքը: Անոր մէջ կ'ըսուի թէ, մակեդոնական քոմիթէն Միտիլլի ղրկած է իր գործակալները, որպէսզի հոն Զէրքէզներէ եւ Կովկասցիներէ բաղկացած հրոսախումբեր կազմէ: Այս հրոսախումբերը պիտի ղրկուին Փոքր Ասիոյ ծովեզերքները, միջադէպներ ստեղծելու եւ այդպէսով, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ անախորժութեանց դուռ բանալու համար:

Պոլսոյ ընդհ. ապահովութիւնը, այս նամակի բովանդակութիւնը պիտի իմացնէ հեյլէն կառավարութեան, որպէսզի հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուին:

Ոճրագործ Պարոնեան եւս դէպի թիւրան

Կը յիշուի թէ Զէյթունցի Գէորգ Պարոնեան 1932 մարտին վայրագօրէն ըսպաննած էր իր հօրեղբայրը, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ: Ոճրագործը նոյն տարին նոյեմբերին դատուելով, դատապարտուեցաւ մշտնջենական աքսորի, դէպի Կուայանա:

Այս օրերս կարգի կը սպասէր չոգենաւ նստելու համար, երբ լուր տուին թէ ուրիշ յանցանք մը եւս գործած է: Արդարեւ, դատ բացուած էր իրեն դէմ, առանց տոմսակի ճամբորդած ըլլալով Փարիզէն Լիոն, ոճիրը գործելէ յետոյ: Պարոնեան Փարիզ փոխադրուելով, դատուեցաւ եւ դատապարտուեցաւ 25 ֆրանք տուգանքի:

ԸՆԿԵՐ ՄԱՍԻՍ ՍԱՑԼԱՆՃԵԱՆԷ կը խնդրուի հանդիպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, վաղը երկուշաբթի կէսօրէ վերջ:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933
10 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2313

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐ ԵՒ Է ԴԻՄԱԿ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՓՐԿԵԼ

Վերջերս առիթ ունեցանք զբաղելու նորափետուր խմբակով մը, որ կը կոչուի «Դաշնակ Տեռրորի Զոհերու Պաշտպանութեան Կեդր. Յանձնախումբ»:

Դիմակաւոր դաւադիրներու այս խմբակը ասպարէզ կ'իջնէր […]թաքան Թռուցիկով մը, անցեալ օգոստոսին: Եւ, սուտ — ճշմարիտ իրար խառնելով, կը յանձնարարէր մասնաճիւղեր կազմել, […]ական միթինկներ սարքել «ընդդէմ դաշնակ տեռրորիզմի» եւ «հանգանակութիւններ կատարել ի նպաստ դաշնակ տեռրորի զոհերուն»:

Այս առթիւ գրել կուտայինք·

— «Կը նշանակէ թէ՝ մեր դիմացն ունինք «քլիք» մը — հին հրձիգը — որ կ'ուզէ խաբել ու մոլորեցնել միամիտները, կերպարանք եւ բերան փոխելով:

Այս նոյն «քլիք»ը երէկ թոյն կը ցանէր Հօկի բերնով, եւ գլխիվայր ինկաւ իր լարած թակարդին մէջ:

Ան, տակաւին քանի մը ամիս առաջ, ֆրանսացի բանուորները կը դրդէր խանգարելու դաշնակցական հանդէսները, օգնութեան կանչելով ոչ — յարձակման դաշինքը եւ ոստիկանութիւնը:

Ան, զարշելի քսութիւններ գրել կուտար ֆրանսերէն թերթերու մէջ, իբրեւ ֆաշական, մարդասպան, ահաբեկիչ ներկայացնելով «դաշնակ»ները եւ պահանջելով անոնց վտարումը:

Եւ հիմա հագեր է «Դաշնակ տեռրորի զոհերու պաշտպանութեան» խար[…] շապիկը, աւելի եւս պղտորելու համար թունաւոր մթնոլորտը»: (Յառաջ, 23 սեպտ.):

Ինչպէս կ'երեւայ, դիմակաւոր դաւադիրները միտք չունին տուն կանչելու իրենց անծեղի խելքը:

Անոնք իւղ գտած ըլլալով, պիտի շարունակեն փորձել ամէն ախմարութիւն կամ բանսարկութիւն, արիւն պղտորելու համար:

Այսպէս, անոնք սկսեր են ցրուել նոր Թռուցիկ մը, միթինկի հրաւէր մը, որուն մէկ երեսը հայերէն շարադրուած է, իսկ միւսը՝ ֆրանսերէն:

Ճիշդ այս պարագան է որ կը ստիպէ մեզ անգամ մը եւս լրջութեան եւ զգաստութեան հրաւիրելու այս մարդիկը: Մանաւանդ անոնց տնաբոյս հովանաւորներն ու նորընծայ գործակիցները:

Եւ կ'ուզէինք այդ ազդարարութիւնը ուղղել իրենց հասկցած լեզուով.

— Ինչ ապուր կ'ուզէք կերէք, ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԻ՛ ԽԱՌՆԷՔ ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ: ՈՉ ԱԼ Ո ԵՒ Է ՕՏԱՐԱԿԱՆ:

Այո՛, պարոններ, ԶԳՈՒՇԱՑԷ՛Ք այս մէկէն:

Հակադաշնակցական կիրքը ո՛րքան ալ բթացուցած ըլլայ ձեր խելքը, մի՛ փորձէք այս երկսայրի սուրը:

Կը բաւէ՛, կը բաւէ, որքան փորձեցիք մինչեւ հիմա:

Ի՞նչ շահեցաք Առնուվիլի եւ Ալֆորվիլի ֆրանսերէն Թռուցիկներէն, ինչպէս եւ այդ առթիւ սարքուած դաւերէն:

Քանի՞ քայլ յառաջ գնաց համաշխարհային յեղափոխութիւնը, այդ առթիւ զանազան կարմիր թերթերու մէջ տեղաւորուած հրատարակութիւններով:

Կրցա՞ք ո՛ր եւ է օգուտ ապահովել Կրընոպլի գաղութին, խայտառակ եւ գրգռիչ պատմութիւններ հրատարակել տալով տեղական թերթերուն մէջ:

Բարի՞ք թէ չարիք ծնաւ այն միթինկէն, զոր սարքեցիք այդ նոյն քաղաքին մէջ, անցեալ օգոստոս 12ին, սաւանաչափ Թռուցիկով մը: Միթինկ մը՝ յանուն «Միջազգային Կարմիր Օգնութեան (Մոբր), ընդդէմ «հայ ֆաշականներուն» եւ մասնակցութեամբ երեք ֆրանսացի հռետորներու...:

Եւ ի՞նչ կ'ուզէք շահիլ այսօր, ֆրանսերէնի թարգմանելով ձեր դիմակաւոր յանձնախումբին անունը,— «Քոմիթէ տը տէֆանս տէ վիքթիմ տը լա թէռէօր Դաշնակ»:

Ի՞նչ կ'ուզէք ըսել, Ֆրանսացիներուն ալ բացատրելով ձեր ան[…]ոնի պայքարին նպատակը, մատնանշելով իբրեւ թէ Դաշնակցութեան կողմէ կատարուած սպանութիւններ եւ «տասնեակներով վիրաւորներ»:

Ու վերջապէս, դուք ո՛ր եւ է սարսուռ չէ՞ք զգար, ապաստանելով ֆրանսացի մտաւորականի մը հովանաւորութեան տակ, ձեզի կուսակից հռչակելով «ձախակողմեան կազմակերպութիւններ», եւ հրապարակաւ ուղղելով հետեւեալ կոչը·

— «Ֆրանսացի աշխատաւորներ, եկէք հայ աշխատաւորներուն հետ ձեր պայքարի կամքը արտայայտելու Դաշնակ Կուսակցութեան դէմ, որ արծարծիչն է խռովութեանց եւ կազմակերպիչը հակախորհրդային պայքարին»: (4 հոկտ. 1933):

Ուրիշ առեն ալ ազդարարած ենք եւ կրկին կը յիշեցնենք·

— Եթէ չափուիլ կ'ուզէք, եթէ քաջ էք, հրապարակ իջէք ձեր իսկական կերպարանքով:

Ձեր ո՛ր եւ է դիմակը չի կրնար խաբել ո՛չ մեզ, ո՛չ ալ հասարակութիւնը:

Չի կրնար խաբել նոյն իսկ ձեր ֆրանսացի ընկերները, որոնք ապահովաբար պիտի գանին, եթէ իմանան թէ «բանը ինչո՛ւմն է»:

Մի՛, մոռնաք պարոններ.— Ճակատ ճակտի խօսակցութիւններ եղած են ձեզի հետ, ձեր հովանաւորներուն եւ ղեկավարներուն հետ, այսպիսի ռազմավարութեանց հետեւանքներու մասին:

Մի՛ մոռնաք եւ տուն կանչեցէք ձեր խելքը:

Այս ճամբով, դուք վերջ ի վերջոյ ծառայած պիտի ըլլաք ոչ թէ «պրոլետարական» ճակատին, այլ ոստիկանութեան: Ոչ թէ խաղաղութեան, այլ խռովութեան:

Միթինկ սարքելու եւ իբրեւ թէ գաղափարական պայքար մղելու ձեր եղանակն անգամ վատութիւն է:

Եւ հասարակ «ժուռնալ»ներ են ձեր Թռուցիկները, հէ՛յ թշուառ մարդիկ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԵՏՐԱԿԴ ԲԱ՛Ց...

»»»·«««

Շաբաթէ մը ի վեր, տաք վիճաբանութեան մը բռնուած են երկու ոսոխները, «Փոփիւլէռ» եւ «Իւմանիթէ»:

Համայնավար պաշտօնաթերթը կը նուար թէ «Փոփիւլէռ»ը գաղտնի գումարներ կը ստանայ անծանօթ աղբիւրներէ·— դրամատէր կամ դրամատուն:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը վճռապէս հերքելով այս վերագրումը, յայտարարեց թէ եկամուտի ուրիշ աղբիւր չունին բացի բաժանորդներէն, ընկերներու աջակցութենէն եւ պարկեշտ ծանուցումներէ, թէ ամէն ինչ արձանագրուած է տոմարներուն մէջ:

Եւ որպէսզի կարճ կապուի վէճը, առաջարկեց երթալ քննել իր տոմարները:

Միայն մէկ պայմանով,— «Իւմանիթէ»ն ալ պէտք է ցուցնէ տոմարները: Ուրիշ խօսքով՝ իր եկամուտի աղբիւրները:

Կարմիր օրկանը չլսելու զարկաւ, ասրէն—ձորէն պատմութիւններ պատմելով:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը արձանագրելով իր հակառակորդին խուսափումը, առջի օր փակեց վէճը:

Փակեց ոչ թէ նահանջելով, այլ «Իւմանիթէ»ի ճակտին փակցնելով նոր արատ մը:

— «Բանուորա — գիւղացիական կոչուած դրամատան կործանման նըպաստելէ յետոյ, դո՛ւք, սիրելի պաշտօնակից, պարտաւորուեցաք վերադարձնել ինչ որ ստացեր էիք:

Ամբողջ գումարը չատ կարեւոր էր, քանի որ չէիք կրնար վերադարձընել: Լման քառասունեւութ ժամ դուք տատանեցաք մահուան եւ կեանքի միջեւ: Այն ատեն էր որ մարդուն մէկը մտածեց երթալ գտնել վարչապետը եւ անոր միջամտութիւնը խնդրել քաղքենի արդարադատութեան առջեւ, որպէսզի անողորմ չըլլան: Այդ վարչապետը, ազդուելով բոլշեւիկեան օրկանին անձկութենէն, պատասխանեց·

— «Օ՛հ, չեմ ուզեր որ մեռնին»: Եւ անհրաժեշտ պայմանաժամը տուաւ, պարտքը վերադարձնելու համար:

«Բայց ո՞վ էր այդ մեծահոգի վարչապետը որ փրկեց ձեր կեանքը, սիրելի պաշտօնակից:

«Ա՞յդ ալ մոռցած էք:

«Այն ատեն, թոյլ տուէք որ յիշեցնենք,— Թառտիէօ՛ն էր:

«Գալով ձեր փնտռած գումարին, Մոսկուան վճարեց եւ դուք դարձաք անոր ապրանքը, անոր սեփականութիւնը:

«Երբ մարդ այսպիսի պատմութիւն մը ունի, թշուա՛ռ պաշտօնակից, պէտք է զգուշանայ իր հարեւանին ձախաւեր հարցումներ ուղղելէ»: (7 հոկտ.):

Եզրակացութի՞ւնը: Խելք ունիք, դատեցէք:

ՎԱՀԷ

ՌՈՒՍԻԱ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆԻ ԱՊՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ԳՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

—•—

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ առեւտրական համաձայնագիր մը ստորագրուած է Ռուսիոյ հետ: Ռուսերը մինչեւ փետրուար 17 երկու միլիոն ոսկիի ապրանք պիտի գնեն եւ այդքան արժէքով ապրանք ալ առանց բաժնեցուցակի պիտի ներածեն Թուրքիա: Ռուսերուն գնելիք ապրանքներն են՝ բուրդ, թիֆթիք, կենդանի, ծխախոտ: Իսկ փոխարէնը անոնց ներածելիք ապրանքներուն մէջ կայ նաւթ, շաքար, որուն պէտք ունին Արեւելեան նահանգները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

—•—•—

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ?

Երէկ Թաւրիզի մեր թղթակցէն ստացանք երկու նոր խմբանկարներ (9րդ եւ 10րդ), փախստականներու ինքնագիր վկայութիւնները, եւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Այս մէկ ամսուան մէջ եկողների թիւը 160ից անցել է: Օժանդակութեան խնդիրը ծանրացել է: Եթէ կառավարութեան սիրալիր վերաբերմունքն էլ չլինէր, այս խեղճերի վիճակը աւելի պիտի ծանրանար: Եկողներին բոլորին ուղարկում են հարաւ: Տեղափոխութեան գործում մեծ օգնութիւն են ցոյց տալիս շոֆէրները:

Վերջին եկողները պատմում են, որ մէկ խումբ Արաքսը անցնելու ժամանակ վտանգուել է. մի մասին պահակները ձերբակալել են, իսկ երեք հոգին իրենց նետել են ջուրը ու խեղդուել են:

ԽՄԲ.— Առ այժմ վերապահութեամբ կը հաղորդենք վերջին տեղեկութիւնը:

Փախստականներէն Պարտիզակցի Գէորգ Քէչէճեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Նեվրիկ (Փարիզ) եւ Ահարոն Վարժապետեանը (Նիս): Իսկ Պոլսեցի Թաթուլ Գույումճեան եւ Տրապիզոնցի Սարգիս Քէհեաեան կը փնտռեն իրենց հարազատները:

Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը

—•—•—

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի օր Վիշիի մէջ փակուեցաւ արմատական — ընկերվարականներու համագումարը, որ մասնաւոր նշանակութիւն ունէր այս տարի, որովհետեւ կառավարութիւնը կը գտնուի այդ կուսակցութեան ձեռքը:

Փակումէն յետոյ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ, որուն կը մասնակցէին 1800 հոգի: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին երկու նոր անդամներ, որոնց մէկը նախապէս համայնավար էր: Այս առթիւ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ վարչապետ Պ. Տալատիէ, շեշտելով·

— «Մենք չենք ուզեր սպառնալ որ եւ է ժողովուրդի, կամ նուաստացնել զայն, ինչ վարչաձեւ ալ տուած ըլլայ ինքն իրեն կամ ի՛նչ իշխանութեան ալ հանդուրժէ: Ասոր համար ալ, վճռած ենք չընդունիլ զինուորական ուժի ո՛ր եւ է նոր կրճատում բացի միջազգային, անկեղծ եւ ուղղամիտ համաձայնութենէ մը, որ կազմակերպէ ատիճանական զինաթափութիւն մը, տեւական եւ ինքնավար վերահսկողութեամբ, համաձայնութիւն մը որուն գործադրութիւնը պէտք է գործնապէս երաշխաւորել: Ա՛յս է մեր անկեղծ դիրքը: Եւ կարելի չէ առարկութիւններ ընել այդ մասին, որովհետեւ մենք այդ դիրքը բռնած ենք մեր խղճին անսալով»:

Պարզելէ յետոյ զինաթափութեան ֆրանսական ծրագրին գլխաւոր կէտերը, վարչապետը յայտնեց թէ ոչ միայն Անգլիա, Մ. Նահանգները եւ Իտալիա, այլեւ Խ. Միութիւնը հաւանած է այդ ծրագրին: Եւ շարունակեց.

ԵՒՐՈՊԱՆ ՊԻՏԻ ԿՈՐԾԱՆԻ, ԵԹԷ...

— «Չորս տարուան շրջան մը, որու միջոցին պիտի կազմակերպուի եւ գործադրուի վերահսկողութիւնը (հակակշիռ), իսկ բանակի զանազան տեսակները աստիճանաբար պիտի վերածուին կարճատեւ ծառայութեամբ բանակի մը, արգիլելով ուրիշ զինուորական կազմակերպութիւններ, ծանր զէնքերու շինութեան արգելքէն յետոյ, երբ վերահսկողութիւնը արդիւնաւոր ըլլայ, ջնջում այնուհետեւ արգիլուած զէնքերու,— ահա մեր ծրագրին հիմնական սկզբունքները, որոնց հաւանութիւն յայտնած են Մեծն Բրիտանիա, Մ. Նահանգները, Իտալիա, Խ. Միութիւնը եւ տակաւին ուրիշ երկիրներ: Ներկայ տագնապին մէջ, Եւրոպան դատապարտուած է կործանման, եթէ անձնատուր ըլլայ զինարշաւի: Ան պիտի կործանի բոլորովին եւ բարբարոսութիւնն է որ պիտի յաղթանակէ, եթէ նորէն պատերազմի բռնուի:

Այս առթիւ, պիտի հարցնէք,— ի՞նչ կ'ուզէ Գերմանիան: Ան եւ մենք երկիրը արիւնեցինք մեր լաւագոյն արիւնով: Անցեալին մէջ, երկու երկիրներուն միջեւ տեւական համաձայնութիւն մը հաստատելու բոլոր փորձերը յանգեցան ձախողման: Եւ սակայն, ոչ ոք կը ժխտէ Գերմանիոյ իրաւունքը իբրեւ մեծ ազգ: Ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ նուաստացնել Գերմանիան: Անոր կառավարութիւնը հրապարակաւ կը յայտարարէ իր խաղաղասիրութիւնը և ժողովուրդներու մերձեցման աշխատելու կամքը: Բայց, ի՞նչու երիտասարդութիւնը պատերազմի կը պատրաստեն Հռենոսէն անդին: Ինչո՛ւ շարունակ ցոյցեր կը կատարեն մարտական զանգուածներով: Ինչո՞ւ կը մերժեն սպառազինութեանց կրճատման առաջին հանգրուանը: Ինչո՞ւ կը պահանջեն, այսօր, շինել բազմածախս, ռազմանիւթ մը որ պիտի ջնջուի գործածութենէն քիչ յետոյ, եթէ ստորագրուի զինաթափութեան պայմանագիրը»:

Պ. Տալատիէ այնուհետեւ խօսեցաւ ներքին քաղաքականութեան վրայ, շեշտելով թէ կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ է նոր թղթադրամներու հրջարկութեան կամ ֆրանքի արժէքի փոփոխման: «Մեր ֆրանքը արդէն կորսնցուցած է իր արժէքին 4)5ը: Ո՞վ պիտի ուզէր վերակենդանացնել 1926ի օրերը: Մենք խստօրէն հաշուած ենք անհրաժեշտ զոհողութիւնները: Մենք ազդու միջոցներ խորհած ենք տուրքերու խուսափումին եւ խարդախութեան դէմ: Պիտի առաջարկենք նաեւ վերակենդանացնել տնտեսական կեանքը, բուժել գործազրկութեան վէրքերը: Այս առթիւ, բացորոշ յայտարարութիւն մը, իբրեւ եզրակացութիւն.— կամ խորհրդարանի վերաբացումէն (17 հոկտ.) մէկ շաբաթ յետոյ կը վաւերացնեն կառավարութեան ծրագիրը, կամ ուրիշ կառավարութեան մը կ'ընտրեն»:

Լայփցիկի դատավարութիւնը

—•—•—

ՏԻՄԻԹՐՈՎԻ ՄԻՋԱԴԷՊԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատը շարունակուեցաւ շաբաթ օր: Պուլկար ամբաստանեալներէն Տիմիթրով, որ դատասրահէն դուրս հանուած էր իր բուռն արտայայտութեանց պատճառով, իր փաստաբանին միջոցաւ յայտարարեց թէ գերմաներէն լեզուն լաւ չգիտնալով, կրնայ սխալ բացատրութիւններ տուած ըլլալ, բայց ոչ կարեկցութիւն կը խնդրէ, ոչ ալ ներում: Այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ բանտին մէջ յանկարծամահ եղած է Հիւսէյին խան Թիմուրթաշ, պալատական նախարարը, որ Շահին աչքին լոյսն էր, բայց դատապարտուեցաւ ամիսներ առաջ, իբրեւ զեղծարար: Շատ քիչեր կրցած էին այնքան բարձր դիրքի հասնիլ, որքան Թիմուրթաշ որ տիրաբար կը վարէր Պարսկաստանի ճակատագիրը: Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ՝ դռնփակ եւ Թիմուրթաշ դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան եւ 25,000 ստերլին տուգանքի: Վերջին անգամ հինգ տարի պատիժ եւս տրուած էր:

Պաշտօնական ցանկ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

— •• —

Բ.

22· Նազար Հայրապետեան 27 տարեկան, Զոնկուլտաքցի, կլայեկ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն:

23· Գեղանոյշ Հայրապետեան (կինը) 23 տարեկան, Զոնկուլտաքցի, 1932ին մեկնած Յունաստանէն:

24· Գէորգ Հայրապետեան (տղան) 8 ամսուան:

25· Մկրտիչ Չաքրեան (եղբ.) 25 տարեկան, Զոնկուլտաքցի, պայտար, 1932ին մեկնած Յունաստանէն:

26· Արամ Յակոբեան 37 տարեկան, Պոլսեցի, մեքենավար, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

27· Նոյեմի Յակոբեան (կինը) 35 տարեկան, Ռոտոսթոցի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

28· Վարդուհի Յակոբեան (մայրը) 60 տարեկան, Ռոտոսթոցի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

29· Արշալոյս Յակոբեան (աղջիկը) 8 տարեկան, Ռոտոսթոցի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

30· Վարդուհի Յակոբեան (աղջիկը) 10 տարեկան, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

31· Գէորգ Յովհաննէսեան 30 տարեկան, Սիլիվրիցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

32· Մաքրուհի Յովհաննէսեան (կինը) 22 տարեկան, Վառնացի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

33· Պետրոս (որդին) 2 տարեկան:

34· Ազատ (նորածին) 11 օրուան:

35· Նշան Պէնլեան 18 տարեկան, Սիլիվրիցի, ուսանող, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

36· Խաչիկ Խոշաբեան 33 տարեկան, Շ. Գարահիսարցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

37· Հռիփսիմէ Խոշաբեան (կինը) 26 տարեկան, Մալկարացի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

38· Մաննիկ Խոշաբեան (աղջիկը) 8 տարեկան, Շ. Գարահիսարցի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

39· Հայկանուշ Խոշաբեան (աղջիկը) 6 ամսուան:

40· Յակոբ Խրիմեան 21 տարեկան, Հաճընցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

41· Յարութիւն Թահմազ - Ազիզեան 38 տարեկան, Պոլսեցի, ներկարար, Ֆրանսայէն մեկնած:

42· Համբարձում Միլտոնեան 30 տարեկան, Հաճընցի, հացագործ, Ֆրանսայէն:

43· Սարգիս Կրտիկեան 26 տարեկան, Հաճընցի, կօշկակար, Ֆրանսայէն:

44· Բենիամին Ճրրեան 18 տարեկան, Հաճընցի, ատամն. տեխնիկ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

45· Հայկազ Գաբրիէլեան 25 տարեկան, Սիլիվրիցի, պայտար, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

46· Անդրանիկ Վէզիրեան 24 տարեկան, Սիլիվրիցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

(Շարունակելի)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԷՈՐԳ ԱԲՈՒԼԵԱՆ

— o —

1.— ԻԲՐԵՒ ՄԱՐԴ

Իբրեւ մէկը ողբացեալ Աբուլեանի բազմաթիւ աշակերտներէն եւ պաշտօնակիցներէն, իրեն հետ եւ իր խնամքին տակ պաշտօնավարած ըլլալով վեց տարի Սանասարեանի մէջ եւ ապա մէկ տարի Պոլիս՝ Գուլէլիի կեդր. վարժարանին մէջ, պիտի փորձեմ ներկայացնել բազմարդիւն ուսուցչին կեանքը, առաջնորդուելով իմ կրած տպաւորութիւններէս։

Աբուլեանի մանկական եւ պատանեկան շրջանէն շատ բան չենք գիտեր դժբախտաբար։ Հանգուցեալը լռակեաց էր իր մասին, իսկ այնքան շատ տարան, երբ կարգը ուրիշներուն գար։ Սաչափ միայն գիտենք որ ծնած էր Թիֆլիզ, համեստ ու պատուաւոր սափրիչի մը ընտանիքի ծոցին մէջ։ Աբուլեանի ընտանիքը, իբրեւ կատարեալ եւ տիպար հայ ընտանիք մը, բազմածնունդ եղած է։ Լսած ենք որ Աբուլեան ունեցած է տասնեակ մը եղբայրներ ու քոյրեր, որոնց կրտսերներէն մէկն եղած է ինքը։ Իր մանկական շրջանին ուսումը ստանալէ յետոյ Հաւլաբարի մէջ (հաւանաբար), կը մտնէ Թիֆլիզի Ներսիսեանը, ուր աչքի կը զարնէ իր ուշիմութեամբ։ Դասընթացքը կը լրացնէ մեծ յաջողութեամբ։

Ահա այդ շրջանին է որ ազգային մեծանուն բարերար ազա Մկրտիչ Սանասարեան, հետեւելով հայ կեանքին մէջ այլապէս համբաւաւոր մեծ դէմքի մը՝ Կարապետ Եզեանցի խորհուրդներուն, կ'որոշէ Եւրոպա ղրկել ուսման ընդունակ հայ պատանիներու խումբ մը, որպէսզի հոն իրենց ուսումը կատարելագործեն եւ վերադառնան Հայաշխարհ, իր հիմնելիք վարժարանին մէջ «լոյս ծաւալել մեր լուսազուրկ ազգին»։

Աբուլեան ընտրուած այս սաներէն է։ Այդ սաները թիւով եօթը հոգի էին.— Աբուլեան Գէորգ, Դելիբեան Պօղոս, Մատաթեան Ցովսէփ եւ իր եղբայրը, Մանուէլեան Սեդրակ, Սողիկեան Սարգիս, Վարդանեան Փիլիպպոս։ Ասոնք Գերմանիոյ համալսարաններուն, մասնաւորապէս Եէնայի վարժապետանոցին մէջ իրենց ուսումը կատարելագործելէ յետոյ պիտի վերադառնային Հայաշխարհ, անմահ բարերարին մեծ երազին մարմին տալու համար։

Աբուլեան եւ իր ընկերները իրենց ուսանողական շրջանը լրացնելէ յետոյ կը վերադառնան Թրքահայաստան՝ նուիրուելու համար իրենց կոչումին։

Փակագծի մէջ ըսենք թէ, վերջին պահուն Սեդրակ Մանուէլեան եւ Փիլիպպոս Վարդանեան, տարակարծութեան մը պատճառով որուն էութիւնն ինծի անծանօթ է, կը հրաժարին իրենց վրայ դրուած պարտականութենէն, եւ կը մեկնին Ռուսահայաստան։ Անոնց այդ ընթացքին համար յաճախ մեղադրական խօսքեր եւ քննադատութիւններ լսած ենք։ Եւ սակայն, որչափ մեր ծանօթութիւնները թոյլ կուտան մեզ դատելու, անոնք ալ մեծապէս օգտակար եղած են Կովկասի կրթական գործին, թէ իբրեւ տեսուչ — ուսուցիչ եւ թէ իբրեւ հեղինակ ու թարգմանիչ։ Մանուէլեանը ծանօթ է իր մանկավարժական, իմաստասիրական գործերով, ինչպէս Փիլիպպոս Վարդանեանը մասնաւորաբար իր դպրոցական եւ փիլիսոփայական գործերու պարզ, բնական ու հաճելի թարգմանութիւններով։

Սանասարեան սաներէն մնացեալ հինգը կը նուիրուին իրենց գործին։ Ասոնցմէ նախ Աբուլեան եւ Սողիկեան ճամբորդելով Թրքահայաստանի զանազան քաղաքները, ուսումնասիրելու համար տեղական պայմանները, կանգ կ'առնեն Կարնոյ վրայ, ուր կը դրուի Սանասարեանի հիմը։ Իբրեւ չէնք ունէր աշխատելիք վարժարանը, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ կողքին, եւ Արծնեան ազգ. նախակրթարանին մօտ, քաղաքին հիւսիսային կողմը, գրեթէ սահմանածայրին վրայ, Ալի փաշա կոչուած թաղին մէջ։ Նորահաստատ Սանասարեանի առաջին վերատեսուչը կ'ըլլայ Դելիբեան Պօղոս, իրեն օգնական ունենալով Սանասարեանի ապագայ տեսչութեան երեք անդամները։

Դելիբեան Պօղոս, սակայն, շատ կարճ պաշտօնավարութիւն մը կ'ունենայ։ Կանխահաս մահով մը իր տեղը թափուր կը մնայ։ Այն ատեն կը կազմուի Սանասարեան տեսչութիւնը՝ Աբուլեան — Մատաթեան — Սողիկեան երրորդութեամբ։

X

Աբուլեան՝ Սանասարեան տեսչութեան ամէնէն կարկառուն եւ հմայիչ դէմքն էր։ Բարձր ու բարեձեւ հասակով եւ լայն ճակատով մը։ Կարմիր ու կայտառ այտեր, սուր, թափանցող ու նշաձեւ աչքեր (որոնց մէկը դժբախտաբար վնասուած էր Կարնոյ մէջ արկածի մը հետեւանքով)։ Երկար ու ձեւաւոր մօրուք մը, հաճելի եւ համարձակ շարժուածքներ։ Աշակերտ ու ուսուցիչ, ինչպէս նաեւ օտար այցելուներ անմիջապէս եւ անպայման կ'ենթարկուէին իր հմայքին։ Զուարթ եւ համեստ խօսակցութիւն մը, ինչպէս նաեւ հեզահամբոյր բնաւորութիւն մը կը լրացնէին իր կրթական մշակի դիմագիծը։

Աբուլեան իր խոր ու բազմակողմանի հմտութեամբ կը կախարդէր իր խօսակիցը օտար ըլլար թէ հայ։ Իր զարգացումը, ու ծանօթութիւններու ընդարձակ պաշարը, կը զարմացնէին իրեն հետ շփում ունեցողը։ Ու իր այդ հմտութիւնը իրաւ որ քիչ մը բացառիկ հանգամանք ունէր։ Աբուլեան՝ նախ իբրեւ լեզուագէտ քիչ ունէր իր նմանը։ Ծանօթ էր գերմաներէնի, ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, ռուսերէնի, վրացերէնի, ինչպէս նաեւ հին լեզուներէն յունարէնի եւ լատիներէնի։ Կարնոյ մէջ սորված էր նաեւ թուրքերէնը, զոր կը խօսէր բաւական սահուն կերպով։ Կարնոյ Առաջնորդ Ղեւոնդ եպիսկոպոս Շիշմանեան զայն կ'անուանէր մտերմօրէն բազմալեզու։ Աբուլեան քաջածանօթ էր նաեւ հայերէն գրաբարին, կարդացած ըլլալով մեր հին գրականութեան, կրօնական թէ պատմական, բոլոր գործերը, եւ անոնց լաւագոյն էջերը գոց սորված ըլլալով։

Իր մասնագիտութիւնն էր աշխարհագրութիւն եւ ընդհ. ազգերու պատմութիւն, բայց Աբուլեան ծանօթ էր նաեւ ուսման միւս բոլոր ճիւղերուն, բնական եւ ուսողական գիտութեանց եւ երաժշտութեան, նկարչութեան, գծագրութեան եւն.։ Ինքն եղած էր Սանասարեանի առաջին ջութակահար ուսուցիչը, հասցնելով բազմաթիւ աշակերտներ։ Ցեստագային իր աշակերտներուն յանձնած էր այդ ճիւղին դասաւանդութիւնը, ինքն այլեւս չկարենալով ջութակի դասերը ստանձնել յօդացաւի մը պատճառաւ։

Աբուլեան ծանօթ էր նաեւ միջազգային գրականութեան, իրենց բնագիրներուն մէջ կարդացած ըլլալով իրեն ծանօթ լեզուներով գրուած բոլոր գլուխ գործոցները։ Իսկ միւս ազգերու գրականութեանց, ինչպէս պարսիկ, հնդիկ եւն. գրականութեանց՝ ծանօթ էր գերմաներէն թարգմանութեանց միջոցով։ (Գերմանական գրականութիւնը իրապէս ամէնէն ճոխն է թարգմանութեանց տեսակէտով։ Չկայ կարեւոր երկ մը աշխարհի որ եւ է լեզուով, որուն թարգմանութիւնը կատարած չըլլան Գերմանացիները)։ Սակայն Աբուլեան ամէնէն աւելի ծանօթ էր գերմանական գրականութեան։ Խորապէս կը ճանչնար գերման դասական բոլոր հեղինակները, մասնաւորաբար Կէօթէ, Շիլլէր, Հէռտէր, Լէսինգ, Հայնէ եւն. եւն. ու գոց գիտէր անոնց լաւագոյն էջերը։ Իբրեւ պատմաբան կը ճանչնար նաեւ ոչ միայն գերման պատմագէտները, այլեւ ֆրանսացի պատմագէտները որոնց գործերը կարդացած էր։ Վոլթէր, Հիւգօ, Միշլէ, Թիէռ եւ ուրիշներ ընտանի էին իրեն։ Իր մասնաւոր գրադարանին մէջ կը պահէր անոնց գործերը, երբեմն դասերու ատեն ընթերցումներ ընելու համար աշակերտներուն։

Աբուլեան ոչ միայն զարգացած ու հմտալից անհատ մըն էր, սնած ըլլալով գրքերով ու գրականութեամբ, այլեւ կատարելապէս աշխարհիկ մէկն էր եւ կատարեալ մարզիկ մը, sportsman մը։ Մարզանքի բոլոր ճիւղերը ծանօթ էին իրեն եւ ինք կուսակից էր անոնց ուսուցման մեր կրթական յարկերէն ներս։ Կը հաւատար թէ անոնց լուրջ ու մեթոտիկ կիրառումով սերունդը կը բարձրանար, կ'ազնուանար եւ կը հասնէր բարձրացուած մակարդակին։ Կողմնակից էր որ ֆիզիքական դաստիարակութիւն տրուի, որչափ բարոյական եւ ուսումնական դաստիարակութեան։ Ու իր անձին օրինակով ալ կը քարոզէր այս ճշմարտութիւնը։ Գիտէր լողալ ու չմշկել, ճարտար որսորդ եւ հեծելանորդ էր միանգամայն։ Աշխարհիկ զուարճութիւններն ալ անծանօթ չէին իրեն։ Կարնոյ սալոնական ընկերութեան մէջ կը փնտռուէր իր ներկայութիւնը, իբրեւ քաջածանօթ եւրոպական պարերու եւ իբրեւ գեղեցիկ պարող։

Կարինը, իբրեւ գլխաւոր կեդրոն Թրքահայաստանի, յաճախ կ'ընդունէր եւրոպացի աշխարհագիրներու, պատմագէտներու եւ գիտնականներու այցելութիւնը։ Այդ գիտնական ուղեւորները անպատճառ կ'այցելէին Սանասարեան վարժարանը՝ ուր Աբուլեան կ'ընդունէր զիրենք եւ անոնց հարկ եղած ծանօթութիւններն ու տեղեկութիւնները կուտար, իրենց իսկ լեզուով, պարագայ մը՝ որ մեծապէս զոհ կը թողուր զիրենք եւ անոնք կը մեկնէին լաւագոյն տպաւորութիւններով եւ զգացումներով։ Ցիշենք անոնցմէ օրինակի համար Լինչը՝ հեղինակ երկհատոր «Armenia» պատկառելի գործին. Տիլըն, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի համբաւաւոր թղթակիցը, որուն մահուան լուրը հաղորդեցին վերջերս հայ թերթերը, եւ որ իր թղթակցութիւններով հայկական ջարդերը ծանօթացուց Եւրոպայի, մասնաւորաբար Անգլիոյ հասարակութեան. Լէման Հաուփթ եւ Բէլք, գերման ուսուցչապետները, որոնք իրենց հատորներով երեւան հանեցին Հայաշխարհի հնագոյն պատմութիւնը, մասնաւորաբար Հայաստանի նախաքրիստոնէական Ուրարտացիներուն եւ Խալդերուն պատմութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը, մեծ լոյս սփռելով Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան վրայ։

Աբուլեան կ'ընդունէր այս գիտնականները, կ'առաջնորդէր զանոնք եւ ի հարկին խորհուրդներ կուտար եւ թելադրութիւններ կ'ընէր անոնց։

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՐԳՈՒՄՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՄՏԱԾՈՂ Է ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

«Մենք անպաշտպան ենք զինուորական տեսակէտով»

Վերջերս աթէնական մամուլին մէջ լոյս տեսաւ նախկին վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Ա. Միխալաքօփուլոսի կողմէ ծերակուտական Պ. Սաքէլլարօփուլոսի ուղղուած նամակ մը, որ իր բովանդակութեամբ մեծ աղմուկ հանեց Յունաստանի զինուորական եւ քաղաքական շրջանակներուն մէջ եւ սեղանի վրայ բերաւ երկրի զինուորական կազմակերպութեան հարցը։ Պ. Միխալաքօփուլոս իր այս նամակին մէջ չէզոքելով զինուորական անմիջական կազմակերպութեան եւ բանակի արագ վերազինման անհրաժեշտութիւնը, կ'ըսէ թէ, իր վարչապետութեան օրերուն, 1925ին, պատրաստած էր երկրի զինուորական վերակազմակերպման մէկ ծրագիրը, որ գլուխ պիտի հանուէր տասը տարուան ընթացքին եւ որ սակայն չգործադրուեցաւ յետագայ կառավարութեանց կողմէ։

«Այսօր սակայն, կ'եզրակացնէ Պ. Միխալաքօփուլոս իր նամակին մէջ, ստիպողական դարձած է երկրին զինուորական վերակազմութիւնը, որովհետեւ բոլոր երկիրները կը սպառազինուին։ Գերմանիան անոնցմէն կերպով կը պատրաստուի։ Աւստրիան միջազգային արտօնութիւն ստացաւ չատցնելու իր բանակը։ Պուլկարիան բնաւ չէ զինաթափուած։ Սպառազինման մէջ հաւասարութեան սկզբունքը որ ընդունուած է զինաթափութեան տեսակէտով, պիտի կիրարկուի վերէն սկսելով։ Նաւային չինութեանց դաշնագիր տալու դաշինքը չպիտի վերանորոգուի երեք մեծ պետութեանց Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ճափոնի կողմէ։

«Ժամանակն է հետեւաբար, որ բոլոր քաղաքացիներս, միասնաբար մշակենք զինուորական ծրագիր մը եւ գործադրութեան դնենք զայն։ Գոհունակութեամբ կ'իմանամ, որ այս մասին համաձայն է նաեւ պատերազմական նախարարը»։

Ինչպէս ըսինք, Պ. Միխալաքօփուլոսի այս նամակը ոտքի մը պէս պայթեցաւ եւ մեծ աղմուկ հանեց։ Մամուլը, քանի մը օրէ ի վեր կը գրագի անով։ Աթէնական «Էլէֆթէրօն Անթրօփօս» թերթը, նկատելով որ յիշեալ նամակը ազգային գերագոյն նշանակութիւն ունի, առանց այլեւայլի անքէթ մը բացած է այդ մասին դիմելով անոնց, որոնք ի պաշտօնէ, լաւագոյն գիտեն երկրին զինուորական վիճակը։ Այս թերթը, ամէնէն առաջ դիմած է բանակին մէջ շատ պատասխանատու դիրք եւ հեղինակաւոր կարծիք ունեցող բարձրաստիճան զինուորականի մը եւ ուզած է իմանալ անոր տեսակէտը Պ. Միխալաքօփուլոսի նամակին մասին։

Պատասխանելով այս ուղղութեամբ իրեն եղած հարցումի մը, յիշեալ զինուորականը ըրած է ի միջի այլոց հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— Պատերազմական պատրաստութեանց եւ ի հարկին երկրի պաշտպանութեան տեսակէտէն մեր զինուորական կացութեան մօտէն տեղեակ եղողներուն համար, խնդրոյ առարկայ նամակին մէջ յայտնուած վախերը բացարձակապէս արդարանալի են։

«Յունաստան, այսօր, զինուորապէս բոլորովին անպատրաստ է։ Եկած ու գացած կառավարութեանց կողմէ, գոնէ տասը տարիէ ի վեր ոչ մէկ ճիգ թափուեցաւ մեր բանակին իրական վերակազմութեան եւ ամէն բանէ առաջ՝ վերազինման համար։

«Պ. Միխալաքօփուլոս իր նամակին մէջ կ'ըսէ թէ, իր կառավարութեան օրով, զոր տապալեց զօր. Փանկալօս, մեծ ուշադրութեամբ ուսումնասիրուած էին բանակին կարիքները։ Այդ առթիւ ուած ծրագրով, սթերլինը 250 տրամէի՝ ութ միլիոն տրամի պէտք էր բաւարարելու համար այդ կարիքները եւ որոշուած էր, ամէն տարի, պիւտճէին մէջ 800 միլիոն տրամի արձանագրել, այնպէս որ տասնամեակի մը ընթացքին կարելի պիտի ըլլար բոլորովին գլուխ հանել երկրին վերազինումը։ Այս բոլորը ճիչդ են»։

Զինուորականը մեղադրելի դտնելէ վերջ Պ. Միխալաքօփուլոսի պահած լռութիւնը 1925էն ի վեր, երբ տարիներով իբրեւ արտաքին նախարար եւ փոխ — վարչապետ գործակցեցաւ Պ. Վենիզելոսին, կ'ըսէ թէ, որքան ալ ուշ բաւած ըլլան Պ. Միխալաքօփուլոսի խօսքերը, այսուհանդերձ, անոնք որոշ ճշմարտութիւններ կը պարունակեն։

— «Կը կրկնեմ, աւելցուցած է զինուորականը, մենք, զինուորական տեսակէտով, բոլորովին անպատրաստ ենք։ Զինամթերանոցները բոլորովին պարապ յանձնուեցան մեզի նախորդ կառավարութեան կողմէ։ Վերջին չորս տարիներու ընթացքին ոչ մէկ բան գնուած է. ոչ նոր ռումբ մը, ոչ ալ նոր փամփուշտ մը մտած է զինամթերանոցներէն ներս։ Ազգ. Պաշտպանութեան սպառելին բոլոր հասոյթները յատկացուած են միայն զինուորական շէնքերու կառուցման զանազան քաղաքներու մէջ։ Կ'ըսուին մինչեւ իսկ 150 միլիոն տրամի ծախսել, որպէսզի պատերազմական նախարարութեան համար նոր շէնք մը շինէին։ Ու չորս տարուան ընթացքին հասանք մինչեւ այն կէտը, որ այսօր բացայայտօրէն տագնապալի է մեր արտաքին ապահովութիւնը»։

«Էլէֆթէրօս Անթրօփօս»ի խօսակիցը կ'ըսէ նաեւ թէ նախորդ կառավարութեան անտարբերութիւնը ոճրային եղած է նաեւ բանակի մարզումի տեսակէտէն։ Նորագիրներու ամբողջ դասեր բանակին արձակուած են առանց մարզուելու, անխտիր բոլոր զունդերու մէջ։

Թերթին խմբագիրը հարցուցած է.

— Պ. Միխալաքօփուլոս, իր նամակի վերջաւորութեան մէջ, հանրային կարծիքը լրջօրէն մտահոգելու ձեւով մը եւ վճռականօրէն կը շեշտէր, թէ բանակի վերակազմութիւնը ստիպողական է այսօր։ Արդեօք դուք ալ պատերազմի մը սպառնալիքը կը նշմարէ՞ք եւ ուրկէ՞ կրնայ գալ այդ սպառնալիքը։

— «Այնքան ատեն որ ընդհ. խաղաղութիւնը չէ ապահովուած, բնաւ չենք կրնար զինուորականը հանգիստ ըլլալ։ Սպառազինուած զանազան դաշնագիրներուն պէտք չէ կարեւորութիւն տալ։ Խաղաղութիւնը կ'երաշխաւորուի իրական երկիրներու մէջեւ այն ատեն, այն, երբ անոնք իրարմէ վախնալու պատճառներ չունին։ Հետեւաբար վերջին դաշինքը այս տեսակէտէն էական արժէք մը ունի։

«Բայց, եթէ այդ կողմէն բոլորովին ապահով ենք, չենք կրնար, կամ պէտք չէ որ անհոգ ըլլանք, թէ որ է վտանգ չկայ հիւսիսէն։ Պուլկարական վտանգը պէտք չէ անգիտանալ։

«Պուլկարիան, որ տեսապէս եւ դաշնագրին համաձայն զինաթափ կերպով կը սպառազինուի, «աշխատաւորական վաշտերով» պատրաստէ իր նոր բանակը։ Հէկ Թուրք դաշնագրէն յետոյ համաձայն ըլլալով որ չի կրնար այլեւս տարածուիլ արեւելեան Թրակիայէն ներս, նիկա, ուշ կամ կանուխ եւ վայրկեան յարմար նկատելուն պէս, պիտի ապահովել Եգէականի վրայ իր ելքը, որուն համար ծանօթ արդէն իր թափած ճիգերը։

«Անշուշտ, մենք, պիտի ունենանք վտանգ մը կրնանք դիմագրաւել եւ այսօր։ Բայց պէտք չէ միայն հաշիւը ընել, որովհետեւ եթէ կարեւոր չարժի, պիտի ուզէ ուրիշ մը կռուիլ։

«Եուկոսլավիան ալ տենդագին կերպով կը սպառազինուի։ Հսկայական գումարներ կը յատկացուին անոր զինուորական պատրաստութեան համար։ Եուկոսլավիան, այսօր, զինուորապէս, Պալքաններու ամէնէն կազմակերպուած երկիրն է։ Անոր պէտք չէ անտեսել նաեւ, որովհետեւ վիման բազմաթիւ վտանգներու ենթակայ է, Իտալիոյ, Ալպանիոյ, Պուլկարիոյ եւ այլ երկիրներու հետ ունեցած նախկին ըլլալուն հետեւանքով»։

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Անկէ առաջ, սուր վէճ մը ծագած էր Քալիֆօռնիոյ մէջ։ Երեսփ. Ժողովը նախ որոշեց վերջ տալ առաջնորդ Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեանի պաշտօնին եւ փոխանորդով մը կառավարել։ Երկրորդ ժողով մը, սակայն, պայօրինի դատելով առաջին որոշումը, առաջնորդը վերահաստատեց իր պաշտօնին մէջ։

Էջմիածնի կաթողիկոսը, որուն հղուած էր խնդիրը, երկու ժողովներուն ալ որոշումը չեղեալ նկատած եւ յանձնարարած է Գարեգին եպիսկ. նիստի հրաւիրել Երեսփ. Ժողովը լուծել առաջնորդական խնդիրը։

Մինչ այդ, Գարեգին եպիսկ. հրաժարական մը թեմերուն հաղորդած է թէ ինքը այլ եւս առաջնորդ չէ, այլ միայն հոգեւորական մը, եւ թէ պէտք չէ տարածել մէջ պէտք է դադրեցնել անուան յիշատակութիւնը։

Գարեգին եպիսկ. միեւնոյն ատեն կը թելադրէ պարզաբանութեամբ նախանձախնդրութեամբ ընդունիլ վերջին խաղաղութեան յանձնարարութիւնը, ընելով միշտ օրինապահ ու կարգապահ։

Միւս կողմէ հրահանգ ուղած Էջմիածնէն՝ ընտրութեան եղանակի մասին։

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

—•—•—

Երկու խօսք մայրերին։

Այս գարնան մեր արուարձանում՝ Ալֆորվիլ՝ Կ. Խաչի մասնաճիւղը եւս ուզեց ունենալ իր արենուշների խումբը։ Մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ մի քանի աղջիկներ հաւաքել, այն էլ փոքրերէն։

Եկաւ ամառը. ծագեց օդափոխութեան երթալու հարցը։ Շատ ծնողներ իրենց աղջիկներն ուղարկեցին ֆրանսական դպրոցների կողմէ կազմակերպուած գիւղագնացութեան։ Շատ երեխաներ գնում են այդ կերպով ֆրանսական ընտանիքների մէջ մի քիչ մաքուր օդ ծծելու։ Մաքուր օդէն աւելի նրանք այդ միջավայրում իւրացնում են օտար լեզուն, օտար վարքն ու բարքը։

Դրա համար ո՞վ է մտահոգը…

Արենուշները եւս ամէն տարի գնում են օդափոխութեան, ի հարկէ ոչ թէ ընտանիքների մէջ, այլ բաց դաշտերն ու լեռները։ Իրենց բնակարանն է վրանը եւ ընտանիքն իրենք իսկ։

Ու ամէն տարի ալ դժուար է լինում ծնողներին համոզել, որ իրենց աղջիկներին ուղարկեն արենուշների հետ, որոնց բանակային կեանքն ամէն տեսակէտով շատ աւելի մեծ առաւելութիւններ ունի, քան օտար ընտանիքների մէջ ուղարկելը։ Բայց դժուար է մեր ծնողներին համոզելը։ Ես այդ անձամբ զգացի։

— Տիկին քոյրս, աղջիկդ փոխանակ օտար ընտանիքի մէջ ուղարկելու, ուղարկիր օդափոխութեան արենուշների հետ։ Դրամն ալ աւելի չպիտի վճարես քան գիւղ ուղարկելու համար։

— Տիկին, ի՞նչ կ'ըսէք, խնդիրը միայն դրամը չէ։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ աղջիկ զաւակը՝ իրենցմէ քիչ մը աւելի տարիքոտ աղջիկներու վստահելով՝ ուղարկել հեռուները, ան ալ վրաններու տակ, սար ու ձորի մէջ պառկելու համար։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոնց կեանքը, ուտելիքը, խմելիքը։

Որքան ուզում ես համոզիր, որքան ուզում ես օրինակներ բեր։ Ո՛չ ու ոչ։

Այդպէս էր, որ Ալֆորվիլի մէջ հազիւ երկու մայրեր իրենց աղջիկներն ուզեցին արենուշներին յանձնել։

Ու մի վայրկեան մտածեցի,— արդեօք նրա՞նք են իրաւացի, թէ ես։

Եւ որպէսզի համոզուեմ, ես ալ ուզեցի արենուշների հետ գնալ բանակումի, ապրել նրանց կեանքով, քնել նրանց հետ վրանի տակ, սնանիլ նրանց կերակուրներով, ու ապրելով նրանց կեանքը՝ վերջնականապէս որոշէի իմ անելիքը։ Կամ հիասթափուած քաշուէի մի անկիւն, կամ զնէի լեզուիս, կամ նետուէի հրապարակ եւ պահանջէի բոլոր հայ մայրերէն, իմ քոյրերէն, որ իրենց զաւակներին յանձնեն սկաուտական կազմակերպութիւններին։

Խնդրեցի խմբապետուհիներին, որ ինձ ալ տանեն իրենց հետ։

Շատ ազնիւ էին խմբապետուհիները համաձայնեցան։ Գնացի, ապրեցի նրանց հետ, նրանց կեանքով։ Ու ահա այսօր իմ պատասխանս մայրերին պիտի լինի բանակումի կեանքի նկարագրութիւնը։ Վատ կամ լաւ, թող իրենք, մայրերը հանեն եզրակացութիւնը։

X

Սոյն թուի օգոստ. 10ի երեկոյեան Փարիզէն ու արուարձաններէն տասն եւ ութ արենուշներ, հաւաքուած են Լիոնի կայարանը, 20 օրով Մարսէյլ օդափոխութեան երթալու համար։

Խմբապետուհիները օր. Վ. Բէգզատեան եւ օր. Զ. Խանճեան զբաղած են խմբի գոյքերը, վրանները, ամանեղէն, պաշար եւն. ճամբելու գործով։

Աղջիկները 9—16 տարեկան՝ իրենց ծնողներով եւ բարեկամներով՝ հաւաքուած են մի տեղ։ Աղջիկներն ուրախ են ու երջանիկ։ Քոյրեր են կարծես, այնպէս հոգածու են իրար հանդէպ։ Ծնողները չեն բաժնում կարծես զաւակների ուրախութիւնը. մտահոգ են մի քիչ։ Վրանների տակ պիտի պառկին, չոր գետնի վրայ մրսել կայ, փորձանք կայ, ծովը կայ։ Երեխաներ են վերջապէս։ Ու նրանք դիմում են խմբապետուհիներին. կարգադրութիւններ, երկիւղած խնդրանքներ։

— Աղջիկս քիչ մը վախկոտ է։

— Աղջիկս ամէն բան չուտեր։

— Աղջիկս ծանր աշխատանքի չի գար։

— Վրան բաց կը պառկի չըլլայ թէ մսի։

Ու ծնողներին պատասխանում են խմբապետուհիները վստահ, համոզկեր շեշտով.

— Մի մտահոգուիք, պիտի տեսնէք որ, լաւ պիտի զգան իրենք զիրենք, առողջ ու երջանիկ պիտի վերադառնան։

— Ամա՜, աղջիկս ծովին խորերը չը թողուք, լողալ չի գիտեր։

— Հանգիստ եղէք, մենք կը հսկենք։

Կայարանը եռուզեռի մէջ է, հազարներ են օդափոխութեան գնում։ Ամէն տեղ երգ ու ծիծաղ, կանչ եւ ուրախութիւն։ Մի տեղ նոյն իսկ պարում են, օտարականներ են անշուշտ, դառնում են շուրջպար, հայկական պարի նման։ Խանդավառ է ընդհանուր մթնոլորտը։ Այնքա՛ն մարդ կայ, դժուար է շարժիլ դժուար է բեռ անցկացնել։

Ու լինում է այնպէս, որ արենուշների մէկ մասը՝ խմբապետուհի Բէգզատեանի հետ հազիւ վակոն մտան, դեռ իրենց գոյքերը ներս չառած, գնացքը շարժւում է. միւսները 5—6 աղջիկ, ես ալ նրանց հետ մնում ենք ափ ի բերան։ Իրարանցում։ Վա՛յ գնացին վա՛յ մնացին։ Ինչ պիտի ըլլայ, գոյքերը պիտի կորսուին։ Մնացողներէն մի երկուսի գոյքերը գնացել են մեկնողների հետ։

— Հանգստացէք, հանգստացէք։ Խմբապետուհի Խանճեանն այստեղ է. նա կը կարգադրէ։

Եւ իսկապէս չանցած քան վայրկեան միւսներն էլ մեկնում են հետեւեալ գնացքով։

Ծնողները՝ բաւական մտահոգ՝ տուն են դառնում, ու թերեւս յանդիմանում են իրենք իրենց, որ այդքան հեռու տեղ աղջիկ զաւակ են ուղարկել եւ այն ալ…

Իսկ վերջին մեկնող խումբը գնացքում է ուրախ, կատակելով, նոյն իսկ իրենց միջազգային համար երգեր են բերնում.

Խմբապետուհի Բէգզատեանը
Գլուխն առած վակոն մտաւ,
Յանկարծ շարժւեց գէշ գնացքը
Խումբին պոչը դուրսը մնաց։
Վա՛յ գնացին, վա՛յ մնացինք,
Ինչ վատ եղաւ բաժանուեցինք,
Ա՛խ մեր խաղը, երգ ու պարը,
Գետի՛ն անցնի խանգարողը…

Այդ ոգով ամբողջ միջանցքը նրանք երկիւղ չունին, գիտեն, որ առաջին խումբն իրենց պիտի սպասէ Մարսէյլի կայարանը։

Տեղերն ընդարձակ են. քնում են հանգիստ։

Առաւօտ թարմ ու զուարթ հասնում են Մարսէյլ։

(1)

ԷԼԼԷՆ ԲԻԺԱՆԴ

Մի՛ միայն

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ ՕՐԻՆԱԿ

— o —

Վիէննայի Մխիթարեան վանքը, թէեւ աշխատացած համաշխարհային պատերազմի վերիվայրումներէն, կը շարունակէ դեռ, մեծ ճիգով եւ զոհողութիւններով «Հանդէս Ամսօրեայ»ն։ Այս համեստ անունին տակ պարզ հանդէս մը ծածկուած չէ, այլ գերման զննախոյզ ու խորացող մտքի օրինակով վրայ գիտական եւ բանասիրական թերթ մը, որուն մակարդակը կը հաւասարի միջազգային նման հրատարակութիւններու։ Ամսաթերթը մէկ հատիկ է իր տեսակին մէջ որ հայ ցեղին, լեզուին, գրականութեան, պատմութեան ու կրօնին ու փառքերուն ու անկումներուն ինչո՞ւն եւ ինչպէ՞սը կը փնտռէ, այնքան ճեռնհասօրէն ու խղճմտօրէն։ Մեր մէջ ամսաթերթը գրական գեղարուեստական [illegible] չատ, բաղդատմամբ որակով [illegible] սակաւաթիւ գրողներ[illegible]։ Սակայն «Հանդէս Ամսօրեայ»ին [illegible] բացառիկ է, ընդունինք այս։ [illegible] Ներսէս Ակինեանի նման գիտուններ կ'աշխատակցին [illegible] եւ [illegible] միայն հայկական, այլեւ համեւրոպական [illegible]։ Եթէ սակայն միջազգային գիտական հորիզոնին վրայ չեն փայլիր, այդ անոր համար է որ պզտիկ ժողովուրդի զաւակ են։ Պզտիկ ժողովուրդին մեծ զաւակները։ Ժամանակն է որ թօթափենք ստրկութեան աղուամաղերը,— ինչ որ հայկական է ոչինչ, եւ ինչ որ օտար է անծարժէք տեսնելու։ Այս ըմբռնումով Վիէննայի հայ պարբերականը պատկեր մըն է մեր անցեալին և ներկային վրայ, եւ մենք հպարտ ենք որ ունինք զայն, յուսալքումներու եւ քայքայումներու այս ընդվզեցուցիչ միօրինակութեանը մէջ։

Արդ, եթէ քիչեր գիտեն «Հանդէս Ամսօրեայ»ի այս մեծ ու բացառիկ [illegible], գուցէ աւելի քիչեր գիտեն թէ [illegible] ամիսը քանի՞ օրինակ կը սպառի։ [illegible] գիտեր թէ ներելի՞ է հրապարակել այս դժբախտաբար չատ վաւերական [illegible], սակայն կը խորհիմ [illegible] եւ չարժում [illegible] հայ [illegible] ճեռնարկի մը հանդէպ։ Վստահ [illegible] պիտի ցաւին, իմանալով [illegible]«Հանդէս»ը միայն 250 օրինակ կը [illegible] ամէն ամիս։ Բայց այս 250 [illegible] բաժանորդներ ըլլային։ Ո՛չ։ [illegible] կը հաւաքէ ու կը պահէ աշխարհի վրայ հրատարակուած բոլոր հայ թերթերը, ըլլան իսկ խմորատիպ։ Անկարող վճարելու, փոխանակութեան կը դիմէ։ Կը ղրկէ «Հանդէս»ը եւ կը ստանայ հայ թերթերը։ Հիմա [illegible] հաշուել թէ այս թիւէն քանին բաժանորդ կրնայ ըլլալ, որոնց [illegible] թերեւս դպրոց ու գրադարան։ Ուրեմն ժողովուրդը անտարբեր է այս ճեռնարկին հանդէպ։ Այս իրողութիւնը սակայն չատ նպաստաւոր վկայական մը չէ մեզի համար։ Կարելի չէ պահանջել որ այս չոր ու ցամաք գիտական «Հանդէս»ը ձեռքէ ձեռք [illegible] ու կարդացուի բոլորէնկոյմէ։ [illegible] է սակայն որ ան այսքան անտեսուի։

Բուռ մը աղքատ, չարքաշ ու բազմերանդ հայ վանականներ կը զուրգուրան հայ ցեղին ու անոր անկործանելի [illegible] վրայ, իրենց սրտին այնքան մօտ զգալով զանոնք։ Ի՞նչպէս կը վարձատրուին փոխարէնը...։

Կը յիշեմ կարդացած ըլլալ Քարլայլի մէկ խօսքը,— «Ժողովուրդ մը որ իր կենդանի մեծերը գնահատել չի գիտեր, չապրիր»։ Վիէննայի վանքը մեծ է իր գիտութիւնով, իր ճիգերովը եւ սիրովը դէպի մեր ժողովուրդը։ Մենք ալ պէտք է զայն սիրենք ու գնահատենք փոխադարձաբար։

Ե. Ք. ԳՐԱՍԷՐ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ներկայացում

■■■

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հոկտ. 1ին ներկայ եղայ Ալֆորվիլի Կ. Խաչի ներկայացմանը։ Խաղը՝ հինգ արար, «Ժառանգորդը», հեղինակութիւն Չէնկիլէրցի Մ. Տ. Մինասեանի, իր բովանդակութեամբ չատ հետաքրքրական էր տեղացի ժողովրդի համար, մանաւանդ որ Ալֆորվիլի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն Պրուսայի չրջանի հայ գիւղացիները եւ անոնց մէջ ալ Չէնկիլէրցիները։ Թերեւս այդ էր պատճառը, որ հակառակ կիրակի երեկոյ ըլլալուն (բանուոր դասակարգը կը սիրէ չաբաթ երեկոները զուարճանալ), ժողովուրդը խուռներամ լեցուած էր Կ. Խաչի սրահը։ Ցխոնէ աւելի միայն մանուկներ կային, որ աթոռ չգտնելով՝ ետեւը, երկու կողմերը պատերուն վրայ էին չարուած։

Շատեր տեղ չգտնելով տոմսակ չկրցան առնել, սակայն չուզեցին անմասն մնալ ներկայացումէն ու մինչեւ վերջը կեցան դուրսը տուներու եւ պատուհաններու առջեւ։ Բեմյարդարանքը յաջող էր։ Թէեւ ամէն արարի բեմը կը փոխուէր, բայց ընդմիջումները տասը վայրկեանէն աւելի չէին տեւէր։ Դերակատարները Տիկ. Խոռոփուհի, օր. Մ. Թէրզեան, Պ. Պ. Փ. Ուսուլիկեան, Ց. Պետրոսեան, Հ. Ունանեան, Խ. Գումրոյեան եւ փոքրիկն Գ. Էմիրզեան իբրեւ սիրողներ այնքան լաւ կատարեցին իրենց դերերը որ թէ իրենց պատիւ բերին եւ թէ ներկայացումը կազմակերպողներուն։ Շատեր անկեղծօրէն յուզուեցան ու լացին։

Սկիզբէն մինչեւ վերջ սրահը պահեց պատկառելի լռութիւն, ինչպէս կը պահանջէր խաղին բնոյթը։

Ներկայացումէն յետոյ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ խօսք առնելով ըսաւ թէ ժողովուրդ մը կը ճանչցուի ոչ թէ իր հարստութեամբ, այլ իր մշակոյթի հիմնարկութիւններով եւ իր արժանաւոր զաւակներով, որոնք իրենց անձէն աւելի հանրութեան համար են աշխատած։

Չէնկիլէր ունեցած է մեծաքանի գործարաններ եւ հարուստներ ունեցած է նաեւ իր չատ թերութիւնները, որ այստեղ ալ կը չարունակուին, բայց ատոնց վերեւ ունեցած է իր եկեղեցին, դպրոցը, բեմը, ղրկած է իր զաւակները Պոլիս եւ այլուր կրթուելու։ Ատոնցմէ մէկն է խաղին հեղինակը, սիրուած բոլորէն, նուիրուած իր ժողովրդին եւ տուժած Թուրքի կոտորածէն։ Թող մխիթարուին Չէնկիլէրցիները, որ ունեցեր են այնպիսի զաւակներ։ Նոր երիտասարդութիւնը թող օրինակ առնէ հին ուխտեալներէն, աշխատելով բարձր պահել Չէնկիլէրի եւ իր առժամեայ բնակավայրի Ալֆորվիլի անունը։ Այս ներկայացումը Կ. Խաչին ըլլալէն աւելի Չէնկիլէրցիներուն է ու միանգամայն պատուաբեր ճեղի համար։

Թէ ներկայացումը եւ թէ ճաշը գընահատուեցան ջերմ ծափերով։ Խաղի հեղինակին ազգականներէն Պ. Գ. Սէլէզեան յաւելով Կ. Խաչին նուիրեց 50 ֆր. իսկ մէկ ուրիշ ազգական մը՝ Պ. Կ. Պետրոսեան նոյնպէս չէր խընայած իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը։ Իր անթելը միջնարարներուն նուագեց նաեւ հայկական ընտիր եղանակներ, ոգեւորելով ժողովուրդը։

Նեղ սրահի մէջ, այդքան բազմութիւն եւ երեխայ ըլլալով հանդերձ, կարգապահութիւնը գովելի էր։

Ալֆորվիլի Կ. Խաչը իսկապէս օգտակար գործ կը կատարէ եւ արժանի է խրախուսանքի։

Հայ մայր մը

Թուրքերը ի՞նչպէս կը պաշտեն իրենց դրօշը

(ՕՐԻՆԱԿ ՄԵՐՈՆՑ)

»»»«««

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ

(Ազատ թարգմանութիւն)

Մի վախնար, այս այգերուն վրայ չի մարիր կարմիր դրօշը,
Մինչեւ չմարի իմ երկրիս մէջ ծխացող վերջին օջախը։
Ան իմ ազգիս աստղն է, պիտի փայլի,
Ան ի՛մս է, ան իմ ազգինն է միայն։
Մի խոժոռեր դէմքդ, դուրպա՛ն ըլլամ քեզ, ո՛վ քմայքոտ հիլալ,
Հեղ մը խնդա իմ հերոս ցեղիս, ի՞նչ է այս զայրոյթդ, ի՞նչ է այս կիրքդ,
Ցետոյ՝ չըլլար մեր թափած արիւնները քեզի հէլալ...
Անկախութիւնը իրաւունքն է՝ իրաւունքը պաշտող իմ ազգիս։
Ես ծագմանս առաջին օրէն ազատ ապրեցայ ու ազատ կ'ապրիմ
Ո՞ր խենթն է որ ինծի շղթայ պիտի զարնէ, կը զարմանամ ես իրեն
Բորբոքած հեղեղի պէս եմ. թմբս կը քնդեմ, կ'անցնիմ,
Կը պատռեմ լեռները, անդունդներու մէջ չեմ սեղմուիր, կը յորդիմ։
Եթէ արեւմուտքի հորիզոնը պատած է պողպատեայ պատով,
Ես իմ հաւատքով լի կուրծքիս նման սահմաններ ունիմ։
Մեծ ես, մի վախնար։ Ի՞նչպէս կրնայ ասանկ, հաւատք մը խեղդել,
«Քաղաքակրթութիւն» կոչուած այդ միատամ ճանավարը։
Ընկեր՛, հայրենիքէս ներս մի թողուր վատերը, բնա՛ւ։
Թումբ ըրէ մարմինդ, թող կանգ առնէ այդ լիրբ հոսանքը։
Արդարութեան քեզի խոստացած օրերը պիտի ծնին,
Ով գիտէ՝ թերեւս վաղը ու թերեւս աւելի կանուխ քան վաղը։
Կոխած տեղերդ «հող»կոչելով մի անցնիր, ճանչցիր,
Ու յիշէ անոր տակ պառկող հազարաւոր պատանքները։
Դուն զոհի զաւակ ես։ Մի խոցեր, մեղք է, պապերդ,
Ու մի տար, աշխարհներու իսկ փոխան, այս դրախտ հայրենիքը։
Այս դրախտ հայրենիքի սիրոյն ով զոհ չուզեր ըլլալ։
Զոհե՛ր պիտի ժայթքին, եթէ սեղմես հողը, զոհե՛ր,
Հոգիս, կեանքս, ամբողջ էութիւնս թող առնէ Աստուած
Ու զիս թող չզրկէ իմ մէկ հատիկ հայրենիքէս։
Ո՜վ Աստուած, հոգիիս միակ բաղձանքը սա է քեզմէ,
Որ նամէհրամի ձեռք չդպչի մեր աղօթատուներուն։
Սա էզանները — որոնց ներկայութիւնը սիւնն է կրօնին —
Ցաւիտենապէս երկրիս վերեւ թող հառաչեն։
Այն ատեն հազար երկրպագութիւն կ'ընէ իմ տապանս,
Իմ ամէն մէկ վէրքէս, արիւնոտ կեանքս կը զեղու
Ու դագաղս գետնէն կը ցայտէ,
Ու կը հասնի, թերեւս, բարձրացող գլուխս, Աստուծոյ գահին։
Ալեծփա դուն, արշալոյսներուն ներման, ով պանծալի հիլալ,
Թափած արիւններս բոլորն ալ թող այլեւս ըլլան հէլալ։
Ցաւիտենապէս քեզի չկայ, ցեղիս չկայ ալ կորուստ,
Ազատ ապրած իմ դրօշիս իրաւունքն է ազատութիւնը.
Անկախութիւնը իրաւունքն է, իրաւունքն է պաշտող իմ ազգիս։

ՄԷՀՄԷՏ ԱՔԻՖ

Արդի հելլէն բանաստեղծները

— :•: —

Հելլէն այժմու գրականութիւնը առաւելապէս Ֆրանսայի մէջ ուշադրութիւն գրաւած է։ Ֆրանսացի քննադատներն ու գիտունները չատ արժէք կուտան հելլէն գրականութեան։ Արդի յոյն բանաստեղծներէն Ֆրանսայի մէջ ամէնէն աւելի ճանչցուած են Քոսթիս Փալամաս, Սոթիրիս Սքիփիրիս Սիսիթիտէս, Քօրիտէս եւն.։ Դժբախտաբար մենք ծանօթ չենք անոնց անուններուն իսկ։ Հելլէն մեծ գրագէտներու գործերէն մէկ հատ իսկ թարգմանուած չէ հայերէնի։ «Նոր Օր»ի կամ «Հորիզոն»ի մէջ երբեմն երեւցած են թարգմանութիւններ կամ պատմուածքներ յոյն գրողներէ, բայց ատիկա բաւարար չէ անշուշտ։ Պարզ է որ բանաստեղծներուն գործերը թարգմանաբար կարդալով կարելի չէ ճշգրիտ գաղափար մը կազմել անոնց մասին։ Բայց, սխալած չենք ըլլար, եթէ ըսենք որ այժմու յոյն բանաստեղծները ենթակայ չեն։ Անոնց աչքին՝ դասական բանաստեղծները արժէքաւոր ու յարգանքի արժանի փառքեր են։ Հին ու նոր հելլէն գրականութեան մէջ կայ մտքի ու զգացումի կապ մը։ Նորերուն մէջ տիրապետող է հեթանոս ոգին։

Սքիփիս կապոյտ ծովերուն եւ մանիշակագոյն լեռներուն մէջ, պատանեկներու կառչող բանաստեղծ մըն է։ Անոր բանաստեղծութիւններուն մէջ կարօտը կայ հին ու անցեալ օրերուն։ Փալամաս փիլիսոփայ մըն է, քննադատ, մեծ զարգացումի տէր, ու հեթանոսական չրջանին խռովքը նոյն չափով չէ տիրապետած անոր։ Փալամասի աշխարհը թէեւ Յունաստանն է, բայց երկրէն դուրս չրջագայող Սքիփիս աւելի Յոյն է քան Փալամաս։ Այս վերջինը իր չրջանին ամբողջ կեանքը կ'ապրի։ Այդ է պատճառը որ համաշխարհային է ինք։ Իր «Գնչուին տասներկու խօսքերը» գործին մէջ կ'ըսէ.—

«Ես իմ չրջանիս ու ցեղիս բանաստեղծն եմ։ Ինչ որ մէջս եմ պահած, չեմ կրնար անջատել դուրսի աշխարհէն»։

Իր այդ գործը կը բացատրէ մարդկային կատարելագործումը՝ դարերու ընթացքին։ Բայց, բանաստեղծը հասկնալու ու անոր հոգին թափանցելու համար, հարկ է կարդալ իր գործերը։ Անոր երկու երկերը իրապէս տեղական հանգամանք ունին։ Հող՝ իրական հելլէն մըն է ան՝ իր էութեամբ եւ զգայնութեամբ։ Ու իր այդ գործերը այնքան նուրբ են որ մատչելի չեն չատերուն։ Իր ուժեղ միտքը եւ հզօր արուեստը՝ բանաստեղծական երեւակայութեանց ականակուռ պատմուճաններ կը հագցնեն։ Փալամաս կը գտնուէր անոնց ազդեցութեանը տակ, որոնք կը ջանային Յունաստանը կապել հին ձեւերուն։ Բայց, իր երիտասարդութեան չրջանը անցնելէ յետոյ, սկսաւ պայքարիլ այդ չարժման դէմ։ Ֆրանսացի քննադատ Բլէման՝ Փալամասի գլուխ-գործոցը կը նկատէ «Անչարժ կեանքը»։ Այս բանաստեղծութիւնը խորհրդապաշտական է։ Զայն ֆրանսերէնի թարգմանած է Արիսթիտ Ութրիտէս։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԺՈՒՌՆԱԼ»ԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

»»»·«««

«Ասպարէզ» (Քալիֆորնիա) կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 սեպտ.)։

— «Նիւ Եորքի Մարթինիք հիւրանոցին մէջ գումարուած մաքսանենգ հաւաքոյթը, Էջմիածին ուղղած իր հեռագրին ծուռնալի բնոյթ տալով, կ'ըսէր. «Երեւփ. ժողովս իր անվերապահ վստահութիւնը յայտնեց մեր սիրեցեալ առաջնորդ Տ. Ղեւոնդ արք. Դուրեանի, որ մեծ խոհականութեամբ արգիլեց հայրապետական հրահանգի ոտնահարումը, եւ կրցաւ պաշտպանել Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ Էջմիածնի բռնած լոյեալ դիրքը»։

Ընդգծումը մերն է, ընթերցողին լուրջ ուշադրութեան յանձնելու համար, գիտակցօրէն ու կանխամտածօրէն կատարուած այս ամօթալի սուտ տեղեկութիւնը։

Ճիշդ այդ տողերուն համար է որ Էջմիածնէն փութով կը պատասխանուի Ղեւոնդ արք.ին.— «Գոհունակութիւն եւ օրհնութիւն Երեւփ. Ժողովի անդամներուն եւ գաղութիդ յայտնած վստահութեան համար։ Ցայտնում ենք մեր օրհնութիւնները։ Վստահութիւն օգտակար գործունէութեան եւ փարած ուղիղ կեցուածքին համար»։

Ենթադրելով որ կեղծ չէ սոյն հեռագիրը, կը տարուինք մտածելու թէ չար շէյթանը հոն, մութին մէջ, խաղցուցեր է իր մատը։ Վարչական ամէնէն տարրական հասկացողութիւն ունեցող բարձր մարմին մը չէր կրնար թոյլ տալ իրեն, յենուելով փրովօքէյթիվ (գրգռիչ) հեռագրի մը վրայ, անմիջապէս վճիռ արձակելու եւ հեռագրով պատասխանելու, մինչ աւելի նուազ կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներուն «հանգամանօրէն ծանօթանալու համար» ամիսներ ձգձգած է։

Օրինաւոր Երեւփ. Ժողովի հեռագիրները տրուա՞ծ են Էջմիածին. բան մը չենք գիտեր։ Սակայն, ծանօթ ըլլալով Չեկայի դրաքննական սովորութիւններուն, մեղանչած չենք ըլլար, եթէ տարուինք մտածելու թէ անոնք վար դրուած են, «իբրեւ վնասակար գրութիւններ»։

Շէյթանին Պոստոնի պոչն ալ սոյն տարակոյսը ունենալով, կ'ըսէ թէ՝ արդէն, «Երեւփ. Ժողովոյ» հեռագիրն ալ — ուր կը խօսուի վերոյիշեալ սուտ տեղեկութեանց մասին — «ամփոփ ու պատշաճ ձեւով եւ առանց բան մը ծածկելու, կը ներկայացնէ կացութիւնը»։

Ճիշդ է որ չէյթաններու համար «պատշաճ» ձեւն է մասնութիւնն ու գրպարտութիւնը ամենուրեք։

Իբրեւ հետեւանք այս խիստ «պատշաճ ձեւին», կաթողիկոսը, իր չուրջը գտնուող «չէյթան»ներու ուղղակի կամ անուղղակի ազդեցութեան տակ, խոհեմութիւն համարած է պատասխանելու ռամկավարներու «փրովօքէյշըն»ին, «վստահութիւն յայտնելով խորհրդային կառավարութեան դաւը պաշտպանող առաջնորդին», հակառակ անոր որ այս ընթացքը կրնայ քայքայիչ հետեւանքներ ունենալ։

Ինչպէս կը տեսնուի, կաթողիկոսը տակաւին հնարաւորութիւն չէ ունեցած լրիւ եւ առարկայական կերպով ծանօթանալու Նիւ Եորքի եւ առ հասարակ Ամերիկայի վերջին անցուդարձերուն։

Ռամկավար հաւաքոյթի հեռագիրը այնպէս էր կազմուած, որ կաթողիկոսին ընթացքը հակակառավարական քայլ մը պիտի ըլլար, եթէ մերժէր անմիջապէս վստահութիւն յայտնել իբր «կառավարութեան բարեկամ» ներկայացուած Առաջնորդին։

Էջմիածնի դիրքն ու կացութիւնը այսպէս պարզելէ յետոյ, կը մնայ հանել ուղիղ հետեւութիւններ, եւ ըստ այնմ չարունակել պայքարը խառնակիչներու դէմ, միշտ մնալով օրէնքի սահմաններուն մէջ։

Պէտք է անմիջապէս ճշդենք թէ երեւփ. ժողովի նիստերու տեղեկատուութենէն չի հետեւիր թէ եղած են այնպիսի բաներ, որոնք յիշատակուած են ռամկավար մաքսանենգ հաւաքոյթի Էջմիածին ուղղած հեռագրին մէջ։ Այսինքն պարզապէս տրուած են կեղծ տեղեկութիւններ յետին նպատակներով։

Սահմանադրական օրէնքով անվիճելիօրէն օրինաւոր է երեսփ. ժողովի առաջին նիստը եւ անոր յաջորդող երկրորդ նիստը, որ գումարուած է Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ։ Ղեւոնդ Արքեպ. երեսփ. ժողովի գումարումէն ետք չէր կրնար ժողովին վայրը փոխել, ժողովականներուն լուր տալով կամ չտալով։ Որովհետեւ ժողովը բացուելէն յետոյ՝ ժողովարարութեան իրաւունքը կ'անցնի երեսփ. ժողովին եւ անոր առաջնորդ-նախագահը կը դառնայ հասարակ անդամ մը։

Ուրեմն Ղեւոնդ Արքեպ.ի ժողովին վայրը փոխելը եւ երեսփ. ժողովի կողմէն նորընտիր երեսփոխաններու ընտրական իրաւունքը ճշդող յանձնախումբին ջնջումը, ըլլալով անիրաւասու մէկու մը դաւադրական գործողութիւն, չկրնար անդրադառնալ երեսփ. ժողովի օրինաւորութեան վրայ։ Որով Ս. Խաչ եկեղեցիի մէջ չարունակուած երեսփ. ժողովը կը մնայ օրինաւոր, որուն կողմէն պաշտօնանկ յայտարարուած է Ղեւոնդ Արքեպ.ը»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

7.— ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿԻ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆՋԸ ԴԷՊԻ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ

—— o ——

Մարտ ամիսն էր, ձիւնհալը սկսաւ, որու հետ հասցաւ նաեւ Քիւրտերու մեր երկրի մէջ մնալու յոյսը։ Ռուսը դարձեալ յառաջացաւ, Թուրքերը սկսան լքել նաեւ վանքը ու կը քաշուէինք Ճապաղջուր։

Ճանապարհին մեր Քիւրտերու պաշարը քանի մը հացորդ այծերն էին։ Ատելութիւնը սաստկացած էր նաեւ մեր դէմ, մեզի գրեթէ չէին նայեր այլեւս։ Մենք ալ ճանապարհին նոր նետուած այծի, ոչխարի ոտք ու գլուխ գտնելով ճաշ կը պատրաստէինք ես ու քոյրիկս Ապրշումը։ Երբ եփած կըլլար, Քիւրտերը մեզիբաժնեկից կը դառնային։ Ոջիլներու մէջ կորսուած էինք։ Ազատաւոր ու նախապէս այնքան բարեացակամ Ըմըրի կինը, զաւակը, եւ եղբօրորդիները անխնայ կը չարչարէին ու կ'անարգէին մեզ, Ալոյի փախչիլը պատրուակելով։

Մինչեւ այդ խնդիրը նոր չէր։ Անօթութիւնն ու յոգնութիւնը կատղեցուցած էին զանոնք, կ'ըսէին թէ «ձեր ազգակիցները կը դիւրացնեն Ռուսին յառաջխաղացումը, որ մեր այս թշուառութեան պատճառ դարձաւ»։

Ալ կարելի չէր սպասել, կը չարունակէինք ճամբան դէպի Տիարպէքիր։

Ահա վերստին կը հարկադրուէինք անցնիլ Մուրատ գետը որ մեր ցեղի գերեզմանը դարձած էր։ Ձիւնհալի պատճառաւ ջուրը կատղած էր եւ վինուորական նաւակով մը միայն պիտի անցնէր հսկայ բազմութիւնը որ օրերով ջրի եզերքին կը սպասէր, անօթի, տալով չատ մը զոհեր որ խոճայի հրամանով ջուրը նետուեցան։

Գաղթականութեան հոսանքի մէկ ծայրը դեռ Ս. Կարապետի վանքէն չելած, միւսը Տիարպէքիր անցած՝ կը դիմէր դէպի Դամասկոս, իրականացնելով հայ կամաւորներու այն խօսքը զոր չպրտած էին Քիւրտերու երեսին.

— «Դէն ժամէ վորըն ժամէ, -Նաէն ժամէ հըրըն չամէ»։ (Կամ կուգաք ժամը, կամ կ'երթաք չամը)։

Մուրատը անցանք եւ հասանք Տարա Հէնէ կոչուած մեծ գիւղը, որու բնակիչները, ինչպէս ամբողջ Ճապաղջուրի չրջանը, Զազա Քիւրտեր են։ Գարուն ըլլալով բանջարեղէն ալ չատցաւ։ Աղի հանքն ալ մօտ էր, եւ կուշտ խոտեր կ'ուտէինք, մանաւանդ առուոյտը։ Երբեմն ալ օրհնեալ կկէ ալիւր կը գտնէին չատ սուղ գինով, բայց մեզի գրեթէ չէին տար։ Ես կենդանիները արածելու կը տանէի եւ միակ ապրուստի միջոցս առուոյտի բոյսն էր։ Դժբախտութիւնը ունեցայ անգամ մը պատահելու գիւղի Նախիրին, ուր գոմէշ, եզ, կով, ձի, մատակ ամբողջ իրար խառնուած էին։ Նախիրի կողքին, միշտ հեռու զոյգ մը գոմէշ ուշադրութիւնս գրաւեց։ Երբ հետզհետէ մօտեցաւ այդ զոյգը, տեսայ որ մէկը մեր սեփական տան մէջ ծնած ձագն է, որու անունը «Թըմօ» դրեր էինք, իսկ միւսը մեր հօրեղբօր Ցովակինը որ կ'ը կոչուէր «Նազլի» եւ գնուած էր Պատկանցի Թէլոյէն։

Չեմ կրնար չյիշել այս զոյգ կենդանիները որ այդ օրը այնքան խռովեցին իմ հոգիս, մեր Թըմօն ծնած էր 1911ին, երբ անասուններու սովալի համաճարակ մը կը լափէր Մշոյ դաշտի անասուններու 100ին 70 — 80ը։ Այդ համաճարակը կոչեցին «Թէճիր Թըմօ», որովհետեւ այս անունով վաճառական մը ամէն տարի կուգար հազարաւոր անասուններ գնելով՝ կը տանէր մեր դաշտէն։ Մեր այդ նորածին ձագը ցաւէն չազդուեցաւ եւ մենք զայն կոչեցինք «Թըմօ»։ Հացով մեծցուցած էինք, եւ ով որ «Գոժ Թըմօ» ըսէր, ան վրան կը վազէր հաց գտնելու յոյսով։

Քովս էր Թըմօն, չէի կրնար չկանչել «Գոժ Թըմօ»։ Կանչեցի։ Եւ անասունը քովս վազեց։ Տարի մըն էր անցեր, բայց խեղճ կենդանին դեռ ինծի չափ կը յիշէր իր տխուր անցեալը։ Նախիրորդի ուշադրութիւնը գրաւելով այս երեւոյթը, դէպի մեզ յառաջացաւ։ Իսկ ես վախէս լքեցի «Թըմօ»ն որ չեմ գիտեր ինչ հրաշքով ինծ պատահեցաւ այդ տեղ, հայրենի տունէս 4—5 օրուան ճամբայ...

Տարահէնէն ալ թողուցինք, չարունակելով ճամբան դէպի Լճէ եւ Հայնի։ Տեղ տեղ վրանները լարելով 2—3 օր կը մնային հանգստանալու համար։ Ինծի յանձնուած էր անասունները արածելու պաշտօնը, որ քիչ մնաց գլուխս ուտէր։ Դարձեալ Գըժ Մըհէի Ալոյի լամուկը, արօտավայրին վրայ տեսնելով բեկորներ Հայոց ոսկորներէն, ըսաւ.

— «Դուն ալ այսպէս պէտք էր եղած ըլլայիր»։

Իբր պատասխան ըսի որ եթէ քաջ էք, դեռ անցեալ օր սպաննուած հօրեղբօրդ վրէժը լուծեցէք այնինչ մարդոցմէ։ Ատոր վրայ զայրացած՝ իր ընկերներու հետ մէկտեղ սկսան քարեր տեղալ գլխուս։ Ստիպուած փախայ դէպի վրանները եւ գտնելով Ըմըրն ու Շաքիրը, բացատրեցի կացութիւնը։ Անոնք գացին Ալոյին ըսին որ «Եթէ մեր տղուն, գլխս արիւն կը թափի»։ Բաւական վիճելէ յետոյ, Ալօն իր տղուն ըսաւ. «Մի դպիր, ալ ատոնցմէ բան չելլար»։

Կը չարունակենք ճամբան։ Ետեւ մնացող քիւրտ գաղթականութիւնը խուճապահար եկաւ հասաւ մեզի՝ բացատրելով այն «վայրագութիւնները», զորս հայ կամաւորները ի գործ դրած էին հանդէպ իւլամ գերիներուն։ Անգամ մը եւս նորոգուեցաւ մեր պաշտպաններու ատելութիւնը մեզ հանդէպ։ 14 տարեկան տղեկ մըն էի, անօթի վիճակի մէջ չալակ չալկած։ Երբ որ եւ է ջուրը կ'անցնէինք, հագուստներս մինչեւ ծունկերս ժողված ըլլալով կը նախանձէին ոտքերուս։ Շաքիրի եղբայրը Ապտուլ Պախի, իմ ընկերս էր։ Ան չալակ չէր չալկեր, ինձ պէս անօթի ալ չէր մնար, բայց դժբախտութենէն իմ տեսքս չունէր, եւ առիթ կը գտնէր իր ատելութիւնը թափելու.

— «Պազ, պազ, կեավուր օղլընըն այագլարընա պազ, նէ գատար գահմէթ վէրսաւ, օ գատար խէէրի կիտիեօր»։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

յայտարարութեան վրայ, նախագահը յայտնեց թէ միջադէպը փակուած է եւ Տիմիթրով պիտի կրնայ մասնակցիլ դատավարութեան:

Այս առթիւ երեւան հանուեցաւ կարեւոր գաղտնիք մը: Երեք Պուլկարներուն ձերբակալութիւնը հետեւանք է ճաշարանի մը մէկ սպասաւորին մատնութեան: Այս տղան մարտ 7ին ոստիկանութեան հաղորդած էր թէ կասկածելի անձեր կը յաճախեն Պայէրնհօֆ ճաշարանը: Երկու օր յետոյ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երեք Պուլկարները: Սպասաւորին կարծիքով, իբրեւ թէ Վան տէր Լիւպէն ալ ճաշի հրաւիրուած էր երեք Պուլկարներուն կողմէ, բայց միւս սպասաւորները չեն հաստատեր այս կէտը:

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ՝ համայնավար ամբաստանեալները պիտի կրնան հաստատել իրենց անմեղութիւնը, եւ մէջտեղ պիտի մնայ միայն Հոլանտացին: Բայց, այս խեղճ մարդը, որուն լեզուն բռնուած է, ի՞նչպէս կրցաւ մինակը 16 տեղէ կրակի տալ խորհրդարանին վիթխարի շէնքը...

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Պալքաններու մէջ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԿԸ ԿՆՔԷ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՀԵՏ

Ժընեւէն կը գրեն թէ՝ իբրեւ առաջին հետեւանք Աղեքսանդր Թագաւորին այցելութեանց (Վառնա, Պոլիս եւ Քորֆու), Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ պիտի ստորագրուի ոչ — յարձակման դաշինք մը:

Դաշնագիրը պիտի կնքուի հինգ տարուան համար, հիմնուելով Պոլսոյ — Քէլլոկ դաշինքին վրայ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս դէպքին, նկատի առնելով երկու երկիրներուն թշնամական զգացումները որ տարիներ տեւած են: Միայն վերջին քսան տարիներու ընթացքին երկու անգամ պատերազմի բռնուեցան Թուրքիան եւ Սերպիան:

⁂ Աղեքսանդր Թագաւորը Քորֆու հասած ատեն, շնորհաւորութեան հեռագիր մը ստացաւ Յունաստանի հանրապետութեան նախագահէն եւ կառավարութենէն: Ամբողջ Եուկոսլաւ մամուլը սիւնակներ կը նուիրէ այս այցելութեան, մանաւանդ որ Թագաւորը եւ Թագուհին առիթ ունեցան տեսնելու Քորֆուի մօտ, Վիտօ կղզեակին մէջ թաղուած սերպ զինուորներու գամբարաններ: «Փոլիթիքա» կը գրէ թէ Քորֆուի եւ Վիտոյի 67 գերեզմաննոցները անբաւական եղան ընդունելու դիակները այն զինուորներուն որոնք ուժասպառ ինկած էին Ալպանիոյ ճամբով կատարուած ահռելի զողզողթայէն եւ թէ հազարաւոր դիակներ ծովը նետուեցան:

Քանի՞երկու ամսուան երախան աթոռին կապելով, խոշտանգած եւ ձգած էին որ մեռնի...

Ոճիրին տեսա՞կը, վայրագութեան նրբութի՞ւնն է որ կը պակսի Փարիզի մէջ...

Շաբաթ իրիկուան դէմ, անծանօթ մը հեռախօսով կը հաղորդէ ոստիկանութեան, թէ 22 ամսու հիւանդ աղջիկ մը մինակ եւ անխնամ ձգեր են Պանսիոն փողոցին մէջ (Քոնվանսիոն): Ոստիկանապետը անմիջապէս մատնանշուած տունը կ'երթայ իր քարտուղարին հետ, եւ ի՞նչ տեսնէ. — գրեթէ մերկ, միայն թեւերը ծածկուած երախայ մը կապեր են թիկնաթոռի մը, հաստ չուանով մը եւ կաշիէ գօտիով մը: Աւելի նրբացնելով չարչարանքը, երախային ոտքերը դարձուցած եւ կապած էին աթոռին տակէն: Մարմինը ուռած էր արդէն, եւ վէրքեր կը տեսնուէին քթին, շրթունքներուն, մէկ ականջին վրայ: Նոյն իսկ այրուցքի հետքեր գտնուեցան: Մահամերձ երախան անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, իսկ երկու հրէշները, Մատլէն Տիւռան եւ իր սարփածուն անմիջապէս ձերբակալուեցան: Մատլէն անպատկառօրէն խոստովանեցաւ թէ երախային բուն հայրը զինքը լքած էր, թէեւ անոր ծնողքը յանձն առած էին հոգալ ապրուստը եւ սենեակ մը բռնած էին: Եօթը ամիս առաջ, կը ծանօթանայ Մառսէլ Տիմոն անուն երիտասարդի մը հետ, որ կ'ատէր երախան եւ կը ծեծէր, կը մարտիրոսացնէր զայն, ուտեստ կը զրկէր կամ կը ստիպէր չափազանց շատ ուտելիքներ կուլ տալու: «Ես ալ թոյլ կուտայի այդ բոլորը, որովհետեւ կը սիրէի Տիմոնը: Այդ օրն ալ ուտելիք չէի տուած, որովհետեւ սինէմա պիտի երթայի...

Դրացիներն ալ կը հաստատեն այս ճիւաղային պատմութիւնը:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Ց.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ սախպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Աղբիւր Սերոբ, Հրազդան եւ Քրիստափոր խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Չորեքշաբթի, երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սախպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղիին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Նկատի ունենալ այս թուականը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 14 Շաբաթ երեկոյ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30էն մինչեւ լոյս

HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր ԿՈՄԻՏԱՍԻ, ԿԱՐԱՄՈՒՐԶԱՅԻ, ՍՊ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, ԳՐ. ՍԻՒՆԻԻ, Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ, Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ, ԱԻ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ հեղինակութիւններէն:

ԵՐԿՍԵՌ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ բեմի վրայ հայկական տարազներով «Սիփան»ի եւ նուագախումբի մասնակցութեամբ

ԺԱՄԸ 10.30ԻՆ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ COLISEUMի ՑԱՑՏՆԻ PESENTI ՕՐՔԷՍՏՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ:

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կինեբու՝ 7.50 ֆր., Այրերու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններ, Հրանտ — Սամուէլի գրատունը, Ֆլորիա ճաշարանը եւ սովորական տեղեր:

Ընդհանուր հասցէ՝ Mr. Sako Hagopian, 158, Rue du Chateau (14e)

Tel.: SÉGUR 40 — 96

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զարսանճագի Հայրենակց. Միութեան Պօմօն Սէն Ժիւլիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Տիկ. Աղաւնի Սողիկեանի եւ իր պարագաներուն իր ամուսնոյն՝ Մկրտիչ Սողիկեանի գառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Անդրանիկ Մարսուպեան (Բալու Արմըճացի) կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Յովակիմ Սարգիսեանը, որ երկու տարի առաջ Հարաւ. Ամերիկա կը գտնուէր և կանոնաւորապէս կը թղթակցէինք, անկէց ի վեր լուր չունիմ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին. — Antranik Marsoupian, 57, rue Bernard du Bois. Marseille. France: Լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեմ: Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիզար Բոլաթեան, որ կը գտնուէր Tarare, Ֆրանսա: Իմացնել Պ. Ճիվան Սոնիկեանի, 15, rue Tustal, Bordeaux (Girond):

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան նիստը այս շաբթու տեղի կ'ունենայ բացառաբար այս Ուրբաթ գիշեր ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Շուտով լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն. — Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի): Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարը, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Եղբօրդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, ուստի այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):

Լիոն եւ Տէսին, Վաչան Հիւսեան, 3, rue Tellier. Décines:

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու:

Հալէպ Խորէն Գըրգըքեսէլեան, 22, rue Boustan Kulak:

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք: Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 ֆր.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

— Ձի՞ս, բացագանչեց Էշընտէն, սխալ ըլլալու է, ես չեմ ճանչնար զինքը: Մնաց որ, շատ լաւ էր այս գիշեր:

Իր չփոթութեան մէջ, բարձրաձայն կը յայտնէր մտածումը:

— Ձեզ կ'ուզէ կ'ըսեմ, պարոն: Բժիշկը խնդրեց նոյն իսկ պարոնէն որ անմիջապէս գայ: Երկար չի տեւեր ապրիլը:

Սխալած ըլլալու էք: Ի՞նչու տեսնել պիտի ուզէ զիս:

— Ձեր անունը արտասանեց եւ ձեր սենեակին թիւը տուաւ: Նոյնիսկ «շուտ, շուտ» ըսաւ:

Էշընտէն ուսերը թոթուեց, սենեկապետ մը եւ մուճակներ հագաւ եւ վայրկեան մը տատամսելէ վերջ, պզտիկ սարճանակ մը սահեցուց գրպանը: Ընդհանրապէս իր յոյսը կը դնէր վայրկեանի ներշնչման վրայ, կնճռոտ գործի մը մէջէն դուրս ելլելու համար: Սարճանակ մը այս պարագային լաւ չէր յարմարեր եւ կրնար աղմուկ հանել. բայց պարագաներ կան երբ մարդ ինքզինքը երջանիկ կը զգայ մատներուն տակ զգալով սարճանակի մը կոթը:

Ինկապէս խորհրդաւոր էր այս յանկարծական կանչը: Ոչ մէկ բան կրնար արդարացնել Եգիպտացիներու կողմէ լարուած ծուղակի մը վախը: Բայց իր պաշտօնին մէջ, երկար միօրինակ խաղաղութեան մը կրնար յաջորդել ողբերգական հարուած մը:

Միս Քինկի սենեակը երկու յարկ վերն էր. երկարմիջանցքներուն կասնդուղներուն մէջ սենեկապանուհին հետեւելով հանդերձ, տեղեկութիւններ քաղեց անցուդարձի մասին:

— Կարծեմ կաթուած է: Գիշերապահը արթնցուց զիս եւ ըսաւ թէ պանդոկին գործակատարը կը հրամայէ որ անմիջապէս ելլեմ:

— Ժամը քանի՞ն է, հարցուց Էշընտէն:

— Երեքի մօտ ըլլալու է:

Միս Քինկի սենեակին դուռը հասած էին: Սպասուհին զարկաւ:

Գործակատարը բացաւ: Ոտքերբրաւ պիկ, մուճակներ հագած, գծաւոր տափատ մը քաշած եւ գիշերազգեստին վրայ կրկնոց մը նետած՝ ծիծաղելի կ'երեւար: Ընդհանրապէս խնամով շտկուած մազերը անկուած էին: Կատարուելով ներողութիւն խնդրեց:

— Հազար ներողութիւն ձեզ անհանգիստ ընելուս համար, Պ. Էշընտէն, Բայց շարունակ ձեզ կ'ուզէր, եւ բժիշկը պնդեց որ կանչենք ձեզ:

— Հոգ չէ:

Էշընտէն ներս մտաւ: Բոլոր լոյսերը վառուած էին, պատուհանները փակուած եւ վարագոյրները քաշուած: Հեղձուցիչ էր օդը: Բժիշկը, մօրուեղ եւ ալեխառն Զուիցերիացի մը, ոտքի կեցած էր անկողնին քով: Հակառակ հագուածքին եւ յոգնութեան գործակատարը պարտք սեպեց անհրաժեշտ ներկայացումը կատարել:

— Ահաւասիկ Պ. Էշընտէնը զոր Միս Քինկ կ'ուզէր տեսնել, բժիշկ Արպով:

Առանց բառ մը արտասանելու բժիշկը ցոյց տուաւ Միս Քինկի անկողինը: Էշընտէն սարսռաց: Մինչեւ վիզը դոց գիշերնոց մը հագած էր եւ դրած էր բամպակէ խոշոր գիշերային գլխանոց մը, կզակին տակէն կապուած, որ արգուզարդի սեղանին մէկ անկիւնը կախած կեղծամին տեղը կը բռնէր: Գիշերազգեստը եւ գլխանոցը Չարլը Տիքընսի վէպերը կը յիշեցնէին: Հիւանդը պառկելէ առաջ իւղով մը հանած էր երեսին ներկերը, բայց սեւ հետքեր մնացած էին յօնքերուն տակ եւ կարմիր բիծեր այտերուն վրայ: Անկողնին մէջ շատ պզտիկ կ'երեւար եւ ծայր աստիճան ծեր:

«Ութսունը շատոնց անցած ըլլալու է», մտածեց Էշընտէն:

Մարդկային էակի մը կերպարանքը չունէր այլեւս, աւելի պուպրիկի կը նմանէր, ծեր, շատ ծեր վհուկի մը զոր յօրինած ըլլար խաղալիքներու շինողի մը քմայքը: Իր շատ փոքր մարմինը հազիւ վեր կ'առնէր անկողնին ծածկոցը: Կեղծ ատամնաշարը հանելով, իր դէմքը աւելի կը փոքրանար: Առանց իր սեւ աչքերուն, որ տարօրինակապէս մեծ էին եւ սեւեռածր՝ կարկամած դէմքին վրայ, մեռած պիտի կարծուէր: Աչքերուն արտայայտութիւնը փոխուեցաւ, երբ պառաւը տեսաւ Էշընտէնը:

— Շատ կը ցաւիմ, Միս Քինկ, ձեզ այս վիճակին մէջ գտնելով, ըսաւ կեղծ զուարթութեամբ:

— Այլեւս չի կրնար խօսիլ, ըսաւ բժիշկը: Փոքր կաթուածմը եւս ունեցաւ երբ սենեկապանուհին կուզար ձեզ կանչելու: Դեռ նոր ներարկում մը կատարեցի: Թերեւս հիմա մասամբ վերըստանայ խօսելու կարողութիւնը: Ըսելիք ունի ձեզի:

— Կը սպասեմ, ըսաւ Էշընտէն: Կարծեց սփոփանքի կայծ մը տեսնել հիւանդին մռայլ աչքերուն խորը: Քանի մը վայրկեան երեք մարդիկը կեցան անկողնին քով եւ դիտեցին մահամերձը:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, եթէ իմ ներկայութիւնս աւելորդ է, երթամ պառկիմ, ըսաւ պանդոկին գործակատարը:

— Գացէք, բարեկամ, ձեզի պէտք չունինք, պատասխանեց բժիշկը:

Գործակատարը Էշընտէնին դարձաւ:

— Կրնա՞մ բան մը ըսել ձեզի:

— Անշուշտ:

Բժիշկը յանկարծական մտատանջութիւն մը նշմարեց Միսս Քինկի աչքերուն մէջ:

— Մի անհանգստանաք, ըսաւ բարութեամբ, Պ. Էշընտէնը պիտի վերադառնայ: Ձեր, քով պիտի մնայ ձեր ուզածին չափ:

Գործակատարը Էշընտէնը դուրս տարաւ եւ դուռը փակեց, որպէսզի մարդ չլսէ զիրենք:

— Կրնամ ձեր գաղտնապահութեան վրայ վստահիլ, այնպէս չէ՞, Պ. Էշընտէն: Անհաճոյ բան է մահ ունենալ պանդոկի մը մէջ: Յաճախորդները չեն սիրեր ասիկա եւ մենք կ'աշխատինք միշտ իրենցմէ ծածկել: Ես առտուն կանուխ մարմինը փոխադրել պիտի տամ եւ երախտապարտ պիտի ըլլամ ձեզի եթէ գաղտնի պահէք բերնիդ:

— Կրնաք վստահ ըլլալ:

— Ինչ ձախորդութիւն որ տնօրէնը պիտի այս գիշեր հոս չէ: Սատիկ պիտի բարկանայ: Ուզեցի հեռախօսել եւ հիւանդանոց մը փոխադրել, բայց բժիշկը ըսաւ որ կրնար մեռնիլ դեռ սանդուղէն վար չիջած եւ բան մը մեռնի, չըրաւ: Եթէ պանդոկին մէջ մեռնի, ես յանցաւոր չեմ:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

11 Octobre 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2314 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԵՐ ԱՆՃԱՐԱԿ ԵՒ ԱՆՃՈՌՆԻ

Ինչ որ «Դաշնակ Տերրորի Զոհերու Պաշտպանութեան Կեդր. Ցանձնախումբ» կը կոչեն, մէկ օղակն է նորօրինակ «շէրիաթ»ի մը,— անսանձ պայքար Դաշնակցութեան դէմ:

Նոր չէ խաղը: Բայց, նոր ուժ ստացած է, Երեւանէն արձակուած ազդանշանի մը վրայ:

Փոխանակ բարեխօսելու եւ մեղմացնելու իսկական տերրորը որ Հայրենիքէն իսկ փախչելու կը ստիպէ, այս մարդիկը կ՚ուզեն գրաւել հանրութեան ուշադրութիւնը, որպէսզի ծածկեն ե՛ւ իրենց եւ Երեւանցիներու քրէական մեղքերը:

Զանազան գաղութներու մէջ պատահած դէպքերը, որքան ալ ցաւալի ըլլան, սովորական արկածներ են: Նենգամտութիւն է զանոնք անուանել «տերրոր»:

Մէջտեղն է ամէն մէկ դէպքի պատմութիւնը: Եւ նենգամիտներն ալ գիտեն ամէն մէկուն պատմութիւնը:

Բայց, իբրեւ իսկական արկածախնդիրներ, անոնք պժգալի խաղ մը կը խաղան: Կը փորձեն այդ պատահարները ներկայացնել իբրեւ կազմակերպուած, հետեւողական եւ համատարած ահաբեկում:

Ո՞ր հրէշը կրնար յղանալ այդպիսի անէծք՝ ոչ թէ ամբողջ արտասահմանի, այլ ո՛ր եւ է գաղութի մէջ:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, արկածախնդիրները փորձեցին ամէն միջոց, որպէսզի «չերտաւորուին» գաղութները: Որպէսզի լայն ճեղքեր բացուին, հօսանք հօսանքի դառնուի եւ մթնոլորտը թունաւորուի:

Այդ իրենց «պարծանք»ն է, ինչպէս յայտարարեցին հրապարակաւ:

Ի՞նչ կասկած որ, աչքի փուշը Դաշնակցութիւնն էր, անոր ուժն ու ծաւալումը:

«Կրա՛կ, կրա՛կ Դաշնակցութեան դէմ»,— կ՚ազդարարէին Երեւանէն, օրուան իշխանութեան բերնով:

Բայց, կրակը, այս ընթացքով, պիտի ուտէր ո՛չ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այլ հօկին եւ անոր ետին կծկուած «քլիք»ին գլուխը:

Եւ ահա կը փորձեն անճարակ եւ անճոռնի խաղ մը եւս, «միացեալ» դրօշի մը տակ հրաւիրելով բոլոր հակադաշնակցական տարրերը:

Պատահական երեւոյթ չէ որ, մինչ այստեղ կը կազմեն «Դաշնակ Տերրորի Զոհերու Պաշտպանութեան Ցանձնախումբ», գարշելի Թուղթիկներ ցրուելով աջ ու ձախ, Ամերիկայի մէջ ալ, միեւնոյն մարդիկը «միացեալ ճակատ» կը սարքեն Դաշնակցութեան դէմ:

Կարդացէք Հօկի Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան շրջաբերականը՝ ուղղուած Բարեգործականին, Հայր. Միութեանց եւ քաղաքական կազմակերպութեանց:

Որքան խարդախ նոյնքան անճարակ, այս մարդիկը իրենց դիմակն իսկ չեն կրցած յարմարցնել: Կարդացէք եւ դատեցէք.

— «Մենք, Խ. Հայաստանի բարեկամներս, ըմբռնելով Դաշնակցութեան եռագոյնի շուրջ յարուցած պայքարի հակախորհրդային Հայաստանեան բընոյթը, մեր աւագ պարտականութիւնը կը նկատենք միացեալ ճակատով պայքարիլ Դաշնակցութեան դէմ, բոլոր Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութեանց անվերապահ գործակցութեամբ»:

Ուրեմն, անդին «տերրոր», ասդին եռագոյն, ուրիշ տեղ մը՝ կոնդակ,— բոլորը մէկ՝ ճակատելու համար Դաշնակցութեան դէմ: Անշուշտ ի պաշտպանութիւն Խ. Հայաստանի...

Ողորմելիները կը մոռնան որ, այդ Հայաստանը եթէ պաշտպանութեան կը կարօտի, ամէն առաջ պէտք է պաշտպանուի իրենց դէմ: Իրենց «պազիրկեան»ի խաղերուն, վրան – բաց սուտերուն եւ խաչագողութեանց դէմ:

Վկայ՝ Թաւրիզ ապաստանած փախստականները— այր կին, երախայ — որոնց քստմնելի պատմութեան մէկ տասներորդն իսկ հրատարակուած չէ տակաւին:

Դիւրի՞ն է գրել ու ճառել,— «պայքար հակահայաստանեան տարրերու թշնամական եւ հայրենադաւ գործունէութեան դէմ»:

Եւ սակայն, Խ. Հայաստանի «բարեկամ»ները իրենք են որ տարիէ, ներդաշնակ ներդաշնակ կը քանդեն հայրենիքի գաղափարը, լեզապատառ փախուստի մղելով նոյն իսկ բանուորն ու արհեստաւորը: Մանաւանդ բանուորն ու արհեստաւորը...

Երբ չարքաշ, չարատանջ բանուորն անգամ յուսախաբ կը փախչի բանուորա – գիւղացիական երկրէն, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պողոտաներուն վրայ սարքուած անճոռնի խաղերն ու անճարակ ճառերը չեն որ պիտի նպաստեն Հայաստանի վերաշինութեան:

Ամէն մէկ խումբ որ կը հեռանայ իր հայրենիքէն, այնքան տառապելէ յետոյ օտարութեան մէջ, ճեղք մը կը բանայ, քար մը, շաղախ մը կը քակէ ընդհանրական գաղափարէն:

Եւ մի՛ մխիթարուիք, քրթմնջելով,— Ի՞նչ ընենք, պայմաններուն չեն յարմարած, փախած են:

Ո՛չ, այդ փախստականները կրցան յարմարիլ օտարութեան ամէնէն զարհուրելի պայմաններուն,— «փարանկա»ներու եւ «քէմփ»երու խսկապէս դժոխային չարչարանքներուն:

Եւ յարմարեցան տարիներով, մինչդեռ չասեր ինը ամիս ալ չեն կրցած տոկալ Հայաստանի մէջ:

Ինչո՞ւ,— որովհետեւ բանուորա – գիւղացիական Հայաստանը բանուորին հացն իսկ «պոչ»ով կը բաշխէ. որովհետեւ չորս – հինգ ժամ կամ օրերով պոչ պիտի բռնես, անօթի չատակելու համար:

Ահա իսկական «տերրոր»ն ու զոհերը,— նոյն իսկ անտեսելով Չեկան:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲՈՇԱՆԵՐՆ ԱՆԳԱՄ...

»»»·«««

«Հայրենիք»ն է որ կը պատմէ.—

Քանքըրտի մէջ (Մ. Նահանգներ) քանի մը պարտաճանաչ հայ տիկիններ դաշտահանդէս մը սարքեր էին, ի նըպաստ Կ. Խաչին:

Հանդէսը յաջող անցաւ թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս: Ատենախօսներէն մէկը փառաբանելով ազգային դրօշը, յայտարարեց.

— Չկայ ժողովուրդ մը առանց դրօշի, բացի բոշաներէն եւ մեր ռամկավարներէն:

Այս յայտարարութեան վրայ, ներկաներէն Տիկին Թաւրէզ բացագանչեց խորին դառնութեամբ.

— Պարոն ատենախօս, մի՛ նախատէք բոշաները, ես կրնամ հաստատել որ անոնք ալ իրենց կանանչ դրօշը ունին եւ հպարտ են անով: Կը խնդրեմ որ բոշաները չիջեցնէք ռամկավարներու մակարդակին:

Ինչո՞ւ ծածկել. «Յառաջ»ն ալ մեղք ունի այս գործին մէջ:

Քի՞չ գործածեց «բոշա», «բոշայական» բառերը, երբ կը ձաղկէր դրօշամարտը եւ ուրիշ անճոռնի պայքարներ:

Պէտք է բացատրել ուրեմն, թէ բոշաներն անգամ այսքան չպիտի գռեհկանային, պարզապէս կուսակցական կիրք յագեցնելու համար:

Եթէ Ղեւոնդ եպիսկոպոսը առաջնորդն ըլլար ոչ թէ ռամկավարներու, այլ բոշաներու եւ փորձէր անարգել ազգային խորհրդանիշը, ապահովաբար իր շունչն առած կ՚ըլլար... Մանչէսթըր: Կուժ մըն ալ՝ եռեւէն:

Բայց չէ՞ որ բառերը իրենց արժէքը կորսնցուցած են հիմա:

Ցեղային առումով բոշան կը նախատեն, իսկ բուն բոշան, հոգիով բոշան — իրենց շալակը կ՚առնեն եւ կը փառաբանեն...

ՎԱՀԷ

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՕՐԻՆԱԳԻԾ ՄԸ

Թուրքիոյ հանրապետութեան 10ամեակին առթիւ, կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է որ կը քննուի այժմ:

Անկէ առաջ ընդհ. ներում յայտարարուած էր Հանրապետութեան հռչակման առթիւ, 10 տարի առաջ, եւ օգտուած էին իրենց դատապարտութեան շրջանին կէսը լրացնող բանտարկեալները: Դեռ յայտնի չէ թէ այս անգամուան ներումը ինչ պայմաններ կը պարունակէ եւ որոնք պիտի օգտուին: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ներկայիս Թուրքիոյ բոլոր բանտերուն մէջ 36,000 հոգի կը գտնուին որոնց 1000է աւելին Պոլսոյ եւ Սկիւտարի բանտերուն մէջ են: Պոլսոյ բանտի 700 բանտարկեալներէն միայն 10 հոգին քաղաքական յանցաւորներ են, իբր համայնավար դատապարտուած ըլլալով: Կին բանտարկեալները 28 հոգի են որոնց միայն մէկը համայնավար է, միւսները սովորական յանցանքով դատապարտուած են: Դեռ դատավարութեան մէջ կը գտնուին 600 ձերբակալեալներ որոնց 50ը կիներ են:

Ընդհ. ներումի օրէնքին թուականը մօտեցած ըլլալով, բանտարկեալներու մասին մանրամասն վիճակագրութիւններ կը պատրաստուին:

Առնուած լուրերու համաձայն, ներումը ընդարձակ պիտի ըլլայ թէեւ, բայց ապահովութեան տեսակէտը նըկատի ունենալով, ոճրագործ դատապարտեալներու մասին մանրակրկիտ քննութիւն կը կատարուի: Քաղաքական յանցաւորներուն համար հաւանական է որ ներումը լայն սահմանի մէջ ըլլայ, բացի 150նոցներէն: Օրինագիծը ընդունուելէն յետոյ, ներուածները ազատ պիտի ձգուին հոկտեմբեր 29ին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՓՈՐՁ ՄԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ, ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը գումարուեցաւ երկուշաբթի օր, նախագահութեամբ Պ. Հէնտըրսընի: (Բուն ժողովը պիտի գումարուի հոկտեմբեր 16ին):

Նախագահը երկար զեկոյցով մը պարզեց մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքները եւ ձեռք բերուած արդիւնքները: Պատմեց իր խօսակցութիւնները՝ գլխաւոր պետութեանց վարիչներուն հետ, այս ամրան ընթացքին: Ինք լաւատես է տակաւին, թէեւ բազմաթիւ խնդիրներ առկախ կը մնան:

Պ. Հէնտըրսընի կարծիքով, բաղդատաբար դիւրին է համաձայնութեան մը յանգիլ հետեւեալ կէտերու մասին.— 1. Բանի ուժի չդիմել.— 2. Ճշդուած է նախայարձակ ըլլալու պարագան.— 3. Սպառազինութիւնները հակակշռի ենթարկելու խնդիր.— 4. Միօրինակ ձեւի մը վերածել բանակները.— 5. Հակակշռի ենթարկել զինուորական ելմտացոյցները.— 6. Ջնջել օդային ռմբակոծումները.— 7. Մնայուն յանձնաժողով մը հաստատել զինաթափութեան համար.— 8. Նաւային ուժերու խնդիր:

Իսկ աւելի դժուար է լուծել հետեւեալ խնդիրները.—

1. Զինաթափութեան առաջին պայմանագրին տեւողութիւնը.— 2. Ճշդել հրասայլերու եւ ծանր թնդանօթներու տարողութիւնը.— 3. Ցամաքային ռազմանիւթերը կրճատել ոչնչացումով կամ ուրիշ միջոցով.— 4. Զէնքերու շինութիւն եւ վաճառում.— 5. Զինուորական եւ նաւային օդանաւորդութիւն.— 6. Պատիժներ՝ զինաթափութեան պայմանագիրը խզողած առեն:

Պայմանագրի տեւողութեան մասին քանի մը պետութիւններ կը նախընտրեն հինգ տարին, իսկ ուրիշներ կ՚առաջարկեն ութ տարի, չորսական շրջաններով:

Մասնաւորապէս դժուարութիւն կը պատճառեն հետեւեալ երկու կէտերը.— 1. Պատիժի դրութիւնը՝ երբ պետութիւն մը խզէ պայմանագիրը, աւելի ապահովութիւն զգալու պատրուակով.— 2. Հաւասարութեան սկզբունքին գործադրութիւնը:

Հէնտըրսըն կը թելադրէ որ անմիջապէս գործի ձեռնարկէ նախատեսուած մնայուն յանձնաժողովը, երբ որոշ թիւով պետութիւններ, օրինակ քսան երկիրներ ստորագրեն սպառազինութեանց կրճատման պայմանագիրը:

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պ. Հէնտըրսըն չըշտեց թէ այլեւս աւելորդ են մասնագիտական վիճաբանութիւնները եւ հարկ է որոշումներ տալ քաղաքական գետնի վրայ, որպէսզի կացութիւնը աւելի պայծառանայ մինչեւ հոկտ. 16:

Բանակցութիւնները կը շարունակուին:

⁂ Այսօր Ժընեւ կը սպասուի Անգլիոյ արտաքին նախարարը: Պ. Փոլ Պոնքուր իր անգլիացի պաշտօնակցին հետ տեսակցելէ յետոյ, Փարիզ պիտի գայ, մասնակցելու համար նախարարական խորհուրդին որ կը գումարուի վաղը, հինգշաբթի: Ցետոյ պիտի դառնայ Ժընեւ, մասնակցելու համար զինաթափութեան դիւանի յաջորդ ժողովին: Անգլ. կառավարութիւնը նոր նախագիծ մը կազմած է, նկատի առնելով վերջին շաբաթներու խորհրդակցութիւնները: Կը կարծուի թէ այս ծրագիրը պիտի հաստատէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ գոյացած սկզբունքի համաձայնութիւնը:

⁂ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երկուշաբթի օր, յատկապէս այս հարցին առթիւ: Արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց Գերմանիոյ դիտումներու մասին: Գերմանիոյ իշխանութեան փոփոխումը պատճառ եղած է որ Անգլիա փոփոխութիւններ մտցնէ Մաքտօնըլտի սկզբնական ծրագրին մէջ: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները համաձայնած են բանաձեւի մը վրայ որ կը թելադրէ «հաւասարութիւն՝ ապահովութեան մէջ»: Հետեւաբար, Անգլիան ալ հակառակ է որ եւ է բանաձեւի որ կրնայ յանգիլ Գերմանիոյ վերազինման եւ կուսակից՝ փոխանցման շրջան մը պարտադրելու Գերմանիոյ: Այս առթիւ լիազօրութիւն տրուած է արտաքին նախարարին, պատշաճ ձեւը գտնելու համար: Որոշուած է հակառաջարկներ չդնել Գերմանիոյ, այլ բարեացակամութեամբ քննել անոր դիտողութիւնները: Ուրեմն, բանակցութիւններ պիտի կատարուին մինչեւ կարելի սահմանը: Անգլիա եւ Իտալիա միջնորդի դեր պիտի կատարեն, եւ բանակցութիւնները այնպէս մը պիտի վարեն որ խորհրդաժողովին ձախողման պատասխանատուութիւնը Գերմանիոյ վրայ իյնայ:

Մէկ խօսքով, գերագոյն փորձը պիտի կատարուի, փրկելու համար խորհրդաժողովը:

Թուրքեւսերպ դաշնագիրը պիտի ստորագրուի ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարները կարեւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցան Ժընեւի մէջ եւ մշակեցին ոչ – յարձակման եւ բարեկամութեան դաշինքին վերջնական բնագիրը: Ցարեւման դաշնագիր մըն ալ պիտի կնքուի Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Թուրքեւսերպ դաշնագրին ստորագրութեանց փոխանակումը տեղի պիտի ունենար հոկտեմբեր 9ին, Ժընեւի մէջ: Բայց, աւելի փայլ տալու համար արարողութեան, որոշուեցաւ ստորագրութիւնը կատարել Պելկրատի մէջ, Թէվֆիք Րիւշտիի վերադարձէն յետոյ: Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Էնկիւրի գնաց, ընդունելու համար Ռումանիոյ արտաքին նախարարը: Նորէն Ժընեւ պիտի գայ, մասնակցելու համար զինաթափութեան ժողովին:

Թէվֆիք Րիւշտի Պելկրատ պիտի այցելէ Փոքր Համաձայնութեան մնայուն խորհուրդին գումարումէն առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ Պելկրատի մէջ: Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Էնկիւրիէն զատ պիտի այցելէ նաեւ Սոֆիա եւ Աթէնք, իսկ Պելկրատ պիտի դառնայ հոկտեմբեր 20ին:

Ինչպէս կ՚երեւայ, յառաջիկայ քանի մը շաբաթներու ընթացքին կարեւոր դէպքեր տեղի պիտի ունենան հարաւային – արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

⁂ Լուր մը համաձայն, Ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ փոխ – վարչապետը, պտոյտ մը պիտի կատարէ Պալքաններու մէջ, նոյեմբերի սկիզբները: Պիտի այցելէ նաեւ Պուլկարիա:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Թուրքերը այլ ունին Անտիոքի վրայ

—o—

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ատենէ մը ի վեր, Դամասկոսի եւ Հալէպի թերթերուն մեծ մասը կը զբաղի Ալեքսանտրէթի սանճագին մէջ կատարուած թրքական փրոփականտի խնդրով եւ ցոյց կուտայ քէմալականներու տարած աշխատանքները: Կան թերթեր ալ, որոնք կը պաշտպանեն թրքական տեսակէտը եւ կը ջանան հերքել «Էլիֆ Պա»ի եւ «Թէգատտիւմ»ի տեսակէտները:

Ուշագրաւ են Հալէպի «Թէգատտիւմ» թերթի խմբագիրներէն մէկուն կողմէ հրատարակուած տեղեկութիւնները Ալէքսանտրէթի սանճագին շուրջ: Խմբագիրը քննական պտոյտ մը վերջ այդ շրջաններու մէջ, կը գրէ.—

«Անտիոքի մէջ արաբական ոչ մէկ նշան կայ. ամէն ինչ թրքական է, Արաբներն ու օտարներն ալ հոն Թուրանի ոգիով տոգորուած են: Անտոռլուի թրքական քաղաքներէն ոչ մէկ տարբերութիւն ունի Անտիոք: Դատարաններու, պաշտօնատուներու, նաշարաններու, դպրոցներու եւ պետական ու առեւտրական բոլոր գործառնութիւններու մէջ թուրքերէնն է տիրապետող լեզուն: Ոչ մէկ տեղ արաբերէն լեզուի գործածութեան կրնանք հանդիպիլ:

«Թուրքերէնին Անտիոքի շրջաններուն մէջ տարածուելուն գլխաւորաբար երկու պատճառներ նպաստած են: Նախ Թուրքիա երթալով հոն ուսում ստացող բազմաթիւ երիտասարդներ կան, որոնք Էնկիւրիի մէջ պտուտատուելէ վերջ, կը վերադառնան եւ կը նուիրուին թրքական փրոփականտին: Երկրորդ, Որոնդէսի եզերքը բնակող Թուրքերը, որոնք Մուսթաֆա Քէմալի հիացողներ են, շարունակ թրքանըպաստ փրոփականտներ կ՚ընեն: Անոնց միակ երազն է՝ Ալեքսանտրէթը տեսնել Էնկիւրիին կցուած եւ սուր. դրօշին տեղ տեսնել թրքականը: Անոնք իրենց թշնամի կը նկատեն Արաբը եւ կ՚ուզեն բարոյապէս փճացնել: Կառավարութիւնը չաշխատիր արգելք ըլլալու Սանճագը թրքական դրօշին տակ տեսնելու ամօթալի ու նենգամիտ փըրոփականտին»:

«ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ» ՎԱՆԻ ՄԷՋ

Վանէն կը գրեն Թուրք թերթերուն.— Երկար ատենէ ի վեր Պիօ Րանտօ եւ Տինամարի անուն երկու հրոսապետներ իրենց արբանեակներով կ՚ասպատակէին Վանայ կուսակալութեան եւ Պարսկաստանի սահմանագլխի շրջանին մէջ: Ոստիկանական ուժերու կողմէ կատարուած խիստ հետապնդման միջոցին այս հրոսախումբերը երկու կողմի սահմանագլուխները փախչելով կը պահուըտէին: Ցեղուզակները այս անգամ իրենց պետը Պիօ Րանտօն սպաննելով իրենց զէնքերով կառավարութեան անձնատուր եղած են: Նոյնքան կատաղի հրոսապետ մը՝ Տինամարի ալ պահապանի մը կողմէ սպաննուելով ձեռք անցուած է:

ՓՈՒՌԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

— o —

Պէյրութի «Էլ Ահրար» թերթը կը գրէ՝ թէ հայ փռապաններու աշխատաւորները գործադուլ ըրած եւ հետեւեալ որոշումները տուած են.—

1. Փռապանները օրական 18 ժամուան աշխատանքի կը դատապարտեն գործաւորները՝ առտուան ժամը 3էն մինչեւ գիշերուան ժամը 9: Կը պահանջուի որ փոխանակ 18ի 12 ժամ աշխատանք տրուի իրենց օրական:

2. Շաբաթական մէկ օր հանգիստ, կիրակի օր ընդհանրապէս:

3. Իւրաքանչիւր փուռի մէջ կառուցանել արտաքնոց մը:

4. Օրավարձերը վճարել ճիշդ ժամանակին:

Ժողովի միջոցին ընտրած են պատուիրակութիւն մը՝ խնդրելու համար կառավարութենէն որ միջամտէ եւ գոհացում ստանայ իրենց պահանջներուն:

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԷՈՐԳ ԱԲՈՒԼԵԱՆ

— o —

2.— ԻԲՐԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ներկայացնելէ յետոյ Աբուլեանը իբրեւ անհատ, հարկ է պատկերացնել նաեւ իբրեւ ուսուցիչ:

Աբուլեան Սանասարեանի մէջ կը դասախօսէր մանաւորաբար պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, ինչպէս նաեւ գերմաներէն: Սակայն ան պարապէս կը տարբերէր այդ երկու գիտութիւնները աւանդող սովորական ուսուցիչներէն: Իրեն համար աշխարհագրութիւնը լեռներու, գետերու կամ քաղաքներու անուններ սորվեցնել չէր, ոչ ալ պատմութիւնը պատմական մեծ դէպքերու յիշատակութիւն կամ յատուկ անուններու ցուցակ: Աբուլեան հիմնապէս ըմբռնած էր այդ գիտութիւններու կրթիչ, զարգացուցիչ նշանակութիւնը, եւ զանոնք կ'աւանդէր գիտական ըմբռնումով եւ որոշ ուղղութեամբ: Աշխարհագրութիւնը հայրենագիտութեամբ եւ քարտէսագծութեամբ կը սկսէր ու կը վերջացնէր տեղագիտութեամբ: Հին ազգերու պատմութեան համար իբրեւ առաջնորդ կը գործածէր Հայաստանի պատմութիւնը՝ իբրեւ դասագիրք յարմարցուած: Ու պատմական դէպքերը կը ծառայէին իրեն իբրեւ միջոց մարդկային քաղաքակրթութեան պատմութիւնը ցոյց տալու եւ ազգերու վերելքը պատկերացնելու՝ այդ ճամբով: Այսպէսով պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն կ'ընդելուզուէին իրարու մէջ եւ կը կազմէին միաձոյլ ու ներդաշնակ ամբողջութիւն մը:

Ի՞նչ էր իր մեթոտը: Աբուլեան ծանօթ էր ուսուցման բոլոր մեթոտներուն: Սակայն անոնցմէ ոեւէ մէկուն ստրկօրէն կապուած չէր. իր մեթոտը եթէ կարելի է այսպէս ըսել, ընտրողական էր: Ան կը ձեւափոխէր համաձայն պարագաներուն, տեղին, ժամանակին եւ աշակերտներուն կարողութեան եւ ըմբռնումի աստիճանին: Մասնաւորապէս կը սիրէր աշակերտներուն հարցումներ ուղղել եւ ստացուած պատասխաններուն վրայ նոր հարցեր տալով, աշակերտները բերել այն եզրակացութեան՝ որուն կը բաղձար որ հասնէին անոնք: Պարզապէս սոկրատեան մեթոտ: Մեթոտ մը սակայն որ դժուար ու վտանգաւոր է, եթէ կիրարկուի համբակ ու անկարող ուսուցչի մը կողմէ: Իսկ Աբուլեան տիրապետած էր այդ դրութեան ու կ'իրագործէր մեծ յաջողութեամբ եւ հեղինակութեամբ:

Դասը շօշափելի, տեսանելի դարձնելու գաղտնիքը գիտէր, կաւիճի քանի մը հարուածներով սեւ տախտակը կենդանի ու պատկերալից կը դառնար. ու ձեռքին տակ ինկած որ եւ է առարկայ յանկարծ կը ձեւափոխէր՝ աւանդուած դասը մատչելի, ըմբռնելի դարձնելու համար:

Ուրաքանչիւր պատմութեան կամ աշխարհագրութեան դասին կ'ընկերանար անպատճառ պատմական կամ աշխարհագրական ընթերցում մը: Յաճախ դասը կը համեմէր անձնական յուշերով ու տպաւորութիւններով. իսկ ատոնք անսպառ էին, քանի որ ինք ճամբորդած էր ամբողջ Եւրոպայի մէջ լայնքին ու երկայնքին: Այս պատճառաւ ալ իր դասերը կը դառնային վայելք ու հաճոյք:

Աբուլեան իբրեւ տիպար ուսուցիչ մը՝ քաջ տեղեակ էր աշակերտներու հոգեբանութեան եւ հետեւաբար անոնց աստիճանին իջնելու եւ անոնց հոգիին խօսելու գաղտնիքը գիտէր: Իր խորապէս զարգացած եւ անկաշկանդ միտքը աշակերտները զարգացնելու ու անոնց միտքը լոյսին բերելու համար որ եւ է առիթ չէր փախցներ: Պատմութեան դասերուն մանաւանդ անոնց կը ներշնչէր ազատութեան գաղափարը եւ կոչկոռ կապած ըմբռնումներու տապալումը: Ինքը բառին բովանդակ նշանակութեամբ հայրենասէր մըն էր. սակայն կը խուսափէր ազգասիրական զգացումը ուղղակի եւ ճշտակի ներշնչելէ: Թերեւս իր տեսուչի կամ վերատեսուչի հանգամանքը եւ ժամանակի տիրող ոգին (համիտեան շրջան) արգելք կ'ըլլային իրեն: Կը զգար իր գրուած գիրքին պատասխանատու հանգամանքը: Եւ սակայն ատիկա արգելք մը չէր որ Աբուլեան իր նպատակին չհասնէր:

Այդ պատճառաւ ալ եւ յատկապէս նպատակաւոր կերպով մեծապէս կը ծանրանար ազգերու ազատագրական պայքարներուն վրայ, պարզելով ազատատենչ եւ հայրենասէր մեծ դէմքերուն գործունէութիւնը: Կարելի՞ է տարակուսիլ իր մտադրութիւններու մասին երբ ամբողջ տարի մը կը զոհէր ֆրանսական յեղափոխութեան պատմութիւնը աւանդելու համար եւ կամ այնքան կը ծանրանար գերմանական ազատական պայքարը բացատրելու ժամանակ: Այդ տեսակէտով անոր սկզբունքն էր.—«Աղջիկ, քեզի կ'ըսեմ, հարսնուկ դուն լսէ»:

Այս ոգին էր որ զինքը կ'առաջնորդէր նոյն իսկ գերմաներէն դաս աւանդելու ժամանակ: Ինչո՞ւ մեր ձեռքը կուտար, իբրեւ դասագիրք, Շիլլէրի «Վիլհէլմ Թէլ»ը, եթէ ոչ մեր ընթերցումներուն առէնն իսկ մեզի ներշնչելու ազատասիրութիւն եւ հայրենասիրութիւն: Անիկա գերմանական ազատագրութեան պատմութիւնը պատրուակ բռնելով, շաբաթներով կը կարդար գերման հայրենասէր անմահ բանաստեղծ Քօրնէրի ազատաշունչ քերթուածները.— Քնար ու սուր:

Աբուլեան ազատութեան քարոզիչ ... պահպանողական մըն էր:

Ինք երբեք գործօն յեղափոխութիւն չքարոզեց, չքաջալերեց, եւ սակայն իրապէս յեղափոխական սերունդ մը պատրաստեց Սանասարեանի մէջ: Եւ եթէ իր աշակերտներէն շատ շատեր յեղափոխութեան ճամբան բռնեցին, ատոնց անուղղակի եւ բստ երեւոյթին անմեղ թելադրիչը Աբուլեանն էր...

Աբուլեան իբրեւ ուսուցիչ ուրիշ գնահատելի յատկութիւն մը եւս ունէր. ուսանողները չէր բռնադատեր աշխատելու, սակայն կը դրդէր աշխատելու անոնց ինքնասիրութիւնը գրգռելով: Իր մէկ յանդիմանական ակնարկը բաւ էր թերացող աշակերտ մը ուղղութեան բերելու համար: Ինք միեւնոյն ատեն լայնամիտ էր եւ գիտէր աչք գոցել աշակերտական թերացումներու վրայ՝ որոնք անխուսափելի են պատանեկան տարիքին համար եւ անոր բերումով: Աբուլեան միանգամայն իրեն սկզբունք ընտրած էր քննադատութեան մը պահուն, առարկան անձ մը ըլլար թէ արարք մը, անպատճառ գնահատելի, գովելի կողմն ալ մատնանշել: Իր պարսաւը խառն էր նաեւ գովեստով:

Աբուլեան իբրեւ տեսուչ կամ վերատեսուչ աչքէ չէր հեռացներ նաեւ ուսանողներուն մասնաւոր ընդունակութիւնները, եւ կը ջանար կարելի եղածին չափ քաջալերել զանոնք: Այս մասին միայն մէկ օրինակ բաւական է կարծեմ: Եթէ ներկայիս տաղանդաւոր նկարիչ Պ. Սարգիս Խաչատուրեան կրցաւ հասնիլ իր այս օրուան նախանձելի դիրքին, անվարան կարելի է ըսել թէ ան շատ բան կը պարտի Աբուլեանի քաջալերութեան եւ ընձեռած մասնաւոր դիւրութիւններուն, մինչեւ իսկ հակառակ միւս ուսուցիչներուն քրթմնջիւններուն: Իրականութիւնը եկաւ վկայել թէ Աբուլեան սխալած չէր:

×

ԻՐ ԵՐԿԵՐԸ

Աբուլեան իբրեւ ուսուցիչ անգնահատելի օգտակարութիւն ունենալով հանդերձ, կրնար նաեւ իբրեւ հեղինակ ալ ծառայել ժողովուրդին, եթէ իր պատրաստած դասընթացքները հրատարակելու աշխատութիւնն ալ յանձն առած ըլլար:

Ինք այս մասին անփոյթ գտնուեցաւ դժբախտաբար: Եւ սակայն իր պատրաստած գործերը մեծապէս կարեւոր եւ ուշագրաւ են ամէն կերպով: Ան ունէր ձեռագիր հետեւեալ աշխատութիւնները, աշխարհագրութեան ուսուցման համար.—

Ա. Հայրենագիտութիւն մը՝ (հայրենիքի գիտութիւն) որ կը պարունակէր աշխարհագրութեան նախնական ծանօթութիւններու հետ, նաեւ Կարնոյ քաղաքին ու գաւառին աշխարհագրութիւնը, քարտէսներով ու լուսաբանութիւններով միասին: Թանկագին գործ մը իր տեսակին մէջ:

Բ. Աշխարհագրութեան լիակատար դասընթացք մը, բնական, քաղաքական եւ տնտեսական - առեւտրական, երկու հատոր:

Այս գործը մեծ մասով թարգմանութիւնն էր գերման աշխարհահռչակ Ա. Հումպոլտի, որուն սկզբունքներուն եւ դրութեան հետեւող մըն էր Աբուլեան(*):

Գ. Ուսումնական աշխարհագրութիւն մը, կամ աստեղագիտութիւն մը: Այս գործը իր նմանը չունի մեր իրականութեան մէջ: Միայն անոր հրատարակութիւնը բաւ էր ճոխացնելու մեր գիտական գրականութիւնը:

Դ. Օդերեւութաբանական օրագրութիւն մը Կարնոյ քաղաքին համար:

Այս գործը նախապէս կը կատարէր Աբուլեան, շարունակութիւնը յետագային յանձնուած էր Սանասարեանի բարձրագոյն դասարանի աշակերտներուն: Այդ մատեանին մէջ կը նշանակուէին ջերմութեան նուազագոյն աստիճանները, օրուան մէջ երեք անգամ, առաւօտ, կէս օր, երեկոյ, հովերուն սաստկութիւնը եւ ուղղութիւնը, մթնոլորտային փոփոխութիւնները եւ տեղացումները (անձրեւ, ձիւն, կարկուտ եւն.): Վարժարանին մէջ իբրեւ գործիք ունէինք, ծանրաչափ մը, ջերմաչափ մը եւ հողմացոյց մը՝ որ կը գտնուէր «հին շէնքին» տանիքին վրայ: Ի՞նչ եղաւ, ո՞ւր մնաց այդ տետրակը, որմէ մեծապէս պիտի կրնար օգտուիլ Կարնոյ քաղաքին մասին գրող հեղինակ մը, նկատի ունենալով միաժամանակ անոր ծանօթութեանց բաժինը:

Ե. Հերոդոտոսի պատմութեան ամփոփոյթը՝ իբրեւ դասագիրք, գերմաներէնէ թարգմանուած:

Զ. Հռոմէական պատմութիւն մը՝ նմանապէս գերմաներէնէ թարգմանուած:

Վերջացնելու համար Աբուլեանի կատարած գործին թուումը, ըսենք նաեւ թէ ան իբրեւ ջութակի կամ երաժշտութեան ուսուցիչ թարգմանած կամ հետեւողութեամբ գրած էր նաեւ քանի երգեր՝ որոնցմէ միայն երկուքը կը յիշենք: Ատոնք էին «Կարնոյ կեանքը շատ լաւ կեանք է»ն եւ «Գարունը բացուեցաւ, ծառերը ծլան»ը, զորս աշակերտները կ'երգէին մեծ ոգեւորութեամբ եւ եռանդով մեր զբօսական պտոյտներուն ժամանակ՝ դէպի Աչըր Աչըք, Գըրգ Տէյիրմէն, կամ Խանըմ Եօլը եւն. եւն.:

×

Այս տողերը գրելով, յաւակնութիւն չունիմ Աբուլեանի անձին ու գործին լրիւ պատկերը տուած ըլլալու: Պարզապէս երախտագիտական պարտականութիւն մըն է որ կը կատարեմ: Ու Աբուլեան թող ընդունի մեր այս տողերը իբրեւ ծաղկեփունջ մը քաղուած հայրենի ծաղկալից դաշտերէն ու լեռնալանջերէն, իր նորաբաց շիրիմին համար:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(*) Ընկերներէս Պ. Մ. Տ. Թ. ինծի հաղորդեց թէ ինք ունենալով այդ աշխատութեան ձեռագիրը, իր հետ Պոլիս տարած էր: Հոն, ինչպէս կ'ըլլայ կը գողնան իր գրադարանէն: Աշխարհագրութեան հեղինակ մը (Պոլսեցի) ձեռք կը ձգէ զայն եւ մեծապէս կ'օգտուի իր պատրաստած գործին համար, առանց սակայն Աբուլեանի անունը յիշելու...:

ՈՐՊԷՍԶԻ Գրականութիւնը ծաղկի եւ Հայ գրագէտը ապրի

(Հայ Մշակոյթի տօնին առթիւ)

»»» • «««

«Յառաջ»ի ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն երկու խմբագրականները, ինչպէս նաեւ երիտասարդ գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեանի խանդավառ մէկ յօդուածը, խումբ մը մտաւորական — արուեստագէտներով դէպի Յունաստան եւ Սուրիա, ուսումնասիրական արշաւ մը կատարելու համար:

Մինչեւ գաղափարին մարմին առնելը, հետեւեալ թելադրութիւնը համեստօրէն կը յանձնեմ «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ մեր գրագէտներու նկատառման:

Հայերէն գրքի չսպառելուն, եւ հայ գրագէտի զրկանքներու մասին, հատորներ լեցնելիք հսկայ գրականութիւն մը կայ. երկու խոշոր վէրքեր որոնք առ հասարակ բարենիշ մը չեն կազմեր հնօրեայ ազգի մը համար:

Ընկերային այս թերացումին մէջ, անշուշտ իրենց բաժինը ունին իրերայաջորդ ազգային աղէտները: Եւ սակայն, քանի տարիները կը յառաջանան եւ մեր ժողովուրդը իր մէջքը կը շտկէ, նոյն հանդարտութեամբ պէտք է որ քաջալերուի գրագէտը, որուն կեանքը աւելի տաժանելի է քան յետին բանուորին կեանքը:

Գաճաճ կը մնան այն ազգերը, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց չեն տար դէպի գրականութիւնը, ապահովաբար մեծագոյն միջոցը ժողովուրդի մը քաղաքակրթական արժէքը ցոյց տալու տեսակէտէն:

Հայ Գրողներու Միութիւնը զեղչեալ գին նշանակած էր շարք մը հրատարակութիւններու համար, Գրքի Օրուան առթիւ: Իցիւ թէ այդ օրը բազմաթիւ հատորներ ներս մտնէին հայ ընտանեկան սեմերէն:

Հայ Գրքի բարեկամներուն համար իցիւ թէ այդ օրը դառնար մեծագոյն խանդավառութեան եւ ոգեւորութեան օր մը: Աւելի առաջ երթալով, ցնո՞րք մըն է արդեօք հայ անկախ երիտասարդութեան համար, տեսնել Ահարոնեանը եւ Վահան Թէքէեանը որ կողք կողքի, սրտառուչ եղբայրակցութեամբ մը կոչ մը ուղղէին մեր պառակտուած ազգին, որպէսզի աւելի սերտօրէն փարի ազգային արժէքներուն, այս համայնակուլ ափերուն վրայ:

Գոնէ հայ մշակոյթի պահպանման, զարգացման եւ տարածման համար բոլոր ուժերուն համագործակցութիւնը ե՞րբ պիտի ապահովուի:

Մինչ այդ, կարելի չէ՞ր փարիզահայ մտաւորականներու արշաւներ կազմակերպել դէպի գաւառները, դէպի գիւղերը, ուր թանկագին համրանք մը ունինք: Հեռաւոր անծանօթ գիւղաքաղաք մը կ'ապահովցնեմ թէ մեր երիտասարդ մտաւորականները ամէն տեղ պիտի գտնեն հայ լեզուին եւ խօսքին կարօտը ունեցող պանդուխտ հայրենակիցներ, որոնք ամէնէն սրտաբուխ ընդունելութիւնը պիտի ընեն անոնց: Անոնք տարիներէ ի վեր սրտէ եւ մտքէ հեռու այս ազգակիցներուն մօտ պիտի գտնեն ներշնչումի եւ ոգեւորութեան այն աղբիւրները, զորս կը յուսան գտնել Յունաստանի եւ կամ Սուրիոյ հեռաւոր մեր եղբայրներուն մօտ:

Հայ Մշակոյթի, Հայ Գրքի Օրը, մեր գաղութին համար ապահովաբար պիտի ըլլայ խանդավառութեան եւ ոգեւորութեան օր մը, եթէ մեր ղեկավար մտաւորականութիւնը համապատասխան լրջութեամբ եւ կորովով կազմակերպէ այս գործը:

Ճիշդ երկու տասնեակ տարիներ առաջ ամբողջ հայ ժողովուրդը, իր ղեկավար մտաւորականութեան առաջնորդութեամբ կը տօնէր Հայ Տառերու 1500ամեակը:

Կ'ըսուի թէ չանսատակ Թալէաթը, այդ օրերուն տեսնելով մեր ժողովուրդին թռիչքը դէպի Լոյսը, դէպի Գիրքը, այդ օրերուն կը յղանար մեր ցեղին համար իր զարհուրելի ոճիրը:

Այս տողերը գրողը ծնած է «Թիւրք օղլը Թիւրք» գաւառի մը մէջ, ուր 75000 թրքութեան մէջ հազիւ հինգսուն տուն հայ կար: Եւ ըսել թէ այդ ամբողջ գաւառին մէջ մեր գիւղն էր որ ներկայանալի դպրոց մը ունէր: Ի տես այս երեւոյթին Էրէյլիի երբեմնի կուսակալը կը բացագանչէր.

— «Այս ափ մը Հայերը մեզմէ դարերով առաջ են անցած»:

Մեր ժողովուրդին այդ թռիչքը, ինչո՞ւ համար պիտի կասի այս լուսացնցող պողոտաներուն վրայ:

Կուսակցութիւններուն, առաջաւոր մտաւորականութեան եւ հանրային կազմակերպութիւններուն վրայ կը ծանրանայ սրբազան առաքելութիւնը յաւէտ արթուն եւ ժիր մնալու եւ օգտուելու բոլոր առիթներէն, հայ գրականութեան եւ արուեստին կանթեղը առ կայծ պահելու համար:

ԱՐՄԷՆ ՅՈՒԼԱԿ

«Հայ Մշակոյթի Օրը» Փարիզի մէջ

»»»«««

Շաբաթ օր խուռն բազմութեամբ եւ փայլուն յաջողութեամբ տօնուեցաւ Հայ Մշակոյթի Օրը, Սալ Կավոյի մէջ:

Տեղի անձկութեան պատճառաւ յետաձգելով բուն հանդէսի մասին [illegible] այսօր կը հրատարակենք նախագահ Պ. Ռուբէն Բերբերեանի բացման ճառը.—

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս եւ այսօր Փարիզի ու շրջաններու հայ մշակութային հաստատութիւնները միացեալ ուժերով, առանց ո եւ է կուսակցական, դասակարգային ու կրօնական խտրութեան, միացան ու կազմակերպեցին Հայ Մշակոյթի Օրը, տալով անոր այն անհրաժեշտ բարոյական ոյժը եւ հեղինակութիւնը, որ կրնար դարձնել զայն համազգային տօն:

Այսօր՝ ուրախ ենք յայտնելու որ հայ մշակութային կազմակերպութիւնները՝ անվերապահօրէն եկան միացան այս ազգային տօնակատարութեան շուրջը: Ու մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք հայ թերթերուն, այն հայ գրագէտներուն, այն երաժշտագէտներուն ինչպէս եւ բոլոր անոնց որ իրենց [illegible] չափով անկեղծօրէն օգնեցին [illegible] հանդէսին կազմակերպութեան: Մենք յուսով ենք որ ամէն տարի այս տօնակատարութիւնը պիտի արտայայտէ Հայ Մշակոյթի ոգին եւ է մէկ ճիւղը: Այս տարի ընտրեցինք հայկական երաժշտութիւնը:

Զննայած չափազանց ծանր նիւթական եւ բարոյական պայմաններուն մենք ուզեցինք այսօրուան երեկոյթին ամփոփել հայ երաժշտութեան տարբեր երանգները: Այսօր դուք կը լսէք եւ կրօնական եւ ազգային եւ գեղջկական եւ սալոնի երաժշտութիւնը, որոնց կերտողներն էին մեր հայ երգահանները: Պիտի երգուին ու նուագուին հայ հին եւ նոր հեղինակներու գործեր — հեղինակներ որոնց մէկ մասը արտասահմանեան հայ երգահաններ են, միւսը Հայաստանի մէջ ապրող ու յօրինող հայ երգահաններ: Կասկած չկայ, որ հայկական երաժշտութիւնը ինչպէս եւ ամէն ազգի երաժշտութիւն, կրնայ առաւելապէս ծաղկիլ իր հայրենիքին մէջ, կենսական պատճառները այդպէս կը պահանջեն: Ու Հայ Մշակոյթին նուիրուած այս տօնակատարութեան մենք ուզեցինք անխտիր բոլոր հայ երաժշտագէտներու ստեղծագործութեան հաշուետեսը ներկայացնել (գէթ որքան որ կարելի է), լինի արտասահմանի, լինի Հայաստանի մէջ ապրող երգահաններու:

Այսօր կը լսէք անոնք որոնց [illegible] առաւելապէս եթէ ոչ բոլորովին ընդգրկած է զուտ անհատական եւ [illegible] րոպական երանգներու շաւիղ մը [illegible] միւս կողմէ՝ անոնք, որոնք իրենց ընտրած նիւթերու բնոյթով իսկ [illegible] իրենք զիրենք աւելի մօտ կը զգան հայ ժողովրդական երգերու ընդհանուր ոգիին: Այս երգահաններու [illegible] կան մեր եւ հին սերունդի ներկայացուցիչները, ինչպէս Զուհաճեան, Կոմիտաս եւ Սպենդիարեան եւ [illegible] նոր սերունդը:

Այսօր մենք ուզեցինք ընդգծել [illegible] հայ ժողովուրդը ունի երաժշտական բնատուր ձիրք, ու մեր երգը [illegible]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Բայց ո՞ւր է Բէգզատեանը, ուր են աղջիկները. չկան:

Գնացքը հազիւ կանգնած, մեր վակոններին են մօտենում անծանօթ արենուշներ եւ սկաուտ տղաներ, Մարսէյլի արենուշներն ու արիներն են: Դիմաւորելու են եկել իրենց քոյրերին:

Առաջին անգամն է, որ կը տեսնուին. անծանօթներ են անձամբ, բայց ի՜նչ ջերմ հանդիպում, ինչ անկեղծ գուրգուրանք: Չէ որ մէկ գաղափարի են ծառայում: Միեւնոյն միութեանն են պատկանում:

— Այս որքա՜ն քիչ էք:

— Ո՛չ, ո՛չ շատ ենք, բայց ... ու պատմում են միջադէպը, երգում նոր երգը:

Զանցած քանի վայրկեան՝ հասնում է նաեւ Բէգզատեանի խումբը: Ի՜նչ կատակներ, ինչ սրախօսութիւններ:

— Բայց ո՞ւր են մեր գոյքերը...

— Կորսուեր են, չկան:

Արիները եւ Մարսէյլի արենուշները առել տարել են:

— Թէեւ մօտիկ է բանակավայրը, ասում է Մարսէյլի խմբապետուհի օր. Մ. Մարտիրոսեանը, բայց ուղղակի հոն չպիտի մեկնինք: Դեռ քիչ մը մեզ մօտ կը հանգստանաք: Կը նախաճաշէք:

Ու Փարիզցիները թեթեւցած իրենց բեռներէն ուրախ իջնում են քաղաք:

Նրանց առաջնորդում են Պ. Ն. Կակոսեանի հիւրանոցը: Նախաճաշը պատրաստ է, տաք կակաօն նրանց է սպասում:

Աղջիկները լուացւում են, մաքրւում:

Նստում են նախաճաշի: Ի՜նչ աղուոր հաց, լաւա՜շ, հայկական հաց:

Հիւրանոցում ապրող Հայեր, ոգեւորուած աղջիկների գալուստով, նուէրներ են տեղացնում, ձմերուկ, սեխ, խաղող...

Ուտում են, խմում, կշտանում:

Մարսէյլի արենուշները (իրենց անունով կոչենք «Սիփան») աւագ խմբապետուհուն առաջնորդում են ընտրուած բանակավայրը, հեռու չէ, Սէնթ Անթուանի մօտ, հայ գիւղերով շրջապատուած մի վայր:

Միւսներն սկսում են նամակներ գրել իրենց ծնողներին, նրանց հանգստացնելու համար: Պ. Ա. Մարտիրոսեանը հեռագրում է «Յառաջ»ին աղջիկների անվտանգ տեղ հասնիլը: Թող հանգիստ լինեն բոլոր ծնողները: Խմբապետուհի Խանճեանը «Սեւ բու» (բոլոր արենուշները համարեա ունին իրենց մականունները: Ես աւելի իրենց մականուններով պիտի կոչեմ իրենց): Խմբապետուհի Սեւ Բուն ժողով է գումարում, անում է այդ օրուան եւ յաջորդ օրուան կարգադրութիւնները, բաժնւում են խմբակների, նշանակւած են խոհարարուհիները, մատակարարները, տնտեսուհիները, առաջնորդները: Գոյքերը ղրկուած են արդէն: Կէսօրէն յետոյ, ժամը 4ին աղջիկները նստում են հանրակառք: Երգում են ճանապարհին հայերէն, ֆրանսերէն երգեր, մարդիկ նայում են նրանց ժպտալով: Արենուշներ են, նրանց կարելի է ներել այդպիսի չարութիւններ:

Ահա եւ... Ֆօռեստան, իրենց բանակավայրը: Մայրիների մի գեղեցիկ անտառ է այն: Մի հսկայ կալուած, որ պատկանում է մի անուանի դուքսի: Երեք կողմէն շրջապատուած է պարիսպներով, մէկ կողմը, որ նայում է ծովին, հսկայ ժայռերով պատի նման կտրուած իջնում է վա՜ր, վա՜ր: Համարեա թէ անմատչելի է այդ կողմէն անտառը:

Հնադարեան մի դղեակ, պարիսպների եւ աշտարակների աւերակներ, ջրհորներ ու պաղ, զուլալ աղբիւր:

Շատ սիրուն է «Ֆօռեստան»:

Աղջիկները բաւական պիտի քայլեն մինչեւ իրենց ընտրած տեղը հասնելու համար: Եւ քայլում են նրանք իրենց քայլերգը երգելով՝

Ահա մենք կուգանք, աշխոյժ քայլերով,
Հայ աղջիկներս անվեհեր զարթնած,
Լեռան լանջերուն ապրիլ խումբերով
Միշտ առաքինի կեանքով զօրացած:
Արենուշներ
Հայ աղջիկներ
Զուարթադէմ
Բոլորի դէմ:
Եկէ՛ք հայ քոյրեր, ձանձրոյթը թողնենք,
Միանանք կեանքին եւ մեզ միացնենք
Միասին քայլենք աշխոյժ, կորովի,
Մեր ազգի պարծանք ըլլանք յիրաւի:
Արենուշներ,
Հայ աղջիկներ
Զուարթադէմ
Բոլորի դէմ...

Այնպէ՜ս անուշ է իրենց ընտրած եղանակը:

Ահա եւ ընտրուած տեղը մայրիների մէջ: Աջում բլուրների վրայ հայկական գիւղեր, եկեղեցի, դպրոց:

— Այս չէ միայն. ասում են Մարսէյլցիները. այս անտառի յետեւը վերէն վար հայկական տներ են. ամբողջ գիւղեր, իսկական Հայաստան:

Ու Փարիզցիները՝ գոհ իրենց բանակավայրէն՝ համբուրում են «Սիփան»ի խմբապետուհի «Մեղու»ին:

Սուլիչը հնչում է. իրարանցում. պէտք է լարել վրանները: Ամէն խմբակ ինքը պիտի լարէ իր վրանը:

Փոքրիկ «թեւիկ»ները ընտրել են մի շատ գեղեցիկ անկիւն. մեծերէն մէկը դիտողութիւն է անում, թէ յարմար տեղ չէ, հովի դիմացն է, թեւիկները յամառում են: Ասում են խմբապետուհուն.

— Հոգ չէ թող պառկեն այս գիշեր. վաղն իրենք կը համոզուին եւ կը փոխեն վայրը, թող վարժուին, եւ մի քիչ աւելի աշխատեն: Այնքան գործ կայ անելու:

Պէտք է խոհանոցի օջախը փորուի, մառանի, հանդերձարանի վրանները լարուին, աղբի եւ աղտոտ ջրի համար հորեր փորուին... «Թաթի - Թաթին» շինուի: Ոչ, ամէնն այսօր չի լրանայ, բանակավայրը պիտի մաքրուի: Ի՜նչ աղուոր մարդիկ են եղել այստեղ բընակողները, այս որքա՜ն թուղթ, ո՜րքան կոտրտուած ապակիներ կան:

Ուշ է արդէն, «Սիփան»ի աղջիկները եւ մի քանի արիներ, որ եկած էին [illegible] իրենց քոյրերին օգնելու՝ վերադառնում են քաղաք: «Սիփան»ը վաղը պիտի [illegible] շաբաթ, կէս օրէն յետոյ պիտի գայ բանակելու: Յոգնած են աղջիկները, ընթրում են պաղ ուտելիքներով, մտնում են տաք թէյ ու քնում են:

Շաբաթ կէս օրէն յետոյ գալիս են Մարսէյլցիները: Լարում են իրենց վրանները: Փոքրիկ վրաններ են [illegible] լորովին նոր եւ մանաւանդ [illegible] փական վրաններ, նրանք փոխարէն [illegible] բար վերցրել են իրենց բարեկամ [illegible] բանակցի արենուշներէն:

Շաբաթ օրն էլ անցնում է եռուզեռի մէջ: Բայց վերջնականապէս [illegible] րաստ է բանակավայրը: Շտկուած [illegible] վրանները մաքուր ու կոկիկ, զարդար[illegible] ուած են կանաչ ճիւղերով, ծաղիկներով: Բանակավայրի շուրջը պարսպ[illegible] քաշուած, ու տեղ տեղ գրուած «Մուտքն արգիլուած է կողմնակիներին»:

ԷԼԷՆ ԲԻՐԻՋԱՆ

(2)

...նախնեաց հին է, որքան եւ մեր հին լեզուն: Հայ ժողովուրդը իր հոգեկան ... վիճակները միշտ արտայայտած է երգերով ու դուք այսօր կը ... եւ մելամաղձոտ եւ ուրախալի երգեր: Սակայն՝ եթէ Մշակոյթի Օրը եւրոպական ազգերու համար տեսակ մը տօնակատարութիւն է, մեզ Հայերուս համար ունի նաեւ իր մեծ խորհուրդը, խորհուրդ բազմերանգ: Մշակոյթի Օրը մեր ազգային գիտակցութեան ու համերաշխութեան չափանիշն է: Այսօրուան օրը այն օրն է որ գաղթահայ մտքի ու ոգիի բոլոր խաւերը, բոլոր երանգները, չնայած իրենց քաղաքական եւ ընկերային յարաց տարբեր դիրքերու ու դաւանանքներու՝ հաւաքուելով Մշակոյթի Օրուան դրօշի տակ — համերաշխութեան գաղափարն է որ կը դարբնեն:

Այսօր գաղթահայութիւնը — ցան ու ցիր՝ յաճախ ներքնապէս պառակտուած, ենթարկուած ճնշումներու ու ...ներու, այլեւ ուծացման ու օտարացման անդունդի եզերքին կանգնած՝ գաղթահայ զանգուածները կ'ընեն, պահ մը ուժ եւ կամք կը ցուցնեն ... մէկ օր արտայայտել իրենց համերաշխ զգացմունքները այն անհունանդի առաջ, որի անունն է հայ ..., հայ երգի ու ազգային աւանդութիւններու մոռացում, ազգի հալում ու օտարացումը:

...աւելին — ազգապահպանման գաղափարի շուրջը, ապագայ... ման վտանգի հանդէպ, պէտք է ... ծառանայ ու ամրանայ նախ եւ առաջ համբերատարութեան ու համերաշխութեան ոգին:

Ամէն քաղաքակիրթ ժողովուրդի համար իր ազգային մշակոյթի տօնակատարութիւնը — նոյն ժողովրդի ... հասունութեան ու գիտակցութեան չափանիշն է, վասն զի Մշակոյթի Օրը օղակ մըն է որ կը կապէ ազգի անցեալը՝ ազգի ապագային հետ:

Մշակոյթի Օրուան տօնակատարութիւնը մեզ համար ունի եւ ուրիշ մեծ խորհուրդ մը. նա անչօշափելի օղակ մըն է, որ կը կապէ գաղթահայութիւնը իր մայր հայրենիքի հետ ու այսօր ... հայկական երաժշտութիւնը, ... ունկնդրելով Հայաստանի երաժշտութիւնը՝ գաղթահայ երաժշտութեան հետ:

... տարագրական կեանքի այս ... ու մռայլ օրերուն Հայ Մշակոյթը մնայ մէկը այն սակաւաթիւ ...ներէն, որոնց բարձունքէն հայ ... կը շարունակէ լուսաւորել, ու ... սիրտը ջերմացնել համերաշխութեան ու համբերատարութեան մթնոլորտի մէջ:

Այս եւ միայն այս զգացմունքներն են, որ ընդունակ են բերելու իրենց հետ կորով եւ թարմութիւն, ոյժ եւ ...թիւն ի սփիւռս աշխարհի տարագրուած գաղթահայութեան սրտի մէջ: Ասոր մէջ է Մշակոյթի Օրուան տօնակատարութեան մեծ դերը եւ խորհուրդը:

Կեցցէ՛ Հայ Մշակոյթի Օրը...

ՈՒՇԱՑԻԴ ՊԷՍ ԽՄԷ...

Դեկտեմբեր 5էն անդին, Ամերիկացիները պիտի կրնան ազատօրէն խմել գինի եւ ուրիշ ոգելից ըմպելիներ: Խմիչքներու դէմ դրուած արգելքը ...պէս կը դադրի, երբ 36 նահանգներ վաւերացնեն ջնջման օրէնքը: Դեկտ. 5ին է որ տեղի պիտի ունենայ 36 նահանգներուն վերջինին վաւերացումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ողիմպիականին առթիւ

Մանրամասն տուեր էինք նկարագրութիւնը Հայաստանի առաջին ողիմպիականին, որ տեղի ունեցաւ 18 սեպտեմբերին, Երեւանի մէջ: Այս առթիւ գրուած կարգ մը յօդուածներէ կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական հատուածները եւ կարեւոր տեղեկութիւնները:

Հայաստանի Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Ա. Գալոյեան կը գրէ.—

Հայաստանի աշխատաւորական մարզախաղը ոչ թէ խումբ մը մարդոց մրցանիշային մարզանքներու շարժում մըն է, այլ զանգուածներու արտայայտութիւն, ընկերվարական շինարարութեան եւ երկրի պաշտպանութեան համար ստեղծուած:

Վերջին երկու տարուան ընթացքին, «Աշխատանքի եւ Պաշտպանութեան պատրաստ» նշանաբանին տակ, մարմնակրթական աշխատանքը ծաւալած է: Եւ այսօր տասնեակ հազարներու կը հասնի մարզանքի հետեւողներուն թիւը: Մեծ թիւ մը կը կազմեն նաեւ մեծահասակ բանուորներն ու կիները: Կը նշանակէ, թէ մարմնակրթութիւնը երիտասարդութենէն դուրս կը թափանցէ նաեւ մեծահասակ աշխատաւորներու եւ կիներու մէջ:

Այսպէս զօրացած, մարմնակրթական կազմակերպութիւնը սկսաւ ուժտալ մասնակցելով գիւղատնտեսական աշխատանքներու: Մօտ 20,000 հոգի ղրկած է գիւղերը, օգնելու համար հունձքին, նորոգելու համար գիւղատնտեսական գործիքներ, շինելու համար կամուրջներ:

Մարմնակրթութիւնը չի քաջալերուիր մարմնակրթութեան համար միայն, այսինքն «մարմնակրթութիւնը մարմնակրթութեան համար» բացատրութեան հակառակ՝ մարմնակրթութիւնը ի սպաս դրուած է ոչ միայն երկրին աշխատանքին, այլ եւ առողջութեան: Մարմնակրթութիւնն է որ կը զինէ մեզ: Այս ըմբռնումով, ուժ կը տրուի բոլոր տեսակի մարզախաղերուն: Եւ այսօր Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութիւնը միութենական (ամբողջ Ռուսիոյ) չափանիշով՝ բացարձակ ախոյեան մը ունի մարզախաղի բոլոր ձեւերուն մէջ եւ միութենական երեք ախոյեան՝ մարզախաղի զանազան ճիւղերուն մէջ: Իսկ Անդրկովկասեան չափանիշով՝ 50 ախոյեան: Թեթեւ աթլէթիզմի մէջ՝ բազմաթիւ կին ախոյեաններ: Մենք առաջին շարքերուն վրայ կը գտնուինք վէլօ մարզախաղին մէջ: Մինչեւ այսօր կատարուած վէլօ մրցման խումբերուն մէջ (Մոսկուա, Ուկրայնա, Գրուզիա, Պաքու) Հայաստան շահած է առաջնութիւնը:

Ունինք նաեւ թերութիւններ: Նախ, մարմնակրթական շարժման քանակական ծաւալումը զուգընթաց չէ որակական ուժեղացման: Մենք տե կը մնանք աշխատաւորական մարմնակրթութեան թէքնիքի տիրապետման ասպարէզին մէջ: Դեռ աղքատիկ են մեր մօտ մարմնակրթա — մարզախաղային ձեւերը, այդ ձեւերը չեն խորացուած, չեն լրացուած, այնպէս որ չենք կրնար գոհացնել մարմնակրթական շարժման յառաճուն կերպով յաւողներուն պահանջները:

Ուրեմն անհրաժեշտ է աշխատիլ մարզախաղի թէքնիքի տիրապետման համար: Այս հարցին կապուած է մարզական վարիչներու պատրաստման գործը: Ճիշդ է թէ այս վերջին տարիներուն մարմնակրթական կազմակերպութիւնը զօրացաւ վարիչ տարրերով, սակայն դեռ գոհացուցիչ չէ միջին վարիչներու կազմը: Բացինք միամեայ դասընթացքներ մարմնակրթական ուսուցչանոցի, եւ ամէն տարի այդ դասընթացքներէն կ'ելլեն 160 մարզիչներ, ինչ որ գոհացուցիչ չէ դեռ: Գոհացուցիչ չէ նոյնպէս մարզական շինարարութիւնը: Նորաշէն աւաններու եւ բնակավայրերու մէջ յաճախ կը մոռցուի մարզադաշտի, աւազանի անհրաժեշտութիւնը: Պէտք է գիւղերու, քաղաքներու եւ գործարաններու մօտ շինուին մարզական ակումբներ, մարզադաշտեր եւն.»:

Քաղուածք մը եւս մարմնակրթութեան գերագոյն խորհուրդի փոխ — նախագահ Ա. Աբրահամեանի յօդուածէն.—

Սեպտ. 18–24ին, իբրեւ յաւերժացում Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութեան տասնամեակին, տեղի ունեցաւ Հայաստանի առաջին ողիմպիականը: Հայաստանի աշխատաւորական մարմնակրթական կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1922ին, երբ Լէնինեան կոմունիստ երիտասարդներու Միութիւնը լուծեց նախապէս կազմուած սկաուտական կազմակերպութիւնը: 1923ին մարմնակրթական կազմակերպութեան անդամներուն թիւն էր 525: Այդ շրջանին Հայաստանի մէջ մարզախաղերէն ամէնէն շատ տարածուածն էր ֆութպոլը, իսկ Լենինականի մէջ՝ մարմնամարզը, (խմբ.— Թերեւս Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ ամերիկեան որբանոցներու կատարած աշխատանքին հետեւելով): Մարմնակրթական կազմակերպութեան շարքերը մտած էին պատահական մարդիկ, մասնաւորապէս առեւտրականներու զաւակներ: Ստեղծուեր էին զանազան անուններով մարզական խումբեր,— Հերակլէս (Երեւան), Բազէ (Լենինական):

Հինգ տարի յետոյ կազմակերպութեան թիւը կ'աճի եւ կը հասնի 5030ի: Եւ սակայն մարզական թէքնիքը եւ մարզական շինարարութիւնը տե կը մնային տակաւին:

Այսօր Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութիւնը, իր տասնամեակին առթիւ, ցոյց կուտայ յաղթանակի թիւեր:

Այսօր Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութիւնը ունի 34,000 անդամ, որոնց 90 առ հարիւրը կը կրէ ՊԱՊի («պատրաստ աշխատանքի եւ պաշտպանութեան», մարզական սաւրճան) լանջանշանը:

Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ այս լանջանշանը: Մարզախաղի զանազան ձեւերու, ռազմական գիտելիքներու զանազան վարժութիւններու վկայականն է այդ: Երիտասարդը այսպէս խաղաղութեան ժամանակ կը մարզուի ընկերվարական աշխատանքի մեթոտներով, իսկ պատերազմի ժամանակ՝ խորհրդային երկրի պաշտպանութեան համար:

Հայաստանի մարզիկները ներկայիս մտած են գիւղատնտեսական եւ արդիւնաբերական բոլոր ասպարէզներէն ներս: Լենինեան հանքերն ունին 3 մարմնակրթական խումբեր: Լենինականի «համաշխարհային սպարտակիադա» անուանակիր շոգեկառքին վրայ աշխատողները ամբողջ մարզիկներ են: Այսպէս մարզիկներ կ'աշխատին պահածոյի գործարանին, Զանգուի Ջրանելեկտրակայանին մէջ: Կազմակերպութեան անդամ համրինք, այժմ ունինք 8 կահաւորուած մարզասրահներ քաղաքին զանազան թաղերուն մէջ, իսկ դպրոցներուն ու գործարաններուն մէջ՝ 40 մարզասրահ: Ունինք 3 լողարան, 2 մարզադաշտ, 125 դաշտ ֆութպոլի, վոլէյ — պոլի եւ այլ խաղերու համար: Շուտով կ'աւարտի «Դինամօ» ընկերութեան, Լենինականի եւ Ղարաքիլիսայի մարզադաշտերուն կառուցումը:

Ողիմպիականին առթիւ, Հայաստանի զանազան շրջանները Երեւան ղրկած էին 600 մարզիկներ:

Դրաստամատ Սիմոնեան եւս յօդուած մը ունէր Ողիմպիականին առթիւ, եւ կուտար նախ քանի մը պատմական տեղեկութիւններ, որ ահաւասիկ.—

Քաղքենի աշխարհը 4 տարին մէկ անգամ կը կազմակերպէ Ողիմպիականներ, խորհրդային Միութիւնը՝ սպարտակիադաներ:

Քաղքենի աշխարհը 1896ին էր, որ ձեռնարկեց վերականգնելու ողիմպիական խաղերը, այն խաղերը, որ 776էն (Ք. Ա.) ի վեր ամբողջ 4 դար, 4 տարին մէկ անգամ, տեղի կ'ունենային հին Յունաստանի հարաւային մասին մէջ, ողիմպեան սքանչելի հովիտին խորը, Ողիմպոսի ստորոտը:

Ըստ յունական աւանդութեան, երբ Արամազդ վեր կը սլանար այդ հովիտէն, բոցավառ կայծակով մը գետինը երկուքի ճեղքեց՝ կազմելով վիթխարի վիհ մը: Յոյները սրբավայր դարձուցին այդ վիհը եւ սկսան գոհաբերութիւններ ընել Արամազդին, որուն որդին՝ Հերակլէս գոհաբերութեանց հետ պատարագեց մասնաւոր տօնակատարութիւն մը եւ խաղեր:

Քաղքենի մշակոյթը, պատմութեան յառաջէն լոյս աշխարհ հանելով յունական գեղարուեստը այս էջը, ուզեց վերականգնացնել ողիմպիական խաղերը: Սակայն քաղքենի աշխարհը կ'աշխատէր յատկապէս առասպելական Հերակլէսներու փոխարէն ստեղծել քաղաքական Հերակլէսներ: Մարզախաղերը ապաքաղաքական քօղով մը ծածկելով, ողիմպիականները դարձուցին անհատապաշտութիւնը, ազգայնականութիւնը, մրցանիշային պայքարները քաջալերող առիթներ: Այդ ողիմպիականները ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ նիցչէականութեան, ցեղասպան արհամարհոտ գերմարդու գաղափարական արտայայտութիւնը մարզախաղերու մէջ:

Ընկերվարական աշխարհը մարզանքին տուաւ բոլորովին տարբեր գոյն: Հին Հռոմի, սորկատիրական կայսրութեան դէմ ապստամբած ստրուկ հերոսը, սպարտակ, խորհրդային աշխարհի, եւ սպարտակիադա կոչեց մարմնակրթութեան հանդէսը:

Այսօր Հայաստան կը տօնէ իր առաջին սպարտակիադան: Շուտով եւ յաջորդաբար տեղի կ'ունենան Անդրկովկասի, համախորհրդային եւ միջազգային սպարտակիադաները:

Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութիւնը, որ կ'աճի օր ըստ օրէ, կ'աշխատի բանուորներու ֆիզիքական դաստիարակութեան, պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան մշակութային, տնտեսական եւ զինուորական պատրաստութեան համար: Կը մշակէ դարու ոգիին անհրաժեշտ յատկութիւններ,— կամք, հաւաքական գործունէութիւն, անսասան եւ անյողդողդ նկարագիր:

ՄԱՄՈՒԼ

Ձախաւեր ծրագրի մը հետեւանքները

— :•: —

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (30 սեպտ.).

— «Բարեգործականը, որ նիւթական համեստ նպաստներ կը տրամադրէր Սուրիոյ եւ Լիբանանի բազմաթիւ ազգային վարժարաններուն, շատ ձախող եւ դժբախտ կարգադրութեամբ մը փոխած է ձեւը այդ նպաստին եւ որոշած իր կողմէ պատրաստուած կրթական նոր ծրագրի մը համաձայն գործածել յատկացուած 4200 անգլիական ոսկին, բոլոր գաղութներու համար: Ըստ Բարեգործականի իմաստուն վարիչներուն կողմէ պատրաստուած այդ ծրագրին, կրթական վարկերը պիտի փոխարինուին Միութեան կողմէ վարձուած ուսուցիչներով եւ դպրոցական պիտոյքներով: Բացի այդ, միայն այն վարժարանները պիտի օգտուին, որոնք Միութեան հակակշիռը պիտի ընդունին: Բարեգործականը, իր մեծամախս քննիչէն միջոցաւ, նախ քան ոեւէ վարկ կամ նպաստ որոշելը, հարցարաններ կ'ուղղէ այդ վարժարանի թաղականութեան եւ հոգաբարձութեան եւ կ'ուզէ իմանալ թէ՝ իր վարձած ուսուցիչներէն որո՞նք Բարեգործականի անդամ են, հոգաբարձուները, թաղականները արձանագրուա՞ծ են Միութեան մէջ: Եւ եթէ որոշէ նպաստել վարժարանի մը, փոխան այդ բոլոր պարտագրութիւններու, ոտնակոխ ընելով ազգային մարմիններու արժանապատուութիւնը, իր հաշուին մէջ պատրաստուած ուսուցիչներ պիտի տրամադրէ, այնպէս ինչպէս երբեմն պետական կրթական տնօրէնութիւններ կը տրամադրեն չքաւոր վարժարաններու, իրենց փրոփականտին համար: Օտարներուն կողմէ յաճախ պարտադրուած այս սխալ ձեւը հանելով նկատումներ կը հետապնդէ: Պէտք է որ Բարեգործականն ալ միեւնոյն գծի վրայ մնայ:

Շատ յստակ է որ, Բարեգործականը իր վերջին կրթական ծրագրով ոտնակոխ կ'ուզէ նուաճել վարկը մեր ազգային մարմիններու եւ իր «փրոփեկօո»ներն ու պէնտէները տեղաւորել վարժարաններու մէջ: Ժամանակի փոչերուն տակ ժանգոտած եւ կուսակցական ամենանեղմիտ գաղափարներով ամլացած «մասնագէտական»ներուն կ'ուզէ գործ հայթայթել, անոնց ամբողջ սատամբանները պարարտացնելու համար:

Կրթական ծրագրի համար յատկացուած գումարը 4200 անգլ. ոսկի է, այսինքն մօտ 3000 օսմ. ոսկի, Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Յունաստանի համար: Եթէ այս գումարին մէկ երրորդը իր «կրթական քննիչներուն» թոշակին եւ «ճամբու ծախսերուն» ծախսուի, մնացածը հազիւ մէկ տասներորդը կրնայ գոցել մեր կրթական պիտաճէին: Ի հարկէ իր արժանապատուութեան գիտակցութիւնը ունեցող ոչ մէկ ազգային մարմին պիտի համաձայնի այդ նախատինքին, ընդունելով Բարեգործականի քննիչի վիրաւորական պայմանները:

Հալէպի Քաղաքական ժողովը մերժած է Բարեգործականի այդ պայմանագրական առաջարկը եւ հրահանգած իր բոլոր թեմերուն որ նմանապէս չընդունին պայմանաւոր նպաստները: Ուրեմն, Բարեգործականը, որ տարեկան մօտ 500 օսմ. հնչուն ոսկի կը ստանայ Հալէպէն, ոչ մէկ սանթիմ կրթական նպաստ պիտի յատկացնէ այդ բացառապէս կարօտ ու աղքատիկ շրջանի վարժարաններուն: Այդ միեւնոյն վիրաւորանքը ցոյց պիտի տան նաեւ Լիբանանի եւ Յունաստանի բազմաթիւ վարժարանները: Նոյն իսկ կը տեղեկանանք որ, բուռն ընդվզում մը ծայր առած է Բարեգործականի անդամներուն մէջ, այդ ձախող եւ աւեբէշ ծրագրին շուրջ: Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար կազմուած կրթական յանձնախումբի անդամներէն երկուքը, նոյն իսկ իրենց հրաժարականը ներկայացուցած են»:

Վիէննի ծնողներու

ՎԻԷՆԷՆ.— Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան Վիէննի եւ շրջանի մանկապարտէզի երրորդ շրջանը վերաբացուած է հոկտ. մէկէն սկսեալ: Եւ ամէն հինգշաբթի եւ կիրակի ժամը 8½էն 12 հայերէն դասախօսութիւնները կանոնաւորաբար տեղի կ'ունենան օր. Մաքրուհի Զամանեանի ղեկավարութեամբ: Սրահ 1 ռիւ տիւ Միտի (Փլաս տը լա Մէրի): Անդամակցութիւն 5 ֆրանք: Երթեւեկի ծախքեր ունեցող աշակերտները կ'ընդունուին, ձրի կը տրամադրուին նաեւ գրենական պիտոյքները:

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

7.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

Ըմըրի եղբօր որդին՝ Ֆլիթը փայտով ոտքերուս կը զարնէր եւ վիճակս չափազանց յուսահատական էր: Ուստի միտքս դրի Լճէ հասնելուս պէս փախչիլ:

Հասանք Լճէ, այգիներու մօտ տեղ մը վրանները լարեցին, եւ ես մնացորդ քանի մը այծերը արածելու տարի: Հեռու կար քիւրտ տղեկ մը որ որբ էր: Համոզեցի որ ...ին հացս իրեն տամ եւ ինք զիս թողու փախչիմ, ...անց լուր տալու մինչեւ իրիկուն: Եւ գացի, սոսկալի ...օթի էի, իջայ ձորի մը մէջ, ուր նշենիները ծաղկած էին խակ նուշով, սակայն տեսայ որ Քիւրտերը կ'ուտէին: Ես ալ կուշտ մը կերայ եւ ծոցերս ալ լեցնելով հեռացայ դէպի քաղաք: Պարտէզէն անցած պահուս մէկու մը հանդիպեցայ եւ հաց խնդրեցի: Բարի էր այդ Քիւրտը, բացատրեց այդ օրուան տօնի օր ըլլալը, եւ ցոյց տուաւ իրենց գերեզմաններուն ճամբան, ուր մատաղ կը բաժնեն եղեր:

Գացի, ստացայ երկու հոգիի բաժին, սակայն իրեն հարցի, որովհետեւ օրերով անօթի մնացող ստամոքսը ...տակէց աւելին դեռ կարիք ունէր:

Շարունակեցի ճամբաս դէպի Լճէ, բայց ճամբուս վրայ Քիւրտի գիւղ մը կար, մտայ հոդ քիչ մը հաց ճարելու: Երբ մէկի մը տունը մտայ, մարդը ուզեց առնել զիս իր ծառայութեան մէջ, պատուիրեց կնոջը կուշտ հացով թան տալ, եւ հագուստներս անմիջապէս փոխել: Փորս կշտանալէ յետոյ առաջնորդութեամբ կնոջը, գիւղին տակը ձորը կ'իջնէինք, զիս լողացնելու համար, երբ անդիէն Ըմըրը եկաւ ծեծ ու քաշքշուքով յափշտակեց զիս ու տարաւ վրանները:

Երբ հոն հասանք, ինք, կինը եւ որդին Քամըլը զիս կարգով ծեծեցին եւ անարգեցին: Մինչ անդին փոքրիկ Ապրշումը կը գալարուէր ի տես տանջանքիս:

Ես կը կարծէի որ այլեւս ազատուած եմ, երեքէն ալ բաժինս ստացած ըլլալով: Ո՛չ, չարչարանքիս մեծ բաժինը վերապահուած էր Ըմըրի եղբօրորդի Ֆլիթին (1):

Բուի խոշոր աչքերով, աւազակաբարոյ եւ դաժան, դալար փայտ մը առած վրաս խոյացաւ: Ոտքերուս այնքան զարկաւ որ ուշաթափ ինկած էի: Երբ արթնցայ, չէի կրնար ոտքի կենալ: Հետեւեալ օրը դարձեալ ղրկեցին զիս ոչխարները արածելու: Երբ պարտէզներու մէջ մտանք, բաժին հացս դարձեալ տուի ընկերակցիս, իրեն յանձնելով ոչխարներս եւ ուղղուեցայ Լճէ քաղաքը: Մահը աչք առած էի: Գիտէի որ եթէ բռնուէի, այս անգամ կեանքիս վերջն էր: Բայց ա՛լ անկարելի էր մնալ անոնց քով: Մա՛հ կամ ազատութիւն: Երբ քաղաք հասայ, չգիտէի թէ Հայ կա՞ր թէ ոչ. ուստի դուռէ դուռ շրջելով քիչ մը հացի փշրանք հաւաքեցի, կշտացայ: Այս անգամ աղբիւր մը կը փնտռէի ոտքերուս վրայ չորցած արիւնները հանելու եւ ոտքերս մաքրելու համար: Գտայ աղբիւրը, ոտքերս մաքրեցի, գուլպաներն ու արիւնները որ իրենց վիճակէն դուրս ելած էին նետեցի եւ վայրկեան մը հանգիստ զգացի: Ոտքերս որ մինչեւ ծունկերս դալար փայտով ջախջախուած էին Ֆլիթի կողմէ, երբ արեւ տեսան, սկսան ուռիլ: Բայց չէի կարող ճամբայ ելլել, ինկայ անկիւն մը մնացի եւ ամէն անցնող դարձողէ ողորմութիւն կը խնդրէի: Տեղացի Քիւրտերը որ լեզուի բաւական տարբերութիւն ունէին մեր շրջանի Քիւրտերէն, չէին կրնար հասկնալ իմ Հայ ըլլալս: Ուստի մեղքնալով վիճակիս, զիս տարին «մասնագէտ» Քրտուհիի մը որ ծանր հիւանդ էր: Ցանձնարարեց արիւն չառնել, հակառակ ըմանց կարծիքին, այլ շարունակ զով տեղ պահել, եւ ոտնաման հագնիլ, կ'անցնի:

Թէեւ ոտնաման չունեցայ, բայց շուք տեղ մը մընացի եւ քանի մը օրէն ոտքիս ուռեցքը իջաւ: Ոտքի էի այժմ եւ դարձեալ դռնէ դուռ Հաց կը մուրայի: Անգամ մը դուռ մը բանալով ներս մտայ, «խանըմ, խանըմ» կանչելով: Ձայն չելաւ: Բացի նաեւ սենեակի դուռը եւ ներս մտայ: Ոչ ոք կար: Զորս պատերը կը զարդարէին զանազան զէնքեր,— հրացաններ, ատրճանակներ, սուրեր եւ ուրիշ հատու զէնքեր: Կ'ուզէի գողնալ գոնէ ատրճանակ մը, գուցէ կարենայի ծախել եւ քանի մը դրշ. ապահովել: Բայց վախս չթոյլատրեց, ետ դարձայ, ելայ դուրս եւ նայեցայ շուրջս: Ոչ ոք տեսայ: Դարձեալ մըտայ ներս, չէի գիտեր որը ընտրել զէնքերէն որ թէ կարենայի ապատել տանիլ եւ թէ լաւ գինով ծախել: Առի գեղեցիկ դանակ մը որ մարդասպանութեան յատուկ էր եւ որ «չէրքէզի» կ'անուանէին: Դուրս ելայ աննկատ ու հեռացայ, հանդիպելով երկու պատանիներու որոնք Հայու դէմք ունէին: Մօտեցայ եւ անտարբեր ականջ դրի իրենց խօսակցութեան: Մեզմ հայերէն կը խօսէին: Մեծ էր ուրախութիւնս որ Հայու երես տեսած էի եւ հայ լեզուն լսած: Յայտնեցի իմ Հայ ըլլալս, եւ տեղեկութիւններ ուզեցի Հայոց մասին: Բացատրեցին թէ, մեր երկրի մէջ եղածի պէս հոդ ալ եղեր էր, միայն քանի մը արհեստաւորներ պահած են: Հանեցի դանակս, ցոյց տուի իրենց եւ 30 փարայով գնեցին ինձմէ: Ցոյց տուին փուռ մը որ Հայու էր: Ուղղուեցայ փուռը: Փռապանը կը կոչուէր Արօ: Ծերունի Հայ մըն էր: Կին ալ դայեակ էր եւ կը կոչուէր Այէ: Իսկ հա ցեփողները նոյնպէս երկու Հայուհիներ էին, մէկը՝ Ոսկօ, միւսը՝ Մարօ:

Զիս գուրգուրանքով ներս առին, հաց տուին եւ ըսին որ ինծի համար տեղ պիտի գտնեն Հայու մը մօտ: Փուռի տախտակին վրայ նստած էի շուրջիններս ալ ցրուած: Երբ դուրս կը նայէի, տեսայ որ Ըմըրը քննական աչքերով վերէն կուգար: Մեծ բախտաւորութիւն էր որ իր ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ էր, եւ ես հազիւ ժամանակ ունեցայ երեսիս վրայ պառկելու եւ անտեսանելի մընալու:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(1) Այս տխպար աւազակը 1912ին Տիարպէքիր գացած էր դրամ շահելու: Սակայն նախընտրած ըլլալով գողութիւնը, բանտարկուած էր: Ցետոյ բանտէն փախչելով եկաւ երկիր եւ կառավարութենէ չհետապնդուելու համար երկար ժամանակ մեզի ծառայեց, մնալով մեր տունը:

Պուլկարիա կ'ուզէ սուղ ծախել ԻՐ ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տեսակցութեան մը առթիւ, վարչապետ Պ. Մուշանով յայտարարեց թէ առկայէն ժամանակը եկած չէ որպէսզի Պուլկարիան միանայ Փոքր Համաձայնութեան կամ ուրիշ խմբակցութեան մը:

Մակեդոնական միութիւնը 100 հազար ստորագրութեամբ յուշագիր մը ղրկած է Ազգերու Դաշնակցութեան, պարզելով Մակեդոնիոյ Պուլկարներուն ծանր կացութիւնը: Պուլկարական բոլոր կուսակցութիւնները կ'ուզեն որ Ցարիպրոտի շրջանը Պուլկարիոյ վերադարձուի եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները յարգուին Եուկոսլավիոյ կողմէ:

Ռումանական թերթերը կը գրեն թէ Քէօսթէնտէլի նահանգին մէջ, գիւղախումբի մը թաղապետութեան նախագահը թելադրած է տուրք չտալ ռումանական կառավարութեան, ըսելով թէ Տոպրուճան Պուլկարիոյ պիտի յանձնուի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

25,000 ՖՐԱՆՔ ՊԱՐԳԵՒ խոստացուած է այն տեղեկատուին որ կրնայ օգնել գտնելու «Փալաս»ի տնօրէնին՝ Պ. Տիւֆրէնի սպանիչը: Մինչեւ հիմա կատարուած խուզարկութիւնները անօգուտ անցած են: Ամէն տեղ նաւաստի կը բռնեն եւ կ'արձակեն:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ նոր նամակատուն մը պիտի շինուի, 70 միլիոն փրանք ծախքով: Քաղաքապետութիւնը կառավարութեան պիտի ծախէ Շառիթէ հիւանդանոցին հողերը, որոնց արժէքն է 26 միլիոն փրանք:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ, 2,336,727 էր սեպտեմբերի վերջը, ինչ որ կը նշանակէ 74,410ի նուազում՝ նախորդ ամսուան վրայ, իսկ 521-284 հոգի պակաս՝ անցեալ տարուան վրայ:

Պ. ԷՌԻՕ սկսած է ապաքինիլ: Բժիշկները արտօնած են որ ուտէ:

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, Մար Շիմուն, Ժընեւ հասած է արդէն, պաշտպանելու համար իր ժողովուրդին դատը՝ Իրաքի վերջին դէպքերուն առթիւ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Գ.

47. Վահրամ Հանի Յակոբեան 21 տարեկան, Եօզղատցի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

48. Ստեփան Սահակեան 30 տարեկան, Իզմիրցի, բանուոր, 1931ին մեկնած Յունաստանէն:

49. Յովհաննէս Վարժապետեան 20 տարեկան, Կեսարացի, կօշկակար, 1931ին մեկնած Երուսաղէմէն:

50. Անտոն Սրապեան, 25 տարեկան, Ատանացի, շօֆէօր, մեկնած Յունաստանէն:

51. Սիմէոն Սրապեան, 25 տարեկան, Ատանացի, շօֆէօր, մեկնած Յունաստանէն:

52. Կարապետ Շաքարեան, 20 տարեկան, Ամասիացի, կաշեգործ, մեկնած 1932ին, Յունաստանէն:

53. Մարտիրոս Պետրոսեան, 53 տարեկան, Ռոտոսթոցի, հողագործ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն:

54. Մարիամ Պետրոսեան (կինը) 30 տարեկան, Ռոտոսթոցի, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն:

55. Արուսեակ Պետրոսեան (աղջիկը) 12 տարեկան, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն:

56. Վասիլ Սարգսեան, 35 տարեկան, Ուրմիացի, բանուոր, հին գաղթական:

57. Սամսոն Ազատեան, 35 տարեկան, լուսանկարիչ, հին գաղթական:

58. Կարապետ Կարապետեան, 19 տարեկան, Բաշ-Գեառնեցի, մեխանիկ, բնիկ:

59. Խոսրով Վրթանէսեան, 18 տարեկան, Բաշ-Գեառնեցի, մեխանիկ, բնիկ:

60. Աւետիս Վարիլեան, 27 տարեկան, Ուրմիացի, որմնադիր, հին գաղթական:

61. Արամ Գահրամանեան, 27 տարեկան, Պոլսեցի, քարտաշ մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

62. Հրանտ Գահրամանեան 24 տարեկան Պոլսեցի, քարտաշ մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

63. Մկրտիչ Պէօնէկեան, 45 տարեկան, Կեսարացի, օճառագործ, մեկնած 1921ին Պոլսէն:

(Շարունակելի)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

«Դաշնակցութեան Օր»ուան հանդէսին Salle Ingenieurs Civilsի մէջ, կորսուած է ոսկի ժամացոյց մը:

Գտնողէն կը խնդրուի յանձնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Բերողին կարեւոր նուէր:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMELի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՍՏԱՆ ՄԷՋ 41, Grand' Rue

եւ

LIBRAIRIE DE LA POINTE, 240 Grand' Rue, CHAVILLE

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ սաիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Աղբիւր Սերոբ, Հրազդան եւ Քրիստափոր խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի, երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սաիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղիին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30էն մինչեւ լոյս

HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր ԿՈՄԻՏԱՍԻ, ԿԱՐԱՄՈՒՐԶԱՅԻ, ՍՊ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, ԳՐ. ՍԻՒՆԻԻ, Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ, Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ, ԱՒ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ հեղինակութիւններէն:

ԵՐԿՍԵՌ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ բեմի վրայ հայկական տարազներով «Սիփան»ի եւ Նուագախումբի մասնակցութեամբ

ԺԱՄԸ 10.30ԻՆ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ COLISEUMի ՑԱՅՏՆԻ

PESENTI ՕՐՔԷՍՏՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ:

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կիներու՝ 7.50 փր., Այրերու՝ 10 փր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններըը, Հրանտ – Սամուէլի գրատունը, Ֆլորիա ճաշարանը եւ սովորական տեղեր:

Ընդհանուր հասցէ՝ Mr. Sako Hagopian, 158, Rue du Chateau (14e)

Tel.: SÉGUR 40 – 96

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ'ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

22, Rue Mme. Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «ԹՈՔԱԽՏԻ ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ և ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ»

(Պիտի ցուցադրուի նաեւ հիւանդ թոքերու շողանկարներ)

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՒՈՒՆԻ Գրատունը

փոխադրուած է՝

3bis rue de Strasbourg
Asnières (Seine) France.

Այս առթիւ Գրատունը իր յարգոյ յաճախորդներուն հարիւրին 25 բացառիկ զեղչ մը կը տրամադրէ մէկ ամսուան համար:

Առողջապահական.— Ամուսնական առողջապահութիւն, Սեռնդագործում, Բժիշկին գիրքէն փրձուած էջեր 10ական փրանք:

Երազահան.— Երազահան Ընդարձակ 12, Երազահան Քակլիօսթրոյի 25, Երազահան Լուսնացոյց 8 փրանք:

Երգարան.— Կիլիկիա 40, Երգարան Իւվէգեան 15 փրանք:

Դպրոցական.— Լուսաբեր Այբենարան 6, Լուսաբեր Ընթերցարան Ա. Տարի 8, Բ. Տարի 10, Գ. Տարի 12, Դ. Տարի 14ական փրանք:

Զրուցատրութիւն 10, Զրուցատրութիւն 12, Զրուցատրութիւն 1.50 փրանք:

Այլեւայլք.— Հայաստանի Հանրապետութիւն (Վրացեան) 150, Հայաստանի Հանրապետութիւն (Խատիսեան) 50, Հայաստանի մեծադիր քարտէսը 15 փրանք:

Աղօթագիրք Հիսարլեան 50 փր.:

Լուսանկարչութիւն 7 փր.:

Խոհանոցին Գիրքը 5 փր..

Սիրային նամականի 3 փր.:

Օրիորդը 4 փր.:

Լուսանկարներ.— Անդրանիկ 3 եւ 1 փր.: Անդրանիկ զունաւոր եւ իր կինը 2 փր.: Հայկական Զինանշանը 2 փր.: Հայկական Ազատամարտը 2 փր.:

Զանազան քարթեր 50 սանթիմ:

Դիմել՝ Mme A. Sèvouni, 3bis, rue de Strasbourg, Asnières (Seine):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան նիստը այս շաբթու տեղի կ'ունենայ բացառաբար այս Ուրբաթ գիշեր ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

ԾԱԽՈՒ

Շատ յարմար գնով ծախու է à la minute լուսանկարչական մեքենայ մը՝ ՌՈՒՍԷԼ վաճառանիշով, արագութիւն 1, 4, 5: Դիմել՝ նկարչատուն Վ. ՓԱՇԱՊԷԶՃԵԱՆի՝ 20, rue Borely, Gardanne, Bouche-du-Rhône:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

— Մահը յաճախ անյարմար ժամեր կ'ընտրէ, մրմնջեց Էշընտէն:

— Այսպէս կամ այնպէս, շատոնց պէտք է մեռած ըլլար այս պառաւը: Այս տարիքով վարժուհի մը ի՞նչ օգտակարութիւն կրնայ ունենալ իշխանին: Ի՞նչու իր երկիրը չէն ղրկած զինքը: Այս Արեւելքցիներուն հետ միշտ անախորժութիւններ կ'ունենայ մարդ:

— Իշխանը ո՞ւր է: Այնքան երկար ատեն իրենց հետ ապրած է, պէտք չէ՞ լուր տալ իրեն:

— Պանդոկը չէ: Քարտուղարին հետ դուրս ելաւ, թերեւս պաքարայի գընաց: Չեմ գիտեր: Ամէն պարագայի մէջ, չեմ կրնար ամբողջ Ժընեւը տակն ու վրայ ընել զինքը գտնելու համար:

— Իսկ իշխանուհի՞նե՞րը:

— Ձեն վերադարձած: Արշալոյսէն առաջ չեն վերադառնար: Եւ յետոյ, ո՞ւր կ'ուզէք որ գտնեմ զիրենք: Կը վստահեցնեմ ձեզ թէ երբեք գոհ չպիտի ըլլան եթէ խանգարեմ իրենց իրիկուան խրախճանքը, պատմելով թէ պառաւը կաթուած ունեցեր է: Կը ճանչնամ զիրենք: Գիշերապահը կ'իմացնէ իրենց վերադարձին, եւ այն ատեն ինչ կ'ուզեն ընեն: Միս Բինկ բնաւ պէտք չունի անոնց: Երբ եկաւ զիս կանչելու եւ ես սենեակը մտայ, հարցուցի թէ ուր է Նորին Բարձրութիւնը: «Ո՛չ ո՛չ» ըսաւ:

— Կը խօսէ՞ր այն ատեն:

— Այո, քիչ մը, եւ, տարօրինակ բան, անգլերէն: Ընդհանրապէս մի միայն Ֆրանսերէն խօսիլ կ'ուզէր, որովհետեւ կ'ատէր իր երկիրը:

— Վերջապէս, ի՞նչ կ'ուզէ ինձմէ:

— Ձեզ հասկնար, կ'երեւի սեւպողական բան մը ունի ձեզի ըսելիք: Զարմանալի է, ձեր սենեակին թիւը գիտէր: Առջի բերան մերժեցի կանչել ձեզ: Եթէ պէտք ըլլար ամէն վայրկեան յաճախորդ մը անհանգստացնել, փախուկի մը պատճառով, ո՞ւր կ'երթայինք: Բայց երբ բժիշկը եկաւ, ըսնեց, միշտ միեւնոյն բանը կ'ըսէր եւ երբ ըսի թէ կրնար սպասել մինչեւ առտու, սկսաւ լալ:

Էշընտէն գործակատարին նայեցաւ: Բնաւ ազդուած չէր երեւար պատմած սրտառուչ տեսարանէն:

— Բժիշկը ինծի հարցուց թէ ով էք: Ըսի ձեր ազգութիւնը: Կը կարծէ թէ ձեզ տեսնել կ'ուզէ մանաւանդ իբրեւ հայրենակից:

— Թերեւս, պատասխանեց Էշընտէն չոր շեշտով մը:

— Էհ լաւ, երթամ նորէն պառկիմ: Պիտի պատուիրեմ որ արթնցնեն զիս երբ ամէն բան վերջացած ըլլայ: Գիշերները երկար են բարեբախտաբար: Թերեւս միջոց գտնենք արշալոյսէն առաջ մարմինը այլուր փոխադրելու:

Էշընտէն իր սենեակը վերադարձաւ եւ անմիջապէս մահամերձին սեւ աչքերը իրեն յառեցան: Պէտք էր բան մը ըսել: Բայց սուտէն զատ ի՞նչ կարելի է ըսել հոգեվարքներուն:

— Լաւ չէ՞ք զգար, Միս Բինկ:

Այս սովորական խօսքերուն վրայ բարկութեան կայծ մը անցաւ պառաւին աչքերէն:

— Ուրեմն, կը մնա՞ք, հարցուց բժիշկը:

— Բնականաբար:

X

Միս Բինկի հեռաձայնին զանգակը արթնցուցեր էր գիշերապահը, որ ձայնափողը ձեռք առած էր, բայց չէր կրցած պատասխան ստանալ: Գործիքը կը շարունակէր հնչել: Գացած սենեակին դուռը զարկած էր: Իր բանալիներուն շնորհիւ կրցած էր ներս մտնել: Միս Բինկ գետին փռուած էր հեռաձայնին քով զոր ինկած ատեն իրեն հետ քաշած էր: Հասկնալի էր պատահածը: Գիշերապահը գործակատարին քով վազած էր եւ միասին հիւանդը անկողնին վրայ դրած էին: Ցետոյ սենեկապանուհին կանչած եւ բժիշկին ետեւէն ղրկած էին:

Էշընտէն կը զարմանար որ բժիշկը այս մանրամասնութիւնները կը հաղորդէր իրեն Միս Բինկի ներկայութեանը: Այնպէս մը կը խօսէր իբրեւ թէ մեռած ըլլար արդէն:

— Ահաւասիկ իմ պաշտօնս ալ վերջացաւ, ես ալ կ'երթամ: Եթէ նոր բան մը պատահի, կը հեռաձայնէք ինծի:

— Շատ լաւ:

Բժիշկը չոյեց խորշոմած այտերը:

— Փորձեցէք քնանալ, Օրիորդ, վաղը առաւօտ կուգամ:

Գործիքները տեղաւորեց տուփին մէջ, ձեռքերը լուաց եւ վերարկուն հագաւ: Էշընտէն առաջնորդեց զայն եւ երբ իրարու ձեռք կը սեղմէին, բժիշկը իր անկարողութիւնը յայտնեց թաւալեխ բերնի ծամածռութեամբ մը: Էշընտէն սենեկապանուհին դատաւթոռի մը ծայրը, դժգոյն եւ կոկոզավիզ երեւոյթով մը: Մահուան առջեւ կարծես կը վախնար ուզածին պէս շարժելու: Ցողնութիւնը ուռեցուցած էր իր գռեհիկ դէմքը:

— Ձեր ներկայութիւնը աւելորդ է, աղջիկս, ըսաւ Էշընտէն: Գացէք պառկեցէք:

— Պարոնը պիտի չուզէր թերեւս բոլորովին առանձին մնալ այս սենեակին մէջ: Պէտք է որ մէկը մնայ իրեն հետ:

— Ինչո՞ւ համար: Վաղը գործ ունիք դուք:

— Ժամը հինգին պէտք է պատրաստ ըլլամ:

— Ուրեմն, փորձեցէք քնանալ այժմ: Երբ առտուն ելլէք, ասկէ կ'անցնիք:

Սենեկապանուհին ոտքի ելաւ դանդաղօրէն:

— Ինչպէս որ կ'ուզէ պարոնը, բայց յօժարութեամբ կ'ուզէի մնալ:

Էշընտէն ժպտեցաւ եւ գլուխը ... ժեց:

— Գիշեր բարի, անբախտ օրիորդ, ըսաւ սենեկապանուհին:

Եւ դուրս ելաւ: Էշընտէն ... ուեցաւ անկողնին քով, ... աչքերը հանդիպեցան Միս Բինկի ... քերուն: Նայուածքը չէր ... իրմէ:

— Հոգ մի ընէք, Միս Բինկ ... թեւ կաթուած մըն է: Պիտի ... նաք խօսելու կարողութիւնը ...

Այն ատեն պառաւին մռայլ ... յուսահատ ճիգ մը մատնեց ... անդամալոյծ մարմինը ... հնազանդեր: Խոշոր արցունքներ ... սեցան այտերէն վար: Էշընտէն ... ղանոնք:

— Մի յուսահատիք, Միս ... Քիչ մը համբերութիւն: Քիչ ... պիտի կարենաք ձեր բոլոր ուզածը ... սել:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

12 Octobre 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2313

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴԱՇՆԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆ»

Նոր է բառը, եւ թերեւս գրական քմայք մը համարուի:

Բայց, կրնայի՞ք ցուցնել ուրիշ բացատրութիւն մը, որ այնքան պայծառօրէն խտացնէր միջազգային քաղաքականութեան այսօրուան ձգտումը:

Ե՞րբ էք տեսած այսքան հիւանդագին տենչ՝ դաշինք դաշինքի վրայ բարդելու:

Նախապատերազմեան պատմութեան մէջ, կրնա՞ք ցուցնել շրջան մը, որ հաւասարի ներկայ համաճարակին,— Դաշնամոլութիւն:

Մէկդի դնելով նախորդ ուխտերը, Պոլիս – Քէլլոկի դաշինքէն մինչեւ Թուրքեւյունականը, գլխու պտոյտ կուտան այն թուղթի դէզերը որ պիտի ստորագրուին այս օրերս, երկիրէ երկիր, շրջանէ շրջան: Երկուքով, երեքով, հինգով կամ քանըհինգով:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատոնց ստորագրած է ամէնէն հանդիսաւոր ուխտը, իր 55 անդամներով: Ի խնդիր խաղաղութեան:

Եւ սակայն, ամէնէն առաջ, ստորագրողները իրենք են որ չեն հաւատար կնքուած թուղթին լրջութեան:

Այլապէս, ինչո՞ւ իրարու վրայ պիտի դիզուէին լեռնակուտակ մագաղաթները, իրարու եւեւէ դեղնելու համար:

Պատերազմէն առաջ, միայն արքաներու տեղափոխութիւնը բաւական էր պղտորելու միտքերը:

Պատերազմէն յետոյ, կը թուի թէ խմբական եւ խաչաձեւ դաշնամոլութիւնն է որ պիտի ձգէ նոյն տպաւորութիւնը:

Բուն Եւրոպայէն յետոյ, աՀաւասիկ Պալքաններն են որ վարակուած են դաշնամոլութեամբ:

Անոնք ալ, սաՀմանէ սաՀման, եւ խումբ – խումբ, կը փորձեն իրականութիւնը պարտկել մագաղաթեայ երաշխիքներով: ...հանելով իրենց հովանաւորներուն:

Այս միջոցին, պալքանեան վարիչները կկոցի պէս կը բանին, մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք սուրալով:

Անոնց ամէնէն ճարպիկ ներկայացուցիչը, Թիթուլէսքօ, Վարշաւա կը գտնուէր տակաւին քանի մը օր առաջ:

Յետոյ մեկնեցաւ Սօֆիա, ուր կը գտնուի այսօր:

Կարգով պիտի երթայ նաեւ Էնկիւրի, Աթէնք, Պելկրատ, Հանդիպելու կապելու եւ տանելու համար Ժընեւ, ուր իր տեղեկագրին կը սպասեն բուն պոլետիկոսները:

Մինչ իրարու կը նմանին այս ճամբորդութիւնները,— սիրալիր խօսակցութիւններ, գինարբուք, փոխադարձ հաւաստիքներ եւ ...աւես յայտարարութիւններ՝ միջազգային մամուլին:

Ամէն տեղ ալ, նոյն կախարդական շրջանակն է որ կը կազմուի, յաղթականներուն մտատանջութիւնը թեթեւցնելու, իսկ պարտեալներուն ուշադրութիւնը ցրուելու համար:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս պատկեր մը կը ներկայացնեն Պալքանները:

Յունաստան եւ Թուրքիա նոր ուխտ մը ստորագրեցին սեպտեմբերին, ի լուր աշխարհի յայտարարելով թէ անձեռնմխելի – տալիք չունին:

Եուկոսլաւիա եւ Թուրքիա, իրենց կարգին, խմբագրած են համաձայնութեան ուխտ մը, որ պիտի ստորագրուի Պելկրատի մէջ:

Ռումանիա եւ Թուրքիա եւս դաշինք մը պիտի ստորագրեն այս օրերս, Էնկիւրիի մէջ:

Այս բոլորին մէջ, ամէնէն ուշագրաւ դիրքը բռնած է Պուլկարիան,— Պալքանեան միակ երկիրը որ Հողային պաՀանջներ ունի բոլոր դրացիներէն:

Դրացիներն ալ գիտեն այդ պարագան: Եւ ճիշդ ատոր համար պատրաստ են զայն, իրենց եւեւէն քաշելու եւ ոչ – յարձակման դաշինքներ ստորագրել տալու ջանադրութեամբ:

Նախ Ըմէթն էր որ Սօֆիա այցելեց, Թուրքեւյունական դաշինքին ստորագրութենէն անմիջապէս յետոյ: Եւ վերադարձաւ ձեռնունայն:

Յետոյ Եուկոսլավիոյ Թագաւորը գնաց Վառնա, Պորիս Թագաւորին տրամադրութիւններն իմանալու համար: Կը խօսուի նաեւ երրորդ տեսակցութեան մը մասին: (Առաջինը տեղի ունեցաւ Պելկրատի կայարանին մէջ):

Իսկ այժմ Ռումանիոյ արտաքին նախարարն է որ կը Հանդիպի Պուլկարիոյ մայրաքաղաքը, «անցուկը մոռցուկ» Հռչակելու պաշտօնով:

Տակաւին ուրիշներ ալ կը պատրաստուին բեռ կապելու դէպի Սօֆիա: Այդպիսի ծրագիր մը վերագրեցին մինչեւ իսկ Ֆոն Փափէնի, որ Հիթլէրի փոխանորդն է:

Այս բոլորը չէ՞ն յիշեցներ 1914ի ամառը, երբ Գերմանիան եւ Համաձայնութեան պատերազմի մէջ էին արդէն, եւ Համաձայնութեան ու Կեդրոնական Զինակցութեան յայտնի եւ գաղտնի գործակալները մրցումի ելած էին իրարու հետ, իրենց կողմը շահելու համար Պուլկարիան...

Այն ատեն, Սօֆիան Հողային ընդարձակ պաՀանջներ եւ մեծամեծ յաւակնութիւններ ունէր:

Այսօր, չարաչար պարտուած, երախտապարտ պիտի մնայ, եթէ նուազագոյն գոՀացումը տան:

Պիտի տա՞ն:— Պատասխանը գտնելու համար, նկատի ունենանք որ դրացիներէն երկուքը, Թուրքիա եւ Յունաստան, իրենց սաՀմանները ապաՀոված են յատկապէս Պուլկարիոյ դէմ: Իսկ Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա, չեշտուած դիրք չբռնելով Հանդերձ, տրամադիր չեն երբեւէ սակարկութեան նստելու:

Այս կացութեան առջեւ, Սօֆիան գտեր է մէկ ճամբայ,— խուսափիլ դաշնամոլութենէ, ինչպէս կը յայտարարէր իր վարչապետը:

Իսկ այդ կը նշանակէ բաց պահել դուռները:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ ԽԵԼԱԳԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ոչ միայն զարհուրելի, այլեւ զզուելի համեմատութիւններ ստացած է մրցանիշ կոտրելու կիրքը:

Տակաւին քանի մը տարի առաջ, մրցանիշ կը կոտրէին առաւելապէս մարզական կամ արհեստագիտական գետնի վրայ,— օթօ, օդանաւ, ուղիղ գիծ, բեկեալ գիծ, բարձրէն, ցածէն եւն.:

Հիմա եկեր հասեր ենք այնպիսի շրջանի մը, ուր մարդկային ամէն շարժում, կենդանական կեանքի ամէն արտայայտութիւն մրցումի կ՚ենթարկուի:

Անշուշտ, առեւտրական հիման վըրայ:

— Կրնա՞ք անդադար պարել: Քանի՞ ժամ: Հրամեցէք ասպարէզ:

Եւ զոյգ – զոյգ իրար գրկեցին, իրար քրտնցուցին գիշեր ցերեկ, մրցանիշը կոտրելու համար (Փարիզ):

— Քանի՞ ժամ կրնաք մնալ իրար համբուրելով, շրթունք շրթունքի փակած, առանց շարժելու:

Ու գտնուեցան կապելիք ապուշներ որ կատարեցին այդ այլանդակութիւնը (Ամերիկա):

Մրցումը շարունակուեցաւ քաղաքէ քաղաք:

Միայն մէկ վայրի մէջ քաղաքապետը արգիլեց անճոռնի մրցումը, պաշտպանելու համար համբոյրին սրբութիւնը...

Բայց, «մէրքանթի»ները դուլ – դադար ունին: Կրնա՞ն ունենալ, երբ հատընտիր ապուշներ մրցանիշ կոտրելով, դրամ կը հոսեցնեն:

Եւ ահա նորագոյն մրցումը, Քանսասի մէջ (Մ. Նահանգներ).

— Ո՞վ կրնայ երկար ատեն նստիլ սառոյցի վրայ, միայն բաղնիքի հագուստով:

Արդէն իսկ տասը զոյգեր արձանագրուած են, որոնք պիտի նստին երկու կենդինար ծանրութեամբ սառնակոյտի մը վրայ, բաղնիքի տարազով:

Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի սառոյցը չհալի...

Ասկէ առաջ ալ, փորձեր էին թէ ո՛վ կրնայ աւելի երկար ատեն մնալ կայմի մը կատարը կամ ծառի մը ճիւղին վըրայ:

Այս բոլորէն յետոյ, ճամբան հեռու չէ, սարքելու համար... ոտք համբուրելու մրցանիշ մը:

Պայմանաւ որ ռամկավարները չըմասնակցին:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Աւստրիական կառավարութիւնը անցեալ մարտէն ի վեր զանազան կաշկանդումներ հաստատած է ընկերվարական կուսակցութեան դէմ, մասնաւորապէս արգիլելով քաղաքական միթինկները:

Կիրակի օր, Վիէննայի ընկերվարական երգիչ խումբերը իրենց յոբելեան կը տօնէին փառաւոր երգահանդէսով մը, նախագահութեամբ քաղաքապետին (ընկերվարական), որ ճառ մը խօսեցաւ 60,000 ունկնդիրներու առջեւ: Կառավարութիւնը քաղաքական ցոյց մը համարելով այս հանդէսը, հրամայեց լուծել երգիչ ընկերակցութիւնը:

Միեւնոյն ատեն, մէկ ամսուան համար արգիլուեցաւ ընկերվարական օրկանին՝ «Արպայթէր Ցայթունկ»ի հատուկանառը: Միայն բաժանորդները պիտի կրնան ստանալ թղթատարով. ոչ փողոցներուն մէջ պիտի ծախուի, ոչ ալ կրպակներու:

Այս արգելքով, կառավարութիւնը կ՚ուզէ վերջին ազդարարութիւն մը ուղղել Աւստրիոյ ընկերվարական կուսակցութեան, որ կը պատրաստուի ընդհ. ժողով գումարելու:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Րայխստակի հրկիզման դատը Պերլինի մէջ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատը Պերլին փոխադրուեցաւ հոկտեմբեր 10ին, շարունակուելու համար բուն իսկ Րայխստակի շէնքին մէջ:

Կարգով կանչուեցան այն վկաները որ իբրեւ թէ տեսեր էին Վան տէր Լիւպէն, երբ խորհրդարան կը մտնէր փետրուար 27ին:

Նախ լսուեցաւ երիտասարդ ուսանող մը, Ֆլոթէր: Պատմեց թէ ամէն օր աշխատանքէ վերադարձին Րայխստակին առջեւէն կ՚անցնէր: Փետրուար 27ի գիշերը ժամը 9ին քառորդ մնացած լսեց որ ճակատի ապակիներէն մէկը ջախջախուեցաւ, առաջին յարկէն, յետոյ ուրիշ մը: Տեսաւ որ մէկը կը մագլցէր պատուհանէ մը եւ հրավառ նիւթ մը ունէր ձեռքը: Անմիջապէս վազեց լուր տուաւ ոստիկանի մը, բայց չկեցաւ մնացեալը տեսնելու համար, «որովհետեւ շատ յուզուած էր»:

Վկան չի յիշեր թէ Վան տէր Լիւպէ ինչպէս հագուած էր. նմանապէս չի գիտեր թէ ինչպիսի հրձիգ մեքենայ ունէր ձեռքը: Բայց, «տեսայ որ կրակ բռնած էր աջ ձեռքին մէջ: Կը յիշեմ որ մարդը գլխարկ չունէր»:

Նախագահը զանազան հարցումներ ուղղեց վկային: Առիթէն օգտուելով, ամբաստանեալներէն Տիմիթրով ալ հետեւեալ հարցումը ուղղեց.

— Ի՞նչ ըրաւ ոստիկանը, երբ վկան լուր տուաւ հրձիգի մասին: Ցուցուեցա՞ւ: Վկան այդ ոստիկանը նորէն տեսա՞ծ է փետրուար 27էն ի վեր:

Վկան.— Ոչ. ոստիկանը չյուզուեցաւ եւ նոյնիսկ այն տպաւորութիւնն ունեցայ թէ չհաւատաց ըսածիս:

Յետոյ կանչուեցաւ ոստիկանը որ շատ մը կէտերու մասին բոլորովին ուրիշ բան պատմեց եւ վիճաբանութեան բռնուեցաւ վկային հետ:

Երկրորդ վկան գրաշար մըն էր, Թալէր, որ պատմեց թէ հրդեհին գիշերը խորհրդարանին առջեւէն կ՚անցնէր, եւ թէ երկու հոգի կը մագլցէին պատուհանէն եւ տեսաւ որ հրդեհ ծագած է գետնայարկէն եւ առաջին յարկէն: Այս վկան ալ գացած ոստիկան կանչած եւ անոր հետ խորհրդարան մտած է: Այստեղ ալ երկու վկաները հակասութեան մէջ բռնուեցան եւ սկսան վիճիլ: Տիմիթրով նորէն նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց: Ասոր վրայ, Լիւպէի փաստաբանը լռութիւնը խզելով, առաջարկեց տեղին վրայ վերակազմել հրդեհին գործողութիւնը եւ նորէն հարցաքննել իր փոխանորդեալը:

Ատեան կանչուեցաւ Հոլանտացին, որ միեւնոյն խորտակուած եւ ապուշցած երեւոյթն ունէր:

Նախագահը.— Պատուհանէն անցնելէ առաջ վառեցի՞ք հրավառ գործիքը: Լիւպէ.— Չեմ գիտեր: — Մինա՞կ էիք թէ մէկուն հետ: — Այո՛: — Այս ի՞նչ. մինա՞կ թէ մէկուն հետ: (Լռութիւն): — Լիւպէ, առանձի՞ն վառեցիք Խորհրդարանը: — Այո՛: — Մեղսակիցներ ունեցա՞ք: — Չեմ կրնար ըսել:

Դատավարութեան ատեն, ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ գերմանացի փաստաբանի մը եւ երկու պուլկար փաստաբաններու միջեւ:

Մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, ի խնդիր նոր դաշինքներու

Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Վարշաւա կը գտնուէր քանի մը օրէ ի վեր, արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան: Մեկնելէ առաջ, շեշտեց թէ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ զինակցութիւնը կը ծառայէ ոչ միայն երկու երկիրներուն ապահովութեան, այլ եւ ամբողջ Եւրոպայի խաղաղութեան:

Նախարարը Սօֆիա կը հասնի այսօր, հինգշաբթի: Յետոյ պիտի երթայ Էնկիւրի, ստորագրելու համար բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիր մը: Այս առթիւ ըսաւ.

— «Մենք լաւագոյն յարաբերութիւնները հաստատած ենք Թուրքերուն հետ եւ կ՚ուզենք զանոնք նուիրագործել պաշտօնական դաշնագրով մը: Պիտի երթամ նաեւ Յունաստան զոր մենք դաշնակից երկիր մը կը համարենք: Անկէ պիտի անցնիմ Պելկրատ, յետոյ Ժընեւ, անցնելով Պուքրէշէն: Շատ գոհ եմ Վարշաւայի այցելութենէս: Մարաջախտ Փիլսուտսքի շատ ուժեղ տպաւորութիւն գործեց վրաս: Անզուգական դէմք մըն է: Խորհրդային Միութեան հետ ալ շատ լաւ յարաբերութիւններ ունինք:

Գերմանիա եւ Ֆրանսա դէմ դիմաց

Երեքշաբթի օր կարեւոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին եւ զինաթափութեան գերմանական պատուիրակին միջեւ: Տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Պ. Փոլ Պոնքուր շեշտեց թէ սակարկութեանց ժամանակը անցած է: «Դուք, ըսաւ, կ՚ուզէք ձին ապաղինել պոչէն, իսկ ես՝ գլուխէն»:

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Գերմանիա կ՚ուզէ երկարաձգել բանակցութիւնները, խոյս տալով խզումէ կամ ստորագրութենէ:

Գերմանական պատուիրակը նախապէս այցելած էր նաեւ ամերիկեան լիազօրին, առաջարկելով որ անմիջապէս իրաւունք տրուի Գերմանիոյ՝ պաշտպանողական զէնքեր ունենալու (օդանաւ եւ ծանր հրետանի):

Ռուսեւճափոնական վէճը ծանրացած

Ատենէ մը ի վեր լարուած են Խ. Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները, արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու հարցին առթիւ:

Վերջին լուրերու համաձայն, վէճը այնքան ծանրացած է որ, նոյնիսկ կը խօսուի դիւանագիտական յարաբերութեանց խզման մասին:

Շաբաթ օր, Մոսկուայի արտաքին գործավարութիւնը ճափոնական գաղտնի փաստաթուղթ մը հրատարակեց, որուն համաձայն իբրեւ թէ Ճափոն կը պատրաստուի գրաւել երկաթուղին, իբրեւ առաջին քայլ ձերբակալելով խորհրդային պաշտօնեաները: Ճափոնական կառավարութիւնը բողոքեց այս հրատարակութեան դէմ: Խորհրդային իշխանութիւնն ալ իր կարգին ուրիշ բողոքագիր մը ուղղեց, խորհրդային պաշտօնեաներու ձերբակալման եւ անոնց մասին եղած ամբաստանութեանց դէմ:

Մէկ խօսքով, հորիզոնը մռայլ է Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Լուրի մը համաձայն, Գերմանիան կ՚ուզէ օգտուիլ այդ առիթէն, բարելաւելու համար իր յարաբերութիւնները Մոսկուայի հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ գործազուրկներուն թիւը 3,850,000 էր հոկտ. 1ին, ինչ որ կը նշանակէ 150,000 հոգիի նուազում երկու շաբթուան միջոցին:

Ի՞նչպէս կը գրգռեն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՍՈՐԱԿԱՆ ՕՋԱԽ ...ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

«Ճիմհուրիյէթ» հետեւեալ հեռագիրը ստացած է Մուսուլի թղթակիցէն, հոկտ. 5 թուականով.—

Վերջին օրերս, մասնաւորաբար ասորական շարժումին զսպուելէն յետոյ, Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ ուշագրաւ գործունէութիւն մը կը տեսնուի արաբական միութեան հակառակորդ Հայերու, Ասորիներու եւ ուրիշ տարրերու մօտ: Այսպէս, բազմաթիւ ժողովներ գումարուած են Ճզիրէի երեսփոխան Խալիլի, Ճարապլուսի երեսփոխան Մուսթաֆա Շահինի, Նուսէյպինի նախորդ փոխ – գայմագամ Քատոշի, Հալէպի երեսփոխան Հրաչ Փափազեանի, ասորի երեսփոխան Ապտիւլ Ճէլիլի եւ Լաթիֆի տուներուն մէջ:

Տարածուած զրոյցներու համաձայն, այս ժողովներու ընթացքին քննուած է արաբական միութեան հակառակորդ տարրերուն կացութիւնը, եւ որոշուած է պատուիրակութիւն մը դրկել Ժընեւ, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սկսի զբաղիլ Ասորիներու խնդրով:

Միւս կողմէ, անդադար կ՚ըսուի թէ հիւսիսային Իրաքի մէջ օջախ մը պիտի հիմնուի Հայերու եւ Ասորիներու նման ոչ – արաբ տարրերու համար: Այս լուրերը մեծ ցաւ եւ յուզում առաջ բերած են ժողովուրդին մէջ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թրքական Հանրապետութեան տասնամեակը հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի հոկտեմբեր 29ին, 30ին եւ 31ին: Այս առթիւ Պատրիարքարանը շրջաբերական մը ուղղած է Թող. Խորհուրդներուն, որպէսզի ժողովուրդը լայնօրէն մասնակցի եւ լուսավառութիւններ կատարուին: Շրջաբերականը մասնաւորապէս կը յանձնարարէ.—

1. Վերոյիշեալ տօնական երեք օրերուն մէջ թաղիդ եկեղեցին եւ ազգ. վարժարանը դրօշազարդել ցերեկները ու գիշերներն ալ լուսազարդել պատշաճ ձեւով:

2. Սոյն տարեդարձին առաջին օրը մատաղցու ոչխարներ զենուլ ու ասոնք բաշխել թաղին աղքատներուն առանց ցեղի ու կրօնի խտրութեան:

3. Համաձայն Կրթ. Տեսչութեան հրահանգներուն, թաղիդ ազգ. վարժարանին մէջ տեղի ունենալիք հանդիսութեանց անթերի կատարման օժանդակել, աւելցնելով անոնց փայլը եւ միանգամայն Հանրապետութեան օգտակարութեան ու անոր բարիքներու մասին հայրենասիրական ճառեր խօսիլ տալ:

4. Ապահովել դպրոցական աշակերտներուն մասնակցութիւնը ընդհ. հանդիսութեանց եւ խրախճանութեանց վայելուչ ու պատշաճ եղանակաւ եւ հայրենասիրական երգերով:

5. Որպէսզի այս կարգադրութիւնները տեղի ունենան անթերի ու պատշաճօրէն, անմիջապէս կազմել խորհրդիդ անդամներէն եւ ծանօթ թաղեցիներէն մասնախումբ մը, որ ապահովէ ակնկալուած եւ փափաքուած փայլուն յաջողութիւնը:

Միւս կողմէ Վարչութիւնն եւս իր անդամներէն ընտրած է մասնախումբ մը, որ պիտի կատարէ սոյն հրահանգներուն անթերի գործադրութեան վերին հսկողութիւնը:

LOTERIE NATIONALEի ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ ԵՒ 21ԻՆ

Լուրի մը համաձայն, ազգային վիճակահանութեան Ա. եւ Բ. շարքի տոմսերը պիտի քաշուին աւելի կանուխ, նոյ. 7ին եւ 21ին, որպէսզի կարելի ըլլայ ժամանակին շրջաբերութեան հանել մինչեւ վեցերորդ շարքը:

Այս խնդիրը քննելու համար երէկ նիստ գումարեց կազմակերպիչ յանձնախումբը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԱՐԴԻԱԿԱՆ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

« Լէ Նուվէլ Լիթէռէռ »ի վերջին թիւերուն մէջ Լէոն Փիէռ Քէն իր տըպաւորութիւնները հրատարակած է Թուրքիայէն: Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր միայն կուտանք հիմնական մասերը .—

... Քէմալ պայքարեցաւ նաեւ քաղաքացիական կեանքի մէջ կրօնքի ոտնձգութիւններուն դէմ: Իր նպատակն էր Մզկիթին ու Պետութեան ամբողջական բաժանումը: Ահաւոր յանձնառութիւն մըն էր այս՝ երկրի մը մէջ որ ամբողջովին աստուածպետական է: Այնպէս որ յաճախ անհրաժեշտ եղաւ բռնի ուժի դիմելու: Ու ան իրապէս համոզեց զանգուածը: Այս վերջինին համար ձեւակատարութիւն մըն էր լոկ: Այդ օրէնքներէն մէկը դրժելու մտածումը, նախապաշարումի դող մը կը պատճառէր հաւատացեալին: Երբ օրէնքը կամ ոստիկանութիւնը զէնքը կը բռնադատէր, կը սպասէր որ երկինքը փուլ գայ գըլխուն: Այսուհանդերձ, այդ արկածը չէր պատահեր, ու ան կը համոզուէր թէ սխալած է ...:

Կրօնքը, վանուած ազգային կեանքէն, ներքին հաւատք մը դարձած է: Ֆէսին ու չէրխաֆին դէմ տարուած մեծ պայքարի միջոցին, մզկիթները բոլորովին պարապ էին: Այսօր, այդպէս չեն: Ես կրնամ խոստովանիլ, նոյնիսկ, որ հոն տեսայ երիտասարդ աղօթողներ, ոչ միայն հասարակ ժողովուրդէն, այլեւ լիսէականներ, ուսանողներ: Իրար սեղմուած, մէկ կամ երկու կարգի վրայ, ոտքի, նստած, ծնրադիր, յարաշարժ, սեւկա նախախնամութեան դէմ մարդոց աւանդական տեսարանն է: Բայց ինչո՞ւ իրենց « քաւքէթները » հակառակ, այսինքն օդանաւորդներու ձեւով կը դնեն: Կը հասկնամ,— որպէսզի կարենան, խոնարհած ատեն, ճակատնին գետնին դպցնել:

Կամաց կամաց, արդիական կեանքը կը մտնէ մզկիթէն ներս: Կարգ մը աբարողութիւններ արդէն իսկ Թուրքերէն կը կատարուին: Քուրանը Թուրքերէնի պիտի թարգմանուի ամբողջովին: Րամազանի օրերուն, մինարէներուն վրայ կախուած հին լուսաւոր վերտառութեանց քով (« Աստուած մեծ է » եւայլն), կը կարդացուին եւ ուրիշներ,— « ալքոլ մի գործածէք », « ձեր լումա տուէք օդանաւորդութեան »:

... Ու շարժումը կը շարունակուի: Բարենորոգումները իրարու կը յաջորդեն: Թուրքիան ընդգրկեց մեթրական դրութիւնը, արեւմտեան օրացոյցը, եւ եւրոպական ժամը: Գերեզմանատուները կ'անհետանան, ուր ամէն մէկ դամբան մշտնջենական ու սրբազան շնորհ մըն է: Առաջ, բնտանիքը, անցորդները գայն կ'առաջնորդէն մինչեւ անոր վերջին բնակավայրը: Հիմա արեւմտեան ձեւով կը թաղեն ...: Թուրքերը բնտանեկան անուն չունին: Երկու եղբայրներու բնտանեկան կապը անկարելի է իմանալ իրենց անուններէն: Վաղը, բոլոր քաղաքացիները պէտք է լրացնեն իրենց մականունները ...:

Մեծ գործ: Այդպէս էր եւ Քէմալի մէկ ուրիշ հրամանը՝ բնակչութեան պարզ մարդահամարը ընելու մասին: Մարդահամարի օրը, պատերազմական վիճակը աւելի խստացուեցաւ, չրջագայութիւնը արգիլուեցաւ, խանութները փակուեցան: Ոչ մէկ թերթ լոյս տեսաւ: Բնակչութեան մեծ մասը անգրագէտ ըլլալուն, անկարող էին լեցնելու հարցարանները, որով հարկ էր որ ամէն ոք իր տունը նստի եւ ըսպասէ մարդահամարի պաշտօնեաներուն: Եւ դեռ կը վախնային անոնցմէ՝ ինչպէս գինուորագրութեան պաշտօնեաներէն եւ դանձային հարկահաւաքներէն:

Հակառակ այս բարենորոգումներուն, Թուրքիոյ մէջ արեւելեան հին մտածողութիւնը շատ դանդաղօրէն կը մեռնի: Համոզուելու համար կը բաւէ շրջիլ Պոլսոյ մէջ: Բերայի մէջ, կան քանի մը նոր շէնքեր՝ վեցյարկանի: Բայց, Սթամպուլը շատ փոխուած չէ: Նոյն հին ու արժանապատիւ մզկիթները,— եւ, հակառակ հրդեհներուն, միեւնոյն աղքատ ու փայտաշէն տուները որոնք միշտ մէկ կողմ կը հակին: Պատուհաններուն մէջ կը նշմարուին դեռ հարէմի վանդակորմներ: Առանց մայթի ու ամէն տեսակ խճերով սալայատակուած փողոցներէն մանր ու արագ քայլերով կ'անցնին հակեր բեռցած էշեր: Կը հանդիպիմ 18 տարեկան լիսէականի մը, որ չափազանց կը զարմանայ, երբ իրեն կ'ըսեմ թէ Փարիզի մէջ էշ չկայ, ոչ ալ ջորի ու ձի: Այսուհանդերձ, հոս «թաքսի»ներ կան. ատեն ատեն՝ մեծ հրապարակի մը վրայէն կը սլանան մեծ արագութեամբ, անվերջ հնչեցնելով իրենց փողերը:

Արեւը կը լուսաւորէ փոշին: Ջրկիրներ իրենց գաւաթները կը չաչեցնեն բաժակակալի մը՝ զգացնելու համար իրենց ներկայութիւնը: Եւ ահաւասիկ հին սերունդի ուրիշ նմոյշներ,— այս մզկիթին բակին մէջ մարդիկ իրենց փորին վրայ պառկած կը քնանան: Ուրիշներ հոս, ծղոտէ կառքի մը մէջ: Կօշիկ ներկողներ, կկզած իրենց տուփերուն վրայ, կը ննջեն: Հանդերձավաճառի մը մեծ խանութին մէջ, փոքրիկ պաշտօնեաներ, մութ գոյն բաճկոններ հագած եւ մեզը անցուցած իրենց վզին, սատուրնէ մինչեւ իրիկուն կ'աշխատին: Ասոնք եւրոպականացած Թուրքեր են:

Շուկան կը պտտիմ իմ լաւագոյն բարեկամիս՝ Ֆիքրէթ Ատիլի հետ, որ երիտասարդ լրագրող մըն է: Հրեայ միջնորդներ, ճամբուն վրայ, կը կալին մեր օձիքէն՝ նեղող յամառութեամբ մը եւ չափազանց չզսպուած աբեւելականութեամբ:

— Խնդրեմ, պարոն, մտէք մեր խանութը, ձեզի երջանկութիւն պիտի պարգեւէ ու ոչինչ պիտի արժէ ...

Բայց, յանկարծ, Ֆիքրէթ կը զայրանայ եւ կը վանէ միջնորդը:

— Թուրք մը, կը բացատրէ ինձ, երբեք չի խնդրեր յաճախորդէ մը: Ան կը նախընտրէ ամբողջ օր մը սպասել: Իսկ սակարկել բնաւ չի գիտեր: Այդ է պատճառը որ շատ մը Թուրքեր, որոնք շուկային մէջ խանութի տէրեր են, ստիպուած են դիմելու օտար՝ յոյն, հայ կամ հրեայ՝ միջնորդներու օժանդակութեան, կարենալ մրցելու համար ...

Պրուսայի մէջ ես աւելի հեռու եմ արեւմտեան քաղաքակրթութենէն: Շուկային մէջտեղը, տաղաւարները իրար միացնող դերանի մը ներքեւ, կը քնանայ ծեր բու մը: Մեր թռչունը, որուն կեանքը երկարել կը ձգնի ամէն ոք, նկատուած է սուրբ: Փոքրիկ սրրճարանի մը մէջ, սպասողները կը նըմանին (այդ մասին ինչ ալ մտածեն երիտասարդ Թուրքերը) անոնց զորս ատենին նկարագրած է Փիէռ Լոթի: Կը մտնեմ աղօտ ներքնամասը,— պատին՝ զարդեր, նկարներ (ծովային պատերազմ, անապատի փիղ), լուսանկարներ, որոնց մին կը ներկայացնէ էյֆէլի աշտարակը, ու, շատ բնականօրէն, Կազիին նկարը: Մեծ խողովակով ձայնալար մը կը խուժէ Թրքական եղանակներ եւ զինուորական կտորներ՝ մեծ երկլւղածութեան մը մէջ:

Ժողովրդական սրճարան մըն է: Ոչ մէկ կին՝ բացի տիրուհիէն: «Քաւքէթ»ներուն տակ՝ դէմքերը կը մնան անհաղորդ— ինծ կը նային այնպէս մը որ ես չեմ կրնար գիտնալ թէ՝ արտայայտութիւնները համակրակա՞ն են, անտարբե՞ր թէ թշնամական: Ոչ ոք կը շարժի: Ու բանի չեն սպասեր: Տըղեկ մը կը մտնէ եւ, առանց բառ մը արտասանելու, երկու հոգի իրարու կը մօտենան՝ անոր տեղ բանալու համար: Գիշերը կը յառաջանայ: Ձայնալարը կը վերսկսի կրօնական եղանակ մը:

...Երէկ, նոյն ժամուն, հրաւիրուած էի Բերա, Թուրք գրագէտի մը շքեղ սրահը: Նախարարներ, դեսպանատան խորհրդականներ, դատաւորներ — «Պոլիս»ը: Պրէճ կը խաղային, այրերը չափազանց լաւ հագուած, կիները՝ մեծ «տէքօլթէ»ներով: Բարձր դասակարգին մէջ պրէճը այնպիսի կիրք մը դարձած է որ թէյի ժամուն խաղալու կը սկսին ու կը շարունակեն մինչեւ այգ. ճաշը փոխարինուած է «պիւֆէ»ով մը:

Այսօրուան Թուրքիան կը փոխուի, այսպէս, շարունակական հակադրութեանց մէջ: Նոյն տան մուտքին, անծանօթ ծեր մը, քաշուած իր խուցը, Քուրանէն բաներ մը կը մրմռայ: Վրայի յարկը, խելայեղ ճազի մը նըւագումով, զոյգեր անընդհատ կը պարեն ...: Երկիրը ընդգրկած է արդի ճարտարարուեստին արհեստագիտութեան յառաջդիմութիւնը, բայց անհատները չեն գիտեր զանոնք գործածել: Փչփլած եւ խարխուլ սա տունը, սա պալատը նորոգելէ առաջ, տեղացին կը նախընտրէ հիններէն ոչ շատ հեռու շինել նորերը: Բայց նոր մեքենաները մանրակրկիտ հոգածութիւն մը կը պահանջեն: Եթէ չխնամուին, անմիջապէս կ'աւրուին: Արեւելեան անհոգութիւն, կ'ըսեն, ոչ, աւելի շատ՝ խորութեան գաղափարը ամբողջովին կը պակսի: Թուրք գիւղացին բնտանեկան անուն չունի, կ'անգիտանայ իր գիւղի բնակիչներուն թիւը, նոյն իսկ իր սեփական տարիքը: Իր կեանքը կը թաւալի իր խղճմտանքի ներքին եւեւէջին եւ ոչ թէ ընկերային ճշդուած ժամանակին համաձայն: Թուրքիոյ մէջ կան չոգեկառքեր եւ շոգենաւեր, բայց շատ դժուար է անոնց մեկնումի ժամը գիտնալ: Գիւղացին սովորութիւն ունի առտուն կայարան գալու եւ սպասելու մինչեւ որ շոգեկառք մը անցնի: Պոլսոյ, մօտաւորապէս մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող այս քաղաքին մէջ, փողոցները (բաց ի քանի մը գլխաւորներէն) ոչ մէկ անուն ունին: Երբ թաքսի կը նստիս, վարիչը անմիջապէս կը քշէ դէպ յառաջ, եւ յաճախորդն է որ անոր ցոյց կուտայ ճամբան — «աջ, ձախ, ձախ»: Երբ Թուրք մը ինծի իր հասցէն կուտայ, ինծ կ'ըսէ, «դերմանիական դեսպանատան դէմ», կամ «այսինչ դրամատան մօտ» ...

Արեւմտեան բարենորոգումները, որոնք ատենին բաւական եղան Թուրք էակին սովորութիւնները խանգարելու դեռ եւս լոկ մակերեսային ծածկոյթ մըն են: Էնկիւրիի սերունդը, որ երկրին ու հանրապետութեան, անկախութեանը համար պայքարեցաւ, դեռ կը շարունակէ իր իտէալին հաւատքովը ապրիլ,— Թուրքիան վերածել արդիական ազգի մը ու զայն մասնակից ընել բանապաշտական եւ գիտական քաղաքակրթութեան բարիքներուն: Ցառաջդիմութիւն, արդարութիւն, ժողովրդապետութիւն, ազատութիւն, այս բառերը Կազիին ու զէնքը շրջապատողներուն համար կենդանի երեւակայութիւններ են: Եւ անոնք զայն ապացուցին գործքով: Այո, նոյն իսկ ազատութիւն բառը, որովհետեւ, Կազին ինքզինքը ժողովուրդին խնամակալ պիտի նկատէ այն օրը, երբ պիտի կարենայ բոլորովին ազատել զայն:

Այսուհանդերձ, այն սերունդը որ կը յաջորդէ պատերազմի սերունդին, կլանուած չէ գործով: Անշուշտ, ան խանդավառութեամբ վաւերացուց նոր միջոցները, բայց ինքզինքը երբեմն արմատախիլ կը զգայ: Անձնապաշտութիւնները նոյնքան յաճախադէպ են որ մամուլը իրաւունք չունի զանոնք հրատարակելու: Կը գրեն .— Մ . Ք . . . .մեռած է, եւ ոչ թէ անձնասպան եղած: Անձնասպան կ'ըլլան սիրոյ յուսահատութեամբ, դրամի պակասէն, զանազան պատճառներով, որովհետեւ կեանքը իրենց համար շատ քիչ արժէք ունի:

Երիտասարդ մտաւորականներու մօտ նեղութիւնը աւելի որոշ է: Ոմանք ինքնամոռացութեան կուտան իրենց գիրենք՝ խմիչքով ու նոյն իսկ հաշիշով:

Գոյութեան իրաւո՞ւնք մը: Անոնք գոյութեան իրաւունք մը կ'աղերսեն: Անշուշտ, անոնք բոլորը ազգայնականներ են, բայց ազգայնականութիւնը բոլոր ճիգերու անմիջական պըտուղ մը չի պահանջեր: Թուրքիան յաղթական է, ու երեւոյն տարուան խաղաղութեան պէտք ունի:

— Կը տեսնէք, ըսաւ Թուրք երիտասարդ վիպագիր մը, մենք հագուստ փոխեցինք բայց հոգի չփոխեցինք: Մեր ուղեղը բաղկացած է երկու բաժնեալէ — մէկը արեւելեան, միւսը արեւմտեան, անոնք դեռ հաշտուած չեն, դեռ չենք գտած համադրոյթը:

Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանը շատ ընդարձակուած է զարդարուեստի, նկարչութեան, քանդակագործութեան, ճարտարապետութեան իր բաժիններով: Այդ սրահին մէջ, 40 երիտասարդ աղջիկներ խմբուած են մերկ մարդու մը առջեւ, պատկեր մը որ առենօք աներեւակայելի էր: Անշուշտ այդ մարդը կենդանի նմոյշ մըն է, բայց ի՞նչ յեղաշրջում այն շրջանէն ի վեր, երբ սեռերը բաժնուած էին եւ մարդկային դիմագիծի արտաբերումը արտօնուած չէր: Դպրոցին մտայի տնօրէնը զբաղած է գործեր գտնելով իր աշակերտներուն: Ճարտարապետներուն համար կը գտնէ պետութեան յանձնարարութեանց մէջ: Բայց նկարիչներո՞ւն համար: Թուրքիոյ մէջ նկարիչ սիրողներ կան առ այժմ: Ուսանողներու գործերուն մեծ մասը ակադեմական արուեստէն դուրս չեն ելլեր, իսկ իմ տեսած պաստառներս չեն անցնիր տպաւորապաշտութիւնը: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ նկարչութիւնը չի կրնար մէկ հարուածով խզուիլ անցեալին հետ: Ինչքան նորագոյն ու անհրաժեշտ ըլլայ այս դպրոցը, Թուրք արուեստագէտին կը մնայ ըմբոստանալ անոր ուսուցման դէմ:

Երաժշտութեան մէջ հանրութիւնը կը շարունակէ յուզուիլ արեւելեան աւանդութեամբ նուագահանդէսներու ընթացքին: Պոլսոյ մէջ ներկայ եղայ երեկոյթի մը,— փոքրատիպ ջութակի մը եւ տեսակ մը կիթառի ընկերակցութեամբ, ներկայի ամէնէն անուանի արուեստագէտներէն մին՝ Մինիր Նուրէտտին շատ ծանր կերպով կ'երգէր հին ու արդիական Թուրք երգեր, որոնք երբեմն կը յիշեցնէին իսլամ կրօնքի լաւագոյն եղանակները: Սրահը կը ծափահարէր խելայեղօրէն:

Բոլոր արուեստներուն մէջ, Թուրքերը կը գտնուին սպիտակ տախտակի մը առջեւ: Գրական լեզուն բոլորովին նոր գործիք մըն է որ ամբողջովին ստեղծուած չէ դեռ:

Գիտութեանց մէջ եւս ընդարձակ աշխատանքի մը ձեռնարկուած է: Թուրքիան կը փնտռէ իր ինքնութիւնը՝ տաժանաբար ու ցաւատանջօրէն: Բայց այս փնտռտուքի գիտակցութիւնը ունենալն իսկ անձնականութեան հաստատումը չէ՞:

Հայ Մշակոյթի Օրուան Երաժշտական բաժինը

»»» · «««

Պատիւ հայ մշակոյթին եւ պատիւ Փարիզի գաղութին, որ անցեալ շաբաթ եկած էր խուռներամ՝ ամբողջովին լեցնելու Կավոյի գեղեցիկ երաժշտասրահը:

Այս սինակներէն ծլած գաղափարը այսօր ամրացած է արդէն հայ հանրային կեանքին բերրի՝ բայց տեղ տեղ խոպան հողին վրայ:

Մեր ցեղային արժէքներուն գոյութիւնը ապացուցանելու եւ զանոնք գնահատելու համար հարկ է ոչ թէ Մշակոյթի Օր մը, այլ պարբերական ու յաճախադէպ ցուցադրումներ մեր մտքի եւ արուեստի առաքեալներուն կատարած նուաճումներուն, որոնք վաղը պիտի կրնան տեղ բռնել համաշխարհային քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ՝ հոն քանդակելով անհերքելի տաղանդներ՝ մեր ցեղային հպարտութիւնը փայփայող անուններ:

Այդպարժէք անուններու խմբով մը կը ներկայանար շաբաթ գիշեր «Մշակոյթի Օր»ուան հայ երաժշտութեան նուիրուած յայտագիրը:

Հոն էին հայ երգին եւ երաժշտութեան ծանօթ եւ արդէն որոշ հեղինակութիւն վայելող դէմքերուն մեծ մասը՝ անհետացած թէ կենդանի:

Կազմակերպիչ մասնախումբը ուզած էր ներկայացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը իր բազմազան արտայայտութիւններուն մէջ: Ան յաջողեցաւ տալ ամբողջական գաղափար մը հայ արուեստին այդ ճիւղի մասին խուռն եւ ոգեւորուած բազմութեան մը առջեւ: «Կոմիտաս» երգչախումբը մեծ վարդապետին «Ով մեծասքանչ»ով կը սկսէր նուագահանդէսը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Սերգոյեանի, խումբը հաճելի ու վարժ՝ յաջորդաբար երգեց Կանաչեանի «Օրօր»ը եւ Գ. Սիւնիի «Ալագեազ»ը:

Պ. Ս. Սարգիսեան՝ երիտասարդ ու մեծապէս տաղանդաւոր դաշնակահարը Բարխուդարեանի «Արեւելեան պարեր»ուն եւ Սպենդիարեանի «Օրօր»ին մէջ չէր կրնար գտնել իր կարողութիւնները արժեցնելու տարրեր, ու... ուած ըլլալով այդ կտորներուն մանափակ արժէքը: Դաշնակի եւ ջութակի համար հայ հեղինակները չեն կրցած տալ դեռ տիրող, արուեստին գերագոյն ոլորտները հասնող գործեր եւ մեղքը իրենցը չէ: Հայը կ'երգէ այսօր, երգած է երէկ, բայց իր սիրոյ, տառապանքի, ցաւի եւ յոյսի հառաչանքները, եղերերգները չեն կրցած հասնիլ համամարդկային արտայայտութեան մը ոճին. իսկ դաշնակն ու ջութակը այդ աստուածային բարբառին գերագանց թարգմաններն են բնաւ... ուրիշ:

Հայ երգին հարազատ ու հոգեյոյզ արտայայտիչն եղաւ Օր. Պիւլպիւլեան՝ իր զգուող ձայնով ու անոր անխաթար մնացած հայկական նկարագրով: Հայ երգը իր բերնին մէջ կը ստանայ գրաւիչ, հոգեպարար շեշտեր, ու իր «Նոր Գութան»ը ծափերով գնահատուեցաւ: Հասարակութիւնը ողջունի երկարատեւ ծափերով ընդունեց երիտասարդ ու հանրածանօթ ջութակահար Ֆ. Ալաջաջեանի ելոյթը:

Այդ օրը հայ «վիրթիւոզ»ը կը յայտնուէր ոչ միայն երաժիշտ, այլեւ իբրեւ հեղինակ երկու գործերու «Հայկական Մեղեդի» եւ «Օրօր» մը:

Եթէ «մեղեդի»ն կը կրէ արեւելեան որոշ երանգ մը, մատնելով հեղինակին ցեղը եւ հայրենիքը, «Օրօր»ը իր յղացումին եւ արտայայտութիւններու անստգիւտ ձեւերուն ու նախադասութիւններուն մէջ կը հասնի այն գերազանց կատարելութեան՝ որուն կ'ակնարկէի քիչ վերը:

Երազ կայ Ալաջաջեանի անունին մէջ եւ երազանքի կախարդ է ան, ու միջազգային այն համբաւը — զոր պատուցուց այս դարուն Սպանիահայ ցեղի մշակոյթին անկապտելի եւ արդար հպարտութիւններէն մէկն է այսօր:

Ներկայ օտար քննադատներուն եւ հայ հասարակութեան երկարատեւ ծափերուն տակ երիտասարդ արուեստագէտը ստիպուեցաւ կրկին բեմ... շնորհակալութեան: Նոյնպէս ծափերով ընդունուեցաւ սիրուած արուեստագիտուհին օր. Մ. Բաբայեան, որ կուզար մեզի յայտնագործելու առաջին անգամ Կոմիտաս վրդ.ի ձայնագրած երեք Ակնայ երգեր, պարերգներ, որոնք երգուած այն մասնայատուկ առհմիկ ու հարազատ արտայայտութեամբ՝ որոնց գաղտնիքը ունի մեծ արուեստագիտուհին, մեծ հաճոյքով ու ոգեւորութեամբ ունկնդրուեցաւ, անվերջ ծափերու տակ:

Հանդէսին առաջին մասը կը վերջանար Պ. Գ. Ալէմշահի ղեկավարած «Կիլիկիա» երգչախումբին երեք կտորներով, որոնց երկուքը — «Կալի երգ» եւ «Խումար» կը պատկանէին Կոմիտաս վրդ.ին, երրորդը՝ «Հօրնար» երիտասարդ ղեկավար հեղինակին գործն էր, գունագեղ ու չափազանց մեծ գիտակցութեամբ դաշնաւորուած:

Երեք կտորներն ալ Պ. Ալէմշահ մարզած խումբը երգեց կատարեալ գիտակցութեամբ, եւ նուրբ ըմբռնումով մը ուժի եւ երանգի տեսակէտէ...

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Գլխաւոր ճամբու վրայ դաշտ է պատրաստուած, կանաչ ճիւղերով կամար է կապուած: Բանակավայրի մէջտեղը զետեղուած է դրօշի բարձր ձողը:

Աւագ խմբապետուհի «Այծիկ»ի վրանը բանակավայրի կեդրոնն է. նրա տեսողութեան տակ է ամբողջ բանակավայրը, իր վրանում է նաեւ դեղարանը, «Կարմիր Խաչը» ինչպէս իրենք են ասում:

Երեք խմբէ աղջիկներ կան բանակավայրում. Փարիզէն, Մարսէյլէն եւ Կրընոպլէն. վերջինէն միայն երեք աղջիկ են եկած. խմբապետուհի «Շրնիկ»ի առաջնորդութեամբ (Օր. Գայանէ):

Ահա մէկ օր բանակումի կեանքէն:

Առաւօտ է. սուլիչը ոտքի է հանում արենուշներին: Նրանք հանում են գի—

...ւում են մարզանքի համար նշանակուած վայրը: Օրուան խոհարարուհիներն ազատ են մարզանքէն. նրանք գնում են խոհանոց նախաճաշ պատրաստելու:

Միւսները ըստ հասակի շարւում են մէկ շարքի վրայ եւ սկսւում է մարզանքը,— մէկ, երկու, երեք, չորս . . .

Ի՜նչ եռանդ, ի՜նչ ոգեւորութիւն:

Սկզբէն մինչեւ վերջ մի ամբողջ գեղեցկութիւն: Լրանում է մարզանքը, քրտնած են, շիկնած, չմրսելու համար ծածկւում են իրենց ուսնոցներով: Մի քանի վայրկեան հանգստանում են: Ցետոյ ամէն մէկն առնում է իր լուացուելու պարագաները եւ առանձնանում է լուացուելու համար:

Լուացւում են պաղ ջրով, լւանում են ամբողջ մարմինը վերէն վար: Խոզանակում են ատամները, մաքրում են եղունգները: Արենուշը մաքուր պիտի...

բեզօաը մէկ գոյնի է, երկնագոյն: Այնպէս մաքուր ու կոկիկ են ամէնքն էլ, հաճելի է նրանց դիտել:

Հագիւ հագնուած՝ սուլիչն յայտարարում է նախաճաշը:

Մատուռակներն շտապում են սեղանատուն. ծառերով շրջապատուած մի բացատտան է սեղանատունը. մէջտեղը զարդարած են կանանչներով, կազմել են իրենց նշանակը ու ճիւղիկներին գրի ձեւ տալով՝ գրել են. «բարի ախորժակ»:

Ամէն մէկ աղջկայ առջեւ դրուած է նոյնպէս մի կանաչ ոստ, ու այդ ոստերի մօտ շարուած են շուրջանակի աղջիկների տուփակները, որի մէջ պահում են իրենց կերակուրի սպասները:

Բոլորը ներկայ են: Թարմ կաթով սուրճը եկել է սեղան, այնպէս անուշ է բուրում: Ոտքի են բոլորը, խմբապետուհին տալիս է նշանը, սկսում են երգել իրենց աղօթքը: Նստում են, մատուռակները վերցնելով աղջիկների գաւաթները տանում են խմբապետուհու մօտ, լեցւում են գաւաթները եւ յանձնւում իրենց տէրերին: Հացն առատ է եւ պանիրը նոյնպէս, նախա...

անուշ: Կշտանում են լիուլի: Կարող են ունենալ երկրորդ գաւաթ սուրճ:

Վերջանում է նախաճաշն ուրախ, զուարթ, խոհանոցում պատրաստ է տաք ջուրը: Ամէն աղջիկ լուանում է իր ամանները, իսկ տանտիկինները լւանում են ընդհանուր ամանները: Ամանեղէնները դնում են տուփակներ եւ կախում են ծառի վրայ կապուած ճիւղին:

Գնում են վրանները շտկելու, թօթւում են ծածկոցները, ծալում, զարդարում են վրանները, սրբում են վրանի մէջ գետնի վրայ փռուած մոմլաթը: Զարդարում են վրանները: Քիչ յետոյ խմբապետուհին պիտի քննէ վրանները:

Բանակավայրը շտկուած է ու մաքրուած: Աւագ խմբապետուհին հնչեցնում է եղջերափողը: Բոլորը հաւաքւում են դրօշի ձողի շուրջը:

Խմբապետուհիները մաքրութեան քննութիւն են կատարում. հարցնում են նրանց առողջական վիճակը: Ամէն բան կարգին է: Շտկում են փողկապները: Կանգնած են լուրջ: Խմբապետուհին՝ հայկական եւ ֆրանսական դրօշները ձեռին՝ մօտենում է ձողին. օղակը է անում ու քաշելով պարանի մէկ ծայրէն՝ բարձրացնում է դրօշը, յետոյ քաշում, քանդում է կապը ու դրօշներն սկսում են ծածանուել:

Արենուշները յարգանքով պատուի են առնում դրօշը: Լռութիւն է:

Երբ իջեցնում են բարեւի բարձրացրած ձեռքերը՝ հնչում է «Մեր հայրենիք»ը, յետոյ երգում են «Ով մեծասքանչ դու լեզու»:

Լրանում է դրօշի բարձրացման արարողութիւնը:

Բոլորը նստում են շուրջանակի եւ խմբապետուհին սկսում է պատմութիւն պատմել: Պատմութեան նիւթերն ընտրուած են խնամքով, բարոյալից ու դաստիարակող են նրանք: Պատմութիւնը չի վերջանում, մի հետաքրքրական տեղում ընդհատւում է վաղը շարունակելու համար: Ունենում են մտքերի փոխանակութիւն: Վերջացած է պատմութեան պահը, սկսում է օրուան կեանքը: Խոհարարուհիները գնում են խոհանոց: Եթէ բանջարեղէն կայ մաքրելու՝ այդ աշխատանքը կատարում են ամէնքը: Գործ շատ կայ, փայտ պէտք է հաւաքել, ջուր բերել, հաւաքուած աղբը այրել, հորել, դեռ ի՜նչ, ի՜նչ գործեր: Բոլորն աշխատում են սիրով, ոչ ոք չի խուսափում իրենց վրայ դրուած պարտականութենէն: Մէկ խմբակ աշխատում է գերազանցել միւսին. նոյն իսկ աշխատում են աւելի անել, իրենց չյանձնարարուած գործ, մի բարի բան:

Ունին իրենց յատուկ լուացքի պահը, աղջիկներն իրենք պիտի լուանան իրենց սրբիչները, թաշկինակները:

Հետաքրքրական է խոհանոցը: Առանց պիտան փայտերը չեն բոցավառւում, փչում են խոհարարուհիները, աչքերն արցունքոտում են, բայց ի փոյթ, ճաշը պէտք է ժամանակին հասցնել լաւ եփել: Ցանկարծ փայտերը բռնկում են ու խեղճ աղջիկների մատներն այրում, այդ էլ վնաս չունի: Դրա մէջ ալ քաղցրութիւն կայ:

— Խմբապետուհի՛, ո՞րքան աղ դնեմ:

— Խմբապետուհի՛, ո՞րքան իւղ դնեմ:

— Փայտ չկայ, թող փայտ բերեն:

— Խմբապետուհի՛, ջուրը քաղցրացնելու ծուխը մէջն է մտնում:

Անվերջ են կանչերն ու հարցերը:

(3) ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

...Նուագահանդէսին երկրորդ մա-սին կը կազմէին հինգ հայ երաժիշտ — Կոմիտաս, Չուխաճեանի, Սպեն-դիարեանի, Տէր — Ղեւոնդեանի, Ա-... եւ Փարթեւեանի գործերը ... նուագախումբ...

... Չուխաճեանի «Լէյլէյմին»ն հայ եւ ... հայ երաժշտական հեղինա-... մէջ ամենայայտնի ... արժէքներով նշա-... գործ մը, որ չէ հինցած, որ ... կը լսուի, եւ որուն խաղա-... գոյնն ու բնոյթը ... ներդաշնակութեան արուես-... հեղինակին ունեցած ան-... փառաւորութեան, զայն կը դարձ-... դասական գործ մը: Պ. ... Փարթեւեանի դաշնաւորած «Աստուա-... մեղեդի»ն կաւոյի մեծ երգե-... ընկերակցութեամբ անհունօ-... տպաւորիչ եղաւ, իր լայն ու հո-... ներդաշնակութիւնները ... կը խօսին մեր հոգիներուն, ... կատարուած է ի-... գլուխութեամբ մը: Ղեկավար ... Քոփրիս Արմէնիէնը գրե-... ունի իրբեւ հայկական նկա-... ... իր նախերգանքին ... ընդլայնումներու մի-... յայտնուին երբեմն կովկաս-... նախադասութիւններ, ... հաղիւ ընդնշմարուած կը ... եւրոպական թեմերու ... մէջ: Պ. Փարթեւեանի ... գործը — կազմուած երաժշ-... սկզբունքներու եւ օրէնքներու ... խոշոր ձեւերով, կրնայ՝ ... բան մը կորսնցնելու որ եւ է ... տիրապես կրել:

... Փարթեւեանի այդ երեք կտորները ... վայելուչ կերպով եւ որոշ կա-...թեամբ:

... Ալէմշահի վիճակուած էր — ... պօն պուշ — հանդէսը վերջա-... երեք գործերով, Տէր Ղեւոնդեա-... «Ձօն Աբովեանի», «Երեւանի է-...» Ա. Սպենդիարեանի, եւ ... հեղինակած գեղեցիկ «Հէքեաթ»ին ... մասը:

... Ղեւոնդեանի գործը մասնա-... ոչինչ ունի, մինչդեռ Սպեն-...եանի գործը իր չքեղ կազմուա-... եւ յղացումի գեղեցկութեան ... կը ներկայանայ ... գործի մը անառարկելի ...ները:

... ամէնէն աւելի տպաւորիչ ե-... Ալէմշահի «Հէքեաթ»ը: ... գեղարուեստական գործ մը-... հիմնուած ըլլայ ճշգրիտ ... եւ անխախտ սկզբունքնե-... բայց այդքանը անշուշտ չի ... ընդելու համար իսկական ... գործ մը, եթէ հոն կը պակ-... իրականութիւնն ու թռիչքը, հո-... արուեստէն կորզուած ստատուա-... կայծը, ապրեցնող շունչը: ... անվրդովելի, անշօշափելին, ... ղուրս»ն է որ կը փոթորկէ ... կը յուզէ հոգիները եւ ար-... կայլակներ կը ծորէ աչքերէն: ... արուեստի գործի մը չա-... է ու անպայման:

... Ալէմշահի «Հէքեաթ»ը ներկայա-... այդ թանգակին յատկու-... օժտուած:

... ւութեան առաջին թաւ ու ... օծուն նախադասութիւն-... սկսած — ուր ծերունի պապի ... թոռնիկներուն հէքեաթ մը ... ունկնդրութիւնը կար — ... վերջը Ալէմշահի գործը պա-

րունակեց բացառիկ երեւակայութեան մը ճոխ ու հարուստ զուտնաւորումնե-րը, բարեյաջող գիտերը՝ ինքնատիպ անհատականութեան մը տպաւորիչ դրոշմով կնքուած:

Վերջին մասը իր գեղեցիկ դաշնա-ւորումներով եկաւ նուիրագործելու երիտասարդ երաժշտագէտին ստեղ-ծագործող երեւակայութեան անհեր-քելի փաստը:

Լը Քուրիէ Միւզիքալ իր անցեալ թիւերէն մէկուն մէջ խօսելով Պ. Ա-լէմշահի «Հէքեաթ»ի մասին հետեւ-եալը կը գրէր, Ասոսիոսասիոն օրքէս-թրալ տէ միւզիկէն ֆրանսէզի տր-ւած նուագահանդէսին առթիւ.

— «Պ. Գ. Ալէմշահ բեմ կը բարձ-րանայ իր գործը ղեկավարելու համար որ այստեղ կը տրուի առաջին ունկն-դրութեամբ:

Հեղինակը որ Հայ է, եւ Սեվրի հայ-կական քոլէժի երաժշտութեան ուսու-ցիչ, այդ գործին մէջ կը յայտնուի օժտուած ամէն բարեյաջող բարեմաս-նութիւններով:

Առաջին մասը կազմուած է երկու թէմէ, մէկը արեւելեան նաշակով, եւ գերազանցօրէն ներքնահայեցողական, միւսը միեւնոյն յղացումով բայց աւե-լի լայնցած շարժումով մը, թոյլա-տրելով նուագախումբին իր հնչական կարողութիւնները արժեցնել:

Երկրորդ մասը իր ռիթմով եւ գոյ-նով կը պատկերացնէ ժողովրդական պարեր:

Թէմերը յաջողապէս տրուած են, զտուած այն տեսակ մը արեւելա-կանութենէն, որով մեր ականջները այնքան յոգնեցուցին հանգուցեալ «սինէմա» երաժշտախումբերը:

Երաժշտախմբական ներդաշնակու-թիւնը ուշագրաւ է, այնպիսի պայծա-ռութեամբ եւ լուսաւորութեամբ մը, որ մեզի Պօրօտինը կամ Ռիմսքի — Քորսաքովը կը յիշեցնէ: Այս ամենա-լաւագոյն գովեստն է՝ որ կրնամ ընել այդ գործի մասին»:

Կը ցաւիմ որ չպիտի կրնամ աւելի մանրամասնել այդ մեծապէս նշանա-կելի գործը՝ որով կրնայ հպարտանալ ոչ միայն համակրելի հեղինակը, այլ եւ արուեստը՝ մասնաւորապէս, եւ Մշակոյթը, ընդհանրապէս:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր գաղթականներու տեղաւորման օրինագիծը

— oo —

Միլլիէթ կը գրէ.—

Վիճակագրութեան ընդհ. տնօրէ-նութիւնը Ազգ. Ժողովին յղած է երեք օրինագծեր: Ու պահանջած որ Ժողո-վը, հաղիւ վերաբացուած գրաղուի ա-նոնցմով: Երբ օրինագծերը օրէնք դառնան, տեղաւորման եւ արձանա-գրութեանց գործերուն մէջ հիմնակ-ուանէն բոլորովին տարբեր ձեւ մը երեւան պիտի գայ:

Առաջին օրինագիծ — նախագիծը տեղաւորման գործին յատուկ է: Այս նախագիծը անցեալ տարի յղուած է ժողովին, ուր երկար բարակ վիճաբա-նութիւններ էին եղած, բայց մինչեւ արձակուրդ կարելի չէր եղած որո-շում մը տալ:

Նոր օրինագիծը հինէն այն տարբե-րութիւնը ունի որ՝ ներգաղթողները աւելի կը շահագրգռէ նկատի ունենա-լով երկրին ընդարձակ տարածութիւ-նը, կառավարութիւնը նոր գաղթա-կանները արեւելեան նահանգներուն մէջ պիտի տեղաւորէ եւ այդ նպատա-կին համար յատկացուցած է գումար մը:

Անոնք որ արեւելեան նահանգները երթալ պիտի ուզեն, կառավարու-թեան ծախքովը պիտի ղրկուին եւ հոն իրենց հող ու տուն ձրի պիտի տրուին:

Իսկ արեւմտեան նահանգները բնա-կիլ պահանջողները, որովհետեւ տեղ ընտրած են համաձայն իրենց ցանկու-թեան, որ եւ է օգնութիւն պիտի չս-տանան:

Երկրորդ նախագիծ — օրինագիծը կը վերաբերի ապօրէն յարաբերու-թեանց կամ ապօրէն ամուսնութեանց իբրեւ պտուղ եւ, այդ պատճառով, չարձանագրուած անուններուն: Մաս-նաւորապէս արեւելեան նահանգներու մէջ եւ աշիրէթներու մօտ այսպիսի ծնունդներու թիւը կ'ենթադրուի եր-կու միլիոն, ըստ հաւաքուած տեղե-կութեանց: Ուրեմն, երկրորդ օրինա-գիծը կը պահանջէ ասոնց արձանա-գրութիւնը: Զարձանագրուած ծը-նունդներն ու մահերը պիտի արձանա-գրուին ու արձանագրութեանց տետ-րակները պիտի կանոնաւորուին:

Ստացուած տեղեկութեան համա-ձայն, 1927ին մեր բնակչութիւնը 14,5 միլիոն էր, վերջին տարիներու վի-ճակագրութեանց(?) եթէ նայինք, առայժմ 17,5ի բարձրացած է մեր բնակչութիւնը:

Երրորդ օրինագիծը արդիւնք է այն խրողութեան որ վիճակագրութեան օ-րէնքն ու ուրիշ օրէնք մը յաճախ ներհակ են: Կ'ուզուի այս հակադրու-թիւնը մէջտեղէն վերցնել: Այս օրի-նագիծը պիտի կոչուի «անձնական վի-ճակներ» եւ պիտի լուծէ ամուսնու-թեան, ամուսնալուծման եւ ծնունդի դեռ եւս խառն ի խուռն գործերը: Ար-ձանագրութեանց ընդհ. տնօրէնը ա-միսէ մը ի վեր արձակուրդի մէջ էր. այցելեց Պոլիս, Պրուսա եւ Թրակիա ու այդ վայրերուն մէջ ուսումնասիրեց տեղաւորման եւ արձանագրութեանց յատուկ գործերը: Ալի Կալիպ պէյ նա-խարարութեան տեղեկագիր մը յղած է: Պիտի այցելէ նաեւ Սամսոն եւ շր-ջակաները:

Տրապիզոն

— o —

Տրապիզոնէն կը գրեն «Ագշամ»ի (1 հոկտ.) .—

Պատերազմէն առաջ, այս քաղաքը մեծ գործ ու մեծ բնակչութիւն ունէր: Վերջին տարիներուն, կարգ մը պատ-ճառներով, փոքրանալու դատապար-տուեցաւ: Այսուհանդերձ, իր այսօր-ուան վիճակով, մեր Թուրքիոյ գլխա-ւոր կեդրոններէն մէկն է:

Տրապիզոնը ապրեցնող երկու գլ-խաւոր աղբիւրներ կան: Մէկը՝ իր հողերուն հասցուցած բերքն է, միւսը՝ արեւելեան նահանգներուն հետ եր-կար ատենէ ի վեր շարունակուող ա-ռեւտուրը:

Տրապիզոնի արտածած ապրանքնե-րուն գլխաւորն է կաղինը: Ծխախո-տէն վերջ, ամէնէն շատ դրամ բերող առատ հունձք մը կը նկատուի կա-ղինը: Անիկա Կիրասոնի եւ Տրապիզո-նի ապրուստի գլխաւոր միջոցն է:

... Համեմատած հինին, կասկած չկայ որ քաղաքի կեանքը փոխուած է այժմ: Դուրսէն եկողներ նկատել կու-տան որ այդ յառաջդիմութիւնը կարե-լի է աւելի մեծ թափով ընել: Տրապի-զոնցիները բաւական ծանրաշարժ են:

Կրթական տեսակէտէ այս կուսա-կալութեան քաղաքները բաւ բաւա-կանի յառաջացած են, բայց գիւղերը դեռ ետ կը մնան: Մասնաւոր վար-չութիւններուն եկամուտները նուա-զած ըլլալով, գիւղերու դպրոցները ոչ միայն կարելի չըլլար աւելցնել, այլ եւ եղածն իսկ պահելը դժուար կը դառնայ: Այժմ, Տրապիզոն քաղաքին մէջ դպրոցներու դասարանները լեփ-լեցուն են: Եւ որովհետեւ նոր դպրոց բանալու կարելիութիւն չկայ, նոր գի-մող տղաքը կը ճամբուին: Իրազեկնե-րու յայտնութեանց համաձայն, քա-ղաքը դեռ պէտք ունի հինգ հատ նա-խակրթարանի: Գիւղերն ալ սոր հա-մեմատ են:

Վերջին ամսուան ընթացքին անընդ-հատ տեղացող անձրեւը եգիպտացո-րենի, լուբիայի, ծխախոտի, կաղինի եւ այլ կարեւոր բերքերուն շատ վնա-սեց: Ծխախոտներէն 200,000 քիլօ փճացած է: Լուբիան ամբողջովին: Եգիպտացորենը կէսէն աւելին: Իսկ կաղինը արեւ չտեսնելուն կալերուն մէջ մնացած է:

Դէպի Էվերեսթ

Եօթը տարիներու լռութենէ մը վերջ, այս ամառ նոր — չորրորդ — առաքելութիւն մը ճամբայ ելաւ՝ աշ-խարհի ամենաբարձր լեռը մագլցելու համար:

Այս առաքելութիւնը կը դտնուէր Հիմալայա լեռները քաջ ճանչցող լեռ-նագէտի մը՝ Հըթ Ռըթլէճի ղեկավա-րութեան տակ: Մագլցումը սկսաւ ապրիլ սկիզբը, նոյն այն ատեն լեռ-ներուն վերեւ կը սաւառնէին օդանա-ւեր: Ճիշդ հակառակն ըլլալով 1921ի առաքելութեան, որ կ'ուզէր արագօ-րէն գրաւել Էվէրէսթ գագաթը, Ըըթ-լէճ իր մարդիկը քալեցուց շատ դան-դաղ: Առաքելութիւնը իրեն հետ ու-նէր 72 Թիպէթցիներ, որոնք, իրենց ուժեղ կազմին պատճառաւ, կը կոչ-ուէին «վագրեր»: Անոնք օժտուած էին արհեստագիտական լաւագոյն միջոց-ներով, ու 6 շաբաթուան մէջ յաջողե-ցան Էվէրէսթի հիւսիսային բարձուն-քը հասնիլ: Բաժնուած էին վեց խումբ կայաններու: Կապուած էին Տարժէ-լինկի մօտ Էվէրէսթի հարաւային զա-ռիվարներով: Անոնք ճամբորդած են լոկ ձիւնոտ շրջաններէն, 30 (զէրոյէն վար) աստիճանով: Երբ վեցերորդ խումբը 8500 մեղր բարձրութեան հա-սած էր, ու դեռ կը մնար 340 մեղր՝ գագաթին (1 յունիս), այդ խումբէն երկու հոգի, Սմիթ եւ Լիփթոն, պէտք էր առանձին բարձրանային գագաթը ու անմիջապէս գային կայան: Իրենց խստօրէն արգիլուած էր մագլ-ցումը շարունակել իրենց վերջին ու-ժերը ի գործ դնելու պայմանով, ո-րովհետեւ իրենց միայն մէկին տկա-րացումը կրնայ մահու վտանգ բերել ե՛ւ երկրորդին համար: Անոնց մեկ-նումէն վերջ, Լիփթոն շուտով վերա-դարձաւ քանի մը հարիւր քայլ հազիւ առած, իր սրտին անկանոն բաբախու-մին պատճառաւ:

Իսկ Սմիթ, ժամուան մը գնացքէ վերջ, հրաժարեցաւ առանձին բարձ-րանալէ: Ան պատմեց թէ «եթէ շա-րունակէի, պիտի ինկնայի ձիւնամրրի-կի մը տակ, որ սկսեր էր ծայր տալ, ու անկարող պիտի ըլլայի պաշտպան-ուելու»:

Եւ այսպէս, Սմիթ հասաւ 3600 մեղր բարձրութեան, ուր, վերջին անգամ նշմարուած են, 1924ին, Մալորին եւ Իրվինը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՃՐԱԳՈՐԾ

— :-: —

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ (30 սեպտ.).

— *«Ինչ պիտի կորսնցնէր ամերիկա-հայ գաղութը, եթէ երբեք Շիքակոյի մէջ պարզուէր ցեղային այդ մասուն-քը, ինչպէս պարզուած է 1920էն ի վեր:*

Ինչ պիտի կորսնցնէր անդրոչ հայ հայրենիքը, եթէ երբեք ազգերու մեծ կրկէսին մէջ այդ եռագոյն մասունքը գար վկայելու, թէ հոն Արարատի ստորոտը, հինաւուրց ցեղ մը կայ, որ կը մաքառի ու կը ստեղծագործէ՝ ի խնդիր իր հրաշափառ փրկութեան:

Ու ինչ պիտի կորսնցնէր գաղութի մը հոգեւոր Առաջնորդը, եթէ երբեք այնքան տմարդօրէն ու այնքան վայ-րագ ձեւով, ի տես բազմազգի բազ-մութեանց, չխոցոտէր իր հօտին սիր-տը ու չանարգէր եւ չվիրաւորէր ա-նոր ամէնէն նուիրական զգացումնե-րը:

Հայրապետական հրահա՞նգ...

Սուտ է առաջին գիրէն մինչեւ վեր-ջին գիրը:

Նման հրահանգ չկայ ու չի կրնար ըլլալ:

Բռնադատուած ու բանտուած Հայ Կաթողիկոսը միայն կրնայ է «կոն-դակ» արձակել եռագոյնի դէմ, բայց ոչ հայ եկեղեցիի ազատ եւ անկաշ-կանդ հոգեւոր պետը:

Երեւա՞նը — այո՛, բայց Էջմիա-ծինը — երբեք:

Ու Երեւանի «կոնդակ»ն է, որ ա-նարժան Դուրեաններն կը գործադրեն Էջմիածնի անունէն՝ անդարմանելիօ-րէն պառակտելով հայ գաղութները ու մահացուօրէն վտանգելով անոնց խա-ղաղութիւնը:

Էջմիածինը շահ ունի՞ մեր մոլեգ-նած պայքարներէն ու մեր խոր պա-ռակտումներէն:

Բնա՛ւ եւ երբե՛ք:

Երեւանը ունի՞:

Այո՛, աւելի քան: Անոր միակ շահը — մեր պառակտումին մէջ է, ու մի-ակ երազը — «հայ երիտասարդական շարժումը», ստեղծումը զարմանազան «Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկնե-րու Միութեանց», «Դաշնակ Տերորի Զոհերու Պաշտպանութեան Յանձնա-խումբեր»ու եւն. որոնք Չեկայի քո-ղածածուկ գործակալներու ջանքերով պիտի «երիտասարդացնեն» հայ գա-ղութները՝ ի վարձ քանի մը արծա-թի եւ ի փառս Կոմինտերնի...

Անարժան Դուրեաններու պայքար-ներէն շահ ունի միայն Հայ եկեղե-ցիի արիւնոուշտ թշնամին՝ Չեկան, բայց երբեք Հայ Կաթողիկոսը, երբեք Հայ Եկեղեցին:

ՈՃՐԱԳՈՐԾ...

Ահա այն միակ բառը, որ ցեղը պի-տի դրոշմէ Դուրեաններու ճակտին:

Այն միակ փառքը, որ պատմութիւ-նը բաժին պիտի հանէ անոնց:

Երբեք, յաւիտեանս յաւիտենից պի-տի չմոռցուին ու պիտի չներուին այն ոճիրները, որ Դուրեանները կը գոր-ծեն գաղութներու մէջ, հայրենի հո-ղերուն վրայ ծաւալած ահեղ ու ա-րիւնալի պայքարները տեղափոխելով դէպի Հայ Գաղթաշխարհը:

Այս մէկը երբեք պիտի չմոռցուի»:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

— . . —

Դ.

64. Առաքել Գաւգաւեան, 25 տա-րեկան, Չալկարացի, հացագործ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն:

65. Թորգոմ Կարապետեան, 23 տա-րեկան, Պրուսացի, լուսանկարիչ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն:

66. Շնորհ Սողիկեան, 25 տարե-կան, Սեբաստացի, ձուլիչ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն:

67. Իսահակ Գահէնեան, 21 տարե-կան, Ատանացի, սափրիչ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն:

68. Միքայէլ Գահրամանեան, 51 տարեկան, Պոլսեցի, մեքենագէտ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն:

69. Կիրակոս Էզգիւլեան, 41 տարե-կան, Դովրի — Քենդցի, պայտար, մեկնած 1929ին Պուլկարիայէն:

70. Թագուհի Էզգիւլեան, (կինը), 40 տարեկան, Դովրի — Քենտցի, նը-մանապէս:

71. Հայկ Մսրլեան, 30 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, ջուլհակ, մեկ-նած 1929ին Յունաստանէն:

72. Ագապի Մսրլեան (կինը), 23 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, նոյնպէս:

73. Կիրակոս Մսրլեան (եղբ.), 27 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, հիւսն նոյնպէս:

74. Վահէ Ոսկերչեան, 38 տարե-կան, Էրզրումցի, ոսկերիչ, հին գաղ-թական:

75. Գրիգոր Զաքարեան, 33 տարե-կան, Մշեցի, մօնթէօր, հին գաղթա-կան:

76. Սեդրակ Աղագիւլեան, 20 տա-րեկան, Էրզրումցի, մօնթէօր, հին գաղթական:

77. Յակոբ:

78. Միսակ:

79. Քերովբ Տէօնտեան, 27 տարե-կան, Պոլսեցի, հիւսն, մեկնած 1933ին Յունաստանէն:

80. Ժօրժիկ Մելքոնեան, 19 տարե-կան, Ատանացի, կօշկակար, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն:

81. Սահակ Ինճէեան, 19 տարեկան, Գասթէմունիցի, բանուոր, մեկնած 1931ին Յունաստանէն:

82. Հայկ Շատանեան, 21 տարե-կան, Պանտրմացի, շօֆէօր, մեկնած 1929ին Ֆրանսայէն:

83. Մկրտիչ Մկրտիչեան, 23 տա-րեկան, Խարբերդցի, ներկարար, մեկ-նած 1933ին Պուլկարիայէն:

84. Մանուկ Մինասեան, 21 տարե-կան, Խարբերդցի, սափրիչ, մեկնած 1933ին Ֆրանսայէն:

85. Մկրտիչ Կարապետեան, 53 տա-րեկան, Կարսեցի, մեխանիկ, հին գաղթական:

(Շարունակելի)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

Ազատուած էի, բայց սիրտս կը տրոփէր երկար ժա-մանակ: Դուրս ելայ, հեռացայ եւ մտայ պարտէզները: ...փարա ունէի, առով առեւտուր պիտի ընէի: Գնեցի ... փոնջ մը կանանչ սոխ, զոր չորս մասի բաժնելով ...ական փարայի ծախելով 2 դրշ. պիտի ապահովէի, ...պէս շարունակ: Լուր չունէի որ իմ խեղճ զզուելի ...ած հագուստներով, իմ հոսնած դէմքով ոչ ոք պի-...ղէր ձեռքէս բան գնել: Երկար թափառեցայ, սո-...ձեռքիս մէջ թառամեցան ու յաճախորդ չունեցայ: ...փլեցայ Քրտուհիի մը որ սոխ պիտի գնեմ ըսելով ...ս առաւ: Քիչ վերջ դրամը պիտի տար, յետոյ ը-... թէ դրամի փոխարէն հաց պիտի տայ: Ի վերջոյ ...ն ալ չտուաւ, որովհետեւ գաղթական Քիւրտ էր ... իմ Հայ ըլլալս հասկցած էր:

...Չգեցի հեռացայ տակէ: Անօթի էի եւ հանդիպեցայ ...ոյի փողը ուր ինձ տարին Հայու մը տուն: Քսան ...րեկան մանչ մը կ'ապրէր իր մօրը հետ: Առին զիս ...ին մօտ, հագուստներս փոխեցին եւ մնացի իրենց ...լ: Հազիւ երեք օր անցած էր երբ մայրը յայտնեց որ ...րենց տան մէջ նստող Մշեցի Թուրք մուհաճիրը հասկ-...ած էր իմ Հայ ըլլալս, հետեւաբար իրենց դիրքը վը-

տանգուած էր: Տղուն անունը Աւետիս էր, բայց Մուստա-ֆայի փոխուած, իր արհեստին՝ կօշկակարութեան շնոր-հիւ ողջ ձգեր էին: Իր միտքն էր եղբօր պէս զիս քովը առնել եւ կօշկակարութիւն սորվեցնել, երբ Մշեցի Թուրք մուհաճիրի սպառնալիքին տակ հեռացուցին զիս: Նո-րէն բախտաւոր էի. վրաս գլուխս քիչ մը նորոգուած էր եւ ոտքերս բոպիկ չէին: Ծանօթացայ ուրիշ Հայ տունի մը ուր ինծի տարեկից տղայ մը կար Հայնիէն եկած եւ որ պիտի վերադառնար հետեւեալ օրը, բայց մինակ ըլլալով ընկեր կը փնտռէր: Որոշեցի ընկերանալ իրեն ու մեկնեցանք այդ քաղաքը: Թէեւ հօրեղբօրս աղջիկը մնաց Քիւրտերու քով, եւ ես անկէ կը զատուէի, բայց ուրիշ ելք չկար, պիտի մեռցնէին զիս, իսկ Ապրշում թէ երախայ էր թէ աղջիկ, վերջապէս իրենց կը ծառայէր տանը մէջ:

Ուղեկցիս հետ հազիւ մէկ ժամ ճամբայ կտրած էինք երբ ետեւէն երկու ձիաւոր եկան հասան մեզի: Իրարու հետ խօսելով կ'ակնարկէին մեր Հայ ըլլալու մասին, որովհետեւ երկուքս ալ 14–15 տարեկան պատանիներ էինք չէկ մազերով եւ անճարակ լեզուով: Չէինք կր-նար պահել մեր Հայ ըլլալը եւ խոստովանեցանք: Այս անգամ հարցուցին թէ ո՛ր տեղացի ենք. այդ եւս խոս-տովանեցանք: Երբ Մշեցի ըլլալս իմացան, ո՞ր գիւղացի, որո՞ւ տղան ըլլալս հարցուցին եւ հայերէն լեզուով: Ես ալ ըսի.— Մշոյ Պաղլու գիւղացի Տօնիկեան Սարգսի տը-ղան եմ, անունս ալ Լեւոն է: Անոնց մէկը որ ժանտարմա եղած ըլլալով ծանօթ էր գրեթէ ամբողջ մեր շրջանին, քաջ ծանօթ էր նաեւ հայրիկիս եւ այդ պատճառաւ ալ զիս առաւ ձիուն վրայ, միւս Թուրքն ալ ընկերս հեծ-ցուց ու շարունակեցինք ճամբան:

Ժանտարման հետաքրքրուեցաւ մերիններով, ես համառօտ պատմեցի ծնողքիս եղերական վախճանը՝ որ այնքան ալ անծանօթ չէր խօսակցիս: Կէս ճամբան աղ-բիւրին վրայ նստան, ձիերը թողուցին արածելու եւ ի-րենք ալ հաց թրջելով կերան, նոյնպէս մենք: Դարձեալ շարունակեցինք ճամբան: Հասանք Սըրտէ կոչուած քը-տական գեղեցիկ գիւղ մը որ այդ շրջանի մէջ ծանօթ էր իր պաղ ջուրով եւ բարեբեր այգիներով:

Երկու Թուրքերը բաժնուելով մեզմէ՝ գացին, իսկ մենք հոդ եւս աւազանի մը վրայ հանդստանալէ յետոյ, ուղղուեցանք Հայնէ ուր հասանք դեռ արեւը մարը չմը-տած: Երբ հոն հասանք, ուղեկիցս գնաց իր տունը, իսկ ես ապաստան գտայ թութի ծառերու տակ, եւ գիշերը քաղաքի կեդրոն տեղը: Ինքնաշխար անունով շուրջ 300 քառ. մեղր տարածութեամբ աւազան մը կար 12 ակե-րով եւ թթենիներով, հոդ էր մեր օթեակը: Առաւօտ մը քաղաքին մէջ պտտած միջոցիս հանդիպեցայ թթենիի մը որու վրայի թութերը մարդու երեսը կը խնդային: Դիմաւորեցի զանոնք բարձրանալով ծառն ի վեր: Շատ չանցած առջեւս կեցած էր նիհար կազմով, 18–20 տա-րեկան երիտասարդ մը: Ծառին տէրն էր եւ հր-ամայեց վար իջնել: Կատարեցի հրամանը: Սկսաւ ա-նարգանք տեղալ իրենց լեզուով, տմկերէն, — «Հըրօ, հըրօ լաճի քուդք ի դու սէ քընա թիա»: (Շանորդի, ի՞նչ կ'ընես հոս): Ինքնութիւնս չմատնելու համար Թուրքե-րէն մրմնջեցի որ շատ հաճելի թուեցաւ իրեն եւ Թուրքե-րէն խօսեցաւ հետս, ինչ որ զարմանք պատճառեց ինծի, որովհետեւ բնակչութիւնը ամբողջութեամբ Տմլիկ էր:

Եսքը խօսակցիս առաջարկեց ինծի մտնել իրենց ծա-ռայութեան մէջ, փոր հացով (նօնօզըզ): Ուրախու-թեամբ ընդունելով հետեւեցայ իրեն: Տարաւ տունը ուր կային ուրիշ չորս փոքր հայ տղաքներ: Բայց ես Թուր-քերէն խօսիլ գիտնալուս համար շատ կը սիրէին: Ի՞նչ օգուտ սակայն որ միշտ ալ անօթի կը ձգէին: Զիս ծառի տակէն բռնող տղան կը կոչուէր Ոլզա պէկ, իսկ հայրը Մուստաֆա պէկ, (Քէ խալաֆ պըկէ): Քաղաքի 3–4 գլխաւոր ցեղապետներն էին անոնք, իրենց մեծ մայրն ալ Պոլսեցի Թրքուհի մըն էր: Հարուստ էին բայց հացի կողմէն շատ կծծի: Հինգ — վեց ամիս մնացի հոն առանց օր մը գոհէ չոր հաց ունենալու: Առաւօտները ա-ռանց հացի ոչխարը արածելու կը տանէի, մինչեւ կէս օրուան մօտերը, Ոլզա պէկ իր հաճոյքին համար ձին հեծած ինծի բովի վրայ խփուած երկու հատ նօսր հաց կը բերէր: Հատը հազիւ 100 կրամ կը կշռէր: Քովս փայ-տէ շինուած կոտ մը կար կաթ կթելու կամ ջուր խմելու համար, բայց իրենց ոչխարը կթելու, հացս թրջելու արտօնուած չէի: Ոլզա պէկ ինքը երբ քովս կուգար ինձ հաց բերելու, բոնի ուրիշ հովիւներու ոչխարները կը կթէր, ինծի տալու համար: Ամիրայի տղայ էր ոչ ոք կրնար դիմադրել: Բայց երբ ինք կը հեռանար, հովիւնե-րը կը նախատէին զիս ու կը սպառնային սպաննել, եթէ անգամ մըն ալ իրենց կաթը ուտէի:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Հրայր» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 12 ընկեր Օննիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սախպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղիին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՊՐԷՄՈՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin de Chartraud

Պատուոյ նախագահ Մարսէյլի երեսփոխան յայտնի

ֆրանսացի ընկերվարական Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕ

Բացման խօսք՝ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ո. Մ. վաճագնեան նուագախումբը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կէս գիշերէն մինչեւ լոյս հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

120 ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ. վաճագնեան նուագախումբին

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ, արտասանութիւն, անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30էն մինչեւ լոյս

HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր ԿՈՄԻՏԱՍԻ, ԿԱՐԱՄՈՒՐԶԱՅԻ, ՍՊ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, ՏՐ. ՍԻՒՆԻԻ, Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ, Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ, ԱՒ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ հեղինակութիւններէն:

ԵՐԿՍԵՌ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ բեմի վրայ հայկական տարազներով

«Սիփան»ի եւ նուագախումբի մասնակցութեամբ

ԺԱՄԸ 10.30ԻՆ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ COLISEUMի ՅԱՅՏՆԻ

PESENTI ՕՐՔԷՍՏՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ:

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կիներու՝ 7.50 ֆր., Այրերու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուները, Հրանտ – Սամուէլի գրատունը, Ֆլորիա ճաշարանը եւ սովորական տեղեր:

Ընդհանուր հասցէ՝ Mr. Sako Hagopian, 158, Rue du Chateau (14e)

Tel.: SÉGUR 40 – 96

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՍՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

22, Rue Mme. Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «ԹՈՔԱԽՏԻ ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ և ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ»

(Պիտի ցուցադրուի նաեւ հիւանդ. Թոքերու շողանկարներ)

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

Ընտանեկան պարահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ վասպուրականի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆառի կողմէ:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ

Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ֆանֆառը կը նուագէ հայկական եղանակներ:

եւրոպական պարեր: ճազ «ՄԱՉԷԼԼԻ»ի

Պարի մրցում: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան նիստը այս շաբթու տեղի կ'ունենայ բացառաբար վաղը Ուրբաթ գիշեր ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

ԾԱԽՈՒ

Շատ յարմար գնով ծախու է à la minute լուսանկարչական մեքենայ մը՝ ԲՈՒՍԷԼ վաճառանիշով, արագութիւն 1, 4, 5: Դիմել՝ նկարչատուն Վ. ՓԱՇԱՊԷՃԵԱՆի՝ 20, rue Borely, Gardanne, Bouche-du-Rhône:

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Կը սխալէ՞ր: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ մահամերձին դէմքին վրայ կը կարդայ այն սուր համոզումը թէ ժամանակ չպիտի ունենար, բայց թերեւս Էչընտէն իր մտածումներն էր որ կը վերագրէր Միս Քինկի: Արդուզարդի սեղանին վրայ կը մնային ճզմիմ ու ծծծաղելի հայելի մը եւ կօթերը արծաթով բանուած խողանակներ: Անկիւն մը սեւ սնտուկ մը կար անկիւնները կոտրած եւ զարակին վրայ փայլուն կաշիէ գլխարկի տուփ մը: Ողորմելի եւ ցիրուցան իրեր, չքեղ պանդոկին այս գեղեցիկկարասիներով սենեակին մէջ: Ուժգին լոյսը կը շեշտէր այս հակասութիւնը:

— Լոյսը պակսեցնե՞մ, առաջարկեց Էչընտէն:

Եւ բոլորն ալ մարեց, բացի սնարին լամբարէն. յետոյ նորէն նստաւ: Մրմնջելու փափաք մը ունեցաւ: Աչքերը չէր կրնար բաժնել սա միւս աչքերէն ուր ամփոփուած էր ինչ որ ողջ կը մնար այս ծեր կնոջմէն:

— Ըսելի՞ք մը ունիք ինծի, Միս Քինկ:

Փորձեց պատասխան մը կարդալ աչքերուն մէջ: Միշտ միեւնոյն սեւեռումը: Բայց, ի՞նչ կ'ուզէին ըսել:

— Մի վախնաք, չպիտի երթամ: Ձեր ուզածին չափ պիտի մնամ:

Ոչինչ, միշտ ոչինչ: Սեւ աչքերը կը փայլէին բոցի մը պէս: Կը զուշակէ՞ր արդեօք թէ իր երկրին մէկ գաղտնի գործակալն է: Կէս դարէ ի վեր խեղդուած հայրենիքի սէրը յանկարծ կ'արթննա՞ր արդեօք եւ այս գերագոյն վայրկեանին յայտնութիւննե՞ր ընելու կը մղէր զինքը:

— Ինչ ապուշ եմ, ըսաւ ինքնիրեն Էչընտէն, ահա վիպական ոլորտներու մէջ կը կորսուիմ:

Այդ օրերուն ամէն մարդ քիչ մը կը կորսնցնէր գլուխը:

Երբ խաղաղութեան ատեն բնական է որ հայրենասիրութիւնը սահմանափակուի արտայայտութիւններով, պատերազմներու միջոցին կը դառնայ ուժ մը որ կ'ելեկտրականացնէ եւ կը վերացնէ: Ինչո՞ւ համար Միս Քինկ չէր կանչած ոչ իշխանը ոչ ալ աղջիկները: Անոնց պատճառով յանցաւոր դարձած ըլլալով, կ'ուզէր դարմանե՞լ իր սխալները վերջին շունչը փչելէ առաջ: Հաւանական չէր: Բայց մարդ իրաւո՞ւնք ունի անհաւանականը զանց առնելու:

Էչընտէն յանկարծ համոզուեցաւ որ պառաւ աղջիկը գաղտնիք մը ունի հաղորդելիք եւ մահուան առջեւ չի տատամսիր այլեւս: Բայց այս ջուր կտրած պառաւ ուղեղը արդեօք չէ՞ր չափազանցեր անոր կարեւորութիւնը:

Շատ լսած էր ողբալական պատմութիւններ որոնք հաղորդուած էին իրրեւ կենսական լուրեր: Սակայն եւ այնպէս, իր բոլոր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց հառաչ եւ անթափանցելի այդ նայուածքին վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, չէ՞ր կրնար ըլլալ որ իր խուզարկու աչքերը եւ զարմանակալ ականջները սուրբ ունեցածը յայտին իմանալու այնպիսի բաներ որոնք ուշադրութեամբ պիտի պահուէին ուրիշներէն: Պանդոկին մէջ բան մը կը նիւթուէր. Էչընտէն կը զգար այդ: Ինչո՞ւ համար Հոնցմինտէն ճիշդ այդ օրը եկած էր: Ինչո՞ւ այդ մտերմութիւնը իշխանին եւ փաշային հետ: Թերեւս նոր դաւեր կը լարէին որոնց շնորհիւ — ո՞վ գիտէ — պիտի փոխուէր իրերու ընթացքը կամ յաղթանակը մէկ բանակէն միւսին պիտի անցնէր:

Էչընտէն երկար ատեն այս մտածումներուն մէջ խորասուզուեցաւ: Յետոյ, յանկարծ հարցուց ուժեղ ձայնով մը.

— Խնդիրը պատերազմի մասին է, այնպէ՞ս չէ, Միս Քինկ:

Լոյս մը շողաց մահամերձին աչքերուն մէջ եւ ցնցում մը պրկեց թառամած պզտիկ դէմքը: Սոսկալի պայքար մը կը մղուէր իր մէջ: Էչընտէն բռնեց շունչը: Ազազուն մարմինը շտկուեցաւ եւ պառաւը յուսահատական ջղաձգութեամբ մը բարձրացաւ: Էչընտէն վազեց բռնելու համար զայն:

—Անգլիա՛...

Պառաւը յաջողեցաւ այս միակ բառը հնչել հատկտեալ ձայնով մը եւ կռնակի վրայ ինկաւ Էչընտէնի թեւերուն մէջ:

Երբ զայն բարձին վրայ հանգչեցուց, մեռած էր արդէն:

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

»»»«««

Ա.

— Մաքարօնին կը սիրէ՞ք, ըսաւ Ռ...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք մաքարոնի ըսելով, պատասխանեց Էչընտէն: Այդ պիտի նշանակէր հարցնել թէ բանաստեղծութիւնը կը սիրե՞մ: Կը սիրեմ Քիցը, Վերլէնը եւ Կէօթէն: Երբ մաքարոնիի մասին կը խօսիք, սփաքէթի՞ ըսել կ'ուզէք թէ Թայլեաթէլլի, ըիթոնի, վէրմիչէլլի, Թուֆալի կամ պարզ մաքարոնի:

— Մաքարոնի, կրկնեց Ռ... որ կարճ կը կապէր խօսքերը:

— Կը սիրեմ բոլոր պարզ բաները, իւղի մէջ եփած հաւկիթ, ստրէ եւ ձկնկիթ (խավեար), իշխանաձուկը, տապկուած զառնուկ, անուշով խմորեղէնը եւ բրնձով փուռինկը, բայց միակ բանը որ ամբողջ կեանքիս մէջ ամէն օր կրնամ ուտել առանց զզուելու եւ միշտ սուր ախորժակով մը, մաքարոնին է:

— Լաւ զուգադիպեցաւ, քանի որ ձեզ Իտալիա ղրկելու միտք ունիմ:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

13 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2516

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թրքական եւ ուրիշ վաւերական աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութիւններ այլեւս կասկած չեն ձգեր թէ՝ քէմալապետութիւնը լուրջ ներգաղթ մը պիտի կազմակերպէ աստիճանաբար:

Անցեալ շաբթու, Պուքրէշի մեր թղթակիցը չափազանց ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր այս մասին: (Յառաջ, 6 հոկտ.):

Այսպէս, ծրագիր մը կազմուած է, առաջին առթիւ փոխադրելու համար Տոպրուճայի հարիւր հազար Թուրքերը (50,000 Թուրք, 50,000 Թաթար):

Համաձայն այդ ծրագրին, ներգաղթը պիտի կատարուի երեք տարուան ընթացքին, տարին 30,000 հոգի փոխադրելով:

Գաղթականները պիտի տեղաւորուին յատկապէս նշանակուած վայրերու մէջ: Անոնք որ կ'ուզեն իրենց ուզած տեղը հաստատուիլ, չպիտի օգտուին պետական աջակցութենէն:

Ո՞ւր պիտի տեղաւորուի այս հարիւր հազար հոգին:

Առաջին առթիւ՝ արեւելեան նահանգները, ուր բուերն անգամ կը սարսափին ամայութենէն:

Պուքրէշի մեր թղթակիցը կը գրէր թէ՝ նախապէս գացողները յուսախաբութեան մատնուած եւ շատերն ալ փախած ըլլալով, որոշուած է նոր գաղթականները տեղաւորել Սուրիոյ սահմանագծին վրայ, տրամադրելով հող, լծկան, սերմնցու եւն.:

Դժուա՞ր է վճռապէս հերքել այս տեղեկութիւնը:

Բայց, եթէ հաւատանք Պոլսոյ թուրք թերթերուն, նորէն արեւելեան նահանգներն են որ առաջին տեղը կը բռնեն, իբրեւ բնակավայր:

Անցեալ օր, «Միլլիյէթ»էն քաղուած լուր մը կ'ըսէր.

— «Վիճակագրութեան ընդհ. տեսչութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովին յղած է երեք օրինագծեր: Առաջին օրինագիծը կը վերաբերի տեղաւորման գործին: Այս օրինագիծը անցեալ տարուընէ յղուած էր ժողովին, բայց մինչեւ արձակուրդ կարելի չէր եղած որոշում մը տալ: Նոր օրինագիծը հինէն այն տարբերութիւնն ունի որ՝ ներգաղթողները աւելի կը շահագրգռէ, նկատի ունենալով երկրին ընդարձակ տարածութիւնը: ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՏԵՂԱՒՈՐԷ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՒ ... ՆՊԱՏԱԿԻՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԱԾ է գումար մը:

Անոնք որ արեւելեան նահանգները երթալ կ'ուզեն, պիտի դրկուին կառավարութեան ծախքով եւ ձրի հող եւ տուն պիտի ստանան:

Իսկ անոնք որ կը նախընտրեն արեւմտեան նահանգները տեղաւորուիլ, որեւէ օգնութիւն չպիտի ստանան»:

×

Բացորոշ է եզրակացութիւնը: Էնկիւրին կ'ուզէ, ուրիշ ո՛ր եւ է շրջանէ աւելի, շէնցնել «արեւելեան նահանգները», ուր քար քարի վրայ չէ մնացած:

Պատերազմը եւ հայաջինջ սարսափները արդէն քանդած էին այդ շրջանը, զանցառելի քանակութեան մը վերածելով բնակչութիւնը:

Պակասը լրացուցին քրտական շարժումները, 1925էն 1931:

Այդ շարժումներուն հետեւանքով, ոչ միայն աննկարագրելի չափերու հասաւ համատարած աւերածութիւնը, այլեւ կրկնապէս անապատի վերածուեցաւ երկիրը:

Ոչ միայն մինչեւ 200,000 Քիւրտեր եւ անոր մէկ երրորդին չափ Թուրքեր կոտորուեցան, այլեւ տեղի ունեցաւ ընդհանուր տեղահանութիւն: (Թուանշանները առնուած են քրտական աղբիւրէ):

Քէմալապետութիւնը ինք հրատարակեց հազարաւոր քիւրտ ընտանիքներու տեղափոխութիւնը դէպի արեւմտեան նահանգները, Կեսարիայէն մինչեւ Պրուսա եւ Թրակիա:

Ուրեմն, ե՛ւ քաղաքական ե՛ւ տնտեսական պատճառներ կը ստիպեն Էնկիւրին՝ արտասահմանէն հեռացող Թուրքերը տեղաւորել այդ աւերակ եւ ամայի տարածութեանց վրայ:

Քէմալապետութեան հաստատումէն ի վեր, սեղանի վրայ է այս ծրագիրը: Սակայն, պարագաները թոյլ չտուին գործադրել:

Քրտական շարժումէն առաջ կամ անոր զուգընթաց, Էնկիւրին ունեցաւ ներքին ծանր հոգեր,— ըմբոստութիւն՝ գլխարկի գործածութեան եւ ուրիշ նորութեանց դէմ, իթթիհատական դաւադրութիւն եւ կախաղաններ շարք – շարք (Իզմիր), խալիֆայական շարժում (Մէնէմէն), Տերսիմ եւն.:

Արտաքին ճակատին վրայ եւս հանդիստ չէր:

1925ին, քիչ մնաց որ նոր պատերազմի մը յանգէր Մուսուլի խնդիրը: 1927 – 28 կասկածներ կային Իտալիոյ մասին: Իսկ Ֆրանսայի հետ եղած վէճերը (Հանրային Պարտք, սուրիական խնդիր եւն.) դեռ նոր հարթուեցան:

Ներքին տրտունջներն ու խռովութիւնները արեան մէջ կամ կեղծիքով խեղդելէ, հեռաւոր եւ մօտաւոր պետութեանց հետ բարեկամութեան դաշնագիրներ կնքելէ յետոյ, Էնկիւրին այլեւս ապահով կը զգայ ինքզինքը: Եւ ահա լրջօրէն ձեռք առած է ներգաղթի ծրագիրը:

Ո՛րքան ալ թոյլատու չըլլան տնտեսական միջոցները, քէմալապետութիւնը վարանումներ չունի այս մասին, ինչպէս չունի երկաթուղիներու քաղաքականութեան մասին, որ նոյնպէս ե՛ւ քաղաքական ե՛ւ տնտեսական ծրագիր է:

Երկու ծրագիրներն ալ ապահովաբար նոր ուժ պիտի ստանան, հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ, որ դղրդալից ցոյցերով պիտի տօնուի հոկտ. 29ին, երեք օր եւ երեք գիշեր:

Որքան ատեն որ վառ էր քրտական կրակը, Էնկիւրին չկրցաւ ոչ իսկ գիւղի մը չափ «մուհաճիր» տեղաւորել:

Իսկ հիմա որ այդ կրակը հազիւ թէ կը մխայ, ի՞նչ անյաղթելի արգելքներ կան, խանգարելու համար տեղաւորման ծրագիրը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԻՒՆՀԵՂՈՒԹԻՒՆ...

Նոր բանաձեւ մը գտեր են Դաշնակցութեան ամսեղուկ հակառակորդները, դրօշամարտին առթիւ.

— Արիւն պիտի թափի, չենք խառնուիր...

Այսպէ՛ս ըրին Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, պաշտօնական կամ անպաշտօն լուրեր հաղորդելով ոստիկանութեան, եւ ազդարարելով.

— Այսինչ տեղը դրօշակ պարզած են (կամ պիտի պարզեն), ժողովուրդը հակառակ է, արիւնհեղութիւն պիտի պատահի...

Ի հարկէ, որ եւ է երկրի ոստիկանութիւն չի կրնար ուսերը թօթուել այսպիսի ազդարարութեան մը առջեւ:

Եւ կը միջամտէ, բռնելով ամէնէն կարճ ճամբան,— վերցնել «չար ոգին»— եռագոյնը:

Այդպէ՛ս արդարացուց ինքզինքը «արի» Ղեւոնդն ալ.

— Եթէ եռագոյնը վար առնել չտայի, արիւն պիտի թափէր:

Այդ «մասալ»ը պատմեր են դեռ վերջերս, Ուստըրի միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ (27 սեպտ.), ամէն գնով արգիլելու համար հայկական դրօշին ծածանումը:

Իրենց չար բախտէն, բոլոր դաւերը կ'անցնին ապարդիւն:

Երբ հայկական եռագոյնն ալ կը ծածանի միւս դրօշներուն հետ, նախապէս արգիլող ոստիկանները ալ կը խանդավառուին եւ կը յայտարարեն.

— «Մեր յարուցած արգելքը ակամայ էր, մենք վախցանք արիւնհեղութենէ, որովհետեւ ձեր հակառակորդները այդ վախը ներշնչեցին մեզի»: (Տես Բ. էջ):

Ուրեմն, այս ստրուկները վախցնե՜լ ալ սորվեցան...

ՎԱՀԷ

LOTERIE NATIONALE

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ազգային վիճակահանութեան կազմակերպիչ յանձնախումբը ժողով գումարելով, որոշեց Ա. եւ Բ. շարքերու վիճակահանութիւնը կատարել նոյ. 7ին եւ 21ին (նախապէս որոշուած էր նոյ. 12 եւ երկու շաբաթ յետոյ): Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ Գ. եւ Դ. շարքի տոմսերուն ուղղակի վաճառումը կատարել հոկտ. 16ին եւ 30ին, նամակատուներու և ծխավաճառի խանութներուն մէջ: Մինչ այս մինչ այն, կարելի է այժմէն արձանագրուիլ Ե. եւ Զ. շարքերուն համար, որոնք շրջաբերութեան պիտի հանուին իրարմէ տասը օր յետոյ, մինչեւ նոյ. 15:

Յանձնախումբը յետոյ քննեց դեկտեմբերի ընթացքին երկու յաւելուածական շարքեր, նոյնիսկ մինչեւ 1934 մարտ 31 երկու շարքեր եւս հանելու խնդիրը: Այս վերջինը վեր է իր իրաւասութենէն եւ կը կարօտի խորհրդարանին հաւանութեան: Եթէ խորհրդարանը արտօնէ, ազգ. վիճակահանութեան գումարը պիտի ըլլայ երկու միլիառ ֆրանք, բաժնուած՝ տասը շարքերու, իւրաքանչիւրը 200 միլիոն արժէքով: (Քսան միլիոն տոմսակ):

Վիճակահանութիւնները տեղի պիտի ունենան Թրոքատէրոյի թատրոնին մէջ: Այս առթիւ պիտի սարքուի շքեղ երեկոյթ մը, մասնակցութեամբ զինուորական նուագախումբի եւ ծանօթ արուեստագէտներու:

ՎԻԹԽԱՐԻ ՀՐԹԻՌ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ ՓՈՇԻԱՑՆԵԼՈՎ ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ

Գերմանացի ճարտարագէտ մը, Թիլինկ, վերջին փորձերը կը կատարէր վիթխարի հրթիռի մը վրայ, որ պիտի արձակուէր ահաւոր բարձրութեամբ: Հրթիռը պայթեցաւ յանկարծ, ոչնչացնելով արհեստանոցը, ճարտարագէտը եւ իր քարտուղարը: Օգնական մըն ալ վիրաւորուեցաւ ծանրապէս:

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑ ՄԵՏԱՂԱԴՐԱՄ

Երէկուընէ շրջաբերութեան դրուեցան հինգ ֆրանքնոց նիքէլ դրամներ: Հետզհետէ հրապարակէն պիտի քաշուին նոյն արժէքով թղթադրամները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՀԱԿԱՌԱԿ ԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ

Վերջնապէս կը հաստատուի թէ՝ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները համաձայնած են, թոյլ չտալու համար որ Գերմանիա վերազինուի ո՛ր եւ է կերպով:

Փարիզի թերթերը մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն այս տեղեկութիւնը, բացատրելով թէ՝ փորձի շրջանին Գերմանացիները չպիտի կրնան ուրիշ ռազմանիւթ ունենալ բացի անկէ որ արտօնուած է Վերսայլի դաշնագրով:

Այս մասին նոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան չորեքշաբթի օր, Ժընեւի մէջ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մէկուկէս ժամ խօսեցաւ Անգլիոյ պատուիրակին հետ: Իրիկուան դէմ, խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու պատուիրակներուն միջեւ: Այդ խորհրդակցութեան միջոցին էր որ հաստատուեցաւ երեք պետութեանց համաձայնութիւնը: Արդիւնքը հաղորդուեցաւ նաեւ իտալական պատուիրակին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտնեց թէ իր կառավարութեան որոշումը բացարձակ է այս մասին: Ամերիկեան պատուիրակն ալ նոյն յայտարարութիւնն ըրաւ յանուն իր կառավարութեան, աւելցնելով թէ արտաքին նախարարը այս կէտը հասկցուցած է Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանին:

Այս հիման վրայ, 1. Անթոյլատրելի է Գերմանիոյ վերազինումը, որ եւ է ձեւով.— 2. Ո՛րեւէ վճարանութիւն չպիտի կատարուի սպառազինութեան ընդհանուր յանձնաժողովին մէջ, մինչեւ որ Գերմանիա չընդունի նոյն սկզբունքը:

Պ. Փոլ Պոնքուր անմիջապէս Փարիզ վերադարձաւ, հաղորդելու համար այս արդիւնքը:

⁂ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մասնագէտները ծանօթացան ցուցակի մը որ կը ներկայացնէ Գերմանիոյ պահանջած պաշտպանողական զէնքերը, երբ իր բանակը բարձրանայ 200,000ի (փոխան 100,000ի): Համաձայն այդ ցուցակին, իւրաքանչիւր գունդ պէտք է ունենայ 36 ծանր գնդացիր եւ 37 միլիմեթրնոց թնդանօթ: Յետոյ, իւրաքանչիւր զօրաբաժին պէտք է ունենայ 15 — 24 հրասայլ, 11 — 16 թօն ծանրութեամբ եւ օդանաւերու տորմիղ մը: Այս բոլորը արգիլուած են Վերսայլի դաշնագրով:

⁂ Պ. Հիթլէր մեծ ճառ մը պիտի խօսէր չորեքշաբթի օր, իբրեւ պատասխան Ֆրանսայի վարչապետին վերջին յայտարարութեանց: Պերլինէն կը հեռագրեն թէ հրաժարած է իր մտադրութենէն, ուրիշի մը ձգելով այդ հոգը:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը փակուեցաւ չորեքշաբթի օր, սովորական արարողութեամբ:

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատը

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՏԻՄԻԹՐՈՎ ՆՈՐԷՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ

Լայփցիկի հրկիզման դատավարութեան չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, նախագահը յայտարարեց թէ փորձ մը պիտի կատարուի, հրդեհին ամբողջ անցուդարձը ստուգելու համար:

Հարցաքննութիւնը դեռ չէր սկսած, երբ Տիմիթրով, պուլկար համայնավարը, արտօնութիւն խնդրեց կարգ մը հարցումներ ուղղելու: Նախագահը դիտել տուաւ թէ կանոնագիրը չարտօներ: Տիմիթրով մտիկ չըրաւ եւ սկսաւ խօսիլ: Ասոր վրայ, երկրորդ անգամ ըլլալով դուրս հանուեցաւ սրահէն:

Յետոյ լսուեցաւ ոստիկանական տեղակալ Լաթէյթի վկայութիւնը: Այս վկան հրամանատարն էր Ռայխսթակին պաշտպանութեան յատկացուած ոստիկանական ուժին, հրկիզման գիշերը: Պատմեց թէ խորհրդարանին թիւ 2 եւ 3 դուռները փակուած էին. բայց վերջապէս գտաւ դռնապանը եւ կանչելով խորհրդարանին վերահսկիչը, երեքը մէկ ներս մտան հանդերձարանի կողմէն: Տեսան որ քանի մը վարագոյրներ բռնկած են: Երբ առաջին հրշէջները հասան, ինք զանոնք առաջնորդեց հրդեհին վայրը եւ դուրս ելաւ, շէնքին պաշտպանութիւնը կազմակերպելու համար: Յետոյ տասնի չափ ոստիկաններ առնելով, գնաց հրդեհին վայրը, եւ գտաւ գտակ մը ու փողկապ մը: Երեւան ելաւ որ ատոնք կը պատկանէին Լիւպէի: Երբ ինք ներկայացաւ մեծաւորին, զեկուցում տալու համար, իրեն յայտնեցին թէ մարդ մը ձերբակալուած է իբրեւ հրձիգ եւ թէ խոստովանած է իր մեղքը: Այս մարդը հոլանտական անցագիր մը ունէր, Վան տէր Լիւպէ անունով: Առաջին խոստովանութիւններէն յետոյ, կը մերժէր ո՛ր եւ է բան ըսել եւ ոստիկանութիւնը այն տպաւորութիւնը կրեց թէ խենդի մը հետ է գործը: Այս տպաւորութիւնը հաստատուեցաւ կալանաւորին վրայ – գլուխով: Բայց երբ պահականոց փոխադրուեցաւ, նորէն կը խօսէր եւ խելքը գլուխն էր:

Այս վկայութիւնը կը հաստատէ Հոլանտացիին խոստովանութիւնները, բայց չի լուսաբաներ միւս ամբաստանեալներու մեղսակցութեան պարագան: Իսկ ընդհ. կարծիքը այն է թէ մեղսակիցներ կան:

Լսուեցան նաեւ ուրիշ վկաներ, առանց կարեւոր լուսաբանութեանց:

⁂ Հինգ օտար փաստաբաններ, որոնք կը հետեւին դատավարութեանց, բողոքագիր մը ներկայացուցին Տիմիթրովի վտարման դէմ: Այդ գրով, դիտել կուտան թէ չորս օտար ամբաստանեալներէն երեքը պէտք եղածին չափ չեն պաշտպանուած, թէ Հոլանտացին այնքան ընկճուած է որ չի կրնար հետեւիլ դատավարութեան, Պուլկարներէն երկուքը գերմաներէն չեն գիտեր, իսկ Տիմիթրով որ բաւական գիտէ, արտաքսուած է: Յետոյ, հարցաքննութիւնները պուլկարերէնի չեն թարգմանուիր:

Բարւոքեցա՞ւ թէ ծանրացաւ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն տեղական թերթերուն.—

Ապրուստը կը սղէ Մ. Նահանգներուն մէջ, իսկ առեւտրական գործառնութիւնները կը դանդաղին: Համաձայն կիսապաշտօնական վիճակագրութեանց, ապրուստը հարիւրին 9 սղած է ապրիլէն ի վեր: Ուտեստները սղած են հարիւրին 18, իսկ հանդերձեղէնը՝ հարիւրին 24: Յետոյ, գործազրկութեան վտանգը կ'աւելնայ: Պողպատի ճարտարագործութիւնը, որ ընդհանուր գործունէութեան ջերմաչափն է, իր կարողութեան հազիւ հարիւրին 44ը կը ներկայացնէ: Ապսպրանքները այսքան ինկած չէին տասը տարիէ ի վեր: Խանութներու գործառնութիւններն ալ մեծապէս պակսած են, հակառակ գիներու բարձրացման:

Թուրք-սերպ դաշինքը

Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Պելկրատ վերադարձան իրենց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿԻ ՄԸ ԽԱՆՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր յանդուգն յարձակում մը գործուեցաւ դերձակ Պ. Ժան Արոնեանի խանութին մէջ (Լորիսթան փողոց թիւ 30):

Ժամը 1.30ին, խանութ մտաւ կարճահասակ մարդ մը, 25 — 30 տարեկան, թուխ եւ ածիլուած դէմքով եւ շատ վայելուչ հագուած: Մարդը ուզեց աչքէ անցընել կերպասները, ձեռք մը հագուստ շինելու համար: Դերձակը քանի մը նմոյշներ ներկայացուց, գիներն ալ յայտնելով եւ յաճախորդը գոհացնելու հանոյակատարութեամբ:

Յանկարծ «յաճախորդը» առանց բառ մը արտասանելու, հագուստին տակ պահած բիրը քաշեց եւ քանի մը հարուածներ իջեցուց: Դերձակը ժամանակ չունեցաւ օգնութիւն կանչելու կամ ինքզինքը պաշտպանելու եւ ուշաթափ ինկաւ սեղանին առջեւ: Անծանօթը վրան խոյանալով, արագօրէն խուզարկեց զոհին գրպանները եւ յափշտակեց դրամապանակը, ուր կը գտնուէին իր անձնական թուղթերը եւ 25 ֆրանք: Կը պատրաստուէր զզրոցը բանալու, երբ վրայ հասաւ Պ. Արոնեանի բանուորներէն Օր. Տէլթօ, որ խանութին ետեւը գտնուելով, բան չէր լսած: Անծանօթը յանկարծակիի գալով, ընկրկեցաւ եւ ելք մը փնտռելու անապարանքին մէջ, պատուհան մը բացաւ եւ փախաւ:

Աղջիկը տեսնելով որ իր վարպետը գետին ինկած է դէմքը արիւնլուայ, լուր տուաւ ոստիկանութեան եւ նախնական դարմանները կատարեց: Շատ չանցած Պ. Արոնեան գտաւ ինքզինքը եւ տուն փոխադրուեցաւ: Բժիշկը քննելով, յայտնեց թէ մտահոգութեան պատճառ չկայ, թէեւ դէմքը ուռած էր: Գալով անծանօթին, արագօրէն անհետացած էր փողոցի բազմութեան մէջ:

Ինչպէս կը յիշուի, երկու ամիս առաջ ալ զոհարավաճառ Գ. Գույումճեանի խանութին մէջ պատահեցաւ այսպիսի դէպք մը, յանգելով մահուան:

Տնտեսական տագնա՞պն է որ յաճախադէպ կը դարձնէ այսպիսի յարձակումները...

Միթիլինի Հայերը կը զինուորագրուին

Միթիլինէն կը գրեն «Նոր Օր»ի (4 հոկտ).—

Երկու օրէ ի վեր գաղութը խուճապի մատնուած է զինուորական իշխանութեան մէկ հրահանգին պատճառաւ, որուն համաձայն հայ երիտասարդներէն 1909, 10 եւ 11ի ծնունդները 4 ամսուան պարտադիր զինուորական ծառայութեան կը կոչուին:

Զարմանալին այն է որ, առանց նախապէս պաշտօնական տեղեկութիւն կամ հրաւէր ուղղուելու, զինուորական իշխանութիւնը շատերու դէմ ձերբակալման հրաման հանած է եւ այս կերպով 7 հոգի գործերէն հանուելով ուղղակի զինուորական կեդրոն տարուած եւ համազգեստ հագցուցած են: Անոնք իբր պատիժ, 3–12 ամիս զինուորական յաւելեալ ծառայութեան ենթարկուած են, ժամանակին ներկայացած չըլլալով: Այս մասին, Թաղ. խորհուրդին կողմէ զինուորական իշխանութեանմօտ բողոք եղած ըլլալով, պատասխանուած է թէ պատերազմական նախարարութիւնը միայն իրաւասու է պատիժը ջնջելու եւ թելադրուած է այս ուղղութեամբ աղերսագիր մը տալ նախարարութեան: Մինչայդ, 909, 10եւ 11ի ծնունդները զինուորական իշխանութեան ներկայանալու մասին Թաղ. խորհուրդը պաշտօնական յայտարարութիւն տուած է: Զինուորական շրջանակներէն քխած լուրի մը համաձայն, մինչեւ 35 տարեկան հայ երիտասարդները մօտ ատենէն զէնքի տակ պիտի առնուին: Թաղ. խորհուրդը եւ ժողովուրդը շուարած են:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Ն. Ֆ. ՓՐԷՍԷԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

ՄՈՍԿՈՒԱ (Հոկտ.) — Բազմաթիւ անդամներով ճազի երաժշտութիւնը կը դոռայ զոյգերու պարակցութեամբ Մէթրոփոլ Օթէլին շքեղ ճաշարահին մէջ, ուր կը ծառայեն ճերմակ հագուած կառոններ անձայն անշշուկ ճիշդ ինչպէս կ'ըլլայ դրամատիրական աշխարհին պանդոկներուն մէջ: Այս շքեղ ճաշարանը, ինչպէս նաեւ քիչ մը աւելի լուռ ու աւելի լուրջ Օթէլ Նասիոնալը, քիչ մը աւելի աժան կռան Օթէլը ճիշդ ու ճիշդ եւրոպ-ամերիկեան սպասարկութեամբ, ընդնաւ տարբերութիւն չունին ջօջերու, մեծատուններու կենցաղային սովորութիւններէն, միեւնոյն հարուստ, քաղքենի արտասահմանեան հասարակութիւնը կը յիշեցնեն մեզի: Սկիզբները անոնց մէջ չէր անցներ սովետական դրամը եւ սովետ քաղաքացիներ կը վախնային յաճախել: Բայց երբ տեսնուեցաւ որ այսպէս սրահներ պարապ կը մնան, հետզհետէ գործըփոխուեցաւ եւ դուրսէն ներածուած ըմպելիքներով բանող կայելաններուն միայն վճակուեցաւ օտար դրամը (վալիւթա):Ի՜նչ փոփոխութիւն, տակաւին վեց ամիս առաջ ընիկ մը ոտքը չէր դներ այդ օթէլներէն ներս, հիմա մարդ մարդէ չի քաշուիր, եւ այնքան կը լեցուին Ռուսերը որ խեղճ օտարականներուն թիւը անօսրացած ցանցառած է: Ակներեւ եւրոպականացում կայ: Խնդիրը ալ աւելի նկատելի կը դառնայ երբ ըսեմ թէ ռուս կիները կրնան ամէն տեսակ կայելաններու եւ ճաշարաններու մէջ երթալ նստիլ:Այրերը նորէն քիչ շատ կը քաշուին: Եւ այս վերջինները յաճախ մուտք կը գործեն բանուորի արտաւոր հագուստով, բայց փափուկ փողկապները հետզհետէ կը շատնան նոյն իսկ ամէնէն «ուղղափառ» պոլշեւիկներուն մէջ...

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ ճազի նուագներով արդիական պարեր պարելը կը վտանգէր ո եւէ սովետ քաղաքացիի դիրքը: Այդ պարերը խստիւ արգիլուած էին եւ օտարականներուն միայն վերապահուած: Արդիական պարը «փտած»դրամատիրութեան յատուկ կը նկատուէր: Հազիւ մասով կարելի էր գտնել ասկէց առաջ սրճարան մը կամ ճաշարան մը որ մասնաւոր բեմ ունենային արդիական պարերուն համար: Փտած Եւրոպայի յատկանիշը կը համարուէին անոնք: Բայց ռուս երկսեռ երիտասարդները եւ վարիչները այդ փտութիւնը կամ ապականութիւնը բեմադրեցին, այնպիսի աշխուժով ու եռանդով որ այդ բեմերը միայն հետզհետէ իրենց քաշեցին յաճախորդները եւ սկիզբները դրաքննութիւնը պարտաւորուեցաւ սանձ մը դնել:«Մշակոյթի ու հանգիստի» հսկայական պարտէզին մէջ բոլշեւիկեան «դաւանանք»ով պարերու պատեհութիւններ կը ստեղծուէին, վարպետ խորհրդային պարողներ կը բռնուէին, բայց արդիական պարեր չկային: Հին ռուսական ազգային պարեր, նոր յարդարուած գոտեմարտութիւններ — պարի ձեւերով — եւ զանգուածային պարեր միայն արտօնուած էին: Հիմա սակայն այդ հսկայ պարտէզը իր ամայութիւնը կ'ողբայ, ճազն ու արդիական պարը կը գրաւեն սովետներուն երկիրը: Ոչ թէ միայն Մոսկուայի մէջ այսպէս, այլ համեմատաբար բոլոր ռուս հիւրանոցներուն մէջ ի պատուի են անոնք: Տեղն է ըսել — ո՞ւր են անցեալ տարուան ձիւները: Հարաւային օդափոխութեան յատուկ քաղաքներուն մեծ պանդոկներուն մէջ ամէնէն աւելի իրենց ներկայութեան փայլը կը բերեն ... բարձրաստիճան սովետ պաշտօնատարներ: Հոն արտասահմանեան մեծ հիւրանոցներուն սովորութիւնները, կ'ընդօրինակուին հաւատարմաբար:

×

Բարձր «դասակարգ»ի կիներու եւ այրերու նրբաճաշակ առեւտուրը հետզհետէ քաղաքացիական իրաւունք կը ստանայ: Փողկապ, դրպանի հայելի, նորոյթի չապիկ — հիմա կարելի է այս ամէնը գնել: Նոյն իսկ պետական դերձակատուններ, շքեղ սրահներ բացուած են, ո՛ւրկէց ուր ,որոնք պատերու վրայ փակցուած խոշոր ծանուցումներու համաձայն արտասահմանեան ամենավերջին նորաձեւութիւնները կ'աւետեն: Մէկ տարի առաջ Մոսկուայի մէջ խորհրդային հագուստներու ցուցահանդէս կար միայն: Հագուստ կապուստի այն ատենուան խստապահանջ մոլեռանդները սա տեսակէտը կը ներկայացնէին թէ պրոլետարը եւ մանաւանդ պրոլետարուհին պէտք է ունէ պարագայի մէջ երբեք արեւմուտքը չընդօրինակեն: Եւ հազար կտոր կ'ըլլային, ամէն տեսակ ձեւեր կը մտածէին որպէսզի սովետական վարչաձեւին պատշաճ արդուզարդ միայն գործածուէր եւ յեղափոխութեան նկարագիրը չփոխուէր: Բայց արտառոց ու անճաշակ ձեւերը — սովետական աստղ, մուրճ ու մանգաղ հագուստներուն վրայ — բնաւ ժողովրդական չեղան, նաեւ նոյնիսկ վերմակներ, որոնց ... տակ Թրաքթորները կը մշակեն ... ինչպէս նաեւ այլատարազ նորութիւններ, որոնց վրայ պիտի շողային սովետական զինանշանները ...: Բայց որովհետեւ արտասահմանեան դրամ պէտք էր քաշել եւ լոկ սովետական այս հագուստի դրութեամբ այդ նպատակին պիտի չհասնէին, ուստի ոսկի եւ արտասահմանեան վալիւթա քաշելու համար ստեղծուեցան արդիական դերձակատուններ, ցուցադրուեցան արտածուած կերպասներ, եւրոպական ճաշակով եւ անմիջապէս տեսնուեցաւ թէ ռուս ժողովուրդը, մանաւանդ կիները, ինչ մեծ նախասիրութիւն ունէին ամէն բանի համար որ ռուսական չէր բացարձակապէս: Ներածումները սկսան մեծադոյն չափով, Փուլման գլխանոցներ, զանազան շալեր, երփներանգ մետաքսեայ վերարկուներ Մոսկուայի վրայ տպաւորեցին բոլորովին նոր դրոշմ: Թատրոններուն եւ ճաշարաններուն մէջ եղածին պէս, փողոցներուն պատկերն ալ փոխուեցաւ: Գոյնի եւ պերճանքի ոգը արթնցաւ: Պետութիւնն ալ բռնուեցաւ այդ ոգիէն: Առաջին փոփոխութիւնը եղաւ շքեղ օթօներով: Եւրոպական ոչ մէկ քաղաքի մէջ կրնաս տեսնել Մոսկուայի շքեղ կառքերը, ժամն Ֆօրտերուն քով կը սուրան Լինքըն կառքերը: Բնականաբար այս մարզին մէջ ալ նորութիւնը նախ օտարականներուն համար կիրարկուեցաւ: Բայց օտարէն վալիւթա քաշելու պէտքը յաղթեց ամէն նկատումի... Եւ այսօր հետզհետէ յարդ ու կարեւորութիւն ստացան այս ձեւով կառքերը:

×

Խնդիրը այն է որ շքեղ երեւնալու պէտքը կ'աւելնայ: Եւ միացեալ հանրապետութիւններու անունով պալատ մը շինելու կամ յատկացնելու ծրագիրը կայ: Մոսկուա գետին վերերը ուր Ս. Փրկիչ մայր եկեղեցին կը կանգնէր եւ Աղեքսանդր Գ.ի յիշատակարանը, ծրագրուած պալատին վայր նշանակուած է: Ս. Փրկիչ մայր եկեղեցին կը յաւերժացնէր Նափոլէոնեան պատերազմին եւ Մոսկուայի փրկութեան յիշատակը: Մոսկուայէն քանի մը քիլոմէթր հեռի, կառքի պատուհանէն արդէն իսկ կը տեսնուէր հսկայ շէնքին ոսկեճամուկ գմբէթին շողիւնը: Հիմա այդ տեղին վրայ պիտի կանգնեցնեն Կարմիր Ռուսիոյ պատկերը: Ուստի օդը հանեցին պայթեցուցին արդէն փառաւոր մայր եկեղեցին: Խ. Միութեան պալատը բնականաբար մեծ ու հոյակապ պիտի ըլլայ: Կ'ըսուի թէ տիտանական ծաւալներով սրահներ եւ սենեակներ պիտի կառուցուին որպէսզի կարելի ըլլայ պարփակել ահագին ամբոխ եւ ամէն ինչ պիտի կատարուի չնաշխարհիկ շքեղութեամբ: Խ. Միութեան ամէն կողմերը գտնուած ամէն տեսակ թանկագին քարերով պիտի դրուագուի իւրաքանչիւր սրահ: Հոյակապ ընդարձակածաւալ խճուղի մը պիտի առաջնորդէ մինչեւ պալատին դուռը, մեծ սահմանի վրայ ո եւ է բնակութիւն պիտի չգտնուի, եղած տուները պիտի փլցուին, այս առթիւ նաեւ հսկայ մարզարանը, որ նշանաւոր է մանաւանդ անով որ ամենամեծ սրահները առանց ո եւ է սիւնի շինուած են: Աշխարհի մէջ ոչ մէկ տեղ կայ այդպիսի շէնք: Ահա այս շէնքն է որ պիտի քակեն պերճանքի եւ շքեղութեան նախասիրութեան համար:

×

Բայց բոլոր այս տեղեկութիւններէն մի՛ եզրակացնէք թէ սովետական երկրին մէջ ամբողջ կեանքը փոխուած է: Փողոցը միշտ տխուր է ընդհանրապէս: Գիշերները միայն կը բազմանան փայլուն եւ գունաւոր նշանները, փողոցներուն մէջ միշտ ողորմելի հագուած են մարդիկ: Միայն թէ ձգտումը դէպի հետզհետէ մեծ փոփոխութիւն կ'երթայ, եւ պարապ տեղը ցուցադրուած չեն ցուցափեղկերուն մէջ ամէն տեսակ փողկապներ եւ պերճանքի առարկաներ: Եթէ ասկից քանի մը տարիներ առաջ այս տեսակ առարկաներուն ըեքլամ ընէիր, փորձանքը շատ շուտով կը գտնէիր, քաղքենի փրփփականոտ ըրած ըլլալուդ համար կաշիիդ վրայ խարազանը կը փակչէր: Սթալինկրատ քաղաքը ասկէց առաջ հիմնուեցաւ իբրեւ տիպար համայնական բնակարաններու: Բազմաթիւ բնակարաններով տուն մը :Ճաշարանը հասարակաց, խոհանոցը հասարակաց, լուացարանը եւ ամէն ինչ հասարակաց: Համայնավարական «նոր» կեանքի խտէալը... Հիմա այս համայնական տուները մոցուած են: Նոր բնակարաններուն մէջ տանտիկինը իր առանձին խոհանոցը ունի ըստ առաջնոյն: Այլեւս համայնական տուներուն անունը անգամ բերան չառնուիր:

×

Արդէն տարիներէ ի վեր սովետ պաշտօնէութեան մեծ խաւը գաղանի կերպով քաղքենի կենցաղավարութեան տուած էր ինքզինքը: Այսօր նշանները շատցած եւ հրապարակուած են: Առաջին հնգամեայ ծրագրին վերջանալովը, եւ շինարարութեան փոթորիկին անցնելովը, հետզհետէ երեւան կուգայ ժողովրդային լայն զանգուածին քաղքենի կամ քաղաքացիական բնազդումը: Եւ ամէնէն առաջ սովետուհի քաղքենին է որ հազար կըտոր կ'ըլլայ իր համաշխարհային քոյրերուն հետ հաւասար երթալու: Տակաւին բոլորովին չի կրնար — բայց կ'աշխատի: Պէտք է գիտնալ թէ այս ամէնը տակաւին Մոսկուայի եւ Լենինկրատի համար է: Սակայն մինչեւ մօտիկը, մինչեւ դուրը այս քաղաքներուն կը հասնի հարաւային գաւառներուն կարօտութիւնը, չքաւորութիւնը ա՛յն գաւառներուն, ուր մարդիկ տառապած յուսահատութեամբ կը պայքարին մերկ կեանքին շուրջ կամ այլ եւս անզգայացած կ'ընդունին ճակատագիրը ինչպէս որ կուգայ ան: Բայց այս վիճակին մէջ անգամ պրոլետարութենէ հեռանալու ձգտումը ակնյայտնի է: Շարժումը ամենուրեք կաբեւոր է: Մանաւանդ ոչ մէկ պրոլետարուհի այլեւս մուրճ ու մանգաղով ...ներկուած հագուստ կ'ընդունի: Իր ցանկութիւնն է Փուլման գլխանոց եւ մետաքսեղէն գուլպայ:

Ռուս մարդը յոգնած է այլեւս «ընկերվարական շինարարութեան դաբ»ուն անշուք եւ ձանձրացուցիչ անփայլութենէն: Կը ցանկայ կը ձգտի դէպ ի գոյն, դէպի պերճանք, դէպ ի վիպական: Այս ձգտումը զօրաւոր է եւ քաղաքականութիւն կը պարունակէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՕՇՈՎ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՓՕՐԻ ՄԸ

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ՊՂՏՈՐԱԾ ԷԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՏՔԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՄԸ ՄԻՋԱՄՏԵՑ ԵՒ ԴՐՕՇԱԿԸ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ

ԽՄԲ. — Ուստրէն (Մ. Նահանգներ) հեռաձայնով կը հաղորդեն «Հայրենիք»ի.—

Այսօր, 27 սեպտեմբեր, կէս օրէ վերջ ժամը 5.30ին, տեղւոյս Ստիթոբիումի շէնքի բացման առթիւ, համաձայն ամիսներ առաջ եղած կարգադրութեան ,տեղի ունեցաւ հսկայական թափօր մը, որ տեւեց մօտ երեք ժամ, եւ որուն բազմաթիւ ուրիշ ազգերու հետ միասին, Հայերը եւս բերին իրենց մասնակցութիւնը՝ պարզած հայկական պանծալի եռագոյնը:

Անհաւատալի է սակայն պատմել այստեղ թէ ի՞նչ դաւեր սարքեցին մեր հակառակորդները՝ Հնչակ, Հօկ, Ռամկավար եւ ուրիշներ, արգիլելու համար եռագոյնի պարզումը թափօրի ընթացքին:

Տարիներ առաջ Ուստրի քաղաքապետութիւնը մասնաւոր նամակով մը հրաւիրած էր Հ. Յ. Դ. տեղւոյս «Արամ» ակումբը իր մասնակցութիւնը բերելու այսօրուան մեծ թափօրին: Քաղաքապետութիւնը, որքան լսեր եմ ուրիշ հայկական միութիւններու եւս տուած է նման հրաւէր մը:

Տրուած հրաւէրին ի պատասխան Հ. Յ. Դ. «Արամ» ակումբը յայտնեց քաղաքապետութեան, ոստիկանութեան եւ թափօրի կազմակերպիչ մարմնի նախագահին, որ ինք պիտի մասնակցի թափօրին հայկական եռագոյնով: Այս առթիւ Ակումբը բացատրեց նաեւ այն դժուարութիւնները, զոր անցեալին ոմանք յարուցած են եռագոյնին դէմ: Քաղաքապետութիւնը, ոստիկանութիւնը եւ թափօրի նախագահութիւնը ոչ մէկ առարկութիւն ըրին այս մասին եւ տուին իրենց կատարեալ համաձայնութիւնը:

Այսօր սակայն, երբ ժամը 4.30ին, հայկական խումբը, դրօշակի առաջնորդութեամբ գնաց հանդիսավայրը թափօրին մասնակցելու համար, հանդիպեցաւ մեծ դժուարութեան մը: Ներկայ եղող ոստիկանները յայտնեցին որ՝ Հայերը չեն կրնար մասնակցիլ փրէյտին (շքերթ), «Արամ» ակումբի անդամներու մասին տեղեկութիւն տրուած է, ըսին անոնք, որ խռովարարներ են, որ Հայերը դրօշակ չունին եւ եթէ եռագոյնը պարզուի այս թափօրին, անխուսափելի պիտի ըլլան կռիւներ, արիւնհեղութիւն և զանգուածային ձերբակալութիւններ:

«Արամ» ակումբի ներկայացուցիչներ՝ Պետրոս Ցարութիւնեան եւ ուրիշներ, ստիպուեցան բացատրելու ոստիկանութեան որ սխալ տեղեկութիւններ տրուած են իրեն, որ «Արամ» ակումբի անդամները երբեք խռովարարներ չեն, որ Հայերը դրօշակ ունին եւ.:

Ճիշդ այդ պահուն հակադրօշակեան տարրերէ կազմուած խումբ մըն ալ ներկայանալով ոստիկանութեան, յայտնեց անոր որ Հայերը դրօշակ չունին, որ եռագոյնը հայկական չէ եւ թէ Արամ ակումբը չի կրնար պարզել զայն այս փրէյտին:

Ոստիկանութենէն յուսահատ, Արամ ակումբը անգամ մը եւս դիմում կատարեց Քաղաքապետութեան եւ պարզելով անոր որ դաւ մըն է կը կատարուի իրենց դէմ, որ իրենք խռովարարներ չեն, որ Եռագոյնը ազգային է, խնդրեց որ նախապէս եղած կարգադրութեան համաձայն թոյլատրուի դրօշակի պարզումը:

Բացի քաղաքապետութեան եւ ոստիկանապետի մօտ եղած դիմումներէն, Արամ ակումբի ներկայացուցիչները նոյն խնդրանքով դիմեցին նաեւ փրէյտի ղեկավար քէփթըն Ճօրճ Ճանսընին: Վերջինս փարատելու համար իր բոլոր կասկածները, դիմեց Քլարք համալսարանի նախագահ տոքթ. Խաւլուտին, հարց տալով անոր թէ ի՞նչ է իր կարծիքը Հայերու մասին, ունի՞ն անոնք դրօշակ եւ կրնա՞ն դրօշակով մասնակցիլ փրէյտին:

Համալսարանի նախագահ տոքթ. Խաւլուտ, որ Լօզանի Քօնֆերանսին մասնակցած էր իբրեւ անդամ ամերիկեան պատուիրակութեան, յայտնեց փրէյտի ղեկավար քէփթըն Ճօրճ Ճանսընին, որ ինք իր կատարած ուսումնասիրութիւններով լաւ կը ճանչնայ Հայերը, անոնք երկար տարիներ կռուած են անկախութեան համար եւ 1918 թուին ալ տէր դարձած՝ իրենց սեփական հայրենիքի մէկ մասին, Պարկեշտ, եւ իմացական ազգ մըն են Հայերը. որ եւ է կերպով ուրիշները պէտք չէ վիրաւորել անոնց հայրենասիրական ազնիւ զգացումները:

Այս պատասխանը ստանալէ յետոյ փրէյտի ղեկավարը եւ ոստիկանապետը, յայտնեցին մեզ որ կրնանք մասնակցիլ թափօրին:

Ճիշդ այդ ատեն Ֆրանսական, անգլիական, իտալական եւ ուրիշ բազմաթիւ ազգերու խումբեր սկսած էին անցնիլ իրենց դրօշակներով: Մենք Հայերս ալ, ուրախ ու խանդավառ, երեւան եկած դժուարութիւնները որ կրցանք այսքան անակնկալօրէն հարթել, ուրախութեան արցունքը աչքերնուս եւ դրօշակ ի ձեռին, մտանք թափօրին մէջ՝ անակնկալի բերելով մեր բոլոր հակառակորդները:

Թափօրի ընթացքին կարգապահութիւնը կատարեալ էր: Բոլոր Հայերը խանդավառութեամբ ծափահարեցին մեզ:

Ուշագրաւ է հետեւեալ պարագան. Թափօրէն յետոյ ոստիկաններ շնորհաւորեցին մեզ՝ մէկ-մէկ ձեռքսեղմելով «Արամ» ակումբի անդամները եւ ըսին՝ «ճշմարիտ յաղթանակ մըն տարիք: Մեր յարուցած արգելքը կամայ էր, մենք վախցանք արիւնահեղութենէ, որովհետեւ ձեր հակառակորդները մեզի այդ վախը ներշնչեցին. Դուք ասկէ երեք տարի առաջ ալ այսպիսի դժուարութեան մը հանդիպեցաք, բայց այն ատեն ալ կռուեցաք ու յաղթեցիք: Ձեզի չափ մենք ալ կը մասնակցինք ձեր ուրախութեան»:

Թափօրէն յետոյ բոլոր ընկերները հաւաքուեցանք Հ. Յ. Դ. «Արամ» ակումբը եւ մինչեւ կէս գիշերը տօնեցինք ուրախութիւն ըրինք:

ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ Ի ՓԱՌՍ ԳԵՐՄԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Գերման բանուորին եւ գիւղացիին տօնէն յետոյ, հոկտ. 14ին պիտի կատարուի գերմանական արուեստի տօնը, Միւնիխի մէջ, որ օրրանն է գերմանական շարժման:

Տօնակատարութիւնը պիտի տեւէ երկու օր: Այս առթիւ Հիթլէր պիտի կատարէ Գերմանական Արուեստի Տան հիմնարկէքը, եւ կոչ մը պիտի ուղղէ նոր արուեստագէտներուն. Ինչպէս որ մայիս 1ը եղաւ նոր հանգանակը գերման բանուորին, հոկտ. 14ն ալ պիտի ըլլայ նոր ուղեգիծը արուեստագէտին:

Միւնիխը հեւ ի հեւ կը գործէ շաբաթներէ ի վեր: Գործարանատէրերը 80,000 մառքի կերպաս տուած են դրօշազարդութեան համար: Հարիւրաւոր մասնագէտներ կ'աշխատին հրախաղութեան վայրերն ու նիւթերը պատրաստելու: Ուրիշ հարիւրաւոր ճարտարապետներ, նկարիչներ, քանդակագործներ զարդարանքներ կը յօրինեն: Առաջին անգամ ըլլալով տուներու եւ փողոցներու դրօշազարդումը բնակիչներուն ճաշակին չի թողուիր: Ամբողջ քաղաքը միօրինակ երեւոյթ մը պիտի առնէ: Գերման արուեստի տունը պիտի արժէ վեց միլիոն մառք, արուեստագէտներու թափօրը՝ 140,000, փողոցներու զարդարանքը՝ 200,000 մառք են.:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Եւ բոլորի համար ալ խմբապետուհիներն ունին իրենց հանդարտ, սիրալիր պատասխանները: Նրանք երբեք չեն յանդիմանում երախաներին, չեն բարկանում նրանց վրայ: Խոստովանութեան յատուկ պահ ունին. այդ ժամանակ նկատողութեան արժանացած մէկին կանչում են առանձին եւ ասում իրենց ասելիքը: Եւ այդ այնպէս լաւ է ազդում երախաների վրայ: Խնայւում է իրենց ինքնասիրութիւնը: Աշխատանքէ ազատ խմբակը զուարճանում է: Աշխատանքն հերթով է, միւս օրն ալ այսօրուան ազատ խումբը պիտի աշխատի:

Նրանք երգում են, զանազան խաղեր են կազմակերպում: Մի քանիսը կարդում են, գրում են:

Կէս օր է, հնչում է ճաշի սուլիչը:

Ա՜խ, ինչ համեղ է ճաշը, ուտում են մեծ ախորժակով, խնդրում են երկրորդ պնակը: Ունին նաեւ քաղցրեղէն: Ճաշն անցնում է ուրախ, համեմուած սրախօսութիւններով: Ճաշի ամանները լուալէ, հաւաքելէ յետոյ՝ սուլիչը հանգիստ է յայտարարում, ծառների տակ պիտի պառկին ու պիտի լսեն, քնեն:

Լռութիւն է բանակավայրում. հովն է շնկշնկում ,ծղրիթներն են ծղրտում, թռչունններն են ճլվլում, ծովն է հեռուն ծփծփում ու մրմնջում, բայց արենուշները լսում են, նրանց հանգիստ է պարտադրուած:

Հանգստի պահէն վերջը նորէն հաւաքւում են մի զով տեղ ու այս անգամ սկսում է ազատ խօսակցութիւն: Նրանք հետաքրքրւում են մանաւանդ Հայաստանով ու հայ պատմութիւնով: Ու նրանց մէջէն Հայաստանին ու հայ պատմութեան տեղեակներն բռնում են խօսել, մի օր շրջում են Անիի աւերակներում, մի օր գնում են Երեւան, Լոռի, Վան, Սասուն ու Մուշ: Հայ աշխարհը, հայ թագաւորները: Հետաքրքրութենէն նրանց բիբերը լայնանում են. կուրծքերն ուռչում: Ա՜խ Հայաստանը, երբ պիտի երթանք ապրելու մեր երկրում:

Քիչ յետոյ՝ Հայաստանը իրենց հոգիների մէջ նրանք վերապրում են «ֆօնեստա»յէն ու սկսում իրենց երգ ու խաղը, հայկական պարերը: Նկարագրել անկարող եմ, պէտք է տեսնել նրանց երգախառն խաղերը, որ ամէնը ինքնին մի գեղեցկութիւն է, օգտակար թէ մարմնի եւ թէ հոգու համար:

Ժամը չորսին նախընթրիք, անուշով հաց, շոքոլայով հաց, կշտանում են:

Հիւրեր են գալիս Մարսէյլէն ,շրջակայ հայ գիւղերէն, պտուղ են բերում աղջիկներին: Անպակաս են նաեւ արիներ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ, որ սիրով օգնում են իրենց քոյրերին ,ջուր են բերում, փայտ կոտրատում, նամակները քաղաք են տանում, գնումներ են կատարում: Ու աղջիկներն ուրախ երգում են, պարում հիւրերի համար, երջանիկ են իրենք ու մի պահ երջանկացնում են ուրիշներին:

Ընթրիք.նորէն տաք կերակուր, նորէն պտուղ առատօրէն, վաղը նորէն նուէրներ կը ստանան, վստահ են:

Ընթրիքէն յետոյ կրկին հաւաքւում են. առանձին են. իրենք իրենց հետ: Այս անգամ ուզում են լսել հէքեաթներ, սիրահար են հէքեաթի, ու մէկը պատմում է նրանց հայ աշխարհի իմաստալից հէքեաթներէն: Երկինքը մութ կապոյտ է ու աստղեր են կայծկլտում, վարը շփւում է ծովը, հեռո՜ւն հեռո՜ւն, կածկլտում են փարոսների լոյսերը, մօտիկ պսպղում են հայ տների լոյսերը, ու աշխարհին, հայութեան կապում աղջիկներին: Լաւ է, շա՜տ լաւ:

Հնչում է քնի սուլիչը, աղջիկները ելնում են հնազանդ, խմբապետուհիները կանչում են առաջնորդներին ու անում հետեւեալ օրուան կարգադրութիւնները:

Ամէն մի առաջնորդ՝ վերցրած իր լապտերը՝ իր խումբն առաջնորդում է վրան:

Օ՜, այդ պլպլացող լոյսերը ծառերի վրեւ, աղջիկների սուլերները սահուն, օրօրը նրանց.—

Անուշ քուն արենուշներ, սիրուն երազներ,
Բնութեան ծոցին մէջ հանգիստ գըտնէք աչեր,
Սոխակն ալ բոյնին եզերք մեզ համար հիւսէ երգ
Հովիկն ալ մեղմիկ, աղուոր կը փսփըսայ օրոր
Անուշ քուն արենուշներ, սիրուն երազներ...

Օ՜, ոչ գրելը բաւական չէ, պէտք է տեսնել ու լսել:

Պլպլում են լապտերները վրանների մէջ, պատրաստւում են քնի:

Խմբապետուհիներն ու առաջնորդները, իրենց ձեռքով պառկեցնում են աղջիկներին: Երկու բրդէ ծածկոցներ խաչաձեւ դրած պառկեցնում են աղջիկներին եւ փաթաթւում այնպէս, ինչպէս մեր մայրերը փաթաթում են ծծկեր երախաներին: Անհանգիստ քնողների ոտներն ու կռնակը կապում են նոյն իսկ, որ չբացուին: Բալլում են ու պառկեցնում կողք կողքի: Տաք է վրանների մէջ, պէտք է նոյն իսկ դուռը բաց ձգել:

Պատրաստ են բոլորը, հանգում են լապտերները, աղջիկները դեռ խօսում են կամաց: Քիչ յետոյ սուլում է վերջին սուլիչը, քուն է յայտարարւում: Լռութիւն, այլեւս ոչ ոք իրաւունք ունի խօսելու:

Ու քունն իջնում է նրանց աչքերին:

Աստուածածնի տօնի օրերն են. անտառը լիքն է զբօսնողներով: Եկած են մանաւանդ Հայեր, նրանք տեղ են բռնել բանակումի շուրջը, պարանէն դուրս, բայց մօտ, շատ մօտ, որ տեսնեն աղջիկներին, լսեն նրանց երգն ու խաղը:

Դրօշակը փողփողում է ձողի վրայ, մէկ հատն ալ մուտքի կամարի վրայ:

Թեւիկները դոյլերը վերցրած աղբիւրը ջրի են գնում. ես էլ ընկերանում եմ նրանց, այնպէս գեղեցիկ աղբիւրի ճամբէն: Ցանկարծ մի ... կանգնեցնում է ինձ.

— Տիկին, դուք ասոնց ի՞նչը կը լաք:

— Ես իրենց հետն եմ, ասոնք իրենց խմբապետուհիներն ունին:

— Ինչ որ է, մեծ էք վերջապէս, ձեզ խորհուրդ կուտամ որ դրօշակները վերցնել տալ, ասոնք պզտիկներու գլխուն փորձանք կը բերեն:

— Ինչո՞ւ:

Մի քիչ խօսակցութիւն դրօշակի շուրջ: Փոքրիկները լսել են մեզ, յանկարծ մէկը միջամտում է.

— Պարոն, մեր դրօշին համար կը մտահոգուի՞ք: Թող մէկը համարձակի մօտենալ անոր. բանակավայրը մերն է մեր դրօշն ալ մերը, մենք գիտենք պաշտպանել: Կը տեսնէ՞ք այս զանակը (ու ցոյց է տալիս իր փոքրիկ սկաուտական դրչահատը), ամէնքս ալ ունինք, մօտեցողին կը զարնենք:

ԵԼԼԷՆ ԲԻԲՋԱՆ

(4)

Ի ՓԵՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

ԹԷ, ՈՐ, ԵԹԷ

»»»·«««

Մեր գրող – բրոյններէն շատերը ա–յն մեծխօսկութիւն գիտեն, բայց ... գիտեր թէ ո՛ւր պէտք է գործա–... որ, բէ, եթէ շաղկապները։ ... Համեստ որը այնպիսի գաղտ–... ունի, եւ ամէն լեզուի մէջ, որ ... ու յօդուածներ գրուած են իր ...։ Տարմըրթաթեէր գիրք մը նը–... է ուսումնասիրելու համար ... որ յարաբերական դերա–... գործածութիւնը վէպերու խմ–... թեան մէջ։

... պիտի գրէր Տարմըրթաթէր, ... ուսումնասիրելու ըլլար հայերէն ... որ թէ շաղկապ է եւ թէ յարա–... դերանուն, ասկից զատ փը–... պէս ալ, fր եւ fի ձեւով, ... չի գրուիր՝ երբ շաղկապ է ... յարաբերական դերանուն։

... հարց մըն է որի խնդիրը մեր ... մէջ։ Փափաք չունիմ ինքզինքս ... այդ փշոտ հարցին մէջ՝ ... ցոյց տալ թէ ո՛ւր կը գոր–... որը, ո՛ւր բէն։ Արդարեւ ... որը իրենց բերած խմաստովը ... յաճախ, շատ տեղեր ալ ... կը դառնան։ Հետաքրքր–... այդ մասին կարեւոր ծանօ–... կրնան գտնել Այտընեանի ... Քերականութեան մէջ (էջ ... եւ 241) իմ ըսելիքս բոլորովին ... բան է, հրէշութեան մը մա–... է, ապահովաբար անծանօթ՝ Այ–... ժամանակ, այլապէս պիտի ... եւ այդ մասին ալ գրէր հը–... հայկաբանը։

Գրեցինք թէ որ եւ բէ շաղկապնե–... անգամ համարժէք կը ներկա–..., որոշ տեղեր կրնանք հաւասա–... գործածել մէկն ու միւսը։ Թէ ... շաղկապ մըն է, գրաբարին աղնը–... ունի, շատ չի նախան–... որին, որ բաղդատաբար նոր շաղ–... մըն է, ծագումով ռամկական։ ... բէին կատաղութիւն կը ... երբ իրմէ անմիջապէս ... եթէ մըն ալ կը դրուի։ Այսպէս.

Մարկոս ըսաւ թէ եթէ ինծի պէս գրեն...

Ո՛չ, հրէշութիւն է այս։ Թէին բողո–քելով կը բողոքէ, ողոքելով կ'ողոքէ զինք չդնել եթէին քով, ինչպէս Թուր–քը չի դրուիր Հայուն քով։ Ա՛յ Մար–կոս, թէին տեղ որ մը դիր, եւ հաշ–տութիւնը կամ ներդաշնակութիւնը կ'ըլլայ կատարեալ։ Ի՞նչ կայ աւելի գիւրին, քան այս օրէնքը։

Ուրեմն, որ մը դրէք, երբ եթէ մը կուգայ անմիջապէս իրմէ վերջ։

Սակայն թէին կատաղութիւնը մի–այն այս հարցին մէջ չէ։ Երբեմն, գլխուն դանակ մը զարկածի պէս, ո–մանք հարցական մը կը դնեն վրան, որուն համար կրակ կը ցայտէ աչքե–րէն։

Մեր գրող – բրոյնները չեն գիտեր թէ ի՞նչ բան է հարցականը։ Կ'երեւի, խօսելու ժամանակ պոռալ – կանչելու մեր հայկական վարժութենէն կուգայ այսպէս տեղի անտեղի հարցականներ դնելու սովորութիւնը։ Կը յիշեմ կար–դացած ըլլալ փրոֆ· Հրաչեայ Աճառ–եանի մէկ յօդուածը հայկական հար–ցականին ծագման մասին։ Հետաքքր–քրական խնդիր մըն է հարցական մը զարնելու հարցը,— այդ մասին դեռ առիթ կ'ունենանք խօսելու։

Առ այժմ արձանագրենք բէին այս երկրորդ գանգատը։ Ոմանք կը գրեն այսպիսի նախադասութիւններ.

Մարկոս կը հարցնէր թէ իր կերած ապո՞ւրն է լաւ, թէ՞ դրացիին...

Ո՛չ եւ ո՛չ, Մարկոս աղբա՛ր, քու կերած ապուրդ ուտուելիք ապուր չէ, թէին վրայ հարցական չեն զարներ, թէն չի սիրեր զայն։ Տեսե՞ր ես երբեք մի՞թէ հարցական մակբայը, գիտե՞ս թէ ո՛ւր կը դրուի հարցականը։ Առա–ջին վանկին վրայ միայն, որովհետեւ թէն երբեք չի սիրեր այդ հնչական գլխարկը։

Արդարեւ, Հայ տաղաչափութեան մէջ ալ օրէնք մը կայ, որ կ'արգիլէ թէով վերջացնել որ եւ է հատած, պարզ այն պատճառով որ չեշտ չունի թէն։ Մեր կուսակցական հռետորնե–րուն սաեղծած այդ ղոնչական թէ՞ն ի սպա՛ռ թող կորսուի մեր մեծասքանչ լեզուին սահմաններէն։

ԱՍՈՂԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լեզուի մասին

— o —

Թիֆլիզի մէկ գպրոցին մէջ, վեր–ջերս, հայերէն լեզուի յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ տեղի ունե–ցաւ Հայաստանի համալսարանի լեզ–ուագիտական բաժնի դասախօս Գ· Սեւակի բանախօսութիւնը Լեզուի տեսութիւններ եւ քերականութեան խնդիրներ նիւթի մասին։

Դասախօսը նախ պարզեց հայ լեզ–ուի ներկայ վիճակը, զարգացման խրեչլութիւնները, եւն·։ Եւ այս առթիւ ըսաւ թէ արդի հայ գրական լեզուն կ'ապրի փոխանցման շրջան մը։

Ցետոյ ներկայացուց լեզուական հարցերը, գոյութիւն ունեցող տեսու–թիւնները։ Ծիծաղելի է քաղքենի լեզ–ուագիտութեան այն ճիգը, որով կը ջանայ մարդկային լեզուի արմատ–ները փնտռել կապիկներու «լեզուին» մէջ։ Մարքսեան լեզուագիտութիւնը լեզուն կը համարի իբրեւ ընկերային երեւոյթ, որովհետեւ լեզուն գի–տակցական երեւոյթ է դերազանցա–պէս, երեւոյթ մը, որ չի կրնար գո–յութիւն ունենալ կապիկներուն մէջ։

Սեւակ ճիշդ կը գտնէ յաբեթաբա–նութեան տեսաբան փրոֆ· Մառի տե–սութիւնը լեզուի ծագման մասին,— արդի հնչա – արտասանական լեզուէն առաջ գոյութիւն ունէր «շարժումնե–րու լեզու» մը։ Էնգէլս, մեկնելով մարքսեան վարդապետութենէն, «աշ–խատանքի լեզու» կ'անուանէր «շար–ժումներու լեզուն»։

Այժմ գիտութիւնը եւս կը հաստա–տէ թէ մեր ուղեղին մէջ գոյութիւն ունի մասնաւոր կեդրոն մը, որ կը վարէ «շարժումներու լեզուն»։ Այդ կեդրոնը, ժամանակ մը, տիրապետող դեր կը կատարէր մարդկային կեանքի մէջ։

Խօսելով Հայոց լեզուին ծագման եւ զարգացման խնդիրներու մասին, փը–րոֆ· Սեւակ կ'ըսէր թէ գրաբարը մեր հին բարբառներէն մէկն է, որ ա–տիճանաբար ամփոփելով միւս բար–բառներու հիմնական տարրերը, կը–ցեր է տիրապետել եւ տիրող դասա–կարգին ու հոգեւորականութեան լե–զուն դառնալ։ Նոյն շրջաններէն է ան–ցեր արդի արեւելահայ աշխարհաբա–րը, որ արարատեան բարբառին մշակ–ուած ձեւն է։

Այստեղ, փրոֆ· Սեւակ անցաւ քե–րականական հարցերու եւ ըսաւ թէ պէտք է Աբեղեանի ձեւական քերակա–նութեան հակադրել գործնական քե–րականութիւնը, որ կը հիմնուի իրե–րու եւ երեւոյթներու բովանդակու–թեան, եւ ոչ թէ ձեւի վրայ։ Օրինակ, ձեւական քերականութեան հետեւող–ները այս վերջին տարիներուն արեւե–լահայ լեզուի հոլովման եղանակնե–րէն վանեցին հայցականն ու սեռակա–նը, մինչդեռ հայցականն ու սեռակա–նը իւրաքանչիւրն իր տեղը ունի, երբ մենք խորանանք նախադասութեան բաղկացուցիչ անդամներու յարաբե–րութեան ու բովանդակութեան մէջ։

Ռուս նկարիչներ

Երեւան հասան խումբ մը նկարիչ–ներ, որոնց մէջ Դրէյվէն, Ուդալցովա, քանդակագործ Սանդոմիրսկայա։ Այս արուեստագէտները Հայաստան կ'այ–ցելեն, Մոսկուայի յանձնարարու–թեամբ, պատկերացնելու համար Հա–յաստանի ընկերվարական շինարարու–թիւնը իրենց գործերուն մէջ։

Արուեստագէտները անմիջապէս գացին գիւղատնտեսական կայանները։

Թատերական

Ռոստովի հայկական օփերէթի խումբը վերջերս այցելեց Թիֆլիզ եւ տուաւ կարգ մը ներկայացումներ հա–յերէն եւ ռուսերէն լեզուներով։

Այս խումբը յաճախ շրջագայու–թեան ելած է Անդրկովկասի զանազան քաղաքներուն մէջ, խաղացանկով մը որուն վրայ այս անգամ կ'աւելցնէր Ռոզ Մարի, Հարսնցուների տօնավա–ճառ, Բիլլի։ Դերասանները, սակայն, յաճախ կը հեռանան խումբէն, որ գլխաւոր դեր կատարող այր դերա–սաններու պակաս ունի միշտ։ Խում–բին շնորհալի դերասանուհիներէն յի–շենք Նուարդ Ալիխանեանը։ Այրերէն՝ Լուսինեան, Ասլանեան, եւն·։

Ձիւնը սկսաւ

Սաստիկ ցուրտ ձմեռ մը կը դիմա–ւորենք, կը գրեն Փրանսական թերթե–րը։ Այսպէս Փրանսացի գիւղացիները գիտեր են, որ կարգ մը կենդանիներ շատ աւելի թաւ սեւ մը, շատ աւելի խորունկ մուշտակ ունին այս եղանա–կին։ Կը նշանակէ թէ, կ'ըսեն, բնու–թիւնը ձմրան գալիք ցուրտին դէմ կ'աշխատի պաշտպանել կենդանինե–րը։ Ուրեմն, կը հետեւցնեն ձմրան ցուրտը ոչ միայն սաստիկ, այլեւ եր–կար պիտի ըլլայ։

Փրանսացի գիւղացիներու այս դու–շակութեան համընթաց, Հայաստա–նէն հասնող լուրերը կը հաստատեն սաստիկ ձմրան մը մօտահողութիւնը։

ՄԱՐՏՈՒՆԻ, 24 սեպտ.— Շրջա–կայքի լեռները ծածկուեցան ձիւ–նով, 24 ժամ տեղացող յորդ անձրեւէ մը յետոյ։

ՍԻՍԻԱՆ, 23 սեպտ.— Անձրեւէն յետոյ սարերուն վրայ ձիւնի թեթեւ շերտեր կ'երեւան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐ

— •• —

«Հայրենիք»ի սեպտ· 27 եւ 30 թիւե–րէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկու–թիւնները.—

ՄԵՍԻՆԱ, Ն· Ե.— Սեպտ· 21ի երե–կոյեան տեղի ունեցաւ հրապարակա–յին ժողով։

Ընկեր Նժդեհ կոչ ըրաւ ներկանե–րուն խառնել Հ· Յ· Դաշնակցութեան շարքերը։ Ընկեր Նժդեհի կոչին ար–ձագանգ տալով տեղւոյս Մուրատ կո–միտէին վրայ աւելցան 9 նոր ընկեր–ներ։

Կազմուեցաւ նաեւ Ցեղակրօններու խումբ մը՝ անդամակցութեամբ 35 երկսեռ պատանիներու։

ՊԻՆԿՀԷՄԹԸՆ, Ն· Ե.— Տեղի ու–նեցաւ Հ· Յ· Դ· կոմիտէի ընկերա – համակրական ժողովը, սեպտեմբեր 22ին։ Մեր շարքերուն միացան 6 հա–մակիրներ, նաեւ կազմուեցաւ Ցեղա–կրօններու խումբ մը՝ 12 երկսեռ պա–տանիներէ, որոնց երդման արարո–ղութիւնը տեղի ունեցաւ գործիչ ըն–կեր Գ· Նժդեհի եւ ընկեր Ա· Սաչաղ–լեանի ներկայութեան։

ՍԷԼԻՄ, Մէս· (հեռաձայնով), սեպտ· 25.— Երէկ երեկոյ ունեցանք ընկերա – համակրական ժողով մը։ Ներկայ էին Նիւ Ինկլընտի Շրջ·Գործ· Մարմնի անդամներէն ընկերներ Զա–քար Պօղոսեան եւ Սարգիս Յարու–թիւնեան։ Մեր շարքերուն վրայ ա–ւելցան 4 նոր ընկերներ։ Շուտով ու–րիշ նոր ուժեր ալ պիտի միանան կո–միտէին։

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ, սեպտ· 28.— Ընկեր Նժդեհի ներկայութենէն օգտուելով ունեցանք պատանեկան միութեան եւ ընկերա – համակրական ժողով, ո–րոնք անցան շատ լաւ։

Կոմիտէին միացան 32 նոր ընկեր–ներ։

Կոմիտէին կողքին Հ· Յ· Դ· Պա–տանեկան Միութիւնը ունի աւելի քան 70 անդամներ։ Բացի այս խումբէն կազմուեցաւ 20 անդամներէ բաղկա–ցած Ցեղակրօններու խումբ մըն ալ։

Տեղւոյս Կարմիր Խաչի մասնաճիւ–ղին վրայ ալ աւելցան 10 նոր ընկե–րուհիներ։

«Համազգային»

ՇԱՎԻԼ.— Հայ գրի եւ գրականու–թեան բարեկամ երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ վերջերս Շավիլի եւ շրջականներու մէջ ալ կազմուեցաւ «Համազգային» ընկերութեան մասնաճիւղ մը։ Միութիւնը որ իրեն նը–շանաբան ունի «ամսական մէկ փը–րանքով կ'ապրեցնէք հայ լեզուն եւ մշակոյթը», Շավիլի մէջ արդարեւ կը համրէ մօտ 50 անդամներ։ Այս առ–թիւ մասնաճիւղին առժամեայ վար–չութիւնը կոչ կ'ուղղէ Շավիլի եւ շր–ջակայ արուարձաններու բոլոր հայ–րենակիցներուն որ կ'ուզեն արձանա–գրուիլ այս խիկարէս ժողովրդական ազգօգուտ միութեան, դիմել հետեւ–եալ հայրենակիցներուն.

Պ· Պ· Մ· Սարգիսեան 28, Rue du Lac, Chaville.

Կղեմէս Մկրտիչեան, 34, Rue Ernest Renan, Chaville.

Մ· Տէմիրճեան, 13, Av. Ville-D'Avray, Chaville.

Գ· Կիւլեան, 6, Imp. des Loupirais, Sèvres.

Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ

— :-: —

Աթէնքի «Նոր Օր» արտատպելով յունական բանակին տկարութեան մա–սին եղած յայտնութիւնները (տես «Յառաջ» 10 սեպտ·), հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (3 հոկտ).

— «Կառավարական թերթերը խմ–բագրական սիւնակներու մէջ զբաղե–ցան Պ· Միխալաքօբուլոսի նամակով եւ երկրին անպաշտպան մնալու պա–տասխանատուութիւնը բեռցուցին ա–ղատական դահլիճին վրայ, որուն ար–տաքին նախարարը եւ վարչապետի փոխանորդը Պ· Միխալաքօբուլօսն էր։ Եթէ ստոյգ է որ բանակը ի վիճակի չէ երկրին սահմանները պաշտպանելու արտաքին յարձակումներու դէմ, ապա ուրեմն, մինակ պատասխանատուն պէտք է նկատել Ազատական կուսակ–ցութիւնը, որուն ղեկավարութեան տակ գտնուեցաւ Յունաստան վերջին տասը տարիներուն, կը գրեն կառավա–րական թերթերը։

Կուսակցական բանավէճերը եւ պա–տասխանատուներու ճշդումը մէկդի ձգելով, կ'արժէ զբաղիլ Յունաստանի պաշտպանութեան հարցով։ Թնդա–նօթ, գնդացիր, ռազմանիւթ, հրաղէն եւ պատերազմական ամէն տեսակ իրե–ղէններ լքուեցան Փոքր Ասիա։ 1922ի վերջերուն, ութսուն հազարէ աւելի բաղկացած էվրոսի բանակը կարելի եղաւ ոտքի հանել, շնորհիւ Պաղէլ Զախարօֆի նիւթական օժանդակու–թեան եւ բացած մեծ վարկին։ Անկէ ի վեր միլիոններ յատկացուեցան բա–նակի կարիքները լրացնելու համար։ Կարելի չէ ըսել թէ Յունաստանի պաշտ–պանութիւնը անտեսուած է։ Բայց, բաղդատութեամբ Պալքանեան միւս երկիրներուն,— Եուկոսլավիա, Ռու–մանիա — Յունաստանի զինուորական կազմակերպութիւնը թերի է եւ ամ–բարուած ռազմամթերքը անբաւարար երկարատեւ պատերազմի մը տոկալու համար։ Որքան որ գիտենք, Փանկա–լոսեան դիկտատուրայի շրջանին էր որ ամէնէն աւելի հոգ տարուեցաւ բանա–կի կարիքներուն։ Գնուեցան զրահա–պատ գնացքներ, մեծ չափի թնդանօթ–ներ, գնդացիրներ եւ ռազմանիւթ։ Դիկտատուրային յաջորդող կառավա–րութիւնները խաղաղասիրական հո–սանքէն քշուելով իրենց ամբողջ ուշա–դրութիւնը կեդրոնացուցին տնտեսա–կան խնդիրներու վրայ։ Իսկ վերջին երեք տարիներուն, Թուրքիոյ հետ բարեկամական դաշինք կնքուած ըլ–լալով, երկրին ապահովութեան դէմ վտանգ չտեսնող Վենիզէլոսեան կա–ռավարութիւնը մեծ խնայողութիւն–ներ ըրաւ Ազգ· Պաշտպանութեան պիւտճէին մէջ։

Այսօր իրողութիւն է որ Թրքական նաւատորմիղը գերակայութիւն ունի յունականին վրայ. իսկ յունական բա–նակը իր ուժերով ի վիճակի չէ ներ–կայ հողային գոյավիճակը պահելու։

Անկէ, ուրեմն Պ· Միխալաքոփուլո–սի նամակին պատճառած յուզումը հանրային կարծիքին եւ խուճապը քա–ղաքական եւ զինուորական շրջանակ–ներու մէջ։ Կասկած չկայ թէ Պ· Ցալ–տարիսի Ժընեւէն վերադարձին, բա–նակի կազմակերպութեան եւ սպառա–զինութեան մասին կարեւոր որոշում–ներ պիտի տրուին, այն նկատումով որ Պալքաններու եւ Կեդր· Եւրոպայի կացութիւնը օր ըստ օրէ քօսային կը դառնայ, պատերազմի մը լուրջ վախը տալով ժողովուրդներուն»։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ· 3 — սեպտ· 20)

—•·—

Ե.

86· Ղեւոնդ Յովհաննէսեան, 20 տա–րեկան, Վանեցի, մեխանիկ, մեկնած 1932ին Պէյրութէն։

87· Յակոբ Պետրոսեան, 20 տարե–կան, Վանեցի, դերձակ, մեկնած 1932–ին Պէյրութէն։

88· Եփրեմ Եսայեան, 22 տարեկան, Վանեցի, մեխանիկ, մեկնած 1932ին Պէյրութէն։

89· Յակոբ Մամիկոնեան, 20 տարե–կան, Ատանացի, երկաթագործ, մեկ–նած 1932ին Պէյրութէն։

90· Արամ Մարկոսեան, 20 տարե–կան, Կեսարացի, կօշկակար, մեկնած 1932ին Յունաստանէն։

91· Մեսրոպ Աբէլեան, 29 տարեկան Եօզկատցի, ծխախոտ մշակող, մեկ–նած 1933ին Պուլկարիայէն։

92· Խաչիկ Պիւկիւչեան, 23 տարե–կան Էտիրնէցի, ելեկտրօվարպետ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն։

93· Վահան Սարգսեան, 25 տարե–կան, Արմաշցի, ելեկտրօմեխանիկ, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն։

94· Յակոբ Յակոբեան, 21 տարեկան Սոլուսցի, ատաղձագործ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն։

95· Յովակիմ Խուլեան, 21 տարե–կան, Էտիրնէցի, վարսավիրայ, մեկ–նած 1933ին Յունաստանէն։

96· Յակոբ Փափազեան, 26 տարե–կան, Աֆ· Գարահիսարցի, երկաթա–գործ, մեկնած 1932ին Յունաստանէն։

97· Յակոբ Նշանեան, 26 տարեկան, Պրուսացի, հիւսն, մեկնած 1932ին Յունաստանէն։

Կե· Դաւիթ Քէօսէեան, 36 տարե–կան, Էսկիշէհիրցի, մեկնած 1933ին Յունաստանէն։

99· Բագրատ Սուքիասեան, 52 տարեկան, Ալէքսանդրապոլցի, հիւսն, բնիկ։

100· Վրէժ Մելիքեան, 29 տարե–կան, Արտաշատցի, շօֆէօր, բնիկ։

101· Աւետիս Բաքայեան, 19 տա–րեկան, Նախիջեւանցի, մեխանիկ, բնիկ։

102· Նիկողոս Ռէյիսեան, 23 տա–րեկան, Կեսարացի, ոսկերիչ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն։

103· Վահրամ Կանցեան, 44 տարե–կան, Ախալցխացի, հաշուապահ, բը–նիկ։

104· Ջաֆար Թարվէրտեան, 29 տա–րեկան, Սալմաստցի, սափրիչ, հին գաղթական։

105· Աբգար Ոսկանեան, 55 տարե–կան, Սալմաստցի, սափրիչ, հին գաղ–թական։

106· Պապիկ Աւթանտիլեան, 40 տարեկան, Ղարատաղցի, հին գաղ–թական։

(Շարունակելի)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

Չէի ուզեր կաթը, բայց Ռիզա պէկը բանի կ'ուզէր կերցնել։ Հովիւները ջանացին ուրիշ ուղղութեամբ չա–... հասցնել։ Առաջին անգամն ըլլալով փորձեցին այծ ...զողնալ ոչխարի ալ այծի կողմէ լքուիմ։ Զոյգ ուլիկ–...րու մար այծս անհետացաւ։ Ես շուտով նկատեցի լա–... ուլիկներու ձայնէն եւ փնտռելու սկսայ։ Տեսայ որ ...ներէն Ալի անունով մէկը բռնած խեղճ կենդանին ...ած էր ձորին ուր բաւական ջուր կար եւ շրջապատ–...ած էր խիտ ուռի ծառերով։ Վախէս ձայն չհանեցի եւ ...կատ ետ քաշուեցայ, հակառակ պարագային կեանքս ...վտանգուած էր։ Ան իր վախէն պիտի սպաննէր զիս։ Իրի–...կունը գացի տունը պատմեցի խնդիրը։ Ռիզա պէկը քանի ...մը ժամուան մէջ գտաւ բերաւ աւազակը որ բոլորովին ...ծպտուած ներկայացաւ ինծի։ Բայց ես տեսնելուս պէս ...ճանչցայ, թէեւ չէր ընդունէր իր վրայ եղած ամբաստա–...նութիւնը, բայց բռնութեան տակ խոստովանեցաւ։ Հե–...տեւալ օրը այծը ողջ յանձնուեցաւ ինծի։

Հետզհետէ սկսայ սորվիլ իրենց լեզուն, ինչպէս մէկ ...տարուան մէջ սորվեր էի Քիւրտերէնն ու Թուրքերէնը։ Այդ պատճառաւ ստիպուած չէի այլեւս ուրիշ հովիւնե–...րու հետ դաշտ մեկնիլ, այլ կը նախընտրէի մինակու–թիւնը ոչխարներուս հետ։ Այսպէսով Ռիզա պէկի ուրիշ–ներէն բանի կաթ առնելու եւ ինծի տալու խնդիր չէր մնար, եւ հովիւները կը դադրեցնէին իրենց թշնամու–թիւնը։

Դաշտը ձորերու մէջ՝ ուռենիները ի՞նչ ոճիրներ պարտկած էին լուր չունէի, բայց առանձնութեանս ժա–մանակ յանկարծակիի գալով տեսայ մարդկային ոսկոր–ներու դէզեր որ ամիսներ առաջ կուտակուած էին այդ տեղ։ Կանացի չէկ մազեր որաններու նման սփռուած էին, պատրաստ խուրձեր կազմելու։ Այս առթիւ ակամայ միտքս կ'իյնար մեր խունկ – աղօթքին ունայնութիւնը։ Հին Իսրայելացիները կրօնքին ծառայելով գոնէ հրաշք–ներ կը վայելէին։ Իսկ մե՞նք, ի՞նչ օգուտ տեսած էինք. Սոդոմ Գոմորի ժամանակ երբ Աստուծոյ հրեշտակները Հայր Աբրահամին կը հանդիպէին, ան իր եղբայր Ղովտը փրկելու համար կ'աղաչէր որ քաղաքին խնայէ։ Իսկ Աստուած կըսէր.— «Եթէ տասը արդար ալ գտնուի, պի–տի ներեմ»...։

Արդ, մօտ մէկուկէս միլիոն Հայու մէջ գէթ տասը արդա՞ր ալ չգտնուեցաւ...

Արիւնոտ սրտով սուզուած էի այս խորհրդակցու–թեանց մէջ, մոռնալով պաշտօնս եւ ուր ըլլալս։ Այծերը մտած էին այգին, հասունցած ու հովէն վար թափած նուշերը հաւաքելու, ես սթափեցայ միայն պահապանի խոժոռ ձայնը լսելով.— «Հըրօ, հըրօ՛, հըրօ՛»։

Թողուցի նահատակ ցեղիս չիրիմները, եւ պահա–պանին առջեւն էի։ Ձիս լաւ մը պիտի ծեծէր, բայց ճանչնալով որ ոչխարները Մուսթաֆա պէկին էին, չզպաւ ինծի եւ յանձնարարեց միայն որ ուրիշ անգամ զգուշա–նամ։

Այդ օրը տուն վերադարձիս Ռիզա պէկը հիւանդ էր, ու այդ հիւանդութեամբ ալ գլորեցաւ գնաց անդենա–կանը։

Անոր կորուստով իմ վիճակս աւելի վատթարացաւ, ալ ընաւ հաց բերող չունէի, մինչեւ իրիկուն պէտք էր անօթի հովուէի ոչխարները։ Իրիկունն ալ վերադարձիս դարձեալ գոհացուցիչ անուշ չէի ստանար։

Եկաւ իրենց ծոմապահութեան շրջանը, իրենք սովո–րութիւն ունին առտուան մօտ նախաճաշ «բաշիվ» ընե–լու։ Ինծի ալ կտոր մը հաց կուտային եւ ես պարտաւոր էի իրենց պէս ծոմ պահել։

Բայց ոչ, ես չէի կրնար այդ ընել, որովհետեւ ոս–կորներուս մէջ ախօթութենէ ծուծ չէր մնացեր։ Ուստի ցորեկները դաշտի զանազան պտուղներէն կ'օգտուէի, մանաւանդ որ այդ շրջանին ինծի պատուիրեցին ոչխար–ները ձգել իրենց ընդարձակ պարտէզին մէջ եւ հսկել թէ պարտէզի պտուղներուն եւ թէ ոչխարներուն։

Թուրք գաղթականութիւնը վարժուած էր պարտէզի պտուղներուն եւ այդ պատճառաւ էր որ պատուիրած էին պարտէզը մնալ։ Ատոր շնորհիւ հետեւեալ ուրախալի անակնկալը ունեցայ։ Կէսօրէ մը վերջ էր, նստած ծառե–րու տակ կը զովանայի, ոչխարներս ալ կշտացած ու նս–տած ծուլօրէն կ'որոճային, երբ տեսայ որ պարտէզին պատէն երկու գաղթական տժգոյն պատանիներ ներս նետուեցան ու կ'աճապարէին պտուղ քաղել հեռանալ։ Բայց ես վրէժ ունէի, փայտս առնելով վազեցի։ Երբ պատրաստուեցայ ճօճելու, ապշութիւնս մեծ եղաւ, լսե–լով «Լեւոն» ձայնը, որ կը խեղդէր դիմացիններէս մէ–կուն կոկորդը։

Առաքելն էր, Հօրաքրոջս որդին, Ջիւրաթ գիւղա–ցի։ Մեզմ չեշտով մը անունը տուի, բայց ուժ տուաւ իմ ձայնին, ըսելով թէ իր ընկերն ալ Հայ էր իրեն համա–գիւղացի, Միհրան անունով։

Վերջինը կը կոչուէր Համիտ, իսկ Առաքելը՝ Հիւսէ–յին։ Ես ալ երրորդ անգամ անունս փոխուած ըլլալով, կը կոչուէի Ալի։ Բայց այդ վայրկեանին բոլորս ալ Հայ էինք եւ կը խօսէինք հայերէն։ Մեծ փառք էր այդ որ սա–կայն երկար չտեւեց։ Հազիւ քանի մը անգամ առիթ ու–նեցանք իրար տեսնելու։ Ալ չտեսայ զիրենք, մինչեւ 1924 թուականը, երբ ազատուած ըլլալով, Միհրանը տեսայ Պէյրութի գաղթակայանին մէջ։ Կիլիկիոյ աղէտէն յե–տոյ, լքելով Փրանսական հրացանը, զոյգ մը ձի էր գնած եւ կառապանի պաշտօն կը վարէր։ Իսկ Առաքելը Տիար–պէքիր հասած, անկէ ալ քիւրտ որբերու հետ էնվէրի հը–րամանով Պոլիս փոխադրուած եւ Իզմիրի աղէտի շրջա–նին Փրանսա ապաստանած էր, ուր կը գտնուի այժմ։

Նոյն պարտէզին շուրջը գտայ նաեւ մեր գիւղէն աղ–գական մը, Բենիամին Սեդրակեանը որ թէ ծնունդի եւ թէ դասի ընկերս էր։ Զայն նոյնպէս քիչ առնէն կորսն–ցուցի, հինգ տարի վերջ վերագտնելու համար Տիգրա–նակերտի մէջ։

Կեանքս անտանելի էր այլեւս, որովհետեւ անօթի կը թողէին զիս։ Առտու մը ըմբոստացայ եւ չուզեցի առանց հաց առնելու երթալ։ Ոչխար կթող կինը որ կը կոչուէր Այշէ, բարկացաւ, ես լացի։ Գնաց հանըմին քով եւ ըսաւ թէ Ալին կուլայ։ Հանըմը պատասխանեց. «Ըլ փիղ բիւ ու պըրմընու» (փորը մեծ է կուլայ)։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար·)

վերջին ձամբորդութենէն։ Շուտով կը ստորագրուի Թուրքեւսերպ դաշնագիրը, Պելկրատի մէջ։ Այս այցելութիւններն ու դաշնագիրները կ'ապացուցանեն թէ հաւաքական փորձ մը կը կատարուի, ամրապնդելու համար հարաւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց ապահովութիւնը։ Եթէ այս փորձը յաջողի, Պալքանեան պետութիւնները պիտի կրնան որոշ ազատութիւն վայելել մեծ պետութեանց հանդէպ։ Գլխաւոր խոչընդոտը կը կազմեն Պուլկարիան եւ Հունգարիան, իրենց հողային պահանջներով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ՍԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 12 ընկեր Օննիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղիին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Դպրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊԼՈՒԱ, Ա. ՍԱՀ— 6 ֆրանք։
ՇԱՍ, Մ. Տ.— 25։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 933։
ՆԻՍ, Նախ.— 35։
ՓԻԷՐՖԻԹ, Ջան.— 35։
ՓԱՐԻԶ, (20), Մ. Գաս.— 70։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 160։
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, Գործ. Ս. Թ.— 160։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՊՈՒՔՐԷՇ, Կ. Շ.— Սկսած դրկել Հոկտ. 1էն։
ՇԱՍ, Մ. Տ.— Սկսած դրկել Հոկտ. 6էն։
ԼԸ ՄՈՒԼԷՆ Տ'ԷՓԻՇ, Ա. Խաչ.— Սկսած դրկել Հոկտ. 6էն։
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Յ. Ադամ.— Սկսած դրկել Հոկտ. 5էն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Լիոնի Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան, որ նիւթապէս եւ բարոյապէս սատարած է մօրաքրոջս որդւոյն ՍԱՐԳԻՍ ՍԻՐԱԿԱՆԵԱՆի թաղման։ Շնորհակալութիւններ նաեւ ամէն անոնց որոնք անձամբ ներկայ գտնուած են յուղարկաւորութեան։

Մարտիրոս Մատինեան
Մարսէյլ, 11 Հոկտ. 1933

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան նիստը այս շաբթու տեղի կ'ունենայ բացառաբար այսօր Ուր. գիշեր ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Café Noaillesի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ խնդիրներ։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Չարշամպայի գիւղերէն եւ Սամսոնի որբանոցէն Սեդրակ Մարկոսեան որ 1929ին Յունաստանէն եկած է Ֆրանսա եւ բնակած է Մարսէյլ կամ շրջանները։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Dildilian. 1, rue St.Médard.Epinay s-Seine (Seine)։

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Տքթ. Մկրտիչ Միիկեան, որ 1930ին կը գտնուէր Recht (Պարսկաստան)։ Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն շուտով իմացնել Madame Elmadjian, 49 rue Justies Malot. Arnouville lesGonesses. S. et O. (France)։

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիզար Բոլաթեան, որ կը գտնուէր Tarare, Ֆրանսա։ Իմացնել Պ. Ծիվան Սօնիկեանի, 15, rue Tustal. Bordeaux (Girond)։

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինուորագրեն Իսգաբէր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt1 Haute Saône), France.

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ Շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՊՐԷՄՈՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
146, Chemin de Chartreux

Պատուոյ նախագահ Մարսէյլի երեսփոխան յայտնի ֆրանսացի ընկերվարական Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕ
Բացման խօսք՝ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. Մ. վաճագնեան նուագախումբը։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Կ'երգեն ցիկին Հայկանուշ Նիքօլինի (Ֆրանս. Գոնսէրվաթուարէն)։
Օր. Պերճուհի Գէորգեան եւ Պ. Կ. Խատաիճեան։
Կ'արտասանեն Խանոյեան, Ատանալեան եւ Պր. Յակոբոս։
Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս հայկական եւ եւրոպական պարեր։
Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։
ԾԱՆՕԹ.— Առնել թիւ 1, 4, 5, 11, 41 եւ 53 թիւ թրամուէյները։

***

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ
120 ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ
Կը նախագահէ՝ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. վաճագնեան նուագախումբին
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն, անակնկալներ։
Մուտքը ազատ է։

«Հայ Մշակոյթի Օր»ը Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Լիոնի մասնաճիւղին
տեղի կ'ունենայ վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս
HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր ԿՈՄԻՏԱՍԻ, ԿԱՐԱՄՈՒՐԶԱՅԻ, ՍՊ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, ԳՐ. ՍԻՒՆԻԻ, Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ, Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ, ԱԻ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ հեղինակութիւններէն։
ԵՐԿՍԵՌ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ բեմի վրայ հայկական տարազներով «Սիփան»ի եւ նուագախումբի մասնակցութեամբ
ԺԱՄԸ 10.30ԻՆ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ COLISEUMի ՅԱՅՏՆԻ
PESENTI ՕՐՔԷՍՏՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ։
ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կիներու՝ 7.50 ֆր., Այրերու՝ 10 ֆր.
Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններ, Հրանտ-Սամուէլի դրատունը, Ֆլորիա ճաշարանը եւ սովորական տեղեր։
Ընդհանուր հասցէ՝ Mr. Sako Hagopian, 158, Rue du Chateau (14e)
Tel.: SÉGUR 40 - 96

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ'ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ
22, Rue Mme. Curie, Bagneux (Seine)
Կը խօսի՝ Բժիշկ ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ «ԹՈՔԱԽՏԻ ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ և ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ»
(Պիտի ցուցադրուի նաեւ հիւանդ թոքերու շողանկարներ)
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

Ընտանեկան պարահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ վասպուրականի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆարի կողմէ։
Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ
Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
Ֆանֆարը կը նուագէ հայկական եղանակներ։
Եւրոպական պարեր։ Ճազ «ՄԱՋԷԼԼԻ»ի
Պարի մրցում։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Էշընտէն ժընեւէն Լիոն եկած էր Ռ.ին հանդիպելու համար եւ անոր սպասելով ամբողջ կէս օրէ վերջը պտըտած էր այս արձակուրդի եւ փարթամ քաղաքին գորշ փողոցներուն մէջ։ Այժմ նստած էին ճաշարան մը որուն կերակուրները ամէնէն լաւերը կը նկատուէին այդ շրջանին մէջ. բայց որովհետեւ այսքան բանուկ վայրի մը մէջ (Լիոնցիները կը սիրեն լաւ ճաշերը) չէք կրնար գիտնալ թէ թշնամի ականջ մը ձեզի չի հետեւիր, աննշան խօսքեր կը փոխանակէին։ Հրաշալի ճաշ մը վերջացնելու վրայ էին։

— Քիչ մըն ալ քօնեակ կ'ուզէ՞ք, առաջարկեց Ռ.։

— Ո՛չ, շնորհակալ եմ, ըսաւ Էշընտէն որ այդ օրը ծարաւ չէր։

Բայց Ռ. պնդեց.

— Պատերազմի միջոցին պէտք է բարձրացնել բարոյական կորովը։

Եւ լեցուց երկու գաւաթները։

Էշընտէն չհամարձակեցաւ մերժել, բայց միտքը բան մը ինկաւ, տեսնելով իր պետին շիշը բռնելու ձեւը։

— Երախտապարտութեանս միշտ կ'ըսէին ինծի թէ պէտք է կին մը մէջքէն դրկել, իսկ շիշ մը բերանէն, մրմնջեց։

— Շնորհակալութիւն տուած տեղեկութեանդ համար, բայց ես պիտի շարունակեմ շիշերը տակէն բռնել, իսկ կիները գօտիէն անցնիլ։

Էշընտէն բան չգտաւ ըսելիք եւ իր քօնեակը կուլ տալով գոհացաւ։ Ռ. հաշիւը պահանջեց։

Այս նշանաւոր մարդը, որմէ կախում ունէր շատ մը մարդոց ճակատագիրը եւ որուն կարծիքը կառավարութեան մեծերը իրր պատգամ կ'ընդունէին, կը շփոթէր միշտ նուէր տալու միջոցին։ Կը վախնար որ շատ տալով ապուշի տեղ դնէին զինքը, իսկ եթէ քիչ տար, պիտի արժանանար պաղ արհամարհանքի մը։

Երբ հաշիւը բերին, Էշընտէնի երկարեց քանի մը հարիւրնոց դրամատոմս։

— Առէք. մաքրեցէք սա հաշիւը։ Ես միշտ կ'անճրկիմ երբ գործ կ'ունենամ ֆրանսական դրամներու հետ։

Սպասեակը բերաւ վերարկուները ու գլխարկները։

— Պանդո՞կ կը վերադառնաք, հարցուց Էշընտէն։

— Աւելի լաւ բան մը չենք կրնար ընել։

Տարին նոր կը սկսէր, բայց եղանակը յանկարծ մեղմացած էր եւ երկու մարդիկը իրենց վերարկուները թեւերնուն վրայ առած էին։ Էշընտէն որ գիտէր թէ Ռ. որքան կարեւորութիւն կուտար առանձին սրահի մը, հատ մը վերապահել տուած էր անոր համար։ Հոն եկան։

Ընդարձակ սենեակ մըն էր, կահաւորուած թաւշապատ աքաժուէ կարասիներով։

Համաչափ շարուած թիկնաթոռներու միջեւ դրուած էր սեղան մը։ Պատերուն վրայ, որոնք գունաթափ թուղթերով ծածկուած էին, կ'երեւային Նափոլէոնի պատերազմները ներկայացնող պատկերներ։ Խոշոր ջահ մը որ ժամանակին օդային կազի համար դրուած էր եւ յետոյ ելեկտրականութեան յարմարցուած, յորդ լոյս մը կ'արձակէր։

— Շատ լաւ է, ըսաւ Ռ. ներս մտնելով։

— Վերջին կատարելութեան համաձայն չէ։

— Ոչ, բայց կը զգաս որ տան ամենադեղեցիկ սենեակն է, կը սիրեմ։

Ռ. տեղափոխեց թիկնաթոռներէն մէկը, նստաւ եւ սիկառ մը վառեց։

Գօտին թուլցուց եւ բաճկոնակը քակեց։

— Միշտ այնպէս կը կարծէի թէ ամէնէն լաւը տասներկու սունոց սիկառն է, բայց պատերազմէն ի վեր վարժուեցայ Հոլանտայի սիկառներուն։ Վերջապէս մինչեւ կեանքիդ վերջը այսպէս չպիտի տեւէ։ Հոմ մը կրնայ փոխել միտքդ։

Էշընտէն երկնցաւ երկու թիկնաթոռի վրայ։

— Լաւ խելք ըրիր, ըսաւ Ռ.։

Եւ երկրորդ թիկնաթոռ մը քաշելով, ոտքերը վրան երկարեց գոհունակութեան հառաչով մը։

— Ո՞ւր կ'առաջնորդէ այս դուռը։

— Ձեր ննջարանը։

— Իսկ մի՞ւսը։

— Ճաշասրահ մը։

Ռ. ոտքի ելաւ եւ յամրաբար չափեց սրահը, պատուհաններուն առջեւէն անցած ատեն մեքենական շարժումով մը վեր թռաւ թանձր վարագոյրները, ետոյ եկաւ երկնցաւ։

— Զգուշութիւնը միշտ աղէկ բան է։

Եւ մտածկոտ ակնարկ մը նետեց Էշընտէնի վրայ։ Ժպիտ մը կծկեց իր բարակ շրթունքները, բայց իրարու շատ մօտ տժգոյն աչքերը չմեղմացան։ Եթէ Էշընտէն այնքան լաւ չճանչնար իր պետը, այդ քննութենէն պիտի նեղուէր։ Ռ. պարզապէս իր միտքը զբաղեցնող նիւթին թելը կը փնտռէր։ Լռութիւնը երկու երեք վայրկեան տեւեց։

— Այս գիշեր մէկուն կը սպասեմ ժամը տասնի շուրջերը, ըսաւ վերջապէս Ռ. եւ ակնարկ մը նետեց թեւէն կախուած ժամացոյցին։ Ան որ Ճաղատ Մեքսիկացի կը կոչուի։

— Ի՞նչու համար։

— Որովհետեւ ճաղատ է եւ Մեքսիկացի։

— Իբրեւ թէ շատ բան հասկցայ։

— Իր ամբողջ կեանքը մանրամասնօրէն պիտի պատմէ ձեզի։ Սոսկալի շատախօս մըն է։ Երբ իրեն հանդիպեցայ անօթիկը մեռնէր։ Մեքսիկայի յեղափոխութիւններէն մէկը զինքը առանց տասնոցի ձգած էր, եւ միայն հագուստը որ ունէր թեյլիկ մաշած էր։ Եթէ իրեն հաճոյք պատճառել կ'ուզէք, Զօրավար անուանեցէք զինքը։ Կը պարծենայ թէ զօրավար եղած է Հուէրթայի բանակին մէջ։ Վերջապէս, իր պատմածին նայելով, հիմա պատերազմական նախարար եղած պիտի ըլլար, եթէ գէշ քերը ուրիշ ձեւ առած ըլլային։ Ծառայութիւններ մատոյց ինծի։ Միակ լաւ տիպար մըն է. միակ անուշահոտութիւնը այն է որ ... թեան չափը կ'անցընէ։

— Ես ի՞նչ գործ ունիմ այդ մարդուն հետ։

— Իտալիա պիտի մեկնի։ Կ'ուզեմ իրեն յանձնել փափուկ պաշտօն մը, պիտի խնդրեմ որ իրեն ընկերանաք։ Խաղացող եւ կիներու ետեւէն վազող մըն է։ Կ'ենթադրեմ որ ձեր ... կան անցագրով եկաք Ժընեւէն։

— Այո՛։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

14 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2317

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ...

Լսեցի՞ք որ եւ է ձայն, մեր գաղութի դպրոցական վերամուտի մասին...

Մէկ - երկու ազդեր՝ չորրորդ էջին վրայ: Երկտող լուրեր՝ քանի մը ծաղկոցներու մասին: Եւ.— այսքան:

Մինչդեռ գիտենք որ, այս տարի ալ, մասնաւորապէս խոնարհ թաղերու, արուարձաններու եւ գիւղերու մէջ, տարագիր աշխատաւորները ձեռք ձեռքի տալով, կը ջանան վառ պահել ճրագը:

Այսպէս վերաբացուած են Պանեօ – Քաշանի, Առնուվիլի, Անժէնի, Վէնսէնի (երկու հատ), Փորթ տ'Իթալիի, եւ, եթէ չենք սխալիր, Իսի լէ Մուլինոյի եւ Ալֆորվիլի դասընթացքները:

Վերաբացուած են նաեւ Մարսէյլի արուարձաններու եւ գիւղերու մանկապարտէզները: Բուն քաղաքը չորրորդ տարին է որ ունի դպրոց: Իսկ Պուլվառ Օտտօն ունեցաւ հատ մը եւս, ազգային դպրոցի եւ անհատական մանկապարտէզի մը կողքին, նախաձեռնութեամբ Դպրոցասէրի:

Նիսը արդէն ունի իր սեփական դպրոցը: Վիէն, Վալանս, Տէսին, Լիոն, Սէնթ Էթիէն, Սէն Շամոն եւ ուրիշ աւելի համեստ գաղութներ կը շարունակեն տոկալ ամէն դժուարութեանց, պահելով սեփական ծաղկոցներ կամ շաբաթական դասընթացքներ:

Այս առթիւ պիտի թելադրէինք մեր թղթակիցներուն մեզի ղրկել ստոյգ տեղեկութիւններ եւ թուանշաններ, ամբողջական պատկեր մը ունենալու համար: Անհրաժեշտ չէ սպասել հանդէսներու: Թուանշանները միայն (աշակերտ եւ նուիրատու), պիտի կրնային ապացուցանել մէկ տարիէն միւսը եղած յառաջդիմութիւնը կամ նահանջը:

Թէ՛ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ, կարգ մը ծաղկոցներ կը պահուին ազգ. մարմիններու եւ Ֆ. Կ. Խաչին օժանդակութեամբ: Պատասխանատուութիւններ ստանձնած են նաեւ Զ. Ո. Մ.ի քանի մը մասնաճիւղերը, (ինչպէս, Փարիզի մէջ, զանազան միութիւններ): Դարձեալ, Փարիզի մէջ, կարգ մը դասընթացքներու հոգը ստանձնած են Բարեգործականը, Ֆ. Կ. Խաչը եւ Դպրոցասէրը:

Այս ցիրուցան տեղեկութիւնները ամբողջական գաղափար չեն տար կացութեան մասին:

Մենք զանոնք արձանագրեցինք իբրեւ... մխիթարութիւն: Հակցնելու համար արեւելեան գաղութներուն՝ թէ «մենք ալ կանք»:

Տեղեկութիւնները պակաս չձգելու համար, յիշենք նաեւ Սեւրի Մխիթարեան վարժարանը, Դպրոցասէրը, Գարակէօզեան Հօմը եւ մայրապետներու վարժարանը (Սէն Կրասիէն):

Ինչպէս ըսինք, այս բոլորը կը հաղորդենք իբրեւ տեղեկութիւն, յառաջիկային ձգելով բուն կացութեան վերլուծումը:

Արձանագրենք, ուրեմն, որ մենք ալ ունինք «վերամուտ», համաձայն տեղական պայմաններուն:

Իսկ բուն վերամուտը այն է, որ հազարաւոր հայ մանուկներ կը լեցնէ տեղական դպրոցները, կամ կը ձգէ փողոցները...

ՋՋՈՒԵԼԻ ԵՒ ԵՐԿՄԱՅՐԻ "ՇԱՆԹԱԺ„Ը

Մարսէլ Քաշէն, տնօրէն «Իւմանիթէ»ի, խե՛լք ըրած է անգամ մը եւս լղրճել իր թերթը — եւ սքանչելի ժոռէսին յիշատակը — հրատարակութեան տալով խուժանավարական ազդ մը:

Հարցը կը վերաբերի այն զարշելի դաւադրութեան որ կը կոչուի «Դաշնակ Տերրորի Զոհերու Պաշտպանութիւն»:

Ֆրանսայի Կոմկուսին պաշտօնաթերթը հրատարակելով այս առթիւ սարքուած միթինկին ազդը, իր կողմէ կ'աւելցնէ.

—«Այս միթինկը կազմակերպուած է բողոքելու համար դաշնակ կուսակցութեան պետերուն դէմ (հայկական հակայեղափոխական կազմակերպութիւն), որուն արտասահմանի եւ մասնաւորապէս Ֆրանսա ապաստանած պետերը (ճիշդ այսպէս շարադրուած է բնագիրը – Յառաջ) կը կրկնապատկեն ահաբեկչական արարքները, մինչեւ իսկ սպանութեան դիմելով այն հայ բանուորներուն դէմ որոնք կ'ուզեն խորհրդային Հայաստան երթալ: Մէկէ աւելի բանուորներ սպաննուած են Ֆրանսայի մէջ»:

Եւ կը հրաւիրէ Փարիզի աշխատաւորները, ներկայ ըլլալ բողոքութեամբ:

Յայտարարութենէն կ'իմանանք թէ միթինկին մէջ խօսք պիտի առնեն, Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան (կարմիր), Միջազգային Կարմիր Օգնութեան (Մօբր) եւ ուրիշ բանուորական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Այսպէս, ուրեմն, անգամ մը եւս կը պատռի դաւադիր «քըլիքին» դիմակը:

«Դաշնակ տերրորի զոհեր»ու գրգռիչ ցուցանակին տակ, ափ մը հայ կարմրուկներ, Հօկը եւ զանազան թափթփուքներ զզուելի պղմախաղ մըն է որ կը փորձեն, ընդ հովանեաւ Կոմկուսի:

Խարդախ, ամսեղուկ եւ միշտ պատերուն տակէն քալելով, անոնք ֆրանսացի մտաւորականն ու բանուորը կ'ուզեն հանել Դաշնակցութեան դէմ: Կ'ուզեն մթնոլորտ ստեղծել եւ այն տպաւորութիւնը գոյացնել թէ՝ հայ մարդասպաններու խմբակցութիւն մը տեղաւորուած է Ֆրանսայի մէջ, թէ վտանգուած է բանուորներու կեանքը, թէ...

Հարկ է, ուրեմն, աւելորդ անգամ մը եւս յիշեցնել այս թշուառականներուն.

— Պարոններ, անել է ձեր բռնած ճամբան եւ անօրակելի: Քա՜շ էք,— հրապարակ ելէք ձեր իսկական կերպարանքով: Վերջ տուէք այս խոհականս եղբայրադաւ խաղերուն, ֆրանսաբարբառ հրատարակութիւններով եւ Ֆրանսացիներու հովանաւորութեամբ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ռումանիոյ արտաքին նախարարին այխատանքները Սօֆիայի մէջ

Հինգշաբթի օր Սօֆիա հասաւ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը եւ սահմանագլուխին վրայ դիմաւորուեցաւ պուլկար թագաւորին եւ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ: Նոյն օրն իսկ փառաւոր սեղան մը սարքուեցաւ ի պատիւ հիւրին: Պուլկարական մամուլը կը յուսայ թէ Պ. Թիթուլէսքօ պիտի կարգադրէ փոքրամասնութեանց դպրոցներու խնդիրը, ինչպէս եւ Սօֆիա – Պուքրէշ օդային երեթեւեկի հարցը: Նախարարը պիտի ջանայ համոզել որ Պուլկարիան ալ միանայ Փոքր Համաձայնութեան:

Միեւնոյն ատեն, ցաւալի լուր մը կը հասնի Պուքրէշէն: Հոկտ. 11ին 200 ուսանողներ ցոյց մը կատարեցին պուլկարական դեսպանատան առջեւ, խորտակելով ապակիները: Կարգ մը շրջանակներու մէջ հաւանական կը համարուի որ ցոյցը կազմակերպուած է, որովհետեւ քանի մը օր առաջ սպաննուեցան երկու Մակեդոնացի գաղթականներ: Այս ոճիրը կը վերագրուի պուլկար յեղափոխականներուն:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 60 ցուցարարներ:

⁂ Շուտով Սօֆիա կը հասնի նաեւ Պ. Եէֆթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, պուլկարական կառավարութեան հրաւէրով: Այս դիւանագէտն ալ պիտի ջանայ սիրաշահիլ Պուլկարիան, ամրապնդելու համար Պալքաններու խաղաղութիւնը:

⁂ Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ Յունաստան պատրաստակամութիւն յայտնած է Սելանիկի մէջ ազատ գօտի մը տալու Պուլկարիոյ, փակելու համար դէպի ծով ելքի խնդիրը: Ուրիշ խօսքով, տրամադրութիւն չկայ իրական զիջում մը ընելու, հողամաս մը յանձնելով դէպի Գավալա կամ Տէտէ Աղաճ:

Սպառազինութեանց կրճատման քննութը

Պ. Նատոլնի, զինաթափութեան խորհրդաժողովին գերմանական պատուիրակը, Պերլին կանչուեցաւ, նոր հրահանգներ ստանալու համար:

Գերմանիոյ կացութիւնը դժուարացած է, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ գոյացած համաձայնութեան հետեւանքով:

Ֆրանսայի մասնագէտները ծրագիր մը կազմած են, որ պիտի քննուի զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովին մէջ, երկուշաբթի օր: Այս ծրագիրը 42 տող է եւ կը բաղկանայ երեք յօդուածներէ, որոնց մէկը բացարձակապէս կը մերժէ վերազինման իրաւունք տալ Գերմանիոյ: Միւս երկու յօդուածները կը վերաբերին փոխանցման շրջանին եւ վերահսկողութեան: Այս ծրագրին վրայ է որ սկզբունքի համաձայնութեան գոյացաւ երեք պետութեանց միջեւ: Համաձայնութենէն անմիջապէս յետոյ, Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները փութացին գերմանական պատուիրակին քով, յետոյ սեղան մը սարքուեցաւ, մթնոլորտը նօսրացնելու համար: Բայց երբ հրատարակուեցաւ ֆրանսական կառավարութեան զեկոյցը՝ գոյացած համաձայնութեան մասին, ամէն բան տակն ու վրայ եղաւ: Գերմանական կառավարութիւնը հեռագրեց Պ. Նատոլնիի որ ժամ առաջ Պերլին դառնայ, խորհրդակցելու համար: Եւ պատուիրակը մեկնեցաւ օդանաւով:

Գերմանացիները չեն ուզեր ստորագրել որ եւ է պայմանագիր կամ բանաձեւ որ նկատի չառներ պաշտպանողական զէնքի հաւասարութեան իրաւունքը:

Պաղեստինի Արաբները կը բողոքեն
ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԴԷՄ

Իսլամական միութեան գործադիր կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, յեղափոխական ցոյց մը կազմակերպուած էր այս ուրբաթ օրուան համար, բողոքելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան այն որոշման դէմ որ կը ձգտի դիւրացնել Գերմանիոյ Հրեաներուն տեղաւորումը Պաղեստինի մէջ: Բրիտանական մարզպանը արգիլեց որ եւ է ցոյց: Իշխանութիւնը անհրաժեշտ ուժ ունի պահպանելու համար անդորրութիւնը: Մամուլին արգիլուած է ո՛ր եւ է նպաստաւոր բան գրել այս շարժման մասին: Մարզպանը, որ Կիպրոս կը գտնուէր, անմիջապէս Երուսաղէմ վերադարձաւ:

Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութիւններն ալ միջոցներ ձեռք առին Հրեաներու ներգաղթը սահմանափակելու համար, վախնալով խռովութիւններէ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը «կը գործէ»

Առջի օր փակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը, աւանդական ճառերով եւ մաղթանքներով: Շուտով կը փակուի նաեւ Ա. Դ. խորհուրդին նստաշրջանը: Այսօր, շաբաթ, պիտի քննուի Միջագետքի Ասորիներու խնդիրը, որուն ուժ տալու համար ժընեւ գացած է աքսորական Պատրիարքը, Մար Շիմուն:

Իր վերջին նիստերուն մէջ, խորհուրդը զբաղեցաւ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Հունգարիոյ ելմտական վիճակով: Ո՛ր եւ է բարուոքում չի նշմարուիր առաջին երեք երկիրներու տնտեսական կացութեան մէջ: Յունաստանի երերուն պարտքին վրայ 700 միլիոն տրախմի եւս աւելցած է: Ռումանիա տակաւին կը վարանի գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան հետ գոյացած համաձայնութիւնը: Պուլկարիա նոյնպէս որ եւ է բարեփոխում չէ տեսած վերջին հինգ ամիսներու ընթացքին:

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատը

Հինգշաբթի օր, դատական ատեանը «վերակազմեց» խորհրդարանին հրկիզման գործողութիւնը, ստուգելու համար ամէն մանրամասնութիւն: Վկաներէն մէկը ցոյց տուաւ այն տեղը ուր տեսած էր որ Վան տէր Լիւպէ կը մագլցի պատուհանէն: Երկրորդ վկան նոյնպէս: Ոստիկան մը պատուհանէն մագլցեցաւ նախ առանց հրավառ նիւթի, յետոյ ձեռքը բռնած հրավառ նիւթ մը: Ուրիշ ոստիկան մը մտաւ խորհրդարանէն ներս, ջահ մը ձեռքը, ինչպէս ըրած էր Հոլանտացին, համաձայն վկաներու յայտարարութեան: Այս բոլոր գործողութիւններուն կը մասնակցէր ոստիկանութիւնը: Ներկայ էին բոլոր ամբաստանեալները, բացի պուլկար Տիմիթրովէն: Դատաւորները դիրք բռնած էին գլխաւոր սանդուղին վրայ: Ամբողջ գործողութեան ընթացքին, Վան տէր Լիւպէ երբեք վեր չառաւ գլուխը: Միշտ ընկճուած երեւոյթ մը ունի եւ ձայն չի հաներ:

ՆՈՐԷՆ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՕՐԸ ՑԵՐԵԿՈՎ

Հինգշաբթի օր ժամը 3.30ին, յանդուգն յարձակում մը գործուեցաւ Ֆոպ. Սէն Տընիի մէջ, սեղանաւորի մը դրասենեակին վրայ: Անծանօթ մը ներս մտ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

1. Հայրօ Հայրապետեան, 16 տարեկան, Իգտիրցի: 2. Եղիա Մազմանեան, 22 տարեկան, Օշականցի: 3. Վարդան Գարակէօզեան, 20 տարեկան, Ատալիացի: 4. Հայկ Շահինեան, 19 տարեկան, Վանեցի:

ՀԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 1ին Ալէքսանտրէթի ամարանոցներէն Նարկիզլիկի իր բնակարանի պատշգամին վրայ պտըտած միջոցին, երիտասարդ փաստաբան Պ. Էմիլ Պալեան, «Ազդակ»ի խմբագրին հօրեղբօրորդին, թգենիի մը ետեւ պահուած Թուրքի մը կողմէ արձակուած գնդակով կը վիրաւորուի փորէն: Պ. Պալեան արիւնլուայ վիճակի մէջ գետին կ'իյնայ եւ կը փոխադրուի հիւանդանոց:

Յաջորդ օրը գործողութեան կ'ենթարկուի, բայց կը մեռնի:

Ոճրագործը, Հովուտ գիւղացի Թուրք մը, կորսնցուցած է իր հետքը: Հաստատուած է որ ոճրագործը հագած էր պէտէվիի տարազ, իր ինքնութիւնը ծածկելու համար: Սակայն, ինչպէս տարաբախտ փաստաբանն ալ յայտնած է իր մահէն առաջ, ոճրափորձը կազմակերպուած է Թուրքերու կողմէ:

Զոհը հազիւ 40 տարեկան, կարող եւ լաւ կրթութիւն ստացած երիտասարդ մըն էր եւ ամուսնացած:

ՍԻՐՈՒՀԻՆ ՄԵՌՑՈՒՑ ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ ՄԱՆՐԷ ՆԵՐԱՐԿԵԼՈՎ

Երկու զզուելի ոճիրներ գործուեցան Վիէննայի մէջ, անցեալ շաբթու:

Լուսանկարիչ մը, որ կ'աշխատէր հիւանդանոցի մը մանրէաբանական բաժնին մէջ, անձնասպան եղաւ ածխային կազ շնչելով: Պատճա՞ռը,— Հիւանդանոցին մեքենագրուհին երես դարձուցած էր:

Բայց առով չի վերջանար ողբերգութիւնը: Իր ձգած նամակին մէջ, լուսանկարիչը կը յայտնէր աղջկան՝ թէ իր նկատագիրն ալ վնուած է: Իսկապէս, աղջիկը մահուան դուռը հասած է, ծանր ժանտատենդէ մը բռնուելով: Լուսանկարիչը վրէժ լուծելու համար, կարգով հաց հրամցուցած էր, այդ հիւանդութեան մանրէն խառնելով...

Նոյնքան քստմնելի է երկրորդը: Հողագործ մը կեանքէն ձանձրանալով կ'որոշէ անձնասպան ըլլալ թոյնով: Բայց կ'ուզէ նախ փորձել ուրիշի մը վրայ: Ուստի, շաքար մը կը թաթխէ որթատունկերու յատուկ հեղուկի մը մէջ եւ կը հրամցնէ չորս տարեկան տղու մը, հանդարտօրէն սպասելով արդիւնքին: Տղան կը մեռնի տառապելի չարչարանքներու մէջ: Այս տեսնելով, հրէշը կը հրաժարի անձնասպանութեան գաղափարէն...

— o —

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ մը ծագեցաւ Նանթի մէջ, գիշերանց եւ արագօրէն ծաւալեցաւ, սպառնալով ամբողջ թաղի մը:

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «Վէմ»ի առաջին թիւը,— ստուար հատոր մը նոխ բովանդակութեամբ: Մանրամասնութիւնները կարդալ չորրորդ էջ:

LOTERIE NATIONALE

Ելմտական նախարարութիւնն ալ իր կարգին կը ծանուցանէ թէ ազգ. վիճակահանութեան Ա. եւ Բ. շարքի տոմսերը պիտի քաշուին Նոյ. 7ին եւ 21ին:

Յաջորդ շարքերէն Գ.ը շրջաբերութեան պիտի հանուի Հոկտ. 16ին, Դ.ը հոկտ. 27ին, Ե.ը Նոյ. 6ին եւ Զ.ը Նոյ. 16ին: Եօթներորդ եւ ութերորդ շարքերու շրջաբերութեան թուականը պիտի որոշուի յառաջիկային: Այժմէն կանխիկ արձանագրութիւններ կ'ընդունուին 3րդ եւ 4րդ շարքերուն համար, փոխան ընկալագրի որ յետոյ պիտի վերածուին տոմսերու:

Կազմակերպիչ յանձնախումբը կը ծանուցանէ.— Կ'իմանանք թէ շատեր մէկ տոմս գնած եւ զանազան մասերու բաժնած են, յետոյ իրարու փակցնելու եւ քաշուած ատեն դրամը գանձելու համար: Յանձնախումբը կը յայտարարէ թէ՝ այսպէս կտրատուած տոմսերը, որոնց վաւերականութիւնը կասկածելի կը դառնայ, պիտի մերժուին խստօրէն, եթէ շահին: Այդպէս պիտի ըլլայ մասնաւորապէս այն տոմսերուն համար որոնց շարքը եւ թիւը ցուցնող մասերը բոլորովին անվթար չեն մնացած: Յանձնախումբը մէկ անգամուան համար բացառութիւն ընելով, կը ծանուցանէ թէ նախապէս մասերու բաժնուած տոմսերը կրնան յանձնուիլ քարտուղարութեան, (76 Րիւ Պօնափարթ), մինչեւ հոկտեմբեր 31, փոխան ընկալագրի, ամէն օր ժամը 10 — 12 եւ 3 — 5: Եթէ շահած ըլլան, պիտի վճարուին վիճակահանութեան յաջորդող եօթներորդ շաբթուան ընթացքին: Այս բացառութիւնը կ'ըլլայ միայն Ա. եւ Բ. շարքերուն համար:

ԹՈՒՐՔ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՎՏԱՐՈՒԻՆ ՍՕՖԻԱՅԷՆ

— o —

ԹԵՐԹԵՐ ԱԼ ԽԱՓԱՆՈՒԱԾ?

«Ճիմհուրիյէթ» կը գրէ (6 հոկտեմբեր).—

Պուլկար կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է Թուրքիայէն վտարուած այն անձերուն դէմ որոնք Պուլկարիա ապաստանած էին եւ Թուրքիոյ դէմ հրատարակութիւններ կ'ընէին: Այսպէս, փակուած են Տօսթլուք թերթը, Արիֆ Օրուճի հրատարակած Եարըն հանդէսը ու 150ականներէն Ահմէտ Հիքմէթի Մեսէնիէթ թերթը:

Արիֆ Օրուճ եւ Ահմէտ Հիքմէթ Պուլկարիայէն վտարուեցան: Նոյնպէս պուլկար սահմաններէն դուրս հանուած է անկեալ սուլթանական տան փեսաներէն Րէֆիք որ Սօֆիայի անթելի կայանին մէջ ճարտարագէտի պաշտօն մը ունէր:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Եւրոպայի թոհ ու բոհին մէջ, Պալքանները կը շարունակեն իրենց վրայ հրաւիրել քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը:

Յունաստանի վարչապետին Էնկիւրի այցելութենէն վերջ, Թուրքիոյ վարչապետը Սոֆիա գնաց, յետոյ Եուկոսլավիոյ թագաւորը, Վառնայի մէջ Պուլկարիոյ թագաւորին հետ տեսնուելով, անցաւ Պոլիս ուր հանդիպում մը ունեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի հետ, անկէ ալ Քորֆու երթալով տեսակցեցաւ Յունաստանի վարիչներուն հետ:

Ու տակաւին դիւանագիտական այս ճամբորդութեանց շարքը չէ փակուած: Շուտով Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պելկրատ երթալով բարեկամական եւ ոչ – յարձակողական դաշինք մը պիտի կնքէ Եուկոսլավիոյ հետ: Իսկ Գերմանիոյ փոխ – վարչապետ Ֆոն Փափէն Սոֆիա պիտի այցելէ քաղաքական որոշ առաքելութեամբ:

Տարակոյս չկայ թէ այս ճամբորդութիւնները կը յաջորդեն դիւանագիտական գաղտնի խօսակցութեանց, որոնք գետին կը պատրաստեն որոշ համաձայնութեանց համար: Պետական վարիչները իրենց պաշտօնական այցելութիւններով կը վաւերացնեն կատարուած իրողութիւնները:

Այն օրէն ի վեր որ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ անցաւ, Եւրոպա կ'ապրի նոր ու զարհուրելի պատերազմի մը մղձաւանջին տակ: Գերմանիա իր յոխորտ կեցուածքով ամէնէն աւելի կը սպառնայ Ֆրանսայի: Այս վերջինը, իրերու բնական բերումով, ամէն միջոցի կը դիմէ՝ իր ինքնապաշտպանութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար: Ֆրանսա գոհ է Վէրսայլի դաշնագրէն, հողային եւ այլ պահանջներ չունի դրացիներէն, հետեւաբար ամէն գնով կ'ուզէ պահպանել Մեծ Պատերազմի հետեւանքով իր նուաճած դիրքերը: Մինչ Գերմանիա՝ 15 տարուան խաղաղ ու շինարար շրջանէ մը վերջ, սկսած է բարձր խօսիլ եւ այլեւս պէտք չի տեսներ գաղտնի պահելու իր ազգային պահանջները:

Ֆրանսա իր զինուորական ոյժով եւ ռազմական պատրաստութեամբ աւելի գերակշիռ է Գերմանիայէն: Բայց այս վերջինն ալ ունի թիւի գերակշռութիւն: Ու երբ գերմանացեղ Աւստրիան ալ միանայ իրեն, այն ատեն գրեթէ Ֆրանսայի կրկինը բնակչութիւն կ'ունենայ:

Բացի Գերմանիայէն, կայ նաեւ Իտալիան, որ դժգոհ է Վէրսայլի դաշնագրէն: Մուսոլինի առիթ չի փախցներ չեշտելու համար իր դժգոհութիւնը: Պերլինի եւ Հռոմի միջեւ գաղտնի դիւանագիտութիւնը կը գործէ տենդագին: Եւրոպայի սրտին վրայ երկու դժգոհ մեծ պետութեանց գոյութիւնը իսկական վտանգ մը կը ներկայացնէ համաշխարհային խաղաղութեան համար:

Ֆրանսա աչալուրջ կը հսկէ: Իրեն վիճակուած է գլխաւորաբար՝ խաղաղութիւնը պահպանելու հոգը: Վէրսայլի, Սէն Ժէրմէնի, Նէօյիի եւ Լօզանի դաշնագիրներով հաստատուած գոյավիճակին պահպանումը կեանքի եւ մահուան խնդիր է իրեն համար:

Այսօր կարելի է ըսել թէ պատերազմի վտանգը մեծ չափով նուազած է՝ եթէ ոչ ամբողջովին անհետացած: Ֆրանսա՝ շնորհիւ իր հաստատակամ ու պայծառ քաղաքականութեան, յաջողած է սեղմ օղակ կազմել դժգոհ պետութեանց շուրջ: Պելճիքա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Յունաստան, Թուրքիա, նոյն իսկ Խորհրդային Միութիւնը կանգնած են իր կողքին:

Իտալիոյ հետ դիւանագիտական ճամբով շարք մը վիճելի խնդիրներ հարթելէ ետք, դեռ իբրեւ նախազգուշութիւն, անոր շուրջ կազմած է խմբակ մը՝ ի հարկին զէնքի ուժով պաշտպանելու համար հաստատուած գոյավիճակը:

Ի դերեւ ելան Իտալիոյ ջանքերը՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ իր հովանաւորութեան ենթակայ պետութեանց խմբակցութիւն կազմելու մասին: Յունաստանն ու Թուրքիան հաշտեցնելէ եւ իր ազդեցութեան ենթարկելէ վերջ, չկրցաւ պահպանել այդ ձեւով շահուած գետինը եւ այժմ Ֆրանսան է որ կը վայելէ պտուղը:

Իտալիա խոստացած էր 30 միլիոն փրանք փոխ տալ Թուրքիոյ, որ տնտեսապէս քայքայուած՝ անդունդին եզրը հասած էր: Մուսոլինի չկրցաւ յարգել իր խոստումը, ընդհակառակն հին պարտքերը սկսաւ պահանջել Թուրքիայէն: Ֆրանսա օգտագործեց այս պարագան ու քանի մը ամիսներ առաջ ելմտական մեծ աջակցութիւն մը ըրաւ Թուրքիոյ, Օսմանեան Հանրային Պարտքէն անոր բաժին ինկած 108 միլիոն ոսկին զեղչելով 7 միլիոն ոսկիի: Այս շռայլ քայլով, Ֆրանսա իրեն ենթարկեց Թուրքիան միանգամ ընդ միշտ ձերբազատելով զայն իտալական ազդեցութենէն:

Դեռ չէ մոռցուած այն ցնցող թղթակցութիւնը որ անցեալ ապրիլին երեւցաւ կիսապաշտօն «Թան»ի մէջ: Այդ յօդուածին նպատակն էր Թուրքիան գրգռել Իտալիոյ դէմ, այս վերջինոյն կողմէ Անատոլուի վրայ մօտալուտ յարձակման մը վտանգը մատնանշելով: Թղթակիցը զանազան փաստեր կը յիշէր՝ ցոյց տալու համար թէ ինչպէս Իտալացիները դիշեր ցերեկ կը մտածեն գրաւել Անատոլուի եզերքները՝ Իզմիրէն մինչեւ Ատալիա:

Այս կարգի հրատարակութիւններ ու մանաւանդ Օսմ. Հանրային Պարտքի այդ անակնկալ կարգադրութիւնը՝ վերջնապէս Ֆրանսայի գիրկը նետեցին Թուրքիան: Յունաստան, որ իտալական վտանգին ենթակայ է միշտ իբրեւ անմիջական մրցակից մը Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, բնական դաշնակիցը դարձաւ Թուրքիոյ՝ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ:

Եուկոսլավիա, որ Ֆրանսայի հին ու բնական դաշնակիցն է, մոռնալով Յունաստանի հետ ունեցած զանազան վէճերը, միացաւ պալքանեան այս նոր խմբակցութեան, որ իր սկզբնական յղացումով պիտի պաշտպանէր իտալական շահերը Եւրոպայի արեւելեան մասին մէջ եւ որ անտարակոյս ուղղուած պիտի ըլլար Ալեքսանդր թագաւորի դէմ: Թուրքիա որ այլեւս սահմանակից չէ Եուկոսլավիոյ, հանդիսաւորապէս Պոլսոյ ջուրերուն մէջ կ'ընդունի անոր թագաւորը եւ դաշինք կը կնքէ անոր հետ, հաստատելու համար իր քաղաքական նոր ուղղութիւնը եւ մանաւանդ հակիտալական ձգտումները:

Ուրեմն, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Թուրքիա, իրենց կռնակին ունենալով Խորհրդային Միութիւնը՝ կոչուած են պահպանելու Եւրոպայի վտանգուած խաղաղութիւնը դժգոհ պետութեանց դէմ:

Կասկածելի է դեռ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ բռնելիք դիրքը: Ասոնց հետ ալ սակարկութիւնները չեն վերջացած դեռ: Տակաւին վերջերս Փարիզ այցելեցին Հունգարիոյ արտաքին նախարարն ու Պուլկարիոյ թագաւորը: Բանակցութեանց արդիւնքը դեռ յայտնի չէ: Որոշ է սակայն թէ մեծ ճիգեր կը թափուին, այս երկու պետութիւններն ալ առնելու համար յիշեալ խմբակցութեան մէջ:

Այս առթիւ մատուցուած խայծը աւելի շատ ելմտական – դրամական հանգամանք ունի: Ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ համար դրամական աջակցութիւնը ամէն բանէ վեր է: Շատ չանցած, կարգադրութիւններ պիտի ըլլան այդ մասին անտարակոյս:

Սակայն Պուլկարիոյ համար կայ նաեւ հողային հարցը: Մակեդոնացիները խելօք չեն կենար, որքան ատեն որ Մակեդոնիոյ բոլոր մասերն ալ չեն միացուած Պուլկարիոյ: Իսկ Եգէական ծով իջնելը կենսական հարց է ցար Պորիսի երկրին համար: Յունաստան պիտի յօժարի՞ Տէտէ Աղաճը տալու Պուլկարիոյ: Ամէն պարագայի, Պուլկարիան ալ գոհացում պիտի ստանայ այս կամ այն ձեւով ու պիտի յարի խնդրոյ առարկայ խմբակցութեան՝ ի հեճուկս Իտալիոյ: Այլապէս պաշարուած պիտի ըլլայ թշնամի երկիրներով, ու Պուլկարիան գիտէ թէ ինչ արժեց իրեն Պալքանեան երկրորդ պատերազմն ու Մեծ Պատերազմը:

Թուրքերը ուրախ են եւ կը փառաբանեն Յունաստանի հետ իրենց կնքած նոր դաշինքը, որ համազօր է զինակցութեան: Ուրախ են՝ որովհետեւ կը կարծեն թէ շնորհիւ Ֆրանսայի հովանաւորութեան՝ այլեւս ազատած են իտալական վտանգէն: Քանի իրենց հետ է Յունաստան՝ իր նաւատորմով, ու քանի Ֆրանսա կը հսկէ իրենց հողային ամբողջութեան վրայ, Թուրքերը չեն վախնար իտալական սպառնալիքներէն: Այս տեսակէտէն շատ ուշագրաւ էր այն պոռոտ ցոյցը, որ տեղի ունեցաւ Ատալիոյ առջեւ: Ճիշդ այն օրը — սեպտեմբեր 14 — երբ Էնկիւրիի մէջ Յունաստանի վարչապետն ու Ըսմէթ փաշան կը ստորագրէին Թուրքեւհելլէն նոր դաշինքը, անդին Ատալիոյ առջեւ թրքական նաւատորմն ու օդային տորմիղը ռազմափորձ ու հանդիսաւոր ցոյց կը կատարէին: Այսինքն կ'ուզէին հասկցնել Իտալացիներուն թէ՝ Ատալիոյ վրայ իր ունեցած ցանկութիւններէն պէտք է խսպառ հրաժարի՝ քանի իրեն հետ է Յունաստան:

Այս է ահա՛ օրուան կացութիւնը: Վաղը ի՛նչ պիտի պատահի, ոչ ոք կրնայ գուշակել: Մէկ օրէն միւսը այնքան անհաւատալի դէպքեր տեղի կ'ունենան, որ ոչ ոք կը համարձակի մարգարէի յաւակնութիւն ունենալ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՁԱՅՆԵՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հոկտեմբերէն ի վեր հիւանդանոցն եմ: Երկաթէ ճաղերուն դամուելիք կամ կապուելիք հիւանդ չեմ, ատոր համար, երբեմն երբեմն կը պտտիմ յարկերը, բայց տակաւին անծանօթ եմ բոլոր կողմերուն, մանաւանդ որ լեզուն կը նեղէ զիս, (ինչո՞ւ չխոստովանիլ, գիւղական առածը կ'ըսէ՝ «էչ եկանք՝ պարխի կ'երթանք»: 1926էն ասդին հոս եմ ու չեմ սորված տակաւին բանուորի մը պէտք եղած բառերը):

Բայց ինչ որ տեսայ մէկ երկու օրուան մէջ, համոզեց զիս թէ ամէն կողմ, որ յարկն ալ որ մտնելու ըլլամ Հայու մը պիտի հանդիպիմ:

Բարակ ցաւի յարկին վրայ, կիներու մէկ բաժնին մէջ՝ (միջակ ցաւ) երեք հոգի կան, միւս կողմերը չեմ գացած տակաւին, այրերու կողմը՝ չեմ այցելած թէեւ, բայց անցքին վրայ, երիկուան մթնշաղին տեսայ 4–5 երիտասարդներ, որոնք մահճաթոռներու վրայ հանգչած, թէ քաղաքականութիւն կ'ընեն, թէ սարէն ձորէն կը խօսին, եւ թէ մասնաւորապէս թօմպօլաներու կ'անդրադառնան, թերեւս անոր համար որ, հարուստ չեն, անիծեալ մետաղը (ըսէք հոս թուղթը) իրենց ափը չանցնիր, որով պիտի կարենային օդասուն տեղ մը երթալ եւ արեւ ծծել: Ասոնք դուրսը տեսածներս են եւ ծանրերը:

Թեթեւ կողմը, մաղերով երիտասարդ մը տեսայ, որ տակաւին շատ թարմ, չանդրադառնար իր վրայ չոքած ծանրութեան ու սիրաբանութիւն կ'ընէ...

Պատահմամբ այցելուի մը հանդիպեցայ: (Այս անգամ բոլորին անունները չեմ տար, յաջորդական անգամներուն՝ թերեւս): Եղբայրը Պէյէն եկած է, գործողութիւն պիտի ըլլայ, ընկերացայ իրեն, աղիքները դուրս եկած երիտասարդ մըն է, ամուսնացած է եւ զաւակներու տէր:

Շաբաթ, 7 Հոկտ.ին մեր բաժանմունքէն զիս տարին ռատիոյէ անցընել տալու: Հոն ալ 30ի մօտ երիտասարդի մը կը հանդիպիմ, 1908էն ի վեր հոս է, այս երկիրը: Մեծ պատերազմին Գերմանիոյ ճակատը կռուած է: Յետոյ, 1919էն ասդին Մարօքի ու Ալժէրիոյ կողմերը, իսկ հիմա՞ ... անտուն եւ անզաւակ է, քանի մը տեղէ վիրաւորուած ու թեւը անգործածելի դարձած: Օրական 10,25 կը ստանայ — եւ, եկած է պառկելու, որովհետեւ ձախ կողը կը ցաւի, ծիծին տակը կը ցաւի, որովհետեւ ... բերնէն կարմիր ջուր վազած է...

×

Միայն իմ բաժնին միջանցքը, կակուղ (Արթիկ տո՞ւֆ) քարերուն վրայ 15ի չափ անուններու կը հանդիպիմ, որոնք փորուած են 1922էն ի վեր... ոմանք աւրուած են ու ոմանք թուական չունին:

Կը կարդամ անունները հատ հատ ու կը դիտեմ վարը, պարտէզը, ուր աւելածուները մայրիներու մեռած տերեւները իրարու վրայ հաւաքելով կրակի կուտան: Զեփիւռ մը կը փչէ եւ ուրիշ դեղնաւուն ու մեռած տերեւները խլելով իրենց բունէն, կը նետէ ընդարձակ տարածութեան վրայ...

Անոնց տեղը սակայն յաջորդ գարնան նորեր կը բուսնին, մե՞րը հապա... Իւրաքանչիւրս ընտանիքի մը վերջին ժառանգորդն ենք, եւ եթէ իյնանք ցեղն է որ պիտի քամուի: Եղո՛ւկ քեզ, Նոյ նահապետ, որ տապանդ հանգչեցուցիր Արարատի կատարը, Ակոռիի գօտերը այգի տնկեցիր... ու թոռնորդիներդ մեզի նախահայր ըրիր, եղո՛ւկ քեզ Հայկ, որ անունովդ կոչեցիր այս ցեղը: Եղո՛ւկ քեզ Մեծն Տիգրան, որ 30 քանի տարիներ թագաւորելով վեց ուրիշ թագաւորներ հպատակեցնելով, խրոխտ Հռոմի հետ չափուելով, յաղթելով ու յաղթուելով այս ցեղը պատմութեան մէջ անցուցիր, ու... օտարութեան դիմելու դուռներ բացիր... Եղո՛ւկ քեզ Կարմիր Վարդան, որ Ի. դարու մտածումով, ի զուր թափեցիր քու եւ ցեղիդ արիւնը... եւ քրիստոնեայ մնալով ցեղին չարչարանքի դուռներն ու գործիքները լայնցուցիր եւ շատցուցիր... Այսօր ... ի սփիւռս աշխարհի, կը հալինք ու կը մաշինք:

×

Կ. Խաչը 10,000 ֆր. տուաւ Մարսէյլի պետական հիւանդանոցներուն, անցեալ տարիները: Նոր տարուան ատեններն ալ Աղքատախնամը հանդէս մը սարքեց, որուն նախագահեց քաղաքապետ Տօքթ. Ռիպօն: Այդ հանդէսը՝ երկու ազգերու մերձեցման միջոց դարձաւ, լաւ էր, բայց միջոցը հետապնդող ու շարունակող չգտնուեցաւ... ինչո՞ւ:

Մարդ հիւանդանոց մտնելու է, որպէսզի կարենայ հասկնալ անոր օգնելու արժանիքը, կարեւորութիւնը: Ահա այդ հայեցողութեամբ է որ կ'ուզեմ յիշատակել նաեւ երիտասարդական միութեան մը (Օրօր) տուած հանդէսը՝ օգոստոսին ու ըրած քանի մը հարիւր ֆրանքի օգնութիւնը...

Այս հանդէսներու մասին, իրենց ատենին, ուրիշ թերթերու թղթակցութիւն ըրած եմ, առանց կարեւորութիւնը հասկցած ըլլալու, այսօր լիուլի կ'ըմբռնեմ ու ամբողջ սրտով կը կանչեմ.

— Հարուստներ, հայ հարուստներ, կուսակցութիւններ, թերթեր, ժամեր, ժողովարաններ, փոխանակ պարապ բաներով զբաղելու, փոխանակ շուրջաններով, պնակով, «կրօնական ընկերակցութիւն»ով ու «մտաւորականներ»ով զբաղելու, փոխանակ այս պոռոտաններուն վրայ նորէն նոր ժամեր կանգնելու, հիւանդանոցներ շինեցէք, հիւանդները բժշկելու միջոցներու վրայ մտածեցէք, որպէսզի ցեղին բունը չխաթարուի եւ պզտիկ անձրեւի մը կամ հովի մը զարնուելով չիյնայ: Եւ կամ, ձեր գտնուած տեղին մէջ, — ձեր ու ձեր ազգին, ձեր անունին ու հիւանդներու դիրքը բարձրացնելու համար, հիւանդանոցներու օգնեցէք, մարմարեայ տախտակներու վրայ, բոլոր նուիրատուութեանց կարգին, ձեր ալ արժանաւոր տեղը գրաւելով, օգնեցէք հիւանդանոցներու, որոնց սեմերէն ներս մտնողները, ճերմակազգեստ թիթեռնիկներէն հաւասարապէս կը խնամուին, իմացա՞ք: Իմացէք դեռ: 30 անկողիններ յարկին մէջ, ուր պարապ տեղ չկայ, նոր եկած հիւանդները կը տեղաւորուին, խոհանոցի, լուացարանի համար բաժնուած սենեակներու մէջ, այս ամբողջ հիւանդներուն մէջ մէկ Ֆրանսացի կամ, մէկ սեւ կայ, մէկ կորսուած Հայ, Իտալիոյ հարաւը տեղաւորուած
մեր հին – հին գաղթականներու
րունդէն, երկու հարազատ Հայ եւ
մնացեալները Մարսէյլի համեմ
մարդեր են, դարձած քաղաք
ոչ քաղաքացի, են.:

Այս անգամ այսքան: Ուրիշ
նորէն կը գրեմ: Մի մոռնաք որ
ւանդ եմ ու ապաքինարանէն կը
րեմ...

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄ

Ինքնաշարժի ցուցահանդէս

■■■

27րդը իր տեսակին մէջ, Փա
«Սալօն տը Լ'Օթօմոպիլ»ը այս տա
եւս մեծ յաջողութիւն մը գտնելէ վ
կը փակուի վաղը, կիրակի, տեւ
11 օր:

Կռան Փալէի հսկայ շէնքին մէջ
դրուած են ինքնաշարժ կառքեր
բեռնատար կառքերու, հանրակառ
րու, հեծելանիւներու (բոլորն
ինքնաշարժ), պարզ հեծելանիւնե
եւ ճարտարարուեստներու ֆրան
կան եւ օտար ամենավերջին
դրութիւնները որոնք 1934ին
պիտի կրեն: Իր միջազգային հան
մանքով Փարիզի այս տարեկան
ցահանդէսը ամէնէն կարեւորն է
տեսակին մէջ: Հոն ցուցադրուած
տիպարներով անմիջապէս կարել
գաղափար մը կազմել համաշխար
յին արտադրութեանց մասին: Ինք
շարժ կառքերու եւ անոնց յարա
առարկաներու — թիւով այնքան
եւ տեսակով այլազան — ճար
րարուեստը անտարակոյս աշխ
ամէնէն կարեւորը ըլլալու սահ
ուած է, եթէ արդէն իսկ չէ: Մի
նաւոր մարդիկ կ'ապրին անոր շնոր
սկսեալ ամենապարզ գործաւո
մինչեւ մեծ հնարիչները, որոնք ա
օր անվերջ կ'որոնեն այս տակ
իր կատարելութեան չհասած ճար
րարուեստին մէջ նոր նուաճումներ
նելու համար — մրցակիցներէն առա
ինչ որ կարեւորն է:

Այս մրցակցութիւնն է հաւանաբար
որ նախանիւթերու գիներուն անկ
հետ, թոյլ կուտայ գործարանատ
ներէն գիներու նոր զեղչ մը: Այս
այս տարի 18 հազարի կարելի է
հոգինոց շատ լաւ կառքեր գտնել, ի
14 հազարի՝ երկու հոգինոց: Եւ
ւանաբար այս գիները նոր զեղչ մը
րեն եթէ գնորդներու թիւը աւելն
ինչ որ կարելի է յուսալ եթէ կառ
վարութիւնը իր այս կամ այն ձեւ
ինքնաշարժ կառքերէն գանձած տուր
քերը նուազեցնէ — բան մը որ
այժմ անկարելի է: Որովհետեւ ի
նաշարժ մը ունենալէ վերջ պէտք
նաեւ խորհիլ այն ծախքերուն
զորս ան կ'առթէ — տուրք, վա
նիւթ, նորոգութիւն, կայանի
եւն.: Ինչ որ խորհիլ կուտայ
րուն: Հաշւի եղած է թէ կառավար
թիւնը կը գանձէ մօտ 7 միլիոն
տարին այս գլուխէն, միջին տար
ղութեամբ կառք մը — 10 ձիու ու
ըսենք — ենթադրելով որ ամիսը
զար քիլոմեթր կարէ, կը վճարէ
րին մօտ 2500 Ֆրանք — հաշւե
նաեւ այն գումարը որ բարդուա
վառելանիւթին գնին վրայ — որ
երկու երրորդը կառավարութեան
գանձը կ'երթայ, ինչպէս կը գրեն
ճառորդները իրենց ցուցատախտ
ներուն վրայ:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Մարդը լռում է մի պահ:

— Դուք գիտէք, փորձանք չըգայ տէի կ'ըսեմ:

— Փորձանք ինչո՞ւ գայ, ասում է փոքրիկներէն մէկը:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, «Գնդակ» ջուրդ տար:

Աղջիկները չարժւում են, բայց յուզուած են, խօսում են, «դրօշակը» ... ես չեմ միջամտում նրանց, ընկնում եմ մտածումների մէջ:

Հայ ընտանիքներ ֆօնօգրաֆներ են բերել իրենց հետ, մի տեղ լսում ես հայերէն երգեր, մի այլ տեղ թուրքերէն, ամէն մէկը զուարճանում է իր հոգու պահանջի համեմատ: Ահա մի այլ տեղ երիտասարդներ ջութակ եւ մանտօլին են նուագում: Մարսէյլի Հայ նուագախումբի անդամներէն են: Նրանք փափաք են յայտնում նուագել մեր աղջիկների համար: Հրաւիրում ենք: Ընդունում ենք բանակավայր նաեւ անտառում զուարճացող հայ ընտանիքներին: Հանդէս ունինք կարծես: Երգ, նուագ, պար, խաղ: Յանկարծ մուտքի առջեւ իրարանցում:

Փոքրիկ թեւիկներն են նորէն, խօսում են մէկի հետ, որ իրեն հետ ունի երեք չորս փոքրիկ մանչուկներ:

Խմբապետուհին մօտենում է իմանալու համար, թէ ի՞նչ կայ:

— Խմբապետուհի, այս պարոնն ուզում է ներս մտնել եւ մօտենալ դրօշին:

Պարոնն օտարականի տեսք ունի:

Խմբապետուհին ի սէր փոքրիկների արտօնում է նրանց մուտքը:

Մարդը դիմում է ուղղակի դրօշի կողմը: Աղջիկները մի վայրկեան լարում են իրենց ուշադրութիւնը, աչքերի մէջ բոց կայ:

Զգում եմ, որ եթէ պարոնը համարձակի անարգել դրօշը, առանց պատժի չպիտի ազատուի: Սակայն մարդը՝ փոքրիկ մանչուկների հետ՝ մօտենում է դրօշին, յարգանքով վերցնում է գլխարկը եւ երկիւղածութեամբ համբուրում է: Յետոյ մէկիկ մէկիկ բարձրացնում է մանչուկներին եւ նոյնպէս համբուրել է տալիս դրօշը:

— Ես Հայ եմ, քոյրեր, կը պաշտեմ ազգիս դրօշը եւ կ'ուզեմ որ զաւակներս ալ սորվին սիրել եւ յարգել զայն:

Մարդը վերցնում է զաւակներին եւ հեռանում է բանակավայրից:

Յուզիչ է: Բոլորը մի պահ լռում են: Միւս կողմը, մեծամասնութիւնը երգ ու խաղով է զբաղած: Լուրը շուտով տարածւում է ամէն կողմ:

— Ատամնաբոյժ է, կը ճանչնանք, կ'ըսեն շատերը, լաւ տղայ է, ափսոս որ կինը Ֆրանսացի է:

Այդ օրը կ'անցնի արտակարգ ուրախութեան մէջ:

Արեւն արդէն մայր է մտնում:

Լսւում է եղջերափողի ձայնը: Աղջիկներն անշարժանում են իրենց գտնուած տեղերում. դրօշն իջեցնելու պահն է: Հերթապահ խմբապետուհին մօտենում է ձողին. ու վար քաշում դրօշը, վաղը նոյն արարողութեամբ բարձրացնելու համար: Աղջիկներն իրենց կանգնած տեղերում պատուի են կենում: Ներկայ հիւրերը եւս յարգանքով հանում են գլխարկները:

— Կեանքիս մէջ առաջին անգամ կը տեսնեմ դրօշի այս տեսակ արարողութիւն: Իրաւ շատ յուզուեցայ, ասում է մէկը:

— Կակաւէտ, կակաւէ՛տ...

Նոյն վայրկեանին ես լսեցի այն մարդու ձայնը, որ խօսում էր դրօշին հակառակ: Նա ալ բանակավայրի շուրջն էր, մօտեցաւ ինձ:

— Չէ, քոյրս, սխալ չհասկնաք, ես դրօշին հակառակորդ չեմ: Բայց, գիտէք որ կան շատ մը... իմ փափաքս այն էր որ պզտիկներու գլխին փորձանք մը չգայ:

Բարեկամանում ենք, ինձ պխտակ է առաջարկում:

Յիշում եմ մեր փոքրիկ արենուշների պատասխանը.— «Մենք գիտենք մեր բանակավայրը եւ մեր դրօշը պաշտպանել»:

Օ՛, եթէ շատ մեծեր եւս գիտենան իրենց «բանակավայրը» եւ դրօշը պաշտպանելը: Որքան բան ունինք փոքրերէն սովորելու: Հեռացել են մեր հիւրերը, մնացել ենք մենք մեզի: Օդը փոխուել է ու մենք չենք նկատել: Թխպոտ է երկինքը, հեռուն խուլ որոտ է լսւում, փայլատակում է: Գուցէ անձրեւ գայ:

Տնտեսիկները ծածկում են խոհանոցի փայտերը, ամրացնում են մառանի վրանը, հովի դէմ պաշտպանուելու համար թուլացնում, մի քիչ իջեցնում են վրանները:

Ընթրիքն անցնում է սովորական խանդավառութեամբ:

— Ուշ է արդէն. այսօր շատ էք զուարճացել:

Ամպոտ երկինքը, սուլող հովը, վարը վիշապի պէս մռնչող ծովը ազդել են երեխաների վրայ: Մի քիչ թախիծ կայ ամէնի սրտում: Երգում են.

Հո՜ւ, ո՜ւ, հո՜ւ, ու, հո՜ւ ու...
Ներս խուժեցին խենթ ու խելառ հովերը,
Սո՜ւ, ո՜ւ, սո՜ւ, ո՜ւ, սո՜ւ...
Սարսռացին սարսափահար ծառերը,
Ժը՜ը, ժը՜ը, ժը՜ը...
Անձրեւ կուգայ սեւ անյատակ երկինքէն,
Պո՜ւմ, պո՜ւմ, պո՜ւմ...
Կայծակ կ'իյնայ հեռո՜ւ, հեռու վրանէն:
Հօ՜օ, հէ՜է, հօ՜օ...
Ներս վազեցէք քաջ ու անվախ ընկերներ.
Ֆո՜ւռ, ֆո՜ւռ, ֆո՜ւռ...
Խորհրդակցեցինք, թէ ինչ ընենք այս ժամեր:

Մեղմ անձրեւը թափւում է վրանները, աւելի խորացնելով աղջիկների քունը: Վրանները հաստատուն են ջուր չեն առնում: Մեր վրանում.

— Սեւ – Բու, Սեւ – Բու...

— Ի՞նչ կայ, Շնիկ:

— Վրանին մէջ չուն կայ,
խածաւ: Ծիծաղ:

— Վնաս չունի, Շնիկ, բարեկ
է անպայման, բարեւեր է քեզ:

Շնիկ խմբապետուհին ուզում է
հաւատացնել, չենք հաւատում,
րանում բան չկայ. չո՞ւն, որքա
փոքր լինէր, պիտի տեսնէինք: Լ
ենք, անցնում է բաւական ժամ

— Սեւ – Բու, Սեւ – Բու...
կ'ըսեմ, հաւատա, նայէ,
ծաւ, նորէն խածաւ:

Այս անգամ լուցկի ենք վառում
Եւ ի՛նչ, օ՛ սարսափ, մեր վ
գաղաններէն յարձակում է կրել: Շ
կի ծածկոցի մօտ կծկուել է
փոքրիկ ոզնի:

— Բռնենք ... ասում եմ ես: Մ
չատ համով է. վաղը խորովենք
տենք:

— Ո՛չ, ձայնում է մի փոքրիկ
րեննուշ: Գուցէ ձագեր ունի,
անոնց համար կեր տանելու: Ջ
որ երթայ:

(5)

ԷԼԼԷՆ ԲԻԺԱՆԴ

Այս տարուան ցուցահանդէսին մէջ նորութիւններ շատ կան, բայց ինչ որ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ ոչ-մասնագէտ այցելուին համար, կառքերուն ընդհանուր գիծն է: Անցեալ տարուան ցուցահանդէսին մէջ գերմանական «Մայպախ Ցէփլին»ն էր որ կը ցուցադրէր հոյակապ կառք մը՝ յարմարուած՝ օդին ճնշումը նուազեցնելու համար՝ կոր գծերով. Փրանսական քանի մը վաճառանիշեր ալ այդ ձեւը ընդգրկած էին իրենց կառքերուն յառաջամասին համար միայն: Պէտք է ըսել թէ ժամական 100 քիլ. արագութեամբ գացող կառք մը իր ուժին երեք քառորդը կը վատնէ օդին ճնշման դէմ. հետեւաբար այդ կողմէն շահ մը ապահովել կը նշանակէ խնայողութիւն ընել, ինչ որ ըսել է նաեւ խնայողութիւն ծախքի տեսակէտով: Այս անգամ բազմաթիւ վաճառանիշեր ընդգրկած էին այդ ձեւը, որուն «աէրօտինամիք» անունը կուտան. ըլլայ կառքին յառաջամասին, ըլլայ ետեւը, ոչ մէկ խոռոչ ձգուած է, նոյն իսկ անիւները պահուած են, ինչպէս նաեւ պայուսակները: Աչքերու համար կառքերուն այս կերպարանափոխումը շատ հաճոյալի չերեւար առաջին անգամուն, բայց ինչ փոյթ այդ՝ յառաջացուած միւս առաւելութիւններուն քով: Պէտք է ըսել սակայն թէ բոլորն ալ այդ ձեւով չեն շինուած եւ ինչպէս ամէն նոր յեղափոխութիւն, այս ալ ինքզինքը պիտի պարտադրէ յամրաբար:

Փարիզի այս տարուան ցուցահանդէսին մէջ եւս օտար մեծ վաճառանիշերը, ինչպէս նախորդ տարիները, կը գրաւեն լաւ տեղ մը. բացի իտալական «Ալֆա-Ռոմէօ»էն՝ որ Ֆրանսական Պիւկաթիին հետ ինքնաշարժներու բոլոր մրցումները կ'խլրացնէ — կան գերմանական «Մերսէտէս-Պէնց»ը, «Մայպախ-Ցեփլին»ը, Պելժիական «Մինէրվա»ն, ամերիկեան «Փաքարտ» և «Լինքըն»ը, անգլիական հռչակաւոր «Ռոլս Ռոյս»ը: Ասոնց բոլորին գինները անշուշտ շատ սուղ են, նկատի առնելով մաքսատուրքը: Ամերիկեան «Ֆորտ»ը եւ իտալական «Ֆիաթ»ը դժուարութիւնը մասամբ հարթած են Ֆրանսայի մէջ իսկ շինելով իրենց հոս ծախուած կառքերը: Առաջինը չորս հոգինոց կառք մը կը ծախէ 18 հազար ֆր., իսկ երկրորդը 16 հազար:

Հեծելանիւներու ցուցադրութիւնն ալ շատ հետաքրքրական է, օտար եւ ֆրանսական գործարաններ կը ցուցադրեն ինքնաշարժ կամ ոչ հեծելանիւներու շատ ճոխ եւ այլազան տիպարներ: «Մօթօ»ներու շինութիւնը շատ յառաջդիմած է բաղդատմամբ միւս տարիներու եւ գնորդներ չեն պակսիր, մանաւանդ երիտասարդներուն մէջ: Իսկ հեծելանիւը կը մնայ փոխադրութեան այն միջոցը որուն կը ցանկայ նախ՝ պարզ բանուորն կամ համեստ արհեստաւորը գիւղէն դէպի գործատեղի երթեւեկելու համար, եւ յետոյ բնութեան սիրահարը որ այդ նուրբ երկանիւով կրնայ կառքերուն անմատչելի ճամբաներէն սահիլ եւ ըմբոշխնել ինչ որ բնութիւնը ունի գեղեցիկ — ու նաեւ բոլոր պատանիները՝ որոնց ստացած նուէրներուն [illegible] առ հարիւր հեծելանիւներ են: Այս ցուցահանդէսին մէջ կան երկու դասակարգի հեծելանիւներ, նախ անոնք որոնց մասնագիտութիւնն է մրցումը: Հետեւաբար շինուած կարելի եղածին չափ նուրբ եւ թեթեւ, զուրկ ամէն կարգի աւելորդ առարկաներէ, բարակ անիւներով: Իսկ անոնք որոնք սահմանուած են հաճոյքի կամ քաղաք երթալ գալու համար, ունին աւելի լայն անիւներ, զանազան տարկաններ ղեկավարին մեծ դիւրութիւններ տալու:

Այս ցուցահանդէսը կը փակուի բաւական յուսատու երեւոյթներով եւ ենթադրել կուտայ գործերու վերաբացում մը: Ֆրանսայի համար այս շատ կարեւոր կէտ մըն է, որովհետեւ, ինչպէս ըսինք, ինքնաշարժներու ճարտարարուեստը մեծ տեղ մը կը գրաւէ այս երկրին մէջ. կը բաւէ ըսել թէ մէկ կառք կայ 24 հոգիի համար Ֆրանսայի մէջ:

Ժ. Ե.

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ԽՄԲ.— Սեղանի վրայ ունինք շարք մը նամակներ՝ ղրկուած Թաւրիզէն, կամ փախստականներու ազգականներուն կողմէ (Լիոն, Մարսէյլ, Նիս.): Կը հրատարակենք մաս-մաս եւ նոյնութեամբ, յապաւելով միայն կարգ մը որակումներ եւ ընտանեկան մասերը.—

Սեպտ. 28 Թաւրիզ

— Պատահմամբ մեր ձեռքը անցաւ «Ապագայ»ի 83 համարի որուն մէջ ռամկավար անբարեխիղճ խմբագիրը դեռ չհաւատալ կը ձեւացնէ Հայաստանէն փախչող Պուլկարացիներու եւ Յունաստանցիներու խումբերը ու իրենց ենթարկուած թշուառ վիճակը, ուրեմն մենք ներքոյիշեալ ստորագրողներս կուգանք յայտարարելու որ դաշնակցական թերթերու գրած լուրերը ճշգրիտ տեղեկութիւններ են ու նոյն իսկ մի մասնիկն անգամ չեն մեր պատմածներուն:

Երբ Քոքինեան ժողովուրդի փախաքով Շահվերտեանը սկսաւ բացատրութիւններ տալ Հայաստանի տնտեսական դրութեան մասին, ժողովուրդի հարցումներուն ի պատասխան յայտարարեց թէ ամէն տեսակէտով ներգաղթողները գոհացում պիտի գտնեն ըլլայ աշխատանքի տեսակէտով, ըլլայ սնունդի, ըլլայ բնակավայրի, ըլլայ վերջապէս ամէն կողմանէ, բայց երբ խանդավառ ժողովուրդը մուտք գործեց Հայաստան՝ ու մենք մի մասերնիս տեղաւորուեցանք Սարտարապատի մէջ՝ մեզ տրւեցին ածուխի պէս հաց 600 կրամ 24 ժամ անգամ մը ու մեզ խոթեցին սառ ձմեռին հողաշէն բնակավայրի մը մէջ որուն վերեւէն ձիւնի կաթիլները կը կաթէր եւ հակառակ մեր անթիւ բողոքներուն ոչ ոք նկատողութեան չէր առներ՝ եւ մենք սովից չմեռնելու պատճառաւ ստիպուեցանք ունեցած չունեցածնիս Հայաստանի ինքնակոչ ձրիակեր հիւրերուն մաս առ մաս ծախել, ենթադրելով որ կարելի է ժամանակ մը յետոյ այս անտանելի դրութիւնը վերջանայ: Բայց տարի մը յետոյ յուսախաբ ամէն ինչ ծախած բոլորովին կիսամերկ ձմեռը ցուրտէն ու անօթութենէ չի մահանալու համար փութացինք Արաքսի ճանապարհը ամէն վտանգ աչք առած, նոյն իսկ փախչողներուն մէջ մի քանի անգամ ամիսներով բանտարկուածներ կան:

Այժմ մի քանի տեղեկութիւններ տանք Հայաստանի ապրուստի մասին. 5-600 կրամ հացի համար ժողովուրդը ժամերով կարգի կը սպասէ, խեղճ բանուորը աշխատանքի պիտի գնա՞յ թէ իր հացի նորման ստանայ, եթէ հացի հերթ չսպասէ ու գնայ աշխատանքի՝ հացը կը կորսնցնէ եւ փոխադարձաբար եւ երբ պատահի որ հացի դրքոյկը կորսնցնէ, պատրաստ ես մնալ մի ամիս անօթի: Նորը ստանալու համար քու ըրած խնդրանքներդ կ'անցնին զուր, միայն մի պատասխան քեզ.— Ինչ ուզում ես արա, գնա մեռիր իմ գործս չէ. ուրիշ՝ գնա այլ տեղ բանուորութիւն ընել. առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պէտք է անօթի աշխատիս, իսկ երբ աշխատանքը վերջանայ քեզ կը յանձնեն հացի դրքոյկդ հետն ալ մարքա մը ու հացդ կը ստանաս: Վերջապէս կարճ կապենք, եթէ շարունակենք Հայաստանի դրութիւնը բացատրել պէտք է թերթեր լեցնել ու կը վերջացնենք որովհետեւ ուրիշ բացատրութիւններ երբ տանք վստահ ենք որ անհաւատալի պիտի թուի, այս է կառավարութեան քաղաքականութիւնը. ամէն երկրի մէջ բանուորը բանուոր է բայց հարկադրապատիկ ճնշուած է Հայաստանի մէջ. անգործութիւնը չափ ու սահման չունի:

Հոգ չէ ռամկավար խմբագիրները թող խեղաթիւրեն իրողութիւնները, մենք օր մը անպայման պիտի իյնանք մեր տեղերը ու ժողովուրդին առջեւ ներկայացնենք իրենց գիտումնաւոր վատութիւնը: Կը յուսանք որ «Ապագայ»ի բարոյապէս կաշառուած խմբագիրները այս անգամ բարեխղճութիւնը պիտի ունենան հաւատալու ու հանգիստ ձգելու ժողովուրդին իրենց կեցած տեղը:

Ստորագրութիւններ՝

1. Յակոբ Զիլինկիրեան. 2. Վարդգէս Յովհաննէսեան. 3. Գէորգ Քէչէնեան. 4. Սարգիս Քէհիրեան. 5. Խաչիկ Մկրտիչեան. 6. Անտոն Աւագեան. 7. Հրանտ Էրզեան (Ատափազարցի). 8. Օհաննէս Էրզեան (Ատափազարցի). 9. Յովսէփ Աւագեան եւ 10. Աւագ Աւագեան (Քարահատցի). 11. Գէորգ Շաթրեան. 12. Օննիկ Մըկրտիչեան. 13. Յարութիւնեան Վարդգէս. 14. Տոպանեան Մկրտիչ. 15 Շատրեան Գէորգ. 16. Մկրտիչեան Խաչիկ. 17. Սարգիս ... 18. Արամ Յակոբեան. 19. Նազարէթ Հայրապետեան. 20. Արամ Ալթունեան. 21. Համբարձում Ղազարեան. 22. Սարգիս Կոիկեան. 23. Բենօ Ջրահեան. 24. Գէորգ Գրիգորեան. 25. Մկրտիչ Սարաֆեան. 26. Ազիզ Փիրումեան. 27. Թորոս Շիրինեան. 28. Տիգրան Գալուստեան. 29. Գրիգոր Պիւքիւնեան. 30. Յակոբ Պէրպէրեան. 31. Օննիկ Շերպեթեան. 32. Նշան Անէմեան. 33. Յակոբ Ղազարեան. 34. Ստեփան Խաքինեան:

Փախստականներու մեծագոյն մասը դէպի հարաւ քշուած ըլլալով, այս նամակը ստորագրած են մնացեալ 34 հոգին:

×

ԹԱՒՐԻԶ, 21-8-33

Մեծահարգ պարոն...(Մարսէյլ).— Նախ քան Հայաստան գնալս ինծ ասում էիր որպէսի գրեմ ճիշդ սակայն պարոն ինչպէս գիտես որ փարօլա չի տվիր որպէսի գրեմ... Արանց փարօլայի գրել մահվան գիրկը գնալ կը նշանակէ. ինչեւիցէ այսօր, ազատ եմ կրնամ գրել:

Հայաստանը բացի չեկիստներէն ...(կը յապաւենք) ներկայիս գրելու ժամանակ չունիմ: Բիչ ըսեմ շատ հասկցէք:

Մէկ խօսքով, բոլոր սովետ միութեան բնակչութիւն է սովի ճիրանին մէջ է. ոջիլով կը խեղդուին. շաքարին, իւղին, միսին երեսը երեք ամիս չի տեսնողներ կան... որ մէկը ըսեմ որ մէկը խօստովանիմ: Եթէ չի մեռնիմ, կօղմդ գամ, աթիլէէդ աշխատաւորութեան պիտի ըսեմ որ աշխատին միշտ գործարանին մէջ երբեք քաղաքական խնդիրներու հետ գործ չունենան:

Հարգելի պարոն, եթէ չի մեռնիմ եւ հոտ գամ անսահման պատմելիքներ ունիմ Մարսէյլի հայ հասարակութեան... սեւ քարի պէս հաց անօր ալ կարօտը կը քաշէ խեղճ բանվորը, քիլօն 15 րուբլի է, բանվորը կը ստանայ օրական 3 րուբլի:

Ներկաեիս շատ նեղ եմ. սակայն Հայաստանէն լաւ եմ քանի որ ներկաեիս հաց կարող եմ ճարել. կուզեմ որ պէտի դու կարդալէ յէտօ կարդաս բանվորներուդ որպէսի իմանան իրենց դրախտավայր կարծած երկրին ներկայ պայմանները:

Համբարձում Մելիտոնեան

ԽՄԲ.— Նամակագիրը, որ համայնավար մըն է, միեւնոյն ատեն կը գրէ իր մէկ ընկերոջ, դարձեալ Մարսէյլ.— Անգին ընկեր, թէպէտ բոլոր մեր շարքայիններն ալ պիտի ցավին այս ընթացքիս սակայն ինչ ընեմ: Երբ ընկայ այն տեսակ մի կառավարութեան ձեռքը որոնք բոլորն ալ ... (կը յապաւենք):

Միեան փախուստի կամ մահ կամ ազատութիւն ճանապարհը կը փրկէր մեզ, եւ այդպէս ըրինք եւ ազատանք:

Բոլորին ալ հատուկէն բարեւներնիս հաղորթեցէք, ընկեր, վաղ անցէք սոցիալիզմի ունայն կեանքէն ձեր ապրուստի ճարը նաեիցէք:

Ա՜խ երբ պիտի ըլլայ որ օր մը նորէն իրարու միեանանք: Ու նամինք սեղանի ես՝ ալ պատմէի սովետ աշխարհի սովութեան նոր ... նաեւ նոր կեանքի հէքիաթի է նման. 1001 գիշեր է. Ներկայիս ազատօրէն կարող եմ գրել քանի որ Չեկայի վախը չունինք նորից:

ՄՈՒՇԻ ՄԷՋ ԱԼ «ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ»

Մուշէն կը գրեն Պոլսոյ թերթերուն.— Հետապնդող ջոկատները իր թաքստոցին մէջ պաշարած են Կերճոսցի Մուսթաֆայի աւազակախումբը որ երկար ատենէ ի վեր կ'ասպատակէր Կինճի շրջանին մէջ: Ընդհարումի միջոցին ոստիկան զինուոր մը սպաննուած, երկու հոգի ալ վիրաւորուած են: Աւազակապետ Մուսթաֆա իր վեց ընկերներով սպաննուած է:

ԵՕԹԸ ՕՐԷՆ ՆՐԵՑ ԺԱՄԲԱՆ

Անգլիացի օդանաւորդ Քինկսֆորտ Սմիթ Անգլիայէն Աւստրալիա հասաւ 7 օր, 4 ժամ եւ 44 վայրկեանէն, ինչ որ կը նշանակէ մէկ օրուան եւ 16 ժամուան առաւելութիւն՝ իր նախորդին վրայ (Սքոթ, 1932): Ճամբայ ելած էր հոկտ. 4ին: Կտրած է 16,000 քիլոմեթր, այսինքն միջին հաշուով օրական 2200 քիլոմեթր:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

«Միացեալ ճակատ»ի խնդկատակութիւնները

— :•: —

«Հայրենիք» խօսելով Նիւ Եորքի մէջ սարքուած դաւի մը մասին, կը գրէ (1 հոկտ.).

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ «միացեալ ճակատ» մը կազմելու նըպատակով, Հօկի վարչութեան նախաձեռնութեամբ Նիւ Եորքի մէջ գումարուած ժողովը, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, եղած է կատարեալ ձախողանք մը:

Երեսունէ աւելի հրաւէր ստացած հայ կազմակերպութիւններէն ներկայացուցիչներ ղրկած են եղեր բոլշեւիկներէն զատ միայն երեք հայրենակցական միութիւններ, Ռամկավարներն ու Հնչակեանները: Եկած Ռամկավարներէն երկուքը, հոգաբարձուներ, վճռականապէս արտայայտուեր են հակադաշնակցական մէկ ճակատ կազմելու դէմ եւ անմիջապէս հեռացեր են: Ճիշդ է, որ ներկայ եղած են եւ մինչեւ վերջ մնացած են երկու ուրիշ Ռամկավար – Ազատականներ, որոնք, ըստ երեւոյթին, համակիր են եղած Հօկի ձեռնարկին: Բայց երկու տարբեր տեսակի Ռամկավար Ազատականներու երեւան գալը նման ժողովի մը մէջ ոեւ է բանէ աւելի պերճախօս կերպով ցոյց կուտայ, թէ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը ներկայիս ոչ միայն ուրիշներու հետ, այլեւ ինքն իր մէջ ի վիճակի չէ ներկայիս միացեալ ճակատ մը կազմելու:

Ինչպէս կ'իմանանք, գլխաւորապէս նախկին Վերակազմեալներն են դժգոհները եւ այնքան են վրդովուած, որ նոյն իսկ Ռամկավարներէն բաժնըւելու խօսքեր կ'ընեն: Անոնք են որ կ'ընդվզին Ռամկավարներու ներկայ հակազգային բնոյթ կրող պայքարին դէմ, որովհետեւ իրենք եւս կը պաշտեն ազատատենչ եւ մարտական հայութեան նուիրական դրօշը՝ Եռագոյնը: Անոնք են որ չեն ախորժիր Ռամկավարներու չափէն աւելի ծառայական վերաբերումէն դէպի բոլշեւիկները կամ Հօկճիները: Անոնք են որ, վերջապէս, չեն համակրիր իրենց մոլեռանդ Ռամկավար ընկերներու յիմարական ճիգերուն ամէն գնով, եկեղեցին իսկ պառակտելու գնով իբր Աւագնորդ պահելու Ղեւոնդ արք. Դուրեանը:

Ուշագրաւ է նոյնպէս, որ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ» կազմելու աշխատանքին չէ ուզած մասնակցիլ Բարեգործականի վարչութիւնը: Ճիշդ է, թէ իր անդամներէն ոմանք վերջին ամիսներու ընթացքին չկրցին չէզոք մնալ Եռագոյնի դէմ մղուած պայքարին հանդէպ եւ տեղ տեղ բացայայտօրէն ուժ տուին Եռագոյնի թշնամիներուն: Սակայն, Բարեգործական վարչութեան հեռու մընալը Նիւ Եորքի հակադաշնակցական հաւաքոյթէն ենթադրել կուտայ, որ Բարեգործականի մէջ ալ տեղի կ'ունենայ սթափում եւ կը զօրանայ այն գիտակցութիւնը, թէ Եռագոյնին դէմ մղուած պայքարը հակազգային պայքար է, եւ Բարեգործականը, իբրեւ ոչ քաղաքական կազմակերպութիւն մը պարտաւոր է դէթ հեռու մնալ նման պայքարներէ:

Իսկ գալով Հաճընի, Կեսարիոյ եւ Արաբկիրի Հայրենակցականներուն, որոնք բոլոր Հայրենակցականներու մէջ տխուր բացառութիւն մը կազմելով՝ ներկայացուցիչներ ղրկած են եղեր Նիւ Եորքի հակադաշնակցական ժողովին, վստահ ենք, թէ այդ քայլը եղած է՝ առանց այդ միութեանց ու թերեւս նոյն իսկ վարչութեանց բոլոր անդամներու գիտութեան եւ հաւանութեան: Վստահ ենք նոյնպէս, թէ յիշեալ երեք Հայրենակցականներու ազգայնօրէն գիտակից եւ պարկեշտ անդամները անտարբեր չպիտի մնան դէպի իրենց վստահութիւնը չարաչար գործածողները եւ պիտի փութան օր առաջ չէզոքացնելու այդ անարժան պարոնները, որոնք քաղաքական կամ կուսակցական պայքարներու մէջ կ'ուզեն մխրճել իրենց միութիւնները եւ այդ ձեւով պառակտումի ենթարկել զանոնք»:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

Չ.

107. Գնդապետ Կորկանեանի կինը:
108. Գնդապետ Կորկանեանի որդին:
109. Գնդապետ Կորկանեանի որդին:
110. Համազասպ Հայրապետեան 29 տարեկան, Նախիջեւանցի, մեքենագէտ, բնիկ:

111. Միշա Խաչատրեան, 19 տարեկան, Նախիջեւանցի, ուսանող, բնիկ:
112. Եղիա Մազմանեան, 22 տարեկան, Օշականցի, ներկարար, բնիկ:
113. Վարդան Գարակէօզեան, 23 տարեկան, Ատալիացի, մեխանիկ, բընիկ:

114. Հայկ Շահինեան, 19 տարեկան, Վանցի, հին գաղթական:
115. Հայրօ Հայրապետեան, 16 տարեկան, Իգտիրցի, բնիկ:
116. Աբրահամ Յովսէփեան, 29 տարեկան, Կիլիկեցի, ներկարար, 1932ին մեկնած Պէյրութէն:

117. Սերոբ Կիւմիւշեան, 25 տարեկան, Էրզրումցի, ատաղձագործ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն:

118. Բարսեղ Եատումեան, 37 տարեկան, Շապին Գարահիսարցի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

119. Տիրան Մատթէոսեան, 26 տարեկան, Շապին Գարահիսարցի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

120. Յակոբ Փափազեան, 21 տարեկան, Այտընցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

121. Ժիրայր Անէմեան, 20 տարեկան, Իզմիտցի, անուշավաճառ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

122. Աշոտ Մկրտիչեան, 22 տարեկան, Մշեցի, հին գաղթական:

123. Լեւոն Արմաղանեան, 22 տարեկան, Ռոստով, հին գաղթական:
124. Թորոս Շիրինեան, 28 տարեկան, Սեբաստացի, փականագործ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

(Շարունակելի)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— օ•օ —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

Այո, անոնք կ'ուզէին որ ապրէի մարդարէին չունով: Ստիպուեցայ թքնել իրենց Մարգարէին վրայ եւ փախչիլ առաջին առթիւ:

Շուկային մէջ հանդիպեցայ Շէյխ Մահմուտի կնոջ որ, Անծառ գիւղին մէջ երկու անգամ հինգական ղրուշ տալով զիս մահէն ազատելէ յետոյ, երրորդ անգամին լքած էր:

Այդ նամակին հանըմս խոստացաւ լաւ նայիլ ինծի, եթէ երթամ իրենց քով: Ուրիշ յոյս չունենալով, ընդունեցի առաջարկը, եւ գացի իրենց մօտ: Ամուսինը պատերազմի ճակատն էր եւ իրենք ամսական ստանալով կ'ապրէին, մայրը երկու աղջիկներով: Ասոնց տունը եղած միջոցիս ծանօթացայ հայ տղու մը հետ, որ Թուրք անունով Շամիլ կը կոչուէր: Հայկական անունն էր Բենիամին, եւ Մշոյ քաղաքացի էր:

Երկուստեք ծանօթանալէ յետոյ, հասկցուց թէ իր աղայի հետ շուտով Տիարպէքիր պիտի մեկնէին: Փափաք յայտնեցի որ իր կարելին ընէր, որպէսզի իր աղան զիս ալ միասին տանէր:

Տղան այդ մասին նպաստաւոր տեղեկութիւն բերաւ ինծի եւ ուրախութենէս կը խենդենայի: Կը դժուարանայի գործադրել ծրագիրս, որովհետեւ չէյխ Մահմուտը այդ օրերուն նոր հասած էր պատերազմի ճակատէն (Բալուի մօտերը):

Շամիլի հետ գացի ցորեկով տեսայ իր աղային տունը որ բաւական հեռու էր իմինէն, տեսնուեցայ Թուրքին հետ որ խոստացաւ զիս առնել իր ծառայութեան մէջ եւ լքեց քիւրտ տղեկ մը զոր նոյն նպատակով առած էր ինծմէ առաջ:

Ճշդեցի մեկնելիք գիշերը: Եւ վերադարձայ տուն: Ինծի հարցուցին ուր մնալս, եւ ես 20 փարա ունենալով գրպանս, իրենց տուի, պատմելով թէ մէկու մը ջուր բերած ըլլալով վարձատրութիւնս էր: Ուրախութեամբ յափշտակեցին ձեռքէս 20 փարան:

Եկաւ մեկնումի գիշերը: Պէտք էր զէնքս գողնայի եւ գիշեր տունէն անհետանայի՝ նպատակիս հասնելու համար: Երբ իրենք խորունկ քուն ինկան՝ տանիքի վրայ հաստատուած տախտակէ մասնաւոր ննջարանին մէջ, ես սանդուղներէն վար իջայ, մտայ մառանը, պզտիկ պատառ մը միայն հաց առի եւ բաւական ալ չոր թութ եւ առանց նշմարուելու դուրս ինկայ, գացի հասայ նպատակակէտիս եւ այդ գիշեր մեկնեցանք Տիգրանակերտ:

Սիրտս խռով էր, կը վախնայի հետապնդուելէ, բայց գիշեր ըլլալու պարագան կը մեղմացնէր վախս:

Մինչեւ արեւածագ, կտրած էինք 6 — 7 ժամուան ճանապարհ, ես մտքիս մէջ այլեւս ազատ կը զգայի ինքզինքս: Հայնէի շրջանէն հեռացանք առանց ջուր առնելու, եւ ճամբան սաստիկ նեղութիւն քաշեցինք այդ պատճառաւ: Այդ անտէր շրջանը անապատի կը նմանէր: Իւրաքանչիւր գիւղ կը բաղկանար 20 — 25 տունէ, շինուած՝ հում աղիւսէ, եւ առանց ջուրի, մէյմէկ ջրհորով կը հոգային իրենց ամբողջ ջուրի կարիքը: Ջրհորը այնքան խոր էր եւ այնքան խճողուած որ, մենք իբրեւ ճամբորդ թաս մը ջուր խմելու համար երկար կը սպասէինք, ինչ եւ իցէ, ես ծարաւէն ալ չմեռայ եւ երկու օր քալելով հասայ Տիարպէքիր: Մեզ առաջնորդող Թուրքը Միրկ Ահմէտ թաղին մէջ, Հայու լքեալ տուն մը ստացաւ կառավարութենէն ուր տեղաւորուեցանք:

Յաջորդ օրը ես ու ցեղակիցս՝ Շամիլ այծեր տարինք արածելու Օ Րում Գափըսը կոչուած դռնէն դուրս ուր կը գտնուի Հայոց գերեզմանատունը: Քանի մը օր միասին տարինք այդ պարտականութիւնը, բայց տառնք եւս մեզ անօթի կը ձգէին, ամբողջ օրը բանջարեղէնով կ'անցընէինք, իրիկունը միայն ճմերուկ մը, որ այդ քաղաքի մէջ ամէնէն աժան նիւթն էր:

Ամառ ըլլալով այդ տեղի սովորութիւնն էր տանիքները պառկիլ: Ուստի մենք եւս մեր աղաներէն քիչ հեռու նստած մեր ձմերուկը կը կրծէինք, երբ յանկարծ հօճան մինարէին վրայէն էզան պոռաց.— «Այս ալէլ փէլահ»: Այդ թշուառ վիճակիս վրայ խնդուքս չէի կարող զսպել, որովհետեւ ես գիւղացի Հայու զաւակ էի, եւ ընաւ հօճայի ձայն չէի լսած: Ընկերս քաղաքացի էր, շատ չէր ազդուեր, սակայն իմ ծայրայեղ խնդուքս զայն ալ կը ցնցէր եւ կը հասցնէր իմ վիճակիս:

Աղային ձայնը կ'ընդմիջէր մեզ: «Ուլան նէ՞ ազտընըզ»: Եթէ գիտնային մեր խնդալու չարժառիթը, վայ էր մեզի, բայց ըսինք թէ հէքեաթ պատմելով կը խնդայինք...

Յաջորդ օրը դարձեալ ոչխարները արածելու տարինք, ուր ես յայտնեցի ընկերոջս թէ կ'ուզէի փախչիլ, ինքն ալ կ'ուզէր նոյնը ընել, բայց համարձակութիւն չունենալով կը ձգձգէր, մանաւանդ որ երկրէն մինչեւ հոդ անոնց հովանաւորութեան տակ մնացած էր: Իսկ իմ պարագաս տարբեր էր, հետեւաբար համբուրուեցայ ընկերոջս հետ եւ հեռացայ: Քիչ անդին գտայ նպատակի ձագ մը եւ դառնալով յանձնեցի ընկերոջս եւ վերջնապէս ձգեցի զինքը:

Ուղղուեցայ քաղաքին այն թաղը ուր կ'երեւէր եկեղեցիի զանգակատուն մը: Հայկական կարծելով կ'ուզէի հոն ապաստանիլ:

Խաբուած էի, տարիս Ասորիներու «Մարիամ Անա» եկեղեցին էր, Սինէկ պազար թաղին մէջ: Այդ իմացայ այն ատեն միայն երբ կեանքս ստոյգ մահէ կը փրկուէր:

Հասայ եկեղեցիին դուռը եւ գոց գտայ զայն, ուստի դարձայ թաղին մէջ հաց ճարելու:

Ձայն մը.— «Մահաճր, մահաճր, կէ՛լ, կէ՛լ»: Մօտեցայ: Ասորի կին մըն էր, գլխարկս գլխէս առաւ իբրեւ գրաւ եւ ձեռքս տուաւ երկու թեթեւ հաց, հատը մէկ ղրուշ, ծախելու համար: Երբ զայն դրամի վերածելով բերէի, պիտի ստանայի նոյնչափ եւս: Եւ այսպէս մինչեւ իրիկուն: Ասոր փոխարէն խոստացաւ ինծի հարիւր փարա: Երբ իրիկուն եղաւ, այդ ալ չտուաւ, այլ թոնիրի կողէն ինկած մոխիրի վրայի մէկ երկու կտոր կուտ:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

նելով, ատրճանակը ձեռքը՝ հրամայեց գանձապահին անմիջապէս յանձնել սեղանին վրայ գտնուած երկու պայուսակներ: Գանձապահը հնազանդեցաւ: Անծանօթը աւարը առնելով անհետացաւ: Երկու պայուսակներուն պարունակութիւնը,— 15,000 ֆրանք եւ 35 — 40,000 ֆր.ի ազգ. վճակահանութեան տոմս:

ՎԻՈԼԷԹ ԽԵ՞ՆԹ Է...

Տօքթ. Ռավօ, Սէն Լուի հիւանդանոցին բժշկապետը, ԵՇ. օր ծակեց հայրասպան վիոլէթի մէջքը, գիտական քննութեան համար: Միեւնոյն ատեն աբիւն առաւ երկու անգամ: Գործողութեան ներկայ էին երկու յիմարաբոյժներ, որոնք հայրասպանը պիտի քննեն մտային տեսակէտով: Գործողութեան հետեւանքով, վիոլէթ Նոզիէռ կռնակի վրայ պառկած պիտի մնայ 36 ժամ եւ հանգիստ պիտի առնէ քանի մը օր: Հետեւաբար, չի կրնար հարցաքննուիլ մէկ շաբաթէն առաջ:

Առջի օր բանտին խոստովանահայրը ուզեց եւ հաղորդութիւն առաւ: Տեսակ մը ջերմեռանդութենէ բռնուած է:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Հրայր» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 12 ընկեր Օննիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ Շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin des Chartreux

Պատուոյ Նախագահ Մարսէյլի երեսփոխան M. HENRI TASSO

Député des B. du R.

Բացման խօսք՝ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. Մ. վաճագնեան նուագախումբը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կ'երգեն Տիկին Հայկանուշ Նիքօլինի (Ֆրանս. Գօնսէրվաթուարէն): Օր. Պերճուհի Գէորգեան եւ Պ. Կ. Խատարեան:

Կ'արտասանեն Խանոյեան, Ատանալեան եւ Պր. Յակոբոս:

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Առնել Թիւ 1, 4, 5, 11, 41 եւ 53 Թիւ Թրամուէյները:

⁂

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

120 ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. վաճագնեան նուագախումբին

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ, արտասանութիւն, անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Նկատի ունենալ այս Թուականը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 Հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին Թիւը, շուրջ 180 էջ, ընտիր Թուղթի վրայ, լոյս տեսաւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Վէմ»ը (Խմբ.).— Խաչ. Աբովեանի վախճանը՝ Պրոֆ. Ն. Ադոնց.— «Ամենայն Հայոց բանաստեղծ»ը՝ Ա. Ջամալեան.— «Ռ. Պատկանեանի անտիպ նամակները»՝ Ռ. Բերբերեան.— «Սայեաթ Նովա»՝ Ե. Զաւրեան.— «Փորձ համեմատութեան եբրայական բանաստեղծութեան եւ գողթան երգերու միջեւ»՝ Շ. Նարդունի.— «Օպոզիցիան Հանրապետական Հայաստանում»՝ Ա. Խոնդկարեան.— «Հայկ. բարենորոգումները»՝ Վ. Փափազեան.— «Անջատական շարժումը»՝ Վ. Մինախորեան.— «80ական եւ 90ական Թւականները Մոսկւայում»՝ Բժ. Մ. Զալեան, Ե. Թադէոսեան.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ «Ա. Շահխաթունեան, Ն. Աղբալեան, «Արմէն Գարօ», «Նար - Դոս»՝.— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ. «Հայրիկի նամակը», «Շահան Ջրպետի նամակը Ղուկաս կաթող.ին.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, «Խ. Աբովեանի արձանը».— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.— «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը», Վահրամ եպ. Մանկունի.— Նկարներ:

Առաջին Թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

«Հայ Մշակոյթի Օր»ը Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Լիոնի մասնաճիւղին

տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

22, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

նիւթ ունենալով՝ «ԹՈՔԱԽՏԻ ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ և ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ»

(Պիտի ցուցադրուի նաեւ հիւանդ Թոքերու շողանկարներ)

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

Ընտանեկան պարահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Վասպուրականի «ԱՐԾԻՒ» Փանֆառի կողմէ:

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ

Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Ֆանֆառը կը նուագէ հայկական եղանակներ:

եւրոպական պարեր: ճազ «ՄԱՋԷԼԼԻ»ի

Պարի մրցում: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Ես ուրիշ մը ճարեցի, դիւանագիտական անցագիր մը, Սոմըրվիլ անունով, Ֆրանսա եւ Իտալիա մտնելու արտօնութեամբ: Խորհուրդ կուտամ ձեզի Մեքսիկացիին հետ ճամբորդել: Եթէ բանի մը ետեւէն իյնայ, բաւական տարօրինակ է եւ դուք զինքը լաւ մը ճանչնալու առիթը պիտի ունենաք:

— Բայց ի՞նչ է այդ առաքելութիւնը:

— Շա՞տ կ'ուզէիք գիտնալ:

— Էշըրնտէն չպատասխանեց: Իրարու աչք աչքի նայեցան այնպէս ինչպէս շոգեկառքի բաժնեակի մը ճամբորդները, որոնք կը ջանան գուշակել իրենց դիմացինին ով ըլլալը:

— Եթէ ես ձեր տեղը ըլլայի, պիտի ձգէի որ զօրավարը ինք խօսէր: Իրեն միայն բացարձակ անհրաժեշտը կ'ըսէի: Ձեզի որ եւ է հարցում չպիտի ուղղէ, այդ մասին կը վստահեցնեմ ձեզ: Իր տեսակին մէջ ճենթըլմէն մըն է:

— Իր բուն անունը ի՞նչ է:

— Միշտ զինքը Մանուէլ կը կոչեմ, բայց չեմ գիտեր թէ ատիկա հաճոյք կը պատճառէ՞ իրեն: Իր անունը Մանուէլ Քարմօնա է:

— Ուրեմն չէնք - շնորհք սրիկայ մը, գտնելով այն բանէն զոր չէք ուզեր ըսել:

Ռ.ի տժգոյն աչքերը պճլտացին:

— Մինչեւ հոն չերթանք: Մեծ քոլէժէ մը ելած ըլլալու առաւելութիւններ չունի: Ուղղամտութեան մասին ձեր եւ իմ գաղափարներս չունի: Իր աչքին առջեւ երբեք ոսկի ծխատուփ մը մի թողուք, բայց եթէ կրցաւ թունել, վստահեցէք թէ երբեք չպիտի վարանի գրաւի դնելու զայն, վճարելու համար ձեր թղթախաղի պարտքը: Եթէ կարենայ ձեր կինը կ'առնէ ձեր ձեռքէն, իսկ եթէ այնքան ճարպիկ եղաք որ կրցաք արգիլել, իր վերջին պատառը կը բաժնէ ձեզի հետ: Արցունքները կը վազեն աչքերէն, եթէ ձայնագրին վրայ լսէ Կունոյի «Ավէ Մարիա»ն, բայց եթէ ինքզինքը նախատուած նկատէ ձենէ, շունի մը պէս կը սատկեցնէ ձեզ: Մեքսիկայի մէջ կ'երեւի նախատինք է անցնիլ մէկու մը եւ իր գաւաթին մէջտեղէն: Ինծի պատմեց թէ օր մը սպաննած է խեղճ Հոլանտացի մը որ չէր գիտեր սովորութիւնը:

— Գլուխը չե՞ն ցուցուցած:

— Ո՛չ, իր ընտանիքին շնորհիւ որ երկրին մէջ ամենածանօթներէն է եղած, գործը խեղդեր են, եւ թերթերը գրեր են թէ Հոլանտացին անձնասպան եղաւ: Կրնայ եւ ճիշդ ըլլայ: Չեմ կարծեր որ մեր Մեքսիկացին որ եւ է կարեւորութիւն ընծայէ ուրիշի կեանքին:

Էշըրնտէն աւելի հետաքրքրուեցաւ: Սկսաւ զննել իր պետին դեղնած ու խորշոմած դէմքը: Գիտէր որ ան պարապ տեղը չէր ըրած այդ ակնարկը:

— Իրականին մէջ մարդկային կեանքին գինը շատ կը չափազանցեն. ինչպէս եթէ ըսէին թէ ներքին արժէք մը ունին փոքերի խաղանիշերը, մինչդեռ անոնք իրականին մէջ անուանական արժէք մը ունին միայն: Ճակատամարտի մը միջոցին մարդիկ զօրավարի մը համար ուրիշ բան ըլլալու չեն եթէ ոչ խաղանիշեր: Զօրավարը կորսուած է եթէ ինքնիրեն թոյլ տայ զանոնք համարել կենդանի էակներ:

— Բայց, անհաւասիկ կան խաղանիշեր որոնք իրենք իրենց թոյլ կուտան զգալ ու մտածել եւ եթէ մտածեն թէ մարդիկ պարապ տեղը վտանգի ենթարկած են զիրենք, կրնան ըմբոստանալ յաջորդ անգամուն:

— Վերջապէս, այդ չէ խնդիրը: Իմացանք որ ոմն Կոստանդին Անդրէատի, Պոլսէն կուգայ գաղտնի փաստաթուղթերով: Այդ փաստաթուղթերը մեզի պէտք են: Ցոյն մըն է, Էնվէր փաշայի մէկ գործակալը եւ անոր ամբողջ վստահութիւնը կը վայելէ:

Միւս կողմէ Էնվէր անոր միջոցաւ բերանացի կը հաղորդէ այն բոլոր տեղեկութիւնները զորս վտանգաւոր կը գտնէ գրի առնել: Անդրէատի Պլընտիզէն կուգայ «Իթաքէ» շոգենաւով, եւ Պրինտիզի պիտի ելլէ Հռոմ երթալու համար: Գերման դեսպանին պիտի յանձնէ փաստաթուղթերը եւ դեսպանին պիտի հաղորդէ մնացածը:

— Հասկցայ:

Այդ միջոցին Իտալիա տակաւին պատերազմին չէր մասնակցեր: Կեդրոնական պետութիւնները ամէն կարելին կ'ընէին զայն իր չէզոքութեան մէջ պահելու համար, իսկ Համաձայնականները կ'աշխատէին ապահովել անոր մասնակցութիւնը:

— Մանաւանդ, պէտք չէ խնդիր ունենալ իտալական իշխանութեանց հետ, կրնան ճակատագրական բարդութիւններ ծագիլ: Բայց ամէն գնով պէտք է թոյլ չտալ որ Անդրէատին Հռոմ հասնի:

— Ամէն գնո՞վ:

— Դրամը բանի չի ծառայեր, պատասխանեց Ռ., չորթունքները կծկելով անողորմ ժպիտով մը:

— Այն ատե՞ն:

— Գլուխնիդ մի ճաթեցնէք:

— Վառ երեւակայութիւն ունիմ:

— Նափոլի պիտի երթաք ճաղատ Մեքսիկացիին հետ: Ան ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ Քուպա վերադառնալ: Ինչպէս կ'երեւայ, իր կուսակցութիւնը ապստամբութիւն մը կը պատրաստէ եւ կ'ուզէ տեղին վրայ գտնուիլ, յարմար ժամուն Մեքսիկա նետուելու համար: Բայց այլեւս տատանող չունի: Ամերիկեան դրամ բերի եւ ձեզի պիտի յանձնեմ այս գիշեր:

— Մե՞ծ գումար է:

— Բաւական: Ուստի հազար տոլարնոց կտրօններ առի: Աւելի դիւրին պիտի ըլլայ ձեզի համար: Մեքսիկացիին պիտի տաք երբ Անդրէատիի փաստաթուղթերը ձեզի յանձնէ:

Հարցում մը ըլլաւ Էշըրնտէնի մը Թունքներուն ծայրը, բայց ուրիշ մը ըրաւ:

— Լաւ հասկցա՞ծ է ինչ որ կ'ըսպասէք իրմէ:

— Կատարելապէս:

Դուռը զարկին: Բացուեցաւ եւ գրասենեակին մէջ Մեքսիկացին երեւցաւ:

— Ահա եկայ, բարեւ, գնդապետ: Շատ ուրախ եմ իմ ձեզ տեսնելուս:

Ռ. ոտքի ելաւ:

— Լաւ ճամբորդեցի՞ք, Մանուէլ: Ձեզի կը ներկայացնեմ Պ. Սըմըրվիլը, որ ձեզի պիտի ընկերանայ Նափոլի երթալու համար, զօրավար Քարմօնա:

— Շատ ուրախ եմ, պարոն:

Այնքան ուժով սեղմեց Էշըրնտէնի ձեռքը որ մարդը վեր ցատկեց:

— Ի՞նչ բռունցք, զօրավար:

Մեքսիկացին իր ձեռքերուն նայեցաւ ինքնահաւանութեամբ:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

15 Octobre 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2318

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊՐՈՎՈԿԱՑԻՈՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ»

Բոլորովին ուրիշ հարցի մը մասին կ'ուզէինք խօսիլ, կիրակի օրով, երբ ստացանք Բարեգործականի դիւանին հոկտ. 13 թուակիր զեկոյցը:

Քիչ անդին հրատարակուած է զեկոյցին հիմնական մասը,— քաղուածք մը՝ Հայաստանի վարչապետ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի մէկ նամակէն, որ կը խօսի ներգաղթի մասին:

Տեղ չունեցանք ամբողջութեամբ տալու զեկոյցը: Բայց, հարկ է յատեղ վերլուծել նամակին առաջին մասը, որ կը ներկայանայ երկու երեսով:

Այսպէս, Բարեգործականի հաղորդած զեկոյցին մէջ, Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան կ'ըսէ.

— «Բայց չեմ կարող չյայտնել նաև, որ 32 – 33 թվերին ներգաղթողների մէջ եղան առանձին տարրեր, որոնք չնայած մեր կողմից ձեռք առնված բոլոր միջոցներին, դեռես չեն կարողացել կամ ցանկացել կապվել ու յարմարվել իրենց տրամադրուած աշխատանքներին, գերադասում են յանախակի փոխել աշխատանքի վայրը, մէկ աւանից միւսն անցնել: Յիշեալ տարրերը բացառապէս այն շերտերիցն են, որոնք վերջին տարիների ընթացքում արտասահմանում կտրուած են եղել արտադրական աշխատանքից, զբաղուել են մանր առեւտրով, կորցրել են արտադրական աշխատանք կատարողի նկարագիրը, մարդիկ, որոնց մէջ խոր արմատներ է թողել նպաստընկալի հոգեբանութիւնը: Ի միջի այլոց Հայաստանից փախուստ տալու մի քանի դէպքերը ··· այս շրջաններից են դուրս եկել:

Ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ, այս միեւնոյն հատուածը կը վերջանայ հետեւեալ խօսքերով.

— «Ի միջի այլոց, Հայաստանից փախուստ տալու մի քանի դէպքերը, որոնց շուրջ այնքան պրովակացիոն «աշխատանք» ծաւալեց արտասահմանում ծանօթ հոսանքը, այս շրջանից են դուրս եկել»: (*Ազդակ*, 14 հոկտ.):

Հիմա դուք ալ հարցուցէք մեզի հետ.

— *Ո՞րն է Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի նամակին վաւերական պատճէնը, Բարեգործականի հաղորդա՞ծը, թէ ռամկավար պաշտօնաթերթին հրատարակածը:*

Բանգէտներ պիտի պատասխանեն թէ Բարեգործականի դիւանը խոհեմութիւն սեպեր է յապաւել վերջին հատուածը, յանուն համերաշխութեան:

Այդ պարագային, «Ազդակ» ի՞նչպէս կրնայ հրատարակել զայն...

Պատասխանը կուտայ ռամկավար պաշտօնաթերթը ինք, պարծելով թէ Բարեգործականի դրասենեակին դիմած են, տեղեկութիւններ քաղելու համար: Եւ,

— «Պիտի պատրաստուի այս օրերս զեկոյց մը այդ մասին, պատասխանեցին մեզ եւ թոյլատրուեցաւ այդ առիթով կարդալ եւ անկէ առնել հետեւեալ հատուածները Հայաստանի ժող. Կոմիսարներու խորհուրդի նախագահ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի նամակէն»:

Ուրեմն Հայաստանի վարչապետը իրապէս գրած է այդ փոքրոգի տողերը, հոգ չէ թէ անձնական նամակի մը մէջ:

Այս ճշդումէն յետոյ, մի՛ հետաքրքրուիք մնացեալով:

Այսինքն, մի՛ հարցնէք թէ՝ Բարեգործականի դիւանը ի՛նչ նուրբ դիւանագիտութեամբ ռամկավար պաշտօնաթերթին կը յանձնէ անձնական նամակ մը, կը թոյլատրէ որ ան իր ուզած եղանակով օրինակէ եւ տպէ այդ նամակը, իսկ ինք խոհեմութիւն կը սեպէ «կլորցնել» նամակը եւ զեկոյցի մը վերածելով մամուլին հաղորդել չաբաթ առաջ, երբ արդէն լոյս տեսած է «Ազդակ»ին... (Մենք միեւնոյն թղթատարով ստացանք զեկոյցը եւ պաշտօնաթերթը):

×

Հիմա խօսինք Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի հետ, դէմ դիմաց եւ հրապարակաւ, ոչ թէ անձնական նամակներով:

Ի՞նչ կ'ըսէ Հայաստանի վարչապետը.—

1. Գաղթականներուն «մեծագոյն մասը, 95 առ հարիւր այսօր արդէն կեանքի եւ ապրուստի հաստատուն պայմաններու մէջ են, կերտում են իրենց երջանիկ ապագան»:

2. Բայց, «ներգաղթողների մէջ եղան առանձին տարրեր, որոնք չեն կարողացել կամ ցանկացել կապուել եւ յարմարուել»:

3. «Յիշեալ տարրերը բացառապէս այն աշխատաւորներն են որոնք կորցրել են արտադրական աշխատանք կատարողի նկարագիրը, մարդիկ որոնց մէջ խոր արմատներ է թողել նպաստընկալի հոգեբանութիւնը»:

4. Հայաստանի փախուստները «մի քանի դէպքեր» են, որոնց շուրջը «պրովակացիոն աշխատանք»ի ձեռնարկած է «ծանօթ հոսանքը»: (Կարդա՛,— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը):

Ինչպէս կը տեսնէք, Հայաստանի վարչապետին համար ալ ո՛ր եւ է արժէք չի ներկայացներ փախուստներու խմբական եւ եղերական հանգամանքը:

Նամակը գրուած է սեպտ. 4ին, մինչեւ սեպտ. 20 հասած էին 51 հոգի: (Առաջին կարաւանը, 38 հոգի, այր, կին, երախայ, Հայաստանէն ճամբայ ելած էր յուլիս 18ին):

Եւ սակայն, Պ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեան այս ամէնը կը համարէ «մի քանի դէպքեր»: Ճիշդ ինչպէս ռամկավար թերթերը, որոնք իրենց նստած տեղը գիտեն ամէն բան, եւ պէտք չունին դիմելու «Թուրքի օճախ»ին:

Միեւնոյն ատեն, վարչապետը ուժ տալու համար իր խօսքին, քար մըն ալ կը գլորէ Դաշնակցութեան ետեւէն, անոր մամուլին կատարած պարտականութիւնը հռչակելով «պրովակացիոն աշխատանք»: (Հայերէ՛ն գրեցէք, Պ. վարչապետ, կամ եթէ օտար բառ պիտի գործածէք, գոնէ զանազանեցէք ածականն ու գոյականը: Ֆրանսացին կ'ըսէ՞ — «էօվռը պրովակասիոն»?):

Բայց թողունք բառը եւ առնենք ոգին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հակաժրէական ցոյցեր Պաղեստինի մէջ

Գրած էինք թէ իսլամական կոմիտէն ցոյց մը կազմակերպած էր ուրբաթ օր, բողոքելու համար Գերմանիայէն փախած Հրեաներու ներգաղթին դէմ: Մարզպանը Կիպրոս գացած ըլլալով, փոխանորդը արգիլեց միթինկը: Բայց եւ այնպէս, կարելի չեղաւ բոլորովին արգիլել ցոյցերը: Երուսաղէմի Արաբները փակած էին իրենց խանութները: Հազարաւոր Իսլամներ թափօր կազմեցին փողոցներուն մէջ, լուտանքներ տեղալով Հրեաներուն վրայ եւ բողոքելով անոնց ներգաղթին դէմ: Կէս օրէն յետոյ, 1500 – 2000 հոգինոց բազմութիւն մը փորձեց հին քաղաքը մտնել, ցոյցերը շարունակելու համար կառավարութեան շէնքին առջեւ: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ բիր գործածել: Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ վիրաւորուած են 11 հոգի, որոնց հինգը ոստիկաններ:

Հոգատար իշխանութիւնը այնքան խիստ միջոցներ ձեռք առած էր որ, նոյնիսկ օդանաւ գործածելու կը պատրաստուէր:

Արաբական կոմիտէն որոշած էր սեւ ցանկը անցընել իր անդամներէն անոնք որ չէին ուզեր մասնակցիլ ցոյցին: Մասնաւոր հրահանգներ ուղղուած էին գիւղերը, որպէսզի Երուսաղէմ ղրկեն իրենց ներկայացուցիչները: Բայց կառավարութեան ձեռք առած միջոցները ազդեցին չափաւոր Արաբներուն վրայ եւս, որոնք խոհեմութեան յորդորներ կարդացին:

Ասորիներու պատրիարքին բողոքը

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ասորիներու պատրիարքը կոչ մը ուղղելով բոլոր քրիստոնեայ Եկեղեցիներուն, կը խնդրէ աջակցութիւն ընծայել իրենց կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, պաշտպանելու համար ասորական դատը: Պատրիարքը կը բացատրէ թէ ինչպէս, 1930էն ի վեր, մտահոգութեան յայտնուած էր Ասորիներու ապագայի մասին: 1931ին, պատրիարքը աղերսագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան, կ'ըսէր,— «Եթէ հոգատարութիւնը վերնայ առանց ազդու երաշխիքներ հաստատելու մեր պաշտպանութեան համար, հետեւանքը պիտի ըլլայ մեր բնաջնջումը»:

Պատրիարքը կ'ըսէ թէ Իրաքի կառավարութեան նշանակած տեղաւորման լիազօրը միայն խորհրդատուի հանգամանք ունէր, ոչ թէ գործադիր իշխանութիւն, եւ, իբրեւ պաշտօնեայ, անշուշտ կառավարութեան քաղաքականութեան պիտի հետեւէր: « Լրագրական պայքարը հանրային կարծիքը պատրաստեց սրբազան պատերազմ սարքելու համար Ասորիներուն դէմ, եւ հետեւանքը այն եղաւ որ 1933 օգոստոսին այրեր, կիներ եւ մանուկներ կոտորուեցան»: Պատրիարքը կ'աւելցնէ թէ Անգլիոյ օդանաւային պաշտօնեաները ուրիշ բան չէին կրնար ընել եթէ ոչ լուսանկարներ առնել օդէն, իսկ անոնք որ Իրաքի կառավարութեան մէջ կը գտնուէին, չէին կրնար այցելել դէպքին վայրը: Վերջացնելով, Պատրիարքը կը խոստանայ նոր մանրամասնութիւններ հաղորդել պատահած դէպքերու մասին եւ կրկին աջակցութիւն կը խնդրէ, ուժ տալու համար ասորական դատին:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարին

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Պ. Թիթուլէսքօ երեք յաջորդական տեսակցութիւններ ունեցաւ Պուլկարիոյ վարչապետին հետ, օրուան հարցերու մասին: Թագաւորն ալ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ: Կ. Թիթուլէսքօ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— Իմ այցելութեանս նպատակն է ուղղակի կապ հաստատել Պուլկարիոյ վարիչներուն հետ, անկեղծօրէն պարզել Ռումանիոյ տեսակէտները՝ օրակարգի հարցերու մասին եւ անոնց կարծիքներն իմանալ միջազգային հարցերու մասին: Ես մասնաւոր առաքելութեամբ չեմ եկած, այլ եկած եմ իբրեւ բարեկամ եւ կը բաժնուիմ աւելի բարեկամացած: Արդարեւ, խորապէս յուզուած եմ ինծի եղած ջերմ ընդունելութենէն: Համոզուած եմ թէ կարելի է տեւական եւ արդիւնաւոր բարեկամութիւն մը հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ: Այստեղէն կ'երթամ Էնկիւրի, բարեկամութեան դաշինք մը ստորագրելու համար Թրքական հանրապետութեան հետ, յետոյ պիտի երթամ Աթէնք:

Պատասխանելով հարցումի մը, Պ. Թիթուլէսքօ ըսաւ թէ մօտերս տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Պօրիս եւ Կարոլ թագաւորներուն միջեւ:

Նախարարը Սօֆիայէն մեկնեցաւ ուրբաթ օր, մասնաւոր կառախումբով Էնկիւրի երթալու համար: Պուլկարիոյ վարչապետը ուղեկցեց զինք մինչեւ Ֆիլիպէ: Թագաւորը Ս. Ալեքսանդրի պատուանշանին առաջին աստիճանը տուաւ Պ. Թիթուլէսքոյի:

Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու նախարարներուն խօսակցութիւնները շատ սիրալիր էին եւ պիտի շարունակուին, Պօրիս եւ Կարոլ թագաւորներուն ատեն:

Ռայխստակի հրկիզման դատը

Ուրբաթ օր շարունակուեցաւ վկաներու հարցաքննութիւնը: Նախագահը յայտարարեց թէ հրդեհին « վերակազմութեան » գործողութիւնը կ'ապացուցանէ որ միայն մէկ հոգի մատչած է խորհրդարանին պատշգամը, եւ ոչ թէ երկու: Ընդհ. դատախազը դիտել տուաւ թէ ինք վերապահ է եւ իր կարծիքը պիտի յայտնէ երբ որ ժամանակը գայ:

Պուլկար ամբաստանեալներուն փաստաբանը առաջին անգամ խօսք առնելով, պահանջեց դէմ դիմաց հանել կարգ մը վկաներ, որով պիտի հաստատուի թէ իր փոխանորդեալները ուրիշ տեղ կը գտնուէին հրդեհին գիշերը:

Յետոյ լսուեցաւ այն ոստիկանը, որ ձերբակալած էր Վան տէր Լիւպէն: Վկան յայտարարեց թէ ամբաստանեալը միայն տափատ մը հագած էր, որուն գրպանէն գտաւ անցագիր մը: Համայնավար կուսակցութեան անդամատետր չկար: Ամբաստանեալ Թորկլէր կարգ մը հարցումներ ուղղեց վկային.— Երբ խուզարկեցիք Վան տէր Լիւպէի վրայ, համայնավար կուսակցութեան անդամատետր կա՞ր:— Ո՛չ:— Համայնավար կուսակցութեան մէկ յայտարարութիւնը կա՞ր.— Ո՛չ.— Թերթեր գտա՞ք.— Ո՛չ:— Երբ բռնկած ճաշարանին դուռը բացիք, օդի հոսանք զգացի՞ք.— Ոչ:

Այս վերջին հարցումը կարեւոր համարուեցաւ, որովհետեւ եթէ պատուհանը կոտրած ըլլար, ինչպէս կ'ըսէ ամբաստանագիրը, յայտնելով թէ Հոլանտացին այդ ճամբով մտած է, ոստիկանը ճաշարանին դուռը բացած ատեն օդի հոսանք պիտի զգար:

7ՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

1. Երուանդ Փիլոսեան, Արմշատցի 20 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 2. Մերգիլ Տոպանեան, Իզմիրցի, 26 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 3. Օննիկ Մենէնեան, Աֆ. Գարահիսարցի, 25 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 4. Գէորգ Շաթիրեան, Աֆ. Գարահիսարցի, 20 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 5. Խաչիկ Մկրտիչեան, Իզմիրցի, 19 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 6. Վարդգէս Յարութիւնեան Ատափազարցի, 19 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն:

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՍԿՍԻ 1934ԻՆ, ԵԹԷ..

Առաջին կարաւանով՝ 2-3000 հոգի

Երէկ Բարեգործականի դրասենեակէն ստացանք զեկոյց մը, որ կը ներկայացնէ քաղուածքներ՝ Հայաստանի վարչապետ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի մէկ անձնական նամակէն (4 սեպտ.), կուտանք հիմնական մասը.—

Նման պայմաններում չունենալով մանաւանդ պատրաստի բնակարանների ֆոնդ, մենք չէինք կարող կարճ ժամանակով չընդհատել ներգաղթի գործը: Շեշտել ենք, որ ընդմիջումը ժամանակաւոր է:

Կ'ուզէի այս նամակով հետեւեալը յայտնել ձեզ. կառավարութիւնը ծրագիր է մշակում 1934 թուի սկզբից վերսկսել ներգաղթը, այն հաշուով որպէսզի առաջին կարաւանը երկիր հասնի ոչ շատ ուշ քան 1934 թուի մարտ – ապրիլը: Առաջին կարաւանով նպատակայարմար ենք համարում ընդունել 2–3000 հոգի, որոնցից կէսը Նուպարաշէնում հաստատուելու է եւ երկրորդ կէսը Երեւանում հաստատուելու, շինարարութեանց վրայ աշխատելու պայմանով: Եթէ արտասահմանի ակնկալուած նիւթական օժանդակութեան գէթ նուազագոյնը ժամանակին հասցուի, յոյս կայ 1934 թուին շուրջ 7–8000 նոր գաղթականներ ընդունել: Որոշած ենք մեր բարեկամ ընկ. Դ. Շահվերտեանին ոչ ուշ քան 1934 ուի յունվարը Եւրոպա ղրկել ձեզ հետ միասին գործնականօրէն սկսելու համար ներգաղթի կազմակերպման գործը:

Ինչ խօսք, որ այս անգամ պիտի աշխատուի չկրկնել անցեալ տարուայ սխալները, այսինքն առ այժմս կազմել ներգաղթողների կարաւանները բացառապէս արտադրական աշխատանքի ընդունակ, որակաւոր մարդկանցից: Այստեղ ձեռնարկել ենք անհրաժեշտ միջոցների, մինչեւ գարնանը ներգաղթողների անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու համար»:

Գերմանիա չուզեր տեղի տալ

Զինաթափութեան գերմանական գլխաւոր պատուիրակը Պերլին հասնելով, անմիջապէս ընդունուեցաւ Պ. Հիթլէրի կողմէ: Իր փոխանորդը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Ժընեւի մէջ.— Մեր կառավարութիւնը ստիպուած է պնդել մասնաւորապէս հետեւեալ երկու կէտերուն վրայ.— 1. Պէտք է անյապաղ զինաթափ ըլլան այն պետութիւնները որոնք չեն եղած հաշտութեան դաշնագիրներուն համաձայն.— 2. գերմանական բանակին ալ թոյլատրել իր ուժին համապատասխան սպառազինութիւն մը, ձեւափոխումէն անմիջապէս յետոյ:

Պ. Փոլ Պոնքուր Ժընեւ մեկնեցաւ նորէն, դահլիճին հետ խորհրդակցելէ յետոյ:

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու պատուիրակները կը պահեն իրենց համաձայնութիւնը հիմնական հարցերու մասին, բայց վերջին պահուն որոշեցին բանաձեւ չներկայացնել այս մասին: Պատճառը այն է որ, Իտալացիները լուռ կը մնան, իսկ Գերմանիան չուզեր տեղի տալ հաւասարութեան հարցին մէջ:

Խնայողութիւն, կրճատում, տագնապի տուրք

Կառավարութիւնը կը պատրաստուի խորհրդարանին ներկայացնել նոր ելմտացոյցը, որ կը տրամադրէ խոշոր կրճատումներ եւ նոր տուրք մը, հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար: Բոլոր պետական պաշտօնեաներէն հարիւրին 5 միօրինակ տուրք մը պիտի գանձուի: Հարիւրին 1, 2 կամ 3 պիտի աւելնայ այդ տուրքը, համաձայն թոշակին կարեւորութեան: Միւս կողմէ, բացառիկ տուրք մը պիտի հաստատուի այն հարկատուներուն վրայ որոնք առ նուազն 1930 տարուան հաւասար զուտ եկամուտ մը ունին: Այս կարգի հարկատուները 1934ին պիտի վճարեն յաւելուածական տուրք մը, 1933ի եկամուտին վրայ:

Ռուսեւճափոնական վէճը ծանրացած

«ՎԱԽԿՈՏ ՇՈՒՆԵՐ»ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ ռուսեւճափոնական վէճը նորէն ծանրացած է: Մանչուրիոյ պետութիւնը զինուոր կը համախմբէ սահմանագլուխին վրայ: Ամէն գործ դադրած է Հայլար քաղաքին մէջ:

Խարպինի խորհրդային հիւպատոսը հինգերորդ անգամ ըլլալով բողոքագիր մը ուղղեց հինգ խորհրդային պաշտօնեաներու ձերբակալման առթիւ:

Ճափոնի արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Սերո՛ւնդ իմ,

Սերունդ «աղուոր մանչ»երու, անուշահոտութիւնով թրջուած երիտասարդներու,

Սերունդ «գրական թերթ» հրատարակելու մարմաջովն այրած թղթէ տղոց,

Սերունդ, որ ժուռ կուգաս Փարիզի Սէն-Միշէլ պողոտային վրայ ոտանաւոր ծամելով,

Սերունդ, որ ման կուգաս Մարսիլիոյ Քանըպիէր պողոտային վրայ հօր վաստակ ուտելով,

Սերո՛ւնդ իմ, ափսո՜ս սերունդ, կ'ուրանամ քեզ երբեմն՝ կատաղութեանս պահերուն մէջ:

Տասը տարի առաջ, երբ դեռ նոր քայլ կ'առնէի գրիչ-բռնող մեր խելացիներուն մէջ, ես տարուեցայ քանդումի հրաշալի ծրագրով մը,— նո՛րը կառուցանելու նպատակով անշուշտ: Պատերազմէն դուրս ելան ժողովուրդները՝ շատեր յեղափոխութիւնով մը այլակերպուած, շատեր ալ արեան — ժահրային տարրերու — կորուստով մը նորոգուած,— երիտասարդացա՛ն ազգ եւ ալինք եւ թշնամիք: Ընդհակառակն ծերացա՛ւ, պառաւցա՛ւ Հայոց ժողովուրդը: Հզօր ժողովուրդներն իսկ իրենց ճակատագիրը յանձնեցին երիտասարդներուն,—աշխարհն ամբողջ իր բախտը յանձնեց նոր սերունդին: Ընդհակառակն, դիտեցէք պահ մը Հայոց ժողովուրդին կացութիւնը,— կը տեսնէ՞ք ոեւէ երիտասարդ որ գործի գլուխ ըլլայ, տարիքոտ մարդիկ են նստեր, տեղաւորուեր՝ ղեկն իրենց ձեռքին:

Տառապեր եմ պատերազմին մէջ, տառապեր եմ պատերազմէն վերջ, եւ սակայն աւելի կատաղի եմ կռուեր անցնող 10 տարուան ընթացքին: Ուս. Միութեան հետ էի, ՅԱՐԴԳՈՂին հետ էի, ՄԵՆՔին հետ էի, հետն էի ոսկոր կապած կամ չկապած բոլոր երիտասարդական շարժումներուն: Վիճեցայ, հարուածեցի, յարձակեցայ, հայհոյեցի, վիրաւորեցի: Ու քանի՛ կը կռուէի, այնքան հոգիիս մէջ կ'անուշնար պատկերը մեր երիտասարդներու ապստամբման, հայ ժողովուրդին երիտասարդացման: Շատեր կ'ըսէին բարեկամաբար.— Պատրաստ չէ ձեր սերունդը, ձեր երիտասարդութենէն բան դուրս չի գար, զո՛ւր են այդ ճիգերը: Եւ սակայն ես տարուած էի պայքարին սրբազան խանդավառութեամբ:

Յաջողութիւններ ունեցանք,— գիտեմ: Եւ սակայն յաղթութիւնը կ'ուշանայ տակաւին,— նոյն իսկ դիմացի խրամներէն կը յիշեցնեն մեզի թէ յաղթութիւնը խլած են մեզմէ անվերադարձ:

Անոնք «ծախու սերունդ» կ'անուանեն մեր սերունդը: Արդարեւ ծախուածներ ունինք,— ոչ անշուշտ ազնուականներէն եւ արժանաւորներէն: Չէ՞ որ մեր մէջ ալ կային ոչխարի քալուածքով տղաք, «դեռնէն քալողներ» ինչպէս կ'ըսէ մեր աննման ժողովուրդը, վերջապէս խելքէ-պակասներ, որ կը գնուին տարեց գրագէտի մը երկու տողով գովեստով: Անոնք օր մը դաշնակցական են, օր մը ռամկավար, օր մը կարմիր: Անոնց մէջ ամէնէն սրիկաները անոնք են, որ նախ կարմիր եղած են, յետոյ դաշնակցական յետոյ ռամկավար: Զըսենք վայրէջք, բայց երիտասարդի մը ռամկավար դառնալը ամէնէն անբարոյական երեւոյթն է, որ ինծի տրուած ըլլայ տեսնել այս վերջին տարիներուն: Սերունդին այս քայքայուած վիճակը կրակ կը թափէ երբեմն հոգիիս մէջ: Կեցցեն որբերը, սակայն: Գիտցողները գիտեն անշուշտ, որ ՅԱՐԴԳՈՂի եւ ՄԵՆՔի հետ կռիւներս ծագեցան այն ատեն՝ երբ կը ստիպուէի նախընտրութիւնս տալ որբերուն: Անկաշառ սերունդ մը ահա, որ եթէ չյաջողի յաղթանակ մը արձանագրել մեր պատմութեան մէջ, անպայման պիտի արձանագրէ սարսափելի ամբաստանութիւն մը: Ահա թէ ինչու հետն եմ այս սերունդին: Դուք մեր շարքերէն ներս չէք կրնար գտնել մետաքսէ թաշկինակով տղաքը, շո՛ղուն քարով մը զարդարուած փողկապներ կրող երիտասարդները, ճիճի-պիճի եղանակով մը գրելու եւ խօսելու վարժուած «նորեր»ը, տարէցներու աթոռներուն վրայ հովահար բռնող «դահաժառանգ»ները, թուղթ մը հասակով սալոնականները, սիրուն այցաքարտերու վրայ օմ-տը-լէթր գրող պզտըլիկ մտաւորականները, հարուստներու եւ պաշտպանողականներու փոքրաւորները:

Որբերու Միութեան շարքերը լեցուած են երիտասարդներ, որոնք պըրոլետար են (օրուան բառով) եւ աշխատաւոր: Զարքաշ, խիզախ, կարշնեղ, գործնական, իրապաշտ: Չեն քծնիր ու չեն ծախուիր: Գիտեն թէ ինչ կ'ուզեն: Հայոց պատմութեան մէջ չեղաւ սերունդ մը, որ այսքան յստակ բանաձեւէր իր պահանջները, այսքան գործնական ձեւէր ծրագիր մը:

Աղուոր մանչերու սերունդը չէ այս — մեր շարքայինները բանուոր են իրական բացատրութեամբ, աշխատած ու կոշտացած ձեռքերով, ծառի պէս մեծցած հասակով:

Ոչ ալ սա թիւ մա լիւ? սերունդին պէս, իրենց ոտանաւորներուն համար իրարմէ գովեստ մուրացող սա տղոց պէս էֆֆէմինէ: Առնական ու կոշտ են որբերը, պէտք չունին ուրիշին կարծիքին: Ինչ որ կ'ընեն, կը հաւատան թէ լաւ կ'ընեն:

Ես այս տղոց հետ եմ:

Այս տղոց կողքին դիրք բռնած՝ պիտի շարունակեմ պարսատիկ ուղղել ոչ թէ մեր սերունդի վիժուկներուն, այլ թշնամի բուն ճակատին, որ կ'աշխատի վիժուկները աւելցնել մեր մէջ:

ՅԱՌԱՋ, խորապէս ցանկալով, կը հրաւիրէ ստեղծել հայ երիտասարդական կազմակերպութիւն: Այս յօդուածաշարքը կը սկսիմ, պարսատիկը ձեռքիս, մօտենալու համար այդ հարցին: Հաւատացող մը չեմ թէ կարելի է հայ երիտասարդական ընդհանուր կազմակերպութիւն մը ստեղծել(*): Առաջարկը պիտի մնայ իբրեւ միայն գեղեցիկ երազ: Անշուշտ մինչեւ, այն օրը երբ կը լրանայ պայքարը կամ նախապատրաստութիւնը, զոր պիտի բանաձեւեմ կուսակցական թերթի մը կարգապահութեան սահմաններուն թոյլատրած չափովը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Ոմանք առաջարկեցին Զ. Ո. Միութիւնը դարձնել կորիզը երիտասարդական այդ ընդհանուր կազմակերպութեան: Ո՛չ, Զ. Ո. Միութիւնը ամենայն Հայոց երիտասարդական Միութիւն չէ: Թէեւ իր շարքերուն մէջ կան ու կրնան մտնել ոչ-որբ երիտասարդներ, սակայն մեր Միութիւնը առ այժմ կ'ուզէ հեռու մնալ նոր առաքելութիւններէ եւ չշեղիլ գծուած ճամբէ մը: Այսուհանդերձ կը միանայ երիտասարդական շարժումներու, ինչպէս եղբօր պէս է Հ. Մ. Ը. Մ.ին հետ:

Շ. Ն.

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՏՐՏՈՒՄ ԵՐԳ

Եօթներորդ Տունին համար,

Հովտեմբերին ամբրակ՝ առուօտին մէջ թախծաշունչ,
կարօտագին ծնրադրած՝ ես անիմաստ կ'աղօթեմ…

Արե՛ւ թող մաղուի՝ դաշտերուն վրայ,
Սրտիս խորերէն ստուե՛ր կը սուրայ,
Ստո՛ւեր բարեկամ, բարձրուղէ՛շ, արի՛,
Դուն ծաղի՛կ եղիր՝ այս դաշտին վայրի…

Եղի՛ր ցայգերգ կիթառի,
Երգդ յանձնէ հովերուն,
Եւ երերո՛ւն, երերո՛ւն՝
խօսէ՛ աշնան աստղերուն՝

— Սի՛րտեր, սի՛րտեր վիրաւո՛ր,
Սիրտեր այրա՛ծ, մեռաւո՛ր,
Ի՞նչ սուգ, ի՞նչ կայծ հեռաւոր՝
Թող կ'ըլլայ ձեզ թեւաւոր…

— Մի՛ հաւատաք սէրերուն,
Նայուածքներուն սեւեռուն,
Ձեզ կանչող թեւերուն՝
Ըսէք՝ «օձե՛ր զալարուն»…

Ցետոյ, շան մը պէս տրտում,
Դունչդ ուղղած լուսնակին՝

— Պահէ՛ սիրտդ ինձ համար,
Եւ դիւթանքդ անհամար,
Թողութիւն մը պա՛րտ եմ քեզ,
Թող ե՛րգս ըլլայ ողջագէզ,
Իմաստն հո՛ն է՝ «ես»իս հեզ…

Եւ, սիրե՛լիս,
Ո՛չ քու երգդ աղօթքէ,
Ո՛չ ալ իմ աղօթքս երգէ,
Պիտի ըլլան որ ըմբռնեն՝
Երդիքին տակ՝ այս եղէգէ…:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՍԹԸՐ ՊԼՈՔԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

ՄԱՌՔ ԹՈՒԷՆ

Մեր յարգելի բարեկամը, միսթըր Ճօն Պլոք,— Վիրճինիա Սիթիէն — գիշերը ուշ ատեն եկաւ խմբագրատուն երբ մենք օգնական խմբագրի մեր պաշտօնը կը կատարէինք: Խոր կսկիծի մը արտայայտութիւնը դէմքին, ու դառնաշունչ, ան կամաց մը սեղանին վրայ դրաւ իր գրած յօդուածը ու մեկնեցաւ: Դրան առջեւ կանգ առաւ, կարծես ճգնելով տիրել իր զգացումներուն, որպէսզի կարենայ խօսիլ, եւ, գլխով ցոյց տալով գրութիւնը, շնչեց.— «Բարեկամներէս մին — օ՛, ի՜նչ դժբախտութիւն», ու լացաւ: Մենք ազդուեցանք իր վիշտէն բայց անկարող եղանք զայն կանչելու եւ մխիթարելու, որովհետեւ անհետացաւ դրանը ետին: Թերթը արդէն իսկ ուղարկուած էր տպարան, բայց, գիտնալով որ մեր բարեկամը շատ կը փափաքի տպուած տեսնել իր այդ գրութիւնը, եւ խորհելով որ՝ եթէ զայն թերթին մէջ տեսնէ՝ իր վշտահար սիրտը բաւական պիտի թեթեւնայ, տպագրութիւնը ընդհատեցինք եւ զետեղեցինք իր հետեւեալ գրութիւնը.—

ՎՇՏԱԼԻՑ ԴԷՊՔ ՄԸ

«Երէկ երեկոյեան, ժամը 6ին մօտ, երբ միսթըր Ուիլեըմ Շուիլէր, Սաութփարքի հին ու յարգուած բնակիչ մը, իր տունէն դուրս ելաւ՝ քաղաք երթալու համար, բան մը զոր երկար տարիներ շարունակ ըրած է, բաց ի 1850ի գարնան, երբ հիւանդացած էր քանի որ վնասուած էր՝ փորձելով կեցնել ձի մը, որովհետեւ անսանձելի դարձած էր ան ճամբուն վրայ եւ ձեռքով վանելով ու պոռալով, որ եթէ մէկ րոպէ առաջ կատարած ըլլար այդ բանը, ձին աւելի պիտի վախնար փոխանակ իր վազքը դադրեցնելու, հակառակ անոր որ վտանգաւոր էր ոչ միայն իրեն համար անձնապէս, այլեւ աւելի դառն ու ցաւալին այն պատճառաւ որ ներկայ էր իր կնոջը մայրը, որ հոն էր ու տեսած՝ եղերական պատահարը, հակառակ անոր որ դոնէ հիմք ունէր, հակառակ անոր որ անհրաժեշտ չէր որ ան ուրիշ տեղ մը ըլլար եւ ոչ թէ հոն, ուր այդ դէպքը պատահեցաւ, որովհետեւ ան ընդհանրապէս իր տեղէն շարժիլ սիրող մը չէր, այլ բոլորովին հակառակը, ինչպէս կը պնդեն, լսած էր որ իր մայրը, որ մեռած է, նկատի ունենալով որ մեռած է երջանիկ յարութեան յոյսով՝ երեք ու սաչափ տարիներ առաջ, իբրեւ իրական քրիստոնէուհի, առանց ո եւ է խորամանկութեան կամ կալուածի, 1849ի հրդեհին պատճառաւ, որ ամբողջովին փճացուց անոր կալուածը: Այս դժբախտ պատահարը թող մեզ բոլորս զգուշացնէ, ու մեզ մղէ այնպէս մը ըլլալու որ երբ մեռնելու ժամանակը գայ, կարենանք մեռնիլ: Ձեռքերնիս դնենք մեր սրտերուն վրայ եւ հանդիսաւորապէս եւ անկեղծօրէն երդուընենք, որ այսօրուընէ անդին պիտի զգուշանանք թունաւոր գաւաթէն»: ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ»:

Խմբագրապետը եկաւ ու ահագին աղմուկ բարձրացուց: Մազերը կը փետտէր, բռունցքը կը զարնէր սեղանին ու խօսքը ինծի կ'ուղղէր՝ որպէս աւազակի մը:

Ըսաւ որ եթէ կէս ժամ առանձին թողու թերթը, հանդիպող մանուկը կամ յիմարը պիտի խաբէ զիս: Ու աւելցուց թէ միսթըր Պլոքի դառնակսկիծ յօդուածը պարզապէս արտայայտութիւնն է դառնակսկիծ յիմարութեանց, եւ թէ անոր մէջ ոչ կէտեր կան, ոչ մտածում, ոչ ալ փաստեր, եւ հետեւաբար, պէտք չէր զայն տպել:

Եւ այս բոլորը որովհետեւ բարեսիրտ եմ ես: Եթէ ոմանց նման անզգայ մէկն եղած ըլլայի, միսթըր Պլոքի պիտի ըսէի թէ չեմ կրնար ընդունիլ իր գրութիւնը, որովհետեւ ուշ է. բայց, ոչ, իր վիշտը խռովեց սիրտս ու ես ուրախացայ որ կրնամ սփոփել զինքը: Նոյն իսկ չկարդացի իր յօդուածը՝ տեսնելու համար թէ գէշ բան մը կա՞յ մէջը. այլ միայն քանի մը տող գրեցի ու զայն ղրկեցի՝ տպագրելու:

Եւ ի՞նչ եղաւ իմ փափկանկատութեանս վարձատրութիւնը: Ամբողջ փոթորիկ մը՝ նախատինքի եւ գեղարուեստական հայհոյանքներու:

Անձամբ պիտի կարդամ յօդուածը ու պիտի տեսնեմ թէ իրապէս ամբողջ այս աղմուկը հիմք ունի՞: Եթէ այո, պիտի խօսիմ հեղինակին հետ:

Կարդացի յօդուածը ու հարկ է խոստովանիլ որ առաջին ընթերցման քիչ մը մութ թուեցաւ: Ինչ որ ալ ըլլայ, զայն անգամ մը եւս պիտի կարդամ:

Կարդացի երկրորդ անգամ, ու ան ինծի աւելի մութ թուեցաւ, քան առաջին ընթերցման:

Զայն կարդացի հինգ անգամ ու թող քար կտրիմ կեցած տեղս՝ եթէ հասկցայ իր մէկ բանին: Չի տոկար որեւէ վերլուծման: Հոն բաներ կան, զորս բնաւ չեմ հասկնար: Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ է պատահած Ուիլեըմ Շուիլէրի, թէ Սաութփարքի ո՞ր մասին մէջ կ'ապրէր ան, թէ՝ քաղաք երթալու համար ճամբայ ելած ըլլալով՝ հասա՞ծ է իր տեղը, եւ, եթէ հասած է, ի՞նչ պատահած է իրեն: Ինք է ենթական՝ «վշտալից դէպք»ին: Նկատի ունենալով խորագրին արտակարգ բնոյթը, սպասելի էր որ յօդուածը աւելի շատ տեղեկութիւն պարունակէր, քան ինչ որ կուտար: Իրականին մէջ, սակայն, ան մութ է,— ոչ միայն մութ, այլեւ բոլորովին անհասկնալի:

«Վշտալից դէպք» կոչուածը միսթըր Շուիլէրի ոտքին կոտրի՞լն է, որ պատահած է տասնեւհինգ տարի առաջ, եւ այնքան վիշտ պատճառած միսթըր Պլոքին, որ գիշերը ուշ ատեն եկաւ խմբագրատուն եւ ընդհատեց թերթին տպագրութիւնը՝ [illegible] հաղորդելու համար հանրութեան թէ «վշտալից դէպք»ը կը [illegible] իր զոքանչին կալուածներուն [illegible] տեսանը մէջ, որ շատ շատոնց տեղի ունեցած է: Եւ կամ երեք տարի [illegible] այդ անձին մահուանը մէջ (հակառակ անոր որ դժբախտ պատահարին զոհը եղած է ան): Մէկ խօսքով [illegible] է սա «վշտալից պատահար»ը: Ի՞նչ [illegible] կէ ուր՝ Շուիլէր ձիուն ճամբուն վրայ գտնուած է, բազուկները եւ ձայնը բարձրացուցած, եւ ուզած է կեցնել ձին: Եւ ի՛նչպէս է պատահած [illegible] բախտութիւնը, քանի որ ձին իր [illegible] վէն է անցած: Եւ յետոյ՝ ի՞նչ է «նախազգուշացում»ը: Եւ սա [illegible] միութիւնը ի՛նչպէս կրնայ իբրեւ [illegible] ծառայել մեզի: Մանաւանդ ի՞նչ [illegible] փնտռէ հոս «թունաւոր գաւաթ»[illegible] խնդրեմ բացատրեցէք ինծի այս [illegible]

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ԽՄԲ.— «Ն. Ֆրայէ Փրէսէ» Աւստրիոյ մեծագոյն օրաթերթը, երկրորդ հատուած մը եւս կը հրատարակէ այն գիրքէն զոր գրած է Ֆրանց Վէրֆէլ, Մուսա լերան հերոսամարտի մասին:

Առաջին մասը հրատարակեցինք անցեալ կիրակի: Կուտանք նաեւ երկրորդը.—

Ի՜նչպէս: Բոլոր այս հազարներուն մէջ, որոնք հիմա շղթայազերծ յուսահատութեան մատնուած խառնակօրէն կը պոռչտան, կա՞յ մէկը որ այս պարզ գաղափարը, ինքնապաշտպանութեան եւ ուժի պարզ գաղափարը ըմբռնած ըլլայ ա՛յնքան երկար սպասումէ վերջ: Գաղափար մը որ այս ցեղին այնքան մօտիկ է, հին աւանդութիւններով ալ: Օտար մը, օտարացած մը, Եւրոպայէն եկող պարո՞ն մը պէտք էր այս գաղափարը պարզելու համար: Ո՛չ, ո՛չ, շա՛տ շատերը այս հազարներուն մէջ ըմբռնած են այս գաղափարը, բայց իբրեւ ապարդիւն ցնորք մը միայն: Նոյն իսկ երկու հոգիի միջեւ գաղտագողի խօսակցութեանց միջոցին այդ գաղափարը շրթունքներուն վրայ կը ճնշէր: Մինչեւ տակաւին քանի մը ժամ առաջ, իրենց թմրածութեան պահուն, կը նախազգային թէ մեծ ճակատագիրը ճշդիւ պէտք է երթալ կրել Մուսա Տաղին վրայ՝ սուրբ գայլոյթը ներսիդին պարփակած, մագիլները ներս քաշելով: Եւ յետոյ, ո՞վ են ասոնք: Խեղճ, լքուած գիւղացիներ, հալածանքի նշաւակ ցեղ մը անձուկ եւ ճնշուած միջավայրի մը մէջ, առանց իրենց կռնակը ո եւ է քաղաքի: Անտիոքի մէջ ալ շատ չէ Հայերուն թիւը, եղածներն ալ լումայափոխ, փերեզակ, հացարարներու վրայ շահագէտ, հետեւաբար ո՞ւր կը փնտռես բուն ըմբոստը եւ կռուի ընդունակը: Նմանապէս Ալէքսանդրէթի մէջ կ'ապրին միմիայն փոքրաթիւ մաս մը հարուստներ, սեղանաւորներ եւ զինուորական հայթայթիչներ շքեղ ամարանոցներու մէջ, Պէյրութ եղածին պէս: Ներքին հոգերով զբաղած այս դրամի ջոջերը չեն խորհիր բնաւ Մուսա Տաղի այս ափ մը լեռնականներուն վրայ: Անոնց մէջ չի գտնուիր ո եւ է մարդ՝ որ երէց Աւետիս Բագրատեանի հոգին ունենայ: Անոնք իրենց ամարանոցներուն պատուհանները կը փակեն եւ սողուններու պէս կը թաղուին մութ խորշերը:

Մէկ երկուքն ալ, իրենց գոյքն ու կեանքը փրկելու համար, իսլամացած են, յանձնելով ինքզինքնին մոլլային թլփատումի բութ դանակին: Ո՛հ, վերի մարդիկը, անդին հիւսիսարեւելքի մարդիկը, Վանեցիներն ու Ուրֆացիները, որքան տարբեր էին: Վան եւ Ուրֆա, հայաբնակ մեծ քաղաքներ են, սպառազինուած, եւ հընադարեան ըմբոստական ոգիով: Հոն գլուխներ կան, Դաշնակցական կուսակցութեան պատուիրակները: Անոնք կրցան ժողովուրդը շարժումի մէջ դնել եւ առաջնորդել: Հոն դիւրին էր խորհիլ դիմադրութեան մասին եւ կազմակերպել զայն: Բայց այդ տեսակ … ոճրապարտ գաղափար ո՞վ կրնայ ունենալ սա ողորմելի Եօղօնօլուքի մէջ: Պետական եւ զինուորական իշխանութեան դէ՞մ ելլել: Հոս ծնողներն ու ապրողները այս պետութեան այս ժառանգական հինաւուրց թշնամին հանդէպ իրենց արիւնին մէջ երկիւղախառն պատկառանք մը կը կրեն: Պետութի՛ւն, այսինքն զափթիէն, որ կարող է զարնել առանց ո եւ է բանաւոր պատճառի եւ ձերբակալել զայն: Պետութի՛ւն, այսինքն հարկահաւաք պաշտօնեան կամ կայմաքամը, որ տուները կը մտնէ եւ իրեն յարմար տեսածը կը կողոպտէ: Պետութի՛ւն, այսինքն աղտոտ, գոռոզ կառավարչատունը սուլթանին պատկերով, Ղուրանին առածներով եւ թքոտած տախտակամածով, ուր պէտէլ կը դանձեն: Պետութի՛ւն, այսինքն զօրանոցը անմարդաբնակ գաւիթով, ուր պարտաւոր են զինուորութիւն ընել, ուր չաւուշը եւ Օնպաշին ուզած ատենը կը կախահարէ, եւ հայորդիներուն համար յատկապէս նախապատրաստ ունի փալախանը: Եւ այս ամէնուն հակառակ, հայորդիներուն սիրտէն անբաժան է երկիւղի շնավայել զգացումը եւ անձնուիրութիւնը այս … բարեացակամ պետութեան հանդէպ: Ուստի, շատ դիւրին է հասկնալը թէ, ի բաց առեալ պատուելի Թովմասեանի անխորհուրդ պոռթկումը, ոչ թէ բնիկ մը, այլ օտարութեամբ ձերբազատուած մը մէջտեղ պիտի նետէր այդ բաղձութեան մէջ ինքնապաշտպանութեան առաջին ծրագրուած գաղափարը: Որովհետեւ օտարութեամբ այս ձերբազատուածը միայն հարկաւոր անմեղութիւնը ունէր, մտածածն ալ արտայայտելու: Բայց այս ժողովուրդը երկար ատենէ ի վեր բան մը չէր հասկնար ասկէց: Մինչ այս մինչ այն՝ վէճը կը թուէր սաստկանալ, աղաղակն ու կռիւմարտը, որ իրօք չէր վայլեր այս այլապէս այնքան երկչոտ կիներուն եւ տխրադէմ այրերուն: Դիւրին է երեւակայել թէ պզտիկ տղաքը, զոր մայրերը իրենց բազուկին կամ կռնակին վրայ կը կրէին, ալ աւելի կը սաստկացնէին ընդհանուր իրարանցումը իրենց աղաղակներով: Գաբրիէլ լուռ կը դիտէր այս շփոթութիւնը: Տէր Հայկազուն անոր մօտ գնաց: Իր երկու ձեռքերուն մատներուն ծայրովը շօշափեց Բագրատեանի ուսերը: Գրկախառնումի կոչիզը, վարանոտ փորձն էր այս: Օրհնութեան միանգամայն ինքնազսպումի շարժումն մը: Իր խոնարհ ու խիստ աչքերուն խորը թերեւս կը կարդացուէր — Այսպէս մենք իրարու հետ համաձայն ենք անպայման: Ասիկա քեզմէ կը սպասէի: Գաբրիէլ, որչափ ատեն որ Տէր Հայկազունի հետ կը յարաբերէր, այն տպաւորութիւնը կ'ունենար թէ այս մարդը իրեն առջեւ ինքզինքը չի յայտներ, այս՛, իրմէ կը խրտչի անծանօթ պատճառներով: Ասոր համար յանկարծակի եկաւ հոգեւորականին փորձած գրկախառնումին վրայ եւ մնաց անշարժ: Տէր Հայկազունի վիշտերէն բարակցած մատները անոր ուսերէն սահեցան վար:

Այդ միջոցին ուրիշ բողոքական պատուելի մը, Ցարութիւն Նոխուտեան, կ'աշխատէր ամբոխը հանդարտեցնել: Այս պզտիկ մաշած մարդը այս առթիւ պարտաւորուեցաւ կռիւ ալ ունենալ իր կնոջ հետ, որ յուզուած անոր վրայ կը վազէր եւ կ'ուզէր արգիլել զինքը որ մի գուցէ անխոհեմութիւն մը գործէ: Նոխուտեան իր տկար ձայնը բարձրացուց, որչափ որ կրնար.

«Քրիստոս խաչեալ կը պատուիրէ մեզի իշխանութեան հնազանդիլ: Քրիստոս խաչեալ կը հրամայէ մեզի չարին հակառակ չկենալ: Իմ պաշտօնս Աւետարանն է: Չեմ կրնար դիմադրութեան համակերպիլ իբրեւ հովիւ իմ հօտիս»:

Պատուելին, որ Բագրատեանի տունին մէջ վեհերոտ հիւանդկախ մարդուկի մը տպաւորութիւնը գործած էր, իր տեսակէտին հիմնաւորման մէջ մեծ հաստատամտութիւն ցոյց կուտար ահա: Կը նկարագրէր զինեալ ապստամբութեան մը հետեւանքները, ինչ կերպով որ ինք կը նախատեսէր: Այս ըմբոստութիւնը նախ կառավարութեան կատարեալ իրաւունք կուտայ տարագրութեան անիծեալ կարգադրութիւնը անվերապահ ու յայտնի վրիժառութեան մը փոխելու: Ցետոյ մահը այլեւս մեր Տիրոջ չարչարանքներուն հետեւած ըլլալու արժանաւոր վարձքը պիտի չըլլայ, այլ ապստամբներուն յատուկ օրինական պատիժ մը պիտի ըլլայ: Եւ հոս համախմբուողներուն հոգիները Աստուծոյ առջեւ պիտի բեռնաւորուին ապստամբութեան յանցանքով: Ոչ միայն այսչափ, այլ այս ապստամբութիւնը իր արձագանգը պիտի ունենայ ամբողջ [illegible] գին վրայ, բոլոր բովանդակ հայ[illegible] գիներու եւ հայ աղջիկներուն վր[illegible] Այս վտարանջութիւնը ամբողջ [illegible] խարհի առջեւ գեղեցիկ առիթ մը [illegible] տի տայ տիրապետողներուն, հայ[illegible] ը նկատել տալու իբրեւ թշնամի [illegible] տական միութեան եւ խարանելու [illegible] իբրեւ դաւաճանող: Բարի [illegible] մը պէտք չէ զոհէ, վրայ տայ իր [illegible] նը, եթէ նոյն իսկ իր այրը խոշ[illegible] զինքը: Պատուելիին պարտաստ[illegible] նը կը սպառնար ճայթիլ:

«Ո՞վ կրնայ ենթադրել թէ մեր [illegible] բագրութիւնը անպայման վերջ կը [illegible] նէ, Տէր Հայկազունի եւ Արամ Թ[illegible] մասեանի գուշակածին նման: Ա[illegible] ծոյ խորհուրդները իրենց համար [illegible] անքննելի չե՞ն միթէ: Կարող չէ՞ [illegible] դեօք Տէր Աստուած ամէն կողմէ [illegible] նութիւն ղրկել մեզի: Միթէ [illegible] կողմ չկա՞ն մարդկային հոգիներ, [illegible] իսկ Թուրքերուն, Քիւրտերուն եւ [illegible] բարներուն մէջ, որ ողորմին: Որ[illegible] ատեն որ Աստուծոյ վրայ մեր վ[illegible] հութիւնը պահենք, բնակարան [illegible] սնունդ պիտի պակսի՞ մեզի [illegible] օտարներուն մօտ: Կարելի չէ՞ որ [illegible] կութիւնը արդէն իսկ կէս ճամբան [illegible] լայ, մինչ մենք հոս կը յուսահատ[illegible] Փրկութիւնը կրնայ հասնիլ մեզի [illegible] ինչպէս թերեւս Հալէպի [illegible] Հալէպի մէջ չըլլայ, մօտակայ [illegible] նին մէջ կրնանք յուսալ: Այո՛, [illegible] մարմինը դառնապէս կը [illegible] բայց մեր հոգիները ապա[illegible] լան: Եթէ ընտրութեան հարկ է [illegible] անմեղ մահուան եւ մեղապարտ [illegible] ուան միջեւ, ինչո՞ւ ընտրենք [illegible]

Չէ՞ որ բռնուած չէ թէ Շուկ-
րագան: Չէ՞ր խմած էր, կամ՝ իր կինն էր հար-
ւած, եւ կամ իր զոքանչը — ուրեմն
ինչ բանի կը ծառայէին սա թունաւոր
եւ գաւաթ բառերը: Կը խորհիմ որ
եթէ ինք՝ միսթըր Պլօք խմած չըլլայ
այդ թունաւոր գաւաթը, այսքան մեծ
բամուկ պիտի չբարձրացնէր՝ յիմար
ու մտացածին դէպքի մը համար: Կար-
դացի ու վերակարդացի այդ յիմարա-
պատում գրութիւնը, ու կրկին բան
մը չհասկցայ անոր մէջ: Կ'երեւի թէ, իրա-
կան, պատահած է բան մը, բայց ան-
յայտ, կարելի է ճշդել թէ ի՞նչ է եղած եւ
չէ վտանգուած: Դժբախտաբար,
է խնդրեմ միսթըր Պլօքէն որ,
է վերջ եթէ իր բարեկամներէն
բան մը պատահի, իր հաղոր-
դագրութեան կցէ ծանօթագրութիւն
մը, որ ինձ հնարաւորութիւն տայ
հասկնալու թէ իրապէս ի՛նչ է պատա-
հածը եւ որի՛:

Թէեւ, ես, աւելի շատ, համաձայն
եմ որ մեռնին իր բոլոր բարեկամնե-
րը, քան թէ ինքզինքս անգամ մը եւս
գտնեմ խենդենալու վիճակին մէջ՝
բերին նման յօդուածի մը միտ բա-
նալ հասկնալ ճգնելով…

Թարգմ. ՍՕՍԷԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

1933

Ինչպէս գրեցինք, լոյս տեսաւ այս անունով գրական ֆրանսերէն պարբերական մը: Պարբերականին նպատակն է ներկայացնել տարին չարթէ չարք: Հետեւաբար, գալ տարի թերթը պիտի կրէ 1934 անունը: Վերցնելով, պարզեւալ «շաբաթաթերթ, պարբերական, հանդէս» սովորական բացատրութիւնները, խմբագրութիւնը այս թերթը կը կոչէ շտեմարան (մակաղին) հետեւելով անգլեւամերիկեան ձեւին: Ուրեմն, պարբերականին ձեւը ամսական մը համայնապատկեր է, որ կը բացուի տարուան գրական եւ գեղարուեստական հունձքին վրայ:

Թերթին ճիգը սակայն կը մատնուի առաջին թիւին դիմագիծով: Արդարեւ երիտասարդական շունչ մը ունի: Ծախսը զարդարուած է նկարովը երկու երիտասարդներու,— մէկը աղջիկ,— որոնք կը նային հեռուն: Աղջիկը կը ժպտի գալիքին, մինչ ընկերը մը սկեպտիկ կը թուի: Երիտասարդութեան շարժումին նուիրուած ըլլալով, խմբագրութիւնը մասնաւոր էջ մը յատկացուցած է բոլոր երիտասարդական կազմակերպութեանց: Աշխատակիցները եւս երիտասարդ եւ առաջաւոր դէմքեր, իրենց մէջ ունին օտարներ ալ:

Խմբագրութիւնը այսպէս կը բանաձեւէ իր ուղղութիւնը.—

— «Ինչո՞ւ «1933»ը:

Նախ արտայայտելու համար մեր ուղղութիւնը օրուան թերթը դառնալու, հետեւելու կեանքի շարժման, մօտեցնելու այսօրուան, այսօրուան վաղուան, օգտագործելու կենդանի եւ երիտասարդ ուժերը, ընպաստելու որ ծնին ու տարածուին ապրելու արժանի տարրերը, միշտ մտածելով երկրին եւ քաղաքակրթութեան գերագոյն շահերուն մասին:

Մեր ծրագիրը կը կայանայ, ուրեմն, մէկ բառի մէջ.— ընտրել:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր ուղղութիւնը:

… Երեք ամիսէն «1933»ը պիտի վերածուի «1934»ի: Շուտով առիթ կ'ունենանք դառնալու»:

Դատելով առաջին թիւէն, ողջունելի փորձ մըն է այս եւ գնահատելի: Առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու իր նոր թիւերու բովանդակութեան:

„Հայոց գրական հարստութիւնները"

— o —

Անրի Ժիւլիէն, Մարսէյլ - Սուառի մէջ, մեծ գովեստով կը խօսի հայ մշակոյթին մասին: Արագ ակնարկ մը նետելով «սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը» կը յիշէ Հայկն ու Արամը, դիցաբանական նահապետները, հեթանոսական մը հայկական բարձրաւանդակին վըրջանը, քրիստոնէութեան երեւոյթ, մոլութեան դէմ պայքարները, գրի գիւտը:

«Ինչպէս կը տեսնուի, կը գրէ Անրի Ժիւլիէն, ազնուականութեան ընծայականներով հարուստ ժողովուրդ մըն է այս, որ այնքան դժբախտութիւն կրեց եւ լքուած մնաց:

Իր գրականութիւնը փաստ մըն է մեզի, եւ ի՛նչ թանկագին փաստ: Շնորհիւ հրաշալի հարստութեան հայերէն լեզուին, որ դարերէ ի վեր գործիքն է դարձած իրական արուեստագէտներու, նշանակալից չէ՞ միթէ, իր քաղցրաձայնութիւնը այնքան պարտադրիչ է, որ համաձայնութեան եւ ձեւաբանութեան օրէնքները յեղաշրջուած են համաձայն այդ պահանջին,— հայերէն գրականութիւնը կըցած է զարգանալ եւ հասնիլ բարձրագոյն աստիճանի մը, երբ արեւմուտքի գրականութիւնը իր առաջին մանկութիւնը կ'ապրէր տակաւին:

Հայերէն գրականութեան սկիզբը եւս նման է բոլոր գրականութիւններու սկիզբին,— ժողովրդական երգեր, որոնցմէ մէկ քանին յաջորդներուն է աւանդեր Մովսէս Խորենացին:

Նախաքրիստոնէութիւնը, որ կ'աշխատէր Աստուածաշունչին տարածման, Հայաստանի բերաւ օտար տարրեր, որոնք թէեւ քիչ մը փոխեցին, բայց եւ այնպէս հարստացուցին իր լեզուն:

Այսպէս կամ այնպէս, նախաքրիստոնէութիւնը ծնունդ տուաւ Սուրբ Գրոց երկու մեծ թարգմանութիւններու,— մէկը Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ թարգմանուած, որ առիթ դարձաւ երկաթագիր այբուբենի մը գիւտին, իսկ միւսը, դարձեալ Հայու մը կողմէ, Վուլֆիլա, այլ թարգմանուած տարբեր գաւառաբարբառով մը, Վիսիգոթներու լեզուով, երբ կը սկսի ծագումը գոթական այբուբենին, տակաւին գործածելի Գերմանիոյ մէջ (Խմբ. Ժիւլիէնի այս երկրորդ աւանդութիւնը անծանօթ կը մնայ հայ գրականութեան պատմութեան):

Առանց ուզելու մանրամասն ուսումնասիրել հայ գրական ինքնատիպ արտադրութիւնները, կարելի չէ լըռութեամբ անցնիլ Մովսէս Խորենացիի գործին, ինչպէս Ներսէս Շնորհալիի անթիւ եւ միայանդ բանաստեղծութիւններուն վրայէն:

Հետաքրքրութենէ զուրկ չէ յիշել այն նպաստը, զոր Ֆրանքները հայթայթեցին հայ գրականութեան: Ծանօթ է թէ Խաչակիրներու արշաւանքի շրջանին սերտ յարաբերութիւն մը կը մշակուէր այս երկու ցեղերուն միջեւ: Այսպէս, Արտա Հայուհին ամուսնացաւ Կոտֆրուա տը Պույեոնի եղբօր հետ, իսկ Հայակիլիկիոյ թագաւոր Լեւոն Մեծագործը՝ Անտիոքի իշխանուհիին հետ: Եւ վերջապէս Ֆրանքներ նստան Հայաստանի թագաւորական գահուն վրայ:

Խաւարումէ մը յետոյ, երբ հայ գրականութիւնը եթէ բոլորովին չկորսուեցաւ, գէթ գնաց ապաստանիլ այն հայ գաղութներուն մէջ, որոնք կը վայելէին Լեհաստանի աջակցութիւնը,— այնտեղ փայլեցան, շատերու կարգին, Ստեփաննոս Ռոշքեան եւ Ստեփաննոս Լեհաստանցի,— վերածնունդ մը կը սկսի, ԺԸ. դարու կիսուն, Մխիթար Սեբաստացիյի հետքին վրայ:

Այնուհետեւ Հայաստան տեսաւ որ գրական ամէն սեռի մէջ,— թատրոն, պատմագրութիւն, փիլիսոփայութիւն, բանաստեղծութիւն,— սկսան յայտնուիլ իր զաւակները, որոնք յառաջ տարին իր մշակոյթը եւ արուեստը:

Դեռ աւելին: Հայ մը, Պոյաճեան, տեսուչ կը կարգուի Օսմանեան Համալսարանին, Դէլլանեան՝ կրթական նախարար Ռուսիոյ, Եաքուպ Արթին փաշա՝ նախարար Եգիպտոսի, Տօքթ. Կոպոյեա՝ նախարար Հունգարիոյ: Դեռ կրնայինք շարունակել այս ցանկը:

Ջենք ուզեր քննել այն հարցերը, որոնք կը պառակտեն Հայերը, ոչ ալ կ'ուզենք գիտնալ թէ ո՛վ իրաւունք ունի,— անո՞նք որ կ'ուզեն անկախութիւն մը իրենց հայրենիքին մէջ, թէ անոնք որ կը գոհանան տեղական ինքնավարութեամբ մը:

Կարեւորն այն է թէ այս փոքրիկ ժողովուրդը իրաւունք ունի պահանջելու, որ օտարները գիտնան թէ տէր էր եւ տէր է տակաւին գրագէտներու, բանաստեղծներու, գիտուններու եւ արուեստագէտներու փաղանգի մը, թէ հայ ազգը միայն «չարչի»ներէ, առեւտրականներէ չի բաղկանար, այլ եւ ունի մտքի մշակներ»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

„Միացեալ ճակատ"ի խնկարկութիւնը

■■■

Ինչպէս գրած էինք, այս միջոցին զանազան փորձեր կը կատարուին Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա, «միացեալ ճակատ» կազմելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Նիւ Եորքի մէջ ալ այս գործին գըլուխն անցած էր Հօկի վարչութիւնը, քաջալերուելով անխէք արքեպիսկոպոսի մը ստեղծած մթնոլորտէն:

Իրենց չար բախտէն, ճակատը ճեղքուած է առաջին փորձին իսկ:

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ «Հայրենիք»ի թղթակիցը (29 սեպտ.) .—

Սեպտ. 24ի կիրակի օրը, Նիւ Եորքի 30րդ փողոցի եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ Հօկի կողմէ հրաւիրուած խորհրդակցական ժողովը: Կը կարծուէր որ այս ժողովին ներկայ պիտի գտնուէին 30է աւելի հայ կազմակերպութիւններ — քաղաքական կուսակցութիւններ, Բարեգործական Միութիւնը, եկեղեցիներ, Հայրենակցականներ, Պետական Կարմիր Խաչ եւն. եւն. հիմը դնելու համար «միացեալ ճակատ»ի մը ընդդէմ Դաշնակցութեան: Ժողովին սակայն ներկայ գտնուեցան միայն … 12–14 հոգի, հետեւեալ դասաւորութեամբ.—

3 հոգի Հօկի կողմէն, 1 բանուորական, 2 ներկայացուցիչներ ռամկավար կուսակցութենէն. 1 Հնչակեան, 2 հոգի 30րդ փողոցի հոգաբարձութենէն (երկուքն ալ Ռամկավար), 1 Համբըն Հայր. Միութենէն, 1 Կեսարիոյ Վերաշինաց Միութենէն, 1 հոգի ալ Արաբկիրի Հայրենակցականէն:

Հրաւիրուած բազմաթիւ հայրենակցական միութիւններէն երեքը միայն պատասխանած են եւ ներկայացուցիչներ ղրկած: Ոչ Բարեգործականը եւ ոչ ալ Կովկասահայոց Միութիւնը ներկայ գտնուեցաւ այս ժողովին:

Խօսակցութիւնները տարուեցան մօտաւորապէս այն ձեւով, որ արդէն բացատրուած էր Հօկի կոչ – հրաւէրին մէջ, այսինքն՝ ժամանակը եկած է որ մեր իրականութեան մէջ գործող բոլոր ուժերը միանան ընդդէմ Դաշնակցութեան:

30րդ փողոցի եկեղեցւոյ երկու ռամկավար հոգաբարձուները նոյն իսկ յայտարարեցին, որ իրենք յարգանք ունին Եռագոյնին հանդէպ, թէեւ չեն նկատեր զայն Հայոց ներկայ դրօշակը եւ իբրեւ հոգաբարձութեան մը ներկայացուցիչները իրենք չեն կրնար մաս կազմել քաղաքական միացեալ ճակատի մը ընդդէմ Դաշնակցութեան: Անոնք կը նկատեն իրենց կոչումէն եւ իրաւասութենէն դուրս բան մը:

Ներկաները յայտնապէս ճնշուած էին, եւ խորապէս հիասթափուած:

Իրենց ձախողութիւնը պարտկելու համար սակայն ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը՝ «միացեալ ճակատ»ի յետագայ աշխատանքներուն ընթացք տալու համար:

Թոքերն ալ կը պատրաստուին

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱԶԵՐՈՒ ԴԷՄ

— :-: —

ԿԱՂԻՆԻ ԿԵՂԵՒԸ ԱՊԱՒԷՆ …

Պատերազմի միջոցին թունաւոր կազերու դէմ պաշտպանուելու խնդիրը մտահոգութիւն կը պատճառէ բոլոր երկիրներու մէջ: Որովհետեւ այս անգամուան պատերազմի ռազմադաշտը պիտի ըլլայ ամբողջ երկիրը եւ սաւառնակները պիտի կարենան իրենց ռումբերն ու թոյները թափել ռազմաճակատէն մղոններով հեռու քաղաքներու վրայ:

Պոլսոյ մէջ այս պաշտպանութեան կարելիութեանց մասին հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնները ըրած է, Համալսարանի նախորդ դասախօսներէն քիմիագէտ Շէվքէթ պէյ.

— Թունաւոր կազերու դէմ գործածուելիք դիմակները 100—150 ոսկի կ'արժեն, այնպէս որ ութ հոգինոց ընտանիք մը 1200 ոսկիի պէտք ունի ընտանիքի բոլոր անդամները ստոյգ մահէ մը փրկելու համար: Ես տեղական դիմակներ պատրաստելու փորձեր ըրի եւ տեսայ որ կարելի է 10–15 ոսկինոց դիմակներ պատրաստել մեր միջոցներով: Այս գործը Կարմիր Մահիկի իրաւասութեան մէջ ըլլալով, ձեռնարկներ կ'ըլլան ժողովուրդին մատչելի գինով դիմակներ պատրաստելու: Վերջերս իմացանք որ Գերմանիոյ մէջ 30 ոսկիով դիմակներ կը հայթայթուին գործաւորներուն:

Կազերուն տեսակները բազմազան են. կան որ թոքերը պատռող հազեր կը պատճառեն եւ ենթական արիւն կը փսխէ, ոմանք շնչահեղձ կ'ընեն, ուրիշներ առատ արցունք թափել կուտան եւ աչքերուն կը վնասեն: Կան նաեւ կազեր —եւ ասոնք ամէնէն զարհուրելիներն են— որոնք մորթէն ներս կը թափանցեն եւ քայքայիչ վէրքեր կը բանան մարմնին վրայ: Այս կազերը կօշիկին ներքեւի կաշիէն անգամ կրնան անցնիլ: Կազերուն համար անթափանց են միայն երկաթն ու ապակին:

Ուրիշ քաղաքներու բաղդատմամբ, Պոլիս ամէնէն քիչ ենթակայ է թունաւոր կազերու աւերումին: Մեր այս շրջանը միշտ օդային հոսանքներու մէջ ըլլալով, կազերը կը քշուին: Միայն թէ Գասըմփաշայի եւ Անատոլուի երկաթուղիի ծովեզերեայ գիւղերը կրնան վտանգաւոր նկատուիլ, որովհետեւ հովերը այդ ուղղութեամբ կը փչեն:

Կազին դէմ հաւաքաբար պաշտպանուելու համար Պոլսոյ պատմական ջրամբարներէն օգտուելու գաղափարը գործնական չեմ գտներ, որովհետեւ անոնք այնքան հինցած են որ կատարեալ նորոգութիւնը կարելի չէ: Իսկ ամենափոքր ճեղքուածք մը մահուան առջեւ բացուած դուռ մըն է վտանգի պարագային:

Թող զարմանալի չթուի երբ ըսեմ թէ կաղինի կեղեւը հիանալի միջոց մըն է կազերուն դէմ պաշտպանութեան համար: Այս կեղեւը ածուխի եւ փոշիի վերածելով դիմակներուն վրայ երբ քսուի, կազերը կը ծծեն: Գերմանիոյ մէջ հասկցուած եւ փորձուած է այս պարագան, ու այս պատճառով կեղեւաւոր կաղին կը գնեն անոնք, միջուկը ուտելու, կեղեւն ալ կեանքի պաշտպանութեան գործածելու համար…

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Հանրապետութեան 10րդ տարեդարձը բացառիկ կերպով մը տօնելու համար, մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնըւին Թուրքիոյ ամէն կողմը, մանաւանդ Էնգիւրիի եւ Պոլսոյ մէջ: Հոկտ. 29էն մինչեւ 31, երեք օր ու երեք գիշեր անընդհատ թրքական կարմիր դըրօշներով ու զաւիններով պիտի զարդարուին եւ լուսազարդուին բոլոր պետական պաշտօնատուները, մասնաւոր եւ հանրային հաստատութիւնները, դպրոցները, որբանոցները, հիւանդանոցները, մզկիթները, եկեղեցիները, սինակոկները, կամուրջները, հրդեհի աշտարակները, եւն. եւն. եւ խրախճանութիւններ պիտի կատարուին ամէնուր եղ:

Գրեթէ բոլոր գիւղերու մէջ պիտի կանգնուին մէկէ աւելի յաղթական կամարներ, որոնց թիւը 200էն աւելի պիտի ըլլայ ապահովաբար: Այս եռօրեայ տօնի ընթացքին, շօգենաւի, շոգեկառքի, թրամվէյի եւն. նման փոխադրական միջոցները կէս գինով պիտի փոխադրեն ժողովուրդը տեղէ տեղ:

ՆՈՐ ԿԱԶ ՄԸ ԵՒՍ

Քլէյմոն Ֆէռանի մէջ, բնագիտութեան ուսուցիչ մը, Պ. Լէոնս Պէս, որ միեւնոյն ատեն տնօրէնն է քաղաքին քիմիական հաստատութեան, նոր կազ մը գտած է: Գաղտնի պահելով գիտական բաղադրութիւնը, հնարիչը կ'ըսէ թէ նոր կազը հեղուկ է եւ բնականաբար շոգիներ կ'արձակէ: Կ'այրէ կը դրդէ կոկորդի ցնցուղները, աչքերը եւ առ հասարակ մարդկային մարմնի բոլոր մասերը, ըլլան իսկ չոր: Փորձեր կատարած են շունի մը մերկ մարմնին վրայ եւ կենդանին մեռած է քանի մը ժամէն: Ո՛ր եւ է դիմակ չի կրնար պաշտպանել: Հարկ է ամբողջ մարմինը պատսպարել: Պատերազմի պահուն, կարելի է ութ օրուան մէջ այս կազը լեցնել ռումբերու մէջ:

մահը»:
րութիւն Նոխուտեան չկրցաւ ա-
շարունակել խօսքը, որովհետեւ
պղպղուն ձայնը խեղդուեցաւ խո-
ու կարուկ կնոջական ձայնէ մը:
մկնոջ սեւ հագուստներու մէջ
պայքարավայել երեւոյթը իրօք
ինքն մայրիկ Անթառամն էր,
ունի բժշկին կինը: Այո՛, նոյն նա՛
մայրիկ Անթառամ, օժանդակող, քա-
ջալերիչ, մայրիկը մայրերուն, որմէ
քան երկար ճառ չէին լսած նոյն
անոնք՝ որոնց օգնած էր բանիւ
գործով: Ժանեկաւոր սեւ գլխանո-
ցումէն նաեւ սահած էր իր ոչ
ովին ճերմկած, մէջտեղէն գիծով
նուած մազերուն վրայէն: Խորա-
կարմրցած դէմքէն դուրս կը
ր քիթը ազնուականօրէն: Լայն
երէն դէպ ի վեր կ'աճէր քաջա-
ով կերպարանքը, գլուխը դէպի
նետած բարձր: Հազարաւոր դու-
դ կնճիռներ կուգան կը շրջա-
անոր վճիտ ծաւի աչքերը: Եւ,
րեւ, Անթառամ Ալթունի երի-
րդ էր տիրական հեստ ըմբոստ
ով.

ն կին եմ» — լիահագագ ձայնը
րեւլուպէս անդորր էր իր առա-
վանկերուն մէջ — «Ես կին մըն եմ
կը խօսիմ յանուն բոլոր կինե-
ն: Շատ իսկ վշտակրած եմ ես:
ն քանի անգամներ մեռած է սիր-
ս: Երկար ժամանակէ ի վեր մահը
ձի համար կարեւորութիւն չունի:
ս պիտի չսարսիմ երբ գայ: Բայց
չուզեմ վհատութեան մէջ,
րուն վրայ պիտի չառակիմ, պիտի
ոփմ, ո՛չ, ո՛չ: Ձեմ ուզեր որ մը-
նալ տարագրութեան ռեւէ կայանի մէջ անպատիւ մարդասպաններու եւ նոյնքան անպատիւ անդիմադիր զոհերու մէջտեղ, ո՛չ, ոչ: Մենք կիներս չենք ուզեր այսպէս, ո՛չ, մենք ո՛չ: Ու եթէ այրերը այնքան վատ են, մենք կիներս միմինակ պիտի պաշտպանենք մեզ եւ պիտի քաշուինք Մուսա Տաղ… Գաբրիէլ Բագրատեանի հետ»:

Այս մոլեռանդ աղաղակը ժխոր մը առաջ բերաւ, առաջինէն շատ աւելի խիստ: Այնպէս կը թուէր թէ խելայեղները ահա վայրկենաբար դանակ պիտի քաշեն, եւ Թուրքերուն միջոցաւ ըլլալիք նախճիրը պիտի կանխէ: Վարժապետները պատրաստուեցան, իրենց գլուխը ունենալով Շատախեանը, ամբոխին մէջ նետուիլ կռուողները իրարմէ բաժնելու եւ, ի հարկին, ոստիկանի պաշտօն կատարելու համար: Փոքրիկ նշանով մը Տէր Հայկազուն եա կանչեց զանոնք: Բոլոր վարժապետներէն եւ թաղականներէն աւելի լաւ կը ճանչնար ան իր ժողովուրդը:

Այս պոռթկումը կոխ չէր: Պարապ յուզում: Տարագրութեան հրամանին տակաւին պատրաստ չեղող այս համայնքներուն գիտակցութիւնը դանդաղօրէն միայն կրնար կուլ տալ բանախօսներուն այս որոտընդոստ խօսքերը: Հոգեւորականին մէկ նայուածքը ըսել կ'ուզէր.— Թողէ՛ք զանոնք: Ինք համբերութեամբ կը դիտէր իրարանցումը, որուն մէջ հետզհետէ գերակշիռ կ'ըլլային կանացի ձայները, Անթառամէն գրգռուած: Նաեւ արդէն որ խօսք առնեն ուրիշ բանախօսներ, որոնք կը փափաքէին, ինչպէս զոր օր. Ոսկանեան: Իրաւունք ունէր այսպէս ընելու: Ժխորը, նոր սնունդ չգտնելով, կարծուածէն շատ աւելի շուտ մարեցաւ: Քանի մը վայրկեանէն ինքն իրմէ վերջացաւ, մոլուցք եւ հեծկլտուք միայն մնալով: Հիմա ժամանակը եկած էր Տէր Հայկազունին, որ կտրուկ կերպով կացութիւնը լուսաբանէ եւ եզրակացութիւն մը առաջ բերէ: Աջովը հանդարտութեան նշան մը ըրաւ.

«Գործը շատ պարզ է», ըսաւ անսեթեւեթ ձայնով, թէեւ մէկն մի վանկ սուր արտասանելով, որպէսզի ամբոխին բթացած միտքին մէջ թափանցէ. «Երկու առաջարկներ եղան: Մեր առջեւ կը պարզեն անոնք երկու ճամբաները՝ որոնց մէջ կրնանք քալել: Այս երկուքէն դուրս ուրիշ ճամբայ չկայ մեզի համար: Մին, պատուելի Նոխուտեանի ճամբան, զապթիէներուն հետ մեզ կը տանի դէպ ի արեւելք, միւսը, Գաբրիէլ Բագրատեանի ճամբան, մեր սեփական զէնքերով կ'առաջնորդէ մեզ Տամլաճըք: Իւրաքանչիւրը ազատ է իր ճամբան ընտրելու, ի՛նչ կերպով որ ցոյց կուտայ իր բանականութիւնը եւ կամքը: Այլեւս աւելորդ է խօսիլը, որովհետեւ ինչ որ պէտք էր լսուեցաւ: Կ'ուզեմ որոշումը պարզել ձեզի ամէն կերպով: Պատուելի Յարութիւն Նոխուտեան թող բարեհաճի պարանին միւս կողմը բակին մէջ երթալ տեղ բռնել: Ով որ պատուելիին համամիտ է, ով որ կ'ուզէ տարագրութեան երթալ, թող հետեւի անոր: Սակայն ով որ Գաբրիէլ Բագրատեանի կողմնակից է, թող հոս կեցած տեղը մնայ: Անձապաղելու հարկ չկայ: Ժամանակ ունինք:

Ցանկարծ խոր լռութիւն: Տիկին Նոխուտեանի կողկողագին լացը միայն կը լսուէր: Ծերունի պատուելին գըլուխը թաղած էր կլոր գլխանոցին մէջ: Խորհուրդի ծանր բեռ մը անոր իրանը ծռած էր դէպ ի գետին: Մըտածկոտ այս դիրքին մէջ երկար ատեն մնաց: Յետոյ սկսան խլրտիլ իր ըմբռնումները: Ծանրաքայլ ու երերագին շարժեցաւ դէպի այն վայրը, զոր Տէր Հայկազուն մատնանիշ ըրած էր իրեն: Պարանը գլուխէն անցուց անճարակ շարժուձեւով մը: Խոհանոցին ու լուացարանին այդ բակը կը տարածուէր գրեթէ մինչեւ ամարանոցին բունչէնքը, ծաղկաթումբի մը պատով բաժնուած: Խուշոր բակը բոլորովին ամայի էր: Տունին ծառաները ամէնքն ալ ժողովին մէջ էին հոս ու հոն: Նոխուտեանի կարճ ու բարակ սրունքները վճռական ճամբան կտրեցին, բաւական երկար ատեն, մինչեւ որ ծաղկեթումբը հասաւ, ուր կռնակը ամբոխին տուած, դիրք բռնեց: Արտասուալեց կինը հետեւեցաւ անոր: Դարձեալ երկար դադար մը, մարդ տեղէն չէր շարժեր, ոչ ալ շշուկ կար բնաւ: Յետոյ երկու հոգի ալ ճամբայ ելան ամբոխին մարմինէն, մըջիւնի վրայ կոխածի պէս դանդաղ ու մըտածկոտ: Վերջապէս սակաւաթիւ մարդիկ, Պիտիասի բողոքական հասարակութեան պատկանող, որոնք իրենց կիներուն հետ ծերունի պատուելիին ետեւէն գացին մինչեւ որ անոր ամբողջ հօտը հաւաքուեցաւ շուրջը, երիտասարդ ու ծեր:

Միւս գիւղերէն ալ քանի մը հոգի անոնց միացան, որոնք տարագրութիւնը կը նախընտրէին, բայց այնպիսիներ էին ասոնք, որոնք ծերացած եւ բեռնաւորուած ըլլալով՝ ո եւ է ընդդիմութեան ոյժ կը պակսէր իրենց, կամ իրօք չէին ուզեր երկինքը իրենց դէմ բարկացնել իրենց կեանքին իրիկունը հասած: Իրենց ձեռքերը աղօթքի ձեւով իրենց կուրծքին վրայ ծալլած, առաջին քայլը կ'առնէին այսպէս դէպի Զարչարանքի մեծ ճամբան: Կարծես կրօնական արարողութեան մը տպաւորութիւնը կ'ընէր այս տեսարանը, իբր թէ խիստ ծանր որոշումի մը վրայ չըլլար խնդիրը, որպէս թէ մարդոց շնորհուած ըլլայ անձամբ քալելով երթալ դերեզման, առանց նախապէս մեռնելու… Ահա զոյգ մըն ալ: Յետոյ մէկ քանի զոյգ ալ: Ահա նորէն զոյգ մը: Նոխուտեանի շարքը ի վերջոյ յանդեցաւ չորս հարիւր հոգիի, հաշուելով բողոքական հասարակութեան այն անդամները, որոնք հիւանդութեան կամ ուրիշ պատճառներով պարտաւորուած էին իրենց տունը մնալ: Ինչպէս ըսինք պատուելին իրեն հետ ունէր Պիտիասի բողոքական ժողովուրդին ստուարագոյն մասը: Պիտիաս՝ հովիտին մէջ երկրորդ գիւղն էր կարեւորութեան տեսակէտով: Այսպէս, աչքերնին գոց, տարագրութեան ճամբան երթալու հուպ դանդուածը կազմուեցաւ: Ո՛չ խօսք, ո՛չ ձայն: Նոխուտեանի խումբին հետեւող վերջին մարդը գաւազանին վրայ կ'երերար գինովի մը պէս, որ ինքնիրեն կը խօսէր: Հոն գտնուողներուն քաջածանօթ այս մարդը Քէպուսիէցի էր, որ հաւանաբար չէր գիտեր թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ, եւ ամբոխին մէջ իր հեզնական ձեւերովը արհամարհական շարժում մը առաջ բերաւ: Քիչ վերջը թնդաց սա՛ աղաղակը.— Հոս քաջերն են, հոն վատե՛րը: Հոս ուժովները, արժէքաւորները կը կենան, հոն խեղանդամները: Նոր բան չպատահեցաւ, միայն թէ պատանի մը բարձրաձայն ծաղրական բառ մը արձակեց, որուն վրայ վէտ ի վէտ տարածուեցաւ ծիծաղ մը ամբողջ ժողովին մէջ: Տէր Հայկազուն ցատկեց ամբոխին մէջ, ճեղքեց զայն երկու ձեռքերովը եւ կ'ուզէր բազմութեան մինչեւ կեդրոնը հասնիլ եւ կատակողը բռնել եւ ապտակել: Բարկութենէն սեւցած էր Տէր Հայկազունին դէմքը: Գլխանոցը ինկաւ կարճ մազերուն ետեւը:

Աչքերուն մէջ սպառնութիւնը կը կայծկլտար.

«Ո՞ր շունը կը համարձակի: Ո՞ր խայտառակները կը խնդան»:

Բռունցքը քանիցս կուրծքին զարկաւ, դոնէ կատակողին տեղ ինքզինքը պատժելու եւ կատաղութիւնը իջեցնելու համար: Յետոյ, նոր լռութեան մէջ գնաց դէպի Յարութիւն Նոխուտեանը եւ անոր խումբը, քիչ մը հեռուն կեցաւ, խորին խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ իր հոգեւորականի թնդուն ձայնով Ս. Գրքէն ըսաւ.

— «Մեզի համար միշտ սուրբ պիտի ըլլաք: Իցի՛ւ մենք ալ ձեզի համար սուրբ ըլլայինք»:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Հետեւեալ առածը յիշած է, այս վէճին առթիւ.

— «Վախկոտ շուները երբեմն շատ կը հաչեն։ Երբեմն քաջ շուներն ալ շատ կը հաչեն»։

Այս ակնարկը տհաճութիւն պատճառած ըլլալով, Թոքլոյի խորհրդային դեսպանը բողոքեց, բայց ակնարկուած պաշտօնատարը մերժեց առնել բողոքագիրը, եւ թղթակիցներն ընդունելով, յայտարարեց թէ չարամտութիւն չունէր այդ առածը յիշած ատեն։

Այրի Տիկին Արբաճեան եւ զաւակը՝ Գրիգոր, Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Թաշճեան (Սելանիկ), Այրի Տիկին Թուզճեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Նունիկ Սվաճեան եւ զաւակունք (Բորտօվա), Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Թաղէօսեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Թիւթիւնճեան եւ զաւակունք (Բլէնմոն Ձերան), Այրի Տիկին Մաննիկ Ձէպլեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Պ. Խաչիկ Ձէպլեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սվաճեան (Սելանիկ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԱՐԲԱՃԵԱՆԻ

գառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 11ին, Hôpital Tenonի (Փարիզ) մէջ։

Յուղարկաւորութեան համար կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այսօր, Կիրակի առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին, 1 rue Place des Fetes. Paris (19e), Մէթրօ Place des Fetes։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Pantin Parisien գերեզմանատան մէջ։

ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂՆԵՐՈՒՆ

Այն գործաւորները եւ գործաւորուհիները որոնք Թրէսէ կօշիկ շինել գիտեն եւ կը փափաքին իրենց տան մէջ աշխատիլ, անմիջապէս դիմեն՝

Chaussures DIRANDի
29, Rue de Crimée Paris (19)
Métro: Botzaris.
Տեւական աշխատանք։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Square de Neuilly - St. James Նէօյիի կամուրջին եւ Պուա տը Պուլօնի մօտ, գեղ. յարկաբ. ամէն յարմ., 3 եւ 4 փ. 10—15,000 ֆր., 5 փ. 13—20,000 Հիմնաւ. մեծութ. մեծ խոհ., ծառաներու՝ խոհ. տաքց. սեն. վերելակ, կառատուն։ Այցելել՝ 7, 9 9bis rue Casimir-Pinel եւ 11 Bld. de la Seine. Մանր. տեղեկ. Verdonnetի 68 rue Boursault Փարիզ (17), Հեռ. Marc. 77—16, փափաք. կը ղրկուի պատկեր. գրքոյկ.

Գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

ԿԱՐԵԻՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ դիմել Յառաջի վարչութեան։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (Գրիմիթէլ)

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենալաւ պայմաններով։ Փողոցի արկածի դատերու մասնագէտ, առանց կանխավճարի։ ընդունելութիւն։ Առաւօտ ժամը 9էն 10.30։ Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30։

Հասցէ՝ 35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յայտնի աստղագէտ եւ հոգեբան որ եկած է Հնաւոր Արեւելքէն, համաձայն ձեր ծնունդի թուականին եւ ձեռքի գիծերուն կը գուշակէ ձեր անցեալը, ներկան եւ ապագան։ Կուտայ ճիշդ եւ մտերիմ խորհուրդներ ձեր սիրային, ամուսնական կեանքի մասին։ Թղթակցութեամբ՝ 10 ֆրանք։ Անձամբ դիմողներու՝ դիմագծերու եւ աստղերու գուշակութեամբ 15 ֆրանք։

Դիմել ժամը 10—12 եւ 2—7

26 Rue St. Placide, Paris (6) Մէթրօ՝ Vaneau

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։ Միշտ պատրաստ ունինք 50,000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ 2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40 (grosse laine)։

Դիմել՝ DOERFLINGER

31, Rue de Maubeuge, Paris (9e) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստնեկու համար։ Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը։

T.S.F. 4 Լամբ 950F

կանխիկ եւ ապառիկ 6 եւ 12 ամիս — Մէկ Տարի Երաշխիք

"RADIO-MUSIC"

L. NICHANIAN

56, rue Piat . PARIS (XXe)

Ֆոնոնկրը կը ծախուին անմրցելի աժան գիներով

Արեւելեան Երգերու Ամենամեծ փեսակներ

ՍՈՒՐՃ KUSMI

ՁԵՂՉՈՒԱԾ ԳԻՆԵՐՈՎ

MELANGE 5 th. AVENUE

Բոլոր բարձր տեսակներու ամենալաւ սուրճը շատ համեղ եւ ամերիկեան ճաշակով . . . . . 250 կրամը 9 ֆր.

MELANGE JOKER

Հրաշալի սուրճ, համեղ, կաթի հետ եւ առանձին խմելու համար . . . . 250 կրամը 7. ֆր. 60

MELANGE DES CLUBS

Քաշուած սուրճ որ կը մրցի բոլոր բարձր տեսակի սուրճերու հետ։ Յատկապէս կը յանձնարարենք Հայերու . . . . 250 կրամը 5 ֆր. 70

MELANGE CHAMPS ELYSÉES

Թունդ համով սուրճ, աւելի բաց գոյնով քան ֆրանսականը 250 կրամը 5 ֆրանք 10։ Կը ծախուի բոլոր Ֆրանսական, Ռուսական, Հայկական եւ Իտալական խանութներու մէջ։

KUSMI սուրճը կը պատրաստուի ամէն օր մեծ քանակութեամբ եւ օրը օրին կը ղրկուի խանութները։ Ամէն միջոց ձեռք առած ենք որ հասարակութիւնը ստանայ միշտ թարմ սուրճ։

Պ. Մ. ՔՈՒԶՄԻՉՈՎ ԵՒ ՈՐԴԻՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 31 - 58

ԹԷՅ ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական քաշքավալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվաներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ համեմներ։

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ NIEL ճերմակ պանիրի ընկերութեան։

Հայ առեւտրականներ

"Tricotage MOZPIR,,

21 rue des Petits Carreaux Paris (2) Métro: Sentier

Միակ Թրիքոյի Հայ գործատունը որ ունի արանց, կանանց եւ տղայոց Թրիքոյի տեսակաւոր ձոխ մթերք, Maille fine եւ Maille Retournée։

Առաջին իսկ այցելութեամբ գոհացում պիտի գտնէք, անմրցելի գիներ ու յարմարագոյն պայմաններ։

Գաւառի յաճախորդներու նմոյշ կը ղրկուի ու մեր ներկայացուցիչը կ'այցելէ։ Արագ առաքում բոլոր ապսպրանքներու։

ՊԷԼՎԻԼԻ ԵՒ ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

Maison MIASSERIAN

56, rue Olivier Métra, Paris (20)

Métro: Place des Fêtes Tél. Ménil. 64 - 52

Մասնագէտ՝ մազերու ներկի եւ indefrisableի 40, 60 եւ 75 ֆր. ժողովրդական գիներ, խնամուած աշխատանք։

PEUGEOT

201 **301**

ԾԱԽՈՒ ԵՆ անմրցելի գիներով աժան, նոր եւ քիչ գործածուած 201 եւ 301 թիւ PEUGEOT օթօմոպիլներ։ Աննախընթաց պատեհութիւն։ Փութացէք օգտուիլ առիթէն։

Դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻ

65-67, Ave. Champs Elysées, Paris (2)

Tél. 66 - 28 եւ 66 - 29

ՏԻԿԻՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐ

երկար ատենէ ձեր երազած ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԸ բացուած է

74, rue de Belleville, Paris (20)

Յաճախորդներու հանգստութիւնը ապահովուած է։ Բաղնիքին ջուրը ձեր տուներուն մէջ գործածած ըմպելի ջուրն է։

Յաճախորդներուն հաճելի ըլլալու համար հաստատած ենք Տուշ կատարեալ մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։

Բաղնիքը բաց է կիներու համար՝ ամէն օր (բացի Երեքշաբթիէ) մինչեւ իրիկուն. իսկ Շաբաթ օրերը մինչեւ կէս օրէ վերջ ժամը 4։ Այրերու համար՝ Շաբաթ ժամը 4էն յետոյ, իսկ կիր. ամբողջ օրը։

Մուտք՝ 6 ֆր.։ Փոքրերու՝ մինչեւ 10 տարեկան 3 ֆր.։

կը տրուին աբոնըմանի քարթեր՝ 10 անգամուան համար հարիւրին 10 զեղչով։

Հաղոր. միջոց.— Մէթրօ Պէլվիլ՝ Օթօպիւս CE - 26, BF. N. Հանրակառք 5 թիւ։

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Génerane — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9e) Tél. TAITBOUT 53 - 32

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7։

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԷՆԱԶԵԱՆ

21-23 Rue Saulnier. Métro: Cadet

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D. N. BAHADOURIAN 40, rue Chaponnay. Lyon

Վաճառատուն ԱԺՏԷՐ

(Maison AGÉDER)

67, rue de Cléry. Paris (2)

Tél. Central 48 - 12

Մասնաւոր պատեհութիւն փոքրաքանակ վաճառողներուն

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՍՕԼՏԵՐ

Այրերու, կանանց եւ փոքրիկներու համար բրդեղէն — հիւսուածեղէնի վերաբերեալ ընտիր եւ աժանագին ամէն տեսակ ապրանքներ, քօմբիմ, ժիւփ, ժիլէ, Փիւլօվէր, Քաշքօլ եւայլն։

Ս Ե Դ Ր Ա Կ Ս Ա Ս Ո Ւ Ն Ի

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՆՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8։ կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71, Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10e)

Tél. Botzaris 53 - 61 Métro: Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, չղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով։

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տօքթ. Յ. ՏԻՐԱՑ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ՝ ՄԱՆԿԱՆՑ եւ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

փոխադրուած է **53 Rue du Four 53. Paris (6)**

Métro: St. Sulpice եւ Sèvres, Croix-Rouge

Tél. LITTRÉ 49 - 23

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ Danton 52—75

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Զատուրոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլտրա դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քնէածական թելադրական եւ ֆրեօտեան մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդաժիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ գրաւոր հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եւայլն.) շինութեան համար։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933 — 17 Octobre 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2319 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ, ԸՍՏ ԿԱՐԳԻ

Ուրեմն, Դաշնակցութիւնը «պրովոկացիոն աշխատանք» կը կատարէ, իր մամուլին մէջ արձանագրելով, Խ. Հայաստանի դրական երեւոյթներուն հետ, նաեւ բացասական իրողութիւնները։

«Պրովոկացիոն աշխատանք» է հաստատել թէ հաց չկայ, իւղ չկայ, միս չկայ, շաքար չկայ, օճառ չկայ, թէ ամբողջ ժողովուրդը պոչ բռնելու հարկադրուած է, ապրելու համար, եւ հետեւաբար մարդիկ ճարահատ կը փախչին։ Երէկ՝ հատ – հատ, այսօր՝ խումբերով։ Երէկ՝ իբրեւ անհատներ — որբեր — այսօր՝ ընտանիքներով։

«Պրովոկացիոն աշխատանք» է հրատարակել նկարագրութիւնը փախուստներուն, — զարհուրելի ողբերգութիւն մը — եւ ամփոփումը լեզապատառ նամակներու։

Բայց այս մարդիկը ո՞վ կ'ուզեն խաբել։

Հայաստանէն փախած աշխատաւորը Ճխիո՞ն է, որ ինքնաշարժ, պալատէ պալատ, հացկերոյթէ հացկերոյթ փոխադրուած եւ թշուառութիւն տեսած չըլլայ... (Եւ գիտէ՞ք թէ ինչ պատմած է Ճխիոն)։

Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան կը խօսի միայն 1932 – 33ի գաղթականներու մասին։

Եթէ ասոնք չկրցան «կապուել եւ յարմարուիլ», հապա ինչո՞ւ կը փախչին հին գաղթականները։

Եթէ Փոքր Ասիացին չկրցաւ յարմարիլ, ինչո՞ւ կը փախչին Հայաստանցին եւ տեղացին։

Եթէ արհեստաւորն ու խանութպանը խորթ գտան միջավայրը, ինչո՞ւ փախաւ իսկական բանուորը։ (Քանի՞ առեւտրական կըցաք համրել 161 փախստականներու ցանկին մէջ)։

Բայց բանուորա – գիւղացիական երկրի վարչապետը անձոնի վերագրումներ ալ կ'ընէ այս աշխատաւորներու հասցէին։

Մենք չենք ճանչնար այս թշուառները։ Ս. Տէր Գաբրիէլեան ինքն ալ չի ճանչնար, անշուշտ։

Եւ սակայն, ինքն իրեն թոյլ կուտայ գրել, մասնաւոր նամակի մը մէջ.

— «Յիշեալ տարրերը բացառապէս այն շերտերիցն են, որոնք վերջին տարիների ընթացքում արտասահմանում կտրուած են եղել արտադրական աշխատանքից, զբաղուել են մանր առեւտրով, կորցրել են արտադրական աշխատաւորի նկարագիրը, մարդիկ որոնց մէջ խոր արմատներ է բռնել նպաստընկալի հոգեբանութիւնը»։

Ինչպէս ըսինք, մենք չենք ճանչնար այս դժբախտ մարդիկը։ Եւ չենք ալ արդարացներ իրենց փախուստը։

Բայց, երբ աչքէ կ'անցընենք ցանկը, տարիքներով եւ արհեստներով, կը նայինք լուսանկարներուն եւ կը թղթատենք նամակները, ինքնին կը ծագի հետեւեալ հարցը.—

Երբ այս որակեալ բանուորներն ալ չեն կրնար մնալ իրենց հայրենիքին մէջ, կը նշանակէ թէ «բան մը կայ որ չի քալեր»։

Եւ ասոնք աննշան մէկ մասնիկն են այն հազարաւորներուն որ պիտի ուզէին փախչիլ, եթէ բաց գտնէին դուռները։

Արդ, անկարելի է, իշխանութեան մը նախագահին համար, անտեսել այս դառն իրականութիւնը, եւ աժան խօսքերով սեւցնել փախստականները։

Ամէն տեսակ մարդ կրնայ գտնուիլ անոնց մէջ, — ծոյլը, «չէրչի»ն, վայրերանը։ Բայց, ուրկէ՞ հանեցիք «նպաստընկալ»ը։

Չէ՞ որ ձեր գործակալներուն միջոցաւ, մաղէ մաղ անցընելով զատեցիք այս թեկնածուները, ներգաղթի ատեն։ Չէ՞ որ անոնք ամէնէն արժանաւորներն էին եւ ամէնէն հարազատները։ Ի՞նչ հրաշքով կը նախատէք այժմ, վարկաբեկելով իբրեւ «մանր առեւտրական» կամ «նպաստընկալ»։

Համազգային անկելանո՞ց բանալու համար տարիք այս դժբախտները, թէ իբրեւ շինարար եւ ընդունակ տարր։

Այս ձրի զրպարտութիւնը ոչ թէ կը լուսաբանէ կացութիւնը, այլ աւելի կը սեւցնէ զայն։

Որովհետեւ, մէջտեղն են փախստականները, իրենց տարիքներով, արհեստներով, նամակներով եւ... «սօցիալական ծագումով»։

Մենք, թէեւ «թշնամի», կը սպասէինք որ, բանուորա– գիւղացիական երկրի մը վարչապետը փոխանակ սովորական ամբաստանութեան դիմելու, անկեղծօրէն պարզէր արտագաղթին հիմնական պատճառները։ Կամ եթէ չուզեր գրել, գոնէ օգնէր զանոնք մեղմացնելու։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, Խ. Հայաստանի եւ առ հասարակ Խ. Միութեան պարենաւորման տագնապը ահաւոր համեմատութիւններ ստացած է այսօր։ Սո՞ւտ է ցորենաշատ Ուկրայնայի եւ Հիւսիսային Կովկասի սովը։ Սո՞ւտ է հացի եւ ուրիշ բոլոր անհրաժեշտ նիւթերու տագնապը Հայաստանի մէջ։

Այն գաղթականը, նոյն իսկ բնիկը որ քիչ – շատ յարմարած էր 1929 – 30ին, այսօր կ'ընդվզի, կ'անիծէ, չի կրնար դիմանալ եւ կը փախչի։

Գիտենք. յեղափոխական շրջան է եւ երկիր պիտի շինուի։ Բայց տակաւին քանի՞ տարի, այս արհեստական եւ աննախընթաց զրկանքները։

Դիմանալու մրցանի՞շը կոտրել կ'ուզէք, ակլոր ժողովուրդի մը մէջքին վրայ, փուռերուն առջեւ պոչ կապել տալով օրեր ու ժամեր։

Կարելի էր անվերջ երկարել այս հարցումները։ Բայց զանց կ'ընենք, չօշափելու համար այլապէս շահեկան հարցեր։

Մենք շատ կ'ուզէինք հաւատալ Պ. Տէր Գաբրիէլեանի լաւատես հաւաստիքներուն։

Դժբախտաբար, անընդհատ իրարու կը զարնուին բաղձանքն ու իրականութիւնը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՃԱՄԲԱՅ ԲԱՑՈՂՆԵՐ

— o —

Միշտ կը գանգատինք թէ օտարները կը միջամտեն մեր գործերուն։

Անշուշտ, ո՛ր եւ է իշխանութիւն կը սիրէ իր թաթը ամուր պահել հպատակներուն վրայ, երբ անոնք չեն պատկանիր իր ազգին։ Մանաւանդ թրքական իշխանութիւնը։

Բայց, հպատակները իրենք ո՛ր եւ է մեղք չունի՞ն։

Ո՛րքան պերճախօս օրինակներ կրնայինք ցուցնել այս կամ այն գաղութէն։

Ամէնէն բարեացակամն ալ կ'ազդարարէ, — մեզ մի՛ զբաղեցնէք։

Եւ սակայն, նեղը մնացողը շունչը կ'առնէ ոստիկանութեան դուռը։

Քանի մը ամիս առաջ, մարդուն մէկը առժամապէս հիմնադիր – տնօրէն նշանակուած էր պոլսական թաղի մը դպրոցին։

Թաղ. խորհուրդը բուն հիմնադիրը նշանակելով եւ կառավարութենէն վաւերացնելով, իր ներկայացուցիչները կը ղրկէ հաշիւները ու թուղթերը ստանալու համար։

Առժամեայ հիմնադիրը կը վազէ պահականոց, եւ կը պատմէ իբրեւ հաւատարիմ հպատակ.

— «Կարգ մը օտար մարդիկ դպրոց եկան եւ ուզեցին միջամտել...»

Այս «կարգ մը օտար մարդիկ»ը օրինաւոր թաղականներն են, որ կ'առաջնորդուին ուղղակի պահականոց...

Ուրիշ թաղի մը մէջ, Թաղ. խորհուրդը պաշտօնէն կ'արձակէ տիրացու մը։

Տիրացուն շունչը կ'առնէ պահականոց։

Եւ իրարու ետեւէ պահականոց կը հրաւիրուին թաղականները, ո եւ է «քոմիսէր»ի մը առջեւ պատմելու համար իրենց ներքին վէճերը։

— Երեքս կ'ուզենք, չորսը չուզեր, ատենապետը կ'ուզէ, ատենադպիրը չուզեր...

Եւ հարցաքննութիւնը կը շարունակուի։

Ո՞վ է պատասխանատուն, եթէ վաղը յայտարարեն, յանուն «բարեխըղճամ» կառավարութեան.

— Հասկնալի է. դուք չէք կրնար կառավարել ձեր գործերը։ Մեզի յանձնեցէք ամէն բան, մենք ձեզի տիրացու ալ կը գտնենք, տէրտէր ալ, ժամկոչն ու տնտեսն ալ։

ՎԱՀԷ

« Ի՞ՆՉ ԸՍԵԼ Կ'ՈՒԶԷՔ »

Արտահանի երեսփոխան եւ Վագըթ'ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասիմ պէյ կը գրէ. —

« Պուտափէշթի *Փէշթէր Լօյտ* թերթը, թուրքեւհելլէն ուխտին նուիրուած յօդուածի մը մէջ կ'ըսէ. — «Այս ուխտին կնքահայրն է Իտալիան, որ շահ ունի երկու երկիրներու յարաբերութեանց տեւականօրէն բարւոքելուն մէջ»։

Կասկած չկայ թէ, Մուսոլինիի ժամանակին արժէքաւոր միջնորդութիւն մը ունեցաւ թուրքեւհելլէն մերձեցման մէջ։ Հետեւաբար, Իտալիա գոհ կը մնայ տեսնելով որ թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը ալ աւելի կը զօրանայ։ Եւ բնականաբար, բարեկամ մեծ պետութեան խաղաղասիրական ջանքը կ'անցնի լաւ արդիւնքներու կարգը։

Միայն թէ, հունգար թերթը նոյն յօդուածին երկրորդ մասին մէջ ուրիշ կարծիք մըն ալ կը յայտնէ. «որքան որ Իտալիոյ ելմտական կացութիւնը թոյլատու չէ իտալական դրամագլուխին Թուրքիա երթալուն, ինչպէս առաջ, հիմա ալ Անատօլու նպաստակէտ մը կը կազմէ, տնտեսական զարգացման եւ ուելորդ բնակչութեան առաքման տեսակէտով»։

Չկրցանք հասկնալ թէ հունգար թերթը ի՞նչ ըսել կ'ուզէ այս խօսքերով։ Արդեօք *Փէշթէր Լօյտ* չի՞ գիտեր իր ըսած խօսքին նշանակութիւնը։ Եթէ նոյնիսկ առանց գիտնալու ըսած է, չի՞ գնահատեր որ դարձեալ մեծ ցաւով պիտի ընդունուի Թուրքերուն կողմէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ալ չպիտի մասնակցի

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ԼՈՒԾԷ ՆԱԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Ամիսներու քաշքշուքէն յետոյ, Հիթլէրական Գերմանիան ռումբ մը պայթեցուց շաբաթ օր, 14 հոկտեմբեր, ընդհանուր յուզում եւ մտահոգութիւն պատճառելով։

Ինչպէս յայտնի է, զինաթափութեան խորհրդաժողովը վճռական կէտի մը հասած էր։ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները պայմանագրի մը հիմնական կէտերու մասին համաձայնած ըլլալով, կը սպասէին Գերմանիոյ պատասխանին։ Գերմանիոյ Ա. պատուիրակը, արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթ, Պերլին կանչուած էր շաբթուան ընթացքին։ Երկու օր յետոյ կանչուեցաւ նաեւ միւս գլխաւոր պատուիրակը, Պ. Նատոլնի, որ Ժընեւէն մեկնեցաւ օդանաւով։ Բոլորն ալ գիտէին որ Գերմանիան պիտի պնդէ իր տեսակէտին վրայ, բայց մաքէ չէին կրնար անցընել թէ կրնայ յախուռն քայլեր առնել։

Եւ շաբաթ օր, մինչ սիրալիր խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենային Ժընեւ մնացած գերման պատուիրակներուն հետ, սպասելով Պ. Պ. Նէօրաթի եւ Նատոլնիի վերադարձին, Պերլինէն հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԱԾ Է ԱՅԼԵՒՍ ՉՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԵՒ ՔԱՇՈՒԻԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ։ Այս որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ բոլոր պետութեանց։

Միեւնոյն ատեն, հեռագիրը կը հաղորդէր թէ Ռայխստակը լուծուած է, եւ ընդհանուր քուէարկութիւն պիտի կատարուի կառավարութեան քաղաքականութեան մասին։ Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին նոյ. 12ին։

Լուծուած են նաեւ գերմանական միւս պետութեանց (այժմ Նահանգներ) խորհրդարանները, որոնց վերընտրութիւնը առ այժմ չպիտի կատարուի։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս որոշումներէն անմիջապէս յետոյ, կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ.

— « Գերմանիոյ կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը միակամ կը հետապնդեն խաղաղութեան, հաշտութեան եւ համաձայնութեան քաղաքականութիւն մը, որ հիմն է իրենց բոլոր որոշումներուն եւ գործերուն։ Հետեւաբար, կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը կը մերժեն բռնութիւնը՝ իբրեւ միջոց լուծելու եւրոպական պետութեանց միջեւ եղած վէճերը։ Կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը անգամ մը եւս կը կրկնեն այն հանդիսաւոր յայտարարութիւնը թէ ուրախութեամբ պիտի ողջունեն ո՛ր եւ է իրական զինաթափութիւն։ Այդ յայտարարութեան վրայ կ'աւելցնեն այն հաւաստիքը թէ պատրաստ են ջնջելու գերմանական վերջին զնդացիրը եւ արձակելու գերմանական բանակին վերջին զինուորը, եթէ միւս ժողովուրդներն ալ որոշեն այդպէս ընել։

Գերմանիոյ կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը միացած են անկեղծ բաղձանքով մը. անոնք կ'ուզեն քննել եւ լուծել, առանց կիրքի և բանակցութիւններու միջոցաւ, բոլոր առկախ հարցերը։ Կ'ուզեն այդպէս ընել միւս ազգերուն հետ, մէջն ըլլալով մեր նախկին թշնամիները, որպէսզի փարատի պատերազմի խելագարութիւնը եւ վերջապէս կարելի ըլլայ ուղղամիտ եւ անկեղծ յարաբերութիւններ հաստատել բոլոր ժողովուրդներուն միջեւ։

Հետեւաբար, կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը պատրաստ են ո՛ր եւ է ատեն, ոչ – յարձակման դաշինքներու ստորագրութեամբ ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը երկար ատենի համար, ծառայել տնտեսական բարգաւաճման եւ մասնակցիլ մշակոյթի ընդհանուր վերակազմութեան։

Կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը այն պատուոյ ըմբռնումն ունին թէ՝ հարկ է իրաւունքներու հաւասարութեան տալ Գերմանիոյ եւ թէ այդ բարոյական եւ գործնական բացարձակ պայման մըն է, որպէսզի մեր ժողովուրդը եւ իր կառավարութիւնը կարենան մասնակցիլ միջազգային հիմնարկութեանց եւ դաշնագիրներու։

Հետեւաբար, գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը միաձայն են, զինաթափութեան խորհրդաժողովէն քաշուելու որոշման մէջ։

Հետեւաբար, գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը միաձայնութեամբ որոշած են քաշուիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, որքան ատեն որ իրաւունքներու նշմարիտ հաւասարութեան մը կը մերժուի մեր ժողովուրդին։

Գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը վճռած են ընդդունիլ որ եւ է թշուառութիւն, որ եւ է հալածանք եւ որ եւ է տառապանք, քան ապագային ստորագրել ո եւ է պատուաւոր մարդու եւ իր պատուոյն գիտակից որ եւ է ժողովուրդի համար անընդունելի դաշնագիրներ, որոնք իրենց հետեւանքներով պիտի ծառայեն միայն եւ միայն մշտնջենաւորելու թշուառութիւնը որ հետեւանք է Վերսայլի դաշնագրով ստեղծուած գոյավիճակին։ Այդպիսի դաշնագիրներու հետեւանքը պիտի ըլլայ փլուզումը քաղաքակիրթ պետութեանց միաբանութեան։

Գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը չեն ուզեր մասնակցիլ միւս պետութեանց զինարշաւին։ Անոնք միայն անհրաժեշտ ապահովութիւնը կ'ուզեն, երաշխաւորելու համար գերման ժողովուրդին անդորրութիւնը եւ խաղաղ աշխատանքի ազատութիւնը։

Գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը վճռած են գերման ազգին այս արդարացի պահանջները ձեռք բերել բանակցութիւններով եւ դաշնագիրներով։

Կառավարութիւնը գերման ժողովուրդին կ'ուղղէ հետեւեալ հարցումը.— Գերման ժողովուրդը կը վաւերացնէ՞ իր կառավարութեան քաղաքականութիւնը, այնպէս ինչպէս պարզուած է այս կոչին մէջ եւ պատրա՞ստ է յարելու ա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Աւստրիներու խնդիրը «լուծուեցաւ»

— :-: —

ՏԵՂ ՊԻՏԻ ՓՆՏՌԵՆ, ՏԵՂԱՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը շաբաթ կէսօրէն յետոյ նկատի առաւ Ասորիներու պատրիարքին ադերսագիրը, վերջին դէպքերու առթիւ։ Գերմանական պատուիրակը ըլլալուր դրկած էր թէ չպիտի կրնար մասնակցիլ։ Տեղեկաբերը եւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ այլն պատուիրակները այս առթիւ դատապարտեցին ոչ միայն Իրաքի կառավարութիւնը, որ «ցաւալի ծայրայեղութիւններ» գործած է ըմբոստութիւնը զսպած ատեն, այլ եւ ասորի փոքրամասնութիւնը որուն ընթացքը չի համապատասխաներ իր ստանձնած յանձնառութեանց։

Ի վերջոյ, տեղեկաբերին առաջարկով, խորհուրդը որոշեց յանձնախումբ մը կազմել Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Տանըմարքայի եւ Մեքսիկայի պատուիրակներէն։ Յանձնախումբին պաշտօնը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել թէ հնարաւորութիւն կա՞յ ուրիշ երկրի մը մէջ տեղաւորելու այն Ասորիները որոնք կ'ուզեն հեռանալ Իրաքէն։ Յանձնախումբը տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ խորհուրդի յառաջիկայ նիստին, իր կատարած աշխատանքներու մասին։

Ռայխստակին հրկիզման դատը

— o —

ՉՈՐՍ ՕՏԱՐ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ ՎՏԱՐՈՒԵՑԱՆ

Ճիշդ այն օրը երբ Գերմանիան կը քաշուէր Ազգերու Դաշնակցութենէն, Ռայխստակին հրկիզման դատին մասնակցող չորս օտար փաստաբաններ ալ կը վտարուէին դատասրահէն։

Փաստաբաններէն մէկը ֆրանսացի է, մէկը Ամերիկացի, միւս երկուքը՝ Պուլկար։ Վտարման պատճառն այն է որ, չորս փաստաբանները պուլկար ամբաստանեալներու պաշտպան փաստաբանին ուղղած էին նամակ մը արդարացնելով ամբաստանեալ Տիմիթրովը եւ քննադատելով ոստիկանութեան եւ հարցաքննիչ դատաւորին ընթացքը։ Դատարանին նախագահը դիտել տուաւ թէ այս նամակը անարգանք մըն է Գերմանիոյ դատական պաշտօնեաներուն համար։ (Նամակին պատճէնը ուղղուած է դատարանին)։

Երբ նախագահը յայտնեց թէ ետ առնուած է չորս փաստաբաններուն արտօնագիրը, անոնք չշարժեցան իրենց տեղէն։ Այն ատեն նախագահը դադար հռչակեց եւ բարապան մը հրաւիրեց որ դուրս ելլեն։ Երկ – երկու ոստիկաններ մէկ մէկ դուրս հանեցին փաստաբանները եւ ուղղակի ոստիկանութեան պաշտօնատունը առաջնորդեցին, ուր վար դրուեցան։ Կ'ըսուի թէ սահմանէն դուրս պիտի հանուին։

ՆՈՐ ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑՆԵՐԸ

Նիքէլէ հինգ ֆրանքնոցներու անճաշակութեան մասին դժգոհութիւն յայտնուած ըլլալով, փողերանոցի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ շրջաբերութեան հանուած դրամը առժամեայ է և թէ յառաջիկային հրապարակ պիտի հանուի վերջնականը, 12 կրամ ծանրութեամբ։

ՄՕՐԸ ԱԿԱՆՋԸ ԿՏՐԵՑ

Լէ Սապլը տ'Օլոնի մէջ, 13 տարեկան տղայ մը օգտուելով հօրը բացակայութենէն, յարձակեցաւ անկար մօրը վրայ, գետին փռեց զայն եւ ծեծելէ յետոյ դանակով մը կտրեց ականջը։ Միեւնոյն ատեն սպառնաց աչքերը փորել, «ինչպէս ըրած էին Փափէն քոյրերը Մանսի մէջ»։ Դրացիները ժամանակին լուր տուած ըլլալով, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց կանխահաս հրէշը։

« ԳԱՅԼԵՐԸ ՈՌՆՈՒՄ ԵՆ »

Պուլկարիոյ գիւղացիները արտակարգ ձմեռ մը կը գուշակեն այս տարի։ Ինչու։ Որովհետեւ գայլերու վոհմակներ երեւցած են շատ մը գիւղերու մէջ, ահ ու սարսափ տարածելով։

ՀՐՁԻԳՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Ազգային առողջ հոսանքին դէմ համայնավար կուսակցութեան տարրներէ ի վեր հետապնդած քաղաքականութիւնը մտեր է գործնական շրջանի մը մէջ:

Ան մէկդի նետելով վարանոտ եւ վախկոտ ծրագիրները, այսօր բացէ ի բաց նետուած է գաղթահայ կեանքի մէջ, դիմակ մը անցընելով իր զզուելի եւ արխնոտ դէմքին:

Այս փոփոխութեան մէջ բացի արտաքին որոշ ազդեցութիւններէ (գլխաւորաբար Խ. Միութեան հետ Արեւմտեան երկիրներու բարեկամական յարաբերութիւնները), ճակատագրական դեր խաղաց անշուշտ, Ռամկավարներու, Բարեգործականի եւ անոնց շուրջ կծկուած պահպանողական տարրերու անվերապահ աջակցութիւնը:

«Հայաստանեան» քաղաքականութեան թափանցիկ եւ սնամէջ բանաձեւին շուրջ, իբրեւ թէ Հայաստանի օգնելու համար սարքուած այս «արբաղան դաշնակցութիւնը», սակայն, չի կրնար խաբել մեզ: Համայնավար կուսակցութեան համար Հայաստանի օգնութեան գործին օգտակար ըլլալէ աւելի՝ Ռամկավարն ու Բարեգործականը անհրաժեշտ են Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարը արդիւնաւորելու տեսակէտէն: Առանց իր իսկական դէմքը ցոյց տալու, իր այս դաշնակիցներու միջոցով էր որ ան մէջտեղ պիտի նետէր իր նշանախօսքերը: Ցանուն Խ. Հայաստանին, ան պիտի բանադրէր այն բոլոր քայլերը, աւանդութիւններն ու արժէքները, որոնք գերազանցապէս հայկական են, եւ կը նպաստեն հայ գանդուածի հաւաքականութեան պահպանման: Բայց իրենց իրական դիտումները պատշաճեցնելով հակադաշնակցական տարրի նախասիրութիւններու հետ, համայնավար գործակալները յաջողեցան տէր կենալ այս նոր միացեալ ուժին: Եւ այսօր արդէն անսանձ եւ համարձակ, իրենց կառքին լծած վերոյիշեալ տարրերը, անոնք Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարը կը ներկայացնեն իբրեւ փաստ «հակահայաստանեան ուղղութեան»: Ներգաղթ, Հայաստանի օգնութիւն, բնակարանային չինութիւն, այսօր արդէն մոցուած ծրագիրներ են, որովհետեւ նախ պէտք էր չէրտաւորել գաղութները, մաքրել զանոնք Հայաստանի «թշնամիներ»էն:

Այս ընդհանուր ծրագրի մէկ մասն է դրօշի դէմ սկսուած արշաւը, այնքան զարշելի եւ աննախընթաց: Ճիշդ է որ Ռամկավարները, Բարեգործականի կապուած մեծապատիւ թշուառականները եւ իրենց շուքին փակած հայ հոգեւորականութեան մէկ զզուելի մասը, ցոյց տուին արտակարգ եռանդ եւ կարողութիւն, հայկական նուիրականութիւն մը սեւցնելու ու նսեմացնելու համար: Սակայն այս բոլորը նպաստեցին աւելի չատ հայկական դրօշի հաւատամքը բիւրեղացնելու, ընդհանրացնելու եւ հիմնաւորելու ազգային առողջ շունչով ապրող զանգուածին մէջ:

Համայնավարութեան չահը, այս պայքարին մէջ ստեղծուած թունաւոր մթնոլորտը եղաւ, եւ չեչտուած հակատակութիւնը, ճեղքը՝ գաղթահայ կեանքին մէջ: Եւ հիմա որ այս ճեղքը դոնէ ժամանակի մը համար անանցանելի է դարձեր, դրուած է երկրորդ նշանախօսքը, քիչ մը նման՝ քաղաքացիական կռիւի:

Այդ երկրորդ պայքարին պաշտօնական բանաձեւն է «միացեալ ճակատ» Դաշնակցութեան դէմ, որ միաժամանակ շրջան կ'ընէ Ամերիկայէն մինչեւ Փարիզ եւ հաւանաբար նաեւ ուրիշ գաղութներ: Ամերիկայի մէջ, Հօկը, որ կը վարէ շարժումը, իր առաջադրութիւնը կը պատճառաբանէ հայկական դրօշին շուրջ Դաշնակցութեան բռնած ուղղութեամբ: Ան Խ. Հայաստանի դէմ համարելով այդ ուղղութիւնը, անհրաժեշտ կը դանէ «միացեալ ճակատով պայքարիլ Դաշնակցութեան դէմ Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութեանց անվերապահ գործակցութեամբ»: Ծրագրելու համար «պայքարի լաւագոյն ձեւը», Հօկը խորհրդակցական ժողովի եւ ապա հրապարակային «բողոքի ժողով» մը հրաւիրած էր զանազան կազմակերպութիւններ:

Կոչը ուղղուած էր բազմաթիւ հայրենակցական եւ վերաշինական միութիւններու հետ նաեւ «Հ. Բ. Ը. Մ.», Պետական Կարմիր Խաչ, Ռամկավար, Հնչակեան մասնաճիւղերուն եւ Կոմ. Կուսակցութեան հայկական փրակցիային»:

Փարիզի մէջ շարժումը դրուած է բոլորովին տարբեր գետնի վրայ: Հոս ալ նախաձեռնութիւնը կը պատկանի «Դաշնակ տերրորի զոհերու պաշտպանութեան Կեդր. Ցանձնախումբ»ին: Աւելորդ է ըսել թէ այս, ինչպէս եւ Ամերիկայի Հօկի իրական վարիչ ուժը Հայ Համայնավար կազմակերպութիւնն է, որ գիտէ իր «յեղափոխական» կոչումին պատշաճեցնել զանազան անուններ:

Փարիզի մէջ մասնաւորաբար ամխոներէ ի վեր արխին քրտինք մտած շարք մը ողորմելի թշուառականներ որոշեր են որ եւ է միջոցի առջեւ կանգ չառնել, Դաշնակցութիւնը ներկայացնելու համար իբրեւ «տերրորի կազմակերպութիւն» մը, անոր վերագրելով իրենց իսկ խաղերուն զոհերու արեան պատասխանատուութիւնը:

Իրենց առաջին ինչպէս նաեւ վերջին կոչ – յայտարարութիւնը, եւ հրապարակային ժողովի ծրագիրը, ցոյց կուտան համայնավար կուսակցութեան ոճրային դաւը: Ան առենը եկած կը նկատէ սովորական խաղաղ պայքարը վերածելու քաղաքացիական կռիւի, օտար երկրին մէջ, եւ օտարի մասնակցութեամբ: Հրապարակ նետելով իրենց համակիր Փրանսացի գործիչներ, հրաւիրելով Փրանսացի մասնաւորականութիւնն ու աշխատաւորութիւնը «բողոքելու համար Դաշնակցութեան տերրորներու» դէմ, ուրիչ նպատակ չեն հետապնդեր: Եւ այս բոլորը ոչ միայն յանուն քանի մը արկածախնդիրներու, այլեւ յանուն «Հայ մտաւորականութեան», եւ այնպիսի կազմակերպութիւններուն, որոնց անունները յիշեցինք մէկէ աւելի անգամներ:

Դաշնակցութեան դէմ, «Դաշնակ տերրորի» դէմ այս բոլոր շարժումները անտարակոյս ոչ մէկ ձեւով կրնան օգտակար ըլլալ Հայաստանին: Այս բոլոր շարժումները ոչինչ կրնան աւելցնել նաեւ «Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւններու» բարեկամութեան վրայ Հայաստանի օրուան տէրերուն հետ:

Այս բոլորը, սակայն, կրնան բարդացնել հայ աշխատաւորութեան կեանքը: Կրնան վտանգել կացութիւնը «Հայաստանի բարեկամ» կամ թշնամի?? բոլոր թափառական Հայերուն, չնորհիւ այն քանի մը թշուառականներուն, որոնք իրենց բոլոր ոճրային արարքներու մէջ ապահովուած են ստացական քաղաքացիութեան թուղթերով:

Աւելորդ է անշուշտ, այս բոլորին վրայ խօսիլ ասոնց եւ իրենց գործակիցներուն պատասխանատուութեան մասին: Գաղթահայ ողջմիտ զանգուածը այս եւ նման զարշելի քայլերով հիմա կրնայ արդէն առանց դժուարութեան գնահատել «Հայաստանեան» այն աղէտաւոր քաղաքականութիւնը որուն այս', դէմ է եւ դէմ պիտի ըլլայ ոչ միայն Դաշնակցականը այլ եւ ինքը:

Ծանրանալով այս իրողութիւններու վրայ, գիտեմ թէ մենք գոհացուած չենք ըլլար մեր ընկերներու արդար ընդվզումը, այս ստորին եւ հրէշային դաւերուն հանդէպ:

Ինծի կը թուի թէ Դաշնակցականը այսպիսի պարագաներու մէջ աւելի քան երբեւէ գիտակից իր կուսակցութեան վերապահուած մեծ դերին, պէտք է լրջութեամբ եւ համբերատարութեամբ աշխատի ի դերեւ հանել հրձիգներու բոլոր դիւային ծրագիրները:

Պէտք է խուսափիլ օտար երկրի մէջ եւ օտարներու հետ որ եւ է արարքէ որ կրնայ անդրադառնալ մեր աշխատաւորութեան վիճակին վրայ:

Պէտք է գիտակցաբար մերժել հրաւէրը այս կարգի պայքարին: Որովհետեւ Դաշնակցականին համար այդպիսի պայքարը երբեք համապատասխան չէ իր յեղափոխական կոչումին:

Այս ճամբով մենք ոչ միայն կը պահենք մեր դիրքերը ամուր՝ ժողովրդի առողջ զանգուածին մէջ, այլ եւ կը յաջողինք յուսախաբութեան մատնել մեր օտար հակառակորդները: Անոնք ծարաւ են արիւնի, զրկենք զիրենք այդ հաճոյքէն, խնայելով նաեւ մեր թանկագին արիւնը:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»

Անցեալ դարուն վերջին քառորդին, հորիզոնին վրայ նախ թեթեւակի նկատելով ծնունդներուն եւ երթալը, առաջին անգամ ես մատնացոյց ըրի զայն իբրեւ միջազգային երեւոյթ մը: Անկէց ի վեր անցնող յիսուն տարիները չափով մը իրաւունք տուին ինծի, եւ խորապէս կ'ողբամ այս մասին արեւմտեան կամ եւրոպական մշակոյթին պահպանման սիրոյն համար: Աչքի առջեւ ունիմ 1932 տարւոյն վիճակագրական թիւերը, քաղաքակիրթ երկիրներու ժողովրդային շարժումը ցոյց տուող: Լիովին կարելի է քաղել չատ հետաքրքրաշարժ հետապատկերներ: Կը փափաքիմ այդ թուանշաններէն մէկ քանին հոս զետեղել, նկատի ունենալով միանգամայն Շփէնկլըրի ծանօթ գիրքը, որուն մէջ ան մեր ժամանակին յատկանիշը ցոյց տուած կ'ըլլայ, երբ կ'ըսէ. «Կինը, բուն կինը, գիւղացիին կինը մայր է:

Պղտիկութենէն սկսեալ անոր բաղձալի տրամադրութիւնը կը կայանայ այս բառերուն մէջ: Հիմա սակայն երեւան կուգայ կամ մէջտեղ եկած է Իպսէնեան կինը, համաշխարհային ամբողջ գրականութեան մը ընկերուհին, հերոսուհին, սկսեալ հիւսիսային երկիրներու տառմէն մինչեւ փարիզեան վէպը: Զաւակներու տեղ խոզկական տագնապներ ունին··· Ամերիկացի կնոջ մը համար կարեւորութիւն չունի թէ իր զաւակները ի՛նչ պիտի ըլլան, բաւական է որ ամուսնոյն իր եղանակը կարենայ վայելել: Փարիզուհին կը վախնայ որ հոմանին ձեռքէն կ'ելլէ: Իպսէնի հերոսուհին կ'ըսէ թէ մարդ չի կրնար խառնուիլ իրեն, իր տէրը ինք է իրեն համար: Եւ իրաւ ալ ամէնքը անոնք, իրենք իրենց կը վերաբերին, եւ ամէնքն ալ «անպտուղ» են: Ծնունդներու եւ երթալուն այս դէպքը տեսակ մը վարդապետականութիւն դարձած է, ընդհանրացած է, որովհետեւ «անպտղաբերութիւնը» կամ, ինչպէս ես կ'անուանեմ, «սեռային կեանքին ազգայնացումը» երկար առենէ ի վեր կը տարածուի նաեւ գիւղացի կնոջ վրայ:

Միայն նորոյթի կիները եւ իրենց ազդեցութեան տակ գտնուող խամաճիկները չեն որ կը հրաժարին ո եւ է կերպով բազմածին ըլլալու օրհնութենէն եւ այս կերպով մեծապէս կը վնասեն ազգային շահուն, այլ պարզապէս հիմա հայրը դարձած է «հաշուող», մայրը դարձած է «հաշուող»: Հետեւաբար, տղու հայրութիւնը, որուն պատկառազդու պատկերը կէօթէ կրցաւ գծել «Վէրթէր»ին մէջ, այլ եւս «զաւառացի» կամ «չինական» ալ չէ: Գիւղաքաղաք, գաւառ ու կեդրոն «հաւասար կ'երթան հիմա»:

Ամէն պարագայի մէջ սակայն կեդրոնը ճամբայ հարթեց գաւառին առջեւ: Գերմանիոյ մէջ նոր վարչաձեւը կը յուսայի յեղաշրջում մը առաջ բերել նաեւ այս մարզին մէջ, որ կերպով մը ամէնէն դժուարինն ու փշոտն է ընկերային կեանքին: Ժողովուրդին մայնութեան վրայ առաջ եկած ազդեցութիւնը նկատի ունենալով, կը մնայ մեզի սպասել թէ այս վճռական մարզին մէջ ալ փոփոխութիւն մը պիտի կատարուի՞ արդեօք: Սակայն բաւոյդ է որ, ինչ ալ ըլլայ, համաշխարհային ամենամեծ խնդիրներէն մին է այս, որուն լուծումէն կախում ունի «լինել կամ չլինել»: Ասիկա կ'երեւի արդէն թուանշաններէն, որուն նկատառումը ընթերցողին կը յանձնարարեմ ջերմօրէն:

×

Գերման պետութիւնը, 1932ին առ մէկն մի հազար բնակիչ ունեցած է 15,1 ծնունդ: Քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ Շուէտ միայն իրմէ վար կուգայ. ան ունեցած է հազարին վրայ 14,5 ծնունդ: Գերմանիոյ հետ թեւ թեւի կը քալէ Աւստրիա 15,2 ծնունդով: Ընդհակառակն Ֆրանսա, որ նախապէս ծնունդներու անկումին «դասական» երկիրը կը համարուէր, ունեցած է հազարին վրայ 17,2 ծնունդ: Եւրոպայի մէջ համեմատաբար ամէնէն չատ ծնունդ ունեցող երկիրները եղած են Ռումանիա եւ Փորթուկալ, կամ Իբերական ու Պալքանեան թերակղզիներուն երկիրները:

Բայց անոնց մէջ ալ մեռելներուն թիւը այնքան մեծ է որ ծնունդներու թիւին առաւելը ինքնին «կը սրբագրուի»: Ըսենք թէ այս երկիրները Գերմանիոյ եւ նոյն իսկ Աւստրիոյ համար «նետընկէց» հեռաւորութենէն աւելի դուրս են, եւ միջին եւրոպական պետութիւններուն համար սպառնալից չեն: Բայց խնդիրը բոլորովին կը տարբերի երբ նկատի առնենք Արեւելքի Սլաւական պետութիւնները—Լեհաստան եւ Ռուսիա: Դժբախտաբար Ռուսիա միշտ չունի ճշգրիտ վիճակագրական պատկերներ: Կան միայն թուանշաններ Ուկրայնիոյ համար, անոնք ալ 1929էն առդին չեն անցնիր: Գալով Լեհաստանի, այնպիսի զարգացում մը ցոյց կուտայ, զոր ոչ ոք դեռ սակից քիչ ժամանակ առաջ «հաւանական» պիտի համարէր: Լեհաստան 1932ին առ 100 բնակիչ ունէր 28,7 ողջ ծնունդներ: Պատերազմէն առաջ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ունեցածէն ալ աւելի: Բայց հիմա այդ երկրին մէջ ալ ձգտումը դէպի անկում է: 1924էն մինչեւ 1929 Լեհաստան միջին հաշուով ունէր 33,6 ծնունդ, թիւ մը՝ որ եւրոպական առաւելագոյնին համազօր էր: Այս դարուն չորրորդ տասնամեակին մէջ մաննէն ի վեր, հոն ալ վերջ ի վերջոյ նկատելի նուազում մը սկսաւ, եւ անցեալ տարի 33,6 իջած էր 28,7ի: Եթէ նկատենք որ Լեհաստանի մէջ մեռելներուն թիւը գերմանականին կէսէն աւելի է, 1932ին դարձեալ Լեհաստան 445,000 աւելի բնակիչ աշխարհ բերած է Գերմանիոյ 280,000 բերածին դէմ: Աւստրիոյ մէջ եղածը այնքան անկարեւոր է որ բնակիչի աճումի խօսքը չարժեր ընել անոր համար: Լեհաստանի մէջ 445,000 ծնունդի առաւելութիւնը Գերմանիոյ համար հոգեբանական պահ մըն է, զոր պարտաւորուած է աչքի առջեւ ունենալ:

×

Ռուսիա՞ ինչ ջուրի վրայ է, իրեն իբրեւ ներկայացուցիչ ընդունելով Ուկրայնիան: Ուկրայնիա 1929ին — պաշտօնական վիճակագրութիւն բռնուած տարին — ունէր 34 ծնունդ հազարի վրայ, 17 աւելի քան մեռելներուն թիւը: Գրեթէ Լեհաստանի մէջ եղածին չափ: Այս երկուքը նկատի առնելով միայն Գերմանիա կրնայ «ազդարարութիւն» մը տեսնել այս եղածին մէջ: Ասիկա, յամենայն դէպս, ոչ միայն Գերմանիոյ, այլ նաեւ միջին Եւրոպայի համար վտանգ մըն է: Որովհետեւ ռուսական կամ արեւելեան սլաւական գերակչռութիւնը — ժողովուրդի աճագին թիւերու տեսակէտով — կրնայ քանի մը տասնեակ տարիներու մէջ, այսինքն այս դարուն երկրորդ կէսուն, իրականութիւն մը դառնալ: Եկած է ուրեմն ժամանակը, ուր ոչ միայն ծնունդներուն եւ երթալը, այլ միջին եւրոպական երկիրներուն բնակիչներուն նուազիլը անխորժ ստուգութիւն մը պիտի դառնայ քաղաքակիրթ արեւմուտքի համար, մինչ արեւելքի մէջ պիտի բազմանայ ժողովուրդը:

×

Ուրեմն ամպեր կը կուտակուին հորիզոնին վրայ: Բայց այս ամպերը հոս չեն միայն: Ծ. Արեւելքի մէջ կուտակուածները նուազագոյնը չեն: Ճափոնի ծնունդներու առաւելութիւնը 1932ին առաջին անգամ ըլլալով մէկ միլիոնը անցած է: Մէկ միլիոն հարիւր ութը հազար՝ Գերմանիոյ 280,000ին, Մեծն Բրիտանիոյ 172,000ին, Մ. Նահանգներուն 787,000ին, Աւստրալիոյ 72,000ին դէմ: Ճափոնի անվերապահ յառաջխաղացումը այսօր կը ճնշէ ոչ միայն իր երկրային նուաճումներուն ի շահ, այլ նաեւ բոլոր շուկաներուն վրայ: Ամէն պարագայի մէջ Ճափոնի ծնունդներուն առաւելութիւնը Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Աւստրալիոյ միացեալ առաւելութենէն մեծ է: Եւ երթալով այս առաւելութիւնը պիտի բազմանայ ի նպաստ Ճափոնի, մինչ իր երեք ախոյեանները երթալով պիտի նուազին, պիտի մեղմանան: Հաւանական է որ Ճափոնի զինուորական ձեռքը մինչեւ Միջին Եւրոպա հասնի: Բայց Մ. Նահանգներն ալ արեւմուտքի ներկայացուցիչներն են, եւ երբ այս, ուր կայ կանուխ Ճափոնի հետ պիտի ունենան ծանրակիր ու դժուարամուտ մաքառում մը:

×

Անկարելի է ցոյց տալ ճշգիւ թէ ի՛նչ կերպով ծնունդներուն թիւին եւ երթալուն վրայ առաջ եկած «տագնապ»ին առաջքը կ'առնուի: Ժողովուրդին թիւը այնքան նուազած ինկած Եւրոպայի մէջ որ պաշտպանութիւն ուժի արհեստային մասը, պարզ սելով՝ յղութեան ու ծնունդի պաշտպան չի բարեփոխուիր ներկայ վիճակին մէջ: Մտաւոր կարողութիւնն հաւանական չէ որ աւելի լաւ գործէ: Ուրեմն անկո՞ւմ: Կամ դժուարութիւններու արտասովոր կուտակո՞ւմ մը, կեանքին դիծին խանգարո՞ւմ մը:

ԵՈՒԼԻՈՒՍ ՎՕԼՖ

(Ն. Ֆ. Փրէսէ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ծխախոտի գործարան

Շուտով կ'աւարտի Երեւանի ծխախոտի նոր գործարանին շինութիւնը: Անդրկովկասի ծխախոտի խոշոր գործարաններէն մէկը կը համարուի: Տարեկան պիտի արտադրէ 6 միլիոն սիկարէթ:

Արդէն շինուած են երկու յարկը եւ սկսուած՝ երրորդ յարկը:

Նոյեմբեր 1ին կը յուսացուի աւարտել անհրաժեշտ մեքենաներով կահորայքով:

Գործարանը կը սկսի բանիլ յառաջիկայ յունուար 1ին:

Դաւաճան Սեւանի մասին

Լենինկրատէն Երեւան հասաւ ակադեմական Լէվինսըն – Լէսինկ, որ գեկավարութեան տակ պիտի ուսումնասիրուի Սեւանի լճին հարցը:

Լէվինսըն – Լէսինկ կ'ուսումնասիրէ նաեւ Գիտութեանց Ակադեմիայի կողմէ զրկուած արշաւախումբերու քննութիւնները, եւ պիտի ճշդէ թէ ի՛նչպէս կարելի է իրագործել Սեւան – Զանգի ջրվէժին ծրագիրը:

Մարքսիզմ-Լէնինիզմի վարժարան

Երեւանի համալսարանական ... նին մէջ որոշուած է հիմնել շէնք իբրեւ Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի վարժարան:

Շէնքը պիտի ունենայ չորս յարկ ... լսարաններ, գրադարան, դասա... ներու յատկացուած բնակարաններ:

Շէնքին նախագիծը պատրաստ ... չուտով կը սկսին հողային աշխ... տանքները: Շինութիւնները կը ... նան 1935ին: Կը նախատեսուի ... միլիոն րուբլի շինութեան ծախք:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Ու ես յիշում եմ արենուշների դաւանանքի մէկ կէտը. «Արենուշը պաշտպանում է անմեղ կենդանիներին, սիրում եւ խնամում է նրանց»:

— Ներողութիւն, աղջիկներս, ես արենուշ չեմ: Այո', ձգենք, որ երթայ:

Վերցնում ենք վրանի վարագոյրները եւ թողում, որ ոդին իր զգոյշ եւ փոքրիկ քայլերով հեռանայ, երթայ իր ձագերի մօտ: Անձրեւը դադարել է: Երկինքը նորէն պարզ է. աստղերն են փայլում: Ծովի հովը միայն չարժում է ծառերն ու վրանները:

Մի օր, կէս օրէն յետոյ: Նորէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ եւ հայ արենուներ կան մեզ մօտ. միշտ պատրաստ իրենց քոյրերին օգնելու:

Ցանկարծ մի սեւաչեայ, վառվռուն պատանի հեւ ի հեւ մօտենում է մեր քի կամարին եւ ուզում է տեսնել խմբապետուհուն: Խմբապետուհին մօտենում է. սկաուտական բարեւ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաներէն է:

— Հրդեհ կայ անտառում, վրաններէն ոչ չատ հեռու, պէտք է պատրաստ լինել:

Ինքն է նկատել առաջին անգամ, վազել է դղեակ, լուր է տուել Կոմսին, վազել է գիւղ, հեռախօսել է հրշէջներին, նախ խորհել է վտանգը կանխելու միջոցների մասին, յետոյ վազել է իր քոյրերին տեղեկացնելու, եւ եթէ հարկ լինի նրանց օգնելու, պաշտպանելու:

— Ո՞ւր է կրակը, ո՞ւր:

— Ահա, տեսէք արդէն բոցեր կ'ելլեն:

Բոլորը տեսեր են:

Ես կարծում էի, թէ ամէն երեխայի նման, նրանք սարսափահար պիտի լինէին, վրանները քանդելու, փախչելու մասին պիտի մտածէին:

Խմբապետուհու սուլիչի ձայնին հաւաքւում են բոլորը:

— Շո՛ւտ, բոլորս հրդեհի վայրը. պէտք չէ թողել, որ կրակը տարածուի, մինչեւ հասնին հրշէջները:

Ու աղջիկները մեծ ու փոքր՝ վերցրած դոյլերը, կաթսաները, կացին ու սղոց՝ վազում են հրդեհի վայրը: Կանգնում են չարք չարք ու դոյլերը ձեռքէ ձեռք փոխելով՝ ջուր են հասցնում, միւսները ճիւղեր են կտրատում եւ թակում են բոցավառ թուփերը, ծառեր են կտրատում որ ազատ տեղ բացուի եւ կրակը չհասնի միւս ծառերին: Աշխատում են բոլորը, արեները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, արենուշները: Անտառում զբօսնող տղամարդիկ՝ հայ եւ օտար, տեսնելով փոքրերի եռանդը՝ ամաչում են, իրենք էլ նետւում են կրակի վրայ, չատերի մօտ մի դրչահատ ալ չկայ մի ճիւղ կտրելու համար, մեր աղջիկները տալիս են նրանց իրենց դանակները:

Բոցերը մի տեղէն միւս տեղն են ցատկում, մարած թուփերը սեւին են տալիս, բոլորի դէմքերէն քրտինք է վազում, այրում են մատները, պատռում են հագուստները, ոչ ոք չի անդրադառնում իր անձին, պէտք է մարել հրդեհը:

Ալեհեր Կոմսուհին ներկայ է, դիտում է այդ տեսարանը:

Հրշէջներն ուշանում են: Մեր աղջիկներէն եւ հիւրերէն մի երկուսը նորէն վազում են գիւղ հեռախօսելու:

Տեսարանը եւ գեղեցիկ է եւ սոսկալի: Ես վախենում եմ աղջիկների համար, յանկարծ բոցերն մազերը, քղանցները: Խնդրում եմ, որ կրակին չատ չմօտենան: Բայց նրանք արենուշ են. պէտք է խափանեն չարիքը: Եւ իսկապէս, զոր չէ նրանց ջանքը, ահա կրակի տարածութիւնը փոքրացել է, ահա կրակն ուղղել են վրանների հակառակ կողմը, աւելի անվտանգ տեղ:

Քի՛չ էլ, քի՛չ էլ, ու պիտի վերջանայ:

Գալիս են հրշէջները, բայց իրենց չատ քիչ բան է մնացել անելու, մի քանի թուփ պիտի հանէին եւ ծխացողները ջրեն:

Հրդեհը մարած է:

Վերադառնում ենք բանակավայր:

Լուացւում են, մաքրւում: Ջուր են տալիս նաեւ իրենց եղբայրներին, որ այնպէս քաջարի կրակի մէջ էին նետուել:

Հրդեհի լուրը բերող սեւաչեայ պատանին, այդ օրուայ հերոսն էր իսկապէս. ի՞նչ է իր անունը: Իր անունը, ինձ համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտ է:

Հապա այս մի՞սը, որի մոխրագոյն նոր տափատը սեւացել, ծակծկուել է կրակէն, սրա՞ անունը: Հայ արի է այն, իսկ մեր «Այծեամ»ը որ թեւերէն այրուածքներ ստացաւ եւ չատ վախեցրեց իր քոյրիկներին, ի՞նչ հարկ գիտնալու նրա բուն անունը, Հայ արենուշ է:

Եթէ մենք գիտենանք գնահատել մեր մէջ տեղի ունեցող լաւ գործերը՝ անշուշտ նրանց նկարը պիտի դնէինք լրագիրներում եւ տակը պիտի գրէինք հրշէջ հայ արի – արենուշներ:

Ու նրանք արժանի են, որ իրենց անունները յիշատակւում են:

Քիչ յետոյ մարկիզն ու մարկիզուհին գալիս են բանակավայր եւ շնորհակալութիւն են յայտնում մեր աղջիկներին իրենց մատուցած ծառայութեան համար:

«Իսկապէս որ արժանի են պատուանշանի» ասում է Մարքիզը:

Աղջիկներն ուրախ են, գոհ: Խօսում են, խօսում, պատմում իրենց տպաւորութիւնները, իրենց ապրումները, գովում են ընկերուհիների եւ եղբայր սկաուտների անվեհեր արարքը: Այո, մեր տղաներն ու աղջիկներն այդ օրը հաստատեցին, թէ արժանի են սկաուտ անունին:

Ընթրիքն ուշացած է, դուրսէն եկողները մեկնած են վաղուց: Մենք մեզի ենք:

Զափազանց մեծ ուրախութեան ... յուզումին միշտ յաջորդում է ... դրութեան ընկածութիւն: Ցոլած ... լուռ են աղջիկները: Ընթրում են ... թութեան մէջ, կամաց են խօսում:

Ցանկարծ, քիչ հեռուէն ծառերի մէջէն հնչում է մի յստակ, զգայուն եւ անուշ ձայն.

Քուն եղիր, բալաս,

օրօր ու նանա···

Բոլորս բռնում ենք զգայուն ... պատառը մնում է բերաններումս: Խմբապետուհի «Մեղու»ն է երգում իր սքանչելի ձայնով:

Հրդեհի յիշատակը, ծառերի ... ւինը, ծղրիթների ծղրթոցը, ... ռաչը, լուսինն ու աստղերը, ... ների խորհրդաւոր կայծկլտոցը, ... ուն հայ տների պլպլացող լոյսերը ... ու «Մեղու»ի երգը: Ինչ լաւ ... կեան է ընտրել. երգը բալասան է ... դուած ջղերի, ցաւած սրտերի ... մար:

Երգը մեղմանալով, կարծես ... նալով՝ լռում է:

— Հա ճիճի՛, հա՛, հա՛···

(6) ԷԼԼԷՆ ԲԻՐԺԱՆԴ

Մարգարաքարի ելեկտրակայանը

Սրբագրուած է յառաջիկայ տարի Սարդարապատի մէջ նոր ելեկտրակայան մը Սարդարապատի մէջ, 2500 քիլովաթ ուժով։

Այս ելեկտրակայանը պիտի շինուի Սարդարապատի ջրանցքին վրայ եւ պիտի ապահովէ Ղուրդուղուլուի գիւղերը, բամպակի դաշտերուն, բամպակի գործարանին եւ խորհրդային գիւղատնտեսութեան։ Այս նոր ելեկտրակայանը մասամբ պիտի դիւրացնէ աշխատանքը Երեւանի ջրաելեկտրակայանին, որ ներկայիս ելեկտրական ուժ կը հայթայթէ Սարդարապատին։ Ջրաելեկտրակայանի շինութեան ծախքերը կ'ենթադրուին 1,200,000 ռուբլի։

ՄԱՀՄՈՒԴՋՈՒՂԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Շուտով չահագործման կը յանձնըւի Մահմուդջուղի երկրորդ հանքախումբը, որ հարուստ է չէչաքարով։ Այս հանքավայրը մէկուկէս քիլոմեդր երկարութեամբ նեղ երկաթուղիով կապուած է լայն երկաթուղիին։

Հանքավայրին արդիւնաբերութիւնը մեքենայացուած է։ Մէկ ժամուան մէջ կարտադրուի 50 խորանարդ մեթր հանք շնորհիւ բազմաշերեփ մեքենայի մը։ Հանքը առ այժմ պիտի երկաթուղին պիտի փոխադրուի մեքենաներով։ Վակոնները լեցնելը պիտի կատարուի նոյն բազմաշերեփ մեքենային միջոցով։ Այս բազմաշերեփ փորիչներուն ու հանքային աշխատանքներուն ելեկտրական ուժ հայթայթելու համար, Մահմուդջուղ պիտի շինուի քիլոմեդր երկարութեամբ ելեկտրալար մը։

Արճիճ ու պղինձ

Երկրաբան Զիրկովի ղեկավարութեան տակ, հետախուզական արշաւախումբ մը Փիրդաւդանի մէջ երեւան հանեց արճիճի նոր հանքեր։ Այս հանքերը բաւական հարուստ են, ուշադրութեան արժանի։ Այստեղ գտնուած է նաեւ պղինձ, սակայն արճիճը աւելի շատ ըլլալով՝ հանքերը կը համարուին արճճապղինձ։

Փիրդաւդանը կը գտնուի Օխչի գետի աւազանին մէջ, Ղափանէն 35 քիլոմեդր հեռու։

Թիւնները կը շարունակուին՝ մանրամասն ուսումնասիրելու համար նոր հանքերը, ինչպէս նաեւ պարզելու երկրաբանական կապը, որ կայ Փիրդաւդանի եւ Ագարակի միջեւ։

Միւս կողմէ, ուրիշ արշաւախումբ մը Լենինկրատէն գալով, շուտով կը սկսի Ագարակի պղնձի հանքերուն ուսումնասիրութեան։ Այս արշաւախումբին ղեկավարներն են Գրուշեվոյ եւ Ռուսակով, որոնք ծանօթ են Ագարակի պղնձի հանքերուն վրայ կատարած իրենց աշխատանքներով։

Բջնի-Ջայ

Տփխիսէն 4 քիլոմեդր հեռու, հոն ուր Ղարաքիլիսայի խճուղին կը կտրէ իր վերջին ոլորը, որպէսզի իջնէ Տփխիսի գեղեցիկ կիրճը, ճիշդ այդտեղ Բջնի — Ջայի լեռնային փոքրիկ գետակը կը թափի Աղստաֆի գետին մէջ։

Եթէ վեր բարձրանանք Բջնի — Ջայի հոսանքով, որուն թափանցիկ ջուրին մէջ համեղ իշխանաձուկը կը լողայ, կէս ժամ յառաջանալէ յետոյ կը հասնինք հանքային աղբիւրին, որուն հոչակը տարածուած է շրջանի սահմաններէն անդին։

Խիտ անտառով մը պաշարուած նեղ կիրճը այդտեղ քիչ մը կ'ընդարձակուի, կազմելով փոքրիկ հրապարակ մը, ուր արդէն մէկ տարիէ ի վեր լարուած են երկրաբաններու վրանները։ Երկրաբանները եկած են ուսումնասիրելու այդ հանքային աղբիւրին ծագումը, ջուրին արժէքը եւ շահագործման ձեւը։

Տփխիսցիները «Թթու ջուր» կ'անուանեն Բջնի — Ջայի ջուրը, որ իր բուժիչ յատկութիւններով կը մօտենայ Բորժոմի (Վրաստան) հանքային աղբիւրի ջուրին։ Համով ջուր է, կազմութեամբ՝ ալկալի — ածխաթթուական։ Սամոնքսի հիւանդութիւն ունեցողները այստեղ կուգան ու կը բուժուին։

Փորուած առաջին հորը հրաշալի արդիւնք է տուեր, — օրական 140,000 լիթր ջուր։ Եւ տեսնուեցաւ, որ նման ջուրեր կան Բջնի — Ջայի աջ եւ ձախ եզերքները։ Այս պարագան ցոյց կուտայ, որ հանքային ջուրի հսկայական պաշար կայ այդտեղ։ Նկատելով որ օրական քանի մը հարիւր հազար ալկալի — ածխաթթուական ջուր կուտայ հանքային այս աղբիւրը, որոշուած է ձեռնարկել շահագործման։

Աւելցուցէք ջուրին բուժական յատկութիւններուն վրայ՝ տեղւոյն բացառիկ աստիճան բարենպաստ կլիմայական պայմանները, կը բարձրանայ անգամ մը եւս Բջնի — Ջայի արժէքը եւ փայլուն հեռանկարներ կը բացուին։

Որոշուած է Բջնի — Ջայը դարձնել բնաբուժական կայան մը։ Աղբիւրէն ոչ շատ հեռու, ընդարձակ բացատանի մը վրայ պիտի հիմնուի նաեւ ապաքինարան մը։

Մանր լուրեր

Զ. Աշրաֆեան, Հայաստանի նախորդ կրթական գործավարը, խմբագիր նշանակուեցաւ խորհ. Հայաստան թերթին։

⁂ Պետական Հրատարակչականը, դպրոցներու վերաբացման առթիւ, գաւառ ղրկեց 811,000 օրինակ դասագիրք, ինչպէս նաեւ մօտ մէկ ռուբլի արժէքով գրենական պիտոյք։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

— :-: —

ԿԱՐՏԱՆ, 9 Հոկտ. (Յառաջ). — Դաշնակցութեան օրը տօնուեցաւ Հոկտ. 8ին։ Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր Դաշնակցութեան տան մէջ։ Սրահի մուտքին երկու կողմը պարզուած էր հայ եւ ֆրանսական եռագոյնը, իսկ շէնքին վրայ մեր տարազիր ու պաշտելի ազգային դրօշը։ Հանդիսականներու լամբակին վրայ կընշմարուէին «Հ. Յ. Դ. Օր» մակագրութեամբ քառանկիւն թղթիկներ։ Այս տողերը գրողը հանդէսին բացումը կատարեց դպրոցի երգչախումբին «Յառաջ նահատակ»ով, որմէ յետոյ պարզեց Դաշնակցութեան անցեալն ու ներկան եւ հետապնդած նպատակները։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Զաւէն Գինոսեան՝ «Մի վհատիր», օր. Մ. Գասպարեան՝ «Գեղօն Հայրենիքիս» (Յ. Մահտեսեան) Ստեփան Գինոսեան՝ «Պանդուխտի երգը»։ Տիկ. Սմրուլ Աչօեանց երգեց «Իմ հայրենիք ինձ կանչում է», օր. Անահիտ Տէր Նազարէթեան արտասանեց «Սասնայ հոկայն»։ Երգչախումբը մէջընդմէջ կ'երգէր յեղափոխական եւ ազգային երգեր։ Էքսի «Քեռի» խումբին ընկերներէն ընկ. Լեւոն Տէր Մարտիրոսեան երգեց «Աղջի Անաստուած»ը եւ ժողովուրդի խնդրանքին վրայ՝ Քեռիի երգը։

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ խօսք առաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Պ. Հիւսեան, որ խօսեցաւ փաստացի ճառ մը, չարժանկարի պէս ներկայացնելով Դաշնակցութեան մղած պայքարին յաջորդական դրուագները։

Հանդէսը փակուեցաւ երգչախումբի «Մշակ բանուոր»ով, եւ խանդավառ տպաւորութեամբ։

Լեւոն Գեղունի

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՓՈԽԱՆ ԴՐՕՇԻ...»

«Միլլիյէթ»էն.—

Պայքարներուն մեծագոյնը կը մօտենայ։ Օրացոյցէն 28 հոկտեմբերի յատուկ թուղթը երբ պատռենք, յաջորդ առաւօտ ամբողջ Թուրքիան պիտի սարսի։ Տասնեւհինգ միլիոն Թուրքեր, գիւղացի թէ քաղաքացի, հարուստն ու աղքատը, երիտասարդն ու ծերը փողոց պիտի թափին ու խրախճանքներ պիտի ընեն։

Այս տօնը ոչ մէկ տօնով կարելի է չափել։ Ի՞նչ էինք տասը տարի առաջ։ Ու տասը տարուան ընթացքին ինչե՞ու արժանացանք։ Այսօր մեր ինչե՞վ կրնանք պարծենալ։ Այդ ամէնը, երեք օրուան տօնակատարութեան ընթացքին պիտի տեսնենք, պիտի լսենք ու մենք ալ, մեր ուժին ներած չափով, ուրիշներուն ցոյց տալու, զգացնելու, հասկցնելու պիտի աշխատինք։

Ամբողջ երկրին մէջ, այժմ ամէն բանէ աւելի ծախուած եւ փնտռուածը դրօշն է...

Ամէն ոք իր մէջէն բխող ուրախութիւն մը կը զգայ։ Թուրք ազգը, 34 տարիներ, ամէն մէկ օգոստ. 13ին, բռնակալ ու ազգին կուրծքին վրայ իր արիւնոտ գահը հաստատած թագաւորի մը գահակալութիւնը տօնելու ստիպուած էր։ Ազատութենէն վերջ ալ համով հոտով տօն մը չունեցանք։ Թրապլուսի պատերազմ, պալքանեան պատերազմ, եւ վերջապէս Մեծ Պատերազմ իրար յաջորդեցին։ Մեր երկիրը, հազիւ ժպտելու պատրաստուած, թշուառութեան եւ տառապանքի կղպանքէն ժանգոտեցաւ։ Այժմ դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, մեր գոյութեան տօնը պիտի տօնենք։ Անցեալ օր խօսք դարձաւ Հանրապետութեան տօնի մասին։ Մօտաւորապէս սապէս արտայայտուեցանք.

— Դուն քանի՞ դրօշ պիտի կախես։

— Երեք. իսկ դո՞ւն։

— Չորս։

— Ես մտադրած եմ Քօճաթէփէի մէջ կալին հասած պատմական լուսանկարը շրջանակի մէջ անցընել եւ կարգ մը ելեկտրալամբերով զարդարել։

— Դուն ի՞նչ պիտի կախես։

— Քով քովի երեք դրօշ, չուրջն ալ քանի հատ լամբ։

— Իսկ դո՞ւն։

— Երկու դրօշի միջեւ «կեցցէ Հանրապետութիւնը»։ Ուրիշի մըն ալ նոյն հարցումը ըրինք։

— Դուն բան պիտի չկախե՞ս։

Գլուխը անդին դարձուց։

— Երկու դրօ՞շ ալ չպիտի կախես։

— Ի՞նչ ընեմ... դրամ չունիմ։

Ընկերներէս մէկը չդիմացաւ։

— Քեզի պէս անձ մը աւանկ օրով ի՞նչպէս կրնայ դրօշի մը դրամը չգտնել... Անհաւատալի բան է։

— Ըսի՝ չէ՞։ Կ'երդնում որ դրամ չունիմ։

Այն ատեն ես ընդմիջեցի.

— Երկու դրօշի դրամ եթէ չունիս, ի՞նչ ես կեցեր, եահո՛ւ, դրօշի տեղ գնա ինքզինքդ կախէ...

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՎԱՆՔԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

— oo —

Թրանսիլվանիոյ հայ կաթողիկէ առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան, որ վերջերս Վիեննա այցելած էր, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Մխիթարեանց վանքի մասին.

— Կրնամ ըսել թէ տնտեսապէս կազդուրուած է արդէն Մխիթարեան վանքը։ Եթէ դեռ ուժ չունի մեծ ձեռնարկներու համար, գոնէ զերծ է պարտքէ։ Տպարանը միշտ կը բանի, եւ այս պահուս օժտուած է 3 տողաշար մեքենաներով։ Հաւանաբար շուտով տպուին հանդուցեալ Հայազէտ Մարկուարտի երկերը։ Վիեննա ունինք քառասունի չափ միաբաններ՝ որոնց 10ը համալսարանի կը հետեւի, աստուածաբանական, բնագիտական, բանասիրական եւ պատմական ճիւղերու։ Վանքին մէջ ունինք կղերանոց մը՝ 15 սաներով։ Իբրեւ կրթական ձեռնարկ գաղութներու մէջ Վիեննայի Մխիթարեանք Պոլսոյ մէջ միշտ ունին իրենց լիսէն, մօտ 350 աշակերտներով, Ֆիլիպէի մէջ իրենց վարժարանը 170 աշակերտներով, եւ, վարժարան մըն ալ Պիրէոն՝ ուր կը յաճախեն մօտ 250 հոգի։ Միաբանութիւնը կը խորհի ուսանողական տուն մը հիմնել Վիեննայի մէջ, ուր ընդունուին հայ աշակերտներ՝ հետեւելով ցորեկին համալսարանները եւ գիշերը, ուսանողական տան մէջ, ստանալով հայեցի կրթութիւն։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

■■■

ԻՒՋԷՍ, 9 Հոկտ.— «Յառաջ»ի հոկտեմբեր 3ի թիւին մէջ Ն. Մ. նկարագրելով այս տարուան այգեկութքը, զանազան զրպարտութիւններ կ'ընէ հայ գործակալներու մասին։ Մէկն ալ ես ըլլալով, կը ցաւիմ որ տեղ տրուած է այդ հրատարակութեան։ Իմ աշխատանքիս շնորհիւ ամէն տարի մէկ — երկու հարիւր հայ բանուորներ — այր եւ կին — կուգան եւ 15—16 օրուան մէջ 1200—1300 ֆրանք շահելով կը վերադառնան։ Ինչո՞ւ միտք կը պղտորեն ըսի — ըսաւներով։ Ես այս տարուան բերած բանուորներէս 50 — ական ֆրանք առացած եմ, որուն 30ը ճամբու ծախք է։ Իմ աշխատանքովս բանուորները կէս գնով փոխադրել կուտամ եւ ձեռքէս եկած աջակցութիւնը կ'ընծայեմ, հակառակ բոլոր դժուարութեանց։ Նամակագիրը երեւի մոռցած է իր իսկ պատմութիւնը։

Գ. Պօյաճեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Փախուստներու մասին

»»»·«««

«Նոր Օր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հայաստանի փախուստներու մասին (8 հոկտ.).

— «Փախստականներու կարաւանները կը շարունակեն պարսկական հողը ողողել։ Այս անգամ խումբերը բազմանդամ են, 20, 30, 40։ Բոլորը մերկ, քաղցած ու անօթի։ Բոլորը, մեծ ու պզտիկ, այր թէ կին, հայհոյութիւն եւ լուտանք կը թափեն գիրենք Հայաստան ղրկողներուն վրայ։ Ու բոլորին ցանկութիւնն ալ այն է որ իրենց նամակները հրատարակուին մամուլին մէջ, որպէսզի ուրիշներ չենթարկուին իրենց վիճակին։

Այս էջերուն մէջ, շարք մը նամակներ հրատարակուեցան ու պիտի հրատարակուին տակաւին։ Ուրիշներ, ինչ կ'ուզեն ըսեն։ Մենք չպիտի թերանանք մեր պարտականութեան մէջ, ներկայացնելով Հայաստանի իրական կացութիւնը, այնպէս ինչպէս կը պատկերացնեն երէկուան Հայաստանճիները եւ այսօրուան «Դաշնակցականները»։

Տակաւին մեզի համար անբացատրելի կը մնայ փախուստներուն պատճառը։ Տնտեսական տագնապ, Չեկայի գազանութիւնները, հալածանք ու անօթութիւն։ Այո, այս բոլորը կան Հայաստանի մէջ։ Կեանքը անշնչելի դարձած է հոն։ Ապրուստը անկարելի։ Շատ բնական է որ կեանքի պայմաններէն դժգոհ եղողները մտածեն փախուստի մասին։ Հայ ժողովուրդին համար գաղթը դարձած է հոգեբանական սովորութիւն։ Առանց ետ ու առաջ նայելու եւ հետեւանքները չափելու Հայը օճախը կը փոխադրէ մէկ երկրէն միւսը, Ցունաստանէն Արժանթին կամ աւելի հեռաւոր ափեր։

Հայաստանի ժողովուրդը, մանաւանդ ներգաղթողները միշտ կ'երազեն գաղթելու մասին։ Արտասահմանը իրր դրախտ կը ներկայանայ իրենց։ Գիտեն որ եթէ հացը պակսի, գոնէ ազատ շունչ կը քաշեն, զերծ Չեկայի նեղացուցիչ հալածանքներէն եւ հետապնդումներէն։

Ուրեմն, Հայաստանի ժողովուրդին մանաւանդ ներգաղթողներուն մէջ փախչելու տրամադրութիւն կայ։ Բայց ի՞նչ կը մտածէ Հայաստանի կառավարութիւնը փախուստները արգիլելու մասին։ Խորհրդահայ թերթերը, ըստ իրենց սովորութեան, բացարձակ լռութիւն կը պահեն, կարծես թէ բան պատահած չըլլար։ Երանելի երկիր եւ երանելի կառավարութիւն։

Ի՞նչ կ'ընեն խորհրդային իշխանութիւնները փախուստներու առաջքն առնելու համար։ Ի՞նչու միջոցներ ձեռք չեն առներ սահմանագլուխներու վրայ։ Ինչո՞ւ հասկացողութեան չեն գար պարսիկ կառավարութեան հետ, փախստականները չընդունելու մասին։ Ինչուներուն պատասխանը մէկ է։ Կառավարութիւնը աչք կը գոցէ եւ թոյլ կուտայ որ փախուստներ ըլլան։ Ասիկա մեր ենթադրութիւնն է, հիմնուած տրամաբանական տուեալներու եւ գիւղին փախուստներու վրայ։

Ուրիշ կերպ կարելի չէ բացատրել։ Մեզի ծանօթ է որ Խ. Միութեան սահմանագլուխները լաւ պաշտպանուած են սահմանապահ զօրքերով։ Առանց չափազանցութեան, կարելի է ըսել թէ Արաքսի սահմանը քանի մը տասնեակ սահմանապահներով կարելի է պաշտպանել, ուրեմն կառավարութիւնը ինքն ալ համաձայն է փախուստներուն, քանի որ արգիլելու միջոցներու մասին չի մտածեր։ Իսկ փախուստի պահուն, երբեմն կատարուած ձերբակալութիւնները երեւոյթները փրկելու համար են»։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

—·•—

Է.

125. Մկրտիչ Խաչմանեան, 30 տարեկան, Իգմիտցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

126. Օննիկ Շէրպէթեան, 40 տարեկան, Իգմիտցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

127. Սարգիս Քէհեաեան, 26 տարեկան, Տրապիզոնցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

128. Գէորգ Քէչէճեան, 32 տարեկան, Պարտիզակցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

129. Նշան Անէմեան, 30 տարեկան, Պարտիզակցի, դերձակ, 1933ին մեկնած Ֆրանսայէն։

130. Յակոբ Ղազարեան, 35 տարեկան, Պարտիզակցի, ջուլհակ, 1933ին մեկնած Ֆրանսայէն։

131. Ստեփան Էսֆինեան, 28 տարեկան, Պրուսացի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

132. Վահրամ Բարտիկեան, 38 տարեկան, Ատափազարցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

133. Յակոբ Չիլինկիրեան, 29 տարեկան, Ատափազարցի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

134. Առաքել Սարաֆեան, 50 տարեկան, Էրզրումցի, կօշկակար, 1928ին մեկնած Յունաստանէն։

135. Գէորգ Շաթիրեան, 20 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

136. Մերգիլ Տօպանեան, 26 տարեկան, Իգմիտցի, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

137. Յակոբ Զենոբեան, 25 տարեկան, Իգմիտցի, 1932ին մեկնած Պոլիսէն։

138. Յովհաննէս Սալախեան, 45 տարեկան, Կեսարացի, մեխանիկ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

139. Բենիամին Շահինեան, 20 տարեկան, Վանցի, հին գաղթական։

140. Վարդգէս Թիրեաքեան, 25 տարեկան, Տրապիզոնցի, լուսանկարիչ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

141. Վարդգէս Յարութիւնեան, 19 տարեկան, Ատափազարցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

142. Խաչիկ Մկրտիչեան, 19 տարեկան, Իգմիտցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Յունաստանէն։

143. Օննիկ Մինէճեան, 25 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

(Շարունակելի)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

—— o ——

Իրիկունը վերադարձայ եկեղեցին որուն Ասորինեան ըլլալը չէի գիտեր։ Եկաւ տէրտէրը։ Արաբերէն հարցուց թէ ինչ կ'ուզեմ։ Պաղած երեսը նայեցայ։ Յետոյ.—Տէր հայր, ես Հայ եմ։ Քահանան Թուրքերէն պատասխանեց։

— Պուրատա գալ պու կէճէ, եարըն սէնի մէքթէպէ եօլլարըմ։

Դեռ չէի հասկցած թէ ինչ տեղի կ'ունենար, կը զարմանայի թէ ինչու տէրտէրը հայերէն չէր խօսեր։

«Ինչ կ'ուզէ ըլլայ, կը բաւէ որ գիս դպրոց պիտի ղրկէ»։ Կը մտածէի թէ գուցէ հայերէն խօսիլ արգիլուած էր։

Ելայ եկեղեցիի դրան առջեւ, լուսնի տակ չորացող ծառի մը խարսխակին վրայ գտայ բախտակից հայ աղջիկ մը, հարցնելով հասկցայ թէ Խնուսցի էր։ Կանակս տուի ժամու դրան զոյգ մարմար կլոր սիւներէն մէկուն եւ երազներուս վիճակի մէջ էի։ Եկան, հետզհետէ շատցան շուրջերնիս բախտակից ու ցեղակից թշուառներ, ու թափթփեցան քարերու վրայ եւ լռութիւնը տիրեց։ Ամէնն ալ քնացած էին։ Այդ լռութեան մէջէն կ'իմանայի աղմուկ մը։ Ականջ դնելով հասկցայ որ այդ թաղի քանի մը հա՞յ թէ ասորի լակոտներ պատառ մը հացի փոխարէն փորձանք կը սարքէին խեղճ աղջկան գլխուն։ Աչքերս բացի նայեցայ շուրջս, քիչ մը մրմռացի և լռեցին, Աղջիկը գդուշացուցի եւ քնացայ, բայց անոնք յաջողած էին համոզել խեղճը եւ այլեւս չտեսայ։

Լուսցաւ, տէրտէրը եկաւ զատեց «էրմէնի»ները միւս քրիստոնեաներէն եւ կը պատրաստուէր «մէքթէպ» ղրկելու։

Եկան երկու զինուորներ մեզ առաջնորդելու, մէկը Թուրք, միւսը Ասորի։ Առաջինին քանի մը վայրկեան բացակայութենէն օգտուելով, ասորի զինուորը քննական աչք մը նետեց զոհերուն եւ գլխ բռնելով ականջիս փսփսաց.

— «Տղաս, գնա, հեռացիր, այս դպրոցը քեզի պէտք չէ»։

Ոչ, անըմբռնելի էի ես, կ'ուզէի դպրոց երթալ։ Յուսահատած, այդ ազնիւ մարդը բացէն ըսաւ.

— «Այդ դպրոցը մահն է, հեռացիր քանի Թուրք զինուորը չէ եկած»։

Այժմ պարզ էր վիճակս, եւ հեռացայ։ Կը մտածէի սակայն թէ ինչու գիս միայն զատեց բոլորէն։ Պարզ էր պատասխանը։ Միւս բախտակիցներս բոլորը կենդանի նահատակներ էին, հիւանդոտ — խեղճուկ, դատապարտուած մէկ օրէն միւսը մահանալու։ Հետեւաբար այդ ազնիւ մարդը ողջ մնալու կարողութիւն միայն իմ վրայ տեսնելով, ուզած էր ազատել։ Յետագային իմացայ որ այդ քահանան կը կոչուէր Խաչչար եւ ինծի պէս շատերուն արիւնն էր մտած։

Զղեցի քաղաքին փողոցները, ելայ Րում Գափուէն դուրս, ընկերս Շամիլը գտնելու եւ գլխուս եկածը պատմելու համար, բայց չգտայ։ Այդ կողմի պարտէզներուն մէջ մտայ եւ վառելափայտ հաւաքեցի, տանիլ քաղաք ծախելու եւ հացի գին հայթայթելու համար։ Հազիւ խրձիկ մը պատրաստած էի, վրայ հասաւ պարտէզին տէրը։ — «Ո՞ւրկից հաւաքեցիր այս փայտը»։—Ասկից, էֆէնտի, ըսի դողալով։ Մեղքցաւ երիտասարդ Թուրքը որ արդէն հօտաղի մը պէտք ունի եղեր։

— Կ'ուզե՞ս մնալ իմ քով, իբրեւ ծառայ, անասունները արածելու համար։

Հաւանեցայ եւ հարցը վերջացաւ։ Ձիս առանձին ձգեց անասուններու քով եւ գնաց հաց բերելու։

Պարտէզին տեղը փոս էր, հիւսիսային կողմը քաղաքն էր իր հոյակապ պարիսպներով, իսկ հարաւային կողմը դաշտ — արտեր։ Պարտէզէն անմիջապէս դուրս թումբի մը վրայ լարուած էր իրենց վրանը, եւ քովն ալ դիզուած էին ցորենի կոյտեր։ Իրենց կալն էր այդ, ուր ցորենը ծեծելէ վերցնելէ յետոյ, տանիլ քաղաք կ'երթային։

Այդ նոր աղայիս անունն էր Ահմէտ Ճէմիլ։ Ունէր 8—10 տարեկան, Սաքի անուն եղբայր մը, եւ սպասուհի մ ը՝ Այիշէ։ Ադա եւ Մահմէտ անուններով երկու տարեց եղբայրներ ալ զինուոր գացած էին։ Հայրը որ մեռած էր, կը կոչուէր Խալըթէ Չինի, այդ անունով կը կոչուէր դեռ իրենց տունը։ Արիւնարբու եղբայր մըն ալ Ալի անունով նոր սատկած էր։

Կալերու ժամանակը անցաւ։ Աշուն էր, արտերը հերկելու կամ աշնցանը ընելու շրջանն էր, Ահմէտ Ճէմիլը չորս եզները երկու արօրով ինծի հետ առաջնորդեց արտը, լուծք վարելու համար։ Սաղն ու սարվազը կարգի դրաւ, ինք առջեւէն, ես ալ ետեւէն սկսանք չարժիլ։ Ես կրնայի՞ մաճկալ ըլլալ։ Ոչ, եթէ այդ աստիճանին հասած ըլլայի, արդէն ողջ Տիարպէքիր չէի հասներ։ Եթէ մեր երկրի նման հորիք — ամոլ, երկու զոյգ լծուած ըլլար, գուցէ հօտաղութիւն ընէի։ Բայց հոդ այդպէս չէր։ Երկու եզ կը լծեն թեթեւ արօրով մը, երեք մեղքանոց կլոր փայտ մը մաճկալին ձեռքը, մէկ գլուխը սուր գամ, խեղճ անասունները մշտելու, միւս ծայրն ալ թաթիկ մը արօրը քերելու համար։ Արտերը քարոտ, մէկ խօսքով իմ գործս չէր մաճկալ ըլլալ։ Յամենայն դէպս փորձեցի անկարելին։ Խոփը քարին գալով եզները կանգ առին, մէկ մըն ալ ուժեղ քաշելով արօրը ցնցուեցաւ ու ձախ եզան ոտքը խրեցաւ, եզը սկսաւ կաղալ, իսկ տէրս ալ սկսաւ հոգւոյս հետ խաղալ։ Ահմէտ Ճէմիլը գիս բաւական նախատեց, եզան ոտքը խնամեց, իմ լուծքս դադրեցուց եւ ինք շարունակեց հերկել։ Այնպէս դժբախտ էի այդ օրը, հաց չկրցայ ուտել մտածմունքէս։ Խուսափում չկար եւ քանի մը օրուան մէջ վարժուեցայ մաճկալութեան։

Ուրբաթ օր մը երբ անասունները արածելու տարած էի, մէկ հատիկ եզը գողցան, ինչ որ առաջին անգամ ըլլալով ծեծ ուտելուս պատճառ դարձաւ։ Երկրորդ անգամ մըն ալ մանգաղ սրելիք սեւ քար մը կորսնցնելուս համար ծեծ կերայ եւ հիւանդանալով պառկեցայ տունը։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

նոր, հանդիսաւորապէս յայտարարելով թէ այդ քաղաքականութիւնը արտայայտութիւնն է իր սեփական մտածման եւ իր կամքին »:

Հանրաքուէն պիտի կատարուի այս հիման վրայ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— « 1932 դեկտ. 11ին ճանչցուեցաւ Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութիւնը: Այս յայտարարութեան վրայ, կառավարութիւնը վերջերս յայտնեց թէ պատրաստ է նորէն մասնակցելու խորհրդաժողովի բանակցութեանց, սակայն միւս երկիրներու պաշտօնական ներկայացուցիչները պաշտօնական ճառերով եւ ուղղակի արտաքին նախարարին եւ պատուիրակներուն եղած յայտարարութիւններով հաղորդեցին թէ այդ հաւասարութիւնը այլեւս չի կրնար տրուիլ արդի Գերմանիոյ: Կառավարութիւնը այս ընթացքին մէջ կը տեսնէ խտրութիւն մը որ ինչքան անարդար նոյնքան անպատուաբեր է: Այս պայմաններուն մէջ, ինքզինքը անկարող կը զգայ իբրեւ երկրորդ աստիճանի եւ իրաւազուրկ ազգ մասնակցիլ այնպիսի բանակցութիւններու որոնք ուրիշ բանի չեն կրնար յանգիլ բայց միայն անվիճելի վճիռներու (տիքթաթ): Ահա թէ ինչու, կրկնելով հանդերձիր խաղաղասիրական յեղլիհաւատիքը, կառավարութիւնը խորին ցաւով կը յայտարարէ թէ հարկադրուած է քաշուիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, իբրեւ հետեւանք այս նուաստացուցիչ եւ անպատուաբեր յաւակնութեանց: Միեւնոյն ատեն պիտի հաղորդէ իր հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն: Կառավարութիւնը գերման ժողովուրդին կը հաղորդէ այս որոշումը, անոր կցելով իր նոր յայտարարութիւնը՝ ի նպաստ խաղաղասիրական քաղաքականութեան մը: Եւ կը խնդրէ գերման ժողովուրդէն իր վճիռը յայտնել եւ կը սպասէ որ ան արտայայտէ խաղաղասիրական քաղաքականութեան միեւնոյն կամքը, բայց նաեւ պատուոյ նոյն ըմբռնումը եւ նոյն վճռական կորովը »:

Վերջապէս, միեւնոյն իրիկունը, վարչապետը խօսեցաւ երկար ճառ մը, որ կը լսուէր անթելի բոլոր կայաններէն, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, կը յետաձգենք այս ճառին թարգմանութիւնը:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

Գերմանիոյ որոշումը շանթի մը տպաւորութիւնը գործեց գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ: Անգլիոյ թերթերը լուրը կը հաղորդէին հետեւեալ վերտառութեամբ.— ԱՄԵՆԱՁԱՆՐ ԴԷՊՔԸ 1918 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11ԷՆ Ի ՎԵՐ: Թղթատարը, որ Սէնտրինկէմի դղեակը քաշուած էր, ժամը ժամին մանրամասն տեղեկութիւններ կը ստանար արտաքին նախարարութենէն: Վարչապետն ալ իր ամարանոցին մէջ անթելին գլուխն անցած, տեղեկութիւններ կը քաղէր: Շաբաթ օրուան յուզումէն յետոյ, Ժընեւ մնացած պատուիրակները երկար խորհրդակցութիւններ ունեցան կիրակի օր: Կ'ըսուի թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի շարունակուի նոյնիսկ առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան, բայց կարճ յետաձգումով մը:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի վարիչ մարմինը ժողովի նստաւ կիրակի օրով, ինչ որ չէ եղած մինչեւ հիմա: Ժողովը տեւեց աւելի քան 2ուկէս ժամ: Համաձայնութիւն գոյացաւ Գերմանիոյ տրուելիք պատասխանի մասին, որ պիտի ջրէ եղած մեղադրանքները:

Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցի մը մէջ ծանր գտնելով հանդերձ Գերմանիոյ տուած որոշումը, անյարմար կը սեպէ շարունակել խորհրդաժողովը եւ կ'առաջարկէ յետաձգել, ելք մը գտնելու համար:

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ, ընդարձակ տեղեկագիր մը ստացած ըլլալով Ժընեւէն, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց ուր կ'ըսէ.— « Զինաթափութեան բանակցութեանց սկիզբէն ի վեր, Մ. Նահանգները գործակցեցան Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, ընդդիմանալու համար Գերմանիոյ վերազինման: Ուաշինկթընի կառավարութիւնը ընդունած էր Գերմանիոյ հաւասարութեան սկզբունքը, բայց բոլոր ուժովը կ'ընդդիմանար այն բաղձանքին որ կ'ուզէ Գերմանիան վերազինել, ապահովութեան եւ զինաթափութեան մասին համաձայնութիւն մը կնքելէ առաջ: Այս կէտի մասին Մ. Նահանգները կատարելապէս համաձայն էին Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ հետ»:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Էնկիւրի հասաւ կիրակի օր, եւ ընդունուեցաւ ջերմ ցոյցերով: Հանդստանալէ յետոյ, յաջորդաբար տեսակցութիւններ ունեցաւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի և Իսմէթ փաշայի հետ: Ապա ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Մ. Քէմալի կողմէ:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Թիթուլէսքօ ոչ – յարձակման դաշինք մը պիտի ստորագրէ Թուրքիոյ հետ: Թուրքերէն թերթերը ջերմապէս կ'ողջունեն այս դաշինքը:

Տր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ-ՄԱՀՈՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Շուտով լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի): Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, (նկար՝ Հրանտ Ալեանաքի), օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գեղեցիկ ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):

Լիոն եւ Տէսին, Վահան Շիւսեան, 3, rue Tellier. Décines:

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու:

Հալէպ խորէն Գըրգքեսեան, 22, rue Boustan Kulak:

Պէյրութի մէջ Գրավաճառ խորէն Ազնաւուրեանի մօտ:

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք: Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 ֆր.:

ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂՆԵՐՈՒՆ

Այն գործաւորները եւ գործաւորուհիները որոնք թրէսէ կօշիկ շինել գիտեն եւ կը փափաքին իրենց տան մէջ աշխատիլ, անմիջապէս դիմեն՝

Chaussures DIRANDI
29, Rue de Crimée Paris (19)
Métro: Botzaris.

Տնական աշխատանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարշամպայի գիւղերէն եւ Սամսոնի որբանոցէն Սեդրակ Մարկոսեան որ 1929ին Յունաստանէն եկած է Ֆրանսա եւ բնակած է Մարսէյլ կամ շրջանները: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Dildilian. 1, rue St. Médard, Epinay s-Seine (Seine):

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իզաբել Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իզաբէլ Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône). France.

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Տքթ. Մկրտիչ Միքկեան, որ 1930ին կը գտնուէր Recht (Պարսկաստան): Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն շուտով իմացնել Madame Elmadjian, 49 rue Justies Malot. Arnouville les Gonesses. S. et O. (France):

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է
ՂԱԶԱՐ ՓԱԼՈՒՍԵԱՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյ ընկ. Մինաս Ալթունեանի բնակարանը:

Կը դասախօսէ ընկ. Աշոտ Իսահակեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Այս առտու չակեցին եղունգներըս. բայց շատ գոհ չմնացի, ես շատ աւելի փայլուն եղունգները կը սիրեմ:

Վառ կարմիր ջնարակ մը հայելիի պէս կը փայլեցնէր զանոնք: Հակառակ օդին մեղմութեան, զօրավարը տաքական օձիքով վերարկու մը հագած էր: Ամէն մէկ շարժումին անուշահոտութեան ալիք մը կը տարածուէր:

— Հանեցէք ձեր վերարկուն, զօրավար, եւ սիկառ մը առէք, առաջարկեց Ռ.:

Հակառակ իր նիհարութեան, Մեքսիկացին ուժեղ մարդու մը տպաւորութիւնը կը թողուր իր բարձր հասակով: Հագած էր մութ կապոյտ կերպասէ փայլուն հագուստ մը, պարեգօտին գրպանէն դուրս կ'ինար մետաքս թաշկինակ մը, սիրուն ձեւով մը: Դաստակին վրայ կը փայլէր ոսկիէ ապարանջան – ժամացոյց մը: Դիմագիծերը կանոնաւոր էին, բայց քիչ մը բիրտ: Բաց շագանակագոյն կեղծամը որ ճարտարօրէն կը ծածկէր իր ճաղատ գանկը, լերկ եւ անխորշոմ դէմքը, իր խնամուած հագուստը նախ եւ առաջ խորշելի կը դարձնէին զինքը: Տգեղ եւ նոյնիսկ քիչ մըն ալ ծիծաղելի, բայց եւ այնպէս չարագուշակ կախարդանք մը ունէր:

Նստաւ եւ տափատին ծունկերը վեր քաշեց, ծալքը չաւրելու համար:

— Էհ, լաւ, Մանուէլ, ո՞րքան սիրտեր գրաւեցիք այսօր, հարցուց Ռ. հեգնական հետաքրքրութեամբ մը:

Զօրավարը էշընտէնի դարձաւ:

— Մեր բարեկամը, գնդապետը, կը նախանձի գեղեցիկ սեռին քով ունեցած յաջողութիւններէս:

Միշտ կը կրկնեմ իրեն որ ինծի չափ ինքն ալ կ'ունենայ եթէ խորհուրդներուս հետեւի: Համարձակութիւն, ահա ամբողջ պէտք եղածը:

Մերժումի կը հանդիպին անոնք որ կը վախնան մերժումէն:

— Ինչ կ'ըսես, Մանուէլ: Ամէն մարդ ձեր ճարպիկութիւնը չունի: Դուք բան մը ունիք որուն չեն կրնար դիմադրել աղջիկները:

Մեքսիկացին սկսաւ խնդալ, յայտնի գոհունակութեամբ մը: Շատ լաւ անգլերէն կը խօսէր, բայց սպանիական շեշտով եւ ամերիկեան առոգանութեամբ:

— Եթէ կ'ուզէք գիտնալ, գնդապետըս, կրնամ ձեզի ըսել որ շոգեկառքին մէջ գտայ պզտիկ կին մը որ Լիոն կ'երթար կեսուրը տեսնելու: Շատ երիտասարդ չէր, իմ ճաշակիս համար քիչ մը նիհար, բայց ամէն պարագային լաւ կտոր էր եւ չիտակը չճանճրացանք:

— Հիմա, լուրջ գործերուն դառնանք, ըսաւ Ռ.:

— Պատրաստ եմ ձեր հրամանին, գնդապետս:

Էշընտէնի ակնարկ մը նետեց:

— Պ. Սըմըրվիլ զինուորակա՞ն է:

— Ոչ, գրագէտ է:

— Ինչպէս միշտ կ'ըսէք, գնդապետըս, ամէն բանի պէտք կայ գործ տեսնելու համար: Շատ ուրախ եմ ձեզ հանդիպելուս, Պ. Սըմըրվիլ: Շատ մը պատմութիւններ գիտեմ որոնք ձեզ պիտի շահագրգռեն, վստահ եմ որ մտերիմ բարեկամներ պիտի ըլլանք: Գործիս կուգաք: Ծիծաղն ըսելու համար ջիղերու կծիկ մըն եմ, եւ անհաճոյ մեկու մը ներկայութիւնը, կը զարմնէ գլուխս:

— Կը յուսամ որ հաճելի ճամբորդութիւն մը պիտի ընենք, ըսաւ Էշընտէն:

— Մեր բարեկամը ե՞րբ Պրինտիզի կը հասնի, հարցուց Մեքսիկացին, դէպի Ռ.ը դառնալով:

— Պէտք է ամսուն տասնըչորսին մեկնի Պիրէոսէն, «Իթակէ» շոգենաւով, հին նաւ մը անշուշտ, բայց մի տնտնաք:

— Իմ կարծիքս ալ աս է:

Ռ. ոտքի ելաւ եւ ձեռքերը գրպաններուն մէջ, սեղանին ծայրը նստաւ: Իր մաշած համազգեստով, կռճակները քակուած, թափթփած կ'երեւար պերճափայլ զօրավարին քով:

— Պ. Սըմըրվիլ գրեթէ կ'անգիտանայ ձեր հետապնդած նպատակը, եւ կը նախընտրեմ որ այդ մասին բան չխօսիք իրեն: Առիկա միայն դուք պէտք է գիտնաք: Ան ձեզի պիտի տայ անհրաժեշտ գումարը, բայց ազատ էք, ձեր ուզածին պէս կրնաք շարժիլ: Պարզ է որ արգիլեք չունիք իրեն խորհուրդ հարցնելու համար:

— Հաղուադէպ է որ խորհուրդ հարցնեմ, եւ եթէ հարցնեմ՝ չեմ հետեւիր անոնց:

— Եթէ գործը ձախողի, Պ. Սըմըրվիլը մի խառնէք անոր մէջ: Ոչ մէկ պարագայի պէտք է վտանգուի:

— Ես պատուաւոր մարդ եմ, գնդապետ, ըսաւ Մեքսիկացին մեծվայելուչ եղանակով մը. կը նախընտրեմ կտոր կտոր ըլլալ, քան դաւաճանել բարեկամներուս:

— Այդպէս ալ ըսած եմ արդէն Պ. Սըմըրվիլի: Ուրեմն համաձայն ենք: Եթէ ամէն բան լաւ երթայ, Պ. Սըմըրվիլ ձեզի պիտի յանձնէ պայմանաւորուած գումարը փաստաթուղթերուն փոխարէն: Գալով ձեր գործելու եղանակին, ատիկա իրեն չի վերաբերիր:

— Հասկցայ: Պարագայ մը կայ սակայն որուն վրայ կը պնդեմ: Պ. Սըմըրվիլ լաւ հասկցած է, այնպէս չէ՞, թէ ես դրամի համար չէ որ ստանձնած եմ այս պաշտօնը:

— Բացարձակապէս, պատասխանեց Ռ. ծանր կերպով, չէշտակի նայելով աչքերուն մէջ:

— Հոգիով, մարմնով Համաձայնականներուն հետ եմ, չեմ ներեր Գերմանացիներուն որ բռնաբարեցին Պելճիոյ չէզոքութիւնը եւ եթէ ընդունիմ ձեր առաջարկը, պարզապէս հայրենասիրութենէս է: Կրնամ կատարելապէս վստահիլ Պ. Սըմըրվիլի, այնպէս չէ՞:

Ռ. Գլուխը ծռեց: Մեքսիկացին ալ Էշընտէն դարձաւ:

— Արշաւանք մը կազմակերպուած է փրկելու համար իմ դժբախտ երկիրս բռնակալներէն որ կը գործեն և կը կործանեն զայն եւ յաջողած ամէն մէկ սանթիմս հրացանի փամփուշտի պիտի վերածուի: Ես դրամի պէտք չունիմ. եւ զինուոր մըն եմ, գիտեմ պատառ մը հացով եւ քանի մը ձիթապտուղ ապրիլ: Ճէնթըլմէնի մը վայել պարտականութիւններ կան, պատերազմը, թախաղը եւ կիները: Ծանր հրացանը ուսը զարնել եւ լեռը բարձրանալ եւ արդէն այս է ճշմարիտ պատերազմը, առանց ընդունածի:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

18 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2320

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ

Անգամ մը եւս, բոլոր աչքերը դարձած են Պերլին: Մէկ հարցում կը լլէ բոլորի միտքը, — խաղաղութի՞ւն թէ պատերազմ:

Իրագէկներու համար, անակնկալ մը չէր Հիթլէրի որոշումը: կանուխ, Գերմանիան պիտի առնէր քայլը զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, քանի որ միւսները կը ձգձգէին հաւասարութեան սկզբունքին գործադրութիւնը:

Բայց, անակնկալ մը եղաւ այդ որոշման փութացումը:

Կը կարծուի թէ այստեղ դեր կատարած է ոչ այնքան արտաքին գործերու նախարարութիւնը, որքան ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ միահեծան տէրն է կացութեան:

Անակնկալ մը կը համարուի նաեւ այն պարագան որ, մինչեւ վերջին պահուն գաղտնի պահուած էր որոշումը:

Արդարեւ, Գերմանիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց ուրբաթ օր, եւ մինչեւ շաբաթ կէս օրին մարդ բան չէր գիտեր, երբ Ժընեւ հասաւ հրաժարման հեռագիրը:

Այսպէս կամ այնպէս, հիթլէրական Գերմանիան նոր ռումբ մը պայթեցուց Հոկտ. 14ին, եւ ցնցումը կը շարունակուի տակաւին:

Որքան ալ պաղարիւն երեւալ ուզեն միւս պետութիւնները, շատ խոր է մտահոգութիւնը. որովհետեւ, հորիզոնը մռայլ էր արդէն, եւ գերագոյն փորձը կը կատարուէր, ելք մը յանգելու համար:

Գերմանական ռումբը պայթեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ, Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարին բերնով, կը պարզուէին սպառազինութեանց կրճատման նախնական պայմանագրի մը գլխաւոր գիծերը:

Ի՞նչ կ'ուզէ նացի Գերմանիան, — պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն:

Պարզ տրամաբանութեամբ, այս բոլորը պատերազմի կը տանին: Բայց, դժուար է պնդել թէ Հիթլէրի ուզածը պատերազմն է:

Բուն պատերազմէն — վրէժէն — առաջ, որուն զարհուրանքը պիտի կրնար երեւակայել, Հիթլէր կ'ուզէ վերահաստատել ուած Գերմանիոյ պատիւը եւ հաւասարութեան իրաւունքը, մեծ պետութիւն:

Իր բոլոր ճառերուն մէջ, միշտ ալ աչքի կը զարնէ այս գիծը, անութեան ճախրանքով:

Այսպէս, շաբաթ օրն ալ, երբ արդէն հաղորդուած էր Գերմանիոյ հրաժարումը՝ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, կը չեշտէր զգուշաւոր ճառի մը մէջ.

— «Գերման ժողովուրդը խորապէս համոզուած է թէ անմեղ էր վերջին պատերազմին մէջ: Միւս ժողովուրդները կրնան միեւնոյն համոզումները ունենալ այս եղերական դժբախտութեան մասին: Աւելի քան անհրաժեշտ է նիզ ամէն կողմ, որպէսզի անմեղութեան համոզումէն չծագի մնայուն թշնամութիւն մը եւ աղէտին յիշատակը արհեստականօրէն չպահուի, այդ ատելութիւնը սնուցանելու համար: Ժողովուրդներու դժբախտութիւնները աւելցան: Գործազուրկներու բանակները ընկերային նոր դասակարգեր կազմեցին: Ազգերու յօրինուածքը սարսեցաւ տնտեսապէս եւ անոնց ընկերային կազմը վտանգի տակ է արդէն»:

Այս ճառը, սկիզբէն մինչեւ վերջը, խաղաղութիւն կը բուրէ: Տարօրինակն որ, Հիթլէր նոյն իսկ համակերպած կ'երեւայ Ալզաս Լորէնի կորուստին:

— «Սարի հողամասը Գերմանիոյ վերադարձնելէ յետոյ, խելագար մը միայն կրնայ հաւատալ պատերազմի մը՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Այդպիսի պատերազմ մը կարելի չէ արդարացնել ոչ բարոյապէս, ոչ ալ տրամաբանօրէն»:

Ուշագրաւ է, նաեւ, «Առաջնորդ»ին փաղաքշական ակնարկը՝ Տալատիէի վերջին ճառին առթիւ:

Հիթլէրի համար կայ միայն մէկ թշնամի, — համայնավարութիւնը:

Եթէ Գերմանիոյ երիտասարդութիւնը կը կազմակերպուի, նպատակակէտը ոչ թէ Ֆրանսան է, այլ համայնավարութիւնը: «Ազգային – ընկերվարութիւնը այդ սպառնալիքէն աղէտէն փրկեց Գերմանիան»: Եւ, Գերմանիա փրկելով, փրկուեցաւ նաեւ արեւմտեան Եւրոպան, — կ'եզրակացնէ Հիթլէր:

Բայց, ո՞ւր է հաւասարութիւնը: Միւս պետութիւնները կը մերժեն երկրորդական պետութեան մը տեղ դնել Գերմանիան:

— «Գերման ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը զէնք չպահանջեցին. այլ միայն իրաւունքներու հաւասարութիւն պահանջեցին: Եթէ աշխարհը ոչնչացնել զէնքերը մինչեւ յետին գնդացիրը, մենք պատրաստ ենք ընդունելու այդպիսի պայմանագիր մը: Եթէ աշխարհը որոշէ ջնջել կարգ մը զէնքեր, պատրաստ ենք կանխաւ հրաժարելու: Բայց երբ աշխարհը կարգ մը զէնքեր տայ ամէն ժողովուրդի, մենք չենք կրնար անոնց գործադրութենէն իբրեւ երկրորդական ժողովուրդ:

Այս բոլոր արտայայտութիւնները, որքան ալ դիւանագիտական, որոշ ազդեցութիւն գործած են մինչեւ իսկ Ֆրանսայի մէջ: Անոնք երեք թերթեր կ'առաջարկեն օգտուիլ առիթէն, բանակցութիւն վարելով Գերմանիոյ հետ: Անոնց կարծիքով, Հիթլէր ինչ թերութիւններ ալ ունենայ, գոնէ սուտ չի եւ բացէ ի բաց կը յայտնէ իր մտածումը:

Հարցը այն է որ, մարդիկ ճառերէն աւելի, կատարուած գործերուն կը նային: Ուրիշ խօսքով, չափազանց խոր արմատ ձգած են կանխակալ կարծիքները:

Այդ կարծիքներն են որ ըսել կուտան թէ՝ Գերմանիան հրաժարելով Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, ուզեց խուսափիլ սպառազինութեանց հակակշիռէն, որ հիմնական մէկ պայմանն է ծրագրուած պայմանագրին: բար, իր նպատակն է շարունակել սպառազինութիւնները:

Բայց, այս ճամբուն վրայ անմե՞ղ են միւսները...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՍԿ ԽԵԼՔԻ՞ ՊՏՈՒՏԱԿԸ...

— օ —

Ընթերցող մը կը գրէ.

— Թաշքուտա փողոցին վրայ, դրան մը անկիւնը երկու հայ երիտասարդներ գետնախնձոր կը ծախեն: Իրենց գլխուն վերեւ անդադար կը դառնայ եռագոյն պտուտակ մը, մեծ ուրախութիւն պատճառելով իրենց:

Երկու վաճառորդները ծնած են միեւնոյն քաղաքը եւ տառապած՝ բանտերու մէջ, մէկը՝ հինգ տարի (Տրապիզոն), միւսը՝ չորսուկէս տարի (Սոխում գալէի մէջ):

Համարձակեցայ հարցնել.

— Չէ՞ք վախնար արիւնահեղութենէ:

— Ի՞նչ արիւնահեղութիւն:

— Թերթ չէ՞ք կարդար. արքեպիսկոպոսէն մինչեւ ժամկոչը դրօշամարտ հռչակած են, եռագոյնը դատապարտելով իբրեւ... Դաշնակցական:

— Եղբա՛յր, Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն է, ունի առանձին դրօշ, եռագոյնը ազգային խորհրդանշան է: Ինչպէս որ ամէն մարդ անուն մը եւ մականուն մը ունի, մենք ալ ազգովին եռագոյնը ունինք իբրեւ անուն – մականուն, ի՞նչպէս կարելի է ուրանալ զայն, կուսակցական քինախնդրութեամբ: Մարդ իր անունը եւ պատիւը կ'ուրանա՞յ:

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ կցէի այս որքան պայծառ նոյնքան սրտառուչ յայտարարութեան:

Երկու տարագիր երիտասարդներ ձեւ մը գտած են — պտուտա՛կ մը — որպէսզի եռագոյնը չմոռցուի այս պողոտաներուն վրայ:

Անկարելի՞ է գտնել ուրիշ պտուտակ մը, որ բնական եւ շիտակ ճամբու մէջ դնէր դաս մը մարդոց խելքը...

ՎԱՀԷ

ՍԻԹՐՕԷՆ ԿԸ ՃԱՄԲԷ

»»»օ«««

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Սիթրօէնի վարչութիւնը որոշած է ճամբել բազմաթիւ բանուորներ:

Այս որոշումը զարմանալի կը համարուի ճիշդ սյն պահուն երբ նոր փակուեցաւ ինքնաշարժի ցուցահանդէսը, այնքան շռայլ հաւատիքներով:

Պ. Սիթրօէն դեռ վերջերս փառաւոր սեղան մը սարքած էր, որուն կը մասնակցէին 6500 կոչնականներ...

ՄՈՒՐՃԸ ԿՈՏՐԵՑԱՒ

Ինչպէս գրած էինք, Միւնիխի մէջ փառաւորապէս պիտի տօնուի գերման արուեստի օրը: Այս առթիւ, պիտի բացուի Արուեստի տուն մը:

Անցեալ օր, Պ. Հիթլէր տան հիմնարկէքը կը կատարէր արծաթ մուրճով մը, երբ մուրճը կոտրեցաւ ձեռքին մէջ: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց խռնուած բազմութեան, որուն մէջ աւելորդապաշտներ պակաս չէին:

ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ ՀԱՅԸ

Թուրքէն կը գրեն տեղական թերթերուն.— Սէռէի մէջ, Նիյտէցի Ալպէռ Քիրազեան անուն սպասաւոր մը, 24 տարեկան, իր գործատիրոջ կողմէ ճամբուած ըլլալով, որոշեց վրէժ լուծել: Երբ Տիկին Պուրկէօյ իր վկայականը կը պատրաստէր, սպասաւորը յարձակեցաւ իր վրայ ու զարկաւ ածելիով մը: Ագարակապանուհին վիրաւորուեցաւ փորէն եւ թեւէն: Քիրազեան փախաւ, բայց ձերբակալուեցաւ կայարանին մէջ, երբ շոգեկառք կը նստէր Թուռ երթալու համար:

Ինչպէս կ'երեւայ ագարակներու մէջ տեղաւորուած որբերէն է արձակուած տղան:

ՕՏԱՐԷՆ ԱՌԱՋ ՏԵՂԱՑԻՆ

Կրթական նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով թատրոններու վարչութեանց, կը յանձնարարէ օտար խաղեր եւ օտար արուեստագէտներ բեմ չհանել, առանց նախապէս լուր տալու նախարարութեան:

Պատճառը այն է որ, Ֆրանսայի արուեստագէտները սուր տագնապի մը մատնուած են այս միջոցին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԹՐԱԿԻԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՆ

»»»օ«««

Հոկտ. 11ին Գըրճալիի մէջ բացուեցաւ Թրակիոյ կազմակերպութեան համաժողովը, որ յետաձգուած էր Ըմէթ փաշայի այցելութեան առթիւ:

Ժողովէն առաջ, ցոյց մը տեղի ունեցաւ Թրակիոյ քաղաքին փողոցներուն մէջ: Այս ցոյցին մասնակցեցան 6000 ներկայացուցիչ եւ շատ մը ազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Կային նաեւ 200 կիներ, ազգ. տարազով: Ցուցարարները իրենց ձեռքը կը կրէին տախտակներ որուն վրայ գրուած էր. «Մեր բաղձանքն է Թրակիոյ փրկութիւնը, անիծեալ ըլլայ Նէօյիի դաշնագիրը»: Թրակիոյ ազատագրութեան համար կատարուած մեծ արարողութենէն յետոյ, կազմակերպութեան պետը Իվան Օրմանճիէվ ըսաւ.

— «Թրակիա եւ Մակեդոնիա պէտք է վերադարձուին Պուլկարիոյ: Պուլկարիա երբեք չպիտի հրաժարի Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ անկախութեան դատէն»:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԱԾՈՒԻՆ

»»»օ«««

Միլլիէթ կը գրէ.— Բազկրատի Գարատէնից թերթին (15 սեպտ.) համաձայն, մեծ պատերազմէն յետոյ կազմուած Րօդնա Զաշթիթա, Թրակիա, Մակեդոնիա, Քուպրաթ եւ այլ միութիւններու կազմութեան վրայ, թուրք փոքրամասնութեան վիճակը օրէ օր կը գէշնայ: Մասնաւորաբար թուրք գիւղացիները շատ նեղութիւն կը կրեն մոլեռանդ Շօփերէն եւ գաղթականներէն որոնք ամէն առիթէ օգտուելով կը հալածեն Թուրքերը եւ կը ստիպեն զանոնք գաղթել: Նոյնիսկ երբեմն կը մեռցնեն:

Միւս կողմէ, թուրք երկրագործները շատ գէշ վիճակի մը մատնուած են: Անոնք չեն կրնար իրենց բերքը ծախել եւ այս պատճառով շատ թշուառ կացութեան մը մէջ ինկած են:

Այսպէս, Այտօղլու գիւղէն Օսման աղա իր տանձի մէկ ծառը կը կտրէ եւ արտին մէջ կը թողու: Երկու Պուլկարներ կ'երթան եւ ծառը կտոր կտոր ընելով կը տանին: Օսման աղա կը բողոքէ, բայց նահանգին կառավարիչը, պուլկար ըլլալուն համար, ականջ չի կախեր:

Ասոր վրայ Օսման աղա ուրիշ գիւղացիի մը հետ արտը կ'երթայ եւ կը խնդրէ Պուլկարներէն որ գոնէ ծառին մէկ մասը չտանին: Պուլկարները կը պատասխանեն. «Տակաւին չսորվեցա՞ք թէ այս հողը Պուլկարներուն կը պատկանի»: Յետոյ, իրենց ձեռքի կացիններով գլուխէն եւ թեւէն կը վիրաւորեն Օսման աղան: Անոր ընկերն ալ կը խոշտանգեն:

Անցեալ շաբթու ալ, Ապտալ գիւղի թուրք ուսուցիչ Մուսթաֆա Շէֆիք պէյի տունէն ներս հրացանի գնդակներ կ'արձակեն անծանօթներ եւ կը վիրաւորեն ուսուցիչը:

Հաստատուած է որ յարձակում գործողները կը պատկանին հակաթուրք կազմակերպութիւններու:

ԿԱԶԻ ՊԱՅԹԻՒՆ

»»»օ«««

Առջի օր ահռելի արկած մը պատահեցաւ Կոպլէնի պողոտային վրայ, Ֆէռ – ա – Մուլէն փողոցին մէջ: Մըսավաճառի խանութի մը կազի խողովակները աւրուած ըլլալով, ընկերութիւնը պաշտօնեաներ ղրկած էր նորոգելու համար: Բայց մարդիկը հազիւ գործի ձեռնարկած էին, երբ ուժգին պայթիւն մը տեղի ունեցաւ խանութին գետնայարկը, յետոյ ուրիշ երկու պայթիւն ալ յարակից կաթնավաճառի նկուղին մէջ: Երկու խանութները աւերակ դարձան, տախտակամած, գերան, կարասի ամէն ինչ ոչնչացան: Բազմաթիւ վիրաւորներ հանուեցան փլատակներուն տակէն: Առաջին առթիւ հաւաքուեցան 28 հոգի, որոնց քսանը հիւանդանոց փոխադրուեցան: Զոհերուն մէջ մանուկներ ալ կան: Հարկ եղաւ կտրել կնոջ մը սրունքը:

ՑՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

1. Յակոբ Գաչարեան, Պարտիզակցի (Պուլկարիայէն).— 2. Գէորգ Քէչէճեան, Պարտիզակցի (Յունաստանէն).— 3. Ստեփան Խաքինեան, Սէօլէօզցի (Յունաստանէն).— 4. Սարգիս Քէհեաեան, Տրապզոնցի (Յունաստանէն).— 5. Նշան Անէմեան, Պարտիզակցի (Լիոնէն).— 6. Օննիկ Շէրպէթեան, Ասլանպէկցի (Յունաստանէն).— 7. Մկրտիչ Խաչմանեան, Խասկալցի (Յունաստանէն).—

Այս խումբէն Թորոս Շիրինեան (Սեբաստացի) հիւանդ ըլլալով, վէ կրցած լուսանկարուիլ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը ընդմիջեց իր նիստերը

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ՉԷ ՓԱՐԱՏԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

Երկուշաբթի օր, զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը կարճ նիստ մը գումարելով, կարդաց Գերմանիոյ տրուելիք պատասխանը: Պ. Հէնտըրսըն առաջարկեց տասը օր, մինչեւ Հոկտեմբեր 26 ընդհատել ընդհ. յանձնաժողովին նիստերը: Սպանիոյ պատուիրակը հարցուց թէ յանձնաժողովը ի՞նչ գործ պիտի կատարէ Հոկտ. 26ին: Նախագահը պատասխանեց թէ պիտի քննէ բրիտանական ծրագիրը, այնպէս ինչպէս պարզեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, շաբաթ օր: Ժողովը կ'ուզէ ծնունդի նուէր մը պատրաստել, վերջնապէս մշակելով զինաթափութեան պայմանագիրը:

Յետոյ վաւերացուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին ուղղուած պատասխանը, որ կ'ըսէ, նախագահ Հէնտըրսընի բերնով.

— «Ընդհ. յանձնաժողովին հաղորդեցի Ձեր Վսեմութեան Հոկտ. 14 թուակիր հեռագիրը, որ կը յայտնէ թէ գերմանական կառավարութիւնը որոշած է դադրեցնել ո՛ր եւ է մասնակցութիւն զինաթափութեան խորհրդաժողովին աշխատանքներուն եւ կը պարզէ այդ որոշման պատճառները:

« Գերմանական կառավարութիւնը այս որոշումը կուտայ ճիշդ այն պահուն երբ խորհրդաժողովին դիւանը որոշած է ճշգրիտ ծրագիր մը ներկայացնել ընդհ. յանձնաժողովին: Այդ ծրագիրը, որ պիտի գործադրուէր որոշ ժամանակաշրջանի մը մէջ, աժամաբար պիտի ապահովէր, համաձայն խորհրդաժողովին այն որոշումներուն որ տրուեցան Գերմանիոյ մասնակցութեամբ, սպառազինութեանց կրճատման իրականացումը: Այդ ծրագիրը կ'ապահովէր, նաեւ, ապահովութեան համապատասխան միջոցներով, իրականացումը իրաւունքներու հաւասարութեան զոր գերմանական կառավարութիւնը իր պահանջներու առաջին գծին վրայ դրած է միշտ:

« Այս պայմաններուն մէջ, կը ցաւիմ որ ձեր կառավարութիւնը այդ ծանրակշիռ որոշումը տուած է այնպիսի պատճառներով զորս չեմ կրնար հիմնաւոր նկատել »:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, խորհրդային պատուիրակը յայտարարեց թէ ձեռնպահ կը մնայ, որովհետեւ պատասխան – հեռագիրը կը յիշէ զինաթափութեան ծրագիր մը որու մասին առնուած չէ իր կառավարութեան կարծիքը: Խորհրդային իշխանութեան վերապահումը միայն այս կէտի մասին է եւ չի կրնար արդարացում մը համարուիլ Գերմանիոյ բռնած դիրքին: Լեհաստանի պատուիրակն ալ նոյնիմաստ յայտարարութիւն մը ըրաւ, չեշտելով թէ իր կառավարութիւնը լրիւ տեղեկութիւն չունի առաջարկուած նախագիծ – պայմանագրի մասին: Խորհրդային պատուիրակին յայտարարութիւնը իւրացուց նաեւ Թրքական պատուիրակութիւնը:

Յետոյ ծափերու մէջ ընդունուեցաւ պատասխանը եւ հեռագրուեցաւ:

Ընդունուեցաւ նաեւ նիստերը մինչեւ Հոկտ. 26 յետաձգելու առաջարկը:

Այս առթիւ, նախագահը խնդրեց որ բոլոր պատուիրակութիւնները անհրաժեշտ հրահանգներն ստանան տասը օրուան ընթացքին, որպէսզի կարելի ըլլայ կնքել վերջնական պայմանագիրը:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԻՐՔԸ

Նոր տագնապին առթիւ, Մ. Նահանգները նորէն քաշուեցան իրենց պատեանին մէջ: Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը չպիտի մասնակցի այս շարժումը տեղի ունենալիք խորհրդակցութեանց: Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքով, եւրոպական պետութեանց կ'իյնայ ճշդել իրենց ընելիքը եւ որոշել զինաթափութեան խորհրդաժողովին ապագան: Այս իմաստով հրահանգներ ստացած է ամերիկեան պատուիրակը:

Մեծն Բրիտանիան ալ վերապահ դիրք մը բռնած է, սպասելով դէպքերու ընթացքին: Վարչապետը կը շարունակէ խորհրդակցիլ իր պաշտօնակիցներուն հետ, առանց վերջնական կարծիք յայտնելու:

Իտալիոյ մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ հրաժարումը արգելք մը չէ բանակցութեանց շարունակութեան, մանաւանդ չորսերու դաշինքին հիման վրայ: Իտալական տեսակէտով եւ համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹ ՆԱԵՒ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻ

Նահապետական աւանդութիւնները տակաւին կը յամենան մեր ժողովուրդին մէջ: Վասնզի յեղափոխութիւն չտեսա՞ւ այս դժբախտ ժողովուրդը, եւ անցեալի հին սովորութիւնները, խեղդիչ փոշիի մը պէս, նստեր են հայ հոգիին վրայ: Տարեցն է, որ պիտի կառավարէ, տնօրինէ, հրամայէ, թագաւորէ: Մինչեւ ե՞րբ, սակայն:

Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ մտաւորականը կամ քաղաքագէտը կը քաշուին հրապարակէն՝ երբ կը լրանայ իրենց տարիքը: Մինչեւ իսկ կը զգուշանան դուրս ելլելէ իրենց սենեակէն: Հանդէսի կը կանչես, չեն գար: Անոնք կ'աշխատին իրենց տարիքը ծածկել մենութեան մէջ, ցոյց չտալ տկարութիւնները, որ կուգան, կը յայտնուին բնախօսական եղանակով մը, երբ կը հիննան իրենց դախադան գործարանները:

Մերինները գործի վրայ են նոյն իսկ մինչեւ այն օրը, երբ ոտք ու ձեռք չեն բռներ: Ի՞նչ փոյթ թէ դժուար գործէ ուղեղը: Եւ ի՞նչ փոյթ թէ դարը փոխուած է, ժամանակի ոգին տարբեր, հոգեկան մթնոլորտը իրենց անծանօթ:

Պահ մը քննեցէք արտասահմանի Հայոց կեանքը: Նոյն սովորութիւնները, նոյն աւանդութիւնները, որ մեզ կը վարէին պատերազմէն առաջ: Եւ մասնաւոր ճիգ մը երիտասարդութիւնը հեռացնելու գործունէութեան դաշտէն: Ճիգ մը սարկացնելու նորահաս սերունդը:

Այս ուղղութեամբ, արտասահմանի հայ երիտասարդութիւնը ջլատելու ճիգին մէջ, առաջին մեղաւորն է Հայ Բարեգործական Միութիւնը,— պառաւական կազմակերպութիւն մը:

Քանի մը տարի առաջ գրած եմ,— պէտք է քանդել, արտասահմանի մէջ, երկու հաստատութիւն, մէկը Երուսաղէմի վանքը, միւսը Հ. Բ. Ը. Միութիւնը:

Վասն զի, խօսելով Հ. Բ. Միութեան մասին, այս այն հաստատութիւնն է, որ կը յաւերժացնէ նախապատերազմեան սերունդի մը աւանդութիւնները, հնութեան բոյրը եւ անցած օրերու ոգին: Նոյն իսկ, վերջերս քիչ մը աւելի քաջալերուած, կ'աշխատի տիրապետել հրապարակին վրայ, արգիլելով երիտասարդ սերունդի մը երեւումը՝ «ճերմակ ձին տակը», ինչպէս կ'ըսուի: Պատերազմէն առաջ, դէթ մասամբ քանդըւած էին հայկական դրամագլուխին կամ հայ դրամատէր դասակարգին յաւակնութիւնները: Այսօր, Հ. Բ. Միութիւնը, իր դրամագլուխին ուժով, ելեր է սարկացնելու, լռեցնելու հայ միջավայրը: Ժամանակ մը իր դէմ ունէր Երեւանի կառավարութիւնը, դէմ էին Հօկերը, դէմ էին նաեւ կարգ մը ռամկավար յօդուածագիրներ: Այսօր, Հ. Բ. Միութիւնը վարձած է Երեւանի կառավարութիւնը, Հօկերը, ռամկավար խմբակը: Եւ այդ յաջողութիւնը՝ շնորհիւ ճարպիկ խաղի մը,— իր վարձուորներուն (նոր դաշնակիցներուն) խոստանալով կռիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Մէկ քարով երկու թռչուն զարնել,— դաշնակցական մամուլը շատ յարձակեցաւ Հ.Բ.Միութեան վարիչներուն վրայ, մեղադրելով որ հասարակ դրասենեկային աշխատանքէ մը դուրս գործունէութիւն չունի, բայց պարարտ ամսականներ կը տրուին: Այսօր Հ. Բ. Միութիւնը իր նոր դաշնակիցներուն միանալով այն խաբկանքը կրնայ պատճառել թէ կ'աշխատի Հայաստանի մէջ, մեծ գործի լծուած է, հայրենիք կը շինէ, ներգաղթ կը կազմակերպէ: Պատրուակ՝ փրկելու համար ամսականները: Միւս կողմէ՝ Երեւան եւս կը լռէ պահ մը, տեսնելով որ Հ. Բ. Միութիւնը կը կռուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Հրաշալի ռազմախաղ:

Երեւան, որ ժամանակ մը շատ պահանջկոտ էր Հ. Բ. Միութեան եթէ ոչ դրամագլուխին, դէթ կարգ մը կտակներու գործադրութեան մասին, կը թուի թէ յուսահատած է եւ կը գոհանայ իրեն ղրկուած փոքրիկ չէքերով, ուրախ սակայն որ արտասահմանի մէջ ալ «կը գործէ կեղտոտ դրամագլուխը»:

Այսպէս, ուրեմն, հրապարակը բռնուած է խուլ պայքարով մը: Հ.Բ. Միութիւնը կ'աշխատի որքան կարելի է շատ «միութիւն» կամ «կազմակերպութիւն» կապել իր պոչին,— փինանսէ կ'ընէ նախկին դաշնակցականներուն թերթերը, «մարտական»ներուն հետ իսկ կը բարեկամանայ, ներգաղթի ֆոնտի համար կը կազմէ մարմին մը, որուն մէջ կը տեսնուին զարմացնելու աստիճան գոյնզգոյն ներկայացուցիչներ, վերջապէս Հ. Բ. Միութիւնը քաղաքական տընաֆան գործի մը լծուած է վարիչէն սկսեալ մինչեւ իր ... դռնապանը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, անշուշտ, չի խաբուիր ռազմախաղին այս կամ այն ձեւէն: Իր կարգին լծուած է պայքարի, աշխատելով հաստատել թէ այս մարդիկը կը պատկանին դասակարգի մը, որ չի կրնար Հայաստանի նուիրել իր ուժերուն ոչ իսկ նուազագոյնը՝ եթէ շահ չունի:

Հակընդդէմ այս պայքարին մէջ անդամալուծուեր է արդէն երիտասարդութիւնը:

Երիտասարդութեան կողմէ կազմակերպուելու որ եւ է փորձ «Հայաստանի բարեկամներուն» համար ... «դաւ մըն է Հայաստանի դէմ»:

Ի՞նչ պէտք է խորհին անոնք, որ կը սիրէին ունենալ արտասահմանեան հայ երիտասարդական ընդհանուր կազմակերպութիւն մը: Կը խօսինք յետոյ,— այստեղ ըսենք միայն սա թէ «Հայաստանի բարեկամներուն» մէջ չկայ մէկ հոգի, որ լաւ գիտնայ Հայոց պատմութիւնը, չկայ մէկ հոգի որ ձեր առջեւ ճշդէ թէ մեքենական ի՛նչ զարմանալի օրէնք մը, սկիզբէն մինչեւ հիմա, en balançoire, կրցեր է պահել հայ ժողովուրդին գոյութիւնը եւ անկախութեան փորձերու կարելիութիւնը, տնտեսական ու քաղաքական պարագաներու զուգակցութեամբ:

Եւ վերջապէս չենք ուզեր հարցնել «Հայաստանի բարեկամներուն» թէ արդի ռուսական օրիանթասիոնը,— մեզի համար Իսրայէլ Օրիէն, Արղութեանէն մինչեւ հայ բոլշեւիզմը շարունակուած ռուսասիրութեան նոր ձեւն է այդ,— իրենց չի՞ խօսիր երբեք «դոյզն ինչ» վտանգի մը մասին, որպէսզի հարկ ըլլար քիչ մը վերապահ գտնուիլ, կամ Հայաստանի ամրացման հետ աշխատիլ նաեւ հայ արտասահմանի կազմակերպութեան:

Կը տեսնէ՞ք, «հայ արտասահման» կ'ըսեմ, եւ ոչ թէ «Թրքահայ դատ», որպէսզի չըլլա՞յ թէ թունդ ելլեն Հ. Բ. Միութեան անդամ ռամկավարներուն կամ ջոջ աղաներուն ջիղերը: Որովհետեւ գիտեմ, որ անոնք շատո՜նց ծախած են Թրքահայ արիւնը,— մօտ մէկ միլիոն նահատակներու աւանդը, տասնեակ տարիներու յեղափոխական (արմենական, հնչակեան, դաշնակցական) շարժման զոհողութիւնները: Ո՛չ, կրնանք չըսել «Թրքահայ դատ», բայց կարծեմ մեղք չէ ըսել «հայկական արտասահման»՝ եթէ կազմակերպուի, որպէսզի կշիռ կազմէ Հայաստանի վերելքին, ինչպէս կ'ըսեն, եւ պահեստի ուժ՝ վտանգի պահուն: Այդ մարդիկը, քիչիկ մը ուսումնասիրելով մեր ժամանակակից պատմութիւնը, կրնան հասկնալ թէ Թրքահայոց Սահմանադրութիւնն էր, որ հնչեց Ռուսահայոց զարթօնքի նշանը, եւ Ռուսահայոց հրապարակչական գործունէութիւնն էր, որ վերածնունդ մը բացաւ Թրքահայոց առջեւ: (Տակաւին չդադրեցա՞ն արդեօք կիրքերը, որպէսզի մենք, ինչպէս նախապատերազմեան բարի օրերուն, այս անուանով եւ խորունկ սիրով մը յիշէինք հատուածները,— ա՛խ, ի՛նչ անուշ չեշտով մըն էր որ, պատերազմէն առաջ, կ'արտասանէինք այս անունները):

Ո՛չ, մենք, երիտասարդներս, յետին միտք կը տեսնենք «Հայաստանի բարեկամներուն» գործին, ներգաղթի աշխատանքին եւ վերջապէս երկակենցաղ Հօկի բոլոր շարժումներուն մէջ: Մենք դէմ չենք Հօկի, եթէ անիկա իրապէս կազմակերպութիւն մըն է Հայրենիքի օգնութեան գործին համար սահմանուած: Ո՛չ, պէտք է Հօկը ապրի արտասահմանի մէջ, աշխատի մեքենաներ ու գործիքներ ղրկել Հայաստան: Բայց ձեռքը Հ. Բ. Միութեան տուած՝ կ'աշխատի կազմալուծել արտասահմանը:

Տարագիր ժողովուրդը, ո՛ւր ալ գտնուի, ի՛նչ հոսանքի ալ պատկանի, պէտք է ուժ տայ Հայաստանին՝ կազմակերպուելով, զօրանալով արտասահմանի մէջ: Մենք անոնցմէ ենք, որ չեն հաւատար փրկութեան՝ պարզապէս եւ անվերապահ ապաւինելով Ռուսին, երէկ «քեռի», այսօր համաշխարհային ազատարարութեան ախոյեան:

Կը հաւատա՞յ Հ.Բ. Միութիւնը:

Լա՛ւ: Կը հրաւիրենք Հ. Բ. Միութիւնը, որ իր ամբողջ դրամագլուխը փոխադրէ Հայաստան: Եթէ Երեւանի կառավարութիւնը կը ներկայացնէ հայ պետութիւնը, հայրենիքին դէմ դաւաճանութիւն է հայկական դրամագլուխը դնել օտար դրամատուներու մէջ: Այստեղ Ֆրանսայի մէջ ծանր խօսքեր գրուեցան այն Ֆրանսացիներուն մասին, որոնք երկրէն դուրս փախցուցին իրենց դրամագլուխը: Դուք Դաշնակցականներուն երեսին շատ կրկնեցիք թէ հայ փախստականներու վատութիւնը կը քաջալերուի թերթերու մէջ, ի՞նչ պէտք է ըսել ձեր երեսին, երբ հայ դրամագլուխին տեսակ մը փախուստը կը կազմակերպէք՝ երկիր չտանելով ամբողջ դրամագլուխը: Եւ ի՞նչ պէտք, ձեր դրասենեակներուն համար ինչո՞ւ ծախքեր ընել,— այնտեղ կառավարութիւն կայ, կրնայ ուզած ձեւով տնօրինել, կտակները գործադրել, չէ՞ որ չգործադրուած կտակներ կան: Այո՛, բոլոր կտակները, Բարեգործականի բոլոր դրասենեակները դէպի Երեւան, նախ դրամագլուխի ներգաղթ, յետոյ մարդու: Մի՛ խօսիք կտակներու տրամադրութեանց մասին, մեռած բարերարներու աւանդին մասին: Այդ ե՞րբ է, որ սկսեր էք յիշել մեռելներու կտակը: Հապա մէկ միլիոն Թրքահայ նահատակներու կտա՞կը: Եւ յետոյ, երբ հայրենիքի ապագան է խնդրոյ առարկայ, այս կամ մեռած բարերարին խօ՞սքն է կարեւորը, թապո՞ւ է, ի՞նչ է այդ խօսքը: Անկից վերջ նոր բարերարներ չե՞ն ըլլար, հա՞: Այդ որքա՞ն կը հետաքրքրէ ձեզ վաղուան գալիք դրամը, բայց չի հետաքրքրեր վաղուան գալիք վտանգը տկար մնացած Հայաստանի գլխուն: Եւ յետոյ, չէ՞ք տեսներ, ռուսական յեղափոխութիւնը ձգե՞ց կտակ, պարտք, եւն.: Դրամ վճարե՞ց ժառանգորդին կամ պարտապահանջ պետութեան:

Անկից քանի մը տարիներ առաջ Երեւանի ներկայացուցիչները կը պահանջէին կարգ մը կտակներ, նոյն իսկ Կարէն Միքայէլեանը ցանկ մը շինեց: Հ. Բ. Միութիւնը պէտք է դրամագլուխի ներգաղթ կատարէ, եթէ իրապէս հայրենասէր է: Հոգ ընելու բան չկայ, մինչեւ հիմա առնուած ամսականները կը բաւեն կեանքի մնացեալ մասը լաւ անցընելու Միջերկրականի գեղածիծաղ ափերուն վրայ: Բայց փակեցէք դրասենեակները եւ Հայաստան փոխադրեցէք հայ դրամը: Երեւանի մէջ ներկայացուցիչ էք նշանակեր, պետութի՞ւն էք, որ դեսպան էք ղրկեր Երեւան: Դրասենեակի ի՞նչ ծախքեր են ասոնք, որ կը կատարուին քանի մը չէք ղրկելու համար Երեւան, գիւղ մը, աւան մը, քանի մը տուներ շինելու համար այնտեղ:

Իսկ եթէ ա՛յլ է ձեր «աշխատանքը», մեզի կը մնայ կազմակերպել,— հակառակ ձեր փորձած խաղերուն,— երիտասարդութիւնը, որպէսզի հրապարակ իջնէ, վռնտէ վտարէ այս խայտառակ լումայափոխութեան գործակատարները, եւ վերջապէս իր խօ՛սքն ըսէ երիտասարդութիւնը: Այդ նպատակն ունի երիտասարդական կազմակերպութեան մը առաջարկը: Ոմանք կը հեգնեն այդ երիտասարդութիւնը, քաջալերուած կարգ մը ծախուածներէ, վիժածներէ, բախտախնդիրներէ:

Լաւագոյն մարգարէն այն է, որ խուլ դժգոհութեան մէջէն, անձեւ պայքարներուն մէջէն, կը լսէ որոտը անդուլ, առնական եւ վրէժխնդիր սերունդի մը վերահաս յեղափոխութեան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ

եւ մրցման արդիւնքները

Ա.

Սեպտեմբեր 18ին, առտուան ժամը 9.30ին, Երեւանի արեւավառ երկնքին տակ, Աբովեան պողոտային երկայնքով, Մշակոյթի Տունէն մինչեւ Պետական Համալսարան, բանակի մը պէս կանգնած էին Հայաստանի մարզիկները, մօտ 12,000 հոգի:

Անոնց հագած կարմիր, կանանչ, կապոյտ, երկնագոյն, ճերմակ եւ մանիշակագոյն շապիկները կը շողային արեւին մէջ: Քաղաքին փողոցները եւ հրապարակները կը պատկանէին երիտասարդութեան, ուժին, առողջութեան գունդերին,— մարզիկներու բանակին:

Բոլոր փողոցներէն, խումբ առ խումբ, ջոկատ առ ջոկատ, կուգան կը հաւաքուին մարզիկները, առողջ եւ զուարթ: Ծառերուն կուրծքին՝ լանջանշաններ:

Լենինի հրապարակին վրայ՝ յաղթական կամար մը, որ օդին մէջ կը կախէ հսկայ աստղ մը,— աստղին վրայ մարզիկ մը, որ կ'սուրայ: Այստեղ է կառավարական ամպիոնը, որուն առջեւ կուգայ ողջոյնի եւ կ'անցնի շքերթը, երաժշտախումբերուն նուագարանի կշռոյթով: Մարզիկներու զօրասիւնին գլուխն են կանգնած դրօշակաւորները, եւ յաջորդաբար կ'անցնին Ալլահվերտիի պղնձի հանքերը՝ իրենց պղնձագոյն դէմքով, Լենինականի աշխատաւորները՝ արեւավառ դէմքով, եւ վերջապէս Ղափանը, Ախտան, Աշտարակը, Վաղարշապատը, Արթիկը, ինչպէս նաեւ Դինամոյի զինուած մարզիկները՝ հրացանը ուսին եւ սպիտակազգեստ: Անոնց ետեւէն արհեստակցական միութիւններու խումբերը, աճող սերունդը՝ սկաուտները, վարժարաններու աշակերտութիւնը:

Մարզական Երեւանն է որ շարան շարան կ'անցնի, մինչ մայրաքաղաքին սեպտեմբերեան արեւը կը շառագունէ բոց թափել կարմիր, կանանչ, ճերմակ, երկնագոյն շապիկներու վրայ:

Հայաստանեայց երկրին երիտասարդութեան, ուժին, աշխատաւոր եւ ստեղծագործ զանգուածին զօրահանդէսը կ'աւարտի եւ կը բացուի առաջին ողիմպիականը:

Ժամը իրիկուան 4: Երեւանի քաղաքային մարզադաշտը տօնական տեսք է առեր: Դաշտին ծայրը՝ կարմիր Թաշի վրանները: Դաշտը լեցուած է հոծ բազմութեամբ եւ Հայաստանի 26 շրջաններու մօտ 10,000 մարզիկներով, բոլորը իրենց համազգեստով:

Մարզադաշտ հասած էին նաեւ հիւրեր Մոսկուայէն, Վրաստանէն եւ Ատրպէջանէն: Ծափերով կ'ողջունուէին, երբ դաշտ կը մտնէն Հայաստանի զանազան շրջանները,— Ղափան, Գորիս, Փաշալու, Քէշիշքէնդ, Ալլաբրա, Լենինական, Ղուրդուղուլի, Ախտա, Թալին, Վաղարշապատ, Աշտարակ, Կոտայք, Ղարաքիլիսա, Դիլիջան, Իջեւան, Բայազիտ:

Ողիմպիականի առաջին օրը, ըստ ծրագրին, տեղի ունեցան զանգուածային մարզախաղերը,— ազատ շարժումներ, բուրգեր, խաղեր, պարեր, եւն.:

Ժամը 5.30: Դատաւորները իրենց որոշ տեղերուն վրայ: Մարզիկները կազմ եւ պատրաստ: Ս. Սահինեան կը ղեկավարէ մարզանքը: Ու մինչ նուագախումբը կը նուագէ, 500 հոգի ճկուն շարժումներ կ'ընեն, կը ծռին, կը կանգնին մէկ մարդու նման: Ծափահարութիւններու տեղատարափ մը: Աւարտած է մարզանքին առաջին մասը: Կը սկսի երկրորդ մասը: Նոյն յաջողութիւնը: Հիմա սկաուտներն են կուգան հրապարակ, ներկայացնելու աշխատանքի զանազան պահերը: Կը ձեւացնեն նոյնպէս զանազան նշանախօսքեր: Ցետոյ զան[...] խաղեր,— վազք տոպրակի մէջ, խնձորախաղ, ձուարշաւ, եւն.: Այս բոլոր խաղերն անցան շատ յաջող, եւ ստեղծեցին մեծ ոգեւորութիւն:

Ցետոյ բժշկական վարժարանի ուսանողները կատարեցին [...] բարդ խաղեր: Կազմեցին նաեւ [...] մը:

Այնուհետեւ խաղերն իրարու [յա]ջորդեցին անընդհատ:

Սկսան բէզ – բոլի խաղերը: Այս խաղին կը մասնակցէին ուսանողներ եւ ուսուցիչներ, թիւով 20 հոգի: Ցետոյ Լենինականի թիմը կատարեց խոկէյ խաղը: Այս խաղը կը կատարուի ընդհանրապէս սառոյցի վրայ, կը նմանի ֆութպոլին, այն տարբերութեամբ միայն, որ զարկը ոտքով չի կատարուիր: Պուշբոլի խաղը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց մարզադաշտին վրայ: Պուշբոլը նոր խաղ է Երեւանի համար, ծագումով անգլիական: Զափազանց հետաքրքրութիւն արթնցուց մասնաւորաբար երբ 20 [...] ծանրութեամբ եւ մօտ երկու մե[տր] տրամագիծով խոշոր գնդակը ձեռք ձեռք կ'անցնէր եւ կը լողար օդին [մէջ]: Եղաւ նաեւ չուան քաշելու փորձ Երեւանի եւ Լենինականի միջեւ: [...]եցան Երեւանցիները: Ի վերջոյ կատարուեցաւ գիւղացական սուրհանդակի ցուցադրութիւն մը,— Հայաստանի 21 շրջանները գեղջուկ տուին կրթական գործավարութեան:

Այս ամէնը աւարտելէ յետոյ տեղի ունեցան հայկական եւ ազգագրական պարեր:

Սեպտ. 19ին, առաւօտուն [...] Հայաստանի առաջին ողիմպիական մրցումները, որոնք տեղի ունեցան Երեւանի մարզադաշտին, Կոմունարներու պարտէզին, Վէլոտրոմին եւ «Դինամոյի» մարզարանին մէջ:

Երեւանի մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցան առաջին դասաւորման մրցումները,— թեթեւ աթլէթիզմի [...] ձեւի մրցումներ, զինուորական [...] 60 մեթր արագութեամբ, [...] նետել եւ բարձրութիւն ցատկել,— [...]րոնց կը մասնակցէին Երեւան, Լենինական եւ Ղարաքիլիսայի հայկական զօրամասը: Ցատկելու մէջ [...] զարնէին զինուորներու յաջողութիւնները: Նոյն օրը նոյն տեղւոյն [տե]ղի ունեցան գործարանային [...]տիվներու մրցումները, որոնց [մաս]նակցեցան Լենինականի երկաթ[...] կայանը, Ալլահվերդիի հանքե[րը ...] Ծարժանկարի գործարանը: Նա[...]կան յաջողութիւնները կը պատկանէին Լենինականին:

Հեծանիւային մրցումները [...] ունեցան խճուղիին վրայ,— այր[երը ...] քիլոմեդր, կիները 15 քիլոմեդր: [...]ներու հեծանիւային մրցումներ[ուն] մասնակցեցան Երեւան, Վաղա[րշապատ] եւ Ղամարլու: Կը բացակային Լենինական եւ Ղարաքիլիսա:

Վելոտրոմի մրցումները [...] ունեցան ճամբու մը վրայ, որ կը [...] կայացնէր կարգ մը անյարմա[րու]թիւններ (հանրակառք, երթեւե[կութիւն]), այնուամենայնիւ մրցում[...] ցաւ ընդհանուր առմամբ յաջող[...] ռաջնութիւն շահեցան, Երեւա[ն] Հիւսեան Լիւսա եւ Բաբաջ[...] Մաննիկ: Այրերու մրցումները [...]ուած էին դէպի Ղամարլուի խճու[ղի ...] Կը մասնակցէին 15 հոգի, որոնց [...] Երեւան, Լենինականի, Ղամար[լու] հեծանուորդները: Դարձեալ [...]

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Արենուշների գնահատանքի մեծագոյն արտայայտութիւնը:

Փոխուած է տրամադրութիւնները, աշխուժացած են:

— Նորէ՛ն, նորէ՛ն կ'ուզենք:

«Մեղու»ն չի երեւում. բայց լսում է անշուշտ իր քոյրերի ձայնը: Երգում է ուրիշ երգեր:

Այնպէս լաւ է, այնպէս գեղեցի՛կ:

Քիչ յետոյ ուրախ տրամադրութեամբ պատրաստւում են քնելու:

Անուշ քուն արենուշներ,
սիրուն երազներ:

Այո՛: Մանաւանդ այս գիշեր այնքան բան ունէք վերյիշելու, երազելու:

Հրդեհէն երկու օր յետոյ: Երեկոյեան պէտք է վառեն բանակումի խարոյկը: Առաւօտուն բոլորի տրամադրութիւնները լաւ են:

Մի արի, մեր անզուգական Սուրէնը այդ օրը չաքարահաց եւ կարկանդակներ է բերել իր քոյրերի համար եւ այնքան շա՛տ, որ բոլորը կարող են ունենալ մի քանի հատ: Բոլորն ուրախ են:

— Խմբապետուհի՛, Մկնիկը նորէն ֆրանսերէն կը խօսի:

— Վա՛յ անպիտան, գործադրել սահմանուած պատիժը:

— Արենուշը հայերէն պիտի խօսի:

— Խմբապետուհի՛, Գայլուկի ձեռքը փուշ մտաւ, կը ցաւի:

— Շո՛ւտ, շո՛ւտ, խմբապետուհի Այծիկի մօտ, թող հանէ եւ եթէ պէտք է, կապէ:

— Խմբապետուհի՛, Կլկլակը նորէն իր անվերջ ծիծաղով կը խանգարէ մեզ, չի թողուր, որ դաւանանքը գոց ընենք:

— Ա՛խ դու, Կլկլակ, թող քոյրիկներդ հանգիստ, գնա խոհանոց, օգնէ խոհարարուհուն:

— Խմբապետուհի՛...

Անվերջ հարցեր, դիմումներ, ու բոլոր խմբապետուհիները Այծիկ, Սեւ – Բու, Մեղու, Շնիկ, որին որ ուղղուի հարցը պատասխանում են սիրով, առանց բարկութեան, առանց կրքի:

— Խմբապետուհի՛, սկաուտ եղբայրներ են եկեր, ձեզ կ'ուզեն:

Իսկապէս որ սկաուտ եղբայրներ են եկել, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները, խմբապետները, փոխ – խմբապետները, առաջնորդները, համարեա թէ Մարսէյլի եւ արուարձանների ամբողջ կազմը: Ծանօթանում, ողջագուրւում են իրենց քոյր խմբապետուհիների հետ: Ցետոյ բոլորի հետ:

Այդ օրը ներկայ են նաեւ արիների խմբապետները, որ նոր են դարձել մեծ ճամբարէն, բոլորը միասին լուսանկարւում են:

Ի՛նչ ուրախութիւն:

Ճաշի պահն է: Եղբայրներն ուզում են հեռանալ:

— Ո՛չ, ո՛չ, կը խնդրենք, որ մնաք, բանակումի խարոյկ պիտի ունենանք:

Եղբայրները զիջանում են քոյրերի թախանձանքին: Բոլորը միասին սեղան են նստում, քոյրերը տրամադրում են նրանց իրենց պնակները դգալ, պատառաքաղ:

— Մեր կերակուրն առատ է, բոլորիս կը բաւէ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խմբապետներէն մէկը չկայ, ի՞նչ եղաւ: Անտառում լսւում է մօթօսիկլէթի ձայն: Նա է, որ իր «էշ»ը հեծած գնում է քաղաք:

Ինչո՞ւ, տխրում են քոյրերը: Եղբայրները ժպտում են: Քիչ յետոյ նորէն լսւում է «էշ»ի ձայնը: Եւ ահա բացակայ եղբայրը: Սեղանի վրայ դարսում են պտուղներ, ձմերուկ, սեխ, խաղող: Եղբայրները հիւրասիրում են քոյրերին:

Ի՛նչ ուրախ է անցնում այդ օրուան ճաշը: Լուսանկարւում են մի քանի դիրքով:

Հանգստի պահէն յետոյ նորէն եռ ու զեռ: Հրդեհի օրուան հերոսը, ելեր է մի բարձր ծառի կատար, ճիւղեր է սղոցում խարոյկի համար: Միւսները հաւաքում են փայտերը, դարսում մի տեղ:

Ուրիշներ բանակավայրի հրապարակում խարոյկի տեղն են պատրաստում, փոս են փորում:

Խմբապետ Պերճը արեւի ժամացոյց է շինում, բացատրում է քոյրերին: Միւս կողմէն հիւրեր են գալիս բանակումի խարոյկը դիտելու համար:

Քիչ յետոյ գալիս են Հ. Մ. Ը. Մ.ի գայլուկներից մի խմբակ:

Արենուշներն ուրախ հնչեցնում են գայլիկի երգը.

— «Գայլի՛կ, գայլի՛կ, ասկէ աղուոր ինչ կայ»:

Գայլիկները տողանցք են կատարում, սկաուտի բարեւ են տալիս ու խառնւում նրանց:

Ի՛նչ ուրախութիւն է:

Այդ գայլիկների հետ է նաեւ Սեբաստացի Մուրատի քրոջ զաւակը, սեւաչեայ, վառվռուն փոքրիկ Մուրատը: Վերջապէս խարոյկը պատրաստ է: Եղջերափողը բոլորին հրաւիրում է խարոյկի շուրջը:

Նստում են ծալապատիկ: Հիւրերը տեղ են գրաւում ետեւի շարքերում: Աւագ խմբապետուհին մօտենում է խարոյկին, կրակ է տալիս: Բոցը կամաց կամաց առնում է փայտերը:

Երգում են խարոյկի երգը.

Գորշ փայտէն ծագեց վառ բոցը,
Կայծեր բարձրացան աստղերուն ծոցը
Խորհրդաւոր հոգւոյս պատկեր,
Սիրոյ շղթան մեր մէջ ես դրեր:

Ցետոյ «Մեր Հայրենիք», «Ով մեծասքանչ»: Այնուհետեւ խաղեր, պարեր, երգեր իրար են յաջորդում մէկը մէկէն գեղեցիկ, բարոյալից, իմաստալից:

Արտասանում են նաեւ գայլիկները: Արենուշները խանդավառ ողջունում են նրանց.

— Հա ճիճի հա՛, հա՛...

Ժամերն անցնում են աննկատ: Խանդավառութիւնն աննախընթաց է:

Եւ ահա աւագ խմբապետուհու [...] ներով՝ բոլոր խմբապետուհիները [Հ.] Մ. Ը. Մ.ի եւ Արիների խմբապետ[ները] ձեռք ձեռքի տուած կանգնում [...] շրջան է կազմում արենուշ[ների] գայլուկներէն, երգելով՝ զա[...]թեան, միութեան երգը՝ կրակի շուրջը:

— Ա՛խ, ինչ լաւ է: Այսպէս [...] ձեռքի, այսպէս համերաշխ ու [...] Երանի վերջ չունենար այս պա[հը ...]

Ո՞վ, ո՞վ է ձեր մասով [...] ներարկում երկպառակութեան [...]նամութեան թոյնը: Արթուն [...] զարկէք այդպիսիներին [...] մնացէք միշտ այդպէս միացած [...] պէս սիրով, համերաշխ: Մեր [...] ունենք նաեւ մի հայրենի, որ [...] գամներ օգտակար է եղած Մայր [...] սկաուտներին: Հայրիկը ոգեւոր[ուած] այդ տեսարանով՝ յորդորում է [...]րին միացած սիրով լինել: Ու [...]նում է իր աջակցութիւնը միութ[...] ների միութեան:

Ուշ է արդէն. Թողնում են, որ [խա]րոյկը կամաց կամաց շիջի:

Եղբայրները եւ գայլուկները [...] մեկնին:

(7)

ԷԼԼԷՆ ԲՐԻՋԱՆ

զութիւնը Լէնինականցիներու կողմէն էր:

կամանարներու պարտէզին մէջ տեղի ունեցան ցատկել, 100 մեդր վազք եւ գունդ նետել: Կը մասնակցէին Աբարան, Մարտունի, Բայազիտ:

«Դինամօ»ի մարզարանին մէջ կատարուած մրցումներուն կը մասնակցէին 11 շրջաններ:

Դիտել կը տրուի, որ գաւառական խմբերը ուշադրութիւն չեն ըներ պարագայի մը, — նոյն մարզիկը նոյն օրը կը մասնակցի զանազան մրցումներու: Այսպէս Գառնիկ ... (Երեւան) մասնակցած է կրկնամարտին, (առաջին կած է ամբողջ Անդրկովկասի մէջ), լողալու եւ թէ այլ մարզախաղերու: Այս պարագան գէշ կ'ազդէ մրցանիչներու վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱՐԱՏ ԼԵՌԸ ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է

— :-: —

Ինչպէս գրեցինք, Ֆրանսացի հաշխավար մը, Սեմար, վերջերս այցելեց Մոսկուայէն յետոյ Երեւան: Հայաստանի մասին իր տպաւորութիւնները պատմելու առեն Իւմանիթէի մէջ, կը նկարագրէ նաեւ Արարատ լեռը եւ արձագանգ կուտայ հետեւեալ զրոյցին. —

«Երեւան հիանալի կերպով տեղաւորուած է 1042 մեթր բարձրութեան վրայ, բարձր լեռներու ոտքին տակ եւ եզերքը Զանգի արագահոս գետին, որ իր սկիզբը կ'առնէ Սեւան լիճէն: Հեռուն կ'երեւէ Արարատ լերան ձիւնապատ գագաթը, որուն վրայ, ըստ աւանդութեան, նստաւ Նոյ նահապետին տապանը:

Զգենք այս հին աւանդութիւնը, եւ պատմենք նորը:

Արարատ լեռը կը գտնուի Թրքական հողամասին վրայ, սակայն խորհրդային Հայաստան իր դրօշին վրայ դրած է Արարատ լերան պատկերը: Թուրք դիւանագէտ մը, Մոսկուայի մէջ, կը գանգատի արտաքին գործաւորին (Չիչերին) մօտ: Այս վերջինը խնդալով կը պատասխանէ Թուրք դիւանագէտին. «Ինչո՞ւ կը նեղանաք, լուսինը, որ կը լուսաւորէ ամբողջ աշխարհը եւ բարիքն է բոլոր ժողովուրդներուն, միթէ չի՞ գտնուիր ձեր դրօշին վրայ»:

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

—•—

Պրոլետար կը հրատարակէ 2 հոկտեմբեր թուակիր հետեւեալ հեռագիրը Երեւանէն. —

Այս տարի կը լրանայ ռուսահայ թատրոնին 75ամեակը: Երեւանի պետական թատրոնը սկսաւ տօնակատարութեան նախապատրաստական աշխատանքներուն:

ԽՄԲ. — Նախանցեալ կիրակի, մեր աշխատակիցը յօդուածով մը պարզեց որ ռուսահայ թատրոնին ծագումը կ'երկարի մինչեւ 1836 թուականը, եւ ոչ թէ 1858ը, ինչպէս կը յիշատակուի աւանդաբար: Խորհրդային պարբերականներու մէջ եւս հարցը քննութեան առնուած, ճշգուած ըլլալով հանդերձ, զարմանալի կը թուի 75ամեակի այս տօնակատարութիւնը, մինչդեռ պէտք էր 3 տարի եւս սպասել եւ 1936ին տօնել ռուսահայ թատրոնին հարիւրամեակը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ ԲԱՑՈՒԱԾ

Հոկտ. 3ին բացուեցաւ թատերական եղանակը Երեւանի մէջ: Պետական Ա. թատրոնը բացումը կատարեց ներկայացնելով Դ. Դեմիրճեանի Ֆոսփորային շողը:

Թատրոնի տնօրէնութիւնը կ'աշխատի ուժ տալ հայ հեղինակներու գործերուն ներկայացման: Այսպէս, այս տարի պիտի բեմադրուի նոյնպէս Դեմիրճեանի Նափոլէոն Կորկոտեան կատակերգութիւնը (ժամանակակից կեանքէ առնուած), Ս. Զօրեանի Ցեղկոմի նախագահը:

Խաղացանկին մէջ կան նաեւ Պոմարշէի Ֆիկարոյի հարսնիքը, (զոր պիտի բեմադրէ Ա. Գուլաքեան, յարդարանքը պիտի կատարէ նկարիչ Մ. Արուտչեան), Սլաւինի Ինտերվենցիան, Աֆինոգովի Սուտը, Շոլոխովի Հերկուած հողը:

Հին բեմադրութիւններէն պիտի կրկնուին Մակպէթը, (Վ. Փափազեանի մասնակցութեամբ), Եգոր Բուլիչեւը (Աբէլեանի մասնակցութեամբ), Պէպօ, Խաթաբալա եւ ուրիշներ:

Պետական թատրոնին շէնքը վերանորոգուած է: 20 դերասաններ ղրկուած են գործարանները, ի նպատ թատրոնին խօսելու, բանուորները պատրաստելու նպատակով:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրը.

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ – ՍԻՍԻԱՆ. — Հոկտեմբեր 3ին, կէս գիշերին զգալի եղան բաւական ուժեղ ստորերկրեայ ցնցումներ: Երկրաշարժը վնաս չէ պատճառած:

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Երեւանի մէջ հոկտ. 2ին տեղի ունեցաւ հետեւեալ դատավարութիւնը:

Օգնական մեքենավար Աւետիսեան եւ ուղեկից Գարեգին Բուդաղեան ամբաստանուած էին թէ ճամբան, Ներքին Քուլասար գիւղին մօտ, ինքնագլուխ կեցուցած են շոգեկառքը, որ Ղամարլու կ'երթար: Այդտեղ կը գտնուէր հաւաքական գիւղատնտեսութեան Վորոշիլով կայանը: Շոգեկառքին վրայ աշխատողները վար կ'իջնեն, կը մտնեն այգիները եւ մեծ քանակութեամբ խաղող կը գողնան, հակառակ գիւղացիներու արգելքին: Կը հաստատուի, որ այս մարդիկը 10 փութ ալ թողուցած էին Անդրկովկասեան երկաթուղիի կայարաններէն:

Դատարանը, հաստատելով կատարուած գողութիւնը, գնդակահարութեան դատապարտեց Աւետիսեանը, սակայն նկատի ունենալով որ որբ մըն է եղած, գնդակահարութեան դատավճիռը վերածուեցաւ 10 տարի բանտարկութեան: Գ. Բուդաղեան՝ 5 տարի բանտարկութեան, Աբասով եւ Աբրահամեան մէկ մէկ տարի բանտարկութեան: Այս վերջիններու բանտարկութիւնը վերածուեցաւ տարապարհակ աշխատանքի, իրենց աշխատավարձին մէկ մասը զանձելով պետութեան հաշւոյն:

«ԳԻՔՈՐ»

Ինչպէս գրեցինք, Հայաստանի չարժանկարի ընկերութիւնը ներկայիս կ'աշխատի ժապաւէնի վրայ պատկերացնել Թումանեանի «Գիքոր»ը: Այդ աշխատանքները կը ղեկավարէ երիտասարդ բեմադրիչ Ամասիկ Տէր – Մարտիրոսեան: Խաղապատկերը յօրինած է Մամիկոն Գէորգեան: Յարդարանքի գործը յանձնարարուած է նկարիչ Գիգօ Շարբաբչեանին, որ գործը ուսումնասիրելու համար Թիֆլիս է մեկնած: Բոլոր դերակատարները պատրաստ են: Լոռիի մէջ խաղալէ յետոյ պիտի մեկնին Թիֆլիզ:

Այս չարժանկարին մէջ Գիքորի հօր Համբոյի դերը ստանձնած է Հրաչեայ Ներսէսեան:

«Գիքոր»ը պատրաստ պիտի ըլլայ 1934ին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ԳԻՐՔ

Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ (Միլլիյէթ). —

Պոլսոյ հանրային մատենադարանները հին գրքերու մթերանոցներու կը նմանին: Արժէքի տեսակէտով ալ շատ տկար են: Քննասէր մէկը քաղաքին ոչ մէկ մատենադարանէն կրնայ օգտուիլ: Այդ պատճառաւ ալ հանրային մատենադարանները գերեզմանային տեւական լռութեան մը մէջ են: Բժիշկ մըն էք: Ձեր ասպարէզին յատուկ ուսումնասիրութիւն մը կատարել կ'ուզէք: Պոլսոյ ոչ մէկ մատենադարանը ձեզ բաւարարող գիրք կրնաք գտնել: Եթէ ձեր ասպարէզը սիրող ուսուցիչ մըն էք, միայն ձեր հայթայթելիք գրքերովը բաւարարուելու ստիպուած էք: Եթէ գրասէր մըն էք, մատենադարաններուն մէջ պիտի գտնէք իրարմէ տարբերութիւն չունեցող ու անկարգ ապակեփեղկերու շարք մը: Ասոնք հանրածանօթ իրողութիւններ են:

Պոլսոյ մատենադարաններու գրքերուն գումարը հազիւ 150,000ի կը հասնի, որոնց մեծ մասը բոլորս կապած բաներ են: Փարիզի Ազգ. մատենադարանը աւելի քան երկու միլիոն գիրք արձանագրած է: Գերմանիոյ մէջ, քաղաքային մատենադարաններու գրքերուն գումարը մէկ միլիոնէն պակաս չէ: Հրատարակչական ամէն գործ անմիջապէս կ'ուղարկուի անոնց ու ամէն ոք գտնուող կը կարդայ դեռ մելանին հոտը չցնդած:

Գիրքերուն յեղափոխութեան սկիզբը կրթական նախարարութիւնը, գրագէտները քաջալերելու համար, որոշած էր մաս մը գնել ամէն մէկ նոր հրատարակուած գիրքէն: Այնպէս որ ամէնէն վարանոտ գրագէտներն իսկ համարձակօրէն սկսան գիրք տպել:

Ու մասնաւոր մատենադարաններ բաւական ճոխացան արժէքաւոր գիրքերով:

Վերջերս սակայն, տպագրական գործերու մէջ դանդաղութիւն մը կը նկատուի: Տպագրիչները կրկին վարանումի մէջ են: Գրագէտները կրկին անտրամադիր: Թուրքիոյ մէջ, ընթերցող տարրը միջին դասակարգն է: Անոնք որ բարձրագիր ափարթմաններ կը չինեն, անոնց մէջ մասնաւոր «պառ»եր չինելու չեն վարանիր: Բայց անոնցմէ ոչ մէկը կ'անդրադառնայ գիրքերու յատուկ սենեակ մը ունենալու մասին: Կարմիր չպարի մը համար ոսկին հաճոյքով տուող հանըմները, գիրքի համար կէս ոսկի իսկ չեն տրամադրեր: Ամէն ամիս չարժանկարի առնուազն երեւուն ոսկի տուող ընտանիքներ իրենց տանը մէջ գիրքի դարակ մը իսկ չունին: Մեր կիները չեն ամչնար նոյն իսկ, երբ կը տեսնեն որ իրենց խոհանոցներուն մէջ աշխատող եւրոպացի ծառաները, երբ պարապ կը մնան, թերթ կամ գիրք կը կարդան:

Դիմկներ փռուեցան շաբաթէն կիրակի

Միայն գլխաւորները յիշելով, ահա թէ ի՛նչ «նշանաւոր դէպքեր» տեղի ունեցան շաբաթէն կիրակի:

Ճարտարագէտ մը, Անտուէ Հարտով, 36 տարեկան, քնացած առեն սպաննուեցաւ աղջկան մը կողմէ, Կիւսթավ Ռուանէ փողոցին մէջ:

Ոճիրը գործելէ յետոյ, սիրուհին, Ժոզէֆին Օժէ, 33 տարեկան, ոստիկանատուն գնաց եւ պատմեց.

— Յաճախ կը հանդիպէինք եւ յարմարած էինք: Ուրբաթ գիշեր, երբ միասին կը ճաշէինք, ըսաւ թէ նշանուած է քսան տարեկան աղջկան մը հետ եւ թէ լաւ կ'ըլլայ որ բաժնուինք իբրեւ բարեկամներ: Գիշերը միասին պարեցինք: Կիրակի գիշեր միասին անցուցինք: Երեսին տուի իր ապերախտութիւնը, բայց վէճը կարճ տեւեց եւ քնացանք: Առտուն ժամը 6ին արթնցայ, յայտնեցի թէ պիտի մեկնիմ, ժամադրութիւն մը ունենալով. Աուզեցի որ ելլէ: Խնդրեց հանգիստ ձգել զինքը: Այն առեն որոշեցի սպաննել եւ անձնասպան ըլլալ: Գացի լուացարան, պայուսակէն հանեցի ատրճանակը եւ եկայ նորէն պառկեցայ, ատրճանակն ուղղելով գլխուն: Չորս գնդակ արձակեցի, հինգերորդը ինծի պահելով. բայց սխալ հաշուած էի, որովհետեւ չորս գնդակէն աւելի չկար»: Այն առեն որոշեցի գալ անձնատուր ըլլալ:

⁂ Տրանսիի մէջ, Սպանիացի մը, 31 տարեկան, տասը գնդակ արձակելով սպաննեց իր սիրուհին: Ոստիկանները հասան եւ ձերբակալեցին: Ահա իր պատմութիւնը.

— Շարունակ կը կռուէինք. ա՛լ զզուեցայ, ուրբաթ օր ատրճանակ մը գնեցի: Երբ իրիկունը գործէս կը դառնայի, սիրուհիս նորէն յանդիմանեց զիս: Այն առեն երեք գնդակ պարպեցի եւ վիրաւորեցի: Կիրակի առտու տեսնելով որ տակաւին չէ մեռած, եօթը գնդակ եւս արձակեցի եւ մեռաւ:

⁂ Փէրփինեանի մէջ, 29 տարեկան աղջիկ մը, Տընիզ Պալա, 50 տարեկան հարիւրապետի մը տունն երթալով, դուռին առջեւ կանչեց եւ կրակ տեղաց: Մարդը մեռաւ մէկ գնդակով: Աղջիկը յետոյ իր գլխուն ուղղեց ատրճանակը եւ անձնասպան եղաւ: Կ'ուզէր ամուսնանալ, բայց մարդը մերժած էր, հիւանդութիւնը առարկելով:

⁂ Եւ վերջապէս ահա մայր մը որ ամուսնալուծման դատապարտուած ըլլալով, վրէժը կը լուծէ ոչ միայն իր անձէն, այլեւ երկու աղջիկներէն, 6 եւ 7 տարեկան:

Երախաները գիշերօթիկ դպրոց մը դրուած էին: Մայրը առջի օր կ'երթայ կը համբուրէ եւ Փարիզ կը բերէ: Իրիկունը, մինչ երախաները քնացած էին, ինքն ալ կը պառկի, բաց թողլով խոհանոցի կազի ծորակը: Երեքն ալ անշնչացած էին առտուն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳԻՐՔՆ ՈՒ ԹԵՐԹԸ

»»»·«««

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 սեպտ.).

— «Գրատէրներու բանակներ կան, որոնք կը կարդան բոլոր հայ թերթերը, ինչպէս նաեւ հայ բոլոր հին եւ նոր գիրքերը, առանց սակայն սէնթ մը վճարելու: Ո՞րտեղէն, ի՞նչպէս — ամենազօր ձրիակերութիւնը միայն գիտէ:

Ծիշդ է, որ այստեղ գործ ունինք հայ մտքի մշակի, հայ գրքի ու թերթի հեղինակի բարոյական բարձրութեան եւ վեհութեան հետ, որ կը գերադասէ ձրի բաշխել իր արդար վաստակը, քան հաշուի նստիլ գնորդներու հետ: Ու այդ զոհողութիւնը կ'ընէ յանուն մեր մշակոյթի զարգացման եւ աւանդական յաջորդականութեան պահպանման, բայց ի՞նչ գնով կ'ըլլայ այդ անսահման զոհողութիւնը, ի՞նչ մարտիրոսութեամբ, ու նաեւ ի՞նչ ողբերգութիւններով: Այդ մասին իրական պատկերացում ունին միայն հայ մտքի վարպետները, գաղափարի, գրականութեան, մամուլի ռահվիրաները, որոնք շատ անգամ իրենց կեանքի դառն պայմաններուն երգում ըրած են կոտրել իրենց գրիչը, ձեռք չառնել վրձինը, չերգել հայ երգը եւ այլեւս բեմ չբարձրանալ... մոռնալ ամէն բան, սեւ վարագոյր մը իջեցնել անցեալի վրայ, ցաւով ու կսկիծով:

Դժբախտաբար այսպէս եղած է մեր իրականութիւնը եւ այսպէս ալ կը շարունակուի:

Հայ գիրքն ու թերթը հալածական են, արհամարհուած, չեն կարդացուիր մեր թուական նուազագոյն համեմատութեամբ:

Սակայն մեր թերթն ու գիրքը ձրի կարդացող եւ չգնահատող իւրաքանչիւր Հայը «պիւլպիւլ» կը դառնայ երբ կ'ուզէ ինքզինքը օտարին ներկայացնել: Կը խօսի մեր գրականութեան հարստութեան, մամուլի ճոխութեան եւ արուեստագէտներու հանճարի մասին, մեր մշակոյթէն ու քաղաքակրթութենէն կը ճառէ, ապաստանելով անոնց բարոյական հովանիին, առանց սակայն իր նիւթական չնչին մասնակցութիւնը բերելու Հայ Մշակոյթի հոյակապ տաճարի կառուցման:

«Հայ Մշակոյթի Օր»ը գեղեցիկ առիթ մըն է, գոնէ տարին մէկ անգամ տարածելու հայ գիրքն ու թերթը: Եթէ իւրաքանչիւր չափահաս Հայ տարուան 365 օրերէն միայն մէկ օր խորհրդակցութեան նիւթ դարձնէ հայ մշակոյթը, եւ միայն մէկ գիրք գնէ կամ թերթի մը տարեկան բաժանորդ ըլլայ, հայ մշակոյթը իր բոլոր ճիւղերով, կարճ ժամանակի մը մէջ, նուաճումներ պիտի ընէ նաեւ միջազգային ասպարէզին վրայ:

Հայ գրականութեան տկարութիւնը ոչ թէ անոր թոյլ խոյանքին մէջ է, այլ միջոցներու թշուառութեան:

Հոն ուր զէնքն ու զրահը չեն կրցած պահպանել մեր ազգութիւնը, հայ մշակոյթը փրկարար դեր կատարած է:

Օգնել Հայ մշակոյթի զարգացման, տարածելով Հայ գիրքն ու թերթը, կը նշանակէ գիտակցօրէն լծուիլ այն սրբազան եւ անկարելի աշխատանքին, որ վիճակուած է մեզի, մանաւանդ գաղութներու մէջ:

Ուրեմն, տարածենք Հայ գիրքն ու թերթը»:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

—•—

Ը.

144. Գրիգոր Մեսրոպեան, 21 տարեկան, Սամսոնցի, դերձակ, 1932ին մեկնած Պէյրութէն:

145. Հրանդ Ազիզեան, 30 տարեկան, Ատափազարցի, հացագործ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն:

146. Երուանդ Փիլոսեան, 20 տարեկան, Արմաշցի, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

147. Աւետիս Ծառուկեան, 19 տարեկան, Կեսարացի, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

148. Անտոն Աւագեան, 62 տարեկան, Բաբակող, Զանգեզուրցի բնիկ:

149. Յովսէփ Աւագեան (որդին) 11 տարեկան, Զանգեզուրցի, բնիկ:

150. Աւագ Աւագեան (որդին), 9 տարեկան, Զանգեզուրցի, բնիկ:

151. Կիւրեղ Տէրտէրեան, 40 տարեկան, Քեմախցի, հողագործ, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

152. Տեսպին Տէրտէրեան (կինը), 30 տարեկան, Կեսարացի, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

153. Գրիգոր Պիւքիւնեան, 20 տարեկան, Էտիրնէցի, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

154. Ստեփան Գալստեան, 17 տարեկան, Քէօթահիացի, գրաշար, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

155. Մինաս Հանինեան, 22 տարեկան, Կեսարացի, կօշկակար, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

156. Յարութիւն Պէրպէրեան, 22 տարեկան, Էնկիւրիցի, դարբին, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

157. Սիրանոյշ Պէրպէրեան, մայրը 35 տարեկան, Էնկիւրիցի, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

158. Յակոբ Պէրպէրեան, հայրը, Էնկիւրիցի, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

159. Կարապետ Օրթնազեան, 28 տարեկան, Եօզկատցի, կօշկակար, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

160. Արաքսի Օրթնազեան (կինը), 20 տարեկան, Եօզկատցի, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

161. Տիգրուշ Օրթնազեան (աղջիկը) 1 տարեկան, Եօզկատցի, մեկնած 1932ին Յունաստանէն:

Պատճէնս իսկականին հետ ուղիղ է:

Ատրպատականի Հայոց Թեմական Խորհրդի Դիւանի ատենադպիր՝

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

25 սեպտ. 1933, Թաւրիզ

(Կնիք)

(Վերջ)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

—— o ——

Ինք ստիպուեցաւ անասունները խառնել նախիրին: Հիւանդ վիճակովս անգամ իրիկունները ստիպուած էի երթալ քաղաքի դունէն դուրս կենդանիները դիմաւորելու: Օր մըն ալ ջերմը գլխս բռնած էր, ելայ գացի բայց ուշացեր էի: Անասունները հաւաքեցի, երկու նախչուն կովեր կը պակսէին: Ասոնք կը պատկանէին Հայու մը Թալանի շրջանին իւրացուած էին աւազակ աղայիս կողմէ: (Երկու կովերը չիտակ իրենց տիրոջ տունը գացած եւ հոն մնացած էին): Դարձայ տուն ահ ու վախով եւ հիւանդ վիճակովս ծեծ մը եւս կերայ, ուժաթափ վար իյնալով: Երբ խելքս գլուխս եկաւ, սպասուհի Այիշէն մօտենալով կը թելադրէր զգոյշ ըլլալ, եւ որ եւ է առիթ միջոցին կրնար նոյնիսկ սպաննել զիս:

Այիշէն կը պատմէր անոնց ցեղին բացառիկ վայրագութիւնները, մասնաւորաբար անոր չանտատակ եղբօր՝ Ալիի արարքները: Թէ ինչպէս ջարդի ժամանակ Հայուհիներ կը բերէր տուն եւ Ալկելէ յետոյ քաղաքէն դուրս կը հանէր եւ ձեռքերն ու ոտքերը կապելով, իրենց կալի քովէն մինչեւ ձոր ժայռերու վրայէն քաշկռտելով կը սպաննէր, յետոյ կ'երթար ուրիշներ ճարելու նոյն անասնական կրքին եւ նոյն բարբարոսութեան համար: Մինչեւ որ ինք ալ հիւանդանալով եւ մարմնի զանազան տեղերէն վէրք հանելով, որդնոտած ու հիւանդանոցի ճամբան սատկած էր:

Ինչ ալ ըլլար, այդ ձմեռը պէտք էր հոդ անցընէի: Եւ համբերեցի մինչեւ 1917ի մայիս ամիսը, երբ առիթ կը փնտռէի փախչելու իր քովէն:

Շուտով ներկայացաւ այդ պատեհութիւնը: Ահմէտ Ճէմիլը օղեմոլ եւ կնամոլ մէկն էր, մօտ 25 տարեկան:

Բում Գափուսիին շատ մօտիկ սխոռ մը ունէր ուր ուրիշներու ընկերակցութեամբ բողեր կը բերէին խաղցնելու գիշերները, օղի կը խմէին մինչեւ առաւօտ,եան.: Իր բերած բողերէն մէկը, ցեղով Թիւրքմէն, Ահմէտ Ճէմիլին հաւատացուցած էր թէ Հայ է: Ունէր ուրիշ սիրող մը դուրսը, Մջօ, անունով, բայց Ահմէտ Ճէմիլի ձեռքէն չէր ազատեր անոր երթալու համար: Ես երբ անասունները արածելու կը տանէի պարտէզները, իմ միջոցաւ տեղեկացուց ուր ըլլալը եւ սպառնաց որ եթէ ինծի յանձնուած պարտականութիւնը չկատարեմ, զիս սպաննել պիտի տար: Կը հաւատայի այդպէս ըլլալուն, ճանչնալով իրեն համար խենթեցող չուները: Գացի տեղեկացուցի, բայց շուտով իմացուեցաւ եւ պզտիկ ծեծ մը կերայ: Երբ բողին ինծի ըրած սպառնալիքը բացատրեցի, ծեծը դադրեցաւ: Երեւի ինք ալ գիտէր իր անասնուած մը ըլլալը, որ զրպարտութեամբ մը կրնար վերջ տուած ըլլալ կեանքիս:

Աստր յաջորդեց մատաղ արջառի մը կորուստը: Ուրիշ կովերու ետեւէն փախած գացած էր: Զկարենալով այլեւս ներկայանալ աղայիս, տարի անասունները լեցուցի ախոռը ու հեռացայ, չիտակ ապաստանելով Մարտին Գափուսիէն դուրս, Հաւաալ կոչուած պարտէզները: Միեւնոյն ժամանակ անծեւալ արջառը կը փնտռէի, բայց յոյսս կտրելով, մնացի պարտէզներուն մէջ ուր պէտք էր գիշերէի:

×

Մայիսը իր տեղը տուեր էր յունիսին: Պտուղները սկսած էին հասնիլ: Ծիրանն ու սալորը, երկու գրացիներ իրենց կարմրուկ երեսներով իրար կը դիմաւորէին, կարծես իմ թշուառութիւնս ծաղրելով: Իսկ ես լքուած էի ու խեղճ, թշնամի եւ մէկին եւ միւսին: Ծիրանին իր բարձր հասակով գիշերուան մթութեան մէջ անմատչելի էր ինծի, բայց սալորենին հազին չազատեց ձեռքէս: Մագլցեցայ ծառն ի վեր եւ սկսայ ժողվել քաղցրահամ սալորները: Լուսինը կը փայլէր, գիշերուան մեղմիկ զեփիւռը դէմքս կը հովահրէր, թմրցնելով զիս: Գլուխ դնելիք տեղ կը փնտռէի: Վար իջայ եւ այծի նման փռուելու տեղ կը պատրաստէի, երբ բորենիներու աղմուկը եկաւ տակն ու վրայ ընել միամտութիւնս, ուա՛ – ուա՛ – ուա՛ – ուի՛ – ուի՛ – ուի՛ – ուա – ուա – ուի – ուի:

Ալ չէի կրնար գետին պառկիլ, ստիպուած էի բարձրանալ դարձեալ ծառին վրայ ու հոն հանգչիլ: Հազիւ աչքերս գոցուած՝ վար իյնալու կ'ըլլայի: Դարձեալ աչքերս կը գոցուէին: Ցուրտը կը խածնէր: Ստիպուած ծառէն վար կ'իջնէի եւ կ'ելլէի: Այս պայմաններու տակ լուսցուցի: Այժմ պէտք էր հեռանալ սալորենիէն որ անհամբեր իր պահակին կը սպասէր զիս մատնելու համար:

Գերմանական հսկայ «քամիոն»ներու ձայնը կը լսուէր Մարտինի ճամբուն վրայ, աճապարեցի մօտենալ ճամբուն, յուսալով ընդունուիլ անոնց մէջ որ որբեր կը փոխադրէին: Բայց ոչ, յանդգնութիւնը չունեցայ ու մնացի լքուած հող, Տիգրիսի ափը, տասը աչքանոց կամուրջի քովը: Մտայ դարձեալ պարտէզները եւ լողալու, յետոյ անցայ միւս ափը, ուղղուելով դէպի գիւղերը առանց ինքս ինծի հաշիւ տալու թէ ո՞ւր կ'երթայի: Ճամբաս խճուղի մըն էր որու վրայի աւազախառն փոշին կը հրկիզէր ոտքերս: Հազիւ քառորդ ժամուան ճամբայ էի կտրած, երբ ջերմը բռնեց զիս, եւ գլուխս հեռադրի սիւնի մը շուքին տակ դրի: Մտածելով որ չպիտի կրնամ հասնիլ նոյնիսկ ամենամօտ գիւղը, ելայ ոտքի, վերադարձայ հոն ուր էի անցուցեր նախորդ գիշերը:

Պարտէզներու մէջ ծանօթ էի շատ մը հօտաղներու (Թուրք – քիւրտ), որոշեցի երեւալ անոնց եւ բացատրել վիճակս: Առաջին անգամ հանդիպեցայ «ճուճու» Ալիի տղայ Պէքիրին, Ալի փաշա թաղէն:

Երբ բացատրեցի վիճակս, ուրախացաւ:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

տին, որ եւ է հրաժարում վերջնական կրնայ ըլլալ միայն զեկուցումէն երկու տարի վերջը: Հետեւաբար, Գերմանիան տեսականօրէն անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ զինաթափութեան բանակցութիւնները կրնան վերսկսիլ համաձայն չորսերու դաշինքին 3րդ յօդուածին: Հոամի կարեւոր թերթերը բացէ ի բաց կը պաշտպանեն այս տեսակէտը, շեշտելով թէ ոչ կամուրջները քանդուած են, ոչ ալ դուռները վերջնապէս փակուած: Կը մնայ նոր ձեւ մը գտնել, ճամբան հարթելու համար: Իտալիա մէկ վերապահում ունի, — կը վախնայ որ բարեխօսութիւնը ջուրը իյնայ, քանի որ Հիթլէր որոշած է համբաւէ կատարել, իր քաղաքականութիւնը վաւերացնելու համար:

Հակառակ Ժընեւի մէջ տիրող լաւատեսութեան, կը կարծուի թէ առանց Գերմանիոյ կնքուած համաձայնութիւն մը միայն տեսական արժէք ունի:

Մէկ խօսքով, մտահոգութիւնը չէ փարատած տակաւին:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանսայի վարչապետը ճառով մը պիտի պատասխանէ Հիթլէրի խաղաղասիրական յայտարարութեան:

Արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթ աղջի օր լուսաբանութիւններ տուաւ Գերմանիոյ բռնած դիրքի մասին, օտար մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ: «Այժմ խօսքը կը պատկանի միւս պետութեանց: Ժընեւի խորհրդաժողովին կ'իյնայ ապացուցանել թէ կրնա՞յ արդիւնք մը ձեռք բերել: Մեր հրաժարումը պէտք չէ խանգարէ իր գործը, քանի որ մեր զինաթափութիւնը կատարուած է արդէն: Պետութիւնները Գերմանիան երկրորդ անգամ զինաթափելու խնդիր չունին այլեւս: Իրենց գործը շատ պարզ է այժմ, — ապահովել իրենց փոխադարձ զինաթափումը: Երբ միւս պետութիւնները համաձայնին զինաթափութեան ծրագրի մը մասին, հաշուի առնելով Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը, այն ատեն կրնանք քննել զայն եւ միանալ, եթէ արդար է»:

*** Գերմանիոյ ամէն կողմերէն շնորհաւորական հեռագիրներ եւ հաւատարմութեան ուղերձներ կը հասնին Հիթլէրի: Զերմագին հեռագիր մը ուղղեց Քրուփի տնօրէնը, յանուն գերման ճարտարագործութեան:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

«Իզվեստիա», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, երկար խմբագրականով մը կը վերլուծէ Գերմանիոյ հրաժարման հետեւանքները: Քանի մը հատուածներ.— «Գերմանիան կը յուսար Ֆրանսան մեկուսացնել Ժընեւի մէջ, բայց յուսախաբ եղաւ: Փաշական Գերմանիան ինքզինքը գտաւ Անգլիոյ, Իտալիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի համերաշխութեան առջեւ, զինաթափութեան բանակցութեանց ճամբուն վրայ: Գերմանիան ինչո՞ւ չսպասեց դէպքերու յետագայ զարգացման: Քաշուելով Ազգերու Դաշնակցութենէն, Գերմանիան կ'ուզէր ապացուցանել իր արտաքին քաղաքականութեան ուժը, բայց ուրիշ բան չըրաւ եթէ ոչ ցուցնել իր փաշական վարչաձեւին քաղաքական տկարութիւնը: Նացի կառավարութիւնը բոլորովին կղզիացուց Գերմանիան, արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Նոյնիսկ խորհրդային միութեան հանդէպ, որ ոչ մէկ թշնամութիւն ցոյց տուած է Գերմանիոյ դէմ, հիթլէրական վարիչները մեծապէս ծանրացուցին յարաբերութիւնները»:

Խորհրդային պաշտօնաթերթը շատ սեւ կը տեսնէ ձմեռը՝ Գերմանիոյ ժողովուրդին համար:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՄՍԵՐԸ

Երկուշաբթի օր հրապարակ հանուեցաւ Ֆրանսայի ազգ. վիճակահանութեան տոմսերուն երրորդ տպագրութիւնը: Կարելի է գնել դիմելով նամակաները եւ ծխախոտի խանութները:

Թշուառութիւնը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն հասած տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ կանխահաս ձմեռը սաստկացուցած է թշուառութիւնը: Շատ քիչ շրջաններ կրցած են լրացնել հունձքը եւ ընդարձակ տարածութեամբ արմտիք եւ եգիպտացորեն կը փճանայ: Հողագործական գործավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ «կոլխոզի» մարդոց ոճրապարտ անհոգութիւնը եւ գիտումնաւոր խափանարարութիւնը եւ կուսակցական վերհսկողութեան թուլութիւնը փճացման դատապարտած են չհնձուած եւ չտեսնուած չփոխադրուած արմտիքը՝ արեւմտեան Սիպերիոյ, Ուրալեան շրջանի, հիւսիսային Կովկասի, Սեւ Հողերու շրջանին եւ Վոլկայի հովիտին մէջ: Ոչ միայն հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ), այլեւ պետականները եւ մասնաւորապէս մենատնտես գիւղացիները չեն կրցած պահել նախկին թափը, որ հետեւանք էր բռնադատման: Պաշտօնական վաւերը կը տեղեկացնեն թէ չեն կրնար արդիլել համատարած գողութիւնները, որովհետեւ գիւղացիները կը վախնան թէ անօթի պիտի մնան ձմեռը:

Երկու մրցում Մարսէյլի մէջ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻԺԱՄԸ 230ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ (Treize Coins)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբ (C. N. Phoceini)ի դէմ

» » փոքրիկները (F. C. Marseille)ի դէմ

Կը հրաւիրուին Մարսիլահայ մարզասէրները:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել 26, 27, 28, 29, 30 եւ 70 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Bld. Oddo:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ընկ. Մինաս Ալթունեանի բնակարանը:

Կը դասախօսէ ընկ. Աշոտ Իսահակեան:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

“ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԺԱՄԸ 9ին

Café dela Gare ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (կայարանին դիմաց

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մեներգեն՝ Տիկին Խաչատրեան, Օր. Կնեազեան եւ Պ. Գանթարճեան

Կ'արտասանեն՝ Օր. Օսմանճեան, Պ. Պ. Օ. Կարապետեան եւ Օսմանեան

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս Հայկական եւ Եւրոպական պարեր:

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի ղեկավարութեամբ:

Մուտք 4 ֆրանք:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ԶՈՒԼԼԻՐԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

եւ ֆրանսացի յայտնի ընկերվարական M. FREISSINET

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Տէսինի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆարի: Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:

Պիտի ըլլան նաեւ կովկասեան պարեր, վրացի յայտնի արուեստագէտներու կողմէ:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական թէյասեղան մինչեւ լոյս Հ. Յ. Դ. «ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ» Գրադարանին մէջ:

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 Հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան	65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ »	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան »	40 ֆրանք
Ձեռքէ կը ծախուի մէկ թիւը	12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

Կը խնդրուի Պ. Գրիգոր Կէնտէլիկեանէ (որուն վերջին հասցէն էր 9, rue Gerbevillers, Le Creusont, Saône et Loire) իր հասցէն հաղորդել Յառաջի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարշամպայի գիւղերէն եւ Սամսոնի որբանոցէն Սեդրակ Մարկոսեան որ 1929ին Յունաստանէն եկած է Ֆրանսա բնակած է Մարսէյլ կամ շրջանը: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Dildilian, rue St.Médard.Epinay s-Seine (Seine):

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիզար ...լաթեան, որ կը գտնուէր Taran... Ֆրանսա: Իմացնել Պ. Ծիվան ...նիկեանի, 15, rue Tustal, Bordeaux (Girond):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Գալով կիներուն, անոնք իմ անձիս համար է որ գիս կը սիրեն, ինչ որ արդեւք չէ թղթախաղի մէջ ընդհանրապէս շահելու:

Մեծ մեծ ջարդող այս մարդը իր հոտաւէտ թաշկինակով եւ ոսկիէ շղթայով, կը կախարդէր Էչընտէնը: Անհաւասիկ մէկը, դոնէ, որ միջակութենէ վեր էր: Հակառակ որ կեղծամին եւ թոյլ երեսներուն, անվիճելիօրէն կեցուածք ունէր: Այլանդակ էր, բայց ոչ ոք կը համարձակէր զգացնել իրեն այդ բանը:

— Ո՞ւր է ձեր պայուսակը, Մանուէլ, հարցուց Ռ.:

Այս չնախատեսուած հարցումին առջեւ որ կարճ կը կապէր իր պերճախօս ճառը, Մեքսիկացիին ճակատը մթագնեցաւ, բայց դժգոհութեան ուրիշ ոչ մէկ արտայայտութիւն ունեցաւ: Անկասկած, գնդապետը իրեն համար տիմար մըն էր, անզգայ՝ փափուկ յուզումներու:

— Կայարանը ձգեցի:

— Պ. Սըմըրվիլ դիւանագիտական անցագիր մը ունի: Կրնայ, եթէ կ'ուզէք, ձեր պայուսակը իրենին քովը դնել սահմանագլուխին վրայ, որպէսզի մաքսային դժուարութիւններ չունենաք:

— Ես շատ քիչ բան ունիմ.— Քանի մը ձեռք հագուստ եւ ճերմակեղէն, բայց լաւ է որ Պ. Սըմըրվիլ իր վրան առնէ այդ հոգը: Փարիզէն մեկնելէ առաջ վեց ձեռք մետաքս բիժամա գնեցի ինծի համար:

— Իսկ դո՞ւք, հարցուց Ռ. Էչընտէնի դառնալով:

— Միայն ձեռքի պայուսակ մը ունիմ: Սենեակս է:

— Կայարան փոխադրել տուէք, քանի սպասաւորը հոս է: Ձեր շոգեկառքը կը մեկնի ժամը մէկը տասը անցած:

— Ա՛հ:

Էչընտէն այսպէսով գիտցաւ թէ այդ գիշերն իսկ պիտի մեկնէր Լիոնէն:

— Կը կրկնեմ, Ջանացէք Նափոլի գտնուիլ կարելի եղածին չափ շուտ:

— Շատ լա՛ւ:

Ռ. ոտքի ելաւ:

— Ես կը պառկիմ: Ի՞նչ պիտի ընէք դուք երկուքդ:

— Քիչ մը քաղաքը պտտելու փափաք ունիմ, ըսաւ Մեքսիկացին: Կեանքի մէջ ամէն բան կը հետաքրքրէ զիս: Կրնա՞մ ձենէ խնդրել որ հաճիք հարիւր ֆրանք փոխ տալ ինծի, գնդապետ: Մանրուք դրամ չունիմ վրաս:

Ռ. գրպանէն դրամապանակը հանեց եւ զօրավարին երկարեց ուզած դրամը: Յետոյ Էչընտէնի դարձաւ:

— Իսկ դո՞ւք: Հոս կը սպասէ՞ք:

— Ոչ, կայարան պիտի երթամ, եւ պիտի կարդամ, ժամանակ անցընելու համար:

— Ձեր երկուքին ալ ուիսքի պիտի հրամցնեմ մեկնելէ առաջ: Ի՞նչ կ'ըսէք, Մանուէլ:

— Շատ ազնիւ էք, բայց ես շամփանեայէ եւ քօնեակէ զատ բան չեմ խմեր:

— Միայն՞, հարցուց Ռ. զոր չեշտով մը:

— Ոչ անպատճառ, պատասխանեց միւսը առանց իր լրջութիւնը կորսնցնելու:

Ռ. քօնեակ եւ հանքային ջուր ապսպրեց: Բայց Մեքսիկացին մէկ ումպով կլլեց գաւաթ մը լեցուն զուտ քօնեակին երեք չորրորդը: Յետոյ ոտքի ելաւ, վերարկուն հագաւ, իր սեւ խոշոր գլխարկը առաւ, եւ մելոտրամի դերասանի մը պէս որ իր սիրուհին աւելի արժանաւոր մրցակիցի մը կըթողու, ձեռքը Ռ.ին երկարեց:

— Ուրեմն, գնդապետ, ձեզի հանգիստ գիշեր մը եւ գեղեցիկ երազներ կը մաղթեմ: Աստուած գիտէ մէկ ալ երբ իրար կը տեսնենք:

— Փորձանք չհանէք, ձեզ տեսնեմ, Մանուէլ, ամէն պարագայի մէջ զսպեցէք ձեր լեզուն:

— Ինծի պատմած են թէ, ձեր մեծ դպրոցներէն մէկուն մէջ, հոն ուր ազնուական տղաք ծովային սպայ ըլլալու կը պատրաստուին, կը կարդացուի հետեւեալ ոսկեքանդակ արձանագրութիւնը.— «Բրիտանական սպային համար անկարելի բան չկայ»: Ինծի համար ալ ձախողանք ըսուած բան չկայ:

— Անոր հոմանիշ շատ բառեր կան:

— Կայարանը ձեզ կը գտնեմ, Պ. Սըմըրվիլ, ըսաւ Մեքսիկացին եւ ձեռքով բարեւելէ վերջ, հեռացաւ:

Ռ. Էչընտէնի նայեցաւ իր ննդ. ժըպիտով:

— Ի՞նչ կ'ըսէք:

— Անշուշտ կը զարմանաք որ ապուշ կորած եմ, Պ. գնդապետ:

Արկածախնդիրի մը հետ չէ՞ ձեր գործը:

Սիրամարգի մը պէս սնափառ կ'երեւայ, իսկ այդ ահռելի կերպարանքով ճի՞շդ է որ ըսածին չափ յաջողութիւններ կ'ունենայ: Ի՞նչպէս վստահութիւն կը ներշնչէ ձեզի:

Ռ. քիթին տակէն խնդաց, յետոյ սկսաւ ձեռքերը շփել դոհունակ երեւոյթով մը:

— Գիտէի որ պիտի զուարճացնէ ձեզ, ի՞նչ տիպար, հէ՞: Բայց կրնանք վստահիլ իրեն (աչքերը յանկարծ խիստ արտայայտութիւն մը ստացան): Իրեն շատ սուղի կը նստի եթէ փորձէ խաբել մեզ: Վերջապէս պէտք է կատարել այս փորձը: Շոգեկառքին տոմսերը եւ դրամը կուտամ ձեզի եւ այլեւս ազատ էք: Զափազանց յոգնած եմ եւ կ'աճապարեմ անկողին մտնել:

Տասը վայրկեան յետոյ, Էչընտէն դէպի կայարան կ'ուղղուէր, պայուսակը բեռնակիրի մը ուսին վրայ:

Տակաւին երկու ժամ կար մեկնումի համար. ուստի տեղաւորուեցաւ սպասման սրահին մէջ եւ սկսաւ վէպ մը կարդալ: Ահա կը հասնէր Հռոմի ճեպընթացը: Էչընտէն իր ընկերը չգտնելով անհանգստացաւ եւ սկսաւ «Շոգեկառքը վեր վար չափել քալելով: «... կառքի տեղը» ըսուած հիւանդութեան կը տառապէր: Մէկ ժամ առաջ սկսէր չարժոկիլ: Պանդոկին սպասաւորները, որոնք մինչ ուշ կը ... պայուսակները իջեցնելու համար, ... կառուցեցին գինքը եւ չէր կր... վարժուիլ պանդոկի հանրական... հանդիսաւոր դանդաղութեան: ... ցին մէջ ամենաթեթեւ խճողում... բեռնակիրներուն անշարժութիւնը ... յուսահատեցնէին զինքը. կարծես ... բողջ աշխարհ խօսք մէկ ըրած ... զինքը ուշացնելու համար: Ոմանք ... փոխէին իր ճամբան, ուրիշներ ... բռներ էին տոմսակավաճառներ... առջեւ, եւ անվերջ կը համրէին իրենց ... դրամները: Հապա պայուսակներ... արձանագրութի՞ւնը:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՃԱՄԲԱՅ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

19 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2321

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐԸ»

Երկու մխիթարական կէտեր աչքի կը զարնեն Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի անձնական նամակին մէջ (4 սեպտ.) :

1. «Փարիզում եւ Հայաստանում արուած մեր բազմաթիւ յայտարարութիւններից յետոյ, աւելորդ է մէկ անգամ եւս կրկնել, որ ներգաղթի անհրաժեշտութիւնը, մէկից աւելի տեսակէտներով, մեզ համար դուրս է որ եւ է կասկածից: Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը անտարբեր չի եղել եւ չի կարող լինել աշխարհի չորս ծայրերում դեգերող, անասելի ծանր նիւթական եւ բարոյական պայմաններում տառապող գաղթական հայ բազմութիւնների վիճակի նկատմամբ: Յայտարարած ենք քանիցս, որ այդ բազմութիւնների փրկութեան միակ իրական միջոցը՝ դէպի Խ. Հայաստան ներգաղթն է»:

2. Ի՛նչ խօսք որ, այս անգամ պիտի աշխատուի չկրկնել անցեալ տարուան սխալները, այսինքն առ այժմս կազմել ներգաղթողների կարաւանները բացառապէս արտադրական աշխատանքի ընդունակ, որակաւոր մարդկանցից»:

Ուրեմն, Խ. Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին նախագահը, կը փորձէ, հոգ չէ թէ անուղղակի, փակել տխուր էջ մը որ բաց կ'ուտար, 1930 յունուար 10ին, Երեւանի փարիզեան կոչնակին բերնով.

— «Երբ բուն երկրին մէջ մօտ մէկ միլիոն ժողովուրդի մը ապահովութիւնն ու երջանկութիւնը իր ամենօրեայ հոգածութեան առարկան դարձնել տրիպուած է, չի կրնար զանազան երկիրներ ցրուած մօտ 550,000 Հայերու ճակատագրով զբաղիլ»: («Երեւան»):

Ներգաղթը համարելով «փրկութեան միակ իրական միջոցը», Երեւանը չէ՞ խորհիր, միեւնոյն ատեն, գայն դնել չիտակ ճամբու վրայ:

Այս հարցումը չպիտի ուղղէինք, եթէ աչքի առջեւ չունենայինք մինչեւ հիմա կատարուած ներգաղթի գործողութիւնները, որոնք վերածուեցան աճուրդի տօնավաճառներու:

Այդ ցուցահանդէսներուն մէջ պէտք է փնտռել, նաեւ, գլխաւոր մէկ պատճառը պարբերական փախուստներուն:

Երեւանը ներգաղթի այնքան պատասխանատու գործը վստահելով դիմակաւոր խառնիճաղանճի մը՝ Հօկին, ամէնէն առաջ իր գործն է որ դժուարացուց:

Վկայ՝ փախստականներուն բանաւոր եւ գրաւոր յայտարարութիւնները, որոնց մէկ տասներորդը հազիւ լոյս աշխարհ հանուած է:

Վկայ նոյն ինքն Ս. Տէր Գաբրիէլեանի նամակը:

Անցեալ տարի ներգաղթը կատարուեցաւ Յունաստանէն (այս տարուան սկիզբն ալ Պուլկարիայէն), եւ գիտենք թէ ի՛նչ բանուկ շուկայ մը դարձաւ Պ. Շահվերտեանի եւ Հօկի գոյնզգոյն գործակալներուն համար:

Նոյն իսկ Բարեգործականը չկրցաւ արժեցնել կացութեան պահանջները: Իր «լիազօր»ը ստիպուեցաւ քաշուիլ կենալ եւ գոհանալ քանի մը տասնեակ որբերու եղած շնորհով:

Հետեւա՞նքը.— Կրնաք հարցնել Աթէնքի, Սելանիկի, Սէրէզի, Տրամայի եւ Փաթրասի բնակիչներուն:

Ներգաղթէն օգտուեցան ոչ այնքան «բացառապէս արտադրական աշխատանքի ընդունակ, որակաւոր մարդիկ», որքան անոնք որ յաջողեր էին ցուցակագրուիլ «բարեխօսութեամբ եւ մասամբ նորին»:

Այդպէ՛ս է որ, բազմաթիւ խանութպաններ յաջողեցան բեռ կապել եւ չոգենաւ նստիլ, մինչ Մակեդոնիոյ 600 մասնագէտ որբերը կը թափառէին գիւղէ գիւղ, կայանէ կայան, ի վերջոյ կոպիտ մերժումի մը հանդիպելու համար:

Այդպէ՛ս է որ, վերջին պահուն Հօկի փարախը մտած խորթ կամ անընդունակ տարրեր հայրենիք երթալու շնորհին կ'արժանանային, իսկ բուն «պրոլետար»ները — հաղարաւորնե՛ր — կը մերժուէին կամ յաջորդ կարաւաններուն կը ձգուէին:

Եւ հիմա, ամէնէն առաջ այդ կարգի մարդոց անուններն են որ կ'երեւան փախստականներու ցանկերուն մէջ:

Անոնք են որ կը գործածեն ծանրագոյն բառերն ու ածականները՝ ե՛ւ կառավարութեան, ե՛ւ հայրենիքին դէմ:

Այս առթիւ, փակագիծ մը:

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, տղմուտէ տղմուտ գլորելով, երէկ թուղթին յանձնած էր նորագոյն քսութիւնը.

— «Փախչողներու մեծագոյն մասը խաբուած են կարգ մը ծոյլ եւ մուրացկանութեան վարժուած մակաբոյծ տարրերէ, որոնք օգտագործելով Դաշնակցութեան բռնած թշնամական դիրքը Խ. Հայաստանի կառավարութեան դէմ եւ յոյս դնելով դաշնակցականներու նենգամտօրէն բարեացակամ ընդունելութեան վրայ՝ հոն փախած են»: (*Ապագայ*, 18 հոկտ.: Խօսքը ուղղուած է Ատրպատականի Թեմ. խորհուրդին):

Միայն ռամկավար քինախնդրութիւնը կրնար այս աստիճան գռեհկանալ, գիտնալով հանդերձ որ, 1. Ներգաղթի արժանացած երանելիները թունդ հակադաշնակցականներ էին (միակ վկայականը՝ ցանկին մէջ մտնելու համար). 2. Եթէ անոնք ծոյլեր եւ մակաբոյծներ էին, ուրեմն Շահվերտեան եւ ընկ. նախապատուութիւն տուած են ծոյլերու եւ մակաբոյծներու: (Բարեհաճեցէք հարցնել ձեր թղթակիցներուն): 3. Ատրպատականի Թեմ. Խորհուրդը զանազան դիմումներ կատարած է, խնդրելով «սահմանը փակել, խիստ պահել, թոյլ չտալ անցնելու սահմանը»: (Նամակը ուղղուած է իրենց): 4. Իսկ փախուստէն յետոյ, մարդ առնուազն ռամկավար պէտք է ըլլայ, անսանձական անտարբերութեամբ դիտելու համար բազմաթիւ այրերու, կիներու եւ երախաներու ահաւոր թշուառութիւնը, որպէսզի երեւին չտան «նենգամտօրէն բարեացակամ ընդունելութեան» մեղքը...

Այս բոլորէն յետոյ, կարելի՞ է հաւատալ թէ խիկապէս չպիտի կրկնուին «անցեալ տարուան սխալները»:

Աչքէ անցուցէք ներգաղթի յանձնախումբերուն ցանկերը, եւ պատասխանը կը գտնէք առանց դժուարութեան:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ԿԸ ՀԱՃԻՔ...

— o —

«Ի պէտս զարգացելոց» շարքին կը պատկանի խնդիրը, բայց... կ'անապարեմ:

Պատճա՞ռը,— ամէն օր կռիւ ունինք «Յառաջ»ի գրաշարներուն հետ:

Խնդի՞րը,— գլխագի՞ր թէ սովորական գիր...

Մեր թերթերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը — առանց կուսակցական խտրութեան — յամառօրէն կը շարունակէ հիմնական սխալ մը:

Երբ հարցը հայկական է, առաջին տառը կը գրուի միշտ գլխագիր,— Հայ ժողովուրդ, Հայութիւն, Հայ թերթ, Հայ եւն.:

Իսկ երբ ուրիշ ազգի մասին է խօսքը, կը գրեն սովորական տառերով,— ֆրանսացիք, թուրքեր, քիւրտեր, ասորիներ, յոյներ եւն.:

Մինչդեռ, շատ պարզ է կանոնը:

Երբ ածական է, գրել սովորական տառով, իսկ երբ գոյական է՝ գլխագիր (ինչպէս յատուկ անունները):

Այսպէս.— պիտի գրէք հայկական հանդէս, ֆրանսական թերթ, գերմանական գիրք, քիւրտ ժողովուրդ, թուրք մամուլ, (Ոչ թէ գլխագիր Հ. Ֆ, Գ, Ք, Թ, եւն.:)

Իսկ երբ ժողովուրդի մասին է խօսքը, գլխագիր.— Հայերը, Թուրքերը, Քիւրտերը, Անգլիացիները, Ասորիները:

Կան որոշ բացատրութիւններ որոնք վերացական՝ յատուկ իմաստ մը ունին, եւ պէտք է գրուին գլխագիր: Օրինակ՝ Հայկական Հարց, Հայկական Մշակոյթ:

Ըսի թէ ամէն օր կռիւ ունինք «Յառաջ»ի գրաշարներուն հետ:

Ինչո՞ւ: Ձեռագիրները կը սրբագրուին միշտ: Բայց «Մամուլ»ը յաճախ կը տրուի որոշ մասեր գծելով եւ առանց ամբողջովին կարդալու:

Արդ, փորձերու սրբագրութեան ատեն, սրբագրիչը կը ստիպուի շտկել ուրիշ թերթերու վրիպումները, մանրացնել ածականները (հայ ժողովուրդ, հայկական), եւ գլխագրի վերածել գոյականները (Հայերը, Ֆրանսացիները, Քիւրտերը):

Եւ գրաշարն է որ կը տրտնջայ.

— Ինչո՞ւ կը փոխէք, ահա թերթը մէջտեղն է, ես ալ եղածին պէս շարեցի: Յանցանքը ի՞մս է, ո՞վ պիտի ընէ այս փորձերը: Թերթը կ'ուշանայ...

Քիչ մը ուշադրութիւն, եթէ կը հաճիք:

ՎԱՀԷ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՒԸ ԵՒ ՕՏԱՐՆԵՐԸ

Պերլինի մասնաւոր դատարանը վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտեց երկու հիթլէրական զինուորներ որոնք խոշտանգած եւ գլուխէն վիրաւորուած էին ամերիկեան հպատակ մը, որովհետեւ գերմանական ձեւով բարեւած չէր հիթլէրական դրօշը: Երկու ամբաստանեալները առարկեցին թէ Ամերիկացին կասկածելի դիրք մը բռնած էր, երբ դրօշը կ'անցնէր իր առջեւէն:

Միեւնոյն ատեն, յանձնարարուեցաւ ոստիկանութեան իրենց կարելին փորձել, որպէսզի նոր դէպքեր չծագին օտար հպատակներու հետ: Երբ հարկ ըլլայ միջամտել, ոստիկանները պէտք է շարժին զգուշութեամբ եւ քաղաքավարութեամբ:

⁂ Պրոպագանտի նախարարը պաշտօնանկ ըրաւ Պերլինի անթելի կայանին պաշտօնեաներէն մէկը, որ նուագահանդէսի մը մէջ երգել տուած էր հետեւեալ վրէժխնդրական երգը,— «Մենք կ'ուզենք յաղթականօրէն զգետնել Ֆրանսան»:

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Հոկտ. 17ին Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ կնքուած բարեկամութեան եւ ոչ - յարձակման դաշինքը, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ Պ. Թիթուլէսկոյի կողմէ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կառավարութիւնը պահանջեց անմիջապէս քննել նոր ելմտացոյցը

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 7000 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ԲԱՑ

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԿՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ, ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ

Խորհրդարանը վերաբացուեցաւ երեքշաբթի օր: Սովորական ձեւակերպութիւններէն յետոյ, կառավարութիւնը սեղանի վրայ դրաւ նոր ելմտացոյցը, պահանջելով քննել անմիջապէս, ծայրագոյն ստիպողութեամբ: Կառավարութեան զեկուցումէն եւ վարչապետին ճառէն յետոյ, երեսփ. ժողովը 120ի դէմ 470 ձայնով քուէարկեց ստիպողութեան առաջարկը, եւ վաղն իսկ, շաբաթ, պիտի սկսի ելմտացոյցին քննութիւնը:

Վարչապետը իր ճառին մէջ կը շեշտէր.

— «Եթէ կառավարութիւնը խորհրդարանը նիստի հրաւիրեց հոկտեմբերի կէսէն իսկ, պատճառը այն է որ վտանգաւոր կը գտնէ աւելի երկար ատեն ուշացնել շարք մը օրինագիծներու քուէարկութիւնը: Այդ օրինագիծները սերտ կապ ունին իրարու հետ, եւ սահմանուած են վերահաստատելու հանրային ելեւմուտքին հաւասարակշռութիւնը եւ կենդանացնելու երկրին տնտեսական գործունէութիւնը: Վերջին դէպքերն ալ, որ այնքան խորապէս կը վրդովեն միջազգային կեանքը, Գերմանիոյ յանկարծական հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն ա՛լ աւելի ստիպողական կը դարձնեն մեր հայրենիքին ելեւմուտքը կանոնաւորելու պարտականութիւնը: Ժողովուրդ մը որ կը մերժէ այդ նիգը, չի կրնար, այս դժուարին ժամանակներուն մէջ, վարել դէպքերու հարկադրած պայծառատես եւ հաստատուն քաղաքականութիւնը: Հարկ է վերջ տալ ելեւմտացոյցի բացին»:

Այս առթիւ խօսեցաւ նաեւ Գերմանիոյ բռնած դիրքի մասին, ուժ տալու համար ստիպողութեան առաջարկին: (Տես քիչ անդին):

⁂ *Ներկայացուած նախահաշիւէն կ'երեւայ որ 1934ի ելմտացոյցին բացն է 7718 միլիոն ֆրանք: Պատրաստուած օրինագիծներով, կառավարութիւնը կը յուսայ այդ բացը իջեցնել 128 միլիոնի: Առաջարկուած միջոցներն են.— Խափանել տուրքի խարդախութիւնները, որով կը յուսան ճարել 937 միլիոն ֆր.— բացառիկ հրամանագրով ջնջել ապահարկութիւնները (տուրքէ զերծ մնալու իրաւունքը), որով պիտի ստանան 689 միլիոն.— Տուրք հաստատել կազի եւ ելեկտրականութեան վրայ (250 միլիոն), Տուրք հաստատել քարիւղի ներածիչներու շահերուն, զէնքի եւ «Փէրրօսէրիոմ»ի մենաշնորհին վրայ (235 միլիոն).— Միօրինակ տուրք ինքնաշարժներու վրայ, ջնջելով ներկայ ձեւը (450 միլիոն).— Միօրինակ տուրք ըմպելիներու եւ նպարեղէնի վրայ, ջնջելով գործառնութեանց տուրքը.— Ազգային վիճակահանութիւն (630 միլիոն).— Շահարժաթ եւ նիքէլ դրամներու շրջաբերութենէն (681 միլիոն):*

Իբրեւ խնայողական միջոց, կ'առաջարկուի հարիւրին 6 վար դնել բոլոր տեսակի թոշակներէն (1858 միլիոն):

Բուն ելմտական ծրագրէն զատ, կառավարութիւնը ներկայացուցած է ինը օրինագիծներ, որոնք պիտի ծառայեն ոչ միայն ելեւմուտքը հաւասարակշռելու, այլեւ վերականգնելու երկրին ելմտական եւ սեղանաւորական վիճակը:

Գերմանիոյ հրաժարումը եւ Ֆրանսայի դիրքը

Իր ճառին մէջ, Պ. Տալատիէ ակնարկելով Գերմանիոյ հրաժարման, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— *«Գերմանիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն, ճիշդ այն պահուն երբ նորէն խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին Ժընեւի մէջ, սպառազինութեանց կրճատման համար, անակնկալօրէն մէջտեղ կը դնէ նոր տարր մը որուն բոլոր հետեւանքները քննելու զբաղած են պետութիւնները: Կառավարութիւնը բարձրօրէն կը գիտակցի թէ միշտ ծառայած է միջազգային գործակցութեան քաղաքականութեան, ջերմապէս բաղձալով հաստատել ապահովութեան եւ վստահութեան գոյավիճակ մը ուր հաւասարապէս փրկուի բոլոր ժողովուրդներուն արժանապատուութիւնը: Մենք մեր ականջները չենք փակած որ եւ է խօսքի առջեւ, բայց կոյր ալ չենք ո՛ր եւ է գործի հանդէպ: Եթէ անկեղծօրէն կ'ուզեն համաձայնութեան մը յանգիլ, ինչո՞ւ խզման կը դիմեն: Եթէ կ'ուզեն յարգել յանձնառութիւնները, ինչո՞ւ կ'ընդդիմանան այդ յանձնառութեանց ստուգման: (Կ'ակնարկէ սպառազինութեանց հակակշռին): Եւ եթէ պատրաստ են ոչնչացնելու վերջին հրացանը եւ վերջին թնդացիրը, ինչո՞ւ չեն ընդունիր այն ծրագիրը որուն աստիճանական գործադրութիւնը պիտի կազմէ արդիւնաւոր եւ իրական զինաթափութիւն մը: (Ծափեր): Այն չափաւորութիւնը զոր միշտ ցոյց տուինք, այն իրական զոհողութիւնները զորս կատարեցինք անցեալին մէջ, մեզի թոյլ կուտան յարատեւել նոյն ճամբուն վրայ, եւ այդ չափաւորութիւնն իսկ չի կրնար ընդունիլ ոչ սակարկութիւն, ոչ ալ ձեռնթափութիւն: Այս ոգիով է որ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ պաշտպանել Ֆրանսայի եւ խաղաղութեան շահերը: Հոկտեմբեր 26ին մենք ներկայ պիտի ըլլանք զինաթափութեան խորհրդաժողովին: Ֆրանսան չէ կղզիացած: Պատերազմէն ի վեր, ան երբեք չէ ունեցած այսքան բարեկամութիւններ: Ան որոշած է տալ հանդարտութեան եւ պաղարիւնութեան օրինակը, այն վճռական գիտակցութեամբ թէ ի վիճակի է ապահովելու իր երկրին եւ ազատութեանց պաշտպանութիւնը»:*

Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ կը ՄԵՂԱԴՐԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որուն Ժընեւի մէջ տրուած զեկոյցին վրայ էր որ Գերմանիան առաւ քայլը, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Լոնտոնի մէջ, իբրեւ պատասխան Գերմանիոյ արտաքին նախարարին կարգ մը ակնարկներուն:

Նախարարը պարզելով զինաթափութեան խորհրդաժողովին կատարած աշխատանքները, շարունակեց.

— *«Մինչեւ վերջերս շատ գոհ էի դէպքերու ընթացքէն: Անվիճելի է որ միեւնոյն տեսակէտին կը մօտենայինք Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ: Մ. Նահանգներու գործակցութիւնն ալ երբեք այսքան թանկագին եղած չէր: Մեծ*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՅ ԳԻՏՈՒՆՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

Գերմանիայէն վտարուած հրեայ դասախօսներն եւ գիտունները «Օսէ» անունով կազմակերպութիւն մը առաջ բերած են որ մասնաճիւղեր ունի Եւրոպայի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ: Այս կազմակերպութեան նպատակն է Գերմանիայէն դուրս ելած հրեայ գիտուններուն և մասնագէտներուն գործ գտնել ուրիշ երկիրներու մէջ:

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ յանուն այս միութեան դիմում մը կատարած է փրոֆ. Այնշթայն: Գերման համալսարաններու եւ հիւանդանոցներու մէջ աշխատած 15 յայտնի փրոֆէսորներ իրենց 30 օգնականներով պատրաստ են երեք տարի ձրիաբար ծառայելու Թուրքիոյ հիւանդանոցներուն մէջ, կառավարութեան ցոյց տրուած վայրերը: Առաջարկը ընդունելու պարագային, գիտունները երեք տարուան մէջ թուրքերէն պիտի սորվին, թրքահպատակ պիտի դառնան եւ այստեղ պիտի տեղաւորուին:

Ասկէ զատ, նոյն կազմակերպութիւնը յայտնած է նաև որ եթէ թուրք կառավարութիւնը հաւանի, մինչեւ հիմա Գերմանիոյ մէջ գործող փորձագէտները Թուրքիա պիտի երթան եւ կառավարութեան տուած տեղին մէջ գործարաններ պիտի բանան եւ կարեւոր դրամագլուխով երկրագործական ընկերութիւններ պիտի կազմեն:

Այս գործին առթիւ, մօտերս մարմին մը Էնկիւրի պիտի երթայ, կառավարութեան հետ շփումներ ունենալու համար:

⁂ *Պոլսէն կը հեռագրեն հոկտ. 17 թուականով.*— Թուրքիոյ համալսարանին համար վարձուած փրոֆէսորներէն Պոլիս հասած են արդէն Պ. Պ. Հիրշ, ուսուցչապետ առեւտրական իրաւագիտութեան, Քարլ Շտրուփ, ուսուցչապետ միջազգային իրաւագիտութեան (Ֆրանքֆուրթի համալսարանէն), Նիէսէն, ուսուցչապետ վիրաբուժութեան (Պերլինի համալսարանէն): Ուրիշ 22 փրոֆէսորներ եւս կը սպասուին այս ամսու վերջը: Պաշտօնի կոչուած բոլոր օտար ուսուցչապետները պարտաւոր են թուրքերէն սորվիլ երեք տարուան մէջ եւ երկրին լեզուով դասաւանդել, եթէ կ'ուզեն նորոգել իրենց պայմանագիրը:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՍՈՎԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

»»»o«««

Երեքշաբթի օր Վիէննայի մէջ նըպաստամատոյց յանձնախումբ մը կազմուեցաւ նախագահութեամբ կարտինալ Նինիցէրի, օգնութեան հասնելու համար Ռուսիոյ սովահարներուն: Յանձնախումբին կը մասնակցին ներկայացուցիչներ բոլոր կրօնական դաւանանքներէն: Այս առթիւ յանձնախումբը կոչ մը հրատարակեց որ կ'ըսէ.

— «Թոյլ չտանք որ խորհրդային Ուկրայնայի, հիւսիսային Կովկասի եւ ուրիշ ռուսական շրջաններու ժողովուրդները անօթութենէ մեռնին, ինչպէս եղաւ վերջին ամիսներու ընթացքին. մինչդեռ աշխարհի միւս մասերուն մէջ ժողովուրդները կը խեղդուին արմտիքի առատութեան մէջ: Մարդկային պարտականութիւն մըն է օգնութեան հասնիլ անյապաղ»:

ՇՈԳԵՆԱՒ ՄԸ ԽՐԵՑԱՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌՋԵՒ

Անգլիական «Սիթի ավ Փարիզ» շոգենաւը, որ Լիվրփուլէն կուգար, խըրեցաւ Մարսէյլի առջեւ, Ֆարամանի փարոսէն մէկուկէս մղոն անդին: Երկու հարիւր ճամբորդ ունէր եւ Հնդկաստան պիտի երթար: Կարելի եղաւ փրկել ճամբորդները:

— o —

ՑՈՒԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐի պատկերով թղթադրամներ պիտի հանուին Իտալիոյ մէջ, հատը 50 լիրէի:

ՔԼՕԹԱՀԵԱՅԻ ՄԷՋ վար ինկաւ անգլիական օդանաւ մը, որ Լոնտոնէն մեկնած էր հոկտ. 5ին, եւ կը վերադառնար Սէյլանէն: Օդանաւը ծանրապէս վնասուած է, բայց օդանաւորդը փրկուեցաւ:

«ԷՍԿԻ ՀԱՄԱՄ ԷՍԿԻ ԹԱՍ» (?)

ԽՄԲ.— Լոնտոնի *Իվնինկ Սթէնտըրտ*ը հրատարակած է հետեւեալ յօդուածը թուրք հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ.—

Հանրապետական Թուրքիան այս ամսու վերջը կը տօնէ իր առաջին տասնամեակը. կարեւոր է այս դէպքը:

Թուրքերը համոզուած են որ իրենց ներկայ վարչաձեւը վերջնականապէս ամրապնդուած է, որ ներքին ու արտաքին վտանգները, եթէ նոյն իսկ բոլորովին անհետացած չեն, գոնէ աւելի հեռու են այսօր քան սակէ քանի մը տարի առաջ. համոզուած են նաեւ թէ իրենց վարիչներուն քաղաքականութիւնը որ կը ձգտի սիրաշահելու միաժամանակ խորհրդային Ռուսաստանն ու Ֆրանսան, խելապէս հիանալի է:

Թուրքերը, որոնք երբեք համեստ ժողովուրդ մը եղած չեն, սկսած են արդէն պարծենալ: Արդա՞ր է այս ինքնագովութիւնը, կանխահա՞ս է արդեօք: Օսմանեան կայսրութեան այս մնացորդը որ կը կոչուի «Նոր Թուրքիա», տարբե՞ր է խելապէս իր նախորդէն: Էսկի համամ՝ էսկի թաս (it's the same old bath and the same old bath – bowl) *կ'ըսէին Թուրքերը ամէն անգամ որ բարենորոգումներ կը ծրագրուէին կամ կը սկսէին գործադրուիլ:*

Այդ իմաստուն մարդիկը երբ «չէրպէթ» կը խմէին Վոսփորի ափերուն վրայ, չէին հաւատար որ իրենց քաղաքագէտները պիտի կարենային փոխել Թուրքին խառնուածքը:

Ցոփագը փոխա՞ծ է խելապէս իր բիծերը: Ապահովաբար յանցանքը Մուսթաֆա Քէմալինը չէ եթէ այդ այլափոխումը կէս ճամբան մնայ: Բարեկարգումը կատարուած է աճաւոր արագութեամբ:

×

Կադիին կամ «փրկիչ»ին (Թուրքերը կը սիրեն այդպէս կոչել իրենց հանրապետութեան նախագահը) առաջին բարենորոգումները ծանօթ են ամէնուս եւ աւելորդ է վիճիլ անոնց մասին: Այդ բարեկարգումներէն ոմանք, ինչպէս սուլթանութեան, խալիֆայութեան եւ «քափիթիւլասիոն»ներու ջնջումը կամ Յոյներու եւ Հայերու վտարումը, բացարձակ են ու վերջնական: Այդ աշխատանքը մաքրագործումն էր էապէս անօգուտ, հինցած, անբաղձալի ու քայքայիչ տարրերուն:

Իսկ «եաշմախ»ին ջնջումը եւ ուրիշ բարեկարգումներ գործադրութեան դրուած են երկրին քիչ շատ յառաջադէմ շրջաններուն մէջ միայն, որովհետեւ ժամանակն է որ պիտի կատարէ գլխաւոր դերը:

Կիներու ազատագրումը Թուրքիոյ մէջ ամբողջական չէ երբեք: Իրաւ է որ Թուրք կնոջմէն գերութիւն չէ որ կը սպասուի հիմա (հին ժամանակներու մուրացկանները աղօթք կ'ընէին Ալլահին որպէսզի իրենց նարինջի պէս հաստ ու կլոր կին մը պարգեւէ). անիկա աւելի ազատ է հիմա իր շարժումներուն մէջ, հետեւորդի պէտք չունի, կրնայ արհեստ մը սորվիլ ու աշխատիլ, կրնայ նոյն իսկ ուսանող ըլլալ:

Բայց անիկա կրնայ միայն քուէ տալ թաղապետական ընտրութեանց մէջ եւ ձայն չունի խորհրդարանէն ներս. հաւանական չէ երբեք որ Թուրք կինը քուէարկելու իրաւունք ստանայ Թուրքիոյ մէջ:

×

Բայց իմ նպատակս է անդրադառնալ մանաւանդ այս վերջին բարենորոգումներուն վրայ, որոնք աւելի քիչ հետաքրքրութիւն առեղծած են:

Մուսթաֆա Քէմալ ծնած է իբրեւ առաջնորդ, անգութ է եւ ձեռքին մէջ կը պահէ միշտ իր մտրակը: Ոչ մէկ վարանում ունեցած է իր ժողովուրդը վերակենդանացնելու ճիգին մէջ: Սովորութիւն չունի իր արձակած հրամաններուն գործադրութիւնը իր ստորադասներուն վստահելու: Երբ կարելիութիւն ունի, ինքն է որ անձամբ կը վարէ եւրոպականացման փորձերը: Թանկագին եղած է իր անհատական մասնակցութիւնը այդ աշխատանքներուն:

Ո՞ր առաջնորդն է որ այսօր գրատախտակ մը պիտի կանգնէր գիւղի մը փողոցին մէջ եւ կաւիճը ձեռքը Թուրքերէնի ուղղագրութիւնը պիտի սորվեցնէր մսավաճառին կամ հացագործին:

Բայց հաւանաբար իր ամէնէն կարեւոր բարենորոգումը եղած է կրօնական մարզին մէջ: Ծանօթ է ամէնուս որ Թուրքերը մահմետական են եւ կարելի է որ այդպէս ալ պիտի մնան միշտ: Եթէ անոնք իրենց տիրապետութեան տակ առած չըլլային արաբական երկիրները, հաւանական է որ իսլամական կրօնքին համաշխարհային հմայքը վտանգուէր անցեալին մէջ:

Եւ սակայն Մուսթաֆա Քէմալի համար փառք մը չէ իսլամական հողերու իւրացումը: Ան կ'արհամարհէ արաբական կամ սեմական կրօնքները որոնք խոչընդոտներ եղած են Թուրք ժողովուրդի յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ: Ուրեմն ան չուզեց որ մահմետականութիւնը ըլլայ պետական կրօնք մը իր երկրին մէջ: Այլեւս դուք չէք լսեր արաբերէն լեզուն երբ մուէզզինը *աղօթքի կը հրաւիրէ հաւատացեալները: Եթէ ժողովուրդը պէտք ունի դեռ այդ հրաւէրին, պիտի լսէ զայն Թուրքերէնով ու մզկիթ պիտի երթայ իբրեւ Թուրք. Ղուրանն ալ պիտի կարդայ միմիայն Թուրքերէն:*

Ժամանակն է որ ցոյց պիտի տայ թէ իսլամութիւնը կրնա՞յ միանգամընդմիշտ ջնջուիլ Թուրքիոյ մէջ այս տեսակ պատգամներով եւ կամ պիտի կրնա՞յ փոխարինել ազգային եկեղեցիով մը:

Բացայայտ է, սակայն, որ Թուրքերը հետզհետէ կը հրաժարին մահմետական կրօնքին խէչալներէն եւ իսլամներ կը մնան տակաւին պարզապէս իրենց ազատ կամքով, իբրեւ անկախ ու անջատ պետութիւն եւ իրենք զիրենք չեն նկատեր այլեւս եղբայրակից՝ իրենց սահմաններէն դուրս ապրող մահմետական ժողովուրդներուն:

×

Ներկայիս Թուրքերը խանդավառուած են պատմական այնպիսի տեսութիւնով մը, որ թերեւս այնքան անհիմն է որքան այն հաւատքը որ ծայր տուած է Գերմանիոյ մէջ: Ատիկա Թուրք ժողովուրդին ծագման տեսութիւնն է: Նոր չէ այդ շարժումը, շատեր տարուած էին անով նոյն իսկ այն օրերուն երբ Սուլթանները կը բազմէին Պոլսոյ գահուն վրայ. սակայն ան ստացած է նոր բնոյթ մը:

Թուրքերը կը հաւատան որ իրենք շառաւիղն են այն ցեղերուն որոնք առաջին անգամ գրաւեցին Անատոլուն. կը հաւատան, օրինակ, որ բոլոր հիթիթ յաղթանակները Թուրք յաղթանակներ էին. անոնք կ'ըսեն նոյն իսկ որ սումերեան քաղաքակրթութիւնը Թուրք քաղաքակրթութիւնն էր: Ու քանի կը փառաբանեն իրենց նախահայրերուն յաղթանակները, այնքան աւելի կը նուաստացնեն այն ջանքերը, զորս Թուրք ժողովուրդը կատարած է մահմետականութիւնն ընդունելէն յետոյ:

Մէկ խօսքով, ըսել կ'ուզեն թէ իրենց միութիւնը Արաբներուն հետ, (առանց մոռնալու այդ միութենէն յառաջ եկած պատասխանատուութիւնները օսմ. կայսրութեան համար), շատ խոշոր սխալ մըն էր:

Եւ այս բոլոր պատմա–քննական աշխատանքներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Մ. Քէմալ՝ ինքը, Հիթլէրի տեսութիւնները արիական ցեղերու մասին այնքան ճոխ չեն որքան Մ. Քէմալի տեսութիւնները Թուրք ժողովուրդին ծագման վերաբերմամբ:

Թուրքերը Կեդր. Ասիոյ Թրքախօս երկիրները գրաւելու փափաք ալ չունին. իրենց վարիչները շատ խորամանկ են չտարուելու համար այդ տեսակ ցնորքներով որոնց ետեւէն վազեց Էնվէր փաշան պատերազմի վաղորդայնին:

Եւ սակայն, անոնք կ'ուզեն որ իրենց հայրենիքը ըլլայ բոլոր Թրքաբարբառ երկիրներու մշակութային ազդեցութեան կեդրոնը: Թուրք կրթական գործավարին բառերովն իսկ, անոնք կ'ուզեն որ «Պոլսոյ կամ Էնկիւրիի մէջ հրատարակուած թերթ մը կարդացուի եւ հասկցուի բոլոր Թուրքերուն կողմէ՝ Եգէականի ափերէն մինչեւ Չինաստան:

×

Անկասկած տպաւորիչ է Թուրքերուն բարենորոգման այս եռանդը: Անհոգ ժողովուրդ մը ըլլալու համբաւը ունէին անոնք. բայց այդպէս չեն այլեւս:

Մինչեւ հիմա անոնք միայն ընդօրինակեցին Արեւմուտքը այնպիսի ոստումներով, որոնք յատկանշական էին իրենց արեւելեան նկարագրին: Իրաւ է, խորհրդարան մը ունին — Ազգային Ժողովը — բայց քանի որ ընդդիմադիր տարր չկայ, հետաքրքրական չեն այդ խորհրդարանին վիճաբանութիւնները: Ունին նախագահ մը, բայց քանի որ ան մենատէր մըն է, այն Թուրքերը որոնք հանրապետութիւնը կը նկատէին լաւագոյն վարչաձեւը, պատճառներ չունին հպարտանալու համար որ իրենց հայրենիքն ալ կը կառավարուի ռամկավար սկզբունքներով: Թերթեր ունին, բայց քանի որ արգիլուած է քննադատել կառավարութիւնը, կարելի է ըսել որ իրենց մամուլը մենաշնորհը չէ այսօր իրենց լաւագոյն ուղեղներուն:

Եւ սակայն, նիւթապաշտ ու ոչ–ինքնատիպ ըլլալով հանդերձ, Թուրքիոյ ներկայ վարիչները իրատես են: Անկասկած կարեւոր ուժ մըն են հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ կը վայելեն, եթէ ոչ բարեկամութիւնը, գոնէ յարգանքը պալքանեան պետութիւններուն:

Ցիշատակութեան արժանի է, օրինակ, իրենց այն քաղաքականութիւնը որուն շնորհիւ կրցան վերահաստատել ներկայ յարաբերութիւնները Յունաստանի հետ՝ երկիր մը զորս Թուրքերը այնքան կ'ատէին դեռ տասներկու տարի առաջ: Միեւնոյն վարպետ քաղաքականութիւնը նաեւ խորհրդային Ռուսաստանի, Պարսկաստանի կամ Միջագետքի հետ իրենց մշակած յարաբերութիւններուն մէջ:

Էսկի համամ էսկի թաս, *արդեօ՞ք:*

Անշուշտ այդ «համամ»ին մէջ կը տեսնուի նոր փրփուր մը զոր ոչ մէկ Թրքական օճառ տուած էր մինչեւ հիմա:

KENNETH WILLIAMS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ
եւ մրցման արդիւնքները

Բ.

Ողիմպիականին առաջին օրուան մրցումներուն արդիւնքը քննելու համար, Հայաստանի մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդը սեպտ. 20–ին խորհրդակցութեան հրաւիրեց բոլոր դատաւորները: Ահա մրցումներուն արդիւնքը.—

Թէնիս.— *Այրերու անհատական մրցումներուն մէջ, որոնց կը մասնակցէին Երեւան եւ Լէնինական, շահեցաւ Երեւան զէրոյի դէմ 2ով:*

«Դինամօյ»ի մարզարանին մէջ խորհրդային եւ հաւաքական գիւղատնտեսութիւններուն մրցումներուն մէջ որոնց կը մասնակցէին Վաղարշապատի, Ղարաքիլիսայի, Երեւանի եւ Սարդարապատի տնտեսութիւնները, հաւաքական տնտեսութիւններէն առաջին եղաւ Վաղարշապատ, երկրորդ՝ Ղարաքիլիսա, խորհրդային տնտեսութիւններէն առաջին եղաւ Երեւան, երկրորդ՝ Սարդարապատ:

Աթլէթիզմ.— *Թեթեւ աթլէթիզմի առաջին շարքի մրցումներուն մէջ (սուրհանդակ վազք 5×1000 մէթր), առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական: 100 մէթր վազքի մէջ եւս առաջին եղաւ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական:*

Երկրորդ շարքի բազմամրցման մէջ որուն կը մասնակցէին 12 շրջաններ, առաջին՝ Ղարաքիլիսա, երկրորդ՝ Ալլահվերդի, երրորդ՝ Վաղարշապատ:

Երրորդ շարքի մրցումներուն մէջ, որոնց կը մասնակցէին 13 շրջաններ, առաջին՝ Իջեւան, երկրորդ՝ Վէդի, երրորդ՝ Ախտա, Մարտունի, Քէշիշքէնդ:

Մեծերու վազքի մրցում.— *100 մէթր՝ առաջին՝ Լէնինական, երկրորդ՝ Երեւան:*

Գունդ նետել.— *Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական:*

Գունդ նետել (մեծերը).— *Առաջին՝ Լէնինական:*

Հեծանիւի թիմային մրցում.— *40 քիլոմեդր, խճուղիի վրայ, այրերու յատուկ,— առաջին՝ Լէնինական, երկրորդ՝ Վաղարշապատ, երրորդ՝ Ղամարլու: Երեւան կէս ձգեց մրցումը, հեծանիւի խանգարման պատճառով: 15 քիլոմեդր, խճուղիի վրայ, կիներու յատուկ,— առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Վաղարշապատ, երրորդ՝ Ղամարլու:*

Լողալու մրցում.— *Կը մասնակցէին Երեւան, Ախտա, Լէնինական, Ղարաքիլիսա, Վաղարշապատ: 100 մէթր, արագութեամբ ազատ լողալու մէջ առաջին՝ Երեւանէն Գասպիկ Խուդավէրտեան (1,29 երկվ.), երկրորդ՝ Ախտայէն Գարունով (1,30 երկվ.), երրորդ՝ Լէնինականէն Դունդիեւ (1.33երկվ.): Կիներու մրցում, 50 մեդր ազատ լողալ, առաջին՝ Վաղարշապատէն Կավալիովա (0,58 երկվ.), երկրորդ՝ Ղարաքիլիսայէն Շիտիտկովա (0,58 երկվ.), երրորդ՝ Երեւանէն Կարալեւա (1,1 երկվ.): Հիւր մրցորդներէն առաջին՝ Բագուէն Ցշավլի (1,1 երկվ.), երկրորդ՝ Թիֆլիզէն Զարչեան (1,24 երկվ.): Հիւր կին մրցորդներէն առաջին՝ Բագուէն Ալեդրեւա (0,39 երկվ.): (ԽՄԲ.— Անցեալ անգամ, երբ 100 մէթր լողալու մրցանիշերը կուտայինք, թիւրիմացութեամբ գրեցինք վայրկեան, մինչդեռ Հայաստանի մէջ վայրկեան կ'ըսեն երկվայրկեանին, իսկ վայրկեանին՝ րոպէ, ուրեմն անցեալ անգամ գրուած մրցանիշերուն վայրկեանը հասկնալ երկվայրկեան):*

100 մէթր վազք (կիներ).— *Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական:*

Գունդ նետել (կիներ).— *Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական:*

Լծակաւոր գնդակ նետել.— *Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական:*

Թեթեւ աթլէթիզմ.— *Այս մրցումներուն մէջ Երեւան ստացաւ 13 նիշ, Լէնինական՝ 20, (առաջնութիւնը կը շահի փոքր թուանշանը):*

Մարմնամարզ.— *Երեւան՝ 2, Լէնինական՝ 4:*

Վալէյ–բոլ.— *Լէնինական՝ 1, Երեւան՝ 2:*

Բազմամրցում (քոմփլէքս).— *Առաջին՝ Լէնինական (5 թուանշան), երկրորդ՝ Երեւան (10 թուանշան):*

Հրաձգութիւն.— *Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական:*

Թեթեւ աթլէթիզմ (գործարանային կոլեկտիվ).— *Առաջին՝ Լէնինական (5 թուանշան), երկրորդ՝ Երեւան (8), երրորդ՝ Ալլահվերդի (11):*

Ֆութպօլ.— *Լէնինականի եւ Ալլահվերդիի միջեւ, յաղթականը՝ Լէնինական 1ի դէմ 4ով:*

Պասքէթ–պոլ.— *Լէնինական յաղթեց 3ի դէմ 4ով:*

Մրցումները նոյն թափով շարունակուեցան սեպտ. 20ին Երեւանի բոլոր մարզարաններուն մէջ: Ահա այդ օրուան արդիւնքները.—

Բարձրութիւն ցատկել (Բ. շարք).— *Առաջին՝ Սարուխանեան Գուրգէն, երկրորդ՝ Ցակոբեան Ժէնիա, երրորդ Կոստանեան:*

Վազք 7×50.— *Առաջին՝ Ղարաքիլիսա, երկրորդ՝ Ղուրդուղուլի, երրորդ՝ Վաղարշապատ եւ Ղափան:*

Հեռաւորութիւն ցատկել (ուժ առնելով).— *Բ. շարքի այս մրցումներուն կը մասնակցէին կիները: Առաջին՝ Ղարաքիլիսայէն՝ Ոսկի Ցարութիւնեան (3,83 մեթր), երկրորդ՝ Ստեփանաւանէն Տրիպալովա (3,70 մեթր), երրորդ՝ Վաղարշապատէն Հայրաթեան (3,63 մեթր):*

Նռնակ նետել (կիներ).— *Առաջին՝ Ղարաքիլիսայէն Մաննիկ Իսահակեան (28,81 մեթր), երկրորդ՝ Ալլահվերդիէն Ժէնիա Ցակոբեան (22,30 մեթր), երրորդ՝ Դիլիջանէն Մարգօ Կոստանեան (22 մեթր):*

Նոյն մրցումը (այրեր).— *Առաջին Գորիսէն Եոլեան (55,54 մեթր), երկրորդ՝ Ղարաքիլիսայէն Զօրեան Հայկազ, երրորդ՝ Գորիսէն Խուրշուդեան Վաղօ:*

Սկաւառակ նետել (կիներ).— *Առաջին՝ Ղարաքիլիսա:*

Նոյն մրցումը (այրեր).— *Առաջին Ղարաքիլիսայէն Զօրեան Հայկազ, երկրորդ՝ Դիլիջանէն Լեւոն Մաթէոսեան, երրորդ՝ Դիլիջանէն Հրանտ Մելեան:*

Վազք (կիներ).— *Բ. շարքի այս մրցումներուն մէջ առաջին եղաւ Ղարաքիլիսա:*

500 մեթր վազք.— *Առաջին՝ Շահալիէն Վ. Այվազեան, երկրորդ՝ Քնարիկ Սարգսեան:*

Բարձրութիւն.— *Առաջին՝ Վաղարշապատէն Հահոյա Կոլեան:*

Հեռաւորութիւն ցատկել.— *Առաջին՝ Մխիթարեան Արտաւշ:*

Այս մրցումներուն մէջ մեծ ոգեւորութիւն առեղծեց բարձրութիւն ցատկելու Ռուսիոյ ախոյեան Օզոլին, որ ուժ առնելով նիզակով ցատկեց 3,81 մեթր: 100 մեթր վազքի մէջ եւս ուշադրութիւն գրաւեցին ախոյեաններ Պուժնին եւ Դէմին:

Մրցումներուն մէջ կարգապահութիւնը լաւ էր: Վալէյ–պոլի դատաւոր Ա. Թադէոսեան, կողմնակցութիւն ցոյց տուած ըլլալով, դատաւորներու խորհուրդը հեռացուց զայն իր պաշտօնէն: Բացականերու մասին եւս տրուեցան պատշաճ պատիժներ: Եւ մրցումները շարունակուեցան օրէ օր աւելի խանդավառ:

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

»»»o«««

Պաղտատէն կը գրեն.—

Թէեւ Հայերը ոչ մէկ կապ ունէին նեստորական Ասորիներու ապստամբութեան հետ, Արաբները չէին կրնար զանազանել Հայն ու Ասորին ու [illegible] հասարակ Ասորիներն ալ կ'անուանէին էրմէն (Հայ), անոր համար որ բոլոր Ասորիները Հայոց հետ միասին գաղթած են: Այս պատճառաւ Արաբներն ալ գրգռիչ արտայայտութիւններ ունեցան Հայոց հանդէպ: Նոյնիսկ գտնուեցան թերթեր որ շփոթեցին Հայն ու Ասորին: Առաջնորդը [illegible] անոնց սխալը, եւ գրել տուաւ թէ Սուրիա փախչողները Հայ չեն:

Ալ Իխզիասա շաբաթաթերթին մէջ ալ Հայոց դէմ գրգռիչ քերթուած մը հրատարակուած ըլլալով, առաջնորդը յայտնեց թէ կը շփոթեն Հայն ու Ասորին: Թերթին խմբագրութիւնը խոստովանելով իր սխալը, ցաւ յայտնեց պատահած թիւրիմացութեան համար:

Առաջնորդը քանի մը անգամ ներկայացաւ ներքին նախարարին եւ կացութիւնը պարզելով պաշտպանութիւն խնդրեց Հայոց մասին: Նախարարը հարկ եղած հաւատիքը տուաւ եւ յանձնարարեց հանդարտեցնել միտքերը: Այս կերպով ոչ մէկ վնաս պատահեցաւ Հայերուն:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Առել են հրաժեշտը:

Արենուշները երգում են իրենց անջատման երգը.

Մի՞թէ կը բաժնուինք խպառ,
առանց դարձի յոյսի,
Մի՞թէ կը բաժնուինք խպառ,
կարօտ կրկին այցի:
Արենուշներ անուշ քոյրեր
Հրաժեշտի տխուր օրէն
Տանինք մեզ հետ քաղցր յուշեր,
Ուխտենք տեսնուել նորէն:
Ձեռք ձեռքի տանք, արենուշներ,
Կազմենք կենդանի փունջ,
Ձեռք ձեռքի տանք ու պար բռնենք
Բանակումի կրակին շուրջ:
Արենուշներ, անուշ քոյրեր,
Ու ջերմ սիրով իրար կապուած
Հրաժեշտի տխուր օրէն
Տանինք մեզ հետ քաղցր յուշեր,
Ուխտենք տեսնուել նորէն:
Արենուշներ, անուշ քոյրեր,
Արենուշներ, անուշ քոյրեր:

Մեկնած են եղբայրները ու անտառը գիշերուան կէսին թնդում է նրանց զուռ քայլերգէն.

«Յառաջ նահատակ»...:

Տասն օր է արդէն «փօնտաայ»ում ենք: Աղջիկների գոյնը փոխուած է, շրթունքները կարմիր, հոգիները զըւարթ:

Մէկ օրն անցնում է միւսէն գեղեցիկ. մէկ օրն անցնում է միւսէն հոգեպարար:

Բայց ... ծովը, որ այնքան մօտիկ է տեսքով, նրան հասնելու ճամբան դժուար է, դառնավար, քարքարոտ, յոգնեցուցիչ: Բացի այդ՝ ծովափը լաւ չէ, աղտոտ է եւ շատ ժողովուրդ կայ:

Տասն օրուան մէջ միայն երկու անգամ են լողանում: Դժգոհ են: Գալ մինչեւ Մարսէյլ ու...

Աւագ խմբապետուհին գնում է քաղաք ծովին մօտիկ նոր բանակավայր գտնելու:

«Սիփան»ը շատ չպիտի մնայ բանակավայրում. նրանց դպրոցը պիտի բացուի սեպտեմբերին, տուն պիտի վերադառնան:

Իսկ Փարիզցիները եւ Կրընոպլը կարող են մնալ մինչեւ սեպտեմբերի վերջը: Խմբապետուհու առաքելութիւնն յաջող է անցած. Լա Կուռոնում, գնացքով մէկ ժամ Մարսէյլէն, լաւ բանակատեղի է գտել: «Սիփան»ի մեկնելէն յետոյ՝ պիտի գնանք Լա Կուռօն:

«Սիփան»ը հաւաքում է իր վրանները. պատրաստ են մեկնելու: Ի՞նչ տխուր է. շատերը լալիս են, այնպէս մտերմացել են իրար հետ. այնպէս սիրում են իրար: Բայց պիտի բաժանուեն: Համբոյրներ...

Մի՞թէ կը բաժնուին առանց դարձի յոյսի: Երկու օր յետոյ մենք էլ պատրաստւում ենք մեկնելու նոր բանակավայր: Վերջին օրը: Վրանները հաւաքուած են, գոյքերը կապուած: Պէտք է բանակավայրը մաքրել. աղբը այրել, հորերը ծածկել, մոխիրները թաղել: Արենուշը մաքրասէր է ոչ միայն իր անձի համար, այլ եւ իր շրջապատի, թէկուզ այդտեղ այլեւս ոտք չդնէ:

Աւագ խմբապետուհին օգտակար է եղել նաեւ կոմսին. դարմանել է նրա ծառաներէն մէկին, որի ոտն էր վիրաւորուած:

Եւ ահա կոմսը՝ իբր շնորհակալութիւն՝ ուղարկում է մեզ մի մեծ կողով տանձ, սեխ եւ ի՜նչ տանձեր:

— Ջա՜ն, խմբապետուհի, ի՜նչ համեղ են տանձերը:

— Պատրաստ եղէք, ասում է խմբապետուհին, գնացքի մէջ, ճանապարհին «մենք լուացք» պիտի ունենանք:

Ճանապարհին լուացք... զարմանում եմ ես, բայց չեմ համարձակւում բան հարցնել: Գնացքում ենք: Դէպի նոր բանակավայր: Սկսւում է «մեծ լուացքը»: Բացատրուելու պահն է: Ով որ մի դժգոհութիւն ունի որ եւ է մէկի հանդէպ, պիտի արտայայտուի: Պիտի հասկնան իրար ու հաշտուեն: Արենուշն իր սրտում ոխ ու քէն չպիտի ունենայ իր քոյրերի հանդէպ:

Ու սկսում են, չեն խնայում նաեւ խմբապետուհիները: Ցայտնում են սրտերի մէջ կուտակուած դժգոհութիւնները եւ հաշտ ու սիրով քոյրեր են միշտ:

Իսկ մենք, մեծե՞րս... ունի՞նք մեր կեանքում իրար ներելու եւ կրկին իրար սիրելու թէկուզ մի փոքր պահ:

Նոր բանակավայրում: Բանակումի համար ամէն յարմարութիւններ: Ու ծովն էլ մօտի՜կ, մօտի՜կ: Պլաժը, սքանչելի:

Նորէն վրանների լարում ամէն բան այնպէս ինչպէս պէտք է: Նորէն դըրօշի պարզում: Նորէն կեր ու խում, երգ ու խաղ եւ այդ բոլորի վրայ աւելացած օրական երկու անգամ լողանք:

Որոշուած է, թէ քանի վայրկեան պիտի մնան ջրի մէջ: Ով պարտաղանց լինի՝ պիտի զրկուի լողանքէն:

Արենուշը լողալ պիտի գիտնայ: Խմբապետուհիները, մի երկու արենուշ լաւ լողորդներ են: Նրանք սովորեցնում են միւսներին լողալ: Պառկում են աւազների վրայ, յանձնւում արեւին:

— Խմբապետուհի՜, կռնակս, թեւերս, ազդրերս այրուել են, ցաւում են:

— Վնաս չունի, լաւ կը քսեմ:

Ու տապակւում են աղջիկները աւազէ թաւուտում: Սեւացած են, պղնձի գոյն ունին:

Ու ինչ գեղեցիկ մարմիններ, խաղեր պլաժի վրայ:

Այլեւս հիւրեր չենք ունենում: Հեռու են Հայերը, մենք մեզի ենք:

Արենուշն իր հեզ վարք ու բարքով սիրելի է ամէնին: Ահա խաղողի այգիների պահապանները, որտեղէն խմելու ջուր ենք վերցնում ամէն կերպ աշխատում են օգտակար լինել աղջիկներին: Ամէն օր մի քանի հատ սեխ են ուղարկում, լոլիկ, սեխ, ու վերջը՝ [illegible] նում են ձրի տուած չլինելու համար մի երկու փրանք: Աղջիկներն էլ նըրանց հիւրասիրում են պիսկուիթներով, շոքոլայով: Մի երկոյ դառնում ենք պլաժէն, ու յանկարծ փակ վրանի մէջէն լսւում է.

Քուն եղիր բալաս,
օրօր ու նանա...

Վայ, խմբապետուհի Մեղո՜ն:

Ի՞նչ ուրախութիւն:

Այսօր Կիլլակը եւ Սկուիպը երդում պիտի անեն:

Բանակումի Խարոյկ:

Երգ, պար, ուրախութիւն:

Ցետոյ աւագ խմբապետուհին կարդում է սկաուտական դրականութիւնից մի գեղեցիկ կտոր, երդման վերաբերող: (Ափսո՜ս, ֆրանսերէն լեզուով):

Աղջիկները երդում են երդման երգը:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(8)

19—10—33

«ԴԱՇՏԵՐՁՈՀՊԱՇԿՈՄ»... ԿԱՄ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

»»»օ«««

Շաբաթ երեկոյ, ռիւ Քատէի մէկ ...րճէկ սրահին մէջ հաւաքուեր էին 80-90 Հայեր եւ Ֆրանսացիներ, բո... ...րելու համար «Դաշնակ տեռոր»ին դէմ։

...կատակ շաբաթներ առաջ Փարի... ...ի արուարձաններու մէջ ցրուած ...ացիկներու եւ Ֆրանսայի Համայ... ...կուսակցութեան պաշտօնա... ...աթերթին՝ «Իւմանիթէ»ի կոչին, նա... ...րապահ Պ. Ֆրանսիս Ժուռտէն սոխ... ...ացաւ ժամը 9 եւ կէսին բացուած ...յտարարել միթինկը ... պարապ ա... ...ներու ներկայութեամբ։

...թէ սրահը կը փայլէր իր պարա... ...եամբ, բեմին վրայ, ընդհակա...

[illegible]

...երեւ վերջաբան, «38 տարի Դաշ... ...ցութեան շղթաներով շղթայ... ...ած» Ժորէնը աւելցուց թէ «Կամա... ...ներու Միութեան նպատակն է

բերան կ'աւրեն)։ Միջազգային Կարմիր ... կողմէ Շովէ նոյնպէս ... կորած՝ թեւերը ... ղակներ կը ճօճէր ... «տեռոր»ներու դէմ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՒՐՈՊԱ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ՂՐԿԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

»»»օ«««

Ճումհուրիէթի մէջ, Պոլսոյ երեսփոխան Ալաէտտին Ճէմիլ վերեւի խորագրով երկար յօդուած մը ունի։ Կը թարգմանենք կարեւոր մասերը.—

Համալսարանի բարեկարգման խնդիրը իր ամբողջ մերկութեամբը երեւան հանեց դասախօսի ու Եւրոպա ուսանողներ ղրկելու խնդիրը։ Մեր կառավարութիւնը կը ճգնի համալսարանի բարեկարգման լաւագոյն միջոցը գտնել։

Եւրոպա ուսանող ղրկել...

Երեք բառերով արտայայտուող այս մեծ խնդիրը վերլուծել պէտք է։ Ու հարկ է անգամ մը եւս յիշել անոր մեծագոյն կարեւորութիւնը որ առաջին ակնարկով ուշադրութիւն չի գրաւեր։ Ըմբռնելու համար անոր նըշանակութիւնը, պէտք չէ մոռնալ ըսել թէ՝ մեր ազատագրական յեղափոխութեան միջոցներէն մէկն է։ Եթէ ...

[illegible]

...րող պիտի ըլլայ, դեռ երկար ատեն, մեր համալսարանը։

Հարկ է իրարմէ զատել Եւրոպա ուսանողներ ղրկելու խնդիրն ու Եւրոպայէն մեր երկիրը դասախօսներ բերելու խնդիրը։ Ուսանող ղրկելով, մենք լուծած պիտի ըլլանք նաեւ ապագային Եւրոպայէն դասախօսներ բերելու խնդիրը։ Բայց, իրական կացութիւնը ցոյց տանք, խոստովանելով որ ատիկա դեռ շատ հեռաւոր ապագայ մըն է։ Մենք, ինչ որ ալ ըլլայ, դեռ երկար ատեն կարօտ ենք օտար

[illegible]

Զենք կասկածիր որ, նոր նշանակուելիք կրթական նախարարը շատ կարեւոր խնդիր մը պիտի նկատէ ուսանողներ ղրկելու հարցը։ Մենք կ'ուզենք որ հոն գտնուող մեր ուսանողները իրենց ընտանիքներուն եւ ազգին գոհաբերութեանց համապատասխան ատիճանի մը հասնին։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒՄԸ

Ինկիլիզէն կը գրեն թուրք թերթերուն.— Թէեւ կ'ըսուի որ, քաղաքական դատապարտեալներն ալ պիտի օգտուին այս ներումէն, բայց ասիկա վճռապէս յայտնի չէ։

Կարգ մը թերթերու գրածին պէս, Եւրոպա գտնուող Ատնան պէյի ներումը խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ դատապարտութիւն չունեցող Ատնան պէյ իր փափաքով Եւրոպա կը գտնուի։ Թէեւ 150նոցներու ներումը խնդրոյ առարկայ չէ, բայց անոնցմէ ոմանք, ինչպէս Րէֆիք Հալիտ դիմում կատարած են կառավարութեան եւ Ազգ. Մեծ Ժողովին։

Ցամենայն դէպս, ներման օրէնքին մասին գաղտնապահութիւն կը տիրէ, որով գրուածները ենթադրութիւններ են։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Խորհրդածութիւններ

»»»·«««

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (5 հոկտ.)։

— «Թուրք մամուլը չարունակ առիթներ կը ստեղծէ իր դուրգուրանքն ու հիացումը յայտնելու համար «ըրջախոհ» եւ «ողջամիտ» ռամկավարներուն։ «Միլլիյէթ» անկարող եղաւ տիրանալ իր ջիղերուն եւ չզետեղել Վ. Թէքէեանի լուսանկարը իր էջերուն մէջ, անոր հասցէին միաժամանակ քանի մը դրուատալից տողեր շըռայլելով։

Ու նոյն վերաբերումը նաեւ միւս բոլոր ռամկավար վարիչ դէմքերու եւ ռամկավար թերթերու նկատմամբ։

Այս վերջինները առոււ — իրիկուն երդում — պատրաստ կ'ըլլան բոլոր արութիւններու վրայ հայ մարդը համոզելու համար, թէ իրենք հոգիով, մարմնով ու գրչանով նուիրուած են միայն Հայաստանի։

[illegible]

...մը խորհրդածել մեր մատնանշած ճշմարտութեանց վրայ»։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՆԵՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ.— Սեբաստիոյ եւ նահանգային ուսումնասիրաց միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ սեպտ. 24ին եւ ընտրեց նոր վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով.— Պ. Պ. Մինաս Պարտազեան՝ ատենապետ, Յովակիմ Մատօեան՝ գանձապահ, Լեւոն Ղարիպեան՝ քարտուղար, Պալէ Թաշճեան եւ Միհրան Ղազարեան խորհրդականներ։

Նոր եւ հին վարչութիւնները եւ երեք հոգինոց յանձնախումբը քննելով երեք տարուան հաշիւները որ եւ է թերութիւն չգտան եւ շնորհակալութիւն յայտնեցին գանձապահ Պ. Մ. Պարտազեանին։

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— օ.օ —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— օ —

— Եկուր մեր պարտէզը, ուր կայ վարունգ, լոլիկ, ... քիչ ատենէն պիտի ունենանք նաեւ ձմերուկ։ Ա... ...մէ կ'օգտուիս, ես ալ մօրմէս հաց կը գողնամ եր... ...քեզի համար, այսպէսով կը մնաս մեր քով։

— Լաւ, ըսի, հապա ձմե՞ռը։ Օ՜հ, մինչեւ ան ատեն ...քս քեզ լաւ մը կը ճանչնան, եւ ձմեռը կը մնաս մեր ...։

Հետեւեցայ իրեն եւ գացինք պարտէզ, ուր գիշերե... ...համար խշտեակ մըն ալ կար ինչպէս նաեւ իրենց ...ծնկեցը։

[illegible]

ըսաւ.

— Հայրս կ'ըսէ թող մեզի հալալ ընէ ու երթայ իր գլխուն ճարը նայի։

[illegible]

հանիլ։ Շատ չանցած հասաւ պանիրը որ այնքան առատ էր այդ նահանգին մէջ։ Շատերը հացի յաւելցնելիք քանի մը փարան այլեւս պանիրի կուտային։ Իսկ քիւրտ ...ութիւնը կը չարունակէր հոտած ոսկորներ

[illegible]

Բրիտանիան ի վիճակի էր սերտ եւ բարեկամական յարաբերութիւններ պահելու բոլոր պետութեանց հետ: Մեծն Բրիտանիան իրաւունք ունի ձայն բարձրալու բոլոր պետութեանց հետ: Մեծն Բրիտանիան իրաւունք ունի ձայն բարձրացնելու, որովհետեւ ընդհանուր համաձայնութեան մը չսպասեց զինաթափութեան համար, այլ վտանգն աչք առնելով, մեծապէս կրճատեց իր սեփական ուժերը: Եւ այսօր Անգլիան միջազգային կացութեան առջեւ աւելի մեծ անձկութիւն կը զգայ որչափ չէր զգացած տարիներէ ի վեր:

«Կը ցաւիմ որ Պ. Ֆոն Նէօրաթ իր երէկուան ճառին մէջ մեղադրեր է զիս թէ խեղաթիւրած եմ իրողութիւնները: Ես պատրաստ եմ հրատարակութեան տալու բոլոր փաստաթուղթերը եւ առենագրութիւնները: Կասկած չկայ թէ Պերլինի կառավարութեան բռնած դիրքը՝ վերջին պահուն՝ կ'ընդլայնէ մեր միջեւ եղած խրամատը եւ կը վտանգէ, եթէ ոչ կ'ոչնչացնէ մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքը: Ես ամբողջ բրիտանական կառավարութեան մտածումը կ'արտայայտեմ, յայտարարելով թէ ո՛ր եւ է ջանք չպիտի խնայուի գտնելու համար հիմը այն պարկեշտ եւ պատուաբեր պայմանագրին որուն վրայ հիմնուած է մարդկութեան յոյսը՝ պահպանելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը»:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԺԱՄԸ 9ին
Café dela Gare ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (կայարանին դիմաց
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Կը մեներգեն՝ Տիկին Խաչատրեան, Օր. Կնեազեան եւ Պ. Գանթարճեան
Կ'արտասանեն՝ Օր. Օսմանեան, Պ. Պ. Օ. Կարապետեան եւ Օսմանեան
Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս Հայկական եւ Եւրոպական պարեր:
Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի ղեկավարութեամբ:
Մուտք 4 ֆրանք:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ
եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
եւ ֆրանսացի յայտնի ընկերվարական M. FREISSINET
Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Տէսինի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆարի: Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:
Պիտի ըլլան նաեւ կովկասեան պարեր, վրացի յայտնի արուեստագէտներու կողմէ:
Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական թէյասեղան մինչեւ լոյս Հ. Յ. Դ. «ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ» Գրադարանին մէջ:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Վասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆարին, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի:
Հանդէսէն վերջ ընկերա-համակրական խնջոյք:
Մուտքը ազատ է:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Մալաթիոյ կրթասիրաց Միութեան սրահին մէջ:
Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, խմբերգ:
Նաեւ քրքջալից զաւեշտ մը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ
Վիէնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ԱՊԱՌԱԺ խումբերու
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սերքլը Կաթոլիք սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:
Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

ՇԱԼԷԹԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ խումբի
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ապառաժ, Ռոստոմ (Շաւ) բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշտ 9ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ
Վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Պէքոնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

ՁՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
13 rue François Mouthon. Pension «Verada». Métro: Convention
Կը դասախօսէ՝ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ - ԱՆԱՀԻՏ
Նիւթ ունենալով «ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՆԴԷՊ»
Դասախօսութենէն վերջ թէյ եւ պար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Բարեկամներու հետ ճամբորդած ատեն, անդամները խելք կ'ընէին վերջին պահուն լրագիր գնել կամ քարափին վրայ պտոյտ մը կատարել, հոն մնալու գնով, կամ կ'առնէին առաջին հանդիպած մարդուն հետ խօսելու համար եւ կամ հեռաձայնի խուցիկի մը մէջ կը թաղուէին: Մէկ խօսքով, Էշընտէն չունէր կ'առնէր միայն այն ատեն երբ իր անկիւնը տեղաւորուած կ'ըլլար կէս ժամ առաջ, պայուսակն ալ գլխուն վրայի ցանցին մէջ:

Շատ անգամ այնքան կանուխ եկած կ'ըլլար որ կը յաջողէր նախորդ շոգեկառքը առնել, բայց նոյնքան անձկութեամբ որքան եթէ վերջին պահուն հասած ըլլար:

Զանգակը հնչեց: Մեքսիկացին չըկար ու չկար: Ուժգնօրէն ճռնչելով, մուխի ամպի մը մէջ ճեպընթացը կայարան մտաւ: Էշընտէն հետզհետէ աւելի կը ջղայնանար: Սրընթաց եկաւ քարափ, աչքէ անցուց բոլոր սպասման սրահները, պահեստը,— մարդը չկար ու չկար:

Մահճաբարձ վակոն չկար, բայց քանի մը ճամբորդներ իջան առաջին կարգէն եւ երկու տեղ զատեց: Յետոյ գնաց կեցաւ դռնակին մէջ, մէկ մը քարափին, մէկ մը ժամացոյցին նայելով: Առանց ընկերոջը անօգուտ էր իր մեկնումը: Եւ որովհետեւ «կառք մտէք» կը պոռային, որոշեց քարափ իջնել իր պայուսակով:

Ի՞նչ տեսարան պիտի սարքէր այդ անբանին: Երեք վայրկեան կար տակաւին, յետոյ երկու, յետոյ մէկ: Դռնակները կը գոցէին: Վերջապէս նշմարեց Մեքսիկացին որ հանդարտօրէն կը յառաջանար, ետեւէն երկու բեռնակիր եւ գլխարկով մարդ մը: Ձեռքով նշան մը ըրաւ Էշընտէնի:

— Ա՜հ, սիրելիս, եկա՞ր վերջապէս, ինքնիրենս կը հարցնէի թէ ի՞նչ կրնայ պատահած ըլլալ:

— Մարդ Աստուծոյ, աճապարեցէք եթէ ոչ պիտի փախցնենք շոգեկառքը:

— Ես երբեք չեմ փախցներ շոգեկառք մը:

Լաւ տեղեր զատա՞ծ էք: Կայարանապետը բացակայ է այս գիշեր, բայց ահա փոխ - կայարանապետը:

Մարդը գլխարկը հանեց: Էշընտէն խոնարհեցաւ:

— Բայց սովորական վակոն մըն է, ես սովոր չեմ ճամբորդեր: Եւ սիրալիր ժպիտով մը դէպի փոխ - կայարանապետը դարձաւ:

— Աւելի լաւ տեղ մը չէ՞ք կրնար տրամադրել ինծի, սիրելիս:

— Անշուշտ, զօրավար: Ձեզ մահճաբարձ սրահի մէջ կը տեղաւորեմ: Հասկնալի է:

Առաւ զանոնք եւ տարաւ մոցուց պարապ բաժնեակի մը մէջ ուր երեք անկողին կար: Մեքսիկացին գոհունակ նայուածքով մը դիտեց զանոնք: Երկու բեռնակիրները տեղաւորեցին պայուսակները:

— Շատ յարմար է, շնորհակալ եմ: Եւ ձեռքը փոխ - կայարանապետին երկարեց:

— Ձեզ չպիտի մոռնամ, եւ առաջին առթիւ իսկ նախարարը տեսնելուս պիտի ըսեմ իրեն թէ ինչ մեծարանքով վարուեցաք ինծի հետ:

— Շատ բարի էք, զօրավար: Մեծապէս երախտապարտ պիտի ըլլամ ձեզի:

Վայրաշարժը սուլեց: Շոգեկառքը շարժեցաւ:

— Պարզ, առաջին կարգի վակոնէ մը աւելի լաւ է այս, անանկ չէ՞, պարոն Սըմըրվիլ. լաւ ճամբորդ մը պէտք է միշտ գործը գիտնայ:

Բայց Էշընտէնի բարկութիւնը իջած չէր:

— Աստուածդ սիրես ինչու այսքան նեղութիւն կը պատճառէք: Ապուշի տեղ պիտի դնէին մեզ, եթէ շոգեկառքը փախցուցած ըլլայինք:

— Սիրելիս, փախցնելու որ եւ է վտանգ չկար: Երբ կայարան հասանք, ըսի կայարանապետին,— Ես զօրավար Քարմօնան եմ, սպարապետը Մեքսիկայի բանակին. եւ թէ քանի մը ժամ Լիոն իջած էի Մեծն Բրիտանիոյ սպարապետին հետ տեսակցելու համար: Խնդրեցի որ եթէ ուշանամ քանի մը վայրկեան սպասցնէ շոգեկառքը եւ հասկցուցի թէ իմ կառավարութիւնս թերեւս արժանի տեսնէ զինքը պատուանշանի մը: Ես արդէն կը ճանչնայի Լիոնը եւ իր հաւերը. անոնք թէեւ փարիզուհիներուն նրբութիւնը չունին, բայց բան մը ունին, կարելի չէ ուրանալ: Քիչ մը քօնեակ կ'ուզէ՞ք քնանալէ առաջ:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

20 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2322

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՉՈՒԱՆԸ ԿԸ ՓՐԹԻ…

Խիժը, գիժը եւ չոչորթը ձեռք ձեռքի տուած եւ ծակոտկէն դիմակ մը յարմարցուցած, հրապարակ իջեր են արիւն պղտորելու համար:

Կ'ակնարկենք «Դաշնակ Տերրորի Զոհերու Պաշտպանութեան Յանձնախումբ»ին, որ քաջութի՛ւնն ունեցած էր «բողոքի ցոյց» մը սարքելու հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի Կոմկուսի անդամներուն եւ Գ. Հանրապետութեան ոստիկաններուն:

Ամէնուն կարդացիք նկարագրութիւնը.— Հակառակ բոլոր ջանքերուն եւ աջ ու ձախ ցանուած թռուցիկներուն, հազիւ 80-90 հոգիներ կը համրուէին սրահին մէջ: Անոնց ալ մեծ մասը՝ զուարճանալու համար:

Եւ ի՜նչ զուարճալիք, ոտքի վրայ քուն բերող հէքեաթներով…

Ինչպէս կ'երեւայ, այս մարդիկը ապուշի տեղ դրած են ոչ միայն իրենց հետեւորդները, այլեւ «ընկեր» Ֆրանսացիները:

Այլապէս, «քաղաքացի» Շովէն երազին մէջ իսկ չպիտի կրնար յղանալ սա նշանաւոր գիւտը.

— «Դաշնակ «շէֆ»երը կը ճամբորդեն եւ «Յառաջ»ը կը հրատարակուի յայտնի միլիոնատէր Տէքէրտինկի դրամով, միջնորդութեամբ Զօր. Բագրատունիի կնոջ»:

կամ սա միւսը.

— «Դաշնակցութեան անդամ է նաեւ միլիոնատէր Ղուկասովը, որ միամանակ ռուս միապետականներու լրագիրը կը հրատարակէ իր ծախքով»:

կամ երրորդն ու չորրորդը.

— «Երեսփոխան Մուրէի (ընկերվարական) կինը միջնորդութիւն կ'ընէ Ֆրանսացի Դաշնակներու, որպէսզի ապագային իր ամուսինը Դաշնակներու շնորհիւ քարիւղի հանքեր ունենայ Կովկասի մէջ»:

— «Դաշնակցութիւնը ժամանակին խաղալիք եղած է Սուլթաններու ձեռքին, հայ աշխատաւորութիւնը ճնշելու համար»:

Ի՛նչ խօսք որ, այս չոչորթաբանութիւնը ներշնչող բոշաներու «Հայաստանեան» գիտելիքն ալ տարբեր չէ արտադրուած հէքեաթներէն:

×

Թողո՛ւնք մանրամասնութիւնները եւ փնտռենք այս սանձարձակ մոլեգնութեան գաղտնիքը: Բուն «չան գլուխը»:

Այս կէտին մէջ թանկագին աջակցութիւն մը կ'ընծայէ չորս Ֆրանսացի ճառախօսներէն գլխաւորը, Պ. Մոնմուսօ, որ խօսք առած էր Արհեստակցական Միութեան կողմէ (կարմիր):

Համաձայն իր պատմութեան, Մոսկուա գտնուած ժամանակ իրեն գիտողութիւն ըրած են թէ՝ Ֆրանսայի «անհայրենիք եւ դժգոհ հայ տարրը անհրաժեշտ չափով չօգտուիր, պայքարելու համար Դաշնակցութեան եւ միջազգային աշխարհակալութեան դէմ»:

Քաղաքացի Մոնմուսօ խոստովանելով վրիպումը, յանձն կ'առնէ այսուհետեւ ուժ տալ այդ ճակատին:

Ուրեմն, այդ խոստումն է որ կը կատարուի, գործակցութեամբ հայ կարմրուկներու:

Այդ խոստումին գործադրութեան փաստերն են Առնուվիլի, Ալֆորվիլի եւ Կրընոպլի ծանօթ քաջագործութիւնները, Ֆրանսացի համայնավար կամ «բարեացակամ» թերթերու մէջ եղած հրատարակութիւնները, Քատէի ժողովը եւ դեռ ուրիշ յայտնի ու գաղտնի, ներկայ եւ ապառնի գործեր:

Այդ յանձնառութեան մաս կը կազմէ, անշուշտ, այն պայմանը որ կը հնչէ ամիսներէ ի վեր, բայց մանաւանդ Ֆրանքեւռուսական յարձակման դաշինքին վաւերացումէն ի վեր, ձգտելով Դաշնակցութիւնը ներկայացնել իբրեւ մարդասպաններու եւ խռովարարներու կոմիտէ մը, եւ պահանջելով անոր լուծումը:

Եթէ մոռցեր էք մեր ձեռքն անցած թերթերուն եւ թռուցիկներուն թարգմանութիւնը, իրենց յատուկ բառամթերքով, յիշեցնենք չարաթ օրուան ժողովին հայերէն եւ ֆրանսերէն բանաձեւը, որ միեւնոյն պահանջը կը դնէ,— լուծել Դաշնակցութիւնը եւ վտարել անոր անդամները:

Նոյն այս յանձնառութեան յառաջապահ եւ քաջամարտիկ խումբը կը կազմէ Ֆրանսայի Կոմկուսին «Հայկական Փրակցիա»ն, իր ետեւէն քաշելով հռչակաւոր Հօկը, որ մէկ մը՝ ներքաղթի առթիւ կ'աշխուժանայ, մէկ ալ՝ այսպիսի գործերու առթիւ: (Զարժեր խօսիլ միւս «ուղեկից»ներու մասին):

Ի հարկէ աշխատանքի բաժանում ալ կատարած են հակադաշնակ պայքարին այս երկու թեւերը,— Ֆրանսացի համայնավարները ու իրենց հայ ընկերները:

Առաջինները ստանձնած են միջազգային ճակատը, միւսները՝ ազգայինը:

Առաջինները կ'ուզեն Դաշնակցութիւնը վարկաբեկել իբրեւ աջական եւ հակախորհրդային զաւազիր, միւսները կը ձգտին զայն չէզոքացնել ազգային կեանքի մէջ, իբրեւ «հակահայաստանեան»:

Այսպէս, ուրեմն, բացորոշ է կացութիւնը եւ արեւու լոյսին պէս պայծառ՝ Կոմկուսի հայ եւ օտար ուխտեալներուն ծրագիրը,— Մա՜հ Դաշնակցութեան:

Այս ճամբուն վրայ, բարեպաշտ ազգասէրներ ալ կրնան պոչ խաղցնել:

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն ոչ թէ յեղափոխական աշխուժութիւն, այլ հասարակ անբարոյականութիւն եւ սնանկութիւն:

Մարդիկ այսպիսի «քաջագործութեանց» կ'ապաւինին միայն այն ատեն, երբ չուանը կը փրթի…

Չուանը շատոնց փրթած էր, բայց ոչ այսքան պատկերազարդ բացայայտութեամբ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԻՒԵՐՈՎ ԽՕՍԵՑԷՔ

— o —

«Յառաջ»ը խմբագրականով մը կը հրաւիրէր իր թղթակիցները՝ ստոյգ տեղեկութիւններ եւ թուանշաններ հաղորդել, իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ բացուած ծաղկոցներու եւ դասընթացքներու մասին:

Գործը ընթացք առած է արդէն:

Այսօր՝ ձայն մը կուգայ Փոն տըՇէրիէն: Հատ մըն ալ պիտի հրատարակուի վաղը:

Անշուշտ միւսներն ալ չպիտի ուշանան, Փարիզէն թէ գաւառէն:

Շատ պարզ է «Յառաջ»ի ուզածը.—

1. Ձեր քաղաքին կամ արուարձանին մէջ ունի՞ք դպրոց, ծաղկոց, մանկապարտէզ կամ դասընթացք:

2. Քանի՞ աշակերտ (մանչ եւ աղջիկ զատ – զատ): Աւելցա՞ծ են թէ պակսած, անցեալ տարուան վրայ:

3. Ո՞վ կը հոգայ ծախքերը: (Ներկայացնել եկամուտի աղբիւրները):

Այս առթիւ պիտի թելադրէի որ «Յառաջ»ը հրատարակէր նաեւ խմբանկարներ:

Ամէն պարագայի մէջ, «Յառաջ»ին կ'իյնայ երեւան հանել նոր սերունդին փրկութեան համար կատարուած աշխատանքները, թիւերով եւ փաստերով:

Այս աշխատանքին շնորհիւ, գաղութին աչքն ալ կը բացուի քիչ մը:

Այնինչ, կրնաք յստակ տեսնել թէ հարիւրին քանի՞ն կը փրկուի…

Անշուշտ «Ձայներ» պիտի հասնին նաեւ հարեւան գաղութներէն,— Անգլիա, Պելժիա, Գերմանիա, Աւստրիա, Իտալիա եւայլն:

ՎԱՀԷ

ՅՈՅՆ ԴՐԱՄԱՏԷՐ ՄԸ ՓԱԽԱՒ

Հրեայ դրամատէր Մոռիս Նահմիաս, որ դրասենեակ մը ունէր Մոնմարթրի փողոցին մէջ (թիւ 164), առջի օր անհետացաւ, միասին տանելով կէս միլիոն ֆրանք եւ ազգ. վինակահանութեան տոմսերու փոխարժէքը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Տօքթ. Վ. Թորգոմեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր անդրանիկ որդին, Արամ: Դժբախտ երիտասարդը, որ երկրաչափ էր, ծանր հիւանդութենէ մը բռնուելով, հոգին կ'աւանդէ Լիոնի մէջ: Մարմինը փոխադրուեցաւ Փարիզ եւ թաղուեցաւ Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Մեր ցաւակցութիւնները:

ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՅՐԸ ԵՒ ՏԱՐՓԱԾՈՒՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Չորեքշաբթի օր, հարցաքննիչ դատաւորը դէմ դիմաց հանեց հայրասպան Վիոլէթը, իր մօրը եւ սիրականին՝ Ժան Տապէնի հետ: Ներկայ էին նաեւ պաշտպան փաստաբանները, ինչպէս եւ դատական բժիշկ մը: Սիրահար եւ սիրուհի շատ ընկճուած էին, իսկ Տիկին Նոզիէռ կուլար:

Ժան Տապէն խոստովանեցաւ թէ Վիոլէթ ինքնաշարժ մը խոստացած էր իրեն, արձակուրդը միասին անցընելու համար: Բայց, օգոստոս 5ին իմացուց թէ չպիտի կրնայ գնել ինքնաշարժը, դրամ չունենալով: Ուրեմն, 10,000 ֆրանք ճարելու համար չէր որ սպաննեց հայրը: Բայց կարծելով թէ հարուստ է, կ'ուզէր ամուսնանալ: Ամբաստանողները կ'ըսեն թէ Վիոլէթ Նոզիէռ կ'ուզէր սպաննել ծնողքը, իբրեւ օժիտ տանելու համար անոնց խնայած 180,000 ֆրանքը: Տիկին Նոզիէռի կարծիքով, իբրեւ տոքթ. Տէռոն դեղագիր շինողը Ժան Տապէնն է: Այս վերջինը զայրացաւ, երբ լսեց այս մեղադրանքը. իսկ Վիոլէթ յայտարարեց թէ ինք շինած է կեղծ դեղագիրը:

Ժան Տապէն խոստովանեցաւ թէ պարբերաբար դրամ կը ստանար Վիոլէթէն, 50 — 100ով, եւ միասին կ'ընէին ծախքերը: Համագումար իբր 3000 ֆրանք ստացած է այս կերպով: Միեւնոյն ատեն Վիոլէթ պզտիկ նուէրներ կուտար,— փողկապ, ձեռնոց եւայլն: Վերջին անգամ մատանի մը տուաւ, որ ոչ իսկ հարիւր ֆրանք կը բռնէ: Տիկին Նոզիէռ մատանին տեսնելով տղուն մատը, դիտել տուաւ թէ շատ կը նմանի իր ամուսնին դրած մատանիին: Այստեղ Վիոլէթ միջամտելով ըսաւ թէ այդ մատանին տրուած էր իբրեւ երաշխիք բարեկամութեան, եւ պիտի վերադարձնէր արձակուրդէն յետոյ: Իսկ Ժան Տապէն յայտարարեց թէ բերած է վերադարձնելու համար: Եւ մատանին յանձնուեցաւ Տիկին Նոզիէռի: Կ'ըսուի թէ ուսանողին ծնողքը պիտի վերադարձնէ նաեւ 3000 ֆրանքը:

Ժան Տապէն շարունակելով իր վկայութիւնը, պատմեց թէ անցեալ յուլիսին Վիոլէթի հետ սինեմա գացած ատեն, նկատեց որ դրամ չունի: Այն ատեն Վիոլէթ պայուսակը յանձնեց իրեն, եւ բանալով տեսաւ որ հազար ֆրանքի չափ դրամ ունի: «Միայն հարիւրնոց մը առի եւ տոմսակները գնելէ յետոյ մնացեալը վերադարձուցի»: Ուրեմն, Վիոլէթ այդ թուականէն կ'օգտուէ՞ր հռչակաւոր «պարոն Էմիլ»էն…

Նոզիէռենց դրացիներէն վկայ մը ներս կանչուելով, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Օգոստոս 22ին, առաջին անգամ ես վազեցի, երբ Վիոլէթ օգնութիւն կ'աղաղակէր: Փակեցի կազին ծորակը եւ շիտակ ճաշարան գացի: Տեսայ որ Տիկին Նոզիէռ փռուած է անկողնին վրայ: Շապիկը հանուած էր մինչեւ կզակը: Անմիջապէս ըսի աղջկան որ պատուհանը բանայ, բայց մտիկ չըրաւ:

— Ինչո՞ւ մտիկ չըրիր, հարցուց հարցաքննիչ դատաւորը:

Վիոլէթ խուսափողական պատասխան տուաւ.

— Չեմ գիտեր, չեմ յիշեր:

— Անդին մի՛ նայիք, ինծի նայեցէք: Չէք ուզեր խոստովանիլ: Ամբաստանուած էք. պաշտպանեցէք ձեր դատը:

Այստեղ պաշտպան փաստաբանը մեղքնալով, ըսաւ թէ Վիոլէթ յոգնած է, մանաւանդ որ գործողութեան ենթարկուեցաւ:

Յետոյ Տիկին Նոզիէռ եւ իր փաստաբանը ուզեցին գիտնալ թէ Վիոլէթ մեղսակից չունի: Ամբաստանեալը կ'ուրանար պարզապէս գլուխը շարժելով:

Ուրիշ դրացի մը պատմեց թէ ոճիրին յաջորդ օրը գիշերուան ժամը 12.40 լոյս կը վառէր Նոզիէռենց տունին մէջ: Վիոլէթ միւս դրացին կանչած էր ժամը 1.15ին: Արդ, ի՞նչ ըրած է միջանկեալ 35 վայրկեանին: Վիոլէթ ըսաւ թէ ժամը 12.40ին վերադարձաւ, բայց լոյսը չվառեց: Այս առթիւ սուր վէճ մը ծագեցաւ մօր եւ աղջկան միջեւ: Վիոլէթ կ'ըսէր թէ մայրը հօրը օգնելէ յետոյ, գնաց անոր հետ պառկեցաւ ճաշասրահին անկողնին վրայ: Տիկին Նոզիէռ ուժգնօրէն հերքեց այս պատմութիւնը, ըսելով թէ ամուսինը արիւն կը փսխէր իր աղջկան անկողնին վրայ, թէ ինքն ալ գետին ինկաւ անոր քով եւ մարեցաւ: Երկուքն ալ հագուած էին եւ չի գիտեր թէ ո՛վ հանեց հագուստները: Երբ Վիոլէթ վերադարձաւ, պարահանդէսի շրջազգեստ հագած էր, եւ արիւնի հետք չկար վրան:

ՆՈՐ ՏՈՒՆ ՄԸ Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՀԱՄԱՐ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ նոր բնակարան մը պիտի շինուի Մ. Քէմալի համար, երկրին բոլոր, նոյնիսկ ամէնէն հեռաւոր մասերէն փոխադրուած հողով: Ամէն քաղաք եւ գիւղ հրաման ստացած է որոշ քանակութեամբ հող հաւաքել եւ յանձնել կառավարութեան:

Անշուշտ այդ հողերուն խառնուած պիտի ըլլան նաեւ մէկ միլիոն Հայերու ոսկորները…

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

ՀԻԹԼԷՐԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ատոլֆ Հիթլէր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ չորեքշաբթի օր, ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան եւ անոր մարտական ուժերու վարիչներուն առջեւ, իբրեւ անոնց գերագոյն պետը: Այս ճառը միեւնոյն ատեն սկիզբն է ընտրական պայքարին:

Կուտանք ամփոփումը.

— «Իրաւունքներու հաւասարութեան պայքարը մտած է վճռական փուլի մը մէջ: Այդ պայքարը անբաժան է այն կռիւէն զոր կը մղէ գերման ժողովուրդը իր տնտեսական վերակազմութեան, իր ամենօրեայ հացին համար: Աշխարհի տնտեսական ապաքինումը կախում ունի իր քաղաքական խաղաղութենէն: Մեր նախորդ կառավարութեանց մեծագոյն սխալը այն եղաւ որ, կարծեցին թէ կարելի է օգուտ քաղել մասնակցելով միջազգային խորհրդաժողովներու, առանց ապահովելու իրաւունքներու հաւասարութիւնը: Անոնք վարակուած էին «Ժընեւի ախտէն», որ զիրենք յոռետես կը դարձնէր իրենց ազգին հանդէպ, իսկ լաւատես՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ: Իսկ ես լաւատես եմ իմ ազգիս համար եւ յոռետես՝ Ժընեւի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան համար:

«Գերմանիա երբեք այնքան չէ սիրած խաղաղութիւնը որքան այն պահուն երբ կռնակը դարձուց այդ քաղաքին (Ժընեւ) անմխիթար մթնոլորտին: Ամբողջ գերման ժողովուրդը ուժ կուտայ իր կառավարութեան, երբ ան կ'ըմբոստանայ նուաստացուցիչ յաւակնութեանց դէմ: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք բայց չենք հանդուրժեր որ երկրորդական ազգի մը տեղ դնեն մեզ: Ազգային – ընկերվարութիւնը ամբողջ 14 տարի պայքար մղեց, պաշտպանելու համար իրաւունքը: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ Գերմանիա իր իրաւունքը պիտի պաշտպանէ նոյն կորովի եւ աննկուն վճռականութեամբ: Պատիւը եւ ուղղամտութիւնը ցնորքներ չեն: Գերմանիա խաղաղութիւն, միայն խաղաղութիւն կ'ուզէ, բայց վճռած է այսուհետեւ չմասնակցիլ որ եւ է ժողովի, չստորագրել ո՛ր եւ է զինակցութիւն եւ պայմանագիր, չստորագրել ո՛ր եւ է բան, ցորչափ հաւասարէ հաւասար չեն վարուիր իրեն հետ: Սահման մը կայ ուրկէ անդին կարելի չէ անցնիլ, առանց ժողովուրդ մը կառավարելու անարժան վիճակին մէջ իյնալու: Մեր ընտրական պայքարը շատ ծանրակշիռ է, որովհետեւ նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին ազգին կենսական իրաւունքին համար: Յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, գերման ժողովուրդը պիտի տոգորուի խորունկ եւ սրբազան լրջութեամբ մը: Անոր խանդավառութիւնը չի բխիր մակերեսային զգացումներէ, այլ հիմնուած է իրաւունքի խոր գիտակցութեան վրայ»:

Եզրակացնելով, Հիթլէր խիստ կարգապահութեան հրաւիրեց ընկերները եւ ժողովը փակուեցաւ «Յաղթանա՛կ» աղաղակներով:

Ի՞նչպէս պիտի կատարուին նոր ընտրութիւնները

—•—

Նոյեմբեր 12ին, Գերմանիոյ բոլոր ընտրողները պիտի երթան ընտրական դրասենեակները, պատասխանելու համար հետեւեալ հարցումներուն.—

1. Համաձա՞յն էք կառավարութեան վարած արտաքին քաղաքականութեան:

2. Համաձա՞յն էք ընդունելու կառավարութեան ներկայացուցած թեկնածուներու ցանկը:

Պատասխանները պէտք է ըլլան «այո» կամ «ոչ»:

Պ. Կէօպէլս, պրոպագանտի նախարարը, այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Հանրաքուէն համաշխարհային կարեւորութիւն պիտի ունենայ: Ան պիտի ապացուցանէ թէ Հիթլէրի կառավարութիւնը բռնակալ իշխանութիւն մը չէ, այլ իսկական ներկայացուցիչը եւ թարգմանը գերման ժողովուրդին:

Այս առթիւ նախարարը աւելցուց թէ ընտրական պայքարը պիտի մղուի ամէնէն արդիական միջոցներով,— զանգուածային ցոյցեր, անթել, հրապարակային ժողովներ, բերնէ բերան պրոպագանտ եւայլն:

Թուրքեւռումանական դաշնագիր

Ինչպէս գրած էինք, հոկտ. 17ին Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ բարեկամութեան եւ ոչ – յարձակման դաշինքը, որ կը բաղկանայ նախաբանէ մը եւ 22 յօդուածներէ:

Առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ անխախտելի խաղաղութիւն մը եւ անկեղծ բարեկամութիւն մը պիտի տիրեն երկու պետութեանց եւ անոնց ժողովուրդներուն միջեւ: Երկրորդ յօդուածը կը հաստատէ երկու կողմերուն յանձնառութիւնները, համաձայն Փարիզի դաշինքին եւ Լոնտոնի պայմանագրին եւ կը դատապարտէ ո՛ր եւ է նախայարձակում կամ մասնակցութիւն որ եւ է նախայարձակման կամ համաձայնութիւն՝ նախայարձակման նպատակով, պայմանագիր կողմերուն դէմ: Երրորդ յօդուածով բոլոր վէճերը կը յանձնուին իրաւարարութեան, անշուշտ վերապահելով իւրաքանչիւր պետութիւն վեհապետական իրաւունքները: 22րդ յօդուածը կ'ըսէ թէ դաշնագիրը կնքուած է տասը տարուան համար եւ գործադրութեան պիտի դրուի վաւերացումներու փոխանակութենէն յետոյ, որ տեղի պիտի ունենայ անյապաղ: Դաշինքը մեքենաբար կը վերանորոգուի հինգ տարուան համար, եթէ լուր չտրուի վեց ամիս առաջ:

Նորութիւն ըլլալով, փոխուած է այն յօդուածը որ կ'ըսէ թէ կողմերէն մէկը չէզոք պիտի մնայ եթէ միւսը յարձակման ենթարկուի երրորդ պետութեան մը կողմէ: Այդ աւանդական յօդուածին տեղ դրուած է նոր մը, որուն համաձայն, այդպիսի պարագայի մը մէջ, յարձակման չենթարկուած կողմը «բարոյապէս պիտի դատապարտէ յարձակողը»:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ՊԻՏԻ ԳԱՆ ՓԱՐԻԶ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ 70 խորհրդային օդանաւեր պիտի գան Փարիզ, փոխադարձ այցելութեան համար: Օդանաւերը կանգ պիտի առնեն Վարշաւայի եւ Փրակայի մէջ:

⁂ Խորհրդային նաւաբաժին մը հասաւ Պոլիս եւ խարսխեց Տոլմա Պաղչէի պալատին առջեւ: Նաւաբաժինը որ երեք օր պիտի մնայ, կը բաղկանայ մէկ յածանաւէ, երկու թորփիլահալածէ եւ երեք սուզանաւէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԵՐ ԿՌԻՒԸ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»

ԽՄԲ.— Մ. Նահանգներու նախագահը, Պ. Ռուզվէլթն է որ կը գրէ, գերմանական մեծ օրաթերթի մը մէջ, այս խորագրին տակ.—

Պէտք է ամէն մարդ ապահովաբար գիտնայ թէ Մարտ 4էն ի վեր Մ. Նահանգներուն մէջ գործադրութեան եդող բոլոր յատակագիծերն ու օրէնքները չեն ներկայացներ անկապակից գաղափարներու հաւաքածոյ մը, այլ մէկ մասը կապակից եւ տրամաբանական ամբողջ յատակագիծի մը: Իբրեւ նախագահ պաշտօնավարութենէս երկար ժամանակ առաջ արդէն ա՛յն համոզումը գոյացուցած էի թէ հարկ եղած աշխատութիւնը չըներ կառավարութիւնը, եւ պարտաւորուած է չընել պարագաներու բերմամբ, եւ թէ անպայման անհրաժեշտութիւն մըն է բոլորովին նոր տիրական ու գործնական տնտեսական առաջնորդութիւն մը կատարել, բացառիկ պայմաններու դէմ բացառիկ միջոց:

Այսպիսի առաջնորդութիւն մը սկըսելու համար, հարկ էր Մ. Նահանգներուն վարկը պահպանել եւ ամրապնդել: Կառավարութիւնը տարիներով օրը օրին ապրեցաւ, եւ հետեւաբար իբրեւ առաջին գործ կը ներկայանար ծախքերը եկամուտներուն հետ համաձայնեցնել: Եւ ասիկա ի գլուխ հանեցինք: Շատերուն թերեւս հակասութիւն երեւնայ սա՛ պարագան թէ կառավարութիւնը մէկ կողմէն իր կանոնաւոր ծախքերը կը կարճեցնէ, միւս կողմէն սակայն միաժամանակ միլիառներ փոխ կ'առնէ, եւ կը ծախսէ բացառիկ դէպքերու համար: Բայց երբ մտածուի թէ այս դրամներուն մէկ մասը բնականոն, օրինական փոխառութիւններ են, թէ որոշ ժամանակի մը մէջ անոնք կրկին պիտի վըճարուին պետական գանձին, այն ատեն կ'անհետանայ երեւութական հակասութիւնը: Փոխ առնուած այդ գումարներուն տոկոսին եւ գլխավճարներու համար նոր տուրքեր պիտի դրուին: Եւ ահա այս կերպով ամերիկեան վարկին շէնքը ժայռի պէս ամուր հողի վրայ դրուած է, հակառակ ամէնուն շփոթութեան եւ իրարանցումին, այո՛, մեր վարկը ամուր է ու ապահով, իբրեւ խարիսխ ամբողջ տնտեսական վերաշինութեան յատակագիծի մը: Մարտ 6ին գոցուեցան բոլոր ազգային պանքերը, ամիս մը ետքը այդ պանքերուն մէջ զետեղուած աւանդ դրամներուն հարիւրին 90ը արդէն ազատ ու տրամադրելի էին, եւ այսօր անոնց հարիւրին հինգը միայն կապուած է: Միեւնոյն ատեն պետական պանքերուն մէջ ալ պակսեցան արագօրէն եւ յարատեւօրէն «սառած վարկեր»ը, անշուշտ ո՛չ հաւասար չափով ինչպէս ազգային պանքերուն մէջ, բայց կարծուածէն շատ աւելի լաւ կերպով: Եւ այս է պատճառը որ այսօր այն ժամանակէն աւելի տարբեր կերպով յարգի է տոլարը, որովհետեւ հիմակուան յանձնառութիւնները կը գործադրուին, «չեն սառիր»: Ահա այս երեսէն էր ժողովուրդին վնասին մէկ մասը: Ձեռք առնուած միջոցները ծանօթ են եղած անարդարութիւնը ուղղելու համար: Ներքին փոխառութեան յաջորդեց հողագործական փոխառութիւնը, այսինքն հողագործներու կացութիւնը զարմանելու նպատակաւ կառավարութեան առած կարեւոր քայլը, քանի որ կենսական անհրաժեշտութիւն մըն էր անոնց գնելու կարողութիւնը զօրացնել:

×

Մինչ այս կերպով կը ջանայինք ժողովուրդին դրամը պաշտպանել, անոնց խնայողութիւնները նշաւակ չըլլալով սնանկութիւններուն, միւս կողմէ անպայման հարկ կը ներկայանար հող տանիլ միլիոնաւոր մարդոց ֆիզիքական պէտքերուն, քանի որ անոնց ապրուստը սոսկալի, ողորմելի էր: Պետական ու քաղաքային նպաստները սպառած էին, այս պատճառաւ պարտաւորուեցանք կէս միլիառ տոլար յատկացնել եւ հրապարակ հանել, միեւնոյն ատեն գործնական եւ օգտակար հանրային աշխատանքներու մէջ դըրինք 300,000 երիտասարդներ: Ասոնց օրավարձերովը այսպէս գրեթէ մէկ միլիոն հոգիի ապրուստը կանոնաւորապէս ապահովուած եղաւ: Հանրային այդ աշխատութիւններուն յատկացուած է երեք միլիառ տոլար: Պիտի շինուին լեռնային ճամբաներ, գետային նաւարկութեան միջոցներ, նաեւ ուրիշ հանրօգուտ ձեռնարկներ պիտի ըլլան քաղաքներուն եւ գիւղախումբերուն համար: Եւ կը յուսանք որ քանի մը տարիէն մեր հիմակուան ծախսած դրամին գոնէ կէսը կառավարութեան պիտի դայ: Բայց առայժմ երկու նպատակ իրագործած կ'ըլլանք — վարկը կը վերականգնենք, աշխատանք կը ստեղծենք:

×

Մեր բուն նպատակն է ամերիկեան բարեկեցութիւնը առաջ բերել տեւական կերպով: Ձենք ուզեր որ ազգին մէկ կէսը յոխորտայ եւ միւս կէսը տուայտի: Ապրանքներու ինկած գիները, մանաւանդ հողատնտեսական արտադրութիւններուն շատ ինկած գիները տարիներով առերեւոյթ բարեկեցութիւն մը ցոյց կուտային, բայց ասիկա գլխաւոր արդիւքը եղաւ տեւական բարեկենդանութեան եւ մանաւանդ իրեն ետեւէն քաշեց բերաւ անգործութիւնը: Ես օժանդակութիւն խոստացայ եւ ամերիկեան ծերակոյտը մասնակցեցաւ իմ ջանքերուս, հողատնտեսութեան եւ ճարտարարուեստին վերականգնումի օրէնքները քըուէարկելով: Այսօր ի զօրու են այս օրէնքները: Հողատնտեսական օրէնքի հիմը կը կազմէ այն կէտը թէ ժողովուրդին գրեթէ կէսին գնելու կարողութիւնը հողատնտեսական արտադրութիւններուն օրինաւոր գիներէն կախում ունի: Մեր սպառածէն կամ համաշխարհային շուկաներուն վրայ մեր ծախել կրցածէն աւելի արտադրեցինք: Ուստի պէտք է նուազ արտադրենք, բայց ասիկա հողագործներուն միջոցաւ չըլլար միայն: Ճարտարարուեստը, այսինքն գործարանային կացութիւնն ալ բարւոքող միջոցներ ձեռք առնուած են: Նախ հողագործութիւնը եւ իր արտադրութիւնը բանաւոր չափի մը պիտի վերածուի, որպէսզի գիները հունձքին համապատասխան ըլլան: Առ այժմ փորձ է ըրածնիս, բայց ամէն առիթ ունինք հաւատալու որ այս քաղաքականութիւնը լաւ արդիւնքներ պիտի տայ: Եթէ հողագործութենէն ապրող տասը միլիոն հոգիին գնելու կարողութիւնը բարձրացնենք, բնականաբար միաժամանակ մեծապէս բարձրացուցած կ'ըլլանք գնելու կարողութիւնը անոնց ալ, որոնց համար անհրաժեշտ է ճարտարարուեստական արտադրութիւնը:

×

Ջանազան առիթներով ասկէց առաջ արդէն յայտարարեցի թէ ճարտարարուեստական մարզին մէջ կարգ կանոն պահելով, կրնանք ընդհանուր թոշակներու բարձրացումով եւ աշխատութեան ժամերը կարճցնելով ի վիճակի դնել ճարտարարուեստը իր բանուորներուն վճարելու այնքան որ անոնք ալ իբրեւ գնող նկատի առնուին համայնական տնտեսութեան մէջ: Եւ հիմա բոլոր գործարանատէրները գըրեթէ համաձայնած են գլխաւոր կէտերու վրայ: Ահա ասկէ բխեցաւ ճարտարարուեստի վերականգնումի օրէնքին գաղափարը: Անհատներուն իրենք առանձինն իրենց համար չըրածը կարելի է ընել պետութեան եւ ընկերութեան հիման վրայ:

Օրինակ մը միայն: Տղայոց աշխատութիւնը արգիլուեցաւ: Բամբակի մշակութեան կանոնագրքով եւ ուրիշ համաձայնութիւններով: Ասիկա ինծի համար անձնապէս բարեբախտութիւն մըն է: Հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին մէջ տղայոց աշխատութիւնը հին չարիք մըն է: Բայց ոչ մէկ անհատ գործարանատէր ի վիճակի չէր այդ աշխատութիւնը ջնջելու ինք իրմով միայն: Եթէ գործարանատէր մը կամ առանձին նահանգ մը փորձէր այդպէս ընել, այլեւս պիտի չկրնար մրցիլ իր գործին մէջ, քանի որ միւսները պիտի շարունակէին ունենալ տղայոց աշխատանքը: Եւ ահա ընդհանուր օրէնքով այս դժբախտ անպատեհութիւնը ջնջուեցաւ: Ասիկա կ'ըսեմ ոչ թէ ինքզինքս գովելու համար, այլ ցոյց տալու համար թէ ի՛նչ յոյսեր դրած եմ համագործակցութեան եւ անոր արդիւնքներուն վրայ հիմա եւ ձմեռը:

×

Այո՛, անցեալ տարուան պէս ձմեռ պիտի չունենանք: Քաջաբար գործելու ժամանակն է, եւ նոր օրէնքը միջոց կուտայ մեզի հաւասար զէնքերով կռուելու անգործութեան դէմ, ինչպէս կռուեցանք տղայոց աշխատութեան դէմ: Երբ բոլոր գործարանատէրերը արդարապէս կարճեցնեն աշխատանքի ժամանակը եւ արդարապէս բարձրացնեն օրականները, պիտի կըրնանք անգործներուն կրկին գործ հայթայթել առանց վնաս հասցնելու գործարանատիրոջ: Բայց եթէ կարեւոր խմբակ մը վարանի, պիտի կորսնցընենք այս մեծ պատեհութիւնը, եւ այն ատեն աղետալի նոր ձմրան մը սպասել կը պարտաւորուինք: Ո՛չ, ասիկա պէտք չէ ըլլայ: Ուստի դիմած ենք բոլոր գործարանատէրներուն: Որովհետեւ բնականաբար մեծ կազմակերպութեան մը եւ շատ մը ամիսներու կը կարօտինք մինչեւ որ պատրաստուին բոլոր կանոնագրութիւնները, ըստիպուած ենք առժամեայ կարգադրութիւններ ընել նոյն ուղղութեամբ. կամքին անիւները շարժման մէջ դնելու համար: Անգործութեան դէմ մեր հզօր յարձակողականին մէջ չենք ուզեր ժամանակ կորսնցնել: Մեր կարգադրութիւններուն համաձայն պէտք է քալէ մինչեւ իսկ մէկ հոգիէն տասը հոգի գործածողը: Փոքրիկ ձեռնարկները մեր երկրին կենդանի մասը կը կազմեն, անոնց մէջ կը կայանայ մեր յատակագիծին յաջողութիւնը: Ու երբ մեծագոյն ձեռնարկութեանց մօտ դան հաւաքուին այս փոքր ձեռնարկները եւս, որոնց ակնարկեցինք, այսինքն ճարտարարուեստին մեծ ու փոքր ներկայացուցիչները մէկ ճամբայ քալեն, բարի վախճանը ապահովուած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ

եւ մրցման արդիւնքները

Գ.

Սեպտ. 21ին մրցումներուն արդիւնքը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.—

1000 մէթր վազք.— Կը մասնակցէին գործարանային կոլեկտիվները: Առաջնութիւնը շահեցաւ Վասիա Եսալովեդին (Լէնինական), երկրորդ՝ Երեւան, երրորդ՝ Ալլահվերդի:

500մէթր վազք (կիներ)..Առաջին՝ Երեւան:

Ջուան քաշել.— Առաջին՝ Ալլահվերդի: Ամբողջ 15 վայրկեան Լէնինական եւ Երեւան աշխատեցան յաղթել, բայց Ալլահվերդի չձգեց չուանը:

Ծանրի ծանրութիւն.— Մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին ծանրութիւն վերցնելու այս մարզանքները: Ցակոբեան Ջոկօ (Երեւան) Անդրկովկասեան մրցանիշ մը ստեղծեց երկու ձեռքով բարձրացնելով 67 քիլօ 700 կրամ: Ցակոբեան Աշոտի մրցանիշը եւս (67 քիլօ 600 կրամ) կը համարուի Անդրկովկասեան մրցանիշ: Համբարձումեան Սերգէյ (Երեւան) ստեղծեց Ռուսիոյ ախոյենական մրցանիշ՝ բարձրացնելով 104 քիլօ 100 կրամ:

400 մէթր.— Ռազմական ամրութիւններէն (արգելք) անցնելու մրցումին մէջ առաջին՝ Լէնինական:

Կիներու նոյն մրցումին մէջ, 250 մէթր, առաջին՝ Լէնինական:

Նռնակ նետել.— Առաջին՝ Պ. Սահակեան (Վէդի):

1000 մէթր վազք.— Առաջին՝ Մարգարեան Հրաչ:

500 մէթր վազք.— Սեւաչերեան (Իջեւան):

Հեռաւորութիւն ցատկել.— Առաջին՝ Միրզոյեան (Մարտունի):

«Դինամօ»ի մարզարանին մրցումները ժամանակ մը դժուարացան, որովհետեւ ջուրի ծորակներ չկային:

Մինչ այս մրցումները տեղի կ'ունենային զանազան մարզարաններու մէջ, ճատրակի մրցում մըն ալ կը կատարուէր Երեւանի ու Լէնինականի միջեւ: Յաղթանակը տարաւ Երեւան: Ճատրակի այս մրցումը Հայաստանեան առաջնութեան մրցում մը չէր սակայն, այլ, ողիմպիականին առթիւ, ուժերու հանդիպում մը: Ճատրակի Հայաստանեան առաջնութեան մրցումը տեղի պիտի ունենայ առանձին, թերեւս այս տարուան վերջը մայիս – յունիս ամիսներու ընթացքին:

Թէեւ ողիմպիականին կազմակերպիչները կ'աշխատէին մրցանիշ կոտրելու մոլութեան չզոհել մրցումները, սակայն Երեւանէն խումբ մը մարզիկներ սեպտ. 21ին դիմեցին Դատական Խորհուրդին, որպէսզի մրցում բացուի 10,000 մէթր եւ 20,000 մէթր վազքերու:

Եղանակը, որ յարմար էր մրցումներուն եւ աղուոր արեւով մը ողջունեց Հայաստանի մարզիկները, շուտով փոխուեցաւ եւ սկսաւ միջընդհատ անձրեւ մը, որ բաւական նեղութիւն պատճառեց մրցորդներուն: Անձրեւը կը սկսէր մասնաւորապէս ճաշէն ետքը: Այսուհանդերձ շարունակուեցան մրցումները:

Սեպտ. 22ին արտադրական կոլեկտիվները սկսան պասքէթ – պոլ խաղալ,— կը մասնակցէին Լէնինականի երկաթուղին, Երեւանի շարժանկարի գործարանը, Ալլահվերդիի հանքերը: Խաղը շահեցաւ Լէնինական 1ի դէմ 28ով:

Վալէյ – պոլի մրցումին մէջ, որ կատարուեցաւ նոյն կոլեկտիվներուն միջեւ, յաղթանակը տարաւ դարձեալ Լէնինական 1ի դէմ 3ով:

Ֆութպոլի մրցման մէջ, որ կատարուեցաւ դարձեալ նոյն կոլեկտիվներուն միջեւ մեծ ոգեւորութեամբ, Լէնինական շահեցաւ 1ի դէմ 3ով:

Այս մրցումները ցոյց տուին որ Լէնինականի երկաթուղիի բանուորները տիրացած են կատարուած խաղերու թէքնիքին:

Նոյն օրը, Երեւանի քաղաքային մարզարանին մէջ, հիւր մրցորդներու կողմէ կատարուեցաւ կեցած տեղէն ցատկելու մրցում մը, զոր շահեցաւ Թիֆլիզի ուսանողներէն, մարզիչ Նոսէլեանի, որուն մրցանիշը, 3 մէթր 12.5, Ռուսիոյ ախոյենական մրցանիշ կը մնայ առ այժմ: Նման մրցումի մը մէջ Լ. Բունիաթեան (Երեւան) ցատկեց 2 մէթր 80, Ա. Ստեփանեան (Երեւան) 2 մէթր 68: Բունիաթեան յայտարարուեցաւ առաջին: Հանրապետական (Հայաստանի) մրցանիշն է 2 մէթր 92:

Հրաձգութիւն.— Կը մասնակցէին Երեւան, Լէնինական, եւ իբրեւ ոչ – մրցորդ՝ հայկական զօրամասը: Արդիւնքները,— Լէնինական՝ առաջին, Երեւան՝ երկրորդ, հայկական զօրամասը՝ մրցումէ դուրս առաջին:

Նոյն ձեւի կիներու մրցումներուն մէջ, Երեւան առաջին, Լէնինական՝ երկրորդ:

Անհատական մրցումներու մէջ,— հայկական զօրամասէն Բշտուեցեւ՝ առաջին (60 թուանշան), Լէնինականէն Զախոյեան՝ երկրորդ (60 թուանշան): Կիներէն՝ Երեւանէն Կարապովա (51) եւ Բարսեղեան (52):

Փամփշտակալով խմբակային մրցումին մէջ, 5×50 սուրհանդակ վազք առաջին՝ Ախտա, երկրորդ՝ Իջեւան:

Վալէյ – պոլ.— Լէնինականի եւ Երեւանի թիմերուն միջեւ: Շահեցաւ Երեւան:

Դիտողութիւն եղաւ, որ Երեւանի շարժանկարի գործարանին կոլեկտիվը հրացանաձգութեան, ֆութպոլի եւ այլ մրցումներու ընթացքին, ապօրինի կերպով, դուրսէն մարդ առած է: Նոյն խաղը կատարեց նաեւ Լէնինականի երկաթուղին: Դատական մարմինը զանց առաւ անոնց շահած յաղթանակները:

Սեպտ. 23ին, ողիմպիականի փակման նախօրեակին, մրցումները կը ներկայացնէին հետեւեալ պատկերը.

Ծանրութիւն վերցնել.— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Ղարաքիլիսա, երրորդ՝ Լէնինական:

Ըմբշամարտ.— Առաջին՝ Լէնինական, երկրորդ՝ Ղարաքիլիսա: Երեւանի թիմը չներկայացաւ:

Կռփամարտ.— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական, երրորդ՝ Վէդի:

Մրցումէն դուրս՝ կռփամարտ մը տեղի ունեցաւ Թիֆլիզէն հրաւիրուած առաջնակարգ կռփամարտիկ Պապեանի եւ Երեւանի երկու լաւագոյն կռփամարտիկներուն՝ Խուդավէրդեանի եւ Հէյդարովի միջեւ: Կռփամարտին մասնակցեցաւ նաեւ Գ. Մարտիրոսեան (Երեւան), որ լաւ ապագայ կը խոստանայ: Մարտիրոսեան յաղթեց Լէնինականի երկու կռփամարտիկներուն:

Հեծանիւ.— Վէլոտրոմին մէջ կատարուած առաջին մրցման ընթացքին, 15 քիլոմէթր, Օննիկ Քոչարեան (Երեւան) շահեցաւ առաջնութիւնը, վայրկ. 47 երկվ.էն կտրելով յիշեալ տարածութիւնը:

Երկրորդ կարգի մրցման ընթացքին, 200 մէթր, առաջին՝ Խ. Գէորգեան (Վաղարշապատ), որ կտրեց յիշեալ տարածութիւնը 16 վայրկ.8 երկվ.էն: Երկրորդ՝ Ն. Մելքումեան (Ղարաքիլիսա):

Նոյն մրցումին մէջ, կիներէն առաջին՝ Ն. Բարսեղեան (Վաղարշապատ), երկրորդ՝ Վ. Գէորգեան (Ղամարլու):

Մրցումէն դուրս՝ 15 քիլոմէթր հեծանիւով, առաջին՝ Խարկովէն Գա..., երկրորդ՝ Երեւանէն Վ. Սմբատեան:

Առաջնութիւնը կը մնայ Երեւանին:

Ձիընթացական վազք.— 400 եւ 200 մէթր վազքի մէջ առաջին՝ Երեւան:

Հրաձգութիւն.— Առաջին՝ Երեւան (175 թուանշան), երկրորդ՝ Լէնինական (12 թուանշան):

Վաղը կուտանք վերջին օրուան մրցումները, ինչպէս նկարագրութիւն փակման հանդէսին, անունները ողիմպիականի յաղթականներուն:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

»»»o«««

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յատուկ).— Հ.Յ.Դաշնակցութեան օրը տօնուեցաւ շաբաթ երեկոյ Պրէֆան Մարսէյլի մէջ փա... լուն հանդիսաւորութեամբ: Ժամանակէն առաջ ժողովուրդը խռնուեցաւ դրան առջեւ եւ մեր ընկերները ստիպուեցան կարգով եւ մաս առ մաս ներս առնել: Այս առթիւ ալ խոր յուսախաբութեան մատնուեցան նիւթապէս եւ բարոյապէս կաշառուած խամաճիկները եւ բոլոր տեսակի դաւաճանները:

Բեմը զարդարուած էր եռագոյնով եւ Հ.Յ.Դ. դրօշակով, իսկ մէջտեղը զետեղուած էր հիմնադիր երրորդութեան նկարը: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր նուագեց Ռ.Մ.ի Վահագնեան նուագախումբը: Ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Մեծ յաջողութեամբ երգեցին օր. Պ. Գէորգեան, Պ. Պ. Կ. Գաստանճեան եւ Թորոսեան, արտասանեցին ընկերներ Խանոյեան, Աստանլեան, Քէնտիրեան, եւ Պ. Ֆրանկճեան, բոլորն ալ ժողովուրդի փափաքին վրայ կրկին բեմ եկան: Մասնաւորապէս ընկ. Քէնտիրեանը երբ «Զարկ կովկաս...» եւ Ա. Ահարոնեանի «Օտար հողերու տակ»ը արտասանեց, ժողովուրդը յուզուեցաւ:

Ամբողջ հանդէսի տեւողութեան Վահագնեան նուագախումբը յաջողութեամբ նուագեց ազգային – յեղափոխական եւ եւրոպական ընտիր կտորներ:

Օրուան նախագահ ընկ. Պ. Հէ...եան պարզեց յեղափոխական սերունդներու դերը եւ մասնաւորապէս Հ.Յ. Դաշնակցութեան կատարած դիւցազնական գործերը: Ապա բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Մ. ...րանդեան, որ խօսեցաւ գեղեցիկ ... մը: Ահաւասիկ ամփոփումը.

— Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, Դաշնակցութիւնը հայութեան ... այսօր Դաշնակցութեան օրն է: Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը կանչէ, հայութիւնն ալ Դաշնակցութեան կը կանչէ: Առ հասարակ բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնները, մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը աւելի քան այսօր պարտաւոր են հայ ժողովուրդին հաշիւ տալու թէ ի՛նչ է իր նպատակը, ի՛նչ ըրաւ անցեալին եւ ի՛նչ պիտի ընէ ապագային: 70–80 թուականներուն, 40–60 ... ժողովուրդը անգիտակ էր ու անտէր. Այդ թուականներուն հայ Մովսէսները, Պատկանեան, Նալբանդեան, Ալիշաններ, Խրիմեան Հայրիկներ ...

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Մեր կեանքի ուղին ցուցնող աղաւնի,
Կը պաշտենք քեզ, դաւանանք,
Մեր կամքը մեզ զէնք՝ հետեւինք պիտի ճշմարիտ առաքինութեան:
Բոլորս միացած նոյն եռանդով՝
Կ'ուխտենք յարգել քեզ.
Բոլորս կապուած նոյն ուխտով
Կ'ուզենք սիրել քեզ:
Ազնիւ բերկրութեան, սիրոյ, միութեան ուղղէ մեր անփորձ քայլեր
Խաղաղ հանգրուան, ապրէ անսասան
Մեր հոգիներուն մէջը:

Ամբաղետուհին հատ ինհատիկարտասանած դաւանանքը, որ ահաւասիկ.

1. Արենուշը ճշմարտասէր է, ըզգաստ եւ ուղղամիտ:
2. Արենուշը օրինապահ է, եւ հնազանդող:
3. Արենուշը պաղարիւն է, եւ իր կամքը կառավարող:
4. Արենուշը բարի է, սիրալիր եւ անձնուէր, հոգատար մարդկանց, կենդանիներու եւ բոյսերու հանդէպ:
5. Արենուշը աշխատասէր է, ժիր եւ կորովի դժուարութեանց դէմ անվախ:
6. Հայ արենուշը մաքուր հայերէն կը խօսի:
7. Արենուշը բարեկամ է ամէնքին եւ քոյր բոլոր միւս սկաուտներուն:
8. Արենուշը համեստ է, տնտեսող եւ պարզ իր ճաշակներուն մէջ:
9. Արենուշը զուարթ է եւ աշխոյժ:
10. Արենուշը մաքուր է մտածմունքով, խօսքով եւ գործքով:

Արենուշի խոստումը՝

Պատուոյս վրայ կը խոստանամ իմ ամբողջ կարելիս ընել, ծառայելու Աստուծոյս, հայրենիքիս եւ ընտանիքիս:

Միշտ օգնել ուրիշին:

Հնազանդիլ արենուշի դաւանանքին:

Ու խորհրդաւոր լռութեան մէջ երգողները մտնենում են խարոյկին. ձեռները պարզած կրակին՝ կատարում են իրենց երդումը:

Ամբաղետուհին յանձնում է նրանց նշանակները: Բոլորը համբուրում են իրենց երդում կատարած քոյրիկներին:

Նրանք յուզուած են. լալիս են:

Երգում են խարոյկի երգը, ձեռները ուխտով շղթայած՝ դառնում են կրակի շուրջը:

Ու խորհրդաւոր լռութեան մէջ վերջանում է օրը:

. . . .

Ի՞նչ պէտք կայ աւելին. միեւնոյնն է, չպիտի կարողանամ պատկերացընել բոլոր այն գեղեցկութիւնները, ինչ որ է արենուշների բանակումի կեանքը:

Այս երգերը, որ ես մէջբերեցի, իրենք արենուշներն են հեղինակները: Քննադատները պիտի ժպտին նայելով նրանց բառերին ու յանգերին:

Բայց, պարոններ, ձեզ պահէք ձեր ժպիտը, նրանք բանաստեղծուհիներ չեն, ու հայերէն էլ լաւ չգիտեն:

Ո՞ր բանաստեղծ, ո՞ր գրագէտ, ո՞ր թարգմանիչ մինչեւ օրս հետաքրքրուեցիք նոր սերնդի կեանքով, նրանց պահանջներով, ո՞րդ գրեցիք նրանց համար մի երգ, մի պիէս, մի ոտանաւոր: Ո՞րդ թարգմանեցիք օտար հարուստ սկաուտական գրականութենէն թէկուզ մի էջ:

Մեր գրողները, բանաստեղծները շատ մեղան կը սպասեն վերապրեցնելու համար հին գիւղը, անցած, չի կրկնուելիք սէրերը, խօսում են, խօսեցնում ծառն ու ծաղիկը, շունն ու...

Սակայն ոչ ոք կայ, որ մտածէ ապրեցնել կենդանի սերունդը,որ մեր ցիր ու ցան ազգի այսօրն է, ու պիտի կերտէ վաղը: Արենուշները, գուցէ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիների սկաուտները շատ անգամներ կարդում, երգում, արտասանում են ֆրանսերէն:

Ո՞վ է մեղաւոր, ո՞վ տուեց նրանց հայերէնը: Թէկուզ թարգմանաբար:

. . . .

Փարիզ դառնալէ առաջ մի օր անցկացնում ենք Մարսէյլում: Նորէն Ն. Կակոսեանի հիւրանոցը: Նորէն Մեղուի եւ իր յարգելի ծնողների շուրջը: դրաւել ենք բոլոր ազատ սենեակները. տեղաւորուել ենք նաեւ հիւրանոցի հայ բնակիչների սենեակներում:

Հայի հիւրասիրութիւն:

Մեր վարձատրութիւնը բոլորին արենուշի շնորհակալութիւնն է:

— Հա ճիճի՛, հա՛, հա:

Այցելում ենք հռչակաւոր ոսկէ արձանով Նոթր – Տամը, կենդանաբանական պարտէզը, շրջում ենք գլխաւոր փողոցները:

Ու ... կայարան: Ուշացած մի նամակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներէն, Անըսիի կապուտակ լճի եզերքէն, ողջոյն են ուղարկել իրենց քոյրիկներին: Ցայտնում են իրենց յաջողութիւնները:

Արենուշները ոգեւորուած «Հա – ճի – ճի» են կանչում եւ անկեղծ ուրախանում իրենց եղբայրների յաջողութեամբ:

Կայարանում. որքա՛ն մարդ կայ. «Սիփան»ի քոյրիկները, արի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եղբայրները, ծանօթներ, բարեկամներ:

Եկել են ողջերթ մաղթելու:

Բաժանումի թախիծը:

Շարժւում է գնացքը, դէպի Փարիզ, եւ հնչում է վերջին երգը.
Միթէ կը բաժնուինք իսպառ,
առանց դարձի յոյսի...

Փարիզ... Երա՞զ էր միթէ բանակումի կեանքը, մի՞թէ ես մի մայր եմ աւելի մաղերով: Աւա՛ղ, այո՛, բայց այնտեղ, բանակավայրում արենուշների հետ ես էլ մանուկ էի, ո՛չ քէն հոգուս մէջ, ո՛չ ատելութիւն:

Իսկ վա՞ղը, վա՞ղը, մեծերի մէջ...

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Վերջ)

...ձայնին ազգական երգերը․ ժողո-
...կերգին խանդավառութեամբ կը տանէր
...ները, Ալփոնս Համիրեանները ըս-
...գրերու, կը նախանձէր բախ-
...կական լուծը, կը նախանձէր բախ-
...ազգերու ազատագրման, բայց
...ինչացած էր Հայկեան կորովը,
...ամէններու ապրուստը, Տիգ-
...րանեան քաջութիւնը, Վարդանեան
...ներու խիզախութիւնը։ Ձեռք մը պէտք
...ուստաուոր ձեռք մը, որ ըս-
...ժողովուրդը առաջնորդէր
...Արտօսի, Սիփանի եւ Նեմրութի
...ներքները։ Այդ ձեռքը հասաւ
...թուականներուն, շնորհիւ Հ․
...Դաշնակցութեան։ Պատիւ իր հիմ-
...Դաշնակցութեան (Ծափեր)։ Դաշնակցու-
...ներուն 43 տարիներու գործը վերականգն-
...Հայոց պատմութիւնը։ Ա-
...արտադրած սերունդը արհամար-
...բանտային շղթան եւ աքսորը,
...բանակայիններու եւ անոնց
...փոքրին լեռը հայ զաւակն-
...գէմ, կախաղան բարձրացաւ
...երգը շրթունքին, իր պաշ-
...արիւնով ոռոգեց Հայոց
...ու ձորը, եւ սրբեց Հայու ճակ-
...սարսափ սեւ մուրը (կարդացէք
...Հանս Ֆիշէրը), հասաւ
...Սարդարաբատ ու Ղարաքիլի-
...եւ Հայոց անկախութիւնը՝
...28»։ Այսօր տարաբախտաբար
...մնալ է եւ խռովայոյզ՝ գաղ-
...կեանքը։ Մենք շատ աշխա-
...եւ բոլոր հնարաւոր միջոց-
...ընենք համերաշխութիւն մը
...ելու, հայրենիքին օգնելու, թշ-
...թշնամիներուն դէմ կռուելու հա-
...բայն կարմիր թէ սպիտակ,
...գժբախտաբար մեր անարժան
...առաջնորդները մեր այդ վեհանձն
...ները վախի վերագրեցին եւ
...ներքին դաշինք մը կնքած, բա-
...մէկ, Հոկ, համայնավար, Հնչակ,
...վար, «մարտկոցական», իրենց
...ընդդատու ունենալով Երեւանը,
...մահացու հարուած տալ
...Դաշնակցութեան։ Բայց չէ՞ որ տասն
...անդամներ Դաշնակցութեան
...հաղորդեցին ի լուր աշխարհի,
...տարի առաջ մեռածներ։
...հայրենակիցներ, տասնք բոլորը
...նման ծառին վրայ նստած
...— «Պարոնայք, դուն
...ես այս ծառին, մենք ենք
...Միծաղելի է մեր հակա-
...ներուն այն յանկերգը թէ
...թիւնը դէմ է ներգաղթին,
...վերաշինութեան, այ-
...դէմ է այն ծառին զոր ինքն է
...ու մեծցուցեր հայ ժողովուրդի
...մասին հետ։ Ոչ, հազար
...ոչ, մենք չենք ուզեր դաղութ-
...պառակտել, եւ սակայն երբ իր
...կը յարձակին, Դաշնակցութիւ-
...հազար գլխանի դեւերէն չի վախ-
...այլ կ'ըսէ, — Մէյտանը տղա-
...համար է, համեցէ՛ք։ Հայ
...Դաշնակցութիւնը ծնած
...քու արիւնէդ եւ վստահ իր
...մեծ խէժլին, պիտի
...43 տարիներու պայքարը,
...որ հնչէ Հայոց ազատութեան
...։ (Երկարատեւ ծափեր)։
Յակոբոս մեծ յաջողու-
...արտասանեց Ա․ Ահարոնեանի
...քեզ»ը, փրանսերէն։
...կէս գիշերէն յետոյ սկսան պա-
...Մինչ զոյգերը կը դառնային,
...սրահի մը մէջ Հ․ Յ․ Դ․ Մար-
...Շրջանի խումբերու ընկերները
...հաւաքուած սեղաններու շուրջ,
...Դաշնակցութեան փառքը կ'երգէին։
...ը ելեկտրականացած էր յեղա-
փոխական խանդով։

Դաշնակցական նոր սերունդը կը թնդացնէր սրահը «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Կարկուտ տեղաց» եւն․։ Իւրաքանչիւր Դաշնակցական ենթակոմիտէ կամ խումբ, կ'աշխատէր գերազանցել միւսը։ Գաւաթներ կը պարպուէին միահամուռ եւ ներդաշնակ՝ յեղափոխ․ մարտիկներու կենացը։ Երէց ընկերներ ալ կը փայլէին հաւաքոյթին մէջ իրենց ճերմակ մազերով, եւ նոյն խանդավառութեամբ։ Տեղի ունեցան նաեւ խմբական պարեր։ Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ լոյս։

Արամ Արմաղանեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Վերամուտ»ի առթիւ

— o —

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 15 հոկտ․ (Յաւաք)․— Գաւառի դպրոցներու մասին տեղեկութիւն ուզած էիք, առոյգ գաղափար մը կազմելու համար։

Կը փութամ քանի մը տեղեկութիւններ տալ մեր մանկապարտէզին մասին։ Ունէինք մասնաւոր մանկապարտէզ մը ազգ․ միութեան անմիջական հսկողութեան տակ։ Հոգեւոր հովիւ Յուսիկ քհնյ․ի միջոցաւ կը շարունակուէին թէ եկեղեցական արարողութիւնները եւ թէ երեկոյեան դասաւանդութիւնները 1928էն ի վեր։ Քահանային փոխադրութեան պատճառաւ, եկեղեցական արարողութիւնները կը կայան մինչեւ այսօր, սակայն մանկապարտէզին շարունակութեան համար մասնաւոր հոգածութիւն ցոյց տրուեցաւ եւ անմիջապէս պաշտօնի կոչուեցաւ կարող մանկապարտիզպանուհի մը, Տիկ․ Զապէլ Գաբրիլեան, վկայեալ Պոլսոյ ուսումնական խորհուրդէն։ Մինչեւ այսօր կը շարունակուին դասերը ամէն երեկոյ անխափան, ժամը 5էն մինչեւ 7, բացի կիրակի եւ տօն օրերէն․ իսկ հինգշաբթի օրերը առաւօտեան 8էն 11։ Աշակերտներու թիւն է 49, մանչ եւ աղջիկ, բաժնուած զանազան կարգերու։ Դասաւանդութիւնը կը կատարուի մատրան մէջ։ Ուսուցչուհիին ամսականը կը գոյանայ մաս մը տղոց ամսավճարներէն, մաս մըն ալ Ազգ․ Միութեան նիւթական գանձէն, որ արդէն սպառած է։ Անցեալ տարի միջհայրենակցական ժողովի մը մէջ, խոստացուած էր ամէն աջակցութիւն ընծայել, սակայն որչափ որ կը լսեմ, ցարդ խօսքէն գործի չեն անցած։ (Ընդամէնը ունինք չատ սահմանափակ թիւ մը,— երեք հայրենակցական եւ Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը)։ Կ'առարկեն թէ որ և է դիմում չէեղած իրենց եւ պիւտճէի մասին ստոյգ տեղեկութիւն չունին, թէ Ազգ․ Միութիւնը անհոգ է եւն․։ Մանկապարտէզին տարեկան ելքն է մօտ 2500 Ֆր․ — թոշակ, վառելանիւթ, լուսաւորութիւն եւն․— իսկ մուտքը 1100–1200։ Գործազրկութեան սուր տագնապի միջոցին Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնին դիմում եղած եւ մանկապարտէզի շարունակութեան համար նիւթական օժանդակութիւն խնդրած է, բայց այս վերջինը ժխտական պատասխան տուած է, առարկելով տնտեսական տագնապը։ Այսպէս զուրկ օժանդակութենէն յոյսը կտրած, գաղութը ինք իր միջոցներով կրցած է շարունակել գործը մինչեւ այսօր, մանուկներուն սորվեցնելու համար իրենց մայրենի լեզուն, առանց փողի ու թմբուկի։ Ցաւալի է որ թղթակիցներ չափազանց ժլատ գտնուած են մեր գաղութին հանդէպ։ Ուստի պարտք համարեցի այս տեղեկութիւնները հաղորդել «Յառաջ»ի, կցելով նաեւ մանկապարտէզին աշակերտութեան խմբանկարը։

Գիմ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

»»»o«««

Գրած էինք այս էջերուն մէջ թէ Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ ը բանակցութեան մէջ էր Փարիզի լաւագոյն մարզարաններէն մէկին մէջ իր անդամներուն համար մարզուելու իրաւունքը ձեռք բերելու համար։

Այժմ կրնանք ըսել թէ այդ գեղեցիկ ծրագիրը իրագործուած է եւ մօտ օրէն Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ ի անդամ ամէն հայ երիտասարդ պիտի կրնայ երթալ մարզուիլ Փորթ տ'Իվրի, Սթատ Լաթէնի մէջ որ կատարեալ մարզարան մը ըլլալէ զատ ունի նաեւ ձմեռնային սրահ մը բազմաթիւ գործիքներով օժտուած։ Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ ի նիւթական միջոցները չափազանց սահմանափակ ըլլալով, իւրաքանչիւր մարզիկ ինք պիտի վճարէ 5 ֆրանք, որ երեք ամիս շարունակ այդ մարզարանը յաճախելու իրաւունք պիտի տայ իրեն։ Ըստամենայն 5 ֆրանք գումար մըն է որ ամէն ոք կրնայ վճարել։ Այս ծրագրին մասին աւելի մանրամասնութիւններ պիտի տանք մօտ օրէն։

Փարիզի մէջ 1923էն ի վեր ամէն տարի կը կազմակերպուէին մարզահանդէսներ որոնք տեսակ մը տարեկան քննութիւններ էին հայ մարզիկներուն համար։ Պէտք է խոստովանիլ թէ անոնք ամէն անգամ փայլուն արդիւնքներ չէին կրնար ցոյց տալ, պատճառը միշտ միեւնոյնն էր, ոչ մէկ հայ «աթլէթ» կը պատրաստուէր պէտք եղած կանոնաւորութեամբ եւ կանոնով։ Երկու տարիէ ի վեր ջնջուած այդ մարզահանդէսներուն տասներորդն է որ պիտի կազմակերպուի յառաջիկայ մայիս կամ յունիսին Փարիզի մէջ։ Արդ, միայն պիտի կրնան մասնակցիլ այդ մարզահանդէսին անոնք որ նուազագոյն — ըսենք քանի թիւր պիտի որոշէ մարզական յանձնախումբը — փորձերու պիտի մասնակցած ըլլան բանաւորապէս։ Իսկ գալաէն անոնք որ առաջին ելած են Վիէնի կամ Մարսիլիոյ մարզահանդէսներուն մէջ։ Ինչպէս կը տեսնուի պարզիլու վրայ ենք գեղեցիկ ծրագիր մը․ ի՞նչ պիտի ըսէիք, օրինակի համար, Ֆութպոլի մրցումի մը որուն մարզահանդէսին օրը դէմ առ դէմ հանէր Փարիզի ու Վիէն – Մարսէյլ – Նիսի լաւագոյն հայ Ֆութպոլիստներէն կազմուած երկու խառն խումբեր։ Այս բոլորը կրնան իրականանալ եթէ ամէն ոք դնէ քիչ մը բարի կամեցողութիւն, եւ գաւառի մեր ընկերներն ալ աւելին՝ զոհողութիւն, պէտք եղած նիւթական միջոցները հայթայթելու, սկսելով այժմէն․ որովհետեւ Փարիզի Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ ը այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ օժանդակութիւն կրնայ ընել առայժմ։

Այս ծրագրին իրագործման իբր առաջին քայլ Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ ը դիմում կատարած է, այժմէն վարձելու համար Փարիզի ծանօթ մարզարաններէն մին։

Այս բոլորը սակայն ծրագիրներ են եկող գարնան համար։ Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ ը առկից առաջ պիտի կազմակերպէ յառաջիկայ նոյեմբեր կամ դեկտեմբերին «Օր» մը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Փարիզի մէջ այդ օրը պիտի տօնուի ցերեկոյթով մը որուն յայտագիրը դեռ ծանօթ չէ։

Ժ․ Ե․

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— «Արծիւ» մարմնակրթական միութեան Ա․ խումբը, այս տարուան ախոյենական անդրանիկ մրցումը կատարեց իր դասակարգէն Ս․ Ա․ երրորդ Քանթօնի Ա․ խումբին դէմ։

Խուռներամ բազմութիւն մը փութացած էր, քաջալերելու մեր տղաքը։ Խաղը շատ հետաքրքրական էր եւ վերջացաւ մեր տղոց ջախջախիչ յաղթանակով՝ 5–0։

Այս կիրակի «Արծիւ»ի Ա․ խումբը իր երկրորդ ախոյենական մրցումը պիտի կատարէ, Ս․ Օ․ Մարսէյլի Ա․ խումբին դէմ, իր մարզադաշտին վրայ։

Մարզիկ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԸ ՌՈՏՈՍԹՈՅԻ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն․—

Հունգարացի հռչակաւոր ազատականներէն Րաքօցցիի յիշատակները կը մնան դեռ Ռոտոսթոյի մէջ։ Վերջերս Հունգարացիներու կողմէ նորոգուած տունը ժամանակին իբր ճաշարան գործածուած է։ Կը լսուի որ, Հունգարները այդ տունը Րաքօցցիի յատուկ յիշատակներ պարունակող թանգարանի մը պիտի վերածեն։ Այդ է պատճառը որ առանց տունին ձեւը փոխելու, նորոգելու աշխատուած է։

Մօտը գտնուող աղբիւրն ալ, Րաքօցցիի մահէն յետոյ 1862ին իր անուան նուիրուած է։

Րաքօցցիի Ռոտոսթօ բնակութեան մասին հետեւեալ պատմական տեղեկութիւնները կը տրուին։ «10 սեպտ․ 1717 թուականին Րաքօցի՝ Կէլիպօլու տաք դրաւ եւ անկէ Էտիրնէ գնաց։ Միխալ կամուրջի կողմերը փայլուն ընդունելութիւն մը եղաւ իրեն։ Որոշուեցաւ որ Րաքօցցի բանակով Աւստրիացիներու դէմ քալէ եւ զանոնք աջակողմէն զարնէ։

Բայց հակառակ իր բոլոր բաղձանքներուն եւ հաստատակամութեան, Րաքօցցի այս պատերազմին մէջ բան մը չկրցաւ ընել։ Առանց նոյն իսկ պատերազմի սկսելու, Տամատ Իպրահիմ փաշա, Աւստրիացիներու հետ խորհրդակցութեան սկսաւ։ 1718ին Փասարովչայի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ։ Աւստրիացիները Րաքօցցիի գործունէութեան ուշադրութեամբ կը հետեւէին։ Ատոր համար, անոնց պահանջման վրայ, դաշնագրին 15րդ յօդուածին մէջ Րաքօցցիի սահմանագլուխէն հեռու մնալուն պայման դրուեցաւ։ Փասարովչայի դաշնագիրը, Րաքօցցիի բոլոր բաղձանքները խորտակեց։ Րաքօցցի միայնակ չէր կրնար բան մը ընել Աւստրիացիներու, Պոլիս վերադարձաւ եւ Եէնիքէօյ բնակեցաւ, բայց դեսպանը շարունակ Րաքօցցիի դէմ կը խօսէր եւ կ'ըսէր «Անիկա խառնակիչ մըն է, Թուրք կառավարութեան եւ մեր միջեւ ծագած պատերազմը անոր գրգռութեան արդիւնքն է»։ Նոյնիսկ Րաքօցցիի եւ տղուն Աւստրիացիներուն յանձնուիլն ալ կը պահանջուէր։ Հակառակ այս փորձերուն՝ Թուրքերը իրենց հիւրերը չյանձնեցին։ Միայն Աւստրիոյ դեսպանին դիմումներուն վրայ Րաքօցցիի Ռոտոսթօ բնակութիւնը յարմար դատուեցաւ եւ Թէքիրտաղի նայիպին եւ էէնիչէրիներու սպային յանձնարարուեցաւ որ, Րաքօցցի, քաղաքին եզերքը Եուսուֆ օղլուի պարտէզը, յունական թաղը վաճառական Թանաշի տունը, Փարազօղլուի տունը, գաղանճի Միխալ օղլուի տունը պարպել եւ եթէ չբաւէ պէտք եղածին չափ ուրիշ տուներ պարպելով հոն տեղաւորուի։ Այս հրամանին վրայ Րաքօցցիի եւ հետեւորդներու տուներ պատրաստուեցան եւ Րաքօցցիի Ռոտոսթօ երթալով 15 տարի հոն մնաց եւ 1747ին մեռաւ։

Ցիշեալը թաղուեցաւ Յունաց եկեղեցին եւ յետոյ փոխադրուեցաւ Պոլիս։ 1739ի եւ Պէլկրատի դաշնագրէն վերջ Հունգարացի հիւրերը Ռոտոսթօ բընակեցան եւ մինչեւ 1761 շարունակուեցաւ այս բնակութիւնը։

Հունգար վարչապետը եւ արտաքին գործոց նախարարը այս ամսուան մէջ Էնկիւրի այցելելու առթիւ՝ Ռոտոսթօ պիտի երթան։

Թրակիան ներումը շատ սահմանափակ

»»»․«««

Էնկիւրիէն կը գրեն «Միլլիյէթ»ի․

— Ընդհ․ ներման օրինագիծը մինչեւ հոկտեմբեր 20 պիտի յանձնուի Ազգ․ Ժողովին։ Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, ներման սահմանը շատ լայն չպիտի ըլլայ։

Անկախութեան ատեաններու եւ ուրիշ դատարաններու կողմէ դատապարտուած քաղաքական յանցաւորներուն պատիժին մնացեալ մասը պիտի ներուի։ Ներման ենթակայ են նաեւ մասնաւոր մարմնին տուած այն պատիժները որոնք բարձր մարմնի կողմէ կամ չեն վերաքննուած կամ չեն ջնջուած։ Միւս կողմէ, կրկնուած դատապարտութիւն չունեցողներու պատիժին մէկ մասը պիտի ներուի։

150նոցները նամակով ներում խնդրած են, բայց մտադրութիւն չկայ ընդունելու անոնց խնդրանքը։ Էնկիւրիի մէջ մէկ հոգի իսկ կողմնակից չկայ անոնց ներման։

⁂ Ազշամի համաձայն, ներման օրինագիծը քանի մը օրէն պիտի յանձնուի Ազգ․ Ժողովին։ Ներումէն պիտի օգտուին այն սովորական դատապարտեալները որոնք լրացուցած են իրենց պատիժին երկու երրորդը։ Իսկ հետապնդումը պիտի դադրի այն անձերուն դէմ, որ ամբաստանուած են պարզ յանցանքներով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

»»»o«««

Սօֆիայի «Թրակիա» թերթը, որ օրկանն է համնուն Միութեան, կը գրէ այս խորագրին տակ (28 սեպտ․)․

— «Որովհետեւ ամէն սկզբի վերջը կայ, նոյնպէս վերջը եկաւ կեղծ եւ արդէն «յոռետեսական» բարեկամութեան մը, մեր եւ նոր Թուրքիոյ միջեւ։ Հասկնալի է, ոչ անոր համար որ Պուլկարիա նախընտրեց ազատ ձեռքեր ունենալ, այլ այն պատճառաւ որ մեր դրացի Թուրքիան, ճանչնալով մեր թուլութիւնները, այնտեղ հասաւ, որ փորձեց իր ուզած ձեւով, մեր մայրաքաղաքին մէջ իսկ, կապկպել մեր ձեռքերը, որպէսզի չկարենանք երկնցնել զանոնք դէպի այն կողմ, ուրկէ միայն պուլկար ժողովուրդը կը սպասէ իր տնտեսական ու եւմտական վերականգնումը եւ ելքը Եգէականի վրայ։

Մեր երանելութիւնը գնաց մինչեւ ծայրը։ Բայց, շնորհակալ ըլլանք Աստուծոյ, որ Թուրք վարիչները եկան մեր երեսին ըսելու, թէ Պուլկարիա պէտք չէ մտածէ նաեւ հողային ելքի մասին դէպի Եգէական, եթէ կը գնահատէ անոնց բարեկամութիւնը։Սկիզբը, անոնք կ'ուզէին մեծ բարիք ընծայել պուլկար ազգին… ինչպէս յայտնեց Ըսմէթ փաշա։

Շնորհակալութիւն, քաղցր խոստումներուն եւ բարձր պատիւին համար։ Պուլկար ազգը բաւական շատ խաբուած է ու մոլորած, բայց հիմա, թէեւ քիչ մը յապաղումով, ան պիտի գտնէ իր իսկական ուղին, որ այլեւս պարզ է բոլոր մոլեռանդներուն անգամ։ Ուղի մը որ չանցնիր Էնկիւրիի կամ Աթէնքի մէջէն, այլ բոլորովին տարբեր կէտէ։

Մեր կրկնակ մեկուսացումը, ամէնէն առաջ պարտական ենք Թուրքիոյ, հանդէպ Եւրոպայի վարած նուաճողական քաղաքականութեան։

Եւ եթէ Փոքր Համաձայնութենէն մեր մեկուսացումը՝ տրամաբանական հետեւանք է խաղաղութեան դաշնագիրներուն, բայց Թուրքերուն ըրածը պարզապէս դրդութիւն է Պուլկարներուն դէմ։

Եւ ահիկա երեւան եկաւ այնպիսի վայրկեանի մը, երբ մեր պետական անձերը մեր նախկին դաշնակից Թուրքիայէն կը սպասէին աջակցութիւն, որպէսզի չնեղուինք մեր միւս դրացիներէն։ Իսկ ի՞նչ զուրս եկաւ․ արդէն ամէնքը լաւ գիտեն։

Իսկ եթէ միւս կողմէ նկատի ունենանք որ Յունաստան Փանկալոսի ձեռքով առաջինը ուզեց վնասել մեր անկախութեան, եւ կը խօսի միայն մեր տնտեսական ելքի մասին եւ դաշնագիրներով երաշխաւորուած մեր դէպի հարաւ բնական ծաւալման կը հակառակի, եւ որ Թուրքիան կը քաջալերէ զայն այդ ուղղութեամբ, ըմբռնելի կ'ըլլայ թէ մեր անդիտութիւնը ո՞ր սահման յիմարութեան հասած է»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

Իբրեւ ժառանգորդ կը մնային կինը երեք աղջիկներով եւ քոյրը, ինչպէս նաեւ երկու եղբօր զաւակներ, ...ի եւ Շէխօ անուններով։

Տարին գիւղը ուր ունէին 400ի չափ ոչխար։ ...ն ալ յափշտակուած հայկական աւարէն։ Կային եհովիւներ որոնք երբ զիս տեսան՝ ծաղրեցին, բայց ...անցած երկուքը հեռացուեցան, որովհետեւ վճառ... էին։ Մնացինք ես ու իրենց ամենահին հովիւնե... Ահմէտ, Վէրան Շէհիրցի։

Երկուքս կը վարէինք այդքան ոչխարը։ Կաթը ա... էր, սակայն հոս եւս հացը պակաս, որու տեղը կը ...էինք մածուն ու պանիրով։ Ռուսական մուսին մըն ալ ...եցաւ ինծի, որով երբեմն նշանառութիւն կը սորվէի։ (Զարդէն երեք տարի էր անցեր, բայց զէնքի ձայն ...ած ատեն կը սարսռայի։ Իսկ երբ սկսայ ինքս զէնք գործածել, սարսուռը անցաւ)։

Ի վերջոյ իմ գործս եղաւ գիւղէն պանիր տանիլ քաղաք, ծախել եւ վերադառնալ։ Ամէն օր երկու ջորիի բեռ պանիր կը ծախէի, առանց մտածելու քիչ մը դրամ պահել իմ ապագայիս համար։ Տիարպէքիրի արեւելեան շրջանէն (Շարք) անցանք արեւմտեան շրջանը։ Վրանը հաստատուեցաւ Սէլըմի կոչուած գիւղը, իսկ մենք ոչխարները կը պտտցնէինք լեռներ, արօտավայրեր։ Քանիցս պատահեցանք աւազակներու եւ պաշտպանուեցանք մեր ձեռքի զոյգ մօսիններով։ Այդ շրջանին ծանօթացայ քանի մը Հայերու, որոնք քրտախօս, սակայն լաւ Հայեր էին։ Անոնք ինծի կը թելադրէին փախչիլ եւ գալ իրենց մօտ։ Կամ եթէ օր մը նեղը մնայի, ինծի ապաստան պիտի տային եւն․․․։ Ձմեռը եկաւ, մեր հանըմները գացին քաղաք։ Իսկ մենք հոդ մնացինք մինչեւ գարուն։ Ոչխարները ամբողջութեամբ ծնան, եւ դարձեալ անցանք արեւելեան շրջանն ու հաստատուեցանք Մըլըս գիւղը։ Հոն բաւական մնալէ յետոյ, անցանք Ամրար Զայ, ուրիշ քանի մը գիւղեր ու դարձեալ Մըլըս, որ դեռ եզերքն ըլլալով յարմար էր։

1919ի գարնան էր, հանըմներս իրենց աղջիկը կարգեցին հովիւ քիւրտ Ահմէտի հետ։ Վերջինս հակառակ իր խոստումին, երբ փեսայացաւ, սկսաւ զիս նեղել։ Խօստացած էր իր յաջողութեան պարագային ամսական վըճարում մը ընել։ Չէ՞ որ երկար ատեն հովուութեան ընկերս էր։

Ան կը հրամայէր ինծի ուրիշ հօտերէ ոչխար գողնալ եւ բերել մորթել, հանըմներուն կերցնելու համար, եթէ ոչ հետեւանքը լաւ չպիտի ըլլար։ Դիւրին բան չէր այդ։ Այժմ 400 ոչխար մինակս պիտի արածէի ցորեկները, լաւ կառավարելէ զատ ուրիշէն ի՞նչպէս գողնայի աղայիս համար։

— Ձեմ կրնար, ըսի, ի՞նչ կ'ուզես ըրէ, եթէ դժգոհ ես՝ ճամբէ։

Բայց Քիւրտս կակղեցաւ եւ խնդիրը անուշի կապեց։ «Ինչ ընեմ, հանըմներդ այդպէս կ'ուզեն, բայց անոնք ոչխարներուն ճիշդ թիւը չեն գիտեր։ Տղաքներէն մեծը արդէն բանտարկուած է։ Ուրեմն սա չարագործ այծը որ իշուն կանակն ելլելով մեր հացը ուտելու վարժուած է, բեր մորթենք, տար քաղաք իրենց բարեկամներուն, հանըմներուն կ'ըսենք թէ գողցած են եւն․»։

Այդպէս ալ ըրինք։ Սակայն պնդեց գիշեր ատեն տանիլ, որպէսզի առտուն կանուխ վերադարձած ըլլամ եւ հաց ունենանք։

Տեղի տալով իր պնդումներուն, իշուն բեռցուց միսը եւ ուղղուեցայ քաղաք։ Հազիւ քաղաքին մօտեցած, ճամբուն երկու կողմէն երեք զինուորներ յարձակեցան վրաս, ձեռքս ու ոտքս կապեցին եւ միսը առնելով հեռացան։ Մէկը վրաս կեցած էր որ օգնութիւն չաղաղակեմ։ Երբ ամենացած ձայնով կը խնդրէի կապուած վիճակով լքել զիս, զինուորական կօշիկի հարուածներ կը ստանայի դէմքիս։ Իսկ եթէ Հայ ըլլալս գիտնային, անտարակոյս պիտի սպաննէին։ Միսը տանողները բաւական հեռացած ըլլալով, վրաս հսկողն ալ արագ վազքով հեռացաւ։

Ձեռք ու ոտքս կապուած էր։ Կ'աշխատէի արձակուիլ, բայց ուշ յաջողեցայ։ Երկու բազուկներս ալ արիւնած էին։ Խեղճ էշը բեռէն թեթեւցած ըլլալով, քովս կեցած ինծի կը սպասէր կարծես։ Դէմքս արեան մէջ կորսուած էր, ռանճկոնակս քաշքշուելէն բզիկ բզիկ եղած։ Այդ վիճակով գացի քաղաք։ Թէեւ ճամբան ջուրերու հանդիպած էի, բայց վախնալով որ չեն հաւատար, չէի լուացուած։ Երբ տուն հասայ, քիչ մը ախ – ուխ ըրին։ Վերջն ալ կարծելով որ իսկապէս այծը գողցած էինք ուրիշներէ, «հարամ մալ էր տէրը համար ատանկ պատահեցաւ» ըսին։ Հաց առնելով վերադարձայ գիւղ, բայց սիրտս թշնամութեամբ լեցուած էր Ահմէտի հանդէպ որ գլխուս եկած փորձանքին պատճառ եղած էր։

Ողղակի իրեն ըսի— Եթէ շարունակես այդ վարմունքդ, պիտի փախչիմ ձեր քովէն։

Անցուցինք մօտաւորապէս ամիս մը եւս։ Գիշեր մը գայլերը ջորիներէն մէկը կերան։ Իսկ միւս ջորին կռնակէն վիրաւոր էր։ Արդէն պանիրն ալ պակսած էր։ Ահմէտ պնդեց որ պանիրը կռնակով շալկեմ տանիմ քաղաք։ Զուզեցի համակերպիլ, երբ սպառնալիք ըրաւ․— Լաւ, ըսի, կ'երթամ, բայց ալ զիս չէք տեսներ։

Առնելով պանիրը դժուարութեամբ հասայ քաղաք, առանց ծախելու յանձնեցի իրենց բարեկամներուն, եւ հեռացայ, ալ չվերադառնալու որոշումով։ Այսպէսով վերջ կը դնէր թիւը թուրք եւ քիւրտ աղաներուս, որոնց անունները կուտամ ստորեւ․—

1․ Երկիրը՝ Խամչլու գիւղացի, Խասոյի Ըմըրը․ 2․ Ժանտարմա չէխ Մահմուտ, Անծառ գիւղ․ 3․ Իր եղբայր չէխ Սօֆի, նոյն գիւղ․ 4․ Վերջինիս փեսայ Ալիզ նոյն գիւղը․ 5․ Փախչելով հասայ մեր գիւղը Ըմըրի փեսայ Հիւսէյինի տունը․ 6․ Դարձեալ Ըմըրի տունը․ գաղթի ժամանակ․ 7․ Հայ կօշկակար Աւետիսին տունը, Լճէ․ 8․ Մուստաֆա պէկ Քէ Խալաֆ պէկ, Հայնէ․ 9․ Դարձեալ Ժանտարմա չէխ Մահմուտի տուն, Հայնէ․ 10․ Մչեցի երեք եղբայրներ Թուրք, որոնց հետ Հայնէէն գացի Տիարպէքիր։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար․)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԺԱՄԸ 9ին

Café dela Gare ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (կայարանին դիմաց)

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մեներգեն՝ Տիկին Խաչատրեան, Օր. Կնեազեան եւ Պ. Գանթարճեան

Կ'արտասանեն՝ Օր. Օսմանճեան, Պ. Պ. Օ. Կարապետեան եւ Օսմանեան

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս Հայկական եւ Եւրոպական պարեր։

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի ղեկավարութեամբ։

Մուտք 4 ֆրանք։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

եւ ճովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

եւ ֆրանսացի յայտնի ընկերվարական M. FREISSINET

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Տէսինի «ԱՐԾԻ» ֆանֆառի։ Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն։

Պիտի ըլլան նաեւ կովկասեան պարեր, վրացի յայտնի արուեստագէտներու կողմէ։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական թէյասեղան մինչեւ լոյս Հ. Յ. Դ. «ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ» Գրադարանին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Վասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆառին, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի։

Հանդէսէն վերջ ընկերա-համակրական խնջոյք։

Մուտքը ազատ է։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մալաթիոյ կրթասիրաց Միութեան սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, խմբերգ։ Նաեւ քրքջալից զաւեշտ մը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ

Վիէնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ԱՊԱՌԱԺ խումբերու

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սերքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ճայկական պարեր։

Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք։

ՇԱԼԷԹԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ խումբի

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներըվաղըՇաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէնստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ապառաժ, Ռոստոմ (Շաս) բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշտ 9ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ.ՔՈԼՈՆԲԻ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Պէքոնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

ԶՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

13 rue François Mouthon. Pension «Verada». Métro: Convention

Կը դասախօսէ՝ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ - ԱՆԱՀԻՏ

նիւթ ունենալով «ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՆԴԷՊ»

Դասախօսութենէն վերջ թէյ։

Հանդէս - Տօնածառ

ՖՐ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 7ին Անկէնի մէջ

Նկատի ունենալ այս թուականը։

ՕԾՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Կճխահայրութեամբ Սէն Ժէռօմի թաղեցիներուն

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ արուարձաններու մեր բարեպաշտ հայրենակիցներուն կը հաղորդենք, որ այս Կիրակի, 22 Հոկտեմբեր 1933, հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի Ս. Օծումը Սէն Ժէռօմի նորակառոյց Եկեղեցւոյ, նախագահութեամբ Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ մասնակցութեամբ Արժ. Քահանայ Հայրերու։

Այս բացառիկ առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցանէ Նորին Սրբազնութիւնը եւ քարոզէ։

Արդ, սոյն մեծահանդէս սրբազան արարողութեանց կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ արուարձաններու բարեպաշտ Հայ ժողովուրդը ապրելու համար հոգեթով օր մը եւ վերյիշելու համար հայրենի հին բարի օրեր։

Յաւարտ Ս. Պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան հոգեյոյզ պաշտօնական արարողութիւն համայն նուիրատուներու եւ անձնուիրօրէն աշխատողներու ննջեցելոց հոգւոյն համար,

Իսկ սոյն արարողութենէն յետոյ Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ տեղի պիտի ունենայ աւանդական հանդիսաւորութեամբ Մատաղի օրհնութիւն եւ բաշխում։

Սկզբ. ժամերգութեան ի ժամ 7, Ս. պատարագի 8.30, Ս. Օծման 9, քարոզի 11, Հոգեճանգստեան 11.30, Մատաղօրհնէքի 11.45։

Թաղ. խորհուրդ եւ Շին. Յանձնախումբ

Սէն Ժէռօմ, 14 Հոկտ. 1933

×

Սէն Ժէռօմի Թաղ. Խորհուրդը եւ Շինութեան Յանձնախումբը իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնենՊ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի որ հազար ֆրանք նուիրեց Եկեղեցւոյս Օծման առթիւ։

Կնիք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253 րիւ Ժան Ժաք Ռուսօ, Իսի լէ Մուլինօ։ Բոլոր անդամներու եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

Սանասարեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 29ի Կիրակին, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ Պ. Գ. Աբուլեանի մահուան առթիւ։ Կը հրաւիրուին Սանասարեան բոլոր սաները, ինչպէս նաեւ անոնք, որոնք մօտէն կամ հեռուէն կը ճանչնան հանգուցեալը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Չարշամպայի գիւղերէն եւ Սամսոնի որբանոցէն Սեդրակ Մարկոսեան որ 1929ին Յունաստանէն եկած է Ֆրանսա եւ բնակած է Մարսէյլ կամ շրջաններ։ Իր հայցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Dildilian. 1, rue St.Médard.Epinay s-Seine (Seine)։

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիզար Բոլաթեան, որ կը գտնուէր Tarare, Ֆրանսա։ Իմացնել Պ. Ճիվան Տօնիկեանի, 15, rue Tustal Bordeaux (Girond)։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Երկու մրցում Մարսէյլի մէջ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻԺԱՄԸ 230ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ (Treize Coins)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբ (C. N. Phoceini)ի դէմ

» » փոքրիկները (F. C. Marseille)ի դէմ

Կը հրաւիրուին Մարսիլահայ մարզասէրները։

Հաղորդ. միջոց.— Առնել 26, 27, 28, 29, 30 եւ 70 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Bld. Oddo։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արբաճեան եւ զաւակը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝ Գէորգ Արբաճեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 18ին Լիոնի Jardin d'Hiver սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ամուսնութիւնը Օր. Մաքրուհի Քէշիշեանի եւ ընկ. Յակոբ Յարութիւնեանի (Պոլսեցի)։ Այս առթիւ կը յայտնեմ Ջերմագին շնորհաւորութիւններս։

Մարսէյլ — Բաբգէն Պապոեօֆ

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Ոչ, շնորհակալ եմ, ըսաւ Էշըլնտէն տակաւին Ջղագրգիռ։

— Քնանալէ առաջ միշտ գաւաթ մը կը խմեմ, ջիղերու համար հրաշալի է։

Բացաւ ձեռքի պայուսակը եւ դըժուարութեամբ գտաւ շիշ մը։ Երկարօրէն շրթունքները տարաւ, ձեռքին կռնակովը շրթունքները սրբեց եւ սիկառէթ մը վառեց։ Յետոյ կօշիկները հանեց եւ երկնցաւ։ Էշըլնտէն վառեց գիշերային լոյսը։

— Տակաւին ինքնիրենս կը հարցընեմ թէ, ըսաւ Մեքսիկացին, ո՞րը աւելի հաճելի է, քնանալ գեղեցիկ աղջկան մը համբոյրը բերնին վրա՞յ, թէ սիկառ մը շրթունքին։ Մեքսիկա եղա՞ծ էք բնաւ։ Վաղը ձեզի պիտի խօսիմ Մեքսիկայի մասին։ Գիշեր բարի։

Քիչ յետոյ, իր կանոնաւոր շնչառութենէն Էշըլնտէն հասկցաւ որ կը քնանայ. շատ չանցած ինքն ալ մրափեց։ Երբ արթնցաւ, Մեքսիկացին վերարկուն հանած էր եւ վրան ծածկած, բայց կեղծամը հանած չէր։ Ցանկարծ աղմուկ մը լսուեցաւ, զսպակներու ճռինչով շոգեկառքը կեցաւ։ Անմիջապէս, մինչ Էշըլնտէն դեռ չէր հասկցած անցած - դարձածը, Մեքսիկացին վեր ցատկեց ատրճանակը ձեռքը։

— Ի՞նչ կայ, պոռաց։

— Ոչինչ, անշուշտ գիծ փոխելու գործողութիւն մը։

Մեքսիկացին իր մահիճին վրայ ինկաւ նորէն, Էշըլնտէն լոյսը վառեց։

— Շիտակը, որքան խոր կը քնանաք, նոյնքան ալ շուտ կ'արթննաք։

— Արհեստին պահանջն է։

Էշըլնտէն պիտի հարցնէր թէ ինչ ըսել կ'ուզէր, մարդասպանութիւննե՞րը, դաւադրութիւննե՞րը թէ բանակներու հրամանատարութիւնը, բայց վախցաւ որ անզգուշութիւն կ'ըլլայ ըրածը։ Զօրավարը պայուսակը բացաւ եւ շիշը դուրս հանեց։

— Դուք ալ կ'ուզէ՞ք, հարցուց. աւելի աղէկ բան չկայ յանկարծ արթննալի մը համար։

Էշըլնտէն մերժած ըլլալով, անգամ մը եւս շրթունքին տարաւ շիշը։ Յետոյ հառաչեց եւ սիկառէթ մը վառեց։ Արդէն խմած էր ամբողջ շիշ մը քօնեակը, անշուշտ քաղաքը պտտած ատենն ալ խմած էր, բայց իր պաղարիւնը կը պահէր։ Բոլորովին չխմող մը աւելի պայծառամիտ չպիտի ըլլար։

Շոգեկառքը շարժեցաւ եւ քիչ յետոյ Էշըլնտէն նորէն քնացաւ։ Երբ աչքերը բացաւ, լուսցած էր։ Մեքսիկացին արդէն արթնցած էր եւ կը ծխէր։ Սիկառէթի մնացորդներ դիզուած էին գորգին վրայ եւ ծխախոտի կծու հոտ մը կը ծփար խցիկին մէջ։ Ձէր ձգած որ Էշըլնտէն պատուհանը բանայ, որովհետեւ գիշերուան օդէն կը վախնար։

— Անկողնէս չելլայ որ ձեզ չարթնցնեմ։ Ինծի՛ է առա՞ջ, թէ վերջը կ'ուզէք լուացուիլ։

— Աճապարելիք բան չունիմ։

— Ես հին զինուոր մըն եմ. երկար չի տեւեր խմս։ Ձեր ակռաները ամէն օր կը լուա՞ք։

— Բնականաբար։

— Ես ալ։ Նիւ - Եորք սորվեցայ այդ սովորութիւնը։ Միշտ այն կարծիքէն եմ թէ գեղեցիկ ատամնաշար մը կ'աւելցնէ մարդուս հրապոյրը։

Զօրավարը բերանը ցօղուեց շատաչալից եւ ուժգնօրէն խոզանակը քսեց ակռաներուն։ Յետոյ օ տը քօլօնը կաթեցուց անձեռոցի մը վրայ եւ շփեց երեսն ու ձեռքերը։

Մանրակրկիտ խնամքով սանտրեց կեղծամը։ Էշըլնտէնին արթնալէն առաջ ձեւը շտկա՞ծ էր, կամ գիշերը չէ՞ր դարձուցած։ Հարցը այն էր որ միշտ իր տեղն էր։

Պայուսակէն ցայտեցուցիչ մը հանեց եւ սեղմելով շապիկն ու պարեգօտը ծածկեց անուշահոտութեան ամպով մը։ Թաշկինակն ալ չմոռցաւ եւ վերջապէս իր բոլոր պարտականութիւնները կատարող մարդումըգոհունակութեամբ, դարձաւ Էշըլնտէնի։

— Այժմ, ահա պատրաստ բարիլոյս ըսելու։ Այս բոլորը ձեր տրամադրութեան տակ են։ Կրնաք վստահիլ այս օ տը քօլօնըին, Փարիզ ասկէ աղէկը չէք կրնար գտնել։

— Շատ հաճոյակատար էք, ըսաւ Էշըլնտէն, միայն ջուր եւ օճառ, ահա ինծի պէտք եղածը։

— Ջո՞ւր, ոչ, շնորհակալ եմ, ես միայն բաղնիք առնելու համար ջուր կը գործածեմ, շատ վնասակար է մորթին համար։

Որովհետեւ սահմանագլուխին կը մօտենային, Էշըլնտէն յիշելով զօրավարին բնազդական շարժուձեւը յանկարծ արթնցած ատեն, ըսաւ.

— Եթէ ատրճանակ ունիք, խորհուրդ կուտամ որ ինծի յանձնէք։ Իմ դիւանագիտական անցագրովս, շատ քիչ հաւանականութիւն կայ որ զիս խուզարկեն, մինչդեռ կրնան ձեր վրայ գտնել եւ փորձանքի կը հանդիպինք։

— Հազիւ թէ զէնքի նմանի, ճշմարիտ խաղալիք մը, պատասխանեց Մեքսիկացին գրպանէն հանելով լեցուն ատրճանակ մը ահարկու մեծութեամբ։ Նոյնիսկ մէկ ժամուան համար կամովին չեմ բաժնուիր անկէ, ինծի այնպէս կը թուի թէ բոլորովին հագուած չեմ։ Իրաւունք ունիք սակայն, բարդութիւններէ խոյս տանք։ Դանակս ալ ձեզի կուտամ։ Ես աւելի դանակը կը գործածեմ քան ատրճանակը։

Ասիկա աւելի վայելուչ կը գտնեմ։

— Պարզ վարժութեան հարց է։ Թերեւս դանակով աւելի հանդիստ կ'ըլլաք։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽԵԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

21 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2323

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՈԳԻՆ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ քրքրել Գերմանիոյ հրաժարման ծալքերը։

Ընդհանուր տրամադրութիւնը բացասական է Գերմանիոյ հանդէպ։ Նոյն իսկ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, ուր շատ անակնկալներու կը սպասէին, բայց ոչ այս մէկուն։ Գոնէ ոչ այս պահուն։

Ամէն պարագայի մէջ, խզումը իրականութիւն է, եւ բոլոր ենթադրութիւնները անօգուտ են։ Հարկ է սպասել մինչեւ Նոյ. 12, երբ տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ նոր ընտրութիւնները։

Այդ քուէարկութեան արդիւնքն է որ պիտի լուսաբանէ կացութիւնը։

Ջնջուած ըլլալով ընտրական հին ձեւերը, տարակոյս չկայ թէ Հիթլէր պիտի ապահովէ ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը։

Շատ կարճ է տրուած հարցումը,— «Համաձա՞յն ես, գրէ «այո» կամ «ոչ»։

Օրուան այս ժամուն, ո՞վ պիտի համարձակէր խաչ դնել «ոչ»ին տակ։ Կեռ խաչն է որ կը վարէ Գերմանիոյ ինչպէս անոր իւրաքանչիւր զաւկին ճակատագիրը։

Հիթլէր կրնար իր քաղաքականութիւնը հետապնդել առանց որեւէ խորհրդարանի։ Այդպէս ալ սկսաւ իր իշխանութիւնը, նոյնիսկ օրէնսդրական լիազօրութիւններ ստանալով եւ տուն ղրկելով երեսփոխանները։

Բայց, իրեն համար անհրաժեշտ է հանրաքուէն, անգամ մը եւս արծարծելու համար ազգային ոգին, եւ նոր հանգանակին առաւելութիւնները։

«Առաջնորդ»ը կ'ուզէ խմորել, բոցավառել վաթսուն միլիոն ժողովուրդի հոգին, փոխանակ դիմելու անոնց 600 այսքան փոխանորդներուն աջակցութեան, եւ անոնց բերնով խօսիլ արտաքին աշխարհին հետ։

— «Համաձա՞յն ես քու կառավարութեանդ վարած քաղաքականութեան, հանդիսաւորապէս կ'ընդունի՞ս զայն»։

Արդ, միայն քուէարկուները հաշուելով, երբ առնուազն քառասուն միլիոն ձայներ աղաղակեն միաբերան,— «Այո՛», այն ատեն հիթլէրական Գերմանիան պիտի խօսի աւելի բարձր եւ աւելի [illegible]կան։

Այստեղ պէտք է փնտռել միւսներուն մտահոգութեան բուն պատճառը։

Նոյնիսկ Փաշական Իտալիան ծուռ կը նայի այս նորութեան, որովհետեւ տարերային հոսանք մըն է որ պիտի ստեղծուի։ Ամե–…քայլք մը, որուն յորձանքը շատ հեռուները կրնայ տանիլ։

Կարճ խօսքով, միւսները, Իտալիան ալ միասին, ամէնէն աւելի արծարծուած ոգիէն որ կը խրտչին։

Այս միջոցին միլիոնաւոր օրինակներով կը սպառի Հիթլէրի գիրքը, «Մայն Քամփֆ», որ իր հաւատամքն է։

Այդ գիրքը գրուած էր շատոնց, երբ ազատ քաղաքացի էր հեղինակը։

Այսօր, Հիթլէր միահեծան վարիչն է Գերմանիոյ եւ ոչ թէ անպատասխանատու գործիչ մը։ Եւ սակայն, չի կրնար խաչ քաշել իր հանգանակին վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ, անով պիտի ներ[illegible]է ու ներշնչուի։

Արդ, պայթուցիկ ռազմանիւթերու շտեմարան մըն է այդ գիրքը։ Թէ՛ ընկերային եւ թէ քաղաքական տեսակէտով։

Այնտեղ Հիթլէր իր քաղաքական համոզումները կը բանաձեւէ կոպիտ անկեղծութեամբ, միակ ոխերիմ թշնամի հռչակելով Ֆրանսան եւ զինակցութիւն թելադրելով անոր դէմ։

Միայն այս պարագան խոր անվստահութիւն կը ներշնչէ Ֆրանսայի ժողովուրդին մեծամասնութեան։ Ուստի, անոր եկող–գացող վարիչները մէկ բանաձեւ ունին, երբ կը խօսուի սպառազինութեանց կրճատման մասին,— «Ապահովութիւն»։

Հիթլէրի գիրքը միակ բացատրութիւնը չէ, երբեւ պայթուցիկ։ Ամբողջ հիթլէրականութիւնն է պայթուցիկ։

Փարիզի մամուլը չորս աչքով կը հետեւի գերմանական բոլոր հրատարակութեանց, թղթատելով ոչ միայն լրագիրները, այլեւ պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասագիրքերը, բանաստեղծութիւնները, վէպերը եւ երգարանները։

Այսպէս, վերջերս պարբերական մը երկու պաշտօնական երգարաններէ կը քաղէր զանազան երգեր, որոնք չափազանց խօսուն են, Գերմանիոյ նոր սերունդին խմորման տեսակէտէն։

Քանի մը հատուածներ, գաղափար մը տալու համար.

— «Ո՞վ կ'ուզէ կռիւի երթալ մեզի հետ, առաջնորդութեամբ Հիթլէրի։ Յառաջ պիտի ընթանանք արիաբար։ Հիթլէր պիտի առաջնորդէ մեզ։ … ուսերուն նետեցէք հրացանները։ Կրա՛կ։ Նորէն լեցուցէք եւ մի ընկրկիք։ … Եւ երբ ձեռնառումբը կը պայթի, մեր սիրտը կը հրճուի»։

Ուրիշ մը, նորէն պատահաբար առնուած.

— «Մեր մէջ ո՞ր մարդը ամէնէն աւելի կը սիրուի կիներէն։ … Տեղակալը, ենթասպան, հասարակ զինուորը ամէն … մը կը սեղմեն իրենց թեւերուն մէջ։ Մենք բոլորս զինուորներ պիտի ըլլանք, եթէ ոչ երիտասարդ աղջիկները պիտի լան։ Զգուշացէ՛ք։ Շարունեցէ՛ք։ Երիտասարդ աղջիկները այսպէ՛ս կը սիրեն մեզ»։

Ու վերջապէս երրորդ մը, աւելի ռազմաշունչ.

— «Ջախջախենք Վերսայլի շղթաները, փրկուի՛նք Ֆրանսայէն։ Բոլորս … պատրաստ՝ փրկելու համար Գերմանիան։ Մենք միլիոններ ենք» …

Անշուշտ կառավարութիւնները երգերով չէ որ կ'առաջնորդուին։

Բայց, երբ ժողովուրդներու ոգին անդադար կը սնանի պայթուցիկներով եւ ի խնդիր վրէժի, դժուար է գուշակել հետեւանքները։

Շատ աւելի դժուար, երբ հարցը կապ ունի հիթլէրականութեան կամ փաշականութեան հետ։

Շ.

Մ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐԵՆ ԴԷՊՔԸ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (13 եւ 14 Հոկտ.)։

«Լ'Օրիան».—Հոկտ. 11ին Միհրան Աղազարեան դուրս ելած էր տպարան երթալու համար։ Քանի մը օրէ ի վեր կ'աշխատէր իր թերթին համար, որ շուտով լոյս պիտի ընծայէր։ Մէկ ժամ վերջ գնաց Պ. Բենիամին Ժամկոչեանի տունը, ուր միացաւ իր տիկնոջն ու զաւակներուն, ժամը 6ին։ Քառորդ ժամ յետոյ, երբ ան խաղաղօրէն կը դառնար իր տունը զաւակներուն ձեռքէն բռնած, անհատ մը մօտեցաւ անոր եւ գնդակ մը արձակեց ականջին ետեւէն։ Զոհը վայրկենական ինկաւ եւ մեռաւ։ Երբ անոր մօտ փութացին մարդիկ, ոճրագործը ցատկեց օթոյի մը մէջ, որ այդ միջոցին հոդ կը գտնուէր, եւ փախաւ։ Մեծ արագութեամբ ինքնաշարժը սուրաց եւ աներեւութացաւ։ Տեսնուեցաւ որ ինքնաշարժի թիւը ծածկուած էր։

Լա Սիրի.— Հայ մը որ երէկ իր կնոջ հետ կը գտնուէր Գթութեանց Քոյրերու հաստատութեան ետեւի փողոցին մէջ, յարձակման ենթարկուեցաւ անհատի մը կողմէ, որ ատրճանակի հարուածով գետին տապալեց զայն։ Կը կարծուի որ այս ոճիրը քաղաքական վրէժխնդրութեան մը արդիւնք է»։

Էլ Ահվալ.— Երէկ կարեւոր ոճիր մը տեղի ունեցաւ։ Միհրան Աղազարեան, ծանօթ հայ լրագրող մը, որ կը բնակէր Համտէք դամի թաղին մէջ իր երեք զաւակներով ու տիկնոջ ժամը 6ին դուրս ելած էր եւ այցելած Մուսաբաթ գտնուող իր մէկ բարեկամին։ Ասսուր թաղէն գնելէ վերջ կարգ մը ուտելիքներ, ճամբան շարունակած եւ հասած է Համտէի փողոցը։ Հոն երկու անծանօթներ յարձակեցան, որոնց մէկը երեք գնդակ արձակեց, մէկը գլխուն ետեւի մասին դպաւ եւ անշունչ գետին տապալեց։ Կինը սկսաւ պոռալ։ Խանութպաններ եկան, որոնցմէ Մահմուտ Մըքէյմինէ եւ ուրիշներ լուր տուին Զօգագ Պլաթի պահակատան։ Զոհը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

«Կինը հարցաքննուելով յայտնած է որ չի ճանչնար ոճրագործները, որոնցմէ մէկը ատրճանակի երեք հարուածներ պարպած է ամուսնոյն վրայ, իսկ միւսը ատրճանակով պաշտպանած ոճրագործը։ Անոնք գնդակ պարպած են նաեւ կնոջ վրայ։ Վերջը, ոճրագործները փախած են։ Ոճրագործը մեքենավարի հագուստ հագած է եղեր եւ գլխուն դրած աղտոտ գլխարկ մը, իսկ միւս ընկերը յաւ հագուած։ Հարցաքննիչ դատաւորը կէս գիշերէն մինչեւ ժամը 1 հարցաքննած է վկաները, որոնք միեւնոյն խոստովանութիւնները ըրած են։

Եօթը տարի առաջ Հայ Ազգային ժողովը գումարուած էր Հայոց Պատրիարքարանի մէջ, նախագահութեամբ Պ. Վահան Վարդապետեանի։ Ժողովի միջոցին Աղազարեան ներս մտած է եւ գնդակ մը արձակելով կուրծքէն զարկած Վարդապետեանը։ Խնդիրը արդարութեան կը յանձնուի։ Այն ատեն հարցաքննիչ դատաւոր էր Շէյխ Ազիզ Հաշէմ։ Վարդապետեան իր մահէն քիչ առաջ Շէյխ Ազիզին կը յայտարարէ որ զինք զարնողը Աղազարեանն է։ Ի վերջոյ դատարանը 15 տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ զայն։ Սակայն վերաքննութեան միջոցին հինգ տարուան կ'իջեցուի։ Աւարտելէ վերջ այդ շրջանը, կուգայ Պէյրութ եւ կը բնակի Համտէք էլ Դամի։

« Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին։ Կառավարութիւնը ուժեր ղրկած է ապահովութեան հսկելու համար։ Քննութիւններ կը կատարուին ստուգելու համար թէ՝ կուսակցական հանգամանք ունի՞ ոճիրը »։

⁂ *Էլ Ահրար* երկու երկար սիւնակներու մէջ, զոհի մասին կենսագրական ծանօթութիւններ տալով, կ'ըսէ թէ «քաղաքական արկածախնդրութիւններն ու ծայրայեղութիւնները սիրող մըն էր »։

Յետոյ կը յիշէ հին հակառակութիւնները, Վարդապետեանի եւ Տէխրանիի սպանութիւնները, Աղազարեանի բանտարկութիւնը, Հալէպ երթալը, անկէ իբրեւ համայնավար աքսորուիլը, «Լիբանան»ի խմբագրութիւնը ստանձնելը, սպառնալիքի տակ խմբագրութիւնը ձգելը եւ կ'աւելցնէ.

— «Աղազարեան քէն եւ ատելութիւն ցոյց կուտար համայնավարութեան հակառակորդներուն դէմ եւ ծայրայեղութիւններու կը դիմէր։ Այդ պատճառաւ շատցան իր թշնամիները։ Ուր որ գտնուէր, կը յայտնէր իր սէրն ու համակրութիւնը Մարքսի գաղափարներուն։

« Աղազարեան վերջը «Ժողովուրդ» անուն թերթ մը հրատարակեց, սակայն այդ թերթը հազիւ 6 ամիս կրցաւ ապրիլ, որովհետեւ Աղազարեան իր գրական կարողութիւնները չէր գործածեր գրականութեան, այլ կուրօրէն կը վատնէր իր քաղաքական ձգտումներուն։ Վերջը վերադարձաւ իր կուսակցութեան եւ սկսաւ նուիրուիլ անոր ուժեղացման։ Վերջերս համաձայնած էր հրատարակելու «Արարատ » անուն թերթ մը։ Այս թերթը կ'ըսուի թէ դաշնակներու վրայ պիտի յարձակէր»։

Ահրար միւս թերթերու պէս կը բացատրէ ոճիրին պարագաները եւ մանրամասնութիւնները ու կ'աւելցնէ.

« Յարդ յայտնի չէ եղած թէ՝ որուն կողմէ կատարուած է ոճիրը։ Մենք կը պահանջենք Ապահովութեան պաշտօնատուներէն որ տենդոտ գործունէութիւն ցոյց տան ոճրագործը գտնելու համար եւ չերկարեն քննութիւնները, չկորսնցնելու համար ոճրին հետքը եւ անմեղները իբրեւ մեղաւոր չմեղադրելու համար»։

Էլ Նիհաա կը նկարագրէ ոճրին մանրամասնութիւնները եւ կ'ըսէ.

— « Հայերը կուսակցութիւններ ունին՝ Հնչակ եւ Դաշնակ։ Վերջինները շատ հարուստ դասակարգն է։ Իսկ Հնչակները ազգային կուսակցութիւն մըն են եւ առաջիններուն հակառակ։ Երբ Հայերը եկան մեր երկիրը կուսակցապետները ալ միասին եկան եւ հոս սկսան տեւական հակառակութեան ու պայքարի։ Այդ պայքարներու հետեւանքով Վարդապետեան սպաննուեցաւ Պապ Իտրիսի առջեւ, անծանօթի մը կողմէ արձակուած երկու գնդակներէն։ Աղազարեան մեղադրուեցաւ այդ ոճիրով եւ 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, որ վերջը 4 տարիի իջեցուեցաւ։ Տրիպոլսոյ մէջ Դաշնակներու կողմէ մահափորձ կատարուեցաւ, սակայն Աղազարեան զանոնք յանձնեց արդարութեան։ Սակայն բաւականաչափ փաստեր չըլլալուն պատճառաւ, անոնք ազատ արձակուեցան։

« Աղազարեան բարձր ուսում ստացած էր եւ վերջերս արտօնութիւն ստացած « Արարատ » անուն թերթ մը հրատարակելու։ Իր թերթին մէջ Դաշնակներու զաղտնիքները երեւան պիտի հանէր »։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարարութեան մամուլի դիւանը ազդարարեց օտար թղթակիցներուն եւ մասնաւորապէս Ամերիկացիներուն՝ ո՛ր եւ է լուր չղրկել գերմանական թերթերուն։ (Գերմանական թղթակիցները վտարուած են)։

ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բացարձակապէս կը հերքէ այն զրոյցները թէ Ֆրանսան ալ պիտի լքէ ոսկեվճարի դրութիւնը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Իտալիան պիտի բարեխօսէ՞

Օրուան ամէնէն ծանրակշիռ խնդիրը կը կազմէ Գերմանիոյ բռնած ընթացքը։ Միւս մեծ պետութիւնները պաղարիւն ձեւանալով հանդերձ, չեն կրնար պարտկել իրենց խոր մտահոգութիւնը։

Քանի մը օրէ ի վեր կը խօսուէր թէ խորհրդակցութեան պիտի հրաւիրուին չորսերու դաշինքը ստորագրող պետութիւնները,— Անգլիա, Իտալիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա, Պ. Մուսոլինիի նախաձեռնութեամբ։ Իտալական կառավարութիւնը կը հերքէ այս լուրը, կանխահաս գտնելով այդպիսի խորհրդակցութիւն մը։ Բայց եւ այնպէս, Հռոմի մէջ կուսակից են գլխաւոր պետութեանց խորհրդակցութեան մը, սպասելով նպաստաւոր առիթի մը։ Թերթերը կը գրեն թէ՝ Փաշական քաղաքականութիւնը երբեք այսքան ծանր տագնապի մը մատնուած չէր երկար ատենէ ի վեր։ Հիթլէրի վերջին ճառը, որքան ալ չափաւոր ըլլայ, չէ փարատած մտահոգութիւնը։ Այսպէս կամ այնպէս, իտալական կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ, բարեխօսելու եւ ճամբան հարթելու համար։ Այս եզրակացութիւնը կը հետեւցնեն իտալական մամուլին հրատարակութիւններէն։ Կիսապաշտօնական թերթ մը կը մեղադրէ Ֆրանսան թէ չատ քաշքշեց զինաթափութեան բանակցութիւնները։ Ուրիշ թերթ մը կը մեղադրէ Գերմանիան՝ իր բռնած ժխտական դիրքին առթիւ եւ կը դատապարտէ ժողովուրդին ուղղուած կոչը, որ պարզապէս անելի մը պիտի յանգի։ Զրոյցի մը համաձայն, Մուսոլինի մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկած է Պերլին, օգնականով եւ յատուկ յանձնարարութեամբ։ Ուրիշներ կը հերքեն այս լուրը, յայտարարելով թէ Մուսոլինի առ այժմ սպասողական դիրք բռնած է եւ կը սպասէ պատեհ ժամուն։

⁂ Մամուլին ուղղուած յայտարարութեամբ մը, Պ. Հէնտըրսըն կ'ըսէ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը լքելով եւ չորսերու դաշինքին դիմելով, կացութիւնը ոչ միայն չպիտի պարզուի, այլեւ անվստահութիւնը պիտի սաստկանայ։ Իր կարծիքով, չորսերու դաշինքը պէտք է օգտագործուի որոշ պարագաներու մէջ, դիւրացնելու համար համաձայնութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։

⁂ Գերմանական կառավարութիւնը Հոկտ. 19ին պաշտօնապէս Ազգերու Դաշնակցութեան դիւանին հաղորդեց իր հրաժարումը։

«Համաձա՞յն ես, գերման եւ գերմանուհի»

Ինչպէս գրեցինք, Գերմանիոյ նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին նոյեմբեր 12ին։ Այս առթիւ պատրաստուած քուէթուղթերուն վրայ կը գտնուի հետեւեալ հարցարանը.

— « Դո՛ւն, գերման այր, եւ դո՛ւն, գերման կին, համաձա՞յն ես քու կառավարութեանդ քաղաքականութեան։ Տրամադի՞ր ես յայտարարելու թէ ան կը ներկայացնէ քու սեփական ըմբռնումդ եւ սեփական կամքդ եւ պատրա՞ստ ես հանդիսաւորապէս ճանչնալու զայն »։

Այս հարցարանին վերեւ, քով քովի գրուած են «այո» եւ «ոչ» բառերը իսկ անոնց տակ՝ երկու պզտիկ քառակուսիներ։ Ընտրողը խաչ մը պիտի գծէ այս քառակուսիներէն մէկուն մէջ, համաձայն իր համոզման։

Աննկարագրելի բարբարոսութիւն մը

Երկու հազար «քաղաքակիրթ» Ամերիկացիներ ԿԸ ՓԱԽՑՆԵՆ, ԿԸ ԿԱԽԵՆ, ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ ԿԸ ՔԱՇՔՇԵՆ ԵՒ ԿԸ ՎԱՌԵՆ ՍԵՒԱՄՈՐԹ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 19 թուականով.—

Մէրիլէնտի նահանգին Փրինսէս Ան (Աննա) քաղաքին մէջ, անցեալ գիշեր տեղի ունեցաւ զարհուրելի դէպք մը որ պատմական պիտի մնայ։

Սեւամորթ մը, Ճորճ Արմվուտ, 24 տարեկան, ամբաստանուած էր թէ պղծած է 84? տարեկան սպիտակամորթ պառաւ մը։ Սեւամորթը քաղաքին բանտը փոխադրուած էր երկուշաբթի օր, իբրեւ աւելի ապահով քան Պալթիմորի մէջ։ Դատաւորը երաշխաւորած էր թէ իր քաղաքին բնակիչները բարեմոյն մարդիկ են…

Եւ սակայն, երբ մութը կոխեց, երկու հազար հոգինոց խուժան մը խռնուեցաւ բանտին առջեւ եւ պահանջեց որ իրենց յանձնեն սեւամորթը։ Ցիսուն ոստիկաններ ի զուր փորձեցին ցրուել բազմութիւնը, արտասուաբեր ռումբերով։ Երբ ռազմանիւթը սպառեցաւ, խուժանը ոստիկաններուն վրայ յարձակեցաւ եւ ծանրապէս վիրաւորեց 5—6 հոգի։ Յետոյ, գերան մը առնելով, խորտակեց բանտին դուռը։ Ցուցարարները բռնեցին սեւամորթը, որ լեղապատառ օգնութիւն կ'աղաղակէր։ Խուժանը կ'ոռնար,— « Սատկեցուցէք, կտոր կտոր ըրէք»։

Ցուցարարները բանտարկեալը բռնելով տարին դատաւորին առջեւ, հագուստները հանեցին, վիզէն չուան մը անցուցին եւ կախեցին ծառէ մը։ Խեղճ դատաւորը ի զուր կը ճգնէր խելքի կանչել խուժանը։ Հինգ վայրկեան վերջը, սեւամորթը վար առին։ Արդէն մեռած էր, բայց ամէնէն կատաղիները չուանէն բռնելով դիակը ինքնաշարժի մը կապեցին եւ քաշքշեցին փողոցներուն մէջ։ Յետոյ խարոյկ մը շինեցին մեծ պողոտային վրայ եւ կրակի տուին։ Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր, դիտելու համար խարոյկը։ Դատաւորը խորապէս ազդուած, կառավարութենէն պահանջեց որ ձերբակալէ եւ պատժէ այս բարբարոսութեան գլխաւոր պատասխանատուները։

Ծանր կացութիւն Չեխոսլովաքիոյ մէջ

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, որուն համաձայն պիտի կրնայ դադրեցնել ոը եւ է քաղաքական կուսակցութեան գործունէութիւնը կամ լուծել կուսակցութիւնը։ Օրէնքին խստութեան ենթակայ են նաեւ այն առեւտրական ընկերութիւնները, արհեստակցական ընկերակցութիւնները կամ ուրիշ հաստատութիւններ որ կապ ունին արգիլուած կուսակցութեան հետ։ Օրէնքին տրամադրութեամբ, կառավարութիւնը պիտի կրնայ գրաւել կուսակցութեան գոյքերը, արգիլել թերթերու հրատարակութիւնը եւ չեղեալ հռչակել երեսփոխաններն եւ ծերակուտականները։

Այս օրինագծով, օրինական վաւերացում պիտի ստանայ գերման ազգային – ընկերվարական եւ ազգային կուսակցութեանց լուծումը, որ տեղի ունեցաւ վերջերս։

ՓԱՌԱՒՈՐ ՑՈՅՑ ՄԸ Ի ՊԱՏԻՒ ԴՐՕՇԻ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ-ԱԶԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՃԱՌԸ, ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք»էն կ'ամփոփենք հետեւեալ թղթակցութիւնը, որ կը ներկայացնէ աննախընթաց պատկեր մը ազգային խանդավառութեան եւ կորովի:

Սեպտ. 24ին, Ֆիլատէլֆիայի հայութիւնը պատշաճ չքեղութեամբ իր յարգանքի տուրքը տուաւ ազգային Եռագոյնին՝ Քըմբըննիթի Սենթր ընդարձակ սրահին մէջ, աննախընթաց բազմութեան մը ներկայութեան:

Այս ազգային տօնակատարութենէն անմասն չմնալու համար, եկած էին Հայեր ոչ միայն մօտաւոր եւ հեռաւոր արուարձաններէ, այլեւ հեռաւոր քաղաքներէ, ինչպէս Թրենթընէն, Քէմտընէն, Պալթիմօրէն եւ Ուաշինկթընէն:

Հակառակ օրուան խեղդիչ տաքին, ժամանակէն շատ առաջ հետաքրքիր եւ անհամբեր բազմութիւն մը եկած էր տեղ գրաւելու սրահին մէջ, որ արդէն լեցուած էր ու պզտիկ կուգար հսկայ բազմութեան համար: Շատեր մինչեւ վերջը զինուորի կարգապահութեամբ ոտքի վրայ մնացին՝ մուտքի միջանցքներուն եւ սրահին պատերուն տակ:

Հանդէսի բացման անհամբեր սպասող հանդիսականները սկսան խլրտիլ եւ ծափահարել. երեկոյեան ժամը 8·30–ին բացուեցաւ հանդէսը:

Սրահի լոյսերը մարեցան եւ բեմին մեծ վարագոյրը կեդրոնէն բացուելով՝ ինք իր վրայ ծալլուեցաւ: Կենդանի պատկեր մը, բեմին խորէն բնական մեծութեամբ «Անծանօթ Զինուոր»ը խորհրդանշող յուշարձան կոթող մըն էր որ երեւցաւ գունաւոր եւ հեռարձակ լոյսերուն տակ, անոր ճակատին վրայ հետեւեալ վերտառութիւնը՝ «Անմահ նահատակներու յիշատակին», իսկ տակը մեր ազատութեան երգչին Մ. Նալպանտեանի երգէն քառեակ մը.—

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի որ իւր ազգի,
Ազատութեան կը զոհուի:

Յուշարձանի աջ ու ձախ կողմերը երկուական հայ զինուորներ պատուի կեցան զէն ի ձեռին, ապա բեմի աջ կողմէն ուրիշ զինուոր մը երկիւղած քայլերով մօտեցաւ նահատակներու շիրիմին եւ ծաղկեպսակ դրաւ վրան ու ապա զինուորական բարեւ տալով հեռացաւ: Վարագոյրը կամաց կամաց գոցուեցաւ եւ հանդիսականներ հազիւ ուշքի եկած այս յուզիչ պատկերին տպաւորութեան տակ՝ սկսան խելայեղօրէն ծափահարել:

Հանդէսի ատենապետ Պ. Գ. Նուսխէճեան, մէկը այս գաղութի սիրուած եւ յարգուած չէզոք ազգայիններէն, առաջ գալով՝ հանդէսը բացուած յայտարարեց:

Ապա տեղի ունեցաւ ազգային դրօշակի թափօրը:

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան երկսեռ անդամներէ բաղկացած մեծ խումբը ընկ. Ա. Մալումեանի ղեկավարութեամբ սրահի մուտքին կողմէն հանդարտ քայլերով յառաջացաւ դէպի բեմ: Թափօրի առջեւէն կը քալէին դրօշակակիրներ՝ ամերիկեան աստղազարդը եւ Եռագոյնը ի ձեռին: Անոնց հետեւեցան վեցեակ մը դեռատի օրիորդներ՝ հագուած հայկական Եռագոյնի գոյներով: Հնչեց ամերիկեան ազգային քայլերգը՝ Պ. Եարտըմեանի դաշնակի մասնակցութեամբ:

Թափօրը հասաւ բեմին առջեւ, դրօշակակիրները գրաւեցին իրենց տեղերը՝ բեմին աջ եւ ձախ կողմերը: Անոնց կողքին կարգով շարուեցան դրօշակի գոյներով հագուած օրիորդները:

Նորէն բացուեցաւ վարագոյրը: Այս անգամ հանդիսականներու աչքին պարզուեցաւ ուրիշ կենդանի պատկեր մը: Մեր հայրենիքի դարաւոր տիտանը՝ ալեւոր եւ խրոխտ Մասիսը իր ձիւնապատ ճակատով. անոր փէշերուն տակ փռուած՝ Արարատեան դաշտը, զոր ակօսելով կ'անցնի մեր խենթ ու արտում Արաքսը...

Մինչ հանդիսականները սրտի յուզումով կը դիտեն այս վեհ եւ ներշնչող տեսարանը՝ հորիզոնին վերեւ, Մասիսի կատարին վրայ կը բարձրանայ Հայ Եռագոյնը՝ շքեղօրէն պարզելով իր ծալքերը օդին մէջ եւ հոն կը մնայ մինչեւ վերջ:

Խորունկ յուզման հոսանք մը անցաւ հանդիսականներու մէջէն եւ փոթորկալի ծափեր ողջունեցին մեր պանծալի դրօշակը:

Սրահը չէր հանդարտած՝ երբ կարգիր յանձնախմբի անդամներէն՝ Պ. Յ. Փէքմէզեան առաջ նետուեցաւ Եռագոյնը ձեռքին՝ հրաւիրելով հանդիսականները ոտք ելլելու, միասին երգելու համար «Մեր հայրենիք»ը:

Ժողովուրդը միաբերան երգեց՝ խոր յուզումով եւ ջերմ սիրով:

Հանդէսին առաջին ատենախօսը եղաւ գաղութիս ծանօթ եւ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան մասնաւորական դէմքերէն Պ. Մարտիրոս Եօրղանճեան, որ ըսաւ հետեւեալը.

— «Ես Դաշնակցական չեմ, բայց ատիկա պատճառ մը չէ, որ Եռագոյնի դէմ մղուած պայքարին համար, Դաշնակցականներու հետ միասին չխօսիմ այս միեւնոյն բեմէն:

«Ես իմ խօսքը կ'ուղղեմ մասնաւորաբար իմ Ռամկավար–Ազատական ընկերներուս, որոնք դժբախտաբար այստեղ չեն: 1920էն ասդին մեր կուսակցութիւնը շեղած է իր յեղափոխական ծրագրէն եւ դարձած է վերաշինական միութիւն մը:

«Ես գաղափարապաշտ եմ, հոգ չէ թէ իմ կուսակցութիւնս ջախջախիչ մեծամասնութեամբ չի բաժներ իմ գաղափարներս: Ես անվախօրէն կը յայտարարեմ որ՝ իրական եւ հայրենասէր Ռամկավար մը պէտք է միշտ պաշտպան կանգնի սրբազան Եռագոյնին եւ պայքարի բոլոր անոնց դէմ, որոնք կը համարձակին մեր Եռագոյնը անարգել:

«Ի՞նչ է իրականութիւնը ներկայ Հայաստանի մէջ: Ցարական Ռուսաստանին յաջորդած է Սովիէթական Ռուսաստանը: Ինչո՞վ այս երկուքը իրարմէ կը տարբերին: Ռուսաստանը ըլլայ համայնավար թէ հանրապետական, միապետական կամ այլ ինչ, կը մնայ իր իսկութեան մէջ Ռուսական տէրութիւն մը՝ իր շահերով եւ իր հոգերով:

«Զիս չի հետաքրքրեր թէ ո՞ր չափով Հայաստանը կը յառաջդիմէ. անոնք որ կը պաշտպանեն ներկայ Հայաստանի տնտեսական դետնի վրայ ձեռք բերած յաջողութիւնները, չեն տեսներ թէ այդ տնտեսական, մշակութային, թատրոնի եւ գրականութեան յառաջդիմութեան խորքին մէջ Լենինի փառաբանութիւնն է, որ կը կատարուի:

«Ահագին խրամատ մը կայ մեր այսօրուան եւ անցեալի գրականութեան միջեւ: Առէք այս օրուան նոր սերունդը: Վտանգը ահա այդ սերունդին մէջ է: Բոլշեւիկները հանած են այդ սերունդի մէջէն հոգին եւ ոգին եւ ջնջած են ամէն ինչ:

«Մենք երկու տէրերու չենք կրնար ծառայել: Մենք ունինք ազգային եւ քաղաքական դատ մը եւ ցորչափ չէ լուծուած այդ դատը՝ մենք պիտի պայքարինք մեր անկախութեան եւ ազատութեան համար»:

Մեր երկրորդ ատենախօսն եղաւ տեղւոյս չէզոք «Հայ Սիրտ» թերթի եռանդուն խմբագիր Պ. Յ. Փէքմէզեան, որ ըսաւ հետեւեալը.

— «Քանի մը տարիէ ի վեր ձայներ մը լսուեցան մեր ազգային դրօշակին դէմ, մինչեւ հասաւ յուլիս 1ը, երբ տեղի ունեցաւ անսպասելի դէպք մը՝ ընդդէմ մեր դրօշակին:

«Մեր սրբազան Եռագոյնը անարգողները ազգային դաւաճաններ են եւ հայրենասէր Հայեր չեն կրնար երբեւիցէ ներել անոնց:

«Մենք չէզոքներս ոչ Դուրեանի հետ գործ ունինք, ոչ Ռամկավարներուն եւ ոչ ալ Դաշնակցականներուն. բայց ով որ անարգէ մեր պաշտելի Եռագոյնը, մենք զայն պիտի ատենք մեր ամբողջ հոգիով:

«Ձեզմէ ո՞վ արդեօք մէկէ աւելի զոհեր տուած չէ այս դրօշակին համար, որ սուրբ է, որ աներեւոյթ քալեր է տարագրութեան եւ աքսորի ճամբաներէն, տեսած է հարսներու եւ մանուկներու մահը: Ի՞նչպէս կարելի է արիւնով ներկուած եւ սարսափներու մէջէն անցած այս դրօշակին հանդէպ թշնամական դիրք բռնել»:

Վերջին ճառը խօսեցաւ ընկ. Գ. Նժդեհ, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Ազգերու դժբախտութիւնը դուրսէն չի գար. ազգ մը դժբախտ է երբ ինքնաճանաչ չէ. դժբախտ է, երբ ան կը հեռանայ իր դրօշակէն: Ազգ մը կենդանի է սակայն, երբ անոր մէջ կը խօսի ցեղի ոգին:

«Ո՞վ է հայ ցեղը: Պատմաբան Ժորժ Մօրկանը կ'ըսէ որ՝ աշխարհի երեսը քանի անգամ փոխուած է, բայց Հայը դարձեալ յարութիւն է առած: Որքան իրաւունք ունի պատմաբանը:

«Ինկաւ Անին, բայց յաղթական ու շինարար հայ բազուկը հիմնեց Կիլիկիան: Ինկաւ Կիլիկիան, բայց Հայը ունեցաւ իր քաղաքական անկախութիւնը — Լեռնահայաստանի մէջ, Սիւնիքի եւ Արցախի բարձունքներուն վրայ:

«Վեց հարիւր տարուան ընթացքին մենք տուինք տասնեակ զօրավարներ Բիւզանդիոնին, Պարսկաստանին, Արեւելքին եւ Արեւմուտքին: Ստրուկ ցեղը՝ Հայը տուաւ 12 թագաւորներ բիւզանդական կայսրութեան, տուաւ զօրավարներ օտար բանակներուն, դեռ վերջերս ան տուաւ մի Եփրեմ Պարսկաստանի: Այս ի՞նչ տեսակ ցեղ է. ինքը ստրուկ եւ նուաստ, ինքը թագազուրկ, թագաւորներ եւ զօրավարներ կուտայ օտարներուն:

«Անսահման զոհերու գնով ստացուեցաւ մեր դրօշակը. ան աստուածային է, ան մեր ցեղին դէմքն է: Տեղահանութեան օրերուն հայ ազգը իր կէսը զոհաբերեց անոր համար: Եթէ վար առնենք այս արիւնոտ դրօշակը, ի՞նչ պիտի կրնանք բարձրացնել անոր տեղը: Մարդիկ կան սակայն, որոնք առանց ամչնալու կ'ըսեն.— Վար առէք դրօշակը եւ դարձէք գլուխի ստրուկ»:

Ընկ. Նժդեհ փակեց իր գեղեցիկ բանախօսութիւնը, յիշելով յուզիչ պատմութիւնը երկու աչքէն կոյր Պուլկարին, որ երբ, կը լսէ որ իր հայրենիքն ազատագրուած է, ցանկութիւն կը յայտնէ իր մատներով շօշափելու Պուլկար զինուորին զգեստը, անոր սուրը, կապոցը եւ Պուլկար ազգային դրօշը: Երբ կը կատարուի ցանկութիւնը կոյրին, դժբախտ մարդը յուզումով եւ երկիւղածութեամբ կ'ըսէ.— «Ես այլեւս կոյր չեմ, ես կը տեսնեմ»: Պիտի գայ անշուշտ օրը, ըսաւ ընկեր Նժդեհ, երբ ամէն մարդ իր մատներով պիտի շօշափէ մեր Եռագոյնը եւ պիտի ըսէ.— «Ես այլեւս կոյր չեմ. ես կը տեսնեմ դրօշակը»:

ՆԿԱՐԻՉ

Վարդան Մախոխեանի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ 40ԱՄԵԱԿԸ

Այվազովսկիէ վերջ՝ Հայերս պատիւ ունեցանք ողջունելու ուրիշ աշխարհահռչակ ծովանկարիչ մը, Վարդան Մախոխեան: Առաջինը 19րդ դարու վիպականութեան ամենամեծ գեղարուեստագէտներէն մին էր, պատուուած ոսկի շքանշաններով իր ժամանակի կայսրերէն ու թագաւորներէն, երկրորդը 20րդ դարու միակողմանի կրթութեանց մէջ՝ բազմահմուտ, հանճարեղ ծովանկարիչ, որ իր կարգին արժանացաւ Վիլհէլմ Բ.ի ժիւրիին անդամակցութեան, Ֆրանսայի հանրապետութեան պատուոյ լեգէոնի շքանշանին եւ ընդհանուր բարձր գնահատութեան:

Նկարչին ծննդավայրն է Տրապիզոն, ծովեզերեայ վաճառաշահ քաղաքը, ուր 1871ին աշխարհի լոյսը տեսաւ ան: Սանասարեան վարժարանը յաճախելէ ետք երբ 20 տարեկան երիտասարդ՝ Պերլին կ'անցնի, ուր կը յաջողի մտնել Գեղարուեստից ճեմարանը (1891): Երեք տարի ուսուցչապետ Կուտէի եւ Պրախտի նման մեծահռչակ նկարիչներուն կ'աշակերտի եւ 1894ին գոհունակութեամբ կ'արձակուի իր ծովանկարչութեան ուսուցիչ Կուտէէն որ ըսած է. «Այլեւս անոր (Մախոխեանի) սորվեցնելիք բան չունիմ ես»: Ու երբ փոքր յիշատակ, Մախոխեանի կը նուիրէ իր գեղեցիկ էթիւտներէն մին: Ահա այդ թուականէն ի վեր, Մախոխեան կուգայ արդարացնել իր վրայ դրուած փայլուն յոյսերը, ոչ միայն մեր փոքր և անտէր ազգին այլեւ ամբողջ աշխարհի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ: Ծովանկարչին դիմապատկերը բնութեան զօրութիւններուն հետ հասարակաց բան մը ունի, անիկա կը զգացնէ մեզի թէ ինքը ամէնէն դժուամերձ տարրի մը հետ երկար ու դիւցազնօրէն պայքարած է, ու համաձայն Թիէպօ–Սիսօնի, կը բաւէ դիտել իր դէմքը որ հզօր արտայայտութիւն մը ունի եւ նայուածքը՝ փայլ, հասկնալու համար թէ բնութեան եւ իր ուժերուն միջեւ ներդաշնակութիւն մը կայ:

Քառասուն տարի է, որ Մախոխեան կ'իշխէ Եւրոպայի գեղարուեստական ասպարէզին վրայ, իր ճոխ ու հոյակապ նկարահանդէսներով: Իր պատառները, հակառակ ժամանակի վատութեան, մեծ գիներով ձեռքէ ձեռք յափշտակուած են միշտ: Նիսի թանգարանին մէջ անիկա ունի «Լը Գաթիկա» հրաշալի կազմածով նկարը:

Իր մեծղի ծովանկարներէն յիշենք «Մեծ պահը ովկիանոսի մէջ», «Պաքըբօլի լուսաբացը», «Փոթորիկը Սարք կղզիի մօտ», «Լուսնի լոյսը Պըլտանիայի մէջ», եւն.:

Բնանկարներէն գրաւիչ են՝ «Ռուսական գիւղը», «Ձմեռնային երեկոները», «Պոհեմական գիւղակը»:

Իր անթիւ նկարներն ամէն տեղ հասած են եւ կը կազմեն թանգարաններու, դահլիճներու եւ հիւրասենեակներու պսակ – զարդերը:

Այս բեղնաւոր ու վաստաբեկ արուեստագէտը, որ իր անձին մէջ չեշտեց ամբողջ հայութեան մտաւոր ու արուեստի ընդունակութիւնը, եւ զայն ցուցադրեց ու տակաւին կը շարունակէ ցուցադրել համայն աշխարհի քաղաքակրթութեան, այս արուեստագէտը իր 40ամեայ գործունէութեան առիթով արժանապէս պատուելն ազնիւ պարտքը պէտք է ըլլայ ամբողջ հայութեան: Անիկա գեղեցիկ յիշատակ մը պիտի մնայ տառապած ծովանկարչին մէջ, միանգամայն քաջալերանք մը անոնց որ գեղարուեստի ճամբէն այնքան անմխիթարօրէն կը քալեն ներկայիս:

Ես անկախ այս պատեհութենէն, Այվազովսկիէ վերջ նիւթ էի ընտրած Մախոխեանը, որուն մասին գիրք" վերջացնելու մօտ եմ: Գեղեցիկ բարեդիպութիւն մը պիտի համարեմ, եթէ այդ գործս գայ հանի իր յոբելեանին որուն փառաւորութեան մէջ՝ բնական է, կը վայելէ որ լայն ընծայերութիւն ունենան հայ արուեստագէտներն ու ճշմարիտ հայրենասէրները:

Մախոխեան անվիճելիօրէն գաղթահայութեան ամէնէն ակնրախ արուեստագէտն է: Կը յուսանք, իր փառաւորումը պիտի հաւասարի իր մեծութեան, շնորհիւ ճշմարիտ ազգասէրներու եւ օտար մտերիմ շրջանակներու:

Հ. ԱՆԴՐԷԱՍ ԽԸՐԼԱԶԵԱՆ
(Վիէն. Մխիթարեան)

Թուրքերը.. ինչպէս որ են

— o —

Վերջերս Թուրքերը ալստաբանական մեծխօսիկութիւն մը ցոյց տալ սկսան, — փորձեցին փոխել տիեզերական պատմութեան աւանդութիւնները, ամէն բան ուզելով սկսիլ Թուրքերու երեւումէն պատմութեան մէջ, ըսին նոյն իսկ թէ Թուրքերը գոյութիւն ունէին ... պատմութենէն ալ առաջ, ինչպէս գոյութիւն պիտի ունենան պատմութենէն ... վերջն ալ: Իրենց հետ... Հայեր ալ սկսան նազարաթ զարնել,— քանի մը աղտոտ քիրվաներ: Զարմանալի էր սակայն տեսնել որ Եւրոպացիներ, քաղաքական դէմքեր եւ մտաւորական հեղինակութիւններ, հաւատք ընծայեցին թրքական այդ բաքբանջանքներուն, նոյն իսկ իրենք ալ ձայնակցեցան Թուրքերու ինքնագովութեան:

Ահա ֆրանսացի մտաւորական մը, Էտկար Պլոշէ, Փարիզի Ֆրանս. Ազգ. Մատենադարանի պարսկական, արաբական եւ թրքական ձեռագիրներու բաժնին պետը, հեղինակութիւն մը արեւելեան գրականութեան պատմութեան մէջ, հետեւեալ վկայութիւնները կուտայ Թուրքերուն, թուրք մշակոյթին ու քաղաքակրթութեան մասին:

ԽՄԲ.

Թուրքերու ցեղային յատկանիշերը.— Դեղնորակ է իրենց դէմքը, աչքերը կիպաւոր (bridé), այտոսկրերը դուրս ցցուած (Է. Պլոշէ, Արեւելեան ձեռագիրներու ծաղկանկարումը, **Gazette des Beaux – Arts, 1926, էջ 12**):

Թուրքերու բարբարոսութիւնը.— Գարագոյունլու թիւրքմէնները Թոմուրտներէն, նոյն իսկ Ճինկիզ – խանի սերունդին աշխարհակալներէն աւելի ստորադաս են, կը ներկայացնեն կատարեալ տիպարը թափառաշրջիկ Թուրքին, քաղաքակրթութենէ զուրկ աւազակներուն: Երբեք չկրցան բարձրանալ, որքան գիտցան բարձրանալ Մոնկոլները եւ Թիմուր Քէօրկէնի սերունդը, հասնելու համար կեանքի մը որ կազմակերպուած ըլլար ամուր եւ կայուն խարիսխներու վրայ, մտքի պահանջներուն եւ արուեստի մտահոգութիւններուն որոշ տեղ տալու չափ:

Այս բարբարոսներուն (Թուրք եւ Տոնղուզ) միակ ճարտարարուեստն էր պատերազմը: Անոնք չէին սիրեր նստակեաց քաղաքակրթութիւնը:

Ալթայեան ցեղերը, Թուրք կամ Տոնղուզ, երբեք քաղաքակրթութիւն չունեցան, որպէսզի ստեղծէին անկախ արուեստ մը, թրքական արուեստ մը:

Անոնք իսլամութեան խառնուեցան առանց գաղափար մը, արհեստ մը, արուեստ մը բերելու իրենց հետ, առանց գիտնալու ուրիշ բան, բայց եթէ ձի վազցնել, սուր բռնել, ճիշդ ինչպէս Արաբները, երբ հեռացան իրենց աւազուտներէն եւ փութացին խուրացնել, առանց բան մը փոխելու, քաղաքակրթութիւնը այն երկիրներուն, որոնց տիրեցին:

Թուրքերը, սելճուկ, մոնկոլ, օսմանլը, եղած են միշտ վայրագ զինուորներ, որոնք բանակ դրած են, երկու կամ երեք դար, այնպիսի տեղերու մէջ, զորս ամայացուցած են, եւ յետոյ անհետացած պատմութենէն (Է. Պլոշէ, Արեւելեան ձեռագիրներու ընկարազարդումը, Société Française de reproductions de manuscrits de peinture, 1914 – 1920):

Թուրքերը ոչ մէկ բաժին ունին կեդր. Ասիոյ արուեստի կազմութեան մէջ.— Չինական արուեստի քանի մը տարրերու եւ հնդկական արուեստի համախառնումը, զոր ստեղծեցին կեդր. Ասիոյ Չինացիները, ոչ մէկ բաժին ունի իր մէջ Թուրքերէն, որոնք բոլորովին վայրի էին (Է. Պլոշէ, Ծանօթութիւններ Մարթոյի հաւաքածոյին ձեռագիրներուն մասին, էջ 328):

Թուրքերը Բիւզանդիոնէն ու Պարսիկներէն առած են իրենց քաղաքակրթութիւնը,— Թուրքերու գրական եւ գեղարուեստական անկարողութիւնը.— Կարելի է խօսիլ արուեստի մասին, մինչեւ գեղարուեստական յղացման որոշ կէտ մը, երբ հարցը Պարսիկներու մասին է, սակայն Թուրքերը, ոչ իսկ աւելի քան Արաբները, երբեք հետաքրքրուած չեն այդպիսի տեսակէտներու մասին, ոչ ալ անոնց բացարձակ կամ յարաբերական արժէքին մասին: Առանց խօսելու Սիպերիոյ կամ Թուրքեստանի ողորմելի ժողովուրդներուն մասին, կրնանք ըսել թէ Թուրքերու գերազանց տիպարը կը կազմէ Օսմանլը ժողովուրդը, որ Վոսփորի եզերքը չկրցաւ տանիլ ոչ գեղարուեստական գաղափար մը, ոչ ալ գրական ներշնչում մը, ոչ իսկ քաղաքակրթութեան ամենադոյզն մէկ երեւոյթը: Թուրքերը իրենց գիրը փոխ առին Պարսիկներէն, դարձեալ Պարսիկներէն առին իրենց համեստ բառարանը, Պարսիկներէն առին իրենց ամբողջ գրականութիւնը, արձակ կամ ոտանաւոր, Պարսիկներէն առին իրենց ամբողջ զարդանկարչական տարրերը, Բիւզանդիոնէն առին իրենց ճարտարապետութիւնը, ընդօրինակելով կամ ընդօրինակել տալով Այա – Սոֆիան: Անոնք ընդօրինակեցին ինչ որ գտան, հոն ուր գտան, եւ պահեցին այդ ընդօրինակութիւններուն տիպարը, դարերու ընթացքին, առանց բան մը փոխելու, իբրեւ անհասկնալի տարազ, կրկնելով մեքենաբար, ինչպէս կ'ընեն անմշակ, նախնական անգիտակից ժողովուրդները (Է. Պլոշէ, Արեւելեան ձեռագիրներու նկարները, Société Française de reproduction de manuscrits à peinture 1914 – 1920, էջ 201):

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԶԳԵՍՏՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՓՈԽԵՆ

Թայմզի քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, բոլշեւիկները կ'աշխատին յեղափոխութիւն մը կատարել նաեւ կիներու հագած զգեստներու ձեւին մէջ:

Արդարեւ արուեստի գործավարը հրահանգած է, ան որ անկ է, կիներու համար պատրաստել այնպիսի հագուստներ, որոնց զարդանկարումը կատարուի համաձայն «յեղափոխական» պահանջներու, եւ ոչ թէ քաղքենի աւանդութիւններու: Այսպէս կիներու զգեստները եւս պիտի օգտագործուին քարոզելու բոլշեւիկեան կարմիր բարիքները: Եւ ահա հագուստներ, շրջազգեստներ, որոնք արմանք – զարմանք պատճառած են բոլորին:

Ահա շրջազգեստ մը, աւազի գոյն,— ետեւէն դիտելով կը տեսնէք շոգեկառք մը, որ կը սուրայ բոց ու ծուխ փսխելով: Դարձէք եւ կողերուն վրայ կը տեսնէք ոչխարի հօտ մը, որ կ'արածի կանանչ մարգագետիններու վրայ: Ու կռնակին վրայ՝ ուղտերու կարաւան մը, ու կուրծքին վրայ՝ կարմիր զինուորը հրացանը ուսին:

Այսպէս, կիները երբ պճնուին «յեղափոխական» զգեստներով, պիտի դառնան բոլշեւիկեան դրախտի ռէքլամի ... տախտակներ:

Որքան գիտենք, նոր չէ այս «յեղափոխութիւնը»: Բոլշեւիկ բանաստեղծ մը, Մայակովսկի, որ անձնասպան եղաւ քանի մը տարի առաջ, սովորութիւն ունէր հագուելու տաբատ ու վերարկու մէկ կողմը կարմիր ներկուած միւս կողմը՝ սեւ, եւն.: Անշուշտ արհամարհելով հագուստներու մեր քաղքենի ճաշակը:

Պէտք է ընդունիլ, որ զգեստներն ալ կրնան «հակա – յեղափոխական» ըլլալ,— վայ անոր որ հագած լաթերովը կը մերժէ ներկայացնել հնգամեայ ծրագրին յաղթանակները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թատերական կեանքը

— o —

Այն օրէն ի վեր, որ Զ. Աշրաֆեան ստանձնեց Խորհ. Հայաստանի խմբագրութիւնը, թերթը կենդանացաւ քիչ մը,— անվերջանալի հեռագիրներու եւ ճառերու, կուսակցական հրահանգներու եւ զեկոյցներու կողքին, աչքի զարնող տեսակցութիւններ («զրոյց») երկրին զանազան հաստատութիւններու վարիչներու հետ: Արդիական թերթերու մէջ կենդանութիւնը, իրական շարժումը այդ տեսակցութիւններն են, որ կը ստեղծեն: Խորհ. Հայաստան քանի մը օրէ ի վեր հարուստ է այդպիսի նիւթերով, ինչպէս նաեւ նկարներով ու տեսարաններով,— դժբախտաբար տպագրութիւնը ցեխի ծեփ մը վերածած է այդ նկարները:

Ա. Գուլակեան, Երեւանի պետական (Ա.) թատրոնին բեմավարը, Խ. Հայաստանի խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, կ'ըսէ.—

«Խաղացանկի ընտրութիւնը ամէնէն նպատակայարմար գործն է մեզ թատրոնի համար: Երեւանի պետական թատրոնին կատարած ընտրութիւնը յաջող է ընդհանրապէս: Մենք կը բեմադրենք տարեկան 5 նոր թատերախաղ: Դժուար է գտնել եւ ընտրել այնպիսի 5 թատերախաղ, որ իրենց արժէքով լիուլի գոհացնեն ժողովուրդին, թատրոնին եւ քննադատութեան պահանջները: Ընտրութեան մէջ երբեմն կը պատահին սայթաքումներ, ինչպէս էր անցեալ տարի Զաքրի պարագան: Խուսափելու համար այդ «պատահականութիւններէն», պետական թատրոնի վարչութիւնը անցեալ տարուընէ ընտրեց այս տարուան խաղացանկը, որ ահա.— Ֆիկարոյի հարսնիքը (Պոմարշէ), Ինտերվենցիա (Լեւ Սլավին), Սուտը (Աֆինոգենով), Նափոլէոն Կորկոտեան (Դ. Դէմիրճեան), Դաստիգաեւ եւ ուրիշները (Կորքի):

Այս տարի աւելցուեցաւ Ցեղկոմը (Ս. Զօրեան), Հերկուած հողը (Շոլոխով):

Բեմադրուելիք այս 5 նոր թատերախաղերէն մէկը դասական է, մէկը թարգմանածոյ, երեքը գրուած հայ հեղինակներու կողմէ: Եթէ հայ հեղինակներու գործերուն մէջ յաջող 3 թատերախաղ չգտնենք, ցանկը կը լրացնենք թարգմանածոյ գործերով, որ շատ են:

Թերեւս խումբը մեծցնելով, կարելիութիւն ստեղծուի զուգընթաց փորձեր կատարելու, այսպէսով աւելցնելու նոր բեմադրութիւններու թիւը:

Այս բոլոր թատերախաղերը այժմ կ'ուսումնասիրուին եւ շուտով վերջնապէս կը ճշդուի յառաջիկայ եղանակի խաղացանկը: Առով չպիտի գոհանանք անշուշտ, պիտի աշխատինք գտնել նոր թատերախաղեր:

Կը յուսանք որ նոր թատերախաղեր գրելու համար բացուած մրցումը թեթեւցնէ մեր աշխատանքը, հարստացնելով մեր խաղացանկը:

Թատերական եղանակը կը սկսի Պոմարշէի Ֆիկարոյի հարսնիքով, որու բեմադրութիւնը իմս է, յարդարանքը՝ նկարիչ Մ. Արուտչեանի: Առաջին ներկայացումը կը յուսանք կատարել հոկտեմբերի վերջը կամ նոյեմբերի սկիզբը: Ներկայացուելիք երկրորդ թատերախաղը պիտի ըլլայ թարգմանածոյ գործ մը, որ պիտի բեմադրուի դեկտեմբերի սկիզբը: Երրորդը՝ Նափոլէոն Կորկոտեանը, որուն նիւթը առնուած է խորհրդային գիւղատնտեսութեան կեանքէն:

Ինչպէս անցեալ տարի, յառաջիկայ տարի մեր շրջուն թատերախումբը բեմադրութիւններով պիտի գոհացնենք մօտիկ շրջաններու թատրոնական պահանջները: Թատերական տարուան վերջերը պատրաստուած Արեգ թատերախաղը պիտի ներկայացնենք մօտ ատենէն շրջաններու մէջ: Մեր հիմնական խաղացանկի գործերէն մէկ քանին եւս պիտի ղրկենք շրջանները:

Խումբին հիմնական կազմը կը մնայ նոյնը,— ընդունուած են երիտասարդ դերասանուհիներ, ընդունելութիւնը կը շարունակուի տակաւին: Բեմավարութեան աշխատանքին պիտի մասնակցին այս տարի Վ. Վաղարշեան, Տ. Շամիրխանեան, Վ. Վարդանեան, Գ. Գաբրիէլեան: Թատերական նոր եղանակին մէջ, պիտի երեւան նաեւ Արէլեան եւ Վ. Փափազեան:

Մամուլէն կը սպասենք որ օժանդակէ մեզի: Ցանկալի է կապ հաստատել քննադատներուն հետ, ինչպէս կապ հաստատած ենք թատերագիրներուն հետ: Ուրախ կ'ըլլանք երբ քննադատները գան ոչ միայն ընդհ. ներկայացումներուն, այլ եւ «սեւ փորձերուն»:

Առիկա կը դիւրացնէ գործը եւ կը նը-պաստէ իրար հասկնալու։

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Մշակոյթի պատմութեան կաճառը ձեռնարկեց կազմակերպելու մնայուն ցուցահանդէս մը Զանգեզուրի մա-սին։

Այս ցուցահանդէսը պիտի ներկա-յացնէ հին, անհետացող Զանգեզուրը, ներկայինուղ ընկերվարական Զան-գեզուրը։ Ցոյց պիտի տրուին Զանգե-զուրը բնական հարստութիւնները, պղինձի հանքերը, հանքա-յին կեանքը, Մեղրիի շրջանին ները արճիճի հանքերը։

ԲՈՒՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

— · —

Մոսկուայի գիւղատնտեսական Գի-տութեանց Ակադեմիային յանձնարա-րութեամբ, Երեւանի մէջ պիտի հիմ-նուի բուսաբանական հաստատու-թիւն մը, փոխարինելով Հայաստանի պաշտպանութեան հաստա-տութիւնը եւ Պտղաբանջարամշակու-թեան մարզային կայանը։ Այսուհե-տեւ բուսաբանական այս հաստատու-թիւնն է, որ պիտի զբաղի Հայաս-տանի բուսականութեան վերաբերեալ գիտական եւ հետախու-զական աշխատանքներով։

Ակադեմիկոս Լէոյինի յայտարարութիւնները

»»»o«««

Ինչպէս գրած էինք, ակադեմիկոս Լէոյին վերջերս Երեւան ցեց, ուսումնասիրելու համար ին հարցը։

Հայաստան թերթին մէկ խմ-բը տեսակցութիւն մը ունեցաւ ակադեմիկոսին հետ, որ յայտարա-րեց —

Քանաքեռի ելեկտրակայանին շի-նութեամբ, արդէն մասամբ կ'իրա-կանանայ Սեւան – Զանգի հարցը։ Այ-Քանաքեռի ելեկտրակայանը այդ հոյակապ շինութենէն շատ տպաւորութիւն կրեցի։ Գալով հարցին՝ ուժարտադրութեան տեսակէտով, կատար-աշխատանքը եւ ուսումնասի-րութիւնները, ինչպէս նաեւ Գիտու-Ակադեմիային եզրակացու-, պէտք է համարել գոհացու-Սեւանի հարցը թէքնիքապէս լու-ծելի է։

դժուարութիւններ կային Եղ-հսկայ Ջրամբարին ամբար-շինութեան մէջ։ Այդ դժուա-րութիւնները կապուած էին փոքր տա-թեամբ հողի ոչ հաստատուն րերուն (ճեղքուածքներու) հետ։ այցելելով Եղվարդի ամբար-կառուցման վայրը, ես այն տպաւորութիւնը ստացայ, որ այդ-եւս չկան անյաղթելի խոչընդոտ-։

տեւն, քննեցի Գիւմիւշի ելեկ-տրակայանին, Սեւանի ապագայ ջր-փաղուղի վայրերը գործող բարանական – ճարտարապետա-խումբերուն աշխատանքը, որ թանայ յաջողութեամբ։

առաջին անգամ չէ որ կուգամ Ե-։ Առաջին անգամ այցելած եմ ին։ Անցած 3 տարիներու ընթաց-, Երեւանը պէտք է ըսել թէ անճա-ելի դարձած է,— հիմնովին կը ուի քաղաքին դէմքը։ Կը բարձ-ան նորանոր գործարաններ, որոնց չարքին՝ սեւակուճի (պաղպղթ) գոր-ծարանը, որ շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց վրաս։ Սեւակուճը ձուլելու գաղափարը առաջին անգամ յղաց-ուած է Լէնինկրատի մէջ, առաջին փորձը կատարեց փրոֆ. Գինզբէրգ։

Հայաստանի արտադրական ուժե-րու եւ ընդհանուր առմամբ՝ երկրի բուռն աճումը անհրաժեշտ կը դար-ձնեն, որ Հայաստանի գիտական կազ-մակերպութիւնները սօտիկ յարաբե-րութեան մէջ մտնեն Գիտութեանց Ա-կադեմիային հետ։ Այդ ճամբով, հա-սունցած պէտք է նկատել Գիտու-թեանց համամիութենական Ակադե-միայի մասնաճիւղ մը հիմնելու հար-ցը Երեւանի մէջ։ Ակադեմիան ինծի յանձնարարած է տեղւոյն վրայ քն-նել խնդիրը։

Երեւանի մէջ Ակադեմիայի ճիւղ մը ունենալու գաղափարը հաւանութիւն գտաւ Հայաստանի կուսակցական եւ կառավարական մարմիններու մօտ։ Կը մնայ հանրային լայն կարծիք շի-նել եւ օժանդակել այդ նոր հաստա-տութեան հիմնադրութեան»։

Ակադեմիկոսը Երեւանէն մեկնե-ցաւ Նախիջեւան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Վերամուտ»ի առթիւ

— o —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 14 հոկտ. (Յառաջ). Հոկտ. 5ին սկսաւ մեր մանկանոցի 25 աշակերտներու կանոնաւոր դասաւան-դութիւնը։ Վարժուհին Կ. Խաչի մաս-նաճիւղի գանձապահուհի տիկ. Եսթեր Աբրահամեան։ Դպրոցին վայրը շատ նեղ ըլլալով այս տարի Կ. Խաչը իր գերագոյն ճիգը թափեց վարձելու յարմար տեղ մը, սակայն պիւտճէի եւ կարգ մը ուրիշ դժուարութիւններու պատճառաւ չյաջողեցաւ։ Ուստի, ուղ-ղակի դիմում կատարեց Ազգ. Միու-թեան՝ իրեն տրամադրելու համար մատուռին ընդարձակ սրահը, յիշե-ցնելով թէ, նախապատերազմեան շր-ջանին կարգ մը գաւառներու մէջ դպ-րոցի շէնքերու չգոյութեան պարագա-յին եկեղեցին իբրեւ այդ կը գործած-ուէր։

Ազգ. Միութիւնը արդարացի գտնե-լով Կ. Խաչի առաջարկը, արտօնեց որպէսզի խորանին դէմ վարագոյր մը քաշելով, յետ այսու դասաւանդու-թիւնները տեղի ունենան եկեղեցին մէջ, ինչ որ մեծ ուրախութիւն պատ-ճառեց հասարակութեան։

Անցեալ օր այցելութիւն մը կատա-րեցի եւ տեսայ մեր ապագայ սերուն-դը 5–13 տարեկան բոլորն ալ կայ-տառ ու առողջ, գոհ են դպրոց ունե-նալնուն համար։ Զբօսանքի պահուն կ'երգեն ու կը ցատկռտեն։ Վարժու-հին պատուիրած է որ ամէն աշակերտ հայերէն խօսի։

Վարժուհին յանձն առած է ձրիա-բար պաշտօնավարելու այս տարեշր-ջանին։ Ինչպէս գնահատելի է տիկ-նոջ զոհողութիւնը, սակայն փափա-քելի է որ Կ. Խաչի վարչութիւնը օգ-նական մըն ալ տրամադրէ, որովհե-տեւ 25 աշակերտներու համար մէկ վարժուհի չի բաւեր, մանաւանդ որ դեռ յոյս կայ թէ մօտ ատենին աշա-կերտներուն թիւը պիտի բարձրանայ։

Մեր դպրոցը որեւէ նպաստ չիստա-նար դուրսէն եւ գաղութիս սեփական միջոցներովն է որ կը պահուի, շնոր-հիւ Կ. Խաչի մասնաճիւղին թափած անխոնջ ջանքերուն։ Պատիւ իրեն։

⁂ Ազգ. Միութիւնը բանակցու-թեան մէջ է Վալանսի քահանային հետ, զայն հոս փոխադրելու համար։

Հարգանցի

ԿԵԱՆՔԸ ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՕՄԱՆ, 16 հոկտ.— Որքան դժ-ուար է ներկայացնել գաղութի մը պատկերը առանց վշտացնելու ուրիշ-ները։ Բայց ճշմարտութիւններ կան որոնց առջեւ լռելը վատութիւն է։

Ահա Ռօմանը, փոքրիկ գաղութ է, հազիւ քանի մը հարիւրի կը հաս-նի ժողովուրդին թիւը։ Երբ սակայն մէկ տունէն միւսը պտտիս, առաջար-կելու համար որ իրենց պզտիկները դպրոց ղրկեն (միայն հինգշաբթի ամ-բողջ օր եւ կիրակի կէսօրէն առաջ), ամէնքը դժգոհութեամբ երեսդ կընա-յին։

Ինչո՞ւ ... պատճառը ամէնքն ալ գիտեն։

Շատերը իրենց ամսական երեք ֆը-րանքը ամէն մէկ պզտիկի գլուխ շատ կը տեսնեն, մինչ անդին սրճարաննե-րու մէջ ծախսած ֆրանքները չեն տեսներ։ Ո՞վ համրեց շաբաթ եւ կի-րակի օրերը մինչեւ կէս գիշեր սրճա-րանները թափառողներու բազմութիւ-նը։ Շատեր երէկ իրենք զիրենք թունդ ազգասէրներ կը կարծէին, իսկ այսօր գինիի գաւաթները օդը բարձրացնե-լով — կեանքը սօր մէջ է կը պո-ռան։

Այսօր, 21 հոկտ. գաղութը ժողովի հրաւիրուած է մանկապարտէզին բացման վրայ խորհրդակցելու հա-մար։ Անշուշտ խղճամիտ հայրենա-կիցներ ներկայ պիտի ըլլան ապացու-ցանելու համար իրենց սէրը հանդէպ հայ լեզուին եւ իրենց զաւակներուն։ Բայց ահա Վալանսի բողոքական պատուելին զանազան քայլեր կ'առնէ։ Փոխանակ թաղականներուն հետ խոր-հրդակցելու, ինքնագլուխ դպրոց մը կը բանայ ժողովարանին մէջ եւ պզ-տիկներուն փոխանակ քերականներ տալու, փոքրագիր Ս. Գիրք մը կու-տայ... Կարելի՞ է որ պզտիկները հայերէն սորվին այս ձեւով։

Շատեր միամտօրէն կ'ըսեն.— Ի՞նչ կայ որ, սորվեցուցածը կրօնքն է, մենք հոս եկեղեցի երես չենք տես-ներ, գոնէ մեր փոքրիկները թող սոր-վին։

Այո, իրաւունք ունիք, յանցաւորը այն հովիւն է որ Վալանսի մէջ գործի գլուխ կանչուելէն մինչեւ այսօր եր-բեք հետաքրքրուած չէ Ռօմանի գա-ղութով, միայն տարին մէկ կամ եր-կու անգամ տուները պտտելով կը վերջացնէ պարտականութիւնը։ Մինչ պատուելիները կը համարձակին դպ-րոցներ բանալու։

Սիրելի հայրենակիցներ, այս ան-գամ եւս ժողովի ներկայանալով ա-պացուցէք թէ ձեր զաւակներուն տէ-րը դուք էք եւ զանոնք հայ պիտի մեծ-ցնէք։

Սուրէն Գասապեան

ԵՐԲ ԱԲԵՂԱՆ ԿՐԱԿ Կ'ԱՌՆԷ

Այնորոսի մենաստանի 3000 վանա-կաններէն մին, նորաբոյս պեխով ու մօրուքով երիտասարդ մը, 24 ժամ-ուան արտօնութիւն կը ստանայ մե-ծաւորէն եւ դուրս կ'ելլէ վանքէն։ Կը հանդիպի յոյն գեղանի աղջկան մը, որուն կը սիրահարի չա՜տ, չա՜տ։ Խօսք – մէկ կ'ընեն, կը փախչին։ Մեծ յուզում կը տիրէ մենաստանի աբեղա-ներուն մէջ, որոնց սրտին անթեղ-ուած կրակն ալ յանկարծ բոց առաւ պահ մը անշուշտ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

»»»o«««

Ֆութպոլի եղանակին ամէնէն կա-րեւոր մրցումներէն յիշեցէք անոնք որ տեղի պիտի ունենան Անգլիոյ եւ Սկովտիոյ մէջ. այցելու խումբերն են Ֆրանսա եւ Աւստրիա։ Սկովտիա – Աւստրիա մրցումը տեղի պիտի ունե-նայ Կլասկոյի մէջ 29 նոյեմբերին, իսկ Անգլիա – Ֆրանսա մրցումը դեկտ. 6ին Լոնտոնի մէջ։ Ֆրանսայի մէջ այժմէն կը պատրաստուին — հանդի-սատեսները եւ ոչ թէ ֆութպոլիստնե-րը — երթալու Լոնտոն, կ'ենթա-դրուի թէ քանի քանի մը հազար ֆը-րանսացիներ պիտի ընկերանան իրենց ազգային խումբին։

Մինչ այդ, եւ սպասելով որ «Ֆէտէ-րասիոն»ը խորհի ներկայացուցչական խումբին փորձերուն մասին, Ֆրան-սայի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն ա-խոյեանութեան մրցումները կը շա-րունակուին մեծ շահագրգռութիւն ստեղծելով։ Կիրակի օր տեղի ունե-ցան առաջին դասակարգին եօթերորդ մրցումները, ցարդ պատահածին հա-կառակն ըլլալով, օրուան ամէնէն ու-շագրաւ յաղթանակները այցելու խումբերն են որ տարին, այսպէս՝ Մարսէյլ Փարք տէ Փրէնսի մարզա-րանին մէջ յաղթեց Ռասինկի որ հա-կառակ մեծ խաղացողներէ կազմուած ըլլալուն — իր բերդապահը աւստ-րիացի համբաւաւոր Հիտէնն է — դեռ չէ գտած պէտք եղած ներդաշնակու-թիւնը. Ֆիվ կարեւոր յաղթանակ մը տարաւ Սօշոյի դէմ — որ գրեթէ Ռա-սինկի բախտակիցն է վերեւ յիշուած պատճառներով — Մօնպէլիէի մէջ, եւ Սէթ գնաց Նիսի մէջ յաղթելու տեղւոյն Օլէմփիքին։ Օրուան ամէնէն ծանր պարտութիւնը կրեց Փարիզի միւս խումբը՝ Ք. Ա. տը Փարի Ռէնի մէջ 2–8ով։ Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսային» խմբակին մէջ ընդհա-կառակն իրենց դաշտին վրայ խաղա-ցող խումբերն են որ յաղթական ե-լան. Փարիզի խումբերէն Ռէտ Սթար յաղթեց Սթրազպուրկի, Ջուվիզերիա-ցիները պարտեցան Ռուանէ, իսկ Գլիշյ Ֆրանսէ ալ հաւասար մնաց Վալանսիէնի հետ, Փարիզի մէջ։

Առաջին դասակարգին դասաւորման գլուխը կը գտնուի Սէթ, եօթը մրցու-մի փոխարէն 11 կէտով, երկրորդ Ֆիվ, վեց մրցում ու 9 կէտով. վեր-ջինն է Ք. Ա. տը Փարի որ եօթը մրց-ման փոխարէն 4 կէտ միայն ունի։ Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսային» բաժանման մէջ Փարիզի Ռէտ Սթարն է որ եօթը մրցման համար 11 կէտով առաջին է, իսկ 10ական կէտով երկ-րորդ՝ Միւլհուզ, Ռուպէ եւ Ռուան. վերջինն են Փարիզի Ջուվիզերիացինե-րը զերօ կէտով, իրենց բոլոր մրցում-ներն ալ պարտութեամբ վերջացած ըլլալով։ Իսկ «հարաւային» բաժա-նումին մէջ Նէր առաջինն է չորս մր-ցումի փոխարէն 7 կէտով, Լիոն եւ Սէնթ Էթիէն երկրորդ նոյնպէս 7 կէ-տով, բայց հինգ մրցման համար. վերջին Պորտօ 1 կէտով։

Պէտք չէ մոռնալ թէ իւրաքանչիւր խումբ իրարու դէմ կը մրցին երկեր-կու անգամ, հետեւաբար մրցումնե-րուն այս դասաւորումը կրնայ մինչեւ մայիս շատ փոփոխութիւններ կրել։

⁂ Պէքալի, համբաւաւոր Իտալա-ցին ինչպէս գրեցինք, անկից առաջ Թօրինոյի մէջ կոտրեց աշխարհի մրցանիշ մը (1500 մէթր վազքը 3 վայրկ. 49 երկվ.էն — հայկականը 4 վայրկ. 35 երկվ. է) որ կը պատկանէր ֆրանսացի Լատումէկի, այս վերջինը անցեալ շաբաթ օր Սթատ Ժան Պուէ-նի մէջ փորձեց վերստին ձեռք անց-նել զայն, բայց չյաջողեցաւ, ինք կա-խակայուած ըլլալով ոչ մէկ ծանօթ մարզիկ կրցաւ մասնակցիլ վազքին, եւ հակառակ ատոր սակայն Լատու-մէկ կրցաւ 1500 մէթրը վազել, գրե-թէ առանձինն, 3 վայրկ. 50 4/5 երկվ.էն, ինչ որ ցոյց կուտայ իր որքան մեծարժէք վազող մը ըլլալը։ Լատու-մէկի հետ դրամ ստացած ըլլալու ամ-բաստանութեամբ մեղադրուած Նիւր-մին պաշտպանելէ վերջ, այսօր Ֆին-լանտացիները իրարու եաեւէ կը կա-խակայեն քանի մը ծանօթ մարզիկներ ինչպէս Լէթինէնը որ վերջին Միջ. Ողիմպիականին մէջ 3 եւ 5 հազար մէթրի վազքերը շահած էր։

«Միջպալքանեան» աթլէթիք խաղե-րը որոնք տեղի կ'ունենային Աթէնքի մէջ, վերջացած են Յոյներուն յաղ-թանակով։ Ընդհ. դասաւորման մէջ անոնք առաջին են 169 կէտով, երկ-րորդ Եուկօսլաւները 110, երրորդ Ռումէնները 61, չորրորդ Թուրքերը 59, հինգերորդ Պուլկարները 53 կէ-տով։ Շատ լաւ արդիւնքներ ձեռք բեր-ուած են այդ խաղերուն ընթացքին յոյն մարզիկներուն կողմէ որոնք մեծ յառաջդիմութիւն ըրած ըլլալ կը թը-ւին։

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՃԸՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

»»»·«««

Աթէնքի մէջ, Հաճընի Հայր. Միու-թիւնը ամէն տարի կը տօնէ իր ծննդա-վայրի հերոսամարտին տարեդարձը։

Այս տարի ալ, նոյն տարեդարձին առթիւ, «Նոր Օր»ը բացառիկ թիւ մը հրատարակած է։ Հատուած մը՝ խմ-բագրականէն (15 հոկտ.).

— «Պէտք չենք տեսներ նոյն երգը երգելու ամէն տարի։ Ցարգանքի ու յիշատակի քանի մը խօսք, ինքնամ-փոփ վերացման քանի մը պահ։ Ահա ինչ որ կրնանք ընել։ Բայց նիւթը այսքանով չի սպառիր։ Տարեդարձօ-նել, մեռելներու յիշատակը յարգել, հերոսները փառաւորել, խունկ ծը-խել անոնց անծանօթ շիրիմներուն առջեւ, քանի մը ճառ խօսիլ բաւա-կան չէ։ Եթէ իբր սովորութիւն է որ կ'ընենք, կը նշանակէ թէ չենք հասկ-ցած պատահածին արժէքն ու իմաս-տը։ Կը խորհինք թէ դերասանութիւնը տեղ չունի կատարուածին մէջ, բայց կայ անփութութիւն՝ իրական արժէ-քին հանդէպ այն մեծ ու պատմական դոյամարտին, որմէ վերապրողները մեզի պատմած ու խօսած են բոլոր մանրամասնութիւնները, որոնք թէ հոգին կ'արիւնեն եւ թէ կը գգուեն ցեղային հպարտութիւնը։

Այո, տօներուն արժէքը հասկցած չենք։ Տարագրութեան երկրորդ տաս-նամեակի առաջին տարիին պէտք է ըսել այս ճշմարտութիւնը։ Ըսել՝ որ-պէսզի մտայնութիւններու մէջ փոփո-խութիւն առաջ գայ եւ արժէքները չափելու ու գնահատելու եւ անոնցմով հպարտանալու հասունութեան տէր դառնայ ժողովուրդը։

Հաճընի տարեդարձը, ինչպէս նաեւ նման ուրիշ տարեդարձներ, երկու բան կը թելադրեն մեզ։ Առաջին՝ չմոռնալ մեր երէկը, մեր պապերուն օճախը՝ որուն կապուած ենք սրբա-զան աւանդութիւններով եւ յիշատակ-ներով։ Երկրորդ՝ պահել նահատակ-ներուն աւանդը, մեզի փոխանցած ի-տէալը, մնալով անոր հաւատարիմ աշխարհի բոլոր հորիզոններուն տակ։

Կրնա՞նք ըսել թէ հաւատարիմ մը-նացած ենք։ Թող պատասխանեն Հա-ճընցիները, որոնք ամէն տարի, ինչ-պէս ըսինք, չեն մոռնար ոչ հոգեհան-գիստը նահատակներուն, ոչ ալ յար-գանքը դէպի անոնց յիշատակը։ Չի բաւեր տարին անգամ մը Հաճընը յի-շել։ Պէտք է զայն փոխադրել հոգի-ներու մէջ, ստեղծել նոր Հաճընը, որպէսզի նահատակ հերոսներու քունն ու հանգիստը չվրդովուի։ Եթէ Հա-ճընը չկայ, գաղափարը կայ։ Փարինք այդ գաղափարին։ Սնուցանենք զայն մինչեւ լաւագոյն օրեր։ Մինչեւ նոր արշալոյսներ։ Հաւատարիմ մնանք ա-նոր, առանց վհատելու ձախորդու-թիւններէն եւ աննպաստ անցուդար-ձերէն։ Նոր եւ գեղածիծաղ Հաճընը միայն հաւատքով, յարատեւ եռան-դով, իտէալի ներշնչումով կարելի է վերստեղծել։ Մեզի անծանօթ չեն Հաճընցիներու ներքին տարակարծու-թիւնները։

Այդ միութենէն ներս ալ որդը մը-տած է։ Բայց գիտնալով Հաճընցինե-րու վսեմ եւ ազգանուէր զգացումնե-րը, վստահ ենք որ զիրար հասկնա-լու եւ մէկ ճակատ կազմելու բախ-տաւոր օրը չպիտի ուշանայ։ Պիտի ուզէինք որ այս հանդիսաւոր առթիւ, իւրաքանչիւր Հաճընցի խորանին ա-ռջեւ մոմ վառած եւ աղօթած պահուն, ուխտէ հաւատարիմ մնալ նահատակ հերոսներու իտէալին եւ անոր իրա-գործման համար ձեռք ձեռքի տալ իր հայրենակիցներուն հետ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՓՈՂԿԱՊՈՎ ԱԽԱՁԱԿՆԵՐ»

»»»o«««

Գըրգաղաճէն (Իզմիր) կը հաղոր-դեն «Աքշամ»ի.— Ամենամեծ յեղա-փոխութիւնները մէկ խոյանքով կա-տարեցինք։ Ամէնէն ուժեղ թշնամի-ներուն սուրնը կոտրեցինք անոնց կուրծքին վրայ։ Աշխարհ կը հիանայ մեր վրայ։ Բայց այս բոլորէն վեր կատարելիք գործ մը կայ.— Թուրք գիւղացիին տալ իր շահածը ուտելու իրաւունքը...

Գիւղացին որպէս թէ տէրն է շու-կան բերած իր ապրանքին։ Մինչդեռ ուրիշներ աւելի առաջ արդէն իսկ ծա-խած են անոր ապրանքը։ Շահագոր-ծողներու խմբակ մը կայ որ առաջ-ուընէ 20ի կը ծախէ ապրանքը, իսկ գիւղացիին միայն 5 կուտայ։ Այդ խմբակին մարդիկը մարդակերներէն անգամ աւելի վայրագ են։ Բայց ատե-նը եկած է գիւղացին ազատելու ա-նոնց ճանկերէն։

⁂ Իզմիրի թերթերն ալ բուռն յօդ-ուածներ կը հրատարակեն թուզի եւ չամիչի գիներու անկման առթիւ։ Այսպէս, նախկին դատական գործա-վար Մահմուտ Էսատ պէյ, Անատոլու մէջ հրատարակած մէկ յօդուածով կ'ըսէ թէ կարգ մը վաճառականներ փողկապով աւազակներ են եւ կը կո-ղոպտեն կէս միլիոն գիւղացիներ։

«Ենի Ասըր» թերթն ալ դառնօրէն կը գանգատի, ըսելով թէ գիները ար-հեստականօրէն կոտրած են։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

11. Ահմէտ Ճէմիլի տուն, Տիարպէքիր։ 12. Ճուճու տուն, նոյնտեղ։ 13. Ալի ընկերոջս (Ալիէ չէի) տեղ։ 14. Մահմէտի տուն, նոյնտեղ։ 15. Աթար Մս-ֆային հովուութիւն որ եղաւ վերջինը։

Տիարպէքիրի արդասաւոր բարեբեր նահանգին հողը թած էր սովին, որով վախ չունէի թէ կրնամ ա-ի մնալ, ձգելով հովուութիւնը։

9.— ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆՍ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»»» · «««««

Վերջին աղայիս քովէն էր որ կը փախչէի, եւ միակ քրտախօս Հայերն էին։ Ճամբայ ելայ դէպի անոնց ը, որովհետեւ քաղաքը վտանգաւոր էր։ Շատերը ճանչնային զիս։ Հազիւ հոն հասած, հանդիպեցայ Քղե-ցի Մարիամ անուն կնոջ մը որուն զաւակը Ջարդի ատեն դ տեղերը ձեռքէն առած էին։ Զայն փնտռելու եկած էր, քանի մը գիւղեր հանդիպած եւ յոյսը կտրած ըլլա-լով, պիտի վերադառնար։

Ուզեց զիս որդեգրել եւ հետը քաղաք տանիլ, առանց գիտնալու հայկական անցուդարձը։

Ընդունեցի իրեն առաջարկը եւ մնաս բարով ըսելով մեր ցեղակիցներուն՝ մեկնեցանք։ Ճանապարհին կինը ինծի ըսաւ թէ անունս Ցարութիւն պիտի ըլլայ, եւ իր ծանօթներուն պիտի յայտնեմ որ իր զաւակն եմ։

Թէեւ շատ խորթ թուեցաւ ինծի, բայց ճամբայ ե-լած էինք, չուզեցի յայտնել դառնութիւնս։ Հասանք քաղաք։ Կը բնակէր Արպատաշ թաղը հայ ընտանիքի մը մէջ, որ կը բաղկանար երեք կիներէ եւ երկու աղջնակ-ներէ։ (*)

Բոլորն ալ ուրախացան որ Մարիամ Բաջին «իր զա-ւակը գտած էր». բայց ես կեղծ ուրախութիւն կը ձեւա-ցնէի, առանց յաջողելու։ Ի վերջոյ երբ տեսայ որ անկա-րելի էր մականուն եւ անուն կորսնցնել, իրեն ըսի.

— «Կ'ըլլամ քեզի հոգեզաւակ, մնալով անունիս եւ մականունիս տէր»։

Այս խրողութիւնը քիչ մը սառնութիւն յառաջ բե-րաւ, բայց սիրտս աւելի հանգիստ էր։ Բոլոր իր բարե-կամները իմացան խրողութիւնը։ Քանի մը օր անցած էր, «մայրիկս» վրայ գլուխս լուացած մաքրած էր եւ այժմ պէտք էր գործ ճարել։ Ո՞վ գիտէր թէ Հայաստանի հանրապետութիւն հռչակուած էր, թէ Թուրք կառա-վարութիւնը բարեացակամութիւն կը ցուցնէ հայ որ-բերու հաւաքման համար եւն.։

Որբերը լեցուն էին Ս. Կիրակոս եկեղեցին։ Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գեղանի հայուհիներ ազատուած էին Թրքական եւ քրտական ճիրաններէն։

«Մայրիկս» զիս առաջնորդեց Հայոց եկեղեցին, Թաղականութեան ատենապետ Պ. Յովհաննէս Տալլեա-նին, որպէսզի արհեստաւոր վարպետներէն մէկուն մօտ աշակերտ դնէ զիս։

Հասանք հոն, Պ. Տալլեանը կնոջ բաղձանքը լսե-լէն չլսած — «չըլլար, չենք կրնար» պոռաց։ Ես որ ըն-կերը չէի խօսած, ըսի.— Պ. Տալլեան, այս կինը Քղե-ցի է, իսկ ես Մշեցի, կը տեսնէք ինչ պայմաններու տակ կը գտնուիմ, հետեւաբար աւելի ձեր պարտականութիւ-նըն է ինծի նմաններուն ապաստան տալ, արհեստի դնել, քան կնոջ մը որուն ձայնն անգամ լսել չուզեցիք։

«Զափահաս ես», ըսաւ եւ խզեց։ Իսկ ես կրկնեցի թէ Թուրքերու քովէն նոր փախած էի, անոնք կ'ապրէին քաղաքի մէջ, հետեւաբար կեանքս վտանգուած էր եթէ բռնուէի։ «Գոնէ մինչեւ ինծմէ յոյս կտրելը՝ ապաստան տուէք, եթէ բռնուիմ կը սպաննեն։

— «Էհ, հազարաւոր քեզի պէսները գացեր են, մէ-կըն ալ դուն եղիր», գոչեց ատենապետ էֆէնտին...

Ցուցուած սրտով ու արտասուալից աչքերով դուրս ելանք ազգի տունէն, եւ քիչ մնաց պիտի կորսուէի, եթէ քոմիսէրը Մշեցի եւ հօրս ծանօթ չըլլար։

Մարիամ բաջին զիս տարաւ Ճապաղջուրցի Աղաճան անունով որմնադիր վարպետին որ գործի առաւ զիս, ինչպէս պատսպարողը։ (Տիարպէքիրի մէջ սովորութիւն էր կիները աշխատցնել շինութեանց մէջ)։ Հետեւեալ օ-րը հում աղիւսէ պատի շինութեամբ զբաղած ըլլալով, վարպետս լուր չունեցաւ թէ ինչպէս առեւանգուեցայ Թուրքերու կողմէ, որոնց տունէն հեռու չէր մեր աշխա-տանոցը։

«Մայրիկս» հետեւեցաւ զիս տանողներուն, թէեւ քարերու տարափի տակ, բայց դուռը նշան ըրած էր, եւ գնաց ու վերադարձաւ ոստիկանի մը հետ։

Աղաներս զիս ներս կը քաշքշէին, նախատինքի ու անարգանքի խօսքերով։

—«Ուլան Ալի, ուզթա՞նմատան կենէ կեավուր տինի-նէ տէօնտըն»....։

Եւ ահա դուռը զարնուեցաւ եւ ոստիկանի մը գլուխը երեւցաւ, առաջնորդութեամբ մայրիկիս։ Չէին ուզեր զիս յանձնել, բայց ոստիկանը հրաման ստացած էր ան-պատճառ տանելու։ Ան տարաւ ոչ միայն զիս, այլեւ ա-ռեւանգիչներս ալ։

Ոստիկանապետին առջեւն էի։ Առաջին հարցումը եղաւ թէ ո՞ր տեղացի էի։— Ըսի՝ Մշեցի։ Ինծի հետ ա-ռանձնացաւ եւ քրքրեց թէ որ գիւղէն եմ, եւայլն։

Մանրամասն բացատրեցի, ծանօթացաւ եւ սկսաւ հայերէն խօսիլ հետս։ Վերջն ալ ըսաւ. «Մի վախնար, քեզ կ'ազատեմ»։ Չյայտնեց իր անունը, բայց աչքերը թրջեցան, վերջապէս չկրցայ հասկնալ այդ մարդուն ով ըլլալը։

Ցետոյ ներս կանչեց առեւանգիչներս եւ հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզէին ինծմէ։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(*) Այս ընտանիքը Նախաշ Մննոյի եղբօր կինն էր, իր այրի աղջիկը Ազնիւ՝ փոքրիկով մը, եւ իրենց ազգա-կանուհին՝ իր թոռնիկով։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԺԱՄԸ 9ին
Café dela Gare *ՄՐԱՀԻՆ ՄԷՋ* (կայարանին դիմաց),
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մեներգեն՝ տիկին Խաչատրեան, Օր. Կնեազեան եւ Պ. Գանթարճեան
Կ'արտասանեն՝ Օր. Օսմանճեան, Պ. Պ. Օ. Կարապետեան *եւ* Օսմանեան
Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս Հայկական եւ Եւրոպական պարեր:
Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը *Պ. ՕՆՈՍԵԱՆ*ի ղեկավարութեամբ.
Կը մասնակցի Առնուվիլի Արարատ *երգչախումբը, մասնակցութեամբ*
«Սիփան»*ի անդամներուն եւ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ*ի,
Հայկական տարազով ժողովրդական պարեր:
Պ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ կ'երգէ «Անոյշ» Օփերայէն Աղջի Բախտաւոր, Բաբձր
Սարեր *եւ ուրիշ հայկական երգեր:*
Մուտք 4 *ֆրանք:*

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ*
եւ հովանաւորութեամբ *ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ*
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
եւ ֆրանսացի յայտնի ընկերվարական M. FREISSINET
Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Տէսինի «ԱՐԾԻԻ» ֆանֆառի: *Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:*
Պիտի ըլլան նաեւ կովկասեան պարեր, վրացի յայտնի արուեստագէտներու կողմէ:
Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական թէյասեղան մինչեւ լոյս Հ. Յ. Դ. «ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ» Գրադարանին մէջ:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 Հոկտեմբեր, կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Վասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆառին, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի:
Հանդէսէն վերջ ընկերա-համակրական խնճոյք:
Մուտքը ազատ է:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Մալաթիոյ կրթասիրաց Միութեան սրահին մէջ:
Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին.— Երգ, արտասանութիւն, նուագ, խմբերգ:
Նաեւ քրքջալից զաւեշտ մը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ
Վիէնի *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ԱՊԱՌԱԺ* խումբերու
վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին *Սերքըլ Կաթոլիկ* սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
կը խօսի ընկեր **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**
Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ժողովրդական պարեր:
Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

ՇԱԼԷԹԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ԲԱՐԳԷՆ ՍԻՒՆԻ* խումբի
վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ս. Աստարճեան կը ծանուցանէ թէ վաղը Կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ Պատարագէն վերջ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իր ամուսնոյն՝ ՍՏԵՓԱՆ ԱՍՏԱՐՃԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին բարեկամները, ազգականները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253 րիւ Ժան Ժաք Րուսօ, Իսի լէ Մուլինօ: Բոլոր անդամներու եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ցանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան *Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:*

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը բաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ապառաժ, Ռոստոմ (Շաւ) բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 9ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

ՋՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ԻՆ
13 rue François Mouthon. Pension «Verada». Métro: Convention
Կը դասախօսէ՝ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ - ԱՆԱՀԻՏ
նիւթ ունենալով «ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՆԴԷՊ»
Դասախօսութենէն վերջ թէյ:

ՕԾՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Կենսախայրութեամբ Սէն Ժէռոմի թաղեցիներուն

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ արուարձաններու մեր բարեպաշտ հայրենակիցներուն կը հաղորդենք, որ վաղը Կիրակի, 22 Հոկտեմբեր 1933, հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի Ս. Օծումը Սէն Ժէռոմի նորակառոյց Եկեղեցւոյ, նախագահութեամբ Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ մասնակցութեամբ Արժ. Քահանայ Հայրերու:

Այս բացառիկ առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցանէ Նորին Սրբազնութիւնը եւ քարոզէ:

Արդ, սոյն մեծահանդէս սրբազան արարողութեանց կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ արուարձաններու բարեպաշտ Հայ ժողովուրդը ապրելու համար հոգեթով օր մը եւ վերյիշելու համար հայրենի հին բարի օրեր:

Յաւարտ Ս. Պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօնական արարողութիւն համայն նուիրատուներու եւ անձնուիրօրէն աշխատողներու ննջեցելոց հոգւոյն համար,

Իսկ սոյն արարողութենէն յետոյ Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ տեղի պիտի ունենայ աւանդական հանդիսաւորութեամբ Մատաղի օրհնութիւն եւ բաշխում:

Սկզբ. ժամերգութեան ի ժամ 7, Ս. պատարագի 8.30, Ս. Օծման 9, քարոզի 11, Հոգեհանգստեան 11.30, Մատաղօրհնէքի 11.45:

Թաղ. Խորհուրդ *եւ* Շին. Յանձնախումբ

Սէն Ժէռօմ, *14* Հոկտ. *1933*

Երկու մրցում Մարսէյլի մէջ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻԺԱՄԸ 230*ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ* (Treize Coins)
Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբ (*C. N. Phoceini*)ի դէմ
» » փոքրիկները (*F. C. Marseille*)ի դէմ
Կը հրաւիրուին Մարսիլահայ մարզասէրները:
Հաղորդ. միջոց.— *Առնել 26, 27, 28, 29, 30 եւ 70 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Bld. Oddo:*

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

ՍԹԱՆՕՋԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը *8 — 12 Պ. ՓԱՆԻԿԵԱՆ*ի սրճարանին մէջ
6bis Boulevard Rodin. *Իսի-լէ-Մուլինօ:*
Բանախօսութիւն, երգ եւայլն:
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան	65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ »	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան »	40 ֆրանք
Ջեռքէ կը ծախուի մէկ թիւը	12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝
L. Kévonianի **17 Rue Damesme, Paris (13)**

ԱՊՈՒԽՏԻ ԵՒ ԵՐՇԻԿԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Գ. ՔԵՍԹԷԿԵԱՆ

Յայտնի ապուխտավաճառ *ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ* վաճառատունը, կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն, որ իր սեփական գործարանին մէջ՝ Թարմ եւ մաքուր միսէ պատրաստուած *Երշիկն* ու *Ապուխտը* կը վաճառէ մեծաքանակ 5 քիլոէն սկսեալ:

Ապուխտ քիլօն 14 ֆրանք, երշիկ քիլօն 12 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներով՝

Charcuterie KESTEKIAN
46, Rue du Baignoire, MARSEILLE
կամ **5 ,Villa Chalet Rosier de la Platrière St. Julien - MARSEILLE**

Հայ առեւտրականներ

"Tricotage MOZPIR„

21 rue des Petits Carreaux Paris (2) Métro: Sentier

Միակ Թրիքոյի Հայ գործատունը որ ունի *արանց, կանանց* եւ *տղայոց* Թրիքոյի տեսակաւոր ճոխ մթերք, Maille fine եւ Maille Retournée:

Առաջին իսկ այցելութեամբ գոհացում պիտի գտնէք, անմրցելի գիներ ու յարմարագոյն պայմաններ:

Գաւառի յաճախորդներու նմոյշ կը ղրկուի ու մեր ներկայացուցիչը կ'այցելէ: Արագ առաքում բոլոր ապսպրանքներու:

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 31 - 58

Թ Է Յ

Հ Ր Ա Չ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական քաշքաւալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվաներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ Համեմներ:

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** *ճերմակ պանիրի ընկերութեան:*

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générane — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9e) Tél. TAITBOUT 53 - 32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը *9*էն *11*, եւ 5էն 7:

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ ժողովրդական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան *եղանակներ, մասնաւորապէս* Թանկօ Արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Ամէն մարդ կրնայ բլթակի մը վրայ կոխել, բայց մարդ ըլլալու է դանակը բանեցնելու համար:

Եւ գօտիէն փայլուն դանակ մը քաշելով բացաւ: Այնքան արագ տեղի ունեցաւ այդ բանը որ Էշընտէն մէկ շարժում մը միայն տեսաւ: Զօրավարին լերկ դէմքը ժպիտով մը փայլեցաւ, երբ զէնքը Էշընտէնի երկարեց:

– Գեղեցիկ կտոր է, չէ՞, կեանքիս մէջ ասկէ աւելի լաւ պողպատ չեմ տեսած, ածելիի պէս կը կտրէ եւ ամուր է: Մատիտ մը կարելի է տաշել ասով, կամ կաղնի մը տապալել: Աչքի չի զարներ եւ անգամ մը որ ծալուի, դպրոցականի գմելիէն տարբերութիւն չունի:

Զոր աղմուկով մը գոցեց կրկին: Էշընտէն գրպանը դրաւ զայն աւրճանակին հետ միասին:

— Ուրիշ բան չունի՞ք:

— Ձեռքերս, ըսաւ Մեքսիկացին հպարտութեամբ, բայց կը կարծեմ թէ մաքսախոյզները ծամելիք բան չպիտի գտնեն անոնց մէջ...

Էշընտէն յիշեց լայն, երկար եւ ուժեղ ձեռքերու ափը, առանց ամենափոքր աղուամազի եւ սուր եղունգները, որոնք կը փայլէին ճնարակի խաւին տակ:

Բ.

Էշընտէն եւ զօրավար Քարմոնա սահմանագլխի մաքսային քննութեան ենթարկուեցան առանձին առանձին: Երբ իրենց տեղերը գրաւեցին, Էշընտէն իր ընկերոջը վերադարձուց աւրճանակը եւ դանակը: Մեքսիկացին գոհունակութեան հառաչ մը արձակեց:

— Հիմա չունինք առի: Կ'ուզէ՞ք որ ձեռք մը թուղթ խաղանք:

— Սքանչելի գաղափար:

Զօրավարը իւղոտած թուղթերու ծրար մը հանեց պայուսակին մէկ անկիւնէն: Առաջարկեց «էքարթէ» խաղալ, բայց որովհետեւ Էշընտէն չէր գիտեր, համաձայնեցան «փիքէ» խաղալու որ իրենց ընտանի էր: Խաղրամը որոշուեցաւ եւ սկսան: Մէկ ձեռքը կը խաղային չորս անգամէն, առաջինը եւ վերջինը կրկին հաշուելով:

Էշընտէն բաւական լաւ թուղթ կը քաշէր, բայց այնպէս կը թուէր թէ զօրավարը միշտ լաւագոյնը ունէր:

Այս յարատեւ բախտը կասկած ներշնչեց Էշընտէնի:

Գիտէր թէ իր հակառակորդը ընդունակ է սրբագրելու բախտին անհաւասարութիւնը:

Բայց ոչ մէկ կասկածելի բան տեսաւ: Ձեռք ձեռքի վրայ կորսնցուց: Իր կորուստը քիչ ժամանակուան մէջ հազար ֆրանքի բարձրացաւ, ինչ որ կոկիկ գումար մըն էր այն ատենուան համար:

Զօրավարը իրարու վրայ կը ծխէր: Ճկուն մատներով կ'ոլորէր եւ լեզուին ծայրով կը փակցնէր: Վերջապէս կռնակի վրայ ինկաւ:

— Ըսէ, սիրելիս, բրիտանական կառավարութի՞ւնը կը վճարէ ձեր խաղի պարտքերը, երբ տեղ մը գացած ըլլաք պաշտօնով:

— Ո՛վ ըսաւ, ոչ:

— Այն ատեն բաւական է ինչքան որ կորսնցուցիք: Եթէ ասիկա ձեր ընդհանուր ծախքերուն մէջ մտնէր, պիտի առաջարկէի շարունակել մինչեւ Հոմ, բայց ձեզի շատ կը համակրիմ: Քանի որ ձեր դրամն է որ կը ծախսէք, չեմ ուզեր սու մը աւելի առնել ձենէ: Եւ թուղթերը կարգի դրաւ:

Էշընտէն նեղուած գրպանէն քանի մը թղթադրամ հանեց եւ երկարեց Մեքսիկացիին, որ հաշուեց եւ խնամով տեղաւորեց դրամապանակին մէջ: Յետոյ ծռելով դրեթէ զօրավարի զարկաւ Էշընտէնի ծունկին:

— Հաճելի մարդ էք. նեղութիւն չէք պատճառեր. դուք չունիք ձեր հայրենակիցներուն գոռոզութիւնը եւ վստահ եմ թէ ինչ ոգիով կուտամ այս խորհուրդը.— «փիքէ» մի խաղաք ձեր չճանչցած մարդոց հետ:

Այս անկեղծութիւնը սրտնեղութիւն պատճառեց Էշընտէնի եւ թերեւս թոյլ տուաւ որ տեսնէ, որովհետեւ Մեքսիկացին ձեռքէն բռնեց.

— Ցաւցուցի՞ ձեզ, սիրելի բարեկամս: Երբեք, երբեք չպիտի ուզէի այդպիսի բան: Դուք աւելի գէշ չէք խաղար քան ուրիշ մէկը: Այդ չէր որ ըսել կ'ուզէի: Եթէ երկար մնանք իրարու հետ, ձեզի պիտի ցուցնեմ թէ ինչպէս կը շահին թղթախաղի մէջ: Մարդ կը խաղայ շահելու համար, եւ տխմարութիւն է կորսնցնել:

— Կը կարծէի թէ միայն սիրոյ եւ պատերազմի մէջ թոյլատրուած է ամէն բան, ըսաւ Էշընտէն ամսեղուկ ժպիտով մը:

— Ա՛հ, կը խնդա՞ք, լաւ է այն ատեն: Այդպէս պէտք է դիմաւորել կորուստները: Կը տեսնեմ որ լաւ նկարագիր մը ունիք. եւ ողջամիտ էք: Կեանքի մէջ պիտի յառաջանաք: Երբ Մեքսիկա վերադառնամ եւ տէր դառնամ իմ հողերուս, պէտք է որ ինծի հիւր գաք: Թագաւորի մը պէս պիտի ընդունիմ ձեզ: Իմ լաւագոյն ձիերս պիտի հեծնէք, միասին ցլամարտի պիտի երթանք եւ եթէ աղջիկներ խածնեն ձեր աչքը, կը բաւէ որ բառ մը ըսէք, ձերն են անմիջապէս:

Սկսաւ խօսիլ իր կորսնցուցած ընդարձակ կալուածներու, հողերուն եւ հանքերու եւ հոն վարած իշխանական կենցաղի մասին:

Որո՞ւն հոգը թէ ըսածը ճիշդ էր թէ սուտ: Իր ճոռոմ նախադասութիւններէն վիպականութեան զգլխիչ բուրումը կը բարձրանար:

Այն փարթամ կեանքը զոր կը նկարագրէր, հին – հին դարուց յիշատակ մը կը թուէր: Իր պերճախօս ձեռքը կը յիշեցնէին վայրի հորիզոններ եւ ընդարձակ ու կանաչ մարգեր, մեծ հօտեր եւ լուսնի լոյսով օծուն գիշերները, կոյր երգիչներու մեղմաղաձայն տրտունջը եւ կիթառներու մրմունջը:

— Ամէն բան կորսնցուցի, ամէն բան: Փարիզի մէջ չոր հացս կը շահիմ սպաներէնի դասեր տալով եւ Ամերիկացիներուն հիւսիսային Ամերիկացիները առաջնորդելով մայրաքաղաքին գիշերային վայրերը: Ժամանակին կրնայի հազար տուրք ճարել հացկերոյթի մը եւ յետոյ տիպուիլ հաց մուրալ ցնցոտիներով Հնդիկի մը պէս... Ես որ համոյթ կը գտայի ապրանքներու անցնելով գեղանի կնոջ մը տակէն, ինքզինքս երջանիկ համարեցի թոյլ տալով մօրս տարիքն ունեցող Ջատուկի մը որ ինծի պարեգօտ մը նուիրէ:

(Տար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

■■ LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933
22 Octobre 1933

ԹԻՒ 2324 / ՑՐԴ ՏԱՐԻ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՅՈՒԶԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ...

Տոքթ. Գօլօլեան «Բժշկա – գիտական» գրութիւն մը հրատարակած է Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ, Հայաստանէն փախչողներու մասին:

Կարգ մը բացառական օրինակներ յիշելով, կ'ուզէ ապացուցանել թէ Հայաստանի փախուստներն ալ հետեւանք են հիւանդութեան մը, որ կը կոչուի «իփէրէմոթիվիթէ» (գերյուզականութիւն):

Իր կարծիքով, այս ախտը «ամէն ազգի մէջ 100էն 2—3 հիւանդներ կուտայ: Հայոց մէջ գտած ենք որ 100էն 25ը այս հիւանդութենէն բռնուած են»:

Ի՞նչ է այս հիւանդութիւնը.

— «Սրտի հատնում. մարդ իր նստած տեղէն գոհ չէ, սիրտը կը հատնի, ոչ խօսք, ոչ քարոզը կը բաւեն սրտի հատնումին առաջքը առնելու համար:

... Գիտած ենք որ գերյուզականութիւն ունեցողները հանգիստ չունին ու չեն կրնար տեղ մը հանդարտ կենալ: Ուր որ ալ ըլլան, դժգոհ են ու կը փախչին»:

Այս առթիւ, օրինակներ կուտայ Ֆրանսայէն: Նոյնիսկ Փարիզէն.

— «Այս փախստականները բոլորն ալ հիւանդներ են: Եթէ նոյնիսկ Էլիզէի պալատը դնէք զիրենք, նորէն պիտի փախչին: Թափառական Հրեաներ: Անկարելի է զիրենք գոհացնել:

Հայաստան գացին 8000 գաղթականներ: Փախստականներուն թիւը 300ը դեռ չէ անցած: Քիչ է: Հարիւր Հայուն 25ը գերյուզականութիւն ունի: Ուրեմն փախստականներուն թիւը պէտք է մեծնայ: Հակառակ պարագային պէտք է ընդունինք թէ Հայաստանի մաքուր օդը, անարատ ջուրը, չոր հացն ու տոկուն աշխատութիւնը բարերար ազդեցութիւն ըրած են փախչելու հակամէտ գերյուզականներու վրայ»:

×

Պատիւ ունինք յայտարարելու թէ՝ այս տեսութիւնը ճիշդ է միայն մէկ առթիւ: Նոյնիսկ իբրեւ բժշկա – գիտական երեւոյթ:

Այսպէս, ճիշդ է որ այս ժողովուրդը «տըրլիկ չըներ»: Մանաւանդ 1915էն ի վեր պատահած ահաւոր վերիվայրումներէն յետոյ:

Զրկուած՝ սեփական հայրենիքէ, նոյն իսկ տարրական ապահովութենէ եւ հանգիստէ, նետուած՝ աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, ան կորսնցուցեր է իր բնականոն վիճակը:

Խնդիր է թէ ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդ պիտի կրնա՞ր ամուր պահել իր ջիղերը, այսքան ցնցումներէ եւ փլուզումներէ յետոյ:

Այս տարրական ճշմարտութիւնը հաստատելով հանդերձ, պարտականութիւն կը սեպենք յիշեցնել թէ՝ Տոքթ. Գօլօլեան չարաչար կը սխալի, Հայաստանի փախուստներն ալ դիտելով միեւնոյն տեսակէտէն:

Զենք վիճիր. փախստականներուն մէջ կրնան գտնուիլ սակաւաթիւ «գերյուզականներ»: Ռամկական բացատրութեամբ՝ «տըրլիկ չընողներ»:

Բայց, միամտութիւն է ամբողջ ողբերգութիւնը վերագրել «գերյուզականութեան»: Ինչպէս որ, անարդար է Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի այն վերագրումը թէ փախստականները «բացառապէս այն չերտերէն են, որոնք կորցրել են արտադրական աշխատանք կատարողի նկարագիրը, մարդիկ որոնց մէջ խոր արմատներ է թողել նպաստընկալի հոգեբանութիւնը»: Կամ ռամկավար պաշտօնաթերթին այն զաւեշտական զրպարտութիւնը թէ փախչողներու «մեծագոյն մասը խառնուած են կարգ մը ծոյլ և մուրացկանութեան վարժուած մակաբոյծ տարրերէ»:

Բոլորովին ուրի՛շ բան է փախստականներու այս պատմութիւնը, պարոն բժշկապետ:

Եթէ դուք — եւ ձեզի պէս շատեր, չէզոք մտաւորականներ — տրամադրութիւն ունենայիք պրպտելու անոնց գրաւոր յայտնութիւնները, այլ մանաւանդ Խ. Հայաստանի վաւերական, ոչ թէ վարագուրուած պայմանները, պիտի խղճահարէիք այդ հարեւանցի վճիռէն:

Մենք աննշան մաս մը միայն հրատարակութեան տուինք այդ յայտնութիւններէն: (Մնացեալը կրնաք տեսնել երբ որ ուզէք):

Այդ վկայութիւնները որքան ալ մաղուին, մէջտեղը կը մնայ պատկեր մը որ իսկապէս վրդովիչ է, որուն հանդէպ չի կրնար անտարբեր մնալ ո՛ եւ է ճշմարիտ հայրենասէր:

Մենք չենք որ ըսինք թէ Հայաստանը դժոխք է:

Ոչ ոք մեզի չափ յոգնութիւն կրած է, պարզելու համար նաեւ դրական երեւոյթները: Եւ կան դրական երեւոյթներ որոնց ոգին անհունօրէն ո՛ր եւ է ռամկավարէ կամ պաշտօնական մունետիկէ աւելի լաւ կ'ըմբռնենք ու կ'արձանագրենք:

Բայց, ինչո՞ւ կը ճգնին ուրանալ թէ կա՛ն իսկապէս դժոխային պայմաններ, բռնադատեալ եւ արհեստական զրկանքներ, որոնք փախուստի կը մղեն ոչ թէ «գերյուզականութեամբ», այլ իբրեւ հետեւանք չարաչուք յուսահատութեան մը:

Մի՛ մխիթարուիք, դիտել տալով թէ 8000էն փախած են միայն 300 հոգի:

«Գերյուզականութի՞ւն» է աչք առնել դնդակահարումը,, աքսորի մեռնիլն ու Արաքսի յորձանքը, եւ բեռ կապել կիներով ու երախաներով:

Կրնա՞ք երեւակայել թէ ի՛նչ համեմատութիւններու պիտի հասնին փախուստները, եթէ դուռները բաց ըլլան:

Բարի եղէք լսելու քանի մը աղբիւր մէկանց: Գրաւոր թէ բերանացի վկայութիւնները բազմաթիւ իրազեկ մարդոց:

Մենք սրտի ճմլումով է որ գրի կ'առնենք այս քստմնելի հեռանկարը:

Բայց, ո՛ր եւ է օգուտ կը բերե՞ն անտեսումն ու ժխտումը:

Կը խօսինք տակաւին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐՈՆ–ՏԱՏԸ ԵՒ ԻՐ ՁԵՔԸ

»»»o«««

... Եւ խնձորեան էֆէնտին ուզեց ամուսնացնել իր աղջիկը: Աղքատ բայց պարկեշտ տղաքներ կային իր շրջանակին մէջ:

— Ո՛չ, ըսաւ, ես հարուստ փեսացու մը կ'ուզեմ:

Ճամբայ ելաւ ու պտտեցաւ Ամերիկա ու Եւրոպա: Ցետոյ յոգնած եւ յուսահատ կանգ առաւ լուսացնցող մայրաքաղաք մը, ուր շատ մը Հայեր կ'ապրէին այդ օրերուն:

Դրամ եւ անուն ունէր վաճառական խնձորեան էֆէնտին: Իր շուրջը հաւաքուեցան, երբ լսեցին անոր նամբորդութեան շարժառիթը: Շատ մը երիտասարդներ առաջարկուեցան, բայց բոլորն ալ մերժեց: Մետասաներորդ ժամուն իրեն յայտնեցին շողշողուն մականուն մը:

— Տուի՛, ըսաւ խնձորեան էֆէնտին, երբ լսեց այդ մականունը: Իրեն ներկայացուցին փեսացուն զոր մեծ խնամքով աղուորցուցած էին այդ օրը:

Ու նշանուեցան՝ վաճառականին աղջիկը եւ մեծ աղային հոգեհատոր տղան:

Նշանտուքի հացկերոյթ մը սարքեցին փառաւոր պանդոկի մը մէջ: Հրաւիրուած էին հարիւրի չափ մեծ ու պզտիկ աղաներ: Խորոված միս, վառեակ, գինի, շամփանեա, ուզածիդ չափ:

Երբ գլուխները բաւական տաքցած էին, փեսային հայրը ոտքի ելաւ ու ըսաւ.

— Այս ամոլին ապագայ երջանկութեան համար, ես կը նուիրեմ յիսուն հազար տոլար, իսկ դուն, խնամի, դո՞ւն ինչ կուտաս:

Խնձորեան էֆէնտի կարմրեցաւ, քրտնեցաւ, ամչցաւ, բայց ճարահատ՝ փսփսաց.

— Քսանը հինգ հազար...

— Գրէ՛ նայիմ խնամի, ըսաւ պարոն – տատը. ախուասիկ իմ չէքս, ա՛ռ տղաս:

, Ու փեսային յանձնեց յիսուն հազարնոց չէքը:

Խնձորեան էֆէնտի դողդղալով լեցուց քսանըհինգ հազարնոց չէք մը եւ երկնցուց իր աղու՛ր փեսային:

×

Հարսնիքին երեք օր մնացեր էր, երբ խնձորեան էֆէնտի հեռագրեց իր խնամիին որ *կեցնէն* չէքը քանի մը օր, որովհետեւ չպիտի կրնար անմիջապէս դիմաւորել զայն:

— Զըլլար, պատասխանեց խնամին. «չէնէ ետ կ'ըներմ հա՛»...

Պատուաւոր վաճառականը տեղի տուաւ այդ սպառնալիքին առջեւ եւ հազարումէկ դժուարութիւններով յարգեց իր ստորագրութիւնը:

Իսկ ի՞նչ եղաւ փեսային յանձնուած յիսուն հազարնոց չէքը...

Նշանտուքի հացկերոյթէն վերջ, երբ մեծ – աղան ու փեսացուն կառքով տուն կը վերադառնային, այս վերջինը գրպանէն հանեց չէքը եւ տուաւ հայրիկին: Հայրիկը առաւ զայն եւ յիսուն հազար կտոր ըրաւ... Ու երկուքը մէկ խնդացին...

— Աղէ՛կ կլլեցուցինք շիտակը...

Այս պարոն–տատը ջոջ պէյ մըն է եւ « ազգային երեւելի »:

Անո՞ւնը...

— Երկա՛ն ըրիր...

ԺԻՐԱՅՐ

ՊԷՐԹՐԱՆ ՊԱՐԷՅԼԻ ՄԱՀԸ

— o —

Ցաւով կը տեղեկանանք մահը հայ ժողովուրդի եւ հայկական հարցի հինաւուրց բարեկամներէն ու պաշտպաններէն մէկուն, Պէրթրան Պարէյլի որ հակառակ բոլոր վերիվայրումներուն մինչեւ վերջին վայրկեանը հաւատարիմ կը մնար իր բարեկամութեան եւ անողոք թշնամի թուրք ղեկավարութեան:

Մօտ օրէն կ'անդրադառնանք իր կեանքին եւ գործունէութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՆ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ԼԻԹՎԻՆՈՎ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ Կ'ԵՐԹԱՅ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ՀՐԱՒԷՐՈՎ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ առաջարկած է բանակցութեանց սկսիլ, ճանչնալու համար խորհրդային իշխանութիւնը: Այս նպատակով Ուաշինկթըն հրաւիրած է խորհրդային պատուիրակ մը:

Մոսկուայէն ալ կը հեռագրեն թէ այս հրաւէրը ընդունելով, որոշուած է Ուաշինկթըն ղրկել արտաքին գործավարը, Պ. Լիթվինով:

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հրատարակէ այս առթիւ փոխանակուած հեռագիրները:

Նախագահ Րուզվէլթ իր հեռագրին մէջ կ'ըսէ.

— « Երկու մեծ ազգերուն միջեւ եղած դժուարութիւնները կրնան հարթուիլ միայն բարեկամական անկեղծ խօսակցութիւններով: Եթէ դուք ալ այս կարծիքն ունիք, ուրախութեամբ պիտի ընդունիմ ձեր կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչներ, որպէսզի անձամբ ինծի հետ քննեն երկու երկիրներուն միջեւ եղած բոլոր խնդիրները: Այս քննութեան մասնակցութիւնը անշուշտ չի կաշկանդեր իւրաքանչիւր կողմին յետագայ քայլերը, այլ պիտի ապացուցանէ անկեղծ բաղձանք մը՝ գոհացուցիչ լուծման մը յանգելու քննուած խնդիրներու մասին: Կը յուսամ թէ այդպիսի բանակցութիւններ կրնան օգտակար ըլլալ երկու կողմերուն համար ալ »:

Պ. Կալինին պատասխանեց Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին կողմէ.

— « Կասկած չկայ թէ այն դժուարութիւնները որ գոյութիւն ունին կամ կրնան ծագիլ երկու ազգերուն միջեւ, կրնան լուծուիլ միայն ուղղակի յարաբերութիւններով եւ երբեք հաւանականութիւն չկայ որ լուծուին, առանց այդ յարաբերութեանց: Մեր երկու երկիրներուն միջեւ եղած աներնական կացութիւնը աննպաստ ազդեցութիւններ կ'ունենայ ոչ միայն երկու պետութեանց շահերուն, այլեւ միջազգային ընդհանուր կացութեան վրայ, աւելցնելով խռովայոյզ տարրերը, բարդացնելով ընդհանուր խաղաղութեան ամրապնդման ընթացքը եւ քաջալերելով այն ուժերը որ կը ձգտին խանգարել այդ խաղաղութիւնը »:

Պ. Լիթվինով ճամբայ պիտի ելլէ մօտերս:

Նոր նմտացոյցին քննութիւնը

ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐԷՆ
ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ ԳԱՆՁԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Երեսփ. Ժողովին ելմտական յանձնաժողովը ուրբաթ օր վերջացուց նոր ելմտացոյցին քննութիւնը: Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ ծագեցան: Ընկերվարականները առին քալեցին: Ելմտական նախարարը կարգ մը բացատրութիւններ տալէ յետոյ, յայտարարեց.

— « Կառավարութիւնը կրնայ փոքրամասնութեան մէջ մնալ. բայց եթէ իյնայ, պիտի իյնայ պատուաւորապէս »:

Ինչպէս յայտնի է, կառավարութեան նախահաշիւը կ'առաջարկէ հարիւրին վեց տուրք մը հաստատել պետական պաշտօնեաներու ռոճիկներուն, հանգստեան թոշակներուն եւ անհատական հաստատուն թոշակներուն վրայ: Այս տուրքով, կրճատումներով եւ զանազան կարգադրութիւններով պիտի գոյանար 5 միլիառ 424 միլիոն ֆրանք: (Բացը 7718 միլիոն ֆրանք է): Յանձնաժողովը մերժեց կարգ մը առաջարկներ, որով նախատեսուած եկամուտը կ'իջնէ 4777 միլիոնի: Յանձնաժողովը մասնաւորապէս ջնջեց հաստատուն եկամուտներու եւ անհատական թոշակներու համար առաջարկուած տուրքը: Իսկ պետական պաշտօնեաներու, հանգստեան թոշակաւորներու եւ նախկին պատերազմիկներու ռոճիկներուն համար կ'առաջարկէ ոչ թէ հարիւրին 6 միօրինակ տուրք մը, այլ յառաջատուական տուրք մը, պաշտօնեաներուն համար տուրքէ զերծ հռչակելով 9000 ֆրանքը, իսկ հանգստեան թոշակաւորներուն համար՝ 6000 ֆրանքը:

Այս փոփոխութեանց առթիւ էր որ ընկերվարականները առին քալեցին: Ելմտական նախարարը անգամ մը եւս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չըպիտի դիմէ նոր թղթադրամներու տպագրութեան (էնֆլասիոն):

Խորհրդարանը փոփոխուած օրինագիծը քննութեան պիտի ենթարկէ այսօր իսկ, քանի որ կառավարութիւնը ստիպողականութեան պահանջ դրած է:

Քաղքենի – դրամատիրական թերթերը սխնակներով բողոքներ կը հրատարակեն, տուրքերուն դէմ:

Երկու միլիոն հողագործներ կ'ապստամբին
ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԴԷՄ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ Մ. Նահանգներու ագարակապաններու ազգ. ընկերակցութեան երկու միլիոն անդամները, գաղտնի ժողովէ մը ետք, հրահանգ ստացան ընդհանուր գործադուլ հռչակելու շաբաթ կէս օրէն յետոյ: Գործադուլին նպատակն է ստիպել նախագահ Րուզվէլթը որ հողագործական արտադրութեանց գիները դնէ այն մակարդակին վրայ ուր կը գտնուին ճարտարագործական արտադրութիւնները: Ընկերակցութիւնը ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ ագարակապանները այսուհետեւ պիտի մերժեն իրենց արմտիքը, կաթնատնտեսական արտադրութիւնները եւ հաւերը ծախել այնպիսի գիներով որ դոնէ հաւասար չըլլան արտադրութեան արժէքին: Միւս կողմէ, իր անդամները տուրք պիտի վճարեն այն ատեն երբ ապահոված ըլլան իրենց ընտանիքին բոլոր պէտքերը: Նոյնիսկ կ'ըսուի թէ ագարակապանները արշաւ մը պիտի կազմեն դէպի Ուաշինկթըն:

Կացութիւնը շատ ծանր է: Հողագործական արտադրութեանց գիները անդադար կ'իյնան երեք ամիսէ ի վեր, մինչ ապրուստը կը սղէ: Այս բոլորը կը վերագրուին նախագահ Րուզվէլթի ճարտարագործական վերակազմութեան ծրագրին:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉԷ ԻՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ

Գերմանական կառավարութիւնը հրամայած էր որ երկիր վերադառնան Խ. Միութեան մէջ աշխատող գերմանացի մասնագէտները:

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ ամէն օր բազմաթիւ գերման ճարտարագէտներ եւ բանուորներ կը հասնին: Խ. իշխանութիւնը ուրիշ ազգերէ մասնագէտներ կը վարձէ անոնց տեղ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հայկական Դրօշակարտը եւ Օլիվըր Պօլտուին

»»» · «««

ԽՄԲ. — Պ. Օլիվըր Պոլտուին, Անգլիոյ փոխ – վարչապետին որդին, որ իբրեւ սպայ ծառայած է Հ. Հ. բանակին մէջ եւ բանտարկուած՝ բոլշեւիկներուն կողմէ, տեղեկանալով դրօշակարտին, հետեւեալ նամակը ուղղած է « Յառաջ »ի խմբագրութեան.—

Կ'իմանամ թէ բուռն վէճ մը ծագած է հայկական ճակատին վրայ, դրօշի մասին:

Անոնք որ կռուեցան Հայաստանի անկախութեան համար, անոնք կախարդանքով մը կապուած են կարմիր-կապոյտ – նարնջագոյն դրօշին, իսկ անոնք որ երբեք չմասնակցեցան անկախութեան օրերու վտանգներուն եւ զրկանքներուն, չեն սիրեր այդ դրօշը եւ չեն ուզեր որ արծարծուի պայքարին յիշատակը:

Լա՛ւ, լաւ. չարժեր այսքան աղմուկ, եւ պատասխանը պարզ է ինծի համար:

Թող անոնք որ կը սիրեն դրօշ մը որուն շուրջը համախմբուի ցեղը, կառչին կարմիր – կապոյտ – նարնջագոյն դրօշին. իսկ անոնք որ չեն կրնար, թող հնարեն նոր մը, օրինակ ներմակ դրօշ մը՝ վրան ամերիկեան տոլար մը քանդակուած: Շատ պարզ է:

Հին դրօշը ցեղային խորհրդանշան մը տարբեր բան չի ներկայացներ. որովհետեւ, ինչպէս բոլորս ալ գիտենք, երկրին խորհրդանշանը կա՛մ կարմիրն ու մահիկն է, կամ կարմիր դրօշն ու մուրճ – մանգաղը:

ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սեվռի (Սէն – է Ուազ) քաղաքապետական խորհուրդը նկատելով որ գործազրկութեան նպաստը շատ ծանր ծախքեր կը պատճառէ, մինչ եկամուտները կը պակսին, բաղձանք յայտնած է որ համայնքներու բաժինը հարիւրին տասը չանցնի: Միեւնոյն ատեն կ'առաջարկէ կրճատել նպաստընկալ գործազուրկներուն թիւը, խիստ քննութեան ենթարկել օտար բանուորներու գործածութիւնը եւ կէտ առ կէտ գործադրել օրական 8 ժամուան աշխատանքի օրէնքը:

⁂ Երեսփ. ժող.ի ելմտ. յանձնաժողովը նոր ելմտացոյցի քննութեան ատեն ընդունեց առաջարկ մը որով իւրաքանչիւր բանուորի համար օրական հինգ ֆրանք տուրք պիտի առնուի գործատէրէն, եթէ ֆրանսացի գործազուրկներ կան գործին մէջ: Այս տուրքի եկամուտին մէկ տասներորդը պիտի յատկացուի նոր արհեստ սորվեցնելու վերջնական գործազուրկներուն:

Պ. ԹԻԹՈՒԼԷՍՔՕ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Սոֆիայէն եւ Էնկիւրիէն յետոյ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը գնաց Աթէնք, միեւնոյն առաքելութեամբ: Ուրբաթ առտու նախարարը պաշտօնապէս այցելեց վարչապետ Պ. Ցալտարիսի եւ արտաքին նախարարին, եւ երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ:

Պ. Թիթուլէսքօ տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց թէ Էնկիւրիի մէջ ստորագրուած դաշինքը նոր երաշխիք մըն է Պալքաններու խաղաղութեան համար՝ եւ պիտի նպաստէ ալ աւելի մօտեցնելու Յունաստանն ու Ռումանիան: Ցետոյ յոյս յայտնեց թէ Պուլկարիան ալ վերջ ի վերջոյ պիտի համոզուի որ իր շահը կը պահանջէ համաձայնիլ իր բոլոր դրացիներուն հետ:

▪▪▪

ԷՆԿԻՒՐԻ ՀԱՍԱՆ Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, երկու խորհրդականներու հետ: Զինուորական պատիւներ եղան իրենց, որոնք ներկայ պիտի ըլլան հանրապետութեան տասնամեակի հանդէսներուն:

Մ. Քէմալ ուրբաթ օր երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ:

ՑԵՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԱՐԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ · — Կը յիշուի թէ տակից առաջ քանի մը գերման հեղինակներ եւ ազգային – ընկերվարական հրապարակագիրներ իրենց գրուածքներու եւ յօդուածներու մէջ Հայերը Հրեաներուն ցեղակից հռչակած էին, միեւնոյն ատեն անարդարօրէն վարկաբեկիչ յատկութիւններ վերագրելով հայ ժողովուրդին։ Յայտնի է նաեւ, որ Գերմանահայ ընկերութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առած էր, հակազդելու համար։

Բարեբախտաբար, այդ ջանքերը տուած են դրական արդիւնք։ Այս առթիւ Պերլինէն Գերմանահայ ընկերութեան փոխ – նախագահ Տօքթ · Ա · Աբեղեան հետեւեալ գրութիւնը ղրկած է մեզի, հրատարակութեան համար, իբրեւ լուսաբանութիւն։ Բոլոր հայ թերթերը ազատ են արտատպելու այս գրութիւնը · —

Գերման ազգային – ընկերվարական յեղափոխութեան օրերուն եւ Հրէական հարցին կապակցութեամբ, գտնուեցան քանի մը հեղինակներ եւ հրապարակագիրներ, որոնք Հայերը մարդաբանօրէն ցեղակից հռչակեցին Հրեաներուն, եւ վերջիններուս հետ միասին՝ հայ ժողովուրդին եւս անարդարօրէն վերագրեցին վարկաբեկիչ յատկութիւններ։ Տգիտութեան եւ անգիտութեան զուգընթաց՝ հակահայ արտաքին փրոփականտն եւս ունեցաւ իր չարաղէտ դերը։

Այդ ամէնուն հետեւեցան քանի մը վնասակար կարգադրութիւններ ու յայտարարութիւններ, որոնք դիւրաւ կրնային ծաւալիլ, եթէ ժամանակին ձեռք առնուած չըլլային անհրաժեշտ միջոցները։ Բարեբախտաբար, այս վերջիններս տուին դրական արդիւնք։

Այսպէս 1 · Ի պատասխան Գերմանահայ ընկերութեան կողմէ Ներքին գործերու նախարարութեան նշանակած ցեղարան – փորձագէտին ներկայացուած Յուշագրին, ստացուած է հետեւեալ գրութիւնը, փորձագէտին կողմէ ·

— «ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ Պ · ՆԱԽԱՐԱՐԸ 1933 ՅՈՒԼԻՍ 3ԻՆ ԱՐՁԱԿԱԾ ԻՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎԸ ՈՐՈՇՈՒՄ ՏԸՒԱԾ Է ԹԷ ՀԱՅԵՐԸ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՈՒՂԱԿԵԱԼ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ՕՐԷՆՔԻ ԻՄԱՍՏԻՆ, ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ ՊԷՏՔ Է ԴԱՍԵԼ»։

2 · Պերլինի գլխաւոր մաքսատուններէն մէկուն Տեսչութիւնը, որ ազգագիրներուն (տպագրեալ) վրայ աւելցուցած էր թէ «Հայերը Արիականներու շարքին չեն պատկանիր», ի հետեւումն Գերմանահայ ընկերութեան բողոքին՝ 11 սեպտ · Թուակիր գրութեամբ մը կը յայտարարէ ·

— «ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ Պ · ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ՝ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ԱՐԻԱԿԱՆ»։

Ու կ'աւելցնէ թէ ազգագրէն ջնջուած են Հայերու մասին գրուած սխալ բառերը։

3 · Նմանապէս, գերմանահպատակ հայ պաշտօնեայ մը (արեւելահայ ծանօթ գրող Մուրացանի որդին), որ արձակուած էր իր գործէն, նախարարին հրամանով արդէն իսկ վերահաստատուած է իր պաշտօնին մէջ։ Շտկուած են նաեւ քանի մը ուրիշ սխալներ։

Այս բոլորին շնորհիւ, Հայերը Գերմանիոյ մէջ ուրեմն ճանչցուած են իբրեւ Արիական ժողովուրդ մը եւ զերծ են ոչ Արիականներուն յատուկ իրաւական եւ այլ սահմանափակումներէն։ Վերջ գտած են նաեւ Հայերու դէմ ուղղուած լրագրական յօդուածները։ Այսպէսով, գերման կառավարութիւնը եւ պատասխանատու շրջանակները Հայերուն հանդէպ կատարած են արդարութիւն մը որուն անկատարելապէս արժանի է։

Հայեւգերման բարի յարաբերութեանց տեսակէտէն ջերմապէս բաղձալի է որ զարգանայ փոխադարձ ճանաչողութիւնը եւ մանաւանդ մշակութային կապը երկու ժողովուրդներուն միջեւ։ Ատոր համար անհրաժեշտ է ամէնէն առաջ որ միմիայն ստուգուած եւ ճշմարիտ տեղեկութիւններ տրուին մէկուն թէ միւսին մասին։ Հայ թերթերը մասնաւոր պարտականութիւն ունին՝ հետեւելու այդ արդար եւ տարրական պահանջին եւ տեղ չտալու պղտոր ու չհախնդիր աղբիւրներէ բխած հակագերման լուրերուն։

Հայ ժողովուրդը, հայ լեզուն եւ մշակոյթը գերման ընթերցողներուն ծանօթացնելու առաջադրութեամբ՝ Գերմանեւհայ ընկերութիւնը չուտով տպագրութեան պիտի յանձնէ գրքոյկ մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերել խոստացած են քանի մը գերման հայագէտներ · օրինակ՝ Պերլինի համալսարանին իրանագիտութեան եւ հայագիտութեան ուսուցչապետ Շէտէր (Մարքվարտի յաջորդը), Արմէնիաքա հայագիտական հանդէսին (դժբախտաբար փակուած) խմբագիր Տօքթ · Ռոթ, ինչպէս եւ Ֆոն Լէքօ եւ ուրիշներ։ Տպագրութեան ծախքը կը հոգայ Պերլինի Հայ Գաղթ · Վարչութիւնը։

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾ ԳԻՒՏ ՄԸ

»»»o«««

ԾԱՆՕԹ · — Հետեւեալ պատմուածքին հեղինակը, Գարանճիալի, ծանօթ դէմք մըն է ռումանական գրականութեան մէջ իբրեւ երգիծաբան։ Գրած է շատ մը պատկերներ ու պատմուածքներ որոնք առաւելապէս կը շօշափեն իր հայրենակիցներուն կենցաղն ու բարքերը · ունի թատերգութիւններ։ Ծնած էր 1852ին եւ մեռաւ 1912ին։

Կիրակի առտու մը Սատանան փնտռեց Արարիչը, գտաւ զայն եւ ըսաւ անոր ·

— Ո՛վ Սուրբերուն Սուրբը · ինչո՞ւ հոգ կ'ընես մարդոց համար, չե՞ս տեսներ թէ որքան անպէտ են անոնք, ինծի յանձնէ բոլորն ալ եւ լմնցա՛ւ · ախտոտ են անոնք քեզի համար, գէշ են ու յիմար։

Բայց Աստուած, որ տրամադիր չէր այդ պահուն շատախօսութիւն մտիկ ընելու, խիստ չեշտով պատասխանեց ·

— Կորսուէ՛, անպիտան, խայտառակ · չեմ կրնար՝ մանաւանդ այսօր ականջ տալ այդ տեսակ սին զրպարտութեանց։

— Սուրբերուն Սուր · · ·

— Լռէ՛, ի՞նչպէս կրնան յիմար ըլլալ քանի որ զանոնք ստեղծեցի իմ պատկերիս նման · · · ի՞նչպէս կարելի է · · ·

— Քու պատկերիդ նման ստեղծեցիր զանոնք, բայց սխալ չընեցիր անոնց գլուխը, եթէ Սրբազնութիւնդ թոյլ կուտայ որ այսպէս արտայայտուիմ · · ·

— Կը բաւէ՛, կորսուէ՛, գնա՛, յոռետես, ըսաւ Աստուած բարկութեամբ · մի՛ զայրացներ զիս, ի՞նչու այստեղ բերիր այդ սուտերն ու առասպելները · ինչո՞ւ յիմար ըլլան իմ արարածներս, ես յիմար չեմ գտներ զանոնք · · ·

— Լա՛ւ, պատասխանեց Սատանան, դուն յիմար չես գտներ զանոնք որովհետեւ անոնց մէջը չես · · · ինչ որ է, հազար ներողութիւն որ · · · բայց կը յիշե՞ս երբ անոնք քու Սուրբ Կերպարանքդ անպատուեցին · · ·

— Ի՞նչ, իմ կերպարա՞նքս անպատուեցին · · · ե՞րբ, հարցուց Աստուած յօնքերը պռստելով · այնպէս մը ձեւացուց որ իբրեւ թէ չէր յիշեր կամ, ո՛վ գիտէ, թերեւս իրաւ չէր յիշեր, որովհետեւ ամէն բան կարելի է Անոր մօտ։

— Չե՞ս յիշեր · · · այն երկու աւազակներուն հետ · · · Գողգոթայի լերան վրայ · · ·

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ընդմիջեց Աստուած աշխատելով փոխել խօսակցութեան նիւթը · մարդոց մէջ ի՞նչ՞ր վերջերս։

— Անշո՛ւշտ, հապա ինչպէ՛ս կը ճարեմ ապրուստս · անոնց հետ եմ գիշեր, ցերեկ, նոյն իսկ երբ կը քնանան · ինծի ապաւինած են անոնք · ես եմ որ հոգ կը տանիմ իրենց · ո՞վ ցոյց պիտի տայ իրենց՝ ուղիղ ճամբան, բայց այնպէ՛ս յիմար են · · · երկա՛ր ատեն է որ դաս կուտամ սակայն ի զո՛ւր · · · շատ հաստ գլուխ ունին · · ·

— Բաւական է, բաւական, մէջ ինկաւ Ս · Պետրոս, տեսնելով որ Աստուած հետզհետէ կը բարկանար · շա՛տ լաւ կը ճանչնանք քեզ · · · Աստուած ապացոյց կ'ուզէ, ոչ թէ խօսք · · · Դո՛ւրս, մեր գլուխը պարապ խօսքերով մի՛ լեցներ, ապա թէ ոչ հիմա քու ականջներդ կ'ոլորեմ · · ·

Ի՞նչ ընէր խեղճ սատանան · սկսաւ փախչիլ, որովհետեւ գիտէր թէ Ս · Պետրոս կատակ ընող մարդ չէր · ապացո՞յց, ըսաւ ինքնիրեն, լա՛ւ, պիտի բերեմ ձեր ուզածին չափ · · ·

Սատանան ճամբան շարունակեց եւ վերջալոյսին հասաւ գերմանական քաղաք մը որ անխռով փռուած էր երկու գետերու մէջտեղը։ Երբ քաղաքին պարիսպներէն ներս մտաւ, լսեց Երեկոյեան աղօթքը (Եկեղցէ), սարսուռ մը զգաց ու կանգ առաւ, սպասեց, պոչը վեր դարձուց ու եղունգներովն սկսաւ քերել ափերը, մինչեւ որ աղօթքին վերջին բառերը հետզհետէ մարեցան իրիկուան անդորրութեան մէջ։ Յետոյ մտաւ քաղաք։ Ճամբան հանդիպեցաւ մարդու մը որուն մօրուքը կը հասնէր մինչեւ գօտին։

— Բարի երեկոյ, ի՞նչպէս էք, Պ · Կիւթէնպէրկ, ըսաւ Սատանան, որ, ինչպէս կը տեսնուի, ծանօթ էր մարդուն եւ անոր (գերմաներէն) լեզուին։

Եւ բարեկամներ եղան Սատանան ու մարդը։ Գարեջրատուն մը մտան միասին ու այնտեղ խօսեցան ու խօսեցան։ Բայց Սատանան ինչե՛ր փսփսաց մարդուն, միայն ինք գիտէ։ Կը բաւէ միայն ըսել թէ խեղճ Գերմանացին քունը փախցուց այդ գիշեր ու խորհեցաւ։ Յաջորդ գիշերն ալ այդպէս եւ աւելի յաջորդին · · · աչքը աչքին չկրցաւ դնել։ Նոր գաղափարներ յղացաւ, ծրագիրներ մշակեց, աջին դարձուց, ձախին դարձուց, ամէն օր, ամէն գիշեր ու վերջապէս բաւական մը չարչարուելէ ետք, հնարեց... Տպագրական մեքենան։

Յետոյ · · · թո՛ւղթ, թո՛ւղթ · · · տպագրութիւն, գի՛ր · · ·

Առաջ մեքենան դանդաղ քալեց · բայց խելացի էր Սատանան · երբ տեսաւ որ անիւները կամաց կը դառնային, պոչը փաթթեց անոնց եւ · · · Օ՜ ի՛նչ արագութիւն · ժամը մէկ միլիոն թերթ տպագրուած, թուագրուած, կնքուած եւ պատրաստ՝ թղթատարին յանձնուելու համար, ու յետոյ շղեկաւքին · · · Սատանան իր պոչովն արագացուց այս վերջինն ալ · · · ինն-ըսուն մղոն մէկ ժամուան մէջ · · ·

Սատանան այսպէս աճապարեց՝ ապրանքները հասցնելու համար · · ·

Քիչ վերջը Ս · Պետրոս դրախտին դրան առջեւ լսեց սարսափելի աղմուկ մը · կարծես փոթորիկ կար · սուլում, վայնասուն, երգ եւ ի՛նչ մուխ · · ·

Սատանան էր · շողեկառքը լեցուցեր էր Աւետարաններով, Փիլիսոփայական գիրքերով, օրինագիրքերով, Թերթերով, Հանդէսներով։

Սատանան պարպեց իր բեռը եւ շուտով առաւ Արարիչին քով։

— Պարապ գլուխ, այստե՞ղ ես նորէն, ըսաւ Աստուած։

— Այո՛, Ամենակա՛լ Տէր · · ·

— Ի՞նչ լուր ունիս · · ·

— Ոչի՛նչ, սրբազնասուրբ Տէր, այս քուրջերը բերի, ապացոյց ուզեցիր եւ ապացոյց բերի · նայէ՛, խնդրեմ Ս · Պետրոս, ակնոցներդ դիր ու նայէ · · ·

Եւ անիկա ցոյց տուաւ իր բերածները Արարչին եւ Ս · Պետրոսին։

Աստուած ու Ս · Պետրոս նայեցան անոնց, իրենց մօրուքը շոյեցին եւ իրարու աչքի մէջ նայեցան։

— Իրաւունք ունի՞մ, Ամենակալ Տէր, ըսաւ Սատանան։

Աստուած պատասխան չտուաւ։

— Իրաւունք ունի՞մ, Ս · Պետրոս...

Պատասխան չկար · · ·

— Լաւ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց Աստուած վերջապէս · · ·

— Ինծի տուր անոնք ինչպէս որ ստեղծած էինք · · ·

— Գնա՛ ա՛ռ եւ առանձին ձգէ զիս, պոռաց Աստուած բարկացած։

Սատանան ուրախ՝ մեկնելու պատրաստուեցաւ։

— Սպասէ՛, ո՞ւր, Սատանայ · · ·

— Պիտի երթամ առնեմ, անոնք · · ·

— Ի՛նչ · · · եւ այս յիմարութիւնները այստե՞ղ պիտի ձգես, ա՛ռ տար · · · Ու եթէ անգամ մըն ալ զիս հոս տեսնեմ այս ոչնչութիւններով, հրաման պիտի ընեմ Ս · Պետրոսին որ քու պոչդ կտրէ, հասկցա՞ր · · ·

Ու Սատանան՝ պոչը ոտքերուն մէջ, սկսաւ փախչիլ, միասին տանելով իր ապրանքները։

Ատոր համար է որ մարդիկ Գրադարաններ ու Կաճառներ չինեցին, վախնալով որ Արարիչը կը փճացնէ իրենց իմաստութիւնը։

Անգլ · թարգմ · Ժ · Մ ·

ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ

Արարատի պէս Հայուն պատիւն ես,
Հըրաշիւն մը վէս, կոթող մը կարծես,
Շանթը Վահագնին, նիզակը Հայկին,
Խըրուած մոլեգին ոսոխի սըրտին,
Դուն քաջի պըսակ ու մեզի պահակ,
Հայու դըրօշակ, տօնէ՛ յաղթանակ։
Մեզի յանդիման՝ աշխարհի դաւաճան,
Մովսէսի նըման բացիր մեր ճամբան,
Մեր անկարեկիր շըղթան փըշրեցիր,
Մեզի լոյս տըւիր, մե՛զ զըրահեցիր,
Դուն մեզ հանգամանակ, արե՛ւ բոցարձակ,
Հայու դրօշակ, շողա՛ ծագէ ծագ։
Վեց դար անդադար՝ մե՛նք դաշունահար,
Օր մը բոցավառ դուն կոթողուեցար,
Եղար հայ ոգին, Հայո՛ւն օրհնութիւն,
Կայծ տըւիր կըրկին մեր շէջ օճախին,
Դուն մեզ հրիտակ, մեր ձեռքին՝ նիզա՛կ,
Հայու դըրօշակ, ծըփա՛ շանթարձակ։
Իմ հէք Հայաստան՝ քեզի՛ օրօրան,
Դուն իր յարութեան՝ խաչվառ, ծիածա՛ն,
Աշխարհը՝ ընսե՛մ, դուն՝ հըսկա՛յ վըսեմ,
Տարիր մեզ եդեմ, գըցուա՛ծ մահուան դէմ,
Դուն լուսապըսակ՝ ցեղիս նահատակ,
Դուն թէ՛ աղաւնեակ թէ բազէ՛ վայրագ։
Մեր սէգ քաջերուն մարմնացումն ես դուն,
Օրօրոցն անհուն՝ մարտիրոսներո՛ւն,
Յաղթանակներու դո՛ւ հըրեղէն թառ,
Սուր ու խաչ եղար իմ ցեղին համար,
Դուն փըշապսակ ու դալնեպըսա՛կ,
Հայու դըրօշակ, քեզի՛ պատարագ։
Մեզ հետ սըգակիր, մե՛զ հետ տարագիր,
Ծովէ ծով անծիր ցեղը վարեցիր,
Թէ չունենաս վայր արեւուն տակ յար,
Քեզ մեր սիրտը վառ պիտի ըլլա՛յ թառ,
Անմահ դըրօշակ, Հայո՛ւ նըշանակ,
Օտար երկնի տակ, բայց մե՛ր կըրծքի տակ։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

Կրակի քափօրը

(Գ · հատուած · — Տես «Յառաջ» հոկտ · 8 եւ 15)

Հինգ հազար Հայեր, Անտիոքի մօտակայ եօթը գիւղերէն, փոխանակ հետեւանք տալու էնվէր փաշայի եւ Թալէաթ պէյի տարագրութեան հրամաններուն, Մուսա լերան ամենաբարձր կէտին՝ Տամլաճըքի վրայ քաշուելով ամրացան, եւ հոն իրենց մասնաւոր մէկ «կեդրոն»ին մէջ բարեկարգ համայնք մը կազմեցին Տէր Հայկազունի հսկողութեան ենթարկըւած։ Գիւղերը այս պատճառաւ · · · բաժին ինկան Թուրքեւարար բնակչութեան։ Իրենց եւրոպականացած հայրենակցին՝ Գաբրիէլ Բագրատեանի առաջնորդութեամբ, Հայերը յաջողապէս ետ մղեցին երկու Թրքական յարձակումներ, եւ հիմա կը սպասէին ծանր ճակատամարտի մը, զոր իրենց դէմ պատրաստած էին հարիւրապետ մը, փառամոլ Թուրք սպայ մը եւ Գայմագամը։ Գաբրիէլի կինը, Ֆրանսուհի մը, Ժիւլիէթ, միշտ օտար կը մնայ ժողովուրդին, եւ անհաւատարմութիւնը կ'ուծացնէ զինքը իր ամուսինին աչքին, մինչ իր տասնըերեք տարեկան զաւակը՝ Ստեփան՝ իր պատանի ընկերներուն կռուելուարբեցութեանէն ինք ալ բռնուած է։ Զաւուշ Նուրհան էլլէօն, մազը մօրուքը ճերմկած պատերազմիկ մը, հրամատարին կողքին հաւատարիմ կը ծառայէ, ինչպէս նաեւ երիտասարդ բողոքական պատուելի Արամ Թովմասեան, որուն կինը եւ քոյրը, Ովաննա եւ Իսկուհի, կարեւոր դերեր պիտի կատարեն «Քառասուն Օրեր»ու դէպքերուն մէջ։

Արեւմուտքէն մէկ ժամ վերջ։ Դաշտաձարդ խորանի մեծ հրապարակը։ Պետերը զօրանոց չեն քաշուած, այլ նստած են հողին վրայ սուրբ խորանին առջեւ։ Ժողովուրդը ճնշող լռութեան մէջ բոլորուած բանակած է անոնց շուրջ խիտ առ խիտ։ Խրճիթներուն փողոցները բացարձակապէս մեռելութի՛ւն։ Այս երկաթէ լռութիւնը կը խզրատուէր մերթ միմիայն հիւանդանոցի խուցէն արձակուած ծանր վիրաւորի մը հեծեծագին աղաղակէն։ Վերջին յարձակումին մեռելներուն մէկ մասը կարելի եղած էր ձեռք անցընել, որոնք իրարու մօտիկ փռուած էին փայտերու վրայ, կապերտներով ու վերմակներով մասամբ միայն ծածկուած։ Ոչմէկ լոյս։ Ոչ մէկ կրակ։ Պետերուն ժողովը արգիլած էր ուեւէ բարձր ձայն։ Ամբողջին լռութիւնը ա՛յնքան խիտ էր որ իւրաքանչիւրը կրնար թեթեւակի լսել անոնց՝ մեծերուն փսփսուքը։ Կարծես Տէր Հայկազունն էր ամէնէն աւելի իր պաղարիւնը պահողը։ Իր ձայնը հնչեց հանդարտ եւ պզուշաւոր։

«Մեր առջեւ ունինք միայն մէկ գիշեր, այսինքն ինը ժամ մութ · · ·»։

Զհասկցան իր ըսածը։ Այսօր ամէն տեսակ ջղայնոտ յատակագծեր կ'անցնէին նոյն իսկ Արամ Թովմասեանի միտքէն, որուն սիրտը բզիկ բզիկ եղած էր՝ Ովաննան, Իսկուհին եւ զաւակը մտածելով։ Ան լրջօրէն կարծիք կը յայտնէր որ թերեւս ամէնէն լաւ միջոցն է բանակետղը պարպել ցրուել և երթալ ապաստանիլ ժայռերուն ճեղքին, եւ կրահողերուն ծերպերուն մէջ։ Բայց այս շարժումը սակաւաթիւ հետեւողներ միայն կը գտնէր։ Յայտնի եղաւ որ մարդիկը խելայեղօրէն սէր կապած էին իրենց նոր կայանին եւ կ'ուզէին զայն պաշտպանել մինչեւ յետին կէտը։ Հոս ու հոն սկսան վիճիլ։ Մնոտի բարբանջանքներով վայրկեանները կը սպառնային փշրուիլ խաւարին քիչ մնացած ժամերէն։ Զօրս կողմը բանակած ժողովուրդին խիտ շարքերէն դուրս կը պոռթկային երբեմն կնոջական ճնշըւած աղաղակներ եւ կողկողագին հեծեծանքներ։ Այդ օրը հարիւրէ աւելի ընտանիքներ իրենց մեռելը ունեցած էին, Թուրքերուն ձեռքը ինկող վիրաւորներն ալ հաշուելով։ Նաեւ չէին գիտեր թէ դուրսը գիրքերուն մէջ տակաւին որչափ ծանր վիրաւորներ կան, որոնք մինչեւ հիմա կարելի չէր եղած հաւաքել եւ բանակետղ բերել։ Յոգնատխուր գիշերը կը ծանրանար ցած առաստաղի մը պէս Մուսա լերան վըրայ։ Ունայն եւ ապարդիւն կը յածէին փսփսուքները խառնակօրէն, երբ Տէր Հայկազունի ձայնը ուժով մը զարկաւ Գաբրիէլ Բագրատեանին ·

«Մինակ այս գիշերը մնացած է մեզի, Բագրատեան էֆէնտի՛։ Պէտք չէ՞ արդեօք օգտագործել այս գիշերը, այս ինը կարճ ժամերը»։

Գաբրիէլ, թեւը գլխուն տակ, ետեւ քաշուած կը սեւեռէր սեւ միջոցն ի վեր։ Դժուարաւ կը զսպէր քունը։ Անիմաստ բառեր կը ծփային ականջին շուրջ։ Այդ րոպէին կը պակսէր իրեն կորովը, նոյն իսկ պատասխան մը տալու համար հոգեւորականին։ Ինքնիրեն անհասկնալի բաներ կը մրթմրթար։ Եւ ահա յանկարծ ըզգաց սառի պէս պաղ մանրիկ ձեռք մը, որ իր դէմքը կը շօշափէ։ Այնքան մութ էր որ չկրցաւ տեսնել Իսկուհին։ Այս վերջինը երկար թափառումէ վերջ գիրքէ գիրք՝ վերջապէս գտաւ զայն։

Եւ նստաւ ինքնաբերաբար անոր քովը մեծերուն շրջանակին մէջ։ Իր եղբօրմէն ալ ուեւէ ամօթ չզգաց այս միակ եւ վերջին գիշերուան մէջ։ Իսկուհիին ցուրտ ձեռքը պաղ ջուրի պէս կազդոյր եւ կենդանութիւն ներգործեց Գաբրիէլի վրայ։ Քարացած կերպարանքը սկսաւ խօսք տալ եւ իր մըտածումը սկսաւ վերընձիւղիլ։ Բռնեց անոր ձեռքը, առանց ուշադրութիւն ընելու թէ արդեօք մութին մէջ մէկը կրնա՞ր տեսնել այս փաղաքշանքը թէ ոչ։ Իսկուհիին ձեռքը զինքը ըսթափեցուց իր թմրածութենէն եւ շըփոթութենէն։ Խորունկ շունչ կ'առնէր։ Կուրծքը կը պրկուէր։ Իրեն մէջ շարժում առաւ զուարթութիւն մը՝ զոր կը զգայ ծարաւահիւծ մարմինը լիովին իր պասուքը անցընելէ վերջ։ Պետերուն ժողովը յանկարծ լռեց։ Օտար ձայներ կը մօտենային։ Ամէն ոք սարսափահար ոտքի ցատկեց։ Թուրքե՞րը արդեօք։ Լապտերի շլացուցիչ լոյս ըկը դողդոջէր։ Թուրք չէին։ Այլ յեղափոխականներու (քոմիթաճի) պատուիրակութիւնն էր որ եւ կը դառնար։ Կ'ուզէին վաղուան համար հրաման առնել։ Իմացուցին թէ իրենցմէ մարդ մը միայն ինկած էր եւ երկու մարդ ալ զերի։ Իրենց դիրքը միշտ կը պահէին ապահով։ Միեւնոյն ատեն լուր տուին թէ Թրքական ջոկատները գաղտնի կերպով կը պարպէին իրենց բռնած բարձունքներուն մեծ մասը, մինչեւ իսկ պահեստիները, եւ անտառին մէջէն կ'իջնեն դէպի հեղեղատը։ Ամէնէն վարի խրամներուն եւ գլխաւոր ուժին միջեւ կապակցութիւնը պահուած է պահակներու շղթայով։ Թէ ինչո՛ւ, արեւու լոյսին պէս պայծառ է։

«Պիտի օգտագործենք այս գիշերը, Տէր Հայկազուն», գոչեց Գաբրիէլ այնքան բարձրաձայն որ ամբողջ բազմութիւնը կրցաւ լսել։ Միեւնոյն վայրկեանին միւս պետերուն կարկամութիւնն ալ յաղթահարուեցաւ։ Միեւնոյն գաղափարը, կայծակի պէս շողաց ամէն գլուխներու մէջ, տակաւին Բագրատեան բառ մը անգամ չարտասանած։ Թրքական գիշերային բանակումին վրայ բուռն յարձակումի մը շնորհիւ միայն կարելի էր ձախող, ուծի մը առաջքը առնել։ Բայց յարձակումը ի գլուխ հանելու համար, չէին բաւեր այս արիւնահեղ օրուան ուժասպառ մարտիկները։ Ամբողջ ժողովուրդը, կին եւ տղայ, ուեւէ կերպով ամէնքն ալ պէտք է մասնակցին եւ հազարաւորներու մարմնական ծանրութեամբ ազդեցիկ գործուի այդ յանկարծական յարձակումը։ Ամէնքն ալ բարձրաձայն կը խօսէին հիմա խառն ի խուռն։ Ամէն Թաղական եւ ամէն վարժապետ իր առաջարկութիւնը քշել կ'աշխատէր, մինչեւ որ Գաբրիէլ սուր ձայնով հանդարտութիւն հրամայեց։ Այս տեսակ հարցերու վրայ պէտք չէ բարձրաձայն բանակցիլ։ Անկարելի չէ որ Թրքական լրտեսներ սպրդած ըլլան բանակետղին մէջ։ Գաբրիէլ Բագրատեան ճամբայ հանեց Նուրհան էլլէօնը իր ջոկատին հետ, որպէսզի խորին լռութեան մէջ հարիւր յիսուն մարտիկներ առաջքէ այսօրուան կռիւին մէջ քիչ վընասուողներէն։ Նուրհան իր հրամանին տակ ունէր տասն հոգինոց քանի աւելի դասակներ։ Միւսները կը բաւեն խրամները եւ ապառաժի վրայ հաստատուած ամուր դիրքերը պահելու Թրքական հակայարձակման մը դէպքին։ Նմանապէս հարաւային ամբոցին բերդապահները եւ լերան փէշերուն պահապանները տասը հոգինոց քան դասակներ պիտի կազմեն, եւ այսպէս իրօք երկու ժամուան ընթացքին ամէնքն ալ անձայն անշշուկ հաւաքուեցան խորանին հրապարակը։

Բագրատեան եւս յեղափոխականներուն եւ իր թեթեւազէն պահակներուն հետ հինգ հարիւր հոգիէ աւելի մը պատրաստ ունէր։ Բոլոր շարժումները ժամանակի կը կարօտէին, քանի որ բնաւ ճիկ մը իսկ պիտի չհանուէր եւ խօսքով հրաման ալ պիտի չարձակուէր, անհրաժեշտ պատուէրը պիտի տրուէր միմիայն կարճ վանկերով, բայց փսփսալով։ Շատ դժուար էր մութին մէջ ուժերու բաժանումը կատարել առանց խօսելու մարդոց։ Որովհետեւ իւրաքանչիւր զատ զատ կը ճանչնար, Բագրատեան կարողացաւ երկու խումբերն ալ կազմակերպել այն յոգնած ու ընդարմացած խառնակոյտին մէջ։ Առաջին մեծագոյն խումբը քոմիթաճիներուն պետին հրամատարութեան ներքեւ դրուեցաւ։ Հարկ եղած պարէնը եւ փամփուշտը բաժնուեցաւ անոնց — բայց որ մութին մէջ դժուարին ուտաղտակելի գործ մըն էր — եւ մարդիկը սկսան շարժիլ քիչ մը դէպի հարաւ։ Անկէ անդին անտառներու քալած ճամբան պիտի բռնէին եւ ծայրայեղ անտիճան նախզգուշութեամբ անշշուկ, ուէն ու թաւուտքէն անշշուկ, աղբիւրներուն զառիթափէն ու անդին բացատաններէն, նոյնքան եւ ալ աւելի զգուշաւորութեամբ գաղտագողի պիտի մօտենային Թրքական բանակետղին։ Ոչ թէ միայն այդ վայրերուն լաւ ծանօթութիւնը իրենց շարժումին օգտակար եղաւ, այլ նաեւ Թուրք ջոկատներուն բանակումը վարի բակները, զորս հարիւրապետը տանող զառիթափ հեղեղատը եւ Թուրքերը իրենց կը վայրին եզերքը։ Թուրքերը իրենց կը բակները կը վառէին լերկ եւ ապառաժուտ տեղեր, որովհետեւ, այլապէս, կրնար դիւրաւ հրդեհ բռնկիլ անտառին չորութեան պատճառաւ, քանի մօտակայ հեղեղատը շրջակայքը բաց ու խոնաւ կը պահէր։ Սակայն հակառակ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ
ՅՈԲԵԼԵԱՆ

— o —

Առաջարկ մը չէ այս՝ տօնելու ... յոբելեանս: Բայց եթէ առաջարկէի, [...] կը գործէի: Չէ՞ որ մենք Հա–յե՞րս սովորութիւն ունինք ամէն – [...] յոբելեանը տօնելու, եւ քա–նի՞ անգամ: Այսուհանդերձ ոչ գի–տե՞նք թէ ինչ է յոբելեանը, ոչ ալ թէ [ինչ]պէս կը գրուին այս բառին զանա–զան ածանցումները եւ բարդութիւն–ները:

Յոբելեան կը ծագի եբրայերէն բառէ մը, յոբէլ, որ կը նշանակէ պար–[...] [...]պէս եղջիւր կամ եղջերափող:

Եբրայեցիները ունէին ընկերային եւ ազգային բազմաթիւ տօներ: Ըն–[...] ազգային այդ տօներէն մէկը տեղի [կ'ու]նենար յիսուն տարին մէկ անգամ, [եր]բ ազատ կ'արձակուէին գերիները, [կը] ջնջուէին պարտքերը, եւն.: Այս [...]խութիւնը Մովսէսի ժողովուր–[դին] կը ծանուցանէին սրիւակազդեստ [...]ները, հնչեցնելով յոբէլը, եղջերափող:

[Ս]ովորութիւնը, յետոյ, զանազան [ժո]ղովուրդներու մէջ, դարձաւ հան–[դէս] մը՝ տօնելու իրենց ազգային [...]ներուն յիսնամեակը: Ուրեմն, [...] ըսել թէ յոբելեան կը նշանա–[կ]է յիսնեակ կամ յիսնամեակ, թէեւ [...] մէջ հետաքրքրուող իսկ չկայ թէ [...]ային փառքի մը յոբելեանը կարե–[լի] չէ տօնել անոր յիսուն տարին չլրա–[ցա]ծ:

Հետաքրքրուող անգամ չկայ, դար–[ձեա]լ, թէ յոբելեան բառը երբ ածան–[ցի]լ, չիտակ ի՞նչպէս կը գրուի: Այս–պէս, շատեր կը գրեն.— Յոբելինա–կան: Արխինս գլուխս կը ցաւի: Ե՞րբ է տեսնուեր, Հայոց մեծաքանչ լեզ–ուին մէջ որ եա երկու տառերը ի տա–ռին փոխակերպուին: Այս ապուրը կ'ուտեն հիմա մեր բոլոր թերթերը, որոնքմէ մէկ անգամ յոբելեանի մը լուրը կուտան: Եան վերջաւորու–թեամբ ուրիշ բառ մըն ալ, Ախոյեան, կ'ածանցեն անփոփոխ ու կը գրեն.— Ախոյեանական:

Զրլլալի՞ք բան է:

Պիտի կրնա՞նք հասկցնել մեր գրող–բրոցներուն թէ, Հայերէն լեզուի մէջ, եան վերջաւորութեամբ բառերը, ա–ծանցումի կամ բարդութեան ատեն, կը կորսնցնեն իրենց վերջին ա տառը, եւ վերջացա՜ւ: Այսպէս,— մատեան, բարդումով կ'ըլլայ մատենախօս, մատենադարան: Առէք ատեան բառը, բարդումով կ'ըլլայ ատենակալ: Տե–սե՞ր էք որ գրուած ըլլայ մատինա–խօս, ատինակալ: Վերջապէս, մատ–եանը ածանցելով կ'ըլլայ մատենիկ, ատեանը ածանցելով կ'ըլլայ ատենա–կան: Ուրեմն յոբելեանն ալ ածանցե–լով կ'ըլլայ յոբելենական, ինչպէս ա–խոյեանն ալ ածանցելով կ'ըլլայ ա–խոյենական: Երբ յոբելեան կը տօ–նէք, սորվեցէք վարուիլ յոբելեան բառին հետ այնպէս ինչպէս կը հրա–հանգէ Հայ աստուածաշունչ լեզուն:

Ճիշդ է թէ իբրեւ ժողովուրդ պաշը–պոզուք ենք, անկարգ ու անկանոն, բայց Հայ լեզուն,— ո՛վ հակասու–թիւն,— աստուածային ներդաշնա–կութիւն մը ունի եւ հրաշալի կանո–նաւորութիւն մը:

Աշխատեցէք գէթ մեր լեզուն հե–ռու պահել սա մեր աւանդական ան–կարգութիւնը:

ԱՍՈՂԻԿ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՉԻՆԱԿԱՆ ՍԻՐԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Ժորժ Սուլիէ տը Մորան Փրանսե–րէնի թարգմանած է շարք մը չինա–կան սիրային բանաստեղծութիւններ, [որոնք] կը ներկայացնէ Հաւաքածոյի մը [...]:

[Ահա] փոքրիկ փունջ մը այդ բանաս–տեղծութիւններէն.—

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԹԱՌԻՆ

[Ե]ս երբ կը հանեմ շղարշէ նափոր–[...], ջահերուն բոցավառ ծաղիկնե–[ր]ը կը թուին մթագնիլ: Խոլորձենինե–[ր]ու բոյրը ես, որ կը փոթորկի փը–[...]եայ մեծ մահիճին մէջ ու կը ցն–[դ]ի, կը թուի արհամարհուած:

Քու տասնըվեց տարու միսերդ յաս–[միկ]ի քարէն աւելի գունավառ են եւ [...]: Ի՞նչպէս կրցայ ես, այս գար–[նան], միայն ձգել քեզ այսքան գիշեր–[ներ]:

Ոսկեղէն անօթները կը պսպղան: Իսկ ես, բարձիս վրայ կը տուայտիմ, ու կ'այրիմ կրքէս: Այդպէս կ'ընեն եր–գեցիկ թռչունները, երբ, իրենց թա–ռին վրայ, իրարու կը մօտենան, կը սեղմուին, ընտրելով գիշերուան ի–րենց ընկերը:

Ամէն մարդ կ'ըսէ թէ իմ սիրականս գեղեցիկ է գեղանին Լօ Ֆուի չափ: Սակայն Լօ Ֆու շատեր ունէր, մինչ–դեռ իմ սիրականս իմս է միայն:

ՍԻՈՒ ՉԻԷՆ

ՆՈՐ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Ո՛ պարիկ, որ գիշերը երազիս մէջ երեւցար, կը յիշե՞ս զիս: Դեռ քու անուշահոտութենէդ մաս մը կառչած կը մնայ շապիկիս ծաղիկներուն: Ի՞նչ–պէս կանչեմ քեզ, գեղանին Լիու Սան Մէյը կանչելո՞ւ պէս: Կամ կիթառ նուագելո՞վ, ինչպէս կ'ընեն ոգեկոչե–լու ատեն Ֆան Սէ Ջուն:

Ներկայութեանդ մշուշը կը յամե–նա՛յ դեռ տաղաւարիս մէջ: Սիրոյ ամպեր կ'անցնին պատուհանիս առջե–ւէն: Իմ մէջս ամէն բան խռովք է, դարձեր ու շփոթութիւն: Ափսո՜ս, նման լազուարթ երկինքին եւ յապլի–ւէ ծովուն, դուն անմատոյց ես որքան որ ես եմ: Բայց դուն, եկո՛ւր, եկո՛ւր ինծի քու դաշնեղ ծիծաղովդ,— խի–զախէ՛ մեղքին ալիքներուն վրայ, բը–ռնէ՛ այրերուն մէջ, եւ ընկեր եղիր իմ գինովութեանս: ՌՈԱՆԿ ՆԿԱՆ ԹՐԱ

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒՀԻՆ

Հասած խաղողի գոյն գօտիդ երբ իյնայ, միասին պիտի անցընենք գի–շերը՝ իրարու կողքի սեղմուած, ինչպէս Եուան եւ Եանկ թռչունները: Իցի՛ւ թէ երկնքին վրայ շատ բարձ–րացած չըլլայ լուսնկան: Դուն եկուր նորէն,— ո՞վ պիտի գիտնայ:

Երբ դուն գաս, լուսնկան պիտի շողայ աւելի: Կը մեկնիս երբ սիրոյ ցօղը թրջէ ծաղիկները: Այսպէս, ա–մէն գիշեր, դուն լիովին պիտի կատա–րես քու սիրականիդ ցանկութիւննե–րը: Իսկ սիրականդ, ամէն առտու, աչքերը պիտի բանայ՝ կարծես երազէ մը արթննալով: ՇԱՆԿ ՔՈԱՆԿ ՉՐԷՆԿ

«ՎԷՄ»

Մեծափոր պարբերական մը, որ ու–նի գրքի ձեւ: Անտարակոյս նիւթն է, որ կը թելադրէ այդ ձեւը: Արդարեւ «պատմութեան եւ մշակոյթի այս հանդէսը» հրապարակ կուգայ արձա–նագրելու առաջադրութեամբ մեր նո–րագոյն պատմութեան եւ մշակոյթին նուաճումները, որոնք պիտի ծառա–յեն իբրեւ «վէմ» ոչ միայն մեր յարա–տեւութեան պայքարի կոթողին՝ ազ–գերու պատմութեան մէջ, այլեւ մեր ազգային կեանքի նոր շրջանի կազմու–թեան:

Պարբերականը, մեր պատմութեան եւ մշակոյթին նուիրումի իր առաջա–դրութեամբ, նորութիւն մըն է եւ պա–հանջ մը կը լրացնէ:

Առաջին թիւով, Վէմի խմբագրու–թիւնը այսպէս կը բանաձեւէ իր գոր–ծը.—

«... Վեր հանել անցեալի ու ներկա–յի արժէքները, շնչել ազգային մշա–կոյթի մթնոլորտում, համակուել, ապ–րել ու ոգեւորել հայ արուեստով ու գրականութեամբ, մեր սքանչելի ժո–ղովրդի մտքի ու բազուկի, նրա անշէջ յոյսի պէս դարեր ու դարեր վառող հանճարի ստեղծագործած արգասիք–ներով,— մեր դատի յաջողութեան համար նոյնքան մեծ եւ անհրաժեշտ գործ է, որքան եւ պայքարը քաղաքա–կան գետնի վրայ:

«... Վաղուց արդէն ժամանակն է, որ պատմական նիւթերը հանուեն հան–րային եւ անհատական դիւանների փոշիների տակից, աւելի լայն չափե–րով քննուեն ու լուսաբանուեն՝ պար–զելու համար հայ անցեալ կեանքի ի–րական պատկերը իր բոլոր արտա–յայտութիւններով:

«... Վէմը իր սահմանում ձգտելու է դառնալ յառաջադէմ մտաւորակա–նութեան կոլեկտիւ, մի տեսակ խոր–հրդարան մտքի ու խօսքի, ուր ծեծուե–լու են մեր անցեալի հարցերը՝ ապա–գայի անսխալ ուղիներ հարթելու նպատակով»:

Բովանդակութիւնը հարուստ է: Փրոֆ. Ադոնց կը խօսի Բակունցի գր–քին մասին, (Խ. Աբովեանի անյայտ բացակայումը) որ ծանօթ է ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն: Բակունց կը կարծէ թէ Խ. Աբովեան Թուրքիա անցած է: Այս անհեթեթ կարծիքը քննադատ–ուեցաւ ու մերժուեցաւ ոչ միայն այս սիւնակներուն մէջ, այլ եւ Հայաստա–նի գրողներուն կողմէ: Փրոֆ. Ադոնց եւս կը մերժէ այդ կարծիքը, եւ բոլո–րովին նոր կարծիք մը կը նետէ հրա–պարակ՝ Աբովեանի մահուան պա–տասխանատուութիւնը նետելով Երե–ւանի գաւառապետին ու ոստիկանա–պետին վրայ: Փաստեր կը պակսին սակայն:

Ա. Ջամալեան կը ներկայացնէ «Ա–մենայն Հայոց բանաստեղծը»,— խօս–քը Թումանեանի մասին է, ինչպէս կը հաստատէ հետեւեալ պատմութիւնը.— «1915ին Էջմիածնում մի վէճ է ծա–գում Գէորգ կաթողիկոսի եւ Յ. Թու–մանեանի միջեւ՝ տեղական գաղթա–կաններին վեհարանի կիսաւարտ նոր շէնքում տեղաւորելու խնդրով: Կա–թողիկոսը, որ լսել անգամ չէր ուզում այդ մասին, իր խօսքն արժեցնելու համար, բացագանչում է.— «Վերջա–պէս ես ամենայն Հայոց կաթողիկոս եմ»: — «Վերջապէս ես էլ ամենայն Հայոց բանաստեղծ եմ», բորբոքուած վրայ է բերում Յ. Թումանեանը, ո–րին կատաղեցրել էր կաթողիկոսին վերաբերմունքը դէպի վանքի բակում եւ Վաղարշապատի փողոցներում թափթփուած գաղթականները»:

Յ. Ջաւրեան ընդարձակ (եւ շարու–նակելի) ուսումնասիրութիւն մը գը–րած է Սայեաթ Նովայի մասին, օգ–տագործելով բոլոր նոր աղբիւրները: ՅԱՌԱՋի այս սիւնակներուն մէջ գր–ուած է վրացական այն նոր աշխա–տութեան մասին, որ կը մերժէր Սայ–եաթ Նովայի մահուան աւանդութիւ–նը: Այստեղ գրուած էր նաեւ Լեւոն Մելիքսեթբէգի աշխատութեան մա–սին: Ջաւրեան մանրամասն կ'ուսում–նասիրէ եւ կը քննէ բոլոր այս գոր–ծերը:

Այստեղ պէտք է ըսել որ Մկրտիչ Է–մինի ամբողջական երկերուն մէջ կայ նամակ մը, Մ. Էմինի ուղղուած, ուր կը յիշուի Սայեաթ Նովայի անուան պարագան: Արդեօ՞ք Մ. Էմին եւս ըզ–բաղած է Սայեաթ Նովայի գործով ու կեանքով:

Ռ. Բերբերեան կը հրատարակէ Ռ. Պատկանեանի անտիպ նամակները:

Շ. Նարդունի կը համեմատէ Հայ Գողթան երգերը եբրայական բանաս–տեղծութեան հետ:

Ա. Խոնդկարեան կը ներկայացնէ «Օպոզիցիան հանրապետական Հա–յաստանում»: Խորագրին առաջին բա–ռը կամ չիտակ — օպպոզիցիա — գրել կամ հայերէն,— և ի՛նչ հրաշալի է հա–յերէնը: Հետաքրքրական նիւթ է վեր–ջին ժամանակներու մեր պատմու–թեան ամէնէն կրակոտ այս էջը:

Վ. Փափազեան կը ներկայացնէ «Հայկական բարենորոգումները»,— նիւթ մը նոյնքան հետաքրքրական եւ խորունկ:

Վ. Մինախորեան՝ «Անջատական–ները», Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատ–մութեան կարեւոր մէկ էջը,— շարու–նակելի:

Յետոյ կը տրուին «արխիւային» նիւթեր (նամակներ եւ յուշեր), ո–րոնք կը լուսաբանեն անցեալի զանա–զան շրջաններ, կը պարզեն հին գոր–ծիչներու դէմքերը:

Վէմ ունի նաեւ քրոնիկի եւ գրախօ–սականի բաժին մը: Կուտայ նաեւ մէկ պրակ Վահրամ եպ. Մանկունիի ան–տիպ գործէն, իբրեւ յաւելուած: Բը–նագրէ դուրս գեղատիպ նկարներ (Թումանեան, Նարդոս, Զօհրապ, Ար–մէն Գարօ):

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի ամէնէն բեղուն եւ ե–ռանդուն մտաւորականներէն մին է Ֆորթինա Սթրովսկի, դասախօս Սորպոնի: Դասական այդ հաստատու–թեանմէջ կըմնայ միշտ թարմ ուրա–խուն:

Կը հասնի շատ մը թերթերու, պար–բերականներու,— հետաքրքրական թէեւ հապճեպ գրուած նիւթեր տալով ընթերցողներուն:

Վերջերս հրատարակեց այժմէա–կան գործ մը,— Հայրենասիրութիւն եւ ազգայնականութիւն:

Սթրովսկիի տեսակէտով, այն ժո–ղովուրդները, որ իրենց բնական սահ–մաններուն շնորհիւ ստեղծած են քա–ղաքական միութիւն, կը գոհանան հայրենասիրութեամբ: Ընդհակառակն այն ժողովուրդները, որոնք չունին բնական սահմաններ եւ զրկուած են քաղաքական միութենէ, տարուած են ազգայնականութեամբ: Այսպէս Անգ–լիա, ամփոփուած է բնական սահ–մաններու մէջ, այնպէս որ հայրենա–սիրութիւնը բաւական է իր հողին խանդավառելու համար: Նոյնպէս Ֆրանսա, ամփոփուած իր բնական սահմաններուն մէջ, երջանիկ է հայ–րենասիրութեամբ: Եւ այս երկու եր–կիրներն են միայն, որ, Եւրոպայի մէջ, կը գոհանան հայրենասիրու–թեամբ: Ընդհակառակն միւս երկիր–ներուն մէջ պարագան այնպէս է, որ անհրաժեշտ դարձած է ստեղծել ազ–գայնական վարդապետութիւն մը, մի–ակ ուժը քաղաքական միութիւն ըս–տեղծելու: Ահա Իտալիան, որուն պատմութիւնը հիւսուած է վենետիկ–եան, ճենովական, Փիորենցական հայ–րենասիրութիւններու պայքարով: Ի–տալական հայրենասիրութիւնը պակ–սեցաւ Միջին Դարէն մինչեւ նոր օրե–րը: Ուժ մը պէտք էր ստեղծելու հա–մար քաղաքական միութիւն: Ֆա–շիզմը կը յաւակնի թէ պիտի յաջողի ստեղծել այդ միութիւնը, հռոմէական կայսրութեան երազէն ներշնչուած:

Եւ ահա Գերմանիան, մինչեւ 18րդ դար, կը ներկայանար բաժան բաժան, աւելի քան երեք հարիւր պետութիւն–ներու շրջանակ մը: Ի՞նչպէս կարելի էր ստեղծել գերման հայրենասիրու–թիւն մը: Վիլհէլմ Բ. այդ պահանջը ուզեց գոհացնել ստեղծելով ուժի եւ ցեղի խորհրդապաշտութիւն մը,— ամ–փոփուիլ գերման ժողովուրդին ցեղա–բանական սահմաններուն մէջ (Գեր–մանիա, ամէն բանէ վեր ...): Հիթլեր կուզայ յարութիւն տալու այդ գաղա–փարին, երկիրը նետելով ազգայնա–կան գալարումներու մէջ:

Ընկերվարական Ռուսիան անգամ կը տեսնուի ազգայնականութեան ճամբուն վրայ,— տոկալու եւ տեւե–լու համար իբրեւ ազգ՝ Ռուսերը ի–րենք իրենց կուտան առաքելութիւն մը վերանորոգելու աշխարհը, եւ այդ վերանորոգուած աշխարհին ներկա–յացնելով իբրեւ տիպար՝ միայն ռուս ժողովուրդը:

Սթրովսկի տեսակէտով մը արդի Ռուսիան կը նմանցնէ Միացեալ Նա–հանգներուն, զորս կը նկատէ աշ–խարհի ամէնէն ազգայնական երկիրը: Աւելցնելով որ հայրենասիրութիւնը կը պահանջէ երկար անցեալի մը պաշ–տամունքը,— Ամերիկացիները չունին պատմութիւն եւ անցեալ, իրենց ամ–բողջ եռանդը հաստատած են այն հա–ւատքին վրայ թէ աշխարհի ամէնէն կատարեալ ժողովուրդը պիտի դառ–նան իրենք:

Սթրովսկիի գիրքը հետաքրքրական հարցեր կը շօշափէ, տեղ տեղ վիճելի:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

[...]կ այդ բանակումի կրակներուն, [...] Յեղափոխական առաջնորդները [...]ողեցան մէկ շրջանակի մէջ պար–[փա]կել ամբողջ այդ ձուակերպ հեղե–[ղատ]ը: Ծառերուն գագաթը նստած [...] քարի անշարժութեամբ հայ քա–[ջեր]ը, նաեւ խիտ թուփերու ետեւը [...]րանած էին գաղտագողի, տեղ տեղ [...] իրարու կարծես ձուլուած առանց [...]մար թաքստոցի ցցուած էին ու–[...]խիտ արմատներու միջեւ: Ան–[...]րթ աչքերով կը դիտէին թրքական [բա]նակետը, որ հետզհետէ կը հան–[դար]տէր: Հրացաններին կազմ ու պատ–[րաստ] բռնած էին, թէեւ այս դիպա–[...] վիճակը ժամէն աւելի կրնար տե–[ւել], մինչեւ որ վերը լերան վրայէն ի–[...]ց նշան տրուէր կրակ բանալու:

[Բագ]րատեան պաշտօն տուած էր չա–[ւուշ] Նուրհան Էլլէոնին իր միւս խումբ–[ով]ը, որ հարիւր յիսուն հոգիէ կը [բաղ]կանար, իր կողմէն յարձակիլ եւ [...]ւել օր առաջ կորսուած դիրք մը: [Նու]րհան իր խումբը քալեցուց քարա–[շէն] պատնէշէն դուրս, գլխաւոր խը–[րամն]երուն քովէն, կողմնակի ապա–[հով]ութիւնները ձեռք առնելով: Ոչ [միայ]ն խաւարը, այլ նաեւ բարեսցա–[կամ]որէն երգող քամին կ'ապահովէր [...] գողունի եւ լռիկ շարժումը, այն–[քան] կատարելապէս որ Հայորդիները [կրց]ան երկու կողմի խրամներէն քիչ [մը] աւելի անդին անցնիլ եւ պաշարած [պա]հել զանոնք: Բացառիկ պարագայ [մը] նպաստաւորեց այս միջոցին: [Թ]ուրք պահակազօրքին կարեւոր եւ [բազմ]աթիւ մէկ ջոկատը, անխելքօ–[ր]էն լոյս մը փայլուն լապտերներ վա–[ռ]եց, քարիւղի լապտերներ ... որոնք [ի]րենց սուր լոյսով զինուորներուն զը–[...]երը կը լուսաւորէին, շրջակայ–[քը] ընդհակառակն խոր խաւարի մէջ [թո]ղելով: Հայ քաջերը հոս ալ կը–[րց]ան անվերջ ջղապրկումով մը եւ ան–դորր պաղարիւնով մինչեւ ճակատա–գրական պահը հեռաւոր ըլլալ ի–րենց յայտնի նպատակին: Կարծես ոչ մէկը անոնցմէ շունչ կ'առնէր: Ոչ մէկ անգամ կը խլրտէր: Քաջորդիներէն իւրաքանչիւրին կեանքը այդ գիշեր–ուան հալոցին մէջ կը թուէր ծածկը–ուած ըլլալ:

Գայմագամը եւ հարիւրապետը կե–ցած էին զինուորական կայանին վա–րի ծայրը, ուր ճախճախուտ անձուկ արահետը կը թողու լերան առաջա–կողմը եւ կ'երթայ կը բարձրանայ հեղեղատին լայն ուղղէն վեր: Զոյգ զինուորներ լապտերներով եւ ջահե–րով կը սպասէին քովնտի, գայմա–գամին եւ հարիւրապետին լոյս ընելու համար: Հարիւրապետը նայեցաւ իր շատ արդիական բազկաժամացոյցին, որ կը շողար փայլուն թիւերուն վեր–տառութեամբը.

«Ճիշդ ժամանակն է ... Արեւածա–գէն մէկ ժամ առաջ պիտի հրամայեմ արթննալ»:

Գայմագամը շատ հոգածու ըլլալ կը թուէր հարիւրապետին մարմնական հանգիստին.

«Կը հաճի՞ք արդեօք գիշերը մեր կայանին մէջ անցընել, հարիւրապետ: Աւելի հանգիստ կ'ընէք, վաղը ծանր աշխատութեան օր մը պիտի ըլլայ: Հանգիստ կ'ընէք անկողինին մէջ:»

«Ո՛չ, ո՛չ: Միտքս հանգիստ չէ քը–նանալու համար»: Գայմագամը խո–նարհութիւն ըրաւ գնաց, ետեւէն ջա–հակիրները, բայց երկու քայլ հե–ռուէն ետ դարձաւ.

«Մի՛ նեղուիք հարցնելուս վրայ, հարիւրապետ: Կրնա՞մ ապահով ըլլալ որ սա անմիջական ժամերուն անակն–կալ բան մը պիտի չպատահի»:

Հարիւրապետը, որ գայմագամին ընդառաջ ալ չգնաց, այլ գլուխը կէս մը անոր դարձուցած կեցած տեղը կը մնար, հայհոյութիւն մը մռլտաց: Անտանելի էին ոչ – զինուորականնե–րուն այս միջամտութիւնները: Եւ տե–սակ մը յանդիմանական շեշտով յայ–տարարեց.

«Բնականաբար պաշտպանութեան բո–լոր միջոցները ձեռք առնուած են: Թէեւ խեղճ զինուորներս հանգիստի պէտք ունին, բայց ամէն կողմ պա–հակի զօրաւոր շղթայ կազմած են: Անոնց յոգնութիւնը պարապը պիտի չելլէ, գայմագամ: Որոշած եմ նոր պահակներ ալ ճամբայ հանել մեր գի–շերային բանակումին շրջակայքը զն–նելու համար...

Եւ հարիւրապետին այս խօսքերէն վերջ կը պատահէր սպասուածը:

Թուրք պահակները մահուչափ յոգ–նած ենթասպաներ եւ զինուորներ էին, կէս մը անգիտակից, իրենց պըպը–տումներուն ատեն գացած եղան մին–չեւ Հայ քաջերուն մօտ, որոնք ար–ձանի պէս անշարժ իրենց լուռ դէտի գործը կը շարունակէին, անշշունչ ու քար կտրած կարծես, իրենց աչքերը կաղնիի սաղարթներուն մէջէն կա–տուանման կը պսպղային: Թուրք պա–հակները քիչ մ ըվերջը ետ դառնալով հերթապահ հսկային յայտնեցին թէ չորս կողմը բոլորովին ապահով է եւ մարդ մարդասանք չկայ: ... Կատար–եալ անդորրութիւն կը տիրէ:

Գաբրիէլ Բագրատեան սիկարէթը վառած լուցկին նետեց: Բոցիկը լզեց հողն ի վեր եւ բռնկցուց խոտի խրձիկ մը: Իսկուհի, որ Գաբրիէլի քովէն չէր բաժնուեր, ոտքովը կոխեց լափլեզ հուրը: «Ո՛րքան չոր է ամէն ինչ», ը–սաւ: Լուցկին Գաբրիէլի մէջ բորբո–քեց յանդուգն մտածումը: Պահիկ մը կեցաւ հոն ուշամոռաց: Այս յանկար–ծական մտածումը երկսայրի էր: Կր–նար իր համարին ժողովուրդին ալ նոյնքան վնաս պատճառել որքան Թշ–նամիին: Բագրատեան թաշկինակը հանելով իբրեւ դրօշ գործածեց զայն, այն միջոցին ուժով փչող հովին ուղ–ղութիւնը հասկնալու համար: Արեւ–մուտքէն, ծովէն կը փչէր: Հովին ի վար կը շարժակէին ճիւղերը: Վերջ–նական որոշումը մինակ պետերուն եւ Գաբրիէլին ձեռքը չէր: Ժողովուրդին վերին հոգեւոր պետը, Տէր Հայկա–զուն, այո կամ ոչ պէտք էր ըսէր: Լուռ ու մունջ վայրկեանէ մը վերջ ըսաւ Տէր Հայկազուն: « Այո՛...»

Մինչ այս մինչ այն, հայազարմ պատերազմողները համօրէն մեկնած էին խորանին հրապարակէն, ուր ի–րենց կեդրոնը հաստատուած էր: Շունչերնին բռնած կը սպասէին երկու խումբերը՝ յարձակումի նշանին: Հա–կողութեան տակ առնուած խրամնե–րուն եւ քարաշէն պատնէշին միջեւ դիրք բռնած էին նաեւ մնացորդ տաս–նաւոր դասակները, իսկ պատնէշին ե–տեւն ալ ամբողջ զանգուածը ժողո–վրդային պահեստին: Բայց ամէնը այս չէր դարձեալ: Ստեփան Բագ–րատեան, որ նորէն փախած էր Փրան–սուհի մօրը քովէն, վերջին ծայր խը–րոխտ ու կռուասէր տրամադրութեան մէջ կը գտնուէր: Մութին մէջ այն փափսուքները, անձայն սողսկում–ները, անձկալից մարդոց այնքան մօտ գտնուիլը, խաւարչուտ միջոցին մէջ մերթ ընդ մերթ կայծկլտող լապտեր–ներուն փոփոխակի շողը եւ առկայ–ծումը և ուրիշ հարիւրաւոր արկածա–լից դէպքերը գրգռած էին Ստեփանի ջիղերը: Եւ ո՛րքան մեծ եղաւ պատա–նիներէն բաղկացած ջոկատին հպար–տութիւնը, երբ հրաման տրուեցաւ որ իրենք ալ պէտք է մասնակցին, իբր հայկական բանակետղին վերջին պահպանակ, այն [illegible]՝ ո–րուն հետեւանքը դեռ մութ էր: Ուրե–մըն կը հասկցուի թէ Ստեփանի եւ իր ընկերներուն խոնջէնքը յանկարծ յու–սալից խանդավառութեան մը փոխ–ուեցաւ:

Քարիւղի մասին հրամանն ալ տր–ուեցաւ: Տամլաճըքի վրայ գտնուած բոլոր տակառները, որոնցմէ երկուքը Բագրատեան ընտանիքէն, Թաւալե–ցուցին բերին խորանին հրապարակը, եւ որքան չոր ոստեր, փայտեր եւ գա–ւազաններ կային, ամէնն ալ աճապա–րանքով դիզեցին իրարու վրայ: Ծե–րերը, կիները եւ տղաքը գործի վը–րայ էին, ամէն մէկը դէզին վրայ բան մը կ'աւելցնէր: Վարժապետները կը հսկէին այս գործողութեան, եւ դժ–ուարաւ կրնային արգիլել ոգեւորու–թենէն առաջ եկած վէճերն ու ճիչերը: Բռունցի հարուածներ կը տեղացնէին աջ ու ձախ, եւ կը շչէին, « Լռ՛ւէ, կամա՛ց, սատանի ձագե՛ր »: Ճիւղերը վառելի հեղանիւթին մէջ կը թաթ–խէին մինչեւ կէսը:

Վերջապէս շչեց սուր սոյլը, յար–ձակումի նշան եղող շուինչը երկա՛ր, եւ օր առաջ Թուրքերուն կողմէ գրաւ–ուած խրամներու վրայ կրակը ճառա–գայթեց: Դղրդալից պատասխանեց խոր հեղեղատը հարիւրապատիկ ուժ–գնութեամբ, եւ քնատութենէ գի–նովցածներու սարսափելի ժխորը կը խառնուէր ընդհանուր շփոթութեան, կարծես մարդկային չէր ձայներու այս այլանդակ կերկերումը:

Գաբրիէլ Բագրատեան ուղղարերձ կանգնած էր փոքր ժայռի մըբարձուն–քին վրայ, կռուողներու գիծին եւ քա–րաշէն պատնէշին միջեւ: Խազմին ըշ–տապ շառաչիւնի միջոցին, որ մինչեւ հիմակուան ուրիշ յարձակումի աղա–ղակներէն կը տարբերէր, հրամատար Բագրատեան տեսակ մը անրջային խոր խոկումներու մէջ ընկղմած, ոչ մէկ բառ կ'արտասանէր քիչ մը անդին իրմէ վար սպասող մարդոց: Քանի մը վայրկեաններ սահեցան սարսափազ–դու սպասումի մէջ: Մօտը շէջող զըն–դակները կը ցանցառէին հետզհետէ: Գաբրիէլ դժուարաւ կրնար ըմբռնել որ յարձակումին այս առաջին արար–ուածը այսքան արագօրէն պիտի յա–ջողէր: Եւ ահա Զավուշ Նուրհան իր կողմէ կուտար հրամայուած նշանը. լուսացնցուղ լապտերներով սուրացող կատաղի Հայորդիներ: Խրամները կը–կին կ'անցնէին Հայոց ձեռքը: Թշնա–մին կը փախչէր լեռն ի վեր: Թուրք հետեւակներուն մէկ մասը մութին մէջ մոլորելով գնաց ինկաւ մարգին մէջ, ուր հեղեղատը կը դոռար, եւ սուիններով ու հրացանի բուներով տախտապարուած զգետնեցան: Գաբ–րիէլ Բագրատեան հրաման ղրկեց պա–հեստիներուն.— « Պատրա՛ստ եւ օ՛ն յառաջ »: Ինք կեցած տեղը կը սպա–սէր մինչեւ որ ամբոխին դրնդիւնն ու անմռունչ հծծիւնը մօտեցաւ իր գըտ–նուած տեղը, յետոյ քայլ առաւ արագ դէպ առաջ եւ կանգնեցաւ անոնց գը–լուխը: Ամէնքը յամրօրէն խուռնա–խիտ խուժեցին դէպի ստորոտը լե–րան, կարելով թաւուտը հնամենի ծա–ռերուն, անցնելով ինկած հերոսնե–րուն մօտէն, իջնելով լեռն ի վար խոր հեղեղատը որ կը մռնչէր ...:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

ՂՈՒՐԱՆԸ ՌԱՏԻՈՅՈՎ

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ քանի մը կրօնական պետեր բողոք բարձրացուցած էին այն արգելքին, զոր Եգիպտոսի Ռատիօի ընկերու–թիւնները դրած էին Ղուրանի ունկն–դրութեան դէմ: Ընկերութիւնները կ'առարկէին թէ Մահմետական օրէն–քին հակառակ է Ղուրանի ունկնդրու–թիւնը ռատիոյով:

Եգիպտոսի մէջ Ազհարի Իւլէմաներ–ը արտօնութիւն տուին, պայմանով որ նուիրական տեղերու մէջ կատար–ուի:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Պերլինի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնը հազարէն հարիւրի զեղչած է իր պաշտօնեաներուն թիւը:

ՏԷՐՏԷՐՆԵՐԸ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԵՑԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ուրբաթ օր անսովոր փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ խորհրդային իշխանութեան եւ լիթուանական կառավարութեան միջեւ: Եպիսկոպոս մը, 13 հոռմէական քահանաներ եւ չորս աշխարհականներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր բանտարկուած էին Խ. Միութեան մէջ, փոխանակուեցան 26 համայնավարներու հետ, որոնք իրենց կարգին բանտարկուած էին Լիթուանիոյ մէջ: Փոխանակութիւնը տեղի ունեցաւ սահմանագլուխին վրայ:

ՕՏԱՐ ԸՄՊԵԼԻ ԶՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԻ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ արգիլած է օտար ըմպելիներու ներածումը:

Օտար առեւտրականները կը պատրաստուէին երեք միլիոն կալոն ըմպելի ներածելու, որպէսզի կարելի ըլլայ գոհացնել Ծնունդի տօնական պէտքերը: Այս արգելքը հաստատելով, Մ. Նահանգները քանի միլիոն տոլար եկամուտ պիտի կորսնցնեն:

Թերթերը կ'ըսեն թէ նախագահ Րուզվէլթ կ'ուզէ ճնշել օտար պետութեանց, մասնաւորապէս Ֆրանսայի վրայ, առեւտրական նպաստաւոր պայմաններ ստանալու եւ պատերազմական պարտքերու խնդիրը կարգադրելու համար:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ?

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ կառավարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, ընդհ. ներում շնորհելու համար: Այս ներումէն պիտի օգտուին քաղաքական յանցաւորները եւ կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ արգելափակուած կասկածելիները:

⁂ Բայխստակի հրկիզման դատին առթիւ, առջի օր իրրեւ վկայ լսուեցան երեք նացի պետեր, — Պրէսլաուի եւ Փոցտամի ոստիկանութեան վերատեսուչները եւ տեղակալ մը: Առաջինը ճամբորդութեան մէջ ըլլալով, բացակայ էր: Ասոնք օտար մամուլին մէջ ամբաստանուած են թէ հիթլէրական ջոկատի մը հետ կրակի տուած են խորհրդարանը, ներս մտնելով գետնայարկէն: Կարելի չեղաւ նոր լուսաբանութիւն ստանալ տրուած պատասխաններէն:

ՏԷՐՏԷՐՆ ԱԼ ԲՌՆԿԱԾ ԷՐ...

Թուլուզի մէջ, հաստափոր տէրտէր մը ծանրապէս վիրաւորեց ընտանիքի մը երեք անդամները, հայրը, մայրը եւ մանկամարդ աղջիկը: Աշխարհական հագուստ հագած ըլլալով, կրցաւ փախչիլ: Պատճառը... սիրային է: Բայց ո՞րու հետ — աղջկա՞ն թէ մօրը...

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՕՆԹՍԵՐՐԱԼ, Մ. Ա. — 50 ֆրանք:
ԼԱՆԷՍԹԷՐ, Կ. Ա. — 35:
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, ԽԱՉ. — 35:
ՍԷՆԹ ՈՒԷՆ, Գրիգ. — 140:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Ղ. Մ. — 50:
ՄԱՐՈՔ, Պօղ. — 140:
ՊԼԻՏԱ, Պ. Ա. — 70:
ՐՈՒԷՍԷ ՎԱՍԷ, Պիլ. — 35:
ՓՐԻՒԱԶ, Գ. Խ. — 35:
ՊԻՍԷԹՐԸ, Յար. — 46.70:
ՊԵՐԼԻՆ, Իփլ. — 200:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

24 Octobre 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2525

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ «ԳԵՐՅՈՒՂԱԿԱՆ»ՆԵՐԸ

Ըսինք թէ Խ. Հայաստանի պարբերական եւ խմբական փառատօնները կարելի չէ դիտել բժշկա-գիտական տեսակէտէն, վերագրելով «գերյուղականութեան»։

Այդ ախտէն վարակեալներ կան ամէն տեղ։

Բայց, ինչո՞ւ զանոնք փնտռել միայն գաղթականութեան, հասարակ ժողովուրդին մէջ։

Գերյուղականներ չկա՞ն մեր «ուսումնական» դասուն մէջ։

Գերյուղականութեան ամէնէն ցայտուն եւ այլազան օրինակները մեր վարիչ մտաւորականութիւնն է որ կը ներկայացնէ։ Մանաւանդ երբ հարցը Խ. Հայաստանի մասին է։

Արդարեւ, դաս մը «ուսումնական»ներու առջեւ կարելի չէ խօսիլ մեր հայրենիքի բացասական կողմերու մասին, առանց գրգռելու անոնց «գերյուղականութիւնը»։

Հագիւ բերանդ բացած, կ'առնեն կը քալեն… բերնով եւ գրչով։

Դուն չարէ փաստերը ինչքան որ կ'ուզես։ Անոնք պիտի փախչին։ Այսինքն՝ պիտի հայհոյեն, առանց մտքը մտքին զարնելու եւ յուրջ «արտհատուած» մը գոնէ իրականութեան տեղեկանալու, իրենց աղբիւրէն։

Վարակուած՝ մտքի ահաւոր ծուլութեամբ մը, անոնք ոչ կը կարդան, ոչ կը պրպտեն, ոչ ալ հարցափորձ կը կատարեն, այլ միայն վճիռներ կ'արձակեն,— «Սո՛ւտ է», «պրովոկացիա է», «գիտումնաւոր խեղաթիւրում է» եւն.։

Իրենք իրաւունք ունին ծափ զարնելու աչքերը գոց, առանց պրպտելու եւ բաղդատելու, բայց դուն իրաւունք չունիս գոնէ սուլելու, երբ երեւան կը հանես անճոռնի երեւոյթ մը, երբ կը տեսնես որ նոյն իսկ արհեստագէտ աշխատաւորներ կը թօթվեն հայրենիքի փոշին։

Փաստ է որ Հայաստանի գիւղացիները վերածուած են «ամէկէ թաղուրի»ներու։ Առանց գոնէ կուշտ հաց մը ունենալու։

Փախստականներէն Հօկեան մը կը գրէ.

— «Մենք ալ բախտը ունեցանք 8 ամիս խորհրդային այս քաղցր պտուղը ճաշակելու… բանուոր մը կը ստանայ 600 կրամէն 800 կրամ հաց. մեզ է անունը տալ որուն մէջ ոչ ցորեն կը գտնես, ոչ եգիպտացորեն, այլ զուտ խողոլին կուտը եւ գարի, երբեմն գարին եւ կուտը ակռային ներքեւ կուզայ. գինի նման եւ ժողովուրդը վարակուած է սրտի ցաւով… Անշուշտ գիտէք, կը ստանան գրքոյկով. չաշխատողները 200 կրամ միայն Երեւանի մէջ, գիւղերը, սովխոզ կամ կոլխոզ որոնք չեն աշխատիր ոչինչ կը ստանան. օչերետին, այսինքն՝ հերթի. պէտք է կէս գիշերէն յետոյ ժամը 2ին երթալ եւ հերթի սպասել, հազիւ կարելի է մինչեւ կէս օր ստանալ, այն ալ կծկմէկու գլուխ պատռելով, մազեր փետտելով… Այն հացը որ բանուորը կը ստանայ մէկ նստելուն ցեխ — մեխ կուտէ առանց կերակուրի… Ձմեռը հացին քիլօն բարձրացաւ 25 րուբլի. մէկ քիլօ հաց գնելու համար պէտք է աշխատիլ անդադար, առանց թիւթիւն եւն. գնելու, եւ երբեմն փողովդ չոր հացն անգամ չես կարող գտնել»…

Բան մը կ'ապացուցանե՞ն այս վկայութիւնները (պատահաբար քաղուած):

Ի հարկէ, այս բոլոր տառապանքները պէտք է կրել, յանուն հայրենիքի վերաշինութեան։

Բայց, Հայաստանի բանուորն ու գիւղացին իրաւունք չունի՞ն հարցնելու, բոլոր անոնց որ կ'անտեսեն այս թշուառութիւնները եւ շանքարող կը կարդան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պողոտաներուն վրայ.

— Պարոններ, հայրենիքի վերաշինութիւնը միայն մեր ճիտին պարտքը չէ. մէկդի դնելով միւս բոլոր հալածանքներն ու հարուածները, ահա 12 տարիէ ի վեր պոչ կը բռնենք, ի խնդիր պատառ մը հացի. եթէ մենք դիմանանք, կիներն ու երախաները չեն դիմանար. հրամեցէք, քիչ մըն ալ դուք տառապեցէք «հանդերձ բնութեօք», գիշերները պոչ բռնելով հացի, միսի, իւղի, շաքարի, օճառի եւ ուրիշ կենսական պիտոյքներու համար…

Մեր հակառակորդները աժան հնարք մը գտեր են, Խ. Հայաստանը պաշտպանելու համար։

Ամէն անգամ որ նեղը մնան, կը բաղդատեն երէկուան եւ այսօրուան Հայաստանը։ — Երէկ գժոխք էր, այսօր՝ դրախտ։

Ապացոյց՝ այն շրջանի թերթերը, որոնք սրտաճմլիկ մանրամասնութիւններ կը հրատարակէին ժողովուրդի թշուառութեան մասին,— համաճարակ, սով, դիակներ փողոցներու մէջ։

Ոդորմելիները կը մոռնան որ՝ երէկ դեռ նոր եղած էին աշխարհաւեր պատերազմէն, եւ կը ճգնէին ամէն ինչ նոր ի նորոյ կազմել աւերակներու, որբեան ճամբաներու եւ ահաւոր թշուառութեան մէջ։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, օրուան մարդիկն ու թերթերը — դաշնակցակա՛ն — չէին ծածկեր իրականութիւնը։ Իսկ այսօ՞ր։

Ինչ որ Հ. Հ. կառավարութիւն կը կոչուէր, առաւելապէս խնամատարութիւն մըն էր, պարենաւորման եւ վերականգնումութեան օրկան մը՝ 1918—1919, մասնակցութեամբ եղած – չեղած հաւանեներու։

1919ի վերջերը եւ 1920ին էր որ քիչ – շատ ձեւ ու մարմին կ'առնէին իշխանութիւնն ու երկիրը։ Արդ, նոյն տարուան մայիսին ծագեցաւ բոլշեւիկեան առաջին ապստամբութիւնը, իսկ սեպտեմբերին՝ հայ-թրքական պատերազմը։

Նախորդ իշխանութիւնը տեւեց երեւուն ամիս, անկայուն պայմաններու եւ փոթորիկներու մէջ։ Իսկ ներկայ իշխանութիւնը ահա անդադար կը վարէ 12 տարիէ ի վեր, առանց արտաքին ո՛ր եւ է հոգ ունենալու։ Կարելի՞ է բաղդատել։

«Գերյուղականութեան» հասարակ նմոյշ մը չէ՞ այս ալ, բուն հարցէն շեղելու եւ սարքէն – ձորէն հէքեաթներ պատմելու համար…

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

… ԵՐԲ ԻՐԵՆՔ ԱԼ ԿԸ ԶԱՐԴՈՒԷԻՆ

»»»o«««

«Յառաջ»ի ընթերցողները օրը օրին հետեւեցան Վիէննայի ազատագրութեան 250ամեակի հանդէսներուն, որ կատարուեցան շքեղ ցոյցերով։

(1683 սեպտ. 12ին էր որ, թրքական բանակը ջախջախուեցաւ Վիէննայի պարիսպներուն առջեւ, ճակատագրական անկումի մը առաջնորդելով օսմանեան կայսրութիւնը)։

Այդ փառաւոր տօնին առթիւ, հանդէսներ կատարուեցան նաեւ դպրոցներու մէջ։ Եւ եղան «յաւուր պատշաճի» արտասանութիւններ։

Արդ, «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի ընթերցող մը դառնութեամբ դիտել կուտայ թէ, Վիէննայի աղջկանց մէկ լիսէին մէջ օրիորդ մը արտասաներ է «անպատշաճ» քերթուած մը։

Քանի մը հատուածներ, ի պէտս զարգացելոց.

Երբ Թուրքին գալն իմացուեցաւ,
Բանակն ամբողջ իբրեւ մէկ մարդ
Ոտքի ելաւ ու պայթեցուց
Գնդակներու ահեղ տարափ։
Արիւնարբու չուներէն չա՛տ
Գետնատարափ ինկան տապաստ։
Զե՞ս ուզեր, Թո՛ւրք, քիչ մ'ալ սպասել.
Քեզի համար կը պատրաստենք
Աստ ծխախոտ, երկար «չըպուխ»,
Կարելի է խելքըդ բացուի։
Բայց կը փախչի՜ն, «վա՜յ-վա՜յ, վա՜յ-լա՜հ»,
Մեծ Վէզիրը կծիկը դրա՜ւ…
Լեհ Թագաւորն իրեններով
Կը հալածէ զանոնք մօտէն,
Թուրք չուները կը փախցընէ
Հերոս արքան մարտահրաւէր։

Այս ոտանաւորը գրուած է 1746ին։

— Աւելի պատշաճ բանաստեղծութիւններ չկա՞ն գերմանական գրականութեան մէջ, կը հարցնէ նամակագիրը։

Անշուշտ կան։ Բայց, այդ քերթուածի օրերուն Եւրոպացիները ալ կը ջարդուէին Թուրքին ձեռքով։

Մինչդեռ, Վիէննայի ազատագրումէն յետոյ, իրենք ալ խրախուսեցին ուրիշներու ջարդը, միեւնոյն Թուրքին ձեռքով։

«Անպատշա՞ճ» է այս դիտողութիւնը…

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

»»»·«««

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ նոր մարդահամարը պիտի կատարուի 1935ին։

Այս անգամ նախորդէն տարբեր պիտի ըլլայ եւ աւելի շատ արձանագրութիւններն ու վիճակագրութիւնները պիտի ճնշուին։ Անկէ զատ, առաջին մարդահամարը պէտք եղած կանոնաւորութեամբ կարելի չէր եղած ընել Արեւելեան նահանգներուն մէջ եւ կը կարծուի թէ մէկ միլիոն անձ հաշիւէն դուրս մնացած է(?)։ 1935ի մարդահամարի միջոցին, ամէն մարդու անձնագիրը պիտի քննուի եւ ճշդուելէ վերջ նորի հետ պիտի փոխուի։ Հեռաւոր գաւառներու եւ գիւղերու մէջ ուր յուսանկար քաշելու կարելիութիւն չկայ, անձնագիրներուն վրայ տիրոջ մատի հետքը պիտի դրուի։

ՄՈՒԿԵՐԸ ԿԵՐԱՆ ԵՐԱԽԱՅԻՆ ՄԱՍԸ

Պոլտոյի գիւղերէն մէկուն մէջ, Տիկին Հարօէ, որ տան մը գետնայարկը կը բնակի, օրորոցին մէջ ձգելով իր ամսուան աղջիկը, այցելութեան գացած էր հարեւանի մը։ Ցանկարծ, աղեկտուր ճիչեր լսեց եւ վազեց երախային սենեակը։ Դրացին ալ ետեւէն հասաւ եւ երկուքը մէկ հազիւ կրցան փախցնել երկու խոշոր մուկեր որ երախային վրայ յարձակեր էին քնացած ատեն։ Մուկերը բոլորովին կրծեր էին երախային մէկ մատին ծայրը եւ ծանրապէս խածած՝ քիթը։ Երախան հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԵՐՆ ԱԼ ԳՈՀ ԵՆ Պ. ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՁԵՌՆԱՐԿԷՆ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ՞Ն

Օրուան կարեւոր խնդիրն է նախագահ Ռուզվէլթի նախաձեռնութիւնը՝ բանակցութիւններ վարելու համար խորհրդային իշխանութեան հետ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Լիթվինով ճամբայ պիտի ելլէ երկու շաբաթէն։

Այս առթիւ թերթ մը դիտել կուտայ թէ 1918ին, նախագահ Ուիլսըն ալ նամակ մը գրելով Լէնինի, կը խնդրէր ներկայացուցիչ մը ղրկել Ուաշինկթըն, բայց վճռապէս մերժեց ընդունիլ Պ. Լիթվինովը։ Այդ մերժումին վրայ, 16 տարի առկախ մնացին Մ. Նահանգներու եւ Խ. իշխանութեան յարաբերութիւնները։ Արդ, միեւնոյն Լիթվինովն է որ Ուաշինկթըն պիտի երթայ հիմա, վարելու համար բանակցութիւնները։

Ուաշինկթընի պաշտօնական եւ խորհրդարանական շրջանակներուն մէջ գոհ կ'երեւան Պ. Ռուզվէլթի նախաձեռնութենէն։ Մանաւանդ որ, եթէ բանակցութիւնները յաջողին, Մ. Նահանգները մեծապէս պիտի օգտուին առեւտրական տեսակէտով։ Ցետոյ, Ծայր. Արեւելքի մէջ Մ. Նահանգներուն դիրքը պիտի զօրանայ Ճափոնի հանդէպ։ Դժուարութիւնները նկատի առնելով հանդերձ, այժմէն կը խօսին ապագայ դեսպանի մասին, տալով անունները Պ. Լաֆոլէթի, որ Ռուսաստան այցելեց անցեալ տարի եւ Պ. Պորահի, որ միշտ կուսակից եղած է ճանաչման։

Խորհրդային թերթերը Մոսկուայի արտաքին քաղաքականութեան համար յաղթանակ մը կը համարեն նախագահ Ռուզվէլթի հրաւէրը։ Միեւնոյն ատեն, Մ. Նահանգներուն համար ալ յաջողութիւն մը կը համարուի «բանականութեան յաղթանակը կոյր նախապաշարումներուն դէմ»։ Առ հասարակ, Մ. Նահանգներու նախաձեռնութիւնը կ'ողջունուի իբրեւ բարեպատեհ քայլ մը ճիշդ այն պահուն երբ մասնաւորապէս զգալի է պատերազմի վտանգը։ «Փրավտա» կը գրէ այս առթիւ.— «Անոնք որ կը մտածեն խանգարել խաղաղութիւնը, պէտք է նկատի առնեն ուժերու յարաբերութիւնը, երբ կը վերահաստատուին բնականոն յարաբերութիւնները՝ Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ»։ Մէկ խօսքով, Մոսկուայի մէջ կը կարծեն թէ ռուսեւամերիկեան գործակցութիւնը բարերար ազդեցութիւն պիտի ունենայ Ծայր. Արեւելքի կացութեան վրայ։

Բանակցութեանց գլխաւոր նիւթերը պիտի կազմեն ցարական պարտքերու եւ համայնավարական քարոզութեան խնդիրները։

Առեւտրական շրջանակներու մէջ, հաշիւ կ'ընեն թէ Խ. Միութիւնը կրնայ գնել մինչեւ մէկ միլիոն մեքենաշարժ արօր (տրակտոր), ահագին քանակութեամբ մեքենաներ եւ բամպակ, իսկ Մ. Նահանգները հում նիւթեր պիտի ընդունին Ռուսաստանէն։

⁂ Ճափոնի արտաքին նախարարը տեսակցութեան մը առթիւ յայտարարեց.

— Տարակուսելի է որ ծրագրուած բանակցութիւնները յանգին ճանաչման։ Այդ խօսակցութիւնները ցոյց պիտի տան թէ կարելի՞ է գործակցութիւն հաստատել աշխարհի դրամատիրական մեծագոյն պետութեան եւ միակ համայնավարական երկրին միջեւ։ Եթէ մերձեցում մը կարելի է, այն ատեն պիտի հաստատուի թէ համայնավարութիւնը վտանգաւոր չէ այլեւս։ Եթէ կարծողներ կան թէ երկու երկիրներուն մերձեցումը կը ձգտի ճնշում բանեցնել Ճափոնի դիրքին վրայ, Ծայր. Արեւելքի մէջ, չարաչար կը սխալին»։

Թոքիոյի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը շեշտեն թէ Ճափոնի դիրքը անսասան է Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ չի կրնար ազդուիլ ռուսեւամերիկեան մերձեցումէն։

Հազար գիւղացիներ ոստիկանութեան դէմ

Աղեքսանդրիայէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի.— Տէհէլա գիւղին մէջ, որ թատերոն է թմրեցուցիչ դեղերու վաճառորդներուն, հազար գիւղացիներ յարձակեցան ոստիկանական ջոկատի մը վրայ։ Ոստիկանները խիստ խուզարկութիւններէ յետոյ ձերբակալած էին երկու գլխաւոր վաճառորդներ։ Երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան քարերով. երրորդ մը ինքզինքը պաշտպանելու համար կրակ ըրաւ եւ վիրաւորեց երկու գիւղացիներ։ Աղեքսանդրիոյ ոստիկանութեան վերատեսուչը օգնական ուժեր ղրկելով, յաջողեցաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը։ Կառավարութիւնը որոշած է ամէն միջոց ձեռք առնել, այդ շրջանը մաքրելու համար գաղտնի դեղերու վաճառականներէն։

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ ՊԻՏԻ ՅԱՐՈՒՑԱՆԷ

Երեսփ. ժողովը երէկ սկսաւ յօդուած առ յօդուած քննել 1934ի ելմտացոյցը, որ ծանր դժուարութիւններ կը ներկայացնէ։

Արմատական երեսփոխաններու առջի օրուան նիստին մէջ, վարչապետ Պ. Տալատիէ բացատրութիւններ տուաւ եւ յիշեցուց թէ կացութիւնը ծանր է։ Ցետոյ գերագոյն կոչ մը ուղղեց, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Արդէն իսկ նշան առած են փրանքին, եւ միայն երէկ երկու հարիւր միլիոն փրանքի ոսկի քաշուեցաւ Պանք տը Ֆրանսէն։ Օտար հրապարակներու շահադիտութիւնը կը պատրաստուի յարձակիլ մեր ազգային դրամին վրայ, օգտուելով մեր անհամաձայնութիւններէն։ Ուստի, եթէ մեր գործերը կարգի չդնենք եւ խորհրդարանը մերժէ կառավարութեան ընծայել անհրաժեշտ միջոցները, այս յարձակողական ռազմախաղը կրնայ վերածուիլ նշմարիտ յորձանքի մը, վտանգելով մեր դրամին ամրութիւնը։ Եւ այն ատեն մենք 1926ի օրերը տեսնելու պիտի դատապարտուինք, ինչ որ ոչ մէկ Ֆրանսացի կրնայ ընդունիլ։ Ես պատրաստ եմ ամուր պահելու ղեկը ինչպէս ըրի ամբողջ ինը ամիս, բայց իմ անկումս կարեւորութիւն չունի, եթէ անմպաստ հետեւանքներ չունենայ պետութեան ելեւմուտքին վրայ, ուշացնելով անհրաժեշտ միջոցներու քուէարկումը։ Հարցը ներքին քաղաքականութեան հարց մը չէ, հարցը իմ անձիս չի վերաբերիր, ոչ ալ իմ դահլիճիս գոյութեան, այլ կապ ունի ազգին գե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ասորական խնդիրը

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ…

Գրած էինք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը քննելով Միջագետքի Ասորիներուն խնդիրը եւ լսելով երկու կողմերու նրացատրութիւնները, յանձնախումբ մը կազմած է, որպէսզի տարբեր վայր մը փնտռեն, Իրաքէն դժգոհ մնացողները տեղաւորելու համար։

Լոնտոնի թերթերը դեռ նոր կը հրատարակեն այս առթիւ խօսուած ճառերուն ամփոփումը։ Իրաքի պատուիրակն էր ելմտական նախարար Եասին փաշա էլ Հաշիմի, որ յայտարարեց թէ Ասորիներն էին նախայարձակը՝ վերջին դէպքերուն մէջ։ Բայց խոստովանեցաւ թէ խռովութիւնները զսպուած ատեն ծայրայեղութիւններ գործուած են, թէ թոյլ տրուած է որ անկանոն զինուորները աւարի տան գիւղերը եւ թէ անմեղ մարդիկ տուժած են։ Իրաքի կառավարութիւնը կը ցաւի այս ծայրայեղութեանց համար եւ կարելին կատարած է բարեկարգութիւնը եւ հանրային վստահութիւնը վերահաստատելու եւ կորուստները հատուցանելու համար։

Այս յայտարարութենէն յետոյ, նախարարը դիտել տուաւ թէ բացայայտ է որ շատ մը Ասորիներ չեն ուզեր Իրաք մնալ եւ հպատակիլ անոր օրէնքներուն։ Իրաքի կառավարութիւնը չի կրնար հող տալ այս տարրին, բայց յօժարութեամբ պիտի աջակցի, իր կարողութեան սահմանին մէջ, անոնց այլուր տեղաւորման համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կ'իյնայ հող գտնել, որպէսզի տեղաւորուին։

Ցետոյ խօսք առաւ Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ ըսաւ թէ խնդիրը չափազանց բարդ է, բայց տարակոյս չկայ թէ անցեալ օգոստոսի դէպքերուն ատեն աօրական բնակչութեան կարգ մը հատուածները ենթարկուեցան վարմունքի մը որ արժանի է ամենախիստ դատապարտութեան։ Իրաքի ներկայացուցիչն ալ կ'ընդունի այս պարագան եւ ցաւ կը յայտնէ գործուած անիրաւութեանց համար։ Ճիշդ է որ այս դէպքերէն առաջ Ասորիներու կարեւոր մաս մը աննահ դիրք մը բռնած էր Իրաքի կառավարութեան հանդէպ եւ վարուած էր այնպիսի եղանակով մը որ նմանապէս արժանի է դատապարտութեան։ Անշուշտ այդ իրողութիւնները չեն կրնար արդարացում համարուիլ գործուած ծայրայեղութեանց։

Եզրակացնելով, նախարարը աւելորդ համարեց քրքրել անցեալը եւ շեշտեց թէ Ա. Դ. խորհուրդին պարտականութիւնն է գտնել տեւական եւ պատուաւոր կարգադրութիւն մը։

Այս ճառէն վերջն էր որ մասնախումբ մը կազմուեցաւ, նոր վայր մը գտնելու եւ դժգոհ Ասորիները տեղաւորելու համար։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Շաբաթ կէսօրին երիտասարդ մը ներկայանալով Լվովի (Լեհաստան) խորհրդային հիւպատոսարանը, ուզեց տեսնել հիւպատոսը, անձնական գործի մը համար։ Քիչ յետոյ քարտուղար մը՝ Մայիլով՝ կը մտնէր սպասման սրահը։ Անծանօթը կարծելով թէ հիւպատոսն է, ատրճանակը քաշեց եւ մէկ հարուածով գետին փռեց պաշտօնեան։ Կրակ տեղաց նաեւ ուրիշ պաշտօնեայի մը վրայ, ծանրապէս վիրաւորելով զայն։ Մարդասպանը Ուկրայնացի մըն է, Լէմիկ։ Կը կարծուի թէ անդամ է ահաբեկչական կոմիտէի մը։

ԵԳԻՊՏ. ՔՌԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Եգիպտական Քռէտի Ֆոնսիէի հոկտեմբեր 15ի վիճակահանութեան մէջ 1886ի պարտաթուղթերէն թիւ 294 հազար 440ը եւ 1903ի պարտաթուղթերէն 65,561 թիւը շահած են 100 հազարական փրանք, իսկ 1911ի 203 հազար 809 թիւը շահած է 50,000 փրանք։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն: Այս հիմքերուն վրայ է որ հաստատուեցան ժողովրդապետական կարգերը բոլոր յառաջադէմ նկատուած երկիրներուն մէջ:

Իրերու բնական բերումով եւ հետեւողական կարգով, կը սպասուէր որ ժամանակի ընթացքին այդ սկզբունքները երթալով աւելի եւս զարգանային նոյն ճամբուն մէջ, անհատին ազատութիւնը, ամէն կալուածի մէջ, դառնար աւելի կատարեալ՝ թօթափելով իր յետին կապանքները, հաւասարութիւնը դառնար իրականութիւն բոլոր դասակարգերուն համար եւ ամէն ասպարէզի մէջ, եղբայրութիւնը թագաւորէր հոգիներու մէջ, ընտրողական իրաւունքները աւելի լայնանային, հաւասարապէս տարածուէին երկու սեռերուն վրայ, եւ մեծամասնութեան կամքը, առանց որ եւ է կաշկանդումի, կարենար ազատօրէն արտայայտուիլ եւ դառնար օրէնք:

Բայց ահա յետպատերազմեան փոթորիկը կ'ալէ, կը մաքրէ, կը սրբէ այդ բոլորը իբրեւ հնադարեան բրածոյ դաւանանք, եւ տեղը կը հաստատէ — կամ կը ձգտի հաստատել — նոր տեսակի բռնութիւններ, տեղ մը հիմնուած բանուորութեան ու գիւղացիութեան վրայ, ուրիշ տեղ մը արհեստակցական միութիւններու վրայ, երրորդ տեղ մը մեծ ճարտարարուեստին վրայ, եւ զարմանքով կը տեսնենք այսօր որ նախկին ռամկավար պետութիւններէն ցանցառ ովասիսներ միայն մնացած են աշխարհի վրայ:

Համայնավար Ռուսաստանէն յետոյ ահա Փաշական Իտալիան, հիթլէրական Գերմանիան, Րուզվէլթեան Ամերիկան, Փիլսուտսքիի Լեհաստանը, Քէմալական Թուրքիան, Սերպիան, Աւստրիան — առանց հաշուելու աւելի փոքրերը — որոնք կը հետեւին նոյն ճամբուն, խաչ դնելով ժողովրդապետական սկզբունքներուն վրայ, կապտելով ու ոտնահարելով ազատութիւնը, ճզմելով կամ չըջելով հաւասարութիւնը, խաչելով եղբայրութիւնը, մերժելով ու դատապարտելով ժողովուրդներու ընտրողական իրաւունքը:

Ինչ կարգերու վրայ ալ որ կոթնին այս նոր բռնապետութիւնները, տեղական պայմաններու համաձայն ինչ յենարան որ ալ ընտրեն իրենց ընկերային նոր կառուցուածքին համար, վարչաձեւի ինչ տարբերութիւններ որ ալ ըլլան անոնց միջեւ — երբեմն եւ րեւութապէս շատ խոր, ու նոյն իսկ հակասական — բարձրէն ու հեռուէն դիտուած անոնք կը նոյնանան, կը շըփոթուին գրեթէ իրարու հետ, հակառակ իրենց հագուստ-կապուստին ակներեւ տարբերութիւններուն՝ իբրեւ նոյն պատճառներէն, նոյն մտահոգութիւններէն բխած համանման երեւոյթներ՝ որոնց տիրող գիծն է հերքումը ամէն ազատականութեան:

Ցեղաշրջական ալի՞ք մըն է որ իր անսեղխտալի թափով կուգայ սրբել երկար տարիներու քաղաքակրթական ստացուածքը, հերքել, կապտել, անկարելի զոհողութիւններու եւ արեան գնով ձեռք բերուած ժողովրդապետական իրաւունքները:

Նպատակավրէպ սխալ ուղի՞ մըն է որուն մէջ կը նետուի մոլորած մարդկութիւնը, խաւարին մէջ խարխափելով, եւ հետեւաբար կարելի՞ է սպասել որ անիկա դուրս գայ այդ անելէն՝ կրկին մտնելու համար ազատականութեան եւ յառաջդիմութեան աւանդական ճամբուն մէջ:

Թէ ոչ ա՛յս իսկ է յառաջդիմութեան բնական ճամբան — ժամանակի պահանջներուն համաձայն կերպարանափոխուած — եւ հետեւաբար կատարուածը պէտք է ընդունիլ ոչ իբրեւ ժամանակաւոր սխալ ուղղութիւն, այլ պարզապէս իբրեւ քաղաքակրթութեան մէկ նոր նուաճումը, հիմնական եւ անվերադարձ:

Այս հարցերն է ահա որ կը ցցուին բոլոր անոնց առջեւ որոնք կը պահեն իրենց մտքի անկախութիւնը, բայց որոնք, ազատական գաղափարներով սնած ու զարգացած, խորապէս հաւատացող անհատին ազատութեան եւ իրաւունքներուն եւ անոնց վրայ հիմնուած ընկերային կարգերուն, անհաշտ թշնամի ամէն տեսակի բռնապետութիւններու եւ բռնակալութիւններու — որ կողմէն որ ալ գան անոնք — զարմանքով եւ շփոթութեամբ հանդիսատես կ'ըլլան մտքերու եւ ձգտումներու այս նոր ու անօրինակ խըրմորումներուն:

Ապակեդրոնացման տեղ ծայրայեղ կեդրոնացում, ազատ մրցութեան տեղ պետականացում եւ կամ պետական խիստ հակակշիռ, հերքում խօսքի եւ մամուլի ազատութեան, վերահաստատում իշխանութեան հին ըմբռնումին, ջնջում կամ ծայրայեղ սեղմում ընտրողական իրաւունքներու, բոլոր այս ճակատներուն վրայ անհատին աշխատելու, արտադրելու, փոխանակելու, արտայայտուելու, իր կամքն ու կարծիքը յայտնելու եւ նոյն իսկ իր ուզած ձեւով ապրելու եւ խորհելու ազատութիւնն է որ կ'ոտնահարուի ու կը խաչուի:

Պէ՞տք է արդեօք այդ ազատութիւնը, որ այնքան լուսաւոր, պարզ ու մեկին կը թուի մեզի, վերաքննութեան ենթարկել, որպէսզի պարզուի մտքերու չփոթը:

Ի՞նչ կը հասկնանք մարդուն ու քաղաքացին ազատութիւնը ըսելով:

Պատասխանը յայտնի է, պատրաստ ձեւակերպուած ու դասական դարձած.

— Անհատը լիակատար ազատութիւն պէտք է ունենայ տնօրինելու իր բախտը, ընտրելու իր վարիչները, գործելու, աշխատելու, արտադրելու, փոխանակելու, արտայայտուելու, իր կամքն ու կարծիքը յայտնելու, իր գաղափարները տարածելու առանց որ եւ է ճնշումի կամ արգելքի, օրէնքին ներած սահմաններուն մէջ՝ կը բաւէ որ իր գործունէութիւնը չի վնասէ հաւաքականութեան շահերուն:

Բայց ո՞ւր կը վերջանայ անհատին ազատութիւնը եւ ո՞ւր կը սկսին հաւաքականութեան իրաւունքները, եւ ո՞վ է որ պիտի ճշդէ այդ փափուկ ու ծայրայեղ կերպով դժուարին հարցը: Եւ ի՞նչ չափով, ի՞նչ կշիռքի վրայ:

Պարզ խնդիրներ կան որոնք վէճի նիւթ իսկ չեն կրնար դառնալ, այնքան վարժուած ենք անոնց հետ եւ այնքան բնական կը թուին անոնք մեզի այսօր՝ հակառակ անոր որ օրական հազար անգամ մեր անհատական ազատութիւնը կը կաշկանդեն: Այդ կարգէն են գիշերուան որոշ ժամէ մը վերջ տուներու մէջ աղմուկ հանելու եւ երաժշտութիւն ընելու արգելքը, հանրային որոշ վայրերու մէջ ծխելու, պատուհաններէն փոշի թօթվելու, ուզած տեղէդ մէկ մայթէն միւսը անցնելու, փողոցները կեղտոտելու եւ ասոնց նըման հազար ու մէկ ուրիշ արգելքներ, որոնք ընդունուած են ու գրեթէ մեքենաբար կը գործադրուին՝ որովհետեւ այդ արարքները կամ կը խռովեն ուրիշին հանգիստը եւ կամ կը վնասեն անոր շահերուն:

Եւ օրէ օր այդ մանր թէ խոշոր ոտնձգութիւնները անհատին ազատութեան դէմ, աւելի եւ աւելի կը շեշտուին ամէն երկրի մէջ:

Բայց երբ քիչ մը աւելի առաջ կ'երթանք այդ ճամբուն մէջ, խնդրին եւ եթ տարակարծութիւնները ծայր կուտան եւ մարդիկ կը սկսին չհասկնալ իրար զիրար:

Առնենք օրինակի համար ոգելից ըմպելիներու դէմ դրուած արգելքը Ամերիկայի մէջ, որ մինչեւ այսօր գործադրութեան մէջ է նոյնպէս Շըւէտի, Նորվեկիոյ եւ մասամբ նաեւ Ֆինլանտայի մէջ: Ի՛նչ աղմուկ, ի՛նչ փոթորիկ, ի՛նչ բուռն պայքարներ չմղուեցան այդ խնդրին շուրջը, ոչ միայն Ամերիկայի մէջ, այլեւ աշխարհի չորս կողմը՝ մինչեւ որ «թաց»երը տարին յաղթանակը «չոր»երուն դէմ եւ յաջողեցան խափանել այդ արգելքը: Ազատութեան կոպիտ բռնաբարում, վայրենութիւն, տիրացուական բարքեր, մակդիր չմնաց որով չորակուէր այդ օրէնքը:

Արդարեւ, ինչպէ՞ս կարելի էր արգիլել որ մարդ գաւաթ մը գինի խմէ ճաշի վրայ, եթէ այդպէս կ'ուզէ իր սիրտը, կամ բաժակ մը պաղպաջուն գարեջուր՝ ամառուան տաք օրերուն:

Բայց ո՞վ կրնայ կարգադրել, եւ ինչպէ՞ս որ այդ մէկ գաւաթը տակառ մը չդառնայ:

Եւ ո՞վ կրնայ ուրանալ որ անկարգութիւններու, գայթակղալից դէպքերու, կռիւներու եւ ոճիրներու յարաճուն թիւին մէջ իր պատասխանատուութեան կարեւոր բաժինը չունի ալքոլամոլութիւնը:

Եւ ո՞վ կրնայ անգիտանալ մանաւանդ որ այսօրուան ալքոլամոլներու բանակէն ծնած վատառողջ սերունդն է որ պիտի կազմէ վաղուան հիւծախտաւորներու, ջլախտաւորներու, ուղեղատապի զոհերու եւ մտքի տկարներու, անհաւասարակշիռներու ու խենթերու ստուարադոյն մասը:

Երկրի մը պատասխանատու վարիչները իրաւունք եւ պարտականութիւն ունի՞ն ձեռք առնելու բոլոր այն հնարաւոր միջոցները որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ ապահովել կարգն ու կանոնն ու հանդարտութիւնը, այսօր, եւ պատրաստութիւնը վաղուան առողջ սերունդներուն՝ հոգ չէ թէ այդ կանխարգել միջոցները բռնաբարեն անհատին ազատութիւնը:

Ո՞րն է կարեւորը այս պարագային, ազատութեան սկզբունքին պահպանու՞մը, թէ միլիոնաւոր երախաներու փրկութիւնը:

Ո՞վ է որ պիտի ճշդէ այդ կէտը եւ պիտի կրնայ յստակ կերպով ըսել մեզի թէ ո՞ւր կը դադրի անհատին ազատութիւնը եւ ո՛ւր է որ կը սկսի հաւաքականութեան իրաւունքը:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ

եւ մրցման արդիւնքները

(Դ. եւ վերջին մաս)

Սեպտ. 24:

Ողիմպիականին վերջին օրն է: Մէկ կողմէ կը շարունակուին վերջին մրցումները, միւս կողմէ պատրաստութիւն կը տեսնուի փակման հանդիսութիւններուն:

Առաւօտուն վօլէյ-պոլի Մոսկուայի եւ Անդրկովկասեանխառն խումբերը մրցում մը կատարեցին, յետոյ հայկական զօրամասինֆութպոլիստները՝ Երեւանի Շարժանկարի ընկերութեան ֆութպոլիստներուն հետ:

Այս մրցումէն վերջ վազք մը, 5000 մէթր: Առաջնութիւնը շահեցաւ Մոբողով (Երեւան), երկրորդ՝ Կ. Ալեքսանեան (Երեւան), երրորդ՝ Արաբեան (հայկական զօրամաս):

Ցերեկին մարզադաշտ եկաւ Ա. Խանջեան, ընկերակցութեամբ մարմնակրթութեան գերագոյն խորհուրդի նախագահ՝ Գալոյեանի:

Երեկոյեան դէմ, ժամը 5ին, շարունակուեցան մրցումները: Կատարուեցան շուէտական վազքեր 800, 400, 200 մէթր: Առաջին՝ Լիւլկօ (Մոսկուա), երկրորդ՝ Ժ. Թամամեան:

Յետոյ տեղի ունեցաւ տոկունութեան վազք մը, 10,000 մէթր,— առաջին՝ Բասս Պետր (Երեւան), երկրորդ՝ Զարչօն (Թիֆլիզ), երրորդ՝ Վարդանեան (Ղամարլու): Տեղի ունեցաւ նաեւ վազք-ֆինալ մը, 100 մէթր,—առաջին՝ Լիւլկօ (Մոսկուա):

Եւ վերջին մրցում մը, Հայաստանի երկու ամէնէն ուժեղ խումբերը, Երեւան եւ Լենինական ֆութպոլ խաղացին: Խաղը մեծ հետաքրքրութիւն եւ ոգեւորութիւն ստեղծեց: Ահագին բազմութիւն էր խռնուած մարզադաշտին մէջ, չափեր ջղայնութեամբ կը սպասէին մրցման արդիւնքին: Յաղթանակը տարաւ Երեւան 1ի դէմ 6ով:

Այսպէսով վերջ գտան Հայաստանի առաջին ողիմպիականին աշխատանքները, որ սկսեր էին սեպտեմբեր 18ին:

Նախ քան իրիկուան հանդիսութեանց անցնիլը, կուտանք հետեւեալ հատուածը, որ կը ներկայացնէ ողիմպիականի մէկ օրուան պատկերը.—

Սեպտեմբերի 22ն է:

Աշնանային անձրեւը բարակ մաղւում է եւ զովութիւն սփռում մարզադաշտի շուրջը: Տօթակէզ եղած եւ Երեւանի թանձր փոշով յագեցած մարզադաշտը շնչում է լայնաթոք: Արեւը կիսով չափ թաքնւել է ամպերի մէջ եւ մերթ ընդ մերթ իր գլուխը հանելով դուրս՝ Հայաստանի անդրանիկ ողիմպիականին մարզիկներին չի զրկում իր ջերմութիւնից: ... Ահա Ալլահվերդու եւ Ղափանի հանքափոր բանուորները՝ կարմրած դէմքով եւ առողջ մկաններով: Ահա Լենինականի երկաթուղային բանուորները եւ հիւսուածեղէնի հարուածայինները: Ահա ձեզ Վաղարշապատի եւ Ղարաքիլիսայի գիւղատնտես մարզիկները: Ահա եւ Սիսիանի, հեռաւոր Զանգեզուրի, Մեղրու, Քէշիշքէնդի, Փաշալուի գիւղատնտես մարզիկները:

Մաքուր է մարզադաշտը եւ հարթ նրա մակերեսը, որի վրայ նկատւում են բազմաթիւ սպիտակ գծեր, խոշոր կէտեր, շրջանակներ, եռանկիւններ...

Ղեկավարի մի սուլոցով՝ բոլորը միասնական ու համաչափ գրաւում են իրենց տեղերը:

Շարք առ շարք, հաստատուն քայլերով, մօտենում են մարզիկները խաղադաշտի վրայ սպիտակով գծուած նախորոշուած տեղերին: Զգաստ են բոլորը, ուշադիր եւ լուրջ: Այդ օրը դաշտում շատ խաղեր ու մրցումներ պիտի կայանան: Հարուստ է օրուայ ծրագիրը: Վազք 5000 մէթր, թռիչք տեղից, լող, պարան ձգել, ֆութպոլ, վօլէյ-պոլ, պասքէթ-պոլ, թէնիս: Առաջինը հանդէս են գալիս արտադրական կոլեկտիվները: Նրանց մէջ են Լենինականի երկաթուղային բանուորները, Երեւանի Շարժանկարի եւ Ալլահվերդու հանքափոր հարուածայինները: Դատաւորի սուլոցն ազդարարում է վօլէյ-պոլ խաղի սկիզբը:

Վօլէյ-բոլի սեւ գնդակը լողում է օդի մէջ: Ձեռքի ամէն մի թեթեւ հարուածից գնդակը թռչում է վեր ու վեր, նորից իջնում ցած ու ձեռքից անցնելով՝ դարձեալ օդի մէջ լողում: Այդպէս է վօլէյ-բոլի խաղը, գնդակը չպիտի գետին ընկնի, նրա յաղթանակը որոշւելու է օդում, պարտութիւնը՝ գետնին: Երկար չտեւում խաղը, դատաւորի ուժգին սուլոցը կանգնեցնում է բոլորին, 3-1 յօգուտ Լենինականի:

Դաշտը թնդում է ծափահարութիւններով»:

×

Իրիկուան ժամը 9: Հանդիսաւոր եւ Մշակոյթի ամառնային թատերասրահին մէջ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի առաջին ողիմպիականին փակման հանդէսը: Այնտեղ է ամբողջ Երեւանը:

Հայաստանի մարմնակրթութեան գերագոյն խորհուրդի նախագահ Ա. Գալոյեան հանդէսը կը բանայ եւ կը խօսի շարժման յաջողութիւններուն ու թերութիւններուն մասին: Յետոյ կը խօսի նոյն խորհուրդին քարտուղարը Ա. Գրիգորեւ, որ կ'ըսէ.— «Եթէ մարմնակրթութեան տեսակէտով, խորհրդային Միութեան մէջ առաջնութիւնը շահած է Ռուսիա, երկրորդ տեղը կը գրաւէ Հայաստան իր մարմնակրթական կազմակերպութեամբ»: Եւ յոյս յայտնեց, որ Հայաստանի մարզիկները կը մասնակցին համաշխարհային ողիմպիականին:

Այնուհետեւ խօսեցան Ստեփանեան (Անդրկովկասեան Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ), եւ ուրիշներ: Հայաստանի Կենտգործկոմի (խորհրդարան) կողմէ, Ռ. Դաշտոյեան շնորհաւորեց Հայաստանի Մարմնակրթական Գեր. Խորհուրդը, պատւոյ գիր յանձնեց եւ յայտնեց թէ որոշուած է սեպտ. 18ը յայտարարել Մարմնակրթութեան Հայաստանեան Օր:

Յետոյ Մարմնակրթական Գերագոյն խորհուրդի փոխ-նախագահը, Աբրահամեան, կարդաց ողիմպիականին արդիւնքները.—

Վեց օր տեւող ողիմպիականին ընթացքին,

Առաջին կարգի բոլոր մրցումներուն մէջ Երեւան գրաւեց առաջին տեղը, Լենինական՝ երկրորդ:

Երկրորդ կարգի բոլոր մրցումներուն մէջ՝ Ղարաքիլիսա առաջին, Ալլահվերդի՝ երկրորդ, Դիլիջան՝ երրորդ:

Երրորդ կարգի բոլոր մրցումներուն մէջ՝ Իջեւան առաջին, Վէդի՝ երկրորդ, Մարտունի՝ երրորդ:

Գործարանային կոլեկտիվներու մրցումներուն մէջ՝ Լենինականի երկաթուղին առաջին, Երեւանի Շարժանկարի գործարանը՝ երկրորդ:

Գիւղատնտեսական կոլեկտիվներու մրցման մէջ՝ Երեւանի խորհրդային տնտեսութիւնը առաջին, Ղուրդուղուլի՝ երկրորդ: Շահալիի հաւաքական տնտեսութիւնը առաջին, Վաղարշապատի տնտեսութիւնը՝ երկրորդ:

Անհատական - խմբակային մրցումներուն մէջ,

Թէնիս, Երեւան՝ առաջին, Լենինական՝ երկրորդ:

Հեծանիւ, Երեւան՝ առաջին, Վաղարշապատ՝ երկրորդ, Լենինական՝ երրորդ:

Ծանր աթլէթիզմ, Երեւան, առաջին Ղարաքիլիսա՝ երկրորդ, Լենինական՝ երրորդ:

Ճատրակ, Երեւան՝ առաջին, Լենինական՝ երկրորդ:

Ողիմպիականի յաղթականները կարելի է համարել Օզոլին (նիզակով ցատկեց 3 մէթր 81, մրցանիշ), Սարգիս Համբարձումեան (104 քիլօ 100 կրամ ծանրութիւն բարձրացուց), Արփենիկ Մխիթարեան (հրացանով նշանառութեան մէջ շահեցաւ 45 թուանշան):

Հանդէսին վերջաւորութեան, կատարուեցաւ մրցանակաբաշխութիւն: Արտասանուեցան ողջոյններ եւ հանդէսը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 11ին:

Հայաստանի Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդը որոշած է ուսուցիչ-մարզիկներ ղրկել Լենինկրատ, Մոսկուա եւ Խարքով, որպէսզի ուսումնասիրեն մարզախաղի նուաճումները: Նոյն ատեն որոշած է հրատարակել գրքոյկ մը, որ պիտի բովանդակէ «Հայաստանեան առաջին ողիմպիականին մրցումներու արդիւնքները»:

Քաղելով Երեւանի թերթերէն, մենք տուինք այդ արդիւնքները, որոնք ամբողջական չեն: Այսպէս վազքերու առաջնութիւնը կը յիշուի, ժամը չի յիշուիր: Մրցանիշերու բոլոր մանրամասնութիւնը տրուած պարագային, արտասահմանի մեր մարզիկները կրնային գաղափար մը ունենալ յաջողութեան մասին եւ բաղդատել իրենց այստեղ շահած մրցանիշերուն հետ:

Ամէն պարագայի, արտասահմանի մեր մարզական երիտասարդութեան համար մասնաւորապէս, Հայաստանի այս առաջին ողիմպիականը ոգեւորիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ իր ճիգերով, եռանդով, խանդավառութեամբ եւ աշխատանքի լայն ծրագրով:

«ՍԻՓԱՆ»

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

»»»օ«««

Ոչ մի քաղաքակիրթ հասարակութիւն այնքան ապերախտ չէ իր ազգային մշակոյթի աշխատաւորների հանդէպ, որքան հայ հասարակութիւնը: Տասնեակ տարիներով մեր գրականութեան, լրագրութեան, դպրոցի, թատրոնի, երաժշտութեան եւ արուեստի այլ ասպարէզներում կեանք մաշած վաստակաւորները — եթէ բացառիկ պարագաների բերմամբ բարձր դիրքերի չեն հասած — գերեզման են իջնում՝ յաճախ նոյն իսկ յիշատակութեան չարժանանալով մամուլի մէջ:

Եթէ ուրիշ ժողովուրդների մէջ էլ մշակութային համեստ գործիչները միշտ չեն փառաբանւում, նրանց մօտ գոնէ այն մխիթարական պարագան կայ, որ այդ գործիչների աշխատանքը նիւթապէս վարձատրւում է: Մեզ մօտ այդ էլ չկայ: Մեր ո՞ր գրողը, ո՞ր հրապարակախօսը, ո՞ր ուսուցիչը կամ ո՞ր արուեստագէտը կարող է պարծենալ, թէ ինքը միշտ կուշտ փորով հաց է կերել...

Այսպիսի մտածումներով ճամբայ ելայ տնից՝ ներկայ գտնուելու համար «Սիփան» երգչախմբի երեկոյթին, որ տեղի ունեցաւ հոկտ. 14ին Օրթիքիւլթիւրի սրահին մէջ: Սպասում էի, որ մի դատարկ կամ կիսադատարկ սրահի մէջ պիտի գտնեմ ինքզինքս, թէեւ երեկոյթի յայտագրի ճակատին նշանակուած էր, որ «Սիփան» երգչախումբը այս տարի իր գոյութեան տասնամեակն է թեւակոխում:

Ուրախ եմ սակայն խոստովանելու, որ այս անգամ իմ յոռետեսութիւնը չարդարացաւ: Հասարակութիւնը արտասովոր բազմութեամբ խռնուել էր երեկոյթի սրահը՝ ակներեւ գնահատութեամբ՝ խրախուսելու Սիփան երգչախումբը եւ նրա հիմնադիր-ղեկավարին՝ ընկ. Սաքօ Յակոբեանին:

Այս խրախուսանքը արդարացի է ըստ ամենայնի եւ պատիւ է բերում փարիզահայ աշխատաւոր խաւերին, որոնք հանդիսականների ջախջախիչ մեծամասնութիւնն էին կազմում:

1923ից ի վեր, ուրեմն ամբողջ տասը տարի, ընկ. Ս. Յակոբեանը հայերէն երգեր է ժողովրդականացնում մեր գաղութի մէջ՝ ի գին շատ ծանր բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական զոհողութիւնների: Նրա ձեռքի տակից այս տասը տարիների ընթացքին, անցել են մօտ չորս հարիւր երիտասարդ տղաներ եւ աղջիկներ, որոնք Սիփան երգչախմբի մէջ սովորած հայկական երգերը տարածում են իրենց շրջապատի մէջ:

Ով մեր դաշտահանդէսներում եւ այլ ընտանեկան կամ հանրային հաւաքոյթներում կսկիծ է զգացել, տեսնելով որ մեր հասարակ ժողովուրդը, անտեղեակ մեր այնքա՜ն գեղեցիկ ժողովրդական եւ ազգային երգերին, թիւրքական անճոռնի ճղճղոցներով է արտայայտում իր զգացմունքները՝ նա ըստ արժանւոյն կը գնահատի հայ երգը ժողովրդականացնելու այն անզուսպ տենչը, որ թեւաւորում է ընկ. Սաքօ Յակոբեանին: Հազիւ տուն դարձած իր գործատեղից, ուր նա ամէնքի պէս դառն ֆիզիքական աշխատանքով վաստակում է իր ապրուստը՝ ընկեր Յակոբեանը անմիջապէս ձեռք է առնում իր երգարանները: Մի գիշեր դուք նրան կը տեսնէք Փարիզում, միւս գիշերը՝ Ալֆորվիլ, երրորդ գիշերը՝ Իսի Լէ Մուլինօ, Առնուվիլ կամ այլ ուրեք, որովհետեւ նրա երգչախմբի անդամները, ամէնքն էլ աշխատաւոր երիտասարդներ, ցրուած են զանազան վայրերում եւ հնարաւորութիւն չունին մէկտեղուելու խմբական փորձերի համար: Սա խմբապետութիւն չէ, այլ տաժանք: Եւ այս տաժանքին ենթարկւում է կամովին հայ մշակոյթի այս համեստ եւ անխոնջ մշակը՝ առանց որ եւ է նիւթական կամ նոյն իսկ բարոյական աջակցութեան, տարուած միայն հայ երգի ճաշակը գաղթահայ ժողովրդի մէջ հրահրելու եւ տիրական դարձնելու բուռն ձգտումով:

Ինչպէ՞ս կարող է մէկը, որ տարական նախանձախնդրութիւն ունի մեր ազգային մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման խնդիրներում, անտարբեր մնալ ի տես այս չքնաղ եւ անձնուէր աշխատանքի...

Երեկոյթին Սիփան երգչախումբը յաջորդաբար երգեց. «Սարերը հովին [illegible]» (Գ. Սիւնի), «Քաղհան» (Ա. Մելիքեան), «Հովն անուշ» եւ «Ծանօթ էն ազէ ջան» (Սպ. Մելիքեան), «Եր[illegible]ւում եմ», «Կուժն առայ» եւ «Գնա՛ գնա» (Կոմիտաս վրդ.), «Ախ, արդեօք այդ անգին բալիս վիշտն է» (Սաք. Յակոբեան), «Տու տու» (Աչ. Գա[illegible]մազեան), «Դիլբար ջան», եւն.

Մասնագէտ չենք համապատասխան վերլուծման ենթարկելու համար երգչախմբի առաւելութիւններն ու թերութիւնները. սակայն այն բուռն ծափահարութիւններն ու կրկնութեան պահանջները, որոնցով սրահը ողջունում էր տալիս այդ երգերից իւրաքանչիւրին՝ կասկած չի թողնում որ Սիփան երգչախումբը շատ համարում ունի ժողովրդի աչքում:

Ափսոս, որ Հայ Մշակոյթի Օրուայ հանդէսին հասարակութիւնը առիթ չունեցաւ ունկնդրելու Սիփանի ժողովրդական եւ ազգային երգերը:

Առանձին գնահատութեան արժանացաւ հանդիսականների կողմից [illegible] Կարա-Մուրզայի «Զարթի՛ր սիրտ իմ վշտահար»ը: Ընկ. Սաքօ Յակոբեանը պարտք սեպեց, այս երգի առթիւ, վեր հանել այն մեծ դերը, որ կատարել է հայ երգի մշակութեան եւ ժողովրդականացման գործում Կարա Մուրզան, որ իր երաժշտական կարողութեամբ եւ հռչակով միայն Կոմիտասի պէս մի հսկայի առաջ [illegible]րող էր տեղի տալ:

Երաժշտական բաժնի մէջ, [illegible] երգչախմբից, շնորհալիօրէն հանդէս եկան օր. Հ. Կնեազեանը երկու [illegible] ներգով եւ Պ. Վր. Մազմանեան [illegible] թառի նուագով, Պ. Բերնարի [illegible] րակցութեամբ:

Այս երեկոյթի ամենագրաւիչ [illegible] ւոյթներից մէկն էր կազմում՝ որ Սիփան երգչախումբը զգեստաւորուած էր մեր ժողովրդական տարազներով: Մեր պայմանների տեսակէտից [illegible] ծախքերի տակ մտնելով՝ երգչախումբը պատրաստել է այդ զգեստները շատ լաւ կտորներից՝ հարազատօրէն ընդօրինակելով Մուշի եւ Բարձր Հայքի ժողովրդական տարազները:

Այդ տարազների մէջ, կրկնակի [illegible] գիչ էին ժողովրդական պարերը, որոնք յաջորդեցին երաժշտական բաժնին Տիկ. Մ. Յակոբեանի ղեկավարութեամբ: Նախ բեմի վրայ, ապա սրահում, երգչախումբը յաջորդաբար երգելով պարեց «Իմ չինար [illegible] ջան», «Ճիկուկ, չիկուկ», «[illegible] պար», «Թամզարա» եւ «Հոյ [illegible]»: Այդ «գոյն-գոյն» աղջիկների եւ տղաների «կլոր պարերը» [illegible] խանդավառութիւն առաջ բերին հասարակութեան մէջ: Նրանք այնքան յիշեցնում էին Ս. Կարապետի եւ Ս[illegible] ւանի ուխտագնացութեան երանելի [illegible] րերը...

Ժողովրդական խանդավառութ[illegible] նից զգալապէս ազդուած էին [illegible] ւում եւ Պ. Արզարն ու ընկեր Բեն[illegible] որոնք թառով եւ դափով եռանդ[illegible] ընկերակցում էին պարողներին:

Պարերի բաժնում եւս երգչախ[illegible] անդամները երեւան բերին իրենց [illegible] հատական շնորհը: Մեր խօսքը վեր[illegible] բերում է տիկին Լ. Արծրունին[illegible] օր. Հր. Գազազեանին, որոնք [illegible] կասեան սոլօ պարերով բուռն ծա[illegible] խլեցին հասարակութիւնից:

Սիփան երգչախմբի այս տասն[illegible] երեկոյթը սկզբից մինչեւ վերջը [illegible] ցաւ արտասովոր ջերմ մթնոլոր[illegible] Նոյն իսկ շատերը այն հանդիսա[illegible] ներից, որոնք ոչ մասնակցում եւ [illegible] էլ հաճոյք են զգում նման երեկոյթ[illegible] րի վերջաւորութիւնը կազմող [illegible] պական պարերից՝ մնացին մինչ[illegible] լոյս սրահում՝ նպաստելով երեկոյթ[illegible] նիւթական յաջողութեանը:

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆ

Յակոբ աղա նաւակով դիմաց ան[illegible]ցած միջոցին, կ'ընկղմի, եւ փայտ[illegible] մը կառչած կը մնայ ծովուն վրայ:

Եւ կը խորհրդածէ.

— Եղածը բան մը չէ, բայց կը վախնամ այս պաղին հարբուխ կ'ըլլամ:

Անձնազոհ ընկերոջս յիշատակին

— o —

«Յառաջ» երկտողով մը հաղորդած էր նախկին ընկեր Սարգիս Սիրականի անձնազոհութեան լուրը: Իրմէն երբեմնի գաղափարակից ընկեր մը, մօտէն տեղեակ իր վերջին տարիներու կեանքին, պարտականութիւն կը նկատեմ քանի մը տող գրել անդարձ կորուստին առթիւ:

Նախ ըսեմ որ այնքան ալ հետաքրքրուած չէի իր անցեալով, բացի քանի մը կցկտուր տեղեկութիւններէ զորս քաղած էր ինքը: 1926ին ես ալ շատ մը գաղթականներու հետ Ֆրանսա կը գայի՝ գործաւորական աշխատանքին նուիրուելու: Կարտանը այդ օրերուն ամէնէն օգտաւէտն ու հայաշատ կեդրոնը կը նկատուէր եւ ես ալ բախտս կ'ուզէի հոն հաստատուելու այդ բարեպաշտ ու սեւեռեալ միտքը յիշեցնող մայրենիով հարուստ գիւղաքաղաքին մէջ:

Ամէն դի շարժում, — կուսակցական, ազգային եռուզեռ, հայկական հրապարակը կլանուած էր աշխատանքով: Կարտան հասնելէս գրեթէ շաբաթ մը վերջ, ներկայացում մը պատրաստելու փորձին կ'երթանք ընկ. Արտաշ Թէչիչեանի բնակարանին մէջ: Հ.Յ.Դաշնակցութեան Կարտանի կոմիտէն հերոս Անդրանիկի Սասունոյ ապստամբութեան թատերգութիւնը կ'ուզէր ներկայացնել: Նախ հոս կը ծանօթանանք դաշնակցական ընկերներու հետ, — ողբացեալ Ա. Թէչիչեան, Մ. Աւլանեան, Խ. Արզումանեան, Յ. Չէրչեան, Ս. Սիրականեան, (որ ընկ. Թէչիչեանի տունը կը բնակէր) եւ ուրիշ ընկերներ, որոնց անունները յիշողութենէս վրիպած է: Ներկայացումին մէջ ընկ. Սագոյին ալ բաժին մը տուած են, բայց չէ առած: Հոս արդէն կը ծանօթանանք իրարու հետ: — Ո՞ւրտեղացի էք: — Խարբերդցի: — Իսկ դո՞ւք: — Խարբերդցի: Ընկեր Սարգիսը առ հասարակ ներկայացումներու մէջ դեր չէր առներ, բայց դաշնակցական հանդէս — տօնակատարութիւններու առթիւ, գեղարուեստական բաժնի զարդն ու փայլն էր. սիրուած ժողովուրդէն ու ինքն ալ փոխադարձ յարգանք ու անկեղծ համակրանք ցոյց կուտար դէպի ամէնքն: Իր մէջ Դաշնակցականի խանդավառ ոգի եւ կուսակցական աշխատանքի բացայայտ տրամադրութիւն մը կար: Մեր տարէց ընկերներու հանդէպ տեսակ մը պաշտամունք եւ երկրպագութիւն ցոյց կուտար յաճախ: Ա. Ահարոնեանի «Ցորդանք քեզ» ու Մ. Վարանդեանի «Հայ հերոսները» «Հայր մեր»ի պէս գոց բռնած էր եւ դաշնակցական ու ազգային հանդէսներուն անպայման պիտի արտասանէր մէկը կամ միւսը: Իր «Հայ հերոսները» դէթ «Դաշնակցութեան Օրհնուած հանդիսութեանց առթիւ անպակաս պիտի ըլլէր: Արտասանութեան շարժուձեւերը, ձայնի յարաձուն ելեւէջները հարազատ էին եւ բնական: Յաճախ եւ միշտ իր արտասանութիւնները կրկնութեան կ'արժանանային:

Մէկ խօսքով, մեր հանդէսներուն զարդն ու ծաղիկն էր Սագօն: Բնաւորութեամբ համեստ ու ինքնադրոհ, երբեմն յամառ ու ինքնահաւան: Յաճախ կը հպարտանար այս կամ այն առաւելութեան համար: Բայց եւ այնպէս աշխատասէրն տղայ էր ան, կ'ուզէր բան մը ընել, ազգային օգտակար շարժում մը: «Իւրաքանչիւր քաղաքի հայ պարտաւոր է իր հայերէնի ազատագրական շարժման օգտակար ազդակ մը դառնալ որ եւ է կերպով, նոյն իսկ ի հարկին զոհաբերել կեանքը», կ'ըսէր յաճախ: Այս յեղափոխական գիծն ու մտածողութիւնն ունէր ընկ. Սարգիսը: Յաճախ կը պատմէր Պոլսոյ Եսայեան վարժարանի մէջ անցուցած դպրոցական կեանքը, կ'ըսէր թէ Խ. Արտօեանի «Ախ վաթան» կտորը արտասանելով առաջնութեան մրցանակին արժանացած էր: Կը պատմէր Յունաստանի մէջ անցուցած որբային կեանքը, մինչ հպարտ գիծ մը երեւան բերելով: Երկու տարի յետոյ, 1928ին, հանքային փլուզումներուն պատճառով ստիպուած կը հեռանամ Կարտանէն, որուն կլիման եւ աշխարհագրական դիրքն ու պայմանները ծննդավայրիս տարբերութիւն չունին բնաւ: Տարի մը վերջը, ընկ. Սիրականեանն ալ գրաւելով ածխային աշխատանքէն կը գայ գործը կուզայ Լիոն: Հոն դարձեալ իրարու հետ ենք: Նոյն դաշնակցական երիտասարդները՝ որ գաղափարական ամուր կապերով շաղկապուած՝ օրուան չորաբեկ հաց մը հայթայթելու համար՝ պայքար կը մղէինք: Ընկ. Սարգիս հոս ալ երեւան կուգայ իր յեղափոխական արտասանութիւններով՝ հեռացնելով չակերտ իր կարգ մը թերութիւնները: Ժամանակ մը յետոյ ես հեռացայ Լիոնէն ու Տեսին հաստատուեցայ: Ընկ. Սագոյէն բաժնուած էի այլեւս, սակայն երբ կիրակի օրերը քաղաք կ'իջնէի՝ անպայման զինքը պիտի տեսնէի Կարփալուրի փողոցին մէջ, ուր ան կուգար պէտք եղած գնումներն ընելու: — Ընկեր Սարգիս ինչո՞ւ մելամաղձոտ ու ընկճուած կ'երեւիս, ներքին վի՞շտ ունիս: — Ոչինչ, ընկեր…

931ի վերջերը, տնտեսական սուր տագնապին պատճառով կրկին Կարտանի մէջ հաստատուելու կը ստիպուիմ: Երկու տարի գրեթէ անխզորդ մնացի ընկ. Սագոյէն: Նոյն իսկ նամակներ ալ չէինք փոխանակեր: Այն համոզումն ունէի թէ ընկ. Սիրականեան մինչեւ վերջ հաւատարիմ պիտի մնար իր պաշտած յեղափոխական կուսակցութեան: «Նոր Երկիր»ի Թղթակիցը ընկ. Սիրականեանի անձնասպանութիւնը կուսակցական մոլեռանդութեան կը վերագրէր: Իբր թէ Մարքսիզական շարժումէն յուսահատ, կրկին Դաշնակցութեան վերադառնալ կ'ուզէ, կ'երթայ մինչեւ Փարիզ, բայց կը մերժուի: Եւ այդ իսկ պատճառով անձնասպանութեան կը դիմէ:

Ես պատճառներ ունիմ պնդելու թէ ընկեր Սարգիսի անձնասպանութեան պատճառը ուրիշ բան է: Այդ գաղտնիքը իր կենդանութեան երեւան չեկաւ, լաւ է որ չքբքրուի մահէն յետոյ:

Ընկեր Սագօ, դուն ալ այս տարագիր ու մայլ երկինքին տակ, արեւդ մարեցիր: Կը յիշե՞ս այն օրը, երբ քեզի հետ Ռոնի կամուրջէն կ'անցնէինք, ո՞ր չար սատանան մեզ քեզ անոր թաւալումներուն յանձնել երեւակայել կեանքդ: Դուն գացիր, բայց «Հայ հերոսները» ո՞վ պիտի արտասանէ այսուհետեւ:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՀԱՅՈՑ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ»

«Յառաջ»ի կիրակի օրուան (15 Հոկտեմբեր) թիւին մէջ Անրի Ժիւլիէնի «Մարսէյլ – Սուառ» թերթով հրատարակած «Հայոց գրական հարստութիւնները» յօդուածն ուշադրութիւնս գրաւեց, մանաւանդ այն պատճառով որ բոլորը կամ գրեթէ բոլորը քաղուած է իմ Histoire Moderne des Arméniens գրքէս (Պարիս, 1922): Հոն տեսայ որ Անրի Ժիւլիէն՝ իրաւամբ՝ Մեսրոպ – Մաշտոցի կողմէ Ս. Գրոց Հայերէնի թարգմանութենէն առաջ, ուրիշ թարգմանութեան մը գոյութիւնը կը յիշէ, «դարձեալ Հայու մը կողմէ, Վուլֆիլա (կարդա՝ Վուլֆիլա), այլ թարգմանուած տարբեր գաւառաբարբառով մը, Վիզիգոթներու լեզուով, երբ կը սկսի ծագումը գոթական այբուբենին, տակաւին գործածելի Գերմանիոյ մէջ»:

Այս յայտնութեան առթիւ «Յառաջ»ի պատուական խմբագրութիւնը ծանօթութեան մը մէջ կ'աւելցնէ, թէ «Ժիւլիէնի այս երկրորդ աւանդութիւնը անծանօթ կը մնայ հայ գրականութեան պատմութեան»:

Ներուի ինձ ըսել, թէ իմ յիշեալ ֆրանսերէն գործիս մէջ, երես 17, բառ առ բառ յայտարարած եմ հետեւեալը.

«Գիտե՞ն թէ Հայ մըն էր, որ (Ս. Մեսրոպէն) դար մը առաջ գոթերէնի թարգմանած է Ս. Գիրքը: Համբաւաւոր Ուլֆիա կամ Վուլֆիլան է այն Հայը (իրր 311—383), Վիզիգոթներու առաջին եպիսկոպոսը: Ի՞նչ է, որ այս թարգմանութիւնը կատարելու համար գոթական տառերը հնարեց»:

Ուրեմն՝ այս դէպքը՝ ծանօթ է հայ գրականութեան պատմութեան:

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Լիոնի մէջ

— o —

Տնտեսական տագնապը մեղմացած. — Դպրոցամարտ. — Կրթական գործը:

ԼԻՈՆ, (Յառաջ). — 1932 տարին դժբախտ շրջան մը եղաւ շատերուն համար, տնտեսական տագնապին հետեւանքով: Ամէն տունի մէջ անգործութիւնը մուտք գործելով, խանգարած էր տնտեսական հաւասարակշռութիւնը: Ժամանակին գրած ենք որ եթէ պետական նպաստը չըլլար անխտիր բոլոր գործազուրկներուն համար, սրտաճմլիկ տեսարաններ պիտի պարզուէին մանաւորապէս մեր չքաւոր հայ ընտանիքներու յարկերէն ներս:

Լիոնի հաշակաւոր ցուցահանդէսէն վերջ, գործերու բարելաւում մը նշմարուեցաւ, թէեւ դանդաղ՝ բայց յարատեւօրէն տագնապի մեղմութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Այս ձմրան համար յոռետեսութեան չի նշմարուիր: Տիրող կարծիքն այն է որ եթէ գործերը աւելի չբացուին, նոր գործազրկութիւն ալ տեղի չպիտի ունենայ:

Տագնապը երբեմն բարերար ազդեցութիւն կը ձգէ շատ մը հայ անգործներու կենցաղին վրայ: Անոնք չպասեցին գործերու վերաբացուելուն, ընտրեցին արհեստի ճիւղ մը եւ այսօր դարձած են արհեստաւորներ: Այսպիսիները այլեւս պէտք չունին գործարաններուն դուռները գործ մուրալու: Այս տեղեկութիւնները պատճառ պէտք չէ ըլլան փառ երազներով տարուելու եւ բեռ կապելով Լիոն փախելու: Գործազրկութիւնը թէեւ մեղմացած է, բայց միշտ կայ: Այս եղանակին վերջ գործ գտնելը աւելի դժուար կ'ըլլայ: Եթէ գործ մը ունիք, մի շարժիք ձեր տեղէն:

⁂ Դպրոցամարտը սարսեց բոլոր կամաւոր թէ ակամայ բթամիտներուն մինչեւ խելքին պատուկը: Դպրոցի խնդիրը օրակարգի հարց է դարձեր բոլոր տեսակ միութիւններու ժողովներուն մէջ: Կ'ըսեն թէ ռամկավարները գործ չեն տեսներ, ազգային խորհրդանշանին դէմ «ճիհատ» հրատարակելը քի՞չ գործ է: Երբ հանդէս մը, պիտի սրուի, դպրոցի խնդիրը ինքնին մէջտեղն է. — «Պիտի պարզուի — չպիտի պարզուի»: Ճիշդ այս պատճառով էր որ յետաձգեցաւ Լիոնի Հայ Մայրերու Միութեան սարքած հանդէսը: Միութեան վարչութիւնը կ'ուզէր հանդէսին մէջ պարզել հայկական դրօշը: Հայ Արենները ալ իրենց եղած հրաւէրին կը պատասխանէին թէ կը մասնակցին այն ժամանակ երբ վստահ ըլլան որ պիտի պարզուի հայկական դրօշը: Իսկ միութեան նախագահը, Վարդան քհ. կը պահանջէ չպարզել: Երկու կողմն ալ կը պնդեն իրենց տեսակէտին վրայ, եւ չհամաձայնելով, հանդէսը կը յետաձգուի: Դժբախտաբար մեր տէրտէրներն ալ վարակուեցան եպիսկոպոսներու օրինակէն եւ չարաչար կը գործածեն իրենց պաշտօնը:

⁂ Անցեալ տարի Ազգ. Միութիւնը երեք տեղ բացած էր գիշերային դասընթացքներ, ուր շաբաթը երկու անգամ հայերէն դասեր կը տրուէին: Աշակերտներուն ընդհ. թիւը կը հասնէր հարիւրի: Արարկերի Հայր. Միութիւնն ալ ունէր դպրոց մը 20—25 աշակերտներով: Այս տարուան համար Ազգ. Միութիւնը որոշեր է կամքել կրթական մարմին մը եւ գործը յանձնել անոր: Կը յուսացուի որ մինչեւ նոյեմբեր բացուին անցեալ տարուան դպրոցները: Նոյն իսկ որոշուած է երկու դպրոց աւելի բանալ, իսկ Արաբկիրի Հայր. Միութեան դպրոցը արդէն վերաբացուած է եւ շաբաթուան մէջ երկու անգամ դաս կը տրուին: Կ'երեւայ թէ աշակերտներուն թիւը այս տարի աւելի պիտի ըլլայ, որովհետեւ առաջին շաբաթին իսկ 20 աշակերտներ արձանագրուած էին:

Ահա օրինակելի ձեռնարկ մը բոլոր տեսակ միութիւններուն համար: Փոխանակ ժողովները ժամավաճառութեամբ անցընելու, զբաղեցէք ձեր մանուկներու դաստիարակութեան խնդրով: Եթէ կրնաք դուք ալ ձեր թաղին մէջ դասընթացքներ բացէք, եթէ չէք կրնար, գոնէ օգնեցէք բոլոր այն մարմիններուն, որ կրթական հոգերով կը զբաղին:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՏԻՒԱՂ

Հայրասիրական հանդէսի մը մէջ քահանան հրաւիրեալներէն կնոջ մը քղանցքին կը կոխէ:

— Կը ներէք, տիկին, անուշադրութեամբ:

— Հոգ չէ, Տէր Հայր, արդէն քղանցքս ալ շատ երկայն է:

— Այո՛, այնչափ երկայն որ ձեր կուրծքը ծածկելու չէ օգտած:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՍ – ՄԻՆԱԿ ԱՄԷՆՈՒՆ ԴԷՄ

»»»o«««

Գրած էինք թէ Հօկը ձախողութեամբ մը կատարած է Նիւ Եորքի մէջ, «Միացեալ ճակատ» կազմակերպելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Սեւանեի «Հայրենիք»ը այս առթիւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 հոկտ.).

— «Այս պատկերը, այս կացութիւնը կը տեսնենք բոլոր գաղութներու մէջ: Ու բոլոր գաղութներու մէջ, մարմնով ու հոգիով Զաւէնոնններու այս հատընտիր հաւաքածոներուն դէմ, միս – մինակ կանգնած է Դաշնակցութիւնը, իր արժէքին, իր մեծութեան, իր ուժին գիտակից հսկայի մը հանդարտութեամբ եւ արհամարհանքի ժպիտը շրթներուն: Թզուկներու ամբողջ խառնիճաղանջ մը կը վըրմըլտայ, եռ կուգայ, կը փրփրի իր կրունկներուն շուրջը, մինչ ան ծիծաղ ունի անոնց շղթայազերծ կատաղութեան դէմ: Հակադաշնակցական ճակատին այս բաղադրութիւնն իսկ կը բաւէ ինքնին բացատրելու Դաշնակցութիւնը, իր համակիրներով, առանձինն կեցած է մէկ ճակատի վրայ եւ երկար տարիներէ ի վեր ոչ միայն ինքզինքը կը պաշտպանէ իր վրայ գործուած յարձակումներու դէմ, այլեւ կ'արձանագրէ զարգացում եւ վերելք, իր գործունէութեան բոլոր ճամբաներուն վրայ: Իսկ անդին, անոր շուրջն ու դէմը պար բռնած է «զինակիցներու» բազմութիւնը, որ իր կարգին երկար տարիներէ ի վեր նիզակ կը ճօճէ Դաշնակցութեան դէմ, զուր տեղը, առանց նուազագոյն արդիւնք մը ձեռք բերելու, իրենց հաւաքական միակ նպատակին, Դաշնակցութիւնը ճզմելու տխմար առաջադրութեան մէջ:

Մինչեւ այսօր բազմաթիւ փորձերու մէջ ձախողած ճակատը, այս անգամ, խառնակիչ ՀՕԿի գլխաւորութեամբ, Ամերիկայի մէջ կը փորձէ աւելի լայն ծաւալ մը տալ հակադաշնակցական պայքարին: Եւ հանրութեան կը հրամցնէ՝ «խորհրդակցական ժողով»ի մը նորութիւնը: Ճարե՞ն են խել մը միութեանց հաւաքէներ եւ հրաւէր կարդացեր են անոնց, Դաշնակցութիւնը «մէջտեղէն վերցնելու» օրակարգը դնելով սեղանի վրայ: Տխմարներու այդ համաժողովին արդիւնքը ծանօթ չէ մեզի: Չենք ալ հետաքրքրուիր այդ արդիւնքով, որովհետեւ հիմակուընէ գիտենք, թէ ի՛նչ վճռուկ մը դուրս պիտի գայ այդ արդիւնքէն: Մենք գիտենք միայն ուրի՛շ արդիւնքներ նոյն այդ ամերիկահայ գաղութին մէջ: Ա՛յն արդիւնքը, զոր մենք կը տեսնենք ամէն օր Դաշնակցութեան տեւական հզօրացումով: Ա՛յն արդիւնքը, որ մեզի Ցեղակրօն Հայերու կազմակերպութիւններ կուտայ ուրացող ու շնացող «Հայերու» կողքին:

Ա՛յն արդիւնքը, որ փորձանք վեղարի մը պաշտօնէնկութիւնը արձանագրեց դեռ ամիս մը առաջ եւ Դաշնակցութեան շուրջը հաւաքեց ամերիկահայ ժողովուրդի առողջագոյն մեծամասնութիւնը:

Կը կա՛ռդին, ի հարկէ, այս շօշափելի արդիւնքները տեսնելով: Կը կատղի՛ն, անշուշտ, իրենց ճիգերուն ամլութեան ականատես դառնալով: Եւ իրենց կատաղութեան մէջ կը խորհին, թէ դեռ ի՛նչ պէտք է ընեն Դաշնակցութեան յարատեւ մակընթացութիւնը արգիլելու համար: Այդպէս ալ, խորհիր, խորհի՛ր եւ գտեր են… Գոլոմպոսի հաւկիթը: «Խորհրդակցական ժողով»: «Միացեալ ճակատ»: Ե՛ւ… «Մա՛հ Դաշնակցութեան»…

Խեղճուկներ՛… Պէ՞տք է ձեզի յիշեցնել, թէ Դաշնակցութիւնը դեռ շա՛տ երիտասարդ է ձեզ նման պատուաններուն հարիւրը իր մէ՛կ ափին մէջ տրորելու համար…»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԸ Կ'ԱՆԱՐԳՈՒԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ՎՐԱՅ

»»»o«««

Նոր չէ որ կը զգանք մեր անպաշտպան գոյութեան չարիքները, սակայն քաղաքական — իրաւական ինչ վիճակ ալ ունենանք, երբ խնդիրը ազգային արժանապատուութեան կը վերաբերի, կրնանք ձայն բարձրացնել:

Ահա թէ ինչ բան գիս կը մղէ գրի առնել այս տողերը, խորին դառնութեամբ. — Քանի մը օր առաջ շարժանկարի մը մէջ հանդիպեցայ տղեղ տեսարանի մը:

Տրամը տեղի կ'ունենայ ճեպընթացի մը ճաշարան – վակոնին մէջ: Ճամբորդները երբ ճաշելու վրայ են, յանկարծ ներս կը մտնէ մօրուաւոր կուլիս յաճախորդ մը, տեղ գրաւելով երկու ճամբորդներու սեղանին շուրջ եւ կը սկսի իր ուտելու կովլիտ շարժուձեւերով սրտնեղութիւն պատճառել իր սեղանակիցներուն: Մէկը գզուած՝ կ'ըսէ ընկերոջը.

— Անպատճառ Arménien մը ըլլալու է:

Այս լսելուս կարմրեցայ, կարծես սրահին բոլոր հանդիսատեսներուն ակնարկները ինծի ուղղուած ըլլային: Ուրեմն, «Հայ» անունը գռեհիկ տարազայայտութեանց հոմանիշ կը համարուի: Նոր չէ այս անարգալի վերագրումը: Ուրիշ անգամ մը եւս ականատես եղայ ամերիկեան շարժանկարի մը ներկայացման, միեւնոյն պարագաներու տակ: Այն ատեն ալ իրբեւ թէ հայ կին մը ճաշելու անկիրթ ձեւերով տհաճութիւն կը պատճառէ իր սեղանակիցներուն որոնք դառնալով կը հեռանան, «աղտոտ Հայուհի»ին սեղանէն:

Ահա թէ մեր անտարբերութիւնը ինչ ատեան կը չհաղորդեն, օգտուելով անշուշտ մեր ներկայ կացութենէն: Անշուշտ այդ անարգանքը ուրիշ ազգի մը դէմ գործածելու համարձակութիւնը չպիտի ունենային:

Բայց բոլորովին անճար չենք: Ամէն շարժանկար խաղալէ առաջ պետական գրաքննութեան կ'ենթարկուի: Մենք կրնանք եթէ ոչ դադրիլ պատրաստող ընկերութեան, գոնէ պետական պաշտօնատուն բողոքել: Այլապէս անհեթեթ չէ՞ քաղաքակրթուած ազգի յաւակնութիւններ ունենալ եւ նոյն այդ օտարներուն առջեւ ծաղրելի դառնալ, պարզ անտարբերութեամբ:

Մ. Կիւլպէնկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

9.— ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆՍ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»»» . «««««

— Մեր հովիւն էր, փախաւ, բռնեցինք:—Լաւ, բան մը գողցած հետը տարա՞ծ էր: = Ոչ, միայն թէ ասկից երեք ամիս առաջ երկու դառնուկ կորսնցուցեր է: — Լաւ, ամիսը ի՞նչ կը վճարէիք իրեն: = Էհ, մեր քով կ'ապրէր, ի՞նչ պիտի վճարէինք:

— Առ ալ աղէկ (պունա տա փէքէյի), բայց մտիկ ըրէք: Այս տղան գտնուած է ձեր ծառայութեան մէջ՝ առանց վճարումի, իսկ կորսնցուցած երկու դառնուկի պարագան ալ սապէս է: Ըսենք թէ սա ծառանիդ թանկարժէք գաւաթներով ձեզի սուրճ բերած ատեն սահեցաւ ինկաւ, եւ գաւաթները կոտրեցան, ատոր համար կարելի՞ է բռնադատել մէկը որ բնաւ վճարուած չէ: Հայտէ, հայտէ, ըմնցաւ, եթէ տղուն բան մը պատահի, պատասխանատուն դուք էք, ան ազատ է»:

Աղաները գլխիկոր հեռացան, իսկ ես ուրախ էի եւ քոմիսէրին ձեռքը համբուրելով հեռացայ:

Այդ տարին անցուցի վարպետ Աղաճանի քով եւ հետզհետէ արհեստին կը ծանօթանայի: Գործաւորի օրավարձը առհասարակ 15 ղրուշ էր, իմինս բարձրացաւ 20ի, այսինքն մէկ մէճիտ:

Յաջորդ տարին վարպետ Աղաճանի գործի նուազութեան պատճառաւ, ծանօթացայ վարպետ Տօնապետին եւ իբրեւ աշկերտ որմնադրութեան՝ աշխատեցայ շուրջ մէկուկէս տարի: 1920ի ամրան, վարպետիս հետ կ'աշխատէինք Տաղդափուսիի մօտիկ, Իզզէթ փաշա ճամբային վրայ փուռի մը շինութեամբ, որու վրայ ալ բարձրացաւ երկյարկանի պանդոկ մը: Շուրջ տասը գործաւորներ, մեծ մասով Քիւրտեր էին մեր հետ, որոնցգործի ընդունելու եւ աշխատցնելու պատեհութիւնն ալ ինծ տրուած էր, իբրեւ «բըղատ պաշի»:

Թէեւ չէի ուզեր քիւրտ գաղաները գործի առնել, անոնց աչքերու մէջ դեռ ոճրի հետք կար, բայց ի՞նչ ընէինք, հայ գործաւորներ նուազ էին: Մեզ հետ աշխատող Քիւրտերը Մշեցի էին եւ թիւով հինգ, Սլօ, Տաւրէշ, Ուսօ, Սայիտ, եւ Մուհամէտ:

Վերջինս աշխատանքի մէջ օր մը ընդդիմացաւ ինծ, երբ իրմէ փայտ կ'ուզէի փուռի կամարին կաղապարը շինելու համար: Բերած փայտն անյարմար ըլլալով երկրորդ մը ուզեցի:

— «Վա՛յ, դուն Հայու կոտր մը ըլլաս ու մեզի հրամայես հոս իսլամ երկրի, եւ իսլամի գործի մէջ, քեզ ողջ ձգողին…:

Եւ կարգ մը աղտոտ խօսքեր:

— Լաւ, ըսի, չէ՞ որ դուք այս տեղ հայ վարպետի շնորհիւ կ'աշխատիք ու կ'ապրիք: Ուրեմն դուք առիթ չէ՞ք փախցներ ողջ մնացողներուն ալ սպաննելու: Գնա, ինչ կրնաս ըրէ:

Քիւրտը բողոքեց վարպետին որ կը բացակայէր: Վարպետս «ես չեմ խառնուիր» ըսաւ: Այս անգամ բողոքեց տան տիրոջը խօմէր էֆէնտիին եւ նոյն պատասխանը ստացաւ:

Իսկ ես գացի միջադէպը բացատրեցի բոլոր հայ վարպետներուն եւ այդպիսով պատճառ հանդիսացայ երկար ատեն պարապ պատելուն, քանի որ իսլամ վարպետ չկար:

Մեր Հայերուն դահիճը դարձեալ իր ընկերներուն միջոցաւ խնդրեց որ գործի առնենք, խօմէր էֆէնտիի ներկայութեանը ներողութիւն խնդրեց, ու վերսկսաւ մեզի հետ աշխատիլ, չափազանց խելօքցած:

10.— ՎԻՊԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Անյուսալին ըլլալով, հետզհետէ գտայ ազգական եւ գիւղացիներէս եօթը հոգի, հեռաւոր պարագաներուն մէջ, ինչպէս եւ բաւականի թիւով հայրենակիցներ:

1920ի կէսէն 1921 թուականը եղաւ նպաստաւոր ինծի համար, թէ անձնական յաջողութիւններով եւ թէ ազգականներու գիւտով:

Մէկ կողմէ քարակոփութեան եւ որմնադրութեան արհեստը կը սորվէի վարպետ Տօնապետի մօտ, միւս կողմէ, Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ մէջ դպիրի պարտականութիւն կը կատարէի, ինչ որ մեծապէս օգնեց ազգականներս գտնելու:

Արդէն իսկ ծանօթացած էի քանի մը հայրենակիցներուս, շինութեանց եւ եկեղեցիի միջոցաւ, հիմա կարգը ազգականներուս էր:

Կիրակի առտու մը Ս. Կիրակոս եկեղեցին կը թնդար զանազան կողմերէ ճողոպրած հայ բեկորներով, որոնք բարձրաձայն կ'աղօթէին Աստուծոյ:

Նորընծայ Աշոտ քահանան որ նոր ձեռնադրուած էր Գիտ եպիս.էն պատարագ կը մատուցանէր 1 միլիոն նահատակներու հոգւոյն: Ես ալ «Սուրբ, սուրբ» կ'երգէի, երբ եւեւէս մէկը մշտեց: Երկրէն մեր դրացի Մեղտի գիւղէն Աստուածատուրի Արօն էր, որ կ'աւետէր, հօրս Քեռիի տղուն Միհրանի ողջ մնացած ըլլալը:

Պատարագը աւարտեցաւ, երբ բակը ելայ, դիմաւորուեցայ Քեռի Միհրանէն զոր չէի ճանչնար, բայց երբ բացատրեց, հասկցայ որ Մհերն էր հօրս հարազատ մօրեղբօրորդին, Դոմ գիւղէն:

Ծառերու նման այս երկու եղբայրներն ալ, Մհեր եւ Եզօ, փախչելով իրենց գիւղի բռնապետ Հաճի Նէզիրէն, տարիներ առաջ Տիարպէքիր էին ապաստանած: Եզօն Ամերիկա անցած էր:

Քեռի Մհեր գիս առաջնորդեց իր տունը, ծանօթացնելով իր ընտանիքին: Ունէր երեք աղջիկ եւ երկու մանչ, ինչպէս եւ կինը, որոնք շատ ազնիւ զուրգուրանք ցոյց տուին ինծի: Այնուհետեւ միշտ կ'այցելէի իրենց տունը, իբրեւ արենակից եւ իրենց փափաքով կը պատմէի իրենց սիրելիներու խողխողման պարագաները: Յետոյ գտայ հօրեղբօրս աղջիկը՝ Ապրշումը, որու հետ Քիւրտերու ընկերակցութեամբ եկած էինք մինչեւ Լճէ, բայց իմ կեանքս անտանելի դարձած ըլլալով, ձգեր փախեր էի: Ո՞վ կը յուսար որ այդ Քիւրտերը սովամահ ըլլալով, Ապրշումը պիտի յաջողէր ազատիլ եւ Ֆարղինի քրիստոնեաներու հետ գալ հասնիլ Տիարպէքիր:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

բագոյն շահուն հետ: Հարցը այս է,— Ֆրանսայի թե՞ր թէ դէմ պիտի քուէարկուի »:

*** Երեսփ. ժողովի կիրակի օրուան նիստին մէջ, կարգով խօսք առին վարչապետը, ելմտական եւ ելմտացոյցի նախարարները, պարզելով կացութեան ծանրութիւնը: Վարչապետը յայտարարեց թէ վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ բոլոր վիճելի կէտերու մասին: Ելմտական նախարարը ըսաւ.— « մենք կը պաշտպանենք ինչ որ ամէնէն թանկագին բանն է աշխարհի մէջ,— աշխատանքը, խնայողութիւնը եւ պետութեան անկախութիւնը »: Իսկ ելմտացոյցի նախարարը աղաղակեց.

— «Եթէ ելմտացոյցը չհաւասարակշռուի, հետեւանքը պիտի ըլլայ նոր թղթադրամ »:

*** Դահլիճին դիրքը լրջօրէն խախտած է, եթէ նկատի առնենք այն ենթադրութիւնը թէ համայնավարները, աջակողմեանները, կեդրոնը եւ ձախակողմեաններու մեծամասնութիւնը դէմ պիտի քուէարկեն: Այս բոլորը կը ներկայացնեն 250 ձայն: Արմատականները եւ ուրիշ տարրեր կրնան ի նպաստ քուէարկել (200 ձայն): Եթէ վերջին պահուն ընկերվարականները դէմ քուէարկեն կամ ձեռնպահ մնան, (130 ձայն), կարելի չէ որ կառավարութիւնը մեծամասնութիւն չահի:

Ընկերվարականները երկուքի բաժնուած են արդէն: Պլումի կուսակիցները հակառակ են ելմտական ծրագրին (46 ձայն), իսկ չափաւորները կ'ուզեն միջին ճամբայ մը գտնել (45 ձայն):

Ամէն պարագայի մէջ, այսօր – վաղը կը պարզուի կացութիւնը:

Ընկերվարականներուն պառակտումը

ՍԷՆԻ ՇՐՋԱՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎՏԱՐԵԼ ՌԸՆՈՏԷԼԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանային խորհուրդը կիրակի օր ժողով գումարեց, օրուան հարցերուն առթիւ: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, 911ի դէմ 4285 ձայնով որոշուեցաւ վտարել այն երեսփոխանները որոնք ճառ խօսեցան Անկուլէմի մէջ կամ կուսակցութեան որոշումներուն հակառակ բանաձեւեր կը քուէարկեն: Այս որոշումը յատկապէս ուղղուած է Պ. Պ. Ռընոտէլի, Մառքէի, Մոնթանեօնի եւ ուրիշ երեք երեսփոխաններու դէմ: 602 քուէ չահեցան յետաձգման կուսակիցները, իսկ 305 ձայներ ձեռնպահ մընացին:

Այս առթիւ, ծայրայեղ պատգամաւոր մը դիտել տուաւ թէ կուսակցութեան նախահաշիւին մէջ եկամուտ կը սպասուի երեսփոխաններէն, «մինչդեռ անոնց երկու երրորդը պէտք է վտարուին »:

Ճառ յաղագս Խաղաղութեան

«ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉՈՒԶԵՐ»

Կիրակի օր, ազգային – ընկերվարական ցոյցի մը առթիւ, նոր ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր, մանաւորապէս շեշտելով.

— « Գերման ժողովուրդը պատերազմ չուզեր, ընդհակառակն, խաղաղութիւնը սիրելուն համար է որ կը մաքառի իր գոյութեան համար: Գերմանիա եւ գերման ժողովուրդը որ եւ է պատճառ չունին պատերազմ ուզելու, ազգին պատիւը, իր զինուորներուն պատիւը վերահաստատելու համար: Մեր նպատակն է երջանկացնել մեր ժողովուրդը, ապահովելով անոր ամենօրեայ հացը: Թող աշխարհը հանգիստ ձգէ մեզ, որպէսզի կարենանք գլուխ հանել այս վիթխարի աշխատանքը: Ծանր շրջան մը կ'անցընենք, պէտք է ամէն մարդ ըմբռնէ այս պարագան: Եթէ մենք կ'ուզենք սնուցանել մեր ժողովուրդը, ուրիշ ճամբայ չունինք եթէ ոչ այն որուն կը հետեւինք: Մենք ի լուր աշխարհի կը յայտարարենք առանց երկդիմութեան.— «Եթէ կ'ուզէք մեզ տեսնել միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ, եթէ կ'ուզէք մեզ ունենալ ձեր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, պէտք է մեզ ճանչնաք իբրեւ հաւասարազօր ժողովուրդ: Մենք միշտ պատրաստ ենք ստորագրելու միջազգային համաձայնութիւններ, եթէ ի վիճակի ենք գործադրելու զանոնք եւ եթէ անոնք տանելի են իրաւունքի եւ արդարութեան զգացումին համար: Մենք չպիտի ստորագրենք այնպիսի դաշնագիրներ որոնք պատուաբեր չեն մեզի համար: Մենք վճիռներ չպիտի ստորագրենք: Խաղաղութեան համար չկայ աւելի լաւ գրաւական քան գերման ազգին մոլեռանդ միութիւնը »:

ԻՏԱԼԻԱՆ ԱԼ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ

Միեւնոյն օրը ճառ մըն ալ Մուսոլինին խօսեցաւ, Ֆլորէնցայի Փաշականներուն առջեւ, եւ յայտարարեց.

— « Խաղաղութեան շրջա՞նն է հիմա: Այս բանը մեզմէ կամ միայն մեզմէ կախում չունի: Մենք ամէնէն ուժեղ, ամէնէն բացորոշ եւ ուղղամիտ եղանակով հաստատեցինք թէ խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց խաղաղութիւն մը որ պատուաբեր եւ արդար ըլլայ բոլորին համար: Այդպիսի խաղաղութիւն մը հռոմէական խաղաղութիւն է, այն որ տիրապետեց դարերու կայսրութեան մէջ, որուն աճեղ նշխարները կը տեսնէք ձեր չուրջը: Խաղաղութիւն մը՝ համապատասխան մեր լատին եւ միջերկրականեան ցեղի խառնուածքին, ցեղ մը զոր կ'ուզեմ փառաբանել ձեր առջեւ, որովհետեւ այդ ցեղն է որ աշխարհին տուաւ, ուրիշ հազարներու մէջէն, Կեսարը, Տանթէն, Միքէլ Անճէլօն եւ Նափոլէոնը, ցեղ մը հինաւուրց եւ հպարտ սահեղծիչներով եւ կառուցանողներով, ցեղ մը վճռական եւ տիեզերական որ դարերու ընթացքին երեք անգամ տուաւ եւ պիտի տայ, տակաւին, այն պատգամները որոնց կը սպասէ մտահոգ եւ չփոթահար աշխարհը »:

«Համազգային»ը

Այս Ուրբաթ երեկոյ (27 Հոկտ.) ժամը 9ին Maison Mutualité N. սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացօրիկ նիստը նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ շրջաններու մեր բոլոր ներկայացուցիչներուն:

Հրաւէր ստացող անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ:

Համազգայինի փարիզի վարչութիւն

Տէր եւ տիկին ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց որդւոյն ՅԱԿՈԲի:

Ալֆորվիլ, 19 Հոկտ. 933

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 936:
ՓԱՐԻԶ (2), Մ. Ուն.— 35:
ԱՆԻԷՌ, Ս. Ս.— 70:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 263:
ՍԱՐՍԷԼ, Գ. Պ.— 100:
ԼԱՇԱՓԷԼ ՊԼԱՆՇ, Ա. Խաչ.— 70:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օր. Մ.— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 264:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաք.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խր.— 20: Մաս.ի հաշւոյն:
ԻՒԶԷՌ, Գ. Պ.— 70:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ.— 35:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՒՈՒՆԻ Գրատունը

փոխադրուած է՝
3bis rue de Strasbourg
Asnières (Seine) France.

Այս առթիւ գրատունը իր յարգոյ յաճախորդներուն հարիւրին 25 բացառիկ զեղչ մը կը տրամադրէ մէկ ամսուան համար:

Առողջապահական.— Ամուսնական առողջապահութիւն, Սերնդագործում, Բժիշկին գիրքէն փրձուած է: Ջեր 10ական ֆրանք:

Երազահան.— Երազահան Ընդարձակ 12, Երազահան Բախխօմրոյի 25, Երազահան Լուսնացոյց 8 ֆրանք:

Երգարան.— Կիլիկիա 40, Երգարան Իւմէկեան 15 ֆրանք:

Դպրոցական.— Լուսաբեր Այբենարան 6, Լուսաբեր Ընթերցարան Ա. Տարի 8, Բ. Տարի 10, Գ. Տարի 12, Դ. Տարի 14ական ֆրանք:

Զրուցատրութիւն 10, Զրուցատրութիւն 12, Զրուցատրութիւն 1.50 ֆրանք:

Այլեւայլք.— Հայաստանի Հանրապետութիւն (Վրացեան) 150, Հայաստանի Հանրապետութիւն (Խատիսեան) 50, Հայաստանի մեծադիր քարտէսը 15 ֆրանք:

Աղօթագիրք Հիսարլեան 50 ֆր. Լուսանկարչութիւն 7 ֆր.: Խոհանոցին Գիրքը 5 ֆր.: Սիրային նամականի 3 ֆր.: Օրիորդը 4 ֆր.:

Լուսանկարներ.— Անդրանիկ 3 եւ 1 ֆր.: Անդրանիկ զունաւոր եւ իր կինը 2 ֆր.: Հայկական Զինանշանը 2 ֆր.: Հայկական Ազատամարտը 2 ֆր.:

Զանազան քարթեր 50 սանթիմ:

դիմել՝ Mme A. Sèvouni, 3bis rue de Strasbourg, Asnières (Seine):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պօղոս Դրոյեան կը փնտռէ Մուշի Նորշէն գիւղացի Սարգիս Կրոյեան, որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Granit City, Ամերիկա: Իմացնել Ստեփան Ալիքսանեանի, 20 rue de Tage. Փարիզ (13):

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Տքթ. Մկրտիչ Մխիկեան, որ 1930ին կը գտնուէր Recht (Պարսկաստան): Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն շուտով իմացնել Madame Elmadjian, 49 rue Justies Malot. Arnouville les Gonesses. S. et O. (France):

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Կարապետ որդ. Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան, բնիկ Պառպուրտի Պարուրի Արտէն Թաղէն, մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լսուած է թէ Զինադադարին Իսկիւտարէն Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէին:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Համբերութիւն: Մարդը աշխարհ եկած է տառապելու համար, ինչպէս կրակը՝ վառելու: Բայց ձախորդութիւնը յաւիտեան չի կրնար տեւել: Այս անգամ ժամանակը կը մօտենայ: Շուտով ժամը պիտի հնչէ:

Կրկին ձեռք առաւ աղտոտ խաղաթուղթերը ու պզտիկ ծրարներու բաժնեց:

— Տեսնենք ինչ կ'ըսեն թուղթերը: Անոնք երբեք չեն խաբեր: Եթէ քիչ մը աւելի վստահութիւն ունենայի անոնց վրայ, չպիտի տարուէի խենդութենէ մը որ քիչ մնաց մէջքս կոտրէր: Խիղճս հանդարտ է: Վարուեցայ այնպէս ինչպէս պիտի վարուէր ո եւ է պարկեշտ մարդ, նման պարագայի մը մէջ. բայց կը ցաւիմ որ սխալուեցայ կատարել բան մը որ դեռ կը խոցոտէ սիրտս:

Քանի մը թուղթերու նայեցաւ. եւ էշընտէնի անծանօթ կանոնով մը քանի մը հատ զատեց անոնցմէ, խառնեց միւսները եւ անգամ մը եւս պզտիկ ծրարներու վերածեց:

— Թուղթերը ամէն բան յայտնած էին ինծի. սէր, թուխ կին մը, վըտանգ, դաւաճանութիւն եւ մահ: Շատ որոշ էր: Առաջին հանդիպողը կրնար հասկնալ: Եւ ես ամբողջ կեանքիս մէջ թուղթի հետ գործ ունեցած եմ, երբեք եւ է քայլ չեմ առներ առանց խորհուրդ հարցնելու անոնց: Զգմեղանք չունիմ: Ահ, դուք, հիւսիսի մարդիկ չէք գիտեր ինչ է սէրը, չէք ճանչնար այն անվախճան գիշերները երբ մարդ կը դառնայ ու կը դառնայ առանց կարենալ քնանալու. ամէն տեսակ սնոտիք զգուանք մը որ քեզ կը մաշեցնէ ինչպէս տենդի մը առտեն: Չէք գիտեր այն մոլեգնութիւնը զոր ոչ մէկ բան կրնայ հանդարտեցնել, այն զառանցանքը զոր ոչ մէկ բան կրնայ կասեցնել: Ինծի պէս մէկը ընդունակ է ամէն կարգի խենդութեանց եւ ամէն կարգի ոճիրի երբ սէրը վառուած է գլխուն, այս, սէր, կամ հերոսութիւնը: Ան պիտի մագլցէր Էվէրէստէն աւելի բարձր գագաթներ, լողալով պիտի կտրէր Ատլանտեանէն աւելի ընդարձակ ծովեր: Ան Աստուած է եւ դեւ միեւնոյն ատեն: Կիները գլխս կործանեցին:

Մեքսիկացին կրկին քննեց թուղթերը եւ փոփոխեց պզտիկ ծրարները: Ցեռայ սկսաւ նորէն խառնել:

—Հաղարաւոր կիներ պաշտած եմ զիս: Ասիկա սնափառութենէ չէ որ կ'ըսեմ: Զայն բացատրել ալ չեմ ջանար. իրականութիւնը այդ է: Մեքսիկա գացէք եւ հարցուցէք թէ ինչ գիտեն Մանուէլ Քարմօնայի եւ իր յաղթանակներուն մասին: Հարցուցէք թէ եղա՞ծ է կին մը որ դիմադրէր իրեն:

Էշընտէն լսութեամբ կը դիտէր զայն:

Ռ..., այս հին աղուէսը որ այնքան սուր բնազդ ունէր, այս անգամ չէ՞ր սխալած: Հոգին խռոված էր: Քարմօնա իրա՞ւ ինքզինքը անդիմադրելի կը կարծէր թէ անպատկառ մեծաբան մըն էր: Իր ձեռնածութիւններու ընթացքին վերջապէս նետեց բոլոր թուղթերը, բացի չորսէն, որ չարուած էին առջեւը: Ամէն մէկը շօշափեց զատ զատ, բայց առանց դարձնելու:

— Ճակատագիրն է, ըսաւ, եւ աշխարհի վրայ ոչ մէկ ուժ կրնայ փոխել զայն: Կը տառապիմ: Այս վայրկեանը միշտ կասկածանքով կը լեցնէ զիս, ամբողջ քաջութիւնս պէտք է հաւաքեմ թուղթերը դարձնելու համար, որոնք թերեւս աղէտ մը պիտի ծանուցանեն: Քաջ եմ, բայց երբեմն կը պատահի որ չհամարձակիմ նայիլ այս չորս ճակատագրական թուղթերուն:

Արդարեւ հիմա անոնց կը նայէր զգալի մտատանջութեամբ մը:

— Ի՞նչ կ'ըսէի ձեզի:

— Կ'ըսէիք թէ կիները անդիմադրելի կը գտնեն ձեզ, պատասխանեց Էշընտէն չոր շեշտով մը:

— Օր մը, սակայն, գտայ մէկը որ դիմադրեց: Առաջին անգամ տեսած էի Մեքսիկա, ծանօթ տուներէն մէկուն մէջ, կը հասկնաք: Ան սանդուղներէն վար կ'իջնէր երբ ես վեր կ'ելլէի, շատ գեղեցիկ չէր, մինչ շատ աւելի գեղեցիկ հարիւրաւորներ ունեցած եմ, բայց իր վրայ բան մը կար որ գլխս կը քաշէր եւ ըսի տանտիկնոջ որ ինծի ղրկէ զայն: Այդ տանտիրուհին պիտի ճանչնաք երբ Մեքսիկա գաք, «Մարքուիզա», մարքիզուհի կը կոչեն:

Պատասխանեց թէ այդ աղջիկը իր տնեցիներէն չէր, երբեմն միայն կուգար եւ այդ օրը այլեւս չպիտի գար: Հրամայեցի իրեն որ յաջորդ օրուան համար բերէ զայն եւ իմ գալէս առաջ թոյլ չտայ որ մեկնի: Բայց ուշացայ քիչ մը եւ երբ ներս մտայ, ըսին ինծի թէ այդ պզտիկ ջիթիկը չուեր է, պատրուակելով թէ վարժուած չէ սպասելու: Լաւ բնաւորութիւն ունիմ, եւ չեմ նեղանար կիներու քմահաճոյքէն: Ատիկա իրենց հրապոյրին մէկ մասն է, ուրեմն խնդալով ընդունեցի եղածը, նոյն իսկ հարիւր տոլլարնոց մը ղըրկեցի իրեն, խոստանալով յաջորդ օրը ճիշդ ժամուն գտնուիլ: Ժամացոյցի մը պէս ճշդապահ եղայ, բայց մարքիզուհին ինծի վերադարձուց իմ հարիւր տոլլարս, ըսելով թէ պզտիկը չէր հաւնած ինծի: Այս նոր ըմբոստութիւնը աւելի գրգռեց զիս: Մատիս աղամանդակուռ մատանին հանեցի եւ պառաւին ըսի որ իրեն յանձնէ, տեսնելու համար թէ իր կարծիքը փոխել չէ՞ պիտի տայ: Յաջորդ առտուն մարքիզուհին մատանիս փոխարէն կարմիր մեխակ մը բերաւ ինծի: Բարկանայի՞ թէ խնդայի: Ես չեմ հանդուրժեր որ իմ կամքիս հակառակ երթան, երբեք չէի խնայեր դրամը, (ինչ բանի կը ծառայէր եթէ ոչ գեղեցիկ կիները փայփայելու) եւ լուր տուի այդ պզտիկ փորձանքին թէ հազար ֆրանք պիտի տամ իրեն, եթէ այս գիշեր միայն ճաշէր: Քիչ յետոյ մարքիզուհին եկաւ ըսելու թէ պիտի գար, պայմանով որ ճաշէն անմիջապէս վերջը կարենայ մեկնիլ: Ուսերս թօթվեցի, բայց ընդունեցի, չէի մտածեր թէ կրնայ կ'ուզէ ըլլալ: Օրիորդը, անշուշտ, վերջապէս սուղէն ծախել ինքզինքը: Վերջապէս եկաւ միասին ճաշելու:

Ըսի՞ որ գեղեցիկ չէր: Ամենապզտիկն էր, ամէնէն ընտիր արարածը որուն երբեք հանդիպած ըլլայի: Աստուածային մը, սրամտութիւն մը: Հմայքն ամբողջ տալուղիհիններու: Մէկ խօսքով, պաշտելի: Հարցուցի թէ ինչու այդ քան անշնորհք եղաւ ինծի հանդէպ, քիթիս խնդաց: Զոր կը տար եղայ հաճելի ըլլալու իրեն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

25 Octobre 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2326

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Շարունակելով տնտեսական վերակազմութեան քաղաքականութիւնը, նախագահ Րուզվէլթ այժմ ձեռք զարկած է նոր փորձի մը,— վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խորհրդային իշխանութեան հետ:

Այս խնդիրը շատոնց դրուած էր սեղանի վրայ:

Հուվըրի օրով ալ, որոշ հոսանքներ ճնշում կը բանեցնէին, որպէսզի Մ. Նահանգները ճանչնան խորհրդային իշխանութիւնը: Բոլոր մեծ պետութիւններու ճանաչումէն յետոյ, անընական կը համարուէր Մ. Նահանգներուն ձեռնպահութիւնը, որ տեւեց մինչեւ 16 տարի:

Բայց, Հուվըր որ 1921—22ին կազմակերպած է Խ. Միութեան պարէնաւորումը, համոզուած սովին ամէն, տարբեր խառնուածքի մարդ էր եւ ենթակայ՝ շրջապատի ազդեցութեան:

Կարծես հանրային կարծիքն ալ ուժ կուտար իր վերապահութեան, մինչեւ որ աւելի չափերու հասաւ տնտեսական տագնապը Մ. Նահանգներուն մէջ:

Կարճ խօսքով, նոր նախագահին համար հիմնական խնդիր էր տնտեսական վերակազմութիւնը:

Եւ Պ. Րուզվէլթ գործի ձեռնարկեց արմատական, մինչեւ իսկ յեղափոխական ծրագրով մը:

Անցեալ մարտէն ի վեր, ան մէջտեղ դրաւ այնպիսի նշանաբաններ, որոնք աննախընթաց են Մ. Նահանգներուն, նոյն իսկ Եւրոպայի պատմութեան մէջ, եթէ չհաշուենք Խորհրդային Միութիւնը, ստալինեան մը՝ սեւ շապիկաւոր Իտալիան եւ, վերջին պահուն, հիթլէրական Գերմանիան:

Տակաւին տրամաբանական ելքին չէ յանգած Րուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան ձեռնարկը:

Որոշ բարեփոխումներ ձեռք բերուած են արդէն: Իր իսկ յայտարարութեամբ, կարելի եղած է գործ ճարել չորս միլիոն բանուորներու: Աշխատանքի ժամերը կրճատուած եւ աշխատավարձերը աւելցած, ապրանքներու գիները բարձրացած են եւ սատիճանաբար ուրիշ բարիքներ ալ երեւան պիտի գան: Գոնէ ինք այդպէս ունի:

Եւ սակայն, դժգոհութիւններն ալ պակաս չեն: Պզտի՞կ հող տկու միլիոն ագարակապաններու գործադուլը:

Միւս կողմէ, «ազգասիրաբար» համակերպելով հանդերձ Րուզվէլթի հրամանագիրներուն, ձեռնթափ չեն եղած ընդդիմադիր հոսանքները: Մասնաւորապէս մեծ դրամատէրներն ու գործարանատէրները:

Բարեբախտաբար վարանոտ եւ թոյլ մարդ չէ Ֆրանքլին Րուզվէլթ: Հաստատ կենալով իր տեսակէտներուն վրայ, ան հետզհետէ կը բանայ իր ծրագրին միւս ծալքերը:

Այդ ծալքերէն մէկն է Խ. իշխանութեան ճանաչման ձեռնարկը, որ ունի թէ՛ւ տնտեսական թէ՛ւ քաղաքական իմաստ:

Բանակցութեանց հրաւէրը հոգիւ Մոսկուա հասած, նախատեսութիւններ կ'ըլլան ռուսեւամերիկեան առեւտուրի զարգացման մասին:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ առաջին նախարարութեան խնդրանքին վրայ, փրոֆ. Տոնալտսըն նախահաշիւ մը կազմած է, պարզելու համար Խ. Միութեան հետ ըլլալիք առեւտուրին հեռանկարը, ճանաչումէն յետոյ:

Համաձայն կազմուած տեղեկագրին, ճանաչումէն յետոյ Մ. Նահանգները պիտի կրնան տարին 350 միլիոն տոլարի ապրանք ծախել Խ. Միութեան, ինչ որ միեւնոյն ատեն գործ պիտի բանայ 300,000 ամերիկեան բանուորներու:

Այս հաշիւը կազմող մասնագէտը մէկ տարի ծառայած է Ռուսիոյ շրջանին մէջ, իբրեւ խորհրդատու ճարտարագէտ եւ իր լաւատեսութիւնը հիմնած է փորձառութեան վրայ:

Փրոֆէսէօրը ունի միայն մէկ վերապահում,— «պայմանաւ որ Խ. Միութիւնը արտօնուի Ամերիկայէն գնած ապրանքին փոխարժէքը վճարել հում նիւթերով, ինչպէս՝ հանածոյ, մուշտակ, հաւկիթ, ատաղձ եւն.»:

Ուրեմն, ակներեւ են ճանաչման տնտեսական առաւելութիւնները: Անշուշտ երկու կողմին համար ալ:

Եթէ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատուին, նոր թափ մը պիտի ստանայ նաեւ Խ. Միութեան ճարտարագործական վերելքը, որ ամէն բանէ առաջ կը կարօտի մեքենաներու եւ գործիքներու: Պիտի զարգանայ նաեւ հողագործական, երբ հարիւր հազարաւոր մեքենաշարժ արօրներ հասնին տեղ: (Ամերիկացիները արդէն իսկ մէկ միլիոն «տրակտոր»ի հաշիւ մը կազմած են):

Բայց ճանաչումը պիտի ունենայ նաեւ քաղաքական արժէք:

Այս միջոցին, խոռվայոյզ վիճակ մը կը տիրէ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Ճափոն իր թաթը դնելով Մանչուրիոյ վրայ, անջատելով զայն Չինաստանէն եւ բաժնելով Ազգերու Դաշնակցութենէն, նպաստեց ու յարձակողական քաղաքականութիւն մը կը վարէ:

Այս կացութիւնը սպառնալութիւն կը պատճառէ ոչ միայն Խ. Միութեան, այլ եւ Մ. Նահանգներուն:

Ուաշինկթըն չի կրնար անտարբերութեամբ դիտել Ճափոնի զէնքերը՝ պաշտպանելու թիւնն ու նորանոր նուաճումները: Հաւասարակշռութիւնը խանգարուած է Խաղաղականի մէջ, ուր նոյնքան կենսական շահեր ունի Ամերիկան:

Ճանաչման բանակցութիւններ կատարելով Մոսկուայի հետ, Ուաշինկթըն կ'ուզէ անուղղակի ազդարարութիւն մը ուղղել Ճափոնի եւ ազդել անոր յարձակողական քաղաքականութեան վրայ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ՁԱՅՆԸ

« Յառաջ »ը քիչ մը ուշ հաղորդած էր Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեանի անդրանիկ զաւկին՝ Արամի մահը:

(Տով բաղաք է, եւ մահերն անգամ պատահաբար կ'իմացուին...):

Այս առթիւ, այլապէս յուզիչ տեղեկութիւն մը հաղորդեցին ինծի:

Ողբացեալ Արամը կը գտնուէր Լիոն, այն բուժարանին մէջ ուր կը դարմանուէր Պ. Էռիօն: Սենեակներն ալ շատ մօտ էին իրարու:

Տոքթ. Թորգոմեան Լիոն գացած էր, անձամբ դարմանելու համար իր զաւակը:

Օր մը, վաստակաւոր բժշկապետը նրբանցքէն անցած ատեն, կը լսէ ցաւի սուր ձայներ, յարակից սենեակէն:

Պ. Էռիօն էր, որ կը տառապէր աղիքներու գալարումէն:

Տոքթ. Թորգոմեան մտնելով նրբանցքին մէջ սպասող կնոջ մը, տեղեկութիւններ կը քաղէ հիւանդին կացութեան մասին:

Տիկինը, խորապէս զգածուած, եւ իմանալով որ խօսակիցը բժիշկ է, կ'առաջարկէ ներս մտնել:

Տոքթ. Թորգոմեան չուզեր նեղութիւն պատճառել: Բայց տիկինը ներս մտնելով, կուգայ եւ այս անգամ կը կրկնէ հրաւէրը, նոյն ինքն հիւանդին առաջարկութեամբ:

Եւ հայ բժիշկը կ'առաջնորդուի հիւանդին սենեակը:

Նախկին վարչապետը, յայտնապէս ազդուած, իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ սրտազեղումով, եւ համակրանքի խօսքեր կ'ուղղէ հայ ժողովուրդի հասցէին:

Այս առթիւ, ցոյց կուտայ թերթ մը, որ հրատարակած էր Լիոնի հայ գաղութին մաղթանքները՝ իր ապաքինման համար:

Տոքթ. Թորգոմեան կը փղձկի, արագ ապաքինում մաղթելով:

Քանի մը օր յետոյ, Պ. Էռիօ բուժարանէն դուրս կ'ելլէր բարեբախտաբար առողջացած, իսկ Արամ Թորգոմեան՝ անշնչացած:

Բարեպաշտներ պիտի ըսեն.— Հայուն մաղթանքին իսկ օգուտ չունի իրեն համար...

ՎԱՀԷ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

Գրած էինք թէ Ուկրայնացի մը ուզած է սպաննել Լէմպէրկի (Լվով) խորհրդային հիւպատոսը:

Այս առթիւ հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդուին:

Վարշաւայէն հոկտ. 22 թիւով հետեւեալը կը հեռագրեն.— Երէկ, Լէմպէրկի խորհրդային հիւպատոսարանին նախասենեակը ներկայացաւ ժամը 11ին կէսօրէ առաջ երիտասարդ մը, որ ունկնդրութիւն մը կը խնդրէր հիւպատոսէն: Որովհետեւ կասկած արթնցուց մարդը, հիւպատոսարանի պաշտօնեաներէն Մայիլով ուզեց հասկնալ հիւպատոսին մօտ իր այցելութեան նպատակը: Մարդը, փոխանակ Մայիլովի հարցումին պատասխանելու, կայծակի արագութեամբ քաշեց հրազէնը եւ երեք հարուածներով զետին տապալեց պաշտօնեան: Կրակեց նաեւ երկու հոգիի դէմ որոնք անապարած էին զինքը ձերբակալել: Այս վերջինները թեթեւ կերպով միայն վիրաւորուեցան: Երիտասարդը յետոյ փորձեց հիւպատոսին սենեակը մտնել: Բայց այս վերջինը, հարուածները իմացած ըլլալով, լուր տուած էր ոստիկանութեան, որ իսկոյն բազմաթիւ պահակներ ղրկեց եւ երիտասարդը ձերբակալուեցաւ: Յայտարարեց թէ Ուքրանիոյ ազգայնական կազմակերպութեան կը պատկանի եւ թէ անոր պատուէրին համաձայն պէտք էր որ սպաննէր Լէմպէրկի խորհրդային հիւպատոսը: Չուզեց տալ իր բուն անունը: Այս մահափորձը մեծ իրարանցում առաջ բերած է Լէմպէրկի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՏԱՊԱԼԵՑԱՒ

Բուռն վիճաբանութիւններ մինչեւ լոյս

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1934ԻՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Տալատիէի դահլիճը ինկաւ առջի օր, գիշերուան ժամը 2ին, նոր ելմտացոյցի ամէնէն վիճելի յօդուածին (37) քննութեան ատեն:

Կարգով պատմենք անցուդարձը.—

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երեսփ. ժողովը նոր ելմտացոյցին վիճաբանութիւնները սկսան յօդուած առ յօդուած: Առաջինն էր՝ ազգային վիճակահանութիւնը 1934ին եւս շարունակելու խնդիրը: Կառավարութիւնը 800 միլիոն ֆրանք հասոյթ կը սպասէ այս գլուխէն, որուն 650 միլիոնը պիտի յատկացուի ելմտացոյցին, իսկ 150 միլիոնը հողագործական աղէտներու սնտուկին: Ելմտական յանձնաժողովը կ'առաջարկէր ջնջել վիճակահանութեան տոմսերու վաճառման համար տրուած միջնորդչէքը: Երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ « գայթակղելու աստիճան չափազանց » միջնորդչէքներ վճարուած են տոմսակներու առաջին տպագրութեան վաճառման համար,— հարիւրին 5 դրամատուններու, 2 եւկէս սեղանաւորական վարչութեանց եւայլն: Իր կարծիքով, յետագայ տպագրութեանց համար սահմանուած հարիւրին 2ուկէս եւ 1 տոկոսն ալ շատ է: Ուստի առաջարկեց վաճառումը կատարել միայն ելմտական գանձին, նամակատուններու հաշուակալներուն, ծխավաճառներու եւ նախկին պատերազմիկներու միջոցաւ, միջնորդչէքը 1931ի « ռանթ »ին պարտաթուղթերու վաճառման տոկոսէն աւելի չըլլալու պայմանով: Ուրիշ երեսփոխան մը առաջարկեց որ շրջաբերութեան հանուած տոմսերուն արժէքը մէկ միլիառ ֆրանքը չանցնի, իսկ ծախքն ալ (միջնորդչէք, ծանուցում եւայլն), իւրաքանչիւր հարիւր ֆրանքին համար 1.50 ֆրանքէն աւելի չըլլայ, իբրպէս ծախուած տոմսերու վրայ: Հակառակ ելմտական նախարարին առարկութեանց, երկու առաջարկներն ալ ընդունուեցան: Պ. Լուի Մառէն առաջարկեց որ, « գայթակղութեանց առաջքը առնելու համար », վիճակահանութեան շրջաբերութեան ծախքերու գումարը եւ միջնորդչէքի սակերը հրատարակութեան տրուին պաշտօնաթերթին մէջ, իւրաքանչիւր տպագրութեան յաջորդ ամսուն: Այս առաջարկին վրայ, ելմտացոյցի նախարարը բացագանչեց մելամաղձոտ շեշտով մը.

— « Կրնաք առաջարկել եւ քուէարկել ինչ որ կ'ուզէք, ազգային վիճակահանութիւնը մեռա՛ւ »:

Պ. Լուի Մառէնի առաջարկն ալ ընդունուեցաւ:

Այս առթիւ, վարչապետ Պ. Տալատիէ խօսք առնելով, առաջարկեց որ կարճ կապեն եւ անմիջապէս անցնին կենսական յօդուածներուն: Եւ նորէն լռջութեան հրաւէր ուղղեց, շեշտելով կացութեան փափկութիւնը:

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Գիշերը, տեղի ունեցաւ վճռական ճակատամարտը, 37րդ յօդուածի մասին, որով նոր տուրք մը կը հաստատուի բոլոր տեսակի պաշտօնեաներու եւ հանգստեան թոշակաւորներու ռոճիկներուն վրայ: Միջանկեալ կը շարունակուէին բանակցութիւնները, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար ընդդիմադիր հոսանքներուն միջեւ: Ընկերվարականներուն կողմէ Պ. Վէնսան Օրիոլ բողոքեց պետական պաշտօնեաներու դէմ մղուած « կեղծաւոր » պայքարին դէմ: Ըսաւ թէ կարելի չէ խնայողութիւններ ընել ի վնաս այն տարրին որ շատ բան չի վաստկիր: Եւ յետոյ, ի՞նչ օգուտ ունի 1800 միլիոնի խնայողութիւն կատարել, եթէ փոթորիկ մը պիտի պայթի ֆրանքին դէմ: Առաջարկեց 1500 միլիոն պահանջել Գլխավճարի Սնտուկէն «որ միլիառներ ունի Պանք տը Ֆրանսի մէջ»:

Աջակողմեան երեսփոխան մըն ալ պահանջեց վերցնել 37րդ յօդուածը եւ վարչական վերակազմութեան դիմել:

Ելմտական նախարարը նեղուելով դիտել տուաւ.

— Կը կարծէ՞ք թէ կարելի է վստահութիւնը վերահաստատել, դիմելով Գլխավճարի Սնտուկին վերջին միջոցներուն: Ինչո՞ւ կ'ուզէք այն տպաւորութիւնը ձգել թէ քաջութիւնը չունիք ճշմարտութիւնը շեշտակի տեսնելու եւ կացութեան պահանջած միջոցները ձեռք առնելու:

Պ. Վէնսան Օրիոլ պնդելով իր առաջարկին վրայ, բացագանչեց.

— « Հերիք է որքան «շանթաժ» եղաւ ֆրանքի մասին: »

Երկու երեսփոխաններուն առաջարկներն ալ մերժուեցան:

Յետոյ բեմ ելաւ Պ. Տալատիէ եւ յուզիչ ու պերճիմաստ ճառ մը խօսեցաւ: Կը ներկայացնենք ամփոփումը.

— «Կը գտնուինք մասնաւորապէս փափուկ յօդուածի մը առջեւ: Պէտք է նակատէն մօտենալ անոր: Պէտք է վճիռ տալ այս յօդուածի մասին, թեր կամ դէմ: Այս պարագան յիշեցնելու համար է որ եկած եմ: Վերջ տուէք տաղտկալի վիճաբանութեան մը, հաւանութիւն յայտնելով կառավարութեան կամ տապալելով զայն: Կառավարութիւնը վճռած է ստանձնել իր պատասխանատուութիւնը, որովհետեւ ամբողջ իր քաղաքականութիւնն է որ վէճի նիւթ կ'ըլլայ: Կառավարութիւնը այն գիտակցութիւնն ունի թէ կը պաշտպանէ ազգային դրամը եւ ազգին աշխատանքը: Ան չուզեր նոր թղթադրամ հանել, չուզեր դիմել Պանք տը Ֆրանսի: Ոչ մէկը կ'ուզէ վերակենդանացնել այն եղերական օրերը զորս անցուցինք 1926ին: Մենք կը սարսափինք նոր թղթադրամներու շրջաբերութենէն, բայց կարելի չէ ըսել թէ մեր անշարժութիւնը անխուսափելի չպիտի դարձնէ զայն: Դրամին արժէքը կորսնելու խնդիր ալ չկայ: Դեռ անցեալ օգոստոսին արտասահմանի մէջ այն յոյսը սնուցին թէ ֆրանքը չպիտի կրնայ դիմանալ, թէ խորհրդարանը տեղի պիտի տայ եւ պիտի կտրէ անոր գինը: Մենք չենք ուզեր քակել այն կապը որ ֆրանքը կը կապէ ոսկիին: Մենք տենդագին հետաքրքրութեամբ հետեւեցանք նախագահ Րուզվէլթի փորձին, բայց, տոլարին գինը կտրելէ յետոյ, նախագահ Րուզվէլթը չէ՞ր որ հանրային ծախքերը կրճատեց մոլեգին եռանդով մը: Ան մէկ միլիառ 400 միլիոն տոլար չկրճատեց պատերազմի զոհերուն յատկացուած հատուցումները եւ հանգստեան թոշակները: Ուրեմն, դրամին արժէքը կտրելով ալ չպիտի կր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ասորիները Սուրիա՞ պիտի տեղաւորուին

ՄԱՍ ՄԸՆ ԱԼ՝ ԿԻՊՐՈՍ

Ազգերու Դաշնակցութեան տեղաւորման յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պ. Պիւռնիէ Պէյրութ վերադարձաւ Ժընեւէն: Արաբական թերթերը կը գրեն թէ այս անգամ, ան պիտի զբաղի նաեւ Իրաքէն Սուրիա հասնող Ասորիներու տեղաւորման գործով:

« Ո՛վ գիտէ, գուցէ ուրիշ անգամ ալ ան պիտի զբաղի հրեայ գաղթականներու տեղաւորումով», կը գրէ « Էլ Ահրար »:

⁂ « Թայմզ » կ'իմանայ թէ Նուրի փաշա, Իրաքի արտաքին նախարարը, Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կը կատարէ ֆրանսական կառավարութեան հետ, մաս մը Ասորիներ Սուրիոյ մէջ տեղաւորելու համար: Այս բանակցութիւնները կը կատարուին անգլիական կառավարութեան գիտութեամբ եւ գործակցութեամբ:

Իսկ Պաղտատէն կը հեռագրեն նոյն թերթին.— Կիպրոսի կառավարութիւնը տեղեկացուցած է Ազգերու Դաշնակցութեան թէ հաճութեամբ պիտի ընդունուի մաս մը Ասորիներու տեղաւորումը:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆԵՐՆ ԱԼ ՊԱՐՏԱՒՈՐ ԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԳԻՏՆԱԼ

Պոլսոյ կրթական Տեսչութեան կողմէ հրահանգ տրուած է փոքրամասնութեանց դպրոցներու տնօրէններուն թէ ուսուցչուհիները պարտաւոր են թուրքերէն գիտնալ: Ընտրութեանց ժամանակ մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի ընծայուի այս կէտին, եւ այդ պայմանը լրացնողները պիտի ներկայացուին Մէարիֆին, իրենց պաշտօնին վաւերացման համար:

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

»»»«««

« Սօն Փօսթա » կը գրէ.— Քաղաքապետական նոր օրէնքին համաձայն, քաղաքի մը բոլոր գերեզմանատուններու վարչութիւնը կ'անցնի Քաղաքապետութեան: Ցարդ Քաղաքապետութիւնը միայն թրքական գերեզմանատուններուն ձեռք դրած էր: Բայց օրէնքը որոշ ըլլալով, օտար եւ փոքրամասնութեանց գերեզմաններն ալ պէտք է անցնին Քաղաքապետութեան: Փոխանցման գործողութեան համար ալ օրէնքին մէջ գրուած պայմանաժամը 10 տարի է: Այս պայմանաժամին 3 տարին անցած է:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Քաղաքապետութիւնը 1935տարիէն սկսեալ պիտի ձեռք առնէ բոլոր փոքրամասնութեանց եւ օտար գերեզմանատուններուն վարչութիւնը: Ան այս սկսուած պատրաստութիւնները պիտի աշխատին լրացնել յառաջիկայ 14 ամիսներու մէջ:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Կիլիկիոյ կաթողիկոսը, որ Կիպրոս կը գտնուէր երեք ամիսէ ի վեր, Պէյրութ վերադարձած է: Հակառակ իր խոր ծերութեան, մեծապէս օգտուած է օդափոխութենէն:

ՀԵՌԱԽՕՍ՝ ՊԱՂՏԱՏԻ ԵՒ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԻՋԵՒ

»»» «««

Նոյեմբերի սկիզբը պիտի բացուի հեռախօսի գիծը՝ Պաղտատի եւ Դամասկոսի միջեւ: Այս կերպով Իրաք, Պաղեստին, Սուրիա եւ Եգիպտոս կապուած պիտի ըլլան հեռախօսով: Չորս երկիրներուն իշխանութիւնները այժմ կը բանակցին, ծախքերը կրճատելու համար:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ

Պ. տը Մառթէլ, Սուրիոյ նոր մարզպանը, Դամասկոս, Համա, Հալէպ եւ Ալէքսանտրէթ պտտելէ յետոյ, վերադարձած է Պէյրութ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Բ.

Ոգելից ըմպելիներու գործածութեան դէմ դրուած արգելքը, կ'ըսէի նախորդ յօդուածովս, ոչ միայն հասկնալի է, այլեւ արդար կը թուի ըլլալ, քանի որ կը բխի առողջ մտահոգութենէ մը, այն է խնայել մարդկութեան ջլախտաւորներու, հիւծախտաւորներու, մտագարներու բանակներուն տարապայման աճումը, հոգ չէ թէ այդ արգելքը ոտնահարէ անհատին ազատութիւնը։

Նոյն ճամբուն մէջ եւ քիչ մը աւելի առաջ երթալով, կը հանդիպինք աւելի խոշոր հարցականի մը։

Երկրի մը բախտը իրենց ձեռքին մէջ ունեցող իշխանութիւնները պէ՞տք է որ անտարբեր դառնան եւ թոյլ տան որ անխափան ամէն մարդ կարենայ սերնդագործել, յանուն անհատական ազատութեան անբռնաբարելի սկզբունքին, թէ ոչ անոնք իրենց խօսքն ունին ըսելիք պաշտպանելու համար հաւաքականութեան շահերը եւ արգիլելու համար սերնդագործումը բոլոր այն այրերուն կամ կիներուն որոնց ախտաբանական վիճակը բացորոշապէս ցոյց կուտայ թէ անոնք ապուշներու, լուսնոտներու, խենթերու կամ ոճրագործներու միայն կրնան ծնունդ տալ։ Վերջապէս այնպիսի սերունդի մը որ եթէ վտանգ իսկ չի ներկայացնէ, առ նուազն ծանր բեռ մը պիտի դառնայ ընկերութեան վրայ։

Ամուսնութեան արտօնագիր ստանալու համար բժշկական լուրջ քննութենէ մը անցնելու պարտաւորութիւնը կը սկսի հետզհետէ տեղ ընել մարդոց մտքին մէջ։ Բայց ի՞նչպէս կարելի է արգիլել ամուսնութենէ դուրս կատարուած սերնդագործումները։

Եւ ահա Հիթլէր կը ծրագրէ ու կը հրամանագրէ այդպիսիներուն բռնի ամլացումը, իբրեւ միակ արմատական միջոցը որով անոնք վերջնականապէս անկարող պիտի դառնան զաւակ ունենալու։

Առաջին ակնարկով այդ կարգադրութիւնը հրէշաւոր բարբարոսութիւն մը կը թուի ըլլալ, բացարձակապէս անթոյլատրելի բռնաբարում մը անհատին ազատութեան։ Ինչպէ՞ս կարելի է առանց մէկու մը հաւանութիւնը առնելու եւ հակառակ անոր կամքին՝ գործողութեան ենթարկել զայն եւ այդպէսով զրկել զինքը, եւ բնութեան պարգեւած ամենէն նուիրական պաշտօնը կատարելէ։

Այո՛, ճիշդ է, բարբարոսութիւն է, բայց ձեր չուրջը նայեցէք անգամ մը, հազար կարգի ժառանգական ախտերով ու ցաւագարութիւններով տառապող մարդկութեան վրայ, աչքի առջեւ բերէք հիւանդանոցներու, ապաքինարաններու, ուղղիչ տուներու, բանտերու, յիմարանոցներու մէջ տառապող մարդկութեան թշուառ բեկորները, որոնք ուրիշ մեղք չունին բայց եթէ իրենց հօրը կամ մօրը հարազատ զաւակը ըլլալը եւ որոնք թշուառութեան, անբանութեան, անբարոյութեան, ստրկութեան սեւ գուհերուն մէջ պիտի քաշկռտեն իրենց տխուր կեանքը՝ շատ անգամ բուժարանէն հիւանդանոց, բանտէն թիարան կամ մինչեւ կառափնատ առաջնորդուելով։

Անոնք եթէ գիտակցէին իրենց վիճակին եւ կարենային ճչալ իրենց աբարքներուն եւ վիճակին պատասխանատուները, անէծք միայն պիտի ունենային իրենց ծնողքին հանդէպ։ Բայց եթէ անոնք չեն գիտեր, ժողովուրդին պատասխանատու վարիչները չեն կրնար անգիտանալ այդ փաստը եւ ահա հարց կը ծագի թէ անհատին ազատութեան եւ անձերու անբռնաբարելիութեան սկզբունքը յարգելու համար պէ՞տք է թոյլ տալ որ սերունդէ սերունդ փոխանցելի ծանր ախտերով վարակուած մարդիկ կարենան սերնդագործել անխափան, թէ ոչ յանուն հանրային ապահովութեան եւ առողջութեան, ցեղին ազնուացումին եւ բարձրացումին, լաւ է որ նոր մարդկութիւնն ալ հետեւի հին Սպարտայի օրինակին, եւ նոր ու արմատական միջոցներ ձեռք առնէ՝ թոյլ չտալու համար որ անոնք կարենան ծնանիլ։

Այս փաստերու լոյսին տակ եւ այս անկիւնէն դիտուած՝ հակառակ այն խիստ բնական ընդվզումին որ առաջին տպաւորութեամբ կ'ունենանք Հիթլէրի հրամանագրած ամլացման օրէնքին դէմ, չենք կրնար սակայն զայն մէկ ջիրով լուալ ու դատապարտել եւ եթէ մեր փիլիսոփայութիւնն ու ազատականութիւնը զայն որդեգրելու չափ առաջ չկրնան երթալ, անկարելի է որ այդ կարգադրութիւնը դէթ հասկնալի չնկատենք։

Ու սակայն ո՞ւր կը մնայ անհատին ազատութեան եւ անձեռնմխելիութեան սկզբունքը։

Ու հիմա, ազատութեան դէմ կատարուած այս ոտնձգութիւններու ճամբուն վրայ, կուգանք կը հասնինք շատ աւելի ծանրակշիռ եւ փափուկ հարցի մը. ազատ մտածումի արտայայտութեան կաշկանդումին։

Մարդս ազա՞տ է իր խորհուրդները տարածելու հասարակութեան մէջ՝ խօսքով, գրով եւ մամուլով։

Ո՛չ, կ'ըսէին հին դարերու բռնապետները, այդ ազատութեան մէջ վտանգ մը տեսնելով իրենց դիրքին համար։

Այո՛, ըսաւ Յեղափոխութիւնը եւ նուիրական հռչակեց խօսքի ու մամուլի ազատութիւնը։

Ոչ, կը կրկնեն դարձեալ այսօր նոր ժամանակներու յեղափոխութիւնները եւ խաչ կը դնեն մտածումի ազատութեան վրայ։

Ազատութիւնը քաղքենի գաղափար մըն է, կ'ըսեն համայնավարները, որ ստեղծուած է միայն ու միայն ժողովուրդը խաբելու եւ իրենց դիրքը ամրապնդելու համար։ Ու խորհրդային Միութեան մէջ քրէական յանցանք կը նկատուի ազատ խօսքը։

Ազատ խօսքը որոմ է եւ թոյն, կը հռչակեն հիթլէրականները։ Անիկա կը ջլատէ, կը բաժնէ, կը մանրացնէ գերմանական միութիւնը։ Մէ՛կ խօսք, մէկ վարդապետութիւն, մէկ քարոզութիւն, մէկ ուղղութիւն՝ Ազգային ընկերվարականը։ Անոր չուրջ պէտք է որ հաւաքուին, սեղմուին՝ միակամ ու միասիրտ՝ ժողովրդական հոծ զանգուածները, օրօրոցի մանուկէն մինչեւ ծերունին՝ որպէսզի գերմանական միութիւնը դառնայ անխորտակելի, բարձրանայ իսկապէս ամենքէն վեր, եւ տիրակալէ աշխարհի։ Ու հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ ազատ խօսքը կը հալածուի ինչպէս բորոտ շունը։

Ազատ խօ՛սք, ինչու չէ, կը պատասխանէ աւելի նրբերանգ ֆաշականութիւնը, բայց ֆաշական ճանապարհով, ֆաշական ուղղութեամբ, տրուած հրահանգներու եւ ցուցմունքներու հիման վրայ։ Եւ ֆաշական Իտալիոյ մէջ սանձն ու բերանակապը պատրաստ են լռեցնելու համար անսաստողները։

Մամուլը ազատ է ազատ Ամերիկայի մէջ, այդ մասին երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ։ Բայց, կ'ըսեն ռամկավարները, նախագահ Րուզվելթի տնտեսական քաղաքականութեան եւ վերականգնումի նոր օրէնքներուն դէմ պէտք չէ որ արտայայտուի այդ մամուլը։ Հակառակ պարագային պարտաւորուած պիտի ըլլանք թոյլ չտալ որ անսաստող թերթերը կարենան իրենց ճակտին ունենալ ամերիկեան կապոյտ արծիւը։ Ուրիշ խօսքով, հասարակութիւնը պիտի հրաւիրենք որ պոյքօթ ընէ իր շահերուն հակառակ արտայայտուող այդ թերթին դէմ եւ մոխիրի վրայ պիտի նստեցնենք զայն։

Այսպէս է որ մեծ ու պզտիկ բազմաթիւ երկիրներու մէջ հետզհետէ կը տժգունի, կը խամրի ազատութեան ալուոր ծաղիկը, կը հալածուի, կը կաշկանդուի, կը բանտուի ազատ խորհողութիւնը։ Եւ այն երկիրներուն մէջ, ուր դեռ կը յամենայ ու կը յամառի մնալ խօսքի, գրչի եւ մամուլի ազատութիւնը, բազմաթիւ են անոնք որ խեթիւ կը նային այդ ազատութեան վրայ, զայն կը համարեն վնասակար երկրին ապահովութեան եւ գերագոյն շահերուն, նախանձով կը հետեւին դրացի երկիրներու այդ ուղղութեամբ կատարած նուաճումներուն եւ բանիւ ու գործով կը պատրաստեն այն մեծ օրը ուր իրենք ալ պիտի կրնան պինդ ոլորել այդ զազանին հաստ վիզը։

Ու մարդ շփոթած կը մնայ հին հաւատալիքներուն եւ նոր ուղիներուն առջեւ։

Ո՞րն է ճիշդը, եւ ո՞րն է սխալը։

Եթէ արդիւնքն է որ պիտի դատենք, քննենք այդ արդիւնքները։

Համայնավարութիւնը հերքումն իսկ է ամէն ազատականութեան, բայց հակառակ ատոր, հակառակ բոլոր աննպաստ դժուարութիւններուն եւ տասնեւվեց տարուան համայնավար ռէժիմէ մը յետոյ որ ամբողջ աշխարհը ճակատեցաւ անոր դէմ, Ռուսաստանը այսօր հզօրագոյն պետականներէն մէկն է միջազգային քաղաքականութեան, սպառնալով որ դառնայ նաեւ տիրականներէն մէկը համաշխարհային շուկային։

Տասը տարուան ֆաշական վարչաձեւը տասն անգամ բարձրացուց երկրի արժէքն ու կշիռը եւ բաղդատութեան հնարաւորութիւնն իսկ չկայ Ճիոլիթթիի եւ Մուսոլինիի Իտալիային միջեւ։

Հիթլէրականութիւնը մէկ քանի ամսուան մէջ շատ աւելի նպաստեց գերմանական միութեան եւ երկրին զօրացման, քան Պրիւնինկները տասը տարուան ընթացքին։

Րուզվելթի տնտեսական քաղաքականութեան յաջողութեան վրայ աշխարհ բնաւ լաւատես չէ, բայց վա՛յ է այդ աշխարհին եթէ երկաթէ օրէնքներով ան յաջողի գլուխ բերել իր ծրագիրը։

Արդիւնքէն դատելով, ուրեմն, ամէն կարգի ազատութիւններու կաշկանդումն ու կապտումը վնասակար չէ եղած այն երկիրներուն համար ուր կիրարկուած է ան։

Բայց Ռուսաստանի, Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ հզօրացումէն ի՞նչ օգուտ կրնայ սպասել մարդկութիւնը։

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՐՔԸ

— o —

Հայոց պատմութիւնը քիչ անգամ արձանագրած է այնպիսի զանգուածային գաղթ դէպի օտար ու հեռաւոր երկիրներ ինչպիսին ըրաւ տասնըմէկ տարի առաջ։

Զինադադարէն յետոյ, մահուան սարսափը դեռ աչքերուն մէջ, հազիւ քանի մը հազար խլեակներ վերադարձած իրենց նախկին հայրենի բոյները, ահա կացին նոր, դաժան հարուած մը արմատախիլ նետեց զիրենք, ուրիշ վերապրողներու հետ, բաց ծովերուն մէջ։

Ու անոնք քշուեցան յունական, պուլկարական, եգիպտական, ֆրանսական ու մինչեւ հեռաւոր ամերիկեան ափեր։

Ժողովուրդ մը տարրալուծեցաւ երկրի երեսին։ Անհատներու փնտռտուքները տեղի տուին զանգուածներու փնտռտուքին։ Մեր ականջին մէջն է, դեռ «Յառաջ»ի սրտառուչ կոչը, իր առաջին տարիներուն.

— «Խպրիկ մը, հայ ժողովուրդ, ո՞ւր նետեց քեզ ճակատագիրը, ո՞ւր ինկար դուն, քանի՞ ընտանիք Հայ կայ ձեր գտնուած գաւառին մէջ. ինչո՞վ կը զբաղիք, եւն.»։

Ու հասան նամակներ, թղթակցութիւններ Ֆրանսայի ամէն մէկ անկիւնէն, մինչեւ որ գծուեցաւ Ֆրանսայի հայկական քարտէսը։ Մենք գիտենք հիմա թէ գաղութը որ 60,000 կը հաշուէ, ի՞նչ շրջաններու մէջ բաժնուած է։

Այսօր, տարիներ յետոյ, գաղութը կայուն վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Մեծ մասը իր գտնուած տեղը հող առեր, տուն շիներ, ու կոկիկ ապրուստ մը ապահովեր։ Ազգային տեսակէտով անոր ներկայ մտահոգութիւնը, իր ֆիզիքական գոյութենէն յետոյ, իր սեփական մշակոյթի պահպանումն է։ Շատ մը անկիւններէ կը լսուին հիմա, Հայոց եկեղեցիի կոչնակին հետ, հայկական մանկապարտէզներու քաղցրահնչուն երգերը։

Մանկապարտէզներու եւ նախակրթարաններու երեւումը մեծագոյն մխիթարական երեւոյթն է, անտարակոյս, գաղթահայ կեանքի մէջ, բայց ինքնաբոյս այդ փոքրիկ հաստատութիւնները պատասխանատուութեամբ չէ որ կը ղեկավարուին։ Ո՞ւր է կեդրոնական զուտ մշակութային մարմին մը, որ վարէ զանոնք դպրոցական միատեսակ ծրագրով, ընտրէ դասագրքերը, ուսուցիչները, ընէ դպրոցական հրատարակութիւններ եւն.։ Բարեգործականը իր հիմնական բարեսիրական նպատակներէն դուրս՝ կը զբաղի հայ մշակոյթի պահպանումով եւ բացած է դպրոցներ զանազան վայրերու մէջ, Կ. Պոլսէ, Նմանապէս, ունի մանկապարտէզներ, դպրոցներ, Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Յունաստանի մէջ։ Ծաղկոցներ ունին նաեւ Կրթասիրացները, Յառաջդիմասիրացները եւն.։ Գնահատելի բարիքներ են ասոնք, բայց ոչ բաւարար դարման։

Հոն միայն, եգիպտական գաղութին մէջ կազմուեցաւ, քանի մը տարի առաջ, Համազգային ընկերութիւնը։ Զուտ մշակութային մարմին մը, որ առաջադրած է բանալ նախակրթարաններ եւ միջնակարգ դպրոցներ հոն ուր կարելի է, միեւնոյն ատեն ընել խիստ աժան հրատարակութիւններ դպրոցական դասագրքերու եւ հայ գրականութեան։

Այս ընկերութեան անդրանիկ գործն եղաւ Պէյրութի Հայ Ճեմարանը, լուսաւոր փարոսը ոչ միայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի, այլ եւ Իրաքի եւ Պարսկաստանի, ուրկէ հետզհետէ աշակերտներ կ'արձանագրուին։ Մանկավարժական արդիական սկզբունքներով ղեկավարուող այս հաստատութեան վրայ կ'արժէ որ գուրգուրայ ամէն Հայ, եւ ջանայ պահել զայն։

Համազգային մշակութային ընկերութիւնը դժբախտաբար ուշ արձագանգ գտաւ Ֆրանսայի մէջ։ Վերջերս միայն կազմուեցան քանի մը մասնաճիւղեր զանազան քաղաքներու մէջ։

Մենք սկսեր ենք մեծ շուքով տօնել ամէն տարի մեր «Մշակոյթի Օրը»։ Տարուան մէջ օր մըն է այս, ուր մեր կարելին կ'ընենք ցոյց տալու մեր հայրենակիցներուն եւ օտարներուն թէ ունեցած ենք եւ ունինք սեփական մշակոյթ մը, թէ ան հասած է բարձրագոյն աստիճանի, թէ մենք ոչինչով ետ ենք ուրիշ ազգերէ։

Ասոնք բոլորը ճշմարիտ են, բայց ամէն մէկ Հայ ինչքա՞ն նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւն կ'ընէ Հայ Մշակոյթը իր բարձր աստիճանին վրայ պահելու համար։

Միայն ունենալը չի բաւեր, կարեւորը պահելն է։

Համազգայինին կ'իյնայ ուժեղ կազմակերպութեան մը ցանցերը նետել հայկական գաղութներու մէջ ու հայ ժողովուրդին հետ միասին ձեռք ձեռքի պահել հայ գիրն ու գրականութիւնը իբրեւ ժառանգական հարստութիւն։

Հայ ժողովուրդին հետ ձեռք ձեռքի, կ'ըսեմ, որովհետեւ առանց անոր ոչինչ կարելի է ընել։ Ան նիւթական եւ բարոյական նեցուկն է բոլոր հանրօգուտ ձեռնարկներուն։ Անոր օժանդակութեամբ մեր քաղաքակրթութիւնը պիտի պահպանուի։

Ինչո՞ւ իր տուրքը չտայ այս ընկերութեան ալ, նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Համազգայինի խնամակալ մարմիններու հետ կամ անոր կողքին կրնան կազմուիլ երիտասարդ մտաւորականներու խումբեր, մանկավարժական գիտելիքներով օժտուած, ծանօթ հայ լեզուի ու գրականութեան, որպէսզի մշակեն բուն տեղական պահանջի դպրոցական ծրագիրներ։ Շարժում մը, կենդանի հետաքրքրութիւն մը դէպի մեր հանրային օգտաշատ հաստատութիւնները, կ'ազատէ նաեւ շատեր մեղապարտ անտարբերութենէն։

Գալով նիւթական տուրքին, արդարեւ խիստ ուշագրաւ եւ յուզիչ է Համազգայինի տետրակներուն վրայի նշանաբանը. «Ամսական մէկ ֆրանք, քու մէկ ֆրանքով կ'ապրեցնես հայ գիրն ու գրականութիւնը»։ Ուրեմն, ամէն մէկ Հայու իր մշակոյթի տուրքն է ամսական միայն մէկ ֆրանք... Չնչին տուրք, կարեւոր եւ անյետաձգելի պարտականութեան մը համար, եւ որ սակայն պիտի փրկէ սերունդը մտքով եւ սրտով։

Մ. ՇԱՏՈՒՐԵԱՆ

Պահ մը հեռու քաղաքի ժխորէն

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հոկտեմբերեան խենթ ու խելառ օրերուն ենք, քաղաքը միեւնոյնն է, փոփոխութիւն չէ կրած, իսկ գիւղացին յոգնաբեկ դաշտային աշխատանքէ ազատ՝ կը մտածէ գալիքը եւ բարի օրերը բնատուր...

Գիւղացիի զաւակ եմ, աւելի ճիշդը կոշտ ու կոպիտ լեռնցիի մը զաւակը, (խաչին լոյսը կաթի ինծի ծնունդ տուող հօրս անթաղ գերեզմանին վրայ), կը յիշեմ աշնան մելամաղձոտ կեանքը գիւղական յարկին մէջ, որուն մէջ սերմ ցանող լեռնցիի հոգւոյն մեծութիւնը, եւ այն սուրբ յիշատակներն անթիւ՝ կը չարչրկեն զիս, կը մղեն աւելի հաւատաւոր եւ աւելի հաւատարիմ մնալ մեր նախահայրերու պաշտելի աւանդութեանց։

Ու անուշիկ յուշերու հովերէն տարուած, Միջերկրականի եզերքներուն թառող լայնանիստ քաղաքը իր ծուխերով ու ժխորով ձգել ու հեռանալ կ'ուզեմ։ Բայց ո՞ւր, հոգիդ սիրեմ, ոտքդ պագնեմ, խեղճ թափառական։ Գի՛ւղ, գի՛ւղ, արեւի երկիր, խաղաղ դրախտավայր, ըսէ ինչ որ կ'ուզես, չարէ՛, որքան որ կը փափաքիս։ Սակայն անփոփոխ եղանակը հանգիստ չի տար իր հովերով, ամբարտաւան ամպերով։ Հովն ու ամպը իրար կը դգեն...

Գործի ժամը իր կծիկը կծկած է — երթայ բարի։ Դաժան աշխատանքէ վերջ, դաժան վարձատրութիւն, յետոյ ապրէ ինչպէս որ կը թոյլատրէ նիհար քսակդ...

Գիւղ երթալու համար քաղաքին կեդրոնը կ'երթամ կառք առնելու։ Անդադար երթեւեկ, ժողովուրդ, բազմութիւն, հանրակառք, կառք ու կառապան, մարդկային ծով, իրարանցում մը։ Ահա մեռելակառք մը բազմաթիւ երփներանգ ծաղկեպսակներ, կը յառաջանայ դանդաղ, անոր ետեւէն ծովածաւալ բազմութիւն, վեղարաւոր, դպիր, սարկաւագ, եւ մոմակալ բռնող ճերմակ շապիկաւոր մանուկներ...

Ու դեռ շատ բան, կառքին անմիջապէս մօտէն քալող սեւ հագած սգաւորներ գլխահակ քայլ կը փոխեն սրգալով իրենց կորուստը, մարդու մը կորուստը...

Ու ո՛վ Եհովա, սոյն պահուն որ դեռ ձիերու սմբակներուն ձայնը ականջէս չէ կորած, եկան ու անցան սեւ ու սգաւոր հովեր, հին օրերու մեր մեռելները, անթիւ ու անհամար մեռելները,— որոնք գացին ու չեկան երկար ու բարակ հոսող արցունքներէն վերջն ալ։ Մարդու կորուստ...

Ցնցուած մեռելային լռութենէն՝ կառք կը մտնեմ, ազատ վայր մը երթալու համար։

Խլացուցիչ աղմուկը կը շարունակուի առանց պակսելու, կառքին վարիչը իր արհեստին ներած չափով փափկանկատ երեւոյթ մը կ'առնէ ու տոմսակները կը կտրէ...

Գանձումի ձեւակերպութիւններէն վերջ կառքը կը սկսի քալել... Վերը երկինքը գորշ ամպակոյտերով բեռնաւորուած՝ կուլայ. իսկ վարը մեր կառքը այլեւս բաւական հեռու քաղաքէն՝ կը սուրայ պողոտայի ճամբաներու վրայ, լռութիւնը խզելով...

Հովը իր հրէշային սուլոցով կ'ոռնայ կատաղած շունի պէս, ականջ կը տանի։ Ծառեր մերկացած իրենց տերեւներէն, կը ծռին ու կը շտկին պարտէզներ ու այգիներ խոպանացած՝ տխուր երեւոյթ ունին։

Դաշտանկարը իր ամայութեամբ իսկ հոգեպարար տեսարան մը կը ներկայացնէ աչքիդ։ Բարի աշխատաւոր ձեռքեր վարած ու ցանած, քաղած ու հնձած, այժմ ալ բարեբեր դաշտերը հանգստեան կանչած են...

Կը սուրայ անպիտան կառքը, թեթեւօրէն եղանակով ... ու ես մտամփոփ հայրենի յուշ – յիշատակներուս հետ, անկուշտ աչքերով կը դիտեմ բնութեան հրաշալիքները, գզգզուած մազերով գլուխս պատուհանէն դուրս հանած։

Զարմանքի հովեր բարկութեամբ կը սուրան ու կ'անցնին, լեռներ, դաշտեր իրարու կը խառնուին, կը փլին, կը շինուին ծառեր ու հեռագրական սիւներ կը վազեն իրարու ետեւէ, առանց հասնելու...

Դաշտի մը մէկ անկիւնը թառած ահա նկարիկ տուն մը։ Մօտէն կը հոսի առու մը զիրկ մը ջուրով, որ կը յիշեցնէ Աւետոյին ջաղացքը պզտլիկ բուլխերիկով, արտեր կանչորակ կը հպարտանան, մարդ մը կարճահասակ կը բանուորանայ, գործ մը կ'ընէ, աքաղաղ մը կուկուլիկու մը կ'արձակէ, երկար ու զիլ։ Ճիշդ ու ճիշդ գեղացիի կեանք, ջուրի ձայն, աքաղաղի կուկուլիկու, եզերու բառաչիւն, ու սանդերի ձայն...

Կը մօտենամ գիւղին, յուշերու մէջ տապլտկուած գլուխս ներս կ'առնեմ ու կը յառաջանամ վարիչին.—

— Սէն Մաթէն իջնել կ'ուզեմ, պարոն։

— Շատ լաւ, կը յարէ առանց ինծի նայելու։

Կառքէն դուրս՝ նեղլիկ ճամբայ մը ձեռք կ'առնեմ, հովը կը սկսի սատկանալ, գլխարկս գլուխէս փախցնելու փորձեր կ'ընէ։ Քայլ փոխելով կը հասնիմ աւազոտ ճամբայ մը զոր փուշին կը խեղդէ. քիչ մը թութի ծառեր խոշոր – խոշոր պատուի կեցուածքով կը խոկան լռելեայն։ Ահա գիւղին տուները, բլրակի մը կողին թառած, կը քալեմ գիւղի մարդիկը տեսնելու ու անոնց գեղջկական կեանքին հետ հաղորդուելու։ Փոքրիկ մը երեքուկէս տարեկան կը վազէ դէպ ինծ, Հայու լաճ է, քեզի մատաղ, պզտիկ տղայ։ Հայերէն կը բարբառի. բոլորն ալ հայերէն կը խօսին։ Սիրտս կ'ուռի, ուրախութիւնս կը կրկնապատկուի... «Այլասերում» «ապազգայնացում» բառերու մասին մտածող իսկ չկայ. հայրը Հայ է եւ գիւղացիի զաւակ։ Հոս ալ օտար հորիզոնի տակ, քաղաքի դժոխային կեանքէն հեռու կ'ապրի գիւղացիի պէս ու կը մեծցնէ իր պզտիկը մաքուր հայ լեզուով ու բարքով։ Ձեր հոգին սիրեմ, սիրելի գիւղացիներ, ձեր բազուկին մատաղ որ հող փորելով, դաժան կեանքի պայմաններու տակ ձեր փոքրիկները Հայ, զուտ Հայ կը մեծցնէք...

Բլրակին վրայ թառած դրացի տուները հաւատարիմ օճախներ են հայ աշխատաւոր բազուկին համար։ Երանի՜, հազար երանի գեղջկական կեանքին համակերպող մեր հայրենակիցներուն...

Մ. Խ. ՔԱՇՃԵԱՆ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՓՈԽ-ՎՐԷԺՈՎ

»»»o«««

ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ... ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՈՎ

Պ. Վենիզելոս հոկտ. 15ին բուռն ճառ մը խօսեցաւ Կրետէի մէջ, [...] յայտարարելով.

— «Դժբախտաբար, կառավարական կուսակցութեանց պատկանողներուն մէջ կան կարեւոր դիրքեր գրաւած մարդիկ, որոնք կը հաւատան եւ կը յայտարարեն, թէ իրենց համար փրկութեան միակ միջոցն է ազատիլ ի հարկին նոյն իսկ ոճիրով — ընդդիմադիր կուսակցապետներէն եւ մանաւանդ ինծմէ։ Այս մարդիկը ո՛չ միայն հասարակ ոճրագործներ են, այլեւ աղետալի կերպով կը փորեն իրենց փոսը։ Որովհետեւ, եթէ կարելի ըլլայ ուրիշ մահափորձով մը զիս անդիի աշխարհը ճամբել նախ քան իմ բնական մահս, ոչ ոք կրնայ ըսել [...] յաջորդ օրն իսկ չպիտի սկսի [...] վրէժխնդրութեանց նոր շրջան մը, որուն ընթացքին, այսօր իմ [...] հետապնդողներէն [...] միայն պիտի կրնային ապրիլ։

«Պ. Ցալտարիս, անհաշտներու կողմէ իրեն պարտադրուած այժմու քաղաքականութիւնը շարունակելով, երկիրը պիտի մղէ դէպի ահաւոր [...] պատերազմ մը, որ թէ՛ երկրին տնտեսական վերականգնումին համար թափուած ճիգերը պիտի ձախողեցնէ եւ թէ պիտի վտանգէ Յունաստանի [...]։ Այս պարագային անիկա [...] ալ չպիտի ըլլայ որ [...] կուտակուած աւերակներու վրայ [...] կրնայ բարձրացնել իր դրօշը, որպէս յաղթական»։

Ընդդիմադիր թերթերը [...] այս յայտարարութեան առթիւ [...] ճառի մը նմոյշներ՝ գաղափար [...] կազմելու համար.—

Աթէնքի եւ Սելանիկի կառավարական թերթերը, առ հասարակ, կ'արտայայտուին այս յայտարարութեանց մասին եւ բուռն յարձակումներ կը գործեն այս առթիւ Պ. Վենիզելոսի դէմ։ «Թախիտրոմոս» իր խմբագրականը կ'եզրակացնէ հետեւեալ տողերով.—

«... Ժողովրդական կամքը, [...] այլոց, պաշտօն տուաւ Պ. Ցալտարիսին ճմլելու վենիզելիզմը մանաւանդ, երբ ան ապստամբական եւ աւազակային արտայայտութիւններ կ'ունենայ, եւ ինչպէս Պ. Վենիզելոսը Կրետէի մէջ, ներքին պատերազմի դրդումներ կը սերմանէ երկրին մէջ։

«Պ. Վենիզելոս պէտք է լաւ ըմբռնէ հետեւեալը.— Որ 1917ը անցած է [...] վերադարձ կերպով։ Թող ծանր [...] իր տեղը Աթէնքի կամ Եւրոպայի [...] ուր որ կ'ուզէ եւ հանգիստ [...], բայց թող դադրեցնէ ապստամբական ձեռնարկները, որովհետեւ այլապէս իր կեանքը իրապէս եւ լրջօրէն վտանգի տակ կը գտնուի այս անգամ, բայց ոչ թէ սեւէ Քարաթանասիսի գնդակներէն, այլ գնդակներէն գնդակահարիչ ջոկատի մը, որ զէնքերը պիտի պարպէ մահավճռին ընթերցումէն վերջ։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս ժամանակին կարգադրուեցաւ Գունարիի [...]»։

«Ափոյէվմաթինի» իր կարգին կը դրադառնայ այս յայտարարութեան եւ կը գրէ ի միջի այլոց.—

«... Պ. Վենիզելոս ոչ միայն [...] վախը կը յայտնէ, այլեւ այդ [...] իբրեւ միջոց կը գործածէ [...] համար իր մարդիկը, դարձնելով [...] տիկա հիմ իր կուսակցական քաղաքականութեան։

— Կ'ուզեն ազատիլ ինծմէ, [...] նոյն իսկ ոճիրի միջոցով։

Ոչ մէկ երկրի մէջ, ոչ մէկ [...] չէ գտնուած քաղաքագէտ մը, որ [...] պարծի զայն եւ իբրեւ քաղաքական [...] տիրապետութեան միջոց գործածէ [...] անտառականութիւնը, հետապնդուած [...] ըլլալու յաճախանքը։ Եւ Պ. Վենիզելոս, նորութիւն մտցուց նաեւ [...] մէջ։ Ինքն էր որ ըսաւ վարչապետ [...] շաբաթներ առաջ.

— Եթէ սպաննեն զիս, ոչ [...] ըլլամ ձեզ ազատելու համար...

Եւ ատկէ ի վեր վերոյիշեալ «[...] բարութիւնը» որպէս ազդանշան [...] ծածուեցաւ։ Ու բոլոր [...]ները, Մունտաքիաքները [...] ցին, թէ Վենիզելոսի մէկ մազին [...] չելու պարագային, ոչ [...] մնայ։

Վենիզելոսեան բազմութիւնը [...] պէտով, փոխ – վրէժ կը [...] տուի։ Ի յառաջագունէ կը [...] ջարդի գաղափարով։ Մարդ[...] բոլոր բնազդները արթնցած [...]

…պատականներու պետը, նման վայ-
րագութեան մը դէմ յանդիման ինք-
զինքը պաշտպանութեան մէջ կը զգայ,
քանի որ վստահ է, թէ ինք մէջտեղէն
վերնալու պարագային, ոչ մէկ բան
կանգուն պիտի մնայ եւ հեղէն ժողո-
վուրդը ինքզինքը պիտի ջարդէ անոր
վրայ:

Բայց այս բոլորէն ոչ մէկը պիտի
պատահի: Պ. Վէնիզելոս, պարզապէս
…խումբի խեղճուկրակ ծերու-
…ան մէջ, պիտի արհամարհուի եւ
…իշխանութեան գլուխ չպիտի
…: Անիկա պիտի հրջապատուի ա-
…ութեամբ, որ այսօր ի յայտ կու-
…արգահատանքով եւ ճաթելու աս-
…մանէն խնդալով»…

«Քաթիմէրինի»ի տնօրէնը՝ Պ. Ե.
Վլախօս իր խմբագրականը կը վեր-
ջացնէ սա տողերով.—

«…Եւ այսպէս, (Պ. Վէնիզելոս)
…րջին մոլեռանդութեան կը մղէ մար-
…իկը, կը սկսի ներքին պատերազմի
նոր շրջան մը եւ երկիրը նորէն կը
…է թերեւս արիւնալի արկածախնդ-
րութեանց:

…ի դէմ այս դժբախտ մարդուն
…երու չեն ոչ խորհուրդները, ոչ
…րները, ոչ խօսքերը, ոչ ճիգերը,
…իրականութիւնը: Թերեւս ի զօ-
…րեան մաղթանքները: Այս պատ-
ճառով, անոր նոր զօրաշարժի սկզբ-
…ութեան կը մաղթենք պարզա-
պէս.— Աստուած խելք տայ…»:

Դաշնակցութեան Օրը Աթէնքի մէջ

— o —

ԱԹԷՆՔ, 16 հոկտ.— Հակառակ բո-
…քաւերուն եւ սպառնալիքներուն,
…անդխաւոր «յուղարկաւորութիւն-
ներուն», Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է
որ կը տիրապետէ ամէն տեղ:

Հոկտ. 15ին, Դաշնակցութեան Օրը
…տօնուեցաւ Փիրէոսի «Վասպուրական»
ակումբի մէջ: Ժամանակէն առաջ սը-
րահը լեցուած էր հայրենակարօտ
բազմութեամբ, մեծ մասով երիտա-
սարդներ:

Սրահը զարդարուած էր յեղափո-
խական զանազան նկարներով: Բեմին
վրայ, հայկական եռագոյնին եւ
…դրօշին մէջտեղ կ'երեւար Դաշ-
նակցութեան երրորդութեան նկարը,
որոնց վրայ Դաշնակցութեան ա-
ռաջին դրօշակը եւ զինանշանը:
Բեմին աջեւ «Ազատամարտ»եան ո-
գիները հանդիսականներու լամ-
պերը կը զարդարէին Հ. Յ. Դ.
զինանշաններով: Բացումը կատարեց
…ան նախագահը, ընկ. Գ. Կառա-
պետեանց, որուն յաջորդեց «Մշակ բան-
ւոր» խմբերգը: Յետոյ բեմ հրաւիր-
ուեցաւ առաջին բանախօսը ընկ. Զ.
Զաքարեան ամփոփ ճառով մը բացա-
տրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը:
…րգէ եւ արտասանութիւններէ վերջ
խօսք առաւ երկրորդ բանախօսը ընկ.
Միհրան Փափազեան, որ վերլուծեց
Դաշնակցութեան 43 տարուան պատ-
մութիւնը, լայն տեղեկութիւններ տը-
…աւ անոր գործունէութեան մասին ու
…ւեց քանի մը դրուագներ: Ու եզրա-
կացուց.— Դաշնակցութիւնը ունի ե-
րեք առաքինութիւններ.— Սէր, Հա-
ւատք եւ կարգապահութիւն: Ան դեռ
վերջացուցած չէ իր պայքարը եւ պի-
տի կռուի բռնութեան դէմ մինչեւ որ
Հայ ժողովուրդը տիրանայ իր սրբա-
զան անկախութեան:

Քանի մը խօսք բրաւ նաեւ ընկ. Գ.
Մարգարեան: Հանդէսը վերջացաւ
«Յառաջ Նահատակ»ի զօռ չեչտերուն
տակ, ժամը 12ին: Յետոյ տեղի ունե-
ցաւ թէյասեղան – երեկոյթ մը որ
տեւեց՝ մինչեւ ժամը 3, ստեղծելով
ընտանեկան եւ ընկերական գեղեցիկ
մթնոլորտ մը:

Արամ

Մ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ

— o —

ՍՊԱՆԻՉԻՆ ՀԵՏՔԸ ԳՏՆՈՒԱ՞Ծ Է

Պէյրութի Էլ Ահրար 17 հոկտ. թի-
ւին մէջ կը գրէ.—

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Ֆիլիփ
Պուլօս եւ գաղտնի ոստիկաններ հայ
լրագրողի սպանիչը գիտեն այլեւս:
Եթէ չենք ուզեր ըսել անունը այդ ոճ-
րագործին, պարզապէս քննութիւննե-
րը չդժուարացնելու համար է: Կը
տեսնուի որ գաղտնի ոստիկաններ գի-
տեն ոճրագործի փախած տեղը Սու-
րիոյ մէջ եւ դէպի այդ ուղղութեամբ
մեկնած են անցած շաբաթ եւ ցարդ
չեն վերադարձած:

Երէկ ժամը 3ին, Բէչատ Իմամ ա-
նուն համայնավարը, որ Աղազարեանի
թաղման միջոցին գրգռութիւն սեր-
մանած էր, դատավարութեան ներկա-
յացաւ: Ան գրգռիչ ճառ մը խօսած էր
վրէժի հրաւիրելով ներկաները: Եւ
ըսած էր թէ, «Դաշնակները աշխար-
հակալներուն աջ թեւն են»: Եթէ ոս-
տիկանները չձերբակալէին զայն, հա-
ւանական է որ արիւնոտ վերջաւորու-
թեան յանգէր այդ ճառը:

Դատարանը յետ դատավարութեան
15 օրուան բանտարկութեան դատա-
պարտեց զայն, որովհետեւ Բէչատ Ի-
մամ իր յանցանքը խոստովանած է
անմիջապէս:

«Էլ Նիհատ» 17 հոկտ. թիւով կը
գրէ.—

Հանգուցեալ Միհրան Աղազարեանի
սպանութեան քննութիւնները կը շա-
րունակուին: Ոստիկանութիւնն ու
արդարութեան պաշտօնատուները
մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան ե-
րեւան հանելու ոճրին ծալքերն ու դր-
դիչները: Գաղտնի ոստիկաններու
պետ Սէլիմ Էֆէնտի Սիւլէյման մեկ-
նած է Անտիոքէն 4 ժամ հեռու գտնը-
ւող Քէսապ գիւղը, յուսալով որ ան-
կէ կարեւոր տեղեկութիւններ պիտի
քաղէ, որովհետեւ կը կարծուի որ
Դաշնակները հոն կարեւոր ժողովներ
կը գումարեն:

Դամասկոսէն «Էլ Նիտա»ին կը գր-
բեն հետեւեալը.—

Հանգուցեալ հայ լրագրողի սպանու-
թեան առթիւ ցոյց մը տեղի ունեցաւ
Հնչակ կուսակցութեան պատկանող-
ներ Պապ Շարքի թաղ հաւաքուեցան
եւ յառաջանալ սկսան, վեր բռնած
հանգուցեալի նկարը: Ոստիկաններ
հասան եւ ուզեցին ցրուել ցուցարար-
ները, սակայն բախում ունեցան ա-
նոնց հետ: Ցուցարարները հակառակ
ոստիկաններու արգելքին եւ խստու-
թեան քալեցին դէպի Պապ Թումա, ուր
զօրացող ոստիկանական ուժեր յաջո-
ղեցան ցրուել ցուցարարները:

Հակառակորդ Հայեր չկրնալով
հանդուրժել անոնց նախատինքին,
ուզեցին փոխադարձութեան դիմել,
սակայն ասոնց խելահաս անձնաւո-
րութիւնները արգիլեցին:

ԽՄԲ.— Այս տեղեկութիւնները կը
քաղենք «Ազդակ»ի հոկտ. 18ի թիւէն:
Ջենէֆ ստացած 15ի եւ 16ի թիւերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի մէջ

ՀՆԱԳՈՅՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆՆԵՐ

— o —

Երեւանէն կը հեռագրեն Թիֆլիզի
Պրոլետարին թէ Աբովեանի հրապա-
րակին վրայ, սինէմայի նոր շէնքին
կառուցման ժամանակ, խարխլած եւ
կիսաքանդ եկեղեցիին տեղը գտնուե-
ցան դամբարաններու եւ տունի պա-
տերու մնացորդներ, որոնք կը պատ-
կանին ուրարտա – խալտական դարա-
շրջանին, (8րդ դար Ք. Ա.): Տան պա-
տերը շինուած են լաւ տաշուած կար-
միր փոքարէ (թուֆ) եւ ամրացուած՝
կուպրի լուծոյթով: Դրուած են բարձր
հիմնաքարերու վրայ:

Այս գիւտը, նախապէս կատարուած
գիւտերու հետ կուգայ հաստատելու
որ, այժմեան Երեւանի մէջ ժամա-
նակ մը գոյութիւն է ունեցեր ընդար-
ձակ քաղաք:

ԽՄԲ.— Երեւանի հնագոյն անցեա-
լին մասին յաջորդով կուտանք Աշ-
խարհբեկի յօդուածը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏ. ՕՓԵՐԱՆ

— :-: —

Պրոլետարի աշխատակիցը կը գրէ
(հոկտ. 12).—

Երեւանի պետական օփերան արդէն
գծած է իր որոշ ուղին: Նախ, ազգայ-
նացնելու համար օփերան, հետզհետէ
իր շուրջն սկսած է համախմբել Հա-
յաստանի մէջ եւ դուրսը գտնուող
արուեստագէտները: Երկրորդ, խը-
թան հանդիսացաւ մեր երգահաննե-
րուն՝ վերամշակելու իրենց անկատար
գործերը եւ ստեղծագործելու նորե-
րը:

Արդարեւ, մեծ նուաճում է տեսնել
1933 — 1934 եղանակի խաղացանկին
մէջ Արմ. Տիգրանեանի Անուշը (վե-
րամշակուած), Յարօ Ստեփանեանի
Քաջ Նազարը (նիւթը՝ Դէմիրճեանի),
Ան. Տէր Ղեւոնդեանի Աստղաձորը
(նիւթը՝ Վ. Թոթովենցի), Սպենդար-
եանի Ալմաստը, 4 գործեր, հայ հե-
ղինակներու կողմէ յօրինուած, ար-
դէն պատրաստ՝ Երեւանի օփերային
երկամեակի շրջանին:

Երբ կը քննենք Երեւանի օփերային
խաղացանկը, կը նկատենք հետեւեալ
պարագան,— կը բեմադրուին այնպի-
սի օփերաներ, որոնք «անկումային»
չեն, որոնք թէ իրենց երաժշտական
կառուցուածքով եւ թէ բովանդակու-
թեամբ ունին պատմական յեղափո-
խական տարրեր,— Չիօ – չիօ – սան,
Քարմէն, Ռիկոլէթթօ: Միակողմանի
պիտի ըլլար, եթէ խաղացանկը կազ-
մուած ըլլար միայն այսպիսի նիւթե-
րէ: Դասական երաժշտութիւնը միշտ
պիտի հնչէ օփերային բեմէն: Այդ
նպատակով ընտրուած են Ֆաուստը,
Ալմաստը, Եւգինէ Օնեգինը, Սէվի-
լայի սափրիչը:

Արդար չէ դեռ մէկ տարու օփերա-
յէն պահանջել Դանէլեանի եւ Իսէջ-
կիի նման նոր ուժեր, թէեւ օփերան
միշտ թարմ տարրեր կը բերէ բեմ:
Տարիներ պէտք են կատարելագործը-
ւած տարրեր ունենալու համար: Կա-
րեւորն այն է որ այժմ Երեւան ունի
օփերա մը իր ձեւաւորուած բոլոր
տարրերով,—պարախումբ 30 հոգիով,
երգչախումբ 30 հոգիով, նուագա-
խումբ 40 հոգիով, երիտասարդ խմ-
բավարներ, յառաջդիմող արուեստա-
գէտներ, բեմավարական ինքնատիպ
նուաճումներ:

Երեւանի օփերան աճելու եւ զար-
գանալու ամէն հաւատիք կը ներկա-
յացնէ արդէն: Երբ աւարտի Ժողովր-
դային Տունը, համապատասխան ա-
քուսթիքով օժտուած թատերասրահին
մէջ օփերան կը դառնայ լիակատար
օփերա»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Արծիւ»ը

— o —

[illegible] — Օտտոյի Հ. Ե. Մ. «Արծիւ» Միու-
թիւնը, կազմուած է 1930ին: 15—20
երիտասարդներ, 18—25 տարեկան
բոլորն ալ ապրիլեան արհաւիրքը ի-
րենց մորթի վրայ կրած ու տառա-
պած պատմական Տէր Զօրի արեւակէզ
անապատի մէջ, ոմանք իբրեւ ուղտա-
բածներ, ոմանք իբրեւ հօտաղներ,
հասակ կը նետեն, բոլորովին մոռնա-
լով մայրենի լեզուն: Օր մըն ալ բախ-
տը այս բոկոտն տղաքը կը նետէ
Մարսէյլ: Այս բուռ մը երիտասարդ-
ները արհամարհելով բոլոր խոչըն-
դոտները եւ շլացուցիչ հրապոյրները,
մոռնալով իրենց ապրուստի դաժան
հոգը, քով քովի կուգան եւ կ'որոշեն
կազմել երիտասարդական միութիւն
մը, փրկելու համար երիտասարդու-
թիւնը եւ մատաղ սերունդը: Ես ալ
Պուլվար Օտտոյի մը ըլլալով բոլորն
ալ կը ճանչնամ, ոմանք հազիւ տար-
րական կրթութիւն մը ստացած են, ո-
մանք կարդալ – գրել չեն գիտեր,
բայց ըլլալով եռանդուն տղաք, չեն
վարանիր: Իրենց երկրորդ նիստին
ներկայ եղած եմ, ծրագիրի մշակման
յանձնախումբ մը ընտրեցին, այլեւս
չհրաւիրեցին զիս, իբրեւ կուսակցա-
կան:

Հակառակ իրենց անփորձութեան,
այս տղաքը կրցան պահել իրենց ան-
կախութիւնը եւ հիմնաւորել իրենց
միութիւնը: Ուժ կուտան թէ ֆիզի-
քական եւ թէ մտաւոր դաստիարա-
կութեան: Տակաւին երկու շաբաթ ա-
ռաջ յաջող մրցում մը ունեցան ֆր-
րանսական խումբի մը հետ, արժանա-
նալով ջերմ գնահատութեան:

Միութեան անդամներուն մարզա-
կան հագուստները եռագոյն են, ինչ-
պէս եւ անդամատետրերը:

Ապրիք, տղաք:

Արամ Արմաղան

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

»»»·«««

Հունգարիոյ վարչապետը եւ ար-
տաքին նախարարը, որոնք Էնկիւրի կը
գտնուէին քանի մը օրէ ի վեր, մեկ-
նեցան կիրակի գիշեր:

Այս այցելութեան առթիւ հրատա-
րակուած թրքական զեկոյց մը կ'ըսէ
թէ՝ երկու երկիրներուն փոխադարձ
շահերը ապահովուած են 1929ի բարե-
կամական դաշինքով: Նոր տեսակցու-
թեան առթիւ, հաստատուեցաւ որ եր-
կու երկիրները համամիտ են Պալքան-
ներու եւ Կեդր. Եւրոպայի վերաբեր-
եալ հարցերու մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ
թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ
մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՁԷՆՔԵՐԸ

»»»o«««

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա-
ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը
մէջ (6 հոկտ.).

— «Ռամկավար Ազատական կու-
սակցութիւնը, ինչպէս յայտնի է,
բաղկացած է երկու հիմնական տար-
րերէ՝ բուն Ռամկավարներէն եւ նախ-
կին Վերակազմեալ Հնչակեաններէն:

Այս երկու տարրերուն ալ հակա-
դաշնակցութիւնը կատաղի, անսանձ
մոլուցք մըն է, անբուժելի ախտ մը,
որ կը խեղդէ անոնց մէջ ամէն գա-
ղափարականութիւն, ամէն արդարա-
մտութիւն, նոյն իսկ ամէն տրամա-
բանութիւն: Դաշնակցութիւնը անոնց
համար այն է, ինչ որ է կարմիր լաթը
եզներուն համար: Անոնք պարզապէս
գերին են իրենց հակադաշնակցական
մոլուցքին, որ միշտ կը ստիպէ զի-
րենք ըսելու եւ ընելու ոչ թէ այն,
ինչ որ ազգին շահը կը պահանջէ, այլ
այն, ինչ որ հակառակ է Դաշնակցու-
թեան ըսածին ու ըրածին:

Ամէն գնով Դաշնակցութեան հակա-
ռակ ըլլալու մղումը այնքան տիրա-
կան է Ռամկավարներու մէջ, որ ա-
նոնք չեն ալ նկատեր, թէ ինչպէս շա-
րունակ իրենց իսկ դաւանած ազգա-
յին նպատակներուն հակառակ կ'եր-
թան, թէ ի՛նչպէս շարունակ ոտնակոխ
կ'ընեն ազգային նուիրական արժէք-
ները, թէ ի՛նչպէս շարունակ ուժ կու-
տան հայ ազգի երդուեալ թշնամինե-
րու դաւերուն, թէ ինչպէս անդադար
կը կրկնեն անոնց քայքայիչ մտքերը,
մէկ խօսքով՝ թէ ինչպէս յիմարաբար
կը դիւրացնեն անոնց քանդիչ գործը
մեր ազգի ներսէն իսկ:

Սակայն, այս հակադաշնակցական
ախտէն ոչ նուազ յատկանշական է եւ
այն ծանօթ իրողութիւնը, որ Ռամ-
կավար Ազատական կուսակցութիւնը
ինքնին չափազանց աննշան քանակ մը
եւ տկար ուժ մը կը ներկայացնէ հայ
իրականութեան մէջ: Եւ եթէ այդ ան-
ժխտելի իրողութեան հակառակ՝ գա-
ղութահայութեան կեանքին մէջ ան-
կարեւոր (թէեւ բացասական) դեր մը
կը կատարէ, ատոր գլխաւոր պատճա-
ռըն այն է, որ այդ կուսակցութիւնը
տարիներ շարունակ անխղճօրէն եւ
գրեթէ մենատիրօրէն շահագործած է
մեր ազգային անկուսակցական ամէ-
նէն զօրաւոր հաստատութիւնները,
Բարեգործականէն սկսած մինչեւ մեր
եկեղեցիները՝ զանոնք իբր զէնք ծա-
ռայեցնելով իր կուսակցական, մա-
նաւորապէս հակադաշնակցական նը-
պատակներուն համար:

Բարեգործականի մէջ, օրինակ,
Ռամկավարները յաջողած են մտցնել
իրենց ամէնէն ականաւոր ղեկավար-
ները՝ Վ. Մալէզեան, Ա. Չօպանեան,
Վ. Թիւրքճեան եւ ուրիշներ, որոնք
ոչ միայն Բարեգործականի նիւթա-
կան միջոցներով անձնական ապրուստ
մը կ'ապահովեն իրենց համար, այլեւ
«անկուսակցական» Բարեգործականի
դրամով զուտ կուսակցական պրոպա-
գանտ կ'ընեն եւ Բարեգործականի հա-
սոյթներն ալ կը գործածեն իրենց կու-
սակցութեան հրահանգներուն համա-
ձայն:

Նոյն յոռի երեւոյթը կը տեսնուի
նաեւ գաղթահայ եկեղեցիներու մեծ
մասին մէջ: Շատ մը գաղութներու մէջ
եկեղեցիներու գլուխ գտնուած են եւ
կը գտնուին Ռամկավար քահանաներ,
վարդապետներ եւ եպիսկոպոսներ, ո-
րոնք իրենց կուսակցութեան մութ
նպատակներուն կը ծառայեցնեն ի-
րենց դիրքն ու վարկը: Շատ մը գա-
ղութներու մէջ Ռամկավար հոգա-
բարձութիւնները իրենց խնամքին
յանձնուած եկեղեցիները կը դրաւե-
ցնեն քաղաքականութեամբ եւ զանոնք
գործիք կը դարձնեն Ռամկավար կու-
սակցութեան ձեռքը:

Ժամանակը եկած է որ ազատատենչ
եւ մարտական հայութիւնը աւելի
գործօն հետաքրքրութիւն սկսի ցոյց
տալ դէպի Բարեգործականի եւ եկե-
ղեցիի նման ազգային անկուսակցա-
կան կարեւոր հաստատութիւնները եւ
մանաւանդ գործօն մասնակցութիւն
բերէ անոնց աշխատանքներուն: Ժա-
մանակը եկած է, որ ազգային ազա-
տագրութեան մեծ իտէալով տոգոր-
ուած ամէն գիտակից Հայ դադրի կը-
րաւորական, անտարբեր կամ արհա-
մարհական վերաբերում ցոյց տալէ
Բարեգործականի եւ եկեղեցիի նման
հաստատութիւններուն հանդէպ, դադ-
րի այն անյողդողդ եւ յստակ գիտակ-
ցութեամբ, որ հայ յեղափոխական
գործը մեծապէս կը տուժէ եւ պիտի
տուժէ, որքան ատեն որ Բարեգործա-
կանի եւ եկեղեցիի նման զօրաւոր ազ-
գային հաստատութիւններ կը մնան
հայկական դատին, Հայաստանի ա-
զատութեան եւ անկախութեան, հայ
ազգի միութեան հակառակ Ռամկա-
վար տարրերուն ձեռքը»:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՀՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

— :-: —

Հոկտեմբեր 21ին սկսաւ Մ. Նա-
հանգներու ագարակապաններուն գոր-
ծադուլը, համաձայն տրուած որոշ-
ման: Շարժման կը մասնակցին երկու
միլիոն հողագործներ՝ 24 նահանգնե-
րէ: Հողագործական նախարարու-
թիւնը կը պատրաստուի փոխ դրամ
տալու հողագործներուն, ինչպէս տը-
րուած է բամպակի արտադրիչներուն:
Միեւնոյն ատեն կը խորհի աւելցնել
ցորենի տուրքը:

«ՎԱՂԸ Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՈՒՏԵՆՔ»

Նախագահ Րուզվէլթ նոր ճառ մը
խօսելով, յայտարարեց.

— «Մենք որ դիկտատոր չունինք
մեր երկրին մէջ, պէտք չունինք հըն-
գամեայ կամ տասնամեայ ծրագիրներ
կազմելու: Մենք կրնանք դէպի մեր
նպատակը երթալ առանց պայմանա-
ժամ որոշելու եւ կարեւոր յառաջդի-
մութիւններ ըրած ենք արդէն: Հարս-
տութիւնները լաւ չեն բաշխուած այ-
սօր: Առանձնաշնորհեալներու փոքր
դասակարգ մը չափէն աւելի հարս-
տութիւն ունի, իսկ բազմաթիւ մար-
դիկ ամէն իրիկուն կը հարցնեն թէ
վաղը ի՞նչ պիտի ուտեն: Դասակար-
գերը չեն որ շինեցին Մ. Նահանգնե-
րը, այլ հասարակութիւնը: Պէտք է
որ, գործակցութեան նոյն ոգիով,
հասնինք հարստութեանց լաւագոյն
բաշխման մը: Որով միայն կրնանք
անհրաժեշտ ապահովութիւնը տալ
երկրին»:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

10.— ՎԻՊԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

»»»»» · «««««

1920ի ամառն էր: Անամպ օր մը, փողոցի մէջ հող կը մաղէինք, Հայու մը տան աւերակներէն, ես եւ երկու …ղքական Հայուհիներ, երկու քոյրեր, Մարիամ եւ …տար: Մէկ ալ տեսնեմ այդ տունէն աղջնակ մը եկաւ …ղդ սափորներով ջուր տանելու:

Ուշադրութիւնս գրաւեց աւոր նմանութիւնը մեր Ապրշումին: Արդեօ՞ք ան էր: Ոչ, չէի յուսար որ ան ող-ջն ազատուած ըլլար: Աղջիկը լեցնելով իր ջուրը գնաց, բայց շատ չանցած դարձեալ եկաւ: Հոգիս կ'ալեկոծէր, եւ սկսած էի աշխատակիցներուս պատմել անցուդարձը: Անոնք թելադրեցին անմիջապէս մօտենալ եւ հարց տալ: Թուլցայ անգամ մը եւս, կամքէս անկախ պատճառով: Զգետէի ինչու համար քարացած էի: Միայն միշտ կը խօսէի Ապրշումի մասին եւ աղջկան վրայ էր ապշահար նայուածքս:

Դարձեալ գնաց ան, մինչ ես այնքան կը տանջուէի: Պիտի խենդենայի: Զէ, այս անգամ գալուն պէս պիտի հարցնեմ, ինչ կ'ուզէ ըլլայ:

Բարեբախտաբար շուշցաւ եւ այս անգամ դեռ 50 քայլ կար տունին մօտենալու, երբ ձեռքիս գործիքը ձը-գելով, դէպի իրեն ուղղուեցայ:

Մի ըսէք որ ինք ալ նոյն կրակէն բռնկած ըլլալով՝ կը շարունակէր մէկէ աւելի անգամներ գալ ջուր տանե-լու:

Երբ տեսաւ իմ շարժումս, կուժերը գետին դրաւ, եւ — «Լեւո՜ն – Լ – ե – ւ – ո – ն» ճչալով հազիւ իրեն քով հասած թեւերուս վրայ ինկաւ կէս ուշաթափ…

— Հա, քոյրիկս, ես իմ: Ապրշում, ես մի լար, մի լար:

Ապշած աշխատակիցներս բազմաթիւ անցորդներով շրջապատած էին մեզ եւ կ'արտասուէին մեզի նման:

Իրեն հետ գացի տեսնելու իր բնակած տունը, ու ապա վերադարձայ գործիս:

Շատ չանցած Մարիամ մայրիկը մեկնեցաւ Խարբերդ, իսկ ես փութացի անցնիլ Շէյթանպազար թաղը ուր կը բնակէր հայրենակիցներէս Կուրավու գիւղացի Թադէոսը: Քանի մը օր անոր մօտ մնալով, վարձեցի երկու սենեակնոց տուն մը իրեն կողքին, ապա քեռի Մը-հերի օգնութեամբ գացինք բերելու քոյրիկս Ապրշումը, ազատելու համար ուրիշի ծառայութենէն:

Թէեւ դժկամակեցան, բայց ի վերջոյ տեղի տուին: Երախտագիտութեան արժանի էին այդ մարդիկը, Խըն-դուդ Ճպուրը (քաղդէացի, կաթոլիկ), իր կինը եւ կոչ-կակար զաւակը Հապիպը, որոնք քոյրիկս ինծի յանձնելու դժկամակութիւնը ծայրայեղութեան տանելով, պատ-ճառ դարձան որ չկարենայինք մեր երախտագիտութեան տուրքը տալ:

Այլեւս քոյրիկս քովս էր ու ես երջանիկ էի: Ամիս մը չէր անցած եւ վարպետ Տօնապետի հետ Զիֆթէ Խա-նի դիմաց դարձեալ տուն մը կը շինէինք, երբ դէմս ե-լաւ Լճեցի Աստուածատուր, չէկ մազերով ու կլոր հա-սակով տղայ մը, եւ պատմեց.— Լեւոն, դուն Մշեցի՞ էիր, այնպէս չէ՞: Եղբայր, գործով մը Լճէ գացեր էի: Հոն մշեցի Բենիամին, սեւ մազերով, նիհար, բարձրա-հասակ տղայ մը կայ, որ կատարեալ Քիւրտ դարձած է: Նոյնիսկ Հայերուս նեղութիւն կուտայ, իր պէկին թե-լադրութեամբ: Բայց երբ իրեն խօսեցայ քու մասին, կը գուշակէր թէ դուն իրեն ազգական եւ համագիւղացին կրնաս ըլլալ: Ահա իր նամակը:

Եւ առնելով կարդացի.

— «Անծանօթ հայրենակից Լեւոն, գրաբերս Աստուածատուրէն իմացայ քո գոյութիւնը որ իբրեւ դպիր ծանօթ ես Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ մէջ, մինչ ես կորսնցուցած եմ մայրենի լեզուս: Սակայն կարող եմ գրել ու կարդալ տակաւին: Ես Պաղլուայ Սեդրակի տղան եմ, հայրս բանտը մեռաւ 1907ին: Բայց ի՞նչ կ'ըլլար որ հըրաշքով մը դուն ալ քեռի Սարգսի տղան Լեւոնը ըլլայիր որու գոյութեանը մասին տեղեակ եմ, ասկէ հինգ տարի առաջ տեսած ըլլալով Հայնէ քաղաքը: Ցամենայն դէպս գրէ ինծի ինքնութեանդ մասին ո՞վ որ ալ ըլլաս, կը բաւէ որ Մշեցի ես»:

Ալ տարակոյս չկար որ մեր Բենիամինն էր, համա-գիւղացի: Ազգական եւ դասընկեր, ինծի համար ամէնէն սիրելին դպրոցին մէջ, որովհետեւ իրենց տան հետ մի-ասին գութան կը լծէինք եւ չփման մէջ էինք:

Կը մնար ուրեմն կարելիս ընել ազատելու համար Բենիամինը Քիւրտերու ձեռքէն: Դժբախտաբար այդ շրջանին քաղաքը զինուորագրութիւն կար եւ ստիպ-ուեցայ յետաձգել նպատակիս իրագործումը: Բայց հա-զիւ ամիս մը անցած էր, երբ խաղաղութիւնը վերահաս-տատուեցաւ քաղաքին մէջ: Զօրեպաններու միջոցաւ նամակներ ղրկեցի եւ Բենիամինը եկաւ: Երբ հասած էր քաղաքի առջեւ Տիգրիս գետին եզերքը, զինուորութեան փախէնհօն մնացած եւ իր ուղեկիցներուն հետ ինծի լուր ղրկած էր: Փութացի առաջնորդել, բայց չճանչցայ, իրենց ցեղը թաւամազ ըլլալով, ինք եւս քսան տարեկանին 30 տարեկան մարդու երեւոյթն ունէր, մինչդեռ ես որ իրեն տարեկից էի, դեռ բոլորովին լերկ էի:

Ինք զիս ճանչցաւ: Իրար փաթթուելով տուն եկանք մեծ ուրախութեամբ:

Շուրջ տարի մը ինծի մօտ մնալով, որմնադրութիւն սորվեցաւ, յետոյ բաժանուելով ամուսնացաւ տեղացի կնոջ մը հետ եւ առանձին տուն – տեղ եղաւ:

Ասոր յաջորդեց մեր գիւղացի Պօղիկ անուն տղու մը երեւումը: Ասոր եղբայրն ալ, Խաչօյ, ինծի պէս ազատուած, Քիւրտերու հետ Տիգրանակերտ եկած եւ Խարաճա թաղ հասած էր, ուր հովուութիւն կ'ընէր: Բայց Պօղիկը այդպէս չէր ազատուած: Ան 1912ին հօրս հետ երկրէն մեկնած էր աչքերու ցաւին համար: Երբ հայրս Պուլկարիա երթալու համար ճամբայ ելած էր, հազիւ Ատանա հասած, չյաջողելով անցնիլ, ետ եկած էր:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

նանք խուսափիլ կրճատումներէն: Ենթադրենք թէ կառավարութիւնը ինկաւ: Ի՞նչ յաջորդը միեւնոյն խոչընդոտին չը՞ պիտի հանդիպի: Արդ, պիտի տապալի՞ք զայն ալ: Եւ եթէ այս ջարդարար ռազմախաղը շարունակուի, չէ՞ք վախնար որ հանրային կարծիքը վերջ ի վերջոյ կորսնցնէ իր պաղարիւնը: Զգուշացէ՛ք: Լաւ խորհեցէք: Եթէ կ'ուզէք տապալել մեզ, տապալեցէք անմիջապէս: Մենք չենք ուզեր քաշքշել անպատիւ գոյութիւն մը: Բայց ես յոյս ունիմ թէ հանրապետականները պատրաստ են այն ճիգին զոր կը պահանջենք եւ որ ճիգն է ազատութեան »:

Այս ճառին վրայ, նիստը ընդհատուեցաւ պահ մը: Երբ վերսկսաւ, համայնավար երեսփոխան Կաչէնի ծրագիր մը ներկայացուց, առաջարկելով բացառիկ տուրք մը հաստատել տուրքի ենթակայ բոլոր եկամուտներուն վրայ, սկսելով 20,000էն: Տակաւին ուրիշ 12 նոր բանաձեւեր կային: Մէկը կ'առաջարկէր բոլորովին վերցնել 37րդ յօդուածը եւ իր բանաձեւը դնել: Ասոր վրայ, Պ. Տալատիէ վստահութեան խնդիր դրաւ: Կէս գիշերը կէս ժամ անցած էր արդէն: Հետզհետէ խօսք առին Պ. Պ. Պլում եւ Ռընոտէլ, որոնք ընկերվարական խմբակցութեան երկու տարբեր թեւերը կը ներկայացնեն: Խօսեցան նաեւ ուրիշներ: Ժամը 2ին, քուէարկութեան դրուեցաւ վստահութեան խնդիրը, եւ Տալատիէի դահլիճը ինկաւ 241ի դէմ 329 ձայնով:

Այս առթիւ, կրկին հաստատուեցաւ որ ընկերվարական խմբակցութիւնը խորապէս պառակտուած է:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեսփ. Ժողովի այս նիստին առթիւ, բազմաթիւ չարժավարներ (շոֆէօր) խռնուած էին խորհրդարանին շրջակաները, կառքերու ապակիներուն վրայ փակցնելով հետեւեալ վերտառութիւնները.—

— Սղութիւն, Գործազրկութիւն, Թշուառութիւն:

Ուրիշ ցուցարարներ ալ համախմբուած էին ամէն կողմէ, բողոքելու համար նոր տուրքերուն դէմ: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, ամուր շղթաներ կազմելով: Քոնքորտի կամուրջը անանցանելի դարձած էր ոստիկանական ինքնաշարժներով: Ոստիկանները անխնայ եռ կը մղէին բազմութիւնը, որուն մէջ կարեւոր մաս մը կը կազմէին կիները: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 184 չարժավարներ: Ձերբակալուեցաւ նաեւ Հարկատուներու Դաշնակցութեան ընդհ. պատուիրակը, իր հետեւորդներով:

Նախագահ Րուզվէլթի նոր ծրագիրը

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՏՈԼԱՐԸ

ՇԱՏ ՄԾԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Նախագահ Րուզվէլթ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի օր, խօսքն ուղղելով ամերիկեան ժողովուրդին եւ մասնաւորապէս շեշտելով.

— « Մ. Նահանգներու ժողովուրդը պէտք է հաստատապէս իր ձեռքն առնէ տոլարին ոսկի արժէքը հակակշռելու հոգը:

Նախագահը պարզելով իր վարչութեան օրով ձեռք բերուած արդիւնքները, յայտարարեց թէ 12 — 13 միլիոն գործազուրկներէն 4,000,000 հոգի գործ գտած են: «Կառավարութիւնը պետական շուկայ մը պիտի հաստատէ ոսկիին համար: Տոլարին նոր գինը պիտի որոշուի գիներու մակարդակին վերահաստատումէն յետոյ: Երբ որ պէտք ըլլայ, ոսկի պիտի ծախենք համաշխարհային շուկային կամ պիտի գնենք »:

Նախագահին յայտարարութենէն կը հետեւի թէ յետաձգուած է տոլարը ամրացնելու խնդիրը: Իր ծրագրով, պիտի հաստատուի տոլար մը, որուն գնելու կարողութիւնը չպիտի փոխուի, բայց ոսկի արժէքը կախում պիտի ունենայ դէպքերու ընթացքէն: Այս նպատակին հասնելու համար, Ամերիկա ոսկի պիտի գնէ կամ պիտի ծախէ, հակակշիռ մը ի գործ դնելով փոխանակութեան սակերուն վրայ:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ-ՄԱՀՈՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս Թուականը:

Պարահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Նոյեմբեր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
8, Rue Jean Goujonի շքեղ սրահին մէջ: Մէթրօ՝ Շան զ'Էլիզէ:
Օրքէսթրը՝ PESANTI — Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:
Մուտք կիներու՝ 8 ֆրանք, այրերու՝ 10 ֆրանք:
Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս Թուականը

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը՝ Վալանսէն Օր. Տիգրանուհի Տուրպախի միջոցաւ ստացած է 691 ֆրանք, իբր հասոյթ Վալանսի եւ Ռոմանի մէջ ի նպաստ իր վարժարանին սարքուած հանդէսներուն, որոնց կազմակերպութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնած են յարգելի օրիորդին հետ պարոններ՝ Լեւոն Սարգիսեան եւ Տելեմաք Լուսինեան, ինչպէս նաեւ վարժարանի ուսուցչուհիներէն՝ Օր. Ազնիւ Փիլիկեան:

×

Ողբացեալ Այրի Տիկ. Հրանոյշ Թօփալեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տիկ. Արտեմ Թօփալեան, Պ. Վաղարշակ Թօփալեան եւ Տէր եւ Տիկ. Քըրք նուիրած են վարժարանին 100ական ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի: (կնիք)

«Համազգային»ը

Այս Ուրբաթ երեկոյ (27 Հոկտ.) ժամը 9ին Maison Mutualité N. սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ նիստը նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ շրջաններու մեր բոլոր ներկայացուցիչներուն:

Հրաւէր ստացող անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ:

Համազգայինի փարիզի վարչութիւն

Հանդէս - Տօնածառ

ՖՐ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Յունուար 7ին Անկէնի մէջ

Նկատի ունենալ այս Թուականը:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՂՔԷՆ (Գ. գեղաբքունի) 10 ֆր.: ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր (Նարդունի) 15 ֆր.: ՇԱՔԷ, Արեւելեան իշխանուհին 20: Եռքը, Է. Մարիա-Ռէմարք 20: ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, տպգր. Աթէնք, 1932, 636 էջ, կազմեալ, 30 ֆրանք: ՋՈՅԳ ՈՃԻՐՆԵՐ, կազմ. 10 ֆր.: ՍԻՍԱԶԱԿԱՊԵՏԸ, բ. տպգր. կազմ. 25 ֆր.: ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ (Գ. Քաթիպա) 6 ֆր.: Սայեաթ Նովա 6 ֆր.: Զրոյց պարսկահայ բարեկամիս հետ (Լ. Մեսրոպ) 5 ֆր.: կոոպերացիա (Վ. Տոտոմեանց) 10 ֆր.: Թէոֆանօ 25 ֆր.: Վոսփորի գաղտնիքը 30 ֆր.: Հայաստանի Աշխարհագրութիւն (Պապէսեան) 10 ֆր.: Իմաստութեան Քառեակներ (Ա. Չ.) 5 ֆր.: Մանկական Աշխարհ (Մարգպետ) 5 ֆր.: Ութ հէքեաթներ (Ա. Չ.): 5 ֆր.: Ծովին աղջիկը 5 ֆր.: Թալիսման 5 ֆր.: Պարտուածներ՝ (Ա. Ահարոնեան) 10 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ.— ԽԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ (Ս. Բիւրատ) 5 ֆր.: ՔՈՐՐԱՏՕ 8 ֆր.: ԱՆՈՅՇ, հայկ. օբէրեթ 5 ֆր. եւայլն:

Պահանջել մեր ընդարձակ ցուցակը:

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, rue Mr. le Prince, Փարիզ (5), ուր կը գտնէք Հայաստանի բոլոր գրական ու գեղարուեստական հրատարակութիւնները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Բոլոր հնարքներս փորձեցի: Ինքզինքս գերազանցեցի: Բայց ճաշը վերջանալուն ոտքի ելաւ, եւ գիշեր բարի մաղթեց ինծի:

Հարցուցի թէ ի՞նչ պատահեցաւ: Ըսաւ թէ խոստացած էր թոյլ տալ որ մեկնի եւ խօսքիս վստահած էր: Բողոքեցի, տրամաբանեցի, մրմռացի, բարկացայ: Ոչ մէկ օգուտ: Ինչ որ կրցայ ստանալ, այն էր թէ յաջորդ օրն ալ պիտի գար հետս ճաշելու, միեւնոյն պայմաններով:

Ծիծաղելի պիտի գտնէք զիս. դպրոցականի մը պէս կը թրթռայի: Եօթը օր շարունակ, հաղար տուրս վճարեցի իր սեւ աչքերուն առջեւ ճաշելու հաճոյքին համար:

Ամէն գիշեր իրեն կը սպասէի, թրթռուն, դողալով ինչպէս նորընծայ ցլամարտիկ մը իր առաջին ցլամարտին, եւ ամէն գիշեր, աւելի գրգռիչ, կը խնդար վրաս, խնդեցնելով զիս: Բոլորովին կորսնցուցի գլուխս: Երբեք չեմ սիրած այդպէս, ոչ առաջ, ոչ վերջը: Այլեւս չէի կրնար ուրիշ բանի մասին մտածել, ինքզինքէս ելած էի: Կուռքի մը պէս կը պաշտեմ հայրենիքս: Մենք հայրենասէրներու

պզտիկ խմբակ մը կազմած էինք, որոշելով այլեւս չհանդուրժել այն տիրութեան որուն մէջ կ'ապրէինք: Ուրիշներն էին որ կը գրաւէին բոլոր լաւ տեղերը, մենք ուրիշ բանի չէինք ծառայեր եթէ ոչ տուրքեր վճարելու խաչուժապաններու պէս, թշնամանք թշնամանքի վրայ կը կրէինք: Դրամը եւ գոհողութիւնները չէին պակսեր:

Մեր ծրագիրները որոշուած էին եւ ժամը եկած էր փորձելու մեծ արկածախնդրութիւնը: Շատ մը գործեր ունէի կատարելիք, ժողովներ եւ գաղտնի հաւաքոյթներ, ռազմամթերք հայթայթել, հրամաններ տալ: Այնքան մօրթիս մէջ մտած էր այդ բողը, որ այլեւս ոչ մէկ բանով կը զբաղէի:

Թերեւս կը կարծէք թէ բարկացած էի իրեն՝ զիս անմիտի մը տեղ դրած ըլլալուն համար, ինծի պէս մէկը որ չէր գիտեր զրկուիլ ամենափոքր քմայքէն: Չէի կրնար երեւակայել թէ իմ ցանկութիւնս զրգռելու համար էր որ կը մերժէր: Պարզապէս կը կարծէի թէ, ինչպէս ինքն ալ կ'ըսէր, տեղի պիտի տայ այն օրը երբ սիրէ զիս:

Ինծի կը մնար արժանանալ այդ բանին եւ կը սպասէի համակերպութեամբ: Այս տեսակ տարփանք մը վերջ ի վերջոյ պիտի վարակէր զինքը, ինչպէս մարգագետին կրակը որ կը լափէ իր շուրջն եղած ամէն բան: Եւ վերջապէս, վերջապէս խոստովանեցաւ թէ կը սիրէր զիս: Այնքան յուզուեցայ որ, կարծեցի թէ կոնակի վրայ պիտի իյնամ ու մեռնիմ:

Ո՛հ, ի՛նչ յափշտակութիւն, ի՛նչ ցնորք: Բոլոր ունեցածս պիտի տայի իրեն: Պիտի խլէի երկինքի աստղերը, իր մազերը զարդարելու համար: Կը մտածէի թէ ի՛նչպէս պիտի յայտնէի իրեն սիրոյս ուժգնութիւնը: Անկարելին կ'ուզէի ընել, անհաւատալին, ինքզինքս տալ, հոգիս, պատիւս բոլորը, ինչ որ ունէի եւ ինչ որ էի: Եւ այդ գիշեր, երբ թեւերուս մէջ կը հանգչէր, խօսեցայ իրեն մեր դաւադրութեան մասին եւ բոլոր անոնց մասին որ պիտի կատարէին զայն: Անմիջապէս զգացի որ ուշադրութիւնը պրկեց իր մարմինը, դիտեցի, առանց անմիջապէս հասկնալու, որ արտեւանունքը կը շարժէր, ձեռքը որով կը շոյէր դէմքս, շօրցաւ եւ սառեցաւ:

Կասկած մը մէկէն բռնեց զիս եւ յանկարծ թուղթերը միտքս ինկան, Սէր, եւ Թուխ կին մը, վտանգ, դաւաճանութիւն եւ մահ: Երեք անգամ նոյն բանը ըսած էին թուղթերը եւ ես չէի զգուշացած: Այնպէս ցոյց տուի թէ բան մը չէի նշմարած: Սրտիս վրայ կծկուեցաւ հառաչելով թէ բոլոր այս բաները վախ կը պատճառեն իրեն եւ հարցուց ինծի թէ այս ինչը եւ այն ինչը խառնուա՞ծ են այդ գործին: Պատասխանեցի: Կ'ուզէի վստահ ըլլալ թէ չեմ սխալիր: Մէկը միւսին ետեւէն, գժոխային խորամանկութեամբ մը, համբոյրներու մէջեւ, յետին մանրամասնութիւնները քաղեց ինձմէ: Կասկած չկար, լրտեսուհի մըն էր, այս մասին այնքան վստահ էի որքան այժմ ձեզ տեսնելուս:

Նախագահին կողմէ զրկուած էր որպէսզի հրապուրէ զիս իր կախարդական հրապոյրներով եւ այժմ բոլոր գաղտնիքներուս տիրացած էր: Մեր կեանքերը իր ձեռքն էին: Եթէ այդ սենեակէն ողջ դուրս ելլէր, քսանըչորս ժամ վերջը բոլորս ալ հրացանի բռնուած էինք: Եւ կը սիրէի զինքը, կը սիրէ՛ի... օհ, բառերով կարելի չէ բացատրել սիրտս այրող այդ զգացումը: Այդ ատուճանին, սէրը տառապանք է այլեւս, բայց գերանուրբ տառապանք մը որ վեր է բոլոր վայելքներէն: Այդ՝ աստուածային անձկութիւնն է որու մասին կը խօսին Սուրբերը, երբ յափշտակութեան մէջ կ'իյնան: Գիտէի թէ պէտք չէ ողջ բաժնուի ինձմէ եւ կը վախնայի որ եթէ սպասէի քաջութիւնս պիտի պակսէր:

— Կարծես քունս կուգայ, ըսաւ:

— Քնացիր, տատրակս, պատասխանեցի:

— Հոգիս, մրմնջեց: Այս եղաւ իր վերջին խօսքը եւ հասուն խաղողի մը պէս իջան իր կապտորակ ծանր արտեւանունքները: Եւ շուտով կուրծքիս դէմ իր կուրծքին կանոնաւոր շարժումէն հասկցայ թէ կը քնանար:

«Կ'ըմբռնէք, կը սիրէի, աշխարհի վրայ ոչ մէկ բանի փոխարէն չէի կրնար տեսնել իր տառապանքը, լռեր մըն էր այս, բայց իմ պաշտամուն[illegible] հրամայէր ինծի խնայել իրեն [illegible] ւած վախճանին սարսափը: Զարմա[illegible] լի բան, չէի բարկացած իրեն: Պէտք [illegible] ատէի զինքը, չէի կրնար: Կը զգ[illegible] միայն որ հոգիս համակուած է [illegible] ւարով:

Խեղճ, խեղճ, երախայ: Մեղք [illegible] չես լացի: Թեւս մեղմօրէն իր մա[illegible] նին տակ սահեցուցի, ձախ թեւս, [illegible] ազատ էր, եւ ձեռքիս վրայ կր[illegible] ցայ: Աստուած իմ, ինչ գեղեցիկ [illegible] Գլուխս դարձուցի դանակը բոլո[illegible] ժովս իր ձիւնի պէս սպիտակ կո[illegible] դը մխելու համար: Առանց արթն[illegible] լու քունէն մահ անցաւ »:

Ընդմիջեց եւ մռայլ նայուածք[illegible] ուղղեց չորս թուղթերուն զորս [illegible] դարձուցած:

— Թուղթերը ըսին: Ինչու [illegible] չըրի: Ալ չեմ ուզեր նայիլ: Զգու[illegible] կը պատճառեն ինծի: Վերցուցէք:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

26 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2327 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Սխա՞լ է պնդել թէ՝ Ֆրանսան ալ կը տառապի վարչաձեւի տագնապէն:

Դահլիճներու անկումը սովորական բան է այս երկրին մէջ: Բայց, ինչ որ տեղի կ'ունենայ վերջին տարիներու ընթացքին, փտանչանչանի մը հանգամանքն ունի:

Մէկ խօսքով, աջի եւ ձախի պայքարն է որ կը սատականայ հնգեւոր, անելի մը մատնելով կառավարական մեքենան:

Պ. Տալատիէն ալ ինկաւ ելմտացոյցի վիճաբանութեան առթին, ինչպէս չորս մը իր նախորդներէն: Արդ, ինչ որ ելմտական տագնապ կը կոչուի, ոչ միայն տնտեսական է, այլ եւ ընկերային:

Ֆրանսան, որքան ալ բախտաւոր եւ հարուստ, չէր կրնար ա-մնալ համաշխարհային տագնապին ցնցումներէն:

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, երկիրը խորապէս կը տառապի աշխատանքի պակասէն եւ առեւտրական շարժումի դանդաղութենէն: Հիմնովին խախտած է առեւտրական կշիռը: Ներածումներու գումարը միլիոններով կը գերազանցէ արտածումներու արժէքը:

Մեծն Բրիտանիան, որ հարուստ յաճախորդ մըն էր, չափազանց սահմանափակեց իր գնումները, սթերլինի անկումէն յետոյ: Ամբողջ շրջաններ, պերճանքի արտադրութեան բազմաթիւ գործարաններ եւ տուներ անգործութեան դատապարտուեցան, միայն այս պատճառով: Նոյն իսկ հողագործութիւնը ազդուած է, որովհետեւ Անգլիա կ'ուզէ գոհանալ մայր երկրին կամ գաղթավայրերուն գետնախնձորով եւ բանջարեղէններով:

Ծանր հարուած մը տուին նաեւ Մ. Նահանգները:

Ֆրանսայի արտադրիչները մեծ յոյսեր կապած էին «Թաց»երու յաղթանակին: Եւ սակայն, խմելու իրաւունքը հազիւ վերահաստատուած, ամերիկեան կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ ըմպելի ներածուի: Եւ Ֆրանսայի այգեգործութիւնը, որ եկամուտի կարեւոր աղբիւր մըն էր, նոյնպէս կը տառապի այս կարգադրութենէն եւ ...իչ սահմանափակումներէ:

Դեռ վերջերս էր որ, «գինետօն» մը հաստատուեցաւ Հողագործական նախարարին նախագահութեամբ, ֆրանսական գինին ծանուցանելու եւ տարածելու համար: «Խմեցէք և տարածեցէք»...

Մէկ խօսքով, եկամուտները պակսած են աննախընթաց համեմատութեամբ, խախտելով երկրին տնտեսութիւնը եւ հետեւաբար ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը:

Անցեալ տարի, 12—16 միլիառ կը հաշուէին ելմտացոյցին պակասը: Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնելով, նոյն իսկ վիճակահող սարքելով, հազիւ յաջողեցան ելք մը գտնել:

Իսկ 1934ի ելմտացոյցը նորէն բաց կը ներկայացնէ,— 7,118 միլիոն ֆրանք, որուն դիմաց Տալատիէի դահլիճը Թուղթի վրայ ...րած էր 5,424 միլիոն: Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնաժողովը մերժեց կարգ մը առաջարկներ, նախատեսուած եկամուտը ...ցնելով 4,777 միլիոնի:

Բայց բարեփոխուած ելմտացոյցն իսկ չկրցաւ փրկել դահլիճը, որ տապալեցաւ գիշերանց, հակառակ Պ. Տալատիէի պերճախօս կոչերուն: Եւ այս՝ այնպիսի ժամանակ մը երբ չափազանց ...փուկ է միջազգային կացութիւնը, մանաւանդ Ֆրանսայի վիճակը:

Հակառակ բոլոր նեղութեանց, Ֆրանսան անճար չէ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար:

Բուն տագնապը հոգեբանական է: Հասանքի, տեսակէտի, ընկերային դաւանանքի խնդիր:

Տալատիէի դահլիճին գլուխը կերաւ ելմտացոյցի 37րդ յօդուածը, որ կ'առաջարկէր հարիւրին 6 բացառիկ տուրք մը հաստատել պետական պաշտօնեաներու եւ հանգստեան թոշակաւորներու ամսականներուն, ինչպէս եւ անհատական հաստատուն եկամուտներուն վրայ:

Ելմտական յանձնաժողովը մերժեց նոր տուրքի ենթարկել անհատական եկամուտները, իսկ միւսներուն համար առաջարկեց աստիճանական տուրք մը հաստատել:

Մթնոլորտը շատոնց թունաւորուած էր: Երբ հրապարակութեան տրուեցան ելմտացոյցի օրինագիծները, քաղքենի – դրամատիրական թերթերը սկսան ահազանգ հնչեցնել, դրդելով մեծ առեւտրականներն ու գործատէրները: Զախակողմեան մամուլն ալ, իր կարգին, ուժգնօրէն կ'ըմբոստանար պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատման դէմ:

Այնպէս որ, երբ վիճաբանութիւնները սկսան, դիրքերը ճշդուած էին արդէն: Պ. Տալատիէ եւ իր նախարարները մէկ ժողովէն միւսը կը վազէին, գլուխ գլխի խօսակցութիւններ կը սարքէին ...րանցքներու մէջ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար:

Բոլոր ջանքերն անցան ապարդիւն. որովհետեւ, ընկերային տեսակէտներն էին որ ուժգնօրէն կը զարնուէին իրարու:

— «Նոր տո՞ւրք, համաձայն ենք, բայց առէք ոչ թէ 15,000 տարեկան ...ստացողներէն, խեղճ ու կրակ պաշտօնեաներէն, այլ հարուստներէն: Կամ ա...ռէք պետական ինքնավար հաստատութենէ մը, Գլխավճարի Սնտուկէն, որ մէկ միլիառ 853 միլիոն ֆրանք շահած է այս տարի: Այդ սնտուկը երկու միլիառի պահեստ մը ունի Պանք տը Ֆրանսի մէջ: Կ'ուզէք փոքրիկ մատնել երկիրը, մէկ միլիառ 800 ֆրանքի գումար մը կրճատելով պաշտօնեաներէն»...

Այս էր առաջին հարուածը, որ տրուեցաւ ընկերվարականի մը բերնով: Եւ այդ երեսփոխանը «չանթաժ» կոչեց Ֆրանքի փրկութեան անունով բարձրացած փայնասունը:

Ի՞նչ խօսք որ աւելի առաջ գացին համայնավարները: Լոկ աջակողմեան տարրերը, որոնք արդէն դժգոհ էին Տալատիէի արմատական դահլիճէն, ճակատը ճեղքեցին ուրիշ ուղղութեամբ, ժամ առաջ տապալելու համար զայն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՆԻՐ ՀԱՑՆ ՈՒ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ

»»»·«««

Հայ գրագէ՛տը... մեր ժողովուրդին ամէնէն լքուած ու ամէնէն դժբախտ դասակարգին ներկայացուցիչը:

Ինքն է որ մեզի ըսել կուտայ.

— Քաղաքակրթուած ժողովուրդ ենք, գիր ունինք, գրականութիւն ունինք:

Իրմով կ'ապրի մեր մեծասքանչ լեզուն, բայց այդ լեզուն չապրեցներ զինքը:

Մշակոյթի օր, Արուեստի օր, Երգի օր... Ինչո՞ւ... որպէսզի խնդա՞նք մեր քաղաքակրթութիւնը վառ պահողներուն վրայ, որպէսզի յաւերժացնե՞նք անոնց անօթութիւնը, որպէսզի օտա՞րը խաբենք...

Նայեցէ՛ք սա ցանկին ու տեսէ՛ք թէ ինչ հարստութիւն կը ձգեն եւրոպացի գրագէտները՝ գերեզման իջնելէ առաջ.—

Ճորճ Մօր	75,000	սթերլին
Քրիսթօֆըր Պէնսըն	112,000	»
Սթէնլի Ուէյմըն	100,00	»
Չարլզ Տիքընս	80,000	»
Չարլզ Կարվիս	71,000	»
Էնթընի Թրօլօփ	20,000	»
Միս Պրէտըն	68,000	»
Բայտըր Հակարտ	61,000	»
Ճորճ Մէրէտիթհ	32,000	»
Մարի Քօրէլի	24,000	»
Ուիլիըմ Լաք	24,000	»
Վիքթօր Հիւկօ	300,000	»
Էտմոն Ռօսթան	250,000	»
Ճոն Կալզուորտհ	88,000	»

Եւ դեռ ուրիշներ: Անգլիացի երիտասարդ հեղինակ մը որ միանգամայն թատերագիր է, երաժիշտ եւ դերասան, իր չորս *րոլ*երը շարժանկարի վերածել տալով ստացած է 100,000 սթերլին... Լոյտ Ճորճ իր «Յիշատակներ»ուն իրաւունքը ծախեց 25,000 սթերլինի, իսկ քանի մը տարի առաջ ամերիկեան թերթէ մը ստացաւ 40,000 ոսկի՝ յօդուածաշարքի մը համար: Ուինսթըն Չըրչիլ գիրք մը գրեց վերջերս... 20,000 սթերլինի փոխարէն: Հայազգի Մայքլ Արլէնի համար կ'ըսեն թէ ունի առնուազն 100,000 ոսկի, դղեակ մը՝ Քանի մէջ, Ռօլզ – Րոյս ինքնաշարժով կը պտտի ու կը ճաշէ Րիցի մէջ — երբ Փարիզ է:

Յիշե՞նք դեռ, շարժանկարի դերասան – դերասանուհիներուն ստացած գումարները: Հօլիուտի մէջ հռչակաւոր դէմքերը կը ստանան շաբաթական 1000էն 3000 ոսկի: Մօրիս Շըվալիէն իր հասակը ցոյց տուաւ Լոնտոնի մէջ 15 օր եւ առաւ 10,000 սթերլին: Կրէյսի Ֆիլտս՝ Անգլիացի դերասանուհին շաբաթական 5000 ոսկիէն պակաս չաշխատիր... Ուրիշ մը 30,000 պիտի շահի երեք ամսուան աշխատութեան մը համար...

Այսքանն ալ կը բաւէ, ողբալու համար մեր գրականութեան ու արուեստի մարդոց վրայ: Անշուշտ պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Ամէնէն « վարպետորդի » գրագէտը, այսինքն այն որ առեւտրական ջիղ ունի եւ խանութպանի հաշիւ կ'ընէ, իր հեղինակութենէն կը շահի... 1000 ֆրանք, 2000, տո առաւելն 5000:

Հայ նկարիչը կը նկարէ «յանուն արուեստի», բանաստեղծը կը գրէ իր հոգին — ո՛չ թէ փորը — կշտացնելու համար, դերասանը կը խաղայ, որովհետեւ « մուսան » այդպէս պատուիրած է իրեն

Ու երբ «ազգին գրագէտը » կը մեռնի, իր ետեւը կը ձգէ այրի մը, իղձոտ վերարկու մը, փոշոտ գրադարան մը — որուն պարունակութեան մեծ մասը իրը չէ — եւ քանի մը հազար ֆրանք... պարտք:

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԲՈՒՌՆ ՃԱՌԸ ՎԵՐՍԱՅԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

«ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ 440 ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ ԿԸ ՋԱԽՋԱԽԵՆ ՄԵԶ»

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԵՆ...

Ատոլֆ Հիթլէր հոկտ. 24ին բուռն ճառ մը խօսեցաւ Պերլինի մէջ, Վերսայլի դաշնագրին դէմ: Գերմանիոյ բոլոր մասերուն մէջ միլիոնաւոր քաղաքացիներ կը լսէին ճառը, շնորհիւ ձայնասփիւռ գործիքներու:

Ներկայ կացութեան մէջ, մասնաւոր նշանակութիւն ունի այս ճառը, որովհետեւ չէշտակի կը շօշափէ բոլոր վիճելի խնդիրները: Իրմէ առաջ խօսք առաւ Տոքթ. Կէօպէլս, պրոպագանտի նախարարը, մասնաւորապէս շեշտելով թէ՝ 15 տարուան անձնատուութենէ մը յետոյ, գերման ժողովուրդը այժմ կը պահանջէ իրաւունքներու հաւասարութիւն եւ խաղաղութիւն:

Ահաւասիկ Հիթլէրի ճառին գլխաւոր մասերը.

— « Ինչո՞ւ այսպէս ըրինք, որովհետեւ ուրիշ միջոց չկար, որովհետեւ իրաւունքներու հաւասարութիւն կ'ուզենք, որովհետեւ ապրիլ կ'ուզենք: Մեր դժբախտութիւնն այն է որ պարտուեցանք: Բայց, մենք անպատիւ չելանք, մենք մեզ պաշտպանեցինք մինչեւ մեր ուժերուն վերջին սահմանը: Մենք անձնատուր եղանք միայն այն ատեն երբ երաշխաւորութիւններ տրուեցան մեզի: Յաղթականները չեն կրնար պահանջել որ պարտուած ժողովուրդը յաւիտենապէս երկրորդ կարգի ժողովուրդ մը մնայ:

Արիւնը մեր գլուխը կը ցատկէ երբ կը խորհինք Վերսայլի դաշնագրի մասին: Անոր 440 յօդուածները կը ջախջախեն մեզ, եւ սակայն մենք ունինք Ֆրանքֆորթի դաշնագրին օրինակը (1870): Ամբողջ աշխարհ գոնէ գիտէ թէ ո՛ր կողմն է յանցաւորը: Ամէնքն ալ գիտեն թէ ո՛վ էր բուն յանցաւորը: Եւ ի՞նչ պարտադրուեցաւ Ֆրանսայի, իբրեւ պայման հաշտութեան: Ֆրանսան կրցաւ երեք տարիէն վճարել հատուցումը: Ֆրանսայէն առին միայն հողամաս մը որ նախապէս Գերմանիոյ պատկանած էր, բայց չառին պատիւը, չհարստահարեցին, ոչ ալ բանակը փճացուցին: Ֆրանքֆորթի հաշտութիւնը կարելի չէ բաղդատել Վերսայլի դաշնագրին հետ: Հատուցումները ուրիշ նպատակ չունէին եթէ ոչ ստրկացնել Գերմանիան: Աշխարհի մէջ կ'նքուա՞ծ է հաշտութիւն մը որ չորրորդ յաղթականներուն վճարելի տուգանքը: Բոլոր կարելի թիւերը մէջտեղ դրին, մէկ միլիառէն մինչեւ 200 միլիառ: Ստորագրուեցան պայմանագիրներ որոնք չպիտի կրնային գործադրուիլ, սակայն գիտէին թէ յաղթականները եւ թէ պարտեալները: Աստծու արդարութիւնը ուզեց որ այս ոճիրները պատժուին: Բոլորն ալ, յաղթական թէ պարտեալ, հաւասարապէս դժբախտացան: Կարելի՞ է աշխարհը վերաշինել ատելութեան սկզբունքի մը վրայ: Վերսայլի հաշտութիւնը, որ անտանելի է 15 տարիէ ի վեր որ կը տեւէ, կը սպառնայ կործանել աշխարհը:

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

« Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ ալ գործեցին քաղաքական յիմարութիւն մը,— Տանցիկի նրբանցքը: Ի՞նչ կը նշանակէ այս: Հարկ է լուծման մը յանգիլ օր մը: Եւրոպայի մէջ կան Լեհեր եւ Գերմաններ: Մենք դրացիներ ենք եւ անկարելի է քարտէսէն ջնջել միլիոնաւոր Գերմաններ եւ միլիոնաւոր Լեհեր: Մենք կողք կողքի պիտի ապրինք: Ինչո՞ւ այդպիսի կռուախնձոր կը ձգեն մեր միջեւ: Կարելի էր այս բոլորին առաջքը առնել. ինչո՞ւ չըրին. որովհետեւ ուզեցին մշտնջենաւորել ատելութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« Սուտ է թէ միւս ազգերը կը վախնան Գերմանիայէն: Ատիկա չափազանց մեծ պատիւ պիտի ըլլար մեզի համար: Կը հասկնանք որ Ֆրանսա նախընտրէ 2000 թնդանօթ ունենալ փոխան հազարի, 5000 փոխան 2000ի, եւ տասը հազար՝ փոխան 5000ի, բայց, որո՞ւ դէմ արձակել կ'ուզեն այս թնդանօթները: Միայն եւ միայն մեզի՞ դէմ ուղղուած են, որովհետեւ միայն մենք ենք որ կը սպառնանք աշխարհի խաղաղութեան... Կրնաք թնդանօթները արձակել, հազարով, հինգ հազարով թէ տասը հազարով արձակեր էք, մեզի համար միեւնոյնն է: Մեր դէմ չէ, մեր հրշէջներուն, մեր դպրոցներուն կամ մեր փրկութեան բանակին դէմ կրնաք գործածել այդ զէնքերը: Դուք ունիք թնդանօթներ որ կրնան կրակ տեղալ հազար քիլոմէթրի վրայ: Պէտք չունինք այդքան հեռուն արձակելու, որովհետեւ կրնաք մեր տունը մտնել ինչպէս որ ուզէք: Արդէն մեր դիմացն ունինք 80 սուզանաւ, կը կարծէք թէ չի՞ բաւեր: Մենք չէինք գիտեր թէ արժանի ենք այդքան ուշադրութեան: Ոչ. մենք չենք խաբուիր: Այս բոլորին պատճառը այն է որ միւսները չեն ուզեր զինաթափ ըլլալ, ատոր համար մէջտեղ դրած են գերմանական վտանգը: (Յատկապէս Ֆրանսայի ուղղելով խօսքը).— Մենք ամրացուցած ենք մեր կառավարութիւնը, եւ ճիշդ ատով կը տարբերինք ուրիշ կարգ մը ազգերէ: Մեր մէջ չկայ այն երեւոյթը որ կառավարութիւն մը իրիկունը չգիտնայ թէ յաջորդ առտու ո՞ղջ է: Մենք քաջութիւնն ունինք ժողովուրդին պարտադրելու այն ինչ որ կրնայ տանիլ, նաեւ այն ինչ որ պարտի տանիլ: Մենք իշխանութեան գլուխ ենք երկար ատենի համար: Մեր յեղափոխութիւնը 50 զոհէն աւելի չէ տուած: Եւ այդ զոհերը սրիկաներ էին: Վերսայլէն ի վեր, ամէն տարի քսան հազար հոգի անձնասպան կ'ըլլայ Գերմանիոյ մէջ»:

Հիթլէր, խորապէս յուզուած եւ ձայնը մարած, յետոյ ձաղկեց համայնավարութիւնը: « Երբեք թշուառութիւնը այնքան խոր չէ եղած Ռուսիոյ մէջ որքան այսօր: Միլիոններով կը հաշուեն սովամահ Ռուսերուն թիւը »:

Եւ այս առթիւ փառաբանեց իր հաստատած իշխանութեան բարիքները, բացատրեց թէ իրենց վայրագութիւնները ոչինչ են այն բարբարոսութեանց քով որ գործուեցան Անգլիոյ եւ Իրլանտայի մէջ կամ Ֆրանսական յեղափոխութեան շրջանին: Ետքը խստօրէն դատապարտեց գերման փախստականները, « ազգին մրուրը » կոչելով զանոնք: Ու կրկին եւ կրկին պահանջեց հաւասարութիւն.

— *« Ֆրանսան վտանգուա՞ծ կը զգայ ինքզինքը: Մենք հաշտութեան ձեռք կ'երկարենք: Մենք ուրիշ բան չենք ուզեր եթէ ոչ պաշտպանել մեր պատիւը եւ կը մերժենք զանուլ վատերու ազդ մը »:*

Իբրեւ վերջաբան, սլաքներ արձակեց նաեւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դէմ, եւ հրաւիրեց ժողովուրդը միաձայն քուէարկութեամբ վաւերացնել կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Շահը Թաւրիզի մէջ

—օ—

ԹԱՒՐԻԶ, 14 հոկտ. (*Ցառաջ*).— Հոկտ. 9ին Թաւրիզ ժամանեց Ն. Կ. Մ. Ռըզա Շահ Փէհլեւին: Նրան ուղեկցում էին Ջաֆար Ղուլի խան Ասատը, Շուքուհիր Միւլքը, Ամիր Նիզամը, եւ Ամիր Ալամը: Շահը Թեհրանից մեկնած էր Արդեբիլ եւ ապա Միշկինի շրջանով՝ Ահարով եկած է Թաւրիզ:

Ամբողջ երկու շաբաթ էր Թաւրիզի կառավարական (թէ զինուորական եւ թէ քաղաքային) կազմը պատրաստութիւնների մէջ էր հանդիսաւոր ընդունելու Ն. Կ. Մեծութիւնը:

Նախ քան Թաւրիզ ժամանումը, Թեհրանից եկած էին Ատրպատականի պատգամաւորները՝ Տարշչի, Սեգաթել, Իսլամի եւ Իմամի, որոշ կարգադրութիւններ անելու: Երբ Շահը ժամանեց Թաւրիզ, նրանք անցան իրենց շրջանները՝ Ուրմիա, Սալմաստ, պատշան ընդունելութեան պատրաստութիւններ տեսնելու: Հոկտ. 10ին Թաւրիզի կրօնաւորները, հիմնարկութիւնների վարիչները եւ վաճառականութեան ներկայացուցիչները Ատրպատականի նահանգապետի առաջնորդութեամբ ներկայացան Շահին:

Յաջորդ առաւօտ Շահը այցելեց «Շիրօ խուրշիտ»ի եւ զինուորական հիւանդանոցները, իսկ կէսօրից յետոյ այցելեց «Խօսրովի» կարի գործարանը եւ խրախուսեց գործարանի վարիչներին: Հոկտ. 12ին Շահը ներկայ եղաւ քաղաքից դուրս 3 կիլոմեդրի վրայ կազմակերպուած ձիարշաւին: Վերադարձին Գիւլիստան այգու մօտից սկսած մինչեւ Ալագափի Փէհլեւի խիավանի երկայնքին երկսեռ հասարակութիւնը ծափերով դիմաւորեց վեհապետը: Պէտք է յիշատակել, որ շնորհիւ Ատրպատականի ոստիկանապետի ձեռք առած կտրուկ միջոցների, կարգապահութիւնը օրինակելի էր: Ամէն 25 քայլի վրայ ոստիկաններ էին կանգնած:

Հոկտ. 13ին Շահը մեկնեց շրջանները:

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— :-: —

Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ 3,600,000 գործազուրկներ գործ գտած են մարտէն մինչեւ սեպտեմբեր, բայց դեռ 10 միլիոն 89 հազար հոգի անգործ են: Օգոստոսին եւ սեպտեմբերին, իւրաքանչիւր ամսու գործ գտած են միջին հաշւով 850,000 հոգի, ինչ որ կը նշանակէ թէ բարեբար արդիւնք ունեցած է աշխատանքի ժամերու կրճատումը: Իր կարծիքով, պէտք է ալ աւելի կրճատել աշխատանքի ժամերը: Մարտէն սեպտեմբեր բանւորներու գնելու կարողութիւնը աւելցած է հարիւրին 30·7, բայց ապրուստը սղած ըլլալով, իրական յաւելումը պէտք է հաշուել հարիւրին 25·5:

« ՔՕՄԻԹԷՃԻՆԵՐՈՒ ՃՆՇՈՒՄԻՆ ՏԱԿ ՀԵԾՈՂ ՄԵՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ»

— • —

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ

Սօն Փօսթա այս վերնագիրներով կը հրատարակէ Քասնթիէն թղթակցութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը Ցունաստան կը փախչին, չկարենալով դիմանալ պուլկար «քօմիթէճի»ներու խժդժութեանց: «Քօմիթէճի »ները Թուրքերու տուները կողոպտելով խումբ խումբ կը կապեն Թուրքերը եւ կը տանին: Սաւառնակներ կը թռին գիւղերուն վրայ եւ ահ ու սարսափ կը տարածեն: Շատեր փախած եւ յունական Թրակիոյ անտառները ապաստանած են: Ցոյն կառավարիչը հրամայած է հաւաքել զանոնք եւ իբրեւ հիւր պահել»:

Ձեռնարկներ կատարուած են, փախստականները Թուրքիա դրկելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ «ՍԵՒ ԱԴԱՄԱՆԴ»Ը

Երէյլիի հանքածուխին կ'ակնարկենք։ Եւրոպական որ եւէ երկիր զայն կրնար գոհարներու վերածել։ Թուրքերը «էլմաս» մը կը նկատեն զայն։ Հանրապետութեան շնորհը չէ ան, բայց, վերջին տասը տարիներու ընթացքին հանքածուխի արտադրութիւնը մեծ զարկ առացաւ։

Այսպէս արտադրուած է.

1923ին	597,000
1924ին	769,100
1925ին	957,600
1926ին	1,216,000
1927ին	1,323,800
1928ին	1,250,000
1929ին	1,421,000
1930ին	1,595,000
1931ին	1,574,000
1932ին	1,600,000

Ուրեմն, 1923—1927, տարուան ընթացքին, Թուրքիոյ հանքածուխի արտադրութիւնը տարեկան միջին հաշուով 180,000 թոն աւելցած է։ 1928ին բաղդատմամբ նախորդին, 73,200 թոնո նուազած է։ 1930ին հասած է մէկ ու կէս միլիոն թոնի։ Իսկ վերջին տարւոյն յաւելումը (1932) հին համեմատութիւնը պահած չէ։

Երէյլիի աւազանէն, իրենց այժմու միջոցներով, Թուրքերը կրնան տարեկան 2է 3միլիոն թոն հանքածուխ արտադրել։ Ներկայիս արտադրուած մէկուկէս միլիոն թոնին 335,000ը կ'արտածուի, իսկ մնացեալը կը սպառի երկրին մէջ։ Իրականին մէջ մնացեալը ամբողջովին չի սպառիր (միայն 800,000 թոնը)։

Ուրեմն, երբ կարելի է 2—5 միլիոն արտադրել, ի՞նչ է պատճառը որ միայն մէկուկէս կ'արտադրուի։

Պարզ է,— Թուրքիոյ հանքածուխը արտասահմանի մէջ չի կրնար մրցիլ. իսկ երկրէն ներս կը սպառի նաեւ օտար ածուխ։

Խօսելէ առաջ արտաքին շուկայի մասին, յիշեցնենք որ, համաձայն թրքական վիճակագրութեան մը, Թուրքիա սպառած է հետեւեալ քանակութեամբ օտար հանքածուխ, երբ իր արտադրութիւնները կը սպառէին իր մթերանոցներուն մէջ։

Տարի	Թոն	օսմ. ոսկի
1924	96,260	1,736,966
1925	74,656	1,427,860
1926	44,773	1,015,369
1927	93,902	1,812,687
1928	31,731	594,084
1929	107,929	1,922,599
1930	65,225	814,290

Ինչո՞ւ, սակայն, Թուրքիա, որ այնքան պէտք ունի դրամի, այս միլիոնները կը թափէ օտար հնոցի մէջ։ Որովհետեւ, Զոնկուլտաքի ածուխը լաւ անուն չունի։ Ամենէն այնքան խարդախուած է որ մինչեւ այժմ կարելի չէ եղած նպաստաւոր կարծիք կազմել տալ։ Թուրքիոյ մէջ մինչեւ այսօր «քարոլիֆէր»ներըգերմանական ածուխով կը վառին։ Թերթերը անընդհատ գրեցին «տեղական արտադրութեան ուժ տալ»ու մասին, բայց անօգուտ։

Հակառակ իրենց բոլոր ճիգերուն, Թուրքերը չկրցան լայնցնել նաեւ իրենց արտաքին շուկան։ Իտալիան, որ այնքան մօտ է Թուրքիոյ, անգլիական ածուխ կը սպառէ։ Անգլ. ոսկիի անկումէն վերջ, Թուրքիոյ համար մրցումը աւելի դժուարացաւ։

Այս պայմաններուն մէջ, շատ բնական էր որ Թուրքերը սկսէին մտածել իրենց ածուխին աւելի շատ սպառման կարելիութիւններու մասին։

Այդ նպատակին հասնելու համար, կը պահանջուի.—

Ա.— Թուրքիա ներածումը արգիլել օտար հանքածուխին ու քոքին։

Բ.— Ներքին ճարտարարուեստին ու տօրեաց պէտքերուն համար անպայման տեղական հանքածուխ ըսպառել։

Գ.— Հանքածուխի արտադրիչներուն այնպիսի դիւրութիւններ տալ, որ անոնք կարենան մրցիլ դուրսի շուկային մէջ։

Ենթադրենք, պահ մը, որ առաջին երկու պահանջները գործադրուեցան։ Այսինքն՝ արգիլուեցաւ դուրսէն հանքածուխ բերել, եւ, երկրէն ներս, միայն տեղական հանքածուխ գործածել։ Թէեւ, այս արգելքը պայմանորուած է ու հնարաւոր չէ։ Ձեռնարկներ կան, որոնց համար յարմար չէ թրքական հանքածուխը՝ որակի տեսակէտէն։ Եթէ այդպէս չըլլար, ոչ ափարթըմաններու տէրերը, ոչ ալ ճարտարարուեստի այս կամ այն ճիւղի մարդիկ օտար հանքածուխի կը դիմէին։

Գալով արտածելու խնդրին, այսօրուան պայմաններուն մէջ, թրքական հանքածուխը բացարձակապէս անկարող է մրցելու օտար հանքածուխներու հետ, եթէ նոյն իսկ որակը լաւ ըլլայ։

Ներկայիս, Թուրքիոյ աւազանէն եկած հանքածուխներու արտասահմանի մէջ վաճառումը վնասով կ'ըլլայ։ Սթերլինի անկումէն ի վեր, հանքագործը թոնին 2.5 թրք. ոսկիի վնասով մը կը վաճառէ իր ապրանքը։ Որովհետեւ ան պէտք է ամէն տարի արտադրել— իրրեւ վարչական ու գիտական հարկադրանք— եւ, միւս կողմէ, անկարող է իր ամբողջ արտադրածը արտասահմանի մէջ վաճառելու, ըստիպուած է ձեռքէն անպայման հանել ածուխները ու վնասով վաճառել։

Այս է գլխաւոր պատճառը, որ ետ կը կեցնէ դրամատէրները աւելի շատ քանակութեամբ արտադրելէ։

Անշուշտ, մտածուած է, իր կարգին, արտադրումի ծախքը նուազեցնելու մասին։ Բայց կարելի եղած չէ։ Այդ ծախքերուն գլխաւորները տուրքերն են։

Երէյլիի աւազանէն ածուխ արտադրող ընկերութիւններէն մէկուն դանձէն հետեւեալ տուրքերը ելած են, ըստ նոյն ընկերութեան հաշուետէրերուն։

Այդ ընկերութիւնը 1932ին 185,000 թոնօ «լավէ» հանքածուխ արտադրած է ու տուր փոխարէն վճարած է.

74,000 հանքի տուրք
30,000 անտառի
20,000 տագնապի
46,000 շահու
54,000 հաւասարակշռութեան
27,750 պայթուցիկի
27,000 մաքսատուրքի
12,000 քանուորական միութեան յատկացում
6,000 առեւտր. — սենեակ եւ շէնքերու տուրք։

Գումար՝ 296,750 ոսկի տուրք վճարած է։ Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել աւազանէն մինչեւ շոգենաւ եղած ծախքն ու տուրքը։ Առանց այս վերջիններուն, կը տեսնուի որ 185,000 թոն հանքածուխին 296,750 ոսկի տուրք վճարելով, ամէն մէկ թոնի 185 դրշ. միմիայն տուրքի ծախք մը ունի արտադրողը։ Գիտենք թէ բեռնաւորումի, պարպումի եւ փոխադրական ծախքերը եւս որքան սուղ են Թուրքիոյ մէջ։

Իսկ արտասահմանի մէջ ածուխը շատ աժան է։ Անգլիական հանքածուխը, շոգենաւ յանձնելի, մինչեւ 10 շիլլինի իջաւ։ Գումար մը որուն գրեթէ հաւասար միայն տուրք ունի թրքական հանքածուխը։ Այնպէս որ զարմանալի չէ, եթէ Պոլսոյ մէջ անգլիական հանքածուխը աւելի աժան գնեն մարդիկ, քան Զոնկուլտաքինը...

Կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան որ Զոնկուլտաքի աւազանը 100 միլիոն թոն ածուխ ունի։ Ու կարելի է ինչպէս ըսինք, 2—3 միլիոն թոն տարեկան արտադրել։ Այս քանակութիւնը կրնայ Թուրքիոյ պարգեւել մէկ քանի միլիոն անգլիական ոսկիի տըվիզ մը, ինչ որ, մեծ օգուտ մըն է։ Եւ սակայն, Թուրքիան հնարաւորութիւն չունի իր հանքածուխը մատչելի դարձնելու եւ սպառելու՝ արտադրութիւնը կարելի քանակութեամբ։ Որովհետեւ՝ իր բեռնաւորուած պիւտճէն կապուած է այդ տուրքերուն։ Իսկ հանքածուխը աժանցնել կը նշանակէ տուրքերը նուազեցնել։ Բան մը որ անկարելի՛ է։

Այդ է պատճառը որ Սեւ Ծովու «ադամանդ»ը գոհարի չեն կրնար վերածել։ Եթէ հաշուի առնենք եւ քարիւղի մրցակցութիւնը, կարելի է ենթադրել որ Զոնկուլտաքը պիտի չարդարացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը։ Մանաւանդ որ օրէ օր ներքին ճարտարարուեստին թափը կը նուազի գնելու կարողութեան եւ, հետեւաբար, ճարտարարուեստական ապրանքներու սպառումի նուազմանը հետեւանքով։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Երկու վկայ կայ որ տեսած են այդ մարդը սպաննելը։

— Բայց, պարոն դատաւոր, երկու հարիւր հոգի ալ չեն տեսած, ինչո՞ւ անոնք նկատի չէք առներ։

⁂ Պարոն Կարպիս որսէ դարձին նապաստակ մը բերած էր տուն։

Կինը.

— Ինծի նայէ, այս նապաստակը բաւական հոտած է։

— Այո՛, գիտեմ, բայց ի՞նչ օգուտ, դարնելէս վերջը հասկցայ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

»»»o«««

Կիլիկեան շրջանին մէջ Հաճընցիին մօտ տեղական հայրենասիրութիւնը աւելի շեշտուած է քան ուրիշ որ եւ է տեղացիի մօտ։ Հաճընցին, առ հասարակ, Հաճըն եւ Հաճընցին ամէն բանէ վեր կը սիրէ։ Հաճըն բառը կապուած ըլլալով հայրենի շարք մը սրբազան յիշատակներու հետ, Հաճընցին տկարութիւն մը ունի այդ բառին հանդէպ։ Այս փափուկ այլ նուիրական պարագան, չահագործման աղբիւր է դարձեր ոմանց համար ի վնաս առողջ հայրենասիրութեան։

Ես ալ Հաճընցիներու յատուկ այս տկարութիւններէն զերծ չեմ։ Հաճըն բառ մը չէ ինծի համար, այլ իմ երջանիկ մանկութեանս եւ ուրախ անցեալիս գրաւիչ հէքեաթը։ Այս բառին արտասանութիւնը քնքշութիւն մը ունի իր մէջ, բան մը կախարդական, չեմ կրնար անտարբեր մնալ ի տես անոր։ Անգամ մը միայն այդ բառը կարդացած եմ ու ականջիս խորթ է հնչած։ Այդ եղած է երբ առաջին անգամ ըլլալով տեսած եմ «Հաճըն» պարբերականը՝ «Օրկան Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեանց կեդրոնական վարչութեան»։

Հաւատա՛, սիրելի Հաճընցի հայրենակից, որ զայրոյթս արդար եղած է եւ տեղին։ «Օրկան Հաճնոյ Հայրենակցական միութեանց կեդրոնական վարչութեան»։ Ուրեմն օրկան մը, որ բոլորիս սրտին պիտի խօսի, քանի որ իր անունով իսկ կոչուած է նիւթ ունենալ Հաճըն եւ Հաճընցին, բայց երբեք քաղաքականութիւնը, մանաւանդ տարագրի մեր պայմաններուն մէջ։ Խօսինք «Հաճըն» ամսաթերթի մը գոյութեան անհրաժեշտութեան մասին։ Ընդունինք եղածը։ Մեր ծննդավայրին անունով թերթ մը ունինք, որուն շուրջ բոլորուիլը ամէն մէկուս պարտականութիւնն է, ու այդ թերթին ալ պարտականութիւնն է մեզ իր շուրջը հաւաքել։

Արդ, հոս հարց կուտամ թէ, ան իր պարտականութեան գիտակցութիւնն ունի՞ եւ իրեն վայել բարձրութեան վրայ կեցա՞ծ է։ — Ոչ։ Ան քաղաքականութիւն կը խաղայ։ Բայց չէ՞ որ Հաճընի Հայր. Միութեան օրկանն է «Հաճըն»ը եւ քաղաքական խնդիրներու լուծման համար ալ ունինք կուսակցութիւններ եւ զանազան օրաթերթեր։ Այս կէտն է որ կ'ուզենք ճշդել հոս։

Սիրելի հայրենակից, որ այս տողերը կը կարդաս, աւելի հաճելի չէ՞ քեզի համար, որ օրուան սպառիչ աշխատանքէն վերջ, երեկոյեան երբ ջրջապատուած ես երախաներովդ, հայրենակիցներովդ եւ կամ երբ մինակդ ես, քաղաքական խնդիրներով լեցուն օրաթերթերու կողքին, «Հաճըն»ը գայ քեզի մեծ մայրիկիդ հէքեաթներէն պատմէ, խօսի այգեկութքին, «ճերմակ ջուր»ի մատաղապուրէն, Ս. Յակոբի տօնէն, ջրօրհնէքէն եւ Շուէրի (Տեառնընդառաջ) առիթով եղած խնջոյքներէն ու տօնակատարութիւններէն։ Վերյիշեցնէ քիչ մը մեր Բարեկենդանի «Թուրան»ը, «Հայ էշլիրմէ»ն ու «մէտեկ»ը, նորահարսներու պարը եւ վերջապէս ըսէ այնպէս, որ երջանիկ մանկութիւնդ վերապրիս քիչ մը։ Չի՞ կրնար քու սանթիմներովդ լոյս տեսած եւ քեզի սիրելի «Հաճըն» ամսաթերթիդ էջերը աւելի օգտաւէտ նիւթերով լեցնել։ Ո՞վ աւելի լաւ կրնայ Հաճընի պատմութեան համար նիւթ պատրաստելով գրադիլ քան «Հաճըն»ը։ Ո՞վ աւելի լաւ նիւթ կրնայ տալ պատմութեան համար, Հաճընի բարքերէն, քան «Հաճըն»ը։ Ո՞վ աւելի լաւ կրնայ «Հաճնոյ լեզուն» անհետ կորսուելէ առաջ, հայերէն լեզուին համար տուրք վերցնել անկէ, քան «Հաճըն»ը։ Ո՞վ, վերջապէս, աւելի լաւ կրնայ Հաճընի վերջին հերոսամարտը պատմել ու ներբողել, քան «Հաճըն»ը։

Դուն «Հաճըն»ը տեսա՞ր սակայն, լըջօրէն այսպիսի աշխատանքի լծուած։ Ոչ, չէ՞։ Զբաղած է, գործ ունի, քաղաքականութիւն կը խաղայ...

Մեր հայրենակիցներն ազատ են իրենց քաղաքական դաւանանքին մէջ ու մենք կը յարգենք այդ ազատութիւնը։ Բայց չենք ընդունիր որ զայլերը գառնուկի մորթ կրեն։ Համայնավար վարդապետութեա՞ն կը հաւատաք, շատ բարի, մեզի համար յարգելի է այդ վարդապետութիւնը։ Ռամկավա՞ր էք, հնչակեա՞ն կամ Դաշնակցակա՞ն, նմանապէս կը յարգենք ձեր դաւանանքը։ Բայց երբ հայրենակցականի մը շուրջ կ'ուզէք որ հաւաքուինք, դիմակները վար առէք եւ եկէք բաց սրտով։ Իսկ եթէ այդ չէք կրնար ընել, այնատեն ձգեցէք հայրենակիցները իրենց գլխուն, անոնք իրար աւելի լաւ կը հասկնան, առանց «Հաճըն»ի միջնորդութեան։

Այս խորհրդածութիւններն ըրինք շատ հապճեպ, անդրադառնալու համար «Հաճըն»ի վերջին յունիս-յուլիս միացեալ թիւի խմբագրականին։ Ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի պէս, հայրենասիրական (թաղական կամ տեղական հայրենասիրութիւն) որ եւ է արտայայտութիւն կը թարգմանէ իր հասկցած ձեւով եւ կը հրամցնէ հայրենակիցներուն։

Ահա թէ ի՛նչ է եղածը.—

«Հաճըն»ի խմբագիրը երկու նամակ ստացած է «մին մեր նորաբողբոջ եւ կենսունակ հայրենիքէն, իսկ միւսը Սուրիոյ ցաւատանջ հայրենակիցներէն» որ «կուգան միախառն զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, մեր այսօրուան էջերուն մէջ, կարծէք բաղդատութեան եզրեր դառնալու համար բոլոր անոնց աչքերուն առջեւ, որոնք գիտեն ուրախանալ ժողովուրդի ուրախութիւններով եւ ցաւիլ անոր ցաւերով»։ («Հաճըն»)։

Մենք շատ պիտի ուզէինք որ «Հաճըն»ի խմբագրին ցանկութիւնները իրականութեան համապատասխանէին։ Բայց «բաղդատութեան եզր» նամակը ուրիշ բան կ'ըսէ։

Սուրիայէն եկած նամակով կը խնդրեն «Հաճըն»ի խմբագրէն որ իր «փրկարար կոչն ու ահազանգը խառնէ չորս հովերուն», գութը շարժէ հայրենակիցներուն որ նպաստեն «սուրիահայ ներգաղթողներու արդար կոչին»։

Հայաստանէն եկածը, կը նկարագրէ Մայիս մէկի առթիւ խումբ մը Հաճընցիներու այցելութիւնը Նուպարաշէն բնակող հայրենակցի մը, ուր «խրախճանքը» ժողովի է վերածուած եւ դուրս են եկած որոշումներ՝ որ կապ ունին իրենց թշուառ կացութեան բարւոքման հետ (բնակարանային շինութիւն) եւ բանաձեւուած է կոչ մը արտասահմանի Հաճընցիներուն։ Ահաւասիկ այդ կոչը՝

— «Մենք, խորհրդային Հայաստանի հարազատ քաղաքացի Հաճընցիներ Մայիս մէկի քանուորական մեծ տօնին առթիւ համախմբուած ընկ. Օբունեանի բնակարանը, միաձայնութեամբ եւ միահամուռ կոչ կ'ուղղենք ձեզ, արտասահման բնակող սիրելի Հաճընցիներուդ, որ բոլորդ համախմբուիք Հաճնոյ Հայր. Վերաշինաց Միութեան դրօշին տակ եւ լայն բանաք ձեր քսակները (ստորագծումը մերն է. Ս. Ս.), սատարելով բնակարանային շինութեան եւ ներգաղթին։

«Նոյնպէս պէտք է արձանագրուիք Հօկին եւ այսպէսով պաշտպան կանգնիք խորհրդային Հայաստանին, իբրեւ ապագայ քաղաքացիներ»։

Մէջբերում մը եւս նամակէն.

— «Նոյնպէս մեծ հետաքրքրութիւն արթնցաւ մեր մէջ, կարմիր գծէն դուրս, կապիտալիստական երկիրներու ճնշուող հայրենակիցներու եւ գործազուրկ ընկերներու վրայօք»։

Այսքանը կը բաւէ որ «Հաճըն»ի խմբագիրը ոգեւորուի (կամ այդպէս ձեւացնէ) եւ խմբագրականով մը ջանայ մեզ ալ ոգեւորել։ Ան կ'ըսէ՝ «Ինչ կ'ըսեն Նուպարաշէն հաւաքուած մեր բախտաւոր հայրենակիցները.

—«Անոնք Մայիս մէկի խրախճանքի օրն իսկ կը յիշեն գաղութներու իրենց դասակարգակիցները եւ կը մըտածեն անոնց մասին եւ իրենց ձայնը լսելի կը դարձնեն ահա «Հաճըն»ի էջերով։ Կը նշանակէ թէ Խ. Հայաստան տեղաւորուած Հաճընցին չամփոփուիր իր պատեանին մէջ եւ ինքզինքը մեկուսացած չի համարեր, այլ ընդհակառակն, նա անկեղծօրէն կը հետաքրքրուի արտասահմանի իր երբեմնի բախտակիցներու կեանքով եւ կը հրաւիրէ զանոնք դէպի բանուոր – գիւղացիական երկիրը, ուր իրենք գտած են աշխատանք, ազատ կեանք եւ հանգիստ»։

Մենք հոս արտադրեցինք Հայաստանէն եկած կոչը եւ «Հաճըն»ի խմբագրին ոգեւորուած խմբագրականէն հատուած մը՝ որ իր ներշնչումն առած է յիշեալ կոչէն։

Ո՞ւրկէ կրնայ բխիլ այդ ոգեւորութիւնը։ Մեր հայրենակիցները կոչ կ'ընեն մեզի՝ իրենց «երբեմնի բախտակիցներուն» որ մեր «քսակները լայն բանանք սատարելու համար բնակարանային շինութեանց եւ ներգաղթին»։ Բայց իրենց հանգիստ կեանքի եւ քսակի մասին խօսք չեն ըրած։ Հոս, երբ մէկը հանգանակութեան սկսի, մէջտեղ կը դնէ 25—50 կամ 100 ֆրանք որ ուրիշներն ալ իր օրինակին հետեւին։ Մեր հայրենակիցները ի վիճակի ե՞ն այդ ընելու։ Ոչ։ Ուրեմն ուրկէ՞ անոնց «աշխատանք, ազատ կեանք եւ հանգիստ» ունենալու հէքեաթը։ Ըսե՞նք նաեւ, որ այդ կոչը ստորագրողներէն երկուքը «կարմիր գիծը» լքած եւ անցած են «կապիտալիստական երկիրներու ճնշուող հայրենակիցներու եւ գործազուրկ ընկերներուն» միանալու մինչ դեռ անոնց կոչ կ'ուղղէին եւ Հայաստան կը հրաւիրէին։

Հայաստան մնացած հայրենակիցներու պարագան նուազ տխուր է մեզի համար քան փախստականներուն վիճակը։ Ամէնէն ողբալին սակայն արտասահման բաղմած թերխաշ «քաղաքագէտ»ներու դիրքն է։ Եթէ մեր հայրենակիցները նախապէս գիտակցած ըլլային այն ճակատագրին, որ հոն՝ իրենց հայրենիքին մէջ, զիրենք պիտի դիմաւորէ, թերեւս առողջ հայրենասիրութեամբ մը զինուած ըլլային, ու աւելի դիւրութեամբ վարժըւէին իրենց վերապահուած զրկանքներուն։ Ինչո՞ւ զարմանալ որ Համբարձում Մելքոնեանը որ մեծ ոգեւորութեամբ ճամբայ է ելած եւ Սարգիս Կոփիկեանը (տես «Յառաջ»ի 14 հոկտ.ի թիւը «Ինչո՞ւ կը փախչին Հայաստանէն») որ իր արտասահմանի «դասակարգակից»ներու լումայով է հասած Հայաստան, ու անկէ ալ կոչ են ըրած մեզ՝ Հայաստան երթալու, այսօր փախած են։ Անոնց հայրենաբաղձութիւնը կորով է տուած մինչեւ որոշ ժամանակ դիմանալու ու այսօր Պարսկաստանէն դառնութեամբ լեցուն նամակներ կը ստորագրեն։ «Աշխատանք, ազատ կեանք եւ հանգիստ» պարգեւող դրախտավայր Հայաստանի մը երազը կը հիւսէք մարդոց ուղեղին մէջ. բնական է որ այդպէս ալ շուտ հիասթափուին։

Հասկնալի է։ «Հաճըն»ի խմբագիրը այս ամէնը կ'ընէ, որովհետեւ կուսակցականի իր դիրքը այդպէս կը թելադրէ իրեն։ Իսկ մենք որ այդպիսի պարտականութիւններ յանձն չենք առած, կ'ուզենք որ «Հաճըն»ը ըլլայ Հաճնոյ Հայր. Միութեան կեդրոնական վարչութեան օրկանը, բայց ո՛չ «խորհրդային Հայաստան»ի մունետիկը։

«Հաճըն» ժամանակին շնորհաւորական, բարի գալստեան հեռագիր յղեց «ընկ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան»ին։ Այսօր էջեր կը յատկացնէ «ընկ. Գր. Վարդանեան»ի հետ տեղի ունեցած տեսակցութեան մը նկարագրութիւնը ընելու համար։ Համայնավար Ս. Տէր Գաբրիէլեանը ընկե՞ր է Հաճընցի Արամ Ուզունեանին, որուն սրտէն արիւն կը հոսի, որովհետեւ «մեռելնիս նոյն իսկ ուրիշ քահանաներ կը վերցնեն»։ Բայց ո՞ւրկէ ուր Արամը Սահակին «ընկեր». Հայրենակից։ Դուն որո՞ւ անունով կը խօսիս։ Ո՞ւր ես տեսեր որ Հայր. Միութիւն մը «ընկեր» ըսէ կուսակցութեան մը ներկայացուցչին։ Եթէ կուսակցութեան մը անդամակցութեան մը ունիս դրպանդ, բարի գալուստ մաղթէ այդ կուսակցութեան անունէն։ Հաճընցին համայնավարին հետ ինչո՞ւ կը շփոթես։ Քեզի ո՞վ տուաւ այդ իրաւասութիւնը, հայրենակիցներու բարեմտութիւնը շահագործելու իրաւասութիւնը։

Այո, պարոն խմբագիր «Հաճըն»ի, դուն կը շահագործես Հաճընցիին իր ծննդավայրի անունը պաշտելու հանգամանքը։ «Հաճըն» բառին կռնակին կեցած համայնավարութիւն կը քարոզես։ Հաճընը քաղաք մըն էր, որ կործանեցաւ Հայ մնալ ուզելուն համար, անոր նահատակներու յիշատակին առջեւ ծունկի եկուր դուն եւ յիշէ որ, «ընկեր»ներդ իրենց ձեռքերը դրած են մեր դահիճներուն՝ իրենց թուրք եղբայրներու արիւնոտ ձեռքին մէջ։ Չէ, հայրենակից, Հաճընցին Ս. Տ. Գաբրիէլեանին հետ ընկեր չի կրնար ըլլալ։ Փոխէ թերթիդ անունը կամ ամփոփուէ «Հաճնոյ Հայր. Միութեանց կեդրոնական վարչութեան օրկան»ի սահմանին մէջ։ Այն ատեն իրար աւելի լաւ կը հասկնանք։

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Տիկին Տիւրան հանդէսի մը մէջ շատ անախորժ ձայնով մը կ'երգէր.

Ամուսինը.— Գիտէ՞ք, կինս զօնսերվաթուարէն ելած է։

Հրաւիրեալներէն մին.— Երանի թէ հոն մնար եւ թող չտային որ դուրս ելլէր։

⁂ Պզտիկ Պետրոս.

— Հայրիկ, ինչո՞ւ համար կիներուն այրի տիկին կ'ըսեն եւ այրերուն այրի պարոն չեն ըսեր։

— Տղաս, կիները միշտ կրկին ամուսնանալու հետամուտ են, իսկ էրիկ մարդիկ մէկ անգամը բաւական կը համարեն։

ՁԱՅՆԵՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

— o —

...ԱՍՏՂԵՐԸ ԿԸ ՍԱՀԻՆ...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Առենօք հէքեաթ էր ասիկա, հէքեաթ մեր գեղերուն մէջ։ Պարզ գիշերները, տանիքները խոլած ատեն, մեր մանուկ օրերուն, երբ տեսնէինք որ աստղ մը կը սահէր, կ'ըսէինք. «Մէկը մեռաւ, աստղը մարեցաւ, արդեօք որո՞ւ աստղն է» եւ կամ «պոչով աստղիկ մը ինկաւ, գէշ նշան է, իրարանցում պիտի ըլլայ»։

×

Անլոյս ու պարտիզաւոր պարապ... պատ քաղաքին վրայ գիշերը սովոր... կանէն շատ կանուխ կ'իջնէ։ Ժամը 5 ... բաւ. մի՛ արդէն, 30է աւելի չու... ունեցող սենեակներու մէջ լոյսերը կը վառին, մինչ դուրսը, մայրիները ձմեռնային շունչով եկող հովէն կը սասին, կ'օրօրուին ու հեղհեղ կը մերկանան։

Զինուորական դրութեամբ ալ ... չելէ ետք, միջանցք կ'ելլենք օգ... առնելու։

Այսօր, բոլոր տղոց տրամադրութիւնը լաւ է։ Վերակացուն եր... բարակ ժպտեցաւ բոլորին՝ իր ... ակռաները ցուցադրելով ամբողջ ... շարանին։

Երիտասարդը, որ այլեւս վարժ... է այս կեանքին, կը վարժուի ու կ'... րի, ինչպէս իր տունը։ Ձայնէն ... փորձեց երգել ու պարել։ Այնքան ... առջ գնաց — օգտուելով մեր քայլի... խնդումերես երեւոյթէն — որ խաղ... ղի պտուղները կեղեւելով կերաւ ... կուպպանքը եւ կեղեւները պատուհա... նը բանալով բաց օդին տուաւ։

Իտալացին, որ հինգշաբթի պիտի ... ելլէ, այդ տրամադրութեամբ, փոր... ձեց միջանցքին մէջ «պօսթօն» երգ... ու... տանս ընել մինակը։

Ես քովն եմ։ Երկար ու չոր ... բանին վրայ հանգչած, երբեմն ի... բեմն աստղազարդ բայց մութին ... լուծուած եթերը կը դիտենք, երբեմն իրարու երես կը նայինք, ան իր ... գելը կը շարունակէ, լաւ է, ... խանդարեր իմ մտածումիս մէջ, ... աստղերու սահիլը դիտելով կը ... հրդածեմ.—

Ինչքան ալ շատ աստղ կը սահի... ապաքինարանի երկնակամարէն ... դեօք անո՞ր համար որ մարդիկ ... սահին դէպի անդենական...

×

Կերկերուն ձայնը կը տարածուի ... մեր լուռ յարկին վրայ։ — Իր ... պէս ծուռ է ձայնն ալ։ Լայն թիկն... մը ունի։ Դիմագծով ու հասակ... բարակ, բարձրէն նախատող ...

[illegible]

...նարարեց: Ինչպէս կրնայի գործադրել ...րանձնարարած միջոցը, երբ իմ բժշ-...ութեանս համար պազելու? գրուած ...ասաթ մը կաթիս սերը ուստող աղջ-...ակիս հետ կասի կը բռնուէր...

«Այս քաղաքի հրապարակին վրայ ...20է աւելի ծանօթ առեւտրական հայ-...բնակիցներ ունինք, բայց որո՞ն կա-...րելի է դիմել, երբ համազիտողինս ...կը նախատուիմ, նախատուած ...մ, երբ չարաչար աշխատութեան մը ...փարքն էր որ կտոր մը հաց կը ...ակէի ու կ'ապրեցնէի զաւակներս, ... երբ իմ գործս ընող մէկն է որ վեր-... իմ այս վիճակիս գլխաւոր մէկ ...պատճառը կը դառնայ:

«Ու օր մըն ալ ինկայ հոս, պզտիկ-...մէկը չարաթական 50—60 ֆր-...ի վաստակ ունի, փոքրը, ճարա-...ծած եմ զինքը «բալ» կոչողին ...պզտիկ չունին, հիմա կը հա-...անով ու թերեւս, կը սպասեն ...ն ու անոր տիրանն...

«Չորս–հինգ ամիս է որ հոս եմ... ...ին մանկագէտները կ'ըսեն թէ թե-...է, կրնամ աղէկնալ, եթէ, եթէ ...ընամ օդասուն միջավայրի մը մէջ ...

«Ու երբ միջավայրը ձեռքերնիս ... կեանքերնիս...»:

...րկին մէջ, ծանր հիւանդը կը ...: Մեկնելու վիճակ ունեցողը ...ցած ձայնով, քոյրերը առեղ-... ձեռք առած՝ հոս հոն կը վազվը-...: Մութը կը հոքի, ծառերը կը ...ան հովէն ու կը մերկանան, ...ին կ'երգէ տակաւին, մինչ ..., ցեղիս աղջիկը իր ցաւը կուլայ, ...ն հետ կը լացնէ ընկերուհիներն ու ..., եւ... կապոյտին մէջէն աստղերը ...՝ կը սահին:

...ս, որ այսպէս երթայ՝ մեր աստ-...ը կը սահին, ու ցեղին ապագան ...ն ալ, իրենց առնէն մեզի ..., հէքեաթ պիտի կարծեն մեր այ-... իրականութիւնը:

...ները կը սահին, Թորգոմորդի-...ը տարագիր՝ կը հալին:

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԻ

ԻՆՉԵ՞Ր ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՆ
ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—•—

...երքէն հետեւեալ մանրամա-...սնները կը հաղորդեն, որոնք ...ծ հետաքրքրութիւն արթնցու-...են պատկանեալ շրջանակներուն ...—

...մէն նախարար Թիթուլէսքուի ...որդութիւնը կարծուածէն շատ ... կարեւոր իմաստ եւ նպատակ ...: Նախ մէկ հանգոյցը կը ներկա-...է հարաւային արեւելեան Եւրո-...ան պետութեանց պետական մար-... նշանակալից համդիպումներու ...: Եուկօսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ ...աւորներուն, ինչպէս նաեւ Ալեք-...ր եւ Պօրիս թագաւորներուն, եւ ... Ալեքսանդր թագաւորին Թուրք ...րապետութեան նախագահին հետ ...կցութիւնները տեղի ունեցան ...թիւլէսքոյի ճամբորդութենէն ա-...: Իսկ Ռումանիոյ Կարօլ եւ Պուլ-...իոյ Պօրիս թագաւորներու տե-...կցութիւնն ալ այս ճամբորդութե-...ներէ տեղի կ'ունենայ: Այս բոլոր ...ումները տրուեցան Սինայեա ...մարուած Փոքր Համաձայնութեան ...րդաժողովին մէջ: Այսինքն, նը-...ելի է որ Թուրքեւհելլէն դաշին-քին ստորագրութիւնը, նաեւ Թուրք նախարարներուն Սօֆիա այցելութիւնը տեղի ունեցան նախ եւ առաջ: Ցետոյ Թիթուլէսքօ գնաց Ժընեւ, Ժընեւէն Վարշաւա, Պելկրատ, Սօֆիա, Պոլիս, Էնկիւրի, եւ Աթէնք: Այս առատ այցելութիւններէն կը կազմուի հետեւեալ պատկերը. — Թուրքեւհելլէն դաշինքին ստորագրութիւնը եթէ ոչ միակ այլ առ նուազն ամէնէն հարկեցուցիչ պատճառն է այս տեսակցութիւններուն: Թուրք նախարարներուն Սօֆիա այցելութիւնն ալ այդ տեսակէտով էր միայն: Այնպիսի երկրամասի մը մէջ, ուր Փոքր Համաձայնութիւնը քաղաքականօրէն ամենամեծ չահեր ունի պահպանելու, այնպիսի դէպքեր պատահեցան, որոնց մասնակից չէր այդ Համաձայնութիւնը: Հարաւային Եւրոպայի երկու պետութիւններ, Ցունաստան եւ Թուրքիա փորձեցին շփման մէջ մտնել նաեւ երրորդ պետութեան մը, Պուլկարիոյ հետ: Փոքր Համաձայնութիւնը ի հարկէ պիտի որոշէր առանց ժամանակ կորսնցնելու իր դիրքը ճշդել: Եւ ահա համապատասխան որոշումները տրուեցան Սինայեայի մէջ: Եւ շփումի մանրամասնութիւնները եղան Ժընեւի մէջ: Սկսաւ Վարշաւայէն: Ցետոյ Պելկրատ շարունակուեցաւ: Թիթուլէսքօ վերջապէս նեղ սահմանէն դուրս ելլելով, ոչ միայն Ռումանիոյ, այլ այս վերջինին դաշնակիցներուն ալ անունով, շրջանը բրաւ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի, հոն գտնուող պետութիւններուն բիւրեղացման գործը աչքէ անցընելու եւ, ի հարկին, անոնց ալ կապուելու նպատակաւ: Այս բոլոր եղածներուն եւ ըլլալիքներուն մէջ, Պուլկարիա միշտ ամուր կառչած է հողային պահանջումներու, ի մասին Մակեդոնիոյ եւ Տօպրուճայի, նաեւ դէպի Եգէ՝ական ծով ելքի մը: Այս պատճառաւ ոեւէ հեռապատկեր չկայ, որ Պուլկարիա պիտի մասնակցի իր դրացիներուն յատակագիծերուն: Նաեւ պէտք չէ յուսալ որ այս բոլոր ուխտերէն եւ այցելութիւններէն թանձրացեալ արդիւնք մը ձեռք բերուած ըլլայ: ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՂ ԱՒԵԼԻ ՊՂՏՈՐ ԵՒ ԽԱԿ է: Բոլոր խօսակցութիւնները պետական մարդոց միջեւ շատ նախնական վիճակի մէջ են: Կանխահաս է նաեւ Պալքանեան Լօքարնոյի վրայ խօսիլը, ինչպէս վերջերս շատ յեղյեղեցին: Եղածը այն է միայն որ շփման մէջ մտան իրարու հետ, ոչ թէ յարաբերութիւնները մտերմացան աւելի քան ինչ որ էին: Հարաւային Արեւելքի երկու ուժատուոն բեւեռներն են մօտաւոր ապագային համար Փոքր Համաձայնութիւնը մէկ կողմէն, եւ միւս կողմէն ալ Թուրքեւհելլէն յարաբերութիւնները նոր վիճակով: Աշխատութիւն պիտի տարուի այս երկու կեդրոնները միացնելու: Առ այժմ ամէնէն աւելի երեւցածը ա'յն է որ Թուրքիոյ դերը ա'լ աւելի կարեւորութիւն կը ստանայ: Տասը տարի առաջ Թուրքիա յայտարարեց որ արտաքին քաղաքականութեան երկարաշունչ գործերէ հեռու պիտի մնայ, բայց դէպի արեւելք եւ դէպի արեւմուտք միաժամանակ ունեցած հարկեցուցիչ յարաբերութիւնները կարծես միջնորդի դեր մը տուին իրեն: Անկից զատ մեծ խնդիր մըն ալ կայ.— Միջին, հարաւային արեւելեան եւ արեւելեան Եւրոպայի փոքրագոյն պետութիւնները կ'ազատագրուին արեւմուտքի մեծ պետութիւններէն:

Զ.Օ.Մ.ը հայկ. դրօշով կը մասնակցի Նոյ. 11ին

—•—

— Ձեր փափաքին համաձայն, հաճեցէք ուրբաթ օր, հոկտ. 20ին, ներկայանալ մեր հաւցէին:

Նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութեան պատուոյ նախագահը, Տօքթ. Պիրօն, հեղինակաւոր անձնաւորութիւն մը Լիոնի բարձր շրջանակներուն մէջ, որմէ տեսակցութիւն մը խնդրած էի, այս պատասխանը գրկած էր ինծ:

Որոշեալ ժամուն կը ներկայանամ: Սպասարահը կ'առաջնորդուիմ, ուր արդէն ինծմէ առաջ սպասողներ կան: Իւրաքանչիւրը իր կարգին պիտի անցնի, սակայն հինգ վայրկեան վերջ, սպասաւորը մօտեցաւ ու յայտնեց թէ տօքթէօրը ինծ կը սպասէ:

Լուդովիկոս ԺԴ.ի ոճով կահաւորուած աշխատասենեակ մը: Պատերը զարդարուած են 70ական թուականներու գերմանեւֆրանսական պատերազմի նկարներով: Խորքը հսկայ գրադարան մը, իսկ աջ կողմը, լուսամուտին մօտ, թուղթի դէզերով բեռնաւորուած գրասեղանի մը ետեւէն երկու արծուանման աչքեր գիս կը դիտեն: Հակառակ վաթսուն տարիքներով բեռնաւորուած ըլլալուն, տքթ.ը աշխուժութեամբ ոտք կ'ելլէ ու ձեռքս սեղմելով իր դիմացի թիկնաթոռը կ'առաջարկէ: Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ իր սիրալիր վերաբերմունքին համար: Կը նստինք: Ու կը սպասէ որ յայտնեմ այցելութեանս նպատակը:

— Պարոն նախագահ, կը սկսիմ խօսակցութիւնը,— ներողութիւն կը խնդրեմ ձեզ ժամավաճառ ընելուս համար: Տեղւոյս Զափահաս Որբերու Միութեան կողմէ կուգամ: Նոյեմբեր 11ի Զինադադարի տօնին առթիւ փափաքեցանք մենք ալ մեր յարգանքի բաժինը բերել Անծանօթ Զինուորի յիշատակին: Զուննենալով ազատ ու անկախ հայրենիք՝ այդ պարտականութիւնը կատարելու համար եւ տրուած ըլլալով որ այդ յուշարձանին տակ Ֆրանսայի զոհուած հայ զինուորն ալ կը հանգչի, պիտի խնդրէինք որ ձեր թափօրին մեզ ալ մասնակից ընէիք:

Կը զարմանայ նախ, ապա բացատրութիւններ կ'ուզէ: Երեւի պատասխաններս զօրաւոր ազդեցութիւն ի գործ դրին վրան, վասն զի խօսակցութեան եղանակը դարձաւ աւելի մտերմական: Բացատրեցի իրեն Իթթիհատի ձեռքով սարքուած հայ Մեծ Եղեռնը: Պատմեցի Արարայի հերոսամարտը, հայ զինուորին Կիլիկիոյ մէջ մատուցած ծառայութիւնները ֆրանսական բանակին. եւ վերջապէս այն բոլորը, որ ըրած էինք արհաւիրքի տարիներու ընթացքին:

Այս բոլորը կ'անդրադառնար յարգելի չատ ակար ծանօթութիւններ: Կարետքթէօրը կամ ունէր հեռաւոր եւ լի՞ էր երեւակայել այդքան խժդժութիւններ, անօրինակելի մարտիրոսագրութիւններ Ազգերու Պատմութեան մէջ:

— Եւ ահա, պարոն նախագահ,— կ'ամփոփեմ— այս թափուած անմեղ արիւններուն որպէս ժառանգորդ, մենք, Զափահաս Որբերս, կ'ուզենք յարգել անոնց յիշատակը:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց: Ազդուած էր նկարագրութիւններէն:

—Ստիպուած եմ խոստովանիլ, պարոն, որ քաջատեղեակ չեմ ձեր պատմութեան եւ ոչ ալ ձեր դատին: Պիտի խնդրէի որ ուրիշ առթիւ աւելի լայն տեղեկութիւններ տայիք, որովհետեւ խիստ հետաքրքրական է ծանօթանալ ձեր անցեալին: Իսկ մեզի համար անսահման հաճոյք մը պիտի ըլլայ ընդունիլ ձեզ մեր թափօրին մէջ, որուն պիտի միանան նաեւ օտար դաշնակից Ազգերու պատուիրակութիւնները: Ուրեմն, նոյեմբեր 11ին, ժամը 1 եւ կէսին համախմբուեցէք Փլաս Մօռան, որ որոշուած է ժամադրավայր եւ ուրկէ պիտի մեկնինք դէպի Անծանօթ Զինուորին դամբարանը:

— Կարո՞ղ ենք, պարոն նախագահ, մեր դրօշը բերել մեզի հետ:

Դարձեալ զարմացական՝ երեսս կը նայի:

— Բնական է, եւ անհրաժեշտ: Ո՞ր գոյներէն կը բաղկանայ:

— Կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն:

Տեսակցութիւնը վերջացած համարելով պատրաստուեցայ հրաժեշտ առնելու:

— Երկու խօսք եւս, պարոն: Սովորութիւն ըրած ենք ամէն տարի երեկոյթ – պարահանդէս մը սարքել: Այս տարի տեղի կ'ունենայ նոյ. 10ի գիշերը մինչեւ առաւօտ Փալէ տ'Իվէռի սրահներուն մէջ: Կը սիրենք յուսալ որ ձեր երիտասարդութիւնն ալ խումբերով պիտի գայ տօնելու արիւնհեղութեանց դադարման թուականը:

Մինչեւ դուռ կ'առաջնորդէ զիս յանձնարարելով որ իր կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեմ Զ. Օ. Մ.երուն, իրենց ունեցած ազնիւ գաղափարին համար:

Ն. ԱՐԱՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 10ԱՄԵԱԿԻ ՔԱՅԼԵՐԳ

— :-: —

Տասը տարուան մէջ, ամէն մէկ կռուէ բաց ճակատով դուրս ելանք,

Տասը տարուան մէջ, տասնըհինգ միլիոն երիտասարդ ստեղծեցինք ամէն մէկ տարիքէ:

Գլուխն ըլլալով ամբողջ աշխարհի յարգած վերին հրամանատարը,

Երկաթ աղերով հիւսեցինք մայր հայրենիքը չորս կողմերէն:

Թուրք ենք, մեր կուրծքը պղինձէ վահան մըն է հանրապետութեան,

Թուրքին վայել չէ կենալ, Թուրքը առջեւն է, Թուրքը յառաջ:

Մէկ թափով կը խեղդենք յետադիմութիւնն ու չարիքը:

Ու խաւարին վրայ կը ծագինք արեւի մը նման:

Թուրք ենք, բոլոր գլուխներէն գեր ի վեր՝ գլուխներ ենք,

Պատմութենէն առաջ կ'ապրինք ու պատմութենէն վերջ կանք:

Թուրք ենք, մեր կուրծքը պղինձէ վահան է հանրապետութեան,

Թուրքին վայել չէ կենալ, թուրքը առջեւն է, թուրքը յառաջ:

Մեր արիւնով գծելով հարազատ հայրենիքին քարտէսը,

Դադրեցուցինք երկրին դարաւոր սուգը:

Գլուխ հանեցինք անկախութեան պայքարը

Արար աշխարհ սորվեցաւ թրքութիւնը յարգել:

Թուրք ենք, մեր կուրծքը պղինձէ վահան մըն է,

Թուրքին վայել չէ կենալ, թուրքը առջեւն է, թուրքը յառաջ:

Մեր բացած նոր ուղին օրինակ է ազգերու,

Անտառանձնաշնորհ ու անդասակարգ միաձոյլ զանգուած մըն ենք:

Աշխարհի տակն ու վրայ ըլլայ՝ մենք մեր ճամբէն չենք շեղիր,

Թուրք ենք, մեր կուրծքը պղինձէ վահան մըն է Հանրապետութեան,

Թուրքին վայել չէ կենալ, թուրքը առջեւն է, Թուրքը յառաջ:

Անկուտի երիտասարդ մը որուն խելքը գրպանին պէս պարապ էր, օր մը հարուստ կալուածատիրոջ մը կը ներկայանայ:

— Պարոն, ձեր աղջկան սիրահարուած եմ, պատիւ ունիմ անոր ձեռքը խնդրելու:

— Բայց պարոն, ես երեք աղջիկ ունիմ, որո՞ւն սէր կապած էք:

— Առիկայ ձեր հաւանութենէն կախում ունի, ո՛րը որ կ'ուզէք:

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԻՐ ՏՈՒՐՔԸ ԿՈՒՏԱՅ

»»»o«««

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 հոկտեմբեր).

— «Էջմիածնի մտավախութիւնը եկաւ շեշտուիլ Ամերիկայի առաջնորդական վէճին մէջ:

Մեր ընթերցողները վէճին ամբողջ պատմութիւնը գիտեն: Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդը յուլիս 1ին, Շիքակոյի ցուցահանդէսին մէջ, նախատեց հայ եռագոյնը: Ցասումի ալիք մը ողողեց ամբողջ գաղութը՝ բնականաբար Ղեւոնդ Արք.ի կողքին շարելով հայ դրօշի թշնամիները: Ղեւոնդ Արք. կիրքերը մարելու տեղ՝ հրահրեց զանոնք: Սեպտ. 2ին գումարուեցաւ Երեսփ. ժողովը Նիւ Եորքի Հայոց մայր եկեղեցիին մէջ, ու տապալեց առաջնորդը: Ղեւոնդի կողմնակիցները որ կը կանխատեսէին այս պատիժը, կէս ձգեցին ժողովը, ու գացին պանդոկի մը մէջ իրենց հաշւոյն երեսփ. ժողով մը սարքել՝ վստահութիւն յայտնելով առաջնորդին: Ու երկու կողմն ալ իր որոշումը հեռագրեց Էջմիածին:

Նոր թնճուկը հոդկէ կը սկսի:

Էջմիածինը Ղեւոնդին կողմը բռնեց, վստահութիւն յայտնելով անոր իինն ալ:

Ճիշդ է որ ուրիշ պատասխան չէր կրնար տալխորհրդային ռէժիմին տակ հանդուրժուած եկեղեցական պետ մը՝ հեռագրի մը, որով Ղեւոնդ Արք.ի սարքած ապօրէն երեսփ. ժողովը, Էջմիածինը բարոյապէս ճնշելու եւ անոր անվերապահ պաշտպանութիւնը ապահովելու համար ի նպաստ Ղեւոնդ Արք.ի, սեպտ. 4ին Նիւ Եորքէն կը հեռագրէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին թէ «Երեսփ. ժողովը իր անվերապահ վստահութիւնը յայտնեց մեր սիրեցեալ Առաջնորդ Ղեւոնդ Արք. Դուրեանի, որ մեծ խոհականութեամբ արգիլեց հայրապետական հրահանգի ոտնահարումը եւ կրցաւ պաշտպանել Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ Էջմիածնի բռնած լօյալ դիրքը»:

Շատ բնական էր թէ խորէն Ա. հաղորդէր հեռագրով Ղեւոնդ Արք.ին «գոհունակութիւն եւ օրհնութիւն երեսփ. ժողովի անդամներին ու գաղութին յայտնած վստահութեան համար» ու աւելին: «Մեր օրհնութիւնները ու վստահութիւնները ձեր օգտակար գործունէութեան եւ վարած ուղեգծի համար»:

Շանթաժի մը գինով կորզուած վստահութիւն է աս, որ բարոյական արժէք մը չունի: Ինչ որ մտահոգիչ է սակայն կացութիւնն է զոր ան կը ստեղծէ: Որքան ալ գաղութներուն համար պարզ ըլլայ Էջմիածնի ներկայ վիճակը եւ հրահանգները որոնք կրնան անկէ գալ, այնուամենայնիւ ոգեւոր պետ մըն է՝ որուն եկեղեցական իրաւասութիւնները կը տարածուին գաղութներու վրայ ալ: Զարաչար գործածել այդ իրաւասութիւնը՝ ուրիշ արդիւնք պիտի չտայ բայց եթէ կրօնապէս ալ պառակտել հայ գաղութները:

Էջմիածինը, ինչպէս կ'երեւայ, անկարող է նոյնիսկ իր հայրական չէզոքութիւնը պահելու: Առանց նոյնիսկ զոյգ երեսփ. ժողովներու տեղեկագիրներուն սպասելու՝ ան կը փութայ իր վճիռը հեռագրել: Որովհետեւ այդ վճիռը վաղուց պատրաստ է:

«Գերագոյն հոգեւոր խորհրդոյ անդամ» Գէորգ արք. Չէօրէքճեան ամերիկաբնակ բարձրաստիճան եկեղեցականի մը ուղղած 15 օգոստ. 1933 իր մէկ նամակին մէջ,— ուրեմն երկու շաբաթ առաջ Ամերիկահայ Ազգ. Երեսփ. ժողովի նիստէն,— ակնարկելով Ղեւոնդ արք. Դուրեանի դէմ բացուած պայքարին՝ խորհուրդ կուտայ «արիաբար մաքառիլ» Ղեւոնդի հակառակորդներուն դէմ եւ «ըստ ամենայնի թեւ ու թիկունք լինել անոր»:

Զարմանալու չէ ուրեմն երբ Ղեւոնդ արք.ի կուսակիցները Երեսփ. ժողովը կը ձգեն ու կ'երթան պանդոկի մը մէջ հաւաքուիլ: Պատրոյգը Էջմիածնէն տրուած է, Գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդի անդամի մը ձեռքով...»:

ՀԱՅ ԵՒ ՉԵԽ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

■■■

Ֆրանսական բանակի կամաւոր հայ եւ չեխօսլովաք մարտիկներու ընկերակցութիւնները 27 հոկտ. ժամը 18.30ին պիտի հրաւիրէն Անծանօթ Զինուորի դամբարանին բոցը, Յաղթական Կամարին տակ:

Հաւաքատեղի, նոյն օրը ժամը 18,15 չեխօսլովաք հիւպատոսարանը (Ավընիւ Քլէպէր 11):

⁂ Այս առթիւ կը տեղեկանանք նաեւ թէ Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներու ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սէրքլը Միլիթէրի սրահներուն մէջ, դեկտ. 30ին, բարձր հովանաւորութեամբ Մարէշալ Փէթէնի:

Ոչ մէկ ջանք պիտի խնայուի այս պարահանդէսը դարձնելու խիստ փայլուն եւ միեւնոյն ատեն զիւրամատչելի, հայ հասարակութեան ամէն դասակարգի համար:

Տոմսերը հրապարակ կ'ելլեն մօտերս:

Տեղեկատու

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՑՈՒՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

10.— ՎԻՊԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

»»»»» . «««««

Աշնան առաւօտ մըն էր, ես կ'երթայի Արասա կոչ-...ուած տեղը հոր պատուղ եւ խաղողի թուփ առնելու համար: Այդ օր գիները յարմար չգտնելով, փոքրաքանակ ...սաղէ մը 200 հատ ընկոյզ առի, եւ ճանապարհ շարժել ուսելով կը վերադառնայի տուն:

Պալըճիլար պաշի, այրած խանութներու տեղը հա-...ւած ծախու անասուններու մէկ հսկիչը աչքիս զար-...: Իսկ եւ իսկ նման էր Պօղոսին: Մաքուր հագուած, ...ով–ծոպով երիտասարդ մը, բայց աչքերը զինք կը ...նէին:

Մօտեցայ եւ թուրքերէն հարցուցի թէ ո՞ր տեղացի ...:

— «Պուրալը ըմ», ըսաւ:

Քիչ մը հեռանալով երեք անգամ դարձայ եւ հար-...ցի, եւ նորէն հարցուցի, բայց անմատչելի մնաց: ...երջին անգամ նախատուեցայ եւ հեռացայ:

Մէկ շաբաթ յետոյ, հայրենակիցներէս «Փողորկով ...ելազցի Թոմասը որ Հաճի Սահակ վարպետի հետ Պօ-...լէ աղային տունը կ'աշխատէր, պարզեց իրականու-...թիւնը, գացի անոր հետ եւ համբուրուեցանք: Տեղեկա-ցուցի իր եղբօր ողջութեան մասին եւ իր էֆէնտիին շընորհիւ յաջողեցաւ չուտով տանիլ իր քովը, բայց մէկ տարի հազիւ ապրեցաւ խեղճը:

1921 տարին հարսանիքի շրջան էր Տիարպէքիր գտնուող Հայերու համար: Մեր հայրենակիցներէն մօտ 30 նորահաս տղաք ամուսնանալով բնտանիք կազմեցին: Կարգը եկած էր ինծի, 20 տարեկան հասակիս (1921 մայիսին) ես ալ ընտրելով որբուհի մը, հազիւ 15 տարեկան, ամուսնացանք: Խնուսի շրջանէն ալ, տարեկից ընկերս Գեղամ Դաւիթեան Հարամիկ գիւղացի, Քեռիս Մհերի միջոցաւ դիմեց ինծի, խնդրելով քրոջս հետ ամուսնանալ: Տեսնելով տղուն ուշիմութիւնը, առանց ձեւակերպութեան ընդունեցի, որով այդ տարին ամուսնացաւ նաեւ քոյրիկս Ապրշումը, կնքահայրութեամբ քեռիս Մհերի:

Ինկած էինք այլեւս բնական ճամբու վրայ, բոլորս ալ ամուսնացած քիչ շատ գործ ունէինք եւ խրախուսով կ'ապրէինք:

11.— ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՀԱՆԴԻՍՏԷ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

»»»» . ««««

1922ին ժամանակ մը սկսած էի առանձին աշխատիլ, վարժ ըլլալով այլեւս որմնադրի արհեստին:

Էչէկ Համամի կոչուած բաղնիքի նորոգութեան կ'աշխատէի, բաղնեպան Հաճի Ահմէտի հսկողութեան տակ, երբ Տիարպէքիր հասան բազմահազար յոյն աքսորականներ, Օրտուէն, Տրապիզոնէն եւ ուրիշ շրջաններէ: Թալանուած, ոջլոտ, սովահար բազմութիւններ որոնք շատ կը յիշեցնէին մերիններու վիճակը...:

Հաճի Ահմէտ առանցմէ 5—6 ընտանիք բերաւ լեցուց բաղնիքը, այր մարդիկը ինծի հետ աշխատցնելու համար, օրական մէկ մէկ օխա հացի փոխարէն:

Այս թշուառները տեղաւորուելով բաղնիքին խոնաւ նկուղներուն մէջ, իրենց տառապանքին ճամբէն հաւաքած ժանտատենդի մանրէներով գիս ալ վարակեցին եւ անկողին ինկայ, անընդհատ 45 օր առանց որ եւ է որոնունդ առնելու:

Բժիշկ Զիա պէկ, ազնիւ մարդ մը, կը խնամէր գիս առանց փրկութեան յոյս ներշնչելու: Հիւանդութեանս ծանրութեան տակ, մէկ բան միայն կը զգայի,— մեռելներու մահազանգը ժամուն կոչնակով: Այդ հիւանդութենէն վարակուողներու 100էն 80—85ը ոտքի չելլէր: Իմ գտած ազգական – գիւղացիներս գիս շրջապատած՝ կուլային արդէն կորսուած համարելով: Առոնց վայնասունը բուն ցաւէն աւելի ծանր, աւելի սրտաճմլիկ էր: Երբ ուշքի եկայ, «անօթի եմ» կ'աղաղակէի: Բժիշկը պատուիրած էր միայն նարինջ կամ նռան ջուր տալ: Ուստի, թոյլ չտուին որ բան մը ուտեմ: Բայց խեղճերը քանի քանի գիշերներ անքուն անցուցած էին ինծի համար եւ երբ տեսան որ խօսիլ կը սկսիմ, այդ գիշեր իրենց տուները գացեր էին:

Անոնց բացակայութենէն օգտուելով, պնդեցի Նորհարս կնոջս որ ճուտակ (կորկոտէ եւ իւղէ) եփէ, չգիմանալով իմ թախանձանքիս տեղի տուաւ: Ճուտակը հազիւ կերած, ելլել նստելու ուժ զգացի: Հետեւեալ առտու մերինները եկան եւ յանդիմանեցին ճուտակ եփողը: Բայց ես պնդեցի կրկնել, առանց մտիկ ընելու բժիշկի խրատը:

Ճուտակ մը եւս եւ ոտքի եմ արդէն: Երկաթէ մէթը ձեռքիս որպէս անթացուպ բռնած՝ գիս արեւի կը հանէին, օդ կ'առնէի եւ կուգայի ներս: Շաբաթ մը եւս: Ազատուած էի:

Կատարելապէս լաւանալէ յետոյ, դարձեալ բաղնիքի նորոգութեանը վերադարձայ: Զայն նորոգելէ յետոյ, բաղնեպան Հաճի Ահմէտ գիս աշխատցուց իր անձնական տունը, եւ վերջաւորութեանը կերաւ 1200 ղրուշ արծաթ դրամս: Ցետոյ քաղաքապետ Իհսան պէկի այգին «քէօշկ»ի մը շինութեան կապուեցանք: Դեռ շէնքը չվերջացած գնաց, միասին տանելով 30 արծաթ իրաւունքս: Երբ տեսայ որ տարիքս փոքր ըլլալով չպիտի կրնամ իրաւունքս պաշտպանել, որոշեցի մտնել հեղինակաւոր հայ վարպետի մը քով:

Հաճի Յակոբը (Թուրքերը կ'ըսէին՝ Ուստա Շէֆքի) զիս ընդունեց իր մօտ: Օրական երկու արծաթ մէճիտով, մինչդեռ ինք օրավարձքս կը հաշուէր հինգ արծաթ: Ինչ որ ըլլար գոհ էի, որովհետեւ հռչակլի վարպետ էր եւ սորվելու շատ բան ունէի:

Դժբախտաբար մարդը մեռաւ, երբ հազիւ վեց ամիս կար որ իր մօտն էի:

Քանի մը խօսք՝ այս վերջին վարպետիս մասին որ զիս առանձին տեսած ատեն զաւակիս կուլար:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Անուկի արկած մը Շէռպուր-Փարիզ գծին վրայ

ՎԱՅՐԱՇԱՐԺՆ ՈՒ ՉՈՐՍ ՎԱԿՈՆՆԵՐ ԳԵՏՆ ԻՆԿԱՆ 38 ՄԵՌԵԱԼ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Երկաթուղիի ահռելի արկած մը պատահեցաւ երեքշաբթի առտու, Շէռպուր-Փարիզ գծին վրայ։ Թիւ 354 ճեպընթացը որ Շէռպուրէն մեկնած էր ժամը 6.10ին եւ Փարիզ կը սպասուէր 11.26ին, գիծէն դուրս ելաւ, եւ վայրաշարժն ու չորս վակոններ կամուրջէն ի վար սահեցան գետը, 121 քիլոմէթրին վրայ։ Կառախումբին մէջ կային բազմաթիւ ճամբորդներ, որոնց մէջ նաեւ Քալվադոսի նահանգապետը։ Ճեպընթացը կը սուրար ծայրագոյն արագութեամբ, հասնելով մինչեւ 100 քիլոմէթրի, երբ սկսաւ տատանիլ, զառիթափի մը վրայ։ Երկու բանուորներ, որոնք նորոգութեամբ կը զբաղէին եւ անդին քաշուած էին, հասկցան վտանգը։ Ցանկարծ մեքենան գիծէն ցատկեց, ջարդուփշուր ըրաւ կամուրջին բազրիքները եւ ահռելի ժխորով մը ինկաւ դէպի անդունդը, տասը մէթր բարձրութենէ մը։ Բեռնատար վակոն մը եւ ճամբորդի երեք վակոններ իրարու ետեւէ գլորեցան վար, իրար ջախջախելով տապալէս, իսկ հինգերորդ վակոնը անշարժացաւ, գլուխը ջուրին մէջ։ Վեցերորդը աւազին վրայ ինկաւ, ուրիշ երկու վակոններ ալ գիծէն դուրս ելան առանց անդունդն իյնալու։ Ամբողջ կառախումբը, որ աւելի քան հինգ հարիւր թոն կը կշռէր, սարսած էր տղու խաղալիքի մը պէս։

Ողջ մնացած ճամբորդներուն լեզուն բռնուած էր ցնցումին սաստկութենէն, մինչ ահռելի ճիչեր կը լսուէին անդունդին խորէն, ուր փլատակները իրար խառնուած, կատարեալ թնճուկի վերածուած էին։ Երեք վակոնները անճանաչելի դարձած էին։ Անմիջապէս կազմակերպուեցաւ օգնութիւնը եւ հետզհետէ երեւան հանուեցան 31 դիակներ եւ 50է աւելի վիրաւորներ, որոնց չորսը մեռան հիւանդանոցին մէջ։ Զոհերուն մէջ են նաեւ մեքենավարն ու հնոցպանը, այնպէս որ դեռ կարելի չէ եղած ճշդել արկածին պատճառը։

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԷ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

ԱՋԱԿՈՂՄԵԱՆՆԵՐԸ Կ՚ՈՒԶԵՆ ՕԳՏՈՒԻԼ ԱՌԻԹԷՆ

Հանրապետութեան նախագահը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները, կազմելու համար նոր դահլիճը։

Այս առթիւ, լեզու ելած են աջակողմեան տարրերը, աւետելով ձախակողմեան զանգուածին քայքայումը։ Նախկին վարչապետ Պ. Թառտիէօ բացէ ի բաց կ՚առաջարկէ որ նոր դահլիճը հիմնուի «բոլոր հակընկերվարական ուժերուն վրայ»։

⁂ Տալատիէի դահլիճին անկումը ծանր տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ եւ ֆրանքը թեթեւ անկում մը ունեցաւ։ Պերլինի մէջ, թերթերը չափաւոր արտայայտութիւններ ունեցան։ Ցաւ յայտնողներ ալ կան, քանի որ Պ. Տալատիէ կուսակից էր լեզու գտնելու։ Կը վախնան որ ազգայնական դահլիճ մը կազմուի Սառօյի վարչապետութեամբ։ Հռոմի մէջ մտահոգ են Պ. Տալատիէի անկման առթիւ, վախնալով որ Իտալիոյ հաշտարար ձեռնարկները ի դերեւ պիտի ելլեն, եթէ պահպանողական դահլիճ մը կազմուի։ Միւս կողմէ, կը վախնան որ եթէ ստերլինէն եւ տոլարէն յետոյ ֆրանքն ալ վարկուի, լիրէթը չպիտի կրնայ դիմանալ։

⁂ Ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը նիստի հրաւիրուած է երկուշաբթի օր, դատելու համար ըմբոստ երեսփոխանները, (Ռընոտէլ, Մառքէ եւայլն)։ Կը կարծուի թէ պիտի վտարուին։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, վարչապետութեան հաւանական թեկնածուներ կը համարուին Պ. Պ. Սառօ, Շօթան եւ Ժորժ Պօնէ։

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 19, rue Ampère, Cachan։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

«Համազգային»ը

Այս Ուրբաթ երեկոյ (27 Հոկտ.) ժամը 9ին Maison Mutualité N. սրահին մէջ տեղի կ՚ունենայ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ նիստը նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ շրջաններու մեր բոլոր ներկայացուցիչներուն։

Հրաւէր ստացող անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ։

Համազգայինի փարիզի վարչութիւն

Փարիզի Գրական Ակումբ

այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard։ Տեղի կ՚ունենայ դեկոյց Ա. Ջամալեանէ «Յովհաննէս Թումանեան որպէս բանաստեղծ, նրա մահուան տասնամեակի առթիւ»։ Մտքերի փոխանակութիւն։ Մուտքը ազատ է։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Եւ բուռն շարժումով մը ամբողջ ծրարը անդին հրեց։

— Իբրեւ թէ ազատ մտածող եմ, հոգեհանգիստ կատարել տուի իր յիշատակին։

Ետեւ հակեցաւ, եւ սիկառէթ մը փաթթեց։ Ցետոյ երկարօրէն շնչեց ծուխը եւ ուսերը թօթուեց։

— Գնդապետը ըսաւ որ գրագէտ էք։ Ի՞նչ կը գրէք։

— Պատմութիւններ։

— Ոստիկանակա՞ն պատմութիւններ։

— Ոչ։

— Ինչո՞ւ ոչ, ես այդպիսի բաներ կը կարդամ։ Ես միայն առնք պիտի գրէի։

— Չէք գիտեր ինչ երեւակայութիւն պէտք է։ Անգամ մը այդ կարգի բան մը հնարեցի, բայց իմ սպանութիւնս անանկ ճարտարօրէն սարքած էի որ երբեք միջոցը չգտայ սպանիչը բռնել տալու, մինչդեռ աւանդութիւնը կը պահանջէ որ վերջացնելու համար դաղանիքը լուսաբանուի եւ ոճրագործը արդարութեան յանձնուի։ Անգամ մը որ ձեր տրամադրութեան տակ ունիք դղրդացին սպանութիւն մը, յանցաւորին ձերբակալութիւնը յաջողցնելու միակ ձեւն է ամբողջ շահեկանութիւնը կեդրոնացնել շարժառիթը գտնելու, որովհետեւ, որքան ատեն որ շարժառիթը անծանօթ մնայ, ամէնէն ջախջախիչ փաստն ալ արժէք չունենար։ Ենթադրենք որ յանկարծ քմահաճոյքը ունենաք, ամայի փողոցի մը մէջ, մութ գիշեր մը, ճամբորդի մը վրայ յարձակելու եւ դաշունահարելու զայն։ Ո՞ր սատանան պիտի մտածէ ձեր մասին։ Բայց եթէ այդ անցորդը ձեր կնոջ սիրահարը եղած ըլլար, կամ ձեր եղբայրը, կամ ձեր պարտապահանջը, այն ատեն ամենափոքր թուղթի կտոր մը, սիկառէթի մոխիր մը, կամ ձեր բերնէն փախած բառ մը կը բաւէ ձեզ կառափնատ ղրկելու համար։

Եթէ դոհը ձեզի բոլորովին օտար է, վայրկեան մը իսկ ձեր մասին չպիտի կասկածին։ Ճէք Որովայնահատը մինչեւ որ գործի վրայ չբռնեցին, միշտ խուսափեցաւ։

Էչընտէն կ՚աճապարէր խօսակցութեան նիւթը փոխելու։ Հռոմի մէջ պիտի բաժնուէր Մեքսիկացիէն եւ իրենց ուղեգիծը որոշուած չէր տակաւին։ Մեքսիկացին Պրինտիզի պիտի երթար, իսկ ինք Նափոլի։ Կը մտածէր Պելֆաստ պանդոկը իջնել, Նաւահանգիստին մօտ, երկրորդ կարգի մեծ պալատ մը, որուն յաճախորդները կը կազմէին շրջուն միջնորդներ եւ ամենահամեստ զբօսաշրջիկները։ Զօրավարին պիտի տար իր սենեակին թիւը որպէսզի սախտողականութեան պարագային կարենար չխտակ իր մօտ ելլել, առանց դռնապանին օգնութեան։ Ցաջորդ կայարանին մէջ պուֆէն գնաց եւ պահարան մը առաւ։ Զօրավարէն խնդրեց որ ինք ձեռքով գրէ հասցէն, ստանալէ՝ Պրինտիզիի նամակատունը։ Այսպէսով Էչընտէնի կը մնար միայն թիւ մը գրել թուղթի մը վրայ եւ ղրկել։ Մեքսիկացին ուսերը թօթուեց։

(Տար.)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաններէնի եւ հայերէնի դասեր տատուններու մէջ։ դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ
43, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ բանաստեղծ Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

նիւթ ունենալով՝ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԸ»

(Պիտի ցուցադրուի նաեւ մոգական լապտերով հայկ. դրամներ)։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

Թատերական ներկայացում

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅի Մ.ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին

ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆի թատերասրահին մէջ 120, Շըմէն տը լա Մատրակ վրայ

Կը ներկայացուի՝ ԴԱՒԱՃԱՆԸ կամ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՀԱՅՐԸ

Ազգային-յեղափոխական կեանքէ։ (Հեղինակ՝ Գ. ՔԼԷՆՏԻՐԵԱՆ)

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆր.։ (7 տարեկանէն վեր տղոց մուտքը 2 ֆր.)

Ընտանեկան պարահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած վասպուրականի ԱՐԾԻՒ ֆանֆարի կողմէ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2

Հ. Յ. Դ. ժողովրդ. տան մէջ։ ճոխ պիւֆէ։

ընտիր նուագ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտագրով։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՋԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

27 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2328

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ ԻՐԱՐ ԿԸ ՀԵՐՔԵՆ

Բարեգործականի Դիւանը երկար լուսաբանութիւն մը դրկած է, իր կրթական ծրագրի մասին, որուն գործադրութիւնը քար գայթակղութեան դարձաւ առաջին օրէն իսկ։

Այդ լուսաբանութեան մէջ կը գտնենք ե՛ւ խելօք մտածումներ ե՛ւ նեղմիտ առաջադրութիւններ։

Մնաց որ, ծրագրի մը բարիքը կամ չարիքը կախում ունի գործադրութեան եղանակէն։

Ո՞վ ժխտած է Հ. Բ. Ը. Մ. հիմնական ծրագրին չորս մը առաւելութիւնները։

Եւ սակայն, երբ խօսքէն գործի անցած են, մթնոլորտը թունաւորուած է, հինգ բարիքի փոխարէն տասը չարիք երեւան բերելով։

Մենք տակաւին բան չունէինք, երբ ուրիշներ, ոչ — Դաշնակցականներ իսկ, մերկացումներ կը կատարէին, Եգիպտոսի մէջ, ուր գրուեցաւ Բարեգործականին հիմը։

Այս կացութեան գաղտնիքը պէտք է փնտռել բուն իսկ Բարեգործականի ղեկավարութեան մէջ։

Թունդ ազնուապետական այդ հաստատութիւնը առաջին օրէն կտրուած մնաց բուն ժողովուրդէն, ստեղծելով «կամարիլլա» մը եւ «լաքէ»ներ։

Եւ, տարուէ տարի չեշտուեցաւ այդ գիծը։

Տարուէ տարի ոսկոր կապեց աղա — փաշայական «ազնուականութիւն»ը, ստեղծելով սառուցեալ գօտի մը։

Հետզհետէ պակսեցան աղա — փաշաները։ Բայց, անոնց յաջորդեցին պատերազմի հարուստները, եւ խոտելի գիծը աչքի կը զարնէ այսօր աւելի քան երբեք։

Դրամատէրները, գործարանատէրները եւ վաճառականները կուզէին, անոնց չուքին տակ բուսան «պաշտօնատար»ներ, որոնք հաւատարմօրէն կը շարունակեն բրածոյ աւանդութիւնը, յաճախ գերազանցելով վարպետները։ Նոյնիսկ մոռացութեան տալով անոնց գոյութիւնը։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է թէ՝ ինչ որ Բարեգործականի կեդր. վարչութիւն կը կոչենք, անուանապէս գոյութիւն ունի։

Անդամներէն մէկը մնայուն հիւանդ է, մէկ — երկուքը չափազանց ծամբոռողութեան մէջ են, ուրիշներ՝ իրենց առեւտրական գործերով զբաղած, հազիւ կը բարեհաճին պատահաբար մասնակցիլ նիստերուն։

Ցաւոք, կեդր. վարչութեան անդամները մեծ մասով կտրուած են հայկական կեանքէն։

Անոնք ոչ հայերէն թերթ կը կարդան, ոչ ալ տրամադրութիւն ունին հետեւելու դէպքերու ընթացքին։ (Մէկը հայերէն անգամ չի գիտեր)։

Այս կացութեան մէջ, Բարեգործականի գրասենեակին բուն ղեկը անցած է անոր վարիչ — պատուիրակին ձեռքը։

Ա՛ն է, ձախաւեր փաստաբան եւ սալոնական բանաստեղծ Վահան Մալէզեանն է, Բարեգործականին չար ոգին։ Անոր մութ խառնուածքէն եւ կուսակցական քինախնդրութենէն կը բխին բազմաթիւ միակողմանի կամ անճոռնի գործեր։ (Զենք ուրանար եռանդը)։

Ան է որ, չարաչար գործածելով իր դիրքը, նոյնիսկ դաւադրական աշխատանքներ կը կատարէ, մթնոլորտ ստեղծելով, հայկականներու եւ բախտախնդիրներու ցանցեր կազմելով։

×

Այդպէս նաեւ այս պարագային։ Կրթական ծրագրին առթիւ։

Լուսաբանութեան 3րդ կէտը կ՚ըսէ, մանուածապատ փաստաբանութեամբ մը․

— «Բնական է որ այլեւս չէինք կարող թոյլ տալ որ Միութենէն նպաստաւորուող վարժարաններու մէջ Հ. Մ. Ը. Միութեան հիմնական տեսութեանց եւ մանկավարժական տարրական կանոններու հակառակ նախակրթութիւն մը ջամբուի, ներսը թէ դուրսը մեր Միութեան դէմ անհամակիր եւ նոյն իսկ ապերախտ վերաբերում մը ցուցադրելու աստիճան։ Ատենէ մը ի վեր Միութեան անդամներուն եւ բարերարներուն ծանր մեղադրանքները հրաւիրուած էր այս տխուր երեւոյթը, առանց որուն, ընդհանուր առմամբ, բիւրաւոր որբեր եւ սաներ, պատսպարեալներ եւ նպաստաւորեալներ, այսօր մեր Միութեան մեծագոյն սատարողները պիտի ըլլային, որ եւ է փոխարինութեամբ պարտահատոյց ըլլալու խղճահարութեամբ»։

Կրցա՞ք ըմբռնել «միտ բանի»ն այս ազնուակա՛ն չարադրութեան։

Արտագրենք նաեւ յաջորդ յօդուածը, որպէսզի կարենաք ամբողջական գաղափար կազմել․

— «Արդ, իր վրայ ծանրացող պատասխանատուութեան գիտակցութեամբը, բնական է որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, ըլլալով հանդերձ գերազանցօրէն անկուսակցական, առաւելապէս ուզէ ապաւինիլ իր անդամներուն եւ համակիրներուն գործակցութեանը։ Եւ մանաւանդ բնական է որ ուզէ գործել հոն ուր կը տիրէ կարգապահութիւն եւ համերաշխութիւն, հոն ուր Միութեան հանդէպ համակրանք եւ վստահութիւն կ՚արտայայտուի, եւ վերջապէս նիւթական օժանդակութիւն կ՚ընծայուի անվերապահօրէն։ Որովհետեւ, գաղտնիք չէ թէ, իր հիմնարկութենէն ի վեր, Միութիւնը միշտ խորշած է վէճէ եւ պայքարէ, այնպէս որ իր համերաշխասէր ուղղութեամբ նախամեծար սեպած է աշխատիլ հոն միայն ուր իր գործը կը գնահատուի եւ խոչընդոտներ չեն յարուցուիր իր քայլերուն առջեւ»։

Զանանք մեր կարգին վերլուծել այս եւ յաջորդ լուսաբանութիւնները։ Անշուշտ, իբրեւ «թշնամի» Բարեգործականին …

Փորձենք բացատրել թէ, ինչո՞ւ է որ, հակառակ բոլոր ճիգերուն, Բարեգործականը կծկուած կը մնայ սահմանափակ եւ «հաւատացեալ» պատնէշի մը մէջ, փոխանակ դառնալու ժողովրդական եւ ծաւալուն։

Խօսելով — խօսելով, թերեւս լոյս մը ծագի։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԳԻԾԱԹԵՐԹ ՄԸ

»»»·«««

Երիտասարդ մտաւորականներու շրջանակի մը մէջ, անցեալ օր, երբ կը խօսուէր արտասահմանի գրական մեր կեանքին մասին, կ՚ըսուէր թէ ամէնէն լքուած սեռն է երգիծականը։ Վերջապէս «հին»եր կամ «նոր»եր, «մենք»եր կամ «դուք»եր գրականութիւն կը մշակեն, գրական թերթեր կը հրատարակեն, բայց չեղաւ մէկը որ երգիծաթերթ մը հանէ, թերթ մը, որ շարունակէ Պարոնեանի, Օտեանի, վերջապէս գեղեցիկ եւ ազնուական երգիծանքին աւանդութիւնը։ Երգիծական գրականութեան անհրաժեշտութիւնը շեշտող այդ տղաքը յետոյ նստան ծրագիրներ մշակեցին, աշխատանքի բաժանում կատարեցին։ Մեզի կը մնայ յաջողութիւն մաղթել իրենց, առանց մոռնալու դիտել տալ, որ

1.— Այո՛, երգիծաթերթ մը անհրաժեշտ է Ֆրանսայի հայ գաղութին համար։ Տաշելիք շատ արտառոցութիւններ կան, լուալիք շատ կեղտեր կան։

2.— Երգիծական գրականութիւն մշակել կը նշանակէ ստեղծագործութիւն ընել, ոչ թէ փողոցի խօսակցութիւններով էջ լեցնել։ Երգիծանքը արուեստ է։

3.— Երգիծաթերթ մը առաքելութիւնն ունի նաեւ դաստիարակելու։ Պէտք է աշխատի մաքրել ազգային մթնոլորտը բարոյական գեղեցիկ ըզգացումներով, ազնուական նկարագրի հեղինակութեամբ։

4.— Երգիծաթերթ մը,— այս շատ կարեւոր է,— պէտք չէ խիղճը եւ *նամուսը* ծախէ մամոնային։ Ոչ հարիւր ֆրանքնոց կարծիքներ, ոչ հազար ֆրանքնոց քաղաքականութիւն։

Կարն,— ոչ *չանթաժ*, ոչ ալ *լաքէութիւն*։

Երգիծաթերթ մը այսպէս միայն կը հրատարակուի։

Եթէ այս է ձեր երգիծաթերթին ուղղութիւնը, կրկին անգամ յաջողութիւն ձեզի, տղա՛ք։

ԱՐԱԶ

ԹՐՔ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պոլսոյ Կրթական տեսչութիւնը հաղորդած է թէ բոլոր դպրոցական տըղաքը պարտաւոր են մասնաւոր գըլխարկներ կրել հանրապետութեան տասնամեակի տօնին։ Փաքրամասնութեանց վարժարաններու աշակերտները իրենց գլխարկներուն ճակատը պիտի ունենան ներմակ մետաղէ մահիկ — աստղ, իսկ պետականները՝ դեղին։ Առաջիններուն գլխարկներուն երիզը մոխրագոյն պիտի ըլլայ, պետականները՝ դեղին։

Միւս կողմէ, Երկ. դրամատան տրամադրած 15 դրշ. արժէքով մետաղները պիտի բաժնուին աշակերտներուն, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին։

Բերա, Պէշիկթաշ, Սկիւտար, Գատըգիւղ, Պայազիտ եւայլն մասնաւոր դասընթացքներ հաստատուած են, հանրապետութեան եւ Պոլսոյ քայլերգներու ուսուցման համար։ Վարժարաններու երաժշտութեան ուսուցիչները պիտի հետեւին այս դասընթացքին, եւ յետոյ իրենց աշակերտներուն պիտի սորվեցնեն քայլերգները։

ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԹԷ 3 ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ

Թաւրիզէն հասած նոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Հայաստանի փախստականներէն երեք հոգի Արաքս գետէն անցած ատեն, սահմանապահներու կրակին հանդիպելով, փորձեր են խուսափիլ, բայց լողալ չգիտնալով խեղդուած են։

Հրաման տրուած է ջուրին մէջ իսկ գնդակահարել փախստականները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՐԻՈՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նոր ծրագիրներ՝ տեղաւորման մասին

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որ քաղուած են Միութեան Ժընեւի պատուիրակ Պ. Լ. Բաշալեանի տեղեկագրէն. —

1.— *Ազգերու Ընկերութեան ընդհ. ժողովը, հոկտեմբեր 7ի նիստին մէջ, հետեւեալը քուէարկած է.*

« Գոհութեամբ կ՚արձանագրէ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին ձեռք առած միջոցները, Միջկառավարական խորհրդակցական յանձնաժողովին հետ խորհրդակցաբար, գաղթականներու պաշտպանութիւնը ապահովող պայմանագրութեան նախագիծի մը պատրաստութեան համար։

« Կը խնդրէ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսէն շարունակել հայ գաղթականներու նոր խումբեր Երեւան փոխադրելու կարելիութեան ուսումնասիրութիւնը։

« Ջերմապէս կը խնդրէ Միջկառավարական յանձնաժողովէն, որ նիստի հրաւիրուած է վերոյիշեալ պայմանագրութեան նախագիծը քննելու համար, ամենամեծ համակրութեամբ քննել սոյն նախագիծին յանձնարարութիւնները։

« Նկատելով Եւրոպայի մէջ կարգ մը գաղթականներ տեղաւորելու յարաճուն դժուարութիւնները, կը հրաւիրէ այն երկիրները որ տրամադրելի ընդարձակ հողեր ունին եւ կը փափաքին զարգացնել անոնք, գործակցելու Նանսէնեան օֆիսին հետ, իրենց երկրին յարմար գաղթականները տեղաւորելու համար։

« Գիտակից այն վտանգներուն որոնց ենթակայ են երկրէ մը վտարուած գաղթականները եւ այն դժուարութեանց որոնց հանդէպ կը գտնուին այն երկիրները ուր այսպիսի գաղթականներ կը մտնեն, վերստին ջերմապէս կը խնդրէ կառավարութիւններէն գաղթական մը այն ատեն միայն արտաքսել, երբ որոշ արտօնութիւն ստացած է սահմանակից երկիր մը մտնելու։

« Կը հրաւիրէ խորհուրդը հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել ներկայ որոշումներու բանաձեւը գործադրելու համար »։

Միջկառավարական յանձնաժողովը, ուր ներկայացուած են 14 պետութիւններ, Ժընեւի մէջ պիտի գումարուէր հոկտեմբեր 26ին, քննելու եւ, յուսանք, ստորագրելու համար առաջադրուած միջազգային պայմանագրութիւնը ի նպաստ գաղթականներուն։

2.— *Պարսկաստանի պատուիրակ Միրզա Ապտ — իւլ Հասան Ֆորուղի, ընդհ. ժողովին մէջ արտասանած իր շատ գեղեցիկ ճառին մէջ, չեշտած է Պարսից եղբայրակցութիւնը Հայոց հետ, եւ վեր հանած է ամէն ասպարէզի մէջ Հայոց օժանդակութիւնը Պարսկաստանի յառաջդիմութեան։ Միրզա Ֆորուղի եզրակացուցած է որ եթէ ամէն երկրի մէջ օտարածիններուն հետ վարուէին այնպէս ինչպէս Պարսիկները՝ Հայոց հետ, փոքրամասնութեանց խնդիր գոյութիւն չէր ունենար։*

Պարսկական պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ Վռամ Խան Փիլոսեան, որ Միութեանս Թեհրանի մասնաժողովին ատենապետն է։

ՌՈՒԶՎԵԼԹ ԿԸ ԿՈՏՐԷ ՏՈԼԱՐԻՆ ԳԻՆԸ

Սկսան ոսկի գնել բարձր գինով

ՏՈԼԱՐԸ 12 ՖՐԱՆՔ?

Ամերիկեան կառավարութիւնը հոկտ. 25ին ձեռնարկեց նոր քաղաքականութեան մը, որպէսզի գիները բարձրանան տոլարին անկումով։ Այս առաջադրութեամբ, յայտարարեց թէ պիտի գնէ Մ. Նահանգներու մէջ արտադրուած նոր ոսկին, ունկին 31 տոլար 35 սէնթի։ Այս գինը 0·27 տոլար աւելի Լոնտոնի ազատ շուկայի գինէն եւ 1·56 տոլար աւելի՝ գանձային նախարարութեան երէկ նշանակած սակէն։

Այս կարգադրութեամբ, ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի կրնայ ուզած գինը տալ տոլարին, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ միւս պետութեանց։

Երբ ոսկիի գնման պաշտօնական սակը 20 տոլար 67 սէնթ էր իւրաքանչիւր ունկին (28 կրամ 34), տոլարը Ֆրանսայի մէջ կ՚արժէր 25·52։ Ուրեմն, նոր սակով տոլարը պիտի արժէ 16 ֆրանք 85, ինչպէս եղաւ, առաջին օրն իսկ, Փարիզի ասկարանին մէջ։

Համաձայն ամերիկեան լուրերու, կառավարութիւնը կը խորհի աստիճանաբար բարձրացնել ոսկիի գնման գինը, հասնելով մինչեւ 40 տոլարի։ Այդ պարագային, շատ չանցած տոլարը պիտի արժէ 12 ֆրանք 76, այսինքն նախկին արժէքին հարիւրին 50ը։

⁂ Տեղական թերթերը կը կարծեն թէ սահազին քանակութեամբ ամերիկեան դրամագլուխ պիտի արտածուի դէպի Եւրոպա, իբրեւ հետեւանք այս նոր քաղաքականութեան։ Այս հեռանկարին առջեւ, կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի խիստ կաշկանդումներ հաստատել։ Մասնաւորապէս պիտի պարտադրէ որ արտասահմանի մէջ դրամ ունեցող Ամերիկացիները յայտարարեն անոնց գումարը։

Պ. Սառոյի յանձնուեցաւ նոր դահլիճին կազմութիւնը

Հանրապետութեան նախագահը ծովային նախարար Պ. Ալպէր Սառոյի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը։

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ դեկտ. 4ին

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը չորեքշաբթի օր գումարուելով, որոշեց շարունակել աշխատանքները։ Ճիշդ է որ կարգ մը պետութիններ բաւական ազդուած են Գերմանիոյ հրաժարումէն, բայց ոչ մէկը առաջարկած է անպայման ժամանակով յետաձգել խորհրդաժողովը։ Ֆրանսական պատուիրակը երկու անգամ խօսք առնելով, առաջարկեց աշխատանքները շարունակել առանց այլեւայլի, եւ միայն Ժընեւի մէջ։ Նախագահ Հէնտըրսըն չեշտեց թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

80 ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

»»»·«««

Բարեգործականի հոկտ. 24 թուակիր գեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Նանսէնեան Միջազգային օֆիսը 30,000 ֆրանս. ֆրանք քուէարկած է Հալէպի մէջ նոր հողեր գնելու համար։ Այս հողերուն վրայ պիտի հաստատուին այն գաղթականները որոնց բնակարանները պիտի քանդուին մօտ ատենէն։

Բաց աստի, Օֆիսը որոշած է Հ. Բ. Ը. Միութեան տրամադրութեան տակ դնել 50,000 ֆրանս. ֆրանքի նպաստադրամ մը, յօգուտ Մերձաւոր Արեւելքի գաղթականներու։

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ՝ Մ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ ոստիկանութիւնն ու հարցաքննիչ դատաւորը տենդոտ աշխատանքի լծուած են՝ երեւան հանելու համար Մ. Աղազարեանի սպանութեան հետքերը։ Կ՚ըսուի թէ՝ արդէն նանչցուած է ոճրագործին ինքնութիւնը եւ ոստիկանութիւնը ստուգած անոր գտնուած վայրը։

« Էլ Ահրար » կը գրէ իր 18 հոկտեմբեր թիւին մէջ.—

Գրած էինք որ գաղտնի ոստիկանապետ Սէլիմ Սիւլէյման էֆէնտի իր մարդիկներով Հիւսիսային Սուրիա մեկնած է, Անտիոքի շրջաններուն մէջ փնտռելու համար ոճրագործը, որովհետեւ ըսուած էր որ ան այդ շրջանները փախած է։ Անցան օրեր, սակայն դեռ աննիգմէ ոչ մէկ տեղեկութիւն ստացուեցաւ։ Կը պարզուի որ ցարդ չեն կրցած ձերբակալել։

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Ֆիլիփ Պուլօս երէկ վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին Արդարութեան պալատին մէջ, որովհետեւ ցարդ ան իր քննութիւնները կը կատարէր ոստիկանութեան մօտ։ Մեր խմբագիրը տեսակցութիւն մը ունեցած է անոր հետ եւ ուզած էհասկնալոճիրին շուրջձեռք առնուած նորութիւնները։ Դատաւորը յայտնած է որ « նոր բան մը չկայ եւ կը սպասենք ոստիկաններու հետապնդումներուն, ձերբակալելու համար ոճրագործները »։

« Էլ Նիհար » 18 հոկտեմբերի թիւով կը գրէ.—

Գաղտնի ոստիկաններ դեռ կ՚աշխատին գտնելու Աղազարեանի սպանիչը։ Հարցաքննիչ դատաւորն ու ոստիկանութիւնը տեղեկացան որ ոճրագործ Յակոբ Քէպապճեան Զահլէի մէջ, երկար ատենէ ի վեր զէնքի մաքսանենգութեամբ կը զբաղէր։ Մեր թղթակիցներէն մէկը տեսակցութիւններ ունեցած է չէզոք Հայերու հետ, որոնցմէ տեղեկացած է որ ոճրագործը շատ սարսափազդու մէկն էր։

Գաղտնի ոստիկանապետ ՍէլիմՍիւլէյման էֆէնտի վերադարձած ըլլալով, Զահլէ մեկնած է՝ հոն փնտռելու համար ոճրագործը։

ԿՆՈՋԸ ԳԼՈՒԽԸ ԿՏՐԵՑ ՍՂՈՑՈՎ

Վանվ փողոցին մէջ հացագործ մը, Լուի Կիլիէ, 41 տարեկան, առջի օր խելագարութեան նոպայէ մը բռնուելով, դանակ — սղոցով մը կտրեց կնոջը գլուխը։

Ատենէ մը ի վեր խելագարութեան նշաններ կը ցուցնէր։ Առտու մը պահականոց երթալով, յայտնեց թէ զօրքերը գէշ կ՚երթան, յանախորդները կը լքեն զինք, եւ պահանջեց … քննութիւն կատարել։

Չորեքշաբթի առտու գնաց անձնատուր եղաւ, պատմելով թէ առտուն ժամը 5ին կինը արթնցուց եւ հարցուց թէ խանութին գործերը ինչո՞ւ գէշ կ՚երթան։ Գոհացուցիչ պատասխան չստանալով, վիզէն բռնեց, սղոցով կտրեց գլուխը մէկդի նետեց։ Ոճիրը գործելէ յետոյ, լուացուած, նոր հագուստներ հագած եւ պահականոց գացած էր։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Գ.

— Արդիւնքէն դատելով համայնավար Ռուսաստանը՝ ցարականէն, փաշական Իտալիան սահմանադրականէն, երրորդ Րայխը՝ (Գերմանիա) երկրորդէն աւելի զօրացած ներկայացնելով ոչինչ ապացուցած կ՚ըլլանք, կ՚ըսեն ամէն երկիրներու ազատականները: Ի՞նչ միջոցներով է որ ձեռք կը բերէք ձեր այդ պանծացուցած զօրացումը. մարդուն եւ քաղաքացիին ըստրկացումովն ու անբանացումովը: Խարազանի տակ, բանտի, աքսորի ու մահուան սպառնալիքով ժողովուրդները տարապարհակ աշխատանքի բանադատելով, անշուշտ կարելի է որոշ արդիւնք ձեռք բերել: Բայց ձեզի մնան այդ փայլուն արդիւնքները, եթէ ազատութեան գնովն է որ ձեռք պիտի բերուին անոնք:

Ու յետոյ քաղաքակրթական ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ ձեր բուռն «զօրացում»ը: Ընդունինք վայրկեան մը որ խորհրդային Ռուսաստանը, ազգային – ընկերվար Գերմանիան եւ փաշական Իտալիան ռազմական շատ աւելի մեծ ուժ ներկայացնեն քան նոյն այդ երկիրները, իրենց նախորդ կառավարութիւններուն օրով: Յառաջդիմութի՞ւն պէտք է նկատել այդ բանը, թէ յետադիմութիւն: Չէ՞ որ այդ ռազմական ուժերը պատերազմի է որ կը պատրաստեն եւ ուրիշ ոչինչ:

Ընդունինք նոյնպէս վայրկեան մը որ խորհրդային Ռուսաստանը եթէ յաջողի լրիւ գլուխ բերել իր երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը, պիտի կրնայ ոչ միայն ինքնաբաւ դառնալ, այլ եւ սարսափ ազդող մրցակից մը միջազգային շուկային վրայ:

Ընդունինք դարձեալ որ Փաշականութիւնն ու հիթլէրականութիւնն ալ նոյն յաջողութիւնը կարենան ձեռք բերել իրենց երկիրներուն մէջ:

Արդի՞ւնքը. տնտեսական ծանր պայքար ու տագնապ, անգործութիւն, թշուառութիւն, ու դարձեալ պատերազմ:

Ահաւասիկ թէ ինչ սեղանի վրայ է որ կը զոհէք ազատութիւնը եւ ինչ արդիւնքի յանգելու համար:

Զօրացում, այո՛, բայց թթու ազգայնականութեան, ցեղային ատելութեան եւ տիրակալութեան զգացումի հզօրացում:

— Խօսինք ձեր «ազատութեան» մասին, կը պատասխանեն ձախ ծայրայեղական հակառակորդները, բայց նախ ըսէք թէ ո՞ւր է այդ ազատութիւնը եւ որո՞ւ վերապահուած է անիկա: Քաղքենիներուն եւ դրամատէրերուն: Հասարակ ժողովուրդն ու աշխատաւոր դասակարգը ազատութեան անունին տակ բռնութիւն է որ կը տեսնեն միայն:

Տնտեսական գետնի վրայ ազատ մրցութեան խօսք կ՚ընէք: Բայց ո՞վ է որ կրնայ օգտուիլ այդ ազատ մրցութենէն, խոշոր դրամագլուխը: Ի՞նչ կ՚ուզէք որ ընեն մանր ու միջակ առեւտրականներն ու գործատէրերը հսկայական թրըսթներուն եւ միլիոններու դրամագլուխով կազմուած անանուն ընկերութիւններուն դէմ, որոնք ազատ մրցութեան անունին տակ եւ տասը տարի վնաս տալը աչք առնելով գիները կը կոտրեն ու կը կոտրեն՝ մինչեւ որ մանրերն ու միջակները, չկրնալով դիմանալ, քաշուին հրապարակէն, եւ իրենք կարենան առանց մրցորդի տիրել հրապարակին եւ իրենց գիները պարտադրել՝ իրենց կորուստին տասնապատիկը հանելով:

Մամուլի ազատութիւն, այո՛, բայց այդ մամուլն ալ քաղքենիներու եւ դրամատէրերու ազդեցութեան տակն է: Մեր մէկ թիւին դիմաց անոնք տասնուտն հազար թիւ կը հանեն, քանի որ իրենց ձեռքն են դրամն ու իշխանութիւնը: Այդ ալ չի բաւեր եւ մեր հազար դժուարութիւններով հրատարակած մամուլն ալ դատարանէ դատարան կը քաշկռտուի տարին տասներկու ամիս:

Ահա ձեզ քաղքենի ազատութիւնը:

— Ազատութիւնը վտանգաւոր զէնք մըն է, կը քարոզեն աջակողմեան փաշականները եւ կարելի չէ անպատիժ ձգել տղոց ձեռքը: Ժողովրդական զանգուածները պէխաւոր ու մօրուաւոր տղաքներ են, ուրիշ ոչինչ:

Ամէնքէն ազատականներն ալ համաձայն են որ ընդհանուր վտանգի պահուն, (օրինակ երբ երկիրը պատերազմի մէջ է), պէտք է եւ անհրաժեշտ է սանձել ազատ խօսքն ու մամուլը: Ու գրաքննութիւնը պատրաստ է իր անողոք մկրատովն ու բերակապովը:

Բայց ե՞րբ է որ երկիր մը ապահովութիւնը կը վտանգուի: Խաղաղութեան օրերու մէջ չէ՞ որ պատերազմը կը պատրաստուի: Ի՞նչ օգուտ ունի խելաբերիլ երբ թշնամին դռնէդ ներս հասած է արդէն եւ կրակ առած է տունդ տանիքը: Ե՞րբ կարելի է ճշդել այդ վտանգի պահը, եւ ո՞վ է որ պիտի ճշդէ զայն: Ֆրանսայի համար կարելի՞ է ըսել որ այսօր վտանգի տակ չի գտնուիր: Աւստրիոյ համար կարելի՞ է պնդել թէ իր գոյութիւնն իսկ սպառնալիքի տակ չէ: Եւ այսպէս դեռ շատ ուրիշ երկիրներու համար: Ինչո՞ւ սպասել ուրեմն որ վտանգը դուռդ ձեռք առնէ՝ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնելու համար: Եւ ինչո՞ւ այդ բացառիկը բնականոն վիճակ չդարձնել:

Խօսքը եւ մամուլը ազատ են իրենց ուզածը քարոզելու, բայց այդ քարոզութիւնը իրականացնողներն ու գործադրողները օրէնքին խստութեան տակ կ՚իյնան: Մի՞թէ արդարութիւն է այդ: Ո՞վ է բուն յանցաւորը, այն որ բոցաշունչ խօսքերով եւ ատելավառ ճառերով կը զինէ զգացումներով տարուող դժբախտ մարդուկի մը բազուկը, թէ ոչ այդ զէնքը գործածող անպատասխանատու էակը: Ուսուցիչներ կան որոնք ազատ ձգուած են — դէթ մինչեւ այսօր — դպրոցներու մէջ իսկ եւ իրենց խնամքին յանձնըւած մատղաշ մանուկներուն «չեզոք ընդդիմութիւն» քարոզել պատերազմի պահուն: Այսինքն չհպատակիլ տրուած հրամաններուն, ուրիշ խօսքով կազմալուծել բանակը վտանգի պահուն: Այդ խեղճ տղաքը եթէ մեծնալով օր մը գործադրեն իրենց ուսուցուած այդ ընդդիմութիւնը, տարակոյս չկայ որ, իսկոյն զինուորական ատեանի առջեւ կը քշուին եւ առանց այլեւայլի հրացանի կը բռնուին: Մինչդեռ բուն պատասխանատուն ազատ կը ձգուի որպէսզի նոր զոհեր պատրաստէ իր ազիտաւոր քարոզութեամբը: Ահա թէ ուր կ՚առաջնորդէ խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը:

Վտանգի պահուն բոլոր երկիրները ազգային միութեան կոչում կ՚ընեն այդ վտանգը դիմագրաւելու համար, որովհետեւ միութիւնը ուժ է: Ու գրաքննութիւնը խստիւ կը հսկէ որ այդ միութիւնը խանգարող որ եւ է խօսք չարտասանուի, որ եւ է գիր չտպագրուի, որովհետեւ ազատ խօսքն ու ազատ մամուլը մահացու թշնամիներն են ամէն տեւական միութեան:

Բայց վերջին պահուն ձեռք բերուած միութիւն մը, հասարակաց վտանգին հանդէպ, կրնա՞յ սանձել այն միակամ, միասիրտ, կուռ ու անպարտելի զանգուածը որ անհրաժեշտ է թշնամին յաղթահարելու համար: Երէկ տակաւին իրարու ոխերիմ հակառակորդ, տարիներէ ի վեր իրար հոր փորող եւ իրարմէ այնքան հեռացած չերտեր, յանկարծ այսօր քովէ քով բերելով կրնա՞նք սանձել մեր ցանկացած անխորտակելի ուժը: Ու աւելի լաւ չպիտի՞ ըլլար որ առաջուց իսկ մենք մշակէինք այդ միութիւնը, համբերութեամբ եւ հաւատքով կռուէինք կոփէինք անոր օղակները, թոյլ չտալով որ ազատ խօսքն ու ազատ մամուլը ամէն օր, տարին տասներկու ամիս թոյն կաթեցնեն սրտերու մէջ, բաժնեն, մանրացնեն, փոշիացնեն ազգին ուժն ու կորովը, ատելութիւն սերմանեն եղբայր եղբօր յարաբերութիւններուն մէջ:

Եթէ միութիւնը ուժ է եւ պէտք ունինք այդ ուժին վտանգի պահուն, ինչո՞ւ չօգտագործել այդ ուժը խաղաղութեան ատեն, շինարարական հազար տեսակ աշխատանքներու համար:

Բոլոր անոնք որ իրենց արհեստին դէշ կամ սխալ կիրարկումովը կրնան վնասել հաւաքականութեան առողջութեանը կամ շահերուն՝ պարտաւոր են հազար տեսակ քննութիւններու բովէն անցնիլ, վկայականներ ունենալ: Այդպէսով հետզհետէ կը զտուին վնասակար տարրերն ու ապիկարները: Բացի այդ, իշխանութիւնները դժոյշ կը հսկեն անոնց վրայ որպէսզի չարաշահութիւններ չգործուին:

Միայն գրողները, խմբագիրները, հռետորներն է որ բացարձակապէս զերծ են այդ կարգի պարտաւորութիւններէ: Խմբագիր կամ հռետոր դառնալու համար պէտք չկայ տարրական քննութեան մը մինչեւ անգամ անցնելու եւ կամ վկայական ունենալու: Լեզուն բերնին մէջ դարձող առաջին հանդիպողը իրաւունք ունի հռետոր դառնալու եւ բարի վարուց վկայական մը մինչեւանգամ չիպահանջուիր Թերթի խմբագիրներէն: Ու սակայն աշխարհի ամէնէն վտանգաւոր գործիքներն է որ կը տրուին անոնց ձեռքը: Ու սակայն անոնք է որ կը շինեն երկրի մը հանրային կարծիքը եւ անոնք է որ իրենց ձեռքին մէջ ունին հաւաքականութեան բարոյական առողջութիւնը, ինչ որ աւելի կարեւոր է քան ֆիզիքականը: Ու այդ մասին ոչ ոք խորհած ունի:

Լաւագոյն պայմաններու տակ, շատ աւելի կրթուած եւ իր պատասխանատուութեան լիովին գիտակից իտէալ հասարակութեան մը մէջ, ազատ խօսքն ու մամուլը իրենց պատուոյ տեղը կրնան ունենալ, հակառակը չենք պնդեր: Բայց այսօր, աշխարհի եւ մարդկութեան ներկայ դրութեան մէջ, անոնք միմիայն կը ծառայեն պառակտելու, ջլատելու, տարրալուծումի եւ անբարոյացման: Պէտք է սանձել ազատ խօսքն ու մամուլը:

×

Ո՞վ կրնար երբեք մտքէն անցընել որ Յեղափոխութեան ամէնէն նուիրական սկզբունքները պիտի կրնային օր մը — 150 տարի վերջ— ոչ միայն կասկածի տակ դրուիլ, այլեւ զամբիւղը նետուիլ իբրեւ անգործածելի հնութիւններ:

Ու սակայն այդ է որ կը տեսնենք այսօր բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Ու նոյն այդ խմորումներն է որ կը սկսին պղպջալ նոյն իսկ այն երկիրներուն մէջ որոնք ճանչցուած էին իբր ազատականութեան օրրանները:

Բայց դեռ աւելին կայ:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԱՍՈՒԼԻՍ՝ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

»»»o«««

Հոկտ. 15ին ուշագրաւ ասուլիս մը տեղի ունեցած է Պուֆրէշի «Րաֆֆի» Լս. Միութեան սրահին մէջ, «Ներգաղթ – Արտագաղթ» նիւթին շուրջը: Ասուլիսը կապ ունենալով օրուան հարցերուն հետ, ամփոփումը կ՚արտատպենք «Արազ»էն.—

Առաջին անգամ խօսք առաւ ընկ. Յ. Ճ. Սիրունի՝ որ մօտաւորապէս ըսաւ հետեւեալը.—

«Հայ ժողովուրդը բնազդական դարաւոր առաքինութիւն մը ունի,— կառչած մնալ իր հայրենի հողին: Որքան ալ տաժանելի եղեր է կեանքը հայրենի հողին վրայ, որքան ալ բռնապետական ռէժիմներ եւ օտար լուծեր եկեր ճնշեր են հայ ժողովուրդի ուսերուն՝ ան հաւատարիմ մնացեր է հայրենի բոյնին: Հայ օդն ու ջուրը, հայ լեռներն ու ձորերը դիւթական թալիսմանի մը պէս կապուած են պահեր հայ ժողովուրդը, հակառակ անոր գլուխէն անցած բազմապիսի փոթորիկներուն: Չկայ ցեղ մը որ այնքան փարած ըլլայ իր պապերու գերեզմանին, եւ որուն հողին մէջ այնքան նուիրական ըլլայ օճախի պաշտամունքը՝ որքան հայ ժողովուրդը: Վկայ է Հայոց պատմութիւնը: Ինչքան ալ բուռն եղեր է խորշակը՝ հայ ժողովուրդը չէ լքեր իր տնակը: Ու ամէն անգամ որ զինք բռնի են տարագրեր իր պապերուն հողէն՝ ան կըլլին եկեր փարեր է անոր, անմիջապէս որ մրրիկը անցեր է: Ու ան վերաշինեն է իր բոյնը՝ սուզը դեռ սրտին, ու սարսափը դեռ հոգիին մէջ: Եթէ պանդխտողներ եղեր են Համիտի ռէժիմին օրով, գաղթողներուն աչքը միշտ յառած մնացեր է սակայն իրենց երդիքին, ուր թողեր են իրենց սիրելիները: Գացեր դառեր աքներ են օտար դռներ՝ որպէսզի հաց դրկեն իրենց օճախը, ու օր մը դառնան կրկին չէնցնելու զայն: Դաշնակցութիւնը միշտ քարոզեր է կառչած մնալ հայ հողին ու հայրենիք է կանչեր հեռացողները, «Դէպի երկիր» նշանաբանը զոր Ակնունի զաղութներուն արձակեց եւ «Հայրենի Հրաւէր»ը զոր այնքան քաղցրութեամբ երգեց Սիամանթօ, դատարկ խօսքեր չէին, այլ կախարդական պատգամը՝ զոր հայ ցեղը դարերուն հետ է բերեր: Ու հիմա ալ միլիոն մը ժողովուրդ հայրենի հողին վրայ իր քրտինքը կը քամէ: Վատեր են անոնք որոնք չեն ուզեր ծամել անոր ծամած սեւ հացը, ու կը լքեն հայրենի հողը, վատեր՝ անոնք որոնք սրբութեանց հայհոյելով կարաւաններուն կը միանան, բայց առաջին տաժանքին՝ կը ցամքի իրենց փիլոն հայրենասիրութիւնը»:

Ընկ. Մուշեղ Թամրազեան հետեւեալ իմաստով խօսեցաւ.

«Եթէ դաւաճաններ կան՝ անոնք ռէժիմին չատկալով Հայաստանէն փախչողները չեն, այլ անոնք որոնք գաղութները կը խաբեն, միամիտներուն վարդագոյն կը ցուցնեն Հայաստանը, եւ յետոյ զանոնք կը նետեն յուսախաբութեան եւ յուսահատութեան ծոցը: Վատեր են անոնք որոնք ներգաղթի հարցը պատրուակ կը դարձնեն քաղաքական զգուելի փոփոխականութի մը, պարզապէս հարուածելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Խանդավառութեամբ Հայաստան գացողները եւ իրենց մահուան վտանգն իսկ աչք առնելով Արաքսը անցնողները զոհեր են միայն, զոհերը գաղութներու մէջ ատապարացող կարմիր մունետիկներուն, որոնք Հայաստանը դրախտ կը ցուցնեն ամբոխին, բայց իրենք չեն ուզեր Հայաստան երթալ: Եթէ այդքան հայրենասէր են իրենք պէտք է որ կարաւաններուն առջեւը անցնին եւ իրենք երթան մասնակցին իրենց փառաբանած վերաշինութեան, ոչ թէ ներգաղթի խաղալէս անհրաժեշտ ձեռնարկը լքեն, ու դարձնեն ուրացողներու եւ մանկլաւիկներու խայծ: Ներգաղթը քաղաքական փոխփախանակ առիթ մըն է միայն Հայաստանի սատրապներու ձեռքը, մինչ անդին հարեւան Թուրքերը, իրենց ներգաղթը կը կազմակերպեն լուռ ու անաղմուկ, առանց աւելորդ ամբոխավարութեանց, ամայացած հայ շրջանները լեցնելու համար Թուրք գաղթականներով: Այդպէս պէտք է կազմակերպէինք մենք ալ ներգաղթը, իբր պետական անհրաժեշտութիւն, եւ ոչ թէ իբրեւ աչքի փոշի»:

Պ. Գ. Քէստանեան լրացուց Պ. Թամրազեանի տեսութիւնները, ըսելով որ սխալ է դաւաճան կոչել փախչողները, այլ պէտք է փնտռել թէ ինչու կը փախչին: Մանաւանդ երբ կը փախչին ծծկեր երախաներով, յղի կիներ ալ խառնուած երբեմն Արաքսը անցնողներու խումբին, երբ այդ տաժանելի անցքը աչք կ՚առնեն մարդիկ նոյն իսկ մահուան վտանգի գնով, անշուշտ որ անշնչելի պէտք է ըլլայ ռէժիմը որ կ՚իշխէ Խ. Հայաստանի մէջ: Մանաւանդ որ միայն նոր գացողները չէ որ կը փախչին՝ որպէսզի կարելի ըլլար յուսախաբութեան վերագրել անոնց ժեստը, այլ կը փախչին բնիկները կամ վաղուց հաստատուածներ ալ: Այս փախուստները բնական պէտք է թուին մեզի երբ աչքի առջեւ բերենք թէ ինչպէս կը սարքուի ներգաղթը, բաւական է յիշել թէ Հայաստանի դուռները կը բացուին անոնց առջեւ միայն որոնք իրենց խղճմտանքը կը ծախեն ինչպէս Քաջազնունին եւ Զալխուշեանը, Իսահակեանն ու Զապէլ Եսայեանը, եւ կարաւաններուն մէջ կ՚ընդունուին միայն անոնք որ ամէնէն աւելի ուժով կը հայհոյեն Դաշնակցութեան դէմ:

Ընկ. Գ. Ղազարեան նկատել տուաւ որ երկու կողմն ալ չափազանցութեան մէջ կ՚իյնայ, թէ անոնք որ կը մեղադրեն եւ թէ անոնք որ կ՚արդարացնեն փախչողները: Չկայ Հայ մը որ հակառակ ըլլայ ներգաղթին: Ու Դաշնակցութիւնն է եղեր մանաւանդ որ տասնեակ տարիներէ ի վեր մաքառեր է հայ թիւը չատցնելու համար հայ հողին վրայ: «Հայրենիք» ամսագիրը այս միջոցիս քաղուածքներ կը հրատարակէ Ա. Վռամեանի հին գրուածքներէն: Պէտք է անգամ մը եւս կարդալ զանոնք տեսնելու համար թէ ինչպէս Դաշնակցութիւնը, յանձին իր լաւագոյն մէկ անդամին, մտահոգուած է եղեր Հայաստանը բազմացնելու, նոյն իսկ այնպիսի պահու մը երբ Համիտի թաթը կը ճմլէր հայ ժողովուրդը: Ու հիմա որ հայրենիքի մը կորիզը ունինք, մէկ նշանաբան պէտք է ունենանք բոլոր Հայերս, ինչ գոյնի ալ պատկանինք,— ներգաղթ ամէն գնով, նոյն իսկ եթէ տաժանքը կամ սեւ հացը ըլլայ հայրենի հողին վրայ ապրողներուն բաժինը:

Ընկ. Ս. Սարունի եղաւ վերջին խօսողը: Ան գտաւ որ ցաւոտ խնդիր մըն է վէճի նիւթ հարցը: Ըսաւ թէ Հայաստանէն փախչողներու այս սրտաճմլիկ պարագան մեզ համար երբեք քաղաքական փոփոխականութի պատրուակ չէ, ինչպէս քաղաքական փոփոխականութի առիթ է, օրինակի համար, ներգաղթի աչքկապուկը վարձուած մունետիկներու ձեռքին մէջ: Եթէ դաւաճան ալ չըսենք Հայաստանէն փախչողներուն՝ գոնէ դասալքութիւն է անոնց փախուստը: Հայ ժողովուրդը պէտք է կառչած մնայ իր հայրենի հողին՝ եթէ դժոխք իսկ ըլլայ ան, ու յանցաւոր են անոնք որ հազար քծնանքով Հայաստան կը վազեն, ու առաջին իսկ տաժանքին կը լքեն հայրենի հողը: Ու Հայաստանէն փախչողները առաւելապէս արտասահմանի մէջ կարմիր կուսքերու երկրպագուներն են, մինչ Դաշնակցականները տարիներէ ի վեր կը հանդուրժեն ամէն զրկանքի ամէն տաժանքի, ու չեն փորձուիր երբեք հայրենի օճախը լքել: Ու թող տրուի կասկածիլ ինծի թէ Հայաստանէն փախուստներուն մէջ անպայման կարմիր մատ ալ կայ: Չի՞ կրնար ըլլալ որ այս փախուստներուն մէջ դեր ունին կարմիր գործակալներ որպէսզի գաղութներուն ներգաղթի թափը կոտրի ու նուազի այս կերպով երկիր մտնողներուն թիւը, բան մը որ երբեք հաճելի չէր իրենց դրացիներուն ու բուն հաւանեցան իրենք ալ ակամայ, պարզապէս փոշի փչելու համար դաղութներու աչքին, համաշխարհային յեղափոխութեան բջիջներ սանդծելու համար գաղութներու մէջ, եւ հալեցնելու համար 300,000ներ՝ առանց լէյ մը յատկացնելու Հայաստանին, ինչպէս հոս: Բայց ինչ ալ ըլլայ՝ մեր նշանաբանն է ու պիտի մնայ բազմացնել հայ ժողովուրդին թիւը հայրենի հողին վրայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

Իտալիա կիրակի օր մարզական մեծ օր մը ապրեցաւ: Հռոմի մէջ տեղի ունեցող կռփամարտի մրցումը որ իրարու դէմ կը հանէր աշխարհի ախոյեան Իտալացի Փրիմօ Քարնէրան եւ Սպանիացի Փաօլինօն, ամբողջ Փաշականութիւնը ոտքի էր հանած, սկսեալ նոյնինքն Մուսոլինի որ անձամբ գացած էր ներկայ ըլլալու մրցումին: Աւելի քան վաթսուն հազար հանդիսատեսներ խուժած էին քաղաքին մեծ հրապարակը որ վերածուած էր հսկայ կրկէսի մը: Շուրջը առժամապարպատ մը քաշած էին, սակայն հանդիսատեսները գրեթէ յուսախաբ վերադարձան, եւ նոյնիսկ սուլեցին Քարնէրան՝ որուն մէկ ջախջախիչ յաղթութեան ներկայ ըլլալու վստահութիւնն ունէին: Սպանիացին՝ Փաօլինօ կրցաւ տոկալ մինչեւ տասնըհինգերորդ եւ վերջին շրջանը, եւ միայն կէտերու տարբերութեամբ էր որ պարտուեցաւ:

Քարնէրայի պատմութիւնը բաւական հետաքրքրական է: Կռփամարտիկը ունի երկու մէթր տասը սանթիմէթրի հասնող հսկայական հասակ մը եւ աւելի քան հարիւր քսան քիլօ կը կշռէ: Քանի մը տարի առաջ իբր հիւսն Ֆրանսայի դաւառներուն մէջ կ՚աշխատէր, երբ օր մը զինքը նշմարեց կռփամարտիկ Ժուրնէ, տօնավաճառի մը ընթացքին: Քարնէրա բերուեցաւ Փարիզ եւ բացառիկ հետաքրքրութիւն մը սանդծեց, սկսաւ կռփամարտի նուրբ արուեստին գաղտնիքներուն թափանցել եւ կատարել մրցումներ՝ զորս կը շահէր շնորհիւ իր մեծ ուժին: Տակաւ յառաջդիմեց եւ երբ այլեւս իրեն յարմար հակառակորդ չմնաց Եւրոպայի մէջ՝ չուեց Մ. Նահանգները, ամէնէն մեծ կռփամարտիկի պէս: Մինչ այդ, ան Ֆրանսա իբր գործաւոր աշխատած ատեն դիմում կատարած էր Ֆրանսահպատակ ըլլալու համար, եւ նպաստաւոր արդիւնք պիտի գտնէր իր փափաքը, բայց երբ ինք Մ. Նահանգներուն մէջ յաջողեցաւ այս տարի շահիլ աշխարհի ախոյեան տիտղոսը, երեւի իտալական կառավարութիւնը միջոցը գտաւ Քարնէրայի Ֆրանսահպատակութիւնը չեղեալ նկատելու եւ զինքը անուանեց սեւ շապիկաւորներու տասնապետ:

Իր կիրակի օրուան հակառակորդ Փաօլինոյի մարզական պատմութիւնն ալ գրեթէ միեւնոյնն է, սա տարբերութեամբ որ Սպանիացին 34 տարեկան է այսօր (իսկ Քարնէրա՝ 27) եւ կը կշռէ միայն 92 քիլօ: Այս Սպանիացի Պասքը փայտահատ էր եւ Փարիզ գալով կռփամարտի արհեստը ընդգրկեց, գնաց նոյնպէս Մ. Նահանգները, բայց չկրցաւ հասնիլ մեծ տիտղոսին եւ վերադարձաւ իր հայրենիքը: Հակառակ տարիքին եւ իր թեթեւութեան (Քարնէրայի հետ բաղդատմամբ) ան սակայն կիրակի կրցաւ դէմ դնել իր վտանգաւոր հակառակորդին և չզգետնուիլ:

Քարնէրայէ առաջ ուրիշ Եւրոպացի մը՝ Գերման Մաքս Շմէլինկ պահեց աշխարհի ախոյեան տիտղոսը որ ընդհանրապէս Ամերիկացիներու սեփականութիւնն է դարձած: Շմէլինկ զայն կորսնցուց Շարքէյի առջեւ որ իր կարգին տեղի տուաւ Քարնէրայի առջեւ:

Առաջին անգամն է որ կիրակի օր աշխարհի ախոյեան տիտղոսին համար մրցում մը կը կազմակերպուէր Եւրոպայի մէջ: Կ՚ըսուի թէ Քարնէրա այս մրցումը կատարեց ձրիաբար եւ թէ հասոյթը՝ որ կը հասնի մօտ մէկ միլիոն լիրէթի, պիտի յատկացուի Փաշական կազմակերպութեան մարզական ճիւղին:

*** Կիրակի օր եթէ այդ կռփամարտի մեծ մրցումը չըլլար, Իտալացիները աւելի մեծ ուշադրութիւն պիտի դարձնէին այն յաղթութեան զոր իրենց Փութպոլիազգային խումբը տարաւ Պուտափէշտի մէջ իսկ, Հունգար ազգային խումբին դէմ 1—0ով: Այսպէսով կը հաստատուի իտալական գերիշխանութիւն մը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, որ շատ յատկանշական է աշխարհի ախոյենութեան համար կատարելիք մրցումներուն նախօրեակին՝ որոնք տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ գարնան Իտալիոյ մէջ իսկ: Միջազգային տեսակէտով, Փութպոլի մէջ պէտք է յիշել նաեւ այն [illegible] յաղթանակը զոր գերմանական ազգային խումբը տարաւ կիրակի օր Տիւս-պուրկի մէջ Պելժերուն դէմ 8—1ով:

*** Շատ հետաքրքրական էին Ֆրանսացի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերու ախոյենական խաղերը:

Առաջին դասակարգին մէջ, ըստ ամեն օրուան ամէնէն յատկանշական լու թութիւնը Լիլն է որ կը տանի, Մարսէյլի մէջ իսկ պարտութեան մատնե լով տեղւոյն Օլիմբիքը՝ որ շաբաթ առաջ Փարիզի մէջ յաղթած էր Ռա սինկի, միւս բոլոր յաղթականները խաղային իրենց դաշտին վրայ, ին պէս Սէթ որ յաղթեց Սօշոյի, Ֆիվ յաղթեց Ռէնի եւ Նիմ՝ որ պարտու թեան մատնեց Անթիպը: Ընդհանուր դասաւորման մէջ դարձեալ Սէթ է առաջին է, Ֆիվ երկրորդ, իր գրա Լիլ՝ երրորդ, Ռ. Ա. տը Փարի վեր ուժ մրցումի վրայ երկու յաղթանա կով — ինչ որ կ՚ընէ չորս կէտ:

Երրորդ դասակարգին «Հիւսիս յին» խմբակին գլուխը գտնուող Փա րիզի Ռէտ Սթառը իր տեղը կորս ցուց պարտուած ըլլալով Վալանսիէ նէ, Մէց եւ Ռուան այն խումբերն որոնք յաղթեցին հակառակորդ դաշտին վրայ իսկ, առաջինը Սէն Սէրվանի եւ երկրորդը՝ Ամիէնի մէջ Փարիզի միւս երկու խումբերը Զօ ցերիացիներն ու Գլիպ Ֆրանսէ րենց մրցումը վերջացուցին հաւա սար արդիւնքով, առաջինը Ռուպ իսկ երկրորդն ալ Միլհուզի հետ: Ռու ան կը գրաւէ դասաւորման առաջնու թիւնը ութ մրցման համար 12 կէտ Ռէտ Սթառ, Ռուպէ եւ Միլհուզ կ րորդ են 11ական կէտով. իսկ վեր Զուիցերիացիները որոնց կիր օրուան հաւասար արդիւնքը կ կուտայ 1 կէտ:

«Հարաւային» խմբակին մէջ պարտուած ըլլալով Ալիսէ կոր առաջնութիւնը ի նպաստ Սէնթ նի՝ որ յաղթած էր Պորտոյի նիացիներուն:

*** Ժան Պորոթրա, ինչպէս երկու տարիէ ի վեր մասնակցեր «պարզ» խաղերուն՝ բացօթեայ դաշտերու վրայ. բայց երբ գայ՝ ձմեռնային տախտակա խաղավայրերուն վրայ ան ինք դարձեալ ցոյց կուտայ: Պորոթ արդէն իր ամէնէն մեծ յաղթանա ը տարած է տախտակէ խաղա րերու վրայ. իր խաղակերպն է րեւի աւելի կը յարմարի անոնց: չակաւոր Թիլտէնն իսկ պարտուա իրմէ այդ ձեւով:

Քանի մը շաբաթէ ի վեր Պորոթ կը գտնուի Լոնտոն՝ ուր երկու ան յաջորդաբար յաղթեց Անգլիացի Թինի՝ որ ինչպէս գիտենք համբա ւոր Տէյվիս Քըփին — Անգլիա վե դառնալուն գլխաւոր պատասխ տուն եղաւ Փէրրիի հետ: Ֆրան ներու համար ասիկա խորհիլ կ որ եթէ Պորոթրա ուզէ խաղալ եալ ամառուան «սէմփըլ»ները, րեւս իրենք չէին կորսնցներ Անգ դէմ իրենց մրցումը: Ասիկա ենթադրութիւն մըն է:

Բոլոր այս առթիւ թէ Ֆրան Անրի Քօշէ վերջ ամերիկացի եւս «փրոֆէսիոնէլ» եղած է այսու մաս կը կազմէ Թիլտէնի րակցութեան որ աշխարհը կը թէնիսի ցուցադրութիւններ կ կերպելով:

Ժ. Ե.

ԾԻԾԱՂ

Հին ատեններ կիներուն ուած էր դեր ստանձնել թա մէջ եւ կնոջական դերերը այր կատարէին: Իրիկուն մը պատմ մեծ ներկայացում մը կը տրուէ Թագաւորական կեանքէ, Ալեք Զարըլ Թագաւորն ալ ներկայ էր, վարագոյրը ուշ բացուելուն, նեղ եւ Թատերապետը կանչելով Տէր

— Կը ներէք, վեհափառ Տէր, գուհին ածիլուելու վրայ էր՝ համար քիչ մը ուշացանք:

— Ի՞նչ խայտառակութիւն է այս մը մօրուաւոր Թագուհի, օր մը ներքինի Թագաւոր: Կը հրամայեմ ասկից վերջ կիներն ալ մասնակցին ներկայացումներուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀՆԱԳՈՅՆ ՔԱՂԱՔ

— o —

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ, քանդուած Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին հիմերուն տակ, վերջերս գտնուեցան հին շէնքերու մնացորդներ, որոնք կը պատկանին հեթանոսական շրջանին։ Այս առթիւ, Երեւանի հնութեան մասին Աշխարհբէկ կը գրէ խորհ. Հայաստանի մէջ.—

Երեւան իբրեւ քաղաք կը յիշուի Հայաստանի սեպագիր արձանագրութիւններուն մէջ, գրուած խալդական լեզուով, մեր թուականէն 8 դար առաջ։ Սակայն այդ անունով քաղաքին բուն տեղը մեզի անյայտ կը մնայ եւ մենք չենք գիտեր թէ արդեօք ներկայ քաղաքին գտնուած տե՞ղը պէտք է համարել մօտ 3 հազար տարի առաջ գոյութիւն ունեցած այդ քաղաքը, թէ ուրիշ տեղ, արդի Երեւանի շրջակայքը, ուր զանազան ենթադրութիւններ ընելու համար կան նիւթական մշակոյթի բաւական տուեալներ։

Այդ հարցին լուծումն ունի պատմա-մշակութային մեծ նշանակութիւն ոչ միայն Երեւան քաղաքի պատմութեան տեսակէտէն, այլ եւ Հայաստանի պատմութեան՝ մասնաւորապէս խալդական, մանաւանդ նախախալդական մութ շրջանին համար։ Շնորհիւ [illegible] միայն կարելի է աւելի ճիշդ որոշել այն ժամանակուան գլխաւոր ճամբուն ուղղութիւնը, որով անցան խալդերը, Արարատեան դաշտէն դէպի Սեւան արշաւելու ատեն, երբ Սարդուր, Արգիշտիի որդին, նուաճելով Երեւան (Իրուշանի – Ուրայանի) քաղաքը, վերանորոգեց հին պալատը։

Ներկայիս Երեւան գետնի երեսին վրայ նիւթական մշակոյթի փաստ մը ունենալով, որպէսզի կարելի ըլլար ենթադրել հնագոյն այդ ժամանակաշրջանը, բանասիրութեան եւ պատմաքննութեան ուշադրութիւնը չեղած է հին քաղաքի տեղէն։

Այժմ կարելի է հարցին մօտենալ եւ որոշապէս խօսիլ ի նպաստ արդի Երեւանին եւ հեռաւոր անցեալի համանուն քաղաքի նոյնութեան (ըստ տեղի), որուն համար բաւական փաստեր տուաւ վերջին տարիներու շինարարութիւնը։

Շինարարական այդ աշխատանքներու միջոցին պատահաբար երեւան եկած նիւթական մշակոյթի տուեալները, մասնաւորապէս դամբարանները (կարասաթաղ), որոնք գտնուեցան Զանգի փողոցին եւ Ալլահվերդեանի [illegible] վրայ՝ Նալբանդեանէն դէպի Գետառ, ինչպէս նաեւ [illegible]։ Տան շինութեան տեղը, ցոյց կուտան որ այդ հին բնակչութիւնը տեղաւորուած էր մասնաւորապէս Գետառի վրայ եւ գրաւած արդի քաղաքին մօտաւորապէս միջին մասը։

Այս տուեալները ճոխացան նոր ու կարեւոր պեղումներով, որ կատարուեցան Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին հիմերուն տակ։ Այստեղ գտնուած հնութեան մնացորդները օղակ մը կը կազմեն Ժողովրդ. Տան վայրը Գետառին հետ միացնող, եւ, այսպէս ոչ միայն կ'ամբողջացնեն նիւթն ու կը հաստատեն հին քաղաքին գոյութիւնը այդ նոյն տեղին վրայ, այլ եւ նոյն հին քաղաքին տեղագրութիւնը կը դարձնեն աւելի որոշ։

Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին վայրը հիմա կը շինուի սինէմա մը, որուն հիմերը փորուած են 2—4 մէթր խորութեամբ։ Այդ խորութեան մէջ երեւան եկան զանազան ուղղութեամբ երկարած պատերու մասեր։

Յայտնի է որ Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին հիմերը դրուած են աւելի հին եւ աւելի խոշոր շէնքի մը պատերուն վրայ։ Այդ պատերը շինուած են խոշոր քարերով (կարմիր թուֆ), լաւ տաշուած և ամրացուած, ունին պատուանդան եւ իրարու կպցուած են շաղախով։

Նկատի առնելով գլխաւոր պատերու ուղղութիւնը (հիւսիս – արեւելք եւ հարաւ – արեւմուտք) եւ այն, որ միեւնոյն շերտին մէջ կը գտնուին հեթանոսական կարասաթաղ դամբարանները, կասկածէ դուրս է որ այդ շէնքը նախաքրիստոնէական է եւ իր ծագումով՝ հեթանոսական շրջանի գործ։ Այս ենթադրութիւնը չի հակասեր կառուցման արժէքին, որ հնագոյն տարրեր ունի աւելի քան քրիստոնէական շրջանի մեզի յայտնի ամենահին յուշարձանները, եւ իր ոճով ուղղակի դասական կառուցուածքի տպաւորութիւն կը թողու, շինուած այդ արուեստի ծաղկման շրջանին (1—2րդ դար)։

Այդ չէ դեռ բոլորը։ Յիշեալ դասական շէնքին բացուած մասերէն դէպի հիւսիս (աւելի մօտ Աբովեան փողոցին) եւ աւելի խոր (4½—6 մէթր խորութեան վրայ) երեւան հանուած է նոր պատ մը եւս, որ, փորող բանուորներու պատմութեան նայելով, շինուած է սեւակճեայ խոշոր եւ արբատաշ քարերով, առանց շաղախի,— եւ պատին առջեւ բացուած է սալայատակ մը՝ մաքուր տաշուած սալերով։

Ճարտարապետական արուեստի այդ ձեւերը կը կապուին ուրարտական – խալդական ժամանակաշրջանին հետ (8—7րդ դար)։

Ասոնք գիտողութիւններ են, որ կատարուած են ջարդուփշուր եւ կիսովին նորէն ծածկուած բեկորներու վրայ։ Ցաւալի էր տեսնել, որ մշակոյթի պահպանութեան վերաբերումը կը բացակայէր բանուորներուն մէջ։ Պօղոս – Պետրոսի ամբողջ եկեղեցին քանդուած է, առանց հնագիտական վերահսկողութեան, փճացած ու կորսուած են բազմաթիւ արժէքներ,— քանդակներ, արձանագրութիւններ, ճարտարապետական կարեւոր մասեր, որոնք կամ ինկած են քարակոյտերու տակ, կամ մտած են նորակառոյց բաղնիքին պատերու շինութեան մէջ։

ԻՆՉԵ՞Ր Կ'ԱԾԷ ՏԻԳՐԱՆ ԶԱՒԷՆ

»»»o«««

Թիֆլիզի Պրոլետարը զարգանալու բաւական ճիգեր կ'ընէ,— օրինակ կը զբաղի նաեւ հայկական արտասահմանով։ Կէնին մէկը,— այդ է իր անունը,— դրոշի մասին արտասահմանի մէջ ծագած վէճը կը ներկայացնէ իրար խառնելով բոլոր ձուլածոյ բացատրութիւնները։ Այս անգամ նոյն թերթին մէջ կը տրուի Տիգրան Զաւէնի զեկոյցը։

Այս ճերմկած մարդը քիչ մը շատ եռանդ ցոյց կուտայ հիմա, նոր տէր մը գտնելէն ի վեր։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հայհոյելէ յետոյ,— արհեստ մըն այս, որ շատ դրամ կը բերէ,— Թիֆլիզի մէջ յայտարարեր է թէ Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի եղեր վիժեցնել ներգաղթը, (այս մարդիկը ներգաղթ կ'անուանեն մէկ երկու հազար Հայու մեկնումը Հայաստան կամօքն Մոսկուայի)։ Լսեցէ՛ք.

— «Ներգաղթը, որ ծրագրային կարգով առաջ է տանում խորհ. Հայաստանը Եւրոպայի զանազան երկրներում աշխատող Հօկի մասնաճիւղերի միջոցով, Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած լաւագոյն հարուածն է, որից խուսափելու համար վերջինը ցանկանում է եւ փորձում այդ ներգաղթի դեկը շուռ տալ դէպի Սուրիա, ուր նա երազում է «Հայկական Օջախ» ստեղծել եւ շարունակել «ազգային հարցի հիւանդագին խաղը»։ (Պրոլետար, 14 հոկտ.)։

Մեզի ծանօթ է թէ Մոսկուա ինչու կը կատարէ եւ կը հոլովէ «ներգաղթը»։ Մեզի ծանօթ է թէ Ռուսն ու Թուրքը որքա՜ն կ'աշխատին խանգարել Սուրիոյ մէջ Հայերուն եւ Արաբներուն բարեկամական յարաբերութիւնները։ Ահա սակայն «Հայ» մըն ալ, որ կ'աշխատի նոյն յանկերգը կրկնել ամէնէն զարշելի նպատակով, որ դժուար է երեւակայել։

Եւ դեռ մարդիկ կան, որ չեն գիտեր թէ որու բանն քսու եւ խառնակիչ։

Այս տեսակ հաւկիթ մը ածելո՞ւ գնաց Հայաստան, որպէսզի ստութեամբ և քսութեամբ խանգարէ՞ Սուրիոյ հայ գաղութին խաղաղ կեանքը։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՄՍԱԳԻՐ

— :-: —

Հոկտեմբեր 20էն Անդրկովկասեան պետական հրատարակչական ընկերութիւնը լոյս ընծայեց գրական նոր ամսագիր մը, նուիրուած Անդրկովկասի ժողովուրդներու գրականութեան եւ արուեստին,— ռուսերէն լեզուով,— Գրական Անդրկովկաս անունով։

Խմբագիր նշանակուած է Զաւալին, պատասխանատու քարտուղար Իգենտի, խմբագրութեան անդամներ՝ Ջաֆար Ջաբարլի, Դուդուչավա, Դարաղեան, Զուրաբ եւ ուրիշներ։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(Զեկոյց)

— o —

Վարչութեան անդամ Պ. Լ. Բաշալեանի ջանքերուն շնորհիւ, Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Գրասենեակը Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան տրամադրեց 5000 ֆրանս. ֆրանք։

⁂ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամակցողներու թիւը հասած է 61ի։

⁂ Մեր հանդիպումները կը վերսկսին նոյ.ի առաջին շաբաթէն, ամէն Բշ. գիշեր 8.30էն վերջ, նոյն ժամադրավայրը՝ Քաֆէ Մէֆիսթօ, Մէթրօ Օտէոնի դիմացի կարգը։

⁂ Տարեկան ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի յառաջիկայ դեկտ.ին։

Կը խնդրուի անդամատոմս չունեցող մեր բոլոր անդամներէն օր առաջ ստանալ։ Առանց անդամական անդամատոմսի կարելի չէ մասնակցիլ ընկերակցութեան ժողովներուն։

⁂ «Գրքի Օր»ուան առաջին՝ «քէյփէյն»ը սպասուած արդիւնքը չէ տուած։ Վարչութիւնը որոշած է շարունակել իր ճիգերը նոյն ուղղութեամբ։ Այս հարցին շուրջ մեր անդամները կը ստանան առանձին շրջաբերական։

Վարչութիւն

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թէյասեղան ի պատիւ Ընկ. Մ. Վարանդեանի

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՊՈՄՈՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէն թէյասեղան մը կազմակերպած էր ի պատիւ ընկ. Մ. Վարանդեանին, Թաղային գեղեցիկ սրահի մը մէջ, հոկտ. 22, կիրակի յետ կէսօր ժամը 8.30ին։

Ճիշդ ժամանակին, բոլոր հրաւիրեալները, հարիւրի մօտ, իրենց տեղերը գրաւած էին, շատեր ոտքի վրայ մնալու պայմանաւ։ Հրաւիրեալները կ'ըսեմ որովհետեւ՝ եթէ յայտարարութիւն տրուէր՝ սրահը չպիտի բաւէր։

Թէյասեղանը բացուեցաւ օրուան նախագահ ընկ. Գ. Շահլամեանի քանի մը խօսքով։ Իբրեւ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան։ Յայտագրի գործադրութիւնը սկսաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ յոտնկայս, որուն յաջորդեց պահ մը վերջ, «Մշակ բանուոր»ը, դռացող շեշտերով։ Դաշնակցութեան քայլերգին շունչը տեղդ ու արցունք դրաւ ընկերներու եւ համակիրներու նայուածքներուն մէջ։ Վազգէն Զաթիկեան, Փ. Աստուրեան, Կ. Քէօհէեան, Յ. Մարտիրոսեան եւն. ընկերներ փայլեցան մեներգներով եւ ուրախ ու տխուր արտասանութիւններով։ Ընկ. Տէր Վարդանեան իր մեներգներով ու խմբերգներով խանդավառեց ներկաները։ Օր. Գ. Մարտիրոսեան, մանկապարտիզպանուհին, յաջող կերպով մեներգեց ու արտասանեց։ Ընդհ. գնահատանքի արժանացան տէր եւ տիկ. Զաթիկեաններու ուսանահայ ժողովրդական երգերը։ Փոքրիկն Դարբինեան աղուոր արտասանութիւն մը ըրաւ։ Ընկերներ Շահլամեան ու Դարբինեան առակաբանութիւններով զուարճացուցին ներկաները։ Խօրապէս ազդուելով երգեց նաեւ ընկ. Մ. Վարանդեան։ Առաջին խօսքը առաւ ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան, որ վերլուծեց համահայ ու համաշխարհիկ կեանքի ներկայ տագնապին զանազան փուլերը, մատնանշեց տեղն ու դերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այս ընդհանուր թոհուբոհին մէջ, եւ միահամուռ ծափերու մէջ եզրակացուց,— «Փոթորկայոյզ այս ժամանակներուն մէջ հայ անհրական ժողովուրդը մէկ հատիկ հաւատարիմ ու անձնուէր պահակ ունի՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։ Երկրորդ խօսքն առաւ ընկ. Յակոբեան, որ ընկ. Վարանդեանին դիմագիծը տուաւ, խոշոր գիծերով, իբրեւ հրապարակագիր, գրագէտ ու գործիչ եւ անդրադառնալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին իբր մշակութային ազդակ յայտարարեց.— «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որպէս մշակութային եւ մարտական գործօն, ոչ միայն ներկայ հայ իրականութեան, այլ եւ ամբողջ հայ պատմութեան մէջ առանձին երեւոյթ է. անոր ժայռերուն դիմաց դատապարտուած են փշրուելու բոլոր հայ եւ ոչ – հայ ժանիքներն ու կառագութեան ալիքները մինչեւ իրագործումը Մեծ Երազին, Միացեալ, անկախ Հայաստանին»։

Եւ վերջապէս խօսքը տրուեցաւ օրուան հիւրին, որ բնորոշեց հայ եւ եւ օտար կեանքի տագնապալից ընթացքը, ու հայ ժողովուրդի իբր գլխաւոր վտանգ ներկայացուց ներքին թշնամին։ Հակառակ իր հիւանդագին ու տկար վիճակին, վեթերան ընկերը ընդհանուր երկիւղած լռութեան մէջ որոտաց.

— «Իտալացի բանաստեղծի պատկերաւոր ասութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մարտնչող ու չմեռնող ուխտ է, ու որպէսզի այդ ուխտը յաղթանակէ, մեզի պէտք է կուռ եւ անբեկանելի կարգապահութիւն ու համերաշխութիւն, մանաւանդ համերաշխութիւն, միաբանութիւն, որուն շնորհիւ միայն կրնանք ճզմել մեր ծոցին մէջ ծուարող հազարգլխանի հիդրան ու իրագործել մեր կուսակցութեան պատմական նուիրական առաքելութիւնը»։

Խօսք առին նաեւ, ընդհանուր այս խանդավառութեան մէջ, ընկերներ Տէրտէրեան, Սարաճեան եւ Կարապետեան, որոնք կոչ ըրին միանալ հայ ժողովուրդի պաշտպան Հ. Յ. Դաշնակցութեան, եւ զօրացնել զայն։ Թէյասեղանը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով։

Թէյասեղանի յանձնախումբը տարած էր գնահատելի աշխատանք։ Մաքրութիւնն ու կարգապահութիւնը անթերի էին։ Սպասարկութիւնը՝ կատարեալ։ Ներկաներուն հրամցուեցաւ նախ շամփանեա եւ յետոյ՝ թէյ, իր յարակից մասերով։ Այս գեղեցիկ հանդիպումի կազմակերպութեան մէջ դրեթէ ամէն ընկեր իր աշխատանքի բաժինն ունեցաւ, սակայն զայն առաւելագոյն չափով կը պարտինք ընկերուհիներ տիկ. Սէրէնկիւլեանի, տիկ. Ոսկեանի, տիկ. Զաթիկեանի, տիկ. եւ օր. Շահլամեաններու, ինչպէս նաեւ ընկերներ Դարբինեանի, Լուսիկեանի, Կարապետեանի, Տօլպաշեանի, Սէրէնկիւլեանի, Շահլամեանի եւ Ոսկեանի եւն.։

Քաջալերուած բարոյական մեծ արդիւնքէն, ենթակոմիտէն, որ կը յուսայ ի մօտոյ կոմիտէ դառնալ, յաճախ պիտի կազմակերպէ նման ընկերահամակիրական հանդիպումներ։

Ա. Տապաղեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

■■■

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 հոկտեմբեր).

— «Արշակ Չօպանեան մեր գրականութեան վաստակաւոր մշակներէն է։ Անընդհատելի ծառայութիւն մատուցած է մեր մշակոյթին։ Առանց կուսակցական խտրութեան, ամէն Հայ յարգանքի տուրք մը ունի տալիք Ա. Չօպանեանին։ Մենք՝ գաղափարի եւ քաղաքական մտածողութեան հակառակորդ ըլլալով մէկտեղ, մեր գործօն ու ջերմ մասնակցութիւնը բերինք Աթէնքի մէջ կազմակերպուած յոբելենական հանդէսներուն, թէ մեր յարգանքի խօսքը ըսելով հանրային բեմէն եւ թէ մեր համեստ լուման նետելով յարգելի յոբելեարին գանձանակը։

Ասիկա ըրինք մեծ զոհունակութեամբ, նուիրական պարտականութիւն մը կատարողի սրտաբուխ հրճուանքով։ Ինչպէս ըսած էր ընկ. Ս. Վրացեան, մեր յարգանքն ու համակրանքը միշտ եղած է գրագէտ Չօպանեանին հետ, իսկ կուսակցական ու քաղաքական գործիչ Արշակ Չօպանեանը մեզի համար անհանդուրժելի եսամոլ մըն է, անսպառելիշտ վիճող եւ չարամիտ բամբասող։

«Անահիտ»ի վերջին թիւին մէջ մեծ համբերութեամբ կարդացինք կուսակցական գործիչ Չօպանեանի երկաբաշունչ պատասխանը՝ ընկ. Վրացեանի կուռ եւ ցնցող յօդուածաշարքին եւ դարձեալ քրոնիկի բաժնին մէջ՝ ամերիկահայ գաղութի հանգիստն ու խաղաղութիւնը վրդոված հակադրօշակեան պայքարին պատճառներուն վերլուծումը եւ յանգած եզրակացութիւնը։

Հաւատացէք որ խղճացինք Արշակ Չօպանեանի վրայ։ Եօթանասուն տարիքը թեւակոխող մտաւորականէ մը այդքան փոքրոգութիւն եւ կուսակցամոլութիւն անսպասելի է։ Մարդ այդ տարիքին մէջ կ'ըլլայ պաղարիւն, զուսպ, կշռադատ, չափաւոր եւ խոհեմ. Չօպանեանի պէս մտաւորականները եօթանասունէն յետոյ ընելիք մէկ բան ունին, մէկ պարտականութիւն՝ այս ժողովուրդին հանդէպ։ Աշխատիլ, ջանալ որ կուսակցական վէճերը մեղմանան, աղէտի համեմատութիւն առած պառակտումը վերջ գտնէ, բոլոր հոսանքները համախմբուին հայրենիքի վերաշինութեան եւ գաղթահայութեան յառաջդիմութեան եւ ամրապնդման նպատակին շուրջ։ Եթէ անկարելի ալ ըլլայ ասիկա, եօթանասունը թեւակոխած Չօպանեանները պէտք չէ տարբեր մաղթանքներ ընեն կամ անջրպետը խորացնող կրքոտ արտայայտութիւններ ունենան։

Մեծերէն այս կը սպասուի։ Դժբախտաբար Չօպանեան մեծ գրագէտ ըլլալով մէկտեղ, կուսակցական ու քաղաքական պզտիկ գործիչ մըն է։ Իր լրագրական յօդուածներուն մէջ խոհականութիւն, չափաւորութիւն, մեղմութիւն չկայ։ Դիւրագրգիռ է, ապտակ կերած տասնամեայ պատանիներու պէս։ Խօսքի տակ չի մնար։ Ներողամիտ ոգի չունի։ Եթէ իր անձին համար վարկաբեկիչ երկու ածական տեսնէ, տասնով կը փոխադարձէ։

Զարմանալի է որ այսքան դիւրագրգիռ ու պաղարիւնութիւնը կորսնցնող Չօպանեանը ինքզինքին քաղաքագէտի հովեր կուտայ եւ կարծիքներ կը յայտնէ ազգային – քաղաքական բարդ խնդիրներու մասին, որոնց մօտենալու համար, ամէն բանէ առաջ, պէտք է ինքզինքին տիրելու յատկութեան տէր ըլլալ, ինչ որ կը պակսի իրեն։

«Անահիտ»ի վերջին թիւին մէջ բատրագրած յօդուածները կարդալէ յետոյ, տարբեր կարծիք կազմեցինք կուսակցական գործիչ Ա. Չօպանեանի մասին։ Մեր վրայ սանկ՝ զառանցողի եւ հոգեբանութեամբ հիւանդ մարդու տպաւորութիւն ըրաւ։ Անշուշտ, տարբեր պիտի ըլլար մեր կարծիքը, եթէ Չօպանեան մեր սերունդին պատկանէր։ Երիտասարդական շրջանին, ծայրայեղութիւններն ու կիրքը ներելի են մասամբ։ Արիւնը երբ ուղեղը կը խուժէ, երիտասարդը կրնայ մտածելու եւ դատելու հաւասարակշռութիւնը կորսնցնել։ Բայց Չօպանեանին տարիքն ունեցողները, այդքան անզուսպ, ոխակալ, քինախնդիր, հարուածամոլ, թեթեւ, փողոցային ու գռեհիկ ըլլալու իրաւունք չունին»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

11.— ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՀԱՆԴԻՍՏԷ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

»»»» · ««««

— Վարպետ, ըսի օր մը, առանց ճարտարապետական դպրոց մտնելու, դուն կը տիրես ճարտարապետութեան մէջ։ Բայց ամէն կողմէ կը լսեմ բամբասանքներ ու մասիդ, իբր թէ օղեմոլ ես դարձած, ինչ որ կը վնասէ համբաւիդ եւ արհեստիդ։

— Ախ տղաս, ըսաւ [illegible] բարեկամներս [illegible], երկու տղմրներս լէ բնուցա հիմը, մէկ 18, մէկը 24 տարեկան, երկուք լէ ինէ աւելա վարպետ։ Աղջիկս Թողիերին, էն լէ տանս Թուրք բէկը տանիս մէջ... [illegible] վրայ... որ խոլրաղը իմ տեղս եղնա, չի մի»։

Եւ խեղճ մարդը գլխու փաթթոցն ալ ցոյց տուաւ լալով, լացուց եւ զիս։

Օրին մէկ կողմէն, հարազատներու արիւնը, ազգեան իր տան մէջ Թուրքի հետ ապրիլը եւ իր գլխու փաթթոցը վերջ տուին խեղճ մարդու կեանքին։ Այս անգամ մտայ էֆքաֆի գործերու մէջ, ուր կ'աշխատէի ամէնակամով ինչպէս իրենց գրասենեակի անդամները, գոհացուցիչ ամսականի մը փոխարէն։

X

Այդ 1922 տարին էր որ գտայ արհեստակից մը եւս։ Երեք տարիէ ի վեր կը տեսնէի Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ մէջ։ Ես դպիր էի, ան ալ սարկաւագ էր։ Կլոր հասակով, դանդուր մազերով, շարաճճի աչքերով, լուսանկարչութեան եւ զարդնութեան արհեստներուն ծանօթ, ուշիմ տղայ մը, անունը՝ Պահրի։

Այս անունը ուշադրութիւնս կը գրաւէ եւ կը հետաքրքրուիմ իրմով։ Պատարագէն վերջ ընդհանրապէս կիրակիները ժամու բակի մէկ անկիւնը քաշելով, յայտնեցի իրեն հանդէպ ունեցած զգացումս։

— Պահրի, ըսի, ես ընկ Մշեցի եմ, այսինքն Պաղլու գիւղացի... Մենք հօրեղբայր մը ունէինք որ կը բնակէր քաղաքը, Ջօջիկեան Գասպար անունով, ունէր Մամիկոն անուն մանչ մը, եւ իր մեռած եղէց դաւկին՝ Մելիքի զաւակը՝ Պահրի, բաւական նման քեզի, ով գիտէ, խեղճ տղան ինչ պայմաններու տակ ոչնչացուցին։ Ես անոր սէրը կը գտնեմ քու մէջ, իցիւ թէ ան ըլլայիր։

Տխուր ժպիտ մը պատկերացաւ երեսին, առանց ինքզինքը յայտնելու։

— «Զգէ, եղբայր, մենք ալ այստեղ կորսնցուցինք մեր ամբողջ սիրելիները, մի բանար այս տխուր էջը»։

Չէի կրնար յուսալ թէ ան կրնայ ըլլալ, որովհետեւ, ամէն մարդ կը կարծէր որ Ամսիի տղան է, ինչպէս ես կը ճանչնայի, վարպետ Ամսին։ Ծագումով Ասորի, հայասէր եւ հայախօս, կինը Հայ, եւ հայ թաղի բնակիչ, հայր երկու երիտասարդներու, Տիգրան եւ Պահրի, առաջինը ամուսնացած եւ զաւակներու տէր, հօրմէն բաժնուած։ Իսկ վերջինը ինդրոյ առարկայ պատանին է որուն պատմութիւնը քիչ յետոյ պիտի պարզարանուի։

Իմ վրայ ունեցած սէրը հետզհետէ խորացաւ, ես այդ կը զգայի, բայց կը մտածէի թէ պարզ համակրանք մըն է։ Զուր փորձ քօղարկելու ճշմարտութիւնը...

Նոր պատահած մը եւս կ'աւելէին ինծի հայրենակիցներս ժամու բակէն։

Մուշէն Թուրք սպայ մը եկած էր, իր հետ ունենալով «նէֆէր» մը, որ մեր հայրենակիցներէն է եղեր, փոստպան Ալավէրտիի որդին Ազատը։ Սպային քովէն փախչելով ապաստանած էր մեր քով։ Հարկ էր օր առաջ փախցնել Հալէպ։

Մեր հայրենակիցներէն մէկուն հետ երբ կը ներկայանայ Պահրիին լուսանկար հանելու համար, Ալավէրտեան շուտ մը կը ճանչնայ մեր տղան, բացականչելով։

— Դօ Ջօջոյի տղայ, դու եղեր ես պատկերահա՞ն։ Դու...

Այդ հայրենակիցս ալ Փողորկով գիւղացի Թումասն էր, որ քովս գալով ըսաւ, «զիմ անկձկլէն կ'ուզեմ»։

— Ի՞նչ կայ Թումաս, խէր էղնի, ըսէ տեսնենք, կուտամ դըու անկձկլէն։

— «Դօ հայ ապա օղորդ էտի ձր Ջօջոյի թոռն է եղի։ Ձաունձու տղէն հաստատեց»։

Թումասի «անկձկլէն» օղի մըն էր, խմեց եւ աչքալոյս մաղթելով գնաց։

Ես ալ ուղղուեցայ դէպի դարբնոց ուր կ'աշխատէր Պահրին, հազիւ հոն հասած, աչք կոտրեց որ բան չխօսիմ այդ պահուն, այլ առանձին։

Համբերեցի մինչեւ որ առիթ ներկայացաւ։ Թուրք մը եկաւ ըսաւ թէ բանալին կորսուած էր եւ ընտանիքով դուրսը մնացած են։ Պահրին առաւ իր գործիքները եւ գացինք։ Ճամբան կը հարցնեմ,— Տղայ դու ի՞նչ արիւն ունիս որ անտարբեր կը մնայիր ինծի հանդէպ...։

Պատասխանը եղաւ անուղղակի.

— Լաւ, Լեւոն, Յովօն ի՞նչ եղաւ։— Ռուսաստան է, ողջ է։— Հապա Ներսէ՞սը.— Ներսէսը զարնուեցաւ։ Ատոնք ձգէ բարեկամ, հիմա ըսէ նայիմ ի՞նչ պատիժ կ'ընդունիս»։ Եւ փաթթուեցաւ վզիս։

Յետոյ ժամադրուեցանք մեր տունը եւ համբոյրով բաժնուեցանք։

Յաջորդ կիրակին միասին դարձեալ եկեղեցին արարողութեան կը մասնակցէինք եւ կը բաժնուէինք։ Կէսօրէն վերջ, իր լուսանկարի մեքենայով մեզի եկաւ։ Անհամբեր կը սպասէինք։ Սեղանին վրայ նստած երկուստեք կը խօսէինք մեր ահաւոր անցեալի մասին։ Չեմ գիտեր ժամերը ինչպէս սահեցան...

Յաջորդ շաբթուն Պահրի խանութին մէջ Թուրք յաճախորդէ մը ծանր խօսքեր կը լսէ։ Միւս կողմէն ալ զիս տեսնելով վերյիշեց անցեալը եւ որոշեց անցնիլ Հալէպ, թէ ազատ ըլլալու եւ թէ ողջ մնացած ազգականներ գտնելու համար։ Շատ չանցած անցագիր ստացաւ ու գնաց, թելադրելով շուտով հասնիլ իրեն։ Եւ իբրեւ յիշատակ թողուց լուսանկար մը, իր եղբայրական սիրոյ կրակով օծուած։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

խորհրդաժողովին պարտականութիւնն է պայմանագիր մը յօրինել սպառազինութեանց կրճատման համար, եւ առաջարկեց ընդհ. յանձնաժողովին նիստերը յետաձգել մինչեւ դեկտեմբեր 4: Մինչ այս մինչ այն, դիւանը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, պատրաստելու համար բրիտանական ծրագրին երկրորդ ընթերցումը, ջանալով հարթել եղած դժուարութիւնները: Միաձայնութեամբ ընդունուեցան այս առաջարկները:

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ԹՂԹԱԿՑԻ ՄԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Պերլինի բրիտանական դեսպանը բողոքեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Միւնիխի թղթակցին ձերբակալման եւ բանտարկութեան դէմ:

Միւնիխյն առեն, բողոքեց թէ Միւնիխի հիւպատոսին թոյլ չեն տուած այցելել բանտարկեալին: Ամբաստանութիւնը այն է թէ թղթակիցը անպատշաճ նկարագրութիւն մը գրած է հիթլէրական ցոյցի մը մասին:

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ամերիկեան ոստիկանութիւնը առենէ մը ի վեր մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի հիթլէրականներու գործունէութեան, որ վրդովիչ համգամանք առած է: Նիւ Եորքի քաղաքապետը առջի օր արգիլեց հիթլէրական ցոյց մը: Ամերիկեան հանդէսի մը ուսումնասիրութենէն կը հետեւի թէ՝ հիթլէրականները ամէն միջոցի կը դիմեն, իրենց գաղափարները եւ մանաւանդ հակահրէականութիւնը տարածելու համար: Արդէն իսկ կազմուած են չորս ընկերակցութիւններ, զանազան անուններով: Միւնիխէն տրուած հրահանգին համաձայն, այս ընկերակցութեանց դիւանները կազմուած են զուտ Ամերիկացիներէ, որպէսզի օտար պրոպագանտի տպաւորութիւն չգործեն: Բոլոր անդամները երդում կ'ընեն 1. հակահրէական պայքար մղել, հակազդելու համար Հրեաններու ազդեցութեան.— 2. Գործելու ընդունակ փաղանգներ կազմել: Կազմակերպիչները կը յիշեցնեն որ եթէ պատերազմին առեն Գերմանացիները կազմակերպուած ըլլային, կրնային արգիլել Մ. Նահանգներուն մասնակցութիւնը: Նացիները շրջանային գրասենեակներ հաստատած են Նիւ Եորքի, Շիքակոյի, Սան Ֆրանչիսկոյի, Լոս Անճելոսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Գերմանական հիւպատոսարաններն ալ կ'օգտագործուին: Նացիները կը խորհին այս ձեւը իրենց քարոզութիւնը տարածել նաեւ համալսարաններու մէջ:

ՃԵՊԸՆԹԱՑԻ ԱՐԿԱԾԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Շէրպուր – Փարիզ ճեպընթացի արկածին վիրաւորներուն թիւն է 86—90, որոնց մէկ մասը շատ ծանր: (Մեռեալներու թիւն է 38): Սարսափելի մանրամասնութիւններ կը հասնին աղէտի մասին: Թղթակից մը կը գրէ թէ պատերազմի տեսարան մը կը ներկայացնէ արկածին վայրը: Զոհերուն մէջ կը գտնուի Քանի համալսարանին փրոֆէսէօրներէն Փիէռ Վիլի, ի ծնէ կոյր, որ հակառակ իր ֆիզիքական տկարութեան, յաջողած էր մեծ համբաւ շահիլ իբրեւ դասախօս գրականութեան:

« ԴԻՄԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ »Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2·30ին

ՓՈՒՍՏ ՏԸ ԹՌԱՎԱՅԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ M. JULES MOCH, Député de Drôme

Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ տեղւոյս ֆրանսացի ընկերվարականները իրենց կազմով

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ Կովկասեան պարեր:

Մուտք՝ 1 ֆրանք:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard: Տեղի կ'ունենայ դէկոյց Ա. Ջամալեանէ՝ «Յովհաննէս Թումանեան որպէս բանաստեղծ, նրա մահուան տասնամեակի առթիւ»: Մտքերի փոխանակութիւն: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ'Ի ՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

43, Rue Mme. Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ բանասէր Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

նիւթ ունենալով՝ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԸ»

(Պիտի ցուցադրուի նաեւ մոգական լապտերով հայկ. դրամներ):

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

Ընտանեկան պարահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած վասպուրականի ԱՐԾԻՒ ֆանֆառի կողմէ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2

Հ. Յ. Դ. ժողովրդ. տան մէջ:

ընտիր ճազ: ճոխ պիւֆէ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտագրով:

Թատերական ներկայացում

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին

ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ Թատերասրահին մէջ 120, Շըմէն տը լա Մատրակ վիլ:

Կը ներկայացուի՝ ԴԱՒԱՃԱՆԸ կամ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՀԱՅՐԸ

Ազգային-յեղափոխական կեանքէ: (Հեղինակ՝ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ)

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆր.: (7 տարեկանէն վեր տղոց մուտքը 2 ֆր.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք
Ձեռքէ կը ծախուի մէկ թիւը		12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 19, rue Ampère, Cachan:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) Ընկ. Կարօ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի ժամը 6ին ընկեր Ս. Գալուստեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ձեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի:

«Համազգային»ը

Այսօր Ուրբաթ երեկոյ (27 Հոկտ.) ժամը 9ին Maison Mutualité N. սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ նիստը նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ շրջաններու մեր բոլոր ներկայացուցիչներուն:

Հրաւէր ստացող անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ:

Համազգայինի փարիզի վարչութիւն

Հանդէս - Տօնածառ

ՖՐ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 7ին Անկէնի մէջ

Նկատի ունենալ այս թուականը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Իմ կարծիքովս, բոլոր այս զգուշութիւնները ծիծաղելի են: Վըտանգը աննշան է: Բայց, ինչ որ ալ պատահի, վստահ եղէք, ձեզ չպիտի վտանգեմ:

— Ես այս կարգի գործերու վարժուած չեմ: Կը նախընտրեմ կէտ առ կէտ հետեւիլ ընդդպետին հրահանգներուն եւ անգիտանալ բոլոր ինծի պէտք չեղած բաները:

— Շատ լաւ: Մնաց որ, նոյնիսկ, եթէ պարագաները ստիպեն զիս բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել եւ եթէ գործը ձախողի, ինծի հետ պիտի վարուին իբրեւ քաղաքական յանցաւորի: Ուշ – կանուխ Իտալիա պատերազմի պիտի մասնակցի Համաձայնութեան կողքին եւ ես ազատ պիտի արձակուիմ: Ես ամէն բան նախատեսած եմ: Բայց սատուածնիդ սիրէք, իրար անցնելու բան չկայ: Երեւակայեցէք թէ խնջոյք մը ունիք թէմդ դետին վրայ:

Երբ վերջապէս Էշընտէն առանձին մնաց Նափոլի գացող շոգեկառքին մէջ, սփոփանքի հառաչ մը արձակեց: Մեքսիկացին Կոստանդին Անդրէասին պիտի բռնէր Պրինտիզիի մէջ եւ եթէ իր պատմածներուն միայն կէսը ճիշդ էր, յոյն լրտեսին կաշին քիչ առենէն պիտի տաղուէր: Կը ճգնէր պատկերացնել այդ մարդը որ իր գաղտնի թուղթերով եւ վտանգաւոր գաղտնիքներով, բոլորովին անտեղեակ վըտանգին, Յոնիական կապոյտ ջուրերէն կը շտապէր դէպի իրեն դէմ լարուած ծուղակը: Վերջապէս պատերազմ էր եւ միայն խենդերը կրնային հաւատալ թէ կարելի է ճերմակ ձեռնոցներով վարել զայն:

Գ.

Էշընտէն Նափոլի հասնելուն պէս թերթ մը թուղթի վրայ գրեց սենեակին թիւը եւ ղրկեց Մեքսիկացիին: Յետոյ գնաց բրիտանական հիւպատոսարանը, ուր Ռ. ղրկած պիտի ըլլար իր հրահանգները: Իր ժամանումը ծանուցուած էր: Լուրջ գործերը յետաձգելով, որոշեց լաւագոյն կերպով օգտագործել իր բնակութիւնը:

Հարաւի այս երկինքին տակ, արեւը արդէն տաք էր: Էշընտէն բաւական լաւ կը ճանչնար Նափոլին: Այնքան ոգեւորուած Սան – Ֆերտինանտոյի հրապարակը եւ Տէլ Փլէպիսսիտոյի հրապարակը իր հրաշալի եկեղեցիով, քաղցր յիշատակներ կ'արթնցնէին իր սրտին խորը: Երբեք այսքան խիտ բազմութիւն խռնուած չէր Սթրատա տի Քիայայի մէջ: Կանգ առաւ քառուղիներուն առջեւ, դիտելու համար խոնաւ եւ խորտ ու բորտ փողոցները որոնք դէպի բլուրը կը բարձրանան, այնքան բարձր տուներով եզերուած այդ փողոցները, ուր լոյսը երբեք չի թափանցեր:

Մէկ պատուհանէն միւսը երկարած չուաններու վրայ, այդ սաուերոտ հովիտներուն վերեւ, գոյնզգոյն ցնցոտիներ փռուած էին, տօնական օրերու փոքրիկ դրօշակներուն նման: Եւ շլացուցիչ ծովափը, ուրկէ Քափրին կը սկսէր, գնաց տեսնել հին աւերակ պալատ մը, որ իր երիտասարդութեան խենդ սէրերը պատսպարած էր: Անցեալին այս վերյիշումը սեղմեց սիրտը: Կառք մը կեցուց զոր կը քաշէր ծիւրած ձի մը եւ հրամայեց առաջնորդել զինքը «Կալլերիա»ն: Կառքին մաշած զսպանակները վեր կը նետէին զինքը, ստոստելով լավայէ կարծր մայթերուն վրայ, խլացուցիչ աղմուկով մը:

Նստաւ օդի հոսանքին մէջ եւ «ամերիքանօ» մը խմեց: Հարեւան սեղաններուն խմողները կը խլրտէին, ձեռքերը կը շարժէին, կը պոռային եւ կը սպառնային իրարու:

Երեք օր Էշընտէն ծոյլ կեանք մը վարեց, որուն կը նպաստէր այս անհոգ, աղտոտ եւ զուարթ մեծ քաղաքը:

(Շար.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ Թիւ 2

«Mercure d'Orient»

»»»o«««

Առեւտրական, ճարտարագործական եւ սեզոնաւորական ամսագիրը, որ նուիրուած է Եգիպտոսի, Իրաքի, Պաղեստինի, Պարսկաստանի, Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Թուրքիոյ եւ սահմանակից երկիրներու տնտեսական կեանքին: Խմբագիր՝ Հ. Թորոսեան: Գին՝ 2 ֆր. 50 ս.: Տարեկան բաժնեգին 25 եւ 30 ֆրանք: Հասցէ.— 5, rue François Pinton. Paris (19):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 29ի Կիրակին, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ Պ. Գ. Աբուլեանի մահուան առթիւ: Կը հրաւիրուին Սանասարեան բոլոր սաները, ինչպէս նաեւ անոնք, որոնք մօտէն կամ հեռուէն կը ճանչնան հանգուցեալը:

ՀՐԱՒԷՐ

Կէյվէի եւ Շրջ. Հայրենակցական Միութեան նորընտիր վարչութիւնը սարքած է թէյասեղան մը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 23, rue l'Ancienne Comédie (Փարիզ 6) սրահին մէջ: Մէթրօ՝ Օտէոնի ճիշտ դիմացը:

Կը խօսին վարչութեան անդամները, երգ, արտասանութիւններ:

Ճշմարիտ առիթ մը վայելելու համար հայրենիքի քաղցր յիշատակները: Կը հրաւիրուին Կէյվէի եւ Շրջ. բոլոր հայրենակիցները իրենց ընտանեօք:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

28 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2329

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՐԱՄՈՎ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋԸ

Հարկ է մէկ – երկու յօդուածներ եւս արտատպել, ամբողջական գաղափար կազմելու համար Բարեգործականի կրթական ծրագրի մասին:

Աչաւասիկ հինգերորդ յօդուածը.

— Մինչեւ ցարդ, վերջին 10—20 տարիներու տարագրութեան շրջանին, երբ գաղթականները օտար հողերու վրայ տեղաւորուելու համար անհագին դժուարութեանց յաղթելու ստիպուած էին, Միութիւնը իր օգնութիւնը բազմազան ձեռնարկներով եւ նպաստներով տրամադրեց՝ առանց ո եւ է պայմանի: Բայց այսօր որ գաղութները կազմակերպուած են եւ մեծ մասամբ ինքնաբաւ, ու նոյնիսկ ալ բարեկեցիկ են, շատ հասկնալի է որ Միութիւնը այլեւս, իբրեւ բարեսիրական մարմին, նիւթական աջակցութիւն պահանջէ գէթ ամէն անոնցմէ որ կարող են իրենց լուման դնելու անոր կրթական գանձանակին մէջ, բաւականանալով բստ պարագային կրկնապատկել կամ եռապատկել Միութեան տրամադրուած գումարները: Համաձայն անմահ Հայրիկին պատգամին, Միացեալը իր վարժարանները կը հաստատէր այն վայրերը միայն ուր տեղացիք անսնուազն կրթական ծախքին կէսը կ'ըրաշխաւորէին իրենց միջոցներով, որով ինքնակերութիւնը չէր ճաչալերուեր եւ համագործակցութեան ոգին կ'ամրապնդուէր:

Իմաստալի՛ց է նաեւ, Տրդ յօդուածը.

— Բաց աստի, եթէ հաւատարիմ այն ուղղութեան զոր Միութիւնը որդեգրած է առաջին օրէն, իր հայեացքներուն եւ տեսակէտներուն համաձայն կը ջանանք յարել ու վարել իր կրթական այլազան ձեռնարկները, անոնց շուրջ ամէն բանէ առաջ փնտռելով անկեղծ բարեացակամութիւն եւ արդար փոխարինութիւն, այդ բանը երբեք չի նշանակեր թէ կը բռնադատենք որ մեր ծրագիրը ընդունուի անպայման: Միութեան հոգածութիւնը պիտի ընծայենք հետզհետէ այն վարժարաններուն որ, համոզուելով անոր ազգօգուտ առաջադրութեանց, կամովին կ'ընդունին մեր ծրագիրը եւ փոխան նպաստի տրամադրուած ուսուցիչները եւ դասագիրքերը, եւ թէ դրապէս կը գնահատեն ընձեռուած բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը:

Ի՞նչ կը հետեւի այն յօդուածներէն, որոնց երկուքը արտատպեցինք երէկ, իսկ երկուքը կարդացիք հիմա:

1. Բարեգործականը կ'ուզէ տոկոսով արժեցնել իր ծախսածը, կրթութիւն «ջամբելով» համաձայն «իր հիմնական տեսութեանց» եւ ստեղծելով նորօրինակ «բայա»ներու դասակարգ: Ըսել կ'ուզէ,— քանի որ դրամը ես կուտամ, «պատսպարեալները եւ նպաստաւորեալները» պարտաւոր են կապուիլ ինծի հետ, դառնալ սատարորդներ: (Յօդ. 3րդ):

2. Կ'ուզէ իր միջոցաւ եղած նիւթական օգնութիւնը պայմանաւորել նպաստընկալ միջավայրին համակրութեամբ եւ նիւթական օգնութեամբ: Աշխարհաբար հայերէնով,— ձեր դպրոցին կ'օգնեմ, պայմանաւ որ «համակրանք եւ վստահութիւն» յայտնէք, Բարեգործականի մասնաճիւղեր կազմէք, եւ «խոչընդոտներ» չյարուցանէք իմ քայլերուս առջեւ:

3. Ընդլայնելով նախորդ յօդուածը (4րդ),— Բարեգործականը մինչեւ հիմա կ'օգնէր «առանց որ եւ է պայմանի», այսուհետեւ նիւթական աջակցութիւն կը սպասէ, որպէսզի ձրիակերութիւնը քաջալերուի եւ գործակցութեան ոգին ամրապնդուի:

4. Նիւթական օժանդակութիւն պիտի վայելեն այն հաստատութիւնները «որ կ'ընդունին մեր ծրագիրը եւ փոխան նպաստի տրամադրուած ուսուցիչները եւ դասագիրքերը»:

Ինչպէս դիտել կուտայինք երէկ, հաղորդուած «լուսաբանութեան» մէջ կան է՛ւ խելօք մտածումներ է՛ւ նեղմիտ առաջադրութիւններ:

Առաջին շարքին կը պատկանի այն տրամադրութիւնը, որով Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը կ'ուզէ գործակցութեան հրաւիրել կարող գաղութները, խոստանալով «ըստ պարագային կրկնապատկել կամ եռապատկել Միութեան տրամադրուած գումարները»:

Իսկապէս, արդար չէ որ զանազան գաղութներ դառնան միայն նպաստընկալ, առանց որ եւ է նիւթական յանձնառութիւն ստանձնելու:

Եւ սակայն, ամբողջ կրթական ծրագրին եւ նոր լուսաբանութեան ոգին այնքան մանուածապատ է եւ ծածկամիտ, որ այս տարրական եւ տրամաբանական պայմանը կը դառնայ երկասայրի սուր:

Այս պայմանները դրած ատեն, Բարեգործականը կա՛մ անտեղեակ է բուն իրականութեան, եւ կամ գիտակցաբար կ'անտեսէ զայն:

Կարելի էր անուններով եւ թուանշաններով հաստատել թէ՝ չկայ գաղութ մը, որ այսպէս կամ այնպէս գումարներ չտրամադրէ Բարեգործականին:

Դեռ վերջերս, Սելանիկի գայթակղութեան առթիւ, երեւան եկաւ որ այդ քաղաքը Բարեգործականէն կը ստանայ տարեկան 70 անգլ. ոսկի կամ 39,000 դրախմի, բայց փոխարէն կը վճարէ 30,000 դրախմի:

Պարագան նոյնն է Սուրիոյ համար:

Թերթերը գրեցին թէ Բարեգործականը տարին 500 օսմ. հնչուն ոսկի կը ստանայ Հալէպէն:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը հրամանագրե՛ց որ Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդը իր դրկած 39,000 նպաստէն տարեկան 24,000 դրախմի յատկացնէ ուսուցիչի մը, շաբաթական 7 ժամ դաս տալու համար: Իրականին մէջ, ուզեց ապահովել երախտաւորեալի մը ապրուստը, որպէսզի... ռամկավար թերթ մը խմբագրէ:

Եւ այս՝ հակառակ նոյն իսկ Բարեգործականի մասնաճիւղին արդար դիտողութեան:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԳԼՈՒԽՍ ԱԼ ԿՏՐԷՔ, ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՄ »···

»»»·«««

Ուրեմն այսպէս: Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեան պատերազմ հրատարակած է հայկական եռագոյնին դէմ:

Կը թուի թէ այս վեղարաւոր անպարը տկար յիշողութիւն ունի եւ մոռցած է Լոնտոնի պատմութիւնը:

Ահաւասիկ դրուագ մը զոր ոչ ոք պատմեց տակաւին:

Ղեւոնդ եպիսկոպոս Իզմիրի դէպքերէն յետոյ կը հաստատուի Աթէնք: Իր ականջին կը հասնի որ Լոնտոնի նորակառոյց եկեղեցին հոգեւոր հովիւ չունի:

— Աս ի՛նչ բախտ, կը մտածէ եպիսկոպոսը. հիմա Եղիշէ սրբազանէն (Դուրեան) յանձնարարական մը բերել կուտամ, Գալուստ պէյին նամակ մը կը գրեմ ու Լոնտոնի Առաջնորդ կ'ըլլամ. Աթէնք ամսական 60 ստերլին կ'առնէ եղեր — «թող զկանայս եւ զմանկտիս» — ես ինչո՞վ պակաս եմ...

Եւ ահա նամակ նամակի ետեւէն, եկեղեցին շինող Միլիոնատէրին...

Պարոն Գ. Կիւլպէնկեան վճռապէս կը մերժէ եւ գաղութին հովիւ կը նշանակէ խելօքիկ Տէր պապա մը:

Դուրեան չի յուսահատիր եւ շունչը կ'առնէ Լոնտոն, ուր անհամբեր իրեն կը սպասէր հանգուցեալ Բարսեղ Կիւլպէնկեանը:

Եպիսկոպոսը ոտքով – ձեռքով կը նետուի եկեղեցիին շուրջ ստեղծուած կռիւին մէջ: «Գալուստ պէյ» կը մերժէ միշտ ու երեսընտեսնել չուզեր: Գաղթային ժողովի մը մէջ, եպիսկոպոսը կը պոռայ.

— Գլուխս ալ կտրէք, ես Լոնտոնի առաջնորդ պիտի ըլլամ···

Ի հարկէ գաղութը չի կտրեց գլուխը, որովհետեւ պէտք չկար անոր պարունակութեան··· բայց կռիւը կը շարունակուի Պ. Կիւլպէնկեանի եւ Ղեւոնդ եպիսկոպոսի միջեւ եւ օրին մէկը միլիոնատէրը կը ստիպուի ոստիկան մը կեցնել եկեղեցիին բակը:

Չեմ գիտեր թէ «պատերազմը» մինչեւ ո՛ւր կրնար երթալ, եթէ Պալաքեան եպիսկոպոս որ այլեւս ձանձրացեր էր Մանչեսթրի մշուշէն, վրայ չհասնէր եւ չըսէր Ղեւոնդ եպիսկ.ին.

— Հայրի՛ կ՛ նայիմ, Լոնտոնէն վազ անցիր եւ Մանչեսթր գնա՛, ես կը բարեխօսեմ. ես էջմիածին կ'երթամ կոր:

Ու այդպէս ալ կ'ըլլայ:

Հիմա՝ խօսք ձեզի է, ռամկավար հայրենակիցներ:

Դո՞ւք որ գիշերը քուն չէք ճանար Դաշնակցութեան դէմ հայհոյելու համար.

Դո՞ւք որ Դաշնակցութիւնը յանցանքի մէջ բռնել կ'ուզէք եւ կը նախատէք Անկախութեան խորհրդանշանը.

Դո՞ւք որ «աշխարհի ամէնէն հարուստ Հայուն» անունովը կ'երդնուք, եւ խաչ կը հանէք անոր առջեւ, ինչո՞ւ չէք երթար «Գալուստ պէյ»ին եւ չէք հարցներ անոր.

— Պէյերուն պէ՛յը, ինչո՞ւ վռնտեցիր Ղեւոնդը:

Պ. Գ. Կիւլպէնկեան շա՛տ բան գիտէ այդ սեւազգեստին մասին:

Այո՛, գացէ՛ք, հարցուցէք եւ լուսաբանուեցէք: (Պատասխանատու չեմ եթէ իր ծառաները դուրս չքշեն):

Անպատճառ գացէք, գոնէ ձեր կուսակցութեան պատիւը փրկելու համար, որովհետեւ Ամերիկայի պաշտօնանց առաջնորդը ձեր գիտցածէն աւելի խորամանկ է եւ կրնայ, շատ չանցած, համբուրել եռագոյնը եւ նախտին դնել զայն···

Այն ատեն կը վախնամ որ « բացը մնաք »···

ԺԻՐԱՅՐ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ՎԱՆ – ՄՈՒՇ – ԽԱՐԲԵՐԴ

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ երկաթուղի մը պիտի շինուի Վանի, Մուշի եւ Խարբերդի միջեւ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր դահլիճը կազմուեցաւ վարչապետութեամբ Պ. Ալպեռ Սառոյի

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ 12 ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

Պ. Ալպէռ Սառօ, ծովային նախարարը, յաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը, առաւելապէս արմատական տարրերէ: Նոր դահլիճին 17 անդամներէն 12ը առնուած են Տալատիէի դահլիճէն, իսկ հինգը նորեր են: Նախարարներէն 16ը արմատականներ եւ արմատական ընկերվարականներ են: Նախարարութեանց խորհրդականներն ալ հաշուելով, 17 հոգի կը պատկանին հին դահլիճին:

Նոր վարչապետը միեւնոյն ատեն պիտի վարէ ծովային նախարարութիւնը: Պ. Տալատիէի յանձնուած է պատերազմական նախարարութիւնը: Պ. Փոլ Պոնքուռ կը մնայ արտաքին նախարար, Պ. տը Մոնզի՝ կրթական, Պ. Ժօռժ Պոնէ՝ ելմտական, Պ. Շոթան՝ ներքին, Պ. Քօ՝ օդանաւային ուժերու: Փոխուած է մասնաւորապէս ելմտացոյցի նախարարը:

Նոր դահլիճը արմատական է, եւ պիտի ջանայ երկրին տնտեսական եւ ելմտական վերակազմութիւնը վերահաստատել խնայողութիւններով, ինչպէս եւ տուրքերու կրճատումով:

Պ. Ալպէռ Սառօ, նոր վարչապետը, ծնած է 1872ին: Եղած է իրաւագէտ և օրագրող: Առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուեցաւ 1902ին, յետոյ շարունակ վերընտրուեցաւ սկսելով 1924էն: Այնուհետեւ իր թեկնածութիւնը դրած չըլլալով, ծերակոյտին մէջ մտաւ 1926ին: Նախարարական ասպարէզը մտած է 1906ին, իբրեւ խորհրդական ներքին նախարարութեան: Այդ պաշտօնը պահեց Քլէմանսոյի դահլիճին մէջ ալ (1906 — 1909): Յետոյ եղաւ պատերազմական նախարարութեան խորհրդական՝ Պրիանի դահլիճին մէջ (1909 — 1910), իսկ 1911ին Հնդկաչին գնաց իբրեւ կուսակալ: Պատերազմի շրջանին ալ, 1916 — 1919, վարեց նոյն պաշտօնը եւ հռչակ հանեց իր խստութեամբ: Երբ հաշտութիւն կնքուեցաւ, գաղթային նախարար եղաւ 1920ին եւ 1921էն 1924, յաջորդական դահլիճներու մէջ: 1926ին ներքին նախարար էր Փուանքարէի ազգային դահլիճին մէջ, բայց քաշուեցաւ 1928ին, իր կուսակցութեան հրահանգով: Այդ օրէն ի վեր, եղած է ծովային եւ գաղթային նախարար, հինգ յաջորդական դահլիճներու մէջ:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴՐԱԳԻՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ֆրանսայի Հարկատուներու Ազգ. Դաշնակցութիւնը ալերսագիր մը ուղղեց հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով հաստատուն կառավարութիւն մը կազմել տալ, որպէսզի կարելի ըլլայ վերահաստատել պետութեան հեղինակութիւնը եւ ազգին պարտադրել իր որոշումները:

Պետական Պաշտօնեաներու ընկերակցութիւնն ալ նոր յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ ստիպուած է ընդդիմանալ թոշակներու կրճատման, որովհետեւ ներկայ թոշակները վար կը մնան միւս եւրոպական մեծ պետութեանց պաշտօնեաներու ռոճիկներէն: Եւ կը խնդրէ առողջ ծրագրով մը զարկ տալ տնտեսական կեանքի վերակազմութեան, խափանելով չարաչահութիւնները: Այս կերպով միայն կարելի է գիները բարձրացնել, գնումները աւելցնել և գործերը վերակենդանացնել:

Խորհրդակցութիւններ Պալքանեան դաշինքի մասին

Այս միջոցին տենդագին աշխատանքներ կը կատարուին արեւելեան Եւրոպայի մէջ, գլուխ հանելու համար Պալքանեան դաշինքը:

Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Սոֆիայէն, Էնկիւրիէն եւ Աթէնքէն յետոյ կանգ առաւ Պելկրատի մէջ, շարունակելու համար խորհրդակցութիւնները: Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը ճաշ մը տուաւ ի պատիւ իր պաշտօնակցին: Ռումանիոյ պետական անձերէն զատ, ներկայ էին Պելկրատի ռումանական եւ չեխական դեսպանները: Պ. Թիթուլէսքօ կայարան գնաց ղիմաւորելու թագաւորը որ կը վերադառնար Նիշէն: Յետոյ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ արքայական պալատին մէջ, ուր սեղան մը սարքուած էր ի պատիւ իրեն: Նախարարը մեկնեցաւ երէկ:

Այս այցելութեանց առթիւ, «Թայմզ»ի թղթակիցը հաւանական կը գտնէ որ Եուկոսլաւիոյ թագաւորը մօտերս այցելէ Լոնտոն եւ Փարիզ, խորհրդակցելու համար Պալքանեան ուխտի մասին: Այս առթիւ պատերազմական պարտքերու մասին ալ պիտի խօսի:

**** Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Էնկիւրիէն վերադարձին հանդիպեցան Սոֆիա, ուր արժանացան մեծ պատիւներու: Այս առթիւ պուլկարական կարգ մը հոսանքներ ցոյցեր կատարեցին ի նպաստ պատերազմական դաշնագիրներու վերաքննութեան:*

Պուլկարիոյ վարչապետը հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ հիւրերուն, որոնք երկար խօսակցութիւններ ունեցան քաղաքական հարցերու մասին:

Պ. Լիթվինով ճամբայ ելաւ դէպի Ուաշինկթըն

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարը հինգշաբթի օր Մոսկուայէն ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ, ուղղակի Ամերիկա երթալու համար: Ինչպէս յայտնի է, գործավարը Խ. Իշխանութեան կողմէ պիտի բանակցի Մ. Նահանգներուն հետ, դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման համար, համաձայն նախագահ Րուզվէլթի հրաւէրին:

Գերմանական ընտրութիւնը

Նոյ. 12ի ընտրութիւններուն առթիւ, Գերմանիոյ ներքին նախարարութիւնը հրահանգած է որ ընտրական յանձնաժողովները միայն նացիներէ կազմուին: Ընտրելիներու մէկ ցանկ միայն պիտի ներկայացուի, կազմուած՝ կուսակցութեան կողմէ: Ցանկին մէջ պիտի դրուին միայն 50 ոչ – հիթլէրականներ: Ընտրողներուն պիտի յանձնուի պահարան մը, որ պիտի պարունակէ երկու քուէթուղթ, մէկը ներմակ՝ Րայխստակին համար, միւսը կանանչ՝ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին, այնպէս ինչպէս պարզուած է հոկտ. 14ի կոչով: Քուէհամարի ատեն, եթէ տեսնուի որ պահարան մը միայն մէկ քուէթուղթ կը պարունակէ, միւսին չգոյութիւնը չեղեալ չպիտի համարուի, այլ ձեռնպահութիւն պիտի սեպուի: Պարապ պահարանն ալ ձեռնպահութիւն պիտի նկատուի: Ամէն ընտրող միայն խաչ մը պիտի դնէ «այո» կամ «ոչ» գլուխին տակ: Եթէ փոխանակ խաչ դնելու, «այո» գրէ կամ զոհանայ ջնջելով նշանակուած բառէն մէկը կամ միւսը, քուէն վաւերական պիտի համարուի: Բացարձակ պայման է որ ընտրողը երկդիմի պատասխաններ չտայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԱԶՔԻ ՓՈՒՇ ԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Միլլիէթ»ի քրոնիկագիր Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ.

— Քանի մը օրէ ի վեր նոր առուտուր մը սկսած է Պոլսոյ մէջ: Հին կանթեղներ, շիշեր, անուշի ապակիէ ամաններ ներկուած եւ տակը – վրան մէկմէկ թել եւ թիթեղ մը յարմարցուած են: Եւ ահա «պազիրկեան»ները լեցուն բերնով կը պոռան փողոցներու մէջ.

— Լուսաւորութեան համար լապտեր:

Տօնին ամբողջ փառքը եւ բարոյական շահը՝ մեզի կը վիճակի, իսկ նիւթական շահը՝ հրեայ հայրենակիցներուն:

Դեռ 20 տարի առաջ, երբ մենք «*կիրիտ պիզիմ ճանըմըզ, ֆէտա օլսուն զանըմըզ*» կը պոռայինք եւ այրած սիրահարներու նման ցոյց կ'ընէինք փողոցներու մէջ, Հրեաները անդադար դրօշակ կը ծախէին:

Երբ մենք, Պօսնա Հէրսէկի խնդրին առթիւ, ֆէսը նետեցինք եւ պօյքօթ ըրինք հանգուցեալ Աւստրիոյ, Հրեաները թաղիքէ գլխարկներ մեր գլուխը անցուցին եւ մեր գրպանները պարպեցին:

Ընդհ. պատերազմին, երբ մեր 7–70 տարեկանները դէպի ճակատ կը հոսէին, Հրեաները բացին մեր գոցուած խանութները, վերսկսան մեր լքած գործերը եւ նպարավաճառութիւն ու *մահալլէպիճի*ութիւն սորվելով դրամ շահեցան:

Ամէն յեղափոխութիւն, իր նիւթական մրուրը անոնց գրպանը թողուց: Ամէն դէպք տօն մը եղաւ անոնց համար:

Կը նախանձի՞նք: Երբեք: Թուրքին աչքը այնքան կուշտ է որ, ո՛չ միայն բարեկամներու, թշնամիներու շահին անգամ աչք չունի:

Միայն կէտ մը կայ: Այս աշխատասէր հայրենակիցները, որոնք մեր հին կանթեղները ներկելով մեր տօնին առթիւ մեզի կը ծախեն, ի՞նչ կ'ըլլայ որ, մեր դրամները անուշ անուշ հաւաքած ատեն, իրենց տուներուն մէջ ալ թուրքերէն խօսին, եւ Նէնի Ճամիի մէջ թուրքերէնով կանթեղ ծախած ատեն, թիւնէլի մէջ փրանսերէն *չալըմ* չընեն:

*** «*Ազ. Պայքար*» ալ ծաղրանկար մը հրատարակած է, որ կը ներկայացնէ Պալաթցի հրեայ այր ու կին մը, տօնին առթիւ անդադար թրքական դրօշ կարած ատեն: Այրը կ'ըսէ կնոջը.

— Ռաֆէլ, ես քեզի չէ՞ի ըսեր թէ այս դրօշին շնորհիւ կ'ապրինք···:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»»·«««

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ երեսփ. ժողովը քուէարկեց այն օրինագիծը որով կառավարութեան իրաւունք կը տրուի լուծելու վնասակար համարուած կուսակցութիւնները: Այս օրէնքին համաձայն, վերջնապէս լուծուած կ'ըլլան գերման ազգային – ընկերվարական (հիթլէրական) եւ ազգային կուսակցութիւնները: Կառավարութիւնը ձեռնարկած է հաշուեյարդարի ենթարկելու անոնց հետ կապուած ուսանողական եւ մարզական ընկերակցութիւնները, գրաւելով գոյքերը եւ դրամները: Այդ միութեանց պաշտօնեաներէն շատեր ձերբակալուած են եւ երկու կուսակցութեանց շէնքերը խուզարկուած են, թէ երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին մէջ եւ թէ դուրսը: Բազմաթիւ գերմանական, փաշական, հունգարական թերթերու խափանումով անգործութեան դատապարտուած են 4000 տպագրիչներ եւ գրաշարներ: Այս թշուառներուն վիճակը մեղմացնելու համար, կառավարութիւնը որոշեց վճարել տալ խմբագիրներուն եւ միւսներուն թոշակները, թերթի մը դադարման շրջանին: Այս որոշումը պատճառ պիտի ըլլայ որ կարգ մը թերթեր չկարենան վերհրատարակուիլ, տնտեսական պատճառներով:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, այս տարի, Մարսէյլի մէջ, Դաշնակցութեան Օրուան ճառը խօսեցաւ ընկ. Մ. Վարանդեան:

Այս առթիւ հրատարակուած թղթակցութեան մէջ թիւրիմացութիւններ նշմարած ըլլալով, ընկ. Վարանդեան մեզի ղրկած է իր ճառին բնագիրը, որ ահաւասիկ: Ընկերը մասնաւորապէս կ'ուզէ ճշդել թէ՝ ինք չէ արտասանած հետեւեալ խօսքը.— «Մէյտանը տղամարդուն համար է, համեցէք»:

«Հայրենակիցներ, գաղափարի եւ պայքարի ընկերներ,

Այս տարի «Դաշնակցութեան Օր»ուան հանդէսը կը զուգադիպի մեր նորագոյն պատմութեան խոշոր անցքերու երեսնամեակին հետ: Ասկէ ուղիղ 30 տարի առաջ Թուրքաց զօրքը կը շրջապատէր Սասունը, նպատակ ունենալով քարուքանդընել հայկական ըմբոստ միջնաբերդը եւ Հայոց փոքրիկ բանակը Անդրանիկի, Ջաւուշի, Մուրատի, Սեպուհի ու այլոց առաջնորդութեամբ կը պատրաստուէր մեծ պատերազմին— Սասնոյ մեծագոյն պատերազմին համար:

Եւ դարձեալ, ասկէ 30 տարի առաջ սահմանէն անդին, կովկասեան Հայաստանի մէջ, ցարի կառավարութիւնն էր, որ կուգար Ցունիսեան Ուկազով յափշտակելու հայ ազգային – եկեղեցական գոյքերը, որով կը փոթորկէր ու ոտքի կը հանէր ողջ կովկասեան հայութիւնը:

Երկու պարագաներուն ալ ինքնապաշտպանութեան կռիւ էր*, որ կը մըղէր հայ ժողովուրդը Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ:*

Նմանապէս ինքնապաշտպանութեան կռիւ էր, որ ասկէ քիչ յետոյ մղուեցաւ Թաթար խուժաններուն դէմ — կովկասահայ ժողովուրդը մէկ միացեալ ճակատ կազմած — վասնզի վըտանգուած էր ոչ միայն անոր գոյքն ու պատիւը, այլ եւ ցեղային գոյութիւնը:

Ինքնապաշտպանութիւն էր սկիզբէն ի վեր մեր բովանդակ շարժումը, ազգային – ազատագրական մեր պատերազմը:

Դաշնակցութիւնը չէր որ սկսաւ զայն: «Հայոց Հարցի», հայկական դատի, հայ ինքնապաշտպանութեան կռիւը սկսած են 60ական, 70ական թըւականներուն, մեր մեծ եկեղեցականները— Խրիմեան, Վարժապետեան — որոնք իրենց հետ ունենալով հայ առաջադէմ մտաւորականութիւնը, ծառացան Թուրք կառավարութեան դէմ, կոչ ըրին Եւրոպային եւ առաջան Պերլինի Վեհաժողովէն 61րդ յօդուածը, որով պիտի պաշտպանուէր Թրքահայ ժողովուրդի կեանքն ու գոյքն Քիւրտերու, Չէրքէզներու մշտնջենաւոր յարձակումներուն դէմ:

Խրիմեաններն ու Վարժապետեանները մղեցին հայկական ինքնապաշտպանութիւնը խօսքով, կոչերով, աղերսագրերով: Բայց երբ խօսքը արհամարհուեցաւ, երբ 61րդ յօդուածը անզօր, սնանկ յայտարարուեցաւ, այն ժամանակ հայութեան զգայուն տարրերը դիմեցին այն երկաթէ գործիքին, որու ցաւոտ անհրաժեշտութիւնը զգացեր էր նոյն ինքը Խրիմեան՝ Պերլինի վեհաժողովէն իր վերադարձին:

Այսպէս ծնաւ հայ յեղափոխական շարժումը.— եւ երբ հակառակորդ տեսաբաններ՝ գրող, բանաստեղծ, հրապարակագիր՝ կ'ուզեն հաւատացնել ձեզ, թէ այդ շարժումը կրնար չծնիլ, թէ բնաւ անխուսափելի չէր, թէ արդիւնք էր մէկ քանի տաքգլուխ անհատներու դաւադրութեան — անոնք կը կեղծեն ճշմարտութիւնը եւ կ'ընեն այդ գիտակցաբար, անազնըւօրէն, հակառակորդը խոցելու նպատակով, իրենք իսկ չհաւատալով իրենց ըսածին: Հազարաւոր հայ եւ օտար վկայութիւններով վաղուց հաստատուած է որ Թիւրքահայ ժողովուրդը ոչ միայն չունէր որ եւ է ապագայ Թուրք – քրտական անօրինակ լուծին տակ, այլ ան կը հալէր, հետզհետէ կ'ոչնչանար իր պատմական հայրենիքին մէջ, եւ այդ ժողովուրդը չէր այնքան կորսնցուցած իր մարդկային արժանապատուութեան զգացումը, որպէսզի կարենար անվերջ տոկալ միջնադարեան բռնութիւններուն:

Հայկական ինքնապաշտպանութեան կռիւը, որ մինչեւ 80ական թուականներու վերջերը խօսքի ու թուղթի *կռիւ էր, դարձաւ այնուհետեւ* զէնքի *կռիւ եւ 90ական թուականներու սկիզբներուն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եկաւ այդ կռուի ղեկավարութիւնն ստանձնելու, ըմբոստ տարրերը միացնելու, հայութեան ճիգը կեդրոնացնելու:*

Այո՛, ինքնապաշտպանութիւն էր նաեւ Դաշնակցութեան գրեթէ ամբողջ գործունէութիւնը յընթացս տասնեակ տարիներու՝ մինչեւ Ղարաքիլիսի ու Սարդարապատի պատերազմը, երբ Թուրքաց զօրքը նորէն դրոհ կուտար դէպի Երեւան ու Ղարաբաղ՝ բնաջնջումի իր գործը լրացնելու նըպատակով:

*Երեւան տարուած ազատագրական այդ պատերազմը, որ յանգեցաւ Հայոց անկախ Հանրապետութեան ստեղծումին (1918) չկրցաւ սակայն իրականացնել հայութեան իտէալը... Ինչո՞ւ: Ոչ միայն այն պատճառով, որ թշնամին մեզմէ շատ աւելի զօրաւոր էր, որ արտաքին պայմանները չափազանց բարդ, աննպաստ եղան եւ պետութիւններէն ոչ մէկը օգնութեան հասաւ մեզի, այլ մանաւանդ այն պատճառով, որ կռուի բախտորոշ օրերուն չկրցանք հրապարակ գալ ազ*գովին միացեալ ճակատով*: Հայոց ազատագրութեան պայքարին անմասն մնաց ցեղի մէկ խոշոր հատուածը... Ոչ միայն չմասնակցեցաւ, այլ եւ կոնակէն չարունակ հարուածեց, ջլատեց կռուողներու բանակը: Պէտք է յար եւ միշտ կրկնել այս դառն ճշմարտութիւնը—որ տասնեակ տարիներու անհաւասար եւ ոգեւոր պատերազմին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միշտ ալ մնաց հալածական՝ ոչ միայն բուն թշնամիէն — Թուրք ու քիւրտ, ռուս ու Թաթար — այլ եւ հարազատ ցեղի վատ տարրերէն...*

Ովքե՞ր էին առոնք: Այն տարրերն էին որ գիտցեր են միշտ իրենց վիզը ծռել հլու հնազանդութեամբ, օտար տէրերուն խունկ ծխել ու ոտքերը լըզել: Այն տարրերն էին, որոնք մշտապէս խուլ ականջ ըրին մեր հոյակապ ռազմիկներու կոչերուն՝ օգնութեա՛ն գալու իրենց, զէթ նիւթական աջակցութիւն բերելու... Նիւթական դոյզն օգնութիւնն անգամ զլացան անոնք, օրհասի օրերուն, երբ Անդրանիկները փամփուշտ չունենալով կռուելու համար, հրացանները քարերուն կը զարնէին եւ անպարտաճանաչ ցեղակիցները կ'անիծէին: Մեծ է այդ տարրերու պատասխանատուութիւնը հայ ճակատագրի յեղյեղումներուն մէջ...

Եւ նոյն այդ տարրերն են, ընկերներ, որ այսօր սրբազան դաշն են կըռեր եւ անլուր խաչակրութիւն մը սկսեր են Դաշնակցութիւնը ջախջախելու նպատակով: Անոնք են,— Հօկ, ռամկավար, համայնավար, տեղ տեղ հնչակ: Ամէնքը՝ գիտակից կամ անգիտակից, ուղղակի կամ անուղղակի գործիքներ Խորհրդային իշխանութեան: Ամէնուն գաղտնի յուշարարը — Մոսկուայի Սօվէտը:

Ինչո՞ւ այդ խելագար արշաւանքը հայ ժողովուրդի հնաւուրց, մեծ կազմակերպութեան դէմ, ինչո՞ւ այդ մոլեգին կրճտոցը ատամներու...

Որովհետեւ այդ կազմակերպութիւնը կը պաշտպանէ հայ ժողովուրդի իրաւունքը իր կորսնցուցած հողերուն վրայ, կը պաշտպանէ Թրքահայ Դատը, որ մեռած չէ իրեն համար, կը քննադատէ միւս կողմէն խորհրդային կարգերը — առանց երբեք զէնքի ու ըմբոստացումի խօսք ընելու — կը քննադատէ այն յոռի վարչաձեւը որ հաստատուած է Կովկասի ու Հայաստանի մէջ, ուր համախմբուած է երկու միլիոն հայութիւն, ուր կայ, այո՛ հայ կառավարութիւն, ուր կայ, այո՛, հայ բարբառ, դպրոց ու գրականութիւն, ուր կը կատարուին, այո՛, նաեւ շինարարական աշխատանքներ, բայց ուր այդ միլիոն ժողովուրդը կը տապլտկուի Չէկաներու, կօլխոզներու աւերիչ սիստեմին տակ, ուր չկան տարրական հնարաւորութիւնը ներգաղթի համար, ուր արհամարհուած է Թրքահայ դատը, արհամարհուած է գաղթահայութիւնը, որպէս «հայմաթլոզ», ուր կ'եղծանուի, կը խեղաթիւրուի հայ մարդու ազգային ու մարդկային – բարոյական դիմագիծը լրտեսութեան ու մատնութեան մշտնջենաւոր դժոխքին մէջ, ուր սօցիալիզմի մեծ գաղափարը կ'աղճատուի ու կ'այլանդակուի, ուր մարդիկ, այո, հաւասար են, բայց հաւասար են անօթութեան եւ անյոյս թշուառութեան մէջ:

Այս է ահա, հայրենակիցներ, այս անմեղ քննադատութիւնն է, որ կ'երեւայ, կը սարսափեցնէ խորհրդային իշխանութիւնները եւ որ այսօր ոտքի հաներ է խաչակիրներու այդ խայտաբղէտ բանակը Դաշնակցութեան դէմ: Ու, ըստ երեւոյթին, վստահ են այդ պատկառելի խաչակիրները, որ այս անգամ, վերջապէ՛ս, պիտի կարենան ճզմել Դաշնակցութիւնը... Մոսկուայի աջակցութեամբ:

Գիտնալու էք, որ Մոսկուայի կառավարութիւնը ճզմեր է արդէն կայսրութեան բոլոր ազգային ու յեղափոխական, հակասովետ կուսակցութիւնները, քայքայեր է անգամ ընկերվարական (Ս. Ր. և Ս. Դ.) վիթխարի բանակները, որոնք առեն մը կը ցանցապատէին ողջ ցարական աշխարհը... եւ Մոսկուայի սովէտը չի կարող հանդուրժել, որ փոքրիկ հայութեան մարտական կուսակցութիւնը դեռ կանգուն է եւ ոչ միայն իր ընդարձակ ճիւղաւորումներն ունի հայկական գաղթաշխարհի մէջ, այլեւ բընաշխարհի հայ ժողովուրդն ալ կը պահէ իր գաղափարներու հմայքին տակ: Ահա թէ ինչու Մոսկուայի կառավարութիւնը ամիսներէ ի վեր արտակարգ ճիգեր կը թափէ մեր շարքերը թունաւորելու, պառակտելու եւ այդ նպատակով շարժման մէջ դրած է գաղթահայութեան տականքները, ամէն անոնք, որ պատրաստ են յուդայական վարձատրութեան փոխարէն ծախու հանել խիղճ, պատիւ, համոզում:

Նոյն այդ նպատակով կրկէս նետուեցան եւ մեր մարտկոցական խիկարները: Բայց մարտկոցականութիւնըմեռը: Բայց մարտկոցականութիւնը մեռելածին բան մըն էր, որ արդէն իսկ յաղթահարուած է: Մէկ տարի անգամ չկրցաւ քալել, վասնզի հիմքէն խաթարուած էր: Ի՞նչ ահարկու չինդով հրապարակ իջան... Միացեալ ճակատի հրաւէրը պիտի իրագործէին, բոլոր հայ կուսակցութիւնները պիտի համախմբէին, նոր քաղաքական ուղեգիծ մը պիտի հրամցնէին, նոր դարագլուխ մը պիտի բանային Հայոց պատմութեան մէջ... Եւ բոլշեւիկեան դրամը դրպաններուն համարձակեցան մինչեւ իսկ հին ընկերներու բարի անունը շահագործելու իրենց դատին յաջողութեան համար: Հրապարակ իջան, որպէս գաղափարի երկնառաք ասպետներ, բայց յայտնուեցան սովորական կաշառակերներ եւ ուխտադրուժներ: Հայ գաղափարական երիտասարդութիւնը դուրս նետեց իր ծոցէն մութ օրերու այդ արտասուոր ծնունդը... Ասկէ 8 ամիս առաջ, նոյն այս քաղաքին մէջ բանախօսելով այդ նոր հերձուածի շուրջը, ես անկեղծօրէն ցաւ յայտնեցի, որ այդ երիտասարդները, որ կրնային պիտանի գործիչներ դառնալ, այդպէս այլանդակօրէն սայթաքեցան ու վաղաժամ կնքեցան. Այժմ ալ նոյն ցաւը կը զգամ: Ի՞նչ արած: Երեւի իրենց ճակատագիրն էր:

Կը մնան մոլորեալները: Մաս մը արդէն վերադարձեր են շարքերը: Մաս մը տակաւին վարանումի մէջ են: Ընդհանուր Ժողով մը ունեցանք, որ հանգամանօրէն քննեց «հերձուած»ի բնոյթն ու ծագման պատճառները: Ընդհ. Ժողով մը որ լաւագոյնն էր ներկայ պայմաններուն մէջ, որ կը համախմբէր մեր լաւագոյն մտաւորական ու զինուորական դէմքերը, որ գծեց կուսակցութեան քաղաքական ուղեգիծը, եւ լայնամտօրէն ներում շնորհեց այն բոլոր մոլորեալներուն, որոնք կը զղջան անկեղծօրէն եւ կը խոստանան անձնուիրաբար ծառայել կուսակցութեան:

Վարանողներն ալ, անշուշտ, վաղ թէ ուշ պիտի վերադառնան շարքերը, եթէ ունին քիչ – շատ կուսակցական, հայրենասիրական նախանձախնդրութիւն եւ գործելու ցանկութիւն: Իսկ եթէ զուրկ են այդ տարրական առաքինութիւններէն, եթէ կ'ուզեն իրենց քըմահաճոյքը վեր դասել Ընդհ. Ժողովի կամքէն ու հեղինակութենէն, այդպիսիները պէտք չեն մեզի, թող երթան միանալու Հօկերուն, ռամկավարներուն, համայնավարներուն, որոնք ուխտ ըրեր են Դաշնակցութիւնը կործանելու:

(Շարունակելի)

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Սալոմոն գետէ մը նաւակով դիմաց պիտի անցնէր:

— Պարոն նաւավար, երբեք այս գետին մէջ վտանգ պատահած եւ մարդ կորսուա՞ծ է:

— Ոչ, պարոն, մարդ կորսուած չէ: Ասկէ ամիս մը առաջ եղբայրս գետը ինկաւ, բայց յաջորդ օրը գտանք հանեցինք:

×

Պզտիկ Գոհարիկ շատ կը սիրէր իր մայրիկը:

— Մայրիկ, քեզ այնչափ շատ կը սիրեմ որ, օր մը եթէ զիս մեռցնես եւ ոստիկանները գան քեզ տանելու, պիտի ըսեմ որ դուն չէիր մեռցնողը:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ).—Ինչպէս *Գաղթային միութեան նախագահ Պ. Ե. Տէր Մինասեան յիշեցուց իր բացման ճառին մէջ.*— Պերլինի հայ գաղութը կրնայ պարծենալ որ եթէ ոչ – առաջինը, գէթ առաջիններէն եղաւ որ տօնեց, 1927էն ի վեր, ամէն տարի հոկտեմբերին մէջ, Մշակոյթի Օրը:

Այն փոքրաթիւ Հայերը, որ կ'ապրին այստեղ, ցոյց տուած են միշտ իրենց հետաքրքրութիւնը հայ ազգային կեանքին հանդէպ: Գաղթային միութիւնը միշտ ալ չէ խնայած իր կարելին վառ պահելու համար ազգային ոգին, վերյիշել տալով զայն ամէն կարելի առիթով:

Այս տարի «Մշակոյթի Օր»ուան հանդէսը տեղի ունեցաւ 14 հոկտ. շաբաթ իրիկուն Հօրնցոլէրն սրահին մէջ: Ներկայ էին մօտաւորապէս 85 հոգի: Այս թիւը համեմատաբար քիչ է, բայց գրեթէ ամէն ընտանիք ներկայացուցիչներ կային և Պերլինի գաղութը, ի պատիւ իրեն պէտք է ըսել, երբեք չէ թերացած իր մշակոյթին հանդէպ: (Կրնա՞ր ընել այս, մանաւանդ հիմա, երբ իր մշակոյթին վերարծարծումով առ այս եւ իր արիական հանգամանքով Գերմանիոյ հայ գաղութը կը վայելէ անվերապահ ազատութիւն, իսկ գաղթային միութիւնը, իբր ազգային ներկայացուցիչ, վստահութիւնը կը վայելէ երկրի պետական իշխանութեանց):

Հանդէսը բացուեցաւ յոտնկայս «Մեր Հայրենիք»ով, զոր երգեցին հայ արիները եւ ուսանողական խումբը: Պ. Սեւաչեանի կը յայտարարէր յաջորդող նիւթերը իր սովորական երգիծանքով: Այս անգամ չէշտեց հայկական յաւիտենական ճշմարտութեան վրայ եւ իրաւամբ: Նախագահին բացման խօսքէն վերջ, բանախօսեց Պ. Պ. Ֆրունճեան: Համառօտակի վերլուծելով հայ մշակոյթը, նկարագրեց նախաքրիստոնէական եւ ոսկեդարու շրջանները մինչեւ Գրիգորիսի 1500 ամեակը, զոր հայ մշակոյթի վերածնութիւնը պէտք է համարել: Մէջբերումներ ըրաւ Մեծարենցէն եւ Թումանեանէն ցոյց տալով վերածնունդի բանաստեղծները եւ հրաւիրեց կարդալ հայերէն գիրք: 1913—1933ի քսան տարուան արցունքի եւ արիւնի շրջանը անցնելով հայ քերթողին հետ որ կ'ըսէր.— « Թարթիչներս կ'արցունքոտին բայց չեմ ուզեր զանոնք թափել, կանգ մի' առներ սրտառուչ երիվա՛ր, նպատակս տկարութիւն չի ճանչնար», *շեշտեց թէ այսօր ալ արդէն կան մեր մէջ հայ մտքի ամէն ճիւղի ստեղծագործներ, մշակոյթի զինուորներ, զորս պէտք է քաջալերենք, « որպէսզի արժանի ըլլանք մեր ժառանգածին» ինչպէս կ'ըսէ Կէօթէ:*

Գեղարուեստական բաժինը կազմակերպուած էր կարելի խնամքով եւ հայեցի: Օր. Մ. Դաւիթխանեան արտասանեց « Մայր Արաքսի »ն շատ յաջող, ինչպէս հայկական առանձին տարազով պարեր ըրին Օր. Մ. Յարութիւնեան եւ Օր. Օ. Նազարեան: Մեներգեցին Օր. Իփլիքճեան (Փարիզէն) եւ Տիկին Եր. Բաղալ, բաւեն ծափերու արժանացաւ նաեւ իրենց զուգերգը Ռ. Մելիքեանի՝ Ունենին, ընկերակցութեամբ Օր. Քալէմքեարեանի դաշնակին:

Միջնարարին կը նկատուէր որ Գաղթային Վարչութեան կողմէ երկու երիտասարդներ հայերէն զանազան գրքեր ցոյց տալով եւ բացատրելով անոնց մօտաւոր իմաստը, ապսպրանքներ կ'առնէին ներկաներէն, այսպէս, գործնականօրէն տարածելու համար հայ գիրն ու գրականութիւնը:

Հանդէսին վերջին պահուած էր «Անուշ»ը, որմէ արար մը ներկայացուեցաւ ղեկավարութեամբ եւ շնորհալի մասնակցութեամբ Տիկին Եր. Բաղալի: Երգերուն յաջողապէս կը մասնակցէին նաեւ Օր. Իփլիքճեան, Օր. Նազարեան եւ Օր. Աբեղեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԻԾԱՂ

Գուշակուհին.— Պարոն, երջանիկ ամուսնութիւն մը կազմած էք:

— Ո՛չ, տիկին:

— Ուրեմն ես թուղթեր չեմ ճանչնար:

— Ձեր թուղթերը կը ճանչնաք, բայց կինս չէք ճանչնար:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ՖԻԼԵՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 16 հոկտ. (Յառաջ).— *«Յառաջ»ի թղթակցութեան առաջին տարին հոս եւս տօնուած էր Մշակոյթի Օրը: Անկէ վերջ, դժբախտաբար, ինչպէս ամէն տօնի, նոյնպէս եւ այս տօնի մասին կրաւորական ընդդիմութիւնը սկսաւ:*

Այս տարի, սակայն, Մշակոյթի Օրը տօնուեցաւ խուռներամ բազմութեամբ: Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Գթ. Խաչի Ֆիլիպէի Սանուհեաց Միութիւնը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ «Թրակիխսկի Եունաքի» ընդարձակ սրահին մէջ, որ ոչ միայն ծայրէ ի ծայր լեցուած էր, այլեւ չորս կողմը ոտքի կեցողներ կային:

Յայտագրի առաջին թիւն էր Գթ. Խաչի քայլերգը, զոր երգեց երկսեռ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Կ. Փափազեանի: Քայլերգը եղանակաւորած է երաժիշտ ուսուցիչ Պ. Ս. Պալթայեան: Փոքրիկ սանուհիներէն Նեկտար Մինասեան յաջողապէս արտասանեց պուլկարերէն կտոր մը: Սանուհիներ՝ Ալիս Մկրտիչեան եւ Գ. Պասմաճեան կտոր մը ածեցին՝ ջութակներով, որմէ վերջ երգչախումբը երգեց «Ո՜վ մեծասքանչ» եւ «Այ մարալ աղջիկ»ը:

Սանուհիներու Միութեան վարչութեան կողմէ Օր. Ն. Գասպարեան կարդաց իրենց մէկ տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, տրուած ըլլալով որ Մշակոյթի Օրը ըրած են նաեւ իրենց միութեան օրը: Տեղեկագրէն կը պարզուի, որ միութիւնը բաւական բեղմնաւոր կեանք մը ունեցած է: Անցեալ տարի ունեցած են օտար վարժարան յաճախող կամ գործի հետեւող աղջիկներու երկու դասընթացքներ (հայերէն լեզուի եւ հայ գրականութեան): Այս տարի ունին չորս դասընթացքներ (հայերէն լեզու, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն, հայ գրականութիւն): Զատկին ունեցած են ցուցահանդէս մը՝ իրենց ձեռական աշխատանքներով: Անդամներու թիւը արդէն հասած է վաթսունի (իսկ Գթ. Խաչը ունի 250 անդամ – անդամուհի):

Հայ Մշակոյթի մասին խօսեցաւ Կ. Մեհեան: Արագ ակնարկ մը նետեց սկզբնական շրջաններուն վրայ ու յետոյ, ուրուագծօրէն, թուեց հայ ստեղծագործութիւնները, բոլոր ճիւղերու մէջ: Ըսաւ թէ հայ մշակոյթը հարկատու է օտար մշակոյթներու, բայց ունի նաեւ իր արտադրութիւնները ու ինքնատիպ ստեղծագործութիւնները, միանգամայն Հայը տարածիչ մըն է իր ու օտար մշակոյթներու: Ծանրանալով, մշակոյթ եւ հայ բառերուն վրայ, անոնց զուգորդութեանը մէջ գտաւ տօնին իմաստը: Ցետոյ, մատնանշեց այն վտանգները որոնց ենթակայ է հայ մշակոյթը, մանաւանդ ներկայիս: Գիտակցաբար զայն հարուածողներ կան ներսը՝ դուրսի, արտաքին վտանգներէն անջատ: Իսկ այն զանգուածը որ ջերմեռանդօրէն կապուած է անոր, իր կարգին դժբախտաբար, կը վտանգէ անոր գոյութիւնը՝ իր անտարբերութեամբ: Ամէնէն վերջ դիտել տուաւ թէ «հետզհետէ կը նուազի Հայը՝ հայութեան մէջ իսկ հայութիւնը՝ Հայուն մէջ»:

Յաջող արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Մարի Գասպարեան եւ Մառլէն Պարտիզպանեան: Օր. Մ. Մկրտիչեան մեներգեց, դաշնակի ընկերակցութեամբ օր. Ս. Աստուածատուրեանի:

Շատ հաճելի էին «Ալիսակ Թիթեռնիկներու պարը» եւ «Հայ տունը» (երգախառն տեսարան): Յայտագրին վերջին թիւն էր մէկ արար թատերգութիւն մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԻԾԱՂ

Անգլիացի մը, Սկովտացի մը եւ Հրեայ մը նստեր հարստութիւն կ'երազեն:

— Եթէ պատահի որ քունէս արթննալէ ետք մէկ միլիոն ոսկիի տէր եղած եմ, աշխարհքին չորս կողմը կը պտտիմ, դղեակներ կը շինեմ, կառքեր կ'առնեմ... Դո՞ւք ինչ կ'ընէք, կ'ըսէ Անգլիացին:

— Ես մէկ միլիոն ոսկիի ուիսկի կը գնեմ եւ բարեկամներուս կուտամ, կը պատասխանէ Սկովտացին:

— Ապո՛ւշներ, կը պոռայ Հրեան, ես... նորէն կը քնանամ...

ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Ֆ. Կ. Խ. Փարիզի մասնաճիւղը, անցեալ տարի, կազմակերպած էր դասախօսական – վիճաբանական ժողովներու շարք մը, նուիրուած մեր ամէնօրեայ հրատապ հարցերուն:

Իրենց այս ձեռնարկով, մեր այս կազմակերպութեան վարիչներու նպատակն էր.—

ա) Քննել իւրաքանչիւր խնդիր, դիւրամատչելի դարձնելու տեսական կողմին հետ, գործնական պահանջներն ու հնարաւորութիւնները, այդ միջոցով գործնականացնելու համար կեանքին մէջ միութեան հիմնական նպատակներն ու ընթացիկ աշխատանքները, որոնք ընդհանրապէս կը ծնին օրուան հրատապ պահանջներէն:

բ) Զարկ տալ իր իսկ անդամներու մտաւոր զարգացման: Իրաւցնէ ալ, ինչպէս փորձը ցոյց տուաւ այս օրինակ հաւաքոյթներու մէջ, հետզհետէ համարձակութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ հրապարակ կուգան մեր տիկիններն ու օրիորդները, ցոյց տալով իրենց լուրջ եւ սրտցաւ վերաբերմունքը մեր կեանքը յուզող խնդիրներու մասին: Եւ յաճախ ալ իրենց արտայայտած մտքերով ցոյց կուտան հայ կնոջ մտքի խորութիւնն եւ պայծառատեսութիւնը:

Այս երկու պատճառները միայն բաւական էին, որ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շարունակէր իր անցեալ տարուան աշխատանքը, առանց փողի եւ թմբուկի, իր ուժերու սահմաններուն մէջ:

Յայտնելով իր դրական որոշումը այս մասին, մասնաճիւղը իր դասախօսական – վիճաբանական ժողովներու շարքը սկսաւ անցեալ կիրակի:

Օրուան դասախօսն էր Օր. Ֆ. Անահիտ՝ նիւթ ունենալով « մեր պարտականութիւնը նոր սերունդի հանդէպ»:

Հին բայց եւ այնպէս հրատապ խնդիր մը, որ գլխաւոր մտահոգութիւնը կը կազմէ արտասահմանի մէջ: Մեր բոլոր կազմակերպութիւնները, իրենց գոյութեան անհրաժեշտութիւնը կը պատճառաբանեն « նոր սերունդի համար բան մը ընելու որոշումով:

Մամուլը, այս խնդրի մէջ է [illegible] որ ոչ յոգնիլ գիտէ ոչ ալ յուսահատիլ:

Եւ վերջապէս հանրային թէ անհատական կեանքի մէջ ճակատագրական խնդիր է եւ կը մնայ նոր սերունդի պահպանումի հարցը:

Մինչ դուրս՝ ուրիշ ազգերու համար ալ մեծ կարեւորութիւն ունի դրուած խնդիրը՝ մէկ տարբերութեամբ սակայն: Օտարներու համար շահագրգռութիւնը դէպի նոր սերունդը պայմանաւորուած է քաղաքական եւ ընկերային նկատումներով: Իւրաքանչիւր խմբակցութիւն այդ սերունդի մէջ իրեն օժանդակ եւ յաջորդող ուժ է որ կը գտնէ, եւ հետեւաբար այդ ուղղութեամբ է որ կը լարէ իր ճիգերը:

Մեր մէջ, մասնաւորապէս գաղթահայ իրականութեան մէջ դժբախտաբար մտահոգութեան առարկան նոր սերունդի օտարացման վտանգն է, որ կը ներկայացնէ ոչ թէ իբրեւ կասկածելի վերացական երեւոյթ, այլ իբրեւ իրական աղէտ:

Ուրեմն, մեր մտահոգութիւնները կը բխին, ամէնէն առաջ, օտարացման վտանգէն:

Դասախօս Օր. Ֆ. Անահիտ՝ խնամած եւ դիւրըմբռնելի եղանակով գծեց նոր սերունդին բացարձակ եւ [illegible] կացութիւնը: Ան յիշեց մեզմէ աւելի զօրաւոր ազգերու [illegible] մէջ ցոյց տրուած խնամքը իրենց նոր սերունդին հանդէպ, դիտել տալով որ անոնք ինչպէս յաճախ կը գործածեն այնպիսի միջոցներ, որոնք [illegible] բար նկատուին երկրորդական եւ [illegible] նարժէք — « Բայց իրականութեան մէջ յաճախ ամէնէն աննշան [illegible] տանքն իսկ կրնայ անպայման [illegible] մը ապահովել առաջադրուած [illegible] տանքին: Այսօր այս տեսակէտով [illegible] նանք կատարել բազմաթիւ [illegible] աշխատանքներ, մասնաւորաբար [illegible] մամուլի մէջ, որոնք [illegible] օգտակար եւ անհրաժեշտ [illegible] են նոր սերունդի համար: Նոր սերունդը Հայ պահելու պահանջը եւ ազգ. դաստիարակութիւնը [illegible] եւ անառարկելի խնդիր մը նկատելով, դասախօսը նոյնպէս [illegible] հանջ կը նկատէ — Հայ կնոջ [illegible] մասնաւորաբար « ջանալ ամէն բան առաջ ապահովել հայ մանուկին մայրենի լեզուի գործածութիւնը: Լեզուի պահպանումը [illegible] խաւոր զէնքն է, « որ իր [illegible] փոխանցէ մեր ազգային [illegible] ները մեր յաջորդներուն»:

«Խորհրդային ճակատին վրայ ոչ մէկ փոփոխութիւն»

Կացութիւնը լեռնային Ղարաբաղի մէջ

ԿՌԻՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Պաշտօնական զեկոյցներու համաձայն, «ոչ մէկ փոփոխութիւն խորհրդային ճակատին վրայ», ինչպէս պիտի գրէր Ռէմարք : Կամ «խաղաղութիւն կը տիրէ ժողովուրդներու միջեւ» :

Մեր ստացած տեղեկութիւնները կը հաստատեն, սակայն, որ լեռնային Ղարաբաղի մէջ խռովութիւններ պատահեցան վերջերս, կռիւ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ : Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատուին նաեւ խորհրդային թերթերու մէկ կարճ լուրով :

Ադրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր · Կոմիտէի քարտուղարը, Ռուբէն, վերջերս ճառ մը արտասանեց ընդհ · կացութեան մասին :Այդ ճառը տպուեցաւ Անդրկովկասեան թերթերու մէջ : Խորհ · Հայաստան *կը տպէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ ·* — Աշխատել Ստալինօրէն : — Հաշուի առնել Լեռնային Ղարաբաղի դասերը ,*կրակն ուղղել սողացող* թեքումների դէմ :

Ռուբէն, խօսելով լեռնային Ղարաբաղի մէջ տեղի ունեցած վերջին դէպքերուն մասին, կ'ըսէր ·

— «Ի՞նչ կը կատարուի Լեռնային Ղարաբաղի մէջ : Լեռնային Ղարաբաղի եւ Աղդամի սահմանագլխին վըրայ, հողային վէճերու հետեւանքով, տեղի ունեցեր էր «դուրուդմփոց» (ծեծկուռք), որուն մասնակցեր էին աւելի քան հարիւր հոգի : Կռիւ էր սկսեր Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ : Սովորական հողային վէճն այնտեղ սեփականատէր գիւղացիներու ազդեցութեան տակ ազգային գունաւորում է ստացեր : Ատիկա ծածկած էին մեզմէ : Լեռնային Ղարաբաղի այդ դէպքերը մեզմէ ծածկելու պարագան իսկ կը հաստատէ թէ կացութիւնը այնտեղ բարենպաստ չէ : Անմիջապէս քննիչ յանձնախումբ մը ղրկեցինք Լեռնային Ղարաբաղ :

Ի՞նչ պարզուեցաւ :

Պարզուեցաւ որ լեռնային Ղարաբաղի վարիչները չեղած են կազմակերպութեան ուղղութիւնը քաղաքական ու տնտեսական վճռական նշանակութիւն ունեցող հարցերու մէջ :

Նախ, այս մարդիկը չեն հասկցեր թէ ի՛նչ է ինքնավարութիւնը : Անոնք այսպէս են հասկցեր ,— թէ քանի որ ինքնավարութիւն է, ուզեմ պետական հրահանգները կը կատարեմ, ուզեմ չեմ կատարեր : Ինքնավարութիւն կուսակցութեան ծոցին մէջ : Դեռ աւելին,— կարծեր են թէ ինքնավարութիւն կը նշանակէ ունենալ առաջնորդ : Եւ ի՛նչ առաջնորդ, ահա ձեզի Ղարաբաղցի Կարօն (Գրիգորեան) : Տեղապաշտութիւն է այս, ընկերներ, եւ դատարկ բան : Մեր առաջնորդը Ստալինն է միայն : Ուսկի՞ց կուգայ տեղապաշտ առաջնորդի ծիրանի հագնելու այդ ցանկութիւնը : Ոչ անշուշտ մեզմէ : Լեռնային Ղարաբաղի մէջ, մանր – քաղքենի դասակարգի ազդեցութիւն կայ գործող վարիչներու կազմին վըրայ : Ահա այդ ազդեցութեան ենթարկուած, Ղարաբաղի մէջ կը կարծեն թէ քանի պայքար կը մղուի սեփականատէրերու դէմ ,այլեւս հարկ չկայ պայքար մղելու դաշնակներու դէմ» :

Այնուհետեւ Ռուբէն կը ներկայացնէ ազգայնական հոսանքին զանազան արտայայտութիւնները Ադրբէջանի մէջ, գրական ու քաղաքական գետնի գետնի վրայ : Այդ մանրամասնութիւնները նոյնքան կարեւոր, կուտանք ուրիշ սիւնակի մը մէջ, յաջորդ անգամ :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ՍՈՐՎԻՆ...

— o —

«Սոն Փօսթա» կը գրէ ·— Թերթերը կը գրեն թէ՝ մեր համալսարանին համար հրաւիրուած օտար փրոֆէսօրները երեք տարուան ընթացքին Թուրքերէնը սորվելու մասին համաձայնագրեր ստորագրած են : Հազիւ եկած՝ մէյ մէկ ուսուցիչ պիտի վարձեն ու երեք տարի վերջ Թուրքերէն լեզուով պիտի դասաւանդեն ... :

Սուտ կ'ըլլայ, եթէ ըսեմ թէ չեմ նախանձիր այս օտար ուսուցիչներուն : Մենք այս երկրին բնիկներն ըլլալով հանդերձ, երեսուն տարիէ ի վեր կ'աշխատինք Թուրքերէնը սորվիլ, եւ դեռ սորված չենք : Մեր մանկութեան շրջանին, երեք տարի դպրոց երթալ հարկ էր, որպէսզի կարենայինք թերթ մը կարդալ : Հակառակ ատոր, բարդ կամ ածանցեալ բառերը չէինք հասկնար : Երեսուն տարուան ընթացքին մեր սորված այդ բարդ բառերը տասը տարիէ ի վեր ... մոռնալու կ'աշխատինք, բայց կրկին չենք կրնար, քանի որ մեր լեզուն անընդհատ արաբերէնի ու պարսկերէնի կը հակի : ... Կայսրութեան ազատութեան շրջանին Տարիւլֆիւնուն բերուած դասախօսներէն ոմանք Թուրքերէն սորվիլ ուզեր էին ու այնպէս կը կարծէին թէ սորված են : Ընտրութեան օրուան մը գիշերը, այդ օտար դասախօսներէն մին Թուրք հօճայի մը կը հարցնէ թէ ո՞ր կուսակցութիւնը շահած է ընտրութիւնը : Հօճան, իբրեւ կատակ, — «Տալքավուք»ներու կուսակցութիւնը, կը պատասխանէ, Թուրքերէն գիտցած ըլլալ կարծող օտար դասախօսը կը շփոթի :Կո՞ւր չունէր թէ այդպիսի կուսակցութիւն մը կայ Թուրքիոյ մէջ ... Եւ, անմիջապէս տետրակը հանելով, նօթ կ'առնէ յաջորդ օրն ալ հարցուփորձ կ'ընէ այդ կուսակցութեան նպատակներուն մասին : Ցուսանք որ այս անգամ եկող դասախօսները «տալքավուք»ին ինչ ըլլալը աւելի լաւ սորվին :(Յառաջ.— քանի որ հիմա աւելի շատ են) : Եթէ Թուրքերէնը դիւրին լեզու մը ըլլար, այս նոր դասախօսներէն շատ առաջ հոս տեղաւորուած մեր հրեայ հայրենակիցները երեք հարիւր տարուան ընթացքին չէի՞ն կրնար Թուրքերէն խօսիլը սորվիլ ...

Հաւկիթի տագնապը

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ ·— Սպանիոյ հետ կնքուած առեւտրական համաձայնագիրը վերջերս չեղեալ նկատուեցաւ Մատրիտի կառավարութեան կողմէ : Պատճառը հետեւեալն է ·— Անոնք կ'ուզեն որ Սպանիայէն մեր գնելիք ապրանքներուն քանակը իրենց՝ մեզի ըրած արտածումներուն որոշ մէկ համեմատութիւնով ըլլայ : Թուրքիա տարեկան չորս միլիոն ոսկիի ապրանք կ'արտածէ դէպի Սպանիա : Վերջին տարիներուն այդ արտածումը հետզհետէ աւելցաւ : Անցեալ տարի համաձայնագիրը կնքուեցաւ ու արտածման այդ քանակը շատցաւ : Սպանիա ամէն տարի արտասահմանէն 250—300 հազար սնտուկ հաւկիթ կը գնէ · ասոր մեծ մասը Թուրքիան կուտայ : Մէկ երկու տարուան ընթացքին միջին Եւրոպայի շուկան փակուեցաւ մեր հաւկիթներուն առջեւ : Գերմանիա շատ ծանր մաքս մը դրաւ : Նոյնը՝ Իտալիան : Ֆրանսա շատ քիչ տեղ տըւաւ Թուրքիոյ հաւկիթներուն համար : Ուրեմն, միակ շուկան կը մնար Սպանիան : Պարչելոնայէն, Վալէնցիայէն եւ Մատրիտէն Պոլիս ստացուած հեռագիրներուն համաձայն, եթէ առեւտրական նոր համաձայնագիր մը չկնքուի, նոյեմբերէն սկսած՝ Թրքական ապրանքներուն փոխարէն Սպանիայէն ապրանք պէտք է արտածել : Անցեալ տարի Թրքական մեծ գումարներ Սպանիոյ դրամատուներուն մէջ կուտակուեցան մնացին, ու մեծ դժուարութեամբ ստացուեցան : Թուրքիոյ դրամատուները դադրած են կանխավճարներ տալէ՝ Սպանիոյ երթալիք ապրանքներուն հաշւոյն : Միւս կողմէ՝ Պուլկարներն ալ մեծ քանակութեամբ հաւկիթ սկսած են ղրկել, Սպանիա սեղմումներ չի դներ Պուլկարիոյ :

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

23 ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Սեպտ · 30ին, Դամասկոսի մէջ 23 նոր ընկերներ հանդիսաւորապէս կատարած են իրենց ուխտը եւ անդամագրուած Հ · Յ · Դաշնակցութեան :

Նորեկներու մկրտութեան արարողութիւնը տօնական հանգամանք տըւած էր այս առիթով կազմակերպուած ընկերական հաւաքոյթին :

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

■■■

«Յուսաբեր կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 հոկտ ·) ·

— «Օր մը վենիզելոս դառնալով իր հակառակորդներուն կը յայտարարէր ·

«Բայց որո՞նք են իմ հակառակորդներս եւ ի՞նչ կ'ուզեն :

«Անոնց մէջ կան արքայականներ՝ որոնք նախկին ռեժիմը կ'ուզեն վերահաստատել :

«Անոնց մէջ կան հանրապետականներ՝ որոնք անբաւարար կը գտնեն հանրապետութեան ամրապնդման օրէնքները :

«Անոնց մէջ կան գաղթականներ՝ որոնք իրենց կապուելու համար հատուցումը պայման կը դնեն :

«Անոնց մէջ կան ազատականներ՝ որոնք դիրքի եւ համբաւի ախտով կը տառապին :

«Թող բոլորը միանան, զիրար հասկնան, քաղաքական մէկ ճակատ կազմեն, իրենց դէմքը յստակ կերպով երեւան բերեն, որպէսզի հակաճառեմ եւ վիճիմ իրենց հետ : Քաղաքական կեանքի մէջ ամբոխը ոյժ չէ» :

Այս խօսքերը նոյնութեամբ մե՛նք կարող էինք ուղղել մեր հակառակորդներուն :

Մեզ կը մեղադրեն որ մոլեգնօրէն թշնամի ենք Թուրքին :

Մեզ կը մեղադրեն որ բարեկամ ենք անոր :

Կ'աղաղակեն բոլոր բեմերէն, թէ ի սպառ ուրացած ու մոռցած ենք հայ եկեղեցին :

Կ'ամբաստանեն յայտարարելով ,թէ բովանդակ կազմակերպութեամբ փարած ենք զմբէթին :

Երբ առիթը գայ՝ մեզ համայնավարութեան ոխերիմ թշնամի կը նկատեն :

Երբ հարկ ըլլայ մեզ իբրեւ զտարիւն պոլշեւիկ կը ներկայացնեն :

Կարելի է նման հակադրութիւններով ամբողջ սիւնակներ գրաւել :

Դժուար է մեր դէմ նակատած խմբաժամուժի բերնէն մեղադրանք մը կորզել, որուն շուրջ համերաշխած ըլլային այդ բանակի բոլոր բաղկացուցիչ տարրերը :

Եւ պարզ է թէ ինչո՛ւ :

Որոշապէս բան մը դրժելու համար՝ որոշապէս բան մը պէտք է առաջադրել : Պէտք է հրապարակ գալ հանրային ուխտով մը, պայծառ եւ ամբողջական :

Իսկ խմբաժամուժը այս դաւանանքը չունի : Չունի այն յստակ դէմքը, որու մասին կը խօսի յոյն ժողովուրդի մեծանուն վարիչը :

Այլ խօսքով չունի սրբութիւն մը, որուն սեւեռած պահէր իր հոգին եւ որուն լոյսին տակ դիտէր հանրային կեանքի բոլոր երեւոյթները :

Անսուրբ ու անդաւանանք՝ ան մեյան կը սպառէ միայն հանրային մթնոլորտը թունաւորելու եւ դիմացինը արատաւորելու համար : Ու ճիշդ այդ պատճառով կը ստէ ու կը խարդախէ ամէնէն ահաւոր ձեւերով :

Ըմբռնելու համար այն տաժանքը, որ վիճակուած է դաշնակցական մամուլին, պահ մը պէտք է գրաւել դաշնակցական խմբագրի աթոռը եւ շաղախուիլ խմբաժամուժի «լրագրական պայքար»ին :

Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երիտասարդ ու տաղանդաւոր ջութակահար Պ · Գէորգ Սինանեան վերջեր հրատարակեց ջութակի եւ դաշնակի համար վեց կտորներ, եւրոպական ներշնչումով, որոնք գնահատութեանը արժանացած են Ժաք Թիպոյի, Ֆիրմէն Թուշի, Պէնէտէթթիի եւ Մօրիս Հէյոյի նման յայտնի երաժշտագէտներու կողմէ : Երիտասարդ հեղինակը, որ կը պատկանի արուեստագէտներու գերդաստանի մը, իր այս առաջին երկով կը խոստանայ աւելի փայլուն գործեր ապագային համար :

Բացի եւրոպականէն, Պ · Սինանեան մասնաւոր աշխատանք կը կատարէ նաեւ հայ երգերու վրայ եւ յառաջիկային կը յուսայ մեզի տալ դաշնաւորուած հայ ժողովրդական երգեր : Երաժշտական լուրջ ու խնամուած դաստիարակութիւն մը ստացած ըլլալով, երիտասարդ արուեստագէտը շատ աւելի օգտակար գործ մը ըրած կ'ըլլայ, զարկ տալով հայկական երաժշտութեան :

Իր հրատարակած վեց կտորներն են ·—

FEUILLE D'ALBUM, dédiée à mon Père.

ALLEGRO APPASIONATO, dédiée à M. Firmin Touche, professeur au Conservatoire.

MOUVEMENT PERPETUEL, dédiée à M. Benedetti.

IMPRESSION, dédiée à M. Maurice Hayot, professeur à l'Ecole Normale.

CHANT ELEGIAQUE, dédiée à mon oncle et professeur H. Sinanian (Consple.) ·

HABANERA, dédiée à M. Jacques Thibaud.

Editeur: Féret - Marcotte, 22, Rue Beaurepaire, Paris · *Կարելի է ստանալ Հրանտ – Սամուէլ գրատունէն :*

Տէր եւ Տիկին Կ · Օհանեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց երկրորդ զաւկին՝ ԽԱԺԱԿի :

Տեսին, 11 հոկտ · 1933

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», պաշտօնաթերթ Զ · Ո · Մխութեան, գրական, գեղարուեստական, պատմական, ուսումնասիրական եւ պատկերազարդ, Դ · տարի, Թիւ 2 :

Բովանդակութիւն ·— *Մեր գիմագիծը հայ գրականութեան մէջ* (խմբ.) *Աղերս առ Պ · Կիւլպէնկեան* (Նտան), *Տղա՛ք, Հայոց ազգին* (Ա · Խանէտանեան), *Վահագնեան դպրոց* (Ազատանի), *Վահագն* (Ահարոն), *Պատմ · Հայաստանի աշխարհագրական բաժանումները* (Հ · Եփրեմ Զագրեան), *Շ · Նարդունի* (Յ · Օշական), *Որբ – իշխան* (Վ · Թէքէեան), *Հրահանգներ* (Կեդր · վարչ ·), *Մուրատի յուշերը* (թերթօն) :

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են ·— Տարեկան Ֆրանսա եւ Սուրիա՝ 15 *ֆրանք, արտասահման՝* 1 *տոլար :*

Դիմել՝ A · KAPIKIAN, 17 Ave · Philippe Auguste, PARIS :

ԾԻԾԱՂ

Մեծխօսիկ Ամերիկացին իր հայրենիքին մեծութիւնը կը գովէր Անգլիացիին ·

— Մեր երկիրը շատ ընդարձակ է · օրինակ Թէքսասի նահանգը : Առտուն մէկ ծայրէն շոգեկառք կը նստիս, 24 ժամ վերջ տակաւին միւս ծայրը հասած չես ...

— Շիտակը մենք այդ տեսակ շոգեկառք չունինք, կը պատասխանէ պաղարիւն Անգլիացին :

...ւաքոյթները :Մանուկ հոգիները ընտելացնելով մեր ազգային կեանքին, պէտք է օգտագործել արդիական այն պահանջներն ու ձգտումները, որոնք թէեւ խորթ մեծերուն համար, բայց հաճելի եւ հրապուրիչ կ'ըլլան միշտ նորերուն համար :

Դեռ ուրիշ հաճելի եւ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ ալ, որոնք բոլորը մէկ կը ձգտէին հաստատել այն վճռականութիւնը, որ ընդհանուր է այս միութեան անդամներու մէջ :

Ժամանակը անցած ըլլալով, Պ · Ջամալեան շնորհակալութիւն յայտնեց դասախօս Օր · Ֆ · Անահիտին որ իբրեւ վերջին խօսք թելադրեց իր նշանախօսքը ·

— Եթէ իւրաքանչիւրը մինչեւ առաւօտ եւ երեկոյ կրկնէ իրեն համար այս հարցը թէ ի՞նչ ըրի ես այսօր մեր նոր սերունդի համար, անտարակոյս մենք մեծ գործ կրնանք կատարել այս մարզին մէջ :

Յաջորդ դասախօսութիւնը տասնեւհինգ օր յետոյ :

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

Ա.— ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՀԱՆԳԻՍՏԷ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

»»»» · ««««

Վերադարձայ քաղաք սրտաբեկ : Ցարգանքս աւելցած էր հանդէպ վարպետ Ամինի, որ մէկէ աւելի որբեր սնուցած եւ բախտի տիրացուցած էր : Մեծ տղան Տիգրանը, որ այդ տանն մէկէ աւելի զաւակներու տէր էր, նոյնպէս որբ էր եւ որդեգիր, մինչդեռ ամէն մարդ իր զաւակը կը կարծէր : Բաժան կ'ապրէին, բայց միասին կը գործէին :

×

1923ի գարունն էր, Քէմալական իշխանութեան կողմէ հինգ հոգինոց պատուիրակութիւն մը Անատոլու շրջելով հասաւ Տիարպէքիր : Հրամանագրով մը պահանջեցին որ 22—45 տարեկան զինուորցուները գան յանձնըւին : Յաղթական Քէմալի կոչը արձագանգ գտաւ եւ մանաւանդ Քիւրտեր գիւղերէն քաղաքը թափեցան յանձնուելու համար · մանաւանդ երբ լսեցին թէ անսաստողները կախաղանով պատժուած են :

Մեզ հայ մնացորդները չէին կրնար զերծ մնալ այդ նոր արհաւիրքէն, ուստի շատերը յանձնուեցան : Ասոնց մէջ էր նաեւ մեր Պահրիի եղբայր Տիգրանը :

Էնկիւրիէն եկաւ ճարտարապետ մը : Էվգաֆի գործերը վարելու համար : Բերած հրահանգին համաձայն այդ հաստատութեան գործերը պէտք էր ամբողջը կապալով տրուէին շինելու : Ես որ ամսականով այդ հաստատութեան մէջ էի, ստիպուած էի յարմարիլ նոր ձեւին : Եկող ճարտարապետը գին մը կ'որոշէր այս ինչ կամ այնինչ գործին, նուազուրդով պէտք էր վերցնել : Երկու ճարտարապետներ կ'ուզէին կաշառքով մը տրուած գինը նոյնութեամբ իւրացնել : Իսկ ես արդէն գործին մէջն ըլլալով, կ'ուզէի ձեռք ձգել սկսած գործերս : Այդ պատճառով, երկու ճարտարապետները թշնամացան մեզի : Օր մը, նուազուրդի գործողութենէն վերջ անոնք հետեւեցան մեզի եւ թաղին մէջ յարձակեցան վրաս : Բարեբախտաբար մինակս չէի, կար նաեւ քեռայրս Գեղամը եւ ուրիշներ : Վերջինները ձգեցին փախան իսկ ես ու Գեղամը երբ տեսանք ազատելու ուրիշ միջոց չկար, դիմադրեցինք : մէկմէկ բռնելով անոնց օձիքէն : Բայց խորամանկ չուները 3—4 զինուոր ալ ուրիշ փողոցով ղրկած էին որոնք մեր ճամբան կտրելով ճիշդ դէպքին վրայ հասան եւ քարկոծեցին մեզ :

Դիմեցի Էվգաֆի վարչութեան, ինչպէս եւ քաղաքապետ Հիւսէյին փաշային, պարզելով խնդիրը : Անոնք կանչեցին, նախատեցին եւ այդքանով վերջացուցին :

Ատելութիւնը մեծ էր դարձեալ Հայերու հանդէպ, կը սպառնային նոյնիսկ ջարդել, Իզմիրի դէպքը դեռ թարմ ըլլալով : Ատոր համար ալ իմ դիմումս օգուտ չունեցաւ :

Այդ ջղագրգռուած վիճակով տուն կը վերադառնայի, երբ փողոցի մը անկիւնը դիմացս Թուրք մը ելաւ · տանուտէրի արմուկս իրեն դպաւ, եւ ճաշարանէն առած խաշը քիչ մը ցնաց ·— Վա՛յ, մեծ յանցանք էր գործած եւ անարգանքի տարափին տակ լռաց գլխս : Իսկ իմ պատասխանս եղաւ կարճ ·

— Թող այդ անարգանքիդ կրկինը վիճակուի ինձ, եթէ չթքնեմ ձեր հողին, քիչ ատենէն :

Թուրքը սկսաւ կաղկանձել եւ ես հեռացայ :

Հայերը սկսած էին մէկմէկ փախչիլ Հալէպ : Մերիններն ալ արդէն գացեր էին (քեռիս՝ Միհրանը եւ մի քանի հայրենակիցներ) : Կը մնար ուրեմն ճար մը գտնել եւ հեռանալ :

Այդ մտքով իսկ, հետեւեալ օրը ներկայացայ Էվգաֆի վարչութեան, հաշիւս մաքրելու համար, բայց ուրիշ անակնկալ մը գլխս վար դրաւ ութ ամիս եւս :

Գրասենեակին մէջ նստած էր նոր եկած ճարտարապետ մը ,Րայիֆ պէյ, որու պաշտօնն էր Ֆարղին եւ Ղարզան քաղաքներու միջեւ անցնող գետին վրայ կամուրջ մը շինել, որովհետեւ Տիարպէքիրէն Բաղէշ գացող ճամբան էր այդ եւ շատ անգամ ճամբորդները գետը կ'իյնային :

Մարդը գացած, տեղը ուսումնասիրած, քարահանքեր ալ գտած, Մարտինէն եւ Միտիաթէն 50է աւելի վարպետներ տարած եւ գործի սկսած էր : Այժմ եկեր էր Տիարպէքիրէն ալ վարպետներ տանելու, որմէ ես չկրցայ խուսափիլ :

Նախ հինգ հոգի էինք գացողներս : Ես, քաղդէացի տղայ մը Ապտիւլղանի եւ երեք Թուրքեր, որոնց երկուքը հազիւ հոն հասած վռնտուեցան : Մնացինք երեք հոգի : Ես քաղաքը կը շահէի օրական 80 ղրշ · արծաթ դըրամ, իսկ այդտեղին համար խոստացուած էր 100 ղրշ · : Շատ չանցած յաջողութեանս շնորհիւ մինչեւ 130 ղրշ · եղաւ, այսինքն 6 մէճիտ ու կէս : Ապտիւլղանին ալ գրութեան պաշտօնին կոչուեցաւ, ծանօթ ըլլալով Թուրքերէնի եւ քիչ մըն ալ Ֆրանսերէնի : Բաւական գոհացուցիչ էր օրավարձքը, բայց նեղացուցիչ էր մինակութիւնը, կտրուած էի բոլոր ազգականներէս զորս նոր հաւաքեր էի : Աշխատակիցներուս մէջ կային հայ կաթոլիկներ (Մարտինցի), որոնք դժբախտաբար բառ մը հայերէն չէին գիտեր : Լաւ զոյգ գիտէին սակայն պատարագի արարողութիւնը : Կիրակի առաւօտները կը մտնէինք անմարդաբնակ քարայրներ ու կը պատարագէինք ...

Այդ քարահանքը կը գտնուէր Տիգրիսի մօտիկ Ղարզան քաղաքի հարաւային կողմը, Տէրտսին գիւղի մէջ : Իսկ գիւղը ամբողջութեամբ քարայրներէ կը բաղկանար, որ հայկական դրոշմ կը կրէին : Արդէն բնակչութիւնը հայ ըլլալով ոչնչացուած էր եւ քանի մը քիւրտ բնակիչ միայն կար հոն : Հեռուէն ոչ մէկ գիւղի մը երեւոյթ չունէր, միայն պզտիկ ծակեր կ'երեւային : Բայց, երբ այդ ծակերէն ներս կը մտնէինք, կը տեսնէինք սենեակներ, գոմ եւն ·, բոլորը միաձոյլ քարէ փորուած եւ կանոնաւոր շինուած :

Շատ չանցած շրջակայ գիւղերէն Քիւրտեր հաւաքուեցան մեր քով, գործ գտնելու համար : Ասոնց մէջ կային եւ Հայեր, որոնց նախապատուութիւն կուտայինք, որովհետեւ Մարտինցիները Թուրքերէն չէին գիտեր, գրեթէ կառավարիչը Ապտիւլղանին եւ ես էինք :

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար ·)

Չինաքափուրեան ընդհ. յանձնաժողովին յետաձգումը

Ինչպէս նախատեսուած էր հոկտ. 16էն, զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովը գումարուեցաւ հոկտ. 27ին, նախագահութեամբ Պ. Հէնտըրսընի։ Այս առթիւ, նախագահը առաջարկեց դեկտ. 4ին յետաձգել նոր նստաշրջանը, ինչպէս ընդունած էր դիւանը։ Անգլիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ Գերմանիոյ հրաժարումը, որքան ալ ցաւալի ըլլայ, պէտք չէ ազդէ յետագայ աշխատանքներուն վրայ։ Յանձնաժողովը կէս օրէն յետոյ գումարուելով, որոշեց նորէն հաւաքուիլ նոյ. 9ին։ Մինչ այս մինչ այն, բրիտանական ծրագիրը վերջնական ձեւ պիտի ստանայ, բոլոր անհրաժեշտ բանակցութիւնները պիտի կատարուին պատուիրակներուն միջեւ եւ վերջնական ծրագիրը ընդհ. յանձնաժողովին քննութեան պիտի ենթարկուի դեկտ. 4ին։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՅՈՅՑԵՐԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Պաղեստինի մարզպանը իր քով կանչելով Արաբական Գործադիր Կոմիտէին հինգ անդամները, ազդարարեց թէ արգիլուած են քաղաքական թափորները։ Արաբները նոր ցոյցեր ծրագրած էին Հրեաներու ներգաղթին եւ հողերու վաճառման դէմ։ Մարզպանը մասնաւորապէս շեշտեց.

— «Իմ առաջին պարտականութիւնս է օրէնքի եւ բարեկարգութեան պահպանումը, բայց միշտ պատրաստ եմ ընդունելու արաբ ղեկավարները եւ լսելու անոնց տրտունջները։ Կառավարական շէնքերէն դուրս կամ փողոցներու մէջ կատարուած հաւաքոյթները անկարգութիւն կը յառուցանեն։ Ոստիկանութիւնը ուժ ունի պահպանելու բարեկարգութիւնը, ի հարկին անհրաժեշտ միջոցներուն դիմելով։ Եափայի մզկիթին մէջ ծրագրուած ժողովը թոյլատրելի է, բայց ղեկավարները պէտք է ուղղակի տեղական ոստիկանութեան գրասենեակը երթան, ներկայացնելու համար իրենց բողոքը։ Օրինաւոր ներգաղթը կանոնի տակ առնուած է եւ պիտի շարունակուի համաձայն երկրին տարողութեան։ Իսկ ապօրէն ներգաղթը կրճատուած է եւ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, խափանելու համար։

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ, ԳԱՐԱԽԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԴԷՊԻ ԷՆԿԻՒՐԻ

Խորհրդային պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելաւ դէպի Էնկիւրի, նախագահութեամբ պատերազմական գործավար Պ. Վորոշիլովի, մասնակցելու համար Թրքական հանրապետութեան տասնամեակի հանդէսներուն։ Պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին Պ.Պ. Գարախան, յեղափոխական խորհուրդին մէկ անդամը, հեծելազօրքի քննիչ Պ. Պուտիոնի եւայլն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐԱՄՆԵՐ պիտի կոխուին Անգլիոյ մէջ։ Ելմտական նախարարութիւնը 360 սնտուկ լեցուն դրամ ուղարկած է Անգլիա։ Նոր դրամները պիտի զարդարուին Ֆուատ թագաւորին զինուորական նկարով։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ քաշուեցաւ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքի գրասենեակէն։ Թերթերը կ'ըսեն թէ գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ պահել իր ազատութիւնը, որպէսզի կարենայ աւելի աժան ապրանք արտադրել, պակաս վճարելով բանուորներուն։

Պ. ԷՌԻՕ շնորհակալութեան հեռագիր մը ուղղեց Մ. Քէմալի, իբրեւ պատասխան իր ապաքինման համար յայտնուած մաղթանքին։ Հեռագիրը ուղղուած է թէ արմատական կուսակցութեան եւ թէ Պ. Էռիոյի անունով, եւ միեւնոյն ատեն կը շնորհաւորէ Թուրքիոյ հանրապետութեան տարեդարձը, որ պիտի տօնուի վաղը, 29 հոկտեմբեր։

Ց.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» *ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 19,* rue Ampère, Cachan։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) Ընկ. Կարօ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի ժամը 6ին ընկեր Ս. Գալուստեանի բնակարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 24 *ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ*, կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս։ գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն։

“ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊՈՒՌՍ ՏԸ ԹՌԱՎԱՅԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ M. JULES MOCH, Député de Drôme

ներկայ պիտի ըլլան նաեւ տեղւոյս ֆրանսացի ընկերվարականները իրենց կազմով

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ **ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ Կովկասեան պարեր։

Մուտք՝ 1 *ֆրանք։*

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Փարիզի Գրական Ակումբ *այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին* 131, rue Paul Berruel (*նախկին* rue Cambronne, 131) métro Vaugirard։ *Տեղի կ'ունենայ դեկոյց* Ա. Չամալեանէ՝ *«Յովհաննէս Թումանեան որպէս բանաստեղծ, նրա մահուան տասնամեակի առթիւ»։ Մտքերի փոխանակութիւն։ Մուտքը ազատ է։*

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ'ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

43, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ բանասէր Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

նիւթ ունենալով՝ «Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Դ Ր Ա Մ Ն Ե Ր Ը»

(Պիտի ցուցադրուի նաեւ մօգական լապտերով հայկ. դրամներ)։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ *Մուտքը ազատ է։*

Ընտանեկան պարահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած վասպուրականի *ԱՐԾԻՒ* ֆանֆառի կողմէ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2

Հ. Յ. Դ. ժողովրդ. տան մէջ։

ընտիր նուագ։ ճոխ պիւֆէ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտագրով։

Թատերական ներկայացում

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Մ.ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

վաղըկիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին

ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ Թատերասրահին մէջ 120, Շըմէն տը լա Մատրակ վիլ։

Կը ներկայացուի՝ ԴԱՒԱՃԱՆԸ կամ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՀԱՅՐԸ

Ազգային-յեղափոխական կեանքէ։ (Հեղինակ՝ *Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ*)

Մուտք՝ 5 *եւ* 3 *Ֆր.։* (7 *տարեկանէն վեր տղոց մուտքը* 2 *Ֆր.*)

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ Զարսանճագի *ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ* կողմէ

4 *ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ* 8.30*ին*

84, *ՌԻՒ ՇԱԲ. ՍԱԼ ՇԱԲԻ ՄԷՋ*

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

կը ներկայացուի ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդ՝ Գրիգորեան։ *Տիկիններ՝* Անուշ, Էլգովանեան։ *Պարոններ՝* Պիշկէօթիւրեան, Յ. Ինճէեան, Կ. Մութաֆեան։

Մուտք՝ 7 *եւ* 5 *ֆրանք։*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՑ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ։ Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք
Ձեռքէ կը ծախուի մէկ թիւը		12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ, վաղը, Կիրակի, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ Պ. Գ.Աբուլեանի մահուան առթիւ։ Կը հրաւիրուին Սանասարեան բոլոր սաները, ինչպէս նաեւ անոնք, որոնք մօտէն կամ հեռուէն կը ճանչնան հանգուցեալը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 96, rue Mazenod, *Քաֆէ Քոնթուառի ներքնասրահը (Մազէնցի եւ Վոլ... էռի անկիւնը)։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Café Noailles*ի մէջ* (La Canebiere)։ *Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։*

ՍԻՓԱՆի անդամները եւ անդամուհիները կը հրաւիրուին հաւաքոյթի. վաղը կիրակի ժամը 2ին 6bis rue Campagne, Premier *մեթրօ* Raspail։

ՀՐԱՒԷՐ

Կէյվէի եւ Շրջ. Հայրենակցական Միութեանս նորընտիր վարչութիւնը սարքած է թէյասեղան մը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 23, rue l'Ancien Comédie (*Փարիզ 6*) *սրահին մէջ։ Մեթրօ՝ Օտէոնի ճիշդ դիմացը։*

Կը խօսին վարչութեան անդամները, երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Ճշմարիտ առիթ մը վայելելու համար հայրենիքի քաղցր յիշատակները։ Կը հրաւիրուին Կէյվէի եւ Շրջ. բոլոր հայրենակիցները իրենց ընտանեօք։

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Առտուընէ մինչեւ երեկոյ ինքզինքը յանձնած էր բախտին։ Զբօսաշրջիկներուն թողած էր տեսնել ինչ որ տեսնելու արժանի բան կար, եւ մոռնալով իր գրողի հանգամանքը, չէր յոգներ գտնելու նէյ:դաշնակ նախադասութիւն մը արեւամուտին առջեւ, կամ դէմքի մը վրայ կարդալու նկարագրի մը նշանը։ Բայց գնաց Թանգարան, հիանալու համար երիտասարդ Ակրիփինի արձանին, զոր յիշելու համար մտերիմ պատճառներ ունէր, եւ անցած ատեն կրկին տեսաւ Տիցիանի եւ Պրէօկէլի գործերը, բայց բան մը զինքը միշտ Սանթա – Քիարա եկեղեցին կը մղէր։ Այդ կրօնաշունչ ճարտարապետութեան մէջ, ուր իրար կը խառնուէին շնորհը, թեթեւ հեգնութիւնը, զգայական յուզումը եւ այլանդակութիւնը, կը վերագտնէր ,փոշոտ կամ կպչուն, արեւափայլ կամ սուսերոտ քաղաքին հանճարը։ Ինքն իրեն կ'ըսէր թէ կեանքը տխուր է եւ հաճելի եւ թէ եթէ աղքատութիւնը տառապանք է, հարստութիւնն ալ երջանկութիւն չէ։ Եւ յետոյ, ի՞նչու մարդ ինքզինքը նեղէ, երբ կեանքը այնքան կարճ է։ Օգտուինք իր ժպիտներէն եւ գոցենք աչքերնիս երբ կը մարին անոնք։

Բայց չորրորդ առտուն, երբ Էչընտէն լոգանքէն կ'ելլէր եւ կը ջանար չորցուիլ նոփ – նոր սրբիչով մը որ խոնաւութիւնը չէր ծծեր, դուռը յանկարծ բացուեցաւ եւ մարդ մը ներս սահեցաւ։

— Ի՞նչ կ'ուզէք, պոռաց Էչընտէն։

— Ի՞նչ, զիս չճանչցա՞ք։

— Մեծդ Աստուած, դո՞ւք էք, զօրավար, ի՞նչ պատասխանեցաւ ձեզի։

Քարմօնա կեղծամը փոխած էր, հիմակ սեւ մազեր ունէր, կարճ խուզուած, որոնք գլուխը կը սեղմէին գլխանոցի մը պէս։

Անճանաչելի էր, բայց միշտ տարօրինակ, եւ հին մոխրագոյն հագուստ մը հագած էր։

— Մէկ վայրկեան ունիմ միայն. Ճ... ծիլուելու վրայ է։

Էչընտէն զգաց որ երեսը ամբողջութեամբ կարմրած էր։

— Ուրե՞մն, գտա՞ք զինքը։

— Շատ դժուար չեղաւ։ Շոգենաւին մէջ միակ յոյն ճամբորդն էր։ Շոգենաւ մտայ իբրեւ թէ դիմաւորելու համար Պիրէոնէն եկող բարեկամ մը, Պ. Ժորժ Տիօկօնեւով, եւ խօսակցութեան բռնուեցայ Անտրէատիսի հետ։ Լոմարտոս անունով կը ճամբորդէր։ Նաւէն իջած ատեն իրեն փակայ։ Գիտէ՞ք ինչ եղաւ իր առաջին գործը։ Սափրիչի մը խանութը մտաւ եւ մօրուքը վար առաւ։ Ի՞նչ կ'ըսէք ասոր։

— Ոչինչ, ո եւ է մէկը կրնայ ձանձրանալ իր մօրուքէն։

— Իմ կարծիքս այդ պէս չէ։ Կ'ուզէր փոխել դէմքը, արեւին պէս պայծառ է այս պարագան։ Այս Գերմանները ինչ ալ ըլլան, բան մը չեն թողուր պատահականութեան։ Իր ծրագիրը գծուած էր կէտ առ կէտ։ Ձեզի պիտի տեղեկացնեմ, մէկ խօսքով, ահաւասիկ...

— Ուրեմն դուք ալ փոխեր էք ձեր դէմքը։

— Ահ, այո, կեղծամ մը դրի։ Ինչ տարբերութիւն, հէ՞։

— Երբեք չպիտի ճանչնայի ձեզ։

— Պէտք է միշտ զգոյշ ըլլալ։ Կարճ ըսեմ. արդէն անբաժանելի ենք։ Բառ մը իտալերէն չի գիտեր եւ Պրինտիզի իջած ատեն շունի մը պէս ինծի հետեւեցաւ։ Անկէ ի վեր իրարմէ չենք բաժնուած։ Այս պանդոկը բերի զինքը։ Կը խորհի վաղը Հռոմ մեկնիլ, բայց աչքս վրան է։ Կը տեսնէ՞ք որ պիտի փախցնեմ ձեռքէս։ Շատ կ'ուզէ Նափոլի այցելեն։ Ինքզինքս տրամադրեցի իբրեւ առաջնորդ։

— Ինչո՞ւ այս օր իսկ չի մեկնիր Հռոմ։

— Խորամանկութիւն կը ծախէ։ Կ'ուզէ նոր հարուստ մը ներկայացնել ինքզինքը։ Իբրեւ թէ երկու փոքր նաւեր ունի եւ եկած է զանոնք ծախելու։ Իր ըսածին նայելով, պարոնը ուրիշ երազ չունի բայց եթէ Փարիզը եւ իր կիները։ Իր վստահութիւնը շահելու համար ըսի թէ Սպանիացի եմ, Պրինտիզի ղրկուած՝ Թուրքիոյ հետ համաձայնութիւն մը կնքելու համար ռազմանիթերու մասին։ Ըսածներս կը լափէր, անտարբեր երեւալ ճգնելով հանդերձ։ Բնականաբար պնդելու անխոհեմութիւնը չգործեցի։ Թուղթերը վրան են։

— Ինչէ՞ն գիտէք։

— Որովհետեւ պայուսակը հոգը չէ. բայց երբեմն երբեմն փորը կը շօշափէ։ Թուղթերը պէտք է գօտիին մէջ ըլլան, կամ պարեգօտին աստառին մէջ։

— Բայց ինչո՞ւ համար իմ պանդոկս բերիք զինքը։

— Աւելի յարմար էր։ Ի հարկին կրնանք խուզարկել պայուսակները։

— Իսկ դո՞ւք։ Դո՞ւք ալ հոս իջած էք։

— Այդքան ապուշ չեմ։ Ըսի իրեն որ այս գիշեր իսկ Հռոմ կը մեկնիմ, սենեակին վարձքը խնայելու համար։ Բայց պէտք է որ չուեմ։ Խոստացայ քառորդ ժամէն երթալ գտնել զինքը սափրիչին խանութին առջեւ։

— Լաւ։

— Եթէ պէտք ունենամ ձեզի այս գիշեր, ո՞ւր կրնամ գտնել։

Էչընտէնի նայուածքը վայրկեան մը կանգ առաւ զօրավարին վրայ, յետոյ յօնքերու պռստումով մը աչքերը դարձուց։

— Գիշերը սենեակս պիտի անցընեմ։

— Շատ լաւ։ Խնդրեմ, նայեցէք թէ մարդ չկա՞յ նրբանցքին մէջ։

Էչընտէն դուռը բացաւ եւ ակնարկ մը նետեց։ Այս եղանակին պանդոկը գրեթէ պարապ էր։ Քիչ օտարականներ կային Նափոլիի մէջ եւ գործերը կանգ առած էին։

— Կրնաք երթալ, ըսաւ։

Մեքսիկացին դուրս ելաւ ինքնավս... տահ։ Էչընտէն ետեւէն դուռը գոցեց... Ածիլուեցաւ եւ հագուեցաւ։ ... սովորականին պէս հրաւէր կը ... լէր հրապարակին վրայ։ Առաջնո... Նման անցորդները իրար կը հրմշ... կէին, կառքեր կը թաւալէին երկ... խուլ աղմուկով մը, ձիերը կը ... յին խարազանի հարուածներուն ... կառապանները կը հայհոյէին, ... Էչընտէն այլեւս որ եւ է գուշ... թիւն չէր զգար այս տեսարանէն։ ... պատուհանը հարցուց թէ իրեն ... մար հեռագիր չկար։ Բան չկար։ ... տաւ Քուքի գրասենեակը եւ հարց... Հռոմի շոգեկառքերուն ժամերը։ ... մը կը մեկնէր կէս գիշերին, ուրիշ ... առտուան հինգին։ Ուզեց առաջին... հանիլ։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

29 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2330

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Այսօր, 29 Հոկտեմբեր, հարսնիք ունին Թուրքերը։ Հարսնիք որ պիտի տեւէ երեք օր ու գիշեր։

Հանրապետութեան տարեդարձն է, եւ արտակարգ ցոյցեր ...ւած են, Թրակիայէն մինչեւ արեւելեան սահմանները, ...ին քաղաքին եւ գիւղին մէջ։

Պատրաստութիւնները սկսած էին ամիսներէ ի վեր, գրի առ...ով խրախճանքի բոլոր ձեւերը, արեւելեան թէ եւրոպական։

Ամիսներէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին ոչ ...յն պետական օրկաններու, այլեւ փոքրամասնութեանց ներ...կայացուցիչներուն հետ, որպէսզի ոչ ոք բացառութիւն կազմէ ...դալից եւ աննախընթաց տօնակատարութեան մէջ։

Կարգադրութիւններ եղած են մինչեւ իսկ արտասահմանի ...ջ։ Օրինակ, Փարիզի Թրքական դեսպանատունը ընդունելու...թիւններ սարքած է այսօր եւ վաղը, հրաւիրելով Հանրապետու...թեան նախագահն ալ։ Միեւնոյն ատեն, Թրքական յեղափոխու...թեան մասին դասախօսութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Սորպոնի ...ջ, ինչպէս առաջարկած էր Էռիօ, Էնկիւրի այցելած ատեն։

Ու վերջապէս, օտար պետութիւնները մրցումի ելած են իրա...ւ հետ, կարելի եղածին չափ շողշողուն պատուիրակութիւններ ...ղրկելու համար։

Շքեղութեան եւ բազմամարդութեան տեսակէտով, անշուշտ ...աջին տեղը կը բռնէ խորհրդային պատուիրակութիւնը, որուն ...լուխն անցած է պատերազմական եւ ծովային գործավարը, Վո...րոշիլով։

Ճակատագրի եղբայրնե՛ր են խորհրդային իշխանութիւնն եւ ...մալական Թուրքիան, ձեռք ձեռքի տուած ըլլալով դեռ 1918 — ...19էն, երբ Թուրքիան անդունդին ափը հասած էր, իսկ Մոսկուան ...«լինելութեան», իբրեւ պետական եւ միջազգային ուժ։

Այն չորս ռազմական օդանաւերը զորս Վորոշիլով Էնկիւրի կը ...նի իբրեւ նուէր, առաջին չօշափելի աջակցութիւնը չեն «եղ...բայրական» Թուրքիոյ։

Մէկ խօսքով, քէմալապետութեան արեւը անգամ մը եւս կը ...լի ճաճանչազեղ, շնորհիւ կարմիր եւ ճերմակ աշխարհակա...լեանց թանկագին զինակցութեան եւ գործակցութեան, գաղա...ւ յայտնի դաւադրութեանց, որոնց շատ մը ծալքերը Թուրքե...րն իրենք բացին եւ դեռ կը բանան, յուշերով եւ պատմական ու...սումնասիրութիւններով։

Մոսկուան առաջին օրէն իր ճակատագիրը կապեց Անատոլուի ...ազգայնական շարժման հետ։ Եւ փոխադարձաբար։ Իսկ միւս պե...տութիւնները իրենց փոխադարձ մրցակցութիւնը եւ ընչաքաղցու...թիւնը արժեցուցին ողջնցնելով «Հիւանդ Մարդ»ը։

×

Արդար ըլլալու համար, հարկ է խոստովանիլ թէ՝ այս բոլո...ր պիտի անցնէին ապարդիւն, եթէ Թուրքերը իրենք արթնցած ...ըլլային ճակատագրական պահուն, կազմելով ոչ միայն դիմա...դրական, այլեւ միացեալ ճակատ։

Արդարեւ, Անատոլուի մէջ մշակուած եւ վճռականօրէն հե...տապնդուած «Միսաքը Միլլի»ն էր որ հիմը դրաւ Նոր Թուրքիոյ։

Այդ ուխտն էր, ազգային — ոչ թէ իսլամական — կամքը, որ ...աւորեց խաւարը, եւ ուժ առնելով արտաքին դաւերէն ու ա...նկցութիւններէն, նոր աւիշ ներարկեց դատապարտեալին, պատ...մական շրջանի մը մէջ։

Ի՞նչ օգուտ ծածկել անողոք իրականութիւնը, որքան ալ խո...ցոտուած ըլլայ մեր սիրտը...

Թուրքը յաղթեց, հաւատալով իր ճակատագրին, եւ միացնե...լով բազուկները։

Մեր ժամանակակից պատմութիւնն ալ չունի՞ այդպիսի լու...սաւոր շրջաններ։

×

Հարկ է խոստովանիլ նաեւ որ, արտաքին յաղթանակին հետ ...ընթաց գնաց ներքին յեղաշրջումը։

Որքան ալ երեւութական թուին կատարուած արմատական փո...փոխութիւնները, չպիտի կրնանք ժխտել անոնց արժէքը։

Ահաւասիկ հարեւանցի ցանկ մը, որ կ'ապացուցանէ թէ քէ...մալական իշխանապետութիւնը կէս ճամբան մնալու միտք չունէր, ...երբ ասպարէզ իջաւ Թուրքիան վերակենդանացնելու համար։

«Ազգային ուխտը» հռչակուեցաւ 1920 յունուար 20ին։

Ա.— 1920 ապրիլ 23ին կը գումարուէր Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը։

Բ.— 1921 յունուար 10ին կը հռչակուէր նոր սահմանադրութիւնը։

Գ.— 1922 նոյ. 2ին կը ջնջուէր սուլթանութիւնը, ընտրովի հռչակելով ...խալիֆայութիւնը։

Դ.— 1922 նոյ. 18ին իր բոլոր իրաւունքներէն կը զրկուէր Ալ – Օսմանի ...դաստանը։

Ե.— 1923 հոկտ. 29ին հանրապետութիւն։

Զ.— 1924 մարտ 2ին ջնջում խալիֆայութեան։

Է.— 1924 մարտ 4ին արտաքսում կայս. գերդաստանի.

Ը.— 1924 ապրիլ 20ին վերափոխում սահմանադրութեան։

Թ.— 1925 նոյ. 30ին փակում թէքքէներու։

Ժ.— 1928 նոյ. 1ին ջնջում արաբական տառերու։ (Լատինական այբուբե...ն պարտաւորիչ՝ 1929 յունուար 7էն)։

Դեռ չենք յիշեր ֆէսին, «չարշաֆ»ին եւ հարէմին ջնջումը, ...քաղաքացիական օրէնքը, միջազգային թուականը, սեռերու հաւա...սարութիւնը եւն.։

Միջազգային ճակատին վրայ եւս, Թրքական հանրապետու...թիւնը, բուն բառով՝ քէմալապետութիւնը, ունեցաւ մեծ յաջո...ղութիւններ։

Շարունակենք մեր վերլուծումը, յանգելու համար ճշգրիտ ...եզրակացութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

150անցները կը զրկուին ընդհանուր ներումէն

ՑՈՅՑԵՐ՝ 2500 ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՐՍ ՕԴԱՆԱՒ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏԱՆԻ.— ԹՈՒՐՔ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՆ ՄԻԱՅՆ ՐԷՈՒՖ ԵՒ ԱՏՆԱՆ ՊԷՅԵՐԸ.— ԿԻՆԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼԻ՝ ՏԵՐՈՑ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ.

Այսօր, 29 հոկտեմբեր, տասնամեակն է թրքական հանրապետութեան։ Այս առթիւ, կազմակերպուած են շռնդալից հանդիսութիւններ եւ ցոյցեր, ինչպէս գրած էինք օրը օրին։

Երէկ ֆրանսական թերթերը համակրական տողեր նուիրած էին այս տարեդարձին, պարզելով կատարուած յեղաշրջումը եւ փառաբանելով ֆրանքեւթուրք բարեկամութիւնը։

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, հոկտ. 26 թուականով.—

Այսօր Սեւաստափոլէն հոս հասաւ խորհրդային պատուիրակութիւնը, թրքական «Իզմիր» նաւով, որուն կ'ուղեկցէին երկու ռուսական յածանաւեր։ Պ. Պ. Մոլոթով եւ Լիթվինով վերջին պահուն չկրցան մասնակցիլ պատուիրակութեան, առաջինը հիւանդ, իսկ վերջինը Ամերիկա մեկնելու ստիպուած ըլլալով։ Որով, պատուիրակութիւնը ճամբայ ելաւ նախագահութեամբ պատերազմական եւ ծովային գործավար Պ. Վորոշիլովի։

Հիւրերը շատ ջերմ ընդունելութիւն գտան Պոլսոյ մէջ։ Այս միջոցին իրենց ներկայութիւնը նոր ապացոյց մը կը համարուի Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ բարեկամութեան, որ սկսաւ անկախութեան պատերազմի օրերէն։ Հիւրերուն Պոլիս ժամանման առթիւ, ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուած են սպիտակ Ռուսերու ականաւոր անդամները։ (Պոլիս հաստատուած Սպիտակ Ռուսերուն թիւն է իբր 1500)։

Տասնամեակին առթիւ, ամէն տանտէր լուսավառութիւններ եւ դրօշազարդում պիտի կատարէ համաձայն իր կարողութեան։ Յաղթական կամարներ շինուած են բոլոր գլխաւոր հրապարակներուն վրայ եւ հանրային շէնքերը պիտի ողողուին լուսավառութիւններով։ Ամէն գիւղէ այր մը, կին մը եւ մանուկ մը պիտի ղրկուի նահանգագլուխ քաղաքը, ուր երեք օր պիտի հիւրընկալուին տեղացի երեւելիներուն կողմէ։

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ

Այսօր Ազգ. Մեծ ժողովը օրինագիծ մը քուէարկեց, որուն համաձայն հոկտ. 29ին իբրեւ ընդհ. ներում պիտի կրճատուին շատ մը քաղաքական եւ քրէական յանցաւորներու պատիժները։ Այս ներումէն չպիտի օգտուին միայն Օսմանեան Տան աքսորական անդամները, 150 թուրք աքսորականները որոնց անունները արձանագրուած են Լոզանի դաշնագրին մէջ, աւազակները, մաքսանենգները եւ զեղծումով ամբաստանուած պաշտօնեաները։ Ներումէն օգտուող ամէնէն երեւելի դէմքերն են նախկին վարչապետ Րէուֆ եւ Իզմիրի նախկին կուսակալ Րահմի։

ՅԱՌԱՋ.— «Թայմզ»ի թղթակիցը այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս երկուքի մասին.—

Րէուֆ պէյ առաջին անգամ նշանաւոր հանդիսացաւ իբրեւ հրամանատար «Համիտիէ» յածանաւին, որուն շնորհիւ արշաւներ կատարեց պալքանեան զինակիցներու ծովային հաղորդակցութեանց դէմ, 1913ին։ Մեծ պատերազմին, քարոզութիւններ կը կատարէր Միջին Արեւելքի մէջ, բայց մեծ յաջողութիւններ չունեցաւ։ Պատերազմէն յետոյ, մէկն էր Անատոլուի ազգային շարժման առաջին ղեկավարներէն։ Յետոյ ազգայնականներուն ներկայացուցիչն եղաւ Պոլսոյ խորհրդարանին մէջ, բայց ձերբակալուեցաւ եւ Մալթա աքսորուեցաւ դաշնակից հրամանատարութեան կողմէ։ Անգլիացի գերիներու հետ փոխանակուելէ յետոյ, Էնկիւրի գնաց եւ վարչապետ եղաւ ատեն մը։ Յետոյ անցաւ «Յառաջդիմասէր» ընդդիմադիրներուն գլուխը, ամբաստանուեցաւ իբրեւ դաւադիր եւ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ 1926ին։

Իսկ Րահմի պէյ, որ կը սերի թուրք – ալպան մեծ ընտանիքէ մը, ականաւոր մէկ անդամն էր Իթթիհատ – Թէրագգը կոմիտէին։ Պատերազմին ատեն կուսակալն էր Այտընի (Իզմիր), ուր արգիլեց Հայերու ջարդը եւ մարդասիրութեամբ ու փափկութեամբ վարուեցաւ անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական գաղութներուն հետ։ Հակառակ ասոր, պատերազմէն յետոյ Մալթա աքսորուեցաւ անգլ. զինուորական իշխանութեանց կողմէ, ընկերակցութեամբ քանի մը յարգելի Թուրքերու եւ բազմաթիւ պատերազմական յանցաւորներու (*Յառաջ* — ըսել կ'ուզէ՝ ջարդարարներու)։ Թուրքիա վերադառնալէ յետոյ, ամբաստանուեցաւ իբրեւ դաւադիր Մ. Քէմալի կառավարութեան դէմ եւ հեռացաւ երկրէն։

⁂ «Փոփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, կը ծաղրէ քուէարկուած ընդհ. ներումը, եւ այս առթիւ փաշական կը կոչէ Մ. Քէմալի կառավարութիւնը։ Դիտել կուտայ թէ, դեռ հոկտ. 15ին, կիսապաշտօնական «Միլլիյէթ» կը գրէր թէ «ներումը ընդհանուր պիտի ըլլայ, ընդգրկելով բոլոր քաղաքական յանցաւորները առանց բացառութեան»։ Մինչդեռ, «իրականին մէջ զրկուած են աշխատաւոր բազմութեանց շահերը պաշտպանող բանուորներն ու մտաւորականները, որոնք կը փտին քաղքենի հանրապետութեան բանտերուն մէջ։ Անոնք նոյնացուած են քրէական յացաւորներու հետ»։

⁂ *Էնկիւրիէն կը հեռագրեն հոկտ. 27 թուականով.*— Ազգ. Մեծ ժողովը օրինագիծ մը քուէարկեց, որով ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք կը տրուի գիւղերու կիներուն՝ ծերոց ժողովներու համար։

⁂ Փարիզի մէջ ալ հանդիսութիւններ սարքուած են թրքական հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ։ Այսօր, կիրակի, ընդունելութիւն մը տեղի պիտի ունենայ դեսպանատան մէջ։ Վաղը, երկուշաբթի, սեղան մը պիտի տրուի, որուն ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը եւ *կառավարութեան ներկայացուցիչները։ Հացկերոյթէն յետոյ, տեղի պիտի ու*նենայ ընդունելութիւն մը, որուն հրաւիրուած են օտար դեսպանները եւ զինուորական կցորդները, Զօր. Կուռօ, Փարիզի զինուորական հրամանատարը եւ բազմաթիւ երեսփոխաններ ու ծերակուտականներ։

⁂ *Պոլսէն կը հեռագրեն «Մաթէն»ի.*— Հոկտ. 27ին փորձ մը կատարուեցաւ ծրագրուած զօրահանդէսին համար։ Պ. Վորոշիլով, խորհրդային պատուիրակութեան նախագահը, իրեն հետ բերած է չորս զինուորական օդանաւեր, իբրեւ Մոսկուայի կառավարութեան նուէրը Թուրքիոյ։ Սարքուած հանդէսներուն գլխաւորներն են նաւագնացութիւն մը Վոսփորի վրայ, օդանաւային թռիչքներ, ժողովրդային պարեր եւ հրախաղութիւններ 2500 քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։

⁂ Պոլսոյ Պատրիարքարանն ալ պաշտօնապէս կը մասնակցի հանդիսութեանց, լուսավառութիւններով, յաղթական կամարներով եւ դպրոցական հանդէսներով։

⁂ Խրախճանքները պիտի տեւեն երեք օր։

Արիւնահեղութիւններ Պաղեստինի մէջ

11 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ, 100 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Ինչպէս գրած էինք, Պաղեստինի Արաբները նոր ցոյց մը կազմակերպած էին ուրբաթ օր, Եաֆայի մէջ։ Բրիտանական մարզպանը խիստ ազդարարութիւններ ուղղած էր այս առթիւ, բայց անօգուտ։

Արաբական Գործադիր Կոմիտէն ընդհ. գործադուլ սարքեց, բողոքելու համար Հրեաներու ներգաղթին յաւելման դէմ եւ ծանր խռովութիւններ ծագեցան Եաֆայի մէջ, ուր տասը Արաբներ սպաննուեցան եւ հարիւր հոգի վիրաւորուեցան։ Ոստիկան մըն ալ սպաննուեցաւ, իսկ երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան։

Եաֆայէն հասած հեռագիրները կ'ըսեն թէ հոկտ. 27ի առտուն բոլոր արաբական հաստատութիւնները փակուած էին, համաձայն Գործադիր Կոմիտէի հրահանգին։ Կացութիւնը ծանրակշիռ հանգամանք ստացաւ կէս օրուան աղօթքէն յետոյ։ Գիւղերէն քաղաք թափած էին բազմաթիւ Արաբներ։ Ահագին բազմութիւն մը մզկիթներէն դուրս ելլելով թափօր կազմեց, հակառակ եղած ազդարարութեանց։ Արաբները, որոնցմէ շատեր զինուած էին հրացաններով, խոյացան ոստիկանական շղթաներուն վրայ։ Ոստիկանները փորձեցին զինաթափ ընել ցուցարարները։ Առտուան ժամը 10ին փակուած էին հրէական խանութները։ Չորս հազար Արաբներ անսաստած ըլլալով հրամաններուն, ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ առաջին անգամ ցուցարարներն էին որ կրակ բացին։

Զրոյցի մը համաձայն, Երուսաղէմի մէջ ալ ծանր դէպքեր պատահած են։

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ անգլ. օդանաւերու տորմիղ մը ճամբայ ելաւ դէպի Եաֆա, օգնութեան հասնելու համար։

Վերջին հեռագրի մը համաձայն, անդորրութիւնը վերահաստատուած է, բայց մեծ գրգռութիւն կը տիրէ Արաբներուն մէջ, երկրին մէկ ծայրէն միւսը։ Զայրոյթը աւելի շատ ուղղուած է բրիտանական իշխանութեանց դէմ։

Դէպի Հռոմ արշաւին 12ամեակը

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Սեւ Շապիկաւորներու դէպի Հռոմ կատարած արշաւին 12րդ տարեդարձին առթիւ, Մուսոլինի պատգամագիր մը ուղղեց որ կարդացուեցաւ Իտալիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ։ Փառաբանելով տարուած յաղթանակը եւ կատարուած մեծագործութիւնները, «Առաջնորդ»ը կը շեշտէ.

— «Վարդապետութեանց աշխարհը, որուն դէմ ըմբոստացած է փաշականութիւնը, 1919ի մարտէն ի վեր, կ'ընկրկի եւ անձնատուր կ'ըլլայ ամէն կողմ։ Իտալիոյ մէջ անոր յիշատակն իսկ ջնջուած է։ Իտալիոյ ժողովուրդը միշտ աւելի սերտօրէն կը սեղմուի նոր խորհրդանշանին գաղափարներուն եւ իրականութեանց շուրջ։ Ան անձնուրացութեամբ եւ կարգապահութեամբ կը դիմադրէ ժամանակի դժուարութեանց։ Երիտասարդ բազմութիւնները զօրացած են իրենց ոգիով, պայքարով եւ մեր վստահութեամբ եւ պատրաստ են մեր կոչին՝ կատարելու համար ո՛րեւէ զոհողութիւն։

«Սեւ շապիկաւորներ համայն Իտալիոյ, մենք դէպի 12րդ տարին կը թեւակոխենք կորովալից, խանդավառութեամբ եւ աւելի քան վճռական կամքով մը։ Յեղափոխութիւնը 12րդ տարուան սկիզբէն իսկ քայլ մը պիտի նետէ դէպի յառաջ, տեղծելով պետական նոր հիմնարկութիւններ։ Մենք յառաջ կ'երթանք քայլ առ քայլ, առանց թուլնալու կամ վարանելու, հետեւելով հռոմէական սովորութեան, եւ աշխարհին կուտանք աննախընթաց օրինակը չինարար յեղափոխութեան մը, որ կը շարունակուի, կը զարգանայ եւ կ'ընդարձակուի։ Միեւնոյն ատեն կուտանք օրինակը ժողովուրդի մը ոգիին եւ կամքին ամենօրեայ ստեղծագործութեան։ Սեւ Շապիկաւորներ համայն Իտալիոյ, նշանախօսքը աւելի խիստ է 12րդ տարուան արշալոյսին, որովհետեւ փաշական յեղափոխութիւնը միայն Իտալիոյ առանձնաշնորհը եւ ճիգը չէ, այլեւ նշանախօսքը եւ յոյսը աշխարհի»։

⁂ *Նոր ծրագրի մը համաձայն, պիտի փոխուի փաշական պետութեան սահմանադրութիւնը։ Այսուհետեւ երեսփ. ժողովը պիտի կազմուի արհեստապետութեանց եւ արհեստակցական միութեանց ներկայացուցիչներէն, որով աւելորդ պիտի դառնան սովորական ընտրութիւնները։*

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ԼԻՆՏՊԷՐԿ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Գնդ. Լինտպէրկ, որ 1927ին առաջին անգամ կտրեց Ատլանտեանը, մինակ, քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի կնոջը հետ։ Ուզած էր գաղտնի պահել իր այցելութիւնը, բայց հետաքրքիրներ եւ լրաբերներ երեւան հանեցին։ Եւ ահա շարք մը փառաւոր ընդունելութեանց եւ գինարբուքի։

Չորս հոգի, եւ երկու շուն սպաննեց

ԵՒ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Ահռելի ոճիրի մը լուրը կը հասնի Շարթրէն (Էօր – Է – Լուառ)։

Կովարած մը, Պրազիտէֆ, 35 տարեկան, սիրուհի մը ունէր, Էլիզապէթ, 36 տարեկան։ Երկու զաւակ ունեցած էր, 6 եւ 3 տարեկան, եւ կ'ուզէր ամուսնանալ։ Բնաւորութեամբ վայրագ ըլլալով, թէ աղջիկը եւ թէ ծնողքը կը մերժէին։ Կովարածը կատղած՝ ուրբաթ օր հրացանը առաւ եւ ճամբան սպասեց։ Աղջիկը կ'անցնէր հօրը հետ։ Մէկ, երկու, — եւ երկու դիակներ ինկան։ Մարդասպանը յետոյ գնաց տուն, հրացանը փոխեց, մտաւ աղջկան տունը, եւ սպաննեց քոյրն ու մայրը։ Ու վերջապէս տուն վերադառնալով, սպաննեց երկու շուները եւ ոստիկանները հազիւ հասած, վերջին գնդակը պայթեցուց իր գլխուն։ Ունեցած հինգ հարիւր ֆրանքը ձգած էր զաւակներուն։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Բ.

Վայրկեանը լուրջ է, հայրենակիցներ, վտանգը նորէն մեր դրան առջեւն է։ Աշխարհը վերստին տակն ու վրայ կ'ըլլայ, Արեւելք, Արեւմուտք կը ծըփան խորունկ ալեկոծութեան մէջ եւ վառօդի հոտը կը բուրէ ,ինչպէս 1914ի նախօրէին։ Հիթլէր՝ Գերմանիոյ բացարձակ տէրը՝ հատուցում կ'ուզէ կը կնքուին նոր զինակցութիւններ, կը խօսուի հին դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին եւ ամենուրեք տենդագին կը սպառազինուին, կը պատրաստուին։Վաղը մի նոր պատերազմ— եւ նորէն հայ ժողովուրդը պիտի դողայ աշնան տերեւի պէս, տաշեղի նըման պիտի տատանի արհաւիրքներու ովկիանին մէջ···

Եւ այս օրերուն է, որ մեր գաղթահայ կեանքը կը փոթորկուի ներքին անմիտ վէճերով ու երկպառակութիւններով···Քաոս, անիշխանութիւն մտքերուն մէջ եւ մի վայրենի, սարձարձակ խուժանավարութիւն, որ կը թնդացնէ հրապարակը ու կը խռովէ հոգիները···

Տեսէ՛ք այդ այլանդակ ժխորը որ բարձրացեր է Ամերիկայի մէջ, այդ ապուշ վայնասունը դրօշի շուրջը։ Բախտախնդիր եպիսկոպոս մը անլուր յանդգնութիւնն ունեցաւ ձեռնոց նետելու ողջ հայրենասէր հայութեան, անարգելով ազգային դրօշը· եւ անոր պաշտպան կանգնեցան ծանօթ թայֆաները։ Այդ մարդիկ կ'ուզեն, որ 100 տարուան մշակութային յառաջդիմութենէն եւ 50 տարուան ազատագրական ճիգերէն յետոյ հայ ժողովուրդի ճակատագիրը վերստին դրուի վեղարի մը տակ։ Կ'ուզեն յետ շրջել Հայոց պատմութեան անիւը դէպի խաւար միջնադար···

Երեւոյթը քամնելի էր· հայրենասէր ամերիկահայութիւնը վեր բարձրացուց նետուած ձեռնոցը եւ արժանաւոր ապտակը տուաւ անարժան առաջնորդին, պաշտօնանկ ընելով զայն։ Գտնուեցան բազմաթիւ չէզոքներ, որոնք, պատիւ իրենց, մերիններուն հետ պաշտպանեցին ազգային դրօշը — նուիրական խորհրդանիշը հին – հին դարուց յիշատակներու։Եւ Դուրեան կոչուած եղկելի ցեցը տապալած էր, խաղաղութիւնը կը վերահաստատուէր···

Սակայն, երրորդ խնդացողը կար (tertium gaudens), հեռուն Մասիսի ստորոտը, Երեւանի կառավարութիւնը կար, որուն բնաւ հաճելի չէ մեր գաղութներու խաղաղութիւնը, որուն պէտք են միշտ երկպառակութիւններ, պէտք է խռովուած, թունաւորուած մթնոլորտ մը, որպէսզի անոր մէջ չնչահեղձ ըլլայ իրեն ատելի Դաշնակցութիւնը··· Եւ ահա թելադրուած հեռագիր մը Երեւանէն, կաթողիկոսէն, որով Դուրեան կը վերահաստատուի իր պաշտօնին մէջ։ Ի՞նչ արժէք ունի բոլշեւիկ կառավարութեան աչքին ժողովրդական կամքը եւ Ազգային սահմանադրութիւնը··· Դժբա՛խտ կաթողիկոս՝ որ լուսամիտ ու հայրենասէր մէկն է, բայց պարզ խամաճիկ Մոսկուայի, Երեւանի կարմիրներուն ձեռքը··· Ժամանակին Խրիմեան մը կը ծառանար ցարական ամեհի բռնապետութեան դէմ՝ ազգային գոյքերու յափշտակման առթիւ. այսօր Խրիմեանն անգամ զուցէ չխիզախէր ըմբոստանալու կարմիր իշխանաւորներուն դէմ, որոնք իրենց կըռունկներուն տակ ճզմեր են հարիւր միլիոնաւոր համառուսական զանգըւածը— եւ այժմ ալ ահա կ'ուզեն տրորել ու տարրալուծել հայկական Սփիւռքը·· Անոնց հայ գործակալներն են, որ ամէն օր կը խռովեն արտասահմանի հայ կեանքը իրենց արտառոց ելոյթներով ··· Ազատ Եւրոպայի մէջ կ'ուզեն խեղդել մեր ազատ խօսքը։ Պարբերաբար — Լիոն, Փարիզ, Կրընոպլ, եւ այլուր Ֆրանսացի կարմիրներու ուղեկցութեամբ անոնք խումբերով ներս կը խուժեն մեր խաղաղ ժողովներու սրահները եւ վայրենի պոռչտուքներով կը դադրեցնեն բանախօսութիւնները, կը յարուցանեն արիւնահեղ ընդհարումներ։ Եւ երբ իրենց իսկ նիւթած ընդհարումներումէջ հայկական արիւնը կ'հոսայ եւ կռուողներէն մէկը կ'աղէտուի, իսկոյն կը բարձրանայ հակառակորդներու վայնասունը· կ'երթան մեր համայնավար վարձկանները արցունք թափելու ոստիկանութեան առջեւ, կ'երթան անոնց ողբալի շէֆերը յօդուածներ կը թխեն ֆրանսական համայնավար մամուլի մէջ հայ «ֆաշիստներու», «մարդասպաններու» դէմ (անոնց աչքին ֆաշիստ է ողջ ընկերվարական Ինտէրնասիոնալը), կը սողոսկին ամենուրեք — անգամ միջազգային ընկերվարական ժողովներուն մէջ՝ միայն ու միայն Դաշնակցութիւնը ամբաստանելու նպատակով եւ կը զզուեցնեն օտարները իրենց յաւիտենական ստախօսութիւններով ու բամբասանքներով, իրենց ագիտութեամբ ու գռեհկութեամբ, իրենց տեսքով իսկ, որ զարշանք կ'ազդէ։

Ի՞նչ կ'ուզեն այդ պարոնները։ Մենք երբեւիցէ խանգարե՞ր ենք իրենց ժողովները, ուրկէ շարունակ լուտանքներ կը թափեն Դաշնակցութեան վըրայ։ Ի՞նչ կ'ուզեն, վերջապէս։ Չէ՞ որ հարիւր անգամ սպաններ ու թաղեր են մեզ ,հարիւր անգամ հանդիսաւոր դամբանականներ են արտասաներ Դաշնակցութեան դագաղին առջեւ···

Գիտէք արդէն համաշխարհային կոմունիստներու գործելակերպը։ Անոնց արտառոց քաղաքականութիւնն էր ,որ յառաջ բերաւ գերման աղէտը· անոնք էին, որ միացած բոլոր յետադիմականներուն կատաղաբար պայքարեցան ընկերվարականներուն դէմ, տապալեցին ընկերվարական դահլիճը Փըրուսիոյ մէջ եւ հարթեցին Հիթլէրի ճամբան։ Եւ եկաւ Հիթլէր յաղթականօրէն ու մի քանի օրուան մէջ ցրիւ տուաւ թէ ընկերվարական եւ թէ կոմունիստ կուսակցութիւնը, որ ինքզինքը կը հռչակէր աշխարհի ամէնէն ըմբոստ յեղափոխական բանակը, որ ունէր 100 պատգամաւոր խորհրդարանին մէջ, որ անդուլ կը յոխորտար ու «համաշխարհային յեղափոխութեան» զանգը կը հնչեցնէր, բայց որ հիթլէրեան վաշտերուն առջեւ փախուստ տուաւ ու փոշիացաւ առանց նուէ դիմադրութեան··· (Այժմ միայն այդ ջախջախիչ հարուածը ստանալէն յետոյ, Երրորդ Ինտերնացիոնալի կեդրոնը — Մոսկուա— քիչ մը զգաստացաւ եւ տենդագին կ'աշխատի մօտենալ արեւմտեան դէմոկրատ պետութիւններուն՝ Ֆրանսային, Անգլիային···)։

Հայ կոմունիստներն ալ «համաշխարհային յեղափոխութեան» հրձիգներն են, բայց շատ աւելի կարմիր, քան ուրիշ ազգերու կարմիրները։ Անոնք չատոնց կոտրեր են մրցանիշը անտրամաբանութեան ու դօգմային մոլեռանդութեան մէջ։ Անցեալ օր դուք ապշանքով կարդացիք օտար թերթերու մէջ այն չըմեցուցիչ հեռագիրը՝ թէ հայ կոմունիստներ ռումբեր դրեր են Պէյրութի գերման հիւպատոսարանի շէնքին տակ, զայն պայթեցնելու նպատակով։ Բարեբախտաբար փորձը վիժեր է, հայ տղաները ձերբակալուած են, դէպքը մեծ յուզում է յարուցեր Սուրիոյ մէջ, անշուշտ նաեւ Պերլինի մէջ, ուր հիթլէրեանները վերջերս կ'ուզէին գերմանաբընակ Հայերն ալ առնել հակահրէական արշաւանքի ոլորտին մէջ, որպէս «սէմիթներ», բայց վտանգի առաջն առաւ Պերլինի Հայ Գաղթ· Միութիւնը, պատշաճ դիմումներով։

Առաջին անգամը չէ, որ մեր համայնավար լամուկները կը խաղան Սուրիոյ հայ գաղութի ճակատագրին հետ, նման ելոյթներով։ Անոնք պիտի շարունակեն իրենց զաւեշտական փորձերը Սուրիոյ, Եգիպտոսի ու այլ գաղթավայրերու մէջ, մինչեւ որ հայ գաղթական ժողովուրդը, որպէս կարմիր խառնակիչներու բոյն, դրուի բացառիկ օրէնքներու տակ, մինչեւ որ հիւրընկալ ազգերու ատելութիւնը վերածուի խմբական հալածանքի ու կոտորածի,— ողբերգութիւն մը, որ լայնօրէն ճաշակեցին Պաղեստինի Հրեաները եւ Իրաքի Ասորիները···

Մ· ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՄԵՂԵԴԻ

Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻԻՆ,

«Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր »ուն համար

Քնա՛րդ իմ հոսանուտ, ալիքներով ակաղձուն,
Թո՛յլ տուր, ընդհուպ, ընթացքիդ բարտիները տապալեմ,
Եւ նոճիներ տնկեմ ափիդ,
Ձքեզ կախեմ նոճիներէն,
Եւ նոճաշուք մելանոյշներ՝ քու խոր հունէդ վերածնին,
Վա՛ր առնեն քեզ անշշուք, եւ մեղեդի մը զարնեն՝
Հայրենաբաղձ Տրտմութիւնս օրրելու···

Այսօր, կ'ուզեմ, որ տրտմութիւնս երգես,
Մատներուն տակ մուսաներուն մատաղատի,
Ես ալ հագած՝ պատմուճանն Արտաւազդի,
Երթամ, իյնա՛մ վիհերուն մէջ հրաշակերտ՝
Օ՛, Տրտմութեան խորխորատներն հայրենի···

Հեռունե՛րէն կուգայ ան, նժոյգի մը վրայ ներմակ,
Եւ ոտքերն իր ասպանդակէն ազատած՝
Յո՛յլ, կը թաղուի՝ թուփշներուն մէջ հոգիիս թիկնաթոռ···
Կը թաղուիմ ե՛ս ալ՝ խորն իր էութեան՝
Նո՛յնպէս թափիշ բազկաթոռ,
Ու կը խոկանք հեւալէն···

Քնա՛րդ իմ արեւագէս,
Դուն կը հասնիս ականջիս՝ աղբիւրներու բամբիռին պէս,
Որ Տաւրոսէն կը թափին՝ մեր երկրին ծոցը փարթամ,
Մեղեդիներուն այս թախծամոյն,
Խոնարհեցո՛ զունկն քո,

Տրտմութի՛ւս է, կ'երգէ՛ զիս,
Իբրեւ կռունկ, որ այգինե՛ր կը գլէ···
Վստա՛հ եմ, որ ինքն է, կը հեծէ իբրեւ թռչնիկ,
Որ իր բոյնին՝ ոսկի շիւղեր կը տանի,
Բայց, բոյնն իր աւերուա՛ծ,
Ձագուկներն աշնան հովին՝ կը մսի՛ն···
Ե՛ս ալ կ'երգեմ բոյնին տակ, իբրեւ աշուղ,
Իր տրտմութիւնն անյատակ···

Քնա՛րդ իմ ապերասան, զքեզ մխրճեմ՝
Մեղեդիներուն մէջ քաղցրաշիթ, դալարագե՛ղ,
— Երկի՛ր մը երգով···
Եւ երգէ՛ ինձ,

Բլո՛ւր մը բոյրով, սրի՛նգ նուաղուն,
Ծոթրիններէն քիմքս կը վառի,
Հոգիս կը հայի՝ ծովի սնդուսին,
Մինչ խորն անոր՝ աւանդավէպ կը խլրտի···

Կը հայի հոգիս՝ աղբիւրի մ'արծաթին,
Կ'ըսես մեղեդի՛՝ կաթող ուռենի,
Թռչնիս ո՞ւր է, ընկերս բարի՛,
Խոնա՛րհ, բայց արի, ձայն կուտայ՝ ուրկէ՞···

Ստուե՛ր իմ անուշ, հաւատարիմ շուն,
Հոգւոյս մէջ մշուշ, հսկէ այս իրկուն···
Ստուե՛ր իմ, հսկէ՛, գողերը արթուն,
Վախնամ կը տանին՝ Յոյսս կիսարթուն···:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ

ՈՐԹԻՆ ՏԵՐԵՒԸ

Իրիկնավերջը դալկոտ տերեւի մը պէս հողմավար անցեր է. բացատան[illegible] նին մէջ գիշերը թեւաբաց կ'ընկողմանի· գաղջ, բուրումնացան հաղեր[illegible] շերը։ Աշխէտ զամբիկս նիւսը կը թոթվէ ու քըքվալով կ'անցնի այգեստաններուն մէջէն, ուր խաղողին ողկոյզ բոյրը, գինիին նախերգանք, ու ցերեկուան արեւին եղկ շոգոյին կը բարձրանան։

Հեռաստանին մէջ հարսնի, գեղանի լեռը նստեր է տարփատենչ հարժանձեւերով, մշուշի տարտամօրէն յոգնաթոյր քղանց մը ուսն ի վեր կ'իջնէ· զոյգ մը ծառեր թխլիկ զաւակներու պէս արեւակէզ իրաննին կ'երկարեն, եւ իրենց տերեւաստը կը բացուի· լերան զալար ափն է ան, ուր ահա՛ լիալուսինը կը զետեղուի, առագոյն նրբարուեստ հոգմահարի մը պէս՝ որ հեռզհետէ կ'երփներփի ոսկեթոյր, խնկաթոյր, քրքում արծաթ։

Կ'անցնիմ, կ'անցնիմ անվերջ գետատաններուն մէջէն, ուր անտեսանելի մը մշկենի ալիքը կը ծփծփայ, պղղաառատ լիարբրի հողին արգասաւանդ ծոցը կ'ուռի, զոյութեան երբեմն բածին երակ մը անդադրում կը բաբախէ· ա՛հ, վայրկեանին քաղցրութիւնը։

Ⅹ

Գիւղ կը դառնամ· առեն առեն կը չոյեմ ձայնիկիս բաշը՝ որ լուսնի ծփանքին մէջ կը փայլի· ան սուրալով կ'անցնի գեղնորակ ճամբաներէն փոշիէ՛ ուրուանկարներ բյօրեններ առեն առեն սանձը կը քաշեմ, ու կը կենայ· պահին գեղեցկութիւնը ժամի գաղափարը կը մոռցնէ, ու ոսկեզերծի սրտին մէջ բարբախողութեան ու վայրկեաններուն զարկը զգացուիր· ամէն ինչ որ պօնչնացմին մէջ կ'արձանանայ, հովը, ծա[illegible]ը, տերեւը, մարդը, օ՛հ, վայրկեանին երանութիւնը։

Շրջանկարը կը զիտեմ անկե[illegible] գիւղակները մանուկներու պէս[illegible] են բլրակներու ծունկին, հովի[illegible] գոգը, կամ գետին քղանցքին[illegible] գանակները՝ զոր արդասաւոր[illegible] մը ցանցներ է հոս հոն։ Ահա հեռ[illegible]ներէն ոսկիոտակ իրան մը կը ցց[illegible] կ'ուռի՛, զե՛ղը, իմ սիրականս[illegible] տարփուհիս՝ որ լուսինէն արծաթ[illegible] թռաններ կը քաշէ իր ծփանատ[illegible] զանցքին համար։ Բայց պահը անց[illegible] ու ես ձիս խթանելով կը յառաջանա[illegible] վայրկեանի արժանիկ զաղափ[illegible] վերջ, ուր յաւիտենականութիւնը[illegible] մղուէր կը խառնար, հիմակ ա[illegible] ժով կը լսեմ դարձեալ իրերուն ձայ[illegible]

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ԿՐԱԿԻ ԹԱՓՈՐԸ

(Տես «Յառաջ» հոկտ· 8, 15 եւ 22)

Գրեց՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ

Խուճա՛պ, ինչպէս երբ երէները հալածական կը վտարուին։ Արդարեւ, Թուրք սպաններուն, տասնապետներուն եւ զինուորներուն մէջ գտնուող քաջեր փորձեցին հրդեհակէզ ոստերու մէջէն իրենց բանակեղի սահմանին մօտենալ, կտրատելով խորտակելով զանոնք, բայց, աւաղ, իրենց իսկ կեանքը կտրատեցի՛ն խորտակեցի՛ն։ Հայ յեղափոխականներու կրակին ամբափակ շրջագիծը ամէն ինչ խուճապահար կը փախցնէր կը վանէր հեղեղատին կազմած ծործորին մէջտեղ։ Շրջմոլիկ հուրը պատնիշափակ ըրած էր ոսոխը։ Թուրք սպաներ խելագար հրամաններ կը ճչային ընդհանուր բոցոպին մէջ։ Ո՞վ ականջ կը կախէր անոնց։ Հետեւակներն ու զապթիէները պոռոչելով իրենց հրացանները կը փնտռէին, բայց երբ գտնէին իսկ, ոչինչ կրնային ընել անոնցմով։ Թրքական մէկն մի հարուած Թուրք ընկեր մը կամ Թուրք եղբայր մը միայն կը սպաննէ՛ր··· Ոչ սակաւներ նետեցին իրենց զէնքերը, որովհետեւ անոնք արգելք կ'ըլլային իրենց սարսափահար ցատկելուն եւ յահոյր փախուստին՝ փչալից նենգ կածաններէն։ Անուղի ոստայն մը ուր կրակը կը տիրապետէր։ Հայկական դարձած լերան ներքինն ալ դողդեւս կը մասնակցէր փճացումի զարհուրադին գործին։ Ծառերը կ'ուռէին կը լայննային, կը զուէին կարծես։ Թաւուտքը բովանդակ իր ոստերը կը շռայլէր հետզհետէ բարձրաձիգ ու թշնամական։ Խարազանող ճիւղեր ցուպերու նման եւ պատաղինձներ Մուհամմէտի զաւակներուն շուրջ խեղդկապ կը կազմէին եւ կը գլորէին զանոնք դէպի անկո՛ւմ։ Ինկողին անկարելի էր անգամ մըն ալ կանգնիլ։ Թուրք ցեղին ճակատագրական համակերպութիւնը մէջտեղ ելաւ, եւ զինուորը իր գլուխը կը թաղէր տատասկներու խայթիչ գկծեցուցիչ բոյնին մէջ։ Եիւզ Պաշին անվեհեր կորովով եւ իր Թուրքին տափակ կողմովը կը քշէր իր առջեւէն բոլորովին շուարած խելակորոյս հետեւակներու ջոկեր մը։ Երբ սպաները, հին զինուորները բանակեղի կրակին տկար շնչառութիւններուն մէջ ճանչցան իրենց պետերը, միացան անոնց։ Եւ այսպէս դիմադրութեան կամ, աւելի լաւ, նոր յարձակումի մը կորիզ սկսաւ կազմուիլ։ Հարիւրապետը Թուրովը վերը ցոյց տալով, կը գոռար· «Յառա՛ջ», եւ «Իմ եռեւէս»։ Այլանդակօրէն գրգռուած կը նայէր բազկաժամացոյցին որ կը շողար։ Ցանկարծ միտքը ինկան զայմագամին իր խօսած բառերը· «Այլեւս պիտի չապրիմ, եթէ Հայոց ճամբարին հաշիւը բոլորովին չմաքրեմ մինչեւ իրիկուն»։ Եւ իրօք, չէր ուզեր աւելի երկար ապրիլ այս վայրկեանին։ «Իմ եռեւէս», կը փնչէր միշտ։ Կամքի ույժ մը կը զգար իրեն մէջ, իբրեւ առանձին մարդ աղէտքը յանկարծական յաջողութեան մը փոխակերպելու։ Իր օրինակը ազդեց։ Եւ այս անտառին հնոցէն ազատուելու փափաքը առաջ քշեց զինուորները։ Իրենց ապշահար անզգայութենէն դուրս սողոսկելով հրամատարին ետեւէն գացին պոռալով։ Անվնաս հասան հեղեղատին վերին եզրը։ Ըստ ամենայնի ուժաթափ եւ իրականութեան անգիտակից այլեւս, սրտաթունդ եւ դողդոջ կը թափառին դէպի լանջքը սարին, հայկական լոյսերուն եւ տասնաւոր դաշտակներուն կրակին մէջ ուղղակի, ուր ··· ընդունուեցան։ Գետին տապալեցան իբրեւ անշունչ անկենդան իրաննե՛ր։ Հարիւրապետը առաջին անգամ բնաւ ուշադիր չեղաւ իր վէրքին։ Այլ կա՛պչէր կը մնար լոկ, թէ ի՛նչպէս յանկարծ լքուած կը գտնէր ինքզինքը։ Ցետոյ ալ ձեռքը սկսաւ ծանրանալ։ Եւ երբ արիւն ու ցաւ զգաց, զոհ եղաւ, այո՛, գրեթէ երջանիկ։ Այլեւս աչքին չէր երեւար իր ամօթը ու վէրքը։ Քարէ տարաւ ինքզինքը լռելեայն ու աչքերը փակ դէպի ետ··· Երթա՛՛ր, իյնա՛ր տեղ մը, կը յուսար, եւ ոչինչ գիտնա՛լ այլեւս։

Երբ վերագրաւուած խրամին կուիւ ժխորը դէպի վար փոխադրուեցաւ, ասով իսկ տրուած եղաւ նշանը կեղրոնին համար։ Հրթիռ մը բոց արձակեց։ Քարիւղով թրջուած ջահերէն սկսաւ վառիլ ճարճատելով եւ քամի վայրկեանէն բռնկեցան առաջին հապարաւոր լամբարները, որոնք ոստ, ճիւղ, զաւազաններու ձեւով կապուած էին· առատօրէն քարիւղ թաթխուած։Կեդրոն համախմբուողները Հայկին, Ստեփանին եւ միւս պատանիներուն օրինակին հետեւեցան, որոնք, երկու ձեռքերնին այդ հրձիգներէն հատ մը բռնած, հիմա երկար ճակատ մը կազմած էին եւ կը չարժին ահա յառա՛ջ։ Աշխարհ տակաւին տեսած չէր լոյսերու այսպիսի թափօր։ Իւրաքանչիւրը որ առջեւը բռնած էր այս չաչող չառաչող ջահերէն մին, կը սարսար իր ներսիդին միաժամանակ տարածուող անիմբռնելի սրբութեան մը տակ։ Այս լոյսը սովորական բոցի մը պէս անծայր գիշերուան մը խորացումը չէր այլեւս, այլ բովանդակ ժողովուրդի մը իբրեւ լուսացնցուղ կրակը փառապանծ խրամ մը կը բանար միջոցը պատող խաւարին մէջ։ Ցամբօրէն դէպ առաջ կը խուժէին երկարաձիգ շարքերն ու մարդակոյտը, որպէս թէ իրենց կէտ նպատակին մարտավայր չէր, այլ աղօթավայր մը։

Անդին, վարը, գիւղերուն մէջ, Եօղօնօլուք, Բիդիաս, Հաջիպէկլի, Ագիր, Վաքըֆ եւ Խտըրպէկ, մինչեւ իսկ հեռուն հիւսիս Քէպուսիէ, մեզուները գիւղը, ուր ոչ ոք քնացեր էր Թուրքերէն ու Արաբներէն, որոնք յափշտակած Հայոց գոյքերը կը վայելէին։ Երբ լերան վերեւ յարձակումին կատաղի շառաչիւնը իրենց ականջը հասաւ, սպառազէն այրերը իսկոյն վազեցին իրենց զէնքերուն, պատրաստուեցան եւ գացին լերան յառաջակողմը բռնեցին, առանց սակայն հեղեղատին մօտը մխուիլ համարձակելու։ Իսկ կիները պարտէզներուն մէջ եւ տանիքներուն վրայ կեցած՝ անձկալից եւ մասնաւոր հետաքրքրութեամբ մը մտիկ կ'ընէին գնդակներուն մոլեգին շաչիւններուն։ Եւ ահա, յանկարծ տեսան գիշերուան ժամը 1ին արեւը կը ծագէր Տամլաճըքի ետեւը··· Լերան սանտրաձեւ սեպ գլխը սփիւռ կը ցոլանար Թրքուհիներուն աչքին, եւ վարդակարմիր արեգնաց կը փողփողէր երկինք։ Այս երկնային երեւոյթը, նորանշան հրաշքը սարսափահար ըրաւ գիւղահաւատ Թրքուհիները, որոնց համար վերջին դատաստանին օրն էր կարծես։ Եւ երբ, քիչ մը ետքը, լերան լանջքը ինքնին սկսաւ բորբոքիլ հրանշոյլ փայլերով, ա՛հ, այս երեւոյթը բնականով չէր բացատրուեր։ Կեավուրներուն մարգարէն, Յիսուս Քրիստոս, իր զօրութեան արեւը կը ծագեցնէր լերան ետեւը, եւ Մուսա Լերան հայկասէրունդ գիւղերը («ճին») իրենց ժողովուրդը կը պաշտպանեն Պետրոս, Պօղոս, Թովմաս եւ շատ մ'ուրիշ եկեղեցական սուրբերու հետ դաշնաւորուած։ Հայ քաջորդիներուն օժանդակող վերնական զօրութիւններուն հին վարդապետութիւնը ահա իր ամէնէն զօրաւոր հաստատութիւնը կը գտնէր այդ հրաշալի ժամուն։ Եւ այս հաւատքով ու վարդապետութեամբ տոգորուողները Թուրք կիները չէին միայն։ Մոլլաները անգամ, որոնք Եօղօնօլուքի իրենց գրաւած հայկական եկեղեցիին զանգակատունէն եւ գմբէթին չորս կողմէն այս զարմանալի երեւոյթը կը դիտէին, խուճապի մատնուած փախան մզկիթի վերածուած սրբավայրէն զոր թողուցին «հրեշտակներուն», որոնք ահա հետզհետէ կը հասնէին··· »

Նուազ հրաշալի, բայց ա՛լ աւելի սարսափելի կ'ազդէր ջահերուն անտեղիտալի պատը Թուրք զինուորներուն վրայ, որոնք տակաւին լերան լանջքէն չէին բաժնուած։ Անոնց միտքը ընկճուած էր անթիւ անհամար ուժերու տպաւորութեան տակ, կարծես ամբողջ Հայ ազգը այս ժամերուն հաւաքուած էր այդտեղին վրայ, վրէժխնդիր ըլլալու համար տարագրութեան սարսափներուն՝ պետական Թուրք ժողովուրդին մէկ խումբին վրայ գնդակներու տարափով եւ խանձողներով, պետութեան գործած վայրագութիւններուն փոխարէն։ Պաշտպանութեան գիծերուն առջեւ բանակող Թուրք սակաւաթիւ պահակները լեռն ի վար կը խոյանային կատաղաբար։ Ոչ մէկ սպայ կրնար բռնել անոնց խելայեղ վազքը աննպատակ։ Հեղեղատին սահմանին մէջ տակաւին ողջ մնացողը, առանց կարեւորութիւն տալու գնդակներուն, հոգին ազատ[illegible] լու համար թաւուտին մէջէն զարն[illegible] շունչը կ'առնէր լերան յառաջակող[illegible] Հայ քաջերը թիւով այնքան շատ[illegible] հովիտին եզքը բոլորովին պահպան[illegible] լու համար։ Քանի մը պատուաւոր[illegible] եւ քաջ Թուրք սպաներ ու զինուոր[illegible] ներ, որոնք իրենց Եիւզ Պաշիին [illegible] քը կորսնցուցած էին, անգամ մը [illegible] աչք առին վտանգը եւ դառնալու [illegible] անտառին եզերքը անզգայ ու ան[illegible] տակից պառկող վիրաւորը հագիւ [illegible] ցաւ ազատիլ գերի բռնուելէ։ Տ[illegible] զայն Բագրատեան ամարանոցը [illegible] գրաւուելով Թրքական ուժերուն [illegible] րոն դարձած էր։ Տաժանելի ճամբ[illegible] երկայնքը Եիւզ Պաշին աչքերը բա[illegible] յառէր անորոշութեան մէջ։ Քանի [illegible] ծանրակիր եւ ցաւագին շնչառութ[illegible] ներ։ Գիտէր թէ ամէն ինչ կորսու[illegible] էր, թէ քրիստոնեաները իր ուժեր[illegible] կռնակին ոսկորը կոտրած էին [illegible] բողջովին, թէ իրեն համար այլ[illegible] չկար վերահաստատութիւն եւ վե[illegible] դարձ։ Անկեղծօրէն կ'անիծէր [illegible] հարուածը որ իր ալ թեւը միջ[illegible] րած էր եւ··· հիմնական գործ[illegible] տեսած։ Մէկ բան միայն կը [illegible] — դարձեալ անզգայիլ։ Բայց [illegible] ձը ոչ միայն ղլացուեցաւ իրեն [illegible] պատահած դժբախտութեան պար[illegible] պաղարիին դատաստանը անողոք [illegible] մը պէս կը կրծէր ներսիդին։

Կրակի թափօրը այլեւս ոչ մէկ [illegible] նամի ունէր ճակատը։ Հրդեհը կը [illegible] լէր։ Տակաւ կը մօտենային հեղեղ[illegible] տին շուրջ այրող կաղնիներուն [illegible] մերձակայ անտառակներուն շարք[illegible] Լերան կէս բարձունքին վրայ [illegible] Հայկազուն կեցուց հայրդիներ[illegible] երկար գիծերը եւ հրաման տուա[illegible] յանկարծ մէկ ծայրէն քաշ[illegible] բռնկած ջահերուն տակաւնը [illegible] փուլթով եւ դառնալ։ Բոցավեր[illegible]

«ՄԻԼԻՈՆԻ ՇԻՇ ՄԸ»
ՊՐՈՖ. ԱԲՈՒԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կեանքիս ամէնէն երջանիկ շրջանը կը նկատեմ՝ 1886ին՝ Կարնոյ նահան-գին մէջ իմ կատարած ուղեւորութիւ-նը եւ երկու տարուան պաշտօնավա-րութիւնը,— բառ երեւոյթին՝ «պե-տութիւն,— բառ երեւոյթին» «պե-տական»:

Հազիւ 22 տարեկան երիտասարդ էի, երբ Թուրք կառավարութեան կողմէ հոն ղրկուեցայ, իբրեւ շրջուն ճարտարագործ, ընկերակցութեամբ Թուրք ճարտարագործի մը, որ ամէն հիւանդի առջեւ կեցած կը հարցնէր, թէ ի՞նչ դեղ տալու էր անոր...:

Կարնոյ քաղաքին ուշիմ, զարգա-ցած, ազգասէր եւ համակրելի երի-տասարդութիւնը հմայած էր զիս:

Առաջին անգամն էր, որ Հայաստան կը կոխէի:

Քաղաքին մէջ իմ առօրեայ շփում-ներս հետեւանքով ծանօթացայ վառ-մամբ Յարութիւն Մըրըրեանը, բա-րեգործ եւ կրթասէր Գէորգ Մըրըր-եանի ազնիւ որդին, յեղափոխական Արրահամ Սէքլէմեանը, Կարնոյ առաջին դէպքին բանտար-կուած եւ տարիներ վերջ դեռ նոր ար-ձակուած պատուական զոյգը՝ Յակոբ Կիւլպէնկեանն ու Յովհաննէս Աստուր-եանը, եւ ուրիշներ:

Նոյն տարին ծանօթացայ նաեւ Սանա-սարեանի եռապետութիւնը,— Աբուլ-եան, Սողիկեան եւ Մառաթեան:

Առաջին օրէն մեր մտերմութիւնը սրտառուչ ձգեց եւ՝ անկէ ետք՝ ինծի համար ամէնէն երջանիկ օրերն էին, երբ կը մտնէի «Տաճարին փողոցը», Յակոբ Ուզունեանի դեղարանն այցե-լելէ ետք, քայլերս ուղղելով դէպի Սանասարեան վարժարան, ուր սրտիս

ու մտքիս ամէն տեսակ գոհացում կը գտնէի միշտ,— անկեղծ սէր ու հա-րուստ մատենադարան – թանգարան:

Այս թանգարանին մէջ՝ Տայոց նա-հանգի (Քիսկիմ – Թորթում) Բրդիկ-ներ գիւղէն բերուած փոքրիկ շիշ մը ցոյց տուաւ ինծ Աբուլեան. շիշ մը՝ համանաբար միլիոնի, որուն պատկե-րը քովս կը պահեմ, քառասունը եօթ տարի առաջ Աբուլեանի ձեռքով գր-չանի տետրակիս մէջ մատիտով գծ-ուած:

Շիշն սկսանք քննել միասին:

Բարձրութիւնն էր 0,08 հարիւրորդա-մետր (cm.), տափակ կողմի լայնու-թիւնն էր 0,05 հարիւրորդամետր, բերնի տրամագիծն էր 0,005 հազարերորդա-մետր (mm.), իսկ շիշին հաստութիւնը էր 0,02 հարիւրորդամետր:

Ինչո՞ւ համար «Միլիոնի շիշ» կո-չեցինք զայն:

Որովհետեւ անոր տափակ կողմին մէկ երեսին վրայ լատինական ճաճան-չաւոր խաչ մը կար, եւ վրան խաչա-կիր թագ մը. իսկ տափակ կողմերէն միւս երեսին վրայ՝ ծառացած առիւծ մը կար:

Որոշ էր այլ եւս:

Առանց տարակոյսի՝ վճռեցինք, որ այս միլիոնի շիշը տարուած է մին-չեւ Տայոց աշխարհ՝ Կիլիկիայէ, ներ-կայացնելով մեր Ռուբինեան հարս-տութեննէն մնացած թափառական նշ-խար մը, որ հայ կաթողիկոսի եւ հայ թագաւորի գուրգուրանքով շօշափ-ուած թանկագին մէկ սրբութիւնն է, թերեւս միակ օրինակը, որքան կը յի-շեմ:

Երբեք զարմանալու չէ, որ Կիլիկիա-յէ մինչեւ Մեծ Հայք գացած ապաս-տանած է այս նշխարը, ո՞վ գիտէ, ի՞նչ պարագաներու տակ:

Կիլիկիայէն տարուած ըլլալուն ա-պացոյցներէն մին՝ այն է, որ մէկ ե-րեսը՝ եռեւի ոտքերուն վրայ կանգ-նած ծառացած առիւծ մը կայ, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս որ կը տեսնենք Ռու-բինեան հայադրամներու վրայ: Երկ-րորդ ապացոյցն է՝ միւս երեսին վրա-յի լատինական խաչը, որ նոյնպէս Ռուբինեանց ժամանակ գործածուած նշան մըն է:

Ուրեմն, հայկական Կիլիկիոյ մշա-կոյթին կամ թէ ձեռարուեստին մէկ նմոյշն էր այդ շիշը, որուն վրայ դժ-բախտաբար գիր չկար:

Երբեք չպիտի մոռնամ Աբուլեանի հետ Սրտաձորի Սանասարեան վրան-ներուն տակ անցուցած ժամերս եւ Ըղտաձորի քարայրներուն մէջ մեր կատարած պատմական ու երկրաբա-նական ուսումնասիրութիւնները:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

կանքին աղաղակը, բոլէններուն ուժ-գին զարկը:

×

Դեռ չհասայ. տափաստանը այն-քա՜ն ընդարձակ է, որ գաւազանի չափ երկնցող ճամբան, առանձին, քմա-հաճ, ոլորուած տրէդի պէս հեղհեղէ ելք չունի, կ'երկննայ: Ճամբուն վը-րայ ալոճիններու, ընկուզենիներու փոքրիկ որթի տերեւներ ամէ՛ն կողմ. ճամբուն վրայ ու կապտորակ օդին մէջ ալ, որթի խնկադոյն տերեւներ. ցանցս, ետիս, գլխուս վրայ, չուր-ջս ամէն դի, անրջային թիթեռնիկ-ներու պէս պարանցիկ կը դառնան, ի՛նչ երազի մէջ եմ: Ու այս տերեւի ջուրերուն մէջ, հեռո՛ւն, հա՛ռ մը, գեղեցիկ, հսկայական, լուսաշող, ... կը նկատուի, իր գրասանդներուն ... բիլ երիզ մը կը պատուակի. ու իր երակիկները, մեղրամոմի պէս ...դոյն, իր դալար ծոցին մէջ կը ...ղան. տեղ տեղ հրանիւթ կայծեր, ...կի աչքեր կը քթթին. կոթունը փո-...դոյն, պիրկ կը չեչտուի, եւ այդ

տերեւին եւ այդ տեսիլքին կ'երթամ գրկարաց, ու ինքն ալ ժպտուն, խան-դաղատ, ինծի կը սպասէ, գլխս կը կան-չէ կարծես. ա՛հ, ի՛նչ երազի մէջ եմ:

Կը քալե՛մ, կը քալե՛մ, կը քալեմ եւ ահա մօտեցայ ու կը բարձրանամ, փոշեգոյն կոթունն ի վեր, կաթողին, սրտադեղ. եւ ահա կոթունին ալ ծայրն եմ արդէն, ու պիտի սուզիմ դալարին մէջ:

— Բարե՛ւ, տնաչէն: — Բարին ա-րեւի՛դ, կ'ըսեմ ու տեսիլքը հալեր փախեր է արդէն. մոմագոյն երակնե-րը սակայն դեռ կը խաղան քիչ մըն ալ ու կ'այլափոխուին յանկարծ. գիւղիս փողոցներն են, սալարկուած միափայլ փողոցները. ու կոթունն ալ զոր մա-գլցեցայ, գիւղիս ճամբան էր, տե-րեւաձեւ գիւղիս ճամբան:

Վա՜խ, տեսիլքը փախեր է, բայց ի-րականութիւնը հոն է. իմ մշկենի, ծաղիկ ու ծափ գիւղս հոն է: Երազը գնաց, բայց խանդաղատանքը դեռ կը մնայ:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԳԱՂԹԷՆ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

Հայ ժողովուրդը տեղաշարժի մէջ է նորէն: Եւ գաղթը,— լրագրական ինչ անուն ալ տրուի, «փախուստ» կամ ու-րիշ անուն,— պատմական ու գիտա-կան հարց մըն է նախ, արդէն այժ-մէական, զոր կ'արժէ քննել:

Գաղթը երեւոյթ մըն է, որ կը տես-նուի մարդոց եւ կենդանիներու մէջ,— դժբախտաբար շատ քիչ քննուած է այդ երեւոյթը: Թռչուններու մէջ կան «գաղթող»ներ, որոնց եղանակային ճամբորդութիւնը ընթացիկ տրամա-բանութեամբ կը բացատրուի թէ, տաք երկրի թռչուն ըլլալով, ձմեռը կը մեկնին դէպի տաք երկիր: Հէքեա-թային բացատրութիւն է այս,— մա-նուկներու յատուկ: Արդի գիտութիւ-նը կը մերժէ այդ տեսակէտը եւ կ'ըն-դունի միայն, որ թռչունները կը գաղ-թեն մղուած իրենց ներծոր գեղձե-րուն բնախօսական այն երեւոյթէն, որ կապ ունի մթնոլորտային ազդե-ցութիւններու հետ:

Մարդիկ ալ չունի՞ն բնախօսական այդ մղօնը: Չենք գիտեր: Սակայն պատմութիւնը արձանագրած է զան-գուածային գաղթեր, եւ այսօր չկայ ժողովուրդ մը, որ նստած ըլլայ իր բնիկ հողին վրայ: Պատմութիւնը տակաւին կ'աշխատի տնտեսական պատճառներու վերագրել այդ գաղ-թերը: Կարելի չէ ուրանալ նաեւ քա-ղաքական պատճառները: Ոչ ալ աշ-խարհագրական պայմանները, (լեռ-նային երկիրներու ժողովուրդները ընդհանրապէս «գաղթող» են):

Խաչնարածութեան շրջանի աւան-դութի՞ւն է արդեօք, որ կը մնայ,— ինչ որ ալ ըլլայ, Արարատ եւ Սիոն լեռներու ժողովուրդները, Հայերն ու Հրեաները, ի բնէ «գաղթող» են:

Այս անգամ՝ Հրէական գաղթակա-նութեան մասին:

Պատմութեան դասագիրքերը կ'ա-ւանդեն թէ Հրեաները գաղթել սկսան երբ Տիտոս կործանեց Երուսաղէմի տաճարը: Կը յիշեն նաեւ Նաբուգոդո-նոսորի հրամայած գաղթը:

Այսօր, սակայն, պատմաքննութիւ-նը կը հաստատէ, որ Հրեաները կը գաղթէին Նաբուգոդոնոսորի շրջանէն շատ աւելի առաջ: Իսրայէլացւոց թա-գաւորը, 900 թուականներուն (Ք. Ա.) յաղթելով Ասորեստանցւոց, առանձ-նաշնորհներ կը պահանջէ Դամասկո-սի Հրեայ գաղութին համար (ԹԱԳ. Գ. ԳԼ. Ի. 34): Աւելի յետոյ գա-ղութներ կազմուեցան Ասորեստանի խորերը: Այդ գաղութներուն չափ, թերեւս աւելի կարեւոր գաղութ մը հաստատուած էր Եգիպտոսի մէջ, ուր, Նեղոսի ափերուն վրայ, հինգ քաղաք-ներ Իսրայէլացւոց լեզուն կը խօսէին (ԵՍԱՅԻ, ԳԼ. ԺԹ., 18): Ալ չենք յի-շեր ուրիշ գաղութներ:

Ինչո՞ւ կը գաղթէին, սակայն: Ո-մանք, սովորական բացատրութեամբ կը յիշեն վաճառականութիւնը, որ նկարագիր դարձած է Հրեաներուն: Բայց պէտք է գիտնալ, որ, երկար ատեն, Հրեաները անծանօթ էին վա-ճառականութեան, զոր սորվեցան, գաղթել սկսելէ վերջ, Քանանացինե-րէն: Արդարեւ Աստուածաշունչի «վա-ճառական ժողովուրդը» այս Քանա-նացիներն էին, որոնց անունը հոմա-նիշ դարձած էր «վաճառական»ի (ՈՎ-ՍԷԷ, ԳԼ. ԺԲ. 8): Ասկէց զատ մար-գարէները ծանր անէծքներ դրած էին անոնց վրայ, որոնք վաճառականու-թիւն կ'ընէին (ՍՈՓՈՆԻԱ, ԳԼ. Ա. 11, ԵԶԵԿԻԷԼ, ԳԼ. ԺԶ. 29):

Գաղթի պատճառ ցոյց կը տրուի նաեւ երկրին թշուառութիւնը.—Վասն այնորիկ ահա (Իսրայէլացիք) գնաս-ցեն ի թշուառութենէ. Եգիպտոս ժո-ղովեսցէ զնոսա (ՈՎՍԷԷ, ԳԼ. Թ. 6): Այս ալ չի կրնար գլխաւոր պատճառ ըլլալ Հրէական գաղթերուն, որոնք յաճախ կատարուած են Հրէաստանի նոյն իսկ բարգաւաճ շրջանին: Պէտք է խորհիլ, որ գաղթողները յաճախ իբրեւ գրասէր կը գործածուէին Եգիպ-տոսի մէջ, ինչպէս կը վկայեն կարգ մը մարգարէներ: Ատոր համար է, որ կը յիշուի հեգնախառն խօսքը. «Ե-գիպտոսի սխտո՞րը կարօտցաք նո-րէն»:

Գաղթեր ալ եղած են ժողովուրդին կամքէն անկախ: Այսպէս «յամին ին-ներորդի Ովսեայ, առ արքայ Ասորես-տանեայց զՍամարիա, եւ խաղացոյց զԻսրայէլ յԱսորեստանեայս, եւ բնա-կեցոյց զնոսա յԱղթ եւ յԱբովր՝ ըղ-գետովն Գովզանայ եւ ցլերամբքն Մարաց (ԹԱԳ. Դ. ԳԼ. ԺԷ. 6):

Այստեղ մեզ կը հետաքրքրեն միայն կամաւոր գաղթերը, որոնց ծագման մէջ կարելի չէ ուրանալ, նաեւ, տն-տեսական պատճառները: Հելլենական շրջանին՝ Հրէական գաղութները ա-ռաւելապէս հողագործական էին: Հո-ղագործներ էին, որ գացին մշակելու Նեղոսի հովիտը: Այդ շրջանին, Հր-էաստանի ժողովուրդը շատ կ'աճէր, այնպէս որ բնական էր յորդումը: Եւ ահա պահ մը Հրեաները սկսան գաղ-թել դէպի Եգիպտոս ... զինուորա-գրուելու փարաւոններու բանակին մէջ: Պէտք չէ զարմանալի թուի այս պարագան,— Հրեաները նախապէս ռազմունակ ժողովուրդ մը եղած են, ծանօթ է Մակաբայեցիներու քաջու-թիւնը:

Բոլոր այս պատճառներուն մէջ, Հրեաներու գաղթային շարժման գլ-խաւոր պատճառ կը համարուին քա-ղաքակրթական կապերը:

Հրէաստանի ժողովուրդը փոքրիկ ժողովուրդ մըն էր, որ մշակոյթի տե-սակէտով ինկած էր ժամանակի հզօր կայսրութեանց քաղաքակրթութեան ազդեցութեան տակ: Սեղմուած ասո-րական եւ եգիպտական կայսրութիւն-ներուն միջեւ, Հրէաստան կը սնանէր ասորաքաղդէական եւ եգիպտականմը-շակոյթով: Եւ այսպէս կազմուած էր երկու կուսակցութիւն,— ասորական-քաղդէական կուսակցութիւն եւ ե-գիպտական կուսակցութիւն: Ասորա-սէրներու եւ եգիպտասէրներու միջեւ, (որոնք ընդհանրապէս կազմուած էին իշխանական և ազնուական տուներէ), իբրեւ ազգայնական՝ կը կանգնէին մարգարէները, աղքատ եւ ժողովրդա-կան դասակարգէն: Մինչ ասորասէր-ները կ'աշխատէին Հրէաստանը յանձ-նել Ասորեստանի ազդեցութեան, ե-գիպտասէրները ամէն ջանք կը թա-փէին ի նպաստ Եգիպտոսի: Ընդհա-կառակն մարգարէները անէծք կը թա-փէին թէ բաբելացիներուն, թէ ե-գիպտացիներուն վրայ,— մարգա-րէական գրականութիւնը լեցուն է ա-նարգական պատկերներով անոնց մա-սին: Կարգ մը մարգարէներ, իշխան-ներու ազդեցութեան տակ, երբեմն կը հակէին այս կամ այն հոսանքին կող-մը: Այսպէս Երեմիա հակառակ էր ե-գիպտասէրներուն, որոնց պետը, Յով-նան որդի Կարէի, մեծ բազմութեամբ Եգիպտոս գաղթեց՝ բռնի իր հետ տա-նելով նաեւ Երեմիան: Իրականին մէջ զօրաւոր էին եգիպտասէրները, կարե-լի է ըսել թէ ժողովուրդին մեծամաս-նութիւնը կը հակէր Եգիպտոսի կող-մը: Ժողովուրդը կը տրտնջար եւ Ե-գիպտոսը կ'երազէր ու կը մտածէր Նեղոսի հովիտը վերադառնալ: Յա-ճախ կը պոռար մարգարէներուն երե-սին, կ'ուզէր ձգել երկիրը եւ հեռա-նալ «Ոչ նստցուք յերկրիս յայսմիկ, այլ երթիցուք յերկիրն Եգիպտացւոց, ուր ոչ տեսցուք պատերազմ, եւ զձայն փողոյ ոչ լուիցուք, եւ հացիւ ոչ քաղ-ցիցուք, եւ անդ բնակեսցուք» (ԵՐԵ-ՄԻԱ, ԳԼ. ԽԲ. 13):

Եւ սակայն պէտք է խորհիլ, որ Ե-գիպտոսի խաղաղութենէն եւ հացէն առաջ՝ այս ժողովուրդը կանչողը Նե-ղոսի մշակոյթն էր: Քաղաքակրթու-թեամբ եւ մշակոյթով՝ Հրեաները Ե-գիպտացիներ էին կիսովին: Իրենց կը-րօնական ամբողջ ծիսակատարութիւ-նը եգիպտական էր: Հաղուստը նոյն-պէս:

Այնպէս որ հրեայ ժողովուրդը իր տան պէս կը զգար ինքզինք Եգիպտո-սի մէջ, բարքերով, սովորութիւննե-րով, քաղաքակրթութեամբ կապուած փարաւոններու երկրին: Երբ առիթը ներկայանար, կը ձգէր հայրենի եր-դիքը եւ կը գաղթէր Նեղոսի հովիտը: Ասորական եւ քաղդէական ազդեցու-թեան ենթակայ Հրեաներն ալ կը գաղ-թէին դէպի արեւելք: Ժողովուրդը յաճախ երկու մասի կը բաժնուէր, երբ պատերազմ ծագէր արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ:

Ճիշդ նոյն պարագան՝ Հայոց մէջ: Հայկական գաղթային շարժման մա-սին ալ յաջորդ անգամ:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ահա պատկերը, որ կը ներկայացնէ Ատրպէյճանի «գրական ճակատը», (այս տեղեկութիւնները կը քաղենք Ատրպէ-ջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ռուբէնի զեկոյցէն):

Գրողներու Միութեան ծոցին մէջ կը տիրէ ողբալի վիճակ մը: Ռուս գրող-ներու մէջ տեւական անհամաձայնու-թիւններ կան, եւ կը շարունակուի քայքայումը: Գրական ճակատը ան-տէր է դարձած, մամուլն իսկ չի ըղ-բաղիր: Ստեղծագործ լաւ ուժեր շատ կան, բայց կազմակերպող չկայ: Ամ-սաթերթերը դադրեցուցին իրենց գո-յութիւնը: Ջախջախիչ ցած աստիճա-նի վրայ կը գտնուի քննադատութիւ-նը:

Այս կացութեան մէջ, ահա հունձ-քը:

Երիտասարդ գրող մը, Վոխիտ, կը գրէ հոկտեմբերեան ցոյցերու առթիւ.

Ենթադրենք որ ես մեր դարաշրջանի Մովսէսն եմ, բայց ի՞նչպիսի հրաշք-ներ կրնամ կատարել այս զարմացալին մէջ:

Հրաշքներ կատարելու համար, ահա թէ ինչ կը գտնէ անհրաժեշտ.

Իմաստութը այն է, որ գրպանին մէջ շիշ մը օղի կը պահէ:

Ուրիշ բանաստեղծ մը, Ռուստամ, Ատրպէջանի պրոլետար գրողներու ըն-կերակցութեան հիմնադիրը, կը գրէ.

Ունայնութիւն է կեանքը: Եւ բա-նաստեղծը նման է մերկ ծառի մը վը-րայ կախուած մենաւոր տերեւին, որ կը դողդղայ փոթորիկին առջեւ: Կը-նայ պատահիլ որ ես վաղն իսկ թա-փիմ իյնամ:

(Շար.ը Դ. էջ)

...երը թանձրամած մուխի ալիքներու փոխարկուեցան: Քանի մը վայրկեան վերջ ամէն կողմ անգամ մը եւս թն-...ց անծայրածիր ահեղաձայն շղ-...ղոտին մը, որպէս թէ ահա բովան-...կ Տամլաճըք պիտի պայթէ՜ր: Ջա-...րու տականքներէն արծարծուած ...հէն ճաճանչը տեղ տեղ երկինքին ...կ դպչէր: Վա՜յ, եթէ քամին սա՛ ...մերուն եւ օրերուն ուղղութիւն փո-...է՛ր: Լերան փէշին հաստատուած ...րոնը ճարակ կ'ըլլար հողմածուփ ...ծերու եւ հրահոսան լեզուակնե-...ու: Բախտաւորութի՛ւն մը որ Գար-...էլ Բագրատեան հայ քաջերուն բո-...ծ բնակութեան մասերուն առջեւ ...րել տուած էր ծառերը զառիթափի ...աստան մը ձեւացնելով: Մինչ ...մինչ այն, անտառային հրդեհը կը ...լէր այնպիսի արագութեամբ եւ ...ժամանակ ամենուստ ամառնային ...կիզումէն երաշտացած Տամլաճըքի ...քին վրայ, որ կարծես երկրաւոր ...կ չէր եւ երկրաւոր կրակի որ-...նդ չէ՛ր ինչ որ ահա կը պատահէր ...տապոչ բոցերուն մէջ: Յեղափո-...կաններուն եւ վարը աւելի խորը ...հակերող տանիակ դասակներուն ...իւ կը բաւէր ժամանակը յարձա-...մի աւարը ապահովելու — երկու ...իւրէ աւելի մաւզէրեան հրացան, ...ագին ռազմամթերք, պարէններով ...ւորուած էշեր, տապակարներ, ...կեր եւ զանազան ձոխ իրեղէն-ներ:

Երբ վերջապէս ծագեցաւ իրական ...ը, քարէ քուն մը փռուած էր Տամլաճըքի սարին վրեւ: Կը ննջէին ...որիկները ուր որ թմբիրը նստած ...: Շատ քիչերը միայն կը-... էին քարշ երթալ մինչեւ իրենց ...կներուն տակը: Մանկունին կը ...նդէր կուտակ առ կուտակ լերկ ...ին վրայ: Կեդրոնին վրաններուն ...յ կիները նստած էին փախթնե-րու վրայ, հերարձակ ու անլուայ, առանց իրենց երախաները մտածելու՝ որոնք կը ճչէին անսուաղ: Կը քնանա՛ր Բագրատեան եւ պետերը կը քնանա-յի՛ն բոլոր: Նոյն իսկ Տէր Հայկա-զուն հարկ եղած ոյժը չունէր այլեւս գոհաբանական պատարագը աւարտե-լու: Ս. Խորհուրդին վերջերը, անվա-նելի ուժասպառութեան մը ճնշումին ներքեւ, ինքն ալ արբեցողի մը պէս ինկած էր գետինը: Կը քնանայի՛ն գիւղի երէցները, առանց ոչխարի հօտէ մատաղցուները ընտրելու: Կը քնանայի՛ն մօրթողները եւ կաթ կը-թող աղջիկները:

Ոչ ոք իր առօրեայ աշխատութեան կ'երթար: Բացօթեայ խոհանոցներուն օջախները չառաքցա՛ն այդ օրը: Ջու-րը չբերուեցաւ ակերէն: Ոչ ոք կը հո-գար շատ մը վիրաւորները, որոնք դիրքերուն մէջ կը ծիւրէին կը նքո-ղէին քաղցէն ու պասուքէն, կամ հա-զիւ ինքզինքնին քաշկռտած էին մին-չեւ հիւանդարան: «Վիրաւոր» պայ-մանով ընդհանրապէս եւ համառօտա-կի ինչ որ կը հասկցուի, անոնք ա-մէնքը հոն ընդարձակ շրջանակի մը վրայ շարան շարան պառկած էին տրտմալի իրականութիւնը պարզելով: Եւ այս բոլոր թշուառներուն օգնողը բժիշկ Պետրոսը չէր, այլ մա՛հը, որ այս կամ այն եղկելիին վրայ գթալով խոնարհելէ առաջ՝ տենդի թմբիր մը կը շնորհէր հոգեվարքի երկարաձիգ ժամերուն... Վարը ծործորին մէջ կը քնանային, իրենց կարգին, Թուրք զինուորները, զապթիէները, չէթէնե-րը, որքան որ կրցած էին պրծիլ նախ-ճիրէն... Սպաները կը քնանային Բագրատեան ամարանոցին սենեակնե-րուն մէջ: Երէկի օրուան առաջին զո-հը՝ Հալէպէն սպայակոյտի հարիւրա-պետ մը, քանի մը ժամ առաջ արդէն Անթաքիա տարած էին պատգարա-կով: Հիմա կը քնանա՛ր այն միւս վի-րաւորը, Եիւզ Պաշին, Ստեփանին անկողինին մէջ: Քունը գայմագամն ալ նետած էր Ժիւլիէթի սենեակը: Հալէպի վալիին ուղղեալ տեղեկա-գրի մը խմբագրութեամբ կը զբաղէր, բայց այլեւս ոտքի վրայ կենալու կա-րողութիւն չունէր: Սակայն այդ քու-նին կուրութեան ետեւը իր գիտակ-ցութիւնը եւ խղճմտանքը կը շարչա-րէին զինքը աւելի անպատրուակ ան-գթութեամբ քան իր արթնութեան ու-նայնամիտ ծալքերուն մէջ: Հայոց հանդէպ բռնուած զաղիր քաղաքակա-նութեան այս բնական հետեւանքները կը պատկերանային իր քունին մէջ: Իր ասպարէզը այլեւս անկանգնելի կերպով խորտակուած էր: Բայց ամէն ձախողուածի մէջ Աստուծոյ մատը կայ, որ դիմակազերծ կ'ընէ մարդկա-յին ամբարտաւանութիւններուն եւ յաւակնութիւններուն բովանդակ զար-չանքը եւ ծաղրականութիւնը: Գայ-մագամը, բարձր պաշտօնատար, աչքի զարնող անգամ Երիտասարդ Թուրք կոմիտէին, կոկոզավիզ օսման մը, իր զինուորեալ ու տիրապետող ցեղին գե-րազանցութեան գաղափարովը տա-գրուած մինչեւ ուղն ու ծուծը, ի՜նչ փորձանքի հանդիպած էր հիմա, ի՞նչ կը խորհէր, ի՞նչ եղած էր... տկար-ները զօրաւոր եղան, եւ զօրաւորները ահա արդարեւ անարժէք. այո՛, բոլո-րովին անարժէք, նուաստացած, ի-րենց վէս հերոսային ձգտումներուն մէջ, որոնցմով կ'անարգէին տկարնե-րը: Բայց գայմագամին իր քունին մէջ գիտակցած ծանօթութիւնը այս չէր միայն, աւելի խորացած էր անոր հմտութիւնը, հիմա, այս վերջին ա-նարգութենէն ետքը: Մինչեւ հիմա ամէն կասկածէ վեր էր իրեն համար որ Թալէաթ ու Էնվէր կատարելապէս իրենց իրաւունքին մէջ էին, այո՛, նոյնիսկ աւելց աւելի, երբ անոնք Հայ ազգին հանդէպ այս վարմունքը կ'ունենային իբրեւ հանճարեղ պետա-կան մարդիկ: Սակայն հիմա կասկա-ծը կատաղաբար կը փոթորկէր Գայ-մագամին ներսիդին Էնվէրի եւ Թալէ-աթի մասին, որովհետեւ ձախողու-թիւնը ամենամեծ հայրն է ճշմարտու-թեան...: Մարդիկ իրաւունք ունի՞ն միթէ այնպիսի յառակադիծ մը պատ-րաստելու, որուն միջոցաւ արմատա-խիլ ընեն ուրիշ ժողովուրդ մը: Կա՞յ միթէ օգտակարութեան հիմ մը այդ տեսակ յառակագիծի մը համար, ո-րուն պաշտպանութիւնը ըրած էր թե-րեւս հարիւր անգամ նոյն ինքը, գայ-մագամը...: Ժողովուրդի մը ուրիշէ մը աւելի լաւ կամ գէշ ըլլալը ո՞վ կը-նայ վճռել: Արդարեւ մարդոց տրուած չէ վճռել ասիկա: Եւ Աստուած այսօր Տամլաճըքի վրայ ահա փայլեցուց իր յայտնի վճիռը... Գայմագամը կ'ան-դրադառնար նաեւ իր անձին շուրջ, թէ ինչ վերապահուած է իրեն այս ձախողուածէն վերջ, ինչ կացութիւն պիտի ստեղծուի իրեն համար: Ն. վսեմութեան Հալէպի Վալիին պիտի գրէր իր հրաժարականի աղերսը, իր կեանքին ամբողջ շէնքը իր ձեռքովը այսպէս փլցնելով: Հաշտութիւն եւ բարեկամութիւն պիտի առաջարկէր Հայոց, յանձին Գաբրիէլ Բագրատեա-նի: Իթթիհատի կեդրոնական կոմի-տէին մէջ պիտի պաշտպանէր այն տեսակէտը թէ պէտք է Հայերը տա-րագրութենէ վերադարձնել եւ ընդ-հանուր ներք մը հաստատել, անով զարմանելու համար Հայերուն դէմ գործուած անիրաւութիւնը: Սակայն այս կարգի մտածումներու բարոյա-կան բարձրութեան վրայ գայմագամը խոր քունի արհաւիրքին մէջ միայն կրցաւ կենալ: Որքան կը բարակնար իր քունին էութիւնը, այնքան նորէն կը մօտենար ցերեկուան իր վիճակին ու գիտցածին եւ իր խորհուրդները այնքան աւելի չարամտօրէն կը դառ-նային նոյն ժպիրհ կողմնակալ ըն-թացքին: Կէս արթուն կէս քուն թմ-բածութեան մէջ սա դիւրին եզրակա-ցութեան հասաւ.— Ի՞նչ հարկ կայ ինքնամեղադրական տեղեկագիրներ ղրկել կեդր. կոմիտէին: Եւ գայմա-գամը այնուհետեւ քնացաւ մինչեւ կէս օր...

Կը ննջէի՛ն մեռելները, քրիստո-նեայ թէ իսլամ, ցիրուցան գետնա-մած, հեղեղատին շուրջ պարանցիկ նոճիներուն միջեւ եւ սարալանջին թաւուտին մէջ: Հսկայաբոյր հրդեհին լափլիզող լեզուները անոնց կը մօտե-նային յանդուգն ու քմայքոտ խաղար-կութեամբ: Կրակը կարծես պիտի ար-թնցնէր այս յաւէտ քնացողները, տա-կէն մտնելով վեր կը հանէր զանոնք, ճարճատուն մոլեգնութեամբ. անոնք կը շոկուէին հետզհետէ դէպի վեր զարհուրելի ծամծմուութեամբ, մին-չեւ որ վերջապէս շառաչմամբ կը պայթէին մարմինները՝ մաքրագոր-ծող խարոյկին մէջ ընկլուզուած...: Եւ ժամ ըստ ժամէ աճումնաձիգ կը յորդէր հրդեհը՝ Տամլաճըքի վերեւ փայլակնաշող, դէպի հիւսիս եւ դէպի հարաւ: Հուսկ ուրեմն գնաց կորսուե-ցաւ լերան փլածոյ քարերուն անդա-լար զառիթափին վրայ հարաւային մարտկոցին տակը եւ կորափիտ ա-պառաժի մը մէջ, որ անոր առջեւ պաշտպանեց հիւսիսի սարը: Ջրարբի լեռնամասին դալարուտ փարթամու-թիւնը, սուրբական անապատին այս հրաշալի օրհնութիւնը, անգամ մըն ալ ահա յաղթանակեց, ամբողջ օրը վառ դրօշներով, մինչ ուրիշ ամէն կողմ կը մնար միայն ածխացած գօ-տը, արգելքի ահագին դաշտ մը: Այս-պէս Մուսա Տաղ բոցերով ուկարմրա-ճաճանչ փլատակներով զրահեց իրմա-հու չափ պարտասած զաւակները, ո-րոնք իրենց քունին անդունդին մէջ չէին գիտեր թէ այսուհետեւ երկար ժամանակ անխոցելի են իրենց հալա-ծիչներուն յարձակումներէն: Անոնցմէ ոչ մէկը կը զգար թէ բարեկամ հովի մը ոյժը օժանդակ կանգնելով հեռա-ցուցած էր վտանգը իրենց կեդրոնէն, եւ համօրէն կայծերն ու բոցի ծուէն-ները խարազանած էր լեռն ի վար: Տասնեակ խումբերը եւ ժողովուրդը կը քնանային մինչեւ յետին ժամերը միջօրէին, եւ առաջին անգամ ըլլալով այնուհետեւ պետերու խորհուրդը հրամայեց լերան ստորոտինուլանջքին վտանգուած կէտերուն վրայ փայտե-րըն ու տերեւները մաքրել ու նետել: Ասով նոր ու ահագին աշխատանք ելաւ մէջտեղ:

Ամէնքը քնացած էին ցերեկը, բաց ի մէկ հոգիէ: Ժիւլիէթ իր վը-րանին մէջ անկողինին վրայ անշարժ նստած կը խոկար: Ի՞նչ օգուտ ունէր խորհիլը թէ ինքզինքը որքան պղտոր-ցուցած էր իր բացայայտ օտարակա-նութեան եւ անպըծելի յանցանքին ըղ-ձացող պատեանին մէջ:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

ՏԻՑԱՂ

Պ. Նազարէթ, իր կնոջ մասին.

— Ի՜նչ չար օր էր երկամթուղիի ար-կածի մը միջոցին ճանչցայ եւ կնու-թեան առի զայն:

— Բարեկամ, դժբախտութիւնը մարդուս երբեք առանձին չի գար:

⁂Նպարավաճառը աղնելիքի համար դրան առջեւ կը սպասէր տան տիրոջ: Տանտիրոջ տղան.

— Պարոն, պարապ տեղը մի սպա-սէք, հայրս չպիտի գայ:

— Ինչպէս:

— Քանի որ այսօր դուրս չելաւ:

Ուրիշ բանաստեղծ մըն ալ, Ահմէտ Զամաա, կ'ըլլայ որկառավարութիւնը բամպակի մշակութեան կը գոհէ գաշտերը, ուր կարելի էր տնկել սխ, ձմերուկ, եւն.: (Յօդքը բամպակին է ուղղուած):

— Ի՞նչ բրիր դու ձմերուկներուն: Սիրտս լեցուեցաւ կարմիր արիւնով: վարսակը վախցաւ քու զայրոյթէդ. եւ սեւ գոյն առաւ: Վախէն դեղնեցան բոլոր սեխերը: Քու պատճառովդ, մենք ջուր անգամ չենք խմեր: Այն օրէն ի վեր, երբ դուն երեւցար Մուղանի մէջ, մենք սարն իսկ չենք բարձրանար այլեւս:

Դրական այս ողբալի պատկերին կողքին, նոյնքան ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէ նկարչական, քանդակագործական, երաժշտական ճակատը: Դեռ մինչեւ հիմա չկան նկարչական, քանդակագործական, երաժշտական միութիւններ:

Magasin: 11bis Ave. Victor Hugo, Paris (16). Bureau: 75 Ave. Niel, Paris (17).

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2·30ին

ՊՈԻՐՍ ՏԸ ԹՌԱՎԱՅԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ M. JULES MOCH, Député de Drôme

Ներկայ կ'ըլլան տեղւոյս ֆրանսացի ընկերվարականները իրենց կազմով

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ **ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ Կովկասեան պարեր:

Մուտք՝ 1 *ֆրանք:*

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՍԵՔԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 24 *ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ*, կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս: գեղարուեստական ճոխ բաժին: *Մանրամասնութիւնները շուտով:*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԷՎՐԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26 RUE TROYON, SÈVRES

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին կը ներկայացուի

Ղեկավարութեամբ Պ. Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆի

ԵՐԵՔ ԹՇՆԻԱՌՆԵՐ կամ **ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ**

(Տրամ 4 արար 1 պատկեր)

Կը մասնակցին Տիկ·Շ·Փիրումեան, Պշտիկեան, Ման-պաշ, Ս·Հայկազեան և X

Գիները 7 *եւ* 5 *ֆրանք:*

Մ Ա Յ Ր Ա Ն Ո Ց

Villa ANNETTE

6, rue de l'Atlas 6

(Buttes Chaumontի պարտէզէն 25 մէթր հեռու)

Tél. NORD 46-65

Վիրաբուժական գործողութեանց եւ ծննդաբերութեանց ընդարձակ սրահներ՝ արդիական ամէն յարմարութիւններով, լուսաւոր, օդասուն, գեղեցիկ սենեակներ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ

Մէթրօ՝ Belleville et Simon Bolivar. *Հանրակառք՝ թիւ 5, 26:*

Օթօպիւս՝ N. BF. BN.

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 31-58

ԹԷՅ

ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական քաշքավալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվաներ, Հիթապաուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ համեմներ:

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** *ճերմակ պանիրի ընկերութեան:*

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ **Danton 52—75**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

T.S.F. 4 Լամբ 950F

կանխիկ եւ ապառիկ 6 և 12 ամիս Մէկ Տարի Երաշխիք

"RADIO-MUSIC"

L. NICHANIAN

56, rue Piat . PARIS (XX)e

Ֆոնոնները կը ձայնագրեն անթերթ լապերտիկի ամա գինով

Արեւելեան Աշխարհու Ամենահոխ փեսակներ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տօքթ. Յ. ՏԻՐԱՑ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ՝ ՄԱՆԿԱՆՑ եւ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

փոխադրուած է **53 Rue du Four 53. Paris (6)**

Métro: St. Sulpice եւ **Sèvres, Croix-Rouge**

Tél. LITTRÉ 49-23

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ Փարիզի մեր նոր վաճառատունէն ուր մթերած ենք եղանակին լաւագոյն մօտէլները ամէնապատեհ պայմաններով:

TRICOTS KÉBABDJIAN (Kébas)

Fabriques
76, rue Henri Regnault à Courbevoie (Seine)
12, rue Capitain Guynemer à Courbevoie (Seine)
1 bis, rue Gambetta à Houilles (Seine & Oise)

Ապսպրանքի եւ թղթակցութեանց համար:

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ եւ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

6, Rue des Jeûneurs, Paris (Métro: Sentier & Poissonnière)

R. C. Seine 415941 **Tél. LOUVRE: 57-37**

ԱՊՍՊՐԱՆՔ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻՆՔ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

Նմոյշի համար հարիւրին 20 զեղչ:

Վաճառատուն Ա Ժ Տ Է Ր

(Maison AGÉDER)

67, rue de Cléry. Paris (2)

Tél. Central 48 - 12

Մամնաւոր պատեհութիւն փոքրաքանակ վաճառողներուն

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՍՕԼՏԵՐ

Այրերու, կանանց եւ փոքրիկներու համար բրդեղէն — հիւսուածեղէնի վերաբերեալ ընտիր եւ աժանագին ամէն տեսակ ապրանքներ, *քօմբինէ, ժիւփ, ժիլէ, Փիւլօվէր, Պաշքոլ* եւայլն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կարող դերձակուհի Տիկին ԳՈՀԱՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, **12 rue Saint Sulpice.** *Փարիզ. Մէթրօ՝* **Odeon.** *կը կարէ ամենավերջին նորաձեւութիւն թուալով* Manteau, Robe de Soir, Robe de Mariage եւ Robe d'Après midi:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉ ՔՐԻԶԻ ԱՌԹԻՒ

Կարող գիտցողներու դիւրութեան համար, եթէ կը փափաքին, կերպասը կը կարէ իրենց վրայ յարմար գնով: Կ'ընդունի կիրակի եւ շաբթուան բոլոր օրերը: Գիշերներն ալ կարելի է: Կը ղրկենք վերջին նորաձեւութեան թուալներ օտար երկիրներ բնակողներուն:

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ

հ ի ւ ա ն դ ու թ ե ա ն ց

Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet **76-65**

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(*12* année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՊԷԼՎԻԼԻ ԵՒ ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

Maison MIASSERIAN

56, rue Olivier Métra, Paris (20)

Métro: Place des Fêtes Tél. Ménil. 64 - 52

Մասնագէտ՝ մազերու ներկի եւ indefrisableի *40, 60* եւ *75* ֆր. ժողովրդական գիներ, խնամուած աշխատանք:

Բ Ո Ւ Ր Դ Ե Ր

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար: Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40* (grosse laine):

Դիմել՝ DOERFLINGER

31, Rue de Maubeuge, Paris (9e) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստնեկու համար: Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ: Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը:

ԲԱԽՏԸ ՔՈՒԿԴ Է

Բախտը դուռդ եկած է: Եթէ կ'ուզես կէս գինով գնել հայաշատ փողոցի մէջ, օդասուն եւ գեղատեսիլ վեց սենեակնոց տուն մը խանութով միասին, պտղատու պարտէզ, կազ, ելեկտրականութիւն եւ մաքուր ջուր:

Անձամբ դիմէ՝ 20 *Rue Beauséjour, Sarcelles (Seine et Oise).*

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ *(Գրիմիթել)*

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենալաւ պայմաններով:

Փողոցի արկածի *դատերու* մասնագէտ, *առանց կանխավճարի* ընդունելութիւն: *Առաւօտ ժամը 9էն 10.30: Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30:*

Հասցէ՝ **35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D. N. BAHADOURIAN 40, rue Chaponnay. Lyon

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ JAUGE 10 (ժօժ *10*) մեքենայ ունեցող գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ իրենց տան մէջ աշխատելու համար:

Դիմել՝ Tricotage MOZPIR. 21, rue des Petits Carreaux, Paris (2).

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS ( ) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԻՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

· կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9 - 12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71, Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10e)

Tél. Botzaris 53 - 61 Métro: Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանանց հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 *ֆրանքէն, պրեճ՝ ամերիկեան սիստէմով:*

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 *եւ* 3—8: *Կիրակի եւ տօն օրերը՝* 9—4:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԷՆԱՉԵԱՆ

21-23 Rue Saulnier. Métro: Cadet

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ· ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

Հայ առեւտրականներ

"Tricotage MOZPIR,,

21 rue des Petits Carreaux Paris (2) Métro: Sentier

Միակ Թրիքոյի Հայ գործատունը որ ունի *արանց, կանանց* եւ *տղայոց* Թրիքոյի տեսակաւոր ճոխ մթերք, Maille fine եւ Maille Retournée:

Առաջին իսկ այցելութեամբ գոհացում պիտի գտնէք, անմրցելի գիներ ու յարմարագոյն պայմաններ:

Գաւառի յաճախորդներու նմոյշ կը ղրկուի ու մեր ներկայացուցիչը կ'այցելէ: Արագ առաքում բոլոր ապսպրանքներու:

ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յայտնի աստղագէտ հոգեբան **Tamu-Rhos** *որ եկած է Արեւելքէն, համաձայն ձեր ծնունդի թուականին եւ ձեռքի գիծերուն կը գուշակէ ձեր անցեալը, ներկան եւ ապագան: Կուտայ ճիշտ եւ մտերիմ խորհուրդներ ձեր սիրային, ամուսնական կեանքի մասին: Թղթակցութեամբ՝* 10 *ֆրանք: Անձամբ դիմողներու՝ դիմագծերու եւ աստղերու գուշակութեամբ* 15 *ֆրանք:*

Դիմել ժամը 10—1 2 եւ 2—7, Mr. *Tamu-Rhos*

26 Rue St. Placide, Paris (6) Մէթրօ՝ Vaneau

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ **COURONNE Tél. MENIL. 45—43**

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քննածական թելադրական եւ ֆրկեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դուրսի հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եւայլն.) շինութեան համար:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : **Sch. Missakian**

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933
31 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2351 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԹԻՒՐՔՕՂԼՈՒ ԹԻՒՐՔ»

Թրքական Հանրապետութիւնը — բուն բառով քէմալականութիւնը — յեղաշրջելով երկրին պետական կազմն ու ընկերային կեանքը, ամէն բանէ առաջ ուզեց արծարծել ազգային ոգին,— հայրենիքի գաղափարը:

Այս ճամբուն վրայ, ան կանգ չառաւ նոյն իսկ հրէշային այլանդակութեանց առջեւ, խեղաթիւրելով դարերու պատմութիւնը եւ ճուրքը հռչակելով աղբիւրը ... մարդկային քաղաքակրթութեան:

Մ. Քէմալ ինք յանդգնեցաւ սրբագրե՛լ պատմութիւնը, եւ իր տեսակէտը պարտադրել Թուրքիոյ «գիտուն»ներուն:

Այս պատմական իմաստակութեան պերճախօս փաստերը տեսանք Թուրք լեզուական համաժողովին մէջ, ուր քանի մը հայ շողոքորթներ ալ փայլեցան, ամէնէն առաջ շողոքորթուած Թուրքերուն մտածումը չարժելով:

Նոյն իսկ այս այլանդակութենէն բարիք մը չահեցաւ Թուրքը, ոչ միայն «Թիւրքօղլու Թիւրք» հայրենիք մը կազմելով, այլ եւ ազատելով իր լեզուն:

Հազիւ տարի մը անցած, ահա թերթերը կը ծանուցանեն թէ լեզուական Ցանձնաժողովը ընդունած է մամուլին եւ մասնաժողովներու միջոցաւ հաւաքուած 150,000 Թրքական բառերէն ութսուն հազարը:

Առանց այս որոշման ալ, Թուրք թերթերը արդէն շարժման մէջ դրած են բազմաթիւ նոր՝ ժողովրդական բառեր,— «Թափանըը» (ժողով), «անա խաթլարը» (գլխաւոր գիծեր) եւն.: Մէկ խօսքով, արագօրէն կը փոխուի Թուրքերէնը, խմբագիրներու եւ գրագէտներու գրչին տակ, օրը օրին ընտելացնելով ժողովուրդը:

Միեւնոյն առաջադրութեամբ, անխնայ պրկուեցան օտարներու ... չեղած փոքրամասնութեանց գլխուն, որպէսզի անոնք Թրքախօս ժամանակէն առաջ:

Նոր թերթ մը, «Հէր Կին», դեռ անցեալ շաբթու դառնութեամբ գիտել կուտար թէ՝ լատիներէն տառերը գործածելով հանդերձ, լեզուական միութիւն չէ հաստատուած տակաւին, թէ տարբեր լեզուներ կը խօսուին, թէ Անատոլուի մէջ Թուրքեր կան որ... Հայերէն եւ յունարէն կը խօսին:

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս բռնած են Հրեաներու օձիքը, առարկելով թէ անոնք մայրենի լեզու չունին եւ աղճատ սպաներէն մը կը խօսին:

Ինչ կը վերաբերի Հայերուն եւ Յոյներուն, անոնց երբեմնի «առանձնաշնորհ»ները չատոնց պատմութեան անցած են:

Պետութիւնը ինքն է որ կը վարէ անոնց, ինչպէս միւս բոլորին եւ օտարներուն դպրոցները:

Բուն լախտի հարուածը պիտի իջնէ այն ատեն, երբ Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացուի փոքրամասնութեանց օրինագիծը, որ կը ջնջէ բոլոր հին իրաւունքները, պետութեան յանձնելով Պատրիարքարաններու հետ կապուած հաստատութիւնները,— դպրոց, հիւանդանոց, կալուած, գերեզմանատուն եւն.:

Այս է որ կը կոչուի աշխարհականացում կամ «զուիցերիական օրինագիրք»:

×

Ամպայ չանցաւ Հանրապետութեան տասնամեակը:

Պարտադրուած արմատական փոփոխութիւնները յառաջ բերին ըմբոստութիւններ ոչ միայն ամբոխին, այլ եւ Թուրք մտաւորականութեան մէջ:

Մ. Քէմալ բոլորն ալ լռութեան դատապարտեց կախաղանով եւ «եաթաղան»ով:

Գլուխներ ճօճեցան Էրզրումի մէջ եւ ջարդ մը կերան Տրապիզոնի շրջանի Լազերը, ֆէսի եւ ուրիշ պատրուակներով:

Գլուխներ ճօճեցան Էնկիւրի եւ Իզմիրի մէջ,—պատուհասուեցան Իթթիհատի սպայակոյտին վերջին մնացորդները, դաւադրութեան պատրուակներով (1925 — 26):

Եւ կախաղաններ բարձրացան — դեռ երկու տարի առաջ — Մենեմէնի մէջ, խեղդելու համար յետաշրջական փորձ մը:

Իսկ տասնամեակին ամէնէն արիւնոտ փոթորիկը կազմեց Քրտական ապստամբութիւնը, որ սկսաւ 1925 փետրուարին, հրամանատարութեամբ Շէյխ Սայիտի, ողջնցաւ 1927ին, նոր կազմակերպութեամբ մը, եւ տեւեց մինչեւ 1930, աւերելով հողեր եւ կոտորածներ պատճառելով պետութեան:

Էնկիւրին դժուար թէ կարենար այդքան շուտ պրծիլ այս տարերային շարժումէն, եթէ Խ. Միութիւնը եւ Պարսկաստան օգնութեան հասած չըլլային, ճակատագրական պահուն: (Արարատ եւ Զիլան):

Այդ շարժումին ջախջախումէն վերջն է որ, այս աշունէն ի վեր, քէմալականութիւնը պարագաները նպաստաւոր կը գտնէ, գաղթականներ տեղաւորելու համար «արեւելեան նահանգներու» աւերակներուն վրայ:

Արեւմտեան մէջ խեղդելով քրտական շարժումը, քէմալականութիւնը ձեռքերն ազատ զգաց նոր մղում տալու «Թիւրքօղլու Թիւրք» քաղաքականութեան, կոտորելով, աքսորելով, տեղահան ընելով քրտական հոծ զանգուածները:

Այսօր քիւրտ աշիրէթներ եւ բազմութիւններ կան Թրակիոյ, Քիւթահիոյ եւ միջին Անատոլուի մէջ, իբրեւ հետեւանք այդ քաղաքականութեան: Նօսրացած են քրտական կեդրոնները, բացի Տերսիմէն, եւ Թուրք ուսուցիչներ ղրկուած են մինչեւ արեւելեան սահմանները, Թրքացնելու համար քիւրտ նոր սերունդը:

Նոր Թուրքիան այս բոլորը կրցաւ կատարել, վայելելով կատարեալ խաղաղութիւն՝ արտաքին ճակատին վրայ, այլեւ Թանկագին բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը Մոսկուայի, Լոնտոնի, Հռոմի եւ, վերջին պահուն, Փարիզի:

... Եւ սակայն, հանդիստ չէ Թուրքիան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՂԲԱՅ ԵՐԿՈՒ ՄԵԾ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

Պ. ՓՈԼ ՓԷՆԼԸՎԷ ԵՒ ՏՈՔԹ. ՔԱԼՄԷԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԻՆ

Կիրակի գիշեր, Ֆրանսա կորսնցուց երկու մեծ զաւակներ, Պ. Փոլ Փէնլըվէ եւ Տոքթ. Ալպէռ Քալմէթ: Առաջինը, որ հիւանդ էր երկար ատենէ ի վեր, յանկարծամահ եղաւ, իսկ երկրորդը զոհ գնաց լեարդի հիւանդութեան մը:

(Տոքթ. Քալմէթի կեանքն ու գործը համառօտակի ներկայացուցած ենք յաջորդ սիւնակին մէջ):

ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Պ. Փէնլըվէի վիճակը ծանրացած էր կիրակի գիշեր, այն աստիճան որ, ընտանիքին անդամները գիշերը լուսցուցին անոր մահճին քով: Սրտի տագնապը պահ մը մեղմացած ըլլալով, հիւանդը խնդրեց «Ֆաուստ»էն քանի մը էջեր կարդալ, յետոյ նորէն թմրեցաւ եւ առաւօտ արշալոյսին հոգին աւանդեց առանց տառապելու:

Ծնած էր Փարիզ, 1863ին: Հայրը գծագրիչ – փորագրիչ էր: Տարրական դպրոցէն իսկ ցոյց տուաւ բացառիկ յատկութիւններ: Մասնաւոր դասեր առաւ ուսուցչէ մը եւ 11ամեայ տարեկանին սորված էր գիտական առարկաները, լատիներէն եւ յունարէն: Երբ Սէն Լուի լիսէն մտաւ, եօթը առաջին մրցանակներ առաւ հինգերորդ կարգին մէջ: 23 տարեկանին շրջանաւարտ եղաւ Էքոլ Նորմալէն եւ Լիլ գնաց իբրեւ դասախօս: 28 տարեկանին դասախօսութեանց վարիչ էր Սորպոնի մէջ, յետոյ փրոֆէսէօր եղաւ բազմարուեստեան վարժարանին մէջ: Դպրոցները հազիւ լրացուցած, հռչակաւոր էր արդէն: Եղաւ մեծ մաթեմաթիկոս մը: 1900ին անդամ ընտրուեցաւ գիտական ակադեմիային, իսկ 1918ին եղաւ անոր նախագահը: 1895ին սկսաւ հրատարակել շարք մը գիտական ուսումնասիրութիւններ որոնք իր համբաւը տարածեցին ամբողջ աշխարհի մէջ:

Փէնլըվէ կանուխէն սիրեց օդանաւորդութիւնը, հետեւելով անոր առաջին փորձերուն: Ինքն ալ իր գիտական պրպտումներով օգնեց անոր զարգացման եւ հաւատաց անոր ապագային, մինչ ուրիշներ կը վիճէին: Ինք եղաւ առաջին ճամբորդը Րայթի սաւառնակին, երբ ան կը կոտրէր տեւողութեան մրցանիշը, օդին մէջ մնալով... մէկ ժամ տասը վայրկեան: Նոյնպէս առաջին ճամբորդն եղաւ Ֆարմանի սաւառնակին: 1910ին ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց օդանաւորդութեան մասին: Կառավարութիւնը մասնաւոր պաշտօն մը յանձնած ըլլալով իրեն, օդանաւային թռիչքներ կատարեց Հնդկաչինի եւ Չինաստանի վրայ: Պատերազմէն վերջն ալ, նախընտրեց օդանաւով երթալ Մարոք:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԴԸ

Պ. Փէնլըվէ քաղաքական ասպարէզը մտաւ 1910ին, երեսփոխան ընտրուելով Փարիզէն: Վերընտրուեցաւ 1914ին, 1919ին, 1924ին եւ 1928ին: Կը պատկանէր ընկերվարական հանրապետական խմբակցութեան: 1912 — 1913ին տեղեկաբերն էր ծովային եւ մտացոյցին եւ այն ատեն էր որ առաջարկեց նաւային ուժը ոչ թէ ցրուել, այլ կեդրոնացնել Միջերկրականի մէջ: 1914ին անդամ ընտրուեցաւ օդանաւային գերագոյն խորհուրդին: Պատերազմին սկիզբը, Փէնլըվէ իր գիտական աշխատանքներուն եւ հմտութեան շնորհիւ, նշանակուեցաւ նախագահ գիւտերու յանձնաժողովին, նուաստորմի յանձնախումբին, սպառազինութեանց եւ պայթուցիկներու յանձնախումբին, օդանաւային յանձնաժողովին: 1915 — 1916ին Պրիանի չորրորդ դահլիճին մէջ մտաւ իբրեւ կրթական նախարար, պաշտօն ստանալով կազմակերպել «ազգ. պաշտպանութեան հետ կապուած գիւտեր»: Յետոյ եղաւ պատերազմական նախարար, Ռիպոյի դահլիճին մէջ (1917 մարտ – սեպտ.): Երբ Ռիպօ հրաժարեցաւ, Պ. Փուանքարէ իրեն յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը: Փէնլըվէ յաջողեցաւ, հակառակ ընկերվարականներու ընդդիմութեան, եւ իր դահլիճը տեւեց 1917 սեպտ. 12էն մինչեւ նոյ. 13: Ինք թէ վարչապետ էր եւ թէ պատերազմական նախարար: Մինչեւ պատերազմին վախճանը, զբաղեցաւ միայն զինուորական արհեստագիտութեան խնդիրներով:

Պատերազմէն յետոյ, Էռիոյի հետ անցաւ ընդդիմադիր հոսանքին գլուխը: Իբրեւ նախագահը Հանրապետական Դաշնակցութեան, պայքար բացաւ ամբողջ երկրին մէջ, սկսեալ 1922էն եւ յանդեցաւ ձախակողմեան զանգուածին կազմութեան (քարթէլ): 1924 մայիս 11ին, նորէն երեսփոխան ընտրուած ըլլալով, իր թեկնածութիւնը դրաւ ժողովին նախագահութեան համար եւ յաջողեցաւ: Այս յաղթանակէն յետոյ, ընդդիմադիրները երկրորդ ցոյց մը կազմակերպեցին, պահանջելով Պ. Միլրանի հրաժարումը հանրապետութեան նախագահութենէն եւ դնելով Փէնլըվէի թեկնածութիւնը: Միլրան հրաժարեցաւ, Փէնլըվէ 306 քուէ չահեցաւ յունիս 12ին, ձախերու լիագումար նիստին մէջ, բայց ազգ. ժողովը տուաւ միայն 309 քուէ եւ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տումէրկ 515 քուէով:

1925 ապրիլ 10ին, երբ ինկաւ Էռիոյի դահլիճը, Փէնլըվէ կազմեց նոր նախարարութիւնը, հակառակ իր կամքին, եւ հազիւ վեց ամիս կրցաւ դիմանալ: Յաջորդ դահլիճն ալ իրեն յանձնուեցաւ, բայց նորէն ինկաւ: Իր օրով էր որ ստորագրուեցաւ Լոքառնոյի դաշինքը, բայց ծանրագոյն աստիճանին հասած էր ելմտական տագնապը: Ֆրանքը կ'իյնար: Ըմբոստութիւն ծագած էր Մարոքի մէջ: Կացութիւնը ծանրացած էր նաեւ Սուրիոյ մէջ, յանգելով Տիւրզիներու ապստամբութեան (1925 յուլիս 21):

Նոր դահլիճը կազմեց Պ. Պրիան, Փէնլըվէն առնելով իբրեւ պատերազմական նախարար: Նոյն պաշտօնը վարեց նաեւ Պրիանի 10րդ դահլիճին մէջ (1926 մարտ – յունիս), Էռիոյի երկրորդ դահլիճին մէջ, Փուանքարէի 4րդ եւ 5րդ դահլիճներուն մէջ, Պրիանի 11րդ դահլիճին մէջ: Յետոյ եղաւ օդանաւային նախարար Սթէկի դահլիճին մէջ (1930 դեկտ. 1931 յունուար), Էռիոյի Գ. դահլիճին մէջ եւ Փոլ Պոնքուրի դահլիճին մէջ (1932 դեկտ. 1933 յունուար): 1925էն 1929 մեծ բարեկարգութիւններ մտցուց զինուորական կազմակերպութեան մէջ: Պոնքուրի դահլիճին հրաժարումէն յետոյ, այլեւս մերժեց նախարարական որ եւ է պաշտօն, որոնց վերջինը առաջարկած էր Պ. Տալատիէ:

⁂ Աշխարհի չորս կողմերէն ցաւակցական հեռագիրներ կը տեղան այս կո–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀ ՏՕՔԹ. ՔԱԼՄԷԹԻ

Պ. Փէնլըվէի հետ միեւնոյն գիշերը մեռաւ նաեւ Տոքթ. Ալպէռ Քալմէթ, Փասթէօրեան հաստատութեան փոխ–տնօրէնը, որ միջազգային համբաւ կը վայելէր իր գիւտերով:

Ծնած էր 1863ին, Նիսի մէջ: Քսան տարեկանին մտաւ նաւատորմի առողջապահական սպասարկութեան մէջ: 1889ին մտաւ Փասթէօրեան հաստատութեան մէջ: Յաջորդ տարի ղրկուեցաւ Հնդկաչին, կազմակերպելու համար պատուաստը՝ կատաղութեան եւ ծաղկախտի դէմ, միեւնոյն ատեն հաստատեց Սայկոնի Փասթէօրեան հաստատութիւնը: Այս վերջին ձեռնարկին ատեն էր որ ուսումնասիրեց օձերու թոյնը: Տեղատարափ անձրեւները իրենց բոյներէն հանած էին այս օձերը որոնք բնակարանները ապաստանելով, պատճառ եղած էին մահացու դէպքերու: Օձահմայ մը շատ մը օձեր բռնեց եւ յանձնեց Տոքթ. Քալմէթի, որ սկսաւ ուսումնասիրել անոնց թոյնը: Այս ուսումնասիրութեանց շնորհիւ էր որ գիւտեր գտեց անոնց թոյներուն, թուռաւոր անասուններու եւ շինարուծութեան մասին (1907):

Հնդկաչինի մէջ միեւնոյն ատեն գըտաւ բրինձէն գարեջուր շինելու գաղտնիքը: 1893ին, երբ Ֆրանսա կը վերադառնար, ժանտախտ ծագեցաւ Հոնկ Քոնկի մէջ եւ Եէրսէն գնաց հոն ուսումնասիրելու: Գիտնականը գըտաւ հիւանդութեան մանրէն, ղրկեց Փարիզ, ուր Քալմէթ զայն ուսումնասիրեց Պոռէլի հետ եւ ձեռք բերաւ հակաժանտախտային շիճուկը:

1895ին Լիլի մէջ հիմնեց Փասթէօրեան հաստատութիւնը զոր վարեց մինչեւ 1919, մերժելով թողուլ իր պաշտօնը, երբ Գերմանացիները գրաւեցին քաղաքը: Այնտեղ մասնաւորապէս նուիրուեցաւ թոքախտին գիտական եւ ընկերային ուսումնասիրութեան, հիմնեց հակաթոքախտային առաջին բուժարանը եւ ժողովրդական ապաքինարան մը: Այնտեղ կատարեց նաեւ շարք մը ուսումնասիրութիւններ, մասնաւորապէս աղտոտ ջուրերը զտելու մեթոտներ:

1917ին Քալմէթ յաջորդեց Մէչնիքովի, իբրեւ փոխ–տնօրէն Փասթէօրեան հաստատութեան: Երբ պատերազմը վերջացաւ, շարունակեց իր ուսումնասիրութիւնները թոքախտի մասին եւ Կէռէնի հետ գտաւ կանխարգել պատուաստ մը (Պ.Ք.Կ.) որ կը ներարկուի նորածիններու: Այս գիւտը ժամանակակից գիտուններու առաջին շարքը բարձրացուց Քալմէթը եւ անմիջապէս տարածուեցաւ բովանդակ աշխարհի մէջ: Վիճակագրութիւնները կը հաստատեն թէ այս պատուաստը ոչ միայն անվնաս է, այլեւ արդիւնաւոր: Լիւպէքի մէջ (Գերմանիա) երբ բազմաթիւ երախաներ թունաւորուեցան, հաստատուեցաւ որ պատճառը Քալմէթի շիճուկը չէր: Այնուհետեւ աւելի տարածուեցաւ այս մեթոտը: Քալմէթ Փասթէօրեան հաստատութեան մէջ կազմակերպած է սքանչելի տարրալուծարաններ, այս շիճուկին պատրաստութեան համար:

Հանգուցեալը բժշկական ակադեմիային անդամ էր 1919էն ի վեր: Անդամ էր նաեւ 22 գիտական – բժշկական ընկերութեանց: Կը տառապէր լեարդի հիւանդութենէ:

⁂ 38 տարի առաջ, հոկտ. 28ին, կը մեռնէր Փասթէօր:

⁂ 1917էն ի վեր կէս միլիոն երախաներ պատուաստուած են Ֆրանսայի մէջ, հակաթոքախտային շիճուկով, իսկ աւելի քան կրկինը՝ ամբողջ աշխարհի մէջ:

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՑԱՒԱԳԱՐՆԵՐ ՊԻՏԻ ԱՄԼԱՑՈՒԻՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ հիթլէրական կառավարութեան հրատարակած օրէնքին համաձայն, իբր երկու միլիոն «տեւական խենդեր», ժառանգական կոյրեր, խուլեր եւ համրեր, լուսնոտներ, անկարներ, ալքոլամոլներ եւայլն պիտի ամլացուին հետզհետէ, տարեկան միջին հաշուով 80,000 հոգի:

ԿԱՆԽԱՀԱՍ ՁՄԵՌ

Երեք օրէ ի վեր, ձմեռնային օդ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ: Ցուրտը, անձրեւը եւ պարբերական քամի մը շատ կը յիշեցնեն ձմրան օրերը:

Կացութիւնը աւելի ծանր է գաւառներու մէջ: Ձիւն եկած է Ալպեան շրջանին, հարաւային, արեւելեան եւ կեդրոնական Ֆրանսայի մէջ: Փարիզ–Մարսէյլ գծին վրայ կառախումբերը երկու ժամ ուշացան, ճամբաները փակուած ըլլալով: Հեռագրական հաղորդակցութիւններն ալ խզուեցան եւ միայն հեռախօսը կը գործէր, թելերը ստորերկրեայ ըլլալով: Կրընոպլը, Անըրսի, Մանթոն, Մոնթէ Քարլօ եւայլն քաղաքները ժամերով զրկուեցան հեռագրական հաղորդակցութիւններէ: Մոնլիւսոնի եւ Թարպի մէջ ձիւնակոյտեր ինկան: Զոհեր ալ կան:

Կացութիւնը ծանր է նաեւ ծովուն վրայ: Բուռն փոթորիկ մը կ'ոռնայ Մանշի եւ Ատլանտեանի մէջ: Բազմաթիւ նաւեր արկածի հանդիպեցան, բարեբախտաբար ոչ – ծանր:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՆ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 223 ՀՈԳԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ՝ 60 ՀՈԳԻ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ արաբական գործադուլը տարածուած է տնտեսական կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Կիրակի օր նոր խռովութիւններ ծագեցան բրիտանական մարզպանին բնակարանին առջեւ: Հակառակ ոստիկանութեան ազդարարութեանց, ցուցարարները մերժեցին հեռանալ եւ մէկը ատրճանակ պարպեց ոստիկաններուն վրայ որոնք պատասխանեցին եւ կանոնաւոր ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ: Երկու Արաբներ սպաննուեցան եւ 60 հոգի վիրաւորուեցան, որոնց 15ը ծանրապէս: Անգլիական լուրերը կ'ըսեն թէ Սուրիոյ իսլամ հասարակութիւնը որոշած է բողոքել բրիտանական իշխանութեանց ընթացքին դէմ եւ թէ աղօթքներ պիտի կատարուին Դամասկոսի մզկիթներուն մէջ, մեռեալներու հոգւոյն:

Արաբական գործադիր կոմիտէն ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց որով կը բողոքէ Հրեաներու ներգաղթին եւ հողերու վաճառման, ինչպէս եւ վերջին դէպքերուն դէմ:

Նոր հեռագրի մը համաձայն, Արաբները փորձեցին թափօրներ կազմել եւ խուժել հրէական թաղերը, բայց ոստիկանութիւնը կրակ տեղաց:

⁂ Ուրբաթ օր խռովութիւններ ծագեցան ոչ միայն Եաֆայի, այլեւ Հայֆայի եւ Նապլուսի մէջ:

Ցոյցերուն մասնակցեցան նաեւ բազմաթիւ կիներ, քարեր տեղացնելով: Կառավարութիւնը ձերբակալեց արաբական կոմիտէին եւ անկախութեան կոմիտէին անդամները, որոնց մէջ կը գտնուին Երուսաղէմի միւֆթիին ազգականը, Քէմալ Հիւսէյին եւ երիտասարդ Արաբներու ղեկավարը, Եազուպ Հիւսէյին: Սուրիայէն ալ սպառազէն ցուցարարներ գացած մասնակցած են խռովութեանց: Պաշարման վիճակ հրատարակուած է գլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին, ուրբաթ օր միայն Եաֆայի մէջ սպաննուած են 27 հոգի, ծանրապէս վիրաւորուած են՝ 33 հոգի, իսկ թեթեւապէս՝ 190 հոգի, որոնց 40ը անգլիացի եւ տեղացի ոստիկաններ:

⁂ Այս խռովութեանց առթիւ, Անգլիոյ գաղթային նախարարութիւնը դիտել կուտայ թէ ներգաղթի քաղաքականութիւնը չէ փոխուած, թէ վերջին վեց ամիսներու ընթացքին Պաղեստին մտնելու արտօնուած են միայն 5500 Հրեաներ եւ թէ նոյն թիւը պիտի պահուի յառաջիկայ վեց ամսուան համար, թէ նորեկները մեծ դրամագլուխներ կը բերեն իրենց հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Դ.

Ազատ խօսքէն եւ ազատ մամուլէն յետոյ զուտ արուեստի գործերն ալ հալածանքի ենթարկուած են խորհրդային աշխարհին եւ հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ, ուր միջնադարեան խարոյկներ կազմուեցան փճացնելու համար վնասակար համարուած բոլոր հրատարակութիւնները:

Կառավարութիւնը իր հիմնական տեսակէտներն ունի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական բոլոր հարցերու մասին եւ այդ տեսակէտները կեանքի մէջ իրականացնելու համար պէտք ունի իր ժողովուրդին ամբողջական աջակցութեանը: Այդ մարզերուն մէջ անիկա չի կրնար ընդունիլ ուրեմն որ հակառակ տեսակէտներ պարզուին, մտքերը պղտորուին եւ աջակցութեան տեղ ընդդիմութեան հանդիպի: Այդ կարգի հրատարակութիւնները պէտք է արգիլուին եւ խիստ հալածանքի ենթարկուին անոնց հեղինակները:

Ինչ կը վերաբերի զուտ արուեստի գործերուն, բանաստեղծութիւն, վէպ, թատերգութիւն՝ անոնք ալ պէտք է խիստ հակակշռի ենթարկուին եւ ծառայեն ստեղծելու այն ընդհանուր մթնոլորտը որ կրնայ առաւելագոյն չափով նպաստել ղեկավարութեան կազմած ծրագիրներուն յաջող իրականացմանը:

Վէպն ու թատրոնը կը խմորեն ժողովուրդներու հոգին: Ինչպէ՞ս կարելի է թոյլ տալ որ արուեստի ազատութեան անունով ամէն մարդ կարենայ իր ուզածը գրել, նորաձեւութեան պիտակին տակ՝ իյնայ պոռնկագրութեան մէջ, հեղգացնէ, անբարոյականացնէ ժողովրդական առողջ զանգուածները:

Թատրոնն ու գրականութիւնը չափազանց կարեւոր գործիքներ են անպատասխանատու մարդոց ձեռքը ձգուելու համար: Անոնք պէտք է որ ղեկավարութեան հետ ըլլան եւ ծառայեն անոր նպատակներուն:

Այսպէս է որ նոր յեղափոխութիւնները պատնէշ առ պատնէշ կը գրաւեն ու կը քանդեն ազատականութեան պարիսպները եւ ստեղծուած է արդէն իսկ տարակոյսի ու շփոթութեան այն ծանր մթնոլորտը որ կը մշուշէ ամէն մարդու սրտին մէջ բողբոջող ազատութեան ծաղիկը:

×

Ընդունինք պահ մը որ կատարելութեան հասած մարդը միայն արժանի է ազատութեան բարիքները վայելելու: Ընդունինք որ գէշ գործածուած ազատութիւնը ոչ միայն վտանգաւոր կրնայ դառնալ հաւաքականութեան հետաւոր թէ մերձաւոր բարձր շահերուն այլեւ չարիք մը զայն գործածողին համար: Ընդունինք նոյնպէս որ մարդկութիւնը իր ներկայ հասունութեան աստիճանին մէջ դեռ եւս իր երախայութեան շրջանն է որ կը բոլորէ եւ լաւ է որ անոր ձեռքը չձգուի ազատութեան այդ երկսայրի եւ վտանգաւոր զէնքը:

Բայց վերջապէս այդ ազատութիւնը պէտք է որ տրուի մէկու մը կամ մէկ քանիներու ձեռքը, որպէսզի ղեկավարեն երկրին գործերը:

Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել որ այդ ղեկավարութիւնը պէտք եղած հասունութիւնը եւ կարողութիւնը պիտի ունենայ, չխաբուելու համար իր տնօրինութիւններուն մէջ, չսայթաքելու համար իշխանութեան աստիճաններուն վրայ, ինքն ալ ի չարը չգործածելու համար իր ձեռք անցուցած ազատութեան իրաւունքը:

Ու նախ եւ առաջ ուրկէ՞ց պիտի բղխի իշխանութիւնը: Երկնառաք չի կրնար ըլլալ անիկա, ուստի եւ հողին վրայէն պիտի գայ: Բայց ի՞նչ ճամբաներով եւ որո՞ւն կամքով: Եթէ դարձեալ քուէներու ուժն է որ պիտի հարթէ իշխանութեան ճամբան, բայց այս անգամ տարբեր դասակարգի մը կամ դասակարգերու քուէն, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել, ի՞նչպէս եւ ի՞նչու որ այդ միւս դասակարգը աւելի հասունութիւն պիտի յայտնաբերէ իրեն վստահուած այդ պաշտօնին ազատ կիրարկութեան մէջ: Կարելի է ընդունիլ տհաս ժողովուրդներու համար, որ երկրորդ կարգի ընտրութիւնները աւելի նպաստաւոր արդիւնքներ տան: Եթէ հնարաւոր ըլլար նախ եւ առաջ, ընտրանի մը ընտրել — այնպիսի նըժարէ մը անցընելով զանոնք որ դեռ եւս գոյութիւն չունի— եւ յետոյ այդ ընտրանիէն ընտրել ղեկավարութիւնը, այդ պարագային ալ կարելի էր ընդունիլ որ արդիւնքը աւելի նպաստաւոր ըլլայ: Բայց ինչպէ՞ս հաւատալ որ ընտրական իրաւունքը ընդհանուրին ձեռքէն խլել եւ մէկ դասակարգի մը առանձնաշնորհումը դարձնելով, բան մը փոխած կրնանք ըլլալ — եւ դէպի լաւը — ազատ քուէարկութեան տրուած յոռի արդիւնքներուն մէջ: Նոյնը կարելի է ըսել եթէ ընտրելու իրաւունքը յանձնուած է որոշ կուսակցութեան մը անդամներուն:

Իսկ եթէ ղեկավարութիւնը ինքզինքը պիտի պարտադրէ ժողովուրդի մը, ոչ թէ ընտրական ճանապարհով, այլ բռնի ուժի միջոցաւ, ո՞վ կրնայ պնդել որ այդ ղեկավարութիւնը անպատճառ դէպի լաւը պիտի գործածէ իր ունեցած բռնի ուժն ու ձեռք անցուցած իշխանութիւնը եւ զէնք չպիտի դարձնէ զանոնք յետադիմական վարչաձեւ մը, միջնադարեան բռնապետութիւն մը հիմնելու համար: Կատարուած քանի մը յաջող փորձերը մեզ չեն կրնար կուրացնել այն աստիճան որ կարենանք ընդունիլ թէ ազատականութեան դէմ կատարուած ամէն յեղափոխական շարժում երբ կը յաղթանակէ, անպայման Մուսոլինի մը կը բերէ իշխանութեան գլուխը:

Դեռ ուրիշ խնդիր որ յայտնի չէ թէ ի՛նչպէս պիտի ապահովուի այս նորածնունդ վարչաձեւերու տեւականութիւնը: Դարձեա՞լ առանձնաշնորհուած դասակարգի մը կամ կուսակցութեան մը քուէներով թէ ոչ կրկին բռնի ուժի գործադրութեամբ: Երկու պարագային ալ արդիւնքը կրնայ խնդրական ըլլալ՝ քանի որ ոչ քուէին կը վստահինք եւ ոչ ալ բռնի ուժին:

Ֆաշականութիւնը, ազգային – ընկերվարութիւնը եւ սովետականութիւնը իրենք իրենց ըէժիմին ընդերքնե՞րէն է որ կը քաղեն իրենց ուժն ու կենսունակութիւնը, թէ ոչ Մուսոլինի մը, Հիթլէր մը կամ Սթալին մըն է որ շունչ կուտան անոնց: Եթէ այս վերջին տեսակէտն է ճիշդը, ինչպէս չխորհիլ որ անոնց մահէն յետոյ կրնան փլչիլ այդ վարչաձեւերը:

Մուսոլինի ինք հիմնեց Ֆաշականութիւնը իբրեւ իր ձեռքերուն յարմար գործիք, իր ժամանակին եւ երկրին ներքին պայմաններուն համաձայնեցնելով զայն: Ի՞նչ վստահութիւն կայ որ Ֆաշականութիւնն ալ իր կարգին, եւ դեռ երախայութեան շրջանին մէջ, կարենայ նոր Մուսոլինի մը ծնիլ, առաջնոյն տեղը գրաւելու եւ չի ձգելու համար որ այդ ըէժիմը քայքայուի անփորձ կամ թոյլ ձեռքերու մէջ:

Հիթլէր ինքն իր ձեռքերովը կերտեց ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը, օգտուելով կուտակուած բոլոր դժգոհութիւններէն եւ թշուառութիւններէն: Կարելի՞ է յուսալ որ ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ իր կարգին կարենայ նոր Հիթլէր մը ծնիլ՝ թոյլ չտալու համար որ իր կուսակցութիւնը ծառայէ իբր յենարան Հօհէնցոլէրն մը գահ բարձրացնելու համար:

Դեռ շատ նոր են այս ըէժիմները որպէսզի կարելի ըլլայ անոնց տեւականութեան մասին կարծիք յայտնել: Բայց ինչ որ լոյսի պէս յստակ է, այն է թէ անոնք, շատ քիչ ժամանակի մէջ, ամենածանր հարուածը հասցուցին ազատականութեան մեծ սկզբունքներուն:

Խորհրդարանային, թաղապետական եւ այլ ընտրութիւններու յարափոփոխ պատկերը, մէկ աջ, մէկ ձախ, ընտրողներու ցոյց տուած ձգտումը երկրին ընդհանուր շահերէն աւելի խնամելու զիրենք ընտրողներու շահերը, խորհրդարանային կարգերու եւ բարքերու մէջ մուտ գործող եւ օրէ օր չէզոքող անբարոյութիւնը, ընտրական նպատակներով միայն արդարացող շռայլութիւնները, կուսակցական սուր ու փցուն պայքարները եւ այս բոլորին իբր հետեւանք ամլութեան դատապարտուած անել վիճակ մը՝ անշուշտ պարարտ հող պատրաստած էին հիմնուած նոր ըէժիմներուն, մեծ չափով օգտուելով նաեւ պատերազմին պատճառած բազմազան չարիքներէն:

Բայց այս վերջիններն ալ իրենց կարգին նոր եւ ամենածանր հարուածը հասցուցին ազատական ըէժիմին:

Դէպի ո՞ւր կ'ուղղէ մարդկութիւնը իր մոլորուն քայլերը:

Ազատութիւն, Հաւասարութիւն եւ Եղբայրութիւն բառերը որոնք հրեղէն սիւներու նման լուսաւորեցին քաղաքակիրթ ժողովուրդներու ճամբան ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին՝ այսօր գրեթէ ծիծաղ կը շարժեն եւ ազատականութիւնը իր վերջալոյսի ժամերն է որ կ'ապրի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

(Երրորդ եւ վերջին մաս)

Սա մի ահաւոր երեւոյթ է, որու հանդէպ քարերը կ'աղաղակեն… Բայց լռա՛ծ են հայ կարմիրներու այդ մանկական ժեսթերուն առջեւ մեր հակառակորդները՝ Հօկ, Ռամկավար:

Մեր հակառակորդները բոլոր ներքին խառնակութիւններու պատասխանատուութիւնը մեր վրայ կը նետեն, մինչ բուն դաւադիրներն ու յարձակողները հանդէս կուգան անմեղութեան լուսապսակով եւ կը շարունակեն իրենց ռազմական սխրագործութիւնները Դաշնակցութեան ու հայութեան դէմ: Մե՛նք ենք բոլոր քաղաքացիական կռիւներու հեղինակը — մենք՝ որ անդուլ կը քարոզենք միացեալ ճակատ, համազգային կազմակերպութիւն, մեր բիւրաւոր վէրքերը կապելու եւ մեր դժուարին դատը պաշտպանելու համար… Հօկ ու Ռամկավար ոչ միայն «ազգային դատ» բառերը վտարեր են իրենց բառգիրքէն, ոչ միայն լուռ կը մնան երբ կարմիրները յուսահատ ճիգեր կ'ընեն խեղդելու քննադատական ազատ խօսքը գաղթաշխարհի մէջ— ստեղծելու համար զաքարեան պապանձումի այն մղձաւանջը, որ կը տիրէ Հայաստանի մէջ, այլեւ անտարբեր հանդիսատես կը մնան, երբ նոյն համայնավար գործակալները անպատիժ կ'ոտնահարեն ազգային ամէն սրբութիւն եւ կը ձգտին խլել վերացնել — գաղթային հրապարակէ՛ն ալ— մեր ամէնէն նուիրական տօնակատարութիւնները՝ Մայիսեան տօն, ապրիլեան սգատօն, Վարդանանց պատերազմ եւն., որովհետեւ անոնց բոլորին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուրուականը կը տեսնեն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այդ պատուական ռամկավարներուն աչքին ոչ միայն թշնամի է գաղութներու ներքին խաղաղութեան, այլ թշնամի է եւ հայրենիքին,— այն փոքրիկ հանրապետութեան, որ այսօր խորհրդային անունը կը կրէ, բայց որ ստեղծուած է նոյն Դաշնակցութեան ձեռքով… Այո՛, եթէ այսօր գոյութիւն ունի այդ Հանրապետութիւնը իր միապաղաղ հայ բնակչութեամբ, որպէս քիչ թէ շատ ուրոյն ու պատուաւոր անդամ Համառուսական Դաշնակցութեան — այդ պարտական են մեր ճիգերուն, Ղարաքիլիսին ու Սարդարապատի մեր սամիթիկներու, նահատակներու արիւնին: Հայ բոլշեւիկները բազմեր են այսօր խոլոխ ու հպարտ՝ մեր ձեռքով դարբնուած այդ երկրին վրայ, նման այն թռչուններուն, որոնք կը թառին ծառի մը ճիւղերուն վրայ — եւ այնպէ՜ս հպարտ, այնպէ՛ս խոլոխ ու հանդիսաւոր — ասես իրենք են ստեղծեր ծառը…

Թշնամի՛ ենք մեր գաղութներուն, թշնամի՛ ենք մեր հայրենիքին — բարեկամ են միայն Հօկ ու Ռամկավար: Իրօք մէկ բանակ, մէկ ուխտ մըն է ընդդէմ Դաշնակցութեան: Կուսակցութիւն չեն, այլ խառնիճաղանճ, այլատարր բլօք մը: Վե՛հ բան մըն է կուսակցութիւնը, ընկերներ: Կեանքի էն բարձր ստեղծագործութիւններէն է: Գաղափարական շէնքարար ոյժ մըն է քաղաքակիրթ ազգերու մէջ: Առանց կուսակցութեան չկայ կեանք, յառաջդիմութիւն…

Ամենայետին քաղաքական կուսակցութեան մէջ կայ գէթ նուազագոյն չափով եւ խղճմտութիւն, շիտակութիւն: Իսկ այս մարդոց միակ մղիչն է անհանճ կիրքը, անոնց իրական մտահոգութիւնն է՝ սեւցնել ու դուրս մղել հրապարակէն հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան միակ կազմակերպութիւնը, զոր կ'ատեն ու կը հալածեն ուղղափառ Թուրքի մոլեգնութեամբ: «Ռամկավար – Ազատական կուսակցութիւնը» ոչ ռամկավար է, ոչ ազատական է, ոչ ալ կուսակցութիւն է: Անոր մէջ կրնան գտնուիլ քանի մը լըջմիտ ու պարկեշտ հայ մարդիկ, որպէս բացառութիւն: Ան ստեղծուած է իր շէֆերու պատկերով: Առնցմէ մէկը — լաւագոյնը — օր մը ըսաւ հրապարակաւ, ի լուր էնկիւրիի վարիչներու, թէ Հայերն ալ արդէն վրէժ առեր են, կոտորելով շատ մը Թուրքեր եւ թէ հայ ժողովուրդը այլեւս պահանջ չունի Թուրքիայէն: Միւսը՝ որ իր կեանքի նպատակ դարձուցեր է Դաշնակցութեան ոչնչացումը՝ դրօշամարտի փողը հնչեցուց Դուրեանէն շատ առաջ եւ օրին մէկը փրփուրը բերնին հաւա՛ր կոչեց, աղէ՛տ ու արհաւիրք պոռաց, որովհետեւ հանդէսի մը առիթով Մխիթարեան հայրերը պարզեր էին եռագոյն դրօշը Սէվրի իրենց գիւղացի ճակտին… Եւ դրօշամարտը այնուհետեւ արծարծուեցաւ յարաճուն եռանդով, մինչեւ որ հասաւ ներկայ խելագարութեան: Չէ՞ որ եռագոյնը միայն ազգային դրօշ մը չէ, այլ եւ խորհրդանիշն է «Դաշնակցութեան» ձեռքով վարուած ազատագրական պայքարներուն: Եւ չէ՞ որ պէտք էր հաճելի ըլլալ Երեւանի կառավարութեան … Վասնզի այս մարդոց բոլոր գործերուն մէջ անշահախնդրութիւնը յետնագոյն տեղը կը բռնէ:

Այս զոյգ էլիթները կը բաւեն արդէն կուսակցութիւնը յատկանշելու: Tels chefs — tel parti…

Զարմանալի չէ, որ շատ շատեր հայ բուրժուազիայէն, տարրական վայելչութեան զգացումէ զրկուած, չեն անդամագրուիր այդ խմբակցութեան, թէեւ իրենք ալ նոյն քաղաքական աշխարհահայեացքի տէր են:

Այդ մարդոց հետ համերաշխութեան ամէն բանակցութիւն, տարաբախտաբար ապարդիւն է: Ինչի՞նչ կրնանք ակնկալել խմբակցութենէ մը, որ ստեղծուած է միայն դաւելու եւ քանդելու համար:

×

Ունինք մի այլ տարր — բաւական ստուար — գաղթաշխարհի մէջ — չէզոքները: Կրաւորականութիւնը մեր անցեալ ու ներկայ մեծագոյն չարիքներէն է: Սակայն կը հանդիպինք նոյն իսկ սրտցաւ հայ մարդոց — տարէց ու երիտասարդ — որոնք տեսակ մը պարծանքով կը հոլովեն. «Ես անկուսակցական եմ», «Ես չէզոք եմ»… Ցնցանք է այս:

Դուն չէզոք ես, հա՛յ եղբայր, բայց Թուրքը երբեք չէզոք չի մնար: Ողջ թրքութիւնը միաբան է իր հայաջինջ գործին մէջ: Ողջ թրքութիւնը՝ մէկ կուսակցութիւն, մէկ բանակ կազմած անողորմաբար կը հետապնդէ մեզ եւ վաղը նորէն պատեհ առիթով պիտի դրոհ տայ հայութեան դէմ…

Մեր չէզոքները գոնէ կրնային կազմակերպուիլ, որպէս տեսակ մը արտակուսակցական մարմին, որ հաշտարար ոգիով միջամտէր պայքարներուն, իր ձայնը հնչեցնէր գաղթահայութեան տագնապալի կացութեան առթիւ եւ գթասրտութեան հրաւիրէր երկպառակութեան հերոսները: Տարաբախտաբար, այդ տարրն ալ ընդհանուր առմամբ կը մնայ անտարբեր հանդիսատես կատարուող անցքերուն:

Եւ մենք կը մնանք մեն – մենակ… Տխուր է մեր այսօրը եւ աւելի մտահոգիչ է վաղուան օրը: Դաշնակցութիւնը չի չափազանցեր իր ոյժը: Տկա՛ր ենք հանդէպ այն բազմատեսակ եւ ահարկու խոչընդոտներուն որ կը ցցուին հայկական դատի, հայ ժողովուրդի ապահովութեան ու բնականոն յառաջդիմութեան դէմ: Այդ իսկ պատճառով տասնեակ տարիներ համերաշխութեան ու միացեալ ճակատի քարոզը հնչեցուցինք, բայց այն միշտ մնաց ձայն բարբառոյ… եւ միշտ մեր ձեռքը մնաց օդին մէջ…

Մինակ ենք, ընկերներ, պէտք չէ որ տարուինք պատրանքներով: Դիւրահաւատ մի՛ լինինք, հրաշքներ մի՛ սպասենք կազմակերպութենէն, որ ստիպուած է իր ուժերուն մէկ խոշոր մասը սպառել ներքին ճակատին վրայ, մեր անխիղճ հակառակորդներուն դէմ: Մի՛ անտեսենք մեր դաժան իրականութիւնը, մի՛ անգիտանանք մեր եւ թշնամիին ուժերուն փոխ – յարաբերութիւնը, չափազանցուած յոյսեր մի դնէք կազմակերպութեան վրայ, որովհետեւ այդ բոլորէն դիւրութեամբ կը ծնի յուսախաբութիւն ու հիասթափութիւն, որոնք իրենց կարգին նահանջականութեան (défaitisme) եւ պառակտումի թոյնը կը նետեն շարքերուն մէջ:

Մինակ ենք, ընկերներ, թող գոնէ մեր շարքերուն մէջ բոյն չդնեն չէզոքները, «փրազեօր»ները, պորտաբոյծ անտարբերները: Կան, գիտեմ, երիտասարդներ, որոնք աւելի կը սիրեն խօսիլ, քան գործել, կ'ուզեն աւելի շէֆութիւն ընել քան մնալ համեստ շարքայիններ, յաւիտենօրէն կը տրտնջան ու կը քննադատեն… Կան երիտասարդներ, որոնք մէկ երկու տարի հրապարակի վրայ ճռռմելէ ետք, արդէն կը յոգնին, կը քաշուին գործի կեդրոններէն, կը մեկուսանան եւ վերէն վար, իրենց տգէտ բարձունքներէն, արգահատանքով կը նային շարքերուն վրայ: Ոչինչ կայ աւելի եղկելի քան այդ երիտասարդ ծերուկները եւ այդ ամբարտաւան մեկուսացումը: Այդպիսիները արժանի չեն «Դաշնակցական» անունը կրելու:

Մինակ ենք — ապաւինինք մենք մեզի: Մինակ էինք եւ անցեալի փոթորկալից դրուագներուն մէջ,— այնուամենայնիւ, կրցանք սոէպ պատուով ելնել ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն ու տագնապներէն: Մնա՛նք հաւատարիմ մեր մեծ մեռելներու կտակին եւ շարունակենք բարձր պահել այն դրօշը, որու խունացած ծալքերուն տակ կռուեր ու նահատակուեր են Հայոց աշխարհի քաջերը… Դաշնակցութիւնը սոսկ յեղափոխական կուսակցութիւն մը չէ: Իր անխուսափելի թերութիւններով հանդերձ, ան յառաջադէմ հայութեան օրգանն է, հայ իտէալի ջահակիրը, հայ խղճի ու կորովի մարմնացումը: Տասնեակ տարիներ անդուլ կռուելէ եւ արիւնելէ յետոյ, ան չի կարող թոյլ տալ, որ Հօկերու, կաշառակեր կղերականներու անխիղճ խաժամուժը տիրէ Հայոց հրապարակին:

Վերսկսինք կրկնակ թափով պրոպագանդի մեր գործը — առանց անօգուտ «բռաւօ»ներու — վերակազմենք եւ խտացնենք շարքերը նոր ու թարմ ուժերով, ձգտինք մանաւանդ ամրապնդել մեր ներքին համերաշխութիւնը, վերստեղծենք մեր վաղեմի կուռ, կարգապահ բանակը, ջանանք գրաւել եւ չէզոքները, բոլոր սրտցաւ հայրենասէրները եւ միահամուռ ճիգերով թումբ կանգնենք ազգաւեր հոսանքներուն դէմ:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Հինին ու նորին միջեւ պայքարը սուր է ու դաժան՝ դասակարգէ դասակարգ, կուսակցութենէ կուսակցութիւն, երկրէ երկիր, հոգիներու ներսէն ու հոգիէ հոգի:

Ո՞ր կողմէն պիտի ծագի նոր Լոյսը, ո՞վ պիտի բերէ Նոր Աւետարանը որուն կը սպասէ մարդկութիւնը: Նոր ըէժիմնե՞րը, թէ ոչ բարեփոխուած ազատականութիւնը:

Ո՞վ գիտէ, ո՞վ կրնայ գուշակել:

Թերեւս սրտով մարդիկ կրակին հետ է որ կը խաղան եւ հաճոյք ունին անոր շուրջը կուտակելու դէզեր ու դէզեր հրավառ նիւթերու: Պզտիկ կայծ մը, եւ համաշխարհային նոր ու զարհուրելի հրդեհ մը կրնայ հսկայական աւերակոյտի մը վերածել հինն ալ, նորն ալ, եւ այդ մոխրակոյտին վրայ է թերեւս որ պիտի դրուին հիմքերը իսկական արդարութեան եւ իսկական հաւասարութեան նոր իրաւակարգին:

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ.— Լոնտոնի Օպզըրվըր շաբաթաթերթը թուրք հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը (Պոլսէն).—

Քէմալականութեան առաջին տասնամեակը լրացաւ եւ Մուսթաֆա Քէմալ որ հրաժարած է «փաշա» տիտղոսէն, իրաւամբ կը գրաւէ իր տեղը յետպատերազմեան խոշոր դէմքերուն մէջ:

Կ'արժէ պատկերներով նկարագրել այն անհաւատալի փոփոխութիւնները որ կատարուած են այդ շրջանին: Ահաւասիկ Ղալաթիոյ կամուրջը որ կը կամարէ Ոսկեղջիւրը Սթամպոլէն Բերա:

Տասը տարի առաջ այնտեղ կը տեսնուէին այլասեռ օտարականներ, հաստամարմին ու ֆէսաւոր Թուրքեր որոնք համրիչը բռնած կը սլքտային առանց գաղափար ունենալու ժամանակի արժէքին մասին: Ու երկար շրջազգեստներով, վայելչակազմ Արաբներ, Կովկասէն եկած Ռուսեր, թխադէմ պարսիկ գորգավաճառներ եւ Եգիպտացիներ՝ զարդարուն հագուստներով կ'անցնէին անոնց քովէն:

Այսօր կամուրջը լեցնող բազմութեան հարիւրին իննըսունը ինը կը բաղկանայ Թուրքերէ եւ չկան այլեւս զուարթ դէմքով աշխարհաքաղաքացի օտարականները: Անոնք կը կրեն եւրոպական գլխարկ. Թրքուհիները կը պտտին առանց քօղի, կը հագնին կարճ զգեստներ ու ցած կրունկներով կօշիկներ եւ շիք գլխարկներ կը գործածեն:

Այա Սօֆիան, Սուլթան Ահմէտը եւ ուրիշ մզկիթներ կան տակաւին, բայց անոնք խոժոռ եւ տխուր երեւոյթ մը ունին հիմա. խուլամ տօնական օրերէն դուրս գրեթէ պարապ են: Ցեռոյ փարթամ ինքնաշարժներ, շոգեմակոյկներ, նաւակներ:

×

Ամէնէն ցայտուն փոփոխութիւնը յառաջ եկած է ներքին կենցաղին մէջ:

Շատ մեծ է տարբերութիւնը: Առաջ Թուրքը իր գործը կը յանձնէր Յոյնին կամ Հայուն, իսկ հիմա առաւօտեան ժամը 8ին գրասենեակ կ'երթայ, գրասեղան ունի, հեռաձայն ունի, ձայնագիր մեքենայ ունի եւ նամակները խմբագրել կուտայ թրքուհի մը: Իր կինը անձամբ կ'ընէ գնումները, կ'անցնի Բերայի շքեղ ճամբէն, կը բարեւէ իր բարեկամուհիները ու թերեւս «քօք – թէյլ» մըն կը խմէ ցերեկին: Իր տղաքը ֆութպօլ կը խաղան. աղջիկները համալսարան կը յաճախեն, մէկը իրաւագիտութիւն կը սորվի, միւսը բժշկութիւն, որովհետեւ անոնք պիտի ըլլան վաղուան դատաւորները, օրէնսդէտները, բժիշկներն ու ատամնաբոյժները: Կրօնքը հազիւ թէ տեղ ունի իրենց առօրեայ կենցաղին մէջ, անտարբեր են այդ մասին, թէեւ մեծամասնութիւնը կապուած է անոր, եթէ նոյն իսկ մզկիթ ալ չերթար:

×

Կազին չի հաւատար կիսամիջոցներու: Ան հասկցաւ որ յաջողութիւնը ապահովելու համար պէտք է միանգամընդմիշտ խզէր կապը անցեալին հետ: Պէտք է ջնջէր կրօնքին ազդեցութիւնը, բազմակնութիւնը, ֆէսը, արաբերէն գիրերը. ընդդիմութիւնը սկսաւ: Քիւրտերը որոնք միշտ ալ լեռնական ցեղ մը եղած են, ըմբոստացան: Քէմալի հետեւորդներն անհոգ գտնուեցան: Կազին խիստ միջոցներու դիմեց եւ ցոյց տուաւ որ ինքն էր տէրը: Երկու, երեք տարուան մէջ Քէմալ կարգադրեց ներքին խռովութիւնները եւ լծուեցաւ Թուրքիոյ միջազգային դիրքը ամրապնդելու աշխատանքին: Մուսուլի նաւթահորերուն շուրջ Անգլիոյ հետ ստեղծուած վէճը առաջին խնդիրն էր զոր լուծեց: Փոխանակ անհաշտ ընթացք մը բռնելու, ինչպէս պիտի ընէր թերեւս պզտիկ մարդ մը, ան տեղի տուաւ եւ հաստատուն հիմերու վրայ դրաւ անգլօ-թուրք յարաբերութիւնները:

Այդ օրէն ասդին Թուրքիա սկսաւ կարեւոր դեր մը խաղալ արտաքին գործերու մէջ եւ վերջին քանի մը տարուան իր տեւական ու խաղաղասէր քաղաքականութիւնը Պալքաններու մէջ, պիտի կրնայ թերեւս ստեղծել երկրորդ Լոքառնօ մը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Ապահովութիւն կայ հիմա ներքին գաւառներուն մէջ. պզտիկ յաջողութիւն մը չէ սակայն, եթէ նկատի առնենք որ աւազակութիւնը տիրող էր Սուլթաններու օրով: Զինուորական ուժը լաւ վիճակի մէջ է. բանակին հրամանատարը՝ Ֆէվզի փաշան շատ կարող զօրավար մըն է:

Յառաջդիմութիւն նաեւ վերաշինական աշխատանքներուն մէջ: Երկաթուղիներու ցանց մը Անատոլուն կը միացնէ Էնկիւրիին: Կրթական գործին մէջ մեծ առաջդիմութիւն ըրած է շնորհիւ նոր այբուբենի:

Հոկտ. 29ին Մ. Քէմալ տօնելով Հանրապետութեան տասնամեակը, կրնայ արդար հպարտութեամբ յետադարձ ակնարկ մը նետել իր տասը տարուան յաջողութիւններուն վրայ եւ, քանի որ դեռ երիտասարդ է, կրնայ ապահովութեամբ դիտել ապագան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԸ ՕՏԱՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

»»»·«««

«Յառաջ»ի 24 Հոկտ. թիւին մէջ կարդացի ընթերցողի մը ընդվզումը շարժանկարի մը առթիւ որ կ'անարգէր Հայը:

Նոյնը ինծի ալ պատահեցաւ այս օր:

Արուարձան շրջանակէ առանձին պատմութեան մը մէջ Հայու մը տրուած է մատնիչի եւ կասկածելի կածախնդրի մը տարրին դերը:

Շարժանկարին անունն է «La voix sans disque» ուր յաճախ կը կրկնուի հետեւեալ յանկերգը.

— Ce Dicran, l'Arménien, c'est un voleur, un bandit.

Ահա թէ ինչպէս կը ներկայացնեն մեզ եւրոպացիները: Այսպէ՛ս կը վարձատրուի այն չարքաշ ու կենաց կառչող ժողովուրդը որ իրենց զոհ գնաց:

Ա. Տարօն…

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՂԱՆԷՆ

1. Նիւթերու առատութեան պատճառով, ստիպուեցանք յետաձգել շարք մը թղթակցութիւններ, որոնք պիտի երեւան հետզհետէ:

2. Քանի մը շարունակելի … կը … (թերթօնի բաժին) կարգի սեն:

3. Անգամ մըն ալ կը յայտարարենք թէ՝ ՆԿԱՏԻ ՉԵՆ ԱՌՆՈՒԻՐ անստորագիր կամ կեղծանուն խմբագրութիւններ, մանաւանդ երբ խմբագրութիւնը ծանօթ չէ խմբագրութեան:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—•—

ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Այս տարի ալ, Լիոնի Հայերը քանի մը օր առաջ հրապարակ հանուած էր ազատ Թռուցիկ մը ... ամբողջականութիւնը ճշգրիտ գաղափար մը կուտայ հեղինակներու նպատակին մասին։ Հանդէսին փայլուն յաջողութիւնն իսկ լաւագոյն հարուած եղաւ անոնց գլխուն։

... ալ գլխէն որ այսպիսի արտառոց բան գոյութիւն չունի, բայց գաղութները չփոթութեան մատնելու համար այսպիսի հէքեաթներ կը տարածեն։ Հայաստանի բացասական երեւոյթները ծածկելով ոչ թէ այդ երկրին օգնած՝ այլ վնասած կ'ըլլանք։ Պարագան նոյնն է երբ բժիշկը կը ծածկէ հիւանդի հիւանդութիւնը։ Դաշնակցութիւնը չուզեր հիւանդութիւնը ծածկել այլ կը ձգտի բժշկել զայն։ Ներկայ Հայաստանի մէջ ինչ տեսակ բարգաւաճում ալ եղած ըլլայ, դարձեալ բաւարարութիւն չի կրնար տալ արտասահմանի հայութեան — ո՞ւր է այս ...

... ղոքութիւնս չարունակուէր առնէն մը եւս, եթէ Ամերիկայի առաջնորդը մեր եռագոյնը անարգած չըլլար։ Այդ դէպքէն ի վեր զգաստացած եմ եւ կ'ուզեմ իմ գործօն մասնակցութիւնս բերել Հ. Յ. Դաշնակցութեան»։

Եւ երիտասարդները կը կատարեն երդումը, խորապէս յուզուած։

Նորեկ ընկերները 50 ֆրանք կը նուիրեն Ջարդարեան գրադարանին, իսկ ընկ. Ս. Վրացեան կը նուիրէ 50 կտոր գիրք։ Ողջ նպաստակ մը աճուրդի դրուելով ի նպաստ գրադարանին, 250 ֆր.ի մօտ գումար մը գոյացաւ։

Վերակազմուեցաւ նաեւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը։ Ներկայ տիկիններէն 17 հոգի անդամ արձանագրուեցան։ Ցոյս ...

«Եւ որպէսզի իրենց այս ձեռնարկին մէջ յաջողին, ամէնէն առաջ խօլական արշաւի մը սկսած են հայ ժողովուրդի ազատագրման, միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրագործման ձգտող եւ ...

... սերունդին եւ աչքերը յաւիտենապէս փակեց, այդ կտակով ան ամէն ինչ ըսել ուզեց ... Ես թէեւ Դաշնակցութեան ջերմ համակիր, բայց մինչեւ այսօր չէզոք մնացի, թերեւս այս չէ-

... եղի կ'ըսեն թէ Դաշնակցութիւ- ... համաձայնելով անգլիական եւ ճա- ... պոնական աշխարհակալութեան հետ, ... լած է գործել Հայաստանի շինարարութեան դէմ։ Աղմկողները իրենց ...

Հանդէսէն վերջը տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական հաւաքոյթ մը, ի պատիւ ընկ. Ս. Վրացեանին։ Եղան ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՐԿԻՉ ՄԸ ՊԷՏՔ Է

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 հոկտ.).

— «Ընդհանրապէս բոլոր գաղութներու հայութիւնը եւ մասնաւորապէս Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութիւնը շատ փափուկ եւ պատասխանատու դրութիւն մը ունի։ Մեր թշնամիները, որոնք գիշեր ցերեկ կատարեալ ուշադրութեամբ կը հետեւին մեր քայլերուն, ամէն տեսակ գրգռիչ միջոցներ կը գործածեն մեզ կասկածելի եւ խռովարար տարր մը ներկայացնելու յաչս տեղական եւ հովանաւոր իշխանութեանց եւ տեղացի ժողովուրդներուն։ Մեր յարուցած շատ աննշան դէպքն ու անկարգութիւնը անմիջապէս անբաղդատելի համեմատութիւններով մամլոյ նիւթ կը դառնայ ոչ միայն Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ, այլ կ'արձագանգէ նոյն իսկ Էնկիւրիի ու Պոլսոյ օրկաններուն մէջ։ Յայտնի է որ մեր թշնամիները խտիր չեն դներ միջոցներու մէջ՝ գրգռելու համար հակահայ բոլոր տրամադրութիւնները։

Հովանաւոր ու տեղական իշխանութիւնները, որոնք այնքան թանկագին հոգածութեամբ իրենց դռները բացած են մեր առջեւ եւ մօտաւորապէս 100,000 Հայեր ընդունած իրենց սահմաններէն ներս, կատարեալ իրաւունքով կը պահանջեն մեզմէ որ չը դժուարացնենք իրենց գործերը եւ ըզգուշանանք խռովարարական արարքներէ եւ օրինազանցութենէ։ Մեր ներքին պարտականութիւնը պէտք էր ըլլար համօրէն զօրավիգ կանգնիլ իշխանութեանց եւ զգուշանալ անոնց կամքին, փափաքին եւ ուղղութեան հակառակ ընթացքէ մը։ Հովանաւոր տէրութիւնը, որուն սրբազան դրօշին ներքեւ այնքան ապահով եւ երջանիկ կեանք մը վերապահուած է մեզի համար, հաւատարմութիւն եւ հնազանդութիւն կը սպասէ մեզմէ։ Օտարոտի եւ վնասակար գաղափարներ, ներքին պառակտումներ եւ վէճեր, կռիւներ ու անկարգութիւններ բացարձակապէս կը վնասեն ու կ'արատաւորեն ոչ միայն մեր անունն ու արժանապատուութիւնը, այլ կը կազմալուծեն եւ դէպի քայքայում, անդունդ կ'առաջնորդեն մեզ։

Վերջին տասնամեակը շատ աղիտաբեր եւ յուսահատական եղաւ մեզ համար այդ տեսակէտով։ Ոչ միայն չսրբագրեցանք եւ չաշխատեցանք դարմանելու օրէ օր սաստկացող պառակտումն ու ատելութիւնները, այլ եւ խենթ խուլ ձեւացանք եւ անհամերաշխութեան ունահասկացողութեան սերմերը աւելի խորացուցինք։ Եւ ոչ մէկ փրկիչ, ոչ մէկ առաքեալ դուրս եկաւ մեր մէջէն՝ լրջօրէն մտահոգուելու եւ հաշտութեան, համերաշխութեան եւ միութեան շեփորը հնչեցնելու։ Մէկ հատ իսկ անկեղծ ու անկողմնակալ հեղինակութիւն չկրցաւ արտադրել այս գաղութը, կասեցնելու համար դէպի գահավէժ սուրացող մեր ազգային մեքենային անիւը։

Յետադարձ ակնարկ մը մեր անցած տասնեակ մը տարիներու պատմութեան, զարհուրանք պիտի պատճառէ բոլորիս։ Ի՛նչ աններելի մեղքեր գործուեցան մեր գաղութը պառակտելու եւ կազմալուծելու համար։ Որքա՛ն վարկաբեկիչ եւ վնասակար արարքներու մէջ գտնուեցանք եւ ոտնակոխ ըրինք օրէնքն ու սահմանադրութիւնը։ Բարոյական ի՛նչ անկում կրեցինք իրար հանդէպ անվստահութիւն եւ թշնամական վերաբերում ցոյց տալով։ Մեր գալիք սերունդը կրթեցինք ու տոգորեցինք ատելութեամբ իրար հանդէպ եւ անոնց մէջ սերմանեցինք ապազգային անբաղձալի գաղափարներ։ Ապահովութեան պաշտօնատուներուն զգուանքը հրաւիրեցինք մեր վրայ եւ սկսանք կասկածելի տարր մը նկատուիլ։ Ոճրագործներ, գողեր եւ անբաղձալիներ շատցան մեր մէջ եւ դժուարացուցին ոստիկանութեան գործը։ Ոտնակոխ ըրինք մեր ազգային սրբութիւններն ու աւանդութիւնները եւ սին վէճերով ու անմիտ պայքարներով ծիծաղելի դարձանք բոլորին։ Տեղական մամուլը շարունակ մեր վրայ խօսեցնել տուինք եւ մեր թշնամիներուն հրճուանք եւ ուրախութիւն պատճառեցինք»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐԾԻՒ»Ի ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

... զանազան բաժակաճառեր, մեներգներ եւ խմբերգներ, սեղանապետութեամբ ընկ. Ա. Միքայէլեանին։ Ընդհանուր ...

... թիւն մը հաւաքուած էր։ «Արծիւ»ին ֆութպոլիստները դաշտ եկան եռագոյն համազգեստով։

... Marseille Ա. խումբին դէմ, իր մարզադաշտին վրայ։

Ժամանակէն առաջ խուսն բազմու- ...

... «Արծիւ»ին Բ. խումբը մեծ ճիգերով յաղթեց 1—0։

Գեղամ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

—o.o—

11.— ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՀԱՆԳԻՍՏԷ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

»»»».««««

Հայերէն յետոյ, գործ կուտայինք այն Քիւրտերուն որոնք Հայեր պահած եւ ազատած էին։

Այդ շրջանի Հայերը որոնք վերապատուած կ'ապրէին քիւրտ պէկերու գիւղերու մէջ, բառ մը հայերէն խօսիլ չէին գիտեր։ Բայց ո՞վ կարող էր իրենց ազգին բան մը ըսել։ Կը մեռնէին, կամ կը մեռցնէին։ Անոնները կորսուելու դատապարտուած էին, օրինակ, Աբրահամը՝ Իպրահիմ, Յովսէփը՝ Եուսուֆ եւայլն։ ...

— «Պէսը - պրաօ - պէսը, խոշ դու ախըլէ խօ վօնտա նագի լըվր»։ (Հերիք եղբայր հերիք, հօ, խելքդ կորսնցնելու չես հօս)։

Եւ հրաժեշտ առնելով իջանք, հետեւեալ օրը դարձեալ քարեր կռել կոփելու եւ կամուրջ շինելու համար ...

Հետեւեալ օրը ճարտարապետ Ռայիֆ պէյ մեր քով եկաւ եւ սովորականի նման, վճարումները կատարելէ յետոյ, խնդրեց որ նամակով թելադրենք քաղաք մնացող քանի մը հայ վարպետներու «որ գան օգնեն կամուրջի շինութեան»։

Վախ չունէի այլեւս, կանոնաւոր կը վճարուէինք, ուստի Հայերէն ձեռագրովս տեղեկացուցի հետեւեալ հայրենակից եւ բարեկամներուս որ անվարան ճամբայ ելլեն.— Մեր Բենիամինը, վարպետ Տօնապետ Գէորգեան, Միհրան Պօղոսեան, Ասորի Սայիտ, հայրենակիցս Սուլուխ գիւղացի Ազատ Ոսմըեան, Խնուսցի Մուշեղ Կիւեան, եւ քեռայրս Գեղամ Դաւիթեան Խնուսի Հարամիկ գիւղէն։

...

Ալ սիրտ չունէի մնալու, կ'ուզէի հեռանալ որ եւ է գնով։ Շատ չանցած ծնաւ անդրանիկ զաւակս (Ռուբէն)։ Կնքահայր եղաւ վարպետս՝ Տօնապետ։ Երախան հազիւ 15 օրուան, կապոյտ հազի բռնուեցաւ եւ երեք օրէն մեռաւ։

1924ի առաջին ամսուան վերջն էր։ Սկսայ հեռանալու մասին մտածել։ Երթալ Հալէպ ու անկից ալ աւելի հեռուները։

12.— ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ

»»».«««

1923 նոյեմբերին առեններ երբ Թուրք կառավարութիւնը վերագրաւեց Ս. Կիրակոս եկեղեցին, հայ ժողովուրդը սկսաւ արտագաղթել։ Տէր ու երախայ անցագրով, իսկ զինուորները փախուստով, որովհետեւ «պէտէլ» կը պահանջուէր։ Սկիզբները ամէն մարդ գիւղաւ իր ապրանքը ծախելով կ'երթար։ Բայց ի վերջոյ Թուր- ...

1924 փետրուար 15ի կիրակի առաւօտ համբուրուելով բաժնուեցանք սիրելիներէս։

Ոտքով քալեցինք մինչեւ Ֆարրիքա գիւղին եզերքը, երբ մթնեց ձիերը հեծնելով ճամբորդեցինք։ Մեզ հետ էր նաեւ Պ. Յովհաննէս Տաղլեան, որ չէր ուզած մէկ օր իսկ ապաստան տալ եւ որ առանց մեր օգնութեան պիտի ըլլար «հազարումէկերորդը»։ Գիշերը մինչեւ լոյս քշելէ յետոյ, երբ կը լուսնար սոխպուած էինք շեղիլ ճանապարհէն, ձիերին եւ ցեխին յանձնուելով։ Այդ ժամանակ հարկ էր իջնել անասուններու վրայէն, որովհետեւ կը խրէին։ Պ. Տաղլեանը դանդաղաշարժ ըլլալով, միշտ ետ կը մնար եւ փոխանակ իր քաղաքացիներուն, ես էի որ կ'ընկերանայի, չյուսահատեցնելու համար։ Նոյն բանը ...

Լեւոն Տօնիկեան

(Շար.)

րուսական առթիւ: Կառավարութիւնը որոշեց ազգային յուղարկաւորութիւն կատարել: Այսօր, երեքշաբթի, հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Արհեստից Թանգարանը, որպէսզի ժողովուրդը կարենայ երթալ եւ իր յարգանքը մատուցանել: Շաբաթ օր յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Պանթէոնի մէջ, ուր եւ պիտի թաղուի: Այս առթիւ խորհրդարանը աւանդական օրէնքը պիտի քուէարկէ բացառիկ նիստի մը մէջ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Աննախընթաց հանդիսութիւններ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն հոկտ. 29 թուականով.—

Բովանդակ Թուրքիան առտուն արշալոյսին ոտքի ելած էր, տօնելու համար Հանրապետութեան տասնամեակը: Դրօշազարդուած էին բոլոր քաղաքները, գիւղերը եւ գիւղակները: Ամէն կողմ յաղթական կամարներ եւ դրասանդներ, պատկերներ, վիճակագրութիւններ եւ վերտառութիւններ: Առտուն կանուխ Էնկիւրիի մեծ հրապարակը ասեղ ձգելու տեղ չկար: Հանրապետութեան նախագահը ժամը 9.30ին ընդունեց դեսպաններուն եւ օտար պատուիրակութեանց շնորհաւորութիւնները: Ցեառյ, ընկերակցութեամբ մեծ սպայակոյտի նախագահին եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութեանց, գնաց զօրահանդէսի վայրը, ուր բարեւի կեցած էին 30,000 զինուորներ: Անմիջապէս Անկախութեան քայլերգը հնչեց եւ Մ. Քէմալ ճառ մը խօսեցաւ 100,000 ժողովուրդի առջեւ: Ձայնասփիւռը երկրին ամէն կողմը կը տարածէր իր խօսքերը: Ճառէն վերջը, ազգային քայլերգը երգուեցաւ զինուորներուն եւ ժողովուրդին կողմէ: Զօրահանդէսին մէջ, մասնաւոր ամպիոններ յատկացուած էին հունգարական, պուլկարական, յունական, գերմանական պատուիրակութեանց եւ միւս պետութեանց դեսպաններուն եւ պաշտօնեաներուն, երեսփոխաններուն, նախարարներուն եւայլն: Զինուորական օդանաւեր կը սաւառնէին որոշ բարձրութեամբ եւ թռուցիկներ կը ցրուէին, ի փառս Հանրապետութեան:

Զօրահանդէսը տեւեց չորս ժամ:

Պոլսոյ մէջ, աւելի քան երկու հարիւր յաղթական կամարներ կանգնած էին եւ քաղաքը կորսուած էր թրքական դրօշներու տակ, որոնց մէջ կ'երեւային նաեւ օտար դրօշներ: Իրիկունը թրքական տորմիղը Թնդանօթի 101 հարուածներ արձակեց:

Երէկ, երկուշաբթի, տեղի ունեցաւ ինքնատիպ արարողութիւն մը: Թուրքիոյ բոլոր մասերէն տոպրակներով հող փոխադրուած էր Էնկիւրիի մեծ հրապարակը, այն վայրին վրայ ուր պիտի կառուցուի Հանրապետութեան տունը, նուիրուելով Մ. Քէմալի:

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՃԱՌԸ

Դեսպաններուն կողմէ շնորհաւորական ուղերձը արտասանեց խորհրդային դեսպանը, Պ. Սուրից, իբրեւ երէց անդամ: Մ. Քէմալ շնորհակալութիւն յայտնելով, մասնաւորապէս շեշտեց.

— «Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը երբեք չէ շեղած սկիզբէն ի վեր կազմուած ուղեգծէն: Ան միշտ ձգտած է երկրին զարգացման, խաղաղութեան մէջ: Մենք այդ նոյն բարգաւաճումը կը մաղթենք բոլոր ժողովուրդներուն: Թրքական յեղափոխութիւնը շինարար է: Ան արդիւնքն է հայրենասիրութեան, միացած՝ բարձրօրէն մարդկային խէջալի մը: Ան կ'ուսուցանէ իր զաւակներուն տեսնել բոլոր գեղեցկութիւններն ու մեծութիւնները, կարեկցելով բոլոր թշուառութեանց: Իբրեւ ջերմեռանդ եւ համոզուած մշակը այդ յեղափոխութեան, աշխարհին կը նայիմ բաց սրտով, ուղղամտութեամբ եւ բարեկամութեամբ»:

⁂ Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր խանդավառութիւնը փոքրամասնութեանց «որոնց զգացումները հանդէպ Թուրքիոյ եւ կազին տողորուած են իրական հաւատարմութեամբ եւ անկեղծութեամբ»:

⁂ Կիրակի օր, Փարիզի թրքական դեսպանը Յաղթական կամարին տակ երթալով, ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ զինուորի դամբարանին վրայ: Ցետոյ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ դեսպանատան մէջ, ուր Սուատ պէյ պարզեց Հանրապետութեան հոչակումէն յետոյ կատարուած յառաջդիմութիւնները եւ փառաբանեց ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը: Իրիկուան դէմ Թուրք ուսանող մը բանախօսութիւն մը կարդաց թրքական յեղափոխութեան մասին:

⁂ Էնկիւրիի զօրահանդէսին կը մասնակցէին նաեւ 5000 վեթերաններ, երկրին բոլոր մասերէն: Զինուորներուն ետեւէն կ'երթային հրետանին եւ հրասայլերը, մինչեւ հարիւր օդանաւեր թռիչքներ կը կատարէին: Զօրահանդէսը փակուեցաւ երիտասարդ թրքուհիներու թափօրով: Թնդանօթի 101 հարուածներ արձակուեցան բոլոր կեդրոնական քաղաքներուն մէջ:

ՊԱՆԷԷՕ-ՔԱՇԱՆ, ՊՈՒՐԿ-ԼԱ-ՐԷՆ «ՅԱՌԱՋԳԻՄԱՍԻՐԱՑ» միութեան տարեկան պարահանդէսը (ի նպաստ իր ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ) նոյեմբեր 18ին շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ:
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Ց. Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով:

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Հովանաւորութեամբ «ՁԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին SALLE PANTINի մէջ
114, Grand'Rue. Chaville.
Կը ներկայացուի Ազգային-Յեղափոխական կեանքէ առնուած
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ողբերգութիւնը
Մուտք 4 ֆրանք:
Հաղորդ. միջոց.— Առնել թիւ 1 հանրակառքը եւ իջնել Շավիլ Անսիէն Մէռի կայարանը:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ Զարսանճագի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
84, ՌԻՒ ՇԱԲ. ՍԱԼ ՇԱԲԻ ՄԷՋ
Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ
կը ներկայացուի ՉԱՐ ՈԳԻՆ
Կը մասնակցին՝ Օրիորդ՝ Գրիգորեան: Տիկիններ՝ Անուշ, Էլգովանեան: Պարոններ՝ Պիշկէօթիւրեան, Յ. Ինճէեան, Կ. Մութաֆեան:
Մուտք՝ 7 եւ 5 ֆրանք:

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ-ՄԱՀՈՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Պարահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Նոյեմբեր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
8, Rue Jean Goujonի շքեղ սրահին մէջ: Մէթրօ՝ Շան զ'Էլիզէ:
Օրքէսթրը՝ PESANTI — Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:
Մուտք կիներու՝ 8 ֆրանք, այրերու՝ 10 ֆրանք:
Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք
Ձեռքէ կը ծախուի մէկ թիւը		12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝
L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ն. Տարի

Շուտով լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի): Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնականտօները լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եղերուած հայկական գոյն եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով (նկար՝ Հրանտ Ալեանաքի), օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ զարդ մըն է եւ պատի զարդ մը բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւն ընտրութիւնը աւելի գեղեցիկ բազմանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille
Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):
Լիոն եւ Տէսին, Վահան Հիւսեան, 3, rue Tellier. Décines:
Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու:
Հալէպ Խորէն Գըրգ-քեսէլեան, 22, rue Boustan Kulak:
Պէյրութի մէջ Գրավաճառ Խորէն Ազնաւուրեանի մօտ:
Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք: Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 ֆր.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Մեքսիկացին ի՞նչ կը մտածէր ընել: Եթէ իրապէս Քուպա երթալ էր նպատակը, անշուշտ Սպանիայէն պիտի անցնէր: Յաջորդ օրը Պարչելոնա մեկնող նաւ մը կար:

Էչընտէն կը զգուէր Նափոլիէն: Արեւուն ցոլացումը ճերմակ պատերուն վրայ կը յոգնեցնէր աչքերը, կարծես կը խեղդուէր փոշիին մէջ, աղմուկը կը ջղայնացնէր զինքը: Կալլերիայի մէջ խմած քոքթէյլը չկազդուրեց զինքը, ոչ ալ շարժանկարը զուարճացուց: Երբ վերջապէս պանդոկ վերադարձաւ, դրասենեակէն լուր առաւ թէ շոգենաւը յաջորդ օրը այնքան կանուխ պիտի մեկնէր որ կը նախընտրէր հաշիւը իրիկուընէ կարգադրել: Պայուսակները կայարան ղրկեց եւ սենեակին մէջ միայն ձեռքի պայուսակը թողուց որուն մէջ ծածկագիրը եւ երկու գիրք կար: Ճաշէն վերջ սենեակը քաշուեցաւ Մեքսիկացիին սպասելու:

Ձգայնոտութիւնը զայրոյթի կը փոխուէր: Սկսաւ կարդալ, բայց գիրքը ձանձրացուց զինքը: Ուրիշ մը առաւ, սակայն անկարելի եղաւ ուշադրութիւնը կեդրոնացնել: Ժամացոյցը կը քալէր յուսահատեցուցիչ դանդաղութեամբ մը: Որոշեց առ նուազն երեսուն էջ չկարդացած ժամացոյցը չնայիլ եւ վերսկսաւ կարդալ: Աչքերը ի զուր կը ձգնէին հետեւիլ տողերուն, չկրցաւ ըսել թէ ի՞նչ կ'ըսէին անոնք: Դարձեալ ժամացոյցը հանեց: Աւաղ, հազիւ տասնուկէսն էր: Ի՞նչ կ'ընէր զօրավարը: Իսկ եթէ գործը ձախողած էր: Յանկարծ պատուհանը եւ վարագոյրները գոցելու գաղափարը ունեցաւ: Անհամար սիկառէթներ ծխեց: Տասնըմէկը քառորդ: Սոսկալի տեսիլք մը եկաւ աչքին առջեւ եւ սիրտը սկսաւ բաբախել, բաղկերակը համրեց եւ զարմացաւ որ բնականոն էր:

Հակառակ օդին մեղմութեան եւ սենեակին ջերմութեան, ոտքերը եւ ձեռքերը սառ կտրած էին: Ախ, այս անտանելի երեւակայութիւնը: Յանկարծ «Ոճիրը եւ Պատիժը» վէպին սպանութեան տեսարանը ցցուեցաւ իր յիշողութեան մէջ: Ի զուր ջանաց վանել այդ մտապատկերը: Գիրքը սահեցաւ ծունկերուն վրայ եւ աչքերը սեւեռած գորշ թուղթով ծածկուած պատին, ինքնիրեն կը հարցնէր թէ ինչպէս կարելի է յարմարութիւն գտնել Նափոլիի մէջ, մէկը սպաննելու համար: Ճիշդ է, ծովեզերքը վիլլա Նացիոնալը կար, այդ երկար պարտէզը, ծովածոցին դէմ: Հոն ամայի էր գիշերը եւ շատ մութ, այնպիսի բաներ կը պատահէին հոն որ օրուան լոյսին կարելի չէր եւ վերջալոյսէն վերջ, խոհեմ մարդիկ կը զգուշանային այդ մութ ծառուղիներէն: Փոսիլիփի ետեւի ճամբան շատ ամայի է եւ գիշերը դէպի բլուրը բարձրացող որոշ արահետներու վրայ երբեք մարդու չէիր հանդիպեր, բայց ի՞նչպէս հոն կարելի էր տանիլ քիչ շատ զգոյշ մարդ մը: Գալով ծոցին շուրջ կատարուածպտոյտէ մըզօղսութելու հարցին, շատ վտանգաւոր էր: Նաւակները վարձողը ձեզ կը տեսնէր եւ յետոյ պիտի ընդունէ՞ր մակոյկ մը վարձու տալ օտարներու:

Նաւահանգիստին մօտ, անշուշտ պանդոկներ կան ուր անխոհեմ հարցումներ չեն ուղղեր ճամբորդներու: Բայց հոն ալ ձեզ սենեակ առաջնորդող սպասաւորը ժամանակ ունի ձեր դէմքը լաւ մը դիտելու:

Էշընտէն անգամ մըն ալ ժամացոյցը նայեցաւ: Տեղը չէր կրնար նստիլ: Ուղեղը բոլորովին դատարկ, այլեւս չըփորձեց իսկ կարդալ:

Վերջապէս դուռը այնքան մեղմութեամբ բացուեցաւ որ Էշընտէն ասոկաց: Մեքսիկացին իր առջեւն էր:

— Վախցուցի՞ ձեզ: Նախընտրեցի չզարնել դուռը:

— Ձեր ներս մտնելը տեսա՞ն:

— Երբ զարկի դուռը, գիշերապահը կը քնանար: Գլուխը վեր իսկ չառաւ: Կը ցաւիմ այսքան ուշանալուս, բայց ստիպուած էի փոխել վրաս գլուխս:

Քարմոնա կրկին իր ճամբորդութեան հագուստը հագած էր եւ խարտեաշ կեղծամը դրած: Աւելի բարձրահասակ, աւելի վայելուչ կ'երեւար: Իր դիմագիծերն իսկ կարծես փոխուած էին: Աչքերը կը փայլէին: Շատ լաւ տրամադրութիւն ունէր:

— Ինչքան տժգոյն էք, սիրելիս, յուսամ չանհանգստացաք:

— Փաստաթուղթերը բերի՞ք:

— Ափսոս, ոչ, վրան չէր, ահա ինչ որ գտայ վրան:

Սեղանին վրայ դրաւ հաստ դրամապանակ մը եւ անցագիր մը:

— Ահ, ոչ, ըսաւ Էշընտէն, պահեցէք ատոնք:

Ուսերը թօթուելով Մեքսիկացին կրկին գրպանը դրաւ զայն:

— Իսկ գօտի՞ին մէջ: Կ'ըսէիք թէ յաճախ կը շօշափէր փորը:

— Միայն դրամ կար: Գալով դրամապանակին, միայն անձնական նամակներ եւ կնոջ պատկերներ կը պարունակէր: Գիշերը ինծի հետ դուրս ելլելէ առաջ պայուսակին մէջ ձգած ըլլալու է փաստաթուղթերը:

— Տեսա՞ք որ պարապը ելանք:

— Սենեակին բանալին ունիմ: Երթանք նայինք պայուսակները:

Էշընտէն զգաց որ սիրտը կը կքի: Տատամսեցաւ: Մեքսիկացին ներողամտութեամբ ժպտեցաւ:

— Ինծի նայէ՛ք բարեկամս, ոչ մէկ վտանգ կայ, ըսաւ, տղայ մը համոզելու պէս, բայց եթէ շատ հոգ կ'ընէք, ես մինակս կ'երթամ:

— Ոչ, ձեզի կ'ընկերանամ:

— Ամբողջ պանդոկը կը քնանայ եւ Պ. Անտրէատին չէ որ մեզ պիտի խանգարէ:

Էշընտէն չպատասխանեց: Ձեռքերը կը դողային, քակեց կօշիկները եւ օրինակ տուաւ: Մեքսիկացին ալ իր օրինակին հետեւեցաւ:

— Առաջ անցէք, այդպէս աւելի լաւ է, ըսաւ, ձախ դարձէք եւ նրբանցքին մէջ յառաջացէք: 38 թիւն է:

Ցանցառ զետեղուած լամբարները Էշընտէն լուսաւորէին նրբանցքը: Էշ... դուրս ելաւ: Իր յուզումը հակառակ... կերն էր ընկերոջը հանդարտութեան... Երբ Յոյնին դրան առջեւ հասան, Մեքսիկացին բանալին խօթեց, բացաւ... դուռը եւ ներս մտաւ: Լոյսը վառեց... Էշընտէն իրեն հետեւեցաւ: Դիտեց... փեղկերը փակ էին:

— Այժմ վախնալիք բան չկայ: Ձեր... ճապարենք:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)